T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

Yayın Nu : 14

OSMANLI BELGELERİNDE ERMENİLER

(1915 – 1920)

ANKARA–1995

Proje Yöneticisi

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Necati AKTAŞ
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Necati GÜLTEPE
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Hazırlayanlar

Ahmet ALTINTAŞ
Mehmet CANATAR
Oğuz ÇAKIL
Recep KARACAKAYA
Ali KAYA
Bülent KULÜP

Metin Kontrol ve Tashih

Kadir AYTAR
Vahdettin ATİK
Temur ÇALKIN
Muhammed SAFİ
Hacı Osman YILDIRIM

Bilgisayar Dizgi

Sevinç AKÇA
Reyhan ÖNTAŞ

Sayfa Düzenleme

Nizamettin OĞUZ
Sadık KINIK

Montaj

Mustafa SERİN

ISBN 975 - 19 - 0818 - 3

ÖNSÖZ

Asırlarca her dil, din ve ırktan insanı birarada ve huzurlu bir ortamda, barış içerisinde yaşatabilme başarısını göstermiş olan Osmanlı Devleti'nin bünyesi adeta bir milletler mozayiği gibidir. Her farklı unsur bu mozayiğin bir parçası durumundadır. Tüm bu unsurlar Osmanlı Devleti'nin adil yönetimi altında asırlarca ahenk içinde yaşamışlardır.

Bu mozayiğin önemli parçalarından birisi de Ermenilerdir. Bilindiği gibi, Ermeniler, Osmanlı yönetiminde devletin çeşitli kademelerinde görev almışlardır. Osmanlı Devleti'nin gücü zayıflamaya başlayınca Batılı Devletler, Osmanlı Devleti üzerinde siyasî, askerî ve iktisâdî emellerinin hayata geçirilmesi demek olan "Şark Meselesi"ni ortaya atmışlardır. Bunun sonucunda asırlardır süren ahenk bozulmuş, yan yana huzur içinde yaşamış insanlar Batı'dan esen dinî, millî ve siyasî ayrılık rüzgârlarının da etkisi ile devleti bölüp parçalamayı hedefleyen örgütlenmeye gitmişlerdir.

Devleti bölüp parçalamaya yönelik örgütlenme çabası içine giren unsurlardan birisi de Ermenilerdir. Ermeniler bu tutumlarını özellikle I. Dünya Savaşı'nda ihanet seviyesine çıkarmışlar, Doğu Cephesi'nin kaderini değiştirebilecek olaylara neden olmuşlar ve Ruslarla işbirliği içerisine girmişlerdir. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti, cephe gerisinin emniyetini hedefleyen ve adına tehcir denen, gerekli gördüğü yerlerdeki Ermeni vatandaşlarını huzurlu yaşayabilecekleri ve mahallî dengeleri etkilemeyecek güvenli bölgelere sevk etmiştir. Eser, tehcir esnasında ve tehcir sonrasında yaşanılan hadiselerin belgelerini kapsamaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü personeline teşekkür eder, ilgililere yardımcı ve yararlı olmasını dilerim.

Dr. Yücel EDİL

Başbakanlık Müsteşar V.

SUNUŞ

Kafkasya bölgesindeki çok milletli ve çok dinli karışık yapının bir unsuru olan Ermenilerin bu bölgeye ne zaman ve nereden geldikleri hakkında fikir birliği yoktur. Ermenilerin bölgeye yerleşmeleri hakkındaki en dikkate değer görüş, bu toplumun M.Ö. IV. yüzyılda batıdan gelerek şu anda yaşadıkları coğrafyaya dağınık bir şekilde ve düzenli bir teşkilât kuramadan kabile yapısı içinde yerleştikleridir. Ufak derebeylikler halinde ve aralarında bir birlik olmadan yaşayan Ermeniler Kafkasya bölgesindeki tarihleri boyunca Bizans, İran, Makedonya, Roma, İslâm ve Türk devletlerinin hâkimiyeti altında bulunmuşlardır.

Tarih boyunca etrafı sürekli büyük devletlerle çevrili olan Kafkasya, her zaman için bu devletler arasında mücadele sahası olmuştur. Önceleri muhtelif dönemlerde Makedonya, Roma, Bizans ve İran devletleri arasında yaşanan bu mücadele, daha sonra Bizans, Selçuklu ve Osmanlı-İran devletleri arasında devam etmiş, XVI. yüzyıldan sonra devreye Rusya faktörü girmiştir. Böyle büyük mücadelelerin yaşandığı bu coğrafyada, bölgenin bir çok etnik unsurundan biri olan Ermenilerin, derebeylik yapısını kıramamış olmalarından dolayı, etkili olamadıkları ve devletleşmeyi başaramadıkları görülmektedir.

Türkler ile Ermenilerin ilk karşılaşmaları, Selçuklu Devleti'nin kurulmasından önce, Sultan Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in bölgeye yaptığı seferler sırasında olmuştur. Ermenilerin Bizans hâkimiyeti altında bulunduğu 1015-1021 yılları arasında, Çağrı Bey komutasında bölgeye gelen "mızrak, ok ve yaylı, beli kemerli, uzun ve örülü saçlı, âdeta rüzgâr gibi uçan Türk atlıları" karşısında şaşırmışlar ve onların "yağmur gibi attıkları oklar" karşısında yenilgiye uğramışlardır.

Türk-Ermeni münasebetleri, Anadolu topraklarının bütünüyle bir Türk yurdu haline gelmesine kadar benzeri olayların devamı şeklinde gelişmiş ve sonuçta Ermeniler Selçuklu hâkimiyetini tanımışlardır. Selçuklu Devleti yönetimindeki Ermenilere birçok serbestilik tanınmış,

din ve inançlarına dokunulmamış, refah ve mutluluk içerisinde yaşamışlar ve Türkleri de bir kurtarıcı olarak görüp benimsemişlerdir.

Bu durum Osmanlı Devleti bünyesindeki Ermeniler için de geçerli olmuştur. Osmanlı tebaasından olan Ermeniler, yüzyıllar boyu devletin adaleti gölgesinde huzur ve güven içinde ve yüksek bir refah seviyesinde yaşamışlardır. Osmanlı Devleti idaresinde, kimi zaman oldukça önemli görevler alacak kadar da itimat kazanmışlardır. Zaten insanları dinlerine ve ırklarına göre ayırmayan ve bütün tebaasını bir kabul eden Osmanlı devlet anlayışında herkes her göreve gelebilmiştir. Osmanlı Devleti içinde "tebaayı sâdıka" diye anılan Ermeniler, tarihlerinde en istikrarlı ve huzurlu yılları şüphesiz bu dönemde yaşamışlardır.

*

Ermeni anayurdu olarak tanıtılmaya çalışılan bu topraklar M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren Perslerin, Makedonyalıların, Selefkitlerin, Romalıların, Sasanilerin, Bizanslıların ve Arapların egemenliğinde kalmış ve nihayet, XI. yüzyıldan sonra Türklerin egemenliği altına girmiştir. Bu uzun zaman zarfında Ermeniler, tâbi oldukları güçlerin emrinde ve onların ülkelerinin sınırlarında tampon bir derebeylik olarak kalmışlardır.

Ermenilerin, tarih boyunca birbirlerine coğrafî anlam itibariyle vatan hissiyle bağlılıkları olmadığı gibi, aralarında siyasî bir bağ da mevcut değildir. Aralarındaki irtibatı sadece gelenekleri, dilleri ve dinleri sağlamıştır.

Mezhep yönünden de bir birliğe sahip olmayan Ermenilerin çoğunluğu Gregoryen Kilisesine tâbi idi. Bundan sonra Katolik Kilisesi ve Protestan Kilisesi gelmekteydi.

Ermeniler Doğu Anadolu köy ve kasabalarında genellikle kendi topraklarında çiftçilik, mahallî endüstri ve küçük çapta ticaretle meşgul idiler. Şehirlerde ise iç ve dış ticaret, sarraflık, bankerlik, müteahhitlik ve mültezimlik gibi işlerle meşgul oluyorlar ve Türklerden daha müreffeh bir hayat sürüyorlardı. Ermenilerin refah düzeyleri Türklerde ve Müslümanlarda en ufak bir rahatsızlık yaratmamıştır. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu yana Türklerle yan yana, kardeşçe ve huzur içinde yaşamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin her yerinde görülen Ermenilerin nüfus çoğunluğu, Anadolu'nun doğusunda olup, burada bile nüfusun ancak % 8'ini teşkil etmişlerdir.

1839'da Gülhane Hattını müteakiben sarayda ve Hariciye Nezâreti'nde memuriyetlere alınmışlar, 1856'da Islahat Fermanı'ndan sonra da, birinci sınıf hizmetlere; vali, genel vali, müfettiş, elçi ve hatta nâzır gibi görevlere getirilmişlerdir.

Osmanlı-Rus Harbi'nden önce bir Ermeni meselesi yoktur. Bu mesele Rusya'nın, bazı Türk şehirlerini işgal ettikten sonra, buradaki Ermenileri kendi emellerine âlet ederek istiklâl amacı ile Bâbıâli'ye karşı kışkırtmasıyla başlamıştır. Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarına, Ermenilerin bulunduğu yerlerde ıslahat yapılmasına dâir hükümler konulmasından sonra, bu hükümlere dayanılarak büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalelerde bulunmasıyla Ermeni meselesi ortaya çıkmıştır. Ermeniler çeşitli vaadlerle tahrik edildiklerinden, bir takım kanlı olaylar meydana gelmiştir. Bu olayları hazırlayan sebeplerin arasında, Protestan misyonerlerin faaliyetleri de etkili olmuştur.

Sözde, Osmanlı topraklarında yaşayan Hıristiyan azınlıkların haklarını koruma amacı güden Amerika, İngiltere ve Rusya gibi devletler; kendi menfaatleri uğruna Ermenileri kışkırtma yoluna gitmişler, gerek Osmanlı Hükûmeti'nin, gerekse yabancı temsilcilerin, Ermenilerin durumu ve onlara yapılan muameleler hakkındaki gerçekleri ifade eden yazı ve mektupları, menfaatlerine ve politikalarına ters düştüğü için kamuoylarına duyurma gereği bile duymamışlardır.

Doğu Anadolu'da Ermeni devleti kurma hayaliyle bir takım fesat dernekleri ve partileri kurarak çeşitli vesilelerle olaylar çıkartıp Türk nüfusu katleden Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlerin cephede bulunmasından yararlanarak düşmanla işbirliği yapmışlar, devlete ihanet etmişler ve savunmasız Türklere her türlü saldırıyı reva görmüşlerdir. Bunun neticesi olarak da, Osmanlı Devleti'ni tehcir kararı almaya adetâ mecbur etmişlerdir. Tehcire tâbi tutulan Ermeniler, bilinmelidir ki, devlet aleyhinde faaliyette bulunan Ermenilerdir. Devlete *sadakatle bağlı olan Ermeniler ise hiç bir surette tehcire tabi tutulmamışlardır.*

Tehcire tabi tutulan Ermenilerin yollarda her türlü ihtiyaçları, emniyetleri ve iskânları sağlanmış, malları güvence altına alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra da eski yerlerine dönüp dönmemekte serbest bırakılmış, dönmek isteyenlere de her türlü yardım ve kolaylık gösterilmiştir.

Türkiye, Lozan Antlaşmasıyla azınlık statüsünü onaylayarak, Ermenilere Türk vatandaşlarının sahip olduğu ferdî hak ve hürriyetlerin tamamını kullandırmış ve o tarihten bu yana Türkiye'de yaşayan Ermenilerle hiç bir problem yaşanmamıştır. Dışarıdan kumandalı teşkilâtların oyununa gelmeyen ve onları tasvip etmeyen Türkiye Ermenileri bugün huzur ve refah içinde yaşamaktadırlar.

Doğu Anadolu'da yapılan araştırmalar sonucu toplu mezarlarda hunharca katledilmiş olarak bulunan Türk şehitlerinin naaşları, zaman zaman gündeme getirilen Ermeni katliamı iddialarının ne kadar asılsız ve düzmece olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Ermeni meselesiyle ilgili zengin bir kolleksiyon arasından seçilen belgelerden meydana gelen bu eserde, bugüne kadar yapılmış olan iddiaların asılsızlığı çok net bir şekilde ortaya konmaktadır.

*

Eserin, 3, 4 ve 5. belgelerinde; Kars ve Ardahan havalisinde yerli Ermenilerin, Rusların tahrikiyle 30.000 Türk erkeğini katlettikleri; ayrıca, Osmanlı esirlerine yaptıkları vahşet ve mezalim anlatılmaktadır. 17. belgede görüldüğü gibi Meclis-i Vükela, tehcir kararını Ermenilerin Ruslarla işbirliği yapmalarından ve savunmasız Müslüman-Türk halkı katletmelerinden dolayı almıştır. Aynı kararda Ermenilerin mal ve canlarının güvence altına alındığı da müşahede edilmektedir.

Nitekim, 29, 34, 35, 46, 50, 54, 64, 66, 69, 81, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 233, 246, 249, 259, 266 ve 267. belgelerde; sevk edilen Ermenilerin can ve mallarının korunması için elden gelen her türlü gayretin sarf edildiği görülmektedir. Buna rağmen tehcir sırasında Ermenilere karşı işlenen suçlar cezasız bırakılmamış; 143, 144, 153, 219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265 ve 270. belgelerde görüldüğü gibi suçlular cezalandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 62, 63, 87, 135, 145, 151,

152, 154, 155, 173, 178, 179, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251 ve 256. belgelerde; Ermenilerin iskân ve iâşeleri için sarfedilen gayretleri, buna ilâve olarak da 224, 227, 231 ve 254. belgelerde olduğu gibi yapılan yardımları gösterebiliriz. Sevk edilen Ermenilerin borçlarının ertelendiği ve vergiden muaf tutuldukları 24, 80, 255 ve 272. belgelerde görülmektedir. Kimsesiz çocukların ve kadınların yetimhaneleri ve diğer emin yerlere yerleştirildiklerini 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 95, 96, 182, 189, 191, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252 ve 262. belgelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca, hiç bir suçu olmayan Ermenilerin yerlerinde bırakıldığını da 27, 29, 59, 76, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 141, 142, 148, 164, 165, 169 ve 172. belgelerde görmek mümkündür.

*

Bu eserde, milâdî 1915 ve 1920 yıllarına ait tehcirle ilgili 272 belge yer almıştır. Eser üç ana bölümden meydana gelmiştir:

Birinci bölümde, kısaca tarih boyunca Türk-Ermeni münasebetlerinden tehcire sebep olan olaylar ve tehcirden bahseden giriş kısmı yer almıştır.

İkinci bölümde, belgelerin transkripsiyon ve özetleri bulunmaktadır. Ayrıca, indeks ile giriş kısmının hazırlanmasında kullanılan kaynaklara ait bibliyografya da bu bölümde yer verilmiştir.

Bu bölümde önce belgelerin sıra numarası, belgenin muhtevasına uygun bir başlık, daha sonra da köşeli parantez içinde italik yazı ile belgenin özeti verilmiştir. Özetin altında belgenin önce hicrî tarihi, sonra da parantez içinde milâdî tarihi gösterilmiştir. Özetten sonra tarih sırasına göre belgelerin transkripsiyonları yer almıştır.

Belgelerin transkripsiyonu yapılırken, metinde rastlanan bazı harf ve hece düşüklükleri ile tarihlerdeki bini ifade eden birler tamamlanarak köşeli parantez içine alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, belgelerin fotokopileri yer almaktadır. Bu bölümde belgelerin transkripsiyonunda kullanılan sıra numarası esas alınmıştır. Yine önce belgenin sıra numarası, hemen altında belgenin konusunu ihtiva eden başlık ve belgenin fotokopisi verilmiştir. Ayrıca

fotokopinin alt kısmında belgenin Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde hangi fonda bulunduğunu ve belge numarasını belirten kimlik kısmı yazılmıştır. Bir belgenin eki durumundaki diğer belgelerde ise, kimlik kısmı en son belgenin alt kısmında yer almıştır.

Batı ülkelerinde Türk-Ermeni münasebetlerinin sosyal ve siyasî yönleri, Türk kaynaklarına, özellikle de birinci el arşiv kaynaklarına dayandırılarak ortaya konulmadığı için, bugüne kadar çoğunlukla tek taraflı ve hep Türkler aleyhine eserler ortaya konmuştur.

Sözde Ermeni meselesi karşısında, başta Türk kamuoyu olmak üzere, konuyla ilgilenenleri ve dünya kamuoyunu hakikatlerle aydınlatmak ve yıllarca sürdürülen Ermeni terörünü arşiv belgelerine dayanarak bütün açıklığıyla ortaya koymak, bilinmelidir ki ilmi bir mecburiyet, millî ve insanî bir mükellefiyet ve vazifedir.

Konusunda büyük bir boşluğu dolduracak olan bu arşiv belgelerin neşre hazırlanmasında emeği geçen Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı personelini tebrik ediyorum.

Bu vesileyle çalışmalarımızda her türlü teşvik ve desteği bizden esirgemeyen Müsteşar Vekili Sayın Dr. Yücel Edil'e teşekkürlerimizi sunmayı görev biliyorum.

Ayrıca Müsteşar Yardımcısı Sayın Nevzat Demirtaş'a, Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletme Müdürü Sayın Mehmet Yazıcı'ya ve mesai arkadaşlarına da teşekkürlerimi sunuyorum.

Eserin, tarihi hakikatlerin ilmin ışığında aydınlanmasına yardımcı ve ilgililere çalışmalarında yararlı olması dileğimizdir.

18 Ekim 1993

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

KISALTMALAR

M.	Muharrem
S.	Safer
Ra.	Rebiülevvel
R.	Rebiülâhir
Ca.	Cemâziyelevvel
C.	Cemâziyelâhir
B.	Recep
Ş.	Şaban
N.	Ramazan
L.	Şevval
Za.	Zilkade
Z.	Zilhicce
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH. ŞFR.	Dâhiliye Şifre
DH. EUM.	Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye
D.	Dosya
HR. HMŞ. İŞO.	Hariciye Hukuk Müşavirliği Odası
HR.HU.	Hâriciye Harb-i Umûmî
HR. MÜ.	Hariciye Mütareke
HR. SYS	Hariciye Siyasi
Kr.	Karton
nr.	Numara
s.	Sayfa

NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİ'NDE BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI

1- Dâhiliye Nezâreti Evrakı

a) Dahiliye Şifre: nr.50/141, 52/93, 52/51, 52/102, 52/235, 52/249, 52/255, 52/266, 52/286, 52/282, 52/297, 52/338, 53/21, 53/48, 53/93, 53/85, 53/113, 53/129, 53/303, 53/200, 53/201, 53/295, 53/273, 53/289, 53/305, 53/312, 53/326, 54/10, 54/9, 54/7, 54/51, 54/39, 54/54, 54/55, 54/64, 54/83, 54/84, 54/136, 54/150, 54/156, 54/163, 54/158, 54/162, 54/202, 54/221, 54/189, 54/203, 54/226, 54/222, 53/152, 54/267, 54/254, 54/287, 54/301, 54/308, 54/315, 54/346, 54/368, 54/393, 54/412, 54/420, 54/413, 54/406, 54/427, 54/439, 54-A/181, 54/381, 54-A/251, 54-A/252, 54-A/328, 54-A/325, 54-A/368, 54-A/382, 55/20, 55/19, 55/21, 55/47, 55/59, 55/49, 55/48, 55/42, 55/43, 55/63, 55/55, 55/18, 55/92, 55/106, 55/107, 55/292, 55/296, 55-A/77, 56/27, 56/94, 57/32, 57/24, 57/71, 57/51, 57/54, 57/89, 57/86, 57/82, 57/105, 57/116, 57/110, 57/135, 57/140, 57/136, 57/277, 57/317, 57/309, 57/345, 58/1, 58/2, 58/38, 60/45, 60/48, 60/224, 60/230, 61/2-290, 62/221, 62/223, 63/60, 63/75, 63/72, 63/110 63/119, 63/135, 63/142, 63/157, 63/178, 63/306, 63/307, 65/4, 65/32-1, 65/100, 65/101, 65/176, 66/229, 68/95, 69/58, 69/62, 69/86, 69/196, 69/245, 69/250, 69/252, 69/260, 69/262, 70/6, 70/18, 70/92, 95/32, 95/52, 95/85, 95/124, 95/130, 95/137, 95/163, 95/209, 95/226, 95/255, 95/256, 95/261, 95/262, 95/277, 96/1, 96/7, 96/76, 96/117, 96/127, 96/195, 96/214, 96/220, 96/230, 96/248, 96/279, 96/303, 98/59, 98/319, 99/35, 99/124

b) Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye: 2. Şb.68/80, 68/81, 68/77, 68/75, 68/93, 68/94, 68/90, 68/88, 68/92, 68/95, 68/96, 68/99, 68/78, 68/73, 68/72, 68/100, 68/66, 68/79, 68/67, 68/84, 68/71, 68/69, 68/70, 68/89, 68/14, 68/15, 69/34, 68/101, 68/12, 69/6, 69/7, 69/9, 69/8, 68/74, 68/41, 68/36, 69/5, 2/227, 2/41, 5/27

c) Komisyon-ı Mahsûs: 3/18, 1/337, 3/41

2- Hâriciye Nezâreti Evrakı

a) Harb-i Umûmî: Kr.108, belge sıra nr.122; Kr.122, belge sıra nr.6; Kr.122, belge sıra nr.4; Kr.109, D.1/7, 109/3, 173/5, 178/20

b) Hukuk Müşavirliği İstişare Odası: 108/2

c) Mütareke Evrakı: 5/326, 8/342, 43/16, 43/17, 43/2-17, 43/30, 43/34, 43/61, 57/4, 71/11

d) Siyasi Kalemi: 53/2

3- Meclis-i Vükelâ Mazbataları:

198/163, 207/73, 213/54, 213/60, 213/62, 217/473, 217/593

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

ÖNSÖZ V

SUNUŞ VII

KISALTMALAR XV

NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİ'NDE BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI XVII

İÇİNDEKİLER XIX

I. BÖLÜM

GİRİŞ

TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ 3

a- Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler 5

b- Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması 7

c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler 9

d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler 9

e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler 10

f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar 10

g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi 11

h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu 11

ı- Sevkiyatın Durdurulması 12

i- Tehcir Sonrası Ermeniler 12

j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi 12

II. BÖLÜM

BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

Belge sıra nu. — Sayfa

1- Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi 17

2- Dörtyol Ermenilerinin Sevki 20

3- Kafkasya'daki Müslüman ve Esirlere Yapılan Zulümler 20

4- Kafkasya'da Müslümanlara ve Esirlere Yapılan Zulümler 21

5- Kafkas Ermenilerinin Müslümanlara Yaptıkları Zulümler 22

6- Ayıntap Muhacirlerinin Zeytun'a Sevkleri 23

7- Konya'ya Ermeni Sevkinin Durdurulması Bundan Sonra Halep, Zor ve Urfa Cihetlerine Sevkleri 23

8- Haydarpaşa'dan Trenle Gönderilen Ermenilerin Ayaş ve Çankırı'ya Sevkleri 24

9- Konya'ya Gönderilen Ermenilere Sarfedilecek Masrafın Tespiti İçin Ermenilerin Sayısının Belirlenmesi 25

10- Komite Mensubu ve Sadakatsizlik Gösteren Ermeni Memurların Azilleri 26

11- Çankırı'ya Gönderilen Bazı Ermenilerin Tekrar İstanbul'a Dönebilmeleri 26

12- Diran Kelekyan'ın İstanbul Dışında İstediği Vilâyette İkâmet Edebileceği 27

13- Zeytun Ermenilerinin İhracı 28

14- Van ve Bitlis Vilâyetlerinde Yoğun Halde Bulunan Ermenilerin Tard ve İhrâcı 28

15- Ayaş ve Çankırı'da Bulunan Ermenilerin Künye ve Sanatlarını Gösterir Defter Tanzimi 29

16- Haçin, Dörtyol v.s.'den Çıkarılan Ermenilerin Sayısı ve Gönderildikleri Yerler 30

17- Meclis-i Vükela'nın Tehcir Kararı 30

18- Erzurum'dan Çıkarılan Ermenilerin Urfa ve Musul'un Güneyi ve Zor Sancağı'na Gönderilmeleri 32

Belge sıra nu. — Sayfa

19- Van Vilâyeti'ndeki Ermenilerin Musul, Zor ve Urfa'ya Yerleştirilmeleri ... 33

20- Düşman Taraftarı Olan Hıristiyanlar ve Onlarla İşbirliği Yapan Müslümanlar Hakkında Yapılacak Muamele ... 34

21- Ermeni Köyleri Boşalttırıldıkça Mevcut Durum Hakkında Bilgi Verilmesi ... 35

22- Rus Hududuna Yakın Olması Dolayısıyla Erzurum'da Bulunan Ermenilerin İhracı ... 35

23- Ermenilerin İâşe ve İskân Masraflarının Muhacirîn Tahsisatından Tesviyesi ... 36

24- Sürgün Edilen Ermenilerin Borçlarının Alınmayacağı ... 36

25- Sevk Muamelesinin Ermenilerin Kalabalık Olduğu Yerlerde Tatbiki ... 37

26- Ermeni Komitecilerinden Azadamard Hacı Hayk Tiryak'ın Ayaş'a Gönderilmesi ... 38

27- Ticaret ve Benzeri Suretlerle İkâmet Eden Ermenilerin Yerlerinde Bırakılmaları ... 39

28- Ezine'de Bulunan 500 Ermeninin Orada Bulunmasının Uygun Olmadığı ve Başka Yerlere Sevkleri ... 39

29- Göç Eden Ermenilerin Geride Bıraktıkları Mal ve Eşyalarla, Sevkleri Tehir Edilen Ermeniler ... 40

30- Develi'den Aksaray'a Gönderilen Ermeniler ... 41

31- Ermenilerin Yerleştirilmeleriyle İlgili Talimat ile İaşe ve İskân Masraflarına Karşılık Gönderilen Havale ... 41

32- Konya'ya Sevk Olunan Zeytun Ermenilerine Yardım Amacıyla Bir Amerikalı Üye Gönderilmek İstendiği ... 42

33- Küçük İncesu Dışında Liva ve Bağlı Yerlerden Ermenilerin Sevklerinin Uygun Olmadığı ... 42

34- Sevk Olunan Ermenilerin Yollarda Korunmaları, Bunlara Saldıranların Cezalandırılmaları ... 43

35- Erzurum'dan Sevk Olunan Ermenilerin Taarruza Uğradığı, Muhafazaları İçin Gerekli Önlemlerin Alınması ... 44

Belge
sıra nu. Sayfa

36- Suşehri Ermenilerinin Sevki Sivas'takilerin Sevk Olunmaması 45
37- Sis Ermenilerinin Sevki 45
38- On Bin Muhacirin Derhal Sevkine İmkân Olmadığı 46
39- Sevk Edilen Ermenilerin Durumlarının Tahkiki 46
40- Ermeni Katolik Misyonerlerin Erzurum'da Kalmaları 47
41- Ermeni Murahhasasının Sürülmesi 48
42- Ermenilerin Bağdat Hattının Batısına Yerleştirilmeleri 48
43- Ermenilerin Bağdat Hattının Doğu ve Güneyine Yerleştirilmeleri 49
44- Ermeni Ahalinin Sevk Yerlerinin Bildirilmesi 49
45- Ermeni Çocuklarının Yetimhanelere Yerleştirilmesi 50
46- Ermeni Sevkiyatın Emniyet İçinde Yapılması 50
47- Sahipsiz Ermeni Çocuklarının Durumu 51
48- Rumların Rum ve Ermeni Köylerine Dağıtılmaları 52
49- Dersim Eşkiyasının Ermeni Kafilelerine Saldırıları 52
50- Sevk Edilen Ermenilerin Mallarının Muhafaza Edilmesi 53
51- Mültecilerin Ermeni Köylerinde İskânı 53
52- Harp Bölgelerindeki Ahalinin Tevzii 54
53- Düyun-ı Umumiyedeki Ermeni Memurların Yerinde Kalması 54
54- Metrûk Malların Muhafaza ve Deftere Kaydedilmesi 55
55- Sevk Edilen Ermeniler Hakkında Yeterli Malumat Bulunmadığı 55
56- Liva Dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler Arasındaki Sürtüşmeler 56
57- Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Tirebolu, Sürmene ve Trabzon'dan Sevk Edilen Ermeniler. 57
58- İhtidâ Eden Ermenilerin Sevki 58
59- Esnaf ve Tüccar Ermenilerin Dışındaki Komiteci Ermenilerin Uzaklaştırılması. 58
60- Ermenilere Seyahat Yasağı ve Bulgar Tebaasından Bir Ermeninin Bulgaristan'a Gitme Talebinin Karara Bağlanması 59

Belge sıra nu. — Sayfa

61- Ermenilerin Boşaltıldığı Yerlerdeki Mahsüllerin Kaldırılması 60
62- Ermenilerin İskân Edilecekleri Bölgenin Genişletilerek, Müslüman Nüfusun % 10'u Nisbetinde İskânı 61
63- Ermenilerin İskânına Tahsis Edilen Yerlerin Genişletilmesi 62
64- Ermenilerin Menkul Mallarını Müslümanlara Satabilecekleri 63
65- Uzaklaştırılan Ermeniler Arasında Rejide Görevli Kimselerin Bildirilmesi 63
66- Sevkolunan Ermenilerin Borçlarının Tesbiti ve Mallarının Muhafazası 64
67- Ermenilere Seyahat Yasağının Osmanlı Tebası Dışındakileri İlgilendirmediği 65
68- Sevkolunan Ermenilerin Yerleri İsimlerinin Bildirilmesi 65
69- Tehcir Olunan Ermenilerin Metrukatı Hakkında Yapılacak Muameleler 66
70- Zor Sancağında İskân Edilen Ermenilerin Nüfusun % 10'unu Geçmeleri Sebebiyle Artık Oraya Sevk Yapılmaması 68
71- Katliam Yapıldığı Yolundaki İddiaların Tahkik Edilerek Ermeniler İçin Konulan Tedbirlerin Hırıstiyan Ahaliye Uygulanmaması 68
72- İhtida Eden Ermenilerin de Uzaklaştırılmaları 69
73- Ermeni Askerlerinin Amele Taburlarına Sevki 70
74- Devlet Siyasetini İlgilendiren Hususlarda İzinsiz Yayın Yapılmaması 70
75- 16-60 Yaşları Arasındaki Ermenilerin Dışarı Salınmaması 71
76- Katolik Ermenilerin Sevk Edilmemesi 72
77- Seferberlik Müddetince Ülkeye Giriş ve Çıkışların Düzenlenmesi 73
78- Ermenilerle Birlikte Rumların da Sevki 73
79- Erkekleri Olmayan Ermeni Aileleri ile Küçük Çocukların Tevzii 74
80- Nakledilen Ermenilerin Borç ve Alacaklarının Tesviyesi 75
81- Nakledilen Ermenilerin Menkul Mallarının Korunması 75

Belge sıra nu. — Sayfa

82- İhtidâ Eden, Evlenen ve Çocukların Miras İşlemleri 77

83- Protestan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri 77
84- Ermeni Mebus ve Ailelerinin İhraç Edilmemesi 78
85- İstanbul'daki Fotoğrafçı Papazyan'ın Sevkinin Ertelenmesi 79
86- Ermenilerin Sevkiyatındaki Zorluk 79
87- Ermenilerin Sevkedilecekleri Yerler 80
88- Antalya Ermenilerinin Sevk Olunmaması 81
89- Bilecik-Muratça'daki Ermeni Çocuklarının Sevk Edilmemesi 82
90- Şimendüferde Çalışan Memurlarla Diğer Amelelerin Sevk Edilmemeleri 82
91- Öğretmen ve Çocukların Sevkedilmemeleri 83
92- Haruniye Yetimhanesindeki Çocuklara İlişilmemesi 83
93- Yozgat'tan Çekilen Telgraftaki Konunun Araştırılması 84
94- Bitlis ve Muş Ermenilerinin Sevki 84
95- Asker ve Zabit Ailelerinin Sevkedilmemeleri 85
96- İhtidâ Eden Ermeni Kızlarının Evlendirilmeleri 85
97- Kütahya'ya Gelen Ermenilerin Haleb'e Sevki 86
98- Memurların Ermenilerden Ev Satın Alabileceği 86
99- Ermenilerin Sevkiyatında Gözetilmesi Gereken Gaye ve Esaslar 87
100- Mamuretülaziz'de Ermeni Çetelerinin Jandarmalarla Çatışmaları 88
101- Ermeni Çetelerinin İslâm Köylerine Tecavüzlerine Engel Olunması için Tedbir Alınması 89
102- Toplanan Ermenilerin Korunması ve Sevki 90
103- Mamuretülaziz Amerika Konsolosunun İstanbul'daki Amerika Sefirine Yazdığı Yazının Görüldüğü 91
104- Hasta Ermenilerin Sevk Edilmemesi 91
105- Halep'ten Sevk Olunan Ermeniler 92
106- Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da Bulunan Ermenilerle Ankara'dan Sevk Edilen Ermeniler 93

Belge sıra nu. — Sayfa

107- İzmit'ten Sevk Edilen Ermeniler 93

108- Eskişehir'den Sevk Edilen Ermeniler 94
109- Kayseri'den Sevk Edilen Ermeniler 94
110- Karahisar ve Çay'dan Ermenilerin Sevki 95
111- Eskişehir'e Sevk Edilen Ermeniler 96
112- Diyarbakır'dan Sevk Edilen Ermeniler ve Sevk Edilecek Ermeni Kalmadığı 96
113- Niğde'de Sevk Edilecek Ermeni Olmadığı 97
114- Mamûretülazîz'den Sevk Edilen Ermeniler ve Sivas'tan Urfa'ya Giden Kafilelerin Durum 98
115- Urfa'dan Dışarıya Ermeni Sevkiyatı Yapılmaması 98
116- Haleb'ten Şam'a Gelip Muhtelif Yerlere Sevk Edilen Ermenilerle Hama ve Humus'ta Bulunan Ermeniler 99
117- Ermenilerin Musul'a Sevkleri 99
118- Karahisâr'dan Sevk Edilecek Ermeniler 100
119- Ankara, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin Sevki 100
120- Sevkiyat Hakkında Tanzim ve Tebliğ Olunan Talimatnameye Tam Olarak Uyulmadığı 101
121- Osmaniye'ye Gelen Ermenilerin Sevklerinin Olaysız Tamamlandığı 102
122- Sivas'tan Sevk Edilen Ermeniler 102
123- Konya'dan Yola Çıkarılan Yabancılar ve Ermeniler 103
124- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 103
125- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 104
126- Cebel-İ Bereket ve Dörtyol Ermenilerinin, Tehcir ve Uzaklaştırılması 104
127- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 105
128- Dimetoka ve Civarından Göç Eden Ahalinin İskan ve İaşeleri 106
129- Halep'te Bulunan Aram Efendi'nin Akrabasının Rahatlarının Temini 106

Belge sıra nu. Sayfa

130- Humma ve Tifo Dolayısıyla Ölmekte Olan Muhacirlerin Derhal Hususi Mahallerine Sevkleri 107

131- Humma ve Tifo Sebebiyle Ölmekte Olan Muhacirlerin Hususi Mahallerine Sevk Edilmeleri 108
132- Yol Masrafını Karşılayan Ermenilerin Gidebilecekleri 108
133- Kütahya'da, Konya'ya Sevk Edilmek Üzere Bulunan Ermeniler 109
134- Karahisar ve Çay İstasyonlarında Bulunan Ermeniler 110
135- Halep Sevkiyatı Sırasında İyi Hizmetleri Görülen Ermenilerin Başka Yerlerde İskanı 110
136- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 111
137- Akşehir ve Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 111
138- Diyarbakır'dan Gönderilen Ermeniler 112
139- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 112
140- Konya'daki Ermenilerin Talimat Gelmeden Sevk Edilmemesi 113
141- Adana Osmanlı Bankasındaki Ermeni Memurların Çalışmaları İçin Müsaade Talebi 114
142- Vılâyetteki Ermenilerin İhrac Edilmemesi 114
143- Usulsüz Davranan Tenos Kaymakamının Azli 115
144- Ermeni Sevkiyatında Usulsüzlük Yapan Kaymakamın Azli 116
145- Ermeni Kafilelerinin İaşelerinin Temini 116
146- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması 117
147- Evleri Yakılan Müslümanlara Yardım Edilmesi 118
148- Agop Boyacıyan Efendi'nin Yeğeni Begos'un Konyada Bırakılması 118
149- Sevkiyat Sırasındaki Tecavüzlerin Önlenmesi 119
150- Birecik'ten Ermenilerin Sevki 119
151- Katolik Protestan ve Asker Ailelerinin Uygun Mevkilere Yerleştirilmesi 120
152- Dördüncü Ordu Bölgesine Sevkedilen Ermenilerin İaşesi 121

Belge sıra nu. — Sayfa

153- Uygunsuz Hareketlerde Bulunan Jandarmanın Divan-ı Harb'e Sevkleri 121
154- Ermenilere Ekmek Verilmesi 122
155- Ermenilerin Yerleştirileceği Mahaller 123

156- Ermenilerin Sevki Sırasındaki Suistimallerin Önlenmesi 123
157- Halep Yoluyla Zor'a Gelen Ermeniler 124
158- Zor'a Gelen Ayıntab ve İzmitli Ermeniler 125
159- Zor'a Ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisâr ve Akşehir Ermenileri 125
160- Zor'a Gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermeniler 126
161- Zor'a Gelen İzmit ve Samsunlu Ermeniler 126
162- Ermenilerin Sevki 127
163- Konya'ya Bağlı Yerlerdeki Ermenilerin Miktarını Gösteren Defterin Gönderilmesi 127
164- Sevkten İstisna Edilen Şimendüferde Müstahtem Ermenilerin Miktarı 128
165- Sevkten İstisna Edilen Düyûn-ı Umûmiye ve Reji İdaresi'ndeki Ermeni Memurların Bildirilmesi 128
166- Ermenilerin Bulundukları Vilâyet Dışına Çıkarılmamaları 129
167- İzinsiz Ermenilerin Bulundukları Yerlerden Çıkarılmamaları 130
168- Ermenilerin İsviçre'ye Büyük Mikdarda Para Kaçırmaları 131
169- Hiyanet Etmeyen ve Komitelerle İlişkileri Olmayan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri 133
170- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması 134
171- Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Hazırlayacağı Rapor 135
172- Vilâyet Dahilinde Kalan Ermenilerin Durumlarının Bildirilmesi 136
173- Ermeni Ailelerinin İskân ve İaşeleri 136
174- Ermeni Amelenin Maraş'a Dönmesi 137
175- Sevk Edilmeyen, Başka Mahallerden Gelen ve Yolda Olan Ermenilerin Miktarı 138
176- Ermenilerin Miktarının Bildirilmesi 139

Belge sıra nu. Sayfa

177- Mutasarrıfın Ermenileri Himayesi 140
178- Balıkesir Ermenilerinin Münasip Köylere Dağıtılması 140
179- Kimsesiz Ermenilerin İskân ve İaşeleri 141
180- Ermeni Ailelerinin Tertip Edildiği Mahallerin ve Ecnebî Tâbiiyetinde Olanların Bildirilmesi 142

181- Sevk Edilen Katoliklerin Yerlerine İadeleri 143
182- Tahliye Edileceklerin Yetimlerinin Yetimhanelere Yerleştirilmesi 143
183- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki 144
184- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki 145
185- Emval-i Metruke Tasnif Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne İlhak Edildiği 145
186- Hırlakyan Efendi'nin Akrabasının Maraş'a İadesi 146
187- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Zor'a Sevki 147
188- Ermenilere Tebliğata Göre Muamele Edilmesi 148
189- Rakka'da Bulunan Ermeni Kadın İle İki Kızının Halep'e İadeleri 148
190- Konya'daki Zararlı ve Çeteci Ermenilerin Zor'a Sevkleri 149
191- Ermeni Yetimlerinin İaşesi 150
192- Ermeni Kızlarının Ailelerinin Yazına veya Darüleytam'a Yerleştirilmeleri 151
193- Ermeni Şimendüfer Memur ve Müstahdemlerinin İzinsiz Olarak Bulundukları Yerleri Terketmemeleri 151
194- Musul'a Sevk Edilmek İçin İzmir'den Gönderilen Ermenilerin Nerede Bulunduklarının Tahkiki 153
195- Zararlı Olup İhracı Gereken Ermenilerin Miktar ve İsimlerinin Bildirilmesi 153
196- Beyan Olunan Ermenilerin Gitmelerine Müsaade Olunması 154
197- Kimsesiz ve Muhtaç Ermenilerin İaşesi 155
198- İhraç Edilen Komiteci Ermenilerin Faaliyetlerini Gösteren Bir Defter Gönderilmesi 155
199- Kale'den Çıkan Ermenilerin Değersiz Mallarının Dağıtılması 156

Belge sıra nu. — Sayfa

200- İzmir'den Gönderilen Komitecilerin Maraş'a Sevkleri 157
201- Komiteci Ermenilerin İzmir'den Zor'a Sevkleri 157
202- Sevk Edilecek Ermenilerin Nerelere Gönderilecekleri 158
203- Yozgat'taki Çıplak Sefil ve Yakacaksız Mültecilerin İhtiyaçlarının Temini 158

204- Zor'a Gönderilecek Ermenilere Tahsisat Sağlanması 159
205- Ermenilerin Tehcir Nedenleri..... 160
206- Terkedilmiş Emlâk ve Araziden Ziraat Bankası'na Olan Borçların Ödenmesi 171
207- Geyve'de Çeteci Ermenilere Yataklık Yapan Ermenilerin Sevk Edilmeleri..... 172
208- Sakıncalı Beş Ermeninin Liva Haricine Çıkarılması 175
209- Ermenilerin Geri Dönmelerine Müsaade Edildiği 175
210- Memleketlerine Avdet Edecek Ahali İçin Alınan Tedbirler..... 176
211- Ermenilerin Sevkinde Alınan Tedbirler 178
212- Rum ve Ermenilerin Cemaatlerine İadeleri..... 179
213- Ermenilerin Geri Dönüşlerine Kolaylık Gösterilmesi ve İhtiyaçlarının Sağlanması 180
214- Ermenilerin Geri Dönmeleri Esnasında Dikkat Edilecek Hususlar 182
215- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri 183
216- Ermeni Sevkiyatında Liman Fon Sanders'in Rolü 184
217- Ayvalık Civarından Rumların Uzaklaştırılması 186
218- Haçador Bezzazyan'ın Parasının Ödendiği 187
219- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Tahkikatı İçin Heyet Gönderilmesi ve Masraflarının Karşılanması 188
220- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Divan-ı Harblerde Yargılanması 189
221- Ermenilerin Sevk ve İadelerine Nezaret Eden Heyetlerin Masraflarının Seferberlik Tahsisatından Karşılanması 191

Belge sıra nu. Sayfa

222- Suç İşleyerek Yunanistan'a ve Diğer Yabancı Memleketlere Kaçan Rumların Tekrar Osmanlı Ülkesine Dönmekten Men Edilmesi 192
223- Tarafsız Hukukçulardan Tehciri Soruşturma Komisyonu Oluşturulması 195
224- Geri Dönen Ermenilerin En Muhtaçlarına Yardım Edilmesi 195
225- Ermeni Çocukları Hakkında Yapılan Muamele 196

226- Sevkolunacak Ermenilerden Kadın, Çocuk ve Hastaların Araba İle Sevki 202
227- Köylerde Bulunan Güçsüz Ermenilere Yapılacak Yardımlar İle İlgili Talimatnamenin Açıklanması 203
228- Ermenilerin Sevk ve İaşe Masraflarının Karşılanması 203
229- Sevkiyata Tabi Ermenilere Verilecek Harcırah 204
230- Ermeni Yetimlerinin Güvenliğinin Sağlanması 205
231- Rum ve Ermenilere Yapılan Yardımlar 206
232- Anadolu'ya Gidecek Heyetin Masraflarının Temini 207
233- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin Mallarının İadesi 208
234- Karma Heyet'in Ermeni ve Rumların Durumlarını İncelemesi 209
235- Ermeni Yetimleriyle İlgili Şikâyetler Hakkında Tahkikat Yapılması 210
236- Müslüman Muhacir ve Mültecilerin Mağdur Edilmemesi 211
237- Yapılan Masrafların Seferberlik Tahsisatı'ndan Karşılanması 212
238- Ermenilerin Topluca Yer Değiştirmelerine Meydan Verilmemesi 213
239- Arap, Rum ve Ermeni Aileleri İçin İkinci Defa Para İstenilmesinin Sebebi 214
240- Köylerinden Uzaklaştırılan Rumların Geri Dönmelerine İzin Verilmesi 214
241- Tehiri Uygun Olmayan Ermenilerin Sevkleri 215

Belge sıra nu. — Sayfa

242- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin İaşe, Sevk ve İskân Durumlarını İnceleyecek Komisyonun Masraflarının Karşılanması 216
243- İslam Aileleri Yanında Bulunan Ermeni Çocuklarının Ermenilerden Oluşan Komisyona Teslimi 217
244- Yalova ve Lâledere'ye Geri Dönen Ermenilerin Emlâk ve Arazilerinin İadesi 218
245- Rahip Simpat Efendi'nin Masraflarının Karşılanması 219
246- Yerleri Değiştirilen Ermeni ve Rumlara Ait Malların İadesi 220
247- Tehcir Sırasında Ermenilere Fenalıkta Bulunanlar Hakkında Tahkikat 221

248- Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in Ermenileri Öldürdüğü İddiasının Araştırılması 222
249- Resmi Dairelere Geçici Olarak Nakledilen Eşyaların Sahiplerine Verilmesi 222
250- Gayr-i Müslim Çocukların Akrabalarına veya Cemaatlerine Teslimi 224
251- Geri Dönen Ermenilerin İaşesi 225
252- Müslüman Ettirilmiş İki Ermeni Çocuğunun Geri Verilmesi 226
253- Tehcir Meselesinden Dolayı Halep'e Sevk Edilen Tutuklu Memurların Antep'e İadeleri Talebi 226
254- Ermeni ve Rum Mültecilere Yapılan Yardımlar 228
255- Ermeni ve Rumların Bazı Vergilerden Muaf Tutulması 232
256- Ermenilerin İaşesinin Temini 234
257- Artin Efendi'nin Sevk Edilen Ailesinin Geri Getirtilmesi 234
258- Rum ve Ermenilerin Dönüşlerini İnceleyen Kişilere Kolaylık Sağlanması 235
259- Memleketlerine Geri Dönenlerin Mallarını Teslimi 236
260- Almanya'ya Kaçanların İadesi 237
261- Soruşturma Komisyonları Oluşturulması Teklifinin Reddedildiğine Dair 245

Belge sıra nu. Sayfa

262- Ermeni Dul ve Yetimlerin Yerleştirilmesi 245
263- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri İçin Para Gönderildiği 246
264- Mültecilerin Parasız Olarak Sevk Edilmeleri 246
265- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Yargılanması 249
266- Ermeni Fabrikatörü Mardiros'un Mallarının İadesi İçin Mahkemeye Başvurması 250
267- Rum ve Ermeni Ahaliye Tecavüzatta Bulunulduğu İddialarının Asılsız Olduğu 252
268- Hukuk Müşaviri Mehmet Münir Bey'in Ermeni Faaliyetleri ve Tehcir Sebepleri Hakkındaki Raporu 257
269- Piskopos Kendifyan'ın Diyarbakır'dan Ermeni Faaliyetleriyle İlgili Mektubu 260

270- Tehcir Olayına Karışmış Olup, Halen Tutuklu Olanlar Hakkında Uygulanacak Muamele 263
271- İngiliz Siyasi Mümessilinin Ahmed Refik İçin Af Talebi 263
272- Ermenilerin Vergiden Muaf Olması 264

İNDEKS 268
BİBLİYOGRAFYA 279
BELGELERE GÖRE ALFABETİK KONU FİHRİSTİ 281

III. BÖLÜM

BELGE FOTOKOPİLERİ 283

I. BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ

A-TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

1015-1020 yıllarında Selçuklu Hükümdarı Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in Anadolu'ya düzenlediği keşif sırasında Bizans İmparatorluğu'na tâbi olan Ermenilerle Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun hızla Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması sonucunda ilk münasebetler başlamıştır.

Ermeniler gerek Büyük Selçuklu Devleti idaresinde gerek Anadolu'da kurulan Türk beylikleri zamanında gerekse Osmanlı Devleti zamanında hiçbir zulme ve baskıya maruz kalmadan, diğer gayr-i Müslimlerle birlikte İslam hukukuna göre her türlü dini inanç ve faaliyetlerini sürdürmüşler, hürriyet ortamından en geniş bir biçimde yararlanmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp, çökmeye başladığı dönemde dış güçlerin azınlıkları kendi dinî, siyasî ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda tahrik etmeye ve maşa olarak kullanmaya başlamasıyla bazı olaylar patlak vermiştir.

Avrupa devletlerinin takip ettikleri bu politika "Şark Meselesi" olarak bilinmektedir. Ermeni olayları da bu zincirin halkalarından biridir.

Şark meselesi, emperyalist ve sömürgeci Avrupa devletlerinin Osmanlı teb'ası Hıristiyanların haklarını korumak bahanesi ile Osmanlı topraklarını parçalayıp paylaşmayı ifade eder. Bu sebeple Osmanlı Hıristiyanları için sürekli imtiyaz, özerklik ve bağımsızlık istemişler. Nihayet 1789 Fransız İhtilali'nden sonra devleti yıkmak için milliyetçilik tohumları ekmişlerdir. Bunda da başarılı olmuşlardır.

Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nden kopardığı tavizler sonucu içişlerine kolayca karışmaya ve Hıristiyan teb'ayı kışkırtmaya başladılar. İşte bu kışkırtmalar sonucu patlak veren 93 Harbi Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlandı.

Ayastefanos ve Berlin Andlaşmaları sonunda Balkan Hıristiyanları bağımsızlıklarını kazandılar. Sıra Anadolu Hıristiyanlarının bağımsızlığına gelmişti. Emperyalist güçler Ermenileri seçtiler.

Rusya, Ermeni konusunu 1816'da Moskova'da Ermeni Şark Dilleri Enstitüsü'nü kurarak daha sistemli bir şekilde ele aldı. 1826-1828 yıllarında İran'la yaptığı savaşları

kazandıktan sonra 1828'de imzaladığı Türkmençay Andlaşması ile elde ettiği Revan ve Nahçıvan hanlıklarını birleştirerek Ermeni vilâyetini kurdu. Ardından İran'daki Ermenilerin buraya göç etmesini sağladı[1]. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinde Bâbıâli'ye ihanet eden Ermenilerin bir kısmı Rus ordusuna asker olarak yazılmış, bir kısmı Erzurum'un teslim olmasına yardımcı olmuş, bir kısmı da Müslüman halka eziyet etmişlerdir[2].

Kafkasya'da hakimiyet kuran Rusya, Anadolu'daki Ermenilerin de Ermenistan'a göç etmelerini istemiş, Bâbıâli'nin izin vermemesine rağmen göç edenler olmuştur[3].

Daha sonra Ermenilerle ilgili maddelerin devletlerarası andlaşmalarda yer almasıyla birlikte yurt içinde ve yurt dışında ihtilalci Ermeni partileri ve dernekleri kurulmaya başlamıştır.

1878'de Van'da Kara Haç Cemiyeti kuruldu. 1880'de Rusya yönetimindeki Ermenistan'da kurulan dernekler Anadolu Ermenilerine silah göndermeye başlamışlardı[4]. 1881'de Erzurum'da Anavatan Müdafileri (Pashtpan Haireniats) Derneği kuruldu. Amacı, Ermenileri sözde saldırılardan korumak üzere silah ve cephane ile donatmaktı[5]. 1885'de Van'da kurulan İhtilâlci Amerikan Partisi'nin 1887'de Cenevre'de kurulan Marksist Ermeniler Partisi (İhtilalci Hınçak Partisi-1890)nin, 1890'da Tiflis'te kurulan Ermeni İhtilal Federasyonu (Taşnaksutyun)nun hemen hemen ortak amaçları propaganda yapma, Ermenileri kışkırtma ve isyan çıkarma, ihtilâlci çeteler kurma, halkı silâhlandırma ve ihtilâl çıkararak bağımsızlığa kavuşma gibi belli başlı maddelerle ifade edilebilir.

Yurt dışındaki kuruluşlar Rusya, İran, Avrupa ve Amerika şehirlerinde şubeler açtıkları gibi Osmanlı topraklarında da gizlice teşkilâtlandılar. Amerikan Partisi, İstanbul, Trabzon, Muş ve Bitlis'de[6], Hınçak Partisi de İstanbul, Bafra, Merzifon, Amasya, Tokat, Yozgat, Arapkir ve Trabzon'da şubeler açtı[7]. Taşnaksutyun ise İstanbul ile Doğu Anadolu şehirlerinde teşkilatlandı. Bu derneklerin Türkiye'de teşkilâtlanmaları ile birlikte ard arda tedhiş hareketleri meydana gelmeye başladı.

Osmanlı topraklarında sosyal, ekonomik, dinî, siyasî, idari ve kültürel hürriyetlere sahip olan ve memleketin hiçbir vilâyetinde nüfus çoğunluğuna sahip bulunmayan Ermenileri ayaklanmaya sevkedecek yönetimden kaynaklanan her hangi bir baskı mevcut değildi. Bu gerçeklere rağmen Ermenilerin, İngiltere ve Rusya'nın

---

[1] Kemal Beydilli *"1828-1829 Osmanl›-Rus Savafl›nda Do¤u Anadolu'dan Rusya'ya göçürülen Ermeniler"* Belgeler nr.17 (1988) s.366

[2] Ayn› makale s.383-85,412,419,436

[3] Ayn› makale s.387

[4] Kâmuran Gürün, *Ermeni Dosyas›,* Ankara 1983, s.66

[5] Gürün, *Ayn› eser,* s.129; Nejat Göyünç, *Osmanl› ‹daresinde Ermeniler,* ‹stanbul 1983, s.42

[6] Gürün, *Ayn› eser,* s.63-64

[7] Gürün, *Ayn› eser,* s.132

kışkırtmalarına aldanarak çete ve dernekler aracılığıyla şiddet hareketleri yapması sonucu Ermeni ve Türk toplumunun arası açıldı.

İlk ciddî olaylar 1890 yılında meydana geldi. Bu yılın haziran ayında Erzurum'da Anavatan Müdafileri Cemiyeti üyelerinin ve temmuz ayında İstanbul Kumkapı'da Hınçak Partisi üyelerinin Ermenileri kışkırtması sonucu patlak veren olaylar yüzyıllardır barış içinde kardeşçe yaşayan iki topluluğu karşı karşıya getirdi[8]. İki taraftan on iki kişinin öldüğü olaylar, Avrupa basınında Ermeni katliamı yapılıyormuş gibi yer aldı. Böylece Ermeniler lehine Avrupa'da bir kamuoyu oluşturulmaya çalışıldı.

Ermeniler, memleketin birçok yerinde çıkarılan olayların yanı sıra Sasun, Van ve Girit'te isyanlar çıkarmışlardır.

Yabancı devletlerin kendilerine ilgilerinin devamını sağlamak amacıyla Taşnak ve Hınçak komitelerinin 1896'da Van'da çıkarttıkları isyanda 418 Müslüman, 1715 Ermeni ölmüştür.

Bu arada Ayastefanos ve Berlin Muahedelerinde Osmanlının taahhüt ettiği ıslahat konusunda İngiltere, Rusya ve Fransa, hükümete karşı sürekli baskı yapmaya devam ediyordu.

İttihatçıların "İttihad-ı Anâsır" uğruna verdikleri tavizler Ermenilerin işine yaradı. II. Abdülhamid'in silâh ithali yasağını meşrutiyet idaresi kaldırdığından Ermeniler hızla silâhlandılar. İstanbul'da "31 Mart Vak'ası"nın çıkmasının ertesi günü Adana'da Ermeniler katliama başladılar. Olay her zaman olduğu gibi Avrupa'ya "Ermeniler öldürülüyor." şeklinde yansıdı[9].

a-Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na girdikten sonra Ermeni komitelerinin düşmanla işbirliği yaptığını ve Anadolu'da birbiri ardından isyanlar çıktığını haber alınca, hadiselerin yatışacağı zannıyla kesin bir tedbir alma yoluna gitmemişti. Ancak Ermeni mezalimi artınca Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Erzurum Mebusu Vartkes Efendi'ye Ermenilerin düşmanla işbirliği yapmaya devam etmeleri halinde çok şiddetli tedbirler alınacağı ihtarında bulunmuştu[10]. Talat Paşa aynı zamanda, Aralık 1914'de doğu vilâyetlerine gönderdiği gizli bir talimatta oldukça büyük miktarda bulunan ve özellikle Ermenilerin eğitimiyle ilgilenen yabancı kuruluş ve memurlarının harp sırasında başka bölgelere gönderilmelerinin düşünüldüğünü de belirtmişti[11].

---

[8] Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* ‹stanbul 1976, s.458-64, Kâmuran Gürün, *Ayn› eser,* s.140-44

[9] ‹.H. Daniflmend, *‹zahl› Osmanl› Tarihi Kronolojisi, c. IV,* ‹stanbul 1972, s. 373-374

[10] H. Erdo¤an Cengiz, *Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-› ‹htilâliyyesi,* Ankara 1983, s.235-237

[11] BOA. *DH. fiFR,* nr.14/119

Osmanlı Hükümeti Van İsyanı'nın patlak vermesine kadar birtakım küçük tedbirlerle Ermeni komitelerinin faaliyetlerini önlemeye çalıştı. Hükümeti en çok meşgul eden hadise ise Zeytun'da patlak vermişti. Zeytun'daki olaylar, Antep'i ve civarını da etkilemekte idi.

Hükümet bir tedbir olarak Zeytun, Maraş ve civarından bazı zararlı Ermenileri Konya'ya sevketti. Fakat burada da toplu halde bulunmaları, bir süre sonra o bölgedeki Ermenilerle birleşmeleri ve tehlike teşkil etmeleri üzerine bundan vazgeçildi. Bundan sonrakilerin Halep'in Güneydoğusu ile Zor ve Urfa havalisine sevkedilmelerine karar verildi[12].

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Zeytun Ermenilerinin başlattığı olayların bir türlü yatışmaması üzerine 23 Nisan 1331 (6 Mayıs 1915) tarihinde Maraş Mutasarrıfına gönderdiği gizli bir şifre ile Zeytunluların tamamen ihracını emretti[13].

Osmanlı Devleti'nin ölüm kalım savaşı verdiği bu sırada Ermeniler, cephede ve cephe gerisinde düşmanlarının işine yarayacak faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hattâ topyekün bir isyana hazırlandıkları seziliyordu. Bu durum karşısında Başkumandanlık 10 R. 1333 (25 Şubat 1915) tarihinde bütün birliklere bir tamim göndermiş; Ermenilerin çeşitli yerlerde çeteler kurduklarına, askerden kaçarak eşkiyalık yaptıklarına, aramalarda bol miktarda silâh ve bomba bulunduğuna ve bunun bir isyan hazırlığı olduğuna dikkat çekilerek şu tedbirlerin alınmasını istemişti:

Ermeni erler, seyyar orduda ve silâhlı hizmetlerde kullanılmayacak, komutanlar silâhlı saldırılara karşı koyacaklar, gerekirse örfî idare ilan edecekler, her yerde uyanık davranılacak, planlı harekât olmayan yerlerde arama yapılmayacak ve sadık teb'aya her hangi bir zarar verilmeyecek[14].

Anadolu'nun birçok yerinde görevli Ermeni polis ve memurların birden bire işlerine son verilmesinin sakıncalı olacağı düşünülmüştü. Ancak itimat edilmeyen ve olaylara karıştığı tespit edilen Ermeni polis ve memurların uygun bölgelere veya Ermeni olmayan vilâyetlere gönderilmesi için 16 Ca. 1333 (1 Nisan 1915) tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere emir yazıldı[15].

Osmanlı Hükümeti seferberlik ilânından itibaren dokuz ay tahammül gösterdikten sonra Ermeniler konusunda köklü tedbirler almak zorunda kaldı. Van İsyanı'nın patlak vermesi üzerine bu olayları başlatan ve Ermenileri silâhlandıran komite yuvalarını dağıtmak için 9 C. 1333 (24 Nisan 1915) tarihinde vilâyetlere ve mutasarrıflıklara gizli bir tamim yolladı. Bu tamimde; Ermeni komite merkezlerinin kapatılması, evrakına el

---

[12] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/102
[13] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/286
[14] *Tarih Boyunca Ermeni Meselesi*, s.185-186
[15] BOA. *DH. fiFR,* nr.51/192; BOA. *DH. fiFR,* nr.52/249 - 52/285

konulması ve komite elebaşlarının tutuklanması istenmekteydi[16]. 11 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihinde Başkumandanlığın bütün birliklere gönderdiği aynı mealdeki tamimi üzerine 2345 kişi tutuklandı[17]. Ermenilerin her yıl katliam günü olarak kutladıkları 24 Nisan, bu tutuklamalardan dolayıdır. Bu tutuklulardan bir kısmı Ankara ve Çankırı'ya yerleştirildi[18]. Çıkarılan geçici bir kanunla da gayr-i Müslimlerin bilhassa Ermenilerin elinde bulunan silâhların toplatılması bütün vilâyetlerden istendi[19].

b-Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması

Van'daki isyan bütün hızıyla devam ederken, diğer bölgelerde de Ermeniler isyan ediyor, yol kesiyor ve Müslüman köylerini basarak halkı katlediyorlardı. Türk ordusu savaş alanında olduğu için cephe gerisinde meydana gelen olayları önleyemiyordu. Başkumandan Vekili Enver Paşa bu duruma bir çare olmak üzere 17 C. 1333 (2 Mayıs 1915) tarihinde Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya şu yazıyı yolladı:

"Van Gölü etrafında ve Van Valiliğince bilinen belirli yerlerdeki Ermeniler, isyanlarını sürdürmek için daima toplu ve hazır bir haldedirler. Toplu halde bulunan Ermenilerin buralardan çıkarılarak isyan yuvalarının dağıtılması düşüncesindeyim. III. Ordu Komutanlığı'nın verdiği bilgiye göre Ruslar 5 L. 1333 (20 Nisan 1915) tarihinde kendi sınırları içindeki Müslümanları sefil ve perişan bir halde sınırlarımızdan içeriye sokmuşlardır. Hem buna karşılık olmak ve hem yukarıda bahsettiğim amacı sağlamak için ya bu Ermenileri aileleriyle birlikte Rus sınırı içine göndermek veyahut bu Ermeni ve ailelerini Anadolu içinde çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki şekilden uygun olanın seçilmesiyle tatbikini rica ederim. Bir mahzuru yoksa isyancıların ailelerini ve isyan bölgesi halkını sınırlarımız dışına göndermeyi ve onların yerine dışarıdan gelen Müslüman halkın yerleştirilmesini tercih ederim"[20].

Bu yazı ile Enver Paşa, Ermenilerin isyan çıkaramayacak şekilde dağıtılmalarını istiyordu. Yine bu yazıya göre bu tatbikat yalnızca isyan ve karışıklık çıkarılan bölgelerdeki Ermenilere uygulanacaktı. Nitekim uygulama da öyle olmuştur.

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, durumun nezaketi karşısında geçici bir kanun çıkmadan ve Meclis-i Vükelâ kararı olmadan bütün sorumluluğu üzerine alarak Ermeni tehcirini başlattı[21].

---

[16] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/96,97,98
[17] Gürün, *Ayn› eser,* s.213
[18] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/51; nr.52/255; nr.52/266
[19] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/188
[20] ATBD, Aral›k 1982, say› 81, Belge 1830; BOA. *DH. fiFR,* nr.52/282
[21] *Meclis-i Vükelâ Mazbatas›,* 198/163

Talat Paşa önce Van, Bitlis ve Erzurum bölgelerinde bulunan Ermenilerin savaş alanı dışına çıkarılmalarını, ilgili valilerden 3. ve 4. Ordu komutanlarıyla işbirliği yaparak derhal icraya koymalarını istedi.

Rusya, İngiltere ve Fransa'nın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Ermenilerin öldürüldükleri iddialarıyla yaptıkları baskılar sonucu tehcirin sorumluluğunu daha fazla tek başına taşıyamayacağını anlayan Talat Paşa'nın Sadaret'e verdiği tezkire üzerine bir gün sonra 13 B. 1333 (27 Mayıs 1915) tarihinde "Vakt-i seferde icraat-ı hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun-ı muvakkat"[22] çıkarıldı ve yürürlüğe kondu.

Böylece komutanlara, asayişi bozan silâhlı saldırgan ve direnişçileri, tecavüz ve direnişleri sırasında imha etme; casusluk ve vatana ihanet eden köy ve kasaba halkını tek tek veya toplu halde başka yerlere sevk ve iskân etme yetkileri verilmekle tehcir işi orduya devredilmiş oldu.

27 B. 1333 (10 Haziran 1915) tarihinde yayınlanan talimatname[23] ile de tehcire tabi tutulan Ermenilerin malları koruma altına alındı. "Emvâl-i Metrûke Komisyonu" (Terkedilmiş Mallar Komisyonu) kuruldu[24]. Bu komisyonlar boşaltılan köy ve kasabalardaki Ermenilere ait malları tespit ederek ayrıntılı defterlerini tutacaktı. Defterin biri mahallî kiliselerde korunacak, biri mahallî yönetime verilecek, biri de komisyonda kalacaktı. Bozulabilir eşya ile hayvanlar açık artırma ile satılacak ve parası korunacaktı. Komisyon bulunmayan yerlerde bu görevi mahallî görevliler yerine getirecekti. Bu malların korunmasından Ermeniler dönünceye kadar hem komisyon hem de mahallî idareler sorumlu olacaktı.

c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler

Tehcir doğrudan doğruya cephelerin güvenini sarsacak bölgelerde uygulanmıştır. Kafkas ve İran cephesinin gerisinde bulunan Erzurum, Bitlis ve Van bölgeleri[25] ile Sina cephesi gerisinde bulunan Mersin ve İskenderun bölgeleri olmak üzere bölgede uygulanmıştır. Ermeniler bu bölgelerde düşmanla işbirliği yaparak onların faaliyetlerini kolaylaştırıyorlardı. Sonradan bu uygulama isyan çıkaran ve Ermeni komitecilerine yataklık eden diğer vilâyetlerdeki Ermenileri de kapsamı içine aldı.

d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler

---

[22] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk ‹nk›lab› Tarihi,* Ankara 1963, III/3, s.40; Gürün, *Ayn› eser,* s.214
[23] ATBD, Aral›k 1982, say› 81, Belge 1832
[24] BOA. *DH. fiFR*, nr.54/226
[25] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/282; nr.53/48; nr.53/93; nr.53/129; nr.54/51, nr.54/54

Tehcir kararından sonra kafileler halinde çeşitli vasıtalarla iskân bölgelerine sevke başlanmıştır. Tehcir kararından önce Zeytun, Maraş ve Haçin gibi problemli yerlerden Konya'ya Ermeni sevkedilmiştir. Ancak Konya'da Ermeni nüfusun artması ve birtakım faaliyetlere girişecekleri ihtimali üzerine 1 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihli şifre telgrafla buraya sevkiyat durdurulmuş, yeni gönderilenlerin Urfa, Zor ve Halep'in güneydoğusuna nakledilmeleri kararı alınmıştır[26].

Devlet sevkedilen Ermenilerin gittikleri yerlerdeki nüfuslarını devamlı kontrol etmiş. Müslüman ahalinin % 10'unu geçmemesine özen göstermiştir[27]. Ermeni nüfusun belli bir yerde toplanmalarını sakıncalı görerek ayrı kasaba ve şehirlere yerleştirmiştir.

Adana, Ankara, Aydın, Bolu, Bitlis, Bursa, Canik, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, Erzurum, İzmit, Kastamonu, Kayseri, Karahisar, Konya, Kütahya, Mamuretülaziz (Elazığ), Maraş, Niğde, Samsun, Sivas, Trabzon ve Van şehirlerinden Halep, Rakka, Zor, Kerek, Havran, Musul, Diyarbakır ve Cizre'ye Ermeniler sevkedilerek iskân edilmişlerdir.

Ermeni kafilelerinin iskân yerlerine sevkedilirlerken yakın ve meşakkatsiz yollar seçilmiş, ayrıca emniyet ve muhafazaları için özen gösterilmiştir.[28]

e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler

Tehcir kararı bütün Ermenilere şamil değildir. Bazı şartları taşıyanlar bunun dışında tutulmuştur. Bunlar hasta ve âmâlar, Katolik[29] ve Protestan[30] mezhebinden olanlar, askerler ve aileleri[31], memurlar, tüccarlar[32], bazı amele ve ustalardır.

Osmanlı ordusunda görev yapan asker, subay ve sıhhiye sınıflarında hizmet görenlerin ve ailelerinin yanı sıra merkez ve taşrada bulunan Osmanlı Bankası şubeleriyle, Reji İdaresi, Düyun-ı Umûmiyye[33] ve bazı konsolosluklarda görevli Ermeni memurlar sadakat ve iyi halleri gözönüne alınarak sevk dışı bırakılmışlardır. Sadakatsizlik eden ve komite mensubu olanlar azledilerek sevkedilmişlerdir[34]. Yetim çocuk[35] ve dul kadınlar da sevkedilmeyerek yetimhanelere ve bulundukları yerlerdeki

---

[26] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/235; nr.52/102; BOA. *DH. EUM.* 2.fib.68/90; 68/88; 68/92; 68/95; 68/96; 68/99
[27] BOA. *DH. fiFR*, nr.54/308; nr.54/143
[28] BOA. *DH. fiFR*, nr.54/156
[29] BOA. *DH. fiFR,* nr.54/55; nr.54-A/252; nr.55/292
[30] BOA. *DH. fiFR,* nr.55/20
[31] BOA. *DH. fiFR,* nr.55/18; nr.55/292; nr.58/2
[32] BOA. *DH. fiFR,* nr.53/295
[33] BOA. *DH. fiFR,* nr.54/221
[34] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/249
[35] BOA. *DH. fiFR,* nr.54/150; nr.54/163

köylere yerleştirilmişlerdir. Ayrıca ticaret ve benzeri suretlerle ikamet eden Ermeniler[36], Ermeni mebus ve aileleri de[37] yerlerinde bırakılmışlardır.

Daha sonra umumî bir emirle, sevkiyat esnasında yetim kalanların erkekleri sevkedilen veya askerde olan kimsesiz ailelerinin iskân ve iaşelerinin temini istenmiştir[38].

f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar

Devlet savaş şartlarına rağmen sevkiyatın düzen ve emniyet içinde yürümesi ve kafilelerin her hangi bir zarara uğramaması için elindeki bütün imkânları kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır[39]. Bu gaye ile trenle sevkiyat tercih edilmiştir. Tren bulunmayan yerlerde araba ve hayvan tahsis etmiştir. Cepheye devamlı asker ve zahire sevki dolayısıyla istasyonlarda zaman zaman yığılmalar olmuştur. Bu da Ermeni sevkiyatının aksamasına yol açmıştır[40]. Diğer taraftan hasat mevsimi olması dolayısıyla arabaya ve hayvana duyulan ihtiyaç yüzünden araba ve hayvan temin etmek güçleşmiştir.

Ayrıca yiyecek bulmakta güçlük çekileceği ve bu yüzden sefalete düşüleceği düşünülerek devlet tarafından iaşe edilmiştir[41].

g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi

Muhacirin Tahsisatı'ndan iaşe ve iskân masraflarının dışında sevkiyatın muntazam olarak yürütülebilmesi için İskân-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'i görevlendirmiştir. Her türlü ihtiyacın temini için de Konya, Adana, Halep, Suriye, Ankara, Musul[42] vilâyetlerine ve İzmit, Eskişehir sancaklarına ihtiyaca göre toplam 2.250.000 kuruş tahsis edilmiştir. Yine duruma göre ilâve para tahsisleri yapılmıştır.

h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu

Sevkedilen Ermenilerin geride kalan taşınmaz malları hükümetçe kendileri namına müzayede usulüyle satılmış ve sonradan Emval-i Metruke Komisyonu aracılığı ile bedelleri ödenmiştir[43]. Terkedilmiş mal ve eşyanın devlet memurlarınca suistimale meydan verebileceği düşüncesiyle satın alınması önce yasaklanmış, sonradan gerçek

---

[36] BOA. *DH. fiFR,* nr.53/295; 54/287
[37] BOA. *DH. fiFR,* nr.55/19
[38] BOA. *DH. fiFR*, nr.54/150; nr.54/163
[39] BOA. *DH. fiFR,* nr.54/10; BOA. *DH. EUM* 2 fib. 68/77:68/73
[40] BOA. *DH. EUM* 2. fib. 68/77
[41] BOA. *DH. fiFR,* nr.52/235; nr.53/30; nr.53/305
[42] BOA. *DH. fiFR,* nr.53/305
[43] BOA. *DH. fiFR,* nr.53/303; nr.54/420

fiyatı ve peşin para ödemek şartıyla Ermenilerden ev satın almaları serbest bırakılmıştır. Görüldüğü gibi devlet Ermenilerin mallarının yağmalanmasına müsaade etmemiş ve gerçek değerleri üzerinden satılması için gayret sarfetmiştir[44].

29 B. 1333 (11 Ağustos 1915) tarihli umum tebliğatta şu tedbirlerin alınmasını istemiştir[45].

1- Tahliye edilmiş olan bölgeye hiçbir şüpheli ve meçhul şahsın sokulmaması.

2- Eğer Ermenilerden ucuz mal almış olan varsa, satışın feshedilmesi ve aslî kıymetinin takdir olunarak gayr-ı meşru bir menfaat teminine meydan verilmemesi.

3- Ermenilerin istedikleri eşyayı götürmelerine müsaade edilmesi.

4- Götüremeyecekleri eşyadan durmakla bozulabilecek olanlarının zaruri olarak satılması bozulmayacak olanların sahipleri namına muhafaza edilmesi.

5- Taşınmaz malların icar, ferağ ve rehin gibi muamelelerinin sahipleriyle olan alâkalarının bozulmaması ve hicretin başlangıcından itibaren bu hükme aykırı uygulamalar yapılmışsa feshedilmesi.

6- Bu mülkler hakkında muvazaalı durumlara meydan verilmemesi.

7- Sevkedileceklerin mallarını, (ecnebiler dışında) satmalarına müsaade edilmesi.

ı- Sevkiyatın Durdurulması

Kış dolayısıyla 17 M. 1334 (25 Kasım 1915) tarihinden itibaren ilgili Anadolu vilâyetlerine gönderilen bir emirle sevkiyatın geçici olarak durdurulduğu bildirilmiş; daha sonra da Ermeni sevkiyatına son verildiği, bundan böyle hiçbir sebep ve vesile ile sevkiyat yapılmaması tebliğ edilmiştir[46].

i- Tehcir Sonrası Ermeniler

Tehcire son verildikten sonra da Ermenilerin, Ermenistan kurma çalışmalarına devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu maksada hizmet etmesi için birtakım komiteler kurmuşlardır. Rusların Kafkasya'daki Ermenileri Osmanlı topraklarından toprak verme gibi bir çok vaadlerle Osmanlı Devleti aleyhine kışkırttıkları anlaşılmaktadır.

Ermeniler, sınır ve iç bölgelerinde çete faaliyetlerini sürdürmeye ve Rus ordusu başta olmak üzere bölgedeki düşmanlarla da işbirliği yaparak Müslüman ahaliye zulmetmeye devam etmişlerdir.

---

[44] BOA. *DH. fiFR,* nr.55/107; nr.54/202
[45] BOA. *DH. fiFR,* nr.54/381
[46] BOA. *DH. fiFR,* nr.57/135

j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi

I. Dünya Savaşının sona ermesi üzerine sevkedilen Ermenilerle ilgili Osmanlı Hükümeti'nin yeni kararlar alarak Ermenilerin istedikleri takdirde geri dönmelerine müsaade etmiştir. Gerek Emval-i Metruke Komisyonunca muhafaza edilen gerekse satılan gayri menkullerini geri alabilmeleri için her türlü kolaylık ve imkân sağlamıştır.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti sürekli olarak Ermenileri korumaya, onların haklarını, hürriyetlerini gözetmeye özen göstermiştir. Ermenilerin düşmanların tahrik ve kışkırtmalarına aldanarak, devlete ihanet etmesi ve Müslüman ahaliyi katletmesi, isyanlar çıkarması gibi devletin güvenliğini büyük boyutlarda tehdit eden sebeplerden dolayı Osmanlı Hükümeti'ni tehcir kararı almaya zorlamıştır.

Buna rağmen gerek sevkiyat esnasında gerekse sevkiyata son verildikten sonra emniyetlerinin alınmasına, haklarının zayi olmamasına çok dikkat edilmiştir. Bu hususta devlet çok para sarfetmiştir. Buna rağmen sevkiyat esnasında Kürtler ve sair eşkiyanın saldırısına[47] uğrayarak veya humma ve tifo hastalıklarına[48] yakalanarak ölenler olmuştur. Sevk esnasında ihmalleri, uygunsuzlukları görülen görevlilerin derhal cezalandırılması yoluna gidilmiştir[49].

Bu suistimalleri tahkik etmek üzere bir heyet göndermiş, basına da Şurâ-yı Devlet Azası İsmail Hakkı Bey'i tayin etmiştir[50].

[47] BOA. *DH. fiFR,* nr.57/71; nr.57/51
[48] BOA. *DH. fiFR,* nr.57/277; nr.54/162; nr.54/9
[49] BOA. *DH. fiFR,* nr.57/309
[50] BOA. *DH. fiFR,* nr.58/38

II. BÖLÜM

BELGELERİN
ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

CİHAN HARBİ VE TÜRK-ERMENİ MESELESİ

[1915 senesi başlarında Ermenilerin tehcirinin zaruret olduğunu, Ermeni, İngiliz, Rus parası ve entrikaları ile Ermenilerin Osmanlı Hükümeti'ne karşı kışkırtıldığını. Ermenilerin uzaklaştırılmaları sırasında bazı küçük memurların fazla gayretkeşlik gösterdiğinin kabul edilebileceğini; ancak Türklerin büyük çoğunluğunun bu meselede sorumluluğunun bulunmadığını, ayrıca Ermenilerin Türklere yaptığı zulüm ve işkenceleri ifade eden (Bern) Osmanlı Matbuat İdaresi'nden tebliğ olunan rapor.]

Cihân Harbi ve Türk-Ermeni Mes'elesi

Makâlemizin ser-nâmesi evvelce Vaşington Sefâreti'nde bulunan Ahmed Rüstem Bey tarafından büyük bir vukûf-ı selâhiyyetle kaleme alınıp mu'ahharan Bern şehrinde (Stampli) ve Şürekâsı Matba'asında tab' edilmiş olan zarîf bir risâlenin ismidir.

Bu risâle şüphesiz Türk-Ermeni mes'elesi gibi nâzik ve ârızalı bir münâkaşa zemînini pek bî-tarafâne tenvîr edecek ve bir tarafdan dört seneden beri müdhiş yalanlar ve iftirâlarla Türklerin ve Hükûmet-i Osmâniyye'nin kesr-i haysiyyetine çalışan ve Ermeni-Türk mes'elesini mekâsıd-ı hâ'inânelerine âlet ittihâz eden müfrit i'tilâf muharrirlerine azâb-âver bir ders olmakla berâber bir tarafdan da cidden mesâ'il-i hâzıra hakkında doğru bir fikir edinmek isteyen ve tarafgîrlik şâ'ibesinden müberrâ kalmış olan İsviçre halkının da gözünü açacaktır. İ'tilâf gazeteleri muharrirleri yorulmak bilmeyen hâ'inâne neşriyâtlarıyla ba'zı İsviçreliler üzerinde sû-i te'sîr icrâsından hâlî kalmadıklarından İsviçre Hükûmet-i İttihâdiyyesi'nin samîmî bir dostu olan Türklerle Türk Hükûmeti hakkında onların huşûnetkâr bir vaz'iyet almaları melhûz idi. İşte bu risâle ziyâ-yı hakîkate pek çabuk kapılan İsviçre halkının tarz-ı tefekkürlerini ta'dîl ve ıslâh vazîfesini îfa edecekdir.

Muharrir evvel-i emrde Memâlik-i Osmaniyye'de sâkin Hıristiyanların vaz‘iyyet-i hakîkiyyelerini ve onların nasıl bir serbestîden müstefîd olduklarını kemâl-i vuzûh ile hülâsa etmişdir. Bunun için de her şeyden evvel en be-nâm garb mütefekkirlerinin âsârıyla isbât-ı müdde‘â tarîkini iltizâm etmişdir. Fransız diplomatlarından Engelhart'ın Türkiye ve Tanzîmât nâmındaki eserinden ba‘zı sahîfeler aldığı gibi Amerika'nın Der-sa‘âdet Maslahat-güzârlığı'nda bulunup el-yevm (Princeton U Seft) hukûk-ı beyne'l-milel mu‘allimliği îfâ etmekte bulunan Mösyö Berdo'nun "Türkiye'de Ecnebîler ve Onların Vaz‘iyyet-i Hukûkiyyeleri (1914)" ünvânlı eserinden dahi gâyet bâriz sahîfeler iktibâs etmişdir.

Bu sûretle muttali‘ oluyoruz ki Rûm ve Ermeni cemâ‘atleri asırlardan beri umûr-ı mezhebiyyelerinde ve mektebcilik hayâtlarında olduğu gibi hukûk-ı şahsiyye mesâ’ilinde dahi mâlik oldukları imtiyâzâtı asırlardan beri muhâfaza etmekde imişler.

Muharrir bundan sonra fevka'l-âde mühim olan müteselsil fasıllarda Devlet-i Osmaniyye'nin bidâyet-i teşekkülünden (1900) senesine ve Türkiye'nin (1914) senesi Teşrîn-i Evvel nihâyetinde harbe girişdiği âna kadar sebk eden zamân zarfında Ermenilerin vaz‘iyyet ve âmâl-i husûsiyyelerini teşrîh ederek (1915) ilkbahârında Ermenilerin teb‘îdini zarûrî kılan esbâbı îzâh eylemişdir.

İ’tilâf devletlerinin Bolşevikîlerle akd ettiği mu‘âhedeler pek rezîlâne bir sûrette i‘tirâf edilmiş olduğu vechile hükûmât-ı mezkûrenin Türkiye'nin inkisârını ta‘cîl için Ermeni komitelerini âlet ittihâz etmekde idi. Fransız, İngiliz ve Rus paraları ve entrikalarıyla Hükûmet-i Osmaniyye aleyhinde gayr-i kâbil-i teşeffî bir hiss-i husûmetkârâne besleyen "sâdık ve mümtâz" Ermeni teb‘asının şu hâlet-i rûhiyyeleri eserde i‘tirâz kabûl etmez bir şekilde gösterilmişdir.

Lord (Brays’ın) "Memâlik-i Osmaniyye’de Ermenilere Edilen Mu‘âmele" ismiyle mu‘anven olup Türklük ve İslâmiyet aleyhine kör bir düşmanlık ve fâhiş hatâlarla mâl-â-mâl bulunan kitâbında mevzû‘-ı bahs delâ’il Ahmed Rüstem Bey tarafından oldukça mufassal olarak şiddetli bir tarzda redd (u) cerh edilmiştir. Türkiye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ihtilâlci Ermeniler tarafından îkâ‘ edilmiş câniyâne ve hâ’inâne ahvâlin taht-ı te’sîrinde bulunan Kürdlerle ba‘zı küçük me’mûrların Ermenileri teb‘îd mes’elesinde fazla yararlık göstermek gayretiyle bir takım kabâhatlere ve dâ‘î-i mes’ûliyyet ahvâle tasaddî etdiklerini mü’ellif Türklerin ekseriyyet-i azîmesi gibi münsifâne i‘tirâf etmekde ve bu hâle karşı te’essürâtını gizlememekdedir. Ma‘a-mâ-fîh bî-taraf olan her kâriha esâs i‘tibârıyla teslîm eder ki menâtık-ı askeriyyeye civâr mahallerden ve Rus Kafkasyası'na hem-hudûd olan yerlerden Ermenilerin tahliyesi pek meşrû‘ ve askerlikçe zarûrî bir ihtiyât idi. Birçok Ermeniler komitelerinin meş’ûm taht-ı te’sîrinde ba‘zı isyânkâr harekâta ve ahâlîce bâ‘is-i haşyet mu‘âmelât-ı şekâvetkârâneye mütecâsir olmuşlardır ki hâl dahi haklarında ittihâz olunan tedâbîrin beyhûde olmadığını

gösterir. Ma‘a't-te’essüf vesâ’it-i nakliyyenin fikdânı ve i‘âşe menâbî‘inin kifâyetsizliği teb‘îd olunan birçok Ermenilerin helâkini mûcib olmuşdur. Kitâbın uzun bir bâbı Ermeni milletini ağır ithâmlar altında ezen bir takım delâ’ile hasr edilmişdir. Bununla berâber bunlar hakkındaki en ağır ithâmât bi'z-zât (Taşnak) ve (Hınçak) gibi Ermeni komiteleri tarafından şübhe edilmişdir.

Eserin melfûfundaki birinci seri (139) ilâ (202) bu delâ’ilden başlıcası olup bu meyânda Rusya'nın Bitlis konsolosu tarafından verilen raporlar az şâyân-ı dikkat değildir.

Ve'l-hâsıl kitâbına nihâyet vermeden evvel mü’ellif birçok vekâyi‘ içinde yirmi kadarını istinsâh etmişdir ki bunlar koyun gibi olan Ermenilerin nasıl bir mahâret-i hâ’inâne ile kurt gibi olan Türklere işkence ettiklerini musavvirdir.

Hâtır-ı hayâle gelmeyen bu ahvâl-i şenî‘ayı okuyunca Mösyö (Benyan Valuton) ve İsviçre'nin diğer birçok muhîtlerinin kemâl-i dehşetle saçlarının dikileceğine hiç şübhe etmeyiz. Bize gelince Ahmed Rüstem Bey'in kitâbında istihdâf ettiğimiz netâyici ber-vech-i zîr iktibâs ile iktifâ ediyoruz. Bütün kalbi vicdânıyla Türkiye bu hâ’ilenin mes’ûliyetini Rus, İngiltere ve Fransa gibi memleketlere, komitelere atf edebilir. Bu hükûmetler siyâsî külâhlar kapmak için hayâl-perverâne olduğu kadar da câniyâne ve insâniyetin en fenâ devirlerine â’id bir usûl dâ’iresinde teşebbüslere kıyâm etdiler.

Ermeni milletinin başına gelen şu ahvâl birçok komitelerin iddi‘âsı vechile bir Türk cem‘iyyet-i hafiyyesinin eser-i ictihâdı gibi telakkî etmek ve bunu kendilerini iz‘âc eden bir nesilden kurtulmak içün ittihâz edilmiş bir tedbîr gibi göstermek hayâsız bir cür’etin hadd-i kusvâsıdır, buna inanmak da körlüğün ve sâf-dilliğin son mertebesidir. Komiteler ve İngiliz, Fransız, Rusların hey’et-i mecmû‘asından mürekkeb olan İ’tilâfçılar Ermeni milletine karşı ihtiyâr ettikleri zulmü mu‘terif değilseler hiç olmazsa ihtiyâr-ı sükût etsinler.

Onlar için yapılacak bir şey varsa o da çamur ve kan yığınından ibâret olan şu eser-i hiyânet üzerine bir perde çekmek ve dedikleri gibi hakîkî Hıristiyan iseler bir hüsn-i netîceye îsâl edemedikleri bu hâdise-i mü’essifeden dolayı vicdânlarının sükûneti içinde mağfiret taleb eden büyük günâhkârlar gibi göğüslerini dövmekten ibârettir.

BOA. *HR. HU*, Kr. 108/141

- 2 -

DÖRTYOL ERMENİLERİNİN SEVKİ

[*Dörtyol Ermenilerinin belirlenen yere sevkedilerek, isyan ve ihtilâl vukuuna meydan bırakılmaması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

15 R. 1333 (2 Mart 1915)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
121 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

C. 16 Şubat sene [1]330. Dörtyol Ermenilerinin 13 Şubat târîhli telgrafnâmenizde iş'âr kılınan mevâki'e sevkleri muvâfikdır. Hâl ve vaz'iyyet takdîriyle hükûmet tarafından ihtilâl ve isyânı intâc edecek ahvâl vukû'una meydân bırakılmamakla berâber Ermenilerin harekât ve fa'âliyyetleri tezâyüd eden menâtıkda son derecede şiddet ve sür'atle hareket olunmak ve her vak'ayı mü'essir ve kat'î vesâ'it ile mahallinde esbâb-ı vukû'uyla birlikte imhâ etmek îcâb eder.

Fî 17 Şubat sene [1]330

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 50/141

- 3 -

KAFKASYA'DAKİ MÜSLÜMAN VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

[*Kars ve Ardahan civarında öldürülen erkeklerin otuz bine vardığı, evlerin yakıldığı, kadın ve çocukların perişan halde oldukları, Ermenilerin kasden esir düştükleri, sonra kaçarak elde ettikleri bilgileri Ruslara aktardıkları; bu hususta ihtiyatlı davranılmasının gerektiği, esirlerimize iyi davranılması için İtalya Sefareti nezdinde girişimde bulunulduğu hususlarında Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

19 R. 1333 (6 Mart 1915)
Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi Mühimme Kalemi

Hülâsa: *Kafkasya'daki İslâmlara ve üserâya mezâlim.*

Dahiliye Nezâreti Celîlesine

Kars ve Ardahan havâlîsinde hükûmetin tahrîkiyle bi'l-hâssa Ermeniler tarafından itlâf edilen Müslümân erkeklerin adedi otuz bine vardığı ve hânelerinin ihrâk edildiği ve

karlı ve buzlu dağlara dökülen bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere verilen Osmanlı üserâsının bunlar tarafından envâ‘-ı sû-i mu‘âmelâta ma‘rûz kaldıkları ve tüfenk dipçiğiyle döğülerek itlâf edildikleri mevsûkan istihbâr kılındığı ve Ruslarla temâsda bulunan asâkir-i Osmaniyye meyânında Rum ve Ermenilerin bulunmasını Kafkasya'daki hayr-hâhlarımızın tenkîd etmekte oldukları ve rivâyet olunduğuna göre bunların bi'l-iltizâm esîr düştüklerini ve Kafkasya Ermenilerinden bir kısmının da amden bize esîr düşerek ve sonra kaçarak öğrendiklerini Ruslara söylediklerini, binâ’en-alâ-zâlik bu bâbda ihtiyât edilmesi Tahran Sefâreti'nden bildirilmişdir. Harbiye Nezâret-i celîlesine teblîğ-i keyfiyyet olundu. Üserâmıza hüsn-i mu‘âmele edilmesi esbâbının istihsâli zımnında İtâlya Sefâreti nezdinde mükerreren teşebbüsât-ı kaviyye icrâ olunmuş ve aksi takdîrde Rus Ermenilerine karşı tedâbîr-i şedîde ittihâz olunacağı bildirilmişdir efendim.

BOA. *HR. HU*, Kr.122/6

- 4 -

OSMANLI ESİRLERİNE RUS VE ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN MEZALİM

[*Kafkasya'da bulunan Osmanlı esirlerine Rus ve Ermenilerin yaptığı mezâlimin önüne geçilmesi için Rusya Devleti nezdinde teşebbüse geçilmesi.****]***

8 Mart [1]331 (21 Mart 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi

Hülâsa: *Kafkasya'daki Üserâ-yı Osmâniyye*
Târîh
8 Mart sene [1]331

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Kafkasya'da bulunan Üserâ-yı Osmâniyye hakkında Ruslar ve Ermeniler tarafından icrâ edilen mezâlim ve vahşetin men‘-i tekrârı ile haklarında hukûk-ı insâniyye ve devliyye kavâ‘idince mu‘âmele edilmesi esbâbının istikmâli içün Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı kat‘iyye ve mü’essire icrâsı defâ‘atle İtalya Sefâreti'ne yazılmış ve bu kerre vekâlet-i celîleleri ikinci şu‘besinden vârid olan 2 Mart [1]331 târîh ve 109 numrolu tezkire üzerine de sefâret-i müşârün-ileyhâya teblîgât-ı mukteziyye îfâ edilmişdir efendim.

BOA. *HR. HU*, Kr. 122/4

- 5 -

KAFKASYA'DA MÜSLÜMANLARA VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

[Kars ve Ardahan civarında Rusların tahrikiyle öldürülenlerin sayısının otuz bine ulaştığı, kadın ve çocukların dağlarda perişan halde bulundukları ve bu hususta tarafsız devletler nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmasına dair Osmanlı Ordusu Başkumandan-lığı'ndan Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

5 Ca. [1]334 (21 Mart 1915)

Osmanlı Ordû-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 7270-109

Hülâsa: *Kafkas Ermenilerinin İslâmlar hakkındaki mezâlimine Rusların ne sûretle delâlet ettiklerine dâ'ir.*

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki;

Tahrân Sefâret-i seniyyesinin 27 Şubat [1]915 târîh ve 64 numrolu telgrafında Kars ve Ardahan havâlîsinde Rusların tahrîkiyle yerli Ermeniler tarafından itlâf olunan Müslümân erkeklerin adedi otuz bine bâliğ olduğu, karlı dağlara kaçan bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere tevdî' olunan Osmanlı üserâsının tüfenk dipçiğiyle itlâf edildikleri iş'âr edilmiş ve bu bâbda Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na sorulan su'âle vârid olan cevâblar bunu mü'eyyid bulunmuş olmakla bu husûsda bî-taraf devletler nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icrâsı ma'rûzdur ol-bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Mart sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Nâmına

BOA. *HR. HU*, Kr. 122/ 4

- 6 -

AYINTAP MUHACİRLERİNİN ZEYTUN'A SEVKLERİ

[Ayıntap muhacirlerinin Zeytun'a sevklerine başlandığına, ancak Zeytun'un iskân ve ziraate elverişsiz olduğundan bu hususta görüş bildirilmesi gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

5 C. 1333 (20 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
11 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ayıntab'daki muhâcirînin Zeytûn'a sevklerine dâ'ir taraf-ı kumandânîlerinden verilen emr üzerine sevkiyâta başlandığı Haleb Vilâyeti'nden bildiriliyor. Zeytûn ve havâlîsi taşlık ve zirâ'ate gayr-i sâlih bulunduğundan orada muhâcir iskânı kâbil olmadığı gibi bir lüzûm-ı siyâsî üzerine sevk edilse bile bi'l-âhere firâr edecekleri bedîhî olduğundan bu bâbda mütâla'a-i devletlerinin inbâ buyurulması,

Fî 7 Nisân sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/51

- 7 -

KONYA'YA ERMENİ SEVKİNİN DURDURULMASI BUNDAN SONRA HALEP, ZOR VE URFA CİHETLERİNE SEVKLERİ

[*Zeytun ve Maraş civarından şimdiye kadar Konya'ya gönderilenlerden başka Ermeni sevk edilmemesi, bundan sonra gönderileceklerin Halep, Zor ve Urfa'ya sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.****]***

9 C. 1333 (24 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 14 **Şifre**

Dördüncü Ordû-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeytûn Mar'aş ve civârından ihrâc edilen Ermenilerin tamâmen Konya'ya sevkleri bi'l-âhere kendilerinin o muhîtde de toplu bir hâlde bulunmalarını ve bir müddet sonra yine o civârdaki Ermenilerle tevhîd-i fa'âliyyet etmelerini intâc edeceğinden şimdiye kadar gönderilenlerden başka artık o mıntıkaya Ermeni gönderilmemesi ve İskenderun, Dörtyol, Adana, Haçin, Zeytûn, Sis gibi mevâki'den tard ve ihrâcına lüzûm görüleceklerin başkumandan vekîli paşanın da fikri vechiyle Haleb'in cenûb-ı şarkîsi ile Zor ve Urfa havâlîsine sevklerinin îcâb edenlere emr ve teblîğ buyurulması

Fî 11 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/93

- 8 -

HAYDARPAŞA'DAN TRENLE GÖNDERİLEN ERMENİLERİN AYAŞ VE ÇANKIRI'YA SEVKLERİ

[*Haydarpaşa'dan trenle gönderilen yüz seksen Ermeniden bir kısmının Ayaş'ta tutuklu olarak kalmaları, yüz kadarının da Çankırı'ya sevkedilmeleri ve muhafazaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

10 C. 1333 (25 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 3063-8 **Müsta'cel ve mahrem**

Ankara Vilâyeti'ne

Bu akşam zevâlî onu yirmi üç geçe Haydarpaşa'dan hareket edecek yetmiş sekiz numrolu trene irkâb olunacak ve öbür gün sâ'at sekizde Ankara'ya vâsıl olacak yüz altmış dört numrolu trenle on beş polis, iki zâbit, bir komiser, bir sivil me'mûru ve sâ'ireden mürekkeb yetmiş beş kişilik kuvvet refâkatinde oraya yüz seksen kadar Ermeni komitecileri rü'esâsı ve burada ikâmetlerinde mahzûr görülen Ermeniler sevk olunacakdır. Bunlardan altmış-yetmiş kadar eşhâsı dünkü şifre ile yazıldığı vechile Ayaş askerî deposunda taht-ı tevkîfde kalacaklar ve yüz kadarı da berây-ı ikâmet Ankara tarîkiyle Kengiri'ye sevk edilecekdir. Ayaş'a sevk edileceklerin Sincanköy istasyonunda ihzâr olunacak kuvvetle doğruca mezkûr istasyonda tefrîk olunarak Ayaş'a gönderilmesi veyâhûd cümlesinin Ankara'ya celb ettirilerek oradan iki postaya ayrılmak suretiyle Ayaş ve Kengiri'ye sevkleri muhâfaza ve suhûlet cihetinde takdîrinize mevdû'dur.

Fî 12 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/102

- 9 -

KONYA'YA GÖNDERİLEN ERMENİLERE SARFEDİLECEK MASRAFIN TESPİTİ İÇİN ERMENİLERİN SAYISININ BELİRLENMESİ

[Konya'ya gönderilen Ermenilerin iskân ve iaşe masraflarının karşılanması için Maliye Nezâreti'ne tebligat yapıldığı, bunun için gerekli miktarın ve ne kadar Ermeni bulunduğunun tespiti hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

20 C. 1333 (5 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 21 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 17 Nisân sene [1]331. Oraya gönderilen Ermenilerin iskân ve i'âşeleri masrafının masârıf-ı gayr-ı melhûza tertîbinden tesviyesi takarrur ederek Mâliye Nezâreti'ne teblîğât-ı mukteziyye îfâ olunmuşdur. Ancak bu cihet için oraca sarfına ihtiyâc görülen mebâliğin tahakkuk etdirilerek Mâliye Nezâreti'ne yazılmak üzere mikdârının ve berây-ı iskân şimdiye kadar vürûd eden Ermenilerin nerelerden geldiğinin ve kaç hânede ne kadar nüfûs olduğunun iş'ârı.

22 Nisan sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/235

- 10 -

KOMİTE MENSUBU VE SADAKATSİZLİK GÖSTEREN ERMENİ MEMURLARIN AZİLLERİ

[Maliye Nezâreti'ne mensup Ermeni memurlardan komite mensubu olanlarla sadakatsizlik gösterdikleri kesinleşenlerin azledilmeleri ve icap edenlerin de Ermeni bulunmayan vilâyetlere gönderilmeleri hususunda Maliye Nezâreti'nden şifre telgraf.]

21 C. 1333 (6 Mayıs 1915)

Mâliye Nezâreti **Dâhiliye şifresiyle telgraf**
Me'mûrîn ve Levâzım
Müdîriyeti Kalemi

Erzurum, Bitlis, Van, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir Vilâyetlerine

Ermeni me'mûrlarından kısm-ı a'zâmının hüsn-i vazîfeden ziyâde gayret-i milliyye ile hareket eder komite mensûbîni olduğu (şimdiye) kadar bir çok vesîleler ile ta'ayyün eylemiş olduğundan vilâyet ve mülhakâtında müstahdem ve Mâliye'ye mensûb Ermeni (me'mûrların) bu vech ile komitelere münâsebetleri veyâ muhâlif-i sadâkat ve tâbi'iyyet hâlleri mahsûs ve meşhûd olanların mercî'i bulunan defterdâr muhâsebecileriyle bi'l-istişâre azilleri ve îcâb edenlerin bi'l-muhâbere Ermeni bulunmayan vilâyât-ı sâ'ireye tahvîlleri ile netîce-i icrâ'âtdan ma'lûmât i'tâsı.

Fî 23 Nisan sene [1]331

Mâliye Nâzırı
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/249

- 11 -

ÇANKIRI'YA GÖNDERİLEN BAZI ERMENİLERİN TEKRAR İSTANBUL'A DÖNEBİLMELERİ

[*Çankırı'ya gönderilen Torkumyan, Nargileciyan, Keropeyan, Bardizbanyan, Keçiyan, Tolayan, Karagözyan ve Komidas'ın İstanbul'a dönmelerine izin verildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

22 C. 1333 (7 Mayıs 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Hususî: 8 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye i'zâm olunan Ermeniler meyânında bulunan Doktor Vahram Torkumyan, Agob Nargileciyan, Karabet Keropeyan, Zare Bardizbanyan, Pozant Keçiyan, Pervant Tolayan, Rafael Karagözyan, Vartabet Komidas Efendilerin Der-sa'âdet'e avdetlerine müsâ'ade olunduğunun kendilerine teblîği,

Fî 24 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'ât

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/255

- 12 -

DİRAN KELEKYAN'IN İSTANBUL DIŞINDA İSTEDİĞİ VİLÂYETTE İKAMET EDEBİLECEĞİ

[Çankırı'ya uzaklaştırılanlardan Diran Kelekyan'ın İstanbul dışında Ermeni bulunmayan vilâyetlerden birinde ikamet edebileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

23 C. 1333 (8 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsi: 4 **Mahremdir**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye teb'îd olunanlar meyânında bulunan Diran Kelekyan Efendi'ye İstanbul'a avdet etmemek şartıyla â'ilesiyle birlikte Ermeni bulunmayan vilâyâtdan ârzû etdiği mahalde ikâmet edebileceğinin teblîği ile iş'ârı.

Fî 25 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/266

- 13 -

ZEYTUN ERMENİLERİNİN İHRACI

[Zeytun Ermenilerinin tamamının ihraç edilmesi gerektiğinin Başkumandanlığa yazıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 14 **Şifre**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 25 Nisan sene [1]331. Evvelce de iş'âr olunduğu vechile Zeytûn'daki Ermenilerin tamâmının ihrâcı lâzımdır. Keyfiyet Başkumandanlığa yazılmışdır.

Fî 26 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/286

-14 -

VAN VE BİTLİS VİLÂYETLERİNDE YOĞUN HALDE BULUNAN ERMENİLERİN TARD VE İHRÂCI

[*Van Vilâyeti'nin belli yerlerinde yoğun olarak bulunan Ermenilerin güneye sevklerinin kararlaştırıldığı, sevk işlemini kolaylaştırmak için ilgili birimlere tebliğat yapıldığı, Erzurum'un güneyi ile Bitlis'e bağlı kazalardaki Ermenilerin de sevke dahil edileceği hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Van ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 409 **Bi'z-zât hallolunacakdır.**

Van Vâlîsi Cevdet Bey'e
Bitlis Vâlîsi Mustafa Abdülhâlık Bey'e

Van Gölü etrâfında ve Van Vilâyeti'nce bi'l-hâssa ma‘lûm olan mevâki‘-i mu‘ayyenedeki Ermeniler isyân ve ihtilâl için dâ’imî birer ocak hâlinde bulunduklarından bunların mütekâsif oldukları mahallerden tard ve ihrâclarıyla cenûba doğru sevkleri takarrür etmiş ve bu karârın derhâl tatbîki içün vâlîlere mümkün olan her türlü mu‘âvenetin îfâsı lüzûmu Başkumandanlık Vekâleti'nden Üçüncü ve Dördüncü Ordular kumandanlarına teblîğ edilmişdir. Esâsen pek müfîd netîceler verecek şu teşebbüsün Van'la beraber Erzurum'un cenûb cihetiyle Bitlis merkezine merbût mühim kazâlara ve bi'l-hâssa Muş ve Sason'la Talori civârına da teşmîli ve tamâmî-i tatbîkine â’id tedâbîrin ordu kumandanıyla bi'l-müzâkere Erzurum Vâlîsi Tahsîn Bey tarafından ittihâzı muvâfik görülerek keyfiyet kendisine de yazılmış olmakla Erzurum'la muhâbere olunarak karâr-ı mezkûrun îcâb eden tedâbîrin istikmâliyle serî‘an ve muntazaman tatbîki ve şifre kopyesinin telgrafhâneden ahzı.

Fî 26 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/282

- 15 -

AYAŞ VE ÇANKIRI'DA BULUNAN ERMENİLERİN KÜNYE VE SANATLARINI GÖSTERİR DEFTER TANZİMİ

[Ayaş'ta tutuklu bulunan ve Çankırı'ya sürülen Ermenilerin isimlerini, künye ve sanatlarını İstanbul'daki ikamet yerlerini ve doğum yerlerini gösterir defterin düzenlenerek gönderilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara ve Kastamonu vilâyetlerine şifre telgraf.]

25 C. 1333 (10 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 4112 **Şifre**

Ankara ve Kastamonu Vilâyetlerine

Ayaş'ta mevkûf bulunan, Kengiri'ye teb'îd olunan Ermenilerin isim ve pederi ismi ile künye ve san'atları ve İstanbul'da mahall-i ikâmetleri ve mahall-i tevellüdlerini hâvî bir defterin serî'an tanzîm ve irsâli.

Fî 27 Nisân sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/297

- 16 -

HAÇİN, DÖRTYOL V.S.'DEN ÇIKARILAN ERMENİLERİN SAYISI VE GÖNDERİLDİKLERİ YERLER

[Haçin, Dörtyol, v.s.'den şimdiye kadar çıkarılan Ermenilerin miktarına ve nerelere sevkedildiklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

27 C. 1333 (12 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

C. 25 Nisan Sene [1]331. Haçin, Dörtyol ve sâ'ir mevâki'den şimdiye kadar ne kadar Ermeni çıkarılmışdır ve nerelere sevk edilmişdir.

Fî 29 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/338

- 17 -

MECLİS-İ VÜKELA'NIN TEHCİR KARARI

[*Düşmanla işbirliği yapma, masum halkı katletme ve isyan çıkarma gibi zararlı hareketlerde bulunan Ermenilerin Musul, Zor, Halep ve Suriye'nin bazı bölgelerine sevkleri için, Dahiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs [1]331 tarihli ve 270 numaralı tezkiresi üzerine, Meclis-i Vükelaca alınan tehcir kararı.****]***

16 B. 1333 (30 Mayıs 1915)

Sıra numrosu: 163

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme

Hülasâ-i me'âlî

Menâtık-ı harbiyyeye civâr mahallerde sâkin Ermenilerden bir kısmının hudûd-ı Osmâniyye'yi a'dâ-yı devlete karşu muhâfaza ile meşgûl olan Ordu-yı Hümâyûn'un harekâtını tas'îb ve erzâk ve mühimmât-ı askeriyye nakliyâtını işkâl ve düşman ile tevhîd-i âmâl ve ef'âl ve bi'l-hâssa sufûf-i âdâya iltihak ve memleket dâhilinde kuvây-ı askeriyyeye ve ahâlî-i ma'sûmeye müsellahan ta'arruz ve şuhûr ve kasabât-ı Osmaniyye'ye tasallut ile katl ve nehb ü gârete ve düşman kuvâ-yı bahriyyesine erzâk tedârikiyle mevâki'-i müstahkemeyi irâ'eye cür'etleri bu gibi anâsır-ı ihtilâliyyenin sâha-i harekâtdan uzaklaşdırılmasını ve usâta üssü'l-harekât ve melce' olan köylerin tahliyesini îcâb ederek bu bâbda ba'zı gûna icrâ'âta başlanıldığı ve mine'l-cümle Van, Bitlis, Erzurum vilâyâtıyla nefs-i Adana, nefs-i Sis ve nefs-i Mersin müstesnâ olmak üzere Adana, Mersin, Kozan, Cebel-i Bereket livâları ve nefs-i Mar'aş müstesnâ olmak üzere Mar'aş sancağı ve Haleb vilâyetinin merkez kazâları müstesna olmak üzere İskenderun, Belen, Cisr-i şu'ûr ve Antakya kazâları kurâ ve kasabâtında sâkin Ermenilerin vilâyât-ı cenûbiyyeye sevkine bi'l-ibtidâr Van vilâyetiyle hem-hudûd olan kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetine ve Zor sancağına ve nefs-i Urfa müstesnâ olmak üzere Urfa sancağının kısm-ı cenûbiyyesine ve Haleb vilâyetinin şark ve şark-ı cenûbî kısmına ve Sûriye vilâyetinin kısm-ı şarkîsinde ta'yîn ve tahsîs edilen mahallere nakl ve iskânına mübâşeret ve devâm edilmekde bulunduğu beyânıyla menfa'at-i esâsiyye-i devlete muvâfik telakkî edilen bu cereyânın bir usûl ve kâ'ide-i muttarideye rabtı lüzûmuna ve bu bâbda ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs sene [1]331 târîhli ve 270 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Fi'l-hakîka devletin muhâfaza-i mevcûdiyyet ve emniyyeti uğrunda tevâlî eden icrâ'ât ve ıslâhât-ı fedâkârîsi üzerine icrâ-i sû-i te'sîre sebep olan bu kabîl harekât-ı muzırranın icrâ'ât-ı mü'essire ile imhâ ve izâlesi kat'iyyen muktezî ve nezâret-i müşârun-ileyhâca bu emrde ibtidâr olunan icrâ'âtdaki isâbet bedîhi olduğundan tezkire-i mezkûrede dermiyân kılındığı üzere muharrerü'l-esâmî kurâ ve kasabâtda sâkin Ermenilerden nakli îcâb edenlerin mahall-i mürettebe-i iskâniyyelerine müreffehen sevk ve îsâlleriyle güzergâhlarında te'mîn-i istirâhât ve muhâfaza-i cân ve mâlları ve muvâsalâtlarında keyfiyyet-i îğvâlarıyla sûret-i kat'iyyede iskânlarına kadar "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan i'âşeleri ve ahvâl-i sâbıka-i mâliyye ve iktisâdiyyeleri nisbetinde kendilerine emlâk ve arâzî tevzî'i ve içlerinden muhtâc olanlara taraf-ı hükûmetden mesâkin inşâsı ve zurrâ' ve muhtâcîn-i erbâb-ı san'ata tohumluk ve âlât ve edevât tevzî'i ve terk etdikleri memleketde kalan emvâl ve eşyâlarının ve yâhûd kıymetlerinin kendilerine suver-i münâsibe ile i'âdesi ve tahliye edilen köylere muhâcir ve aşâ'îr iskânıyla emlâk ve arâzînin kıymeti takdîr edilerek kendilerine tevzî'i ve tahliye edilen şuhûr ve kasabâtda kâ'in olup nakledilen ahâlîye â'id emvâl-i gayr-i menkûlenin tahrîr ve tesbît-i cins ve kıymet ve mikdârından sonra muhâcirîne tevzî'i ve muhâcirînin ihtisâs ve iştigâlleri hâricinde kalacak zeytunluk, dutluk, bağ ve portakallıklarla dükkân, hân, fabrika ve depo gibi akârâtın bi'l-müzâyede bey' veyâhûd îcârı ile bedelât-ı bâliğâsının kendilerine i'tâ edilmek üzere ashâbı nâmına emâneten mâl sandıklarına tevdî'i ve mu'âmelât ve icrâ'ât-ı mesrûdenin îfâsı zımnında vukû' bulacak sarfiyâtın "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan tesviyesi zımnında nezâret-i müşârün-ileyhâca tanzîm edilmiş olan tâ'lîmâtnâmenin bi-temâmihâ tatbîk-i ahkâmıyla emvâl-i metrûkenin te'mîn-i muhâfaza ve îdâresi ve mu'âmelât-ı umûmiyye-i iskâniyyenin tesrî' ve tanzîmî ve tedkîk ve teftîşi ve bu husûsda ta'lîmâtnâme ahkâmı ve nezâret-i müşârün-ileyhâdan ahz ve telakkî edilecek evâmîr dâ'iresinde mukarrerât ittihâz ve tatbîki ve tâlî komisyonlar teşkîli ile ma'âşlı me'mûr istihdâmı vazîfe ve salâhîyyetlerini hâ'iz olmak ve doğrudan doğruya Dâhiliye Nezâreti'ne merbût bulunmak ve bir re'îsi ile biri me'mûrîn-i dâhiliyyeden ve diğeri me'mûrîn-i mâliyyeden intihâb ve ta'yîn edilecek iki a'zâdan terekküb etmek üzere komisyonlar teşkîl edilerek mahallerde mezkûr ta'lîmâtnâmenin vâlîler tarafından icrâ-yı ahkâmı tensîb edilmiş olduğunun cevâben nezâret-i müşârün-ileyhâya teblîği ve devâ'îr-î müte'allıkaya ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındığı,

17 Mayıs 1331

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbatası*, 198/163

ERZURUM'DAN ÇIKARILAN ERMENİLERİN URFA VE MUSUL'UN GÜNEYİ İLE ZOR SANCAĞI'NA GÖNDERİLMELERİ

[*Erzurum'dan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ve Sivas'ta iskânları uygun olmadığından, bu yöne sevk edilen Ermenilerin yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un güneyi ile Zor sancağına gönderilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

4 B. 1333 (18 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 4247 **Mahrem ve müsta'celdir.**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 4 Mayıs sene [1]331. Oradan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ile Sivas'ta iskânları kat'iyyen muvâfik olamaz. Bunların cenûba sevkleri evvelce de taraf-ı âlîlerine teblîğ olunmuş idi. Binâ'en-aleyh Erzincan tarîkiyle Sivas'a sevk olundukları bildirilen Ermenilerin hemen yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un havâlî-i cenûbiyyesiyle Zor livâsına gönderilmesi ve ba'de-mâ ihrâc edileceklerin de münhasıran o cihete i'zâmları.

Fî 5 Mayıs sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/48

- 19 -

VAN VİLÂYETİ'NDEKİ ERMENİLERİN MUSUL, ZOR VE URFA'YA YERLEŞTİRİLMELERİ

[*Vilâyetteki Ermenilerin Musul Vilâyeti ile Zor ve Urfa sancaklarında tayin edilen yerlere yerleştirilmeleri, güvenliklerinin sağlanması, taşınır mal ve eşyalarını yanlarında götürebilmelerinin sağlanması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum, Van, Bitlis Vilâyetlerine

Vilâyet dâhilindeki kurâ ve kasabâtda sâkin Ermeniler münâsebet-i mevki'iyye nazar-ı dikkate alınarak Van vilâyeti ile hem-hudûd olan kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetinin kısm-ı cenûbîsi ile Zor sancağı ve merkezi müstesnâ olmak üzere Urfa sancağında taraf-ı hükûmetten ta'yîn olunan mahallere nakl ve iskân edileceklerdir. Mahall-i iskâniyye karyelerine vürûd eden Ermeniler îcâb ve hâl ve mevki'e göre ya müteferrik sûretde mevcûd kurâ ve kasabâta inşâ edecekleri hânelere veyâhûd taraf-ı hükûmetden ta'yîn edilecek mahallerde yeniden te'sîs edecekleri köylere yerleştirilecekdir. Nakli îcâb eden Ermenilerin te'mîn-i sevk ve iskânı mahallî me'mûrîn idâresine â'iddir. Mahâll-i iskâniyyelerine sevk edilen Ermenilerin muhâfaza-i cân ve mâllarıyla te'mîn-i i'âşe ve istirâhatleri güzergâhlarında bulunan me'mûrîn-i idâreye â'iddir. Nakl edilen Ermeniler kâffe-i emvâl-i menkûle ve eşyâlarını birlikte götürebilir. Bu sevkiyât bi't-tab' harekât-ı harbiyyenin müsâ'ade etdiği mahallerde icrâ olunur.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/93

- 20 -

DÜŞMAN TARAFTARI OLAN HIRİSTİYANLAR VE ONLARLA İŞBİRLİĞİ YAPAN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA YAPILACAK MUAMELE

[*Düşman taraftarı Hıristiyanlar ve onlarla işbirliği yapan Müslümanların evlerinde arama yapılması ve Divan-ı Harb'e verilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.****]***

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
25 **Gâyet mahremdir**

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı'na

C. 3 Mayıs sene [1]331. Birinci mâddede beyân olunduğu vechile tasfiye mu‘âmelesinin icrâsı zamânının henüz hulûl etmediğine kâni‘ isem de düşman tarafdârı Hıristiyanların ve Sayda hâdisesinde medhaldâr eşhâs gibi bu makûle Hıristiyanlarla tevhîd-i mesâ‘î eyledikleri tezâhür etmiş ve edecek hâ’in Müslümânların hânelerinde hemân taharriyât icrâ olunarak Dîvân-ı Harb'e tevdî‘lerine tarafdârım. Nezâretde dahi mahfûz vesâ’ikleri var ise gönderilmek üzere isimlerinin inbâsı.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/85

- 21 -

ERMENİ KÖYLERİ BOŞALTTIRILDIKÇA MEVCUT DURUM HAKKINDA BİLGİ VERİLMESİ

[Ermeni köyleri boşalttırıldıkça bunların miktarı, köyün ismi ve gittikleri yerler hakkında bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana, Halep, Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

11 B. 1333 (25 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana, Haleb, Erzurum, Van, Bitlis Vİlâyetlerine

Ermeni köyleri boşalttırıldıkça bunların mikdâr ve köyün ismiyle mahall-i sevkleri hakkında pey-der-pey ma‘lûmât i‘tâsının usûl ittihâzı.

Fî 12 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/113

- 22 -

RUS HUDUDUNA YAKIN OLMASI DOLAYISIYLA ERZURUM'DA BULUNAN ERMENİLERİN İHRACI

[*Rus hududuna yakın olması dolayısıyla Erzurum'da bulunan Ermenilerin oradan gönderilmeleri ve Diyarbakır, Harput, Sivas Ermenilerinin ihracına lüzum görülmediği hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

13 B. 1333 (27 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 17 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 12 Mayıs sene [1]331 ve 105, 10 Mayıs sene [1]331 târîhli şifre sûreti zîre nakl olundu :

Ta‘kîb olunan nokta-i nazar vilâyetin Rus hudûdunda bulunması dolayısıyla orada hiç bir Ermeni bırakmamak esâsına müsteniddir. Ba‘zı kısımlardaki Ermenilerin âcilen ihrâcı ve ba‘zı cihetlerdekilerin te’cîl-i sevki bi't-tab‘ takdîr-i âlîlerine mevdû‘dur. Diyârbekir, Harput, Sivas Ermenilerinin ihrâcına lüzûm ve ihtiyâc görülmemişdir.

Fî 14 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/129

- 23 -

ERMENİLERİN İÂŞE VE İSKÂN MASRAFLARININ MUHACİRÎN TAHSİSATINDAN TESVİYESİ

[*Ermeniler için gerekli iaşe ve iskân masraflarının muhacirîn tahsisatından tesviyesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

15 B. 1333 (29 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyeti
30 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. Fî 14 Mayıs sene [1]331. Şifre. Ermeniler için vukû‘ bulacak masârıf-ı i‘âşe ve iskâniyyenin fasl-ı mahsûs açılarak vilâyette mevcûd muhâcirîn tahsîsâtından tesviyesi.

Fî 16 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/152

- 24 -

SÜRGÜN EDİLEN ERMENİLERİN BORÇLARININ ALINMAYACAĞI

[*Sürgün edilen Ermenilerin borçlarının alınmayacağına dair, Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 21 **Şifre**

Mar‘aş Mutasarrıflığı'na

C. 15 Mayıs sene [1]331. Teb‘îd olunan Ermenilerden deynleri alınmaya-cakdır.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/200

- 25 -

SEVK MUAMELESİNİN ERMENİLERİN KALABALIK OLDUĞU YERLERDE TATBİKİ

[*Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhas ile komite reislerinin tebid ve tevkifleri hakkındaki tebliğatın yanlış anlaşıldığı, tebid muamelesinin Ermenilerin kalabalık olduğu mahallerdeki eşhasa tatbiki hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Edirne, Halep, Urfa, Eskişehir, Maraş ve sair vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen telgraf.****]***

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karasi	"
Bitlis	"	Kayseri	"
Haleb	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Hüdâvendigâr	"	Niğde	"
Diyârbekir	"	Eskişehir	"
Sivâs	"	Mar‘aş	"
Trabzon	"		
Konya	Vilâyeti'ne		
Ma‘mûretü'l-âziz	"		
Van	"		

Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhâs ile komite rü’esâsının teb‘îd ve tevkîfleri hakkındaki teblîğâtın ba‘zı mahallerde yanlış anlaşıldığı ve ekseri yerlerde ale'l-ıtlâk göze görünen eşhâsın tevkîf olunarak bir muhîtden yine ona mümâsil ve mevki‘ i‘tibâriyle mücâvir diğer bir mahalle teb‘îd edildiği ve bir çok yerlerde de hakîkî erbâb-ı mefsedet hakkında hiç bir mu‘âmele yapılmadığı cereyân eden muhâberâtla te’eyyüd etmişdir. Müteşebbis ve muzır eşhâs ve komitecilerin bulundukları yerlerden aynı kâbiliyet-i fesâdiyeyi hâ’iz mahallere nakli yine kendilerini müsâ‘id muhîtlere sevk demek olacağına nazaran ba‘de-mâ teb‘îdde bu cihetin nazar-ı dikkate alınması ve teb‘îd mu‘âmelesinin Ermenilerin muhît ve kesâfet i‘tibâriyle iş görebilecekleri menâtıkdaki eşhâs hakkında tatbîki.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/201

- 26 -

ERMENİ KOMİTECİLERİNDEN AZADAMARD HACI HAYK TİRYAK'IN AYAŞ'A GÖNDERİLMESİ

[Taşnaksutyun Komitesi elemanlarından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın muhafaza altında Ayaş'a gönderilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

24 B. 1333 (7 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 12 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye sevk edilmiş olan Taşnaksutyun Komitesi erkânından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın mahfûzan Ayaş'a i'zâmı.

Fî 25 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/273

- 27 -

TİCARET VE BENZERİ SURETLERLE İKAMET EDEN ERMENİLERİN YERLERİNDE BIRAKILMALARI

[Ermenileri göç ettirilen yerlerde, ticaret vesair suretle ikamet eden Ermenilerin yerlerinde bırakılmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23 **Şifre**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 23 Mayıs sene [1]331. Ermenileri ihrâc olunan livâ mülhakâtında ticâret vesâ'ir sûretle ikâmet eden Ermenilerin esâsen mukayyed bulundukları memleketlerinde bırakılmaları muvâfikdır.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/295

- 28 -

EZİNE'DE BULUNAN 500 ERMENİNİN ORADA BULUNMASININ UYGUN OLMADIĞI VE BAŞKA YERLERE SEVKLERİ

[*Ezine'de bulunan 500 Ermeniden komitelere mensub olanların yakalanması ve diğerlerinin de liva dahilinde uygun bir yer bulunursa oraya, bulunamazsa Karesi'ye sevklerinin uygun olacağı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 16 **Şifre**

Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'na

Ezine'de mevcûd beş yüz nüfûs Ermeninin mahall-i mezkûrda bulunmaları ora kumandanlığınca muvâfik görülmediği ve bunların geçen İtalya harbinde şenlik yapdıkları da işidilmiş olduğu cihetle komitelere mensûb olanların der-desti ve diğerlerinin nakl-i hâne ettirilmeleri Başkumandanlık Vekâleti'nden iş'âr kılınmışdır. Merkûmûndan ihrâc edileceklerin livâ dâhilinde münâsib bir mahall bulunduğu takdîrde oraya bulunamadığı sûretde Karesi'ye sevkleri ve inbâsı.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/289

- 29 -

GÖÇ EDEN ERMENİLERİN GERİDE BIRAKTIKLARI MAL VE EŞYALARLA, SEVKLERİ TEHİR EDİLEN ERMENİLER

[*Göç eden Ermenilerin geride bıraktıkları eşyalarının değeri hükümetçe sahiplerine ödeneceğinden terkedilmiş malların korunarak sahibleri adına satılması ve güçsüz kadınlarla askeri imalâthanede çalışanların sevklerinin tehiri hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**
20 **Müsta'cel**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs [1]331. Ermenilerin birlikde götüremiyecekleri eşyânın kıymeti hükûmet tarafından ashâbına te'diye edileceği cihetle emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve ashâbı nâmına bi'l-müzâyede bey'i îcâb eder. Bu husûsdaki ta'lîmât-ı mufassala postadadır. İ'mâlâthâne-i askerîde çalışanlarla aceze-i nisvânın şimdilik te'hîr-i sevkleri câ'izdir.

Fî 27 Mayıs [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/303

- 30 -

DEVELİ'DEN AKSARAY'A GÖNDERİLEN ERMENİLER.

[Develi'nin Küçük İncesu köyünden Ermenilerin Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

26 B. (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kayseri**

Develi kazâsında Küçük İncesu karyesinin yüz altmış hânede altı yüzden ibâret Ermeni ahâlîsinin kâmilen dünkü gün Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldıkları ma'rûzdur.

Fî 27 Mayıs [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. *DH.EUM*, 2. Şb. 68/36

- 31 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ TALİMAT İLE İAŞE VE İSKÂN MASRAFLARINA KARŞILIK GÖNDERİLEN HAVALE

[Ermenilerin yerleştirilmeleri ile ilgili talimatnamenin postada olduğuna ve muhacirin tahsisatından beş yüz bin kuruşluk havalenin yiyecek ve yerleşme masrafları olarak gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
19 **Şifre**

Musul Vilâyeti'ne

C. Fî 19 Mayıs sene [1]331. Ermenilerin sûret-i iskânlarına â'id mufassal ta'lîmâtnâme postadadır. Muhâcirîn misillü i'âşe ve iskânları [masârıfının] muhâcirîn tahsîsâtından beş yüz bin gurûşluk havâlenâme tebliğ etdirilmiştir.

Fî 27 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/305

- 32 -

KONYA'YA SEVK OLUNAN ZEYTUN ERMENİLERİNE YARDIM AMACIYLA BİR AMERİKALI ÜYE GÖNDERİLMEK İSTENDİĞİ

[Konya'ya sevk olunan Zeytun Ermenilerine, Amerikan heyetinden bir üyenin yardım amacıyla gönderilmesinde sakınca olup olmadığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne gönderilen şifre telgraf.]

27 B. 1333 (10 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 32 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Oraya sevk olunan Zeytûn Ermenilerine Amerika hey'etinden, berây-ı mu'âvenet bir a'zâ gönderilmek isteniliyor, mahzûr olup olmadığının iş'ârı.

Fî 28 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/312

- 33 -

KÜÇÜK İNCESU DIŞINDA LİVA VE BAĞLI YERLERDEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN UYGUN OLMADIĞI

[*Yerleri değiştirilen Ermenilerin, gittikleri yerlerde de çoğunluğu sağlayacakları ihtimali gözönüne alınarak Küçük İncesu'dan başka yerlerden Ermeni çıkarılmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

29 B. 1333 (12 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 24 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 27 Mayıs sene [1]331. Kasaba ve mülhakâtından Ermenilerin ihrâcı bi'l-âhare bunların gidecekleri mahallerde de büyük bir kitle teşkîl ve ekseriyet te'mîn etmelerini intâc edeceğinden muvâfık değildir. Binâ'en-aleyh Küçükincesu'dan başka ba'de-mâ livâ mülhakâtından Ermeni çıkarılmayacakdır.

Fî 30 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/326

- 34 -

SEVK OLUNAN ERMENİLERİN YOLLARDA KORUNMALARI, BUNLARA SALDIRANLARIN CEZALANDIRILMALARI

[*Ermenilerin sevkleri esnasında yollarda muhafaza edilmeleri, firar edenlerle bunlara saldıranların cezalandırılmaları, sevk için eski yolun kullanılması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 25 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 39 Mayıs sene [1]331. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde çalışılması ve esnâ-yı sevkde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarının me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vakâyi' tahaddüsüne kat'iyyen meydân ve imkân bırakılmayacakdır. Binâ'en-aleyh çıkarılan Ermenilerin diğer yolun pek uzun olmasına mebnî kemâ-fi's-sâbık eski tarîkden sevklerine devâm olunması ve ancak güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır, keyfiyet Diyârbekir, Ma'mûretü'l-aziz, Bitlis'e de yazılmışdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/10

- 35 -

ERZURUM'DAN SEVK OLUNAN ERMENİLERİN TAARRUZA UĞRADIĞI, MUHAFAZALARI İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİN ALINMASI

[*Erzurum'dan sevk olunan bir kafilenin Kürdler tarafından katledildiklerinin bildirildiği, sevk olunanların yollarda korunmaları için gerekli önlemlerin alınması, aykırı harekette bulunanların cezalandırılması ve karşılıklı çatışmalara meydan verilmemesi hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır, Mamuretülaziz ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 20 **Şifre**

Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Bitlis Vilâyetlerine

Erzurum'dan ihrâc olunan Ermenilerden beş yüz nüfûsluk bir kâfilenin Erzincan ile Erzurum arasında Kürdler tarafından katl edildiği Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr olunmuşdur. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde

çalışılması ve esnâ-yı sevklerinde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarına me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vekâyi' tahaddüsüne kat'iyyen meydân ve imkân bırakılmayacaktır. Binâ'en-aleyh o tarîkle gelecek Ermenilerin güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylülerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/9

- 36 -

SUŞEHRİ ERMENİLERİNİN SEVKİ SİVAS'TAKİLERİN SEVK OLUNMAMASI

[*Suşehri Ermenilerinin sevkine ve Sivas Ermenilerinin Nezâretin fikri alınmadıkça şimdilik sevk olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 304 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

C. 29 Mayıs sene [1]331. Suşehri Ermenilerinin ihrâcı muvâfikdır, ma'a-mâ-fîh vilâyetinizden Ermenilerin ihrâcı şimdilik münâsib görülmediğinden ba'de-mâ lüzûm ve îcâb-ı kat'î görülmedikçe ve buranın fikir ve mütâla'ası alınmadıkça Ermeni sevk olunmaması lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/7

- 37 -

SİS ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Sis Ermenilerin tamamen sevklerinin uygun olduğuna dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 4479 **Mahrem ve müsta'celdir**

Adana Vilâyeti'ne

C. 2 Mayıs [1]331. Sis Ermenilerin kâmilen sevkleri münâsibdir.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/51

- 38 -

ON BİN MUHACİRİN DERHAL SEVKİNE İMKÂN OLMADIĞI

[Muhacir sevkine imkân olmadığı, Müslüman muhacirlerden mühim nüfûsun iskân edileceği ve Ermeni köyleri hakkında istenilen iktisâdî ve coğrafî malumâtın itibara alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
41 **Şifre**

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. Fî 2 Haziran [1]331. Ahvâl-i hâzıra dolayısıyla derhâl on bin muhâcirin celb ve sevkine imkân yokdur. Karîben İslâm mültecîlerinden nüfûs-ı mühimme berây-ı iskân oraya gönderilecekdir. Ermeni köyleri hakkında istenilen ma'lûmât-ı iktisâdiyye ve iklîmiyye sevkiyât ve tevzî'ât-ı umûmiyyede merkezce nazar-ı i'tibâra alınması elzem bulunduğundan me'mûrîn-i mülkîye vâsıtasıyla istihsâl edilecek ma'lûmât-ı kâfiyenin sür'at-i i'tâsına himmet buyurulması.

Fî 4 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/39

- 39 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN DURUMLARININ TAHKİKİ

[*Maraş ve sair yerlerden vilâyetin güneydoğusuna sevk edilmek üzere gönderilen Ermenilerden bir kısmının vilâyet merkezinde bırakıldıkları haberinin tahkikine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 38 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Vilâyet dâhilinde çıkarılacak Ermeniler hakkında 10 Mayıs sene [1]331 târîh ve 18 numrolu şifre ile ta‘lîmât-ı mahsûsa verilmiş idi. Binâ’en-aleyh şimdiye kadar hiç bir şey yapılmaması sebebi anlaşılamadı ve bu cihetin ve bir de Mar‘aş vesâ’ir mahallerden vilâyetin cenûb-ı şarkîsine sevk olunmak üzere oraya gönderilen Ermenilerden ba‘zılarının merkez-i vilâyetde bırakdırılmakda olduğu istihbâr olunduğundan böyle bir mu‘âmele mesbûk olub olmadığının ser‘îan bi'l-etrâf iş‘ârı.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/54

- 40 -

ERMENİ KATOLİK MİSYONERLERİN ERZURUM'DA KALMALARI

[*Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik sevkedilme-melerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 28 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik orada kalmaları daha münâsibdir.

Fî 3 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/55

- 41 -

ERMENİ MURAHHASASININ SÜRÜLMESİ

[*Ermeni murahhasasının sürülmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

6 Ş. 1333 (19 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 26 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 3 Haziran sene [1]331. Ermeni murahhasasının hemen nefy ve teb‘îdi muvâfikdır.

Fî 6 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/64

- 42 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ BATISINA YERLEŞTİRİLMELERİ

[*Musul Vilâyeti'ne gönderilen Ermenilerin Bağdat hattının batısında bulunan mahallere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Musul Vilâyeti'ne

Berây-ı iskân vilâyet dâhiline gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının şimâl ve şarkına kat'iyyen yanaşdırılmayarak münhasıran mezkûr hattın garbına tesâdüf eden mahallerde iskân edilmeleri esbâbının istikmâli ve şu [takayyüdün] muhâfazasına mütemâdiyen i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/83

- 43 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ DOĞU VE GÜNEYİNE YERLEŞTİRİLMELERİ

[*Gönderilecek Ermenilerin Bağdat hattının güneyine yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa ve Zor mutasarrıflıklarına şifre telgraf.****]***

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Urfa ve Zor Mutasarrıflıklarına

Berây-ı iskân oraya gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının [şark] ve cenûb kısmına tesâdüf eden arâzîde iskân edilmeleri ve şu tekayyüdün muhâfazasına [mütemâdiyen] i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/84

- 44 -

ERMENİ AHALİNİN SEVK YERLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[*Tahliyesi kararlaştırılan, Ermenilerle meskûn köy ve kasaba ahâlisinin isim ve miktarlarının ve nerelere sevkedileceklerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz, Trabzon, Sivas vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

11 Ş. 1333 (24 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Ma‘mûretü'l-azîz, Trabzon, Sivas Vilâyeti'yle Canik Mutasarrıflığı'na

Tahliyesi tekarrür eden Ermenilerle meskûn köy ve kasabalar esâmî ve mevâki‘iyle ahâlîsi mikdârının ve ne tarîkle nerelere sevk edileceğinin ve bu bâbdaki ma‘lûmât ve mutâla‘alarının serî‘an iş‘ârı.

Fî 11 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/136

- 45 -

ERMENİ ÇOCUKLARININ YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

[*Yerleri değiştirilen veya uzaklaştırılan Ermenilerin küçük çocuklarının eytamhânelere yerleştirilmeleri için, münasip bina bulunup bulunamayacağının ve ne kadar çocuk olduğunun bildirilmesine dair Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Diyarbakır, Adana, Trabzon, Sivas, Bitlis, Van ve sair vilâyetlere çekilen şifre telgraf.****]***

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Ma‘ârif-i Umûmiyye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
Husûsî numro: 327
Umûmî numro: 194195 **Dahiliye şifresiyle kapatılacaktır.**

Diyârbekir, Haleb, Trabzon, , Erzurum, Sivas Bitlis, Ma‘mûretü'l-azîz, Van vilâyetleriyle Mar‘aş Mutasarrıflığı'na

Mevki‘leri tebdîl veya birer sûretle teb‘îd edilen Ermenilerin on yaşından dûn çocuklarını dâru’l-eytâm te’sîsiyle veya mü’essisi dâru'l-eytâmlara celb ile ta‘lîm ve terbiye etmek mutasavver olduğundan bunlardan vilâyet dâhilinde ne kadar çocuk bulunduğunun ve orada dâru'l-eytâm te’sîsi için münâsib binâ bulunub bulunamayacağının âcilen iş‘ârı.

Fî 13 Haziran sene [1]331

Ma‘ârif Nâzırı

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/150

- 46 -

ERMENİ SEVKİYATIN EMNİYET İÇİNDE YAPILMASI

[*İhraçlarına teşebbüs olunan Ermenilerin güvenliklerinin temin edilerek sevklerine devam edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4578
Mahrem **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. İhrâclarına teşebbüs olunan Ermenilerin te'hîr-i sevkleri bi't-tab' kâbil değildir. Binâ'en-aleyh sevklerine kemâ-fi's-sâbık devâm edilmesi ma'a-mâ-fih gerek eldeki mevcûd kuvvetle ve gerek inde'l-iktizâ oradan isti'âne ile muhâfazalarına i'tinâ olunması.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/156

- 47 -

SAHİPSİZ ERMENİ ÇOCUKLARININ DURUMU

[*Sahipsiz Ermeni çocuklarının bulundukları mahallerde kalmalarının münasip görüldüğüne dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4573
Mahrem **Şifre**

Ma‘mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 12/13 Haziran sene [1]331. İş‘âr olunan sâhibsiz Ermeni çocuklarının şimdilik bulundukları mahallerde kalmaları münâsibdir.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/163

- 48 -

RUMLARIN RUM VE ERMENİ KÖYLERİNE DAĞITILMALARI

[*Gelecek olan Rumların Rum ve Ermeni köylerine dağıtılmalarına ve bunların dahile yayılmalarının önlenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
42 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. Fî 9 Haziran sene [1]331. Vürûd edecek Rumların izdihâma bakmayarak Rum ve Ermeni köylerine tevzî‘i zarûriyyât-ı siyâsiyyedendir. Bunların dâhile intişârlarına mümâna‘at olunması.

Fî 13 Haziran sene[1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/158

- 49 -

DERSİM EŞKİYASININ ERMENİ KAFİLELERİNE SALDIRILARI

[Erzurum'dan sevk edilen Ermenilerin Dersim eşkiyası tarafından yolları kesilerek katledilmeleri üzerine, gerekli tedbirlerin alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî **Mahrem ve Müsta'celdir**
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Muhâfaza tahtında Erzurum'dan sevk olunan Ermeni kâfilelerinin Dersim eşkiyâsı tarafından yolları kesilerek katl edildikleri ve bunların ellerinden Ermeni kâfilelerini kurtarmak kâbil olmadığı Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr olunuyor. Dersimlilerin bu sûretle tevâlî-i cinâyetleri kat'iyyen câ'iz olamayacağından gelen kâfilelerin te'mîn-i masûniyyetlerine â'id tedâbîrin serî'an istikmâli.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/162

- 50 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN MALLARININ MUHAFAZA EDİLMESİ

[Nakillerine karar verilen Ermenilerin mallarının muhafazasına ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas, Trabzon ve Mamuretülaziz vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na çekilen şifre telgraf.]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Nakl ve sevkleri takarrur eden Ermenilerin berâberlerinde götüremeye-cekleri emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlenin sûret-i idâre ve muhâfazası hakkındaki ta'lîmâtnâme posta ile der-dest-i irsâl olduğundan şimdilik emvâl-i mevcûdenin taht-ı muhâfazaya aldırılması.

Fî 14 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/202

- 51 -

MÜLTECİLERİN ERMENİ KÖYLERİNDE İSKÂNI

[*Mültecilerin boşaltılan köylere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
35 **Şifre**

Ma‘mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. Mültecîlerin dâhil-i vilâyetde tahliye edilen Ermeni köylerinde iskânı.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/189

- 52 -

HARP BÖLGELERİNDEKİ AHALİNİN TEVZİİ

[*Harp bölgelerinden göç eden ahalinin, vilâyet içinde ve Van vilâyetinin boşaltılan Ermeni köylerine dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

Menâtık-ı harbiyyeden hicret eden ahâlînin vilâyât-ı sâ'ireye dağılmalarına meydân verilmeyerek dâhil-i vilâyetde ve Van Vilâyeti'nin tahliye edilen Ermeni köylerine tevzî'i.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/203

- 53 -

DÜYUN-I UMUMİYEDEKİ ERMENİ MEMURLARIN YERİNDE KALMASI

[*Düyun-ı Umumiye'deki Ermeni memurların yerlerinde kalmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 14 Haziran sene [1]331. Düyûn-ı Umûmiyye'de bulunan Ermeni me'mûrlar şimdilik kalsın.

Fî 15 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/221

- 54 -

METRÛK MALLARIN MUHAFAZA VE DEFTERE KAYDEDİLMESİ

[*Terkedilen malların muhafazası ve kaydı için Maliye ve Mülkiye memurlarından bir komisyon oluşturulması gerektiğine ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf.****]***

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
29 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. Fî 10 Haziran sene [1]331. Emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve sebt-i defter edilmesi zımnında me'mûrîn-i Mülkiye ve Mâliye'den mürekkeb komisyon teşkîli muktezîdir. Bu bâbdaki mufassal ta'lîmâtnâme fî 28 Mayıs sene [1]331 târîhinde postaya verilmişdir, vusûlünün iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]331.

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/226

- 55 -

SEVK EDİLEN ERMENİLER HAKKINDA YETERLİ MALUMAT BULUNMADIĞI

[*Sevk edilmeye başlanan Ermenilerin, nereden nereye ve ne kadar sevkleri bilinmediğinden, gerekli malumatın gönderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Mamuretülaziz ve Diyarbakır vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Sevklerine ibtidâr olunan Ermeniler mikdârı hakkında bir gûne ma'lûmât alınamadı. Şimdiye kadar nerelerinin sevkiyâtına başlanılmış ve nerelere sevk edilmişlerdir sür'at-i iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]335

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/222

- 56 -

URFA LİVASI DAHİLİNDEKİ MÜSLÜMANLARLA ERMENİLER ARASINDAKİ SÜRTÜŞMELER

[*Urfa Livası dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler arasındaki sürtüşmelerin arttığı ve buna karşılık gerekli tedbirlerin alınmadığı yolundaki haberin incelenerek gerekli izahatın yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

Livâ dâhilinde Ermenilerle ahâlî-i İslâmiyye arasındaki münâsebâtın kesb-i vehâmet ettiği ve bu bâbda ciddî bir tedbîr yapılmadığı haber alınıyor. Fi'l-hakîka Ermenilerle İslâmlar arasında mukâteleyi intâc edecek bir münâferet mevcûd mudur ve oradan şimdiye kadar muzır ve müteşebbis ne kadar Ermeni çıkarılmışdır? Bu bâbda yapılmış olması lâzım gelen tedâbîr hakkında âcilen îzâhât i'tâsı.

Fî 18 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/267

- 57 -

ORDU, PERŞEMBE, ULUBEY, GÖRELE, TİREBOLU, SÜRMENE VE TRABZON'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER.

[*Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Sürmene, Tirebolu ve Trabzon'dan sevk edilen Ermenilerle, meydana gelen olaylara dair Trabzon Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Trabzon**

Ermenilerden Giresun'dan üç yüz yirmi sekiz kişinin ve Ordu kazâsının Perşembe nâhiyesinden üç yüz doksan nüfûs ile eşhâs-ı muzırradan mürekkeb bir kâfilenin ve Ulubey nâhiyesinden otuz kadar asker firârîsinin ve Sürmene'den iki yüz doksan ve Tirebolu kazâsından kırk beş kişinin daha sevk olundukları ve Ordu kazâsından iki gün evvel sevk edilen otuz altı kişilik bir kâfilenin Ulubey Orman civârında firâra tasaddî etmesine mebnî altısının meyyiten istîsâl ve diğerlerinin tekrâr ilticâya icbâr edildiği ve Görele kazâsında mevcûd iki yüz elli nüfûsun kâmilen çıkarıldığı ve Tirebolu'dan tertîb olunan üçüncü kâfileye iştirâk eden Papaz Karabet'in â'ilesiyle isimleri henüz tahkîk edilemeyen birkaç kişiyi hânesinde bırakarak evine içeriden ateş verdiği ve her ne kadar kapı kırılarak içeri girilmeye teşebbüs olunmuşsa da kapı güçlükle açılabilmesine ve

içeridekilerin isti‘mâl-i silâha başlamalarına mebnî eve girmek kâbil olamayarak mezkûr hâne ile derûnunda bulunan dokuz nüfûsun ve civârdaki dört hânenin yandığı, ve tedâbîr-i müttehize sâyesinde bir gûnâ vekâyi‘ hudûsuna mahal bırakılmaksızın kasabada bulunan Ermenilerin umûmiyetle toplattırılarak askerî depoyuna habs edildikleri mahallerinden bildirilmesine ve Trabzon şehriyle köylerinden dahi bugün üç bin dört yüz Ermeni yola çıkarılmış ve Trabzon'da bir Ermeninin hânesini ihrâk sûretiyle îkâ-ı mel‘anete tesaddîsi hânesinin muhterik olması ve kendisiyle topcu zâbiti bulunan mahdûmunun habsiyle netîcelenmiştir.

Fî 18 Haziran [1]331

Trabzon Vâlîsi
Cemâl Azmî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/41

- 58 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİLERİN SEVKİ

[*Sevk olunan Ermenilerin memleketlerinde kalmak için ihtidâ ettikleri anlaşıldığından, ihtidâlarına bakılmaksızın belirlenen yerlere sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 4635 **Mahrem**

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Trabzon, Ma‘mûretü'l-azîz, Musul, Van, Urfa, Kütahya, Mar‘aş, İçel, Eskişehir Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

İhrâc olunan Ermenilerden ba‘zılarının müctemi‘an veyâ münferiden arz-ı ihtidâ etdikleri ve bu sûretle memleketlerinde kalmak çâresini te’mîne çalışdıkları anlaşılıyor. İhtidâ bir netîce-i kanâ‘at olduğu için kat‘iyyen bu gibi mesâ’ilde mevzû‘-ı bahs olamaz ve hiç bir zaman bu şekilde vukû‘ bulacak ihtidâlara i‘timâd olunamaz. Binâ’en-aleyh öteden beri kendilerini menfa‘atlerini tehlikede gördükleri zaman bir vâsıta-i iğfâl olarak ihtidâ etdiklerini ileri süren bu kabîl eşhâsın mürâca‘atlarına sûret-i kat‘iyyede atf-ı ehemmiyyet edilmemesi ve bi'l-âhere İslâm nâmı altında da neşr-i mefsedetden geri kalmayacak bu âdemlerin ihtidâ etseler bile yine ta‘yîn olunan mahallere sevklerinden sarf-ı nazar olunmaması ehemmiyetle teblîğ olunur.

Fî 18 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/254

- 59 -

ESNAF VE TÜCCAR ERMENİLERİN DIŞINDAKİ KOMİTECİ ERMENİLERİN UZAKLAŞTIRILMASI.

[*Komiteci ve muzır Ermenilerin uzaklaştırılması ve esnaf ve tüccarın kasabaları değiştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Diyarbakır, Mamuretülaziz valilikleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

22 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon, Sivas, Diyârbekir, Ma‘mûretü'l-azîz Vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunacak Ermenilerden komitecilerle hükûmetçe muzır tânınmış eşhâsın â’ileleriyle birlikde teb‘îdleri ve kendi işleriyle meşgûl tüccâr ve esnâfın vilâyet/livâ dâhilinde kasabaları tebdîl edilmek üzere alıkonulması münâsib görüldüğünden ba‘de-mâ o sûretle hareket olunması.

Fî 21 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/287

- 60 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞI VE BULGAR TEBAASINDAN BİR ERMENİNİN BULGARİSTAN'A GİTME TALEBİNİN KARARA BAĞLANMASI.

[*Beyoğlu'nda sakin Bulgar tebasından bir Ermeninin Bulgaristan'a dönmek istemesi üzerine ortaya çıkan durumun neticeye bağlanması hususunda Hariciye Nezâreti'nden Başkumandanlık Vekaleti'ne tezkire.****]***

21 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umur-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi
Siyasî 1016-68071
Târîh: 21 Haziran sene [1]331

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Beyoğlu'nda Sorep Agob sokağında sâkin Bulgaristan teb‘asından Jan Kirkor Kavafyan Bulgaristan'a avdet etmek isteyerek vesîka almak üzere mahallesi polis komiserliğine mürâca‘âtına cevâb-ı redd almasına mebnî Bulgaristan General Konsolatosu'nu haberdâr etmesiyle bu bâbda îzâhât almak ve seyâhata lâzım olan vesîkayı istemek içün polis müdîriyetine konsoloshâneye gönderilmiş ise de Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye gitmeleri men‘olunduğu cihetle vesîka i‘tâsında imtinâ‘ edildiği. Bulgaristan Sefâreti'nden beyân ve merkûmun bilâ-te’hîr Bulgaristan'a avdet edebilmesi İçün emr i‘tâsı iltimâs olunmaktadır.

Memâlik-i Osmâniyede bulunan gerek Osmânlı gerek ecnebî bi'l-umûm Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerine ve memâlik-i ecnebiyede mukîm aynı sınıflara mensûb Ermenilerin de bizim tarafa duhûllerine müsâ‘ade olunmaması karârgâh-ı umûmîce bi'l-ittihâz zâbıtaya teblîğ olunan karâr îcâbı olduğu lede's-su’âl Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden ifâde edilmişdir. Memâlik-i ecnebiyede bulunan Osmânlı ve ecnebî Ermenilerin Memâlik-i Osmâniye'ye duhûllerini ve tâbi‘iyyet-i Osmâniyeyi hâ’iz Ermenilerin de memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerini hasbe'l-hâle men‘etmek husûsunda Hükûmet-i seniyye muhtâr ise de, ecnebî, ale'l-husûs bî-taraf ve kendileriyle hüsn-i münâsebâtı arzu ettiğimiz devletler teb‘asından olan Ermenilerin böyle bir karâr-ı umûmî ile sûret-i mutlaka ve gayr-ı muvakkatede buradan çıkmalarına mümâna‘at olunması şikâyâta bâdî sefâretler cânibinden reddi her sûretle müte‘azzir olacağına göre karârın buradan gidecek ecnebî Ermenilere â’id kısmının tatbîkinden ferâgat edilip edilmemek emrindeki mutâla‘a-i aliyyelerinin izhârına himmet buyurulması mütemennâdır efendim.

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 61 -

ERMENİLERİN BOŞALTILDIĞI YERLERDEKİ MAHSÜLLERİN KALDIRILMASI

[*Ermenilerin tahliye ettikleri yerlerdeki mahsüllerin toplanması hususunda güçlük çıktığı, toplama işleminin emval-i metruke komisyonları nezaretinde yapılması, bu hususta gereken ihtiyaçların bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâretin'den Sivas Diyarbakır ve Mamuretülaziz vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı A'şâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti **Şifre**

Sivas, Diyârbekir ve Ma'muretü'l-azîz Vilâyetlerine

Ermeniler tarafından tahliye edilmiş mahallerde metrûk mezrû'âtın kaldırılub elde edilmesi hakkında ta'lîmâtnâmede münderic mevâddın ba'zı mahallerde tatbîke imkân bulunmadığı anlaşılmış ve bunların emvâl-i metrûke komisyonlarının nezâreti tahtında olmak üzere masârıfı muhâcirîn tahsîsâtından verilerek Hükûmetce biçdirilüb harman edilmesi ve alınacak mahsûlden masârıf-ı- vâkı'â bi't-tenzîl mütebâkîsinin takdîr olunacak fiy'ât mûcebince cihet-i askeriyeye tevdî'i münâsib görülerek bu husûsta cihet-i askeriyece amele taburlarıyla mu'âvenet-i fi'liyye îfâsı te'mîn edilmiş olduğundan zikrolunan mahsûlâtın kaldırılması içün asker veyâ ahâlîden ne mikdâr amele ve ne cins makine ve âlât ve edevâta ihtiyâc bulunduğunun serî'an tedkîkiyle mütâla'âlarıyla birlikde iki güne kadar îş'ârı.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/301

- 62 -

ERMENİLERİN İSKAN EDİLECEKLERİ BÖLGENİN GENİŞLETİLEREK, MÜSLÜMAN NÜFUSUN % 10'U NİSBETİNDE İSKANI

[*Ermenilerin iskan edilecekleri bölgenin genişletilerek, İran hududu, Musul, Halep ve Suriye vilâyetlerine Müslüman nüfusun % 10'u nisbetinde Ermeni yerleştirilmesinin kararlaştırıldığına dair Dahiliye Nezâreti'inden Zor Mutasarrıflığına şifre telgraf.****]***

22.Ş.1333(5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyîr ve Muhacirin Müdîriyeti
24

Zor Mutasarrıflığı'na

C. 16 Haziran [1]331. Ermenilerin iskân edilecekleri mıntıka tevsî‘ edilerek Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometre mesâfede vaki‘ kurâ ve kasabât dahî dahil olduğu halde Musul Vilâyetinin havâli-i cenûbiye ve garbiyesi ve Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şarkî ve cenûbîsi ve Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhilindeki kurâ ve kasabâtda ahâlî-i Müslime nüfûsunun yüzde onu nisbetinde tevzi‘leri mukarrer olmağla aksâm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere livânın kâffe-i kasabât ve kurâsında iskânları zarûrî olan ahali-i merkumenin nisbet-i mua‘yyene dâ’iresinde tevzî‘leriyle muhtâç olanlarının taraf-ı hükûmetden iskânlarının icrâsı.

Fi 22 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/308

- 63 -

ERMENİLERİN İSKÂNINA TAHSİS EDİLEN YERLERİN GENİŞLETİLMESİ

[*Ermenileri iskân etmek için tahsis edilmiş olan yerlerin genişletilerek, Kerkük, Diyarbakır ve Halep bölgesindeki yerleşim planının tamimi ve iskânın Müslüman nüfusun % 10'unu geçmeyecek şekilde uygulanması hususunda Dahiliye Nezâreti'den çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşayîr ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 361 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma‘mûretü'lazîz, Musul Vilâyâtına, Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâsetine, Zor, Mar‘aş, Canik, Kayseri, İzmit Mutasarrıflıklarına, Haleb Emvâl-i Mütrûke Komisyon Riyâseti'ne

Ermenilerin iskânlarına tahsîs edilen mıntıka görülen lüzûm üzerine ta‘dîl ve tevsi‘ edilmişdir.

1- Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometro mesâfede kâ’in kasabât ve kurâ dahî dâhil olduğu hâlde Musul vilâyetinin havâli-yi cenûbiyye ve garbiyyesi.

2- Diyârbekir hudûdundan yirmi beş kilometro dâhilde ve Habur ve Fırat nehirleri vâdisindeki ma‘mûreler dâhil olmak üzere Zor sancağının cenûb ve garbı.

3- Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere şark ve cenûb ve cenûb-ı garbîsinde vâki‘ kâffe-i kurâ ve kasabât ile Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhil olmak üzere şimendüfer güzergâhlarından yirmi beş kilometro dâhil vâki‘ kasabât ve kurâda ahâlî-i Müslime nüfûsunun yüzde onu nisbetinde tevzî‘ ve iskân edileceklerdir. Sevkiyâtın ona göre tertîb ve icrâsı ta‘mîmen teblîğ olunur.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/315

- 64 -

ERMENİLERİN MENKUL MALLARINI MÜSLÜMANLARA SATABİLECEKLERİ

[*Ermenilerin menkul mallarını bedeli mukabilinde Müslüman ahaliye satabilecekleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dörtyol/Adana Emvâl-ı Metrûke Komisyon Riyâseti'ne şifre telgraf.****]***

24 Ş. 1333 (7 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
5 **Şifre**

Dörtyol/Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

C. Fî 17 Haziran [1]331. Ermenilerin kable's-sevk iş‘âr-ı vâlâları vechile emvâl-i menkûlelerini Müslim ahâlîye bedel-i ma‘lûm mukâbilinde bey‘ ve ferâğ eylemeleri şâyân-ı kabûl olabilir.

Fî 24 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/346

- 65 -

UZAKLAŞTIRILAN ERMENİLER ARASINDA REJİDE GÖREVLİ KİMSELERİN BİLDİRİLMESİ

[Uzaklaşıtırılan Ermeniler arasında rejide görev almış kimselerin, uzaklaştırılma sebepleri ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

27 Ş. 1333 (10 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umumiyye Müdiriyyeti **Şifre**

Erzurum, Sivas, Trabzon, Bitlis, Mamuretü'l-azîz, Diyârbekir, Adana Vilâyetleriyle Mar'aş, Canik Mutasarrıflıklarına

İhrac ve teb'îd olunan Ermeniler meyânında rejide müstahdem olanlar bulunup bulunmadığının ve var ise esbâb-ı teb'îdlerinin ve isim ve me'mûriyetlerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 27 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/368

- 66 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN BORÇLARININ TESBİTİ VE MALLARININ MUHAFAZASI

[Memleket içinde sevkedilen Ermenilerin borç senetlerinin kaydedilerek, terkettikleri emvalin ecnebinin eline geçmesine müsaade edilmeyerek muhafazalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 25 Haziran sene [1]331. Dâhile sevk edilen Ermeniler zimmetinde mevcûdiyeti iddi'â olunan matlûbâta müte'âllik senedâtın târîh ve şekillerinin tasfiye-i düyûn mu'âmelâtında olduğu gibi şimdiden sebt-i defter edilmesi ve bu senedât dolayısıyle muvâza'aya meydân verilmemekle berâber Ermenilerin uhdesindeki emvâlin ecânib ve sâ'ire yedine geçmesine müsâ'ade edilmemesi ve muvâza'a ihtimâli bulunan mukâvelâtın tasdîk edilmemesi ve emvâl-i menkûleden mürûr-ı zamanla bozulmak ihtimâli olanlar ile hayvânâtdan mâ'adâsının hıfzı ve bankalar ile mü'essesât-ı

ticâriyenin hukûk ve matlûbâtı mahfûz olub ancak bu matlûbâtın mahkemece sâbit oldukdan sonra ba‘de'l-hükm tesviyesi muktezîdir.

Fî 28 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/393

- 67 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞININ OSMANLI TEBASI DIŞINDAKİLERİ İLGİLENDİRMEDİĞİ

[*Ermenilerin ülkeye giriş çıkışlarına müsaade olunmaması emrinin ecnebi tebaya teşmil edilemeyeceği hakkında Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu‘be: 2
Numro: 12504/5723

Hâriciye Nezâret-i Celilesine
Ma‘rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

21 Haziran [1]331 târîh ve 1016/68071 numrolu tezkire-i fahîmâneleri cevâbıdır. Dâhilden hârice ve hâricden dâhile hiç bir Ermeninin seyâhatine müsâ‘ade edilmemesi hakkındaki emr ve karâr-ı ma‘lûmun yanlışlıkla teb‘a-i ecnebiye[ye] de teşmîl edildiği anlaşılmış olmağla "teb‘a-i ecnebiyeden olan Ermenilerin hâricden dâhile girmemesi ve dâhilden hârice çıkmak isteyen dost ve bî-taraf devletler teb‘ası Ermenilerin hüsn-i hâl ve hüviyetleri Hükûmetce tasdîk edilmek şartıyle azîmetlerine müsâ‘ade olunması ve Osmânlı Ermenilerden ise hiç kimsenin dâhil ve hârice seyâhatına müsâ‘ade olunmaması" sûretinde Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine yazılmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

28 Haziran sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 68 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN YERLERİNİN İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[Çıkarılan Ermenilerin miktarlarıyla çıkarıldıkları mahallerin isimleri ve tahliye edilen mahallere muhacir iskânı hakkında malumat verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 377 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma‘mûretü'l-azîz, Mar‘aş, İzmit, Canik, Kayseri Vilâyât ve Elviyesine

Çıkarılan Ermenilerin mikdârıyla çıkarıldıkları mahallerin mevkî‘ ve esâmîsi hakkında evvel ve âhir istenilen ma‘lûmâta ba‘zı taraflardan henüz cevâb verilmediği gibi verilen ma‘lûmât da siyâset-i iskâniyenin ta‘yîni ve muhâcirîn tevzî‘i emrinde bilinmesi lâzım olan esâsâtı ihtivâ etmediğinden nerelerden ne kadar Ermeni hangi târîhde nerelere sevk edilmişdir kısmen ve tamâmen tahliye edilen kurâ ve kasabâtın esâmî ve mevâki‘inin ve buralara muhâcir göndermek îcâb edib etmediğinin gönderilmesi îcâb eden muhâcirîn mikdârının ve civârdan temdin ve iskân edilebilecek aşâ’ir mevcûd olub olmadığının tekrâr istiş‘ârına mecbûriyet hâsıl olmuşdur. Ma‘lûmât ve mütâla‘ât-ı mukteziyenin sür‘at-i inbâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/412

- 69 -

TEHCİR OLUNAN ERMENİLERİN METRUKATI HAKKINDA YAPILACAK MUAMELELER

[Batum ve civarından gelen mültecilerin iskânlarının temini, bozulabilecek eşya ve hayvanlarının satılması, hanelerindeki eşya ve emvalin muhafaza olunarak, gayri menkullerinin hiçbir yere tahsis edilmemesi, mücevherlerinin muhafazası ve Ermenilerin vergilerinin tahsilinin tehiri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
58 **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. Fî 27 Haziran sene [1]331.

1- Şimdilik buradan muhâcir i‘zâmına imkân yoksa da Batum ve civârından gelen mültecîlerin her hâlde tahliye edilen kurâ ve kasâbâta iskânı ve emlâk ve arâzînin te’mîn-i i‘mârı zımnında mukâbilinde veyâhud vâridâtı münâsafeten taksîm edilmek üzere îcârı lâzım olub şimdilik hiç bir sûretle bey‘i câ’iz değildir.

2- Durmakla bozulur eşyâ ve hayvânâtın ta‘lîmatnâmedeki ta‘rîfât dâ’iresinde bey‘i.

3- Hânelerde cem‘ edilen eşyâ ve emvâlin ma‘lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına kayd edilerek mahfûz mahâllere bâ-mazbata vaz‘ı ve sebt-i defter edilmesi.

4- Emlâkin hiç bir sûretle eşhâsa veyâhûd mü’essesâtdan birine tahsîs olunmaması.

5- Sa‘atlerle mücevherât ashâbı ma‘lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına ma‘lûm olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına nev‘ ve kıymetleriyle sebt-i defter edilerek bankada ayrıca tutulacak bir kasaya bir hey’et huzûrunda sebt-i defter edilerek vaz‘ıyle muhâfazası.

6- Sevk olunan Ermenilere â’id vergilerin te’hîr-î tahsîli der-dest bulunduğundan ta‘kîbâtda bulunulmaması ve bu emlâkin hiçbir zamân uhde-i diğere kaydlarının tashîh edilmemesi.

7- Muvâza‘alı vekâlet ve senedâta i‘tibâr olunmaması.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/420

- 70 -

ZOR SANCAĞINDA İSKÂN EDİLEN ERMENİLERİN NÜFUSUN % 10'UNU GEÇMELERİ SEBEBİYLE ARTIK ORAYA SEVK YAPILMAMASI

[*İskân edilecek ermenilerin % 10 nisbetini aşması sebebiyle yeniden Zor Sancağı'na sevklerinin münasip olamayacağından bahisle durumun, sevkiyat muamelesini yürüten memurlara tebliğine dair İskân-ı Aşâyir ve Muhacirin Müdiriyeti'nden Adana, Erzurum, Bitlis, Halep ve sair vilâyetle Canik, İzmit ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.****]***

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyeti
Umûm: 376 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma‘mûretü'l-azîz, Urfa, Kayseri, Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl, Fî Haziran [1]331. Haleb vilâyetinin cenûbu, Sûriye vilâyetinin şarkî ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu için hâl-i işbâ‘a gelen ve yüzde on nisbeti tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilmeyerek gönderilmeyeceklerin sâlifu'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkiyât üzerinde bulunan me’mûrîne de o yolda teblîğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/413

-71 -

KATLİAM YAPILDIĞI YOLUNDAKİ İDDİALARIN TAHKİK EDİLEREK ERMENİLER İÇİN KONULAN TEDBİRLERİN HIRISTİYAN AHALİYE UYGULANMAMASI

[*Ermeni ve Hıristiyanlar hakkında katliamlar yapılarak, Diyarbakır'da yediyüz kişinin boğazlatıldığı, toplam katledilenlerin iki bin kişi tahmin olunduğu yolundaki haberlerin tahkik edilmesi, Ermeniler için geçerli olan tedbirlerin diğer Hıristiyanlara teşmil edilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Diyârbekir Vilâyeti'ne

Son zamânlarda vilâyet dâhilindeki Ermeniler ile bilâ-tefrîk-i mezheb Hırîstiyanlar hakkında katl-i âmlar tertib olunduğu ve ez-cümle ahîren Diyârbekir'den sevk olunan eşhâs vâsıtasıyle Mardin'de murahhasa ile Ermenilerden ve diğer Hırîstiyan ahâlîden yedi yüz kişinin geceleri şehirden hârice çıkarılarak koyun gibi boğazlatdırıldığı ve şimdiye kadar bu katl-i âmlarda maktûl olanların iki bin kişi tahmîn olunduğu ve buna serî‘ ve kat‘î bir netîce verilmezse civâr vilâyâtdaki ahâli-i İslâmiyenin de kıyâm ederek bi'l-umûm Hırîstiyanların katletmelerinden korkulduğu istihbâr edilmişdir. Ermeniler hakkında ittihâz edilen tedâbir-i inzibâtiye ve siyâsiyenin diğer Hıristiyanlara teşmîli kat‘iyyen gayr-i câ’iz olduğundan efkâr-ı umûmiyye üzerinde pek fenâ te’sîr bırakacak ve bi'l-hâssa ale'l-itlâk Hıristiyanların hayâtını tehdîd edecek bu kabîl vekâyi‘a derhâl hitâm verilmesi ve hakîkat-ı hâlin iş‘ârı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/406

- 72 -

İHTİDA EDEN ERMENİLERİN DE UZAKLAŞTIRILMALARI

[İhtida eden Ermenilerin de uzaklaştırılmalarına devam olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf.]

1N. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 35 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 29 Haziran sene [1]331. Ermenilerin ihtidâsı sırf-ı ilcâ-yı menfa‘at ile olduğu için ihtidâları üzerine teb‘îdleri te’hîr edilmeyecekdir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/427

- 73 -

ERMENİ ASKERLERİNİN AMELE TABURLARINA SEVKİ

[Güvenilir olmayan Ermeni askerlerinin istihdamları ve dahile sevk olunmamaları hakkında emir verilmediği, aksine mahsurlu bir kısım Ermenilerin yol hizmetinde çalıştırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

1N. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 22 **Şifre**

Canik Mutasarrıflığı'na

C. 21 Haziran sene [1]331. Kâbil-i emniyet olmayan iki yüz nefer Ermeni efrâd-ı askeriyesinin Samsun'da istihdâmları ve dâhile sevk olunmamaları hakkında bir gûnâ emr verilmediği ve bi'l-aks Samsun mıntıkasındaki üç amele taburlarıyla terzihâne ve inşâ'atda müstahdem Ermeni efrâdından mıntıka-ı mezkûrede istihdâmlarında cihet-i mülkiyece mahzûr gösterilen üç yüz beş nefer Ermeni efrâdının der-dest-i teşkîl amele taburları meyânına idhâl olunmak üzerine Ünye'den Sivas'a celb olunduğu ve Samsun'da da bu sûretle çıkarılan üç yüz beş neferin müfreze-i askeriye muhâfazasında Tokad'a vâsıl oldukları ve bunların da Sivas'a getirilerek yol hizmetinde çalışdırılacağı Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'nın iş'ârına atfen Harbiye Nezâreti'nden bildirilmişdir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/439

- 74 -

DEVLET SİYASETİNİ İLGİLENDİREN HUSUSLARDA İZİNSİZ YAYIN YAPILMAMASI

[Trabzon'da çıkan Meşveret Gazetesi'nde Ermenilerin geçici bir süre için sürüldükleri şeklinde resmî bir beyannâme yayınlanması üzerine devlet siyâsetini ilgilendiren konularda gereksiz yere yayın yapılmamasının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

17 N. 1333 (29 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma‘mûratü’lâzîz Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar‘aş Mutasarrıflıklarına

Trabzon'da münteşir Meşveret gazetesinde Ermeniler hakkında taraf-ı vilâyetden neşr olunan resmî beyânnâmede dâhile sürülen Ermenilerin bir müddet-i muvakkate için teb‘îd edilmekde olduğu gösterilerek bu sûretle Ermenilere istikbâl için bir hâzırlık hissi sokulduğu başkumandanlık vekâletinin iş‘ârından ve mezkûr beyânnâmenin mütâla‘âsından anlaşılmışdır. Bu kabîl beyânnâmelerin neşrine lüzûm görüldüğü takdîrde yalnız intizâmı ve ittihâz edilen tedâbîrin hüsn-i cereyânını te’mîn edecek cihetlerin neşriyle iktifâ olunarak Hükûmet-i merkeziyenin ma‘lûmât ve müsâ‘adesi olmaksızın siyâset-i devlet hakkında bî-lüzûm i‘lânât ve neşriyâtdan sarf-ı nazar olunması lüzûmu ta‘mîmen teblîğ olunur.

Fî 16 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/181

- 75 -

16-60 YAŞLARI ARASINDAKİ ERMENİLERİN DIŞARI SALINMAMASI

[*16-60 yaşları arasındaki erkek Ermenilerin Osmanlı ülkesinden dışarı çıkmalarına mâni olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

21 N. 1333 (2 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Diyârbekir	Vilâyeti'ne	Bolu	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Suriye	"	Canik	"
Adana	"	Sivas	"	Çatalca	"
Ankara	"	Trabzon	"	Zor	"
Aydın	"	Kastamonu	"	Asir	"
Bitlis	Vilâyeti'ne	Konya	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na

Basra	"	Ma‘mûretü'l-azîz	"	Kuds-i şerîf	"
Bağdâd	"	Musul	"	Kal‘e-i Sultâniye	"
Beyrût	"	Van	"	Menteşe	"
Hicaz	"	Yemen	"	Teke	"
Haleb	"	Urfa	"	Kayseri	"
Hüdâvendigâr	"	İzmit	"	Medine-i Münevvere	
Mar‘aş	"	Karahisâr-ı sahib	"	Eskişehir	"
		Niğde	"	İçel	"

31 Mayıs sene [1]331 târîhli teblîğâta zeyldir. Memâlik-i Osmâniyye'den hârice gidecek zükûr Ermenilerden on altı ile altmış yaşları arasında bulunanların azîmetlerinin men‘î Başkumandanlık Vekâlet-i celilesinden iş‘âr buyurulmağla ta‘mîmen teblîğ olunur.

Fî 20 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/251

- 76 -

KATOLİK ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[*Kalan Katolik Ermenilerin sevk edilmeyerek nüfuslarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

22 N. 1333 (4 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umumî: 423 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma‘mûratü’l-azîz, Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar‘aş Mutasarrıflıklarına

Kalmış olan Ermeni Katoliklerinin sevk ve ihrâclarından sarf-ı nazar edilmesi livâ/vilâyet nüfûsları mikdârının iş‘ârı.

Fî 21 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/252

- 77 -

SEFERBERLİK MÜDDETİNCE ÜLKEYE GİRİŞ VE ÇIKIŞLARIN DÜZENLENMESİ

[*Seferberlik süresince tarafsız devletler tebasından olan kimselerin ülke dışına çıkmalarına geri dönmemek şartıyla izin verilebileceği, hangi tabiiyette olursa olsun ecnebilerin girişlerine müsaade olunmaması hususunda Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciye Nezareti'ne tezkire.****]***

24 N. 1333 (5 Ağustos 1915)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 6684

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

26 Haziran sene [1]331 târîh ve 5723 mahrem numrolu tezkire-i âcizîye zeylen ma'rûzdur. Bî-taraf hükûmetler tâbi'[iyye]tini hâ'iz Ermenilerden esbâb-ı zâtiye veyâ ticâriye serdiyle dâhilden hârice gitmek isteyenlere seferberlik nihâyetine kadar bir daha memâlik-i Osmâniyeye girememek üzere müsâ'ade i'tâsı ve hâricden ise herhangi tâbi'iyyetde olursa olsun kimsenin dâhile kabûl olunmaması takarrür etmiş bulunmağla sefâret-i seniyyeye ona göre emr u ta'mîmi menût-ı re'y-i fahîmâneleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Temmuz sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 78 -

ERMENİLERLE BİRLİKTE RUMLARIN DA SEVKEDİLDİĞİ HABERİNİN TAHKİKİ

[*Ermenilerle birlikte Rumların da sevkedildiğine dair haberin tahkik ve durumun bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî
4965 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunan Ermeniler meyânında Rumların da sevkedildiği ve Ermeni â'ilelerinden istasyonda toplattırılarak sefîl bir hâlde sevk olundukları istihbâr edildi. Keyfiyyetin tahkîk ve iş'ârı.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/328

- 79 -

ERKEKLERİ OLMAYAN ERMENİ AİLELERİ İLE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN TEVZİİ

[*Erkekleri olmayan Ermeni ailelerinin büyük şehirlere tevzi edilmemeleri, kimsesiz çocukların İslâm karyelerine dağıtılabile-ceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Valiliği'ne şifre telgraf.****]***

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 4963 **Mahremdir**

Haleb Valîsi Bekir Sâmî Bey'e

C. 15 ve 20 Temmuz sene [1]331. Erkekleri olmayan Ermeni â'ile ve kadınların büyük şehirlere tevzî'i münâsib olamaz ancak küçük yaşta ve bî-kes kalan kız ve erkek çocukları müteferrik sûretde İslâm karyelerine verilebilir.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/325

- 80 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN BORÇ VE ALACAKLARININ TESVİYESİ

[*Sevkedilen Ermenilerin borç ve alacaklarının tesviyesine ait talimatnamenin gönderildiği, bu kişilerin tesbit edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

29 N. 1333 (10 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 445 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma‘mûretü’l-azîz, Musul, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar‘aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i âhara naklolunan Ermeni ahâlînin mü’essesât-ı resmiyye ve eşhâsa olan düyûnâtıyle ahâlî-i merkûmenin bunlar zimmetindeki matlûbâtının sûret-i itfâ ve istîfâsı hakkında kaleme alınan ta‘limâtnâme der-dest-i irsâl bulunmuş olduğundan bunların şimdilik defter-i mahsûsuna kaydıyla dâyinlerin te’mîni lüzûmu beyân olunur.

Fî 28 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/368

- 81 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN MENKUL MALLARININ KORUNMASI

[*Yerleri değiştirilen Ermenilerin menkul mallarının ucuz fiyatla satılmış olduğu iddia olunduğundan, bu malların satışına dair anlaşmaların feshedildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûm: 452 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma‘mûratü'l-azîz, Musul Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar‘aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına, Adana, Haleb, Mar‘aş, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma‘mûratü'l-azîz, Erzurum ve İzmit Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâsetlerine

Nakledilen Ermenilerin emvâl-ı menkûlelerinin pek ucuz elden çıkarıldığı ve şuradan buradan toplanan erbâb-ı ihtikârın seyyi’e-i inhisârı olarak, yok behâsına satılarak ashâbının külliyen mütezarrır olduğu istihbâr olunuyor,

Tahliye edilecek menâtıka yabancı şübheli ve mâhiyeti mechûl hiç bir kimsenin duhûl ve seyrine müsâ‘ade edilmemesi, gelmişler varsa derhâl ihrâcı,

Bunlardan ucuz mâl almışlar varsa fesh-i bey‘ gibi tedâbîrlere mürâca‘atla kıymet-i asliyelerine ircâ‘ına gayret olunarak sûret-i kat‘iyyede menâfi‘-i gayr-i meşrû‘aya meydân verilmemesi,

Bunların istedikleri eşyâyı götürebilmelerine müsâ‘âde edilmesi,

Götürmeyecekleri eşyâdan durmakla bozulan eşyâ ile havâ’yic-i zarûriyyeden olanların bi'l-müzâyede bey‘î,

Nakledilmemiş olan eşyâdan durmakla bozulmayacakların ashâbı nâmına muhâfazası,

Emvâl-i gayr-i menkûle îcâr ve rehin vefâ’en ferâğ ve haciz gibi sâhib-i aslîsinin alâka-i mülkiyet ve tasarrufunu izâle etmeyecek ukûdâtın men‘i ve bidâyet-i hicretden şimdiye kadar icrâ edilen ukûdâtın mefsûh addi,

Mukâvelât ve ukûdât-ı muvâza‘a-kârâneye meydân verilmemesi,

Bey‘ ve ferâğ gibi mu‘âmelât-ı bey‘iyye-i kat‘iyyeye müsâ‘ade edilmesi ve ahbâbının arâzî ve emlâk iştirâsının men‘ î iktizâ eder.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/381

- 82 -

İHTİDÂ EDEN, EVLENEN VE ÇOCUKLARIN MİRAS İŞLEMLERİ

[*İhtidâ eden, evlenen ve güvenilir kimseler yanına bırakılan çocukların şahsi mülklerinin korunması, mûrisleri ölenlere hisselerinin verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden muhtelif vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
Umûmî: 451 **Şifre**

Adana, Ankara, Erzurum, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Trabzon, Van Vilâyâtıyla, İzmit, Urfa, Eskişehir, Zor, Canik, Kayseri, Mar'aş, Karesi, Kal'a-i Sultâniyye, Niğde, Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflıklarına,

Adana, Haleb, Mar'aş, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Trabzon, Sivas, Canik, İzmit Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

İhtidâ eden veyâhûd izdivâc edenlerle berây-ı teslîm ve terbiye şâyân-ı i'timâd zevât nezdine bırakılan çocukların emlâk-i zâtiyyeleri ibkâ ve mûrisleri vefât etmiş ise hisse-i irsiyyeleri i'tâ olunur.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/382

- 83 -

PROTESTAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

[*Sevkedilmemiş olan Protestan Ermenilerin sevkedilmeyerek nüfûsları, sevkolunan ve kalanların miktarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915]

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 5028 **Mahrem**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Ma‘mûretü'l-azîz ve Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib Livâları, Mar‘aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına

Protestan mezhebinde bulunan Ermenilerden sevk olunmayanların sevkinden sarf-ı nazar olunması ve vilâyât dâhilindeki nüfûsları ve kalan ve sevk olunan mikdârının iş‘ârı.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/20

- 84 -

ERMENİ MEBUS VE AİLELERİNİN İHRAÇ EDİLMEMESİ

[*Ermeni mebus ve ailelerinin ihraç edilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5029 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Ma‘mûretü'l-azîz, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib, Kayseri, Mar‘aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına

Ermeni meb‘ûs ve â’ilelerinin ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/19

- 85 -

İSTANBUL'DAKİ FOTOĞRAFÇI PAPAZYAN'IN SEVKİNİN ERTELENMESİ.

[*İstanbul Bulgar Hastahanesi doktorlarından Nikolo'nun kayınpederi fotoğrafçı Papazyan'ın ikinci emre kadar sevkinin ertelenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5132 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

İstanbul'daki Bulgar Hastahânesi etibbâsından Doktor Nikolo'nun kâ'in pederi Ermeni milletinden fotoğrafçı Papazyan'ın iş'âr-ı ahîre kadar te'hîr-i sevki.

Fî 2 Ağustos sene [1]331

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/21

- 86 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDAKİ ZORLUK

[*Adana Vilâyeti'nde sakin ermenilerin Cebel-i Bereket liva merkezi ve Islaca tarikiyle Cebel'e gönderildiği ve vilâyet merkezinden şimdiye kadar şimendüferle ve kendi nakil araçlarıyla Osmaniye tarafına Ermenilerin gönderildiği Haçin, Teke, Kozan, Kars taraflarından da sevkiyat yapıldığı ve buralarda pek az Ermeni kaldığı, bu Ermenilerin askeriyeye iş yapan fabrikalarda çalışanlar olması sevkiyatı zorlaştırmakta olduğu ve sevki yapılanlarla kalan Ermenilerin sayılarının tesbitinin muhabere yoluyla anlaşılabileceği hususlarında Adana mahreçli Dahiliye şifre kalemine çekilen telgraf.****]***

5 L . 1333 (16 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Adana**

C.Erzurum Vâlîsi 3 Ağustos [1]331. Vilâyette sâkin bi'l-umûm Ermeniler Cebel-i Bereket livâ merkezi ve Islaca tarîki ile Cebele gönderilmektedir. Merkez-i vilâyetten şimdiye kadar şimendüferle Osmaniye'ye takrîben on iki bin ve kendi vesâ'it-i nakliyyeleriyle yine aynı istikâmete iki bin, ki tahmînen on dört, on beş bin Ermeni gönderilmiştir. Mersin ve Tarsus Ermenileri de kâmilen denilebilecek derecede kısmen şimendüferle kısmen karadan Osmaniye'ye gönderilmiş ve buralarda der-dest-i sevk az mikdârda Ermeni kalmıştır. Kozan, Haçin, Feke, Kars kazâları Ermenileri dahi araba ve mekkârî ile muhtelif zamanlarda Cebel-i Bereket'e gönderilmiş ve kalan mikdâr da gönderilmekte bulunmuştur. Bunlardan Kars ve Kozan'da pek az mikdârda Ermeni kalmış Haçin ve Feke sevkiyâtına da germî verilmiştir. Bunlardan şimdiye kadar sevk edilen Ermenilerin mikdâr-ı hakîkîsi ile el-yevm der-dest-i sevk bulunanları anlamak için mahalleriyle muhâbere etmekle kâbil olabilecektir. Adana'da cihet-i askeriyyeye iş yapmakta olan fabrikalarda çalışan hammâl ve amele taburlarında bulunan Ermeni efrâd-ı â'ileleri şimendüfer kumpanyasının inşâ'ât ve işletme kısmında bulunmaları ve daha ba'zı sûretle kumpanya ve cihet-i askeriyye hesâbına iş yapan kısımları ki tahmînen sevkinde bin türlü müşkilâta tesâdüf olunuyor. Dâhil-i harb edilecek olur ise merkez ve mülhakâta sevk edilmemiş daha on beş, on altı bin kadar Ermeni vardır. İzmit ve Kayseriye ve mevâki'-i sâ'ireden gelmiş bugün der-dest-i sevk Osmaniye'de on bin, Tarsus'da Gülek istasyonunda kezâ on bin kadar..

BOA .*DH .EUM*, 2 .Şb .68/77

- 87 -

ERMENİLERİN SEVKEDİLECEKLERİ YERLER

[*Başkumandanlıktan Ermenilerin sevkedilecekleri yerler Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na bildirileceğinden eskisi gibi sevkiyata devam olunmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep, Diyarbakır, Mamuretülaziz vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 5076 **Şifre**

Haleb, Diyârbekir, Ma‘mûretü'l-azîz Vilâyetlerine ve Urfa Mutasarrıflığı'na

Ordu-yı Hümâyûn Başkumandanlığı'ndan Ermenilerin sevk edilecekleri menâtık ile sûret-i sevkleri hakkında Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na teblîgât îfâ edileceğinden yine kemâ-fi's-sâbık sevkiyâta devâm olunması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/47

- 88 -

ANTALYA ERMENİLERİNİN SEVK OLUNMAMASI

[*Nüfuslarının azlığı sebebiyle oradaki Ermenilerin şimdilik ihraç olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Antalya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23 **Şifre**

Antalya Mutasarrıflığı'na

C. 23 Temmuz [1]331. Nüfûslarının azlığına binâ’en oradaki Ermenilerin ihrâcına şimdilik lüzûm yokdur.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal’at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/59

- 89 -

BİLECİK MURATÇA'DAKİ ERMENİ ÇOCUKLARININ SEVK EDİLMEMESİ.

[*Bilecik civarında Muratça'da Almanya tebaasından Maria'nın nezâretindeki çocukların sevk olunmamalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 50785 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

Bilecik civârında Murâdça'da Almanya teb'asından Maria Hunman'ın taht-ı nezâretinde bulunan Ermeni çocuklarının sevk olunmaması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/49

- 90 -

ŞİMENDÜFERDE ÇALIŞAN MEMURLARLA DİĞER AMELELERİN SEVK EDİLMEMELERİ.

[*Ellerinde belgeleri bulunan şimendüfer memurları ve amelelerin şimdilik sevkedilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 507-7 **Şifre**

Adana, Ankara, Aydın, Beyrût, Haleb, Hüdâvendigâr, Sûriye, Konya, İzmit, Zor, Karesi, Kuds-i Şerîf, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Niğde, Kütahya Mutasarrıflıklarına

Şimendüferde müstahdem Ermeni me'mûrlarıyla amele ve müstahdemîn-i sâ'ireden yedlerinde hizmetlerine â'id vesîka olanların â'ileleriyle birlikte şimdilik sevklerinden sarf-ı nazar olunması ve bunların mikdârının inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/48

- 91 -

ÖĞRETMEN VE ÇOCUKLARIN SEVKEDİLMEMELERİ

[Öksüzhanedeki öğretmen ile çocukların şimdilik orada kalabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5077 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

C. 2 Ağustos [1)331. Öksüzhânedeki mu'allime ve çocuklarının şimdilik orada kalmalarında be'is olmadığı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/42

- 92 -

HARUNİYE YETİMHANESİNDEKİ ÇOCUKLARA İLİŞİLMEMESİ.

[Haruniye nahiyesi Alman misyonerleri yetimhanesindeki Ermeni çocuklara dokunulmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5087 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

Hârûniye nâhiyesindeki Alman misyonerlerinin eytâm-hânesindeki Ermeni çocuklarına ilişilmemesi.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/43

- 93 -

YOZGAT'TAN ÇEKİLEN TELGRAFTAKİ KONUNUN ARAŞTIRILMASI

[*Yozgat'ta Santik Çogozcıyan imzasıyla çekilen telgrafın mütalaa edilerek, bunların eşlerine ne olduğunun bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 52 **Şifre**

Ankara Vilâyeti'ne

Santik Çogozcıyan imzasıyla Yozgad'dan çekilen 30 Temmuz sene [1]331 telgrafnâme kopyesinin celb ve mütâla'asıyla bunların zevclerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/63

- 94 -

BİTLİS VE MUŞ ERMENİLERİNİN SEVKİ

[*Bitlis ve Muş Ermenilerinin belirlenen yerlere sevkleri Başkumandanlığa bildirildiğinden gereğinin yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 43 **Şifre**

Bitlis Vilâyeti'ne

Bitlis ve Muş Ermenilerinin mevâki'-i mâ'lûmeye tesrî'-i sevkleri lüzûmu Başkumandanlık vekâletinden bildirilmiştir. Ona göre iktizâsının îfâ ve inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/55

- 95 -

ASKER VE ZABİT AİLELERİNİN SEVKEDİLMEMELERİ

[Asker, zabit ve sıhhiye zabitlerinin ailesinden olan Ermenilerin sevkedilmeyerek yerlerinde bırakılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5020 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib, Kayseri, Mar'aş, Niğde, Eskişehir mutasarrıflıklarına

İhrâc olunacak Ermenilerin asker, zâbitân ve zâbitân-ı sıhhiyye â'ilelerinin bulundukları mahallerde bırakılarak ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/18

- 96 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİ KIZLARININ EVLENDİRİLMELERİ.

[İhtidâ eden Ermeni kızlarının herhangi bir su-i isti'male meydan verilmeden müslümanlarla evlendirilmelerinin uygun olduğuna dair Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

7 L. 1333 (18 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 5112 **Bi'z-zât hall olunacakdır.**

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ermeni kızlarından ihtidâ edenlerin sû-i isti'mâle kat'iyen meydân verilmemek şartıyla İslâmlara tezvîci münâsibdir.

Fî 5 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/92

- 97 -

KÜTAHYA'YA GELEN ERMENİLERİN HALEB'E SEVKİ

[Kütahya'ya gelen Ermenilerin Haleb'e sevki ve gerekli masrafların muhacirin müdiriyeti tahsîsatından ödeneceğine dair Kütahya Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.]

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
8 **Şifre**

Kütahya Mutasarıflığı'na

C. 28 Temmuz sene [1]331. Kütahya'ya gelen Ermenilerin cümlesi Haleb'e sevk edilecekdir. Bunlar için ihtiyâr olunacak her türlü masârıf muhâcirîn tahsîsâtından te'diye edilecekdir ve yüz bin guruşluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 6 Ağustos sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/106

- 98 -

MEMURLARIN ERMENİLERDEN EV SATIN ALABİLECEĞİ

[Memurların, gerçek değeri üzerinden ve peşin para ile Ermenilerden ev alabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
94 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. 4/5 Ağustos sene [1]331. Me'mûrîn, fiy'ât-ı hakîkiyyesiyle ve peşîn para ile Ermenilerden hâne satın alabilirler.

Fî 6 Ağustos [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/107

- 99 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDA GÖZETİLMESİ GEREKEN GAYE VE ESASLAR

[*Ermenilerin, hükümet aleyhinde çalışmalarına engel olunmak için sevkedildikleri, belirlenenler dışındakilerin sevkedilmemeleri, masraflarının muhacirîn tahsisatından sağlanması, kafilelerin korunması için gerekli tedbirlerin alınması, bunlara saldıranların şiddetle cezalandırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf.****]***

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara, Konya, İzmit, Adana, Mar'aş, Haleb, Zor, Sivas, Kütahya, Karesi, Niğde, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Karahisâr-ı Sâhib, Erzurum, Kayseri'ye

Ermenilerin bulundukları mahallerden ihrâclarıyla ta'yîn olunan menâtıka sevklerinden hükûmetce muntazar olan gâye bu unsurun hükûmet aleyhine teşebbüsât ve fa'âliyette bulunamamalarına ve bir Ermenistan hükûmeti teşvîki hakkındaki âmâl-i milliyyelerinin tâ'kîb edemeyecek bir hâle getirilmelerini te'mîn esâsına ma'tûf olub, efrâd ve eşhâs-ı merkûmenin imhâsı olmadığı için sevkiyât esnâsında kâfilelerin masûniyyet-i hayâtiyye ve muhâcirîn tahsîsâtından sarfiyât icrâsıyla i'âşelerine â'id her türlü tedâbîrler bi'l-etrâf istikmâl ve yerinden çıkarılıp der-dest-i sevk bulunanlardan mâ-adâ kalan Ermenilerin yerlerinden çıkarılmaması ve teblîğ-i sâbık vechile asker â'ileleriyle ihtiyâc nisbetinde san'atkâr ve Protestan ve Katolik Ermenilerin sevk olunmaması hükûmetce sûret-i kat'iyyede müstelzemdir. Kâfilelere ta'arruz ve bi'l-hâssa gasb ve hiss-i hayvâniyyesine mağlûb olarak gasb ve hetk-i ırza ictisâr edenlerle bunlara önayak olan me'mûrîn ve jandarma hakkında bi-lâ-terâhî derhâl ta'kîbât-ı kânûniyyeye tevessül olunarak şiddetle te'dîbleri ve me'mûrînden bu kabîl eşhâsın hemen azilleriyle dîvân-ı harblere teslîmi ve isimlerinin inbâsı ve bu kabîl vekâyi'in tekrârından vilâyet/livânın mes'ûl tutulacağı beyân olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/292

- 100 -

MAMURETÜLAZİZ'DE ERMENİ ÇETELERİNİN JANDARMALARLA ÇATIŞMALARI

[*Ermeni çetelerinin, Mamuretülaziz bölgesinde yaralama ve öldürme faaliyetleri ile jandarmalarla çatışmalarına, öldürülen ve yaralanan jandarmalarla jandarmalarca öldürülen Ermenilere dair Mamuretülaziz ABD Konsolosluğu'ndan ABD Büyükelçiliği'ne mektup.****]***

12 L. 1333 (23 Ağustos 1915)

Amerika Şehbenderhânesi
Ma‘mûretül-azîz
23 Ağustos 1915

Harput Konsolosundan Sefârete mevrûd 1080 numrolu ta‘ahhüdlü mektûb tercümesi

Amerika Sefîri

Asaletlü Hanri Morgantau

Efendim,

Ermeni mes’elesi ile alâkası olup son zamânlarda bu havâlîde vukû‘ bulduğu rivâyet edilen âtîdeki vekâyi‘i sefâretin nazar-ı dikkatine vaz’ eylemekle kesb-i şeref eylerim ! 5 Temmuzda Mezreh’in îcâdiye mahallesinden Şedak Talumyan, Gülvenek karyesinden Begos de Begosyan, (Diğerinin ismi henüz anlaşılamamıştır) nâmındaki üç Ermeni gizlendikleri mahalden gelerek (Habusi-*Habousi*)de (Erendek)li Jandarma Mehmed'e hücûm ile katl etmişlerdir. Bundan sonra katl ettikleri jandarmaların mavzer tüfengini alarak başka esliha ile müsellah bulundukları hâlde yola revân olurlar. Bu üç Ermeninin Hızır nâmında (Bestek-*Bestak*) karyesinden bir adamı Fırat nehri üzerinde katl ve Nûrullah Hasan nâmında diğer bir kimesneyi de cerh eyledikleri ve üçünün de (Mezreh’i) müsellah olarak terk eyledikleri tebeyyün etmiştir. Ahîren bu üç Ermeni hükûmetin jandarmaları tarafından öldürülmüştür.

15 Temmuz târîhinde (Gülvenek) manastırında nöbet bekleyen Jandarma Eğinli Jandarma Feyzullah oğlu Feyzî ve Giresunlu Ali oğlu Ali Hasan karyenin şimâlinden ve (Karasor) vâdîsinden gelen yirmi Ermeninin ateşine ma‘rûz kalmışlardır. Bir mermi Ali oğlu Hasan'ın sol bacağına isâbet etmiş ve bu esnâda Ermeniler hücûm ederek elinden silâhı almış ve dipçikle başını cerh eylemişlerdir. Diğer jandarmalar vaktiyle haber alarak Ermenileri ta‘kîbe koyulmuşlar ve bunlardan Manko oğlu Karabet ile Begos'u öldürmeye muvaffak olmuşlardır. Bu esnâda diğerleri firâr eylemişlerdir.

23 Temmuz cuma günü (Morenik) karyesinde ihtifâ eden Taşnaksutyun Komitesine mensûb bir mikdâr Ermeni (Backez) li Hakverdi oğlu Dursun nâmındaki jandarmayı üzerine iki el silâh atarak katletmişlerdir. Bu hâdise üzerine jandarmaların vukû‘ bulan mukâbeleleri netîcesinde Benk oğlu Ali bin Mehmed ile Arabkirli Vâlî

Hasan Ali oğlu nâmındaki jandarmalar mecrûh olmuşlar ve ihtilâlcilerden altısı katl edilerek üçü muhâsara edilmiştir.

4 Ağustos çarşamba gecesi der-dest edilip vilâyet habshânesine konulan Ermeni komitecileri kaçabilmek ümîdiyle habshâneyi ateşe vermişlerdir. Bu kargaşalık esnâsında firâr teşebbüsünde bulunan ihtilâlciler kâmilen jandarmalar tarafından birer birer katledilmişlerdir.

7 Ağustos târîhinde Hogo (*Haghau*) ile Morenik köyleri arasında müsellah bir Ermeni çetesi kendilerini ta'kîb eden jandarmalara ateş etmişler ve netîcede üç Ermeni maktûl düşmüş ve diğerleri firâra muvaffak olmuşlardır.

Lesli de Vis
Amerika Şehbenderi

BOA. *DH. EUM* , 2.Şb. 68/83

- 101 -

ERMENİ ÇETELERİNİN İSLÂM KÖYLERİNE TECAVÜZLERİNE ENGEL OLUNMASI İÇİN TEDBİR ALINMASI

[*Jandarma kuvvetlerinin Yalova ve İzmit bölgesindeki köylere saldıran Ermeni çetelerini tenkilde sorumsuz davrandıkları, İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli takibatın yapılması için alay kumandanını hemen bölgeye göndermesi emrinin verildiği, ayrıca bu meselede kusuru görülen görevlilerin cezalandırılacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bursa Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 114 **Şifre**

Brusa Vilâyeti'ne

Alınan ma'lûmât-ı mevsûkaya nazaran Brusa Ermeni firârîlerinden müsellah çeteler Yalova ve İzmit havâlîsine sarkarak oralarda kurâ-yı İslâmiyye'ye tecâvüz ediyorlar. Bunların emr-i tenkîlinde vilâyet jandarma kuvvetinin henüz işi benimsemeyerek ibrâz-ı fa'âliyyet etmeleri mûcib-i te'essüfdür. Alay kumandanının hemân oralara i'zâmıyla ta'kîbât-ı şedîde icrâsı içün İzmit Mutasarrıflığı'na evâmir-i lâzime i'tâ kılınmışdır. Ermeni çetelerinin nihâyet bir hafta zarfında kâmilen tenkîl ve istîsâli nezâretce kati'yyen matlûb olduğundan îcâb ederse bi'z-zât mülhakâta azîmet edilerek behemehâl vekâyi'a nihâyet verilmesi ve bu bâbda kusûr ve tekâsülleri görülen

me'mûrînin dûçâr-ı mücâzât edilmesi mukarrer bulunduğu sûret-i kati'yyede beyân ve pey-der-pey ta'kîbât hakkında i'tâ olunacak ma'lûmâta intizâr olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/296

- 102 -

TOPLANAN ERMENİLERİN KORUNMASI VE SEVKİ

[*İstasyonlarda toplanan Ermenilerin belirlenen mahallere sevkine ve iâşelerinin te'mînine i'tinâ gösterilmesi ve taarruzdan korunmalarına ihtimam edilmesi ve sâir hususlara dair Dahiliye Nezâreti'nden Haleb Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

25 L. 1333 (5 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
73 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 22 Ağustos sene [1]331. Muhâcirîn tahsîsâtından beş bin lira der-dest-i irsâldir. İstasyonlarda tecemmü' etmiş Ermenilerin bir an evvel mahall-i müretteblerine sevkine ve i'âşelerinin te'mînine i'tinâ ve ta'arruzdan masûn kalmalarına ihtimâm edilmesi, gönderilen paranın bu işe tahsîsi ve emvâl-i metrûke komisyonu emrine tevdî'i kifâyet etmez ise yeniden tahsîsât taleb olunması.

Fî 23 Ağustos sene [1]331

Nazır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55 A/77

- 103 -

MAMURETÜLAZİZ AMERİKA KONSOLOSUNUN İSTANBUL'DAKİ AMERİKA SEFİRİNE YAZDIĞI YAZININ GÖRÜLDÜĞÜ

[*Mamuretülaziz'deki Amerikan konsolosunun İstanbul'daki Amerikan sefirine yazdığı ve vilâyet dahilindeki Ermenilerin işledikleri cinayetleri bildiren mektubun incelendiğine ve sefarete gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne tezkîre.****]***

4 Za. 1333 (13 Eylül 1915)

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 16569
Mahremdir.

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti'ne

Ma'mûretü'l-azîz Vâlîliği'nden mevrûd 13 Ağustos [1]331 târîhli şifreli telgrafnâmede Ermenilerin merkez-i vilâyetde ve merbût kurâda îkâ' etdikleri cinâyâta dâ'ir Amerika konsolosu tarafından Amerika Sefâreti'ne muharrer kapalı mazrûfun 1080 ta'ahhüdlü numrosuyla postaya tevdî' edildiği ihbâr ve iş'âr kılınmış idi. Mezkûr zarf bu kerre vürûd etmekle usûl-i münâsible açılarak bâ-tercüme sûreti melfûf muhteviyâtında olduğu görülmüşdür. Mektûb sefârete gönderildi.

Fî 31 Ağustos [1]331

Karârgâh-ı Umûmî
İstihbârât Şu'besi Müdîri
Erkân-ı Harbiye Binbaşısı
Semih

BOA. *DH. EUM* , 2.Şb. 68/84

- 104 -

HASTA ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[*Hasta ve âmâ Ermeni ailelerinin sevk edilmemesi şeklinde Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

6 Za 1333 (15 Eylül 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5720 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

Hasta ve a‘mâ Ermeni â’ilelerinin sevkedilmemesi.
2 Eylül sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 56/27

- 105 -

HALEP'TEN SEVK OLUNAN ERMENİLER

[*Vilâyet dahilindeki Ermenilerden bir kısmının Suriye Vilâyeti'ne ve Menç, Bab, Ma‘arra kazalarına sevk olundukları, kalanların da bin kişilik kafileler ve trenle sevklerine devam edildiği, Kilis ve Ayıntap'taki Ermenilerin de beş yüz ve bin kişilik kafileler halinde Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkolunmakta oldukları hakkında Halep Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

7 Za. 1333 (16 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Haleb**

C. 3 Eylül [1]331. Vilâyet Ermenilerinden yirmi altı bin altmış dört ve vilâyat-ı sâ’ireden on bir bin altı yüz otuz sekiz ki cem‘an otuz yedi bin yedi yüz iki nüfûs Sûriye Vilâyeti'ne ve beş bin yedi yüz nüfûs Menç, Bâb, Ma‘arra kazâlarına sevk olunmuşdur. El-yevm Haleb'de on iki bin dokuz yüz elli yedi Ermeni olup bunlardan yevmiye bin nüfûslu kâfilelerle ve şimendüferle sevk olunmaktadır. Kilis'in Katme istasyonunda on iki bin ve Ayıntab'ın Akçakoyun istasyonunda beş bin ki cem‘an on yedi bin nüfûs Ermeni mevcûd olup yevmiye beş yüz ile bin nüfûsdan mürekkeb kâfilelerin Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkedilmekte olduğu ma‘rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Vâlî
Bekir Sâmî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/76

- 106 -

YOZGAT, KIRŞEHİR, HAYMANA, NALLIHAN VE SUNGURLU'DA BULUNAN ERMENİLERLE ANKARA'DAN SEVKEDİLEN ERMENİLER

[*Ankara'dan sevkedilenlerle Halep ve Zor'a sevkedilecek Ermenilerin ve Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da*

bulunan Ermenilerin miktarına dair Ankara Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

8 Za. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Ankara**

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakât-ı vilâyetden şimdiye kadar sevk olunan Ermeniler yirmi bir bin iki yüz otuz altı nüfûsdur. Yozgat livâsında on bin dokuz yüz on altı Kırşehri merkezinde yedi yüz kırk yedi, Haymana'da altmış, Nallıhan'da dört yüz yetmiş dokuz, Sungurlu'da beş yüz yetmiş altı nüfûs Ermeni bulunup, bunlardan Yozgat dâhilindekilerini kısmen mıntıka-i mu'ayyeneye sevki îcâb edenler ve diğerlerini ber-mûceb-i mukarrerât kurâ-yı İslamiyyeye tevzî'i muktezî â'ilelerle sagîrler teşkîl etmektedir. Ankara istasyonunda el-yevm der-dest-i sevk beş yüz elli nüfûs vardır. Veche-i azîmetleri Haleb ve Zor havâlîsidir. Merkez-i vilâyetin sevkedilecek bakiyye-i mevcûduyla Keskin Kal'acık'da kalıb kurâ-yı İslamiyyeye tevzî' edilecek takımdan olan nüfûs mikdârı başkaca arzolunur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîli
Âtıf

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/66

- 107 -

İZMİT'TEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[İzmit'ten sevk edilen Ermenilerin miktarına ve liva dahilindeki istasyonlarda toplanmış Ermeni olmadığına dair İzmit Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

8 Zâ. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **İzmit**

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakâtda bulunan elli sekiz bin râddesindeki Ermeniler kâmilen sevk edilmiş olup el-yevm livâ dâhilindeki istasyonlarda mütehaşşid Ermeni olmadığı ma'rûzdur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Mazhar

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/67

- 108 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Civarda bulunan Ermenilerin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

8 Za, 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Eskişehir**

Civârda bulunan Ermenilerin kâmilen sevk olunduğu ma‘rûzdur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Re’fet

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/15

- 109 -

KAYSERİ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Kayseri'den Halep, Suriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilen ve firar edip geri dönenlerden sevk edilen Ermenilerin miktarına ve kalanların köylere dağıtıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kayseri**

C. 3 Eylül [1]331. Şifre. Merkez ve mülhâkatta zükûr ve inâs kırk altı bin dört yüz altmış üç Ermeni ve bin beş yüz on yedi Katolik ve bin dokuz yüz elli yedi Protestan ki cem‘an kırk dokuz bin dokuz yüz kırk yedi nüfûs Ermeni mukayyed olup

bunlardan kırk dört bin iki yüz yetmiş biri Haleb ve Sûriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilmiş ve yedi yüz altmış beş nüfûs dahi evvelce yola çıkarılmış iken firâr ile avdet ve ihtifâ etmelerine mebnî tekrâr tutulup der-dest-i sevk bulunmuş olduğu ve dâhil-i livâda kalan dört bin dokuz yüz on bir neferi asker â'ilesi ve cüz'î mikdârı Protestan ve Katolik bakâyâsı olmakla dahi yüzde beş nisbetinde köylere tevzî' kılınmakta olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/75

- 110 -

KARAHİSAR VE ÇAY'DAN ERMENİLERİN SEVKİ

[*Karahisar'dan sevk edilen Ermenilerle Karahisar ve Çay istasyonlarındaki Ermenilerin vagon bulundukça Konya'ya sevk edileceği, askerî sevkiyat dolayısıyla Konya için vagon alınamadığı, buna mukabil Ermenilerin buraya gelmekte olduğu hususlarında Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Karahisâr**

C. 3 Eylül sene [1]331. Burada Ermenilerle meskûn karye olmayıp yerli ve yabancı olmak üzere dâhil-i livâda mevcûd olan yedi bin dokuz yüz doksan bir nüfûs Ermeniden beşbin yedi yüz altmış dokuzu sevk edilmiş ve yüze karîb nüfûsu da der-dest-i sevk bulunmuştur. Brusa, Eskişehir ve Ankara taraflarından gelerek el-yevm Karahisâr istasyonu civârında yedi bin altı yüz otuz bir ve Çay istasyon boyunda iki bin ki ce'man sekiz bin altı yüz otuz bir nüfûs Ermeni mevcûd olup bunların vagon bulundukça Konya'ya sevkleri mukarrer bulunduğu ve şu kadar ki bir haftadan beri sevkiyyât-ı askeriyye dolayısıyla Konya için vagon alınamadığından boş yer bulundukça posta trenleriyle yalnız yirmi otuz kimse sevk olunabildiği ve buna mukâbil hergün Haydarpaşa'dan buraya kadar boş olarak gelen ve buradan İzmir'e gönderilen vagonlarla Eskişehir ile Alayund'dan buraya beş altı yüz kişi vürûd etmekte olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb.68/73

- 111 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Eskişehir'de istasyon civarındaki Ermenilerin sevk edildiğine, yollarda Ermeni olmadığına ve liva dahilindeki ihracı gereken Ermenilerin hepsinin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Eskişehir**

C. 3 Eylül sene [1]331. İstasyon civârındaki Ermeniler kâmilen sevk olunmuştur. Yollarda Ermeni yokdur. Livâ dâhilindeki Ermenilerden ihrâcı îcâb edenler yedi bin râddesinde olup kâffesinin sevk edilmiş olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Eskişehir Mutasarrıfı
Re'fet

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/72

- 112 -

DİYARBAKIR'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SEVK EDİLECEK ERMENİ KALMADIĞI

[*Diyarbakır'da sevk edilecek Ermeni kalmadığına, yollarda Ermeni kafileleri bulunduğuna ve sevk edilenlerin miktarına dair Diyarbakır Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)
Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Diyarbekir**

C. 3 Eylül sene [1]331. 12 Ağustos sene [1]331 târîhli şifreli telgrafnâme-i nezâret-penâhîlerine cevâben 18 Ağustos sene 1331 târîh ve 444 numrolu şifre ile mufassalan arzedildiği vechile ma'a-mülhakât-ı vilâyetde der-dest-i sevk Ermeni

kalmadığı hâricten gelenlerde derhâl sevkedilmiş olduğundan vilâyet dâhilindeki yollarda nukât-ı tahaşşüdde Ermeni kâfileleri bulunduğu ve vilâyetden sevk olunanların mikdârı takrîben yüz yirmi bin nüfûsa bâliğ olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Vâlî
Reşîd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/71

- 113 -

NİĞDE'DE SEVK EDİLECEK ERMENİ OLMADIĞI

[*Niğde'de sevk edilecek Ermeni kalmadığına dair Niğde Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâr eti'ne şifre telgraf.****]*

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Mahreci**
107 **Niğde**

C. 30 Eylül sene [1]331. Livâ dâhilinde Katolik ve Protestan ve Ermeni olmak üzere iki yüz yirmi bir nüfus kaldığı 15 Ağustos sene [1]331 târîh ve 71 numrolu telgrafname ile arz olunmuşdu. Der-dest-i sevk Ermeni kalmamışdır. Sivas, Kayseri, Ankara havâlîsinden, Pozantı'ya sevk edilmek üzere arasıra Ermeni kâfileleri geçmekde ise de bu gün Livâ dâhilinde hattâ bu kabîl Ermeni mevcûd olmadığı,

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Nâzım

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/69

- 114 -

MAMÛRETÜLAZÎZ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SİVAS'TAN MALATYA VE URFA'YA GİDEN KAFİLELERİN DURUMU

[*Mamretülazîz'den sevk edilen ve edilecek olan Ermenilerin miktarı ile Sivas'tan Malatya ve Urfa'ya giden kafilelerin mevki ve miktarına dair Mamuretülazîz Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]*

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Ma‘mûretü'l-azîz**

C. 3 Eylül sene [1]331. Vilâyet mülhakâtından şimdiye kadar sevk ve teb‘îd olunan Ermenilerin mikdârı elli bir bin râddesindedir. Gerek yerli gerek hâricden gelerek köylerdeki gizlenmiş olan der-dest-i sevk dört bin Ermeni nüfûs vardır. Sivas'dan gelen kâfilelerden Malatya ile Urfa arasında on beş bin mevcûdlu iki kâfile mevcûd bulunduğu ve bunların veche-i azîmetleri Urfa olduğu ve bundan başka el-yevm vilâyetimiz hudûduna dâhil olmuş başka kâfile mevcûd bulunmadığı.

Fî 5 Eylül sene [1]331 Vâlî
Sâbit

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/70

- 115 -

URFA'DAN DIŞARIYA ERMENİ SEVKİYATI YAPILMADIĞI.

[*Urfa'dan dışarıya Ermeni sevkiyatı yapılmadığına ve yalnız merkeze bağlı yerlere birkaç hâne gönderildiğine dair Urfa Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Urfa**

C. 3 Eylül [1]331. Bu livâdan hârice Ermeni sevk olunmamış ve yalnız merkezden mülhakâta birkaç hâne gönderildiği gibi geçende şekâvete ictisâr eden beş kişinin efrâd-ı â’ileleri der-dest-i sevk bulunmuştur.

Fî 5 Eylül [1]331

Mutasarrıf
Haydar

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/74

- 116 -

HALEB'TEN ŞAM'A GELİP MUHTELİF YERLERE SEVK EDİLEN ERMENİLERLE HAMA VE HUMUS'TA BULUNAN ERMENİLER

[*Halep'ten muhtelif kaza ve sancaklara sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Hama ve Humus'ta şu anda bulunan Ermeni miktarına dair Şam Valiliği'nden Dâhiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

10 Za. 1333 (19 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Şâm**

C. 3 Ağustos sene [1]331. Şimdiye kadar Haleb'ten Şam'a gelen yirmi bir bin Ermeniden sekiz bin sekiz yüz elli sekiz nüfûs Kerek ve on bir bin iki yüz seksen dokuz nüfus Havran sancaklarına ve dört yüz doksan iki nüfûstan ibâret olan dul kadınlar Kuneytra, Ba'albek, Tebek, Doma kazâlarını tevârîh-i muhtelifede sevk olundukları ve el-yevm Hama ile Humus'ta on iki bin Ermeni mevcûd olduğu ma'rûzdur.

Fî 6 Eylül sene [1]331

Vâlî
Hulûsî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/78

- 117 -

ERMENİLERİN MUSUL'A SEVKLERİ

[*Urfa'ya gelecek Ermeniler'in Diyarbekir yoluyla Musul'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

11 Za 1333 (20 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5853 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 27 Ağustos [1]331. Oraya gelecek Ermenilerin iş'ârınız vechile Diyârbekir tarîkiyle Musul'a sevkleri münâsibdir. Diyârbekir'e de m'alûmât verilmişdir.

Fî 7 Eylül sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 56/94

- 118 -

KARAHİSÂR'DAN SEVK EDİLECEK ERMENİLER

[*Karahisar'da toplanan Ermenilerde bulunan dizanteri hastalığının, askerlere de geçmesi ihtimali bulunduğundan ve bunların acilen sevkleri askeri makamlarca istendiğinden trenlerle birlikte yaya ve arabayla da sevklerine müsaade edilmesine ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına bildirilmesine dair Karahisâr Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Mahreci**
59 **Karahisâr**

8 Eylül [1]331 şifreye lahikadır. Dün gece kırk dört vagon Ermeni gelerek evvelkilerle istasyonda mütehaşşid nüfûs on bin yüz yetmişe bâlîğ oldu. Bunlar meyânında dizanteri hükm-fermâ olmasından ve ne gûne hastalığın sevk edilmekte bulunan efrâd-ı askeriyyeye de sirâyeti melhûz bulunmasından dolayı bunların diğer mahallere âcilen sevk ve nakillerine cihet-i askeriyyece şiddetle lüzûm gösterilmektedir. Hâlbuki Ermenilerin Ereğli'ye kadar istasyonlardan şimendüferle sevkleri ta‘lîmât ahkâmından bulunduğundan ve yevmî trenlerle vukû‘ bulacak sevkiyyât-ı cüzi’yye ile te’mîn ve tesviye-i maslahat mümkün olamayacağından burada mevcûd Ermenilerin bi'z-zarûre yaya olarak veyâhûd muhâcirîn tahsîsâtından istikrâ olunacak arabalarla sevklerine müsâ‘ade ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına irâde buyurulması.

9 Eylül sene [1]331 Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/81

- 119 -

ANKARA, KALECİK VE KESKİN'DEKİ ERMENİLERİN SEVKİ

[*Ankara'daki Ermenilerin Eskişehir yoluyla sevk edilmekte olduğuna, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin çoğunun Müslüman köylere dağıtılması icap eden kadın ve çocuklar türünden olduğuna dair Ankara Valilİlği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Ankara**

4 Eylül sene [1]331 târîhli ve 125 numrolu şifre telgrafnâmeye zeyldir. Gayr-i ez sevk merkez-i vilâyetteki Ermeni nüfûsu kadın ve çocuk olmak üzere yedi yüz otuz üçe bâliğ olup bunlar da yevmî iki yüz elli kadar kâfile kâfile Eskişehir tarîkiyle mıntıka-i mu‘ayyeneye gönderilmekde olduğu ve Kal‘acık'da bulunan iki yüz elli yedi ve Keskin'deki bin yüz altmış dokuz Ermeni nüfûsdan çok kısmının kurâ-yı İslâmiyye'ye tevzî‘i îcâb eden nisvân ve sıbyân kabîlinden bulunduğu ma‘rûzdur.

Fî 9 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîlî
Âtıf

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/79

- 120 -

SEVKİYAT HAKKINDA TANZİM VE TEBLİĞ OLUNAN TALİMATNAMEYE TAM OLARAK UYULMADIĞI

[*Sevkiyat hakkında tanzim ve tebliğ olunan talimatnameye tam olarak uyulmadığı ve sevkiyat esnasında gevşek davranıldığı yolunda Halep iskan-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'den Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Haleb
Pek müsta'celdir.

Konya sevk me'mûrluğu'ndan mevrûd telgrafnâmede sevkiyât hakkında tanzîm ve teblîğ olunan ta'lîmâtnâme-i mahsûsun bi-hakkın tatbîk olunmayarak terahî gösterildiği ve sevkiyâtda pek gevşek davranıldığı anlaşılmakla taraf-ı nezâret-penâhîlerine kat'iyyetle te'kîdi bâbında.

Fî 9 Eylül [1]331

Haleb'de İskân-ı Aşâyir ve
Muhâcirîn Müdiri
Şükrü

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/12

- 121 -

OSMANİYE'YE GELEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN OLAYSIZ TAMAMLANDIĞI

[*Vilâyet dâhilinden ve diğer yerlerden Osmaniye'ye gelen Ermenilerin sevklerinin olaysız tamamlandığı, halen gelmekte olanların da Haleb'e sevklerine çalışıldığına dair Osmanlı Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

16 Za. 1333 (25 Eylül 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Gerek vilâyetimiz dâhilinde ve gerek vilâyâ[t]-ı sâ'ireden üç buçuk mâhdan beri Osmâniye'ye gelip kâfile kâfile (...?...) olunan Ermenilerin mikdârı yetmiş bini tecâvüz etmişdir ve şu sevkiyât ba'zı ufak tefek hırsızlıklar istisnâ ediliyorsa livâmız dâhilinde bilâ-hâdise cereyân eylemişdir. El-yevm Pozantı-Gülek tarîkiyle mütemâdiyen akıp gelmekde olan kâfilelerin bir an evvel Haleb'e sevk ve îsâllerine çalışılmaktadır efendim.

Fî 12 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Fethî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/85

- 122 -

SİVAS'TAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Sivas'tan Cizre'ye sevk edilen ve şu an sevke hazır Ermenilerin miktarına dair Sivas Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

19 Za. 1333 (28 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Sivas**

C. 3 Eylül sene [1]331.

1- Merkez ve mülhakâtdan şimdiye kadar Cizre'ye yüz otuz altı bin seksen dört nüfûs Ermeni sevkedilmiştir.

2- El-yevm der-dest-i sevk altı bin elli beş nüfûs mevcûddur.

3- Yollarda kırk nüfûs Ermeni vardır ve cihet-i azîmetleri Malatya tarîkiyle Cizre'dir efendim.

Fî 15 Eylül sene [1]331

Vâlî
Mu'ammer

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/84

- 123 -

KONYA'DAN YOLA ÇIKARILAN YABANCILAR VE ERMENİLER

[*Konya'dan trenle yola çıkarılan yabancıların ve Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

21 Z. 1333 (30 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Bugün yukarı istasyonlardan gelen Ermenilerden bin dokuz yüz elli ve Konya'da bulunan yabancılardan yedi yüz elli ki cem‘an iki bin yedi yüz kişinin otuz altı vagon ile yola çıkarıldığı.

Fî 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih Rıf‘at

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/100

- 124 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

1 Z. 1333 (10 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Mahreci**
526 **Konya**

İstasyonda mütehaşşid Ermenilerden dün ve bugün on bir bin kişinin sevk ve ihrac edildiği ma‘rûzdur.

Fî 27 Eylül [1]331

Konya Vâlî Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/88

- 125 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarı ile bundan sonra gelecek Ermenilerin sevkinin tahıl nakliyesini aksatmayacak şekilde temin edildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Zeyl. 27 Eylül [1]331. Bugün dahi Konya'da mütehaşşid Ermenilerden on iki bin kişi mahall-i müretteblerine müteveccihen sevk ve ihrâc edilmiştir. Mevcûd kırk binden el-yevm Konya'da on bin kişinin kaldığı ve ba'demâ da gelecek olan Ermenilerin esbâb-ı sevkinin zehâ'ir nakliyâtına halel gelmemek üzere tamâmen te'mîn edildiği Polis Müdîriyeti ifadesiyle ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül [1]331

Valî Vekîli
Rahmî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/90

- 126 -

CEBEL-İ BEREKET VE DÖRTYOL ERMENİLERİNİN, TEHCİR VE UZAKLAŞTIRILMASI

[Cebel-i Bereket'te meskûn Ermenilerin tehcirine ait işlemlerin sonuçlandığı, Dörtyol Ermenilerinin istisnâsız uzaklaştırıldığına dair Osmaniye Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Osmaniye**

Vilâyette yazıldığı üzere Bağdat demiryolu şirket-i inşâ'iyyesinde ve askerî menzillerinde müstahdem olup bir kısmı muvakkaten alıkonulan ma'lûmu'l-mikdâr Ermenilerle â'ileleri müstesnâ olmak üzere Cebel-i Bereket livâsında meskûn bulunan Ermenilerin tehcîrlerine a'id mu'âmelâtın hitâm bulduğu ve mecmû'-ı nüfûsları dokuz bine bâliğ olan Dörtyol Ermenileri bilâ-istisnâ teb'îd olunarak el-yevm mahall-i mezkûrda erbâb-ı şekâvetten sekiz nefer Ermeni kaldığı ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf

Fethi

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/89

- 127 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Konya'dan yaya olarak ve trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

30 Eylül sene [1]331 târîhinden Fi 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhine kadar yukarı istasyonlardan gelenlerle berâber Konya'dan iki bin beş yüzü mâşiyen mütebâkîsi vagonla cem‘an dokuz bin altı yüz nüfûs Ermeni sevk edildiği ma‘rûzdur.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Konya Valisi Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/92

- 128 -

DİMETOKA VE CİVARINDAN GÖÇ EDEN AHALİNİN İSKAN VE İAŞELERİ

[*Dimetoka ve civarından göç eden ve zor durumda olan ahalinin iaşe ve iskânlarının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Edirne Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 771 **Şifre**
Husûsî: 108 **Müsta'celdir**

Edirne Vilâyeti'ne

Şu sırada Dimetoka ve havâlîsinden hicret eden ahâlî Ergene suyu boyunda yağmur altında sefîl perîşân ve şâyân-ı merhamet bir hâlde kaldıklarından i'âşe ve iskânlarının te'mîni Harbiye Nezâreti'nden ehemmiyetle bildiriliyor. Serî'an îcâbının icrâ ve inbâsı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/32

- 129 -

HALEP'TE BULUNAN ARAM EFENDİ'NİN AKRABASININ RAHATLARININ TEMİNİ

[*Aram Efendi'nin Halep'teki akrabalarının istirahatlerinin temini hususunda bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 100 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

A'yândan Aram Efendi'nin akrabâsından olub Haleb'de bulunan Kapraşyan, Hanikyan, Noryan â'ilelerinin istirâhatlerinin te'mîni ve erkekleri hakkında kendilerinden alınacak ma'lûmâtın iş'ârı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/24

- 130 -

HUMMA VE DİZANTERİ DOLAYISIYLA ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN DERHAL HUSUSİ MAHALLERİNE SEVKLERİ

[*Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da günde yetmiş seksen kişinin ölmekte olduğu haber alındığından muhacirlerin yerlerine sevkleri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Sûriye Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 54 **Şifre**

Sûriye Vilâyeti'ne

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında humma-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmışdır. Haleb'de bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'le bi'l-muhâbere sıhhat-i umûmiyenin muhâfazası zımnında muhâcirînin bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmât i'tâsı.

Fî 4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/71

- 131 -

HUMMA VE DİZANTERİ SEBEBİYLE ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN HUSUSİ MAHALLERİNE SEVK EDİLMELERİ

[*Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da ölümler vuku bulduğu haber alındığından muhacirlerin yerlerine sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Muhacirin Müdürü Şükrü Bey'e şifre telgraf.****]***

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 104 **Şifre**

Haleb'de Bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında hummâ-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmışdır. Sûriye vilâyetiyle bi'l-muhâbere sıhhat-ı umûmiyenin muhâfazası zımnında muhâcirînin bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmat i'tâsı.

Fî 4 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/51

- 132 -

YOL MASRAFINI KARŞILAYAN ERMENİLERİN GİDEBİLECEKLERİ

[Yol masraflarını kendileri karşılayan Ermenilerin Hama, Humus, ve Şam tarafına gidebileceklerine dair Dahiliye Nezareti'nin Muhacirîn Müdîri Şükrü Bey'e şifre telgrafı.]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109 **Şifre**

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

C. 30 Eylül sene [1]331. Ermenilerden yol masraflarını kendileri te'diye ederek Hama, Humus, Şam kurâsına gitmek isteyenler hakkındaki tedbîriniz muvâfikdır.

Fî 5 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/54

- 133 -

KÜTAHYA'DA, KONYA'YA SEVK EDİLMEK ÜZERE BULUNAN ERMENİLER

[*Kütahya'da bulunan Ermeni muhacirlerle, bunlardan Konya'ya sevk edilmek üzere bulunanların miktarına dair Kütahya Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kütahya**

C. 4 Eylül [1]331. Bin dört yüz kadar Ermeni muhâcir mevcûd olup bunlardan bin kişinin de bugün Konya'ya sevk edilmek üzre bulunduğu arz olunur.
5 Teşrin-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Fâik

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/93

- 134 -

KARAHİSAR VE ÇAY İSTASYONLARINDA BULUNAN ERMENİLER

[*Karahisar ve Çay istasyonlarında bulunan Ermeni muhacirlerin miktarına dair Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Karahisâr**

C. 4 Teşrin-i Evvel. El-yevm Karahisâr istasyonunda Konya'ya der-dest bin sekiz yüz altmış üç ve Çay istasyonunda iki bine karîb Ermeni muhâcir mevcûd olduğu ma'rûzdur.

5 Teşrîn-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/94

- 135 -

HALEP SEVKİYATI SIRASINDA İYİ HİZMETLERİ GÖRÜLEN ERMENİLERİN BAŞKA YERLERDE İSKANI

[*Sevk olunan Ermenilerin yerlerine yerleştirildikleri, Halep sevkiyatı sırasında devlet hizmetinde bulunan ve devlete karşı kötü niyet beslemeyenlerin daha iyi şartlara sahib olmaları maksadıyla başka yerlerde iskân edilmeleri.****]***

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Haleb**

Sûriye Vilâyeti'ne yazılan 5 Teşrini Evvel [1]331 târîhli şifre telgrafnâmenin bir sûreti manzûr-ı sâmîleri olmak üzre aynen âtîye derc edildi.

Mahall-i ma'lûmeden ve tahliye olunub da mahall-i mürettebelerine der-dest-i sevk bulunan tahmînen yüz bin muhâcirden yirmi beş binin Rakka ve Zor'a ve Obik'in Haleb havâlî-i cenûbiyyesine mütebâkîsinin Kerk ve Havran havâlîsine sevk ve i'zâm ve oralarda iskânı tekarrur etmiştir. Haleb şehrinde mevcûd otuz bin muhâcirin on beş günde mahall-i mürettebelerine sevki mukarrer bulunmakla sevkiyât keremi verilmiştir. Haleb sevkiyâtının teşrî'i vaktiyle me'mûr veyâhûd hizmet-i devletlerinde olup da devlete îfâ-yı hüsn-i hizmet edenlerin ve bir fikr-i mefsedet beslememiş olanlar bir dereceye kadar terfîhi maksadıyla bunlardan ba'zılarının istisnâ'en Şam, Hama Humus kasabalarıyla Şimendüfer güzergâhında bulunan mahallerden mâ-adâ şehir ve kasabalara ahâlî-i mevcûdenin yüzde ikiyi tecâvüz etmemek üzere iskânları Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın muvâfakatıyla kararlaştırılmış ve ta'lîmât-ı mahsûsası dâhilinde

Haleb polis müdürünün i‘tâ ettiği vesâ’ik-i mahsûsa ile i‘zâmlarına başlanılmışdır (...) hâ’iz olan bu gibilerin nerelerde iskân edile (...)

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/80

- 136 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Konya'dan trenlerle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

10 Z. 1333 (19 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhinden bugüne kadar üç gün zarfında Posta-i marşa (...) trenlerle Konya'dan beş bin nüfûs Ermeninin sevk edildiği.

Fî 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/95

- 137 -

AKŞEHİR VE KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Akşehir ve Konya'dan trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

12 Z. 1333 (21 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Evvelce arz olunanlardan başka yukarı istasyonlardan gelen ile bu def‘a Akşehir'den ihrâc edilenlerden ve Konya'dan iki gün zarfında vagonla dört bin sekiz yüz elli dört Ermeninin sevk edildiği Polis Müdîriyeti ifâdesiyle ma‘rûzdur.

Fî 8 Teşrini Evvel sene [1]331.

Konya Vâlîsi
Sâmih

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/96

- 138 -

DİYARBAKIR'DAN GÖNDERİLEN ERMENİLER

[*Diyarbakır'dan gönderilen Ermenilerin daima hududda teslim alındığına dair Musul Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

13 Z. 1333 (22 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Musul**

C. 30 Eylül sene [1]331. Diyârbekir'den gönderilen Ermenilerin dâ'imâ hudûdda teslîm alınmakda olduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Musul Vâlîsi
Haydar

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/14

- 139 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Trenler askerî erzak nakliyesine tahsis edildiğinden Konya'dan Ermeni sevkinin yapılamadığı, yaya olarak gönderilenlerin Karaman ve Ereğli'de toplandığı, bugün sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Ereğli'de bulunanların hareketi için gerekli tebligatın yapıldığı hususlarında Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Bütün vagonların erzâk-ı askeriyye nakliyâtına tahsîs edilmesi hasebiyle devren Konya'dan Pozantı cihetine hiçbir tren hareket etmemiş ve muvâsalat-ı âcizânemden evvel mâşiyen gönderilmiş olan Ermeniler Karaman ve Ereğli istasyonlarında tahaşşüd edip kalmış olduğundan burada bulunanların tekrar ayakla sevkine imkân kalmadığı gibi trenle gönderilmesi dahi mümkün olamamışdı. Bugün on dört vagonla bin elli

Ermeninin daha sevk edildiği ve Ereğli'de bulunanların tahrîki için mahalline teblîğât icrâ edildiği ma'rûzdur.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/99

- 140 -

KONYA'DAKİ ERMENİLERİN TALİMAT GELMEDEN SEVK EDİLMEMESİ

[*Vilâyetin sair kısımlarındaki Ermenilerin tebliğat yapılmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331. Vilâyetin aksâm-ı sâ'iresinde bulunan Ermenilerin buradan teblîgât vâki' olmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/89

- 141 -

ADANA OSMANLI BANKASINDAKİ ERMENİ MEMURLARIN ÇALIŞMALARI İÇİN MÜSAADE TALEBİ

[*Adana Osmanlı Bankası memurlarından Halep'de bulunan Edvar Simkiyan, Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şubesi memurlarından Serkis Kişiyan'ın Halep şubesinde çalışabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109

Haleb Vilâyeti'ne

Adana Osmanlı Banka şu‘besi me’mûrlarından olub Haleb'de bulunan Edvar Simkiyan ve Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şu‘besi me’mûrlarından Serkis Kişiyan'ın haklarında vilâyetçe emr-i resmî olmadığından bahs ile pazartesi günü sevk olunacakları haber veriliyor. 5 Teşrin-i Evvel [1]331 telgrafnâmeleriyle de bildirildiği üzere bunların sû-i hâlleri yok ise Haleb şu‘besinde istihdâmlarına müsâ‘ade olunması ve inbâsı.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/86

- 142 -

KASTAMONU VİLAYETİNDEKİ ERMENİLERİN İHRAC EDİLMEMESİ

[*Vilâyet dahilindeki Ermenilerin ihrâcına lüzum olmadığı ve Ermeniler'den hanelerinde silah bulunduranlar hakkında kanuni muamele yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 46 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Vilâyet dâhilindeki Ermenilerin şimdilik ihrâcına lüzûm yokdur. Bunlardan hânelerinde esliha bulunanlar hakkında mu‘âmele-i mukteziye-i kânûniyenin îfâsı ve zuhûr eden eslihanın cinsi ve mikdârını mübeyyin bir defterin irsâli.

Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/82

- 143 -

USULSÜZ DAVRANAN TENOS KAYMAKAMININ AZLİ

[*Ermeni sevkiyatı sırasında usulsüz hareketleri görülen Tenos kaymakamının azline dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

15 Z. 1333 (24 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 117 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

Tenos Kâ'im-i makâmı Cemîl Bey'in Ermenilerin sevki esnâsındaki ahvâl ve harekât-ı gayr-ı lâyıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan şimdiden eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyh hakkındaki evrâkın Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdî'i husûsu Hey'et-i Tahkîkiye Re'îsi Mazhar Bey'e yazılmışdır.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/105

- 144 -

ERMENİ SEVKİYATINDA USULSÜZLÜK YAPAN KAYMAKAMIN AZLİ

[*Aziziye Kaymakamı Hamid Bey'in Ermeni sevkiyatı sırasındaki usulsüz hareketlerinden dolayı azl edilerek Divan-ı Harb'e verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

16 Z. 1333 (25 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

Azîziye Kâ'im-i makâmı Hâmid Bey'in mahallî Ermenilerinin esnâ-yı sevkindeki usûl ve harekât-ı gayr-i lâyıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyhe â'id evrâk-ı tahkîkiyenin Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdî'i Hey'et-i Tahkîka Re'isi Mazhar Bey'e iş'âr kılınmışdır.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, no. 57/116

- 145 -

ERMENİ KAFİLELERİNİN İAŞELERİNİN TEMİNİ

[*Ermeni kafilelerinin iâşeleri için verilen tahsisatın yeterli olup olmadığı ve bunun mal sandıklarından ödenip ödenmediğinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep'te Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'e telgraf.****]***

17 Z. 1333 (26 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 116

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Ermeni kâfileleri meyânında hergün açlıkdan telefât vukû' bulmakda olduğu cihetle bunların te'mîn-i i'âşeleri için lâ-ekal yüz bin liranın irsâli lüzûmu Dördüncü Ordu Kumandanlığı'ndan alınan 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmede iş'âr olunuyor. Bu cihet için i'tâ olunan tahsîsâtın kâfî olub olmadığının ve buradan para istenilmesi tahsîsât havâlenâmelerinin mâl sandıklarınca tesviye edilemediğini ihsâs etdiğiden hakîkat-i hâlin inbâsı.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/110

- 146 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

[*Belli yerlere gönderilmek üzere toplanmış ve yola çıkarılmış olanlar dışındaki Ermenilerin sevk olunmamalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara, Haleb, Adana Vilâyetleriyle, Mar'aş, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Kütahya, İzmit, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i mu'ayyeneye gönderilmek üzere vilâyât ve sâi'reden gelmiş ve yola çıkarılmış olanlar müstesnâ olmak üzere yeniden Ermeni sevkiyâtında bulunulmaması.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/135

- 147 -

EVLERİ YAKILAN MÜSLÜMANLARA YARDIM EDİLMESİ

[*Evleri yanan müslümanlara tamir için gerekli paranın, asilerin emval-i metrukelerinden ödenmesi veya boşalan Ermeni hanelerinden hane verilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na çekilen cevabi telgraf.****]***

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)
Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
42 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Muhterik İslâm hânelerini t'amîr için iktizâ eden mebâliğin âsîlerin emvâl-i metrûkeleri esmânından tesviyesi yâhûd boşalan Ermeni hânelerinden o zarara mukâbil hâneler i'tâsı muvâfikdır.

14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına

Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/140

- 148 -

AGOP BOYACIYAN EFENDİ'NİN YEĞENİ BEGOS'UN KONYADA BIRAKILMASI

[*Tekfurdağı sabık mebusu Agop Boyacıyan Efendinin yeğeni, Tekfurdağlı Boğos'un Konya'da kalmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyetine şifre telgraf.****]***

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 120 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Tekfurdağı meb‘ûs-ı sâbıkı Agop Boyacıyan Efendi'nin yeğeni olub Konya Ereğlisi'nde der-dest-i sevk bulunduğu anlaşılan Tekfurdağlı Bogos'un sevkinden sarf-ı nazar edilerek Konya'da kalmasına müsâ‘ade olunması ve inbâsı.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/136

- 149 -

SEVKİYAT SIRASINDAKİ TECAVÜZLERİN ÖNLENMESİ

[*Urfa'dan Re'sülayn ve Nusaybin tarikiyle sevkedilen Ermeni kafilelerine tecavüzlerin önlenmesi için güzergahın değiştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyetine şifre telgraf.****]***

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6266 **Şifre**

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Urfa'dan Re'sü'l-ayn ve Nusaybin târîkiyle Ermeni kâfilelerinin sevkine evvelce teşebbüs edilmişdi. Fakat kâfileler kasabadan infikâki müte'âkib urbân ve aşâyirin tecâvüzüne mâr'ûz kalarak avdet etdiler binâ'en-aleyh bu kâfilelerin her hâlde Siverek tarîkıyle i'zâmına mecbûriyet görülerek Urfa'ya o yolda teblîğât yapılmışdır. Vürûdunda reddolunmayarak Musul'a sevkleri.

21 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/277

BİRECİK'TEN ERMENİLERİN SEVKİ.

[*Maraş ve Antep'e gönderilecek Ermeniler için Birecik'in sevk merkezi olarak kullanıldığına ve Birecik'ten nehir vasıtasıyla sevkiyat yapılabileceğinden Ermenilerin Zor taraflarına sevki hususunda Birecik Kaymakamlığı'na talimat verildiğine dair Muhacirîn Müdiriyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Birecik ve Nizip'e geldim. Sonuçta mütehaşşid Ermenilerden genç çocuk ve kadınlardan Maraş ve Ayıntâb'a gönderilecek olanlara Birecik merkezi sevk ittihâz edilmiş idi. Sevkiyât hüsn-i sûretle cereyân etmektedir. Yalnız, Birecik, Maraş, Ayıntab ve civârı ile Haleb arasında bulunduğu ve Birecik Ermenileri bin iki yüz nüfûstan ibâret ve nakilleri nehir vâsıtasıyla ve pek kolaylıkla icrâ edileceği cihetle derhâl Şâhtûrlar inşâ ettirilerek Zor cihetlerine sevki husûsunda Birecik Kaymakamlığı'na ta'lîmât-ı lâzime verilmiştir. bu akşam Haleb'e avdet edileceği.

Fî 21 Teşrîn-i Evvel [1]331

Muhâcirîn Müdîri

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/101

- 151 -

KATOLİK PROTESTAN VE ASKER AİLELERİNİN UYGUN MEVKİLERE YERLEŞTİRİLMESİ

[*Konya'da bulunan ermenilerin şimdilik sevk edilmemesi ve asker aileleri ile Katolik ve Protestan olanların vilâyet dahilinde uygun mevkilerde iskân edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

6 M. 1334 (4 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 138 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Berây-ı sevk orada bulunduğu bildirilen iki bin Ermeninin şimdilik sevk olunmayarak vilâyet dâhilinde taht-ı muhâfazada bulundurulması ve asker â'ileleri ile Katolik ve Protestan olanların da ber-mûceb-i ta'lîmât vilâyet dâhilinde münâsib mevâki'de iskânları.

Fî 1 Teşrîn-i Sanî [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 58/2

- 152 -

DÖRDÜNCÜ ORDU BÖLGESİNE SEVKEDİLEN ERMENİLERİN İAŞESİ

[*Dördüncü Ordu bölgesine sevkedilen Ermeni muhacirlerinin iaşelerinin temini için askeriye tarafından Dördüncü Ordu kumandanı, Halep Menzil Müfettişliği ve icab eden diğer mahallere tebligat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana ve Halep vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Adana ve Haleb vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na

Nezâretçe bir karâr ittihâz ve teblîğ edilinceye kadar Dördüncü Ordu ve mıntıkasına sevk edilmekde olan Ermeni muhâcirînin Pozantı, Haleb menzil hattından esnâ-yı mürûrlarında ikmâl efrâdı misillü cihet-i askeriyece te'mîn-i i'âşeleri için Dördüncü Ordu kumandanı ile Haleb Menzil Müfettişiliği'ne ve daha îcâb edenlere teblîğât-ı lâzime îfâ olunduğu Başkumandanlık Vekâleti'nden bildirildiği bâ-tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuşdur.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/317

- 153 -

UYGUNSUZ HAREKETLERDE BULUNAN JANDARMANIN DİVAN-I HARB'E SEVKLERİ

[*Urfa'dan Rakka'ya gönderilen kafilelere refakat eden jandarmaların ihmallerinden kaynaklanan uygunsuz davranışları nedeniyle Divan-ı Harb'e sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 51 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

Urfa'dan Rakka'ya gönderilen ilk kâfileye terfîk olunan muhâfız jandarmaların adem-i takayyüdünden nâşî esnâ-yı sevkiyâtda uygunsuzluklar vukû' bulduğu ve bu cümleden yolda jandarmaların gözü önünde kadınlar kaçırılmış olduğu ve bunların hilâf-ı teblîğât olarak şimendifer güzergâhı üzerinde bulunan kurâdan ba'zılarına yerleştirildiklerinin görüldüğü Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'den vârid olan

telgrafnâmede izbâr olunuyor. Bu bâbda tahkîkât icrâsıyla jandarmaların Divân-ı Harbe tevdî‘ olunarak cezalandırılmaları ve inbâsı.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/309

- 154 -

ERMENİLERE EKMEK VERİLMESİ

[*Ulukışla'da bulunan Ermeni kadın ve çocuklarına yeterli miktarda ekmek verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

29 Z. 1333 (7 Kasım 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 22 **Şifre**

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ulukışla'da mevcûd ve ekserîsi kadın ve çocuktan ibâret olan Ermenilere pek az ekmek verildiği haber verilmişdir. Muhâcirîn-i merkûmeye mikdâr-ı kâfî ekmek i‘tâ olunması.

Fî 25 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/345

- 155 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLECEĞİ MAHALLER

[*Ermenilerin toplu halde bulundurulmayıp İslâm kasaba ve köylerine dağıtılmaları gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Emvâl-i Metruke İdare Komisyonu Riyaseti'ne çekilen şifre telgraf.****]***

6 M. 1334 (14 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana Emvâl-i Metrûke İdâre Komisyonu Riyâseti'ne

C. 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Nakledilen Ermenilerin evlâd, zevce, peder, vâlide gibi infâka kânûnen mecbûr bulunduğu ekâribinin terk eylediği hânede ikâmetine müsâ'ade i'tâsı tabî'î ve istîcâr husûsunda müzâyede şerâ'itine tevfîk-i mu'âmele edilmek üzere Ermeniler tarafından vukû' bulan mürâca'at ve iştirâkin kabûlü muvâfıkdır. Ma'a-hâzâ terk edilen Ermenilerin mütekâsif bir hâlde bulundurulmaması ve îcâbında kurâ ve kasabât-ı İslâmiyye'ye tevzî'i lâzımdır.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/1

- 156 -

ERMENİLERİN SEVKİ SIRASINDA SUİSTİMALLERİ ÖNLEMEKLE GÖREVLİ HEYETE YENİ BİR AZANIN TAYİNİ

[*Ermenilerin sevki esnasında meydana gelen suistimalleri tahkik etmek üzere Temyiz Mahkemesi Reisi Hulûsi Bey'in riyasetindeki hey'ete Şura-yı Devlet Azasından İsmail Hakkı Bey'in tayin edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr ve Ankara vilâyetleriyle İzmit, Karesi, Niğde ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.****]***

8 M. 1334 (16 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalemi
685 **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara Vilâyetleriyle, İzmit, Karesi, Kütahya, Eskişehir, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Niğde mutasarrıflıklarına

Zeyl-i tahrîrât. 21 Eylül sene [1]331. Livâ/vilâyet dâhilindeki Ermenilerin esnâ-yı sevklerinde mahallerince vukû' bulan sû-i isti'mâlât ve hilâf-ı kânûn mu'âmelât hakkında tahkîkât icrâ eylemek üzere Mahkeme-i Temyîz Re'îsi Hulûsî

Beyriyâsetindeki hey'ete dâhil bulunan Seyyid Hâşim Bey'in hastalığına binâ'en Der-sa'âdet'e avdet edeceğinden yerine Şûrâ-yı Devlet A'zâsından İsmâ'îl Hakkı Bey ta'yîn kılınmış ve el-yevm Niğde'de bulunan hey'ete iltihâk etmek üzere müteheyyi-i hareket bulunmuşdur.

2 Teşrîn-i sânî sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/38

- 157 -

HALEP YOLUYLA ZOR'A GELEN ERMENİLER

[*Zor'a Halep yoluyla bin beş yüz Ermeni geldiğine dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

25 Ra. 1334 (31 Ocak 1916)

Bâb-ı Âlî **Mahreci**
Dâhiliye Nezâreti **Zor**
Şifre Kalemi

Haleb tarîkiyle bin beş yüz Ermeni daha gelmiştir.

Fî 18 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/5

- 158 -

ZOR'A GELEN AYINTAB VE İZMİTLİ ERMENİLER

[*Zor'a gelen Ayıntap ve İzmitli Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

2 R. 1334 (7 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Ayıntâb ve İzmitlilerden iki bin beş yüz Ermeni dün Zor'a gelmiştir.

Fî 25 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/6

- 159 -

ZOR'A ULAŞAN AYINTAP, TEKFURDAĞI, KARAHİSÂR VE AKŞEHİR ERMENİLERİ.

[*Zor'a ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisar ve Akşehir Ermenilerini miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Ayıntâb, Tekfurdağı, Karahisâr, Akşehir Ermenilerinden bin dört yüz kırk nüfûs dün Zor'a vasıl olmuşlardır.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî [1]331

Zor Mutasarrıfı
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/7

- 160 -

ZOR'A GELEN MARAŞ, BURSA VE ADAPAZARLI ERMENİLER

[*Zor'a gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

7 R. 1334 (12 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Dün Maraş, Brusa, Adapazarlılardan iki yüz seksen Ermeni daha gelmiştir.
Fî 30 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/9

- 161 -

ZOR'A GELEN İZMİT VE SAMSUNLU ERMENİLER.

[*Zor'a gelen İzmit ve Samsunlu Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

6 R. 1334 (11 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Bugün İzmit ve Samsunlu dört yüz Ermeni nüfûs gelmiştir.
Fî 29 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/8

- 162 -

ERMENİLERİN HALEP, SURİYE VE KERKÜK'E DE SEVKİ

[Halep, Suriye ve Kerkük'e de Ermeni sevki yapılabileceğinden, Zor'a gönderilecek Ermenilerin bu üç vilayete sevkedilmeleri.]

29 Haziran 1331 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma‘mûratü’l-azîz, Urfa, Kayseri, Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl Fî Haziran [1]331. Haleb Vilâyeti'nin cenûbu Sûriye Vilâyeti'nin şarkı ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu içün hâl-i işbâ‘a gelen yüzde on beşi tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilerek gönderileceklerin sâlifu'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkiyât üzerinde bulunan me’mûrîne de o yolda tebliğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/308

- 163 -

KONYA'YA BAĞLI YERLERDEKİ ERMENİLERİN MİKTARINI GÖSTEREN DEFTERİN GÖNDERİLMESİ.

[Konya'ya bağlı yerlerdeki yerli ve yabancı Ermenilerin miktarını gösteren defterin gönderildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

21 Ca. 1335 (15 Mart 1917)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

C. 13 Mart sene [1]333. Mülhakât-ı vilâyetteki Ermenilerin 1990 adedi yerli ve 6696 adedi yabancı olmak üzere cem‘an 8686 neferden ibâret olup bu bâbdaki müfredâtı defterin bugün postaya tevdî‘an takdîm kılındığı ma‘rûzdur.

Fî 15 Mart sene [1]333

Vâlî Vekîlî Mektûbcu
Kemâleddin

BOA. *DH.EUM*, 2. Şb. 69/34

- 164 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN ŞİMENDÜFERDE MÜSTAHDEM ERMENİLERİN MİKTARI

[Sevk esnasında şimendüferde çalışıyoruz denilerek sevkten istisna tutulan Ermenilerin isimlerinin tahkik edilerek bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

10 Ra. 1334 (16 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 6618 **Mahrem**

Haleb, Adana, Konya, Ankara Vilâyetleriyle, Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Ermenilerden sevkiyâtda müstahdem değil iken sevkden istisnâ etdirilmek maksadıyla birer hizmete alınanların ve el-yevm şimendüfer işlerinde bir hizmet-i mu'ayyenesi olmadığı hâlde müstahdemdir diye alıkonulanların vilâyet/livâ dâhilindeki mikdârıyla esâmîsinin tahkîk ve inbâsı.

Fî 3 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/45

- 165 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN DÜYÛN-I UMÛMİYE VE REJİ İDARESİNDEKİ ERMENİ MEMURLARIN BİLDİRİLMESİ

[Tahliye edilen mahallerdeki Düyûn-ı Umûmiyye ve Reji idarelerinde sevkten istisna edilen Ermeni memurlarla yeniden tayin edilen Ermenilerin isimlerinin, tayin tarihlerinin ve nereli olduklarının bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgrafı.]

13 Ra. 1334 (19 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 843 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Ankara	"	Canik	"
Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal‘a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Kayseri	"
Sivas	"	Eskişehir	"
Trabzon	"	İçel	"
Konya	"	Kütahya	"
Ma‘mûretü'l-azîz	"		

Ermenileri nakl ve tahliye edilmiş olan mahallerde Düyûn-ı Umûmiyye ve Reji İdâresi'ne â’id Ermeni me’mûrlar bulunduğu gibi yeniden de bu gibi mahallere Ermeni me’mûrlar ta‘yîn ve i‘zâm kılınmakda olduğu haber alınıyor. Mezkûr idârelerde sevkden istisnâ edilerek bırakılanlarla yeniden ta‘yîn ve izâm olunanların esâmîsinin ve târîh-i ta‘yînleri ile nere ahâlîsinden olduklarının tahrîr ile iş‘ârı.

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/48

- 166 -

ERMENİLERİN BULUNDUKLARI VİLÂYET DIŞINA ÇIKARILMAMALARI

[*Sevkleri tehir olunan Ermenilerin müsaade almadan vilayet haricine çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere şifre telgraf.****]***

28 Ra. 1334 (3 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6737 **Şifre**

Edirne, Aydın, Beyrût, Sûriye, Kastamonu Vilâyetleriyle, Bolu, Teke, Çatalca, Kal‘a-i Sultâniyye, Mar‘aş, İçel Mutasarrıflıklarına

Sevkleri te’hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ’ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba‘zı mahallerde me’mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından ba‘de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret’den istîzân ve müsâ‘ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat‘iyyen müsâ‘ade edilmemesi ve bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki.

Fî 21 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, 60/224

- 167 -

ERMENİLERİN BULUNDUKLARI YERLERDEN İZİNSİZ ÇIKARILMAMALARI

[*Sevkleri tehir olunan yabancı Ermenilerin Nezaret'den izin alınmadan kesinlikle mahallerinden dışarı çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.****]***

30 Ra. 1334 (5 Şubat 1916)
Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 142
Şu‘be: 2 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

C. 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]331. Sevkleri te’hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ’ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba‘zı mahallerde me’mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından bahs ile ba‘de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret’den istîzân ve müsâ‘ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat‘iyyen müsâ‘ade edilmemesi ve

bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki hakkında 17 Kânûn-ı Sânî [1]331 târîhinde îcâb eden vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ve ahîren Sûriye Vilâyeti'ne teblîğât icrâ kılınmışdır.

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, 60/239

- 168 -

ERMENİLERİN İSVİÇRE'YE BÜYÜK MİKTARDA PARA KAÇIRMALARI

[*İstanbul'dan ayrılarak İsviçre'ye yerleşen Ermenilerin, beraberlerinde götürdükleri külliyetli miktardaki paraları Osmanlı Hükümeti aleyhinde sarfettikleri tespit edildiğinden, İstanbul'dan harice külliyetli miktarda para çıkışına engel olunması, ayrıca İstanbul'daki fesatçıların yazdıkları mektupların yurt dışına çıkışını sağlayan Rum ve Ermeni demiryolu memurlarının sıkı gözetim altında tutulmaları ve bunların yerlerine güvenilir Müslüman memurların alınması veya sivil polis istihdamı ve bir de Sirkeci yataklı vagonlar müfettişlerinden Karabet Hogasyan'ın kötü niyetli davranışlarının tamamen anlaşılmasına kadar gizlice polis tarafından gözlenmesi hakkında Bern Sefaretinin talebi üzerine Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne yazılan tezkire.****]***

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi
Tarîh: 3 Şubat sene [1]331 **Mahremâne**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Der-sa'âdet'den müfârakatle İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet eden Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfârakatlerinde berâberlerinde götürmüş oldukları mebâliğ-i külliyyeyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak Hükûmet-i Osmâniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğrunda sarf etmekde ve el-hâletü hâzihi gerek buradaki bankalar vâsıtasıyla gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den mebâliğ-i kesîre

celb eylemekde bulundukları istihbâr olunduğundan sâ'ir hükûmât-ı muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve ihrâcının men'i hakkında Hükûmet-i seniyyece müttehaz mukarrerâtın temâmî-i tatbîkine bir kat daha dikkat ve i'tinâ olunması ve bir de Der-sa'âdet'de bulunan bed-hâhân ve garazkârân taraflarından tastîr olunan mekâtîb Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre'de ve memâlik-i sâ'irede bulunan muhâlifîn-i hükûmete ve a'dâ-i devlete îsâl edilmekde bulunduğu da ayrıca ihbâr edilmesine mebnî zikr olunan me'mûrların şedîden taht-ı tarassudda tutulması ve bunların arasında bulunan Rum ve Ermenilerin âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla yerlerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbin imtidâdı müddetince mârru'z-zikr demiryollar vagonları hizmetinin sivil polis me'mûrlarına tevdî'i ve Sirkeci'de yataklı vagonlar müfettişlerinden olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa hazretlerinin adamlarıyla münâsebâtı olan Karabet Hogasyan nâmındaki şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polisin nezâreti altında bulundurulması lüzûmu Bern Sefîri Fu'âd Selim Beyefendi'den alınan 8 Şubat [1]916 târîhli tahrîrât-ı mahremânede izbâr edilmişdir. İktizâsının îfâsı himem-i aliyye-i dâverîlerine menûtdur. Emr ü fermân.

Bern Sefâret-i Seniyyesi ***Hülâsa:****Rumeli Demiryolları*
Umûmî: 101 *Me'mûriyeti*
Husûsî: 54 **Mahremâne**

Hariciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Der-sa'âdet'den müfârakat edib İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet etmiş olan bi'l-cümle Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfârakatlerinde berâberlerinde külliyetli mikdârda para götürüp meblâğ-ı mezkûreyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak el-yevm saltanat-ı seniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğruna sarf etmekde oldukları ve el-hâletü hâzihi gerek Der-sa'âdet bankaları vâsıtasıyla ve gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den mebâliğ-i azîme celb eylemekde bulundukları istihbâr olunduğundan sâ'ir hükûmât-ı muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve irsâlinin men'i hakkında hükûmet-i seniyyece ittihâz olunan mukarrerâtın tamâmiyyet-i tatbîkine bir kat daha ihtimâm ve i'tinâ olunması zımnında lâzım gelenlere evâmir-i mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Kezâlik Der-sa'âdet'de bulunan saltanat-ı seniyye bed-hâhânı ve hükûmet-i hâzıra düşmanları tarafından testîr olunan muharrerât Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre ve memâlik-i sâ'irede bulunan hükûmet muhâliflerine ve a'dâ-yı devlete nakl ve îsâl

olunmakda bulunduğu bendelerine ihbâr edildiğinden Rumeli Demiryolları me'mûrlarının şedîd bir teftîşe tâbi' tutulması ve me'mûrîn-i mezkûre meyânında bulunup Rum ve Ermeni milletlerine mensûb olan eşhâsın âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla onların yerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbın imtidâdı müddetince mârru'l-arz demiryollar vagonlarının hizmeti sivil polis me'mûrlarına tevdî'i lüzûmu zât-ı âlî-i Nezâret-penâhîlerince tasvîb buyurulacağı bedîhîdir. Sirkeci'de Rumeli Demiryollarının yataklı vagonları müfettişlerinden (Controleur des wagons-lits) olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa'nın adamlarıyla münâsebâtı olan Ermeni milletinden Karabet Hogasyan (Karabet Hogassian) nâm şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polis nezâreti altında bulundurulması içün Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyetine teblîğât-ı mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Şubat sene [1]916

Bern Sefîri
Bende
Fu'âd Selim

BOA. HR. HU, Kr.178/20

- 169 -

HİYANET ETMEYEN VE KOMİTELERLE İLİŞKİLERİ OLMAYAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

[*Karahisar'da sevkedilen yirmi yedi Ermeni ailesinin, sevkedilme sebebinin bildirilmesine ve bunların yerlerine derhal iade edilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Karesi Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

7 Ca. 1334 (13 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 7151/135 **Şifre**

Karesi Mutasarrıflığı'na

C. 25/26 Şubat [1]331. Ermeni â'ilelerinin sevk olunmaması ve ihrâcın ancak komitelerle münâsebet ve alâkası olan ve hükûmetçe hıyânetleri mütebeyyin bulunan

eşhâsa hasrı teblîğ olunduğu hâlde yirmi yedi hâne halkının Karahisâr'a sevk edilmeleri sebebinin iş‘ârı ile berâber gönderilen mezkûr â’ilelerin derhâl yerlerine i‘âdeleri.

Fî 28 Şubat sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR,* nr.61/2-290

- 170 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

[*İdarî ve askerî maslahat gereği bundan böyle ne sebeple olursa olsun hiç bir Ermeninin sevkedilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

10 Ca. 1334 (15 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 9 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	İzmit	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kayseri	"
Sivas	"	Kütahya	"
Kastamonu	"	Niğde	"
Konya	"	Eskişehir	"
		Mar‘aş	"

Görülen lüzûm ve îcâb-ı idârî ve askerîye binâ’en ba‘de-mâ Ermeni sevkiyâtının ta‘tîli takarrur etdiğinden şimdiye kadar çıkarılanlardan başka artık hiç bir sebeb ve vesîle ile Ermeni ihrâc olunmaması ta‘mîmen teblîğ olunur.

Fî 2 Mart sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.62/21

- 171 -

SEVKİYAT MÜDÜRÜ ABDÜLAHAD NURİ BEY'İN HAZIRLAYACAĞI RAPOR

[*Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Şam ve Halep'teki Ermenilerin durumu ile sevkiyatın neticesi hakkında hazırlayacağı raporla birlikte İstanbul'a dönmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

30 Ca. 1334 (14 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şu'besi
18 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Sevkiyât Müdîri Abdülahad Nûrî Bey'in Şam'a azîmetle oradaki Ermenilerin de ahvâlini bi't-tedkîk Haleb sevkiyât-ı umûmiyye ve netâyicine ve Ermenilerin ahvâl-i hâzıra-i umûmiyyelerine dâ'ir tanzîm edeceği raporu müstashiben İstanbul'a avdet eylemesi lüzûmunun mûmâ-ileyhe teblîği mütemennâdır.

Fî 22 Mart sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.62/223

- 172 -

VİLÂYET DAHİLİNDE KALAN ERMENİLERİN DURUMLARININ BİLDİRİLMESİ

[*Ordunun geri çekilmesi esnasında sevkedilmeyen Ermenilerin durumlarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

15 C. 1334 (19 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 561 **Şifre**

Erzurum, Bitlis Vilâyeti'ne

Vilâyet dâhilinde sevk edilmeyerek kalmış olan Ermenilerin ordunun geri çekildiği esnâda ne olduklarının iş‘ârı.

Fî 6 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/50

- 173 -

ERMENİ AİLELERİNİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[*Erkekleri nakledilen Ermeni ailelerinin Ermeni ve ecnebi olmayan köy ve kasabalara dağıtılıp ayrı ayrı iskânları ve iaşelerinin muhacirîn tahsisatından muhtaç oldukları eşyaların da terkedilmiş mallardan karşılanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

16 C. 1334 (20 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şu‘besi **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 5 Nisan sene [1]332. Erkekleri nakl edilen Ermeni â’ilelerinin Ermeni ve ecnebî bulunmayan köy ve kasabalara bi't-tevzî‘ müteferrik sûretde iskânlarının icrâsıyla bulundukları mahallerde temessül ettirilmeleri ve bunlardan kalacak hânelere Dördüncü Ordu mıntıkasından vürûd etmekde olan â’ilelerin müteferrikan ikâmesi ve kendilerinin i‘âşeleri husûsunun dahi der-dest-i irsâl bulunan muhâcirîn tahsîsâtından ve muhtâc oldukları eşyânın emvâl-i metrûkeden te’mîni ve Dördüncü Ordu'dan intizâr olunan tafsîlât-ı lâzıme alınınca ta‘lîmâtnâmenin gönderileceği.

Fî 7 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına

Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/60

- 174 -

ERMENİ AMELENİN MARAŞ'A DÖNMESİ

[*Maraşlı Ermeni amelenin, yirmi dört saat içinde Maraş'a dönmezse ailelerinin sürgün edileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Şu'be: 2 **Müsta'cel**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

Mar'aşlı Ermeni amelenin yirmi dört saat zarfında Mar'aş'a avdetleri ve aksi hâlde â'ilelerinin nefy ve teb'îd edileceği teblîğ olunduğu Toros Demiryolu Mühendisliği'nden bildiriliyor. Cereyân-ı hâlin serî'an inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/75

- 175 -

SEVKEDİLMEYEN, BAŞKA MAHALLERDEN GELEN VE YOLDA OLAN ERMENİLERİN MİKTARI

[*Sevkedilmeyen yerli Ermenilerle, başka yerlerden gelip geçici olarak kalanların ve başka yerlere gitmekte olan Ermenilerin miktarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45655
Umûm: 129 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Zor	"
Diyârbekir	"	Karesi	"
Sûriye	Vileyeti'ne	Kayseri	Mutasarrıflığı'na
Sivas	"	İçel	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Niğde	"
Ma‘mûretü'l-azîz	"	Eskişehir	"
Musul	"		

10 Nisan sene [1]332 târîhinde yerli Ermenilerden sevk edilmeyerek ibkâ edilenlerin ve mahall-i âhardan gelip de muvakkaten bırakılanların ve mahall-i âhara gitmek üzere yolda ne kadar Ermeni bulunduğunun muvazzahan nihâyet iki gün zarfında inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/72

- 176 -

ERMENİLERİN MİKTARININ BİLDİRİLMESİ

[*Vilâyetteki yerli ve hariçten gelen Ermenilerin miktarının Müslüman nüfusa göre ne nispette olduklarının, komiteci bulunup bulunmadığının ve diğer mahallerle haberleşmeye aracı olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 644 **Şifre**
24 **Mahremdir**

Konya Vilâyeti'ne

(1) Vilâyet dâhilinde el-yevm ne kadar Ermeni vardır? Bunlardan ne kadarı yerli ve ne mikdârı hâricden gelmişdir?

(2) İskân içün vilâyetin nerelerine ne kadar Ermeni gönderilmiştir? Nüfûs-ı İslâmiyye'ye nazaran kaç nisbetindedirler ve nere Ermenilerindendirler?

(3) Sevk edilmek üzere gönderilip orada bırakılanlar kaç kişidir ve nere ahâlîsindendirler?

(4) Bunlardan şimendüfer, reji, düyûn-ı umûmiyye, inşâ'ât hizmetlerine girmiş var mıdır? Merkez ve mülhakât-ı vilâyetde tanınmış komitecilerden mazanna-i sû-i eşrârdan eşhâs mevcûd mudur? Varsa nereli ve isimleri nedir ve ne sûretle oraya gönderilmiş ve ibkâ olunmuşdur?

(5) Bırakılan Ermenilerin bi'l-hâssa Konya merkezinden İstanbul ve sâ'ir mahallerle muntazaman muhâbere etdikleri te'eyyüd ediyor. Orada bu muhâberâta tavassut edenler hakkında vilâyetin ma'lûmâtı nedir? Bi'l-etrâf iş'ârı.

13 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/119

- 177 -

MARAŞ MUTASARRIFININ ERMENİLERİ HİMAYESİ

[*Maraş Mutasarrıfının sevk esnasında Ermenileri himaye etme sebebi anlaşılamadığından Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey'in tahkikat için Maraş'a gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.****]***

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 26 **Mahremdir**

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Mar‘aş’da el-yevm sevk olunmamış üç bin sekiz yüz kırk beş zükûr ve beş bin küsûr inâs bulunduğu ve bunların üç bin beş yüz kadarının Gregoryen ve diğerlerinin Katolik ve Protestan olduğu anlaşıldı. Bu Gregoranîlerin sevkinden sarf-ı nazar olunması hakkındaki teblîğât-ı ahîre sebebiyle kalmış olmaları mülahhazdır. Şu hâle nazaran mutasarrıfın Ermenileri tesâhüb ve himâye ettiği anlaşılamamakdadır. Ma‘a-mâ-fîh Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey berây-ı tahkîkât Mar‘aş’a sevk olunmuşdur.

13 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/110

- 178 -

BALIKESİR ERMENİLERİNİN MÜNASİP KÖYLERE DAĞITILMASI

[*Balıkesir Ermenilerinin liva dahilindeki münasip köylere dağıtılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45974
Husûsî: 12
Şu‘be: 2 **Şifre**

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 10 Nisan sene [1]332. Balıkesir Ermenilerinin şimdilik livâ dâhilinde münâsib köylere tevzî‘leri muktezîdir.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/137

- 179 -

KİMSESİZ ERMENİLERİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[*Kimsesiz ve himayesiz kalan ailelerin ecnebi ve Ermeni bulunmayan köy ve kasabalara dağıtılarak iaşelerinin temini ile genç ve dul kadınların evlendirilmeleri ve çocukların darü'l-eytam ve öksüz yurtlarına yerleştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Umûmî: 158 **Şifre**

Adana, Erzurum, Edirne, Haleb, Hüdâvendigâr, Sivas, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Konya, Kastamonu, Trabzon Vilâyetleriyle, İzmit, Canik, Eskişehir, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Urfa, Kayseri, Niğde Mutasarrıflıklarına

Bir sûreti Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretlerine (1)

1- Erkekleri sevk edilip veyâhûd askerde bulunup da kimsesiz ve velîsiz kalan â'ileler ecnebî ve Ermeni bulunmayan kurâ ve kasabâta müteferrikan tevzî' ve muhâcirîn tahsîsâtından i'âşeleri te'mîn edilerek âdât-i mahalliyye ile istînâslarına.

2- Genç ve dul kadınların tezvîclerine.

3- On iki yaşına kadar olan çocukların bizim dârü'l-eytâm ve öksüz yurdlarına tevzî'ine.

4- Darü'l-eytâmların mevcûdu kifâyet etmediği takdîrde sâhib-i hâl Müslümânlar nezdine verilerek âdâb-ı mahalliye ile terbiye ve temsîllerine.

5- Bunları kabûl ve terbiye edecek sâhib-i hâl Müslümânlar bulunmadığı takdîrde muhâcirîn tahsîsâtından ayda otuz kuruş i'âşe masrafı verilmek şartıyla köylülere tevzî'ine gayret edilmesi ve suver-i sâbıka dâhilinde vâki' olacak icrâ'ât ve teşebbüsâtdan aded ve erkâma müstenid olarak pey-der-pey ma'lûmât i'tâsı.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır

(1) Enver Paşa hazretlerine; Zeyl Fî 17 Nisan sene [1]332. Vilâyât ve elviyeye vukû‘bulan teblîğât zîre derc olunmuştur.

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/142

- 180 -

ERMENİ AİLELERİNİN TERTİP EDİLDİĞİ MAHALLERİN VE ECNEBÎ TABİİYETİNDE OLANLARIN BİLDİRİLMESİ

[*Ermeni ailelerinin tertip edildiği yerlerle yabancı tabiiyetinde olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanılığı'na şifre telgraf.****]***

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şû‘besi: 28 **Şifre**

Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ne kadar â’ilenin sûret-i kat‘iyyede nerelere tertîb edildiğinin ve bunlar meyânında ecnebî tâbi‘iyyetinde bulunan kimseler olup olmadığının iş‘ârı.

Fî 17 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/135

- 181 -

SEVKEDİLEN KATOLİKLERİN YERLERİNE İADELERİ

[*Maraş katoliklerinden sevk olunanların geriye celbi ve sevk sebeplerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

28 C. 1334 (2 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 46121
42 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Haleb'de bulunan Mar‘aş Katoliklerinin sevk olunmamaları takarrur etmişidi. Bunların sevklerine başlandığı haber veriliyor. Esbâb-ı sevklerinin inbâsıyla berâber sevk olunanların da geriye celbleri.

Fî 19 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/157

- 182 -

TAHLİYE EDİLECEKLERİN YETİMLERİNİN YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

[Askerî sebeplerden dolayı tahliyesi icap edenlerin yetimlerinin bizim yetimhanelere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 C. 1334 (3 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Mûdîriyyeti
5472 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 16 Nisan sene [1]332. Başkumandan vekîli paşanın teklîfi muvâfikdır. Sebeb-i askerî bunların tahliyesini îcâb etdiriyor. Hemen tahliyeleriyle eytâmının bizim darü'l-eytâmlara tevzî‘i ve netîcesinin inbâsı.

Fî 20 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/178

- 183 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[*Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.****]***

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 60
Şu'be: 2 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Zeyl 28 Nisan sene[1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın iş'ârı vech ile kâmilen mahâll-i mu'ayyene sevkleri münâsibdir. Ancak bunlardan çete teşkîlâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veyâ ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi lâzım gelen eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki muktezîdir.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/306

- 184 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[*Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.****]***

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 34 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeyl. 28 Nisan sene [1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin iş'âr-ı devletleri vech ile mahâll-i mu'ayyene sevkleri ve bunlardan çete teşkîlâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veya ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi îcâb eden eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki lüzûmu Haleb Vilâyeti'ne teblîğ olunmuşdur. Taraf-ı devletlerinden îcâb edenlere ona göre teblîğât îfâsı mütemennâdır.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/307

- 185 -

EMVAL-İ METRUKE TASNİF KOMİSYONLARININ MALİYE NEZÂRETİ'NE İLHAK EDİLDİĞİ

[*Başka mahallere nakledilenlerin mallarının tasfiyesi için gönderilen Emval-i Metruke Tasfiye Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne ilhak edildikleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirin Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 5737
Husûsî: 205

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

Mahall-i âhara nakl edilen eşhâsa â'id emvâlin kânûn ve nizâmnâme-i mahsûsuna tevfîkan tasfiyesiyle iştigâl etmek üzere îcâb eden mahallere i'zâm kılınmış ve el-yevm mu'âmelât-ı mezkûrenin ta'kîb ve intâcıyla mütevaggıl bulunmuş olan emvâl-i metrûke tasfiye komisyonlarının Mayıs'ın onundan i'tibâren Nezâret-i âcizîden fekk-i irtibâtlarıyla Mâliye Nezâreti'ne rabt ve ilhâkları takarrur eylemiş bulunduğundan husûsât-ı mezkûreye müteferri' mevâdd hakkında ba'de-mâ Nezâret-i âcizîye mürâca'ât edilmeyerek Nezâret-i müşârun-ileyhâ ile muhâbere olunması mütemennâdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Receb sene [1]334
ve
Fî 30 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Şâkir

BOA. HU. Kr.109/3

HIRLAKYAN EFENDİ'NİN AKRABASININ MARAŞ'A İADESİ

[*Maraş Mebusu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'den Deyri Zor'a sevkedildiği iddia edilen akrabasının sevkedilmeleri sebebinin bildirilmesine ve gönderilmişler ise Maraş'a iadesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

13 Ş. 1334 (14 Haziran 1916)

Bâb- Ali
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 48124
Husûsî: 84
Şu'be: 2 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Mar'aş Meb'ûsu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'ye nakl edilmiş ve Mar'aş'a i'âdeleri lüzûmu mükerreren tebliğ edilmiş olan akrâbasının Meskene'den Deyr-i Zor'a sevk edilmiş oldukları iddi'â olunuyor. Bunların hilâf-ı emr Deyr-i Zor'a sevk edilmeleri esbâbının inbâsı ve şâyed gönderilmişler ise Mar'aş'a iâdeleri.

Fî 1 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/4

- 187 -

HALEP'TEKİ YABANCI ERMENİLERİN ZOR'A SEVKİ

[*Halep'teki yabancı Ermenilerin Suriye ve Musul'a gönderilmeleri sakıncalı olduğundan Zor'a sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

16 Ş. 1334 (18 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 85 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs sene [1]334. Başka tarafa nakl ve ihrâcı orduca takarrur eden Haleb'deki yabancı Ermenilerin Sûriye ve Musul vilâyetlerine gönderilmesinde ahvâl-i hâzıra-i harbiyye dolayısıyla mahzûr bulunduğu[ndan] bunların Zor'a sevki îcâb eder. Sevk me'mûru derdest-i i'zâmdır.

Fî 5 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/32-1

- 188 -

ERMENİLERE TEBLİĞATA GÖRE MUAMELE EDİLMESİ

[*Bahsolunan Ermenilere 13 Haziran 1332 tarihli umumî tebliğata göre muamele edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdiriyyeti
Umûmî: 48714
Husûsî: 22

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 9 Haziran sene [1]332. Bahs olunan Ermeniler hakkında 13 Haziran sene [1]332 târîhli teblîğât-ı umûmiyye vechile mu‘âmele îfâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/101

- 189 -

RAKKA'DA BULUNAN ERMENİ KADIN İLE İKİ KIZININ HALEP'E İADELERİ

[*Ayandan Aram Efendi'nin Rakka'daki akrabası, bir kadın ile iki kızının Halep'e iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 48744
Husûsî: 26
Şu‘be: 2 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

A‘yândan Ârâm Efendi'nin akrabâsından ve Katolik Civânyân â’ilesi efrâdından olup Rakka'da bulunan bir kadın ile iki kızının buldurularak Haleb'e i‘âdeleri ve inbâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/100

- 190 -

KONYA'DAKİ ZARARLI VE ÇETECİ ERMENİLERİN ZOR'A SEVKLERİ

[*Diğer mahallerden Konya'ya gelip de sevkedilmeyenlerden zararlı olanların sadece erkeklerinin, yerlilerden de hıyaneti ve komitelerle alakası olanların Zor'a sevkine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

9 N. 1334 (10 Temmuz 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 146 (4)

Şifre
Mahremdir
Bi'z-zât Hallolunacakdır
Mahremdir

Konya Vilâyeti'ne

1 Haziran sene [1]332. Konya'da bulunan yerli ve yabancı Ermeniler hakkında ber-vech-i âtî hareket olunacakdır:

Mahâll-i sâ'ireden berây-ı sevk oraya gönderilib şimdiye kadar sevk edilmeyerek kalmış olanlardan mazarratları mütebeyyin bulunanların â'ilelerine ilişilmeyerek yalnız erkeklerinin münferiden ve evvelce ta'mîmen teblîğ olunan tarîkle Zor'a sevkleri.

Yerli Ermenilerden hıyânetleri ve komitelerle alâka ve münâsebetleri ma'lûm olanların yine aynı tarîkle ve â'ileleriyle birlikte Zor'a i'zâmı ve ancak her iki sûrete tevfîkan vukû'bulacak sevkiyâtda Ermeni teb'îdine yeniden başlandığı ihsâs etdirilmemek içün kâfilelerin münâsib fâsılalar ile ve pek kalabalık olmayarak tahrîkleri ve Protestan ve Katoliklerin istisnâsı lâzımdır.

Fî 27 Hazirân sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/176

- 191 -

ERMENİ YETİMLERİNİN İAŞESİ

[Ermeni yetimlerinin iaşesi için tahsisât yoksa, gerekli miktarın bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

12 L. 1334 (12 Ağustos 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 7909
Husûsî: 117 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 21 Temmuz sene [1]332. Ermeni yetîmlerinin de i'âşesi cümle-i teblîğâtdandır. Tahsîsât yok ise gönderilmek üzere mikdârının iş'ârı.

Fî 30 Temmuz sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.66/229

- 192 -

ERMENİ KIZLARININ AİLELERİNİN YANINA VEYA DARÜLEYTAM'A YERLEŞTİRİLMELERİ

[Ermeni kızlarının ebeveynlerine verilmesi, ebeveyni bulunmayanların Darüleytam'a yerleştirilmesi ve Darüleytam binasının muhacirler için misafirhane yapılması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

23/25 Za. 1334 (21/23 Eylül 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
42 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 31 Ağustos sene [1]332. Bildirilen ahvâl ve şerâ'ite nazaran bahs olunan Ermeni kızlarından ebeveyni bulunanların ebeveynlerine tevzî'leri ve bulunmayanların

da şimdilik Dârü'l-eytâm'ın münâsib bir mahallinde iskânlarıyla Dârü'l-eytâm binâsının muhâcirîn içün misâfirhâne ittihâzı münâsibdir.

Fî 8/10 Eylül sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.68/95

- 193 -

ERMENİ ŞİMENDÜFER MEMUR VE MÜSTAHDEMLERİNİN İZİNSİZ OLARAK BULUNDUKLARI YERLERİ TERKETMEMELERİ

[*Memur ve elinde askeri vesikayla resmi vazife yapacakların dışında Ermeni şimendüfer memur ve müstahdemleri de dahil hiç bir Ermeninin izinsiz bulunduğu yeri terketmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/2 (6)
Umûm: 54

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Eskişehir	"
Aydın	"	İçel	"
Beyrût	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Çatalca	"
Diyarbekir	"	Zor	"
Sûriye	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Menteşe	"
Konya	"	Teke	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kayseri	"
Musul	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
		Kütahya	"
		Ma'raş	"

Niğde "
Medîne-i Münevvere "

Ba‘de-ez-în mühtedî gayr-i mühtedî bi'l-umûm Ermenilerin me’mûr olanlarıyla yedlerinde vesîka-i askeriyyeyi hâmil olarak bir vazîfe-i resmiyyeyi îfâ etmek içün gidenler müstesnâ olmak üzere diğer şimendüfer me’mûrîn ve müstahdemîninin Nezâretden istîzân ve müsâ‘ade istihsâl edilmeksizin bulundukları mahallerden Der-sa‘âdet’e ve mahâll-i sâ’ireye azîmetlerine müsâ‘ade olunmaması lüzûmunun tekrâr îcâb edenlere sûret-i kat‘iyyede ihtârı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/62

- 194 -

MUSUL'A SEVKEDİLMEK İÇİN İZMİR'DEN GÖNDERİLEN ERMENİLERİN NEREDE BULUNDUKLARININ TAHKİKİ

[*Musul'a sevk olunmak üzere İzmir'den Karahisar'a oradan Konya'ya gönderilen ve Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının araştırılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: 2
106 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Diyârbekir tarîkiyle Musul'a sevk olunmak üzere mukaddemâ İzmir'den Karahisâr'a ve oradan Konya'ya gönderilen ve 12 Kânûn-ı Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmelerinde Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının tahkîk ve inbâsı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/58

- 195 -

ZARARLI OLUP İHRACI GEREKEN ERMENİLERİN MİKTAR VE İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[*Ermeni sevkiyatı tehir edildiğinden bunlardan sadece zararlı olup ihracı gerekenlerin miktar ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

26 Z. 1334 (24 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/27-8
Husûsî: 91 **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 28 Eylül sene 1332. Şimdilik Ermeni sevkiyâtı te'hîr olunduğu cihetle beyân olunan Ermenilerin kâfile halinde ihrâc ve sevkleri muvâfik olamayacağından bunlardan bi't-tahkîk eşhâs-ı muzırradan olmalarına binâen ihrâcları lâzım gelenler varsa esâmîsinin ve mikdârlarının serî'an inbâsı.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/86

- 196 -

BEYAN OLUNAN ERMENİLERİN GİTMELERİNE MÜSAADE OLUNMASI

[*Beyan olunan Ermenilerin gitmelerine müsaade olunması, gidenlerin isimleriyle kimler nezdine ve nereye gittiklerinin bildirilmesi ve bir defter tanzim olunarak gönderilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

9 M. 1335 (5 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54388
Husûsî: 50
Şu'be: 2 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

C. 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Beyân olunan Ermenilerin gidecekleri mahaller hatt güzergâhı olmamak şartıyla azîmetlerine müsâ'ade olunması ve gidenlerin esâmîsiyle kimler nezdine ve nereye azîmet etdiklerinin iş'âr ve bir defter tanzîm olunarak irsâli muktezîdir.

Fî 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/196

- 197 -

KİMSESİZ VE MUHTAÇ ERMENİLERİN İAŞESİ

[İhtida eden veya etmeyen Ermenilerden kimsesiz ve yardıma muhtaç olanların muhacirin tahsisatından iaşelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10425
Husûsî: 65 **Şifre**

Canik Mutasarrıflığı'na

İhtidâ eden veya etmeyen Ermenilerden bîkes ve muhtâc-ı mu'âvenet bulunanları muhâcirîn tahsîsâtından i'âşe ediniz. Tafsîlât postadadır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/245

- 198 -

İHRAÇ EDİLEN KOMİTECİ ERMENİLERİN FAALİYETLERİNİ GÖSTEREN BİR DEFTER GÖNDERİLMESİ

[*Komiteci ve fena oldukları gerekçesiyle ihraç edilen iki yüz elli Ermeninin isim, sanat ve hüviyetleri ile faaliyet derecelerini ihtiva eden bir defterin gönderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Aydın Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54783
Husûsî: 114
Şu'be: 2 **Şifre**

Aydın Vilâyeti'ne

Komitelere mensûbiyetleri ve zâbıtaca fenâ tanınmaları dolayısıyla oradan ihrâc olunan iki yüz elli Ermeninin isim, san'at ve hüviyetleri ile derece-i fa'âliyetlerini muhtevî bir defterin irsâli.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/250

- 199 -

ÇANAKKALE'DEN ÇIKAN ERMENİLERİN DEĞERSİZ MALLARININ DAĞITILMASI

[*Çanakkale'den çıkan Ermenilerin değersiz mallarının Müslüman muhacirlere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10438
Husûsî: 48 **Şifre**

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

C. 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Kal'a'dan çıkan Ermenilerin emvâli hakkında şimdiye kadar hiç bir mu'âmeleye teşebbüs edilmemiş olduğu ve bunlar hakîkaten eşyâ-yı hasîseden ibâret bulunduğu takdîrde bu eşyânın muhâcirîn-i Müslimeye tevzî'i daha muvâfikdır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/252

- 200 -

İZMİR'DEN GÖNDERİLEN KOMİTECİLERİN MARAŞ'A SEVKLERİ

[*İzmir'den gönderilen komiteci Ermenilerin Adana yoluyla Maraş'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2940
Husûsî: 35 **Şifre**

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 29 Teşrîn-i Evvel sene 1332. İzmir'den gönderilen iki yüz elli altı komiteci Ermeninin Adana tarîkıyla Mar'aş'a sevkleri, trene kabûlleri içün Başkumandanlık Vekâleti'ne yazılmışdır.

Fî 31 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/260

- 201 -

KOMİTECİ ERMENİLERİN İZMİR'DEN ZOR'A SEVKLERİ

[*İzmir'den Zor'a sevkedilecek komiteci Ermenilerin muhafaza altında sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne ve Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2941
Husûsî: 108 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

İzmir'den çıkarılıb Zor'a sevk edilmek üzere oraya gelecek olan iki yüz elli altı komiteci Ermeninin muhâfaza tahtında Mar‘aş tarîkıyle Zor'a sevkleri.

Fî 31 Teşrin-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/262

- 202 -

SEVKEDİLECEK ERMENİLERİN NERELERE GÖNDERİLECEKLERİ

[*Sevkedilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve ailelerinin birlikte olup olmadığının bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

18 M. 1335 (14 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: 2/296 **Şifre**

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Sevk edilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve â'ileleri birlikde olup olmadığının serî'ân inbâsı.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene 1332 Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/6

- 203 -

YOZGAT'TAKİ ÇIPLAK SEFİL VE YAKACAKSIZ MÜLTECİLERİN İHTİYAÇLARININ TEMİNİ

[*Yozgat'taki mültecilerin perişan bir vaziyette olmaları dolayısıyla yevmiyelerinin arttırılması ve ihtiyaçlarının temin edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Yozgat ve Çorum Mutasarrıflıklarına şifre telgraf.****]***

19 M. 1335 (15 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10577 **Şifre**

Çorum, Yozgad Mutasarrıflıklarına

Yozgad'daki mültecîlerin çıplak ve mahrûkâtdan mahrûm pek sefîl bir halde bulundukları Ankara havâlîsi Sıhhıye Müfettiş-i Umûmîliği'nden alınan telgrafda bildiriliyor.

(1) Büyüklere verilen iki guruş yevmiyyenin üç guruşa ve küçüklere verilen bir guruş yevmiyyenin altmış paraya iblâğı.

(2) Emvâl-i metrûkeden bulunmadığı takdîrde çarşı ve pazardan iştirâ olunarak muhtâc olanlara elbise i'mâl veya suver-i sâ'ire ile elbise tedârik edilmesi.

Fî 2 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/18

- 204 -

ZOR'A GÖNDERİLECEK ERMENİLERE TAHSİSAT SAĞLANMASI

[*Ermenilerin Kütahya dahilinde iskânlarının doğru olmadığı, bunların Zor'a teb'îd edilmeleri için muhacirîn tahsisatından iki yüz liranın sarfedilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nde Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

29 M. 1335 (25 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
10855
46 **Şifre**

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Mevzû'-ı bahs Ermenilerin dâhil-i livâda iskânları câ'iz değildir. Zor'a teb'îd edilmek üzere muhâcirîn tahsîsâtından iki yüz liranın sarfı câ'izdir.

Fî 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/92

- 205 -

ERMENİLERİN TEHCİR NEDENLERİ

[*Ermenilerin başka bölgelerde yerleştirilme nedenleri hakkında Hariciye Hukuk Müşaviri Mehmed Münir Bey'in raporu.****]***

1335 (1917)

Ermeni komitelerinin Osmânlı Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü' etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz'iyetleri ve memâlik-i Osmâniyye'deki teşkîlât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânlı sıfatıyla kâbil-i te'lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneye ictisâr ile envâ'-ı cinâyât-ı fecî'a îkâ' etmiş oldukları yukarıda hulâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehirlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu'âvenet bulunan komiteler ile bunlara

mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i‘timâddan istifâde ederek bir tarafdan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu hâline getirmeleri ve diğer tarafdan muhâsım devletler ile tevhîd-i fa‘âliyyet ve mesâ‘î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb‘ûsları mütefekkirleri bulunduğu halde düşman ordularına giderek bi'l-fi‘l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsusluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve tedârikât-ı ihtilâliyyede bulunmaları ki -sahne-i harbden pek uzak olan ve asla ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit- ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a‘zâmı yerli ve tâbi‘iyyet-i Osmâniyyeyi hâ’iz Ermenilerden müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslime'ye karşı târîh-i insâniyyetde bu ana kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı fâ‘illerine karşı bütün rûhuyla la‘nete mecbûr edecek olan envâ‘-ı kıtâl, mezâlim, şenâyi‘ irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlisînin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir tarafdan emniyyet ve asâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer tarafdan ahâlî-i İslamiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyyeti der-pîş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksadıyla ba‘zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu‘ayyenede iskân edilmeleri takarrur eylemiş idi. Bi'z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu‘âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilmeyerek menâtık-ı harbiyyedeki Ermenilerin ale'l-umûm teb‘îd edilmeleri vehleten şâyân-ı muâheze görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliyye add etdikleri mekâsıdı istihsâl uğurunda tamâmıyla mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû‘ bulacağı bi't-tab‘ ma‘lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-günâhları tehcîrden kurtarmak içün hükûmete ihbârâtda bulunmamış olması ve harbin pek serî‘ bir sûretde inkişâf etmekte olan safahâtı arasında arîz ü amîk tedkîkâtda bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkaten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebeyyünü ademü’l-imkân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe mar‘ûz bırakabileceği nazar-ı i‘tibâra alınırsa tehcîr mu‘âmelesinin *[en masse]* tatbîkındaki zarûretde şübhe kalmaz.

Tehcîr mu‘âmelesinin ba‘zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkât netîcesinde ma‘a't-te’essüf anlaşılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me’vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî ve samîmiyyet-i tâmme ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve

me'vâ-yı kadîmlerine yerleşdirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta'kîb edilen maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden duçâr-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkün ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harplere teslîm edilerek muhâkeme edilmekde bulunmuşdur.

Hâlbuki iş bu tehcîr keyfiyyetinden dolayı Türklere karşı envâ'-ı isnâdâtda bulunulmakda ve esâsen icâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû' bulân sû-i isti'mâlâtdan dolayı bütün bir milletin mes'ûl tutulması husûsunda ârzûlar izhâr edilmekdedir. Fi'l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma'lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı bu karîbde ta'dâd edilen cinâyâtı îkâ' etdikleri sırada her türlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yaptırdıkları propagandalar ve neşriyyât ma'a't-te'essüf hakîkat-i hâle tamâmıyla vâkıf olmayan zevâtın iğfâlini intâc eylemiş ve Avrupa'da ba'zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniyi mazlûm görmeğe başlamışdır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki, Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebâtda bulunmuşlar ve hatta ma'hûd komitelerini bir ihtilâlci sosyalist komitesi gibi *"Internationale"* e idhâl etmişlerdi. Son zamânlardaki vukû'ât ve hâdisât-ı âlemden istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek içün cihân sosyalistleri nezdinde eskiden beri sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb etdikleri fecâyi'-i gûnâ gûnu ya tamâmen setr ve yâhûd o fecâyi'den bir kısmına gûyâ sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garbî ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i'timâdı sû-i isti'mâl ile îkâ' etdikleri envâ'-ı şekâvet ve en fecî' cinâyetleri cihân demokrasisi huzûrunda bir sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyi' memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma'lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlci sosyalist değil hûnhâr birer bâğî olduklarına âlem-i medeniyyetçe kanâ'at hâsıl olacakdır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek bir takım vukû'ât-ı cedîde zikr edilebiliyor, şöyleki: Eğer bunlar iddi'âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni hükûmetine sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin temâmen müfrid nasyonalistler misillü hareket etmekde ve kendileri ile ırken ve kanâ'aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi'iyyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîka sâ'î olmaktadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü mekâsıd-ı hasîseye tâbi'iyyetle bu kadar cinâyât-ı şenî'ayı irtikâb etdikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâk'i isnâdât her ne olursa olsun hakîkat ergeç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacakdır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bugün Türk efkâr-ı umûmiyyesi yüzbinlerce İslâma karşı envâ'-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve

bu ef‘al-i şenî‘aları Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan canîlerin müstehak oldukları mücâzâta dûçâr edilmelerini milel-i mütemeddine taleb ediyor.

Sahîfe: 1 Vesâ’ik

"Ermeni Komitelerinin Âmal ve Harekât-ı İhtilâliyyesi" ünvânı ile Dâhiliye Nezâret-i celîlesi tarafından neşr edilen eserden muktebes ba‘zı ma‘lûmât

1- Meşhûr çete rüe’sâsından "Antranik"in "Sasun Hâtırâtı" nâmıyla kendi eliyle yazmış olduğu ser-güzeştin bir kısmının sûret-i tercümesi "Sahife 20" "Antranik" işbu hâtırâtında çete tertîbâtından, çetenin fa‘âliyetinden ve îkâ‘ eyledikleri katllerden bilâ-pervâ bahs etmekdedir.

2- Kafkas Vâlî-i Umûmîsi "Galiçyen"in 1898'de Çar'a takdîm etdiği lâyihanın "Sahîfe 36" Ermenilere â’id kısmında Ermeni âmâlinden ve Katagikos ve "Eçmiyazin Sinodu" tertîbâtından ve Ermeni mekâtib-i ibtidâ’iyyesinde ta‘kîb edilen makâsıddan, Kafkas Ermeni matbû‘âtından, cem‘iyyetlerden hayrât ve hasenâta hâdim olmakdan ziyâde siyâset ile iştigâl eden cemi‘yyât-ı hayriyyeden vesâi’reden dûr u dırâz bahs eylemekde ve Ermeni âmâline karşı ne gibi tedâbîr ittihâzı îcâb eylediğini dermiyân etmekdedir. "Galiçyen" Ermeni âmâlinden bahs ettiği sırada diyor ki: "Ermenilerin kıyâmından maksad memleketlerinin kadîm istiklâlini tekrâr te’sîs etmekdir. Bu şehrlerde sâkin, tahsîl görmüş ahâlî ile silk-i ruhbâna mahsûs eşhâs arasında pek ziyâdedir. Köylüler henüz bu hastalığa tutulmuşlardır. Bu hareketin müşevvik ve muharrikleri ruhbân ve Ermeni matbû‘âtı ile memâlik-i ecnebiyyede bulunan ihtilâlci komitelerdir."

3- Balkan Harbi'ni müte‘âkib "Taşnaksutyun Komitesi"’nin şu‘belerine tevzî‘ etdiği beyânnâmelerden birisi aynen "Sahîfe 61" mündericdir. Bu beyânnâme de Hükûmet-i Osmâniyye aleyhinde yapılan propagandalardan komite tertibâtından ve şu‘belerin ibrâz edecekleri fa‘âliyetden bahs edilmekdedir.

4- Bitlis Rusya konsolosunun 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]910 târîhli raporu "Sahife 77" mûmâ-ileyh işbu raporunda "Bitlis vilâyetinin şâyân-ı dikkat ahvâlinden biri de Ermeni ihtilâl cem‘iyyeti olan "Taşnaksutyun"un vilâyet-i mezkûre dâhilinde sûret-i dâ’imede ibrâz-ı fa‘âliyyet eylemesidir." dedikten sonra cem‘iyyet-i mezkûre hakkında ma‘lûmât-ı kâfiye vermektedir. Meselâ "re’îsleri ile birlikde yüz bin a‘zânın dâhil bulunduğu cem‘iyyetin merkez-i idâresi "Muş" şehrinde kâ’indir. Bu teşkîlât yirmi komiteye yüz tâlî komiteye ve sekiz yüz gruba inkisâm eylemekdedir. ilh... Taşnaksutyun Cem‘iyyetine dâhil bulunan a‘zâdan her biri her ay cem‘iyyet kasasına on

paradan bir guruşa kadar bir meblağ te'diyeye mecbûrdur. Bundan dolayı cem'iyyet-i mezkûrenin yalnız Bitlis vilâyetinde senevî bin elli, bin beş yüz liralık vâridâta mâlik olduğu zann edilmekdedir. Bu sûretle her grub ve komitenin topladığı akçe Cenevre'deki "Taşnaksutyun Grup Kalemi"ne gönderilmekde ve kalem-i mezkûrce "İsviçre Taşnakist Hey'et-i Aliyyesi" mukarrerâtına göre sarf edilmekdedir." diyor. Bitlis Rus konsolosunun 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]912 târîhli ve "63" numrolu diğer bir raporu: bunda mûmâ-ileyh konsolos "Taşnak komitesi"nin mukarrerâtından bahs eylediği sırada "Taşnaksutyun Cem'iyyeti farfarada katl olunan iki Ermeninin intikâmını Müslümânlardan almak ve memleketde karışıklık çıkarmak içün fırsat beklediğini hükûmete bildiriyor.

5- Çetelerin sûret-i teşekkül ve idâresi hakkında komitelerce tertîb ve şu'ubâta irsâl olunan ta'lîmâtnâme-i dâhilî "Sahîfe 131" 1910 târîhli Ermeni ihtilâl-perver Taşnaksutyun komitesi karyelere â'id ta'lîmât-ı dâhiliyye elli sekiz maddeden ibâret olup mevâdd-ı umûmiyye, çetelerin vezâ'ifi, hey'et-i icrâ'iyyenin vezâ'ifi, veznedârın vezâ'ifi, silâh muhâfızının vezâ'ifi ve cezâ hakkında ahkâm ve tafsîlâtı muhtevîdir.

6- Taşnak İhtilâl Komitesi hey'et-i fa''âlesinin nizâmnâme-i dâhiliyyesi "Sahîfe 136" işbu nizâmnâme ber-vech-i âtî fusûli hâvî ve 76 maddeden mürekkebdir. Târîhi 26 Eylül [1]915 Everek-Fense: Maksad, a'zâlık ve teşkîlât, vazîfe ve inzibât, inhilâl, meclîs-i rü'esâ, tâlî komite, meclîs-i umûmî, teşkîlât-ı umûmiyye aleyhine îkâ' olunan cerâ'im, hükm ve mücâzât, ağrâz ale'l-hikem.

Vesâ'ik

Van'da ba'dehu Erzurum'da Rusya Ceneral Konsolosu olarak bulunmuş olan Ceneral Mayevski'nin (Bitlis ve Van Vilâyetleri İstatistiği" nâmıyla 1916 târîhinde neşr eylediği eserin Ermeni mes'elesine dâ'ir olan kısmı tedkîk oldukda memâlik-i Osmâniyye'de vuku' bulan vekâyi'-i mü'essifenin bütün mes'ûliyyeti evvelâ siyâsî komiteler te'sîs eden Ermeni ihtilâlcilere, sâniyen bunları teşcî' edenlere â'id olduğu vâzıhan görülüyor. Meselâ eserin bu kısmında mûmâ-ileyh Ceneral diyor ki: "Ermenilerin ahvâli hakkındaki şikâyâtın şehirlerde sâkin olanlara bir vechle ta'allûku yokdur. Şehirlerde sâkin Ermeniler her vakt hürriyetlerine mâlikdirler her husûsda nâ'il-i müsâ'adât olmuşlardır. Köylere gelince bunlar zirâ'at işlerine ve fennî iskâ ameliyâtına vukûf-ı tâmmları sâyesinde şerâ'it-i hayâtiyyeleri merkezî Rusya'da mütemekkin Ermeni köylülerinden daha muntazamdır. Ermenilerin mütemâdiyen Kürdler tarafından duçâr-ı tecâvüz oldukları doğru değildir. Bu yoldaki müdde'ayât makrûn-ı hakîkat olsa idi hiç bir Ermeni karyesi mevcûd olamaz idi. Hâlbuki kurâ-yı mezkûre Kürdlerin karyelerinden daha ziyâde zengin ve mes'ûddurlar. 1895 ve 96 senelerinde Ermeni komiteleri Kürdler ile Ermeniler arasına nifâk tohumu ekmişler ve havâlî-i mezkûrede yapılan ıslâhât bu yüzden pâyidâr olamamıştır."

Der-sa‘âdet Fransa Sefîr-i esbakı "Mösyö Kambon" tarafından yazılıp Ermeni âmâlinden ve Ermenilerin gördükleri teşvîkden bâhis olan (1893 ve 97) senelerine â’id Sarı Kitâbda münderic bulunan rapor dahi bâlâdaki ifâdâtı te’yîd etmekdedir. Mösyö Kambon işbu raporunda Ermeni erbâb-ı ihtilâlinin köylülere millet, hürriyet ve muhtâriyet fikrlerini telkîn etmeği deruhde eylediklerini açıktan açığa i‘tirâf eylemekle berâber (Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermeni komitelerinin fa‘âliyyetine karşı tavır ve hareketi ne olmak lâzım gelir idi? Hükûmet-i Osmâniyye kendisinin inhitâtını istihdâf eden tahrîkâtı tasvîb edebilir mi idi?) diyor. Ceneral Mayevski Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilmiş harekât-ı ihtilâliyyeden ve bu komitelerin ecnebî konsolos ve misyonerlerden gördükleri mu‘âvenet ve mazhariyeti ber-tafsîl nakl etdikden sonra hülâsaten diyor ki, "Türkler hakkında vâki‘ olan şikâyât ne olursa olsun vekâyi‘in yegâne müsebbibleri Ermeniler olduğu âşikârdır." Bu bâbda birçok misâller zikr etdikden sonra ilâveten "Ermeni mes'elesine dâ’ir olan neşriyyât kizb- âlûddur. Usât kadınları çocuklarını muhâfaza içün silâha mürâca‘at etmemişlerdir. Bi'l-hâssa ihtilâl çıkarmak niyyetiyle silâha sarılmışlardır. Gayr-ı Müslim ve tamâmen ma‘sûm İslâmların ne sûretle telef edildiklerine dâ’ir yedimde evrâk ve vesâ’ik mevcûddur. Ahvâl-i mahalliye ve Ermeni mes'elesine vukûf-ı tâmmı olan Ceneral "Mayevski"nin eserinin ivaz ve garazdan ârî olarak tahrîr edilmiş olduğuna bir delîl-i celî bunun münhasıran Rus Erkân-ı Harbiyyesi içün yazılmış olmasıdır.

Vesâ’ik

Rus zâbitânından Kâ’im-i makâm Teverdohlebof'un raporundan:

1916’da Erzurum'un Rus kıta‘âtı tarafından işgâlinde gerek şehre ve gerek civârına hiç bir Ermeni yaklaşdırılmamışdır. İhtilâlden sonra her türlü tedâbîr lağv edilmiş bulununca Ermeniler Erzurum ve havâlîsine saldırdılar. Bu hücûmla berâber gerek şehrde ve gerek civâr köylerde hâneler yağma edilmek sâhibleri kâffeten katl olunmak gibi cinâyetler başladı. .....

Başkumandan Ermeni kıta‘âtı kumandanlarına efrâdın itâ‘atsizliği son dereceyi bulduğunu söyleyerek pek ağır tahkîrâtda bulundu. Eşkiyâca yapılan zulm ve ta‘addîyi ve yollarda çalıştırılmak bahânesiyle kıra götürülen Türklerin hemân yarı yarıya avdet etmesi husûsunu Ermenilere îkâ‘ ederek eğer taht-ı işgâle alınan arâzîde Ermeniler hâkim olmak istiyorlarsa kendileri mazbût ahlâk sâhibi olduklarını göstermeleri îcâb edeceğini ve yapdıkları cinâyetlerle kendi milletlerinin nâmını telvîs etmekde olduklarını Ermenilerin münevver kısmına pek acı lisânla ihtâr etdi. .....

Erzincan'da Ermenilerin Türkleri katl-i âmmı havâdisi vâsıl oldu. Kıtâl doktor ve müte'ahhid tarafından tertîb edilmiş. Ya‘ni herhâlde eşkiyâ tarafından tertîb edilmemişdir. ..... Bi'z-zât müte‘ahhid eğlenmek içün seksen kişi kadar bî-

çâreleri birer birer kafalarını parçalamış. Erzincan kıtâlinden sonra mükemmel silâhlarıyla mücehhez Ermeniler Erzurum'a doğru ric‘ate başladılar. Menzil hattını Kürdlerin tasallutundan vikâye içün birkaç topla birlikde menzil ile ric‘ate mecbûr olan bir Rus topçu zâbiti birgün icâbât-ı harbiyyeden olarak Ermeni kıta‘âtından ba‘zısını mevzi‘e sokmak istemiş muntazam harb etmek Ermenilerin hoşuna gitmediğinden bir gece Rus zâbitleri hânelerinde uyurlar iken evleriyle birlikte yakmak istemişler hâneyi tutuşdurmuşlardır. Rus zâbitleri pek güçlükle yangından kurtulmuşlardır. Erzincan'dan Erzurum'a ric‘at eden Ermeni eşkiyâ sürüleri yolları üzerine rast gelen İslâm köylerini ahâlîsi ile birlikte mahv etmişlerdir. .....

Kâ’im-i makâm Garbaztof çocuk kadın bir çok ma‘sûm cenâzesini ihtivâ eden bir câmi‘ havlusuna Ermeni kıta‘âtı nezdinde telefon hizmetini îfâ eden Ermeni kızlarından bir ikisini da‘vet ederek kızlara Ermeni ma‘rifetlerini görüp iftihâr etmelerini makâm-ı serzenişde söylemiş. Kızlar o hâli gördüklerinde müte’essir olacaklarına bî'l-aks meserretle gülmeğe başlamaları Ceneralin nefretle karışık hayretini mûcib olmuş ve pek ziyâde müte’essir olarak kendilerini ta‘zîr ve tekdîr etmeğe başlamış ve Ermenilerin hattâ kadın bile olsalar en alçak ve vahşî bir millet olduklarını ve harb ederek nice fecâyi‘ görmüş bir zâbitin bile tüylerini ürperten vahşet levhası karşısında ta‘lim ve terbiye ve mekteb görmüş genç kızların meserretle gülmeleri buna delîldir demişdir.

Vesâ’ik

Urfa'da Tellü'l-Kutûr civârındaki mü’esses eytâmhânenin müdîri olan Mösyö Lesli Urfa isyânı arasında Ermeniler ile birleşmiş ve hattâ kendisinin usâta bi'z-zât kumanda ettiği de tahakkuk etmişdir. Mü'essesesindeki Ermeniler ile birlikde teslîm oldukdan bir iki gün sonra hissettiği azâb-ı vicdâniyyeden dolayı olacak ki, zehir içerek intihâr etmiş ve sûret-i mütercemesi âtîde muharrer varakayı terk etmişdir.

"Son vasiyetim:

Şahsımdan başka Urfa'da hiç kimse bi'l-hâssa Künezler ve İkaret familyaları hiç bir sûretle mes’ûl değildir. Bunlar yapdığım şey’e karışmamışlardır. İçtiğimi evvelki misyonerhâneden getirdim. Ermeni ihtilâline dahl ve iştirâkim olmadı. Fakat ihtilâl bizi de sürükledi."

Y. H. Lesli

Bâlâdaki varaka Mister Lesli'nin hatt-ı desti ile yazılmışdır.

Urfa Alman Hastahânesi Doktoru

Urfa'da Alman Doktor
Hastahânesi Müdîr-î

Ermenak sânîsi
Yakob Künezler

Vesâ'ik

"The Encyclopaedia Britanica" nın ***"Armenia*** - Ermeni" kelimesi hakkında verdiği îzâhât meyânında Ermeni ihlâle dâ'îr ma'lûmât-ı müfîde mündericdir. "Tiflis'de ve Avrupa pay-ı tahtlarının bir çoğunda gazeteler ve hicviyeler neşri maksadıyla cem'iyyetler teşekkül etdi. Hınçakistler misillü cem'iyyât-ı hafiyye daha büyük bir mekâsıd-ı ihtilâl-cûyâne ile te'sîs etdi. Vilâyât-ı şarkıyyeye gönderdikleri murahhaslar fa''âl propagandalarda bulundular. Eşhâs-ı mezkûre oralara esliha ve mevâdd-ı müşte'ile idhâline gayret etdiler. Türkiye'nin sû-i idâresinden mütevellid hâdisât-ı âdiyeyi Avrupa'ya kıtâl-i fecî'a sûretinde gösterdiler. Harekât-ı ihtilâliyyeye ba'zı pek genç olan kimseler iştirâk ederek nihilist esâsâtı dâ'iresinde komiteler teşkîl etdiler. Ermeni ruhbânı tarafından bunlara muhâlefet edildi ilh..... Menfa'at-i şahsiyyeye müstenid emelleri ekseriyyet-i ahâlî tarafından adem-i kabûl gördü. Murahhaslar eşhâsa karşı sû-i kasdlarda bulundular. ilh..... Bu komitelerin teşvîkâtı netîcesinde zuhûr eden vekâyi'-i ma'lûmeden bahs etdiği sırada "İslâmların ekserîsinin Ermenileri himâye ve sıyânet eylediklerini" beyân ve tesbît ediyor.

Vesâ'ik

Kafkasya'da tab' ve neşr olunan ve Ermeni gönüllü rüe'sâ ve avenesi fotoğraflarını hâvî bulunan ***Volontaire Armenian*** *nâm albüm.*

İşbu albümün mukaddemesinde Ermeni gönüllü alaylarının ne sûretle teşekkül etdiğinden ve kısm-ı a'zamı Osmanlı sıfatını taşıyan bir takım kesânın Devlet-i aliyye aleyhine besledikleri mekâsıd-ı hâ'inâneden bahs edilmekdedir. Atîdeki fıkra bi'l-hâssa şâyân-ı dikkatdir:

"İntikâm sâ'atinin çaldığını bütün millet anladı. Bu gibi fırsatlar her zamân târîhde tekrâr etmez. Yarın Ermeniler istitâ'atlerine göre Türkiye Devleti'nin mahvına çalışmalıdırlar."

Vesâ'ik

Kars'da Dokuzuncu Ordu Kumandanı Şevkî Paşa'dan mevrûd 25 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîhli telgrafnâmeden:

"Sene ibtidâsında ordunun ileri harekâta başladığı andan itibâren Batum Mu'âhedenâmesinin akdi zamanına kadar Ermeniler kadın çocuk tefrîk etmeksizin yakalayabildikleri her Müslümânı hâtıra gelmez suver-i fecî'ada katl-i âmm ederek bugünkü mevki'lerine kadar çıkdılar. ..... Bi'l-hâssa Antranik'in binlerce avenesiyle

Gence ile Erivan ve Ordubat İran'daki mıntıkada bulunan ahâlî-i İslâmiyyeyi katl-i âmmı devâm ediyor. ..... Biz Ermenilerle hoş geçinmeyi ârzû etdik. İ'âşelerini te'mîn içün hükûmetleri nâmına külliyetli hubûbât vererek Ermeni muhâcirlerini kabûl ile iskân ve i'âşe etdik..... Hâlbuki Ermenilerin îkâ' etdikleri cinâyât zavallı İslâmları havf ve haşyetlere ilkâ ediyor. Bu bî-çâre tâli'siz insanların hayâtıyla nâmûslarının tahlîsi ve te'mîni içün muktezî tedâbîrin ittihâzı."

Şevkî Paşa'nın 27 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîh ve 5807 numrolu telgrafnâmesinden:

"Kabahlı ile beş kilometre garb-ı şimâlîsinde kurbân köyleri ve bunlar civârındaki İslâm kurâsına Ermeni asker ve ahâlîsi tarafından baskın yapılarak üç yüz kadar İslâm şehîd edilmiş mütebâkîsi hicrete mecbûr edilerek malları gasb olunmuşdur..... Şimdiye kadar yapılan tahkîkâtdan bu havâlîde yüz otuz üç köy ahâlîsi perîşân edilmişdir. ..... Bî-taraf bir hey'etin mahallinde yapacağı tahkîkâtdan derhâl müstebân olacağı üzere yakılan yüzlerce Müslümân köyüne mukâbil Ermenilerin hiç bir şey'ine dokunulmamış iken kendileri bu insâniyetkârâne mu'âmelemize mukâbil zulm ve i'tisâflarından vazgeçmemişlerdir."

Mülgâ Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanı Mîrlivâ Kâzım Paşa'nın 1 Kânûn-ı Evvel [1]334 târîhli raporundan:

"Arâzî-i müstevliyemizin istirdâdında ve elviye-i selâsenin tarafımızdan işgâlinde Ermenilerin beşikteki çocuklardan hasta döşeğindeki ihtiyârlara kadar ellerine Müslüman olarak ne geçerse süngüleyerek, baltalayarak, gözlerini oyarak katl-i âmm etdikleri vesâ'ikiyle (fotoğraf, rapor, Rus zâbitlerinin raporları) sâbitdir. .....

Erzincan, Mama Hatun, Erzurum, Kars ve civâr köylerinde Ermenilerin fecâyi'i o kadar azîmdir ki görülen sahneler en katı yürekli olanları dahi ağlatmışdır. Bugün dahi o fecî' manzaralar bilmeyenlere, inanmayanlara, inkâr edenlere i'tilâf murahhaslarıyla muhtelit hey'etlere gösterilebilir."

Vesâ'ik

Takvîm-i Vekâyi' 19 Kânûn-ı Sânî [1]335 numro 3423

Mecli-i Meb'ûsân'da tehcîr vukû'âtı hakkındaki istîzâh müzâkerelerinde Muş Meb'ûsu İlyas Sâmî Efendi hâdisât-ı vâkı'ada nüfûz-ı me'mûriyyetini sû-i isti'mâl edenlerin kemâl-i adâlet ve şiddetle tecziyeti lüzûmunu beyân etmekle berâber vukû'ât-ı mezkûrenin ne sebeble tahaddüs etdiğini tahkîk etmek lüzûmunun da ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması iktizâ etdiğini ve [1]312 senesinde Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilen vekâyi'-i ihtilâliyye esnâsında Osmanlının nesâyîh-i dîndârâne ve

âlî- cenâbânesine ittibâ‘-ı hareket eden ahâlî-i İslâmiyye tarafından kendi dâ’ire-i intihâbiyyesi dâhilinde hiç bir Ermeninin huzûr ve râhatı selb edilmediği ve vekâyi‘-i ahîre esnâsında ta‘assub-ı dînî ile hareket edildiği hakkındaki iddi‘âların merdûd olduğunu ve Muş Meb‘ûsu Papasyan Efendi'nin seferberliğin bidâyetinde kendisine "Son zamanda Erzurum'da akd edilmiş kongrede Ermeniler içün dâhilde tamâmiyle bî-taraf kalmak, hudûdda Rusya'ya müsellahan mu‘âvenetde bulunmak husûsâtının ihtiyârı fakat Rus istîlâ ve işgâlinden sonra mükellefiyyet-i askeriyye sûretinde Rusların emelinin tevsî‘ine çalışmak lâzım geldiği hakkında ittihâz-ı mukarrerât eylediğini, "mütefekkir Ermeni arkadaşlarının bu gibi komite esrârını ifşâ etmek muvâfık olmadığı zemînindeki i‘tirâzlarına rağmen alenen söylediğini ve mukarrerât-ı vâkı‘a hükûmetçe tamâmıyla ma‘lûm olduğu hâlde bir hareket-i fi‘liyye-i ihtilâliyye görülmeden hiç bir ferdin dûçâr-ı tecâvüz olmasına meydân vermeyiniz. Şiddetle âsâyişi te’mîn ediniz" diye Muş Mutasarrıflığı'na Dâhiliye Nezâreti'nden evâmir i‘tâ edilmiş olduğunun meydândaki hakîkatlerden olduğunu ve yüz binlerce ahâlî-i İslâmiyyenin bu cür’etkâr komiteler tarafından fecâyi‘-i gûnâ-gûn ile itlâf ve imhâ eylediğini ve gerçi keyfiyyet tavsîfe hâcet olmayacak derecede âşikâr ise de Rus kumandanlarından Tever Duhlebof'un neşr etdiği hâtırâtın müdde‘ayâtı isbât edeceğini ve mezkûr hâtırâtda "Erzurum'da şehr hâricinde çalışdırmağa götürülen Türklerin ekserîsi Ermeniler tarafından katl edilmişdir. Doktor Azaryef ile Karahisâr vâkı‘ası re’îsi Murâd "800"den fazla Türk'ü katl eylemişdir. Müslümân maktûller büyük çukurlara ve beher çukura 70, 80 kişi olmak üzere doldurmuşlardır. Menzil hidemâtında kullanılan bütün Kürdler, Ermeniler tarafından kâmilen katl-i âmm edilmişdir. Ceneral Odişelisne, Ilıca karyesinden kaçamayan Türklerin kâffesinin katl edilmiş olduğunu bi'z-zât söylemişdir. Kâ’im-i makâm Garbanof câmi‘ havlusunda iki arşun irtifâ‘ında Müslümân cenâzesi yığılmış olduğunu ve bunların arasında her yaşda kadın, erkek, çocuk mevcûd bulunduğunu ve kadın cenâzelerinde cebren ta‘arruz âsârı görüldüğünü ifâde etmişdir. Erzurum'da hammâma sokulan iki yüz yetmiş kişiden yalnız yüz kişinin bi'z-zât kendisi tarafından kurtarılmış olduğu beyân ile 17 Şubat'da Türk pazârının yağma ve Tepe köyünün bütün ahâlîsi kadın ve çocuklar dâhil olduğu hâlde Ermeniler tarafından katl-i âmm edilmişdir. 27 Şubat'da Erzurum'da Türklerden üç binden fazla eşhâs katl edilmişdir" diye muharrer ve mestûr olduğunu ifâde etmişdir.

Vesâ’ik

Prevayeç nâmındaki İsveç zâbiti tarafından yazılıp Mya Dagligt Allehanda nâm İsveç gazetesinin 23 Nisan sene [1]917 târîhli nüshasında neşr olunan makâlenin hulâsa-i münderecâtı:

"Anadolu'da seyâhatim esnâsında gerçi Ermenilerin şâhid-i sefâleti oldum. Fakat müretteb mezâlime hiç bir yerde tesâdüf etmedim. Ancak bunun içündir ki, bu bâbda icâle-i kaleme lüzûm gördüm. Ermenilerin Türkiye'nin şimâlinden havâlî-i cenûbiyyeye nakl ve tehcîrinde Hükûmet-i Seniyyenin bir mecbûriyyet-i kat'iyye tahtında hareket etmiş olduğunu teslîm etmek iktizâ eder.

Erzurum havâlîsinde Rusların memleketi işgâline ve düşman ordusuyla birlikte icrâ-yı harekât imkânına intizâr eden Ermenilerin o havâlîden teb'îdi bi'l-hâssa kesb-i zarûret etmişdi. 1916 senesi Şubat'ında Erzurum'un işgâli esnâsında bir Ermeni bana "Eğer bizi Erzurum'da bırakmış olsalar idi şehr çoktan sukût ederdi" dedi. Hiç kimse sâhib-i satvet düşmanlar tarafından tehdîd edilmekde olan Türkiye gibi bir memleketi dâhilî düşmanlarının harekât-ı hâ'inânelerinden tevakkîye ma'tûf mukarrerâtından dolayı mu'âheze edemez.

Memâlik-i sâ'iredeki milel-i mahkûmenin ahvâli nazar-ı dikkate alındığı takdîrde dînlerini, lisânlarını, edebiyâtını, mekteblerini muhâfaza etmiş olan Ermenilerin memâlik-i Osmâniyyede nâ'il-i refâh olduklarını i'tirâf etmek zarûrîdir.

Esnâ-yı naklde metâ'ib-i hicretin tahfîfi zımnında icrâsı şâyân-ı ârzû bir çok husûsâtın yapılmadığı doğrudur. Ancak kaviyyü'ş-şekîme üç devletle harb etmekde bulunan bir devletin vaz'iyyet-i mühlikesi muhâcirlere icrâ edilenden mâ-adâ mu'âvenet-i mü'essire ibzâlini imkânsız bırakdığını hakîkat nâmına beyân etmelidir. Bu muhâcirleri şimendüferlerde Konya ovasında arabalarda yaya olarak Toros yollarında Adana, Haleb ve Deyr-i Zor sahrâlarında gördüm. Sefâletlerini inkâr etmek istemem. Lâkin re'yü'l-ayn müşâhedâtıma binâ'en beyân ve tasdîk ederim ki, vedâ'atlerinde hicret eden bu adamlara karşı jandarma kıta'âtı tarafından zulm ve i'tisâf edildiği vâki' değildir."

BOA. *HR. HU*, Kr.173/5

- 206 -

TERKEDİLMİŞ EMLÂK VE ARAZİDEN ZİRAAT BANKASI'NA OLAN BORÇLARIN ÖDENMESİ

[*Başka mahallere nakledilen Ermenilerle, Yunanistan'a ve Bulgaristan'a göç edenlerin, terkettikleri emlâk ve araziden Ziraat Bankası'na borçlarından dolayı rehin bulunanlar hakkında yapılacak muameleye dair Meclis-i Vükelâ kararı.****]***

20 Ca. 1335 (14 Mart 1917)

Meclis-i Vükelâ Müzekerâtına
Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu: 34
Târîhi: 20 Cumâda'l-ûlâ sene (1)335
14 Mart sene (1)333

Tebliğ Olunduğu Deva'ir:
Dâhiliye, Ticâret ve Zirâ'at Nezâretlerinebildirilmişdir.

Hülâsa-i me'âli

Mahall-i âhara nakl olunan Ermeniler ile Yunanistan'a hicret edip hükûmeteyn beyninde emlâk ve arâzîsi tâbi'-i mübâdele olan Rumlardan ve Edirne mukâvelenâmesi mûcebince Devlet-i Aliyye ile Bulgaristan beyninde emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin mübâdelesi ta'ayyün eden Bulgarlardan metrûk emlâk ve arâzîden Zirâ'at Bankası'na merhûn bulunanlar hakkında olunacak mu'âmeleye ve ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 28 Muharrem sene [1]335, 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332 târîhli ve 707 rakkamlı tezkiresi üzerine bi'l-muhâbere Mâliye Nezâreti'nden alınan 14 Cumâde'l-ûlâ sene [1]335, 11 Mart sene [1]333 târîhli tezkire okundu.

Karârı

Mâliye Nezâreti'nin tezkiresinde muharrer olduğu üzere Bulgar ve Rumlara â'id emlâk ve arâzînin Hazîne-i Celîle'ye ta'allûku olmayıp ancak Ermenilerden metrûk emvâl-i merhûnenin bankanın nizâmât-ı mahsûsasına tevfîkan devâ'ir-i icrâ'iyye ma'rifetiyle bi'l-müzâyede satdırılarak bedelâtından istîfâ-i matlûb edilmesi hâlinde bunların dûn bedel ile elden çıkmaları ihtimâline binâ'en zarar muhakkak göründüğünden medyûninin borçlarının mevcûd malları esmânından tesviye etdirilerek merhûnun hazîne nâmına kaydının icrâsı ve satılacak emvâl-i menkûlesi bulunmayan medyûnların bankaya borçlarının [emvâl-i] gayr-i menkûle-i merhûneleri şuhûr ve kasabât dâhilinde bulunduğu takdîrde bedel-i îcâriyyelerinin tahsîsi sûretiyle tesviyesi ve köylerdeki arâzî-i merhûneye gelince emvâl-i mezkûrenin bedelâtı olmak üzere sâhib-i evvellerinin hesâb-ı cârîlerine geçirilecek matlûblarından bankaya olan deynlerinin dahi te'diyesi münâsib göründüğünden bu sûretle mu'âmele-i lâzime îfâsının Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîği ve Mâliye Nezâreti'ne ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı.

Mâliye Nezâreti'nin tezkire-i mebhûsesi Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîğ olunarak alınacak mütâla'alar üzere takarrür etdirileceğinden ona göre icrâ-yı îcâbı.

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 207/73

- 207 -

GEYVE'DE ÇETECİ ERMENİLERE YATAKLIK YAPAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMELERİ

[*Geyve kazasındaki Ermenilerinden demiryollarında ve amele taburlarında çalışanların, Ermeni çetelerine yataklık ettiklerinden tehcire tabi tutulmaları gerektiğine dair Geyve Kaymakamlığı'ndan İzmit Mutasarrıflığı'na gönderilen rapor.****]***

29 B. 1335 (21 Mayıs 1917)

Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyyeti
144

İzmit Sancağı Mutasarrıflığı Cânib-i Alîsine
Sa‘âdetlü Efendim Hazretleri

Geyve kazâsından menâtık-ı ma‘lûmeye nakl edilen Ermenilerin hemân kısm-ı küllîsinin ma‘hûd Sabah Gülyan'ın bi'z-zât bu kazâ köylerini dolaşıp teşkîl eylediği Hınçak komitesine mensûb oldukları daha bidâyet-i edillesiyle makâm-ı atûfîlerine arz edilmiş ve Ermenilerin hicretlerinden evvel emr ü irâdeleriyle erkân-ı mühimmesi menâtık-ı ba‘îdeye nefy olunmuş idi.

Bunların mensûbîninden ba‘zıları şimendüfer kumpanyası'nın amelelik dîvârcılık, taşçılık gibi hidemâtında bulundukları içün telakkî olunan emr üzerine burada bırakılmışlardı ki nüfûs adedi epeyce bir yekûn teşkîl etmekdedir. Bu sûretle kendi memleketlerinde kalan bu Ermeniler istasyonda ikâmet etmekde ve her gün Doğançayı'nda bulunan Sille Amele Taburu efrâdıyla sâ’ir Ermenilere yataklık etmekde ve vekîl-i umûrları imiş gibi hizmet etmekdedirler. Bunlardan aslen Bitlisli olup yirmi seneden beri Geyve'de ikâmet eden Marko ile aslen Geyve'nin Kancir karyeli Serupe nâmındaki adamların ve kâbilelikle müştagil Mami nâm kadının daha üç gün evvel Sille Amele Taburu efrâdından Yalovalı Aram ile Geyve'nin Kancir karyesinden Asker Bereç nâmındaki adamlara yataklık ederek Avusturya teb‘asından Mösyö de Lenker'in fabrikasından yüz elli iki yüz lira kıymetindeki kayışı çaldıkları ve bunu hazm etmek içün fabrika bekçisiyle Köprübaşı muhtârının "otomatik" tabancayı göğsüne dayayıp öldürecekleri sırada der-dest edildikleri ve bir gün evvelisi de yine Sille Amele Taburu efrâdından Kancirli Aram Minasyan nâmında hâlis Hınçakist bir adamın Arifiye istasyonunda karanlıkdan bi'l-istifâde tren-i mahsûsa atlayarak Geyve'den geçerken jandarmalar tarafından görülüp kendisini aşağıya atarak ve ma‘hûde ebe kadının evinde gizlenip mezbûre kadın tarafından merkûm Aram'a müdâvât-ı âcile icrâ edilmekle beraber kendisinin saklandığı gerek tren-i mahsûsa râkib olanın ve gerekse fi‘l-i sirkati îkâ‘ ile iki İslâmın kanına girmeğe ramak kalmış iken ele geçirilen iki cânînin evrâk-ı tahkîkıyyeleriyle ma‘an Dîvân-ı Harb'e tevdî‘ olunmak üzere kazâ jandarma bölük kumandanlığı tarafından İzmit Jandarma Taburu Kumandanlığı'na gönderilmiş olmaları ma‘rûzât-ı âcizânemi isbâta kâfîdir zannındayım.

Bu böyle olmakla berâber geçenlerde Kurtbelen civârındaki bir mağarada un ile bir mikdâr şeker dahi bulunmuşdur. Dağlarda çeteler teşkîl ederek bir çok ehl-i İslâmın

kendilerini katl ve mâllarını yağma eden firârî Ermeni efrâdı tarafından cinâyât-ı adîde îkâ‘ edilmekde olduğu zâhir ve bâhirdir. Bu Ermenilerin vakitli vakitsiz gidip gelmelerini dokuz seneden beri Geyve istasyon me’mûru bulunan Boyacıyan Efendi nâm kimsenin teshîl eylemesi de akla ba‘îd değildir. Kumpanya da müstahdem olması i‘tibârıyla Geyve'de ve bi'l-hâssa istasyonda ikâmet eden bu Ermeniler uzak mahallere müteferrik sûretde dağıtılmadıkça ve aslen bu mıntıka halkından olup yine bu mıntıkadaki amele taburlarında istihdâm olunan Ermeniler uzak mahallerdeki kıta‘âta nakl ve teb‘îd olunmadıkça her bir fenâlığın vukû‘u mahsûs ve muhakkakdır. Bir gün olacak ki bunlar yangın bile çıkaracaklardır. Şu bir aydan beri bi'l-hâssa bu taburlardan firâr edip de müsellah çeteler teşkîl eden Ermenilerin ne kadar mazlûm Müslüman kanı akıttıkları kuyûdât ile sâbitdir. Artık bu hâller meydânda iken buna feryâd etmemek beşerin ve bi'l-hâssa te’mîn-i inzibâta ve âsâyişe ve hukûk-ı ibâdı muhâfaza ile berâber umûrunu tedvîre me’mûr kimselerin yed-i kudretinde değildir. Harb-i hâzır dolâyısıyla Müslümân köylerinde eli silâh tutacak erkek nâmıyla hemân hiç bir kimse kalmamış en genç ve dinç bulunan Ermeniler amele taburlarından firâr edip evvelce kendi elleriyle yer altına gömdükleri silâhları birer birer çıkarıp gâyelerini elde etmek ve bir intikâm almak içün bî-çâre kadınları çocukları ve ihtiyâr Müslümanları hem de canavarcasına kesmeğe devâm eylemekde bulunmuşlardır. Ma‘lûm-ı âsafâneleridir ki Ermenilerin hicretlerinden sonra livânın her tarafından müdhiş harîkler vukû‘a gelmiş ve bunların fâ‘illerinin yine bu Ermeniler olduğuna şübhe kalmamışdır. Yangın zuhûr etmeyen yalnız Geyve kazâsı kalmışdır ki hâl böyle devâm etdikçe (yani istasyondaki yüz nüfûs râddesindeki Ermeniler memâlik-i ba‘îdeye gönderilip aynı zamânda bu mıntıka halkından olup yine bu mıntıkadaki amele taburlarında müstahdem Ermeniler uzak kıta‘âta gönderilmezse) Geyve kazâsında da yangın çıkarılacak ve belki de bir çok Müslümân kadın ve çocuklarla bir takım ihtiyârların kanları akacakdır. Ma‘a-hâzâ geçen sene Geyve'nin pazarına tesâdüf eden bir perşembe günü hükûmet konağında Zirâ‘at Bankası'nın ikâmet eylediği odanın dışarıdan kasanın bulunduğu köşesine kundak konulmak sûretiyle de harîk îkâ‘ına çalışılmış ve lehü'l-hamd hemân yetişilerek itfâ olunmuşdur. Bununla berâber kumpanyada istihdâm olunan bu adamların mâ-fevki olup her nedense hâlâ burada bırakılan ve on seneden beri Geyve'de müstahdem bulunan Trablusgarb harbi esnâsında harbin devâmı müddetince buradan def‘ edilip şimdi her ne esbâba mebnî ise burada kullanılan Mösyö Sotyo nâmında hâlis bir İtalyan mühendisi mevcuddur. Bu adamın da sû-i niyyeti ve Ermenilere olan sahâbet ve himâyesini şu kadarcık olsun arz edeceğim. Bekçiyi öldürecek olan bu sârik kumpanyasını o gece hânesinde yedirip içirip fi‘l-i sirkati îkâ‘ etmek içün dışarıya salıveren Marko ile Serupe nâm kimselerin ifâdesi alınmak içün Hükûmete gönderilmeleri bu İtalyan mühendisinden iltimâs olundukta Direksiyonun emri olmadıkça kimseyi gönderemeyeceğini ve Ermenilerin hiç bir cürm irtikâb ve îkâ‘ etmeyecekleri bedîhî bulunmakla berâber kumpanya mensûbîninin Hükûmetle alâka ve münâsebetleri bulunmadığını beyân eylemiş ve şu beyânât bi't-tab‘ merdûd bulunduğu gibi Hükûmet içerisinde de Hükûmetin bulunmayacağı bedâhetine nazaran Marko ile Serupe nâm kimseler Hükûmete götürülerek ifâdeleri alınmış ve yine serbest bırakılıp

işleri başına gönderilmişdir. Artık ahvâlin bu derece münkeşif olduğuna nazaran bu Ermenilerin yine buralarda istihdâmı kat‘iyyen câ’iz değildir. Buna binâen netîcesinin vehâmeti der-kâr olan mes’elenin ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması ve icrâ-yı îcâbına inâyet buyurulması selâmet nâmına hâssaten arz ve istirhâm olunup ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 21 Mayıs sene [1]333

Geyve Kâ’im-i makâmı Vekîlî
Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı

Hüseyin Sabrî**BOA. *DH. EUM,* 2/227**

- 208 -

SAKINCALI BEŞ ERMENİNİN LİVA HARİCİNE ÇIKARILMASI

[*Dîvân-ı Harb-i Örfîce tutuklu ve saklanmak suretiyle kalmış beş sakıncalı Ermeninin liva haricine çıkarılmalarına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahrîrat.****]***

22 L. 1335 (11 Ağustos 1917)

Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı
Tahrîrât Müdîriyeti
Umûmî: 7157
Husûsî: 186

***Hülâsa*:** *Dîvân-ı Harb-i Örfîce mahkûm ve mevkûf bulunan beş Ermeninin livâ hâricine teb‘îdine müsâ‘adeye dâ’ir.*

Mahrem

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

Ermenilerin teb‘îdi sırasında Dîvân-ı Harb-i Örfîce mahkûm olup mevkûf bulunmuş ve ihtifâ etmek sûretiyle kalmış olan merbût cedvelde isimleri muharrer beş şahıs Ermeninin isimleri hizâsında muharrer olduğu üzere esâsen kendileri erbâb-ı mefsedetten olup burada ibkâları mahzûrdan sâlim görülemediğinden livâ hâricine nakl ve teb‘îdlerine müsâ‘ade buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Şevvâl sene [1]335
ve Kayseri Mutasarrıfı
Fî 11 Ağustos sene [1]333

BOA. *DH. EUM,* 2/41

- 209 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİNE MÜSAADE EDİLDİĞİ

[*Savaş sebebiyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin iaşe ve iskânlarının temin edilerek emniyet içinde geri dönmelerine müsaade edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara şifre telgraf.****]***

16 M. 1337 (22 Ekim 1918)
Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyîr ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi

Dâhiliye Nezâretinden İstanbul, Adana, Hüdâvendigâr, Konya, Ankara, Kastamonu, Haleb, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Sivas, Edirne, Aydın vilâyetleriyle, İzmit, Bolu, Kütahya, Karesi, Kayseri, Niğde, Menteşe, Antalya, Urfa, Canik, Eskişehir, İçel, Mar'aş livâlarına keşîde edilen 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

1- Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahalle sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin çıkarıldıkları mahallere avdetlerine müsâ'ade edilmesi Meclis-i Vükelâca takarrur etmiş olduğundan avdete tâlib olanlara müsâ'ade edilecekdir.

2- Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı dâhilinde vesâ'it-i i'âşenin adem-i kifâyesine binâ'en işbu mahaller ahâlîsinden avdet etmek isteyenler içün evvel-i emrde mahalleriyle bi'l-muhâbere selâmet-i seyr ve seyâhatleri ve i'âşe ve iskânları esbâbı te'mîn edildikçe pey-der-pey azîmetlerine müsâ'ade edilmesi muktezîdir.

3- Bu karâr menâfi'-i âliye-i memleket nazar-ı i'tibâra alınarak ittihâz edilmiş olduğundan emr tatbîkâtında kat'iyyen ta'allül ve te'ahhura meydân verilmeyecekdir.

Aslına Muvâfikdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 210 -

MEMLEKETLERİNE AVDET EDECEK AHALİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER

[*Savaş sebebiyle başka mahallere sevk ve nakl edilen ahalinin memleketlerine dönmelerine müsaade edildiği ve bunların emin ve salim bir surette dönebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması ve bu hususlarda kusuru görülenlerin cezalandırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara yazılan şifre telgraf.****]***

17 M. 1337 (23 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviye-i müstakilleye yazılan 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli 31558 numrolu şifre sûretidir.

18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifrelere zeyl.

Esbâb-ı harbiyyeden dolayı mahall-i âhara sevk ve nakl edilen bi'l-umûm ahâlînin memleketlerine avdetlerine müsâ'ade i'tâsı Hükûmetçe ne derece matlûb ise bunların emîn ve sâlim bir sûretde te'mîn-i seyr ü seferleri de kemâl-i ehemmiyyetle müstelzemdir. Binâ'en-aleyh mevâdd-ı âtînin nazar-ı dikkatden dûr tutulmaması muktezîdir.

1- Her vilâyet veyâ livâ merkez veyâ mülhakâtında tâlib-i avdet ne kadar nüfûs ve â'ile vardır ve bunlar nerelidir?

2- Birinci fıkrada gösterilip tâlib-i avdet olan eşhâsın memleketleri nazar-ı i'tibâra alınarak avdetleri ve memleketlerinde iskânları mümkin olup olmadığının ve seyr ü seyâhatlerinde selâmet-i kat'iyye bulunup bulunmadığının gidecekleri memleket hükûmetiyle muhâbere edildikten ve mikdârları hakkında mahalline ve merkeze ma'lûmât verildikden sonra eşhâs-ı mezkûre i'âde olunabilecekdir.

3- Ahâlî-i mezkûrenin kemâl-i selâmetle i'âdesi i'âde eden hükûmât-ı mahalliyye rü'esâsının taht-ı mes'ûliyyetinde cereyân edeceği cihetle husûsât-ı mebhûsenin bi'l-muhâbere ta'yîn ve tesbîtinden ve ahvâl ve vaz'iyyet-i hâzıraya göre yollarda selâmet-i seyr ü seyâhatleri her sûretle şâyân-ı i'timâd me'mûrîn-i inzibâtiyye ile sâ'ir alâkadâr me'mûrîn tarafından te'mîn edildikden sonra icrâ olunacakdır.

4- Husûsât-ı ânifenin tatbîk ve icrâsında kusûr ve tekâsülü görülen me'mûrîn hakkında derhâl en şedîd mücâzât tatbîk edilmek üzere hemân merkeze iş'âr kılınacakdır.

Aslına Muvâfikdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 211 -

ERMENİLERİN SEVKİNDE ALINAN TEDBİRLER

[*Kullanılmakta olan emval-i mezkurenin Ermeniler geldikçe boşaltılması, Bitlisten gelen Ermeniler Diyarbakır ahalisinden değil iseler salimen memleketlerine iadeleri, Musul'dan Mardin'e sevk olunanların da aynı muameleye tabi tutulmaları, Musul ve Cizre'den çıkarılanların mahallerine iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre sureti.****]***

22 M. 1337 (27 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden Diyârbekir Vilâyeti'ne keşîde olunan 28 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

C. 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 şifre

1- El-yevm meşgûl olan emvâl-i mezkûrenin Ermeniler geldikçe pey-der-pey tahliyesi muvâfikdır. Fakat boş olan hânelerin tahrîbden vikâyesi lâzımdır.

2- Bitlis'den tahrîk edilen Ermeniler Diyârbekir vilâyeti ahâlîsinden değil iseler bunların 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifreli telgrafnâme ile icrâ edilen teblîğât vechile sâlimen ve müreffehen memleketlerine i‘âdeleri muktezîdir.

3- Musul'dan Mardin istikâmetinde sevk olunan Ermenilerin de Musul havâlîsi ahâlîsinden oldukları takdîrde kezâlik aynı mu‘âmeleye tâbi‘ olmaları îcâb eder.

4- Ba‘de-mâ Ermeni sevkiyâtının ta‘tîli ile berâber Musul ve Cizre'den çıkarılmış olan eşhâs-ı mezkûrenin mahallerine i‘âdeleri hakkında İkinci Ordu Kumandanlığı'na serî‘an teblîğât icrâsı ayrıca Harbiye Nezâreti'ne yazılmışdır.

Aslına Mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 212 -

RUM VE ERMENİLERİN CEMAATLERİNE İADELERİ

[*Savaş nedeniyle başka yerlere sevkedilen Rum ve Ermenilerin kendi memleketlerine veya ait oldukları cemaatlere iadeleri ve bunların sayılarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

26 M. 1337 (1 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 32528 **Mahrem ve Müsta'celdir.**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Esbâb-ı harbiyyeye binâ'en mahall-i âhara sevk ve nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri hakkında Hükûmetçe ittihâz olunan karâr üzerine keyfiyyet taşralara ta'mîm ve teblîğ edilmiş ve bu teblîğâtdan bir kısmının da birer sûreti leffen takdîm kılınmışdır. Teblîğât-ı vâkı'a ahâlî-i mezkûrenin serbestî-i seyr u seferine ve gidecekleri yerlerde te'mîn-i iskân ve i'âşeleriyle Kânûn-ı Esâsî-i Osmânî'nin kabûl etdiği hürriyyet-i vicdâniyyenin mutlak ve kat'î sûretde tatbîkine ve mesârıf-ı seferiyyelerinin Hükûmetçe tesviyesine ve harb dolayısıyla işgâl edilmiş olan mekâtib ve me'âbid ve mü'essesât-ı sâ'irenin ve himâye kasdıyla vaktiyle dârü'l-eytâmlara ve ahâlî nezdine kabûl olunan eytâmın hemân â'id oldukları cemâ'atlere i'âde ve teslîmine ma'tûfdur. Vürûd eden ma'lûmâta nazaran ahâlî-i merkûmeden kendiliklerinden avdet edenler hâric olmak üzere ma'rifet-i Hükûmetle şimdiye kadar Sivas'a 3160 nüfûs Ermeni ve 136 Rum ve Ma'mûretü'l-azîz vilâyetine 2721 Ermeni, Canik'e 456 Rum ve 271 Ermeni ve diğer mahallere de Rum ve Ermeni muhâcirîni sevk ve i'âde edildiği gibi Menteşe ve Antalya Rumları tamâmen mahallerine gönderilmiş ve teşekkürleri hükûmet-i mahalliye tarafından teblîğ edilmişdir. Bunlardan başka Tekfurdağı ve Edirne ahâlîsinden dahi bir hayli Ermeni yerlerine sevk edildiği gibi İzmit'in Bağçecik Ermenileri kâmilen i'âde edilmişdir ve Ermîşe Dârü'l-eytâmı alâkadarlarına teslim olunmuşdur. Kezâ Brusa ahâlîsinden olup vürûd etmekde olan Ermenilerle Yeniköy, Şile, Ayvalık Rum ahâlîsi pey-der-pey i'âde olunduğu ve İzmit'deki Ermeni eytâmıyla diğer dârü'l-eytâmlarda mevcûd yetîmler ve ahâlî nezdinde bulunan bî-kes Ermeni etfâlinden bir çokları da patrikhânelere i'âde kılınmışdır. Tafsîlât-ı ânifeden anlaşılacağı vechile ahvâl ve şerâ'it-i hâzıra-i fevka'l-âde dâhilinde

mesken ve i‘âşe buhrân-ı şedîdinden başka vesâ’it-i nakliyyenin fikdânına rağmen yekûn olarak 7163 Ermeni 2455 Rum yerlerine i‘âde ve iskân edilmiş ve el-yevm İstanbul'da mevcûd olup bu günlerde sevk edilmekde olan 1083 Ermeni ve Rum nüfûs ilâve edildiği takdîrde mecmû‘u 10601 nüfûsa bâliğ bulunmuşdur. Ahîren teşebbüsât ve ta‘kîbât-ı mükerrere ve ciddiyye üzerine elde edilen bir iki küçük vapurla da Marmara havzası sâkinlerinden bulunan Rum ve Ermenilerin ve bunlar meyânında Şile, Yeniköy ahâlîsinden bulunan Rumların i‘âdesine şurû‘ edilmiş ve gidecekleri mahallere de mebâliğ-i lâzıme bi'l-irsâl iskân ve i‘âşeleri esbâbı te’mîn ve her kâfileye nezâret etmek üzere birer me’mûr terfîk edilmişdir. Dört sene zarfında devâm eden şu hâl-i fevka'l-âdenin îlâd etdiği gûnâ-gûn müşkilât ve fikdân-ı vesâ’it nazar-ı dikkate alındığı takdîrde bütün bu mu‘âmelât ve hâdisâtın istisğâr edilemeyeceği ve der‘uhde edilen vazîfenin a’zam-ı mesâ‘î sarfıyla îf‘âsına çalışıldığı müstağnî-i arz ve îzâhdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Safer sene [1]337
ve
Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı
Mustafa Arif

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 213 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNÜŞLERİNE KOLAYLIK GÖSTERİLMESİ VE İHTİYAÇLARININ SAĞLANMASI

[*Savaş nedeniyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin seyahat vesikaları olmaksızın seyahat edebilmeleri ve kendilerinin masrafsız, yiyecekleri verilerek diğer ihtiyaçlarının da karşılanması ve emniyet içinde gidecekleri yere varmalarının sağlanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere ve livalara yazılan şifre sureti.****]***

30 M. 1337 (5 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

*Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviyeye yazılan 5 Teşrîn-i Sânî sene **[****1****]****334 târîh ve 41602/824 numrolu şifre sûretidir.*

1- Yerlerine avdet edecek Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâline mecbûr tutulması ve mezkûr vesîkaların da bir takım mu‘âmelât netîcesinde verilmekde olması yüzünden ahâlînin hayli müşkilâta dûçâr olduğu anlaşılmışdır. Bunlar taraf-ı

Hükûmetden gönderilmekde olduğu cihetle vesîka istihsâline hâcet olmadığından trene irkâblarında bir liste tanzîmiyle seyyâre tevdî‘i ile iktifâ olunması.

2- Seyâhat vesîkası i‘tâsı akîbinde hükûmet-i mahalliyece Ermenilerin yedindeki ekmek vesîkalarının istirdâd edilmekde olduğu ve hâlbuki tren bulunamamak yüzünden bunların günlerce ekmeksiz kaldığı bildirildiğinden bunlara orada ve yolda kifâyet edecek mikdârda ekmek i‘tâsı ve güzergâhda da it‘âm edilmeleri.

3- Seyâhat edecek Ermenilere haftada iki def‘a tren tahsîsi içün Harbiye Nezâreti'nden hat komiserlikleri'ne emir verildiğinden vilâyât ve elviye ve kazâlarda bu teblîğâtdan istifâde edilerek sevkiyâtın a‘zamî dereceye iblâğ olunması.

4- Ermenilerin yol masrafları Harbiye tahsîsâtından te’mîn ve ta‘ahhüd edilmiş olduğundan mesârif-i seferiyyelerinin tahsîsât-ı mezkûreden tesviyesi.

5- Cebr ve tazyîk ve havf ile ihtidâ edenler hakkındaki teblîğât-ı sâbıka mûcebince kendilerinin serbest bırakılmaları hakkındaki ahkâmın kemâl-i ehemmiyyetle tatbîki ve pey-der-pey buraya da ma‘lûmât i‘tâsı.

6- Ermeni cemâ‘atine hemân kilise tedâriki içün Hükûmetçe mu‘âvenet-i mü‘essire îfâsı (Yalnız Konya'ya).

7- Ermenilerin esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ ta‘arruz ve tecâvüze ma‘rûz kalmamalarının te’mîni ve âsâyiş ve inzibât-ı mahallîinin muhâfazası husûslarına son derece i‘tinâ edilmesi.

Husûsât-ı muharrere hakkındaki teblîğât-ı adîdeye rağmen şikâyâtın tevâlîsi vazîfeye karşı lâkaydâne hareket edilmekde olduğunu göstermekde olduğundan ba‘de-ez-în bu bâbda vukû‘a gelecek şikâyâtdan dolayı me’mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes’ûliyyetleri muhakkak bulunduğu ta‘mîmen ve kemâl-i ehemmiyyetle teblîğ olunur.

Aslına Mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ,* 43/34

- 214 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİ ESNASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

[*Harp dolayısıyla başka mahallere sevkedilmiş olan Ermenilerin yerlerine geri dönmeleri hususunda gerekenlerin yapılması, kişilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve değişik konumlarda bulunan*

*Ermenilerin de vaziyetlerine uygun kararlar alınarak geri dönmelerinin sağlanması hususlarıyla dönüş esnasında meydana gelecek gecikmelerin hızla giderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.**]***

16 S. 1337 (21 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 1521 **Müsta'celdir**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1612/12118 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahallere sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin ve bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin de yerlerine avdetlerine müsâ'ade edilmesi ve selâmet-i seyr ü seferlerinin te'mîni ve bu müsâ'adenin emr-i tatbîkinde kat'iyyen te'allül ve te'ahhura meydân verilmemesi lüzûmu 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-i mülhakaya teblîğ olunmuş ve yerlerine avdet edecek olan bu kabîl Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâlinden müstesnâ tutulmaları ve gerek bulundukları yerlerden hareketlerinde ve gerek yolda kifâyet edecek derecede ekmek ve ta'âm i'tâsı ve kendilerine müşkilât-ı mevcûde-i hâzıraya rağmen haftada iki def'a tren tahsîsi, mesârıf-ı sevkiyye ve nakliyyelerinin harbiye tahsîsâtından tesviyesi, esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ ta'arruz ve tecâvüze ma'rûz kalmamalarının te'mînine i'tinâ olunması ve vukû' bulacak şikâyâtdan ve tesâmühden dolayı me'mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes'ûl edilecekleri 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhinde ve sâ'ika-i havf ile vukû' bulan ihtidâların sûret-i kat'iyyede ke-en-lem yekün addiyle bu sûretle ihtidâ etmiş olanların derhâl dîn-i aslîlerine rücû' etmelerine müsâ'ade edilmesi, gerek ahâlî nezdinde ve gerek dârü'l-eytâmlarda bulunan Ermeni eytâmının mürâca'at vukû'unda hemân akrabâ ve velîlerine teslîmleri lüzûmu da 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ve Rus teb'asından olmalarına binâ'en mukâbele-i bi'l-misl olmak üzere dâhile gönderilmiş olan Ermeni sivil üserânın serbest bırakılmaları husûsu yine 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ta'mîmen vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya teblîğ edilmiş ve cülûs-ı hümâyûn münâsebet-i mübeccelesiyle şeref-sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî mantûk-ı münîfince dîvân-ı harblerce mahkûmen mahall-i âhara gönderilmiş olan cerâ'im-i siyâsiyye erbâbından ıslâh-ı hâl edenlerin Adliye Nezâret-i celîlesinden gönderilmekde olan defâtir veyâ vukû'-bulan mürâca'at üzerine serbest bırakılmaları îcâb edenlere teblîğ

edilmişdir. Sevkiyâtın batâ'etle cereyânı mütâreke münâsebetiyle memleketlerine avdet eden üserâ ile Alman ve Avusturyalıların avdetlerine müsâdif bulunması ve esâsen nakliyyâtın bir tek demiryoluna inhisârıyla berâber vesâ'it-i sâ'ire-i nakliyyenin de fikdânı gibi esbâbdan münba'is bulunmuş ve ma'a-mâ-fîh esbâb-ı te'ahhurun serî'an izâlesi esbâbına teşebbüs edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi (16) Safer sene [1]337 ve
Fi 21 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. *HR. Mü*, 43/34

- 215 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ

[*Başka yerlere sevkedilen Ermenilerin memleketlerine iadeleri ile ilgili olarak vilâyetlere tebliğat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

18 S. 1337 (23 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 1531 **Müsta'celdir**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1611-12116 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile mahall-i âhara nakl ve tehcîr edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin memleketlerine i'âde edilmesi lüzûmu bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli telgrafnâme ile ta'mîmen teblîğ kılınmış ve keyfiyyet 20 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1521 numrolu tezkire-i âcizî ile de arz edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî (18) Safer sene [1]337 ve
Fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 216 -

ERMENİ SEVKİYATINDA LIMAN FON SANDERS'İN ROLÜ

[*Ayvalık ve civarında Rumların teb'idi sırasında meydana gelen olaylardan Liman Fon Sanders Paşa'yı sorumlu tutan gazete haberi üzerine Sanders Paşa'nın kendisini savunan Almanca mek*tubunun *tercümesi.****]***

19 S. 1337 (24 Kasım 1918)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

Liman Fon Sanders Paşa tarafından vârid olan 22 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli Almanca mektûbun tercümesi

Monitör Oryentali Gazetesi'nin 21 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli nüshası beni "Ayvalık kıtâli mürettibi" olarak irâ'e eden bir makâleyi ihtivâ ediyordu böyle bir beyânât-ı hakîkatten tamâmıyla ârîdir. Sadr-ı esbak Tal'at Paşa böyle yanlış bir şey söylemiş ise şâyân-ı te'essüfdür. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâk-ı mahfûzası bu bâ-beyânât-ı gayr-i sahîhanın aksini meydâna koyacakdır. Hakîkat-i hâl ber-vech-i âtîdir.

Ayvalık'da defe'ât ile câsûsluk ve Midilli ile irtibât-ı dâ'imîde bulunduğu anlaşıldıkdan ve bi'l-muhâkeme dahi sâbit oldukdan sonra o zaman İzmir'deki On Yedinci Kolordu Kumandanı Salâhaddîn Bey (ki, Ayvalık onun mıntakası dâhilinde idi) buna iştirâk eden ve şübheli bulunan eşhâsın Ayvalık'dan tehcîrini Beşinci Ordu nezdinde teklîf ve taleb eylemişdi. Esbâb-ı mûcibe olarak yalnız şu sebeb-i askerî gösterilmişdi. Bu da oradaki kıta'âtın Dîvân-ı Harb'in beyânâtından anlaşıldığı üzere aynı zamânda müsellah ahâlî-i mahalliyye tarafından mutasavver olan arkadan bir hücûma ma'rûz kaldıkları takdîrde düşman tarafından karaya asker çıkarılmasına mâni' olamayacakları keyfiyyeti idi. Bunun üzerine ben dahi Dîvân-ı Harb'in beyânâtının mevcûd bulunmasına binâ'en ordunun mes'ûl kumandanı sıfatıyla bu taleb ve teklîfe icâbet eylemek mecbûriyetinde kaldım. Fakat ayn-ı zamânda kolordu kumandanı icrâsını lâzım addeylediği tahliye ameliyyâtının ziyâdesiyle himâye ve kâfî derecede gıdâları te'mîn edilmiş olarak arabalarla naklleri husûsunda ihtimâm ve tehcîr edileceklerin hakk-ı tasarruflarının tamâmıyla muhâfaza edilmesi şartıyla icrâ edilmesi zımnında emr telakkî eylemişdir. Mezkûr mes'eleye benim iştirâkim ancak bu kadardır.

Benim mehâkim-i Osmâniyye üzerinde bir gûnâ te'sîr icrâ edebilip edemeyeceğim ise kendimin bir Alman ve yalnız bir askerî kumandanı bulunmaklığımla kendiliğinden anlaşılır. Hattâ ma'a't-te'essüf Türkçe lisânına vukûfum yokdur.

Metrepolid hakkında ise İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nin mürâca'âtı üzerine iki def'a emr-i muhâkemesinin tesrî'i husûsuna tevessül eyledim. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâkından daha ilerisi de ta'ayyün eyleyecekdir. Bu evrâkdan bundan başka taht-ı emrinde bulunan takrîben iki bin kilometro arzındaki sâhil-i arâzîdeki Rumların câsûsluk şübhesiyle tehcîri hususunu pek çok def'alar reddeylediğim tebeyyün eyleyecekdir. Bu cümleden olarak hatta pek ciddî şübheler mevcûd olduğu halde İzmir civârında yirmi binden fazla Rum ahâlî ile meskûn olan Urla şehrinin tahliyesine müte'addid def'alar mâni' oldum. Geçen sene ise ben Enver Paşa tarafından bütün ordulara Asyâ-yı Sugrâ'nın sâhil arâzîsinin Rumlardan kâmilen tahliyesi husûsunda i'tâ edilen bir emri reddeyledim. Ve kendisine bu emrinde ısrâr edecek olur ise hemân ordu kumandanlığını terkedeceğimi bildirdim. 1916 senesinde Ermenilerin İzmir'den tehcîrine yalnız ben mâni' olduğum gibi her ne kadar ibtidâr edilmiş ise de yine ferâğat etdirdim.

Bu gibi hakâyıka karşu bu alenen vâki' olan ithâm ahvâl-i hakîkiyyenin pek ziyâde tahrîfi demek olur. Böyle bir takrîr takdîm etmiş olan meb'ûs efendiler evvel-i emrde İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nden veyâhûd İzmir'de Avukat Doktor İstematyadis gibi ileri gelen zevâtdan benim Rumlara karşı olan etvâr ve harekâtım hakkında ma'lûmât istihsâl eylemiş olsa idiler daha iyi etmiş olurlardı. Mûmâ-ileyhim benim Beşinci Ordu Kumandanlığı'yla takrîben iki sene kadar bulunduğum ve kısm-ı a'zamı Rumlar ile meskûn bulunan Bandırma'dan dahi lâzım gelen ma'lûmâtı istihsâl edebilirlerdi. Bu takdîrde benim orada yalnız fukarâ ahâlî içün bir çorba aşhânesi değil hattâ bir Rum Eytamhânesi dahi küşâd etmiş olduğumu öğrenirlerdi. Bâlâdaki beyânâtımı Meclis-i Meb'ûsân'a tevdî' buyurmanızı istirhâm ile bi'l-vesîle arz-ı ihtirâmât eylerim efendim.

Fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

İmza
Süvârî Generali
Liman Fon Sanders

BOA. *HR. MÜ,* 43/34

- 217 -

AYVALIK CİVARINDAN RUMLARIN UZAKLAŞTIRILMASI

[*Ayvalık civarından Rumların teb'idi hakkında Beşinci Ordu Müşîri Liman Fon Sanders tarafından verilen takririn takdim edildiğine dair Harbiye Nezâreti'nden Sadaret'e yazılan tezkire.****]***

26 S. 1337 (1 Aralık 1918)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 1
Numro: 9921/11312
Leffi: 2

Makâm-ı Sadâret-i Uzmâya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

28 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîh ve "877" Umur-ı mühimme numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır.

Ayvalık ve civârındaki Rum ahâlînin teb'îdi mes'elesine müte'allik olarak ol zamân Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Müşîr Liman Fon Sanders Paşa tarafından Nezâret-i âcizîye tevdî' edilen takrîrin bir sûreti ric'aten takdîm kılındı. Takrîr-i ma'rûzun mütâla'asından sonra i'tirâz ve istîzâh edilecek bir cihet kalırsa dosyalar tedkîk edilerek ol bâbda dahi îzâhât-ı lâzıme verilmek üzere vücûh-ı i'tirâzı ve istîzâhın mâdde ta'yîni sûretiyle inbâsına irâde-i fehîmâneleri müsterhamdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Safer sene [1]337 ve
Fî 1 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 Harbiye Nâzırı

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 218 -

HAÇADOR BEZZAZYAN'IN PARASININ ÖDENDİĞİ

[*Haçador Bezzazyan'ın tehcir sırasında Osmanlı Bankası'na emaneten yatırdığı meblâğın ödendiğine dair Maliye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.****]***

4 Ra. 1337 (8 Aralık 1918)

Mâliye Nezâreti

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma‘ruz-ı çâkerleridir

Komisyon-ı Mahsûs ifâdesiyle şeref-tevârüd eden 3 Teşrîn-i Sânî sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyye-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri arîza-i cevâbiyyesidir. İngiltere mümessil-i siyâsîliği bakiyye-i matlûbâtının tesviyesi iltimâs edildiği 7 Haziran sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyyelerinde iş‘âr buyurulan Haçador Bezzazyan'ın emvâl-i metrûkesi bedeli olan seksen dokuz bin dokuz yüz guruşdan elli üç bin dokuz yüz doksan guruşunun 8 Kanûn-ı Sânî sene [1]336 ve mutebâkîsinin de 8 temmuz sene [1]336 târîhlerinde vezne-i umûmîden tesviye edildiği ma‘rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l- emrindir.

4 Rebî‘ü'l-Evvel [1]336 — Mâliye Nâzırı Nâmına

15 Teşrîn-i Sânî sene [1]336 — **İrfân Rızâ**

Mâliye Nezâreti'ne

Ardaşes (Bezzazyan) â’ilesinin Erzurum'dan esnâ-yı tehcîrlerinde mahallî Bank-ı Osmanî şu‘besine emâneten teslîm ettikleri dokuz yüz liranın ahîren yalnız beş yüz otuz dokuz lirası tesviye kılındığından bahs ile mutebâkî üç yüz altmış liranın da te’diyesi husûsu İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden iltimâs edilmekle iltimâs-ı vâki‘ vechile icrâ-yı îcâbına himmet buyurulması hakkında mukaddemâ 7 Haziran sene [1]336 târîh ve 1277 adediyle yazılan tezkireye henüz bir cevâb vürûd etmediği ve mes’elenin bir ân evvel intâcı müşârun-ileyhâca iltimâs edilmekde olduğu cihetle tesrî‘-i muktezâsına müsâ‘ade-i Nezâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında.

2 Teşrîn-i Sânî sene [1]336

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs,* 3/18

- 219 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN TAHKİKATI İÇİN HEYET GÖNDERİLMESİ VE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[*Seferberlik sırasında tehcir esnasında yapılan tecavüzler ve suçluları tahkik için heyetler gönderilmesi ve masraflarının Maliye hazinesinden karşılanması için gereğinin Dahiliye, Adliye ve Maliye nezâretlerine tebliğine dair Meclis-i Vükelâ müzâkeratına mahsus zabıtnâme.****]***

7 Ra. 1337 (12 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra numrosu: 490
Târîhi 7 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]337
11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Teblîğ olunduğu devâ'ir:
Mâliye, Dâhiliye, Adliye
Târîh-i teblîğî: 12 Kânûn-ı Evvel [1]334

Karârı:

Seferberlik esnâsında vukû' bulan mu'âmele-i tehcîriyyeden bi'l-istifâde icrâ edilen veyâ makâsıd-ı ihtilâliyye ile irtikâb olunan ta'addiyât ve tecâvüzâta â'id cerâ'imde aslen ve fer'an zî-medhal olanlar hakkında tahkîkât ve ta'kîbât-ı serî'a icrâsını te'mîn ve memleketin muhtâc olduğu emn ve huzûru takrîre müte'allik tedâbîrin ittihâz ve îfâsı muktezî olduğuna ve bu işin ehemmiyet ve vüs'ati cihetiyle tahkîkât-ı mezkûrenin tecâvüzât ve ta'addiyâtın cereyân etmiş olduğu vilâyât ve elviyenin menâtık-ı müte'addideye taksîmi ile her bir mıntakaya ayrı ayrı ta'yîn ve i'zâm olunmak üzere dâhiliye ve adliye me'mûrîninden münâsib zevâtdan mürekkeb birer hey'ete tevdî'i muktezâ-yı hâl ve maslahat görüldüğüne mebnî mezbûr mıntakalardan biri Ankara ve Kastamonu vilâyetleriyle Bolu sancağı ve ikincisi Trabzon vilâyeti ile Sâmsun livâsını ve üçüncüsü Brusa ve Edirne vilâyetleriyle Çatalca sancağını ve dördüncüsü Aydın vilâyeti ile Çanakkal'a ve Karesi sancaklarını ve beşincisi Konya vilâyeti ile Eskişehir ve Karahisâr ve Kütahya ve Antalya sancaklarını ve altıncısı Sivas vilâyeti ile Kayseri ve Yozgad livâlarını ve yedincisi Erzurum ve Van ve Bitlis vilâyetlerini ve sekizincisi Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz vilâyetlerini ve dokuzuncusu Adana vilâyeti ile Mar'aş sancağını ve onuncusu Urfa ve Zor ve Ayıntab sancaklarını ihtivâ eylemesi. Ve iş bu komisyonlara ber-vech-i ma'rûz ta'yîn edilecek me'mûrîne, â'id oldukları devâ'irden muhassas ma'âşlarından başka yevmî üçer lira verilmesi ve harc-ı râh olmak üzere de mesârif-i seferiyyeleri içün ne kadar akçe sarf etmiş iseler bunun mikdâr-ı hakîkîsinin i'tâsı ve Der-sa'âdet'de evvelce teşkîl edilen tahkîk hey'eti

re'îsine kezâlik yevmî üç ve a'zâsından her birine birer lira yevmiye verilmesi münâsib olacağından hey'ât-i mezkûreye bu sûretle verilecek yevmiye ve harc-ı râhların Hazine-i Mâliye mesârif-i gayr-i melhûza tertîbinden tesviyesi zımnında îfâ-yı mukteziyyâtının Dâhiliye ve Adliye ve Mâliye nezâretlerine teblîği tezekkür kılındı.

Mehmed Şerîf	Rıza Tevfik	Hayri
Mehmed Rızâ	Ahmed Bey	Mustafa Reşîd
İbrâhîm Mecîd Bey	Ali Bey	Abdurrahmân
Kostaki	.....	Tevfîk

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbataları,*** **213/60**

- 220 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN DİVAN-I HARBLERDE YARGILANMASI

[*Seferberlik esnasında tehcir ve isyan dolayısıyla suç işleyenlerin tahkik edilip suç işleyenlerin tahkik edilip suçu sabit görülenlerin Örfi İdare Mahkemelerine sevklerine dair Harbiye, Adliye ve Dahiliye nezâretlerinin isteği üzerine Meclis-i Vükelâ'nın müzakeratına mahsus zabıtname.****]***

9 Ra. 1337 (14 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu: 492
Târihi 9 Rebi'u'l-Evvel sene 1337
14 Kânûn-ı Evvel sene 1334

Teblîğ olunduğu devâ'ir
Harbiye, Adliye, Dâhiliye
Târîh-i teblîği 14 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Hulâsa-i Me'âli

Seferberlik esnâsında vuku' bulan mu'âmelât-ı tehcîriyeden bi'l-istifâde icrâ edilen veyâ makâsıd-ı ihtilâliyye ile irtikâb olunan ta'addiyât ve tecâvüzâta â'id cerâ'imde aslen ve fer'an zî-medhal olanlar hakkında istitlâ'ât ve tahkîkât-ı serî'a icrâ kılınarak memleketin muhtâc olduğu emniyyet ve huzûru takrîre müte'allik tedâbîrin ittihâz ve îfâsı lâzım-ı maslahat olmasıyla cerâ'im-i mezkûre mütecâsirleri hakkında icrâ-yı tahkîkât içün Der-sa'âdet'de ve taşralarca da îcâb eden yerlerde hey'et-i mahsûsa tertîb edilmiş olup iş bu hey'etlerce îfâ kılınacak tahkîkât netâyicinde

müstehakk-ı te’dîb görüleceklerin â’id olduğu mehâkim-i adliyece muhâkemeleri dikkate muhtâc olduğuna binâ’en keyfiyyet bi'l-etrâf müzâkere ve tedkîk olundu.

Karârı:

Ta‘addiyât ve tecâvüzât-ı vâkı‘ada aslen ve fer‘an medhal-dâr olanların lâyık ve müstehakk olacakları te’dîbât ve mücâzât-ı kânûniyyenin sûret-i icrâsı levâzım-ı mühimme-i maslahatdan bulunduğuna ve 20 Eylül sene [1]293 târîhli İdâre-i Örfiyye Karârnâmesinin ikinci ve dördüncü mâddeleri devletin dâhilî ve hâricî emniyyetini ihlâl edecek bi'l-cümle cünhâ ve cinâyetlerin asıl fâ‘illeriyle zî-medhal olanların sıfat ve haysiyetleri aslâ nazar-ı i‘tibâra alınmayarak dîvân-ı harbde muhâkeme edilebileceklerini nâtık olduğu gibi dîvân-ı harb-i örfîlerin sûret-i teşkîline dâ’ir her ne kadar ahkâm-ı kânûniyye ve nizâmiyye gayr-i mevcûd ise de bunun içün lede'l-hâce müsellah çetelerin tenkîli hakkındaki 19 Ağustos sene [1]326 târîhli karârnâmenin dîvân-ı harb-i örfîlerle anlara merbût hey’ât-ı tahkîkiyyenin sûret-i teşkîline dâ’ir olan yirmi dördüncü mâddesinde "Dîvân-ı harbler tarafından verilen hükmler idâre-i örfiyyenin tâbi‘ olduğu mahall kumandanının emriyle ve yalnız i‘dâm karârları bi'l-istîzân irâde-i seniyye istihsâliyle icrâ olunacakdır" ve yirmibeşinci mâddesinde "Dîvân-ı harb bir re’îs ile dört a‘zâdan ve bir müdde‘î-i umûmîden mürekkebdir. Re’îs ile a‘zâsından ikisi me’mûrîn-i askeriyyeden olmak üzere Harbiye Nezâreti tarafından ve a‘zâsından diğer ikisi me’mûrîn-i adliyyeden olmak üzere Adliye Nezâreti cânibinden intihâb ve ta‘yîn olunur. Dîvân-ı harb huzûrunda muhâkeme alenî ve usûl-i müdâfa‘a câri olup hükmler ekseriyyet-i mutlaka ile ve kâbil-i istînâf ve temyîz olmamak ve fakat esbâb-ı mûcibe ve bir mâdde-i kânûniyyeye müstenid olmak üzere i‘tâ olunur" ve yedinci mâddesinde "İş bu kânûnda ta‘yîn olunan ahvâlden dolayı tahkîkât icrâsı me’mûrîn-i adliyyeden üç kişiden mürekkeb ve dîvân-ı harblere merbût hey’at-ı tahkîkiyyeye â’iddir". Ve sekizinci maddesinde ise "Tahkîkât hey’etleri gerek istitlâ‘ komisyonlarından ve gerek me’mûrîn-i mülkiyye tarafından ihbâr ve evrâkı tevdî‘ olunan cerâ’im hakkında tahkîkât icrâsına ve maznûnun-aleyhlerin tevkîf ve adem-i tevkîf, bi’l-kefâle ve bilâ-kefâle ihlâ-yı sebîllerine ve tevkîf müzekkerelerinin istirdâdına ve netîce-i tahkîkatda tebeyyün edecek hâle göre lüzûm-ı muhâkeme karârıyla doğrudan doğruya dîvân-ı harb'e sevklerine ve men‘-i muhâkeme ile tahliye-i sebîllerine dâ’ir ekseriyetle karâr i‘tâsına me’zûndur. Hey’ât-ı tahkîkadan sudûr eden mukarrerât kâbil-i i‘tirâz değildir." yolundaki ahkâm-ı mahsûsanın mevzû‘-ı bahs hakkında esâs ittihâz olunabileceğine nazaran sâlifu'l-beyân yirmi beşinci mantûkuna tevfîkan îcâb eden yerlerde hemân birer hey’et teşkîl ile cerâ’im-i mezbûrede aslen veyâ fer‘an medhali olduğu tahkîk hey’etlerince anlaşılacak olanların dîvân-ı harblerde icrâ-yı muhâkemeleri muvâfik-ı hâl ve maslahat görünmekle ol vechile îfâ-yı mukteziyâtının Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğî ve Dâhiliye Nezâreti'ne ma‘lûmât verilmesi tezekkür kılındı.

Mustafa Arif	Mehmed Rıza	Hayri Abdurrahmân
Kostaki	Mehmed Şerîf	İbrahim Mecîd Bey
Rıza Tevfik	Ahmed Bey	Tevfik

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbataları,*** **213/62**

- 221 -

ERMENİLERİN SEVK VE İADELERİNE NEZARET EDEN HEYETLERİN MASRAFLARININ SEFERBERLİK TAHSİSATINDAN KARŞILANMASI

[*Ermenilerin diğer mahallere sevk ve iadelerine nezaret eden heyetlerin zaruri masraf ve harcamalarının seferberlik tahsisatından karşılanması, burada gerekli para bulunamazsa Maliye Hazinesi'nden karşılanması yolunda Meclis-i Vükelâ kararı.****]***

15 Ra. 1337 (19 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra numrosu: 504
Tarîhi: 12 Ra. sene [1]336 / 19 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Teblîğ Olunduğu Devâ'ir:
Harbiye Dâhiliye Târîh-i Teblîği:
19 Kânûn-ı Evvel sene1336 Müsta'celdir.

Hulâsa-i Me'âli

Hasbe'l-mevsim i'âde ve iskânları müsâ'id zamâna ta'lîk edilmiş olan Rum ve Ermenilerin tedkîk-i ahvâl ve te'mîn-i ihtiyâcâtı ve istasyonlarda bulunan ve avdetleri zarûrî olan ahâlînin dahi tesrî'-i sevkleri ile iştigâl etmek üzere şimdiki hâlde Eskişehir ve Ankara ve Konya havâlîsine i'zâmı tekarrur eden komisyonlar re'îs ve a'zâsının harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyyeleri karşılığı olmak üzere seferberlik tahsîsâtından sekiz bin liranın i'tâsı hakkında sebk eden iş'âr üzerine bu maddenin cihet-i askeriyyeye ta'allûku olmamakla berâber bu bâbda Meclis-i Vükelâca bir karar verildiği takdîrde keyfiyyetin teblîği lüzûmu Harbiye Nezâreti'nden cevâben der-miyân kılındığından ve zikr olunan hey'etlerin i'zamı i'tilâf erkânıyla Patrikhâne mümessillerinin dâhil olduğu komisyonda tekarrur ederek âciliyyet-i mes'ele bedîhî bulunduğundan bahsle ba'zı ifâdeyi ve mezbûr hey'etler re'îs ve â'zâsına başkaca verilecek yevmiye mikdârının ta'yîni hakkında Dâhiliye Nezâreti'nin evvel ve âhir vârid olan iki kıt'a tezkiresi okundu.

Karârı:

Ahâlî-i merkûmenin diğer mahallere sevk ve i'âşesine muktezî akçenin seferberlik tahsîsâtı meyânında tesviyesi karâr-ı sâbık iktizâsından bulunduğuna nazaran el-yevm bunların i'âde ve sevk ve iskânlarına nezârete me'mûr olan hey'etler mesârif-i seferiyye ve zarûriyyelerinin ve bu hey'etleri terkîb eden re'îs ve a'zânın her birine başkaca verilmesi tensîb edilen yevmiye ikişer liranın dahi yine tahsîsât-ı mezkûre meyânından tesviyesi lâzimeden olduğundan ve şâyed seferberlik tahsîsâtı meyânında sâlifü'l-beyân mesârifin te'diyesi mümkin olamayacak ise Hazîne-i Mâliye'den verilmesi zarûrî olacağından ona göre îfâ-yı mukteziyyâtının Harbiye ve Dâhiliye nezâretlerine cevâben teblîği kararlaştırıldı.

Mehmed Rıza	Mehmed Şerif	Ahmed Bey
Mustafa Ârif	Ali Bey	İbrâhîm Mecîd
Tevfik		

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbatası,*** **213/54**

- 222 -

SUÇ İŞLEYEREK YUNANİSTAN'A VE DİĞER YABANCI MEMLEKETLERE KAÇAN RUMLARIN TEKRAR OSMANLI ÜLKESİNE DÖNMEKTEN MEN EDİLMESİ

[*Osmanlı ülkesi içinde bir yerden diğerine nakledilen Ermeni ve Rumlardan isteyenlerin asıl vilâyetlerine dönmelerine izin verilmişse de işledikleri çeşitli suçlardan dolayı Yunanistan veya diğer yerlere kaçmış olan Rumların yeniden Osmanlı ülkesine dönmelerine izin verilmeyeceği, bunun memleketin asayişi için iyi olmayacağı, gerek Müslim, gerek gayr-i Müslim hiç bir muhacir ve firarînin İtilâf Devletlerine ait nakliye vasıtalarıyla Osmanlı ülkesine gelmemesi için İstanbul'daki yabancı temsilciliklere uyarıda bulunulması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

30 Ra. 1337 (3 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 33902 **"Müsta'celdir"**
Husûsî: 8

Hülâsa:
Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebiyyeye firâr etmiş olan Rumların Memâlik-i Osmâniyye'ye men'-i avdetleri esbâbının te'mîn buyurulmasına dâ'ir.

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Evvelce esbâb-ı siyâsiyye ve askeriyyeye binâen Memâlik-i Osmâniyye'ye dâhilinde bir mahalden diğer mahalle nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerle diğer efrâd-ı Osmâniyye'den tâlib-i avdet olanların memleket-i asliyyelerine sevk ve i'âdeleri Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararı iktizâ-yı âlîsinden olmağla iş bu karârın her tarafça kemâl-i sür'at ve i'tinâ ile infâz ve tatbîkine tevessül olunarak şimdiye kadar ânifü'l-arz eşhâsdan birçokları mahallerine sevk ve i'zâm edilmiş ve pey-der-pey mürâca'atla memleketlerine sevklerini taleb etmekte olan eşhâs-ı mütebâkiyyenin dahi sevk ve i'âdeleri tabî'î bulunmuş ise de irtikâb eyledikleri cerâ'im-i müttenevvi'adan veyâhûd emniyyet-i dâhiliyye-i memleketi ihlâle tasaddî eylemelerinden dolayı dûçâr-ı mücâzât ve ta'kîbât olmaktan kurtulmak maksadıyla veyâhûd esbâb-ı sâ'ire dolayısıyla Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebîyye firâr veyâ hicret eylemiş bulunan Rumların dahi mezkûr karârdan istifâde kaydına düşerek avdete teşebbüs etmeleri melhûz olduğundan bu gibiler hakkında olacak mu'âmele ba'zı vilâyât ve elviyeden istifsâr olunması üzerine mevzû'-ı bahs eşhâsın şu sırada bilâ-kayd u şart Memâlik-i Osmâniyye'ye avdetleri takrîr ve idâmesine hâlen pek ziyâde atf-ı ehemmiyyet edilmek icâb eden inzibât-ı dâhilî-i memleketi ihlâle bâ'is ba'zı ahvâl-i gayr-i marziyye tahaddüsüne meydân verebileceği gibi esâsen bu kabîl firârîlerin kabûlleri Hükümetçe henüz karâr-gîr olmamış bulunmasına ve Yunanistan'a firâr etmiş olan eşhâsın dahi Memâlik-i Osmâniyye'deki emvâli evvelce devleteyn arasında tekarrur eden esâsât dâ'iresinde Yunanistan'dan Memâlik-i Osmâniyye'ye iltecâ etmiş olan muhacirîn-i İslâmiyye'nin memleketlerinde terk eyledikleri emvâl-i gayr-i menkûle ile icrâ-yı mübâdelesi lâzım gelmekte olmasına nazaran firâr etmiş olan ânifü'l-arz eşhâsın şimdilik Memâlik-i Osmâniyye'ye kabûl edilmemesi husûsu 7 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîhli şifre ile vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ta'mîmen teblîğ olunmakla berâber siyâset-i

dâhiliyye-i memlekete ta‘allûku i‘tibârıyla derece-i ehemmiyyeti âşikâr oldu. Bu mes’ele hakkında ileride ba‘zı i‘tirâzât ve müşkilâta ma‘rûz kalınmamak üzere Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca kat‘î bir karâr ittihâz ve teblîğine müsâ‘ade buyurulması 3 Kânûn-ı Evvel [1]334 târîhli tezkire-i âcizî ile ber-tafsîl-i makâm-ı sâmî-i Sadâret-penâhîye arz ve beyân kılınmış idi. Bu kerre bir Fransız vapuruyla Odesa'dan bin iki yüz firârî Rum Der-sa‘âdet'e vürûd eylemiş ve eşhâs-ı mezkûre kısmen Bulgaristan Hükümetince esnâ-yı harbde esîr edilerek bu kerre serbest bırakılan ve evvelce Balkan harbinde Kırkkilise ve havâlîsinden firâr eden Rumlarla Memâlik-i Osmâniyye'nin diğer mahallerinden firâr etmiş olan Rumlardan mürekkeb olduğu anlaşılmış olmasına ve memleketin i‘âşe ve mesken i‘tibâriyle vaz‘iyyeti sekene-i hâzırasının tatmîn-i ihtiyâcına gayr-ı kâfî bulunduğu cihetle Memâlik-i Osmaniyye'ye hicret etmek üzere Köstence vesâ’ir mahallerde terâküm etmiş olan binlerce Müslümân muhâcirîninin de kabûllerinden Hükûmetçe sûret-i kat‘îde imtinâ‘ edildiği şu sırada firâr eden Rumların tecvîz-i avdetleri bir taraftan mevcûd ihtiyâcı taz‘îf ve tazyîk eylemekle berâber memlekette bir takım erbâb-ı cerâ’im ve şübheli eşhâsın türemesine meydân vereceği cihetle gayr-ı câ’iz bulunmasına ve diğer taraftan bâlâda îzâh edilen tarzda mübâdele icrâ olunacağı cihetle Aydın, Karesi, Antalya ile diğer mahallerde işbu karârı Rumlardan metrûk emvâl-i gayr-ı menkûlede ikâme edilmiş olan ve mikdârı dört yüz bini mütecâviz bulunan muhâcirîn-i İslâmiyye'nin de Yunanistan'a i‘âdeleri zarûreti hâsıl olacağına nazaran mehâzîr-i mesrûdenin tahakkukuna mahal kalmamak üzere mesken ve i‘âşe buhrânı zâ’il olarak memleket sükûn ve hayât-ı tabî‘îsini iktisâb edinceye kadar gerek Müslim gerek gayr-ı Müslim hiç bir muhâcir ve firârînin, i’tilâf devletlerine mensûb vesâ’it-i nakliyye ile Memâlik-i Osmâniyye'ye ferceyâb-ı duhûl olmasına vesâtat edilmemesi içün düvel-i mezkûrenin Der-sa‘âdet mümessillerinin ehemmiyetle nazar-ı dikkatlerinin celbi ve netîceden savb-ı âciziyye de ma‘lûmât i‘tâsı husûsuna müsâ‘ade-i devletlerinin şâyân buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 30 Rebî‘ü'l-Evvel sene [1]337
ve Fî 4 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Hamid

BOA. *HR. Mü*, 43/16

- 223 -

TARAFSIZ HUKUKÇULARDAN TEHCİRİ SORUŞTURMA KOMİSYONU OLUŞTURULMASI

[*Tehcirin nedenlerini tespit etmek üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına tarafsız hukukçuların iştiraklerinin sağlanması hususunda İsveç, Hollanda, İspanya, Danimarka hükümetlerine verilen nota.****]***

12 Ca. 1337 (13 Şubat 1919)

** Belge Franzızcadır*

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 224 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EN MUHTAÇLARINA YARDIM EDİLMESİ

[*Geri dönen Ermenilerden en fazla yardıma muhtaç olanlara yevmiye ve hububat dağıtılarak 20 gün kadar yardım edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

3 R. 1337 (6 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 33992 **Şifre Telgraf**

Ankara Vilâyeti'ne

Üç

C. 26 Kânûn-ı Evvel [1]334 şifre. Avdet eden Ermenilerden en ziyâde [muhtac olanlara] diğer mültecîler gibi büyüklere üçer guruş küçüklere altmışar paradan yevmiye i'tâsı veyâ buna mukâbil i'âşe fi'âtı üzerin [den] hubûbât tevzî'i sûretiyle a'zamî yirmi gün kadar mu'âvenet edilmesi ve bu husûsdaki mesârifin de seferberlik tahsîsâtından [tesviyesi].

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Nâmına
Hamîd

BOA. *DH. ŞFR*, 95/52

- 225 -

ERMENİ ÇOCUKLARI HAKKINDA YAPILAN MUAMELE

[*Ermeni kız ve erkek çocuklarının kimlerin yanında bulundukları ve haklarında ne gibi muamele yapıldığını gösteren listelerin Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderildiğine dair tezkire.****]***

5 R. 1337 (8 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: 2
Husûsî: 31

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

23 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ve 1671 numrolu tezkireye zeyldir. Ermeni kız ve çocukları hakkında şimdiye kadar yapılan mu‘âmeleyi hâvî olup İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire-i cevâbiyye tevdî‘ olunan üç kıt‘a listenin sûreti husûl-i ma‘lûmât zımnında leffen irsâl kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî (5) Rebî‘ü'l-âhır sene [1]337 ve Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: 2
Husûsî: 1671

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

Makri Köyündeki İslâm hânelerinden alınan kızların esâmî ve mikdârıyla kimler tarafından alındıklarına ve kaçının velî ve vasîlerine i‘âde olunduğuna dâ’ir tanzîm ve İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire tevdî‘ olunan listenin sûreti husûl-i ma‘lûmât zımnında leffen tisyâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî Rebî‘ü'l-evvel sene [1]337 ve 24 Fî Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyet

Sûret

	Hizmetçi veya evlad-ı ma‘nevî sıfatıyla hanesinde kızlar bulunan zevât	Kızların mikdârı	Kızların esâmisi	

1	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesinde İstasyon Caddesinde Dişçi Âtıf Bey Hemşîresi Hânım	1	-	Mezbûre orman me'mûru Ermeni milletinden Maksûd Efendi bes-lemesi ise de hânım-ı mûmâ-ileyhânın nezdinde otuz guruş üc-retle hizmetçilik etmiş ise de ahîren Maksûd Efendi'ye teslîm edildiği ve Ermenidir.
2	Makri Köyü'nde Zeytûnlük Mahallesinde Bedri Ziyâ Bey	1	Aranik	Mûmâ-ileyhin nezdinde dört mâh akdem bulunmuş olan Ermeni mil-letinden Halebli on üç yaşlarında mezbûre Aranik ve İslâm ismi Emîne olan kız hâl-i firârda olup henüz bulunamamışdır.
3	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Karakol Sokağı'nda Diyârbekir Vâlî-i Esbâkı Hâlid Bey	1	Melek	Mezbûre Edirnekapı'da Acıçeşme'de Malatya'lı Osman'ın kerîmesi olup beş mâh mukaddem Kadınlar Çalışdırma Cem'iyyeti'nden alınmış ve el-yevm mûmâ-ileyhin nezdinde bulunup mezbûre mûcib-i ihtilâf olmuşsa da Müslime olduğu anla-şılarak bir tarafdan alınmamış ve el-yevm mûmâ-ileyhin hânesin-dedir.
4	Ayastefanos'da mukîm Makri Köy İ'âşe Müfettişi Nasûhi Bey	1		Mûmâ-ileyhin nezdinde bulunan Ermeni milletine mensûb kız bi'z-zât emir-ber neferi vâsıtasıyla Ermeni Patrikhânesi'ne teslîm edilmişdir. El-yevm oradadır.
5	Makri Köyü'nde Sakız Ağa-cı'nda Vapur İskelesi Cad-desi'nde Fransız Mektebi ittisâlinde Tasfîr-i Efkâr Gaze-tesi Sâhib-i İmtiyâzı Ebu'z Ziyâ-zâde Velîd Bey	1	Dirjin	Mezbûre Bandırmalı on sekiz yaşlarında ve şehrî sekiz mecîdiye ma'âş mukâbilinde hizmetçilik etmekde iken vukû' bulan taleb üzerine Kânûn-ı Evvel sene [1]332 târîhinde Birinci Şu'be Müdîriyeti'ne i'zâm kılınmışdır.
6	Makri Köyü'nde Yeni Mahalle'de Hacı Kâmile Hanım	1	Kâmile	Mezbûre Trabzonlu ve Ermeni milletine mensûb on dört yaşla-rında mühtediye ise de Ermeniler Fransız asâkiri tarafından hâneden cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesi'ne verilmiş kiliseden Patrikhâne'ye gönderilmişdir.

7	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nin batı sokağında Telgraf Nezâreti Şef Mu‘âvini Ali Rızâ Bey	1	Bahtiyâr	Mezbûre hakkında ihtilâf hâsıl olmuş ise de milliyeti hakkındaki netîce-i tahkîkâtda İzmir'in Turgud kasabası ahâlîsinden Süleymân Ağa Kerîmesi ve dokuz yaşlarında Müslime olduğu anlaşıldığından mûmâ-ileyhe i‘âde edilmişdir.
8	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Erzurum Telgraf Başmüdîri İhsân Bey	1	Aliye	Mezbûrenin milliyeti mûcibi ihtilâf olduğundan netîce-i tahkîkâtda Cihângîr Çavuş'un kerîmesi ve on iki yaşlarında olduğu anlaşıl-dığından mûmâ-ileyh İhsân Bey hânesine teslîm edilmişdir.
9	Makri Köyü'nde sâhil boyunda kâ’in hânede Ömer Rüşdî Paşa,	1	Âyşe	Mezbûre Karahisâr-ı Şarkîli ve dokuz yaşlarında ve Hasköy imâmının nezdinde vâlidesi olup Müslime olduğu anlaşılarak Paşa-yı müşarün-ileyhin hânesine terk edilmişdir.
10	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Çoban Sokağı'nda Sıvacıyan Hânesinde Uzunköprü eşrâfından Mustafa Bey,	1	Hüsnâ	Mezbûrenin Ermeni milletinden olduğu beyân edilmişse de mûmâ-ileyhin kerîmesi olduğu anlaşılmağla i‘âde edilmişdir.
11	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 25 numrolu hânede mukîm, ekmek tevzî‘ me’mûru Abdullâh Efendi	1	Âyşe	Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından hânesinden alınan mez-bûrenin hâmil bulunduğu tezkire-i Osmâniyyesi tedkîk olunarak Müs-lime olduğu anlaşıldığından sened mukâbilinde mûmâ-ileyh Abdullah Efendi'ye teslîm edilmişdir.
12	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde mukîm ve Angel'in fırınında müstah-dem Mülâzım Avnî Efendi	2	Emîne diğeri Fâtıma	Emîne ve Fâtıma mûmâ-ileyhin hânesinden Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından alınmış ise de netîce-i tahkîkatda Müslime olduk-ları anlaşıldığından Emîne sened mukâbilinde diğeri kilise tarafından doğruca mûmâ-ileyhe teslîm edilmişdir.
13	Makri Köyü'nde Kartaltepe'de Bağlarbaşı'nda Ümrâniye Sokağı'nda Der-sa‘âdet Cinâyet Mahkemesi A‘zâsından İhsân Bey	1	İkbâl	Mezbûre Fransız asâkiri ve Ermeniler tarafından hâneden cebren alınmış ise de Halebli ve Müslime olduğu anlaşılarak sened mukâbilinde mûmâ-ileyhe merkezce teslîm edilmişdir.

14	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Muhâbereci Sokağı'nda Fahri Bey hânesinde mukîm, kâ'im-i makâm tekâ'üdü İbrâhîm Bey	1	Âyşe	Mezbûre Rum milletine mensûb olup Ermeniler ve Fransız asâkiri tarafından hâneden cebren alınmış ise de mûmâ-ileyhe sened mukâbilinde i'âde kılınmış ve şimdi nişanlısı balıkçı Nikola'nın nezdinde bulunduğu ve kendisi Adanalı olup ismi Olga'dır, yirmi yaşındadır.
15	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Eski Telgraf Sokağı'nda Hallâc Hayrî Efendi	1	Na'îme	Mezbûre hâneden Ermeni ve Fransız askeri tarafından cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine teslîm ve mezkûr kiliseden Ermeni Patrikhânesi'ne sevk olunmuşdur. Kendisi Erzurumlu Cemâl kerîmesi ve on üç yaşlarında Müslime olduğu beyân edilmekdedir.
16	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 510 numrolu Hat Muhâfaza Taburu Yedinci Bölük Kumandanı Mehmed Nûrî Efendi	1	Emîne	Mezbûre Ermeniler tarafından alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine bi'z-zât teslîm etdikleri el-yevm mezkûr Ermeni Patrikhânesi'nde bulunmakdadır, kendisi asker Mehmed Alî'nin kerîmesi ve bir Müslime olduğu iddi'â edilmekdedir.

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

17	Ayastefanos'da mukîm, Yozgad Tasfiye Komisyonu A'zâsından Latîf Bey Aslına Mutâbıkdır. Emniyyet-i Umûmiyye Kalem-i Umûmiyye Müdîriyyeti	1		Mûmâ-ileyhin Ermeni milletine mensûb fakat ihtidâ etmiş zevce-i mutallakı ve teyzesinin kerîmesi ile hasbe't-talâk mufârakate ve mahall-i âhara gitmiş ise de bulunduğu mahall Latîf Bey tarafından Ayastefanos Ermeni papasına bildirilmiş ve tahkîk edilmekde bulunduğu.

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

İsmi	**İkâmetgahı**	

Erafnaz Tomayan	Şehzâdebaşı'nda Kalender Mahallesi'nde Bozdoğan Kemeri Caddesi'nde 184 numrolu hâne	Mezbûre Hâriciye Nezâreti'nin iş‘ârı ve Dâhiliye Nezâreti'nin der-kenârı mûcebince teyzesi Madam Eznif Tomayan'a teslîm edilmişdir.
Arşa Luis	Çengelköyü'nde Binbaşı Rızâ Bey'in hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslim edilmişdir.
Artin nâm-ı diğer Abdullah	Kumkapı'da Kolluk Sokağı'nda Kadırga Hastahâne'si me’mûrlarından Ali Bey'in hânesinde	Merkûm Patrikhâne me’mûrlarından Kirkor Efendi'ye teslîm edilmişdir.
Arosyak	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin Tulumiye Sokağı'nda beş numrolu hânede mutasarrıfen sâkine Hâlide Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Ermetohi	Kâsımpaşa'da Acıçeşme Sokağı'nda 375 numrolu hânede mukîm Yüzbaşı Veysel Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Bahtiyâr, Şâyeste	Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi'nin Tekke Sokağı'nda 77 numrolu hânede sâkin Kâ’im-i makâm Ca‘fer Bey'in hânesinde	Mezbûreler Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Ormanoş	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin 33 numrosunda müste’ciren sâkine Yüzbaşı Hasan Fehmî Efendi hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Manik Meryem	.....	Kâdîköy Ermeni Kilisesi'ne teslîm edilmişdir.
İskohi Evanik Veled-i Mığırdıç	.....	Selâmsız'da kâ’in Ermeni Kilisesi re’îsi başpapasına teslîm edilmişdir.
Maryam bint-i Agob Lusin bint-i Agob	.....	İstanbul Patrikhâne me’mûrla-rından Dikran Efendi'ye teslîm edilmişdir.
Makrohi Nevart Anna	Nişântaşı Murâdiye Mahallesi Teşvîkiye Yokuşu'nda 28 numrolu hânede mukîm Binbaşı Hamîd Sabrî Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Seranos	.....	Erzincan muhâcirlerinden Süleyman oğlu Mehmed ile 16 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhinde Marşandiz treniyle Haydarpaşa'ya vürûd etmiş olan mezbûre Ermeni Hastahânesi'ne teslîm edilmişdir.
Ermatohi	Beşiktaş'da Serencebey Yokuşu'nda sâkin	Yenikapı Ermeni Kilisesi'ne teslîm edilmişdir.

Losin Karabet Gürciyan	Fâtih'de Sofular'da tüccârdan İsmâ‘îl Efendi nezdinde sâkine	Papas Kaloset ile Kavvâs Serkiz efendilere teslîm edilmişdir.
Avanot veled-i Armanak	.....	Sirkat mes’elesinden dolayı ikâmetgâh ta‘yîninden izhâr-ı acz eden İzmit muhâcirlerinden on dört yaşlarında olan merkûm Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
İsmâ‘îl	Bebek Daru’l-Eytâmı'nda	Mü’essese-i mezkûreden Ermeniliği şübheli olarak gön-derilmiş olan İsmâ‘îl çocuk Ermeni olduğu bi't-tahkîk anla-şılmağla Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Horopesimya bint-i Kalos Horet bint-i Kaloset	Fâtih'de Harâccı Muhyiddin Mahallesi'nde Bostan Sokağı'nda Sâbık Tirebolu Ka’im-i makâmı müteveffâ Selîm Sırrî Efendi hânesinde	İkisi de Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Süleymân	Sofular Mahallesi'nde Peştemalci Sokağı'nda Hoca (Viço)nun hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Trezifa	Sarıyer'de Masarburnu Caddesi'nde Nefîse Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Râtıbe bint-i Gabod	Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi Başmu‘allimesi Emîne Hanım nezdinde	Mezbûrenin İslâm olduğu Kadınlar Çalışdırma Cem‘iyyeti İslâmiyyesinin 28 Kânûn-ı Evvel sene (13)34 târîh ve bi-lâ numrolu müzekkeresinde beyân edilmesine mebnî tahkîkât icrâ edilmekdedir.

Aslına mutâbıkdır
Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyeti

BOA. *HR. MÜ*, 43/2-17

- 226 -

SEVKOLUNACAK ERMENİLERDEN KADIN, ÇOCUK VE HASTALARIN ARABA İLE SEVKİ

[*Sevkolunacak Ermeni kadınlarıyla çocukları ve hastaların araba ile sevklerinin yürüyebilecek gücü olan erkeklerin ise yaya olarak sevklerinin uygun olduğu yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

6 R. 1337 (9 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî **Şifre**
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34122

Canik Mutasarrıflığı'na

Altı - C. 29 Kânûn-ı Evvel sene [13]34: Sevk olunacak Ermeni kadınlarıyla çocukların ve hastaların araba ile ve yürümeğe kudreti bulunan erkeklerin de yayan sevki muvâfikdır. Matlûb tahsîsât irsâl olunmak üzere bu bâbda ba'zı istîzâhı hâvî 2 Kânûn-ı Sânî sene [13]35 târîhli telgraf cevâbının tesrî'i.

Fî 9 Kânûn-ı Sânî sene [13]35 Nâzır
Mustafa Arif

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/85

- 227 -

KÖYLERDE BULUNAN GÜÇSÜZ ERMENİLERE YAPILACAK YARDIMLAR İLE İLGİLİ TALİMATNAMENİN AÇIKLANMASI

[9 Kânûn-ı Evvel [1]334 tarihli talimatnamenin 4. maddesine göre köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar aciz olan Ermeni muhacirlerine yapılacak yardımların ayrıntılı olarak açıklandığı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

12 R. 1337 (15 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşayir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34412 **Müsta'cel Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

9 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta'lîmâtnâmenin dördüncü mâddesi köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar âciz olan Ermeni muhâcirlerine ma'tûfdur. Binâ'en-aleyh merkez-i vilâyetde öteden beri bedel-i îcârı kendileri tarafından tesviye olunan mahallerde ikâmet etmekde bulunanlar bu kayıddan hâricdir. Pek fakîr ve kimsesiz ve muhtâc kadınlarla acezenin mutlakâ vilâyât merâkizinde cem'i kasd edilmemişdir. Mezkûr mâddede vilâyet ve livâ ve kazâ merkezleri de mestûrdur. Mesken ve ma'îşet i'tibâriyle neresi münâsib ve sehl ise oranın intihâbı zarûrîdir. Muhâfaza ve i'âşeden maksad ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âde içinde her gün sıcak yemek i'tâsı demek olmayıp açlıkdan ve sefâletden vikâyeleri demekdir. Şu hâlde ekmek

veyâhûd hubûbât verilmekle berâber ara sıra da yemek tevzî‘i lâzımdır. Ona göre mu‘âmele îfâsı lüzûmunun komisyona teblîği mütemennâdır.

Fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/130

- 228 -

ERMENİLERİN SEVK VE İAŞE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[*Ermenilerin sevk ve iaşe masrafları için havale gönderilmesi ve Şimendüfer İdaresi'nin nakliyatı veresiye veya peşin yapması durumuna göre uygulanacak muamele hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

12 R. 1337 (15 Ocak 1915)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu‘besi
Husûsî: 8 **(Şifre)**

Mardin Mutasarrıflığı'na

C. 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334: Ermenilerin sevk ve i‘âşe masrafları içün on bin liralık havâlenâme vilâyete der-dest-i irsâldir. Vürûdunda lüzûmu mikdârının livânıza serî‘ân irsâli Diyârbekir Vilâyeti'ne yazıldı. Şimendüfer İdâresi veresiye olarak nakliyâta muvâfakat etdiği takdîrde Der-sa‘âdetçe tesviye edilmek üzere bedeli musarrah bir mazbata i‘tâ ve nüsha-i sâniyesinin de merkeze irsâli veresiye nakliyât yapmadığı hâlde peşînen te’diyâtda bulunulması.

Fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli Nâmına

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/124

- 229 -

SEVKİYATA TABİ ERMENİLERE VERİLECEK HARCIRAH

[Sevkiyata tabi Ermenilerden yardıma muhtaç olanlara kendi memleketlerine kadar yol masrafı verileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'yle Eskişehir ve İzmit mutasarrıflıklarına şifre telgraf.]

13 R. 1337 (16 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî 34411 **Şifre**

Konya Vilâyeti'yle Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Sevkiyâta tâbi' tutulmuş olan Ermenilerden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanlarına kendi memleketlerine kadar yol masrafı ve mesarif-i zarûriyye (?) verildikden sonra memleketlerinden gayri bir yere azîmetde serbestdirler. Şu hâlde memleketinden gayri mahalle gitmek ârzûsunda bulunanlara gidecekleri (?) mahalle göre değil ancak kendi memleketlerine azîmetleri nazar-ı dikkate alınarak harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyye verilebilir.

Fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/137

- 230 -

ERMENİ YETİMLERİNİN GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI

[Ermeni yetimlerinin, Ermeni cemaati teşkilatı olan yerlerde onlara teslimi, olmayan yerlerde de Hükümetçe emniyet altına alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.]

15 R. 1337 (18 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Umûmî
Husûsî **(Şifre)**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Çatalca	"
Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Menteşe	"
Sivas	"	Teke	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Konya	"	Eskişehir	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	İçel	"
Musul	"	Kütahya	"
Van	"	Maraş	"
		Niğde	"
		Erzincan	"

Umûm yirmi yedi 21 Teşrîn-i Evvel sene [13]34 ve 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhli telgrafnâmelerde de iş'âr olunduğu üzere Ermeni eytâmının Ermeni cemâ'ati teşkîlâtı olan yerlerde onlara teslîmi, olmayan yerlerde Hükûmetçe taht-ı emniyyete alınarak ma'lûmât i'tâsı ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 18 Kânûn-ı Sânî sene [13]35

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, 95/163

- 231 -

RUM VE ERMENİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[*Rum ve Ermenilerin iaşe, avdet vesair masrafları için yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

19 R. 1337 (22 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34403 **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Sekiz - C. 2 ve 6 Kânûn-ı Sânî sene [13]35:

1- Rum, Ermeniler içün seferberlik tahsîsâtından dört yüz bin guruşluk havâlenâme gönderilmiş ve sarfı emri de telgrafla teblîğ etdirilmiştir.

2- Hükûmetin mu'âvenetine muhtâc olup da memleketlerine avdet edecek olan muhtâc Ermeni ve Rumlara mesârif-i seferiyye ve zarûriyye i'tâsı ve şimdilik avdet edemeyeceklerden muhtâc olanların i'âşeleri zarûrîdir.

3- Üç bin liranın posta ile gönderildiğine ve iki bin liranın da Kayseri'den gönderileceğine dâ'ir bir kayda dest-res olunamadığından bu bâbdaki teblîgât târîh ve numrolarının telgrafla iş'ârı ve sûretlerinin de posta ile irsâli.

4- Mahall-i âharden vilâyete sevk edilmiş olup bu kerre i'âdeleri kâbil olamayan Rum ve Ermenilerden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanların teblîgât-ı sâbıka dâ'iresinde teklîfiniz vechile i'âşesi.

5- Vilâyetden başka mahallere teb'îd edilmiş olup da bu kerre vilâyete avdet edenlerin pek ziyâde muhtâc bulunanlarına nihâyet yirmi beş günü tecâvüz etmemek üzere m'uâvenet olunması câ'izdir.

Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/209

- 232 -

ANADOLUYA GİDECEK HEYETİN MASRAFLARININ TEMİNİ

[*Yerlerinden uzaklaştırılan Ermeni ve Rum ailelerinin geri yerlerine dönmeleri ve bunların sevk ve iaşelerinin temini hususlarını incelemek üzere Anadolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan İngiliz Fevkalede Komiseri ve Patrikhane temsilcilerinden oluşan heyetin masrafları temini hakkında tezkire.****]***

23 Ca. 1337 (24 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdüriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Umûmî: 35614 **Mühim ve müsta'celdir**

Huzûr-ı Alî-i Cenâb-ı Nezâret-penâhîye

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdeleri tekarrur eden Rum ve Ermeni â'ilelerin sevk ve i'âşe ve iskânlarına müte'allik mu'âmelâtı tedkîk ve teftîş etmek üzere İngiliz Fevka'l-âde Komiseri ve patrikhâne mümessilleri tarafından gösterilen lüzûm üzerine Anadolu'ya bir hey'et i'zâmı kararlaşdırılmış ve mesârif-i ibtidâ'iyyeleri o aralık mevcûd bulunan tahsîsâtdan bi't-tesviye i'zâm edilmiş idi. İşbu hey'etin tevâlî edecek mesârif-i mübreme ve zarûriyyesine mukâbil Harbiye Nezâreti "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan sekiz bin liranın i'tâsı husûsu da Nezâret-i müşârun-ileyhâya yazılmışdı. Mebâliğ-i mezkûrun ahzı içün Harbiye Nezâreti'nde icrâ edilen ta'kîbât-ı mütevâliyye semeredâr olmadığından keyfiyyet mukaddemâ makâm-ı celîl-i Nezâret-penâhîlerine arz olunmuşdur. Mebâliğ-i mezkûrun "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâca taht-ı karâra alınarak Harbiye Nezâret-i celîlesine teblîğ edilmiş ise de ta'kîbât-ı mütevâliyye netîcesinde şifâhen alınan cevâba nazaran meblağ-ı mezkûrun tesviye edilemeyeceği anlaşılmışdır. Ehemmiyet ve nezâketi hasebiyle Anadolu'ya i'zâmı isti'câl buyurulan hey'etin mesârif-i mübreme ve zarûriyyesinin tesviye edilememesi ecânibe karşı da pek çirkin olduğundan bi'l-âhere müşkil bir hâl ve vaz'iyet karşısında bulunulmamak üzere ya Anadolu'ya gönderilen hey'etin vazîfesine nihâyet verilerek geri çağrılmalarının kararlaşdırılarak taraf-ı âcizâneme teblîği veyâhûd hey'etin mesârif-i zarûriyyesine mukâbil tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâ karârı iktizâsından bulunan sekiz bin liranın tesviyesi içün Harbiye Nezâreti celîlesi nezdinde teşebbüsât-ı mü'essire icrâsına inâyet buyurulması arz olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 24 Şubat sene [1]335

Ahmed İzzet
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve
Muhâcirin Müdîryyeti

BOA. *HR. MÜ*, 43/30

- 233 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN MALLARININ İADESİ

[*Geri dönen Rum ve Ermenilere ait malların sahiplerine iadesinin geciktirilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

22 R. 1337 (25 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34627 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

Avdet eden Ermeni ve Rum ahâlîye â'id emvâlin i'âdesinde te'ahhurât vukû'a getirilerek ahâlî-i merkûmenin tevâlî-i sefâletlerine meydân bırakıldığı ve bu cümleden olmak üzere Bey, Virancık ve Alanca karyeleri Ermeni ahâlîsi Eskişehir'e geldikleri hâlde henüz köylerine sevk ve iskânları icrâ kılınmadığı ve muhâcirînden kısmen tahliye olunabilen hânelerde gayr-ı kâbil-i ta'mîr tahrîbât vücûda getirilmekde olduğu ve Artaki çiftliğindeki Ermenilerin de henüz mallarına sâhib olmayarak içündeki muhâcir tarafından serd edilen i'tirâzât-ı vâhiyyeye ibtinâ-i mu'âmele ile bu sûretle bunların da henüz açıkda ve hâl-i intizârda kalmalarına sebebiyet verildiği ve misâfirhânede bulundurulan Ermeni muhâcirlerinin ekmeklerini tahsîs ve ahzda birçok müşkilâta ma'rûz kaldıkları istihbâr olunuyor. Eşhâs-ı menkûleye â'id emvâlin derhâl i'âdesi teblîgât-ı mükerrere iktizâsından olmağla bu bâbda vukû'a getirilecek te'ahhurâtın müsebbiblerince mûcib-i mes'ûliyyet olacağı ve mübâdele; Yunanistan'a firâr eden eşhâsın emvâliyle kâbil-i icrâ olduğundan Artaki çiftliğine fuzûlî iddi'âda bulunan muhâcirin iddi'âsı mesmû' olamayıp her hâlde burasının da avdet eden çiftçilere i'âdesi lâzım geldiği ve ekmeklerinin ayrı ayrı tahakkuk ve i'tâ etdirilmekden ise muhâcirîn idârelerince her gün içün lüzûmu olan ekmeğin bedeli mukâbilinde alınarak misâfirhânedeki ahâlîye tevzî'i selâmet-i mu'âmele i'tibârıyla daha muvâfik olacağı beyân olunur.

Fî [25] Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/226

KARMA HEYETİN ERMENİ VE RUMLARIN DURUMLARINI İNCELEMESİ

[Ermeni ve Rumların hallerini incelemek üzere Konya'da bulunan Karma Heyetin işleri bitince Eskişehir, Bilecik ve İzmit taraflarına itmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34699 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Ermeni ve Rumların ahvâl-i umûmiyye ve mu'âmelât-ı iskâniyyelerini tedkîk etmek üzere el-yevm Konya'da bulunan hey'et-i muhtelitenin oradaki meşgaleleri hitâm bulduğu takdîrde Eskişehir, Bilecik, İzmit cihetlerine azîmetleri lüzûmunun hey'et riyâsetine teblîği.

26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/262

- 235 -

ERMENİ YETİMLERİYLE İLGİLİ ŞİKÂYETLER HAKKINDA TAHKİKAT YAPILMASI

[Kayseri'de Ermeni yetimlerinin perişan halde oldukları, Müslüman aileler nezdinde bulunan çocukların henüz teslim edilmediği ve muhtaçların da sefil kaldığı haberinin alınması üzerine gerekli tahkikatın yapılması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî 34700 **Müsta'cel şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Kayseri'deki Ermeni eytâmının pek perîşân bir hâlde bulunduğu ve mühtedî[lerin] serbest bırakılmadığı ve Müslümân â'ileler nezdindeki etfâlin henüz teslîm olunmadığı ve muhtâcînin [ihtiyâcları] te'mîn olunmayarak sefîl kaldıkları ihbâr ve şikâyet olunuyor. Hey'et-i Muhtelite'nin karîben [oraya] vürûdu muhtemel olduğundan mevzû'-ı bahs eytâm hakkında mesbûk teblîğât da'iresinde mu'âmele îfâsına dikkat ile sudâ' ve şikâyete mahal bırakılmaması.

26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/261

- 236 -

MÜSLÜMAN MUHACİR VE MÜLTECİLERİN MAĞDUR EDİLMEMESİ

[*Memleketlerine dönen gayr-ı Müslimlere emlak ve mallarının iade edilmesiyle Müslüman mülteci ve muhacirlerin sefalet ve mağduriyetlerine imkân verilmeyecek şekilde barındırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34[698]

Edirne	Vilâyeti'ne	Canik	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Eskişehir	"
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Aydın	"	Teke	"
Bitlis	"	Çatalca	"

Hüdâvendigâr	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Diyârbekir	"	Kal‘a-i Sultâniyye	"
Sivas	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Menteşe	"
Ma‘mûretü'l-azîz	"	Niğde	"
Van	"		

Memleketlerine avdet etmekde olan gayr-ı Müslimlerin derhâl emvâl ve emlâkine sâhib olmaları ve te’mîn eylemeleri (?) ne derece mültezim ise açıkda kalan Müslim mültecî ve muhâcirlerin sefâlet ve mağdûriyetlerine mahal verilmeyerek eldeki (?) ta‘lîmâtnâme dâ’iresinde mahall-i münâsibeye tevzî‘ ve ibâteleri matlûbdur. Ba‘zı mahallerde vukû‘ bulan iş‘ârât [ve is]tihbârâtdan anlaşıldığı üzere sâhibleri avdet etmeyen eşhâsa â’id mebânînin de derhâl tahliyesine teşebbüs ve tevessül edilmekde olması bir kısım me’mûrînin gayretkeşliğine ma‘tûf ve binâberîn bu yüzden birçok muhâcirînin fuzûlî sefâlet [ve] mağdûriyetini müstelzim olmakla merdûd ve müsebbibleri içün şiddetle mûcib-i mes’ûliyyetdir. Evvel ve âhir teblîğ edildiği ve 18 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta‘lîmâtnâmede de tasrîh olunduğu üzere i‘âde-i emvâlin sâhiblerinin avdet ve mürâca‘atına ta‘lîki ve hasbe'z-zarûr açıkda kalacak olan muhâcirîne de mümkinü'l-icrâ mu‘âvenetin îfâsıyla mezkûr ta‘lîmâtnâme mûcebince mahall-i münâsibeye tevzî‘ ve iskânları ve içlerinden muhtâc-ı mu‘âvenet bulunanlarına yevmiye veya mukâbili ekmek zahîre i‘tâsı ile sefâletlerine mahal ve meydân bırakılmaması sûret-i kat‘iyyede tekrâr teblîğ olunur.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/256

- 237 -

YAPILAN MASRAFLARIN SEFERBERLİK TAHSİSATI'NDAN KARŞILANMASI

[*Arap, Rum ve Ermenilerin masrafına karşılık Seferberlik Tahsisatı'ndan havale gönderildiği yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34663 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

On yedi.

C. 16 Kânûn-ı Sânî sene [13]35. Arab, Rum, Ermeniler masrafına mukâbil seferberlik tahsîsâtından iki milyon guruşluk havâlenâme gönderilmiş ve sened-i mahsûsu içün de Birinci Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti'nden Konya şu'besine telgrafla teblîğ edilmişdir.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/255

- 238 -

ERMENİLERİN TOPLUCA YER DEĞİŞTİRMELERİNE MEYDAN VERİLMEMESİ

[Yerli Ermenilerin topluca yer değiştirmelerine meydan verilmemesine, bir taraftan diğer bir tarafa gidip geleceklere de engel olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **(Şifre)**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Üç -

Yerli Ermenilerin müctemi'an nakl-i mekân etmeleri dâhilî bir muhâceret mâhiyetinde olduğundan buna meydân verilmeyerek esbâ[bının] tahkîk ve inbâsı ve fakat bu vesîle ile hasbe'l-musâlâha bir tarafdan diğer yere gidip geleceklerin serbestî-i seyr u seyâhatleri[ne] mümâna'at olunmaması.

Fî Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/277

- 239 -

ARAP, RUM VE ERMENİ AİLELERİ İÇİN İKİNCİ DEFA PARA İSTENİLMESİNİN SEBEBİ

[*Arap, Rum ve Ermeni ailelerinin masrafları için para gönderildiği halde tekrar para istenilme sebebinin bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 33950 **(Şifre)**

Canik Mutasarrıflığı'na

Mükerrer iki

Arab, Rum ve Ermeni â'ileleri mesârifi içün Kânûn-ı Evvel sene [1]334 zarfında beş yüz bin guruşluk havâlenâme irsâl kılındığı hâlde bu kerre de Harbiye Nezâret-i celîlesinden tekrâr on bin liralık havâlenâme taleb edilmekde olduğu anlaşılmışdır. Meblağ-ı mezkûrun ne gibi lüzûm üzerine istenildiğinin âcilen ve muvazzahan iş'ârı.

Fî Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/32

- 240 -

KÖYLERİNDEN UZAKLAŞTIRILAN RUMLARIN GERİ DÖNMELERİNE İZİN VERİLMESİ

[*Biga'ya bağlı köylerden daha önce göç ettirilmiş olan Rumların dönmelerine Müslüman muhacirler tarafından müsaade edilmediği haber*

alındığından gerekli tedbirlerin alınması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

25 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 3 **(Şifre)**

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

Altı

Mukaddemâ köylerinden teb'îd edilmiş olan livânın Biga kazâsına mülhak Haruço (?) ve Musaca (?) köyleri Rum ahâlîsinin bu kerre Gönen'in Sarıköy nâhiyesi merkezinden karyelerine avdet etmişler ise de evvelce köylerinde yerleşdirilmiş olan Müslümân muhâcirler tarafından karyelerine girmelerine müsâ'ade edilmediği haber veriliyor. Böyle bir hâl vâki' ise tedâbîr-i mü'essire ve serî'a ittihâzıyla Rumların karyelerinde yerleşmeleri ve her nev' ta'arruzdan vikâyeleri esbâbının istikmâliyle inbâsı.

Fî 1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/7

- 241 -

TEHİRİ UYGUN OLMAYAN ERMENİLERİN SEVKLERİ

[Tehiri uygun olmayan Ermenilerin trenle memleketlerine kadar sevklerinin ve iaşelerinin teminine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34814 **(Şifre)**

Mardin Mutasarrıflığı'na

Yirmi bir

C. 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]335 Şifreye. Te'hîri câ'iz olmayan mezkûr Ermenilerin şimendüferle Arabköprüsü'ne kadar sevkleri lâzımdır. Oradan Urfa tarîkiyle memleketlerine kadar i'âşe ve sevklerinin te'mîni lüzûmu Urfa Mutasarrıflığı'na bâ-telgraf yazılmışdır.

1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/1

- 242 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN İAŞE, SEVK VE İSKÂN DURUMLARINI İNCELEYECEK KOMİSYONUN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[*Eski yerlerine dönmeleri kararlaştırılan Rum ve Ermenilerin iaşe, sevk ve iskânlarını mahallerinde tetkik etmek üzere oluşturulan komisyonun harcırah ve zaruri masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan ödenmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire.****]***

Ca.1337 (Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdiriyyet-i Umûmiyyesi
Umûmî: 35720
Husûsî: 248 **Müsta'celdir**

Huzur-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdelerine başlanılan Rum ve Ermenilerin gerek esbâb-ı vesâ'it-i i'âşe-i nakliyyenin fikdânı gerek hâlen sâkin bulundukları havâlîde kışın şiddetle icrâ-yı ahkâm eylemesi yollarda ve köylerinde fevka'l-âde ma'rûz-ı müşkilât

olmalarını intâc etmekle ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı sevk ve i‘âşe ve iskânlarına müte‘allik mu‘âmelâtı tedkîk etmek üzere hey’et-i i’tilâfiyye mümessilleriyle patrikhâne erkânından mürekkeb olmak üzere bir muhtelit komisyon teşkîl ederek bu bâbda ittihâz olunan mukarrerât netîcesinde yalnız istasyon ve iskelelerde hâl-i intizârda bulunan ahâlînin sevkleriyle hâlen bulundukları mahallerde iş ve güçleriyle meşgûl olan ahâlînin sevk ve i‘âdelerinin ilkbahara ta‘lîkini gerek sevk olunacakların gerek bulundukları mahallerde ilkbahara kadar kalacak ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı i‘âşe ve sevklerinin mahallerinde tedkîkî zımnında patrikhâne mümessilleri de dâhil olmak üzere bir komisyon teşkîl ve Anadolu'ya i‘zâmı tekarrur etmiş ve iş bu komisyonun iştigâl edeceği vazîfenin mâhiyetine nazaran hey’et erkânının harc-ı râh ve masarif-i zarûriyyelerinin seferberlik tahsîsâtından tesviyesi Meclis-i Vükelâca bi't-takarrur keyyfiyet Harbiye Nezâreti celilesine de iş‘âr buyurulmuş idi.

Halen Anadolu'da îfâ-yı vazîfe etmekde bulunan komisyon hey’et ve erkânının masârif-i vakı‘a ve zarûriyyelerine mukâbil olmak üzere Nezâret-i Müşarun-ileyhâdan taleb olunan sekiz bin liranın iki aydan beri mütemâdiyen sebkeden ta‘kîbâta rağmen ahzına muvaffakiyet elvermemiş ve sûret-i husûsiyyede alınan mâ’lûmâta nazaran Nezâret-i müşarûn-ileyhânın işbu meblağın adem-i te’diyesini iltizâm eylediği anlaşılmakda bulunmuşdur. Hâlbuki işbu hey'etin teşkîl ve sevki Hükûmet-i seniyyenin menâfi‘ine hâdim olduktan başka i’tilâf erkânı nezdinde de ehemmiyet-i mahsûsayı hâ‘iz olup hey’et â‘zâsı meyânında Patrikhâne mümessillerinden râhiblerde mevcûd olduğundan istihkâklarının te’hîr-i tesviyesi maslahaten kâbil-i tecvîz olamayacağı derkârdır. Binâ’enaleyh meblâğ-ı mezbûrun sene-i mâliyenin hitâmından mukaddem âcilen i‘tâsının Nezâret-i müşârun-ileyhâya iş‘ârına musâ‘ade-i celîle-i cenâb-ı Sadâret penâhîlerinin şâyân buyurulması ve netîcesinin irâde ve iş‘ârı bâbında ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. SYS*, Kr. 53/2

- 243 -

İSLAM AİLELERİ YANINDA BULUNAN ERMENİ ÇOCUKLARININ ERMENİLERDEN OLUŞAN KOMİSYONA TESLİMİ

[İslam aileleri yanında bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının Ermenilerden oluşturulmuş olan komisyona teslim edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

4 Ca. 1337 (5 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî
Husûsî **(Şifre)**
Şu'be: 2 **Müsta'celdir**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Beş.

C.25 Kânûn-ı Sânî sene [13]35. İslâm â'ileleri nezdinde bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının da der[hal] bulundukları yerlerden aldırılarak Ermenilerden teşkîl edilmiş olan komisyona teslîmleri ve i'âşelerinin te'mîni.

Fî 5 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/76

- 244 -

YALOVA VE LÂLEDERE'YE GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EMLÂK VE ARAZİLERİNİN İADESİ

[Yalova ve Lâledere'ye geri dönen Ermenilere ait emlâk ve arazilerin sahiplerine teslim ettirlimesine dair Dahiliye Nezâreti'nden İzmit Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

7 Ca. 1337 (8 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35059 **(Şifre)**

İzmit Mutasarrıflığı'na

16

Yalova ve Lâledere'ye avdet eden Ermenilere emlâk ve arâzîleri teslîm olunmadığı ihbâr ve şikâyet olunuyor. Serî'an tahkîkât icrâsıyla emvâl-i mezkûrenin avdet eden sâhiblerine derhâl teslîm etdirilmesi ve kat'iyyen mûcib-i şikâyet bir hâle meydân bırakdırılmaması ehemmiyetle tebliğ olunur.

Fî 8 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, 96/117

- 245 -

RAHİP SİMPAT EFENDİ'NİN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[*Ermenilerin durumunu tetkik için Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsusa Azası Rahip Simpat Efendi'nin masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan karşılanmasına ve Eskişehir'e hareket tarihinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

8 Ca. 1337 (9 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî **Şifre**
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Husûsî: 35120

Konya Vilâyeti'ne

Yirmi yedi

Ermeni ahvâlini tedkîke me'mûren Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsûsa A'zâsından Rahib Simpat Efendi'nin Eskişehir'e avdetiyle Bilecik'den oraya vürûd

edecek Hey'et'e mülâkî olması teblîğ edildiğinden mûmâ-ileyhin oradaki masârif-i zarûriyyesiyle Eskişehir'e avdeti masrafı olarak Seferberlik Tahsîsâtı'ndan seksen liranın avans sûretiyle i'tâsıyla târîh-i hareketinin inbâsı.

Fi 9 Şubat [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/127

- 246 -

YERLERİ DEĞİŞTİRİLEN ERMENİ VE RUMLARA AİT MALLARIN İADESİ

[Yerleri değiştirilen Rum ve Ermenilere ait terkedilmiş malların iadesiye verilecek tazminat ve diğer konularda hazırlanmakta olan kararnamenin uygulanması sırasında daha çok güçlüklerle karşılaşılmaması için bu gibi malların çeşitli yollarla elden ele geçmesine ve herhangi bir karışıklığa fırsat verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

14 Ca. 1337 (15 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35325 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	Mutasarrıflığı'na
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	Vilâyeti'ne	Karahisâr-ı Sâhib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	Mutasarrıflığı'na
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm 78

Tebdîl-i mahall etdirilen Rum ve Ermenilere â'id emvâl-i metrûkenin sûret-i [istirdâd] ve i'âdesini ve verilecek tazmînât ve husûsât-ı sâ'ire hakkında der-dest-i [vaz'] karârnâmenin hîn-i tatbîkinde daha ziyâde müşkilâta ma'rûz kalınmamak üzere gerek Hükûmet gerek efrâd tarafından mübâya'a ve suver-i sâ'ire ile elde edilip el-yevm mevcûd bulunan emvâl-i metrûkenin bey' ve terhîn vesâ'ire gibi ukûdât ve mu'âmelât ile elden ele geçmesine kat'iyyen meydân verilmemesi lüzûmunun îcâb

edenlere teblîği ve bu bâbda tedâbîr-i serî'a ve mü'essire ittihâzıyla hilâfında harekete meydân bırakılmaması ehemmiyetle beyân olunur.

Fî 15 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/195

- 247 -

TEHCİR SIRASINDA ERMENİLERE FENALIKTA BULUNANLAR HAKKINDA TAHKİKAT

[*Tehcir sırasında Ermenilere fenalıkta bulunduğu bildirilen iki Ermeni hakkında tahkikat yapılması ve yapılan tahkikatın neticesinin bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.****]***

16 Ca. 1337 (17 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2 **(Şifre)**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Dokuz

C. 9 Şubat sene [13]35. Tehcîr sırasında Ermenilere fenâlıkda bulunduğu bildirilen Bedosyan Gülbank (?) ile Nusrik Sedenkyan (?) haklarındaki tahkîkât netîcesinden muvazzahan ma'lûmât i'tâsı

Fî 17 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli [Nâmına]
Müsteşar

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/214

- 248 -

KESKİN KAZASI KAYMAKAMI TALAT BEY'İN ERMENİLERİ ÖLDÜRDÜĞÜ İDDİASININ ARAŞTIRILMASI

[*Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in tehcir esnasında Ermenileri öldürttüğü ihbar edildiğinden konu hakkında bilgi almak üzere Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

17 Ca. 1337 (18 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i Dâhiliyye Müdîriyyeti
Umûmî: 16[83] **Müsta'celdir**

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz

Keskin kazâsı Ermenilerinin tehcîri sırasında Kâ'im-i makâm-ı Kazâ Tal'at Bey 'in bunları Savulya'nın büyük hânına doldurarak bir müddet işkence etdikden sonra bir sâ'at mesâfede ve Cin Ali karyesi kurbunda Gölgeli Burun ve Kavrakalı karyesi hudûdunda Deve Bağırdan mevki'inde balta, kazma, pala ve bıçak misüllü âletlerle öldürtdüğü ihbâr edildiğinden mes'ele hakkında serî'an ma'lûmât i'tâ ve mütâla'âtınızın inbâsı.

Fî 18 Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/220

- 249 -

RESMİ DAİRELERE GEÇİCİ OLARAK NAKLEDİLEN EŞYALARIN SAHİPLERİNE VERİLMESİ

[*Emval-i metruke depolarından resmî dairelere geçici olarak nakledilen eşyanın sahiplerine iade edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara gönderilen şifre telgraf.****]***

18 Ca. 1337 (19 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesî
Husûsî: 35424
Umûmî: **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal‘a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma‘muretü'a-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar‘aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Seksen altı.

Ba‘zı mahallerde emvâl-i metrûke depolarından devâ’ir-i resmiyyeye muvakkaten nakl edilmiş olan [metrûkât] vesâ’irenin avdet eden sâhiblerine teslîm edilmeyerek ist‘imâl edildiği icrâ edilen [tahkîkât] ve vâki‘ olan ihbârâtdan anlaşılmakdadır. Emvâl-i metrûkenin sâhiblerine i‘âdesiyle mağdûriyet ve sefâletlerine çalışılması Hükûmetçe son derece mültezim bulunduğu hâlde bilâ-bedel alınıp el-yevm devâ’ir-i resmiyyede bulunan bu kabîl eşyânın sâhiblerine te’hîr-i teslîmi Hükûmet-i seniyyenin icrâ’ât-ı vâk‘adaki hüsn-i niyyeti hakkında teb‘a ve ecânib nazarında tevlîd-i şübhe edeceğinden devâ’ir-i resmiyyede olup da henüz sâhiblerine i‘âde edilmemiş olan bu gibi emvâl-i menkûlenin bilâ-ifâte-i vakt sâhib-i meşrû‘larına i‘âdesi lüzûmunun alâkadârâna teblîği ve bunlardan ashâbı henüz avdet etmeyenlerin sâhiblerinin vürûduna intizâren te’mîn-i hüsn-i muhâfazaları esbâbının istikmâlini kat‘iyyen matlûbdur.

Fî 19 Şubât sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîlî
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/230

- 250 -

GAYR-I MÜSLİM ÇOCUKLARIN AKRABALARINA VEYA CEMAATLERİNE TESLİMİ

[Akrabalarına veya cemaatlerine teslim edilmekte olan gayr-ı Müslim çocuklardan başka Müslüman yetim çocukları da gayr-i Müslim zannedilerek Hıristiyanların eline geçmesine meydan verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

19 Ca. 1337 (20 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35502 **"Şifre"**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na
Konya	"	Kayseri	"
Ma'muretü'a-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm doksan

Şu sırada İslâm â'ileleriyle mü'essesât-ı resmiyye ve husûsiyyeden alınarak akrabâlarına veyâ â'id oldukları cemâ'atlere teslîm edilmekde olan etfâl-i gayr-i Müslimeden mâ'adâ etfâl-i yetîme-i İslâmiyye'den ba'zılarının gayr-i Müslim [zannıyla] taleb edilmekde olduğu ihbârât ve şikâyât-ı vâkı'adan anlaşılıyor. Gerçi mebhûsü'l-anh etfâl-i Hıristiyâniyye ile İslâmlar nezdindeki gayr-i Müslim kız ve kadınların evvel ve âhir sebk eden teblîğât mûcebince hürriyyet-i dîniyyelerini izhârda serbestîleri Hükûmetçe son derece müstelzim ve binâ'en-aleyh bunlardan küçük çocukların bilâ-

kayd u şart ve diğerlerinin dahi kendi rızâ ve muvâfakatlarıyla velîlerine veyâhûd mensûb oldukları cemâ‘atler rü’esâ-yı rûhâniyyesine teslîmleri muktezî ise de (?) bu meyânda an-aslin İslâm olan ba‘zı yerli ve mültecî ve muhâcir çocuklarının da anâsır-ı Hırıstiyâniyye yedine geçmesine hiç bir sûretle muvâfakat câ’iz olmadığından ahvâl-i mümâsilede pek ziyâde tedkîk ve ta‘mîk-i mes’ele edilerek bu gibi gayr-i kâbil-i telâfî mehâzîre meydân bırakılmamasının alâkadârâna ehemmiyetle teblîği matlûbdur.

Fî (20) Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/248

- 251 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN İAŞESİ

[*Geri dönen Ermenilerin en fazla 20 gün kadar iaşelerinin temin edilebileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

22 Ca. 1337 (23 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu‘besi: Muhâsebe
Husûsî: 35552 **Şifre**

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz yedi. C. 9 Şubat sene [13]35. Avdet eden Ermenilerin 1 Kânûn-ı Sânî şifre ile teblîğ olunduğu vechle a‘zamî yirmi gün kadar i‘âşelerinin te’mîni ve ondan sonra i‘âşelerinin devâm-ı te’diyyesine tahsîsât müsâ‘id olmadığı beyân olunur.

Fî 23 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli Nâmına
Müsteşâr

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/279

- 252 -

MÜSLÜMAN ETTİRİLMİŞ İKİ ERMENİ ÇOCUĞUNUN GERİ VERİLMESİ

[*Ankara'da Müslüman ettirilmiş olan iki Katolik Ermeni çocuğunun serbest bırakılarak Ermeni Murahhasalığı'na verilmesi, burası kabul etmediği takdirde annelerine teslim edilmek üzere İstanbul'a gönderilmeleri ve bu konuda İngiliz askeri memurlarına da bilgi verilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

24 Ca. 1337 (25 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i
Dâhiliyye Müdîriyyeti **"Müsta'celdir"**

Ankara Vilâyeti'ne

Kırk

Ankara'da ihtidâ etdirilmiş ve Mekteb-i Sanâyi'e konulmuş biri on dört yaşında ve Onnik nâmında, diğeri on iki yaşında ve Tatyos Kazyan isminde (?) iki Ermeni Katolik çocuğunun hemân serbest bırakılarak keyfiyetden bu iş içün rapor tanzîmine me'mûr edilen İngiliz me'mûrîn-i askerîsine ma'lûmât i'tâ[sı] İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden taleb ve ricâ edilmiş olduğundan mezkûr çocukların orada Ermeni Murahhasalığı'na tevdî'i ve Murahhasalıkça kabûl olunmadıkları takdîrde burada bulunan vâlidesine berây-ı teslîm Der-sa'âdet'e i'zâmları ve mezkûr İngiliz me'mûr-ı askerîsine ma'lûmât verilmesi (?) Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârı üzerine tavsiye olunur.

25/2/335 Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/303

- 253 -

TEHCİR MESELESİNDEN DOLAYI HALEP'E SEVKEDİLEN TUTUKLU MEMURLARIN ANTEP'E İADELERİ TALEBİ

[*Ceneral Mak Ando'nun tehcir meselesinde rolleri olduğu gerekçesiyle tevkif edilip Halep'e sevkedilen bazı memurların, Ayıntap'ta teşkil edilen Divan-ı Harp'te yargılanmaları için, geri iadeleri isteğinin uygun olmadığına dair Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.****]***

15 C. 1337 (18 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Dâhiliye Nezâret-i celîlesine

Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando tarafından tehcîr mesâ'ilinden alakadâr oldukları beyânıyla tevkîf ve Haleb'e sevk edilen ba'zı me'mûrînin Ayıntab'da teşkîl kılınan Divân-ı Harb'de icrâ-yı muhâkemeleri zımnında i'âdeleri esbâbının istikmâli ifâdesini hâvî olarak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti ifâdesiyle mevrûd 12 Mart sene [1]335 târîh ve 379 numrolu tezkire-i aliyyeleri cevâbıdır. Vaz'iyyet-i hâzıra i'tibârıyla eşhâs-ı mezbûrenin taleb-i i'âdeleri muvâfık olamayacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Bâb-ı Alî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şube: 6
Husûsî: 379

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Alîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemineleridir

Haleb'den Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando'nun(?) me'mûrîn-i mahalliyyeden Muhasebeci Nesim ve Defter-i Hâkânî me'mûru Eyüb Sabrî ve Evkâf me'mûru Hakkı beyler ile ahâlîden Taşçızâde Abdullah ve Hüseyin Cemîl ve Urfa'dan oraya gelmiş olan Dişikırık oğlu Hulûsî'yi kolleje celb ederek tehcîr mesâ'ilinde alâkadâr oldukları beyânıyla Haleb'e sevk ettiği Ayıntab Mutasarrıflığı'ndan bildirilmiştir. Esnâ-yı tehcîrde orada bulunarak Emvâl-i Metrûke Komisyonu'na me'mûr edildikleri Mutasarrıflığın cümle-i iş'ârından olan me'mûrîn-i mûmâileyhimin hudûd ve selâhiyetleri Ayıntab kazâsıyla Adana vilayeti ve Urfa, İçel livâlarını şâmil olmak üzere Ayıntab'da teşkîl kılınan Dîvân-ı Harb-i Örfî tarafından muhâkemelerinin icrâsı tabî'î olduğundan kuvâ-yı i'tilâfiyye kumandanları nezdinde teşebbüsât-ı münâsibe ve serî'a îfâsıyla berâ-yı muhâkeme i'âdeleri esbâbının istikmâl buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Cemaziye'l-âhir 1337 ve
Fî 12 Mart 1335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşar

BOA. *HR. HU*, Kr. 43/61

- 254 -

ERMENİ VE RUM MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[*İngiltere Fevkalâde Komiserliği'nin Ankara ile Edirne'den dönen Rum ve Ermeni mültecilerine gerektiği şekilde yardım edilmediği iddiası üzerine, mahallerine iade edilen gayr-i Müslimlere şimdiye kadar yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

17 C. 1337 (20 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi Şu'besi: İskân
Umûmî: 36248
Husûsî: 441

"Mühim ve müsta'celdir"

Hülâsa:
Mahallerine i'âde edilen ahâlî-i gayr-i Müslimeye şimdiye kadar icrâ edilen mu'âvenet hakkında izâhâtı hâvi.

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Huzûr-ı Sâmîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden mu'tî takrîrde Ankara ile Edirne'den avdet eden Rum ve Ermeni mültecîlerine lâyık olduğu vech ile mu'âvenet edilmemekde ve bu kabîl eşhâsın Hükûmetçe i'âşe ve ilbâsı lâzım gelmekde olduğundan ve sâ'ireden bahsle bu bâbda şimdiye kadar ne gibi teşebbüsât îfâ ve ne gibi evâmir i'tâ edildiğinden kendisinin resmen haberdâr edilmesi ve mes'elenin ehemmiyeti tereddüd ve te'ahhurâta gayr-ı müsâ'id bir mâhiyetde olduğu bildirildiği beyânıyla îcâb-ı hâlin sür'at-i icrâ ve netîcesinin inbâsına dâ'ir şeref-vârid olan 13 Mart sene [1]335 târîh ve 14386/258 numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye ve siyâsiyyeye binâ'en evvelce mahall-i âhara nakl ve sevk edilmiş olan ahâlî-i gayr-i Müslimeden son üç buçuk mâh zarfında vesâ'it-i nakliyyenin şiddet-i buhrânına ve esbâb-ı fevka'l-âde-i ma'lûme ve muhtelifenin hükm-fermâ olmasına rağmen a'zamî mesâ'î sarfiyla iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûs mahallerine i'âde ve evleri yanmak ve yıkılmak gibi esbâb dolayısıyla hâneleri mevcûd olmayanlar müstesnâ olmak üzere cümlesinin tamâmen emvâl-i gayr-i

menkûleleri teslîm ve i‘âde edilmiş ve bu husûs son zamânda Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesince terfîk edilen bir me’mûrla berâber Paşalimanı, Marmara Adası, Erdek ve Bandırma gibi mahallere azîmet edüp tedkîkâtda bulunan Yüzbaşı Mr. "Lefter Redmer" in müşâhedâtıyla da sâbit bulunmuşdur. Mâ-hâzâ son vukû‘ât ve mu‘âmelâtın hülâsasını mübeyyin olmak ve ma‘lûmât istihsâl edilmek üzere bir cedvel de rabten takdîm kılınmışdır. Mevzû‘-ı bahs gayr-i Müslim mültecîlerin i‘âşe ve ilbâsı zımnında vukû‘ bulan teklîf ve talebe gelince: Vilâyât-ı müstevliyyeden dâhil-i memâlik-i Osmâniyye'ye ilticâ eden bir milyona karîb Müslim mültecîlerden ahîren i‘âde olunanların memleketlerine vusûllerinden i‘tibâren mültecîlik sıfatları mürtefi‘ olduğu ve zâten istitâ‘ât-ı mâliyye-i devlet de gayr-i müsâ‘id bulunduğu cihetle bunların iskân ve i‘âşesi içün muhâcirîn tahsîsâtından yapılan mu‘âvenetin kat‘ıyla memâlik-i Osmâniyye'nin her noktasında bulunan ve ez-her cihet nazar-ı dikkat ve merhameti celb eden diğer muhtâcîn gibi çalışmağa ve yaşamağa sevk edilmekdedirler. Hâl bu merkezde iken gayr-i Müslim mültecîlere dûçâr oldukları zarûret nazar-ı dikkate alınarak istisnâ’î bir mu‘âmele tatbîk edilmekdedir. Şöyle ki: Hülâsa-i vukû‘âtı mübeyyin cedvel münderecâtından da kısmen anlaşılacağı üzere mahallerine i‘âde olunan Rum ve Ermeni mültecîlerine imkânın müsâ‘adesi nisbetinde meccânen yemeklik ve i‘âşe fî’âtıyla tohumluk zahîre verilmekle berâber ba‘zan yatak ve yorgan gibi levâzım-ı beytiyye de i‘tâ ve bunlara tercîhen ve ta‘vîzen âlât ve edevât-ı zirâ‘iyye ve tohumluk verilmesi husûsunun da nazar-ı dikkate alınması zımnında Zirâ‘at Nezâret-i celîlesinin mükerreren ve resmen nazar-ı dikkati dahi celb edilmekle berâber bir iş bulmalarını te’mînen ânifü'l-arz eşhâsa memleketlerine avdetleri târîhinden i‘tibâren yirmi otuz gün kadar yevmiye veyâ mukâbilinde i‘âşe fî’âtıyla ekmek ve hubûbât-ı sâ’ire i‘tâsı evvel ve âhir ta‘mîmen her tarafa bildirilmişdir. Mâ-hâzâ Ankara ve Edirne'ye avdet eden Rum ve Ermeni mültecîleri hakkında ayrıca teklîfât ve mutâlebâtda bulunulmasına ve bunlara mu‘âvenet edilmemekde olduğu dahi der-miyân edilmesine nazaran bu iki vilâyete yeniden teblîğât-ı lâzıme icrâ kılınmış ve alınacak cevâbın başkaca Nezâret-i celîlelerine arz ve iş‘ârı mukarrer bulunmuşdur. İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nin mutâlebât-ı vâkı‘ası avdet eden ve edecek olan bu kabîl mültecîlerin sûret-i umûmiyyede Hükûmetçe i‘âşe ve ilbâsı noktasına ma‘tûf bulunuyorsa asgarî olarak ber-vech-i âtî mesârifin ihtiyârı kesb-i zarûret edecekdir ki buna da devletin kuvve-i mâliyyesinin gayr-i müsâ‘id olduğu âzâde-i arz ve izâhdır. Şöyle ki:

Üç buçuk mâh zarfında i‘âde edilen iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûsun yarısı muhtâc olduğu ve günde beher nüfûsa on guruş i‘âşe bedeli tahsîs olunduğu takdîrde ayda üç yüz kırk sekiz bin ve senede dört milyon yüz yetmiş altı bin lira i‘âşe masrafı ve ilbâsı içün yine nüfûs-ı mevcûdenin yarısı muhtâc olduğu ve beher nüfûsa bir def‘aya mahsûs olmak üzere pek asgarî olarak on beş lira ilbâs masrafı ihtiyâr olunduğu takdîrde bir milyon yedi yüz kırk beş bin lira masraf-ı ihtiyârî zarûrîdir ki cem‘an beş milyon dokuz yüz yirmi bir bin lira eder. Üç buçuk ay zarfında iki yüz

otuz iki bini mütecâviz nüfûs i‘âde edildiği ve altı ay zarfında daha bu kadar nüfûsun i‘âdesi ve bunun da kezâ nısfının muhtâc olması nazar-ı dikkate alındığı takdîrde daha bir misli masrafın ilâvesiyle yekûn-ı umûmî Hükûmet mü’essesâtında i‘âşe edilmekde olan gayr-i Müslim etfâl müstesnâ olmak üzere on bir milyon sekiz yüz kırk iki bin liraya bâliğ olur. Şu hâlde İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nce vâki‘ olan mutâlebât umûm gayr-i Müslim mültecîlerin ilbâs ve i‘âşesine râci‘ olduğu takdîrde hesâbât-ı mebsûta-i mütehammine esnâ-yı müzâkerede nazar-ı dikkate alınmak üzere ihtiyâten huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı fehîmânelerine arz ve iblâğ olunmuşdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Cemâziye'l-âhir sene 1337 Dâhiliye Nâzırı Nâmına
ve Fî 19 Mart sene 1335 **Müsteşâr**

1- Kırkkilise dâhilinde İnceköy'deki Rum kilisesiyle mektebleri âid olduğu cemâ‘ate teslîm edilmişdir.

2- Mersin'de kâ’in Ermeni kilisesi ile akârâtı ve dâhil-i livâda bulunan diğer emvâl Adana'dan avdet eden Mersin Ermeni râhibi ile Ermeni mu‘teberânından on zâta teslîm edilmişdir.

3- Ankara şehri hâricinde kâ’in "Kırmızı Manastır" nâmıyla ma‘rûf ve Ermenilere â’id ma‘bed Zirâ‘at Müfrezesi'nin elinden alınarak Ermeni cemâ‘atine i‘âde edildiği gibi kilise derûnundaki eşyânın da taharrî ve i‘âdesine teşebbüs edilmişdir.

5-Merkez-i vilâyetçe emvâl-i metrûkeden ba‘zı devâ’ir-i resmiyyeye muvakkaten alınmış olan mefrûşât vesâ’ire kâmilen avdet eden sâhiblerine teslîm edilerek i‘âde edilmemiş eşyâ kalmadığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmişdir.

6- Aydın vilâyeti dâhilinde Menemen'de evvelce işgâl edilen bir Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmişdir.

7- Urla Kâ’im-i makâmlığı'nın mürâca‘âtı üzerine avdet edenlere tevzî‘ edilmek üzere mezkûr kazâya i‘âşe anbârından iki bin kilo tohumluk zahîre verilmişdir.

8- Aydın sancâğının Soma kazâsında seferberlik ibtidâsında işgâl ve menzil hastahânesi ittihâz olunan iki Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmişdir.

9- Mudanya'nın Misebolu ve Burgaz karyelerinde bulunan kilise ve me‘âbid ile akârâtı mazbata mukâbilinde rü’esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

10- Mudanya'nın Sığı karyesinde bulunan iki kilise ve bir cesîm mekteb ile kilise akârâtından bulunan hâneler ve otel, gazino, yağ-hâne vesâ’ire dahi mazbata mukâbilinde rü’esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

11- Mudanya'nın Arnavud karyesinde bulunan Rum kilisesi ile Metrepolidhâne akârâtından bağçeli gazino ve ayazma dahi hâl-i hâzırlarını mübeyyin mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

12- Trabzon'da kâ'in Ermeni kilise ve mektebiyle bunlara â'id müştemilât tahliye edildiği gibi cihet-i askeriyyece hastahâne ittihâz olunan Rum mektebleri boşaltdırılarak Metrepolidhâne'ye verilmişdir.

13- Trabzon mülhakâtında bulunan gayr-i Müslimlere â'id me'âbid ve mekâtible bunların müştemilât ve akârâtı kâmilen tahliye olunarak â'id olduğu cemâ'atlere teslîm edilmişdir.

14- Kastamonu vilâyetinin Cide kazâsına avdet eden Rumların hâneleriyle vakfa â'id binâların tamâmen tahliye ve kendilerine teslîm edildiği vilâyetden bildirilmişdir.

15- Arab, Rum ve Ermeni â'ilelerinin mesârifi içün Konya'ya iki milyon guruşluk havâlenâme gönderilmişdir.

16- Van'a avdet edenlerin bir kısmı emrâz-ı sâriyye ve âdiyyeden musâb oldukları cihetle bunların tedâvîsi içün cihet-i askeriyyeye â'id iki yüz yataklık hastahâne eşyâsı vilâyet emrine terk edilmişdir.

17- Yalova'ya avdet eden 317 nüfûs Ermeniye tohumluk olarak "3580" kilo buğday ve "1530" kilo arpa ile yemeklik olarak i'âşe fî'âtı üzerinden "1104" kilo buğday tevzî' edilmiş ve evvelce cihet-i askeriyye tarafından emvâl-i metrûkeden alınıp bu kerre hükûmet-i mahalliyyeye devr ve teslîm edilen "70" yatak ve yorgan takımı Ermeni muhtâcînine tevzî' edilmişdir.

18- Yalova kazâsında bulunan umûm Ermeniler nâmına Ohannes vesâ'ire imzâsıyla Nezâret'e keşîde edilen 29 Kânûn-ı Sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmede esnâ-yı sevklerinde ve mahallerine vürûd etdikden sonra iskân ve terfîhleri husûsunda me'mûrîn-i Osmâniyye tarafından gösterilen gayret ve mu'âvenetden dolayı beyân-ı teşekkür edilmekdedir.

19- Teke kazâsına avdet eden Rumlar i'âde edildiklerinden hükûmet-i hâzıraya teşekkür edilmekdedir.

20- Bandırma'da kâ'in olup mukaddemâ cihet-i askeriyyece dîvân-ı harb tevkîfhânesi ittihâz olunan kilise bâ-tahliye icâb edenlere teslîm edilmişdir.

21- Bandırma'da askerî hastahânesi ittihâz edilmiş olan Rum mektebi tahliye edilerek mezkûr cemâ'ate teslîm edilmişdir.

22- Ankara vilâyetinde İslâm â'ileleri nezdinde bulunan tek tük Ermeni eytâmının haber alındıkça velîlerine ve cemâ'at rü'esâsına teslîm edildiği gibi yalnız istihbâra ta'lîk edilmeyerek bu kabîl etfâlin on beş güne hükûmet-i mahalliyyeye teslîmi ve aksi hâlin

evâmir-i hükûmete muhâlefet sûretinde telakkî edileceğinin i‘lânı tensîb ve mülhakâta da o yolda teblîğât îfâ kılındığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmişdir.

23- Sivas'da bulunan Ermeni çocuklarından akraba ve velîsi olanlar kendilerine ve cemâ‘at tarafından taleb edilen mikdâr cemâ‘ate teslîm olunarak bâkîsi müessesât-ı resmiyyede i‘âşe edilmekde ve bir takımı da kimseleri bulunmadığından ve cemâ‘at tarafından kabûl edilmediğinden taht-ı himâyede bulundurulmakdadır.

24- Van'da altmış beş yetîm bir dâ’ire-i mahsûsaya yerleşdirilerek i‘âşe edilmekdedir.

25- Urfa kurâsından merkez livâya gelen Ermeni eytâm ve kadınlarından yüz yirmi nüfûs ile ayrıca yirmi yetîm Amerika Dârü'l-eytâmı'na ve on beş yetim Ermeni Eytâmhânesine ve otuz çocuk akrabâlarına teslîm edildiği gibi mütebâkî eytâm Ermeni cemâ‘atine teslîm edildiği hâlde esâslı bir eytâmhâne teşkîlâtı olmadığından şimdilik kabûl etmedikleri cihetle şimdilik oldukları yerlerde bırakılması tensîb edilmişdir.

BOA. DH. SYS, nr. 53-2/341903

- 255 -

ERMENİ VE RUMLARIN BAZI VERGİLERDEN MUAF TUTULMASI

[*Sevkiyata tabi tutulan Ermeni ve Rumların muayyen bir zaman için bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire.****]***

16 C. 1337 (19 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu‘besi: İskân
Umûmî: 36066
Husûsî: 446
Makâm-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa:
Sevkiyâta tâbi‘ tutulan Rum ve Ermenilerin ba‘zı gûnâ mu‘âfiyât-ı mâliyyeye mazhar edilmeleri hakkında.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Bu kerre memleketlerine avdet eden Ermeni ahâlîden te'mîn-i ma'îşetleri zımnında ufak tefek ticâretle meşgûl olanlar muhâcirîn misillü iki sene müddetle temettu' vergisinden ma'füviyyetlerini taleb eyledikleri ve bu gibi kesânın muhâcirîne bahş olunan ma'füviyet-i mâliyyeden istifâdelerine hâlen imkân-ı kânûnî yoksa da ahvâl ve vaz'iyyet-i hâzıralarına nazaran ba'zı mertebe mazhar-ı mu'âvenet ve teshîlât olmaları icâb-ı hâle muvâfik olacağı Hüdâvendigâr vilâyetinden mevrûd 18 Şubat sene [1]335 târîhli tahrîrâtda bildirilmiş ve fi'l-hakîka muhâcirîn ol bâbdaki kavânîn ve nizâmât mûcibince târîh-i iskânlarından i'tibâren iki sene zarfında ba'zı mu'âfiyetlere mazhar oldukları gibi harb-i umûmî esnâsında düşman tarafından işgâl ve bi'l-âhere istirdâd edilmiş olan mahaller ahâlîsinin de bir takım tekâlîfden istisnâları 13 Haziran sene [1]334 târîhli kânûn ile te'mîn edilmiş olmasına nazaran bu kerre memleketlerine i'âde edilmekde olan Ermeni ve Rumlardan muhtâc olanların da muhâcir ve mültecîlere kıyâsen mu'ayyen bir zamâna mahsûs olmak üzere öşrden mâ-adâ tekâlîf-i sâ'ireden mu'âfiyetleri îcâbât-ı ma'delet ve siyâsete muvâfık görülmüş olduğundan keyfiyet tensîb-i sâmî-i fehîmânelerine de iktirân eylediği takdîrde bu bâbda icâb eden lâyıha-i kânûniyyenin bi't-tanzîm ale'l-usûl mevki'-i mer'iyyete konulmak üzere makâm-ı celîl-i Sadâret-penâhîlerine takdîmi lüzûmunun Mâliye Nezâret-i celîlesine havâle buyurulması istirhâm olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir

Fî 16 Cemâziye'l-âhir sene 1337 ve
Fî 19 Mart sene 1335

Dâhiliye Nâzırı
Cemâl

BOA. *DH. SYS*, nr. 53/2

- 256 -

ERMENİLERİN İAŞESİNİN TEMİNİ

[*Sevk edilecek Ermenilerle Muş'taki Ermeni çocuklarının iaşe ve sevk masraflarının muhacirîn tahsisatından ödenmesi ve Ermenilerin eski yuvalarına çabucak sevk edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.****]*

5 B. 1337 (6 Nisan 1919)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Husûsî: 36637 **Şifre**

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 12 Mart sene [1]335. Muş'daki Ermeni çocukları ile sevk edilecek diğer Ermenilerin i‘âşe ve mesârif-i sevkiyyeleri muhâcirîn tahsîsâtından tesviye olunacakdır. Ermenilerin me’vâ-yı kadîmlerine tesrî‘-i sevkleriyle tûl müddet i‘âşeleri yüzünden hazînenin mutazarrır edilmemesi.

Fî 6 Nisan [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/59

- 257 -

ARTİN EFENDİ'NİN SEVK EDİLEN AİLESİNİN GERİ GETİRTİLMESİ

[*Antalya Bidayet Mahkemesi Azası Artin Efendi'nin, tehcir sırasında Şam tarafına sevk edilen ailesinin geri getirilmesine dair gerekli teşebbüsün yapılması ve neticenin bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire.****]***

12 B. 1337 (13 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: Âsâyîş
Husûsî: 675

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Alisine

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Adana vilâyetine tâbi‘ Cebel-i Bereket sancağının merkezi olan Osmaniye kasabasında mukîm iken tehcîr sırasında Şâm-ı şerîf cihetine sevk olunarak vilâyet-i mezkûrenin Bolâd karyesinde iskân olunan â’ilesinin beş seneden beri hayât ve memâtından ma‘lûmât alamadığından bahisle Sûriye hükûmetiyle bi'l-muhâbere â’ile-i merkûmenin kendi nezdine celbi esbâbının istikmâli Antalya Bidâyet Mahkemesi a‘zâsından Artin Efendi tarafından istid‘â olunduğu Teke Mutasarrıflığı'ndan vârid olan tahrîrâtda izbâr kılınmış olmağla bu bâbda teşebbüsât-ı mukteziye icrâsıyla netîcenin emr ü inbâsına müsâ‘ade-i sâmiye-i fehîmâneleri sezâvâr buyrulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 12 Receb sene [1]337
Fî 15 Nisan sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr
Keşfî

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 258 -

RUM VE ERMENİLERİN DÖNÜŞLERİNİ İNCELEYEN KİŞİLERE KOLAYLIK SAĞLANMASI

[*Rum ve Ermenilerin geri dönüş işlemlerini incelemeye gelen Münir Bey ile İngiliz zâbitine gereken kolaylığın sağlanması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu ve Ankara vilâyetlerine şifre telgraf.****]***

26 B. 1337 (27 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi:İskân
Husûsî: 37448 **Şifre-Telgrâf**

Kastamonu, Ankara Vilâyetlerine

Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi İskân Şu'besi Müdîri Münîr Bey bir İngiliz zâbiti ile birlikde Rum ve Ermeni i'âde mu'âmelâtını tedkîk etmek üzere İnebolu tarîkiyle müteheyyi'-i hareket bulunduklarından haklarında teshîlât-ı lâzime irâ'esinin alâkadârâna teblîği.

Fî 27 Nisan sene [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/319

- 259 -

MEMLEKETLERİNE GERİ DÖNENLERİN MALLARININ TESLİMİ

[*Tehcir olunup da memleketlerine geri dönen kişilerin mallarının vasî ve vekillerine verilmeyip ancak kendilerine teslîm edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

3 Ş. 1337 (4 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi:İskân
Husûsî: 37530 **Şifre-Telgraf**

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 22 Nisan [1]335 şifreye. Tehcîr olunan eşhâsdan mahâll-i sâ'irede bulunanların memleketlerine avdetleri hâlinde metrûk emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlelerinin ancak kendilerine teslîmi îcâb eder. Serd olunan mütâla'aya nazaran İslâm olan vekîl ve vasîlerine teslîmi muvâfik değildir.

Fî 4 Mayıs [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfi

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/35

- 260 -

ALMANYA'YA KAÇANLARIN IADESI

[*Almanya'ya kaçmış olan Talat, Enver, Cemâl Şâkir, Nazmi, Bedri, Aziz efendilerin iadelerine dair Bâbıâli Hukuk Müşâvirliği'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.****]***

4 Ş. 1337 (5 Mayıs 1919)

Almanya'ya firâr etmiş olan Sadr-ı esbak Tal'at ve esbak Harbiye Nâzırı Enver ve Bahriye Nâzırı Cemâl ve Ma'ârif Nâzırı Doktor Nâzım ve Trabzon Vâlî-i sâbıkı Cemâl Azmî ve İttihâd ve Terâkkî Merkez-i Umûmîsi a'zâsından Bahâeddîn Şâkir ve Polis Müdîri Bedrî ve esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz efendilerin i'âdeleri talebi mes'elesine dâ'ir Adliye Nezâreti'nden vârid olup, havâle buyurulan 21 Kânûn-ı Evvel 1335 târîh ve 288/2875 numrolu tezkire mütâla'a olundu.

Mûmâ-ileyhimin i'âdeleri taleb edilmek üzere Saltanat-ı seniyye ile Almanya beyninde müte'akkid i'âde-i mücrimîn mu'âhedenâmesi ahkâmına tevfîkan evrâk-ı lâzımenin sûret-i tanzîmine dâ'ir olan 16 ve 26 Haziran ve 7 Ağustos sene 1335 târîh ve 1090/16358 114/16545 135/17449 numrolu tezâkir-i aliyye-i nezâret-penâhiye cevâb verilmekde ve bu husûsda tafsîlât-ı âtiyyeyi i'tâ eylemekdedir.

Adliye Nezâreti'nin 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26567 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerenin hâşiyesine Tal'at, Enver ve Cemâl efendilerin lüzûm-ı muhâkemelerine

dâ'ir isdâr edilmiş olan 12 Nisan 1335 târîhli karârnâmeden başka mücrimîn-i mezbûrenin eşhâs-ı sâ'ire ile berâber "kuvâ-yı meşrû'a ve hükûmetin fevkinde bir kuvvet te'sîs eylemek ve bu sûretle nâsa ilkâ-yı havf ve dehşet ederek cebr ve zor ile şekl-i hükûmeti tağyîr eylemek cürmüyle" ittihâmlarına ve Kanûn-ı Cezâ'nın 45'inci mâddesi delâletiyle 55'inci mâddesinin "Kânûn-ı Esâsî ve hükûmetinin şekl ve hey'eti veyâ saltanat-ı seniyyenin usûl-i verâsetini tağyîr ve tebdîl veyâ imhâya cebren teşebbüsü sâbit olan şahs i'dâm olunur" diye musarrah olan fıkra-i ahîresinin tatbîki talebine dâ'ir 29 Mayıs 1335 târîhinde Hey'et-i Tahkîkiyyece diğer bir karâr verilmiş olduğu istihbâr edildiği ve mârru'z-zikr tağyîr ve tebdîl cürmü ancak bir cürm-i siyâsî olup Osmânlı-Almanya i'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi mücrimînin cerâ'im-i mümâsileden dolayı i'âdesini sarîhan reddetmekte olduğundan bunların i'âdeleri içün Kânûn-ı Cezâ'nın münhasıran mârru'z-zikr 45, 170, 252'inci mâddelerine istinâd etmek îcâb etdiği beyân edilmiş idi. Mârru'z-zikr Adliye Nezâreti tezkiresine sûreti merbut olan ve İdâre-i Örfiyye Birinci Divân-ı Harb Riyâseti'nden nezâret-i müşârun-ileyhâya hitâben yazılmış bulunan 18 Teşrîn-i Evvel sene 1335 târîhli tezkireye bu husûsda ber-vech-i âtî îzâhât-ı lâzıme verilmişdir. Şöyle ki:

1- Mûmâ-ileyhimden Enver ve Cemâl ve Doktor Nâzım efendilerin 5 Temmuz sene 1335 târîhinde Dîvân-ı Harb-i Örfî'de gıyâben icrâ kılınan muhâkemeleri netîcesinde İttihâd ve Terakkî şahs-ı ma'nevîsini temsîl ederek kânûn-ı esâsî ve hükûmetin şekl ve hey'etini tebdîl ve imhâya cebren teşebbüs etdikleri beyânıyla kânûn-ı mezkûrun elli beşinci mâddesinin fıkra-i ahîresine tevfîkan mahkûm edilmiş olmalarına ve fıkra-i hükmiye ile muhâkeme zabıtnâmeleri devletin cerîde-i resmiyyesi olan Takvîm-i Vekâyi'le de neşr ve i'lân kılınmış bulunmasına ve yine Takvîm-i Vekâyi'le neşr ve i'lân kılınan 8 Mart sene 1335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesi sarâhetine nazaran mülgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin İdâre-i Örfiyye Karârnâmesi mûcebince devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ'im-i siyâsiyye mürtekiblerinin icrâ-yı muhâkemesi vazîfe-i kânûniyyesiyle mükellef bulunduğu resmen ma'lûm ve muhakkak iken dîvân-ı mezkûrun şekl-i âharda ve başka bir nâm ve ünvân tahtında irâ'esiyle bi't-tab' kâbil değildir.

2- Ve polis müdîri efendiye â'id evrâk vazîfe karârıyla Dîvân-ı Harb-i Örfî Müdde'î-i Umûmîliği'nden 16 Temmuz 1335 târîhinde Der-sa'âdet Müdde'î-i Umûmîliği'ne gönderilmiştir.

3- Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Bey'in bir tarafdan taktîl ve tehcîr mesâ'ilinden dolayı muhâkemesi der-dest olduğu hâlde diğer tarafdan İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmî a'zâsından olmak gibi bir cürm-i siyâsî atfıyla İdâre-i Örfiyye Birinci Dîvân-ı Harb müstantıklarından îsâ'î Hilmî Efendi de tahkîkâtı der-dest bulunmuşdur.

4- Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz Bey'in evvelce evrâk sirkat ve imhâsından dolayı i'âdesi esbâbına tevessül edilmişiken 15 Nisan 1335 târîhli ve 7967 numrolu

İkdâm Gazetesinde münderic Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin bir i‘lânında zikr olunduğu vechile mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadâr olmak üzere maznûn-ı aleyh bulunan eşhas meyânında ismi mezkûr olmasına binâen mûmâ-ileyhim hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin şimdiye kadar tanzîmi kâbil olamadığı bi't-tahkîk anlaşılmışdır.

5- Bâb-ı Alî hukûk müşâvirlerinin mütâla‘âtı i‘tibârıyla mûmâ-ileyhimin vesâ’it-i diplomatikiyye ile esbâb-ı i‘âdelerinin te’mîni müstahîl olup bunlardan yalnız Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'in taktîl ve tehcîr mes’elesinden dolayı 22 Mayıs sene 1335 târîhinde gıyâben mahkûm edildiği bildirilmişdir. Ânifü'z-zikr beş husûsun ber-vech-i âtî yegân yegân tedkîkine ibtidâr edilir.

1- İşin Tal‘at, Enver, Cemâl ve Nâzım efendilere â’id ciheti iş bu mes’eleye müteferri‘ dosyanın tedkîkinden müstebân olduğu vechile Almanya Hükûmeti tarafından Berlin Sefâret-i seniyyesine irsâl olunan 16 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli takrîrde Saltanat-ı Seniyye ile Almanya Hükûmeti beyninde müte‘akkid i‘âde-i mücrimîn mu‘âhedesi ahkâmını ibkâ ve evrâk-ı adliyye-i lâzıme ibrâz edilmek şartıyla Tal‘at, Enver, Cemâl, Kâzım, Bedrî, Azmî ve Bahâ’eddîn Şâkir efendilerin i‘âdelerine hükûmet-i müşârun-ileyhâ tarafından muvâfakat gösterildiği hâlde bi'l-âhere tebdîl-i fikr edilerek 22 Teşrîn-i Sânî 1918 târîhli takrîrde Tal‘at Efendi'ye isnâd olunan tehcîr, katl ve hattâ esnâ-yı firârda devlete â’id tasavvurun ahzı gibi ef‘âl temâsıyla siyâsî bir mâhiyeti hâ’iz olduğundan bahs ile mûmâ-ileyhin i‘âde edilemeyeceği ve Enver Efendi'nin Almanya'da bulunduğu ve diğer beş şahsın tevkîfi içün icâb eden tedâbîrin der-hâl ittihâz edileceği iş‘âr edilmişdir.

Hâlbuki mârru'z-zikr İâde-i Mücrimîn Mu‘âhedenâmesi'nin üçüncü mâddesinde sarâhaten beyân edildiği vechile (siyâsî bir cinâyet veyâ cünhadan dolayı i‘âde-i mücrimîn vâki‘) olmasıdır. Almanya Hükûmeti esâsen Tal‘at Efendi tarafından irtikâb edilen cerâ’imi ve hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cerâ’imi cümlesinden olan tehcîr ve hattâ nüfûz-ı devleti yed-i ihtilâsına geçirmek gibi ef‘âli bile şahsî bir istifâde içün değil ba‘zı mekâsıd-ı siyâsiyyeye vâsıl olmak üzere icrâ edilmiş siyâsî cerâ’im mâhiyetinde telakkî eylemeğe meyyâl olmağla iş bu cerâ’imi ta‘kîbe me’mûr olan mahkemenin gerek mûmâ-ileyhin ve gerek diğerlerinin i‘âdelerini te’mîn edebilmek üzere haklarındaki ta‘kîbâtı sırf cerâ’im-i âdiyyeye istinâd etdirmesi îcâb ederdi.

Zâten Adliye Nezâreti'nin ânifü'z-zikr 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26067 numrolu tezkiresine leffen nezâret-i celîlelerine gönderilmiş olan gayr-i muvakkat tevkîf müzekkeresiyle îzâhnâmede dahi bu esâs ta‘kîb edilmişdir. Fî'l-hakîka işbu tevkîf müzekkeresi Kânûn-ı Cezâ'nın te‘ammüden katle dâ’ir olan 170'inci mâddesine müsteniddir. Mâdde-i mezkûreye kânûn-ı mezbûrun 40'ıncı mâddesinin de mezc ve ilâvesi lüzûmu İstişâre Odası'nın 39836 numrolu müzekkeresinde der-miyân edilmişdir. îzâhnâmede ise Kânûn-ı Cezânın 252'inci mâddesi ahkâmınca mûcib-i mücâzât olan

nehb ü gâret cürmünden bahs edilmişdir. Bundan anlaşıldığına göre bidâyeten ta‘kîbâtın hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cümlesinden olan cerâ’imden olmak üzere icrâsı ve binâ’en-aleyh Almanya Hükûmeti'ne taleb-i vâki‘in reddi içün muhikk bir ser-rişte verilmeksizin mücrimînin bi's-suhûle te’mîn-i i‘âdesi mümkin idi.

Mahkeme-i â’idesi ta‘kîbâtı bu esâsa müsteniden icrâ etmek iktizâ eder iken nokta-i nazarını tebdîl ederek ta‘kîbâtı siyâsî bir vâdîye tevcîh edüp İttihâd ve Terakkî Cem‘iyyeti ile cem‘iyyet-i mezkûre merkez-i umûmîsi a‘zâsı aleyhinde bu noktadan ta‘kîbât icrâsına ibtidâr eylemiş ve bu tarîka tevessül ile hukûk-ı umûmiye-i âdiyyeden olan Trabzon ve Yozgad ve Boğazlayan kıtâlini cem‘iyyet-i mezkûrenin umûr-ı hükûmete müdâhelesi ve harbi da‘vet ve muhâsemâta ibtidâr ve Meclis-i Vükelâ'nın karârı inzimâm etmeksizin i‘lân-ı harb gibi cerâim-i siyâsiyye ile karışdırmış ve bu tarzda hareket netîcesinde Kânûn-ı Cezâ'nın 45 ve 55'inci mâddelerine ve ale'l-husûs Kânûn-ı Esâsî'nin ve şekl-i hükûmetin ve verâset-i saltanatın cebren ta‘dil ve tağyîrine dâ’ir olan son fıkrasına tevfîkan Tal‘at ve Enver ve Cemâl ve Nâzım efendileri i‘dâma gıyâben ve Câvid ve Mustafa efendileri on beşer sene küreğe kezâlik gıyâben ve Mûsâ Kâzım Efendi'yi kezâ on beş sene küreğe vicâhen mahkûm ve Rıf‘at ve Hâşim beylerin berâ’etine i‘tâ-yı hükm eylemişdir. Bu sûretle mahkûmiyet-i vâkı‘a tamâmen siyâsî bir renk iktisâb etmiş ve İ‘âde-i Mücrimîn Mu‘âhedenâmesi'nin üçüncü mâddesi cerâ’im-i siyâsiyye fâ‘illerinin i‘âdesini tecvîz etmediğinden i‘âde talebi de akâmete mahkûm kalmıştır.

Ma‘amâfîh nezâret-i celîleleri 16 Haziran 1335 târîhli tezkiresiyle melfûfâtında i‘âde talebinin müstenidün-ileyhi olan evrâkın nevâkızı ve ta‘kîbâtın sâlifü'z-zikr 55'inci mâddeye müstenid oldukça taleb-i mezkûr hakkındaki her nev‘ teşebbüsâtın netîcesine kalacağı vakit ve zamânıyla bildirmiştir. (Bu bâbda İstişâre Odası'nın 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkeresine mürâca‘at)

Dîvân-ı Harb Re’îsi tarafından mahzâ ve 18 Teşrîn-i Sânî 1335 târîhiyle müverrah olup Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvelesine melfuf olan varakadan anlaşıldığına göre dîvân-ı mezkûrun başka sûretle hareketine imkân mevcûd değil idi. Çünki Der-sa‘âdet Dîvan-ı Harb-i Örfîsine mütedâ’ir olan 8 Mart 1335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesi Dîvân-ı Mezkûrun İdâre-i Örfîyye karârnâmesinde ta‘yîn edilmiş olan cerâ’imi redd etmek içün teşkîl edilmiş olduğunu nâtık olup 20 Eylül 1293 târîhli işbu İdâre-i Örfîyye karârnâmesinin 5'inci mâddesinde de "devletin dâhilî ve hâricî emniyetini ihlâl edecek bi'l-cümle cünha ve cinâyetin asıl fâ‘illerine zî-medhal olanları ne sıfat ve haysiyetde bulunursa bulunsun Dîvân-ı Harb huzûrunda muhâkeme edilecekdir" denilmiştir. Binâ’en-aleyh muktezâ-yı teşekkülü olarak sâlifü'z-zikr cinâyet ve cünhaların tâ‘kîbine me’mûr olan dîvân-ı mezkûr başka bir şekl ve nâm ve ünvân tahtında olarak kendisini gösteremezdi.

Bu tarz mülâhaza gayr-i kâbil-i cerh değildir. Şöyle ki hukûk-ı umûmiyye da‘vâsının cerâ’im-i siyâsiyyeden münba‘is olması hâlinde firârîlerin elde edilmesinin mümkün olamayacağı mahkeme-i â’idesince derpîş olunarak netîce-i fi‘liyyesi mefkûd olan bir tarîk-i adlîyye sülûk edilecek yerde cezâsız kalmaları cerâ’im-i siyâsiyyenin adem-i tecziyyesi kadar devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ’im-i âdiyye hakkında hasran ta‘kîbât îcrâ edilmek mümkin idi. Yâhûd mahkeme-i mezkûre cerâ’im-i âdiyye ile cerâ’im-i siyâsiyyeyi yekdiğerinden tefrîk ederek cerâ’im-i âdiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme ettikden sonra cerâ’im-i siyâsiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme edebilir idi. Bu sûretle cerâ’im-i âdiyyeden dolayı mahkûmun-aleyh olanların istirdâdı mümkin olur idi. Bunların bir kerre i‘âdesi te’mîn edildikden sonra hukûk-ı âdiyeden dolayı vicâhen muhâkemelerinin icrâsıyla hukûk-ı mezkûre münâsebetiyle mahkûm olacakları mümkin idi. Cezâların icrâsı ve hukûk-ı siyâsiyye ceraiminden dolayı mahkûm oldukları cezâların da adem-i icrâsı cihetine gidilebilir idi.

Çünkü devlet içün bir kânûn hükm ve kuvvetinde bulunan i‘âde-i mücrimîn mu‘âhedenâmesi mûcibince cerâ’im-i siyâsiyye fâ‘illerinin î‘âdesi câ’iz değildir. Fi'l-hakîka mu‘âhedenâme-i mezkûrun 16'ncı mâddesinde "i‘âde edilen şahs i‘âdeden evvel îkâ‘ eylediği bir cürmden dolayı i‘âdesine muvâfakat edilmiş veyâ matlûbun-minh olan taraf ta‘kîbe veyâ mücâzâta râzı olmuş olmaz ise işbu cürm içün ta‘kîbe veyâ dûçâr-ı cezâ edilemeyeceği" beyân edilmiştir.

Cerâ‘imin ber-vech-i meşrûh tefrîki Dîvân-ı Harbce ba‘zı ahvâlde tatbîk edilmiş bir keyfiyyet olmağla burada da kâbil-i tatbîk idi.

Veyâhûd işbu tefrîk kazıyyesi asl hükmde tasrîh edilerek cerâ’im-i âdiyye ve siyâsiyye ayrı ayrı ta‘dâd edilip cerâ’imi âdiyye 45 ve 170 ve 202'inci mâddelere ve cerâ’im-i siyâsiyye 45 ve 55'inci mâddelere tevfîkan tecziye edilmek ve irtikâb edilmiş bütün cerâ’im içün i‘dâm cezâsı ta‘yîn olunmak mümkin idi. Bu sûretle hareket edildiği takdîrde mücrimînin i‘âdesine muvâfakat hâlinde yalnız 45 ve 180 ve 202'inci mâddelerde beyân edilen cerâ’imden dolayı vicâhen muhâkeme icrâ edileceği hakkında Almanya'nın kanâ‘atını te’mîn etmek kâbil olur idi. Hâlbuki el-hâletü hâzihî cerâ’im-i vâkı‘a ancak 45 ve 55'inci mâddelere tevfîkan ta‘kîb edilmiş ve bu sûretle işe tamâmen siyâsî bir renk verilmişdir.

Ber-vech-i bâlâ beyân edilmiş üç tarîkden birine tevessül edildiği takdîrde Dîvân-ı Harb'e diğer bir şekl veyâ diğer bir nâm ve ünvân verilmemiş olur idi. Çünki dîvân-ı mezkûr devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl edecek olan cerâ’imin muhâkemesiyle muvazzaf olup cerâ’im-i siyâsiyyenin netîcesi olan ve ma‘amâfih müstakil birer cürm teşkîl eden cerâ’im-i âdiyyenin mücâzâtsız kalmış ise cerâ’im-i siyâsiyyenin adem-i tecziyyesi kadar emniyyet-i mezkûreyi ihlâl edecek bir keyfiyetdir.

Nezâret-i celîleleri cânibinden vakt ve zamânıyla keyfiyyet bildirilmiş olduğundan işi sırf bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da‘vâsı ta‘kîbâtına hasr etmek ve bu sûretle i‘âde-i mücrimîn mes’elesini te’min eylemek makâm-ı â’idine râci‘dir. Fi'l-hakîka da‘vâ, el-hâletü hâzihî siyâsî bir vâdîye müncer olmuş olduğundan Almanya Hükûmeti tevkîf müzekkeresiyle diğer evrâk-ı adliyyeyi ve hattâ verilen i‘lâmı taleb etmekden geri durmayacak ve hükûmet-i mezkûrenin bu talebi hükûmet-i seniyyece redd olunamayacak ve Almanya Hükûmeti evrâk-ı mezkûreyi okur okumaz mücrimînin i‘âdesinden imtinâ‘ eyleyecekdir.

Şu hâlde iş bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da‘vâsı şeklinde ele almak mümkin olup olmadığını tedkîk etmek îcâb edip bunun imkânı hâlinde Adliye Nezâreti'nin 113/67,26 numrolu ve 28 Mayıs 1335 târîhli tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 2 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerede beyân edilen evrâk-ı adliyyenin ihzârı iktizâ eder.

2- İşin esbak Polis Müdîri Bedri Efendi'ye â’id ciheti.

Polis Müdîr-i esbakı Bedrî Efendi hakkındaki cezâ da‘vâsının Der-sa‘âdet Bidâyet Mahkemesi Müdde‘î-i Umûmîliği'ne tevdî‘ olunduğuna dâ’ir İstişâre Odasınca ma‘lûmât mevcûd olmadığı gibi buna dâ’ir olan dosya dahi bu teblîğât hakkında bir gûnâ tafsîlâtı muhtevî olmadığından i‘âde talebinde bulunabilmek üzere sâlifü'l-arz 39836 numrolu müzekkerede der-miyân olunan îzâhât vechile evrâk-ı matlube[de] Mücrim hakkında sâdır olan gayr-ı muvakkat tevkîf müzekkeresi veyâ mûmâ-ileyh hakkında lâhık olmuş olan hükm ve tatbîki îcâb edecek Kânûn-ı Cezâ mevâddının aynen metn-i musaddakı ve mücrime isnâd olunan fi‘l ile ahvâl ve keyfiyyâtını mübeyyin bir îzâhnâme ve mücrimin hüviyyetini müsbit vesâ’ik ve daha iyisi mücrimin fotoğrafisi tanzîm ve irsâl olunmak îcâb eder.

3- İşin Doktor Bahâ’eddîn Şâkir Efendi'ye ta‘alluk eden ciheti.

Ma‘lûm-ı sâmî-i nezâretpenâhîleri buyurulduğu üzere Doktor Bahâ’eddîn Şâkir Efendi hakkındaki evrâk-ı adliyye ya‘ni gayr-i muvakkat tevkîf müzekkeresiyle tatbîki îcâb eden Kânûn-ı Cezâ mâddelerinin ta‘yîni ve mûmâ-ileyhin fotoğrafisi Almanya Hükümeti'ne teblîğ edilmek üzre 12 Mart 1919 târîhli ve 11/14353 numrolu tahrîrât-ı celîle-i nezâretpenâhî ile Bern Sefâret-i seniyyesine irsâl ve müte‘âkiben Adliye Nezâret-i celîlesinin 31 Mart sene 1335 târîhli ve 51/24775 numrolu tezkiresiyle gönderilen îzâhnâme 19 Nisan sene 1919 târîhli ve 156/15143 numrolu diğer bir kıt‘a tahrîrât-ı nezâretpenâhî ile sefâret-i mezkûreye tesyâr kılınmağla berâber ancak îzâhnâme-i mezkûr ba‘z-ı tafsîlâtı muhtevî olmamasına mebnî İ‘âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'yle merbûtu bulunan protokolün tefsîrine göre îcâb eden derecede mükemmel olmadığı cihetle diğer bir îzâhnâme gönderileceğinden mürsel îzâhnâmenin ibrâz edilmemesi te’ahhurâtı mûcib olacağı anlaşıldığı takdîrde Almanya Hükümeti'ne teblîğ edilmesi ilâveten iş‘âr edilmiş ve Adliye Nezâret-i celîlesine irsâl buyurulan 19

Nisan sene 1335 târîhli ve 63/15150 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile mezkûr îzâhnâmenin ne gibi esbâbdan dolayı nâ-tamâm olduğu inbâ kılınmışdı. Matlûb îzâhnâmenin irsâline dâ'ir nezâret-i müşârun-ileyhâdan vârid olup havâle buyurulan 7 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkire üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 39860 numrolu müzekkerede maznûnun-aleyhe isnâd olunan fi'lin, îzâhnâmede Kânûn-ı Cezâ'nın 181'inci mâddesinin (252'inci mâdde yerine) tatbîk olunacağı mezkûr olmasına mebnî bir mâhiyyet-i siyâsiyye iktisâb eylediği ve evvelce irsâl edilmiş olan tevkîf müzekkeresiyle evrâk-ı musaddakada mâdde-i mezkûre münderic olmadığı arz olunarak sûreti melfûf tezkireye merbût bulunan mezkûr müzekkere 16 Haziran sene 1335 târîhli ve 109/16358 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile Adliye Nezâret-i celîlesine teblîğ edilmiş ise de bu def'a irsâl olunan îzâhnâmede yine 181'inci mâdde-i kânûniyye zikredilmiş olduğundan muhtevî olduğu mülâhazât nazar-ı i'tibâra alınmamışdır. Bi'l-cümle işbu îzâhnâme varaka-i adliyye makâmında Almanya Hükümeti'ne teblîğ olunamayacağından sâlifu'l-arz müzekkere münderecâtına tevfîkan tanzîm edilmek üzere nezâret-i müşârun-ileyhâya i'âdesi.

4- İşin esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz Bey'e â'id ciheti.

Azîz Bey evvel-emrde Emniyyet-i Umûmiyye'ye â'id evrâk-ı resmiyyeyi alarak götürmüş olmasından dolayı ta'kîb olunduğundan mûmâ-ileyhin i'âdesi taleb olunmak üzere îfâsı îcâb eden mu'âmelât Dâhiliye Nezâreti'nin 16 Nisan sene [1]335 târîhli ve 115/2407 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 11 Haziran 1335 târîh ve 39866 numrolu tezkirede arz olunarak 20 Haziran sene 1335 târîhli ve 114/16545 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile i'âde-i mücrimîn talebinde bulunabilmek içün tanzîmi muktezî evrâk Adliye Nezâret-i celîlesine inbâ kılınmış idi. Dîvân-ı Harb Riyâseti'nin, Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvelesine merbût 18 Teşrîn-i Sânî sene 1335 târîhli tezkiresinde mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadar olmak üzere maznûnun-aleyh bulunduğu beyân edilmekle hareket-i vâkı'ası bir cürm-i siyâsî teşkîl etmekde olduğu anlaşılmakdadır. Mûmâ-ileyh hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin şimdiye kadar tanzîmi kâbil olmadığı riyâset-i mezkûrece ilâveten iş'âr kılınmakdadır. Mûmâ-ileyh hakkında ta'kîbât sırf bu noktaya hasr edildiği takdîrde kendisinin istirdâdı mümkin olamayacağına ve teşkîlât-ı mezkûreye dâhil olanlar hakkındaki da'vânın henüz ilerlememiş olmasına binâ'en ta'kîbâtın bu noktadan icrâsı cihetinden ferâgat olarak kendisinin vesâ'ik-i resmiyyeyi sirkat eylemesinden ve bir de tehcîr ve taktîl ve nehb gâret mâddelerinde medhaldâr ise bu cihetlerden dolayı hakkında tebliğat icrâsı ve matlûb evrâk-ı adliyyenin işbu cerâ'im-i âdiyyeye teferru' olmak üzere tanzîmle Almanya Hükümeti'nden kendisinin i'âdesinin taleb olunması îcâb eder. Eğer Kânûn-ı Cezâ'nın elli beşinci mâddesinin fıkra-i ahîresi vechile Meşrûtiyeti veyâ şekl-i idâreyi tağyîr edecek ahvâl ve harekâtda bulunan Teşkilât-ı Mahsûsa'ya dâhil olmasından

dolayı da ta‘kîb olunmak lâzım gelir ise ya bu bâbdaki ta‘kîbâtı te’hîr etmek veyâhûd iki nev‘ ta‘kîbâtı yek-diğerinden tefrîk eylemek muktezîdir.

5- İşin Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'e â’id ciheti.

Cemâl Azmî Bey hakkındaki evrâk-ı adliyye ve Doktor Bahâ’eddîn Şâkir Bey'e müte‘allik evrâk ile ayni zamânda vürûd ederek 12 Mart ve 19 Nisan 1919 târîhli ve 11/14353 ve 16/15143 numrolu iki kıt‘a tahrîrât ile nâ-tamâm olduğundan yeniden bir îzâhnâme tanzîmiyle gönderilmesi Adliye Nezâret-i celîlesine iş‘âr edilmiş idi. Adliye Nezâret-i celîlesinin sâlifü'l-arz 7 Mayıs sene 1335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkiresiyle irsâl olunan îzâhnâme Cezâ Kânûnu'nun 181'inci mâddesine (252'inci mâdde yerine) müsteniden tanzîm edilmiş olduğundan mâdde-i mezkûre tayy edilmek üzere 11 Haziran sene 1335 târîhli tezkire-i nezâretpenâhî ile nezâret-i müşârun-ileyhâya i‘âde edilmiş ise de melfûf tezkire ile irsâl olunan evrâk miyânında yine Kânûn-ı Cezâ'nın mevzû‘-ı bahs olan 181'inci mâddesi mûcibince icrâ-yı ta‘kîbât olmadığını mütazammın eski îzâhnâme gönderilmiş olduğundan İstişâre Odası'ndan yazılan mârru'z-zikr 7 Haziran sene 1335 târîhli ve 39860 numrolu müzekkerede rabt olunan îzâhât vechile tanzîm edilmek üzere tekrâr Adliye Nezâret-i celîlesine i‘âdesi ve taktîl ve tehcîr mâddelerinden dolayı merkûm hakkında 22 Mayıs sene 1335 târîhinde hükm-i gıyâbî sâdır olmuş olduğundan damgalı bir kâğıd üzerine hüsn-i hatla hükm-i mezkûrun sûret-i musaddakasının tanzîm ve mühr ve imzâlar kâbil-i kırâ’at olabilecek ve yek-diğerinin üzerlerine tesâdüf etmeyecek bir sûrette vaz‘ etdirilerek irsâli husûsunun iş‘ârı muktezîdir.

İsviçre Hükûmeti Devlet-i Aliyye ile akd eylediği 21 Mayıs sene 1917 târîhli î’tîlâfnâme mûcibince saltanat-ı seniyye ile Almanya arasında akd olunan İ‘âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'nin kendi memâlikinde tatbîkini kabûl etmiş olduğundan İsviçre Hükûmeti'nden dahi i‘âde talebinde bulunabileceği cihetle Almanya ve İsviçre hükûmetlerine teblîğ edilmek üzere Bedrî, Baha’eddîn Şâkir, Azîz ve Cemâl efendiler haklarındaki evrâk-ı adliyyenin kâffesinin îzâhât-ı mebsûtaya tevfîkan ve ikişer nüsha olarak tanzîm edilmesi mûcib-i fâ’idedir. Tafsîlât-ı ânifenin Adliye Nezâret-i celîlesine iblâğı müsâ‘ade-i celîle-i fehîmânelerine menûtdur.

BOA. *HR. HMŞ. İŞO*, 108/2

- 261 -

SORUŞTURMA KOMİSYONLARI OLUŞTURULMASI TEKLİFİNİN REDDEDİLDİĞİNE DAİR

[*Ermeni tehcirinde suistimalleri görülen memurları meydana çıkarmak üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına ikişer hukukçu göndermeyi hükümetlerinin reddeylediğine dair Hollanda, Danimarka, İspanya ve İsveç elçiliklerinden gelen notalara dair.****]***

5 Ş. 1337 (6 Mayıs 1919)

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 262 -

ERMENİ DUL VE YETİMLERİN YERLEŞTİRİLMESİ

[*Ermeni dul ve yetimlerinin yerleştirilmesi için Arnavutköy'de uygun yerler bulunduğuna dair Polis Umum Müdürlüğü'nden Dahiliye Nezâreti'ne telgraf.****]***

7 Ş. 1337 (8 Mayıs 1919)

Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu‘besi:Birinci
1571 **Müsta‘celdir**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Komisyon-ı mahsûs ifâdesiyle şeref-vârid olan 22 Nisan sene [1]335 târîh ve 337/593 numrolu tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ermeni eytâmı yerleşdirilmek üzere Arnavud Köyü’nde Sarrâf Burnu'nda Papasyan tarafından işgâl edilmekde olan yirmi beş odayı mütecâviz sâhilhâne ile Akıntı Burnu'nda tehî ve on beş odadan ibâret Değirmenciyan'ın sâhilhânesi müsâ‘id bulunduğu bi't-tahkîk anlaşılmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 8 Mayıs sene [1]335

Polis Müdîr-i Umumîsi

BOA. DH. *Komisyon-ı Mahsûs*, D. 1/337

- 263 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ İÇİN PARA GÖNDERİLDİĞİ

[*Ermenilerin memleketlerine iadeleri için yüz bin kuruşluk havalename gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.****]***

9 Ş. 1337 (10 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Umûmî: 37806 **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 28 Nisan sene [1]335. Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri içün sevk mâddesinden yüz bin guruşluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 10 Mayıs sene [1]335
Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/124

- 264 -

MÜLTECİLERİN PARASIZ OLARAK SEVK EDİLMELERİ

[*Müslim ve gayr-ı Müslim mültecilerin acil olarak Anadolu demiryolundan parasız olarak sevk edilmelerinin sağlanmasına dair Hariciye Nezâreti'nden İngiliz Yüksek Komiserliği'ne tahrirat.****]***

8 N. 1337 (7 Haziran 1919)

Menâfi'-i âliyye-i memleketi der-pîş-i dikkat etmeyerek büyük bir gafletle bilâ-te'emmül Harb-i Umûmî'ye dâhil olan hükûmet-i sâbıkanın ale'l-husûs muhâcirîn işlerindeki icrâ'âtını şiddetle takbîh etmekde olan hükûmet-i hâzıra-i Osmâniyye bunu ta'mîr içün yerlerinden çıkarılıp ba'zı vilâyâta tehcîr ve teb'îd edilen ve dûçâr-ı mağdûriyyet olan Ermeni ve Rum muhâcirlerinden 276015 nüfûsunu (4,5) mâh zarfında ale'l-umûm vesâ'it-i nakliyyedeki buhrâna ve ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âdeye ve mevsimin muhâlefetine rağmen memleketlerine i'âdeye ve ba'zı yerlerde kendilerine hubûbât ve tohumluk, âlât ve edevât-ı zirâ'iyye gibi mevâdd-ı i'âşe tevzî' ve melbûsât

ve yatak ve emsâli malzeme-i beytiyye i‘tâ edilmek sûretiyle esbâb-ı ma‘îşet ve sıhhatlerini te’mîne atf-ı ehemmiyyet eylemiş ve meskenleri mevcûd olanların hânelerini pey-der-pey teslîm ve i‘âdeye ve mesâkin-i mevcûdenin adem-i kifâyeti hâlinde her mahaldeki askerî barakalarla mebânî-i umûmiyyeye yerleşdirmek veyâhûd kendilerine inde'l-hâce çadır vermek sûretiyle de hüsn-i niyyetini tesbît ve insâniyete ve hayât-ı beşere olan hürmet ve merbûtiyetini ibrâza müsâra‘at etmişdir. Henüz avdet etmemiş bulunanlar hakkında dahi devletin ma‘lûm olan müzâyaka-i mâliyyesine rağmen ayn-ı mu‘âvenât ve teshîlâtın i‘mâl ve ibrâzı dahi sûret-i kat‘iyyede mukarrer bulunmuşdur.

Hükûmet-i sâbıkanın her dürlü akl ve basîretden ârî olarak girdiği harb-i zâ’ilin netâ’ic-i mühlikesine en ziyâde vilâyât-ı şarkiyye ahâlîsi ma‘rûz olmuşdur. Fî'l-hakîka vilâyât-ı mebhûse ahâlî-i İslâmiyyesi bir tarafdan Rusların seyl-i istîlâsı ve diğer tarafdan Ermeni çetelerinin pây-ı tahrîb ve tecâvüzü altında gayr-i kâbil-i tahammül bir vaz‘iyyet-i elîmeye giriftâr olmuş ve Erzurum, Trabzon, Bitlis, Van vilâyetleriyle Erzincan sancağı ahâlîsinden bir milyonu mütecâviz nüfûs her dürlü vesâ’it-i sıhhiyye ve hayâtiyyeden mahrûm olarak dâhile doğru ilticâ mecbûriyetinde kalmışdır. Bu tecâvüzât-ı i‘tisâfkârâne ile ilticâ mecbûriyeti mürûr-ı eyyâmla pek ziyâde müştedd olan mesâ’ib-i sâ’ire-i harbin inzimâmıyla İslâm mültecîlerden (701166) nüfûsun telef ve ziyâ‘ını müstelzim olmuşdur. İşbu mikdâr telefât hükûmetin resmî kuyûdât-ı ihsâ’iyyesine müstenid olduğundan ma‘lûmât-ı resmiyye hâricinde kalıb tahmînen üç yüz bine karîb nüfûsun dahi ilâvesi hâlinde yalnız sâlifü'z-zikr dört vilâyetle bir livâ ahâlisine â’id olmak üzere mikdâr-ı telefât yekûnunun (1.000.000)'a bâliğ olduğu görülür. Hâlbuki ahâlî-i merkûmenin ma‘rûz olduğu sefâlet, telef olanların mikdârını zikr etmekle ta‘rîf edilmiş olmaz. Belki esbâb-ı ma‘îşet ve hayâtın noksânından dolayı zâten ilticâ etdikleri mahallerde dahi büyük bir ıztırâr-ı hayât imrâr edegelmekdeler iken kendilerinin hükûmet-i sâbıka tarafından tehcîr edilmiş olan Ermeni ve Rum emâkin-i metrûkesine bir fikr-i mantıkîye müstenid olmayarak yerleşdirilmiş olmaları hasebiyle bu kerre pek tabî‘î bir hüsn-i nasâfet ve adâlete teb‘an gayr-i Müslim muhâcirlerin kemâl-i müsâra‘atla memleketlerine avdetlerinin te’mîn edilmesi netîcesi olarak ilticâ etdikleri mahallerden ihrâc edilip açıkda ve acınacak bir hâlde kalmış olmalarının dahi nazar-ı dikkate alınması îcâb etmekdedir. Hükûmet muhtâc-ı îzâh olmadığı üzere Rum ve Ermeni muhâcirleri hakkında mütehassis olduğu fikr-i adâleti bu mertebe zulm ve sefâlete ma‘rûz olan İslâm muhâcir ve mültecîlerin muhâfaza-i hayâtı içün tatbîk ve isti‘mâle ve binâ’en-aleyh her fedâkarlık yapılarak bu bîçâreleri dahî memleketlerine i‘âdeye mecbûrdur. Hâlbuki vilâyât-ı şarkiyyeye vâsıl olan yegâne tarîk Anadolu hutût-ı hadîdiyyesi olduğu gibi işbu hatt-ı hadîdin gerek Mardin ve Nusaybin'e müntehî olan aksâmının muntazaman işletilmemekde ve bu işletme mu'âmelâtının hükûmetin yed-i iktidârında bulunmamakta olması ve gerek Konya'ya kadar şimendüfer ucûrât-ı nakliyyesinin beş altı misline iblâğı ve Konya'dan i‘tibâren Nusaybin'e kadar dahi tezyîd-i ucûrâtdan mâ-adâ ayrıca ma‘denî akçe talebinde bulunulması mezkûr turuk-ı

hadîdiyyeden hükûmetçe te'mîn-i istifâde imkânını nez‘ ve selb etmekde ve bi'n-netîce bâlâda derece-i sefâletleri îzâh olunan muhâcir ve mültecîlerin i‘âdelerini müstahîl kılmaktadır. Bi'l-hâssa Urfa, Diyârbekir, Konya, Ankara, Adana, Mar‘aş, Niğde, Sivas ve Kayseri havâlîsinde mütekâsifen mevcûd ve mikdâr-ı nüfûsu müdhiş bir yekûna bâliğ ve el-yevm bulundukları mahalde zîk-ı ma‘îşet sâ'ikasıyla derece-i sefâletleri yevmen fe-yevmen tahammülsüz bir hâle vâsıl olan bu sefîl ve bîçâre kitle-i beşerin memleketlerine i‘âde edilememeleri yüzünden kâmilen mahv u tebâh olmaları muhâtarası baş göstermekde olduğu gibi sefâlet ve ıztırârın tevlîd edeceği zarûret-i hayâtiyye ile taht-ı tazyîkinde bulundukları zîk-ı ma‘îşeti ber-taraf etmek mecbûriyetinde kalan işbu ahâlînin el-yevm ikâmet etmekte oldukları mârru'z-zikr mahallerde takrîr-i âsâyiş husûsunda müşkilâta ma‘rûz kalınmakda ve bu cihet dahi ayrıca mahall-i nazar görülmekdedir. Binâ'en alâ-zâlik Hükûmet-i Osmâniyye bu zavallı halkın şerh ve tafsîl kılınan sefâlet-i mütehakkıkalarının daha ziyâde iştidâd ve temâdîsine Düvel-i Mu‘azzama-i Mü'telife mümessillerinin hissiyyât-ı âlî-cenâbânelerinin mâni‘ olacağına ma‘tûf i‘timâd ve kanâ‘atini bi'l-izhâr ber-vech-i âtî teklîfâtının nazar-ı dikkate alınacağına ümîd-vâr olur.

Şöyle ki:

Mikdârı yüz binlere bâliğ olan İslâm mültecîlerle henüz memleketlerine avdet fırsatına mazhar olamayan mütebâkî Ermeni ve Rum muhâcirlerinin mevsim-i hâzır dâhilinde kâmilen me'vâ-yı kadîmlerine i‘âdeleri zarûretinin kabûlü lâzım gelir. İşbu zarûret-i hâlin tesviyesi ise Müslim ve gayr-i Müslim mültecî ve muhâcirlerin tercîhan ve müsta‘celen Anadolu hutût-ı hadîdiyyesince meccânen te'mîn-i sevk ve nakleri esbâbının istikmâline mütevakkıf olduğundan Hükûmet-i Osmâniyye bu bâbda îcâb eden mu‘âmelenin sür‘at-i îfâsına ma‘tûf delâlet-i kıymetdârânelerinin Düvel-i Mü'telife mümessilîn-i kirâmınca şimdiye kadar her vesîle ile ibrâz edilegelen âsâr-ı insâniyyetkârânelerine bir zamîme-i fâ'ika ve cemîle olmak üzere a‘mâli ve neticesinin kendisine teblîğ ve iş‘âr edileceğine mutma'in olmağla kesb-i şeref eyler.

BOA. *HR. MÜ*, 5/326

- 265 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN YARGILANMASI

[*Diyarbakır ve Mamuretülaziz gibi uzak vilâyetlerde tehcir sırasında suç işleyenlerin gözaltında bulundukları yerlerdeki divan-ı harblerde, divan-ı harb olmadığı takdirde Nizamiye Mahkemelerinde yargılanmaları için yerlerine sevklerinin uygun olacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.****]***

15 S. 1338 (9 Kasım 1919)

Sadâret 83
9 Teşrîn-i Sânî [1]335
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Nezâret'den Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'ne, Van, Bitlis, Erzurum, Diyârbekir, Ma‘mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı'na şifre

Zeyl 22 Mayıs sene [1]335 Diyârbekir ve Ma‘mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba‘îdede îkâ‘ olunup der-dest-i tahkîk bulunan cerâ’ime â’id muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden iş‘âr üzerine ba‘zı ifâdât ve mütâla‘ât hâvi Dersa‘âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti’nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ’da lede'l-kırâ’e Diyârbekir, Ma‘mûretü'l-azîz vilâyetleriyle emsâlî vilâyât-ı ba‘îdede vukû‘a gelen tehcîr cerâ’iminden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdîrde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri içün yerlerine sevk ve i‘zâmları münâsip görülerek riyâset-i müşârun-ileyhâ ile Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğât icrâ olunduğu, tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuş olmağla ona göre îfâ-yı mu‘âmele edilmesi tavsiye olunur.

BOA. *DH. EUM,* 5/27

Bâb-ı Alî
Sadâret-i uzmâ
Mektûbî Kalemi
1388

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi’ne

Devletlü Efendim Hazretleri

8 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 718 numaralı tezkireye zeyldir. Diyârbekir ve Ma‘mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba‘îdede îkâ‘ olunup der-dest-i tahkîk bulunan cerâ’ime âid muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden karâr ve iş‘âr üzerine ba‘zı ifâdât ve mütâla‘âtı hâvî Dersa'âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti'nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ'da lede'l-kırâ’e vilâyât-ı mebhûsun-anhümâda ve emsâlî memâlik-i ba‘îdede vukû‘a gelen tehcîr mesâ’ilinden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdîrde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri içün yerlerine sevk ve i‘zâmları münâsip göründüğünün riyâset-i müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılınmış ve Harbiye ve Adliye Nezâret-i celîlelerine ma‘lûmât i‘tâ edilmişdir efendim.

Fî 10 Safer sene [1]338 Sadr-ı a‘zam Nâmına Müsteşâr

Fî 4 Teşrîn-i Sânî sene [1]335

Bende
Rıf‘at

BAO. *DH. EUM,* 5/27

- 266 -

ERMENİ FABRİKATÖRÜ MARDİROS'UN MALLARININ İADESİ İÇİN MAHKEMEYE BAŞVURMASI

[*Harp sırasında tehcir edilen Mardiros'un fabrikasıyla ilgili davanın halli için Divan-ı Harb'in İzmir'e getirilmesine dair Meclis-i Vükelâ kararı.****]***

22 Ra. 1338 (15 Aralık 1919)

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu : 593 **Müsta‘celdir**
Târîhi : 21 Rebî‘u'l-Evvel sene 1338
15 Kânûn-ı Evvel sene [1]335
Teblîğ Olunduğu Devâ’ir : Dâhiliye, Harbiye

Hulâsa-i Me’ali

Esnâ-yı harbde Sûriye taraflarına tehcîr edilen Mardiros Sarıyan nâmında bir Ermenînin Manisa ve Saray köyünde kâ’in Mensûcât fabrikalarında kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikrî ve Zekî ve Ahmed beyler tarafından gasb ve zabt ve dört seneden beri isti‘mâl olunması yüzünden merkûmun bir milyon dört yüz küsûr bin liralık zarâr ve hasâra ma‘rûz kaldığı beyânıyle bunun tazmîni zımnında gâsıbların İzmir'deki emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin taht-ı hacze aldırılması ve bu iş içün muhtelit bir komisyon teşkîli ile mezkûr komisyona a‘zâ sıfatıyla bir me’mûr ta‘yîni İzmir İngiliz Mümessili cânibinden taleb olunduğu ve me’mûr ta‘yîninden istinkâf olunduğu takdîrde kendilerinden ve Yunânîlerden teşekkül edecek komisyonca mes’ele halledilerek karârının Yunânîlere infâz etdirileceği istidlâl edildiği Aydın Vilâyeti'nden alınan telgrafnâmede beyân olunduğundan ve bu bâbda Hâriciye Nezâreti'yle cereyân eden muhâbereden bahisle istîzân-ı muâ‘meleyi hâvî Dâhiliye Nezâreti'nden vârid olan tezkire okundu.

Karârı

Mardiros Sarıyan'a â’îd da‘vânın halli içün muhtelit komisyon teşkîli ile taraf-ı hükûmetden oraya me’mûr i‘zâmı şâyân-ı kabûl olamayup Çine'de müteşekkil İdâre-i

Örfiyye Dîvân-ı Harbî'nin İzmir'e celbi ile dîvân-ı mezkûrca temşiyet-i da‘vâ edilmesi münâsib olacağından Dîvân-ı Harb-i mezkûr re’îsi ile serî‘an bi'l-muhâbere Dîvân-ı Harb'in İzmir'e celbi husûsunun Aydın Vilâyeti'ne li-ecli'l-iş‘âr Dâhiliye ve Dîvân-ı Harb'in vâlîden da‘vet vukû‘unda İzmir'e azîmet etmesi esbâbının istikmâli husûsunda Harbiye nezâretlerine iş‘ârı tezekkür kılındı.

Mustafa Reşîd	İbrâhîm Mecîdî	Ali Bey
Abdurrahman Şeref	Mehmed Şerîf	

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbataları,*** **217/593**

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu : 473
Târîhi : 18 Muharrem sene 1338
Teblîğ Olunduğu Devâ’ir : Mâliye

14 Rebî‘u'l-Evvel sene 1335

Hulâsa-i Me’âli

Esnâ-yı harbde Haleb ve Sûriye taraflarına tehcîr edilerek ahîran avdet etmiş olan Mardiros Sarıyan Efendi'nin Manisa'da ve Saray köyünde uhdesinde bulunan mensûcât fabrikalarının kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikri ve Hayrî Paşazâde Zeki Beyler ile Manisa'da Ahmed Efendi taraflarından gasb ve dört seneden beri ist‘imâl edilmesinden dolayı bir milyon dört yüz küsûr bin lira zarâr ve ziyânı bulunduğunu iddi‘â eylediği cihetle zarâr-ı mezkûrun te’mîn-i istîfâsı içün mûmâ-ileyhim uhdelerinde mukayyed emvâl-i gayr-ı menkûlenin netîce-i tedkîkât ve muhâkemâta kadar bey‘ ve ferâğın müsâ'ade edilmemesi içün kayıdlarına hacz işâreti vaz‘ olunması İngiliz mümessil-i siyâsîsi tarafından iltimâs edilmiş olduğu beyânıyla bu bâbda cereyân eden muhâberâtı ve istifsâr-ı mu’âmeleyi mutazammın mahallinden vuku‘ bulan iş‘ârdan bahisle ba'zı ifâdeyi hâvi Mâliye Nezâretinin 7 Teşrîn-i Evvel sene [1]335 târîhli ve 36 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Tezkire-i mezkûrede beyân olunduğu vechile muâmelât-ı tasarrufiyenin hacz kanûnundan başka bir sebeble te’hîrine mesâğ-ı kanûnî olmadığından ve te‘mîn-i hukûk içün turuk-ı kânûnîyyeye tevessül imkânı mevcut bulunduğundan ona göre îfâ-yı muktezâsının mahalline teblîği husûsunun Nezâret-i Müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılındı.

Mehmed Şerîf **Mustafa Reşîd**

İbrâhim Mecîdî **Abdurrahmân Şeref**

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbataları*****, 217/473**

- 267 -

RUM VE ERMENİ AHALİYE TECAVÜZATTA BULUNULDUĞU İDDİALARININ ASILSIZ OLDUĞU

[*Tehcirden sonra yerlerine dönen Rum ve Ermenilere tekrar yer değiştirmeleri için Müslüman ahalinin baskı ve tecavüzatta bulunduğuna dair yalan haberler yayıldığı ve bu haberlerin asılsız olduğu hakkında gayr-i Müslim ahali tarafından Erkân-ı Harbiyye'ye gönderilen tahrirat suretlerinin gerekli yerlere ulaştırılmasına dair Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire.****]***

17 Ra. 1338 (10 Aralık 1919)

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be: 2
Numro: 5021

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Sivas'da Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrûd tahrîrât ile merbûtâtı takdîm-i huzûr-ı devletleri kılınmışdır. Muhtelif unsurların âsâyişe müte'allik olarak verdikleri beyânnâmeler sûretlerinin îcâb edenlere iblâğı menût-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

17 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]338 ve
Fî 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]335 Harbiye Nâzırı

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Üçüncü Kolordu-yı Hümâyûn
Kumandanlığı
Ş. 1 **3 K. Kumandanı Mîralay Salâhaddîn Bey**
5478 **tarafından Sivas 12/11/[1]335**

Harbiye Nezâret-i Celîlesine

8/10/[13]35 târîh ve bilâ-numro şifreli emr-i nezâretpenâhîlerine cevâbdır.

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hıristiyanlara tecâvüz edilmekde olduğu şâyi'asının tekzîbini hâvî Tokad, Erba'a, Kavak, Çarşamba, Merzifon, Vezîrköprü mahallî cemâ'at-i gayr-i Müslime mu'teberânının imzâlarıyla makâmât-ı âliyyeye yazılan tahrîrâtın sûretlerinin aynen ve leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Üçüncü Kolordu Kumandanı
Salâhaddîn

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

Sûret

Vezîrköprü'den

Memleketde ikâmet ve ba'de't-tehcîr avdet eden Ermenilerle Rumların ileride tehlikeye ma'rûz kalacağından bahsle tekrâr hicret içün tehdîdler ile icbâr edilmekde oldukları hakkında bugünlerde istihbâr etdiğimiz havâdis külliyyen asılsız olup cümle vatandaşlarımız tarafından hürmet ve mu'âvenet görmekde olduğumuz cihetle şüyû'ât-ı mezkûreyi kat'iyyen tekzîb ve vatandaşlarımız mukâbil hürmetimizi huzûr-ı sâmîlerine de arz eyleriz fermân.

Vezîrköprü Rum Milleti Nâmına — Ermeni Milleti
Metrepolid Vekîli — **Agop Dereciyan**
Murâd

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Tokad'dan **Sûret**

Anadolu'da meskûn ahâlî-i Hıristiyâniyye'nin gûyâ ahâlî-i İslâmiyye tarafından taht-ı tehdîdde bulunduğuna ve sâ'ireye ve evrâk-ı havâdisde neşriyyât bulunduğu ma'a't-te'essüf işidiliyor. Öteden beri Rum ve Ermeni vatandaşları hukûkuna ez-her-

cihet ri‘âyetkâr bulunan anâsır-ı İslâmiyye'den mâl ve cânımızı ez-her-cihet emîn olduğumuzdan bir fikr-i sakîm-i mahsûs olan böyle bir neşriyâtı bütün kalbimizle tekzîb ederiz. Bulunduğumuz sâye-i celîl-i Osmânî'de ile'l-ebed bu sûretle idâme-i hayât maksadımız bulunduğunun ve Anadolu, Rum ve Ermeni teb‘a-i şâhânesinin hiç bir tarafın maksad-ı siyâsiyyesine âlet olmasına rızâmız olmadığının âlem-i medeniyyete karşı i‘lâmını istirhâm eyleriz.

Mihran Genç Agobyan **Nikola Dimitriyadis**

Haralambos Lazar **Haci Ohanik Seroyan**

Giyork Mercemciyan

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ’iresi
Şu‘be
Numro
Merzifon'dan **Sûret**

Anadolu'nun ba‘zı mahallerinde milel-i Hıristiyâniye'nin dûçâr-ı tecâvüz ve bu sebeble mecbûr-ı hicret olduklarının İstanbul muhîtinde işâ‘a edildiği istihbâr kılınmışdır. Hâlbuki üç mâhdan beri gerek kasaba ve gerek kurâda ve yollarda emn ü âsâyişin ber-kemâl bulunduğunu ve anâsır-ı Müslime ile aramızda hüsn-i mu‘âşeretin şâyân-ı şükrân ve memnûniyyet bir hâlde bulunduğu arz olunur.

Ermeni Kilisesi Cem‘iyyeti
Re’isi
Matobi Keşişyan

Rum Kilisesi Cem‘iyyeti
Re’isi
Yanko Yovanidi

Papas **Hristo**

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ’iresi
Şu‘be
Numro **Sûret**

Erba‘a'dan

Mâl, nâmûs ve hayâtımızın taht-ı emniyetde bulunmadığına ve Kuvâ-yı Milliyye'ye imdâd etmediğimiz takdîrde bu havâliyi terke mecbûr edildiğimize dâ’ir İstanbul'da işâ‘a olunan havâdislere karşı izhâr-ı esef ve nefret eyleriz.

Hükûmet-i seniyyenin şefkat ve re’fetini bilâ-tefrîk-i cins ve mezheb umûmumuz üzerine seyyânen hükm ve İslâm unsurunun vakâr ve hüviyeti, mukaddesâtımızı vikâyeye kâfî olduğundan bu gibi işâ‘âtdan dolayı kardeş gibi geçinmekde

bulunduğumuz Müslümân vatandaşlarımız karşısında bir hiss-i hicâb duymakda bulunduğumuzu arz eyler ve keyfiyyetin matbû‘ât vâsıtasıyla i‘lânını ricâ eyleriz.

Erba‘a Rum ve Ermeni Mu‘teberânı

Andon Lefter	**Sürmeciyan**	Rum Cem‘iyyeti Rûhânîsi **Ağya**
Foço Mandesi	**Nikola Yedis**	Ermeni Cemâ‘ati Re’îsi
Kırca Bıyıkyan		**Ohanyan**
Dimitri Andonyadis	**Yovanaki Lefter Badis**	

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ’iresi

Sûret

Kavak'dan

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hıristiyanlara tecâvüz ve ta‘arruz edildiği hakkında deverân eden şâyi‘âtın külliyyen hilâf-ı hakîkat olduğunu nâhiyemizin her tarafında sükûn ve âsâyişin ber-devâm bulunduğunu ve nâhiyemiz dâhilinde mevcûd on sekiz pâre Hıristiyan köylerinden hiç bir ferdin hiç kimse tarafından dûçâr-ı tehdîd ve tazyîk olmadığını tasdîkan arz eyleriz.

Terzi **Vasil**	Çoban oğlu **Yorgi**	Doskalos oğlu **Emerdis**
Sava oğlu **Yozan**	Papas **Papa Makaryos**	Kadem oğlu **Yordan**
Ayvaz oğlu **Lazari**	Demirci **İsak** Usta	Çakal oğlu **Yovan**
Çoban oğlu **Panka**		
mahdûmu **Hristaki**		

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ’iresi
Şu‘be
Numro **Sûret**

İbrâ-yı şekâvete her ciheti müsâ‘îd ve milel-i muhtelifeyi hâvî olan Çarşamba kazâsında bundan üç mâh evveline kadar eşkiyâların ta‘arruzundan ve bâğiyâne hareketlerinden cân ve mâlımız taht-ı tehlikede zirâ‘at ve ticâretimiz âtıl bir hâlde kalmış ve korulardan hayvânâtımız sürüsüyle aşırılmakda bulunmuş iken mürâca‘at-ı vâkı‘a ve istirhâmımız üzerine ilâve-i vazîfe olarak kazâmız kâ’im-i makâmlık vekâletine ta‘yîn ve bundan bir mâh evvellerine kadar îfâ-yı vazîfe eden Çarşamba mıntakası ve Otuz sekizinci Alây Kumandanı Binbaşı Kemâl Bey'in gece gündüz istihkâr-ı hayât edercesine âdetâ bir jandarma neferi gibi ibrâz etdiği mesâ‘î-i fedâkârânesi ve hiç bir sûretle silâh isti‘mâline lüzûm ve hâcet bırakmayarak ve hiç bir ferd ve milleti tefrîk etmeyerek seyyânen âdilâne ve müdakkikâne harekâtı ve tedvîr-i

umûrdaki kiyâset ve fa‘‘âliyeti eseri sâyesinde umûm eşkiyâları karınca gibi nâtuvân bir hâlde dâ’ire-i itâ‘ata idhâle icbâr eylemiş ve umûm kazâ halkına hükûmetin her vakt bir eb-i müşfik gibi hâmî ve hâris olduğunu bi'l-fi‘l göstererek isbât etmiş ve herkesi zirâ‘at ve ticâretde kemâl-i emniyyetle iştigâl etdirmeğe ve kazâyı teftîş eden İngiliz Mümessili Kumandan Mösyö Pernenli cenâblarının da fevkâ'l-âde nazar-ı takdîr ve tahsînini celbe muvaffak olmuşdur. Âşâyiş-i mahalliyyenin hüsn-i muhâfazasına ve istirâhat-i âmmenin idâmesine hâdim ve isticlâb-ı da‘avât-ı hayriyye-i hazret-i pâdişâhiye sâ‘î ahlâk-ı müstahsene ve etvâr-ı müstakîme ile muttasıf bu gibi her göze görünmeyen ve ismi bilinmeyen gayyûr tecrübe-dîde-kâr, âzmûde bir zâtı yetişdiren hükûmet-i celîle-i muhteremeye karşı Çarşamba kazâsı ahâlîsi ebediyyen medyûn-ı şükrân olduğunu ve mûmâ-ileyh Kemâl Bey'in hidemât-ı vâkı‘a-i meşhûresini takdîren muhterem cerîdenizin hak-gû sütunlarında münâsib bir kalemle dercine ve cins ve mezheb tefrîk edilmeksizin kardeş gibi emniyet ve i‘timâd-ı tâmme dâ’iresinde mıntakamızda yaşamakda olduğumuza teşekküren hakîkat-i hâlin i‘lânına delâlet buyurulmasını idâre-i muhteremenizden insâniyet nâmına istirhâm eyleriz efendim.

15 Teşrîn-i Evvel sene [13]35

Ermeni tüccârından **Artin**
Çarşamba Rum Metropolidi
Vekili
Ermeni esnâfından **Sergi**Çarşamba

Ermeni tüccârından **Levan**
Ermeni Mahallesi Muhtârı
Namına
Belediye Re’îsi
Hüseyin

Ermeni milletinden kuyumcu
Abram
Bâlâdaki mühürler kazâ eşrâf ve mu‘teberânının mühr-i zâtîleri.
Dâ’ire-i Belediyye-i Çarşamba

BOA. *HR. MÜ*, 71/11

- 268 -

HUKUK MÜŞAVİRİ MEHMET MÜNİR BEY'İN ERMENİ FAALİYETLERİ VE TEHCİR SEBEPLERİ HAKKINDAKİ RAPORU

[Ermenilerin memleketi bir bomba deposu haline getirdikleri, düşman devletlerle işbirliği yaparak katliam ve mezalim yaptıkları ve böylece mahalli halkın düşmanlığını kazandıkları, bundan dolayı bazı bölgelerdeki Ermenilerin başka yerlere yerleştirilmelerinin kararlaştırıldığı, bu esnada Ermenilerin genelinin yerlerinin değiştirildiği, bazı yerlerde tehcirin iyi uygulanamadığı, emirlere aykırı hareket edenlerin Divan-ı Harb'e verildikleri, tehcirden bütün milletin sorumlu tutulduğu, halbuki Ermenilerin bu vesile ile kendi işledikleri cinayetleri örtbas etmek ve kendilerini masum göstermek istedikleri ve bu propagandada başarılı oldukları,

*Ermenilerin propagandalarını yaptıkları gibi ihtilalci sosyalist olmadıkları, bunların emperyalist bir politika takip ettikleri hususlarında hazırlanan rapor.***]**

1920

Ermeni komitelerinin Osmânlı Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü‘ etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz‘iyetleri ve Memâlik-i Osmâniyye'deki teşkîlât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânlı sıfatıyla kâbil-i te’lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneye ictisâr ile envâ‘-ı cinâyât-ı fecî‘a îkâ‘ etmiş oldukları yukarıda hülâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehrlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu‘âvenet bulunan komiteler ile bunlara mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye’nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i‘timâddan istifâde ederek bir tarafdan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu haline getirmeleri ve diğer tarafdan muhâsım devletler ile tevhîd-i fa‘âliyyet ve mesâ‘î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb‘ûsları, mütefekkirleri bulunduğu hâlde düşman ordularına giderek bi'l-fi‘l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsûsluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve tedârikât-i ihtilâliyyede bulunmaları ki - sahne-i harbden pek uzak olan ve aslâ ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit - ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a‘zâmı yerli ve tâbi‘iyyet-i Osmâniyye'yi hâ’iz Ermenilerden müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslimeye karşı târîh-i insâniyyetde bu âna kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı fâ‘illerine karşı bütün rûhuyla la‘nete mecbûr edecek olan envâ‘-ı kıtâl, mezâlim ve şenâyi‘ irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlîsinin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir tarafdan emniyet ve âsâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer tarafdan ahâlî-i İslâmiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyeti der-piş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksâdıyla ba‘zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu‘ayyenede iskân edilmeleri takarrür eylemiş idi. Bi’z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu‘âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilerek menâtık-ı harbiyyedeki Ermenilerin ale’l-umûm teb‘îd edilmeleri vehleten şâyân-ı mu’âhaza görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliye addettikleri mekâsıdı istihsâl uğrunda tamâmiyle mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû‘ bulacağı bi’t-tab‘ ma‘lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-

günâhları tehcîrden kurtarmak içün hükûmete ihbârâtda bulunmamış olması ve harbin pek serî‘ bir sûretde inkişâf etmekde olan safahâtı arasında arîz ve amîk tedkîkâtda bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkaten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebyîni adîmü'l-imkân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe ma‘rûz bırakabileceği nazar-ı i‘tibâra alınırsa tehcîr mu‘âmelesinin (en masse) tatbîkindeki zarûretde şübhe kalmaz. Tehcîr mu‘âmelesinin ba‘zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkat netîcesinde ma‘a’t-te’essüf anlatılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me’vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî samîmiyet-i tâmme ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve me’vâ-yı kadîmlerine yerleşdirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta‘kîb edilmiş maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden dûçâr-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkin ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harblere teslîm edilerek muhâkeme edilmekde bulunmuşdur. Halbuki işbu tehcîr keyfiyetinden dolayı Türklere karşı envâ‘-ı isnâdâtda bulunmakda ve esâsen îcâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû‘ bulan sû-i isti‘mâlâtdan dolayı bütün bir milletin mes’ûl tutulması husûsunda arzular izhâr edilmekdedir. Fi’l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma‘lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı yukarıda ta‘dâd edilen cinâyâtı îkâ‘ etdikleri sırada her dürlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yapdırdıkları propagandalar ve neşriyât ma‘a’t-te’essüf hakîkat-i hâle tamâmıyla vâkıf olmayan zevâtın iğfâlini intac eylemiş ve Avrupa'da ba‘zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniyi mazlûm görmeğe başlamışlardır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebâtda bulunmuşlar ve hattâ ma‘hûd komitelerini bir ihtilâlci sosyalist komitesi gibi *"Internationale"* e idhâl etmişlerdi. Son zamanlardaki vukû‘ât ve hâdisât-ı âlemden istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek içün Cermen sosyalistleri nezdinde eskiden beri Sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek Memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb etdikleri fecâyi‘-i gûnâ-gûnu ya tamâmen setr veyâhûd o fecâyi‘den bir kısmına gûyâ Sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garb'ı ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i‘timâdı sû-i isti‘mâl ile îkâ‘ etdikleri envâ‘-ı şekâvet ve en fecî‘ cinâyetleri cihân demokrasisi huzûrunda bir Sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyi‘ memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma‘lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlci sosyalist değil hûnhâr birer bâği olduklarına âlem-i medeniyyetce kanâ‘at hâsıl olacakdır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek

bir takım vukû‘ât-ı cedîde zikredilebilir. Şöyle ki: Eğer bunlar iddi‘âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni Hükûmeti'ne sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin tamâmen müfrit nasyonalistler misillü hareket etmekde ve kendileri ırken ve kanâ‘aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi‘iyyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîke sâ‘î olmakdadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü makâsıd-ı hasîseye tebe‘iyetle bu kadar cinâyât-ı şenî‘ayı irtikâb etdikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâkî‘ isnâdât her ne olursa olsun er geç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacakdır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bu gün Türk efkâr-ı umûmiyesi yüz binlerce İslâm'a karşı envâ‘-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve bu ef‘âl-i şenî‘leri Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan cânîlerin müstehak oldukları mücâzâta dûçâr edilmelerini milel-i mütemeddineden taleb ediyor.

BOA. *HR. HU,* Kr. 173/5

- 269 -

PİSKOPOS KENDİFYAN'IN DİYARBAKIR'DAN ERMENİ FAALİYETLERİYLE İLGİLİ MEKTUBU

[*İstanbul'dan Diyarbakır'a giden Piskopos Kendifyan'ın doğudaki Ermeni faaliyetlerinden bahsederek; Adana ve Mersin'de olduğu gibi Diyarbakır'da da cemiyetlerinin bir şubesini açtıklarını, İngiliz ve Fransız teftiş memurlarının da kilisede tertip ettikleri mitinge katıldıklarını ifade eden Ermeni Patriği Zaven Efendi'ye gönderdiği mektup sureti.****]***

1920

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ‘iresi
Numro: 2

Mektûb Sûreti

"Diyârbekir'de kilisenin ilerisinde Zeyd mevki‘inde dört komite birleşdi. Adana ve Mersin'de teşekkül eden cem‘iyetimizin şu‘besini burada açmağa muvaffak olduk. Ma‘lûm olan DR kimse buraya geldi çok memnûn olduk. Perşembe gecesi sâ‘at sekizde kililesede çan çalındı. Süryânî ve Ermeni sevgili milletimiz geldiler. Müzâkere olundu Cum‘a ertesi günü akşam sâ‘at on birde müzâkere ikmâl edildi. Müttefikimiz Fransız generalinin mevki‘i hâzırlandı. Burada bulunan iki papas da bulunmuşdur.

Haleb'deki kuvvetli çetelerimiz Diyârbekir'e gelince size muvaffakiyetlerimizi bildireceğim.

Evvelki Taşnaklar gibi değil, bunların sözü ve özü birdir. Bundan böyle Osmanlıların FNARLS ya‘nî ışıkları baş aşağı oldu. Bizim ışıkları muvaffakiyetleri yakında size yazacağım. Oraların ışıklarından çok memnûn olduk. Şarka icrâ-yı şâdmânî ediyoruz. Diyârbekir'de Bedros Zarşiyan'ın Beyoğlu'nda Sakızağacı'nda Ermeni Katolik Ruhbânhânesi'nde Çercis nâmındaki şahsa göndermek istediği mektûbda şu cümleler vardır:

"İslâmların yakında sonunu görürüz. Bize nasıl yapdılarsa bizim de onlara öyle mukâbele etmekliğimiz zamânı geldi. Adana'dan iki papas tebdîl-i kıyâfetle oraya gelmişlerdir. Ermenilerin küçük yortuları günü kilisede miting akd edilecekdir. İngiliz teftîş me’mûrları buraya gelip gidiyorlar. Fransız müfettişleri de geliyor. Onlar bizim hayatımızı taht-ı te’mîne aldılar. Ermeni murahhası 6.600 lira getirdi. Gerek fukarâya gerek ma‘lûm olan cem‘iyetlere tevzî‘ edildi. Parayı getiren piskopos KYAVDDR Piskopos Patrik Zaven Efendi'nin milletinin âtîsini düşünmeyerek hükûmete aleyh-dâr yanlış bir siyâset ta‘kîb ve kendisini âdetâ buralara nefy etdiğini söylemişdi". Mektûbu vazîfe ve maksadını ifhâm etdiğinden her tarafa teyakkuz emr edilmişdir. Kilisede yeri hâzırlanan ceneral denilen zâtın Miralay Norman olduğu kaviyyen istidlâl olunuyor. Çünki Piskopos Norman'ın ceneral olduğu ve AAEH'deki ve ADEH sini söylemişdi. Küçük Yortu 18 Kânûn-ı Sânî sene [13]36 târîhine tesâdüf eyliyor. Norman da o gün burada bulunabilecekdi. Norman Mardin'de iken DH Diyârbekir'de bir ay kalmayacağını bildirmişdi. Bu ma‘lûmâtlar Norman'ın işgâle vesîle îcâdı içün geldiği kanâ‘atini tevlîd etmişdir.

Evvelce ahâlînin galeyânına rağmen Diyârbekir'e seyâhâtine müsâ‘ade edilmiş ve Siverek'e kadar gelmiş iken bu seyâhatin mektûb mütâla‘asıyla alâkadar görülmesi ve ahâlinin devâmlı galeyânı hasebiyle Norman'a Siverek'den Urfa'ya dönmesi lüzûmunu teblîğ ettiğim nezârete arz edilmişdi. Diyârbekir Müdâfa‘a-i Hukûk Cem‘iyyeti de pek MZK müdellel bir telgraf yazarak Norman Urfa'ya dönmesini Diyârbekir'e değil çete kuvâ-yı muntazamasıyla gelmek istese bütün mevcûdiyetleriyle müdâfa‘a edeceklerini bildirmişler ve Mar‘aş sancağında yapılan Ermeni mezâlimini de protesto etmişlerdir.

16/1/[13]36

PİSKOPOS KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ GÖNDERİLECEĞİ

[*Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine yazdığı mektubun Diyarbakır'da olduğuna ve fotoğrafının posta ile gönderileceğine dair Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye'den Harbiye Nezâreti'ne şifre telgraf.****]***

28 Ca. 1338 (18 Şubat 1920)

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Şu‘be: 2

Diyârbekir'de:

*On üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâret-i celîlesine mevrûd Fî 18 Şubat sene **[**1**]**336 târîh ve 508 numrolu şifre sûretidir.*

C:

Piskopos Kendifyan'ın mektûbu Diyârbekir vilâyeti'ndedir. Ahz edilecek fotoğraf posta ile takdîm edilecekdir. Ancak postanın ahvâl-i hevâ’iyye dolayısıyla iki aydan evvel İstanbul'a vâsıl olamayacağını tahmîn ediyorum. Mektûbda polis müdîrinin ifâdesine göre Kendifyan'ın me’mûriyyet-i rûhâniyyesine â’id damga da mevcûddur. Polis Müdîriyeti kasasında mahfûzdur.

Fî 18 Şubat sene [1]336

KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ GÖNDERİLMESİNİN GECİKECEĞİ

[*Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine gönderdiği mektubunun Hakimiyyet-i Milliyye gazetesinde neşri üzerine, patrik tarafından tekzip edilen mektubunun fotoğrafının gelmesi gecikeceğinden,durumun Osmanlı matbuatıyla açıklığa kavuşturulması hakkında Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.**]***

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ’iresi
Şu‘be: 2
Numro: 814

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Dersa‘âdet'den Diyârbekir'e giden Piskopos Kendifyân'ın ahvâli âsâyişiyle ehemmiyetli bir sûretde alâkası olan bir mektûbu On üçüncü Kolorduca elde edilmiş idi. Mektûbun sûreti merbûtan takdîm kılınmışdır. Ankara'da münteşir Hâkimiyyet-i Milliyye gazetesinde bu mektûbun intişârı üzerine Ermeni Patriki Zaven Efendi Rumca

Proleodos gazetesiyle tekzîb etmiş ve on beş gün zarfında aslının fotoğrafisi neşr edilmediği halde hilâf-ı hakîkat olduğunu i'lân etmişdir. Bunun üzerine mektûbun fotoğrafisinin irsâli On Üçüncü Kolordu'ya yazılmış idi. Almanın cevâb sûreti merbûtan takdîm kılınmışdır. Mektûb aslının vürûdu gecikeceğinden bu cevâba müsteniden Matbu'ât-ı Osmaniyye ile keyyfiyetin tevazzuhu muvâfik gibi mütâla'a edilmekde ise de muktezâsı menût-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Cemâziye'l-âhir sene [13]38 Harbiye Nâzırı
ve Fi 25 Şubat sene [13]36

BOA. *HR. MÜ*, Kr. 57/4

- 270 -

TEHCİR OLAYINA KARIŞMIŞ OLUP, HALEN TUTUKLU OLANLAR HAKKINDA UYGULANACAK MUAMELE

[Hıristiyan Osmanlı teb'asının tehcirinden doğan mesuliyet meselesinin milletlerarası bir nitelik arz ettiği, bu olaylara karışmış ve halen müttefik devletler nezdinde tutuklu bulunan şahıslara yapılacak muamele hakkında Sulh Konferansınca bir karar alınmadan vaki olan talebi kabule imkân olmadığı yolunda İngiliz Fevkalade Komiserliği'nden Hariciye Nezâreti'ne gelen takrir.]

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Tercüme Odası
Umûmî: 18040
Husûsî: 139

İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nden Vârid olan 25 Şubat [1]920 târîhli ve 2588 numrolu takrîrin tercümesidir.

7 Şubat târîhli ve 46/20406 numrolu takrîr-i âsafânelerine cevâben ve şimdi aldığım ta'lîmâta atfen hükûmet-i metbû'amın Hıristiyan Osmanlı teb'asının harb esnâsında tehcîr ve taktîlinden münba'is mes'ûliyet mes'elesini bir mes'ele-i beyne'l-milel add ve telakkî etdiğini beyân ederim. Binâ'en-aleyh tehcîr ve taktîl işlerinde zî-medhal olmakla maznûn ve el-yevm Düvel-i Mü'telife nezdinde mevkûf bulunan eşhâs hakkında yapılacak mu'âmeleye dâ'ir Sulh Konferansınca bir karâr ittihâz edilinceye kadar senâverlerince mârru'z-zikr takdîr-i âsafânelerinde vâki' olan talebe mümâşâta imkân yokdur.

BOA. *HR. MÜ*, 8/342

- 271 -

İNGİLİZ SİYASİ MÜMESSİLİNİN AHMED REFİK İÇİN AF TALEBİ

[*Bolu Asker Alma Şubesi Yazıcısı Ahmed Refik Efendi'nin, Ermenilere iyi muamelesinden dolayı serbest bırakılması için İngiliz Siyasi Mümessilliğinden iltimas isteğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e arz.****]***

18 Ş. 1338 (7 Mayıs 1920)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Komisyon-ı Mahsûs

Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâretpenâhîye

Ma‘rûz-ı çâkeri kemîneleridir

Tehcîr cürmünden dolayı Divân-ı Harb-i Örfîce beş sene müddetle habse mahkûm edilen Bolu Ahz-ı Asker Şu‘besi yazıcılarından Ahmed Refîk Efendi'nin esnâ-yı vazîfesinde ve tehcîr sıralarında Ermenilere hüsn-i mu‘âmeleyi şi‘âr edinmiş ve birçok zavallıyı muntazır oldukları avâkıb-ı fecî‘adan tahlîse delâlet eylemiş olduğundan bahsle tahliyesi esbâbının te’mîni İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden iltimâs edilmekde ise de hükme mukterin olarak dûçâr-ı cezâ olanların tahliyesi haklarında afv-ı âlî istihsalinden başka çâre olmadığına binâ’en iktizâsının îfâsı menût-ı müsâ‘ade-i sâmiyye-i fehîmâneden bulunmakla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

18 Şaban sene [1]338 — Dâhiliye Nâzırı Vekîli Nâmına
9 Mayıs sene [1]336 — Müsteşar

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs*, 3/41

- 272 -

ERMENİLERİN VERGİDEN MUAF OLMASI

[*Harb-i Umumi'de nakledilen ve eski yuvalarına geri dönen Ermenilerin bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Şurâ-yı Devlet'ten Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.****]***

25 Ş. 1338 (14 Mayıs 1920)

Şûrâ-yı Devlet
Numro: 39380
431

*Dâhiliye Nezâreti'nin Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan 27 Eylül sene **[**1**]**335 târîhli ve 9556/1521 numrolu tezkiresi Mâliye ve Nâfi‘â Dâ’iresi'nde kırâ’at olundu.*

Mezkûr tezkirede Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl edilip ahîren memleketlerine avdet eden mehcûrînin 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâme mucebince sâ’ir tekâlîf ve rusûmdan olan deynleri misillü tarîk bedel-i nakdîsi bakâyâsından kezâlik üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â’id emlâk, arâzî ve temettü‘ vergileriyle küsûrât-ı munzamasından ma‘fuv tutuldukları gibi tarîk bedel-i nakdîsinden ma‘füviyetleri lâzım gelip gelmeyeceği İstanbul Vilâyeti Vekâleti'nden istifsâr olunmuş ve avdet eden mehcûrîn ile vilayât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba‘zı tekâliften ma‘füviyetine dâ’ir 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesinde "Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl ve tehcîr edilen efrâd ile esnâ-yı tehcîrde sed edilmiş olan müessesat-ı dîniyye ve ilmiyye ve hayriyyenin gerek tehcîrden evvelki ve gerek müddet-i tehcîre müsâdif senelere â’id bi'l-cümle tekâlîf ve rusûmdan olan borçları kâmilen afvedilmiştir" denildiği gibi tarîk mükellefiyyet-i nakliyyesi hakkındaki kânûn-ı muvakkat ahkâmına nazaran da bu mükellefiyet vilâyet dâhilinde mütemekkin bulunmakla sâbit olup bir vilâyetden tehcîr edilen ve binâ’en-aleyh sinîn-i mezkûrede memleketinde mütemekkin bulunmayan ahâlînin tarîk bedellerinin tahakkuk ettirilememesi tabî‘î bulunduğu cihetle mehcûrînin tehcîrden evvelki senelere â’id tarîk bedelâtından olan deynlerinin afv edilmesi ve müddet-i tehcîre müsâdif seneler içün de tarîk bedeli tahakkuk ettirilmemesi lâ-büd ise de salifü'z-zikr karârnâmenin ikinci mâddesinde mehcûrînin üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â’id emlâk, arâzî, temettü‘ vergileriyle küsûrât-ı munzamasından ma‘fuviyetleri muharrer olup mezkûr senelere â’id tarîk bedel-i nakdîlerinin afvına dâ’ir bir kayd ve sarâhat bulunmadığından tekâlîf-i sâ’ireye kıyâsen bunların da afvını yoksa mehcûrînin memleketlerine avdetleri târîhinden i‘tibâren tarîk bedellerinin de tahakkuk ettirilmesi mi lâzım geleceğinde tereddüd edilmiş olmakla Şûrâ-yı Devletçe keyfiyyetin bi't-tedkîk bir karâra rabtı lüzûmu der-meyân kılınmıştır.

Îcâbı te’emmül olundu. Avdet eden mehcûrîn ile vilâyât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba‘zı tekâlîften ma‘fuviyeti hakkındaki 6 Mayıs [1]335 târîhli kararnâmenin birinci mâddesi bâlâda zikr olunduğu üzere mutlak olarak muharrer bulunmasına nazaran mehcûrînden gerek tehcîrden evvelki zamân ve gerek müddet-i tehcîr içün tarîk bedel-i

nakdîsi aranılmaması îcâb edeceği tabî‘îdir. İkinci mâddede üç yüz otuz dört ve otuz beş ve otuz altı senelerine â’id olarak istisnâ edilen vergülerin envâ‘ı zikr ve ta‘dâd olunmak sûretiyle takyîd ve tahsîs edilmiş olmasına göre mezkûr vergiler hâricinde kalan rusûm ve tekâlîfin istîfâsı îcâb edeceği bâdî-i emrde mütebâdir-i hâtır olmakda ise de istîlâya uğrayan mahaller ahâlîsinin üç yüz otuz beş senesine â’id tarîk bedel-i nakdîleri Dâhiliye Nezâreti tarafından kaleme alınmış olan 28 Ağustos sene [1]335 târîhli karârnâme ile afv edilerek bunun sene-i hâliye tarîk bedelâtına da teşmîline müterettib mu‘âmelenin der-dest-i îfâ bulunduğu ve tarîk bedel-i nakdîsinin idâre-i husûsiyyeye mevdû‘ vâridât cümlesinden olmasıyla Mâliye Nezâretince kaleme alınmış olan salifü'z-zikr 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâmenin esnâ-yı tanzîminde bu cihet nazar-ı dikkate alınmamış olduğu verilen îzâhâtdan anlaşılmış ve mehcûrîn ale'l-ekser memâlik-i müstahlasa ahâlîsinden olarak mahâll-i sâ’ire mehcûrîni nisbeten kalîl bulunmuş olmasına ve istihlâs münâsebetiyle mehcûrînin kısm-ı a‘zamı sinîn-i ahîre tarîk bedel-i nakdîsine müte‘allik ma‘fuviyetden müstefîd olduğu hâlde diğer bir kısmının devâm-ı mükellefiyyeti îcâb-ı ma‘delet ve müsâvât ile gayr-ı kâbil-i te’lîf bulunmasına ve esâsen mehcûrînin harb-i zâ’ilde dûçâr oldukları mesâ’ib ve mezâhime nazaran tarîk bedel-i nakdîsi ma‘fuviyetinin umûm mehcûrîne teşmîli esbâbının istikmâli lüzûmunun arzı tezekkür kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

25 Şaban [1]338
15 Mayıs [1]336

Azadan	Azadan	Azadan
Ziyâüddin	**Edhem**	(...)
Azadan	Azadan	
(...)	(...)	

Mâliye ve Nâfi‘a Dâ’iresi Reis-i sânîsi
Ali (...)

BOA. *DH. SYS,* 53/2

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

Yayın Nu : 14

OSMANLI BELGELERİNDE ERMENİLER
(1915 – 1920)

'İkinci Baskı'

ANKARA–1995

Proje Yöneticisi

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Necati AKTAŞ
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Necati GÜLTEPE
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Hazırlayanlar

Ahmet ALTINTAŞ
Mehmet CANATAR
Oğuz ÇAKIL
Recep KARACAKAYA
Ali KAYA
Bülent KULÜP

Metin Kontrol ve Tashih

Kadir AYTAR
Vahdettin ATİK
Temur ÇALKIN
Muhammed SAFİ
Hacı Osman YILDIRIM

Bilgisayar Dizgi

Sevinç AKÇA
Reyhan ÖNTAŞ

Sayfa Düzenleme

Nizamettin OĞUZ
Sadık KINIK

Montaj

Mustafa SERİN

İngilizce Tercüme

Neclâ İLEMİN
Neclâ BÜYÜKKIRCALI

ISBN 975 - 19 - 0818 - 3

OSMANLI BELGELERİNDE ERMENİLER

(1915 – 1920)

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde var olduğu altı buçuk asır boyunca idare ettiği Müslim ve Gayri Müslim bütün unsurlara adaletle hükmettiği, bugün dünya ilim çevrelerince kabul edilen bir gerçektir.

Fevkalâde geniş topraklar üzerinde yaşayan; dil, din ve ırk itibariyle de birbirlerine göre çok farklı özellikler taşıyan milletler topluluğunu bir arada yaşatıp yönetebilmenin temelinde, Osmanlıların devlet anlayışı ve idare prensipleri yatmaktadır.

Gerçekten tarih ilmiyle uğraşanların, özellikle yazılı metinleri; kanunnâme ve Osmanlı Arşivi belgelerini inceleyen araştırmacıların kolayca tespit ettikleri gibi, Osmanlıların devletin işlerini çekip çevirmedeki ana düstûrları; idareleri altında bulunan toplulukların insanî, dinî ve millî hüviyetlerinin bekâsını temine çalışmak olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde yer aldığı asırlar boyunca, diğer Türk ve Müslüman olmayan unsurlar gibi, Ermeniler de Osmanlıların yönetiminde uyumlu ve müreffeh bir şekilde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ne yazık ki, Ermeniler XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti aleyhine isyana teşvik edilmişlerdir.

Ermeniler, Batılı devletlerin Osmanlı topraklarındaki haklarını korumak bahanesiyle ortaya attıkları oyunlara ve politikalara âlet olarak "Şark Meselesi" adıyla maskelenen tertibin bir parçası olmuşlar ve bu tarihten itibaren de, huzur içinde yaşadıkları Osmanlı yönetimine baş kaldırmaya başlamışlardır. Ermeniler'in bizzat kendilerinin de önemli idarî kademelerinde görev aldıkları Osmanlı Devleti'ne karşı kendiliklerinden baş kaldırmaları elbette düşünülemezdi. Zaten bu şekilde

isyan, ihtilâl ve katliamlara bulaşan Ermeniler'in destekçileri de daha ziyade dış güçler olmuştur. Buna mukabil bir kısım Ermeniler, bu tertiplere muhalif kaldıklarından dolayı kışkırtılan Ermeni maşalarının hedefi olmuşlardır.

Tarihte olmuş bir vak'a hakkında karar vermek için öncelikle bu konuya dâir dokümanter bilgilere ulaşmak, hâdisenin cereyan ettiği zamanın ve tarafların şartlarını iyice kavramak lâzımdır. Ermeni meselesi de devrinin şartlarına mahsus özellikleri olan ve başkalarınca istismar edilmeye müsait bir konudur. Aslında Ermeni meselesi, daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk Devleti ve Ermeniler arasında çıkmış bir mesele olarak görünmekle birlikte, ortaya çıkarılışında bu tür istismarların ve başka tarafların çıkarlarının yattığı bir konudur.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde mevcut belgeler, Osmanlıların siyasî ve tarihî geçmişini değerlendirmek için vazgeçilmez kaynaklardır. Osmanlı-Ermeni münasebetleri bakımından da bu vesikalar dünya kamuoyunun müracaat kaynağıdır. Bu sebeple, 1915-1920 yılları arasında cereyan eden hâdiselerin sonunda ortaya çıkan, Ermenilerin geçici iskânlarıyla ilgili resmî Osmanlı evrakı, "Osmanlı Belgelerinde Ermeniler" adıyla kitap hâline getirilerek, yerli ve yabancı ilim çevrelerinin istifadesine sunulmuştur.

Eserde yer alan belgeler, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türklerin cephe gerisini emniyete almak üzere sadece kendilerine ihanet eden ve devleti arkadan vurmaya çalışan Ermenileri, savaşın gerektirdiği mahallerde iskâna tâbi tutmalarına dâirdir. Eser, tehcir sırasında ve sonrasında yaşanılan hâdiselere ait belgeleri ihtiva etmektedir.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bu çalışmanın yanı sıra, 'Ermeni Olayları Tarihi' adlı, Sultan II. Abdülhamid'in Zaptiye Nâzırı Hüseyin Nâzım Paşa'nın 1890-

1895 hâdiseleriyle ilgili iki ciltlik dokümanter eserini de yayınlamış bulunmaktadır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü son olarak, 1906-1922 yılları arasına ait arşiv belgelerini ihtiva eden, tamamı dört cilt olacak, "Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni Mezâlimi" adlı eseri neşre hazırlamış ve 1906-1918 yıllarını içine alan ilk cildi de yayınlamıştır.

Bütün bu eserlerin hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür eder, çalışmaların ilgililere yardımcı ve yararlı olmasını dilerim.

Ali Naci TUNCER
Başbakanlık Müsteşarı

PREFACE

It is a fact accepted today by universal circles of science that the Ottoman State, during the six and a half centuries when it was on the stage of history, dominated the Muslims and non-Muslims with justice.

The essence of administering and having peoples who carry very different features in relation to each other regarding language, religion and race, live together is the Ottoman understanding of state and its principles of administration.

As being noticed by people actually engaged in history, especially the researchers examining written records, lawbooks and records of the Ottoman Archives the main principles of the Ottomans in administering state affairs have been the provision of the permanency of the human, religious and national identities of the peoples under their administration.

Just like the Turks and the non-Muslims, the Armenians have continued their harmonious and prosperous existence under the Ottoman administration throughout the centuries when the Ottoman State took its place on the stage of history. Unfortunately, the Armenians have been provoked against the Ottoman State after the second half of the XIXth century.

The Armenians have been part of organizations masked under the name "Oriental Conflict" as an instrument for the games and policies put forward by the Western states with the claim that they protected their rights in Ottoman territory after which the Armenians started to upheaval against the Ottoman administration under which they had lived in peace. Of course it is not considerable that the Armenians spontaneously upheaveled against the Ottoman State which had appointed

the Armenians to important administrative posts. The supporters of the Armenians who took part in the revolts, revolutions and massacres were mainly the external powers. On the other hand, some Armenians who were against these organizations have been the targets of the provoked Armenians. In order to decide on an event which has occurred in history it is necessary first to retrieve documentary information on this subject and to comprehend well the period of the event and the conditions of both sides. The Armenian matter is also a subject carrying the special features of the conditions during that period. It is a subject which can be profitted from by others. In fact, as it has been stated before, the Armenian question seems as a matter arisen between the Turkish State and the Armenians while it is a subject put forward for the profit and interests of others.

The records in the Prime Ministry General Directorate of the State Archives Directorate of Ottoman Archives are important sources for the appreciation of the Ottoman political and historical past. With regard to the Ottoman-Armenian relations these records are a reference for the public opinion all over the world.

Thus the official Ottoman records concerning the temporary settlement of the Armenians as a result of the events occurring between 1915-1920 have been collected as a book entitled "Armenians in Ottoman Records" for the use of native and foreign circles of science.

The records in this work are relating to the settlement of Armenians who deceived the Turks and betrayed the state during the First World War to suitable places in accordance with the conditions of war in order to secure the back front. This work includes the records relating to the events occurred during and after the deportation.

The Prime Ministry General Directorate of the State Archives has besides this work published a documentary work of two volumes called "History of Armenian Events" relating to the events of 1890-1895 by Hüseyin Nâzım Pasha, the Minister of Gendarme during the reign of Sultan Abdülhamid II.

Lastly, General Directorate of the State Archives has prepared the work titled "Armenian Violence and Massacre in the Caucasus and Anatolia" which includes the archival records pertaining to the period between 1906-1922 and which will consist of totally four volumes and published the first volume containing the years between 1906-1918.

I thank those who have spent their effort in the preparation of all these works and hope that they will be helpful and useful to those interested.

Ali Naci TUNCER

Prime Ministry Undersecretary

SUNUŞ

Tarih sahnesinde, Hunlar ve bâzı Türk boylarının Ermeniler ile münasebetlerde bulundukları ve bu münasebetlerin, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde yoğunlaşarak devam ettiği bilinmektedir. Bir başka ifade ile, Türkler ve Ermeniler arasındaki münasebetlerin köklü bir geçmişi vardır.

Türk-Ermeni münasebetleri hakkında sağlam bir değerlendirmeye varabilmek için, bu münasebetleri Selçukluların Anadolu'da görünmelerinden itibaren, yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimi içerisinde ele almak gerekecektir.

Selçuklu fethinden önce, Anadolu'nun doğusunda, Ani, Bagrat ve Van çevresinde Ardzuruni adlı Bizans'a tâbi Ermeni prenslikleri vardı. Ancak, Bizans bu prensliklere son verip, halkını Anadolu'ya tehcire tâbi tutmuştur. Bunlardan Kilikya'ya sürülenler, Haçlı Seferlerinden yararlanarak Kilikya Ermeni Krallığı'nı kurmuşlardır. Bilindiği gibi, bu krallığa 1375 tarihinde Memlûkler son vermişlerdir.

1071'den sonra, Ermenilerin yaşadıkları topraklar, önce Selçukluların, sonra sırasıyla Harezmşâhların, İlhanlıların, Moğolların, Karakoyunlu ve kısmen de Safevîlerin idaresinde kalmıştır.

Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'ın fetihleri ile, bu yerler Osmanlı idaresine geçmiştir. Osmanlılar bu toprakları aldıklarında, doğuda 470, güneyde 150 yıldan beri herhangi bir bağımsız Ermeni devleti mevcut değildi.

*

Esasen, Ermeniler Anadolu'nun yerli halkı olmayıp, büyük bir ihtimalle M.Ö. VI. yüzyılın sonlarında Trakya'dan Anadolu'ya gelmişler ve Trak-Frig kabilelerinin karışımı şeklinde

Urartu ülkesine yerleşmişlerdir. Ermeniler, ırk olarak Nordik-Alpin karışımı bir görünümde yerli ve göçmen Hint-Avrupalıların kaynaşmasından meydana gelmişlerdir. Başka bir ifade ile homojen bir ırk değillerdir. Yazı dilleri Hristiyanlığın kabulünden sonra ortaya çıkmıştır.

Ermenilerin oturdukları yerler, tarih boyunca hep Asya-Avrupa, Kafkas-Anadolu ve Kafkas-Suriye yolunun güzergâhı üzerinde olmuştur. Bu stratejik ve coğrafî konumu sebebiyle, söz konusu topraklar, Anadolu, İran ve Kafkasya'ya hâkim devletler arasında devamlı bir mücadeleye sahne olmuştur. Netice itibariyle, Ermeni milletinin kaderini yerleştikleri ve yaşadıkları bu topraklar çizmiştir.

*

Daha önce ifade edildiği gibi, Türkler Anadolu'yu fethettiklerinde burada bağımsız bir Ermeni devleti bulunmamaktaydı.

Türkler'in Anadolu'yu fethinden önceki dönemde, Ermeniler Bizans-İran ve Bizans-İslâm devletleri arasında devamlı mücadele konusu olmuşlar; mezhep ayrılığı ve siyasî sebeplerle tehcire tâbi tutulmuşlardır.

Buna karşılık, Ermeniler Türk idaresinde toprak sahibi olmuş, İslâm hukuku çerçevesi içerisinde dil ve inancını serbestçe yaşama ve yaşatma imkânı bulabilmişlerdir.

Türkler hâkim oldukları yerlerdeki gayri müslimlere, müslümanların zimmilere tatbik ettikleri esasları, geniş bir hoşgörü ve çağının çok ötesinde bir toleransla uygulamışlar; onları dillerinde, dinlerinde, inançlarında ve kendi aralarındaki her türlü münasebetlerde serbest bırakmışlardır.

Öyle ki, Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettiğinde, Rum Patriğini, Hristiyan cemaatin lideri olarak tanımış; patriği kendi cemaati ile devlet arasında dengeyi sağlayan bir konuma getirmiştir.

Bu statü çerçevesinde, Hristiyan cemaatler tam bir serbesti içerisinde dinî ve millî kimliklerini korumak imkânını bulmuşlardır. Özellikle, o çağda Avrupa'daki uygulamalar göz önüne alınırsa, bu çağının çok ötesindeki bir hoşgörünün, toleransın inkâr edilemez delilleridir.

Bilindiği gibi, Müslümanlar ve Yahudiler 1492'den sonra İspanya'da barınamamışlar; çareyi Osmanlı topraklarına sığınmakta bulmuşlardır. Fransa'da 1572'de St. Barthélemy katliamı yaşanmıştır. Avrupa din harpleri ile 1648'lere kadar çalkalanmıştır. Buna karşılık, gayri müslimler Osmanlı Devleti'nin âdil idaresi altında huzur, barış ve güvenlik içerisinde yaşamışlardır.

Öyle ki, 1402 Ankara Muharebesi'nden sonra, Anadolu beylikleri bölünürken, o zamanlar nüfusunun büyük bölümü Hristiyan olan Rumeli, devlete sadık kalmış, Osmanlı idaresini Balkan idaresine tercih etmiştir.

Fatih Sultan Mehmed, 1461'de İstanbul'da Rum Patrikhanesi'nin yanı sıra bir Ermeni patrikliği de kurmuştur.(1)

Ermeniler, yüzyıllar boyu Osmanlı Devleti idaresinde, kimi zaman oldukça önemli görevler alacak kadar itimat da kazanmışlardır. Esasen, insanları dinlerine ve ırklarına göre ayırmayan ve bütün tebaasını bir kabul eden Osmanlı devlet anlayışında herkes her göreve gelebilmiştir. Osmanlı Devleti'nde 'tebaayı sâdıka' diye anılan Ermeniler, tarihlerinde en istikrarlı ve huzurlu yılları şüphesiz bu dönemde yaşamışlardır.

---

(1) Türk-Ermeni münasebetleri konusunda geniş bilgi için bkz.: Abdurrahman Çaycı, 'Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler', *Tarihî Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*, Ankara, 8-9 Mart 1990, 75 - 114. ss.; Ayrıca bkz.: Nejat Göyünç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler,* İstanbul, 1983; Sadi Koçaş, *Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara, 1967; Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, 1987; Salahi Ramsdan Sonyel, *The Ottoman Armenians*, London, 1987; Azmi Süslü, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Ankara, 1990.

Ermeniler, Doğu Anadolu köy ve kasabalarında genellikle kendi topraklarında çiftçilik, mahallî endüstri ve küçük çapta ticaretle meşgul olmuşlar; şehirlerde ise iç ve dış ticaret, sarraflık, bankerlik, müteahhitlik ve mültezimlik gibi işler yapmışlar ve Türklerden daha müreffeh bir hayat sürmüşlerdir. Ermenilerin refah düzeyleri Türklerde ve Müslümanlarda en ufak bir rahatsızlık yaratmamıştır. Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu yana Türklerle yan yana, kardeşçe ve huzur içinde yaşamış; engin bir hoşgörü ve tolerans içinde, dinî serbestiden yararlanmışlardır.

Aralarında mezhep birliği olmaması, yaşadıkları yerlerde çoğunluk teşkil etmemeleri ve Türklerin hoşgörüye dayanan idaresi sebebiyle, Ermeni cemaati diğer azınlıklara göre, Türklerle en fazla kaynaşan topluluk hüviyetini taşımaktadır. Bunun neticesi olarak, Ermeniler Türk kültürünü en fazla benimseyen bir azınlık olmuşlardır.

Türk kültürüne yatkınlıkları sebebiyle, 1821 Rum İsyanı'ndan sonra her çeşit devlet memurluklarına tâyin edilmişler; II. Mahmut döneminde sadakatlerinin bir delili olarak kalpaklarına tuğra takılmasına müsaade edilmiştir. 1839'da Gülhane Hattı Hümâyunu'nu müteakiben sarayda ve Hariciye Nezâreti'nde memuriyetlere alınmışlar, 1856'da Islahat Fermanı'ndan sonra da, birinci sınıf hizmetlere; vali, genel vali, müfettiş, elçi ve hattâ nâzırlık gibi görevlere getirilmişlerdir.

Osmanlı-Rus Harbi'nden önce bir Ermeni meselesi yoktur. Bu mesele Rusya'nın, bâzı Türk şehirlerini işgal ettikten sonra, buradaki Ermenileri kendi emellerine âlet ederek istiklâl amacı ile Bâbıâli'ye karşı kışkırtmasıyla başlamıştır. Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarına, Ermenilerin bulunduğu yerlerde ıslahat yapılmasına dâir hükümler konulmasından sonra, bu hükümlere dayanılarak büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahalelerde bulunmasıyla Ermeni meselesi ortaya çıkmıştır. Ermeniler çeşitli vaadlerle tahrik

edildiklerinden, birtakım kanlı olaylar meydana gelmiştir. Bu olayları hazırlayan sebeplerin arasında, Protestan misyonerlerin faaliyetleri de şüphesiz etkili olmuştur.

Sözde, Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan azınlıkların haklarını koruma amacı güden Amerika, İngiltere ve Rusya gibi devletler; kendi menfaatleri uğruna Ermenileri kışkırtma yoluna gitmişler, gerek Osmanlı Hükûmeti'nin, gerekse yabancı temsilcilerin, Ermenilerin durumu ve onlara yapılan muameleler hakkındaki gerçekleri ifade eden yazı ve mektupları, menfaatlerine ve politikalarına ters düştüğü için kamuoylarına duyurmaktan kaçınmışlardır.

Aslında Ermeni meselesi, 'Şark Meselesi'nin bir parçasını teşkil etmektedir. Düvel-i Muazzama diye adlandırılan emperyalist büyük Avrupa devletleri (Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya), menfaatleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni parçalamak için, özellikle gayri müslim tebaa arasında başlayan milliyetçilik ve ayrılık hareketlerini hararetle desteklemişler ve Balkanlarda kendi nüfuzları altında devletler kurmaya çalışmışlardır. Bunu gerçekleştirmek için Ruslar, Ortodoksları; Fransızlar, Katolikleri ve Avusturya da Balkan Katoliklerini himaye etmişlerdir. Dış tahriklerin ve milliyetçilik akımlarının tesiriyle, Balkan milletleri ayaklanmışlar; neticede Yunan, Sırp, Romanya ve Karadağ devletleri ortaya çıkmış, 1860'da Lübnan'a muhtar idare tanınmıştır.

XIX. yüzyılda gayri müslimler, 'Şark Meselesi'nin hem hedefi, hem vasıtası haline getirilmişlerdir. Zirâ, emperyalist siyaset, Düvel-i Muazzama'nın menfaatleriyle gayri müslimlerin menfaatleri arasında ortak noktalar bulmuştur. Gayri müslimler bunun şuuruna vardıklarında, gönüllü olarak 'Şark Meselesi'nin canlı aktörleri ve muharrik gücü olmayı benimsemişlerdir. Özetle, 'Şark Meselesi' gayri müslimler için Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını ve kendi lehlerine reformlar yapılmasını, bu çerçevede kendilerini muhtariyete veya

istiklâle götürecek taviz ve imtiyazlar koparmayı ifade etmiştir.(2)

Ermeni meselesinin ortaya çıkış sebeplerinin, yalnızca Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yaşayan Ermenilerin sosyal, kültürel, ekonomik, idarî ve siyasî statülerinden kaynaklanmadığı, bu meselenin temelinde, sun'î olarak yaratılan ve 'Şark Meselesi' adı ile anılan milletlerarası bir emperyalist stratejinin, güçler dengesi politikasının yattığı bilinmelidir.

Siyasî tarih terminolojisinde yer almış olan 'Şark Meselesi' tâbiri, Osmanlı Devleti'nin Batılı devletler tarafından parçalanmaya çalışılmasını ifade etmektedir.

'Şark Meselesi'nin içinde bulunduğumuz yüzyılın siyasî tarih anlayışı içinde en geniş muhtevalı bir tarifinde: "Avrupa büyük devletlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nu iktisadî ve siyasî nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdâs ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin istiklâllerini temin etmek istemelerinden doğan tarihî meselelerin..." tamamıdır denilmektedir.(3)

Osmanlı Devleti'nin siyasî çöküşünün hızlandığı bir dönemde, Batı'nın Osmanlı Devleti üzerindeki hesapları bakımından sun'î olarak ortaya çıkarılan Ermeni meselesi, bilinmelidir ki, Avrupa'nın ekonomik, fikrî, siyasî, dinî ve kültürel menfaatlerinden kaynaklanmıştır.

---

(2) Geniş bilgi için bkz.: Bayram Kodaman, 'Şark Meselesi ve Tarihi Gelişimi', *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*, Ankara, 8 - 9 Mart 1990, 59 - 63. ss.; Bayram Kodaman, 'Ermeni Meselesinin Doğuş Sebepleri', *Türk Kültürü*, 219, Mart-Nisan 1981, 240-249. ss.; Ayrıca bkz.: M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774 - 1923*, New York, 1968; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, V.C., 4. bs. Ankara, 1983, 203 - 204. ss.; Edward M. Earle, *Turkey: Great Powers and Bagdad Railway*, New York, 1966, 9 - 28. ss.

(3) Cevdet Küçük, *'Şark Meselesi Hakkında Önemli Bir Vesika'*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 32. Sayı (Mart 1979), 607-638. ss.; Erdal İlter, *'Ermeni Meselesinin Perspektifi ve Zeytûn İsyânları' (1780-1880),* Ankara, 1988.

Ermeni kavminin, Türk devletini ve Türk milletini nesilden nesile geçen bir kin, nefret ve intikam duygusu ile peşinen mahkûm edip, kanına ve canına kasdediş sebebinin, Rus, İngiliz ve Fransız menfaatlerinin hazırladığı bir siyasî komploya kurban oluş ve körü körüne bir aldanış olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.(4)

Ermeni meselesinin ortaya çıkışını hazırlayan sebeplerin başında Rusya, İngiltere, Fransa ve Amerika'nın Osmanlı Devleti'ne ve Ermenilere karşı takip ettikleri siyaset gelmektedir. Bu devletlerin uyguladıkları siyasetin seyrini hülâsaten tespit etmek yerinde olacaktır.

Rusya'nın Takip Ettiği Siyasetin Tesirleri:

Çar I. Petro (1682-1725) zamanında kendisini Avrupa'da nüfuzlu bir devlet hâline getiren Rusya'nın gözü daima Boğazlarda olmuştur. Balkanlar'a karşı da aşırı sempatisi olan ve bu ülkeleri ya ele geçirmek veya kendi yönetimine tâbi kılmak isteyen Rusya, bu gaye ile Balkan ülkelerinde konsolosluklar kurarak onları Osmanlı Devleti'ne karşı teşkilâtlandırmış, böylece Slav-Ortodoks birliğinin ve halkının hâmisi rolünü elde etmişti. Bu politikasını tatbik için bölgedeki bütün karışıklıklardan ve bozulan dengelerden istifadeyi de ihmal etmeyen Rusya, 1806'daki Sırp İsyanı'nın, 1827'deki Yunan İsyanı'nın ve 1875-1876'daki Bosna-Hersek ile Bulgar ve Sırp isyanlarının çıkarılmasını temin etmiş ve bunların yayılmasını körüklemiştir. Şüphesiz bu isyanların sonunda, kışkırttığı bölgeler namına Osmanlı Devleti'nden toprak da edinmek isteyen Rusya'nın bu siyaseti, zaman zaman İngiltere ve Fransa'nın menfaatleri ile çatıştığı için her zaman başarılı olmamış; bunun üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmeden evvel, elde edilecek pastayı diğer devletlerle bölüşme siyasetini uygulamaya koymuştur.

---

(4) Neşide Kerem Demir, *Bir Şehid Anasına Tarihin Söyledikleri: Türkiye'nin Ermeni Meselesi*. 3. bs. Ankara, 1982.

Sıcak sulara inmek, Akdeniz ve Orta Doğu'da hâkim güç olmak emelini, Anadolu topraklarını parçalamakla gerçekleştireceğine inanan Rusya, bu maksatla Ermenilerin çokluk hâlinde yaşadığı Erzurum–İskenderun Hattı'nı ele geçirmeye teşebbüs etmiştir. Böylece Rusya'nın, Osmanlı Devleti'ndeki Ermeni kiliseleriyle teması ve Ermeni terör unsurlarını desteklemesi başlamıştır.

Doğu Anadolu üzerindeki emellerini, Çar'ın hizmetine giren Ermenilerin öncülüğünde gerçekleştirmeye çalışan, İran ile savaşlarında Ermenileri ön saflarında kullanan Rusya, 1828 Türkmençay Antlaşması'yla Doğu Ermenistan kendisine verilip, İran Ermenileri de bu birliğe katılınca, elde ettiği bu yeni güçle Osmanlı Devleti'ne saldırmıştır. 1829'da yapılan Edirne Antlaşması'yla Rusya'ya göç eden 40.000 Ermeni, muhtar bir Ermenistan kurmak isteyince, Osmanlı topraklarında bu isteklerini gerçekleştirmeleri için hâmilik vazifesini yüklenen Rusya, bu defa Ermeni isteğini geri çevirmiştir.

Böylece Devlet-i Aliyye'nin sâdık tebaası olma vasfını kaybeden Ermeniler; Çarlık Rusya'sında çoğu defa en tabiî haklarına karşı dahi baskı ve zulümler görerek, bu ihanetlerinin cezasını çekmişlerdir.

İngiltere'nin Takip Ettiği Siyasetin Tesirleri:

İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne, bilâhare Ermenilere ilgi duyması; sürekli olarak Rusya'nın İngiliz çıkarlarını tehdit eder vaziyette güneye sarkması ve güçlü bir Karadeniz devleti olmasıyla yakından alâkalıdır.

Rusya'nın kendi çıkarlarını tehdit edecek şekilde gelişmesine mâni olmak gayesiyle, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı desteklemesi, bilindiği gibi, 1783 yılından, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşına kadar sürmüştür.

1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Avusturya'yı Rus ittifakından ayıran İngiltere, Fransız İhtilâli'nden sonra Prusya'yı da yanına olarak Rusya'yı sıkıştırmaya başlamasına rağmen, Fransa-Rusya savaşlarında Rusya'yı desteklemiştir.

Yunanistan'ın isyanında Osmanlı Devleti'ne muhalif olan İngiltere'nin bu tutumunu devrin İngiliz Başbakanı Caning: "İngiltere'nin bu tavrının Rusya ile bağdaşmak olmadığı, bağımsızlığını kazanacağı muhakkak olan Yunanistan'ın Rusya'ya borçlu olması yerine Akdeniz'de kendilerine dost bir devlet olan İngiltere'ye borçlanmasının daha doğru olacağı" şeklinde değerlendirmiştir.

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanına karşı, Osmanlı Devleti'ni destekleyen İngiltere, buna mukabil, 1838 yılında "İngiliz Ticaret Antlaşması"nı Sultan II. Mahmud'a imzalatarak, Devlet-i Aliyye'nin siyasî ve iktisadî cihetten büyük yara almasına yol açmıştır.

Bu anlaşma ile bir İngiliz açık pazarı haline gelen Osmanlı Devleti, Rumlarla Ermenilerin bu fırsattan istifade ederek güçlenmelerine de mâni olamamıştır.

İngiltere, 1853'de Rus Çarı II. Nikola'nın Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifini reddederek, Kırım Savaşı'nda Osmanlıları desteklemiştir. Ancak 1870'li yıllarda değişen Avrupa'nın siyasî yapısı, İngiltere'yi de değiştirmiş ve İngilizler 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarından sonra, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmaktan vazgeçerek, onu parçalama ve bu topraklar üzerinde kendisine bağlı devletler kurma politikasını benimsemişlerdir.

İngiltere'nin Osmanlılarla ilgili siyasetinin değişmesindeki önemli bir sebep de, Ermeni meselesinin Avrupa'da, 1880 yılından başlamak üzere, ön plâna çıkmasıdır.

Osmanlı Devleti içerisindeki Katoliklerin koruyuculuğunun Fransa'nın, Ortodoksların koruyuculuğunun ise Rusya'nın üzerinde bulunması; İngiltere'nin Islâhat Fermanı'na din değiştirme serbestliğini koydurtarak Protestan Ermenilerin sayılarının artırılmasını hedeflemesine yol açmış bulunuyordu.

İngiltere bu sayede Protestanlara sahip çıkma siyaseti güderek, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma imkânı elde etmiş, takip edilen bu Protestanlık politikası da Ermeni kültürünü öncelikle ele aldığı için, en ziyade Ermenilerin millî duygularını kışkırtmıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Rusya'nın Anadolu'nun bâzı şehirlerini işgal ederek, buralardaki Ermenileri, bağımsızlık amacıyla Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması, Ermeni meselesinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Rusya'nın, Osmanlı Devleti'ne karşı tecavüzkâr hareketlerine tek başına karşı koyamayacağını ve kendi çıkarlarını gözetemeyeceğini gören İngiltere, böylece Ermeni meselesini fiilen kabul etmiştir. Bu yolda ilk adımı da hemen atmış ve Osmanlı hükûmetini tehdit ederek, Rusya'ya karşı üs olarak kullanmak üzere Kıbrıs'ı almıştır. Bunun yanında, Doğu Anadolu'daki eyaletlerde yaşayan Hristiyanların lehine ıslâhat yapılması hususunda Osmanlı Devleti'nden bir de taviz koparan İngiltere, böylece Ermeni meselesini adetâ İngiliz meselesi hâline getirmiştir.

Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce, Ermenilerin Osmanlı Devleti'nden ayrılmak ve bağımsız bir devlet kurmak gibi bir niyetleri olmadığı halde, Ruslar, Ayastefanos Antlaşması'na Ermeni meselesini dahil etmişlerdir. İngiltere'de, Ermenilere sormaya gerek görmeden Kıbrıs Antlaşması'na Ermeni meselesini dahil etmiştir. İngiltere, bağımsız bir Ermenistan'ı, bunun Rusya'yı zor durumda bırakacağını ve Osmanlı Devleti'nin de ilerlemesine mâni olacağını düşünerek desteklemiştir.

Fransa'nın Takip Ettiği Siyasetin Tesirleri:

Kanunî Sultan Süleyman'ın bir imtiyaz ve lütuf olarak 1535'de Fransa'ya tanıdığı kapitülasyon ayrıcalığı, iki ülke arasındaki ilk ciddî ve dostâne münasebetin başlangıcıdır. Bu

ticarî ve siyasî münasebet, 1740 kapitülasyonları ile genişletilerek devam etmiştir. Buna mukabil Fransa, 1683 tarihli İkinci Viyana Kuşatması sırasında, Avusturya'ya yardım ederek, tavrını açıkça ortaya koymuştur. Daha sonra Napoleon Bonapart'ın ilk mağlûbiyetini aldığı Mısır Seferi, bunun devamı olmuştur. Ancak, Rusya ile savaşları sırasında Osmanlı Devleti'yle dost görünmeye çalışan Fransa, 1807 tarihinde Rusya ile anlaşınca, yeniden dostluğa yakışmayan bir tavır içine girmiştir.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanında, Kavalalı'yı destekleyen Fransa, Kırım Savaşı sırasında ise Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmiştir.

1870'de Almanya'ya yenildiği için bir süre siyasî manevra yapma ve diğer devletleri etkileme rolünden mahrum kalan Fransa, bu arada Berlin Kongresi'ne katılmasına rağmen burada tesirli olamamıştır. Ancak, Cumhuriyetin yeniden ilânıyla, tekrar eski rolünü elde eden Fransa, muhtelif grupların siyasî mücadelelerini desteklemeye ve onların sığınak merkezi olmaya başlamıştır. Bu arada Osmanlı Devleti'ndeki Katoliklerin koruyuculuğunu da üzerine almış ve Kırım Savaşı'na sebep olan Kutsal Yerler Meselesi'nde önemli bir rol oynamıştır.

Almanya'ya karşı mağlûbiyetini hazmedemeyen Fransa, 1878 Berlin Kongresi'nde Almanya ile ihtilâfa düşen Rusya ile yakınlaşmaya başlamış, İngiltere ile de görüş ayrılıklarını hallettikten sonra her üç devlet, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına birlikte gayret sarfetmeye başlamışlardır. Bu bölme ve parçalama plânlarında Fransa'nın rolü bir hayli aktif olmuştur.

1830'dan 1921 yılına kadar, Orta Doğu ve Akdeniz'deki dengeyi, Ermeni meselesinde olduğu gibi, sun'i bir şekilde ortaya atarak muhafazaya çalışan, bu arada Anadolu'nun işgaliyle, bu topraklarda kendi siyasî nüfuzunu da artırmaya çalı-

şan Fransa, özellikle Mondros Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Anadolu'nun işgali sırasında Ermenilerle münasebetlerini geliştirmiş ve Fransız işgal kuvvetleri, Ermeni milis ve teşkilâtlarıyla Türk topraklarının işgaline girişmiş, bu arada milletlerarası görüşmelerde Fransızlar bilindiği gibi, Ermenileri büyük ölçüde desteklemişlerdir.

Sevr Antlaşması'ndan ve Türk İstiklâl Savaşı'nın başarıya ulaşmasından sonra, Ermeni-Fransız münasebetlerinin giderek azalmaya başladığı görülür.

Lozan Antlaşması'ndan sonra, Ermeni meselesini dış politikalarından çıkarmış gibi görünen Fransa, aradan yarım asır geçmeden 1970'li yıllarda tekrar alevlenen Ermeni meselesinde maalesef tekrar taraf olmuş; Fransız kamuoyu da, üzülerek ifade edelim ki, Türk devlet adamlarının Ermenilerce katledilişleri karşısında suskun kalmışlardır.

Netice itibariyle, Rusya-İngiltere ve Fransa'nın takip ettikleri siyasetin mahsulü olarak ortaya çıkan ve Ermeni meselesinin de başlangıcı sayılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda yapılan Ayastefanos Antlaşması'nda, istedikleri bağımsızlık hakkını elde edemeyen Ermeniler, bununla birlikte 3 Mart 1878 tarihli bu antlaşma ile milletlerarası bir antlaşmaya dahil olma şansını yakalamışlardır.

Rusya'nın, Ayastefanos Antlaşması'yla Osmanlı Devleti üzerindeki çıkarlarının ve rolünün arttığını anlayan İngiltere, 30 Mayıs 1878'de Londra'da Rusya ile gizli bir anlaşma yapıp, Avusturya'nın da onayını alarak Berlin Kongresi'ni gündeme getirmiştir. Toplanmasında Almanya'nın da büyük rolü olan Berlin Kongresi, 13 Haziran-13 Temmuz 1878 tarihleri arasında yapılmış ve kongreye İngiltere, Rusya, Fransa, Avusturya, İtalya, Almanya ve Osmanlı Devleti katılmıştır. Ermeniler, burada da bağımsızlıklarıyla ilgili haklar elde etmeyi ümit ettikleri halde, Ermenilerin, Kongre'ye sundukları teklifler dikkate alınmamış ve Ermeni meselesi İngiltere'ye bırakılmıştır.

Kongrenin 61. maddesi doğrudan, 62. maddesi ise Osmanlı Devleti'nin idaresi altında yaşayan Hristiyanlara bir takım haklar getirmesi ve Ermenilerin de Hristiyan olması bakımından, dolaylı olarak Ermenilerle ilgilidir.

Gerçekten, Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak, buradaki kendi çıkarlarını korumak ve birbirlerine karşı olan dengelerini sağlamak için tercih ettikleri usullerin başında, Osmanlı idaresi altında yaşayan Hristiyan unsurlar namına talep ettikleri ıslâhat hareketleri gelmiştir.

*

Doğu Anadolu'da Ermeni devleti kurma hayaliyle birtakım fesat dernekleri ve partiler kurarak çeşitli vesilelerle olaylar çıkartıp Türk nüfusu katleden Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlerin cephede bulunmasından yararlanarak düşmanla işbirliği yapmışlar, devlete ihanet etmişler ve savunmasız Türklere her türlü saldırıyı reva görmüşlerdir. Bunun neticesi olarak da, Osmanlı Devleti'ni tehcir kararı almaya adetâ mecbur etmişlerdir. Tehcire tâbi tutulan Ermeniler, bilinmelidir ki, devlet aleyhinde faaliyette bulunan Ermenilerdir. Devlete sadakatle bağlı olan Ermeniler ise, hiçbir surette tehcire tâbi tutulmamışlardır.

Tehcire tâbi tutulan Ermenilerin yollarda her türlü ihtiyaçları, emniyetleri ve iskânları sağlanmış, malları güvence altına alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra da eski yerlerine dönüp dönmemekte serbest bırakılmış, dönmek isteyenlere de her türlü yardım ve kolaylık gösterilmiştir.

Türkiye, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'yla azınlık statüsünü onaylayarak, Ermenilere Türk vatandaşlarının sahip olduğu ferdî hak ve hürriyetlerin tamamını kullandırmış ve o tarihten bu yana Türkiye'de yaşayan Ermenilerle hiç bir problem yaşanmamıştır. Dışarıdan kumandalı teşkilâtların oyununa gelmeyen ve onları tasvip etmeyen Türkiye Ermenileri bugün huzur, refah ve dinî serbesti içerisinde güvenle yaşamaktadırlar.

Ermeni asıllı vatandaşlarımız, devletin yüksek güvencesi altında olup, her türlü hukukî haklarını serbestçe kullanmaktadırlar. Eskiden olduğu gibi, ülkenin varlıklı vatandaşları olup, her mesleği serbest bir şekilde yapabilmektedirler. Ermeni vatandaşlar, kendi inançlarına göre, kiliselerinde ibadetlerini yapmakta, kendi okullarında kendi dilleri ile eğitim görmekte, kendi dillerinde yayınlar yapmakta, sosyal ve kültürel faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özetle, Ermeni vatandaşlar, Türk vatandaşlarının sahip oldukları bütün haklardan eşit şekilde yararlanmaktadırlar.

*

Dünya kütüphanelerinde Ermeni ve Ermenilikle ilgili yayınların sayısı çok kabarıktır. Özellikle, içinde bulunduğumuz yüzyılda, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nı müteakip, bir Ermeni yurdu kurmak amacı ile, Ermeniler adına yabancı tarihçiler tarafından yazılan kitaplarda, yazarların mensup oldukları ülkelerin siyasî menfaatleri hep ön plânda tutulmuştur. Böylece, tek taraflı, siyasî propaganda muhtevalı, katliam hikâyeleri ile süslü, hakikatler ile ilgisi bulunmayan, taraflı, Ermeni taassubu ile kaleme alınmış, dünya kamuoyunu yanıltıcı sözde ilmî eserler ortaya konmuştur.

Bu sözde ilmî eserlerde, Türkiye ve Türk düşmanlığı yapılmıştır. Bilimsellik iddiası ile yazılan kitap, makale, tez ve tebliğlerde hakikatlerden uzak, Ermeni kin ve intikam alma duygularına yer verilmekte, bu tür yayınlarla dünya kamuoyu Türkiye'ye ve Türklere karşı yönlendirilmek istenmekte; bâzı ülkelerin etkin kamuoyları dünyada bir Ermeni davasının varlığına inandırılmaya çalışılmaktadır.

Genelde, batı ülkelerinde Türk-Ermeni münasebetlerinin sosyal ve siyasî yönleri, Türk kaynaklarına, özellikle de birinci el arşiv kaynaklarına dayandırılarak ortaya konulmadığı için,

bugüne kadar çoğunlukla tek taraflı ve Türkler aleyhine eserler ortaya konmuştur.

Bu arada, Ermenilerin Birinci Dünya Harbi sırasında Türk Hükûmetinin kendilerine soykırım (genocide) uyguladıkları konusundaki iddia ve propagandaların temelden yoksun ve bazı sahte belgelerle desteklenen bir yanıltma kampanyası olduğunu ortaya koyan, ancak bugüne kadar Ermeni tarihçiler tarafından kullanılmayan İngiliz Devlet Arşivi'nde (Public Record Office) bulunan bazı belgelerin mevcudiyeti de ortaya çıkmıştır.

Bilindiği gibi, İstanbul 1918'de İngiltere ve müttefikler ince işgal edilmiş, Osmanlı Devleti ve bürokrasisi tam bir kontrol altına alınmıştır. Bu işgal sırasında İngilizler 150 civarında ileri gelen Türk yüksek yöneticisini, politikacısını ve fikir adamını tevkif ederek Malta Adasına sürmüşlerdir. İngilizler bu Türk aydınlarını suçlamak ve mahkûm etmek için çok uğraşmışlar ve Ermeni olaylarındaki rolleri hakkında deliller aramışlardır. Ancak, bütün gayretlerine rağmen bu yolda Türk idarecilerini suçlayacak hiçbir belge ve bilgi ortaya koyamamışlardır. Halbuki, Osmanlı Arşivleri, devletin bütün dosyaları ve her türlü şâhit dinleme imkânları, işgal kuvveti olarak ellerinin altında bulunmaktaydı. Bu tür araştırmaları, işgalleri altındaki diğer şehirlerde de yapmışlar, ancak bu konuda istedikleri şekilde bir netice elde edememişlerdir.

Bunun üzerine, İngilizler bu defa Amerikan hükûmetinden yardım aramışlardır. Amerika'nın olayların olduğu bölgede, uzun bir süredir misyonerleri ve konsolosluk memurları bulunmaktaydı. Bu şahıslar, olan biteni sürekli olarak takip ve rapor etmekteydiler. Buna rağmen Amerikan yetkilileri de İngiliz başvurusuna cevaben, bu hususta yeterli delil ve hukukî belge olmadığını açıklamışlar; kendi dosyalarını İngilizlerin

incelemesine müsaade etmişler, ancak bu konuda suçlayıcı hiçbir belge ve bilgi ortaya konamamıştır. Bu tarihî hakikatler, İngiliz Hariciyesiyle Amerika'daki temsilci arasındaki yazışmalarda, arşivlerinde gözükmektedir.(5)

Son yıllarda konu ile ilgili çok önemli bir başka tespit de şudur.

Ermeniler 1920 yılında Paris'de Andonian adlı bir şahsa yayınlattıkları bir kitapta, sözde bir şifreli telgrafın fotoğrafı ve metnini bastırarak, zamanın İçişleri Bakanı (Minister for Home Affairs) Talât Paşa'nın Halep Valisine (Governor of Aleppo) verdiği talimatta Ermenilerin imhasını emrettiği tezini işlemiş ve yıllarca bu konu Türklere karşı dünya kamuoyunda istismar olunmuştur. O sıralarda Anadolu'da Türk İstiklâl Mücadelesi şiddetle devam ettiğinden, kimse bu tür yayınları inceleyip karşılığını vermek için gayret sarfetmemiştir.

---

(5) İngiliz Dışişleri (Foreign Office=F.O.)

- F.O. 371 / 6500 / E. 3552 - Bakan Curzon'dan Vaşington'daki B. Elçi Geddes'e. Şifre tel. Londra, 31.3.1921, No. 176. «Dağıtımı Yapılmaz.»

- F.O. 371 / 6503 / E. 6311 - Geddes'ten Curzon'a. Şifre tel. Vaşington, 2.6.1921, No. 374. «Dağıtımı Yapılmaz.»

- ibid., Curzon'dan Geddes'e Yazı. Londra, 16.6.1921, No. E.6311/132/44.

- F.O. 371 / 6504 / E. 8519 - Craigie'den Curzon'a Yazı. Vaşington, 13.7.1921, No. 722.

- F.O. 371 / 6502 / E. 8545 - İngiliz Başsavcılığından Dışişleri Bakanlığına Yazı. Londra, 20.5.1921.

- ibid., İngiliz Dışişlerinden Başsavcılığa Yazı. Londra, 31.5.1921.

- F.O. 371 / 6504 / E. 8745 - İngiliz Başsavcılığından Dışişlerine Yazı. Londra, 29.7.1921. Bu yazı üzerine Dışişleri yetkilisi Mr. Edmonds, «Bu yazıdan anlaşıldığına göre, (sürgünleri) mahkûm ettirme şansımız hemen hemen sıfırdır... Amerikan Hükûmetinin de bize hiçbir delil yardımında bulunamayacağını anladık.» dedi.

Ancak, 1983 yılında yayınlanan bir eserde(6), yukarıda atıfta bulunulan sözde telgrafın hiçbir zaman mevcut olmadığı; üzerindeki tarih, numara ve imzaların düzmece olduğu ve uzun yıllar dünya kamuoyunun sahte belgelerle aldatıldığı ortaya konmuştur.

*

Türk-İslâm devlet geleneğinin en önemli unsurlarından biri olan hoşgörü sayesinde, Osmanlı Devleti, tarihte hiçbir devlete nasip olmayacak bir şekilde, halklarını barış ve refah içerisinde bir arada yaşatmıştır. Siyaset gereği, endoktrinasyon, yani sosyalleştirme metod ve usullerine başvurmadan, azınlıkları asimile etmeden bunu asırlarca sürdürmüştür. Azınlıkların rejime ve devlete yönelik sadakatleri, Osmanlının vermek istediği siyasî kültürün en önemli ve belki de yegâne şartı olmuştur.

Avrupa'daki büyük reform hareketini başlatan Alman ilâhiyatçısı ve reformist Martin Luther'in Alman milletine yaptığı bir hitabındaki "Ey Almanlar, bırakınız Türkler Almanya'yı istilâ etsinler. Hakkın, adaletin ne olduğunu Türkler size öğreteceklerdir."(7) şeklindeki sözleri ne kadar düşündürücüdür.

Mirasçısı olduğu Rönesans düşüncesini son sınırlarına kadar geliştiren İtalyan düşünür ve yazarı Tommaso Campanella, en önemli eseri olan "Güneş Ülkesi" (Civitas Solis)'nde, Türk kavminin insan haklarına verdiği önemi şöyle ifade eder:

"Ben, bir 'Güneş Ülkesi'nin hasretini çekiyorum. Bu ülkede gece olmasın ve insanlar, karanlık mefhumunu orada

---

(6) Şinasi Orel– Süreyya Yuca: *Ermenilerce Talât Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü.* Ankara, 1983; *The Talat Pasha –Telegrams – Historical Fact or Armenian Fiction. by Şinasi Orel –Süreyya Yuca.* Published by K. Rüşti and Brother (Cyprus) O.U.P. Printing House, 1983.

(7) Neşide Kerem Demir, a.g.e., 28. s.

tanımasın. 'Güneş Ülke'yi yer yüzünde bulmak mümkün mü? Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine ilişmeyen Türklerin varlığı-hiç olmazsa yarın-böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor. Madem ki düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve âdil Türkler var... Üzerinde yalnız hakikatin, adaletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir 'Güneş Ülke' yarın neden vücûd bulmasın?"(8)

Tarih boyunca Osmanlı asırları incelendiğinde, her dönemde Osmanlının âdil ve müşfik idaresini görmek mümkündür. Türk devlet geleneği öteden beri dürüst ve âdil bir çizgi takip etmiştir. Burada söylenmek istenen şudur. Türkler patronajları altındaki toplumlara, azınlıklara karşı hep âdil, insaflı, dürüst ve müşfik davranmış ve asla müstemlekecilik politikası takip etmemişlerdir.

Türk her devirde, her zaman, her gittiği yerde kurtarıcı olmuş; adalet dağıtıcı, medeniyet kurucu ve hürriyet getirici bir rol üstlenmiştir. Türk arşivleri bunun canlı şâhididir.

Bunca yıl, aleyhimize yapılan çeşitli propagandalara hemen hemen hiç cevap verilmemiş; buna mukabil tarihteki Türk-Ermeni münasebetlerinin yalnızca bir yönü üzerinde duran ve devamlı olarak Türk'ün aleyhine çalışan bir zümre, ilim ahlâkından nasipsiz sözde ilim adamları faaliyetlerini her geçen gün artırmış; kin kusmaya devam etmişlerdir. Türk milletinin haklı insanların vakarı içindeki sükûtu ise, adetâ suçlu insanların sessiz kalışı gibi gösterilmek istenmiştir.

Bilinmelidir ki, Türk'ün tarih boyunca uğradığı zulmü görmezlikten gelmek, hakkın ve adaletin bütününü öldürür.

Ermeni propaganda ve yaygarasıyla şartlandırılmış kitleleri ve devletleri, gerçeklerle yüz yüze getirmek ve bunun için

---

(8) Neşide Kerem Demir, a.g.e., 28. s.

de, asırlardır devam ettirilmek istenen Türk-Ermeni anlaşmazlığının iç yüzünü ve terörünü arşiv belgelerine dayanarak ortaya koymak ise, ilmî bir mecburiyet ve ahlâk ölçüsü olmalıdır.

Türk milleti olarak, kan dâvâsı gütmek, cinayetler işlemek ve intikam almak gibi hareketlere başvurmak, inancımıza da, tarihî şeref ve asâletimize de yaraşmaz; ancak hakikatleri ortaya koymak, unutulmamalıdır ki, millî ve insanî bir vazife ve mükellefiyettir.

*

Lozan Antlaşması'nı müteakip, hızı kesilen Ermeni meselesinin 1950'li yıllardan sonra yeniden canlanmaya başladığını görmekteyiz.

İkinci Dünya Harbi'ni müteakip, ortaya çıkan yeni askerî paktlar ve Türkiye'nin bunlar içindeki yeri, şüphesiz bu canlanmaya sebep teşkil etmiştir.

İkinci Dünya Harbi'nden sonra, Sovyet Rusya'nın Doğu Avrupa'yı işgal edip, patronajı altına aldığı ülkelere komünizmi yerleştirmesi, Batı Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri, daha doğrusu hür dünya için bir tehdit kaynağı olmuştur.

Bu ülkeler, Sovyet yayılmacılığını durdurmak için NATO askerî paktını kurmuşlar; Sovyet Rusya da buna karşı Doğu Avrupalı müttefikleri olan Romanya, Çekoslavakya, Polonya, Macaristan ve Bulgaristan ile birlikte Varşova Askerî Paktı'nı kurmuştur.

İkinci Dünya Harbi'ni müteakip, Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidi, Türkiye'nin NATO'ya girmesine yol açmıştır.

Türkiye'nin NATO'ya girişi, Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin iç istikrarını ve dışardaki itibarını bozacak birtakım tedbirler almasına sebep olmuştur. İşte Ermeni meselesi, bu çerçevede 1950'li yıllardan itibaren yeniden canlanmaya başlamıştır.

1960'lı yıllar, bu meselenin teşkilâtlanma ve Büyük Ermenistan'ın kurulması talep ve hayallerinin ortaya atıldığı yıllardır.

1970'li yıllar ise Türkiye'ye karşı Ermeni şiddet ve terörizminin başlatıldığı yıllardır.

Türkiye'ye ve Türklüğe yönelik Ermeni emellerinin ve terörizminin arkasında, milletlerarası siyasî dengeler bakımından, bâzı ülkelerin Türkiye'ye yönelik dış politik çıkarları yatmaktadır. Ancak, bu ülkelerin dış politika geleneklerini sürdürmedeki inatçılıklarından vazgeçmeleri ve milletlerarası arenada ahlâkî unsurların hâkim olduğu bir politika sergilemelerinin zamanı çoktan gelmiştir.

Zira, bilinmelidir ki, Batı ve Doğu'nun bugün Balkanlar'da, Orta Doğu'da, Kafkasya ile Orta Asya'da temel dengeleri koruyabilmeleri için Türkiye'ye olan ihtiyacı her zamankinden fazladır.

Bugün, özellikle Avrasya başta olmak üzere, hızlı bir biçimde değişen ve gelişen dünya siyasî konjonktürü karşısında Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar'ın çevrelediği jeopolitik ve jeostratejik önemi ve değeri çok yüksek olan bölgenin merkezinde bulunan Türkiye'nin temel dengeler bakımından önemi, ağırlığı ve etkinliği inkâr edilemez bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Günümüzdeki Azerî-Ermeni çatışmalarına kaynaklık eden meselelerin temelinde de bilinmelidir ki, Ermenilerin Azerbaycan topraklarını ele geçirerek Büyük Ermenistan'ı kurma hedef ve hayâli yatmaktadır.

İnsan haklarının dünya kamuoyu gündeminde ilk sırayı aldığı bir dönemde Azerbaycan Türk topraklarında uygulanan Ermeni vahşeti, silinmeyecek bir şekilde tarihe damgasını vurmuştur.

Ermeni terörizmi, dün olduğu gibi bugün de kendisine arka çıkanları, dünya milletleri ve insanlık tarihi önünde affedilmeyecek bir şekilde mahkûm etmiştir.

*

Doğu Anadolu'da yapılan araştırmalar sonucu, toplu mezarlarda hunharca katledilmiş olarak bulunan Türk şehitlerinin naaşları, zaman zaman gündeme getirilen Ermeni katliamı iddialarının ne kadar asılsız ve düzmece olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Ermeni meselesiyle ilgili zengin bir koleksiyon arasından seçilen belgelerden meydana gelen bu eserde(9), bugüne kadar yapılmış olan iddiaların asılsızlığı, belgeler ışığında çok kesin bir şekilde ortaya konmaktadır.

Eserin, orijinal belgeleri ihtiva eden Türkçe baskılarında, görüleceği üzere 3, 4 ve 5. belgelerde; Kars ve Ardahan havalisinde yerli Ermenilerin, Rusların tahrikiyle 30.000 Türk erkeğini katlettikleri; ayrıca, Osmanlı esirlerine yaptıkları vahşet ve mezalim anlatılmaktadır. Diğer taraftan 17. belgede görüldüğü gibi, Meclis-i Vükelâ, tehcir kararını Ermenilerin Ruslarla işbirliği yapmalarından ve savunmasız Müslüman Türk halkını katletmelerinden dolayı almıştır. Aynı kararda Ermenilerin mal ve canlarının güvence altına alındığı da müşahede edilmektedir.

---

(9) Eserin basılmış orijinali için bkz.: *Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915-1920)*. Ankara, 1994, XXXIX+627 s.

'Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 14'

Nitekim, 29, 34, 35, 46, 50, 64, 66, 69, 81, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 233, 246, 249, 259, 266 ve 267. belgelerde; sevk edilen Ermenilerin can ve mallarının korunması için elden gelen her türlü gayretin sarf edildiği görülmektedir. Buna rağmen, tehcir sırasında Ermenilere karşı işlenen suçlar cezasız bırakılmamış; 143, 144, 153, 219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265 ve 270. belgelerde görüldüğü gibi suçlular cezalandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 62, 63, 87, 135, 145, 151, 152, 154, 155, 173, 178, 179, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251 ve 256. belgelerde; Ermenilerin iskân ve iâşeleri için sarf edilen gayretleri, buna ilâve olarak da 224, 227, 231 ve 254. belgelerde olduğu gibi yapılan yardımları gösterebiliriz. Sevk edilen Ermenilerin borçlarının ertelendiği ve vergiden muaf tutuldukları 24, 80, 255 ve 272. belgelerde görülmektedir. Kimsesiz çocukların ve kadınların yetimhanelere ve diğer emin yerlere yerleştirildikleri 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 95, 96, 182, 189, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252 ve 262. belgelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca, hiçbir suçu olmayan Ermenilerin yerlerinde bırakıldığını da 27, 29, 59, 76, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 141, 142, 148, 164, 165, 169 ve 172. belgelerde görmek mümkündür.

*

Bu eserde, milâdî 1915 ve 1920 yıllarına ait tehcirle ilgili 272 belge yer almıştır. Eser üç ana bölümden meydana gelmiştir:

Birinci bölümde, kısaca tarih boyunca Türk-Ermeni münasebetlerinden tehcire sebep olan olaylar ve tehcirden bahseden giriş kısmı yer almıştır.

İkinci bölümde, belgelerin transkripsiyon ve özetleri bulunmaktadır. Ayrıca, indeks ile giriş kısmının hazırlanmasında kullanılan kaynaklara ait bibliyografyaya da bu bölümde yer verilmiştir.

Bu bölümde önce belgelerin sıra numarası, belgenin muhtevasına uygun bir başlık, daha sonra da köşeli parantez içinde italik yazı ile belgenin özeti verilmiştir. Özetin altında belgenin önce hicrî tarihi, sonra da parantez içinde milâdî tarihi gösterilmiştir. Özetten sonra, tarih sırasına göre belgelerin transkripsiyonları yer almıştır.Belgelerin transkripsiyonu yapılırken, metinde rastlanan bâzı harf ve hece düşüklükleri ile tarihlerdeki bini ifade eden birler tamamlanarak köşeli parantez içine alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, belgelerin fotokopileri yer almaktadır. Bu bölümde belgelerin transkripsiyonunda kullanılan sıra numarası esas alınmıştır. Yine önce belgenin sıra numarası, hemen altında belgenin konusunu ihtiva eden başlık ve belgenin fotokopisi verilmiştir. Fotokopinin alt kısmına belgenin Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde hangi fonda bulunduğunu ve belge numarasını belirten kimlik kısmı yazılmıştır. Bir belgenin eki durumundaki diğer belgelerde ise, kimlik kısmı en son belgenin alt kısmında yer almıştır.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, bu defa "Osmanlı Belgelerinde Ermeniler" kitabının Önsöz, Sunuş, Giriş ve Belge Özetlerini İngilizce olarak yayınlayarak, bu konuda özellikle yabancı araştırmacıların yeterli ve doğru bilgileri edinmesini hedeflemiştir. Konu ile ilgili geniş bilgi edinmek ve belgelerin transkripsiyonları ile orijinallerini görmek isteyenler, eserin Türkçe baskılarından istifade edebilirler.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, bu çalışmanın yanı sıra, Sultan II. Abdülhamid'in Zaptiye Nâzırı olan Hüseyin Nâzım Paşa'nın 'Ermeni Olayları Tarihi' adlı iki ciltlik dokümanter eserini yayınlamış ve 'Osmanlı Belgelerinde Ermeniler' adlı katalog serisini de araştırmaya açmış bulunmaktadır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ayrıca, 1906-1922 yıllarına ait hâdiseleri ortaya koyacak ve tamamı dört cilt olacak, "Arşiv Belgelerine Göre Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni Mezâlimi" ad ve konulu bir çalışmanın da ilk cildini yayınlamıştır.

*

Özellikle 1974'den bu yana, Türkiye'yi meşgul eden konulardan birisi Ermeni terörizmi ve buna gerekçe teşkil eden mahut Ermeni iddialarıdır. Günün şartlarına göre de, bu düzmece iddialar, Türkiye'ye dost veya düşman olduğunu ileri süren devletlerce iç ve dış politika malzemesi olarak maalesef zaman zaman gündeme getirilmektedir.

Takdir edileceği üzere, tarihin gerçek bilgileri ilk elden orijinal kaynaklara, yani arşiv belgelerine dayanır. Belgesiz tarih yazılamaz ve olayların gerçek yönleri gün ışığına çıkarılamaz.

Arşiv belgeleri olmadan ve bilinmeden, varsayımlarla tarih yazmak, belirli bir devir hakkında hüküm vermek, bir devri veya olayları değerlendirmek, tarih biliminin gerektirdiği tarafsızlığa ve ilmî objektifliğe sığmaz.

Batı ülkelerinde Türk-Ermeni münasebetlerinin sosyal ve siyasî yönleri, Türk kaynaklarına, özellikle de birinci el arşiv kaynaklarına dayandırılarak ortaya konulmadığı için, bugüne kadar çoğunlukla tek taraflı ve hep Türkler aleyhine eserler ortaya konmuştur. Türk arşivlerinde araştırma yapmaları için kendilerine izin verilen Ermeni asıllı araştırmacılar ile, Ermenilerce desteklenen sözde ilim adamları ise, Türk arşivlerinde Ermeni tezini teyid eden belgeler bulamayınca, mevcut olduğunu iddia ettikleri belgelerin kendilerine kapalı tutulduğu yolunda maksatlı iddialar ortaya atmakta, bu iddialarını kendilerine yakın basın-yayın organlarında gündeme getirerek, çeşitli provokatif davranış ve birtakım hezeyanlarla taraftar toplamaya ve kendilerini haklı göstermeye çalışmaktadırlar.

Geçmişte Ermeni meselesi, Ermeni vatandaşlarımıza rağmen emperyalist güçler, onlardan destek ve teşvik gören terör kuruluşlarınca yaratılmaya çalışılan sun'i bir hâdiseydi. Günümüzde ise, aynı oyun daha da tutarsız şartlarda sahnelenmeye çalışılmakta; Türkiye'yi yıkmak ve parçalamak isteyen veya onun zayıflamasında fayda uman güçlerce bu mesele devamlı körüklenmektedir.

Konu siyasî konjonktüre, Türkiye'nin münasebetlerinin durumuna paralel olarak, aktüalitesini koruyarak gündemde tutulacak gibi görünmektedir.

Konuyu görmezlikten gelmek, karşı faaliyetlere, özellikle de bu konudaki maksatlı neşriyata cevap vermemek asla geçerli olamaz.

Tarihî gerçekleri arşiv belgelerine dayanarak ortaya çıkarmak, esas zâlimin mezâlim yapan Ermeniler olduğunu arşiv belgeleri ışığında göstermek ve bu konudaki tek sesliliği ortadan kaldırmak, bu kabil yıkıcı tahrik ve milletlerarası entrikalara karşı koymanın en sağlam ve gerçekçi yoludur.

Sözde Ermeni meselesi karşısında, konuyla ilgilenenleri ve dünya kamuoyunu hakikatlerle aydınlatmak ve yıllarca sürdürülen Ermeni terörünü arşiv belgelerine dayanarak bütün açıklığıyla ortaya koymak, bilinmelidir ki ilmî bir mecburiyettir. Bu aynı zamanda, millî ve insanî bir mükellefiyet ve vazifedir.

Konusunda büyük bir boşluğu dolduracak olan bu arşiv belgelerinin neşre hazırlanmasında emeği geçen Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı personelini tebrik ediyorum.

Bu vesileyle çalışmalarımızda her türlü teşvik ve desteği bizlerden esirgemeyen Başbakanlık Müsteşarı Sayın Ali Naci TUNCER'e ve Müsteşar Yardımcısı Sayın Muzaffer TUTAR'a teşekkürlerimizi sunmayı görev biliyorum.

Objektif bir şekilde, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelere dayanarak ortaya konan bu eser, bilinmelidir ki, herhangi bir art niyet ve düşünce taşımamaktadır. Bu eserin neşredilmesinden maksat, dünya kamuoyunun, Ermeni meselesinin ve terörünün aslının ne olduğunu, temelinde hangi unsurların ve güçlerin bulunduğunu, bu defa da Türk kaynaklarından görüp, değerlendirmesidir.

Eserin, tarihî hakikatlerin ilmin ışığında aydınlanmasına yardımcı ve ilgililere çalışmalarında yararlı olması en samimî dileğimizdir.

10 Ekim 1995

Ismet BINARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

FOREWORD

It is known that throughout history the Huns and some Turkish clans had relations with the Armenians and that these relations continued intensively especially during the period of the Seljuks and the Ottomans. In other words, the relations between the Turks and the Armenians have a rooted past.

In order to reach a sound evaluation about the Turco-Armenian relations, these should be dealt with covering a period of approximately thousand years starting from the appearance of the Seljuks in Anatolia.

Before the conquest of the Seljuks, there were princedoms attached to Byzantium which were called Ardzuruni located around Ani, Bagrat and Van in East Anatolia. However, Byzantium abolished these princedoms and deported the people here to Anatolia. Those who were deported to Cilicia established the Armenian Kingdom of Cilicia by taking advantage of the Crusades. As it is known, the Mamelukes gave an end to this kingdom in 1375.

After 1071, regions where Armenians were living came under the administration of the Seljuks followed by the Harezmşahs, the Ilkhanids, the Timurs, the Karakoyunlular and partially the Safavids.

With the conquest of Sultan Yavuz Selim and Sultan Süleyman the Magnificent, these regions came under Ottoman administration. When the Ottomans conquered this territory, there had not been any Armenian state for 470 years in the east and for 150 years in the south.

*

In fact, the Armenians were not the native people of Anatolia, they had probably come to Anatolia from Thrace

towards the end of the VI th century BC. and had settled in Urartu as a mixture of the Thracic and Phrygian clans. The Armenians appearing as a Nordic-Alphin mixture have arisen as a result of the fusion of native and migrant Indo-Europeans. In other words, it is not a homogenous race. They started to use an alphabet after the acceptance of Christianity.

The places where Armenians settled have always been on the road connecting Asia to Europe; Caucasia to Anatolia and Caucasia to Syria. Due to the strategic and geographical status these places have always been the stage of struggle among the states dominating Anatolia, Persia and Caucasia. Consequently, the fate of the Armenian people has been determined by the territory they settled and lived.

*

As been stated before, when the Turks conquered Anatolia there was no independent Armenian state.

Before the Turks conquered Anatolia, the Armenians were continuously the subject for struggle between Byzantine and Persian states and between Byzantine and Muslim states; they were deported for their difference in religious sect and for political reasons.

However, during Ottoman administration the Armenians owned land and were free to use their own language and to belief in their own religion within the framework of Muslim law.

The non-Muslims in the places dominated by the Turks were subject to principles applied by Muslims to non-Muslims; but these principles were applied with great mercy and with a tolerance far beyond that century. They were free in their language, religion, beliefs and the relations among themselves.

When Sultan Mehmed the Conqueror conquered İstanbul he recognized the Greek Patriarchate as the leader of the Christian society; and gave it a balancing status between this society and the state.

Under the framework of this status, the Christian societies found the opportunity to protect freely their religious and national identities. Especially when we take into consideration the situation in Europe during that century these can certainly be accepted as evidences of mercy and tolerance far beyond its century.

As it is known, the Muslims and Jews were not able to live in Spain after 1492 and they took refuge in Ottoman territory. In France, the St. Barthélemy massacre occurred in 1572. Europe tumulted in religious wars until 1648. Meanwhile, the non-Muslims were living in peace, comfort and security under the just administration of the Ottoman State.

After the Battle of Ankara in 1402 the Anatolian principalities split up while Rumelia, the population of which was mostly Christian in that period, kept faithful to the state and preferred the Ottoman administration to the Balkan administration.

In 1461, Sultan Mehmet the Conqueror established both a Greek Patriarchate and an Armenian Patriarchate in İstanbul. (1)

During hundreds of years under the administration of the Ottoman State the Armenians had gained so much trust that

---

(1) For more information on Turco-Armenian relations see: Abdurrahman Çaycı, 'Türk- Ermeni İlişkilerinde Gerçekler' (Facts on Turco-Armenian Relations), *Symposium on Turkey's Problems under the Framework of Historical Developments*, Ankara, 8-9 March 1990, pp. 75-114; Also see: Nejat Göyünç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler (Armenians under Ottoman Administration)*, Istanbul, 1983; Sadi Koçaş, *Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri (Armenians and Turco-Armenian Relations Throughout History),* Ankara, 1967; Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi (The Armenians in History and the Armenian Question),* Istanbul, 1987; Salahi Ramsdan Sonyel, *The Ottoman Armenians*, London, 1987; Azmi Süslü, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı (The Armenians and the Deportation Event of 1915),* Ankara, 1990.

they sometimes were appointed to important duties. In fact, everyone was able to be appointed to any post due to the Ottoman understanding of state which is accepting its people as one without discriminating people according to religion and race. The Armenians which were called 'faithful people' by the Ottoman State experienced undoubtedly the most harmonious and peaceful years during this period.

The Armenians were generally engaged with agriculture on their own land, local industry and small-sized trade in the East Anatolian villages and small towns; in the cities they were occupied with inland and foreign trade, jewelry, banking, contracting, and collecting of public revenues and lived in a better welfare than the Turks. The Armenian level of welfare did not cause any inconvenience among the Turks and the Moslims. Since the establishment of the Ottoman State, the Armenians lived side to side with the Turks in brotherhood and peace; and they had the opportunity of religious freedom within a boundless tolerance.

The Armenian people coalesced the most with the Turks in relation to the other minorities because they did not have a union in sect, they did not constitute the majority in the places they lived and they lived under the tolerant administration of the Turks. As a result, the Armenians have been the minority which adopted Turkish culture the most.

Due to their familiarity with Turkish culture they were appointed as civil officials at any post after the Greek Rebellion in 1821; and during the reign of Sultan Mahmut II they were permitted to carry the Sultan's monogram on their kalpak as an evidence of their faithfulness. In 1839, after the Gülhane Hattı Hümâyûn (Imperial Edict), they were appointed to civil posts in the palace and the Ministry of Foreign Affairs; and in 1856, after the Islahat Fermanı (Reform Edict) they were appointed as first rank civil officials such as governor, general governor, inspector, diplomat and even as minister.

Preceding the Ottoman-Russo War, there was no Armenian question. This question started when Russia occupied some Turkish cities and provoked the Armenians here against Bâbıâli for freedom by misusing them for its own ambitions. The Armenian question has arisen after the inclusion of articles in the Treaties of Ayastefanos and Berlin concerning reforms in places where Armenians live due to which the big powers started to interfere with the internal affairs of the Ottoman State. Since the Armenians were provoked with various promises, some bloody events have occurred. Among the reasons causing these events, the activities of the Protestant missionary have certainly be influential.

States like America, England and Russia, who seemed like having the aim to protect the rights of the Christian minorities living on Ottoman territory, provoked the Armenians for their own interest and abstained from informing the public opinion about the written material and letters expressing the truth about the situation of the Armenians and their treatment because these were opposing their interests and policies.

In fact, the Armenian question is part of the 'Orient Question'. The big imperialistic European states which were called the Great Powers (France, England, Russia and Germany) supported intensively the movements of nationalism and separation, starting especially among the non-Muslims, in order to dissociate the Ottoman State according to their interests and tried to establish states in the Balkans under their influence. To realize this, the Russians protected the Orthodox, the French protected the Catholics and Austria protected the Balkan Catholics. Under the influence of the provocations of foreign powers and streams of nationalism, the people in the Balkans rebelled and as a result Greece, Serbia, Rumania and Karadakh were established and in 1860 Lebanon was recognized as an autonomous administration.

In the XIX th century, the non-Muslims had become both the objective and the means of the 'Orient Question', because the imperialistic policy had reached common points between the interests of the Big Powers and the interests of the non-Muslims. When the non-Muslims comprehended this fact, they accepted to volunteer as the real actors and provocative powers of the 'Orient Question'. In summary, the 'Orient Question' has meant for the non-Muslim the dissociation of the Ottoman State and the realization of reforms on their advantage, by which they would be able to obtain concessions and privileges which will lead them to autonomy and independence. (2)

It should be known that the emergence of the Armenian question is not only caused by the social, cultural, economic, administrative and political status of the Armenians living on Ottoman territory; this question is based on an international imperialistic strategy, the power balance policy called "Orient Question" which has been created artificially.

The term "Orient Question" which is included in the terminology of political history is used to express the efforts of the Western states to break down the Ottoman State.

The most extensive definition of the Orient Question in terms of political history of this century is as follows: All "... the historical conflicts arising from the desire of the big European states to gain economic and political influence and domination

---

(2) For more information see: Bayram Kodaman, 'Şark Meselesi ve Tarihi Gelişimi' (The Orient Question and its Historical Development), *Symposium on Turkey's Problems within Historical Developments*, Ankara, 8-9 March 1990, pp. 59-63; Bayram Kodaman, 'Ermeni Meselesinin Doğuş Sebepleri' (Reasons for Emergence of the Armenian Question), *Türk Kültürü*, 219, March-April 1981, pp. 240-249; Also see: M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923*, New York, 1968; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (Ottoman History)*, V.C., 4 th edition, Ankara, 1983, pp. 203-204; Edward M. Earle, *Turkey: Great Powers and Bagdad Railway*, New York, 1966, pp. 9-28.

in the Ottoman State or to create reasons for its dissociation and to supply freedom for the various nations living under the Ottoman administration...". (3)

It should be known that the Armenian question, which has been created artificially by the West with plans at the disadvantage of the Ottoman State in a period when the political collapse of the Ottoman State accelerated, was based on the economic, intellectual, political, religious and cultural interests of Europe.

It would not be wrong to state that the reason for the Armenian people to sentence the Turkish state and the Turkish people with feelings of malice, hatred and revenge and to kill and wound them, is the fact that they are sacrificed to political plots prepared for Russian, English and French interests in which the Armenians believed without knowing the truth.(4)

The main reason for the occurrence of the Armenian question is the policy of Russia, England, France and America against the Ottoman State and the Armenians. It will be appropriate to state briefly the policies followed by these states.

The Effects of the Policy of Russia:

Russia, which had become an influential state in Europe during the reign of Czar Petro I (1682-1725), has always strongly desired to get hold of the Straits. Russia, which had

---

(3) Cevdet Küçük, '*Şark Meselesi Hakkında Önemli Bir Vesika*' (*An Important Record on the Orient Question),* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, No. 32 (March 1979, 607-638 pp.; Erdal İlter, '*Ermeni Meselesinin Perspektifi ve Zeytûn İsyânları*' *(The Perspective of the Armenian Question and the Zeytûn Rebellions) (1780-1880)*, Ankara, 1988.

(4) Neşide Kerem Demir, *Bir Şehid Anasına Tarihin Söyledikleri: Türkiye'nin Ermeni Meselesi (What History Tells a Mother of a Martyr: Turkey's Armenian Question)*. 3 rd edition, Ankara. 1982.

also an excessive sympathy for the Balkans and which wanted either to get hold of these countries or to make them subject to its administration, established with this aim its consulates in the Balkan countries to organize these countries against the Ottoman State as a result of which they took up the role as protector of the Slavic-Orthodox union and its people. Russia did not neglect to take advantage of the confusion and instability in the region in order to apply its policy, and has made occur and expand the Greek Rebellion in 1827 and the Bosnia-Herzegovinan, Bulgarian and Serbian rebellions in 1875-1876. This policy of Russia which also aimed to obtain territory from the Ottoman State on behalf of the provoked regions was not always successful because from time to time it came into conflict with the interests of England and France. Here upon, Russia applied its policy to share the cake with the other states before acting against the Ottoman State.

Russia believed that by dividing Anatolian territory it would be able to achieve its goal to dominate the Mediterranean and the Middle East and to reach warm waters and for this purpose it tried to obtain the Erzurum-İskenderun Line where most Armenians were living. Thus the contact of Russia with the Armenian churches in the Ottoman State and its support to Armenian terrorism started.

Russia which tried to succeed its objectives regarding East Anatolia by the use of the Armenians who started to work for the services of the Czar and which used the Armenians on the front battle line in the war with Persia, attacked the Ottoman State with the new power it gained when East Armenia was appointed to Russia by the Türkmençay Agreement of 1828 and when the Persian Armenians joined this union. When 40.000 Armenians who migrated to Russia by the Edirne Agreement of 1829 wanted to establish an autonomous Armenia this was being refused then by Russia which had pretended to be the supporter of Armenians just in order to realize their desire on Ottoman territory.

Thus the Armenians, who had lost their citizenship in the Ottoman State, were often facing oppression and cruelty even for their most natural rights in Czardom Russia and met their due punishment for their betrayal.

The Effects of the Policy of England:

The reason for the interest of England in the Ottoman State and later in the Armenians is closely related to the fact that Russia as a powerful Black Sea state was constantly being moving to the south threatening English interest.

England's support to the Ottoman State in order to avoid Russia's development which threatened England's interests had continued from 1783 until the Ottoman-Russo war in 1877-1878.

Although England, which had separated Austria from the Russian alliance during the Ottoman - Russo War between 1787-1792, started to attack Russia by having Prussia taking its side after the French Revolution, it supported Russia during the wars between France and Russia.

Caning, the Prime Minister of England during that period, commented on England's opposing attitude against the Ottoman State during the rebellion of Greece as follows: "The aim of England's attitude is not to agree with Russia; it will be better that Greece, which definitely will gain its independence, will be indebted to England which is a friend state in the Mediterranean than being indebted to Russia".

While England supported the Ottoman State against the rebellion of Kavalalı Mehmed Ali Pasha, governor of Egypt, it had Sultan Mahmud II sign the "English Trade Agreement" in 1838 which caused great wounds in the politics and economy of the Ottoman State.

With this agreement the Ottoman State became an English open market after which the Ottomans were not able to avoid the Greek and the Armenians to gain power by taking advantage of this situation.

England refused the proposal of the Russian Czar Nikola II in 1853 to share the Ottoman State during the Crimea War. However, Europe's changing political structure in the 1870's, had changed England too and after the Ayastefanos and the Berlin Agreements were signed at the end of the Ottoman-Russo War between 1877 - 1878 England ceased to defend the integrity of Ottoman territory and took up the policy to break the Ottoman State down and to establish states on this territory dependent on England.

An important reason for the change of England's policy relating to the Ottoman State is that starting from 1880 the Armenian question gained importance in Europe.

The fact, that the Catholic people in the Ottoman State were under the protection of France and the Orthodox people were under the protection of Russia, made England increase the number of Protestant Armenians by having an article relating to freedom of conversion included in the Reform Ferman. Thus by the policy of protecting the Protestants, England provided the possibility to interfere in the internal affairs of the Ottoman State and because the Protestantism policy was mainly concerned with Armenian culture it has provoked the national feelings of the Armenians.

The Armenian question can be accepted as having begun during the Ottoman-Russo War between 1877-1878 when Russia occupied some cities in Anatolia and provoked the Armenians living there against the Ottoman State for independence.

England which understood that it could not oppose Russia's aggressive behavior against the Ottoman State and that it was unable to guard its own interest accepted de facto the Armenian question. It immediately took its first step; after threatening the Ottoman government it took Cyprus in order to use it as a base against Russia. Besides, England obtained a concession from the Ottoman State to make reforms in favour of the Christians living in the East Anatolian provinces as a result of which the Armenian question has become in fact the English question.

Before the Ottoman-Russo War, the Armenians had no intention to separate from the Ottoman State and to establish an individual state, in spite of this the Russians had included the Armenian question in the Ayastefanos Agreement. England, on the other hand, had included the Armenian question in the Cyprus Agreement without finding it necessary to ask the Armenians. England supported an independent Armenia because it thought that this would cause Russia difficulty and it would avoid the Ottoman empire to develop.

The Effects of the Policy of France:

The privilege of capitulation given to France in 1535 as a concession and favor by Sultan Süleyman the Magnificent started the first serious and friendly relationship between the two countries. This commercial and political relationship continued extensively with the capitulation of 1740. However, during the Second Besiege of Vienna in 1683, France helped Austria and clearly showed its attitude. The Egypt Cruise, where Napoleon Bonapart was defeated for the first time, has been the continuity of this situation. But during the wars between the Ottoman State and Russia, France tried to be a friend, nevertheless when agreeing with Russia in 1807 they showed again an attitude not suiting friendship.

France, which supported Kavalalı during the rebellion of Kavalalı Mehmed Ali Pasha, acted in accordance with to the Ottoman State during the Crimea war.

France has not been influential at the Berlin Congress in spite of its attendance because Germany had defeated France in 1870 and was deprived of political maneuvers and of influencing other states for a certain period. However, with the declaration of the Republic, France gained its previous role and started to support political struggles of various groups and to be their center for shelter. Meanwhile, they had undertaken the protection of the Catholics in the Ottoman empire and played an important role in the Holy Places Conflict which caused the Crimea war.

France which could not bear being defeated showed sympathy to Russia who had a dispute with Germany at the Berlin Congress in 1878 and after settling its disagreements with England, these three states spent together great effort to break down the Ottoman State. France had a quite active role in the plan to divide and break down the Ottoman State.

Between 1830 and 1921 France tried to protect the stability in the Middle East and the Mediterranean which had been put forward artificially just as the Armenian question; meanwhile France tried also to increase its political influence with the occupation of Anatolian territory. Especially after the Mondros Cease Fire was signed France developed its relations with the Armenians during the occupation of Anatolia and French occupation forces initiated occupation of Turkish territory with Armenian militants and organizations. Meanwhile, as it is known, the French supported in a great extent the Armenians during international negotiations.

Following the Sevres Agreement and the success of the Turkish War for Independence it is noticed that the Armenian-French relations gradually weakened.

L

After the Lausanne Agreement, France seemed to have eliminated the Armenian question from their foreign policy, but before half a century had passed in the 1970's France took side in favor of the Armenians when the Armenian question increased in intensity; and we regret to state that the French public opinion showed a silent attitude towards the assassinations of the Turkish bureaucrats.

As a result, the Ayastefanos Agreement, signed at the end of the Ottoman-Russo war between 1877-1878 which can be considered as the start of the Armenian question being a product of the policies followed by Russia-England and France, did not provide the Armenians the independence they wanted but they obtained the chance to be included in an international agreement dating 3 March 1878.

England, which saw that with the Ayastefanos Agreement the interests and role of Russia concerning the Ottoman State had increased, made an secret agreement with Russia in London on 30 May 1878 and with the approval of Austria it put on the agenda the Berlin Congress. Germany has also been very influential in having the Berlin Congress held between 13 June-13 July 1878 with the attendance of England, Russia, France, Austria, Italy, Germany and the Ottoman State. Although the Armenians hoped to obtain their rights relating to their independence, their proposals submitted to the Congress have not been taken into consideration and the Armenian question has been left to England. The 61 st article of the Congress is directly related to the Armenians and the 62 nd is indirectly related to them as it provides some rights to the Christians living under the administration of the Ottoman State; since the Armenians are Christians, this article is for their concern, too.

One of the main methods preferred by the Western states, to interfere with the internal affairs of the Ottoman State, to maintain their interests here and to provide mutually their stability, has been the reform activities which they demanded on behalf of the Christians under the Ottoman administration.

*

The Armenians, who founded some intriguing associations and parties and massacred Turkish population by causing events for various reasons due to their dream to establish an Armenian state in East Anatolia, collaborated with the enemy during the First World War when the soldiers were at the front, betrayed the state and attacked the weaponless Turks. Consequently, they forced the Ottoman State to take decision for deportation. It should be known that the deported Armenians are those who acted against the state. The Armenians keeping faithful to the state have never been deported.

All the needs, the security and the accommodation of the deported Armenians were provided. When the First World War was over, they were free to come back or not; those who wanted to come back were provided all kind of help and facilities.

With the Treaty of Lausanne on 24 July 1923 Turkey accepted the status of minorities and gave the Armenians all the individual rights and freedom just like the Turks and since that date there has not been any problem with the Armenians living in Turkey. Armenians in Turkey, who were not misled by externally commanded organizations and who did not approve them, are now living in peace, welfare and religious freedom.

Our citizens of Armenian origin are under the high security of the state and they are free to use all their legal rights. As it has been in the past, they are the wealthy citizens of the country and are occupied in every profession. The Armenian citizens are praying in churches according to their own beliefs, are educated in their own schools and language, are preparing publications in their own language, and are continuing their social and cultural activities. To sum up, Armenian citizens are equally benefiting from all the rights given to the Turks.

*

The number of publications relating to the Armenians and Armenian issues in the world libraries is very high. Especially in this century, following the First and Second World War, authors emphasize the political interests of the countries they are a native of in their books written on behalf of the Armenians. Thus, the so-called scientific works are one-sided, full of political propaganda, ornamented with massacre stories, unrelated with the truth, biased, written with Armenian fanaticism, and misleading the world's public opinion.

In these so-called scientific works, there is enmity against Turkey and the Turks. Books, articles, theses and papers claimed to be written scientifically are far from being true, and are including feelings of Armenian hatred and revenge; and with this kind of publications the public opinion of the world is wanted to be turned against Turkey and the Turks; and the influential public opinions of some countries are imposed to believe in the existence of the Armenian question.

Because the social and political aspects of the Turkish-Armenian relations are in general not put forward in the Western countries on the basis of Turkish sources, especially

first-hand archival sources, the works until the present are mostly one-sided and in opposition of the Turks.

Meanwhile, it has become apparent that some records exist in the Public Record Office which has not been used by the Armenian historians up to now. These records show that the claims and propaganda relating to the genocide applied to the Armenians by the Turkish Government during the First World War are baseless and only a misleading campaign supported with some false records.

As it is known, İstanbul was occupied in 1918 by England and its confederates. So the Ottoman state and its bureaucracy were completely taken under control. During this occupation, the English have arrested about 150 Turkish authorities, politicians and scholars and have banished them to Malta. The English tried to accuse and sentence these scholars and sought evidence about their roles in Armenian events. However, in spite of all their efforts they could not bring out any record or information accusing Turkish authorities. Whereas, the Ottoman Archives, all the files of the state and all possibilities for listening witnesses were under their control as being the occupants. They also carried out such researches in the other cities they occupied. But they were not able to reach a result as they desired.

Thereupon, the English sought support from the American government. Since long there were American missioners and consular officials in the regions in which the events occurred. These people were following and reporting all the events. However, American authorities explained as an answer to English applications that there were not sufficient evidence and legal records. They also gave permission to the English to examine their files. But any accusing record or information about this subject could not be put forward. These historical

facts are shown in the correspondence between the English Foreign Affairs and the representative in America in their archives. (5)

Another very important reality about this subject occurred recently.

In 1920 Armenians printed a photograph with text of a so-called coded telegram in a book published by a person called Andonian in Paris. In this telegram it has been emphasized that Talât Pasha, Minister for Home Affairs of that period, gave a direction to the Governer of Aleppo ordering the annihilation of Armenians. This fact has been used on the disadvantage of the Turks in the world's agenda for a long time. During this time the Turkish Independence Struggle was continuing on intensively in Anatolia, thus nobody spent effort to examine such publications and to respond to them.

---

(5) English Foreign Affairs (Foreign Office= F.O.)

- F.O. 371/6500/E.3552- From the Minister Curzon to the Ambassador Geddes in Washington. Code tel. London, 31.3.1921, No. 176. "Not Distributed"

- F.O. 371/6503/E.6311- From Geddes to Curzon. Code tel. Washington, 2.6.1921, No. 374. "Not Distributed"

- ibid., Note from Curzon to Geddes. London, 16.6.1921, No.E.6311/132/44.

- F.O. 371/6504/E-8519-Note from Craigie to Curzon. Washington, 13 7.1921, No. 722

- F.O. 371/6502/E.8545- Note from the English Attorney Generalship to the Ministry of Foreign Affairs. London, 20.5.1921.

- ibid., Note from the English Foreign Affairs to the Attorney Generalship. London, 31.5.1921.

- F.O. 371/6504/E.8745- Note from the English Attorney Generalship to the Foreign Affairs. London, 29.7.1921. Upon this note, the authority of the Foreign Affairs said "According to this note, we have almost no chance to sentence (the banished)... We understood that the American Government cannot provide us any evidential support."

However, it has been brought out in a work(6) published in 1983 that the above mentioned so-called telegram has never existed and that the date, number and signatures on it were counterfeit and that the world's agenda has been deceived with false records for a long time.

*

The Ottoman State has been able to have its people live in peace and welfare thanks to its tolerance being one of the most important features of the Turkish-Islam state tradition and not any other state in history has achieved this. It has continued this status for many centuries without applying politically to indoctrination, that is methods and systems for socialization, and without assimilating minorities. The loyalty of the minorities to the regime and the state was the most important and maybe the only condition of the Ottoman policy they wanted to be conferred.

It is worth to consider the words of Martin Luther, a German theologian and reformist initiating Europe's greatest reform, during a speech to the German people saying: "O Germans, let the Turks invade Germany. The Turks will show you equity and justice."(7)

The Italian philosopher and writer Tommaso Campanella who had developed the inherited thought of Renaissance to its limits, expresses in his important work entitled "The Sun Country" (Civitas Solis) the importance the Turkish people gave to human rights as follows:

---

(6) Şinasi Orel-Süreyya Yuca: *Ermenilerce Talât Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü*. Ankara, 1983; *The Talat Pasha-Telegrams-Historical Fact or Armenian Fiction. by Şinasi Orel - Süreyya Yuca.* Published by K. Rüşti and Brother (Cyprus). O.U.P. Printing House, 1983.

(7) *Neşide Kerem Demir, ibid., p. 28.*

"I long for a 'Sun Country'. There should be no night in this country and the people should not know what the concept of darkness means. Is it possible to find "The Sun Country" on earth? The existence of the Turks who do not interfere to freedom of thought and conscience makes me believe that - at least tomorrow - such a country will exist. Since the courageous and just Turks exist, since there is a nation which does not imprison thought or chain love for the truth... Why should a 'Sun Country' not exist tomorrow, a country where only the truth, justice and freedom dominates?"(8)

When examining the Ottoman centuries throughout history, one will be able to see the just and tender administration in every period of the Ottomans. The Turkish state tradition has always been just and equal. Here the following is intended to be said. The Turks have always behaved just, reasonably, honest and tenderly against the minorities and people under their patronage and has never followed a colonializing policy.

Turks have always, in every period, and wherever they have gone been rescuing people, providing justice, establishing civilizations and bringing freedom. The Turkish archives are the living evidence of this.

During all these years very few answers have been given to the various propaganda against us, but on the other hand a couple of people, so-called scholars having no morality of science are dealing with the Turkish-Armenian relations during history only from one side and are misusing this constantly at the disadvantage of Turks and are increasing their activities each passing day and they continued to carry a grudge. The silence of the Turkish people arising from the dignity of just people has been interpreted as the silence of guilty people.

---

(8) *Neşide Kerem Demir, ibid., p. 28.*

It should be known that ignoring the cruelty to which the Turks have been subject to throughout history will kill the entity of right and justice.

It should be a scientific obligation and a criteria for morality to bring the groups and states conditioned with Armenian propaganda and clamor face to face with the truth and for this reason to reveal on the basis of archival records the inner aspects of the disagreements between the Turks and the Armenians and Armenian terrorism which is intentionally being continued for centuries.

Our religious beliefs, our historical honour and our nobility refrain the Turkish people to have blood feuds, to murder and to take revenge; however revealing the truth is a national and human duty and responsibility.

*

We see that the Armenian question revives after the 1950's although it had decreased after the Lausanne Agreement.

The emergence of new military pacts after the Second World War and Turkey's place in these pacts has, without doubt, caused this revival.

The spread of communism in the East European countries patronized by Russia after their occupation following the Second World War has been a source of threat for the West European countries and the United States of America or, in fact, the free world.

In order to stop the Soviet expansion, these countries established the NATO military pact; in return Soviet Russia established the Warsaw Military Pact together with its East European allies Rumania, Czechoslovakia, Poland, Hungary and Bulgaria.

Turkey who was threatened by Soviet Russia entered NATO after the Second World War.

Turkey's entrance to NATO made Soviet Russia take some measures to demolish Turkey's internal stability and its foreign esteem. Under this framework, the Armenian question revived in the 1950's.

The 1960's are the years when this conflict was organized and the demand and dreams to establish Great Armenia were put forward.

The 1970's are the years when Armenian violence and terrorism towards Turkey started.

Behind the Armenian ambitions and Armenian terrorism towards Turkey and the Turkish aspects lies the foreign political interests towards Turkey of some countries from the viewpoint of international political balances. But since long, time has come for these countries to give up their persistence to continue their tradition of foreign policy and to show a policy in which international moral aspects are dominant.

Anyhow, it should be known that the West and the East need Turkey more than ever in order to maintain the basic balances in the Balkans, the Middle East, Caucasia and Middle Asia.

Turkey's importance, emphasize and influence in basic balances in the center of a region with a high geopolitical and geostrategical importance and value surrounded by the Middle East, Caucasia and the Balkans within a rapidly changing and developing universal political conjunction has appeared undeniably.

The reasons for the present conflicts between the Azerbaijanis and the Armenians are based on the aim and imagination of the Armenians to establish Great Armenia after getting hold of Azerbaijani territory.

The Armenian terror, occurring on Azerbaijani Turkish territory in a period when human rights have taken the first place on the world's agenda, has marked history eternally.

*

Armenian terrorism has sentenced unforgivably their supporters in front of all the people on the world and human history as it always has been before.

The remains of Turkish martyrs due to cruel massacres are found in collective graves found as a result of investigations carried out in East Anatolia. This reveals how false and made-up the Armenian massacre claims are, the claims which are brought forth from time to time. Moreover, this work(9), including records selected from a rich collection relating to the Armenian Question which are being preserved in the Prime Ministry Ottoman Archives, is definitely revealing, on the basis of records, the falsity of the claims put forward until the present.

The 3 rd, 4 th and 5 th record in this work explains the massacre of 30.000 Turkish men killed by the Armenians due to the provocation of the Russians and also the cruelty and violence applied to Ottoman prisoners of war. As it can be noticed from the 17 th record, the Meclis-i Vükelâ (cabinet) took decision for deportation because the Armenians collaborated with the Russians and their commitment of massacring weaponless Muslim Turks. It is also clear from the same decision that the goods and lives of the Armenians have been secured.

---

(9) For the original publication of this work see: *Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915-1920) (Armenians in Ottoman Records).* Ankara, 1994, XXXIX+627 p.

'Prime Ministry General Directorate of the State Archives Publication No: 14'

The records numbered 29, 34, 35, 46, 50, 64, 66, 69, 81, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 233, 246, 249, 259, 266, and 267 state that every effort has been shown to secure the lives and goods of the deported Armenians. However, crimes committed against Armenians during the deportation have not been left unpunished; as the records numbered 143, 144, 153, 219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265 and 270 show, criminals have been punished. Moreover, efforts shown for food and accommodation supply for the Armenians can be shown in the records numbered 62, 63, 87, 135, 145, 151, 152, 154, 155, 173, 178, 179, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251, and 256. Besides, help provided to Armenians can be shown in the 224 th, 227 th, 231 st, and 254 th record. Exemption of taxes and postponement of debts for the deported Armenians is shown in the 24 th, 80 th, 255 th, and 272 nd record. It is clear from the records numbered 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 95, 96, 182, 189, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252, and 262 that homeless children and women were placed in orphanages and other secure places. Finally, it is possible to see in the records numbered 27, 29, 59, 76, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 141, 142, 148, 164, 165, 169, and 172 that innocent Armenians were not deported.

*

This work includes 272 records relating to the deportation between 1915 and 1920. It has three main parts.

The first part is the introduction explaining not only the events causing the deportation during the Turco-Armenian relations throughout history but also the deportation event itself.

The second part gives the transcriptions and the summaries of the records. It also gives the bibliography of sources utilized for the preparation of the index and the introduction.

In this part first the sequence number of the records, next a heading appropriate to the record content and finally the summary of the records written in italic between square parantheses are given. Beneath the summary first the date according to Muslim calendar, next the date according to Christian calendar is shown. After the summary, the transcriptions of the records in sequence of date are taking place. In transcribing the records, droppings of some letters and syllables and the number 1 used for thousand in dates are completed and shown in square parantheses.

In the third part, there are the photocopies of the records. The sequence numbers used for the transcriptions are taken into consideration. Again first the sequence number of the record, right beneath it the heading giving the subject of the record and finally the photocopies of the records are given. Under each photocopy there is information on the fond where the record belongs to in the Ottoman Archives of the Prime Ministry General Directorate of the State Archives and the identity part stating the record number. In the case of records having other records as annexes, the identity part is written below the last record.

The Prime Ministry General Directorate of the State Archives has aimed to provide sufficient and efficient information on this subject especially for foreign researchers by publishing an English version of the Preface, Foreword, Introduction and Record Summaries of the book called "Armenians in Ottoman Records" (Osmanlı Belgelerinde Ermeniler). Those who want detailed information on the subject or who want to examine the original records and their transcriptions should make use of the Turkish edition of this work.

The Prime Ministry General Directorate of the State Archives has besides this work published a documentary work of two volumes called "History of Armenian Events" by Hüseyin Nâzım Pasha, the Minister of Gendarme during the reign of Sultan Abdülhamid II; and has opened to research a series of catalogues called "Armenians in Ottoman Records"

Also, General Directorate of the State Archives has published the first volume of the work titled "Armenian Violence and Massacre in the Caucasus and Anatolia Based on Archives" which will put forward the events pertaining to the period between 1906-1922 and which will consist of totally four volumes.

*

Especially since 1974, one of the subjects engaging Turkey is Armenian terrorism and the well-known Armenian claims constituting the basis for it. These made-up claims are brought up as material for internal and external politics by states declaring to be a friend or an enemy of Turkey.

As it will be appreciated true information about history depends on first - hand sources or archival records. Without archives history cannot be written and the real aspects of the events cannot be made known.

It does not suit to the objectivity required by science of history and to scientific objectivity to write histories, to decide on a certain period and to evaluate a period or events based on hypotheses without using and knowing archives.

The social and political aspects of Turkish-Armenian relations are in the western countries not based on Turkish sources, especially on first-hand archival sources; thus the publications until the present are in general one-sided and always opposing the Turks. Some researchers of Armenian origin and so-called scholars supported by Armenians have

been given permission to carry out research in the Turkish archives. As they could not find any documents confirming the Armenian thesis in the Turkish archives, they intentionally claim that the so-called existing documents were not given them. So they try to gain supporters and declare themselves as if they are right with some provocative and nonsense attitudes such as disseminating these claims in the media close to them.

Armenian question, in the past, was an artificial event which imperialistic powers and terror organizations, supported and encouraged by these powers, tried to create in spite of our Armenian citizens. But, today efforts are spent to put on the same play in more inconsistent conditions. This question is stirred up continuously by the powers wanting Turkey to demolish and to piece and hoping benefit from Turkey's weakness.

Being parallel to the political conjuncture and to the situation of Turkey's relations, this subject seems to take place in the agenda by keeping its actuality.

It can never be valid to ignore this subject and not to respond to the opposite activities, especially the intentional publications on this subject.

The most sound and realistic way of withstanding against such kind of destructive provocations and international intrigues is to bring out the historical facts by basing upon the archival records, to show in the light of archival records that the Armenians who showed their cruelty are the real tyrants, and to give an end to the one-sided ideas on this subject.

Regarding the so-called Armenian question, it is definitely necessary and obligatory to inform the people interested in this subject, especially the world's public opinion about the truth of the Armenian question and to reveal with all openness Armenian terror which has lasted for years.

I congratulate the personnel of the General Directorate of the State Archives Directorate of Ottoman Archives who have spent effort in the preparation of these archival records for publication which will fill in a big gap in this field.

On this occasion, I would like to thank the Prime Ministry Undersecretary Ali Naci TUNCER and the Deputy Undersecretary Muzaffer TUTAR who supported and encouraged us in our activities.

It should be known that this work prepared objectively on the basis of records in the Prime Ministry Ottoman Archives does not carry any negative intention or thought. The aim of publishing this work is to have the world understand and evaluate from the Turkish point of view the origin of the Armenian question and terrorism, and the basic aspects and powers behind this conflict.

We wish that this work will be helpful in revealing the historical truth in the light of science and that it will be useful in the work of those interested.

10 October 1995

İsmet BİNARK
General Director of the State Archives

KISALTMALAR

M.	Muharrem
S.	Safer
Ra.	Rebiülevvel
R.	Rebiülâhir
Ca.	Cemâziyelevvel
C.	Cemâziyelâhir
B.	Recep
Ş.	Şaban
N.	Ramazan
L.	Şevval
Za.	Zilkade
Z.	Zilhicce
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH. ŞFR.	Dâhiliye Şifre
DH. EUM.	Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye
D.	Dosya
HR. HMŞ. İŞO.	Hariciye Hukuk Müşavirliği Odası
HR. HU.	Hâriciye Harb-i Umûmî
HR. MÜ.	Hariciye Mütareke
HR. SYS	Hariciye Siyasi
Kr.	Karton
nr.	Numara
s.	Sayfa

NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİ'NDE BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI

1- Dâhiliye Nezâreti Evrakı

a) Dahiliye Şifre: nr.50/141, 52/93, 52/51, 52/102, 52/235, 52/249, 52/255, 52/266, 52/286, 52/282, 52/297, 52/338, 53/21, 53/48, 53/93, 53/85, 53/113, 53/129, 53/303, 53/200, 53/201, 53/295, 53/273, 53/289, 53/305, 53/312, 53/326, 54/10, 54/9, 54/7, 54/51, 54/39, 54/54, 54/55, 54/64, 54/83, 54/84, 54/136, 54/150, 54/156, 54/163, 54/158, 54/162, 54/202, 54/221, 54/189, 54/203, 54/226, 54/222, 53/152, 54/267, 54/254, 54/287, 54/301, 54/308, 54/315, 54/346, 54/368, 54/393, 54/412, 54/420, 54/413, 54/406, 54/427, 54/439, 54-A/181, 54/381, 54-A/251, 54-A/252, 54-A/328, 54-A/325, 54-A/368, 54-A/382, 55/20, 55/19, 55/21, 55/47, 55/59, 55/49, 55/48, 55/42, 55/43, 55/63, 55/55, 55/18, 55/92, 55/106, 55/107, 55/292, 55/296, 55-A/77, 56/27, 56/94, 57/32, 57/24, 57/71, 57/51, 57/54, 57/89, 57/86, 57/82, 57/105, 57/116, 57/110, 57/135, 57/140, 57/136, 57/277, 57/317, 57/309, 57/345, 58/1, 58/2, 58/38, 60/45, 60/48, 60/224, 60/230, 61/2-290, 62/221, 62/223, 63/60, 63/75, 63/72, 63/110 63/119, 63/135, 63/142, 63/157, 63/178, 63/306, 63/307, 65/4, 65/32-1, 65/100, 65/101, 65/176, 66/229, 68/95, 69/58, 69/62, 69/86, 69/196, 69/245, 69/250, 69/252, 69/260, 69/262, 70/6, 70/18, 70/92, 95/32, 95/52, 95/85, 95/124, 95/130, 95/137, 95/163, 95/209, 95/226, 95/255, 95/256, 95/261, 95/262, 95/277, 96/1, 96/7, 96/76, 96/117, 96/127, 96/195, 96/214, 96/220, 96/230, 96/248, 96/279, 96/303, 98/59, 98/319, 99/35, 99/124

b) Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye: 2. Şb.68/80, 68/81, 68/77, 68/75, 68/93, 68/94, 68/90, 68/88, 68/92, 68/95, 68/96, 68/99, 68/78, 68/73, 68/72, 68/100, 68/66, 68/79, 68/67, 68/84, 68/71, 68/69, 68/70, 68/89, 68/14, 68/15, 69/34, 68/101, 68/12, 69/6, 69/7, 69/9, 69/8, 68/74, 68/41, 68/36, 69/5, 2/227, 2/41, 5/27

c) Komisyon-ı Mahsûs: 3/18, 1/337, 3/41

2- Hâriciye Nezâreti Evrakı

a) Harb-i Umûmî: Kr.108, belge sıra nr.122; Kr.122, belge sıra nr.6; Kr.122, belge sıra nr.4; Kr.109, D.1/7, 109/3, 173/5, 178/20

b) Hukuk Müşavirliği İstişare Odası: 108/2

c) Mütareke Evrakı: 5/326, 8/342, 43/16, 43/17, 43/2-17, 43/30, 43/34, 43/61, 57/4, 71/11

d) Siyasi Kalemi: 53/2

3- Meclis-i Vükelâ Mazbataları:

198/163, 207/73, 213/54, 213/60, 213/62, 217/473, 217/593

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ V

PREFACE IX

SUNUŞ XIII

FOREWORD XXXIX

KISALTMALAR LXVII

NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİ'NDE BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI LXIX

İÇİNDEKİLER LXXI

I. BÖLÜM

GİRİŞ

TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ 3

a- Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler 5

b- Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması 7

c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler 9

d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler 9

e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler 10

f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar 10

g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi 11

h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu 11

ı- Sevkiyatın Durdurulması 12

i- Tehcir Sonrası Ermeniler 12

j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi 12

II. BÖLÜM

BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

Belge sıra nu. — Sayfa

1- Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi 17
2- Dörtyol Ermenilerinin Sevki 20
3- Kafkasya'daki Müslüman ve Esirlere Yapılan Zulümler 20
4- Osmanlı Esirlerine Rus ve Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim 21
5- Kafkasya'da Müslümanlara ve Esirlere Yapılan Zulümler 22
6- Ayıntap Muhacirlerinin Zeytun'a Sevkleri 23
7- Konya'ya Ermeni Sevkinin Durdurulması Bundan Sonra Halep, Zor ve Urfa Cihetlerine Sevkleri 23
8- Haydarpaşa'dan Trenle Gönderilen Ermenilerin Ayaş ve Çankırı'ya Sevkleri 24
9- Konya'ya Gönderilen Ermenilere Sarfedilecek Masrafın Tespiti İçin Ermenilerin Sayısının Belirlenmesi 25
10- Komite Mensubu ve Sadakatsizlik Gösteren Ermeni Memurların Azilleri 26
11- Çankırı'ya Gönderilen Bazı Ermenilerin Tekrar İstanbul'a Dönebilmeleri 26
12- Diran Kelekyan'ın İstanbul Dışında İstediği Vilâyette İkâmet Edebileceği 27
13- Zeytun Ermenilerinin İhracı 28
14- Van ve Bitlis Vilâyetlerinde Yoğun Halde Bulunan Ermenilerin Tard ve İhrâcı 28
15- Ayaş ve Çankırı'da Bulunan Ermenilerin Künye ve Sanatlarını Gösterir Defter Tanzimi 29
16- Haçin, Dörtyol v.s.'den Çıkarılan Ermenilerin Sayısı ve Gönderildikleri Yerler 30
17- Meclis-i Vükela'nın Tehcir Kararı 30
18- Erzurum'dan Çıkarılan Ermenilerin Urfa ve Musul'un Güneyi ve Zor Sancağı'na Gönderilmeleri 32

Belge
sıra nu. Sayfa

19- Van Vilâyeti'ndeki Ermenilerin Musul, Zor ve Urfa'ya Yerleştirilmeleri 33

20- Düşman Taraftarı Olan Hıristiyanlar ve Onlarla İşbirliği Yapan Müslümanlar Hakkında Yapılacak Muamele 34

21- Ermeni Köyleri Boşalttırıldıkça Mevcut Durum Hakkında Bilgi Verilmesi 35

22- Rus Hududuna Yakın Olması Dolayısıyla Erzurum'da Bulunan Ermenilerin İhracı 35

23- Ermenilerin İâşe ve İskân Masraflarının Muhacirîn Tahsisatından Tesviyesi 36

24- Sürgün Edilen Ermenilerin Borçlarının Alınmayacağı 36

25- Sevk Muamelesinin Ermenilerin Kalabalık Olduğu Yerlerde Tatbiki 37

26- Ermeni Komitecilerinden Azadamard Hacı Hayk Tiryak'ın Ayaş'a Gönderilmesi 38

27- Ticaret ve Benzeri Suretlerle İkâmet Eden Ermenilerin Yerlerinde Bırakılmaları 39

28- Ezine'de Bulunan 500 Ermeninin Orada Bulunmasının Uygun Olmadığı ve Başka Yerlere Sevkleri 39

29- Göç Eden Ermenilerin Geride Bıraktıkları Mal ve Eşyalarla, Sevkleri Tehir Edilen Ermeniler 40

30- Develi'den Aksaray'a Gönderilen Ermeniler 41

31- Ermenilerin Yerleştirilmeleriyle İlgili Talimat ile İaşe ve İskân Masraflarına Karşılık Gönderilen Havale 41

32- Konya'ya Sevk Olunan Zeytun Ermenilerine Yardım Amacıyla Bir Amerikalı Üye Gönderilmek İstendiği 42

33- Küçük İncesu Dışında Liva ve Bağlı Yerlerden Ermenilerin Sevklerinin Uygun Olmadığı 42

34- Sevk Olunan Ermenilerin Yollarda Korunmaları, Bunlara Saldıranların Cezalandırılmaları 43

35- Erzurum'dan Sevk Olunan Ermenilerin Taarruza Uğradığı, Muhafazaları İçin Gerekli Önlemlerin Alınması 44

Belge
sıra nu. Sayfa

36- Suşehri Ermenilerinin Sevki Sivas'takilerin Sevk Olunmaması 45
37- Sis Ermenilerinin Sevki 45
38- On Bin Muhacirin Derhal Sevkine İmkân Olmadığı 46
39- Sevk Edilen Ermenilerin Durumlarının Tahkiki 46
40- Ermeni Katolik Misyonerlerin Erzurum'da Kalmaları..... 47
41- Ermeni Murahhasasının Sürülmesi 48
42- Ermenilerin Bağdat Hattının Batısına Yerleştirilmeleri 48
43- Ermenilerin Bağdat Hattının Doğu ve Güneyine Yerleştirilmeleri 49
44- Ermeni Ahalinin Sevk Yerlerinin Bildirilmesi 49
45- Ermeni Çocuklarının Yetimhanelere Yerleştirilmesi 50
46- Ermeni Sevkiyatın Emniyet İçinde Yapılması 50
47- Sahipsiz Ermeni Çocuklarının Durumu 51
48- Rumların Ermeni ve Rum Köylerine Dağıtılmaları 52
49- Dersim Eşkiyasının Ermeni Kafilelerine Saldırıları 52
50- Sevk Edilen Ermenilerin Mallarının Muhafaza Edilmesi 53
51- Mültecilerin Ermeni Köylerinde İskânı 53
52- Harp Bölgelerindeki Ahalinin Tevzii 54
53- Düyun-ı Umumiyedeki Ermeni Memurların Yerinde Kalması..... 54
54- Metrûk Malların Muhafaza ve Deftere Kaydedilmesi 55
55- Sevk Edilen Ermeniler Hakkında Yeterli Malumat Bulunmadığı 55
56- Urfa Livası Dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler Arasındaki Sürtüşmeler 56
57- Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Tirebolu, Sürmene ve Trabzon'dan Sevk Edilen Ermeniler. 57
58- İhtidâ Eden Ermenilerin Sevki 58
59- Esnaf ve Tüccar Ermenilerin Dışındaki Komiteci Ermenilerin Uzaklaştırılması. 58
60- Ermenilere Seyahat Yasağı ve Bulgar Tebaasından Bir Ermeninin Bulgaristan'a Gitme Talebinin Karara Bağlanması 59

Belge
sıra nu. Sayfa

61- Ermenilerin Boşaltıldığı Yerlerdeki Mahsüllerin Kaldırılması 60

62- Ermenilerin İskân Edilecekleri Bölgenin Genişletilerek, Müslüman Nüfusun % 10'u Nisbetinde İskânı 61

63- Ermenilerin İskânına Tahsis Edilen Yerlerin Genişletilmesi 62

64- Ermenilerin Menkul Mallarını Müslümanlara Satabilecekleri 63

65- Uzaklaştırılan Ermeniler Arasında Rejide Görevli Kimselerin Bildirilmesi 63

66- Sevkolunan Ermenilerin Borçlarının Tesbiti ve Mallarının Muhafazası 64

67- Ermenilere Seyahat Yasağının Osmanlı Tebası Dışındakileri İlgilendirmediği 65

68- Sevkolunan Ermenilerin Yerlerinin İsimlerinin Bildirilmesi 65

69- Tehcir Olunan Ermenilerin Metrukatı Hakkında Yapılacak Muameleler 66

70- Zor Sancağında İskân Edilen Ermenilerin Nüfusun % 10'unu Geçmeleri Sebebiyle Artık Oraya Sevk Yapılmaması 68

71- Katliam Yapıldığı Yolundaki İddiaların Tahkik Edilerek Ermeniler İçin Konulan Tedbirlerin Hıristiyan Ahaliye Uygulanmaması 68

72- İhtida Eden Ermenilerin de Uzaklaştırılmaları 69

73- Ermeni Askerlerinin Amele Taburlarına Sevki 70

74- Devlet Siyasetini İlgilendiren Hususlarda İzinsiz Yayın Yapılmaması 70

75- 16-60 Yaşları Arasındaki Ermenilerin Dışarı Salınmaması 71

76- Katolik Ermenilerin Sevk Edilmemesi 72

77- Seferberlik Müddetince Ülkeye Giriş ve Çıkışların Düzenlenmesi 73

78- Ermenilerle Birlikte Rumların da Sevkedildiği Haberinin Tahkiki 73

79- Erkekleri Olmayan Ermeni Aileleri ile Küçük Çocukların Tevzii 74

80- Nakledilen Ermenilerin Borç ve Alacaklarının Tesviyesi 75

81- Nakledilen Ermenilerin Menkul Mallarının Korunması 75

Belge
sıra nu. Sayfa

82- İhtidâ Eden, Evlenen ve Çocukların Miras İşlemleri 77
83- Protestan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri 77
84- Ermeni Mebus ve Ailelerinin İhraç Edilmemesi 78
85- İstanbul'daki Fotoğrafçı Papazyan'ın Sevkinin Ertelenmesi 79
86- Ermenilerin Sevkiyatındaki Zorluk 79
87- Ermenilerin Sevkedilecekleri Yerler 80
88- Antalya Ermenilerinin Sevk Olunmaması 81
89- Bilecik Muratça'daki Ermeni Çocuklarının Sevk Edilmemesi 82
90- Şimendüferde Çalışan Memurlarla Diğer Amelelerin Sevk Edilmemeleri 82
91- Öğretmen ve Çocukların Sevkedilmemeleri 83
92- Haruniye Yetimhanesindeki Çocuklara İlişilmemesi 83
93- Yozgat'tan Çekilen Telgraftaki Konunun Araştırılması 84
94- Bitlis ve Muş Ermenilerinin Sevki 84
95- Asker ve Zabit Ailelerinin Sevkedilmemeleri 85
96- İhtidâ Eden Ermeni Kızlarının Evlendirilmeleri 85
97- Kütahya'ya Gelen Ermenilerin Haleb'e Sevki 86
98- Memurların Ermenilerden Ev Satın Alabileceği 86
99- Ermenilerin Sevkiyatında Gözetilmesi Gereken Gaye ve Esaslar 87
100- Mamuretülaziz'de Ermeni Çetelerinin Jandarmalarla Çatışmaları 88
101- Ermeni Çetelerinin İslâm Köylerine Tecavüzlerine Engel Olunması İçin Tedbir Alınması 89
102- Toplanan Ermenilerin Korunması ve Sevki 90
103- Mamuretülaziz Amerika Konsolosunun İstanbul'daki Amerika Sefirine Yazdığı Yazının Görüldüğü 91
104- Hasta Ermenilerin Sevk Edilmemesi 91
105- Halep'ten Sevk Olunan Ermeniler 92
106- Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da Bulunan Ermenilerle Ankara'dan Sevkedilen Ermeniler 93

Belge
sıra nu. Sayfa

107- İzmit'ten Sevk Edilen Ermeniler 93

108- Eskişehir'den Sevk Edilen Ermeniler 94

109- Kayseri'den Sevk Edilen Ermeniler 94

110- Karahisar ve Çay'dan Ermenilerin Sevki 95

111- Eskişehir'den Sevk Edilen Ermeniler 96

112- Diyarbakır'dan Sevk Edilen Ermeniler ve Sevk Edilecek Ermeni Kalmadığı 96

113- Niğde'de Sevk Edilecek Ermeni Olmadığı 97

114- Mamûretülazîz'den Sevk Edilen Ermeniler ve Sivas'tan Malatya ve Urfa'ya Giden Kafilelerin Durumu 98

115- Urfa'dan Dışarıya Ermeni Sevkiyatı Yapılmadığı 98

116- Haleb'ten Şam'a Gelip Muhtelif Yerlere Sevk Edilen Ermenilerle Hama ve Humus'ta Bulunan Ermeniler 99

117- Ermenilerin Musul'a Sevkleri 99

118- Karahisâr'dan Sevk Edilecek Ermeniler 100

119- Ankara, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin Sevki 100

120- Sevkiyat Hakkında Tanzim ve Tebliğ Olunan Talimatnameye Tam Olarak Uyulmadığı 101

121- Osmaniye'ye Gelen Ermenilerin Sevklerinin Olaysız Tamamlandığı 102

122- Sivas'tan Sevk Edilen Ermeniler 102

123- Konya'dan Yola Çıkarılan Yabancılar ve Ermeniler 103

124- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 103

125- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 104

126- Cebel-i Bereket ve Dörtyol Ermenilerinin, Tehcir ve Uzaklaştırılması 104

127- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 105

128- Dimetoka ve Civarından Göç Eden Ahalinin İskan ve İaşeleri 106

129- Halep'te Bulunan Aram Efendi'nin Akrabasının Rahatlarının Temini 106

Belge
sıra nu. Sayfa

130- Humma ve Dizanteri Dolayısıyla Ölmekte Olan Muhacirlerin Derhal Hususi Mahallerine Sevkleri 107

131- Humma ve Dizanteri Sebebiyle Ölmekte Olan Muhacirlerin Hususi Mahallerine Sevk Edilmeleri 108

132- Yol Masrafını Karşılayan Ermenilerin Gidebilecekleri 108

133- Kütahya'da, Konya'ya Sevk Edilmek Üzere Bulunan Ermeniler 109

134- Karahisar ve Çay İstasyonlarında Bulunan Ermeniler 110

135- Halep Sevkiyatı Sırasında İyi Hizmetleri Görülen Ermenilerin Başka Yerlerde İskanı 110

136- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 111

137- Akşehir ve Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 111

138- Diyarbakır'dan Gönderilen Ermeniler 112

139- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler 112

140- Konya'daki Ermenilerin Talimat Gelmeden Sevk Edilmemesi 113

141- Adana Osmanlı Bankasındaki Ermeni Memurların Çalışmaları İçin Müsaade Talebi 114

142- Kastamonu Vilâyetindeki Ermenilerin İhrac Edilmemesi 114

143- Usulsüz Davranan Tenos Kaymakamının Azli 115

144- Ermeni Sevkiyatında Usulsüzlük Yapan Kaymakamın Azli 116

145- Ermeni Kafilelerinin İaşelerinin Temini 116

146- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması 117

147- Evleri Yakılan Müslümanlara Yardım Edilmesi 117

148- Agop Boyacıyan Efendi'nin Yeğeni Begos'un Konyada Bırakılması 118

149- Sevkiyat Sırasındaki Tecavüzlerin Önlenmesi 119

150- Birecik'ten Ermenilerin Sevki 119

151- Katolik Protestan ve Asker Ailelerinin Uygun Mevkilere Yerleştirilmesi 120

152- Dördüncü Ordu Bölgesine Sevkedilen Ermenilerin İaşesi 121

Belge sıra nu. — Sayfa

153- Uygunsuz Hareketlerde Bulunan Jandarmanın Divan-ı Harb'e Sevkleri 121
154- Ermenilere Ekmek Verilmesi 122
155- Ermenilerin Yerleştirileceği Mahaller 123
156- Ermenilerin Sevki Sırasında Suistimalleri Önlemekle Görevli Heyete Yeni Bir Azanın Tayini 123
157- Halep Yoluyla Zor'a Gelen Ermeniler 124
158- Zor'a Gelen Ayıntab ve İzmitli Ermeniler 125
159- Zor'a Ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisâr ve Akşehir Ermenileri 125
160- Zor'a Gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermeniler 126
161- Zor'a Gelen İzmit ve Samsunlu Ermeniler 126
162- Ermenilerin Halep, Suriye ve Kerkük'e de Sevki 127
163- Konya'ya Bağlı Yerlerdeki Ermenilerin Miktarını Gösteren Defterin Gönderilmesi 127
164- Sevkten İstisna Edilen Şimendüferde Müstahdem Ermenilerin Miktarı 128
165- Sevkten İstisna Edilen Düyûn-ı Umûmiye ve Reji İdaresi'ndeki Ermeni Memurların Bildirilmesi 128
166- Ermenilerin Bulundukları Vilâyet Dışına Çıkarılmamaları 129
167- Ermenilerin Bulundukları Yerlerden İzinsiz Çıkarılmamaları 130
168- Ermenilerin İsviçre'ye Büyük Mikdarda Para Kaçırmaları 131
169- Hiyanet Etmeyen ve Komitelerle İlişkileri Olmayan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri 133
170- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması 134
171- Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Hazırlayacağı Rapor 135
172- Vilâyet Dahilinde Kalan Ermenilerin Durumlarının Bildirilmesi 136
173- Ermeni Ailelerinin İskân ve İaşeleri 136
174- Ermeni Amelenin Maraş'a Dönmesi 137
175- Sevk Edilmeyen, Başka Mahallerden Gelen ve Yolda Olan Ermenilerin Miktarı 138
176- Ermenilerin Miktarının Bildirilmesi 139

Belge
sıra nu. Sayfa

177- Maraş Mutasarrıfının Ermenileri Himayesi.....140

178- Balıkesir Ermenilerinin Münasip Köylere Dağıtılması.....140

179- Kimsesiz Ermenilerin İskân ve İaşeleri.....141

180- Ermeni Ailelerinin Tertip Edildiği Mahallerin ve Ecnebî Tâbiiyetinde Olanların Bildirilmesi.....142

181- Sevk Edilen Katoliklerin Yerlerine İadeleri.....143

182- Tahliye Edileceklerin Yetimlerinin Yetimhanelere Yerleştirilmesi.....143

183- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki.....144

184- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki.....145

185- Emval-i Metruke Tasnif Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne İlhak Edildiği.....145

186- Hırlakyan Efendi'nin Akrabasının Maraş'a İadesi.....146

187- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Zor'a Sevki.....147

188- Ermenilere Tebliğata Göre Muamele Edilmesi.....148

189- Rakka'da Bulunan Ermeni Kadın İle İki Kızının Halep'e İadeleri.....148

190- Konya'daki Zararlı ve Çeteci Ermenilerin Zor'a Sevkleri.....149

191- Ermeni Yetimlerinin İaşesi.....150

192- Ermeni Kızlarının Ailelerinin Yanına veya Darüleytam'a Yerleştirilmeleri.....151

193- Ermeni Şimendüfer Memur ve Müstahdemlerinin İzinsiz Olarak Bulundukları Yerleri Terketmemeleri.....151

194- Musul'a Sevk Edilmek İçin İzmir'den Gönderilen Ermenilerin Nerede Bulunduklarının Tahkiki.....153

195- Zararlı Olup İhracı Gereken Ermenilerin Miktar ve İsimlerinin Bildirilmesi.....153

196- Beyan Olunan Ermenilerin Gitmelerine Müsaade Olunması.....154

197- Kimsesiz ve Muhtaç Ermenilerin İaşesi.....155

198- İhraç Edilen Komiteci Ermenilerin Faaliyetlerini Gösteren Bir Defter Gönderilmesi.....155

199- Çanakkale'den Çıkan Ermenilerin Değersiz Mallarının Dağıtılması.....156

Belge
sıra nu. Sayfa

200- İzmir'den Gönderilen Komitecilerin Maraş'a Sevkleri.....157

201- Komiteci Ermenilerin İzmir'den Zor'a Sevkleri.....157

202- Sevk Edilecek Ermenilerin Nerelere Gönderilecekleri.....158

203- Yozgat'taki Çıplak Sefil ve Yakacaksız Mültecilerin İhtiyaçlarının Temini.....158

204- Zor'a Gönderilecek Ermenilere Tahsisat Sağlanması.....159

205- Ermenilerin Tehcir Nedenleri.....160

206- Terkedilmiş Emlâk ve Araziden Ziraat Bankası'na Olan Borçların Ödenmesi.....171

207- Geyve'de Çeteci Ermenilere Yataklık Yapan Ermenilerin Sevk Edilmeleri.....172

208- Sakıncalı Beş Ermeninin Liva Haricine Çıkarılması.....175

209- Ermenilerin Geri Dönmelerine Müsaade Edildiği.....175

210- Memleketlerine Avdet Edecek Ahali İçin Alınan Tedbirler.....176

211- Ermenilerin Sevkinde Alınan Tedbirler.....178

212- Rum ve Ermenilerin Cemaatlerine İadeleri.....179

213- Ermenilerin Geri Dönüşlerine Kolaylık Gösterilmesi ve İhtiyaçlarının Sağlanması.....180

214- Ermenilerin Geri Dönmeleri Esnasında Dikkat Edilecek Hususlar.....182

215- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri.....183

216- Ermeni Sevkiyatında Liman Fon Sanders'in Rolü.....184

217- Ayvalık Civarından Rumların Uzaklaştırılması.....186

218- Haçador Bezzazyan'ın Parasının Ödendiği.....187

219- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Tahkikatı İçin Heyet Gönderilmesi ve Masraflarının Karşılanması.....188

220- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Divan-ı Harblerde Yargılanması.....189

221- Ermenilerin Sevk ve İadelerine Nezaret Eden Heyetlerin Masraflarının Seferberlik Tahsisatından Karşılanması.....191

Belge
sıra nu. Sayfa

222- Suç İşleyerek Yunanistan'a ve Diğer Yabancı Memleketlere Kaçan Rumların Tekrar Osmanlı Ülkesine Dönmekten Men Edilmesi.....192

223- Tarafsız Hukukçulardan Tehciri Soruşturma Komisyonu Oluşturulması.....195

224- Geri Dönen Ermenilerin En Muhtaçlarına Yardım Edilmesi.....195

225- Ermeni Çocukları Hakkında Yapılan Muamele.....196

226- Sevkolunacak Ermenilerden Kadın, Çocuk ve Hastaların Araba İle Sevki.....202

227- Köylerde Bulunan Güçsüz Ermenilere Yapılacak Yardımlar İle İlgili Talimatnamenin Açıklanması.....203

228- Ermenilerin Sevk ve İaşe Masraflarının Karşılanması.....204

229- Sevkiyata Tabi Ermenilere Verilecek Harcırah.....204

230- Ermeni Yetimlerinin Güvenliğinin Sağlanması.....205

231- Rum ve Ermenilere Yapılan Yardımlar.....206

232- Anadolu'ya Gidecek Heyetin Masraflarının Temini.....207

233- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin Mallarının İadesi.....208

234- Karma Heyet'in Ermeni ve Rumların Durumlarını İncelemesi.....209

235- Ermeni Yetimleriyle İlgili Şikâyetler Hakkında Tahkikat Yapılması.....210

236- Müslüman Muhacir ve Mültecilerin Mağdur Edilmemesi.....211

237- Yapılan Masrafların Seferberlik Tahsisatı'ndan Karşılanması.....212

238- Ermenilerin Topluca Yer Değiştirmelerine Meydan Verilmemesi.....213

239- Arap, Rum ve Ermeni Aileleri İçin İkinci Defa Para İstenilmesinin Sebebi.....214

240- Köylerinden Uzaklaştırılan Rumların Geri Dönmelerine İzin Verilmesi.....214

241- Tehiri Uygun Olmayan Ermenilerin Sevkleri.....215

242- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin İaşe, Sevk ve İskân Durumlarını İnceleyecek Komisyonun Masraflarının Karşılanması.....216

243- İslam Aileleri Yanında Bulunan Ermeni Çocuklarının Ermenilerden Oluşan Komisyona Teslimi.....217

Belge
sıra nu. Sayfa

244- Yalova ve Lâledere'ye Geri Dönen Ermenilerin Emlâk ve Arazilerinin İadesi....218

245- Rahip Simpat Efendi'nin Masraflarının Karşılanması....219

246- Yerleri Değiştirilen Ermeni ve Rumlara Ait Malların İadesi....220

247- Tehcir Sırasında Ermenilere Fenalıkta Bulunanlar Hakkında Tahkikat....221

248- Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in Ermenileri Öldürdüğü İddiasının Araştırılması....222

249- Resmi Dairelere Geçici Olarak Nakledilen Eşyaların Sahiplerine Verilmesi....222

250- Gayr-i Müslim Çocukların Akrabalarına veya Cemaatlerine Teslimi....224

251- Geri Dönen Ermenilerin İaşesi....225

252- Müslüman Ettirilmiş İki Ermeni Çocuğunun Geri Verilmesi....226

253- Tehcir Meselesinden Dolayı Halep'e Sevk Edilen Tutuklu Memurların Antep'e İadeleri Talebi....226

254- Ermeni ve Rum Mültecilere Yapılan Yardımlar....228

255- Ermeni ve Rumların Bazı Vergilerden Muaf Tutulması....232

256- Ermenilerin İaşesinin Temini....234

257- Artin Efendi'nin Sevk Edilen Ailesinin Geri Getirtilmesi....234

258- Rum ve Ermenilerin Dönüşlerini İnceleyen Kişilere Kolaylık Sağlanması....235

259- Memleketlerine Geri Dönenlerin Mallarının Teslimi....236

260- Almanya'ya Kaçanların İadesi....237

261- Soruşturma Komisyonları Oluşturulması Teklifinin Reddedildiğine Dair....245

262- Ermeni Dul ve Yetimlerin Yerleştirilmesi....245

263- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri İçin Para Gönderildiği....246

264- Mültecilerin Parasız Olarak Sevk Edilmeleri....246

265- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Yargılanması....249

Belge
sıra nu. Sayfa

266- Ermeni Fabrikatörü Mardiros'un Mallarının İadesi İçin Mahkemeye Başvurması 250

267- Rum ve Ermeni Ahaliye Tecavüzatta Bulunulduğu İddialarının Asılsız Olduğu 252

268- Hukuk Müşaviri Mehmet Münir Bey'in Ermeni Faaliyetleri ve Tehcir Sebepleri Hakkındaki Raporu 257

269- Piskopos Kendifyan'ın Diyarbakır'dan Ermeni Faaliyetleriyle İlgili Mektubu 260

270- Tehcir Olayına Karışmış Olup, Halen Tutuklu Olanlar Hakkında Uygulanacak Muamele 263

271- İngiliz Siyasi Mümessilinin Ahmed Refik İçin Af Talebi 263

272- Ermenilerin Vergiden Muaf Olması 264

İNDEKS 267

BİBLİYOGRAFYA 278

BELGELERE GÖRE ALFABETİK KONU FİHRİSTİ 279

III. BÖLÜM

BELGE FOTOKOPİLERİ 281

I. BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ

A-TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

1015-1020 yıllarında Selçuklu Hükümdarı Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in Anadolu'ya düzenlediği keşif sırasında Bizans İmparatorluğu'na tâbi olan Ermenilerle Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun hızla Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması sonucunda ilk münasebetler başlamıştır.

Ermeniler gerek Büyük Selçuklu Devleti idaresinde gerek Anadolu'da kurulan Türk beylikleri zamanında gerekse Osmanlı Devleti zamanında hiçbir zulme ve baskıya maruz kalmadan, diğer gayr-i Müslimlerle birlikte İslam hukukuna göre her türlü dini inanç ve faaliyetlerini sürdürmüşler, hürriyet ortamından en geniş bir biçimde yararlanmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp, çökmeye başladığı dönemde dış güçlerin azınlıkları kendi dinî, siyasî ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda tahrik etmeye ve maşa olarak kullanmaya başlamasıyla bazı olaylar patlak vermiştir.

Avrupa devletlerinin takip ettikleri bu politika "Şark Meselesi" olarak bilinmektedir. Ermeni olayları da bu zincirin halkalarından biridir.

Şark meselesi, emperyalist ve sömürgeci Avrupa devletlerinin Osmanlı teb'ası Hıristiyanların haklarını korumak bahanesi ile Osmanlı topraklarını parçalayıp paylaşmayı ifade eder. Bu sebeple Osmanlı Hıristiyanları için sürekli imtiyaz, özerklik ve bağımsızlık istemişler. Nihayet 1789 Fransız İhtilali'nden sonra devleti yıkmak için milliyetçilik tohumları ekmişlerdir. Bunda da başarılı olmuşlardır.

Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nden kopardığı tavizler sonucu içişlerine kolayca karışmaya ve Hıristiyan teb'ayı kışkırtmaya başladılar. İşte bu kışkırtmalar sonucu patlak veren 93 Harbi Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlandı.

Ayastefanos ve Berlin Andlaşmaları sonunda Balkan Hıristiyanları bağımsızlıklarını kazandılar. Sıra Anadolu Hıristiyanlarının bağımsızlığına gelmişti. Emperyalist güçler Ermenileri seçtiler.

Rusya, Ermeni konusunu 1816'da Moskova'da Ermeni Şark Dilleri Enstitüsü'nü kurarak daha sistemli bir şekilde ele aldı. 1826-1828 yıllarında İran'la yaptığı savaşları kazandıktan sonra 1828'de imzaladığı Türkmençay Andlaşması ile elde ettiği Revan ve Nahçıvan hanlıklarını birleştirerek Ermeni vilâyetini kurdu. Ardından İran'daki Ermenilerin buraya göç etmesini sağladı[1]. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinde Bâbıâli'ye ihanet eden Ermenilerin bir kısmı Rus ordusuna asker olarak yazılmış, bir kısmı Erzurum'un teslim olmasına yardımcı olmuş, bir kısmı da Müslüman halka eziyet etmişlerdir[2].

Kafkasya'da hakimiyet kuran Rusya, Anadolu'daki Ermenilerin de Ermenistan'a göç etmelerini istemiş, Bâbıâli'nin izin vermemesine rağmen göç edenler olmuştur[3].

Daha sonra Ermenilerle ilgili maddelerin devletlerarası andlaşmalarda yer almasıyla birlikte yurt içinde ve yurt dışında ihtilalci Ermeni partileri ve dernekleri kurulmaya başlamıştır.

1878'de Van'da Kara Haç Cemiyeti kuruldu. 1880'de Rusya yönetimindeki Ermenistan'da kurulan dernekler Anadolu Ermenilerine silah göndermeye başlamışlardı[4]. 1881'de Erzurum'da Anavatan Müdafileri (Pashtpan Haireniats) Derneği kuruldu. Amacı, Ermenileri sözde saldırılardan korumak üzere silah ve cephane ile donatmaktı[5]. 1885'de Van'da kurulan İhtilâlci Amerikan Partisi'nin 1887'de Cenevre'de kurulan Marksist Ermeniler Partisi (İhtilalci Hınçak Partisi-1890)nin, 1890'da Tiflis'te kurulan Ermeni İhtilal Federasyonu (Taşnaksutyun)nun hemen hemen ortak amaçları propaganda yapma, Ermenileri kışkırtma ve isyan çıkarma, ihtilâlci çeteler kurma, halkı silâhlandırma ve ihtilâl çıkararak bağımsızlığa kavuşma gibi belli başlı maddelerle ifade edilebilir.

Yurt dışındaki kuruluşlar Rusya, İran, Avrupa ve Amerika şehirlerinde şubeler açtıkları gibi Osmanlı topraklarında da gizlice teşkilâtlandılar. Amerikan Partisi, İstanbul, Trabzon, Muş ve Bitlis'de[6], Hınçak Partisi de İstanbul, Bafra, Merzifon, Amasya, Tokat, Yozgat, Arapkir ve Trabzon'da şubeler açtı[7]. Taşnaksutyun ise İstanbul ile Doğu Anadolu şehirlerinde teşkilatlandı. Bu

---

[1] Kemal Beydilli *"1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya göçürülen Ermeniler"* Belgeler nr.17 (1988) s.366

[2] Aynı makale s.383-85,412,419,436

[3] Aynı makale s.387

[4] Kâmuran Gürün, *Ermeni Dosyası,* Ankara 1983, s.66

[5] Gürün, *Aynı eser,* s.129; Nejat Göyünç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler,* İstanbul 1983, s.42

[6] Gürün, *Aynı eser,* s.63-64

[7] Gürün, *Aynı eser,* s.132

derneklerin Türkiye'de teşkilâtlanmaları ile birlikte ard arda tedhiş hareketleri meydana gelmeye başladı.

Osmanlı topraklarında sosyal, ekonomik, dinî, siyasî, idari ve kültürel hürriyetlere sahip olan ve memleketin hiçbir vilâyetinde nüfus çoğunluğuna sahip bulunmayan Ermenileri ayaklanmaya sevkedecek yönetimden kaynaklanan her hangi bir baskı mevcut değildi. Bu gerçeklere rağmen Ermenilerin, İngiltere ve Rusya'nın kışkırtmalarına aldanarak çete ve dernekler aracılığıyla şiddet hareketleri yapması sonucu Ermeni ve Türk toplumunun arası açıldı.

İlk ciddî olaylar 1890 yılında meydana geldi. Bu yılın haziran ayında Erzurum'da Anavatan Müdafileri Cemiyeti üyelerinin ve temmuz ayında İstanbul Kumkapı'da Hınçak Partisi üyelerinin Ermenileri kışkırtması sonucu patlak veren olaylar yüzyıllardır barış içinde kardeşçe yaşayan iki topluluğu karşı karşıya getirdi[8]. İki taraftan on iki kişinin öldüğü olaylar, Avrupa basınında Ermeni katliamı yapılıyormuş gibi yer aldı. Böylece Ermeniler lehine Avrupa'da bir kamuoyu oluşturulmaya çalışıldı.

Ermeniler, memleketin birçok yerinde çıkarılan olayların yanı sıra Sasun, Van ve Girit'te isyanlar çıkarmışlardır.

Yabancı devletlerin kendilerine ilgilerinin devamını sağlamak amacıyla Taşnak ve Hınçak komitelerinin 1896'da Van'da çıkarttıkları isyanda 418 Müslüman, 1715 Ermeni ölmüştür.

Bu arada Ayastefanos ve Berlin Muahedelerinde Osmanlının taahhüt ettiği ıslahat konusunda İngiltere, Rusya ve Fransa, hükümete karşı sürekli baskı yapmaya devam ediyordu.

İttihatçıların "İttihad-ı Anâsır" uğruna verdikleri tavizler Ermenilerin işine yaradı. II. Abdülhamid'in silâh ithali yasağını meşrutiyet idaresi kaldırdığından Ermeniler hızla silâhlandılar. İstanbul'da "31 Mart Vak'ası"nın çıkmasının ertesi günü Adana'da Ermeniler katliama başladılar. Olay her zaman olduğu gibi Avrupa'ya "Ermeniler öldürülüyor." şeklinde yansıdı[9].

a-Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na girdikten sonra Ermeni komitelerinin düşmanla işbirliği yaptığını ve Anadolu'da birbiri ardından isyanlar çıktığını haber alınca, hadiselerin yatışacağı zannıyla kesin bir tedbir alma yoluna

---

8 Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* İstanbul 1976, s.458-64, Kâmuran Gürün, *Aynı eser,* s.140-44

9 İ.H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. IV,* İstanbul 1972, s. 373-374

gitmemişti. Ancak Ermeni mezalimi artınca Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Erzurum Mebusu Vartkes Efendi'ye Ermenilerin düşmanla işbirliği yapmaya devam etmeleri halinde çok şiddetli tedbirler alınacağı ihtarında bulunmuştu[10]. Talat Paşa aynı zamanda, Aralık 1914'de doğu vilâyetlerine gönderdiği gizli bir talimatta oldukça büyük miktarda bulunan ve özellikle Ermenilerin eğitimiyle ilgilenen yabancı kuruluş ve memurlarının harp sırasında başka bölgelere gönderilmelerinin düşünüldüğünü de belirtmişti[11].

Osmanlı Hükümeti Van İsyanı'nın patlak vermesine kadar birtakım küçük tedbirlerle Ermeni komitelerinin faaliyetlerini önlemeye çalıştı. Hükümeti en çok meşgul eden hadise ise Zeytun'da patlak vermişti. Zeytun'daki olaylar, Antep'i ve civarını da etkilemekte idi.

Hükümet bir tedbir olarak Zeytun, Maraş ve civarından bazı zararlı Ermenileri Konya'ya sevketti. Fakat burada da toplu halde bulunmaları, bir süre sonra o bölgedeki Ermenilerle birleşmeleri ve tehlike teşkil etmeleri üzerine bundan vazgeçildi. Bundan sonrakilerin Halep'in Güneydoğusu ile Zor ve Urfa havalisine sevkedilmelerine karar verildi[12].

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Zeytun Ermenilerinin başlattığı olayların bir türlü yatışmaması üzerine 23 Nisan 1331 (6 Mayıs 1915) tarihinde Maraş Mutasarrıfına gönderdiği gizli bir şifre ile Zeytunluların tamamen ihracını emretti[13].

Osmanlı Devleti'nin ölüm kalım savaşı verdiği bu sırada Ermeniler, cephede ve cephe gerisinde düşmanlarının işine yarayacak faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hattâ topyekün bir isyana hazırlandıkları seziliyordu. Bu durum karşısında Başkumandanlık 10 R. 1333 (25 Şubat 1915) tarihinde bütün birliklere bir tamim göndermiş; Ermenilerin çeşitli yerlerde çeteler kurduklarına, askerden kaçarak eşkiyalık yaptıklarına, aramalarda bol miktarda silâh ve bomba bulunduğuna ve bunun bir isyan hazırlığı olduğuna dikkat çekilerek şu tedbirlerin alınmasını istemişti:

Ermeni erler, seyyar orduda ve silâhlı hizmetlerde kullanılmayacak, komutanlar silâhlı saldırılara karşı koyacaklar, gerekirse örfî idare ilan edecekler, her yerde uyanık davranılacak, planlı harekât olmayan yerlerde arama yapılmayacak ve sadık teb'aya her hangi bir zarar verilmeyecek[14].

---

10 H. Erdoğan Cengiz, *Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyyesi,* Ankara 1983, s.235-237

11 BOA. *DH. ŞFR,* nr.14/119

12 BOA. *DH. ŞFR,* nr.52/102

13 BOA. *DH. ŞFR,* nr.52/286

14 *Tarih Boyunca Ermeni Meselesi,* s.185-186

Anadolu'nun birçok yerinde görevli Ermeni polis ve memurların birden bire işlerine son verilmesinin sakıncalı olacağı düşünülmüştü. Ancak itimat edilmeyen ve olaylara karıştığı tespit edilen Ermeni polis ve memurların uygun bölgelere veya Ermeni olmayan vilâyetlere gönderilmesi için 16 Ca. 1333 (1 Nisan 1915) tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere emir yazıldı[15].

Osmanlı Hükümeti seferberlik ilânından itibaren dokuz ay tahammül gösterdikten sonra Ermeniler konusunda köklü tedbirler almak zorunda kaldı. Van İsyanı'nın patlak vermesi üzerine bu olayları başlatan ve Ermenileri silâhlandıran komite yuvalarını dağıtmak için 9 C. 1333 (24 Nisan 1915) tarihinde vilâyetlere ve mutasarrıflıklara gizli bir tamim yolladı. Bu tamimde; Ermeni komite merkezlerinin kapatılması, evrakına el konulması ve komite elebaşlarının tutuklanması istenmekteydi[16]. 11 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihinde Başkumandanlığın bütün birliklere gönderdiği aynı mealdeki tamimi üzerine 2345 kişi tutuklandı[17]. Ermenilerin her yıl katliam günü olarak kutladıkları 24 Nisan, bu tutuklamalardan dolayıdır. Bu tutuklulardan bir kısmı Ankara ve Çankırı'ya yerleştirildi[18]. Çıkarılan geçici bir kanunla da gayr-i Müslimlerin bilhassa Ermenilerin elinde bulunan silâhların toplatılması bütün vilâyetlerden istendi[19].

b-Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması

Van'daki isyan bütün hızıyla devam ederken, diğer bölgelerde de Ermeniler isyan ediyor, yol kesiyor ve Müslüman köylerini basarak halkı katlediyorlardı. Türk ordusu savaş alanında olduğu için cephe gerisinde meydana gelen olayları önleyemiyordu. Başkumandan Vekili Enver Paşa bu duruma bir çare olmak üzere 17 C. 1333 (2 Mayıs 1915) tarihinde Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya şu yazıyı yolladı:

"Van Gölü etrafında ve Van Valiliğince bilinen belirli yerlerdeki Ermeniler, isyanlarını sürdürmek için daima toplu ve hazır bir haldedirler. Toplu halde bulunan Ermenilerin buralardan çıkarılarak isyan yuvalarının dağıtılması düşüncesindeyim. III. Ordu Komutanlığı'nın verdiği bilgiye göre Ruslar 5 L. 1333 (20 Nisan 1915) tarihinde kendi sınırları içindeki Müslümanları sefil ve perişan bir halde sınırlarımızdan içeriye sokmuşlardır. Hem buna karşılık olmak ve hem yukarıda bahsettiğim amacı sağlamak için ya bu

---

15 BOA. *DH. ŞFR*, nr.51/192; BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/249 - 52/285
16 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/96,97,98
17 Gürün, *Aynı eser*, s.213
18 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/51; nr.52/255; nr.52/266
19 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/188

Ermenileri aileleriyle birlikte Rus sınırı içine göndermek veyahut bu Ermeni ve ailelerini Anadolu içinde çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki şekilden uygun olanın seçilmesiyle tatbikini rica ederim. Bir mahzuru yoksa isyancıların ailelerini ve isyan bölgesi halkını sınırlarımız dışına göndermeyi ve onların yerine dışarıdan gelen Müslüman halkın yerleştirilmesini tercih ederim"[20].

Bu yazı ile Enver Paşa, Ermenilerin isyan çıkaramayacak şekilde dağıtılmalarını istiyordu. Yine bu yazıya göre bu tatbikat yalnızca isyan ve karışıklık çıkarılan bölgelerdeki Ermenilere uygulanacaktı. Nitekim uygulama da öyle olmuştur.

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, durumun nezaketi karşısında geçici bir kanun çıkmadan ve Meclis-i Vükelâ kararı olmadan bütün sorumluluğu üzerine alarak Ermeni tehcirini başlattı[21].

Talat Paşa önce Van, Bitlis ve Erzurum bölgelerinde bulunan Ermenilerin savaş alanı dışına çıkarılmalarını, ilgili valilerden 3. ve 4. Ordu komutanlarıyla işbirliği yaparak derhal icraya koymalarını istedi.

Rusya, İngiltere ve Fransa'nın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Ermenilerin öldürüldükleri iddialarıyla yaptıkları baskılar sonucu tehcirin sorumluluğunu daha fazla tek başına taşıyamayacağını anlayan Talat Paşa'nın Sadaret'e verdiği tezkire üzerine bir gün sonra 13 B. 1333 (27 Mayıs 1915) tarihinde "Vakt-i seferde icraat-ı hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun-ı muvakkat"[22] çıkarıldı ve yürürlüğe kondu.

Böylece komutanlara, asayişi bozan silâhlı saldırgan ve direnişçileri, tecavüz ve direnişleri sırasında imha etme; casusluk ve vatana ihanet eden köy ve kasaba halkını tek tek veya toplu halde başka yerlere sevk ve iskân etme yetkileri verilmekle tehcir işi orduya devredilmiş oldu.

27 B. 1333 (10 Haziran 1915) tarihinde yayınlanan talimatname[23] ile de tehcire tabi tutulan Ermenilerin malları koruma altına alındı. "Emvâl-i Metrûke Komisyonu" (Terkedilmiş Mallar Komisyonu) kuruldu[24]. Bu komisyonlar boşaltılan köy ve kasabalardaki Ermenilere ait malları tespit ederek ayrıntılı defterlerini tutacaktı. Defterin biri mahallî kiliselerde korunacak, biri mahallî yönetime verilecek, biri de komisyonda kalacaktı. Bozulabilir eşya ile hayvanlar açık artırma ile satılacak ve parası korunacaktı. Komisyon bulunmayan yerlerde

---

20 ATBD, Aralık 1982, sayı 81, Belge 1830; BOA. *DH. ŞFR,* nr.52/282

21 *Meclis-i Vükelâ Mazbatası,* 198/163

22 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi,* Ankara 1963, III/3, s.40; Gürün, *Aynı eser,* s.214

23 ATBD, Aralık 1982, sayı 81, Belge 1832

24 BOA. *DH. ŞFR,* nr.54/226

bu görevi mahallî görevliler yerine getirecekti. Bu malların korunmasından Ermeniler dönünceye kadar hem komisyon hem de mahallî idareler sorumlu olacaktı.

c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler

Tehcir doğrudan doğruya cephelerin güvenini sarsacak bölgelerde uygulanmıştır. Kafkas ve İran cephesinin gerisinde bulunan Erzurum, Bitlis ve Van bölgeleri[25] ile Sina cephesi gerisinde bulunan Mersin ve İskenderun bölgeleri olmak üzere bölgede uygulanmıştır. Ermeniler bu bölgelerde düşmanla işbirliği yaparak onların faaliyetlerini kolaylaştırıyorlardı. Sonradan bu uygulama isyan çıkaran ve Ermeni komitecilerine yataklık eden diğer vilâyetlerdeki Ermenileri de kapsamı içine aldı.

d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler

Tehcir kararından sonra kafileler halinde çeşitli vasıtalarla iskân bölgelerine sevke başlanmıştır. Tehcir kararından önce Zeytun, Maraş ve Haçin gibi problemli yerlerden Konya'ya Ermeni sevkedilmiştir. Ancak Konya'da Ermeni nüfusun artması ve birtakım faaliyetlere girişecekleri ihtimali üzerine 1 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihli şifre telgrafla buraya sevkiyat durdurulmuş, yeni gönderilenlerin Urfa, Zor ve Halep'in güneydoğusuna nakledilmeleri kararı alınmıştır[26].

Devlet sevkedilen Ermenilerin gittikleri yerlerdeki nüfuslarını devamlı kontrol etmiş. Müslüman ahalinin % 10'unu geçmemesine özen göstermiştir[27]. Ermeni nüfusun belli bir yerde toplanmalarını sakıncalı görerek ayrı kasaba ve şehirlere yerleştirmiştir.

Adana, Ankara, Aydın, Bolu, Bitlis, Bursa, Canik, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, Erzurum, İzmit, Kastamonu, Kayseri, Karahisar, Konya, Kütahya, Mamuretülaziz (Elazığ), Maraş, Niğde, Samsun, Sivas, Trabzon ve Van şehirlerinden Halep, Rakka, Zor, Kerek, Havran, Musul, Diyarbakır ve Cizre'ye Ermeniler sevkedilerek iskân edilmişlerdir.

Ermeni kafilelerinin iskân yerlerine sevkedilirlerken yakın ve meşakkatsiz yollar seçilmiş, ayrıca emniyet ve muhafazaları için özen gösterilmiştir.[28]

---

25 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/282; nr.53/48; nr.53/93; nr.53/129; nr.54/51, nr.54/54

26 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/235; nr.52/102; BOA. *DH. EUM.* 2.Şb.68/90; 68/88; 68/92; 68/95; 68/96; 68/99

27 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/308; nr.54/143

28 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/156

e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler

Tehcir kararı bütün Ermenilere şamil değildir. Bazı şartları taşıyanlar bunun dışında tutulmuştur. Bunlar hasta ve âmâlar, Katolik[29] ve Protestan[30] mezhebinden olanlar, askerler ve aileleri[31], memurlar, tüccarlar[32], bazı amele ve ustalardır.

Osmanlı ordusunda görev yapan asker, subay ve sıhhiye sınıflarında hizmet görenlerin ve ailelerinin yanı sıra merkez ve taşrada bulunan Osmanlı Bankası şubeleriyle, Reji İdaresi, Düyun-ı Umûmiyye[33] ve bazı konsolosluklarda görevli Ermeni memurlar sadakat ve iyi halleri gözönüne alınarak sevk dışı bırakılmışlardır. Sadakatsizlik eden ve komite mensubu olanlar azledilerek sevkedilmişlerdir[34]. Yetim çocuk[35] ve dul kadınlar da sevkedilmeyerek yetimhanelere ve bulundukları yerlerdeki köylere yerleştirilmişlerdir. Ayrıca ticaret ve benzeri suretlerle ikamet eden Ermeniler[36], Ermeni mebus ve aileleri de[37] yerlerinde bırakılmışlardır.

Daha sonra umumî bir emirle, sevkiyat esnasında yetim kalanların erkekleri sevkedilen veya askerde olan kimsesiz ailelerinin iskân ve iaşelerinin temini istenmiştir[38].

f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar

Devlet savaş şartlarına rağmen sevkiyatın düzen ve emniyet içinde yürümesi ve kafilelerin her hangi bir zarara uğramaması için elindeki bütün imkânları kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır[39]. Bu gaye ile trenle sevkiyat tercih edilmiştir. Tren bulunmayan yerlerde araba ve hayvan tahsis etmiştir. Cepheye devamlı asker ve zahire sevki dolayısıyla istasyonlarda zaman zaman yığılmalar olmuştur. Bu da Ermeni sevkiyatının aksamasına yol açmıştır[40]. Diğer taraftan hasat mevsimi olması dolayısıyla arabaya ve hayvana duyulan ihtiyaç yüzünden araba ve hayvan temin etmek güçleşmiştir.

---

29 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/55; nr.54-A/252; nr.55/292
30 BOA. *DH. ŞFR*, nr.55/20
31 BOA. *DH. ŞFR*, nr.55/18; nr.55/292; nr.58/2
32 BOA. *DH. ŞFR*, nr.53/295
33 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/221
34 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/249
35 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/150; nr.54/163
36 BOA. *DH. ŞFR*, nr.53/295; 54/287
37 BOA. *DH. ŞFR*, nr.55/19
38 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/150; nr.54/163
39 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/10; BOA. *DH. EUM* 2 Şb. 68/77:68/73
40 BOA. *DH. EUM* 2. Şb. 68/77

Ayrıca yiyecek bulmakta güçlük çekileceği ve bu yüzden sefalete düşüleceği düşünülerek devlet tarafından iaşe edilmiştir[41].

g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi

Muhacirin Tahsisatı'ndan iaşe ve iskân masraflarının dışında sevkiyatın muntazam olarak yürütülebilmesi için İskân-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'i görevlendirmiştir. Her türlü ihtiyacın temini için de Konya, Adana, Halep, Suriye, Ankara, Musul[42] vilâyetlerine ve İzmit, Eskişehir sancaklarına ihtiyaca göre toplam 2.250.000 kuruş tahsis edilmiştir. Yine duruma göre ilâve para tahsisleri yapılmıştır.

h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu

Sevkedilen Ermenilerin geride kalan taşınmaz malları hükümetçe kendileri namına müzayede usulüyle satılmış ve sonradan Emval-i Metruke Komisyonu aracılığı ile bedelleri ödenmiştir[43]. Terkedilmiş mal ve eşyanın devlet memurlarınca suistimale meydan verebileceği düşüncesiyle satın alınması önce yasaklanmış, sonradan gerçek fiyatı ve peşin para ödemek şartıyla Ermenilerden ev satın almaları serbest bırakılmıştır. Görüldüğü gibi devlet Ermenilerin mallarının yağmalanmasına müsaade etmemiş ve gerçek değerleri üzerinden satılması için gayret sarfetmiştir[44].

29 B. 1333 (11 Ağustos 1915) tarihli umum tebliğatta şu tedbirlerin alınmasını istemiştir[45].

1- Tahliye edilmiş olan bölgeye hiçbir şüpheli ve meçhul şahsın sokulmaması.

2- Eğer Ermenilerden ucuz mal almış olan varsa, satışın feshedilmesi ve aslî kıymetinin takdir olunarak gayr-ı meşru bir menfaat teminine meydan verilmemesi.

3- Ermenilerin istedikleri eşyayı götürmelerine müsaade edilmesi.

4- Götüremeyecekleri eşyadan durmakla bozulabilecek olanlarının zaruri olarak satılması bozulmayacak olanların sahipleri namına muhafaza edilmesi.

---

41 BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/235; nr.53/30; nr.53/305
42 BOA. *DH. ŞFR*, nr.53/305
43 BOA. *DH. ŞFR*, nr.53/303; nr.54/420
44 BOA. *DH. ŞFR*, nr.55/107; nr.54/202
45 BOA. *DH. ŞFR*, nr.54/381

5- Taşınmaz malların icar, ferağ ve rehin gibi muamelelerinin sahipleriyle olan alâkalarının bozulmaması ve hicretin başlangıcından itibaren bu hükme aykırı uygulamalar yapılmışsa feshedilmesi.

6- Bu mülkler hakkında muvazaalı durumlara meydan verilmemesi.

7- Sevkedileceklerin mallarını, (ecnebiler dışında) satmalarına müsaade edilmesi.

ı- Sevkiyatın Durdurulması

Kış dolayısıyla 17 M. 1334 (25 Kasım 1915) tarihinden itibaren ilgili Anadolu vilâyetlerine gönderilen bir emirle sevkiyatın geçici olarak durdurulduğu bildirilmiş; daha sonra da Ermeni sevkiyatına son verildiği, bundan böyle hiçbir sebep ve vesile ile sevkiyat yapılmaması tebliğ edilmiştir[46].

i- Tehcir Sonrası Ermeniler

Tehcire son verildikten sonra da Ermenilerin, Ermenistan kurma çalışmalarına devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu maksada hizmet etmesi için birtakım komiteler kurmuşlardır. Rusların Kafkasya'daki Ermenileri Osmanlı topraklarından toprak verme gibi bir çok vaadlerle Osmanlı Devleti aleyhine kışkırttıkları anlaşılmaktadır.

Ermeniler, sınır ve iç bölgelerinde çete faaliyetlerini sürdürmeye ve Rus ordusu başta olmak üzere bölgedeki düşmanlarla da işbirliği yaparak Müslüman ahaliye zulmetmeye devam etmişlerdir.

j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi

I. Dünya Savaşının sona ermesi üzerine sevkedilen Ermenilerle ilgili Osmanlı Hükümeti'nin yeni kararlar alarak Ermenilerin istedikleri takdirde geri dönmelerine müsaade etmiştir. Gerek Emval-i Metruke Komisyonunca muhafaza edilen gerekse satılan gayri menkullerini geri alabilmeleri için her türlü kolaylık ve imkân sağlamıştır.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti sürekli olarak Ermenileri korumaya, onların haklarını, hürriyetlerini gözetmeye özen göstermiştir. Ermenilerin düşmanların tahrik ve kışkırtmalarına aldanarak, devlete ihanet etmesi ve Müslüman ahaliyi katletmesi, isyanlar çıkarması gibi devletin güvenliğini büyük boyutlarda tehdit eden sebeplerden dolayı Osmanlı Hükümeti'ni tehcir kararı almaya zorlamıştır.

---

46 BOA. *DH. ŞFR,* nr.57/135

Buna rağmen gerek sevkiyat esnasında gerekse sevkiyata son verildikten sonra emniyetlerinin alınmasına, haklarının zayi olmamasına çok dikkat edilmiştir. Bu hususta devlet çok para sarfetmiştir. Buna rağmen sevkiyat esnasında Kürtler ve sair eşkiyanın saldırısına[47] uğrayarak veya humma ve tifo hastalıklarına[48] yakalanarak ölenler olmuştur. Sevk esnasında ihmalleri, uygunsuzlukları görülen görevlilerin derhal cezalandırılması yoluna gidilmiştir[49].

Bu suistimalleri tahkik etmek üzere bir heyet göndermiş, basına da Şurâ-yı Devlet Azası İsmail Hakkı Bey'i tayin etmiştir[50].

---

47 BOA. *DH. ŞFR,* nr.57/71; nr.57/51
48 BOA. *DH. ŞFR,* nr.57/277; nr.54/162; nr.54/9
49 BOA. *DH. ŞFR,* nr.57/309
50 BOA. *DH. ŞFR,* nr.58/38

II. BÖLÜM

BELGELERİN
ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

CİHAN HARBİ VE TÜRK-ERMENİ MESELESİ

[1915 senesi başlarında Ermenilerin tehcirinin zaruret olduğunu, Ermeni, İngiliz, Rus parası ve entrikaları ile Ermenilerin Osmanlı Hükümeti'ne karşı kışkırtıldığını. Ermenilerin uzaklaştırılmaları sırasında bazı küçük memurların fazla gayretkeşlik gösterdiğinin kabul edilebileceğini; ancak Türklerin büyük çoğunluğunun bu meselede sorumluluğunun bulunmadığını, ayrıca Ermenilerin Türklere yaptığı zulüm ve işkenceleri ifade eden (Bern) Osmanlı Matbuat İdaresi'nden tebliğ olunan rapor.]

Cihân Harbi ve Türk-Ermeni Mes'elesi

Makâlemizin ser-nâmesi evvelce Vaşington Sefâreti'nde bulunan Ahmed Rüstem Bey tarafından büyük bir vukûf-ı selâhiyyetle kaleme alınıp mu'ahharan Bern şehrinde (Stampli) ve Şürekâsı Matba'asında tab' edilmiş olan zarîf bir risâlenin ismidir.

Bu risâle şüphesiz Türk-Ermeni mes'elesi gibi nâzik ve ârızalı bir münâkaşa zemînini pek bî-tarafâne tenvîr edecek ve bir tarafdan dört seneden beri müdhiş yalanlar ve iftirâlarla Türklerin ve Hükûmet-i Osmâniyye'nin kesr-i haysiyyetine çalışan ve Ermeni-Türk mes'elesini mekâsıd-ı hâ'inânelerine âlet ittihâz eden müfrit i'tilâf muharrirlerine azâb-âver bir ders olmakla berâber bir tarafdan da cidden mesâ'il-i hâzıra hakkında doğru bir fikir edinmek isteyen ve tarafgîrlik şâ'ibesinden müberrâ kalmış olan İsviçre halkının da gözünü açacaktır. İ'tilâf gazeteleri muharrirleri yorulmak bilmeyen hâ'inâne neşriyâtlarıyla ba'zı İsviçreliler üzerinde sû-i te'sîr icrâsından hâlî kalmadıklarından İsviçre Hükûmet-i İttihâdiyyesi'nin samîmî bir dostu olan Türklerle Türk Hükûmeti hakkında onların huşûnetkâr bir vaz'iyet almaları melhûz idi. İşte bu risâle ziyâ-yı hakîkate pek çabuk kapılan İsviçre halkının tarz-ı tefekkürlerini ta'dîl ve ıslâh vazîfesini îfa edecekdir.

Muharrir evvel-i emrde Memâlik-i Osmaniyye'de sâkin Hıristiyanların vaz'iyyet-i hakîkiyyelerini ve onların nasıl bir serbestîden müstefîd olduklarını kemâl-i vuzûh ile hülâsa etmişdir. Bunun için de her şeyden evvel en be-nâm garb mütefekkirlerinin âsârıyla isbât-ı müdde'â tarîkini iltizâm etmişdir. Fransız diplomatlarından Engelhart'ın Türkiye ve Tanzîmât nâmındaki eserinden ba'zı sahîfeler aldığı gibi Amerika'nın Der-sa'âdet Maslahat-güzârlığı'nda bulunup el-yevm (Princeton U Seft) hukûk-ı beyne'l-milel mu'allimliği îfâ etmekte bulunan Mösyö Berdo'nun "Türkiye'de Ecnebîler ve Onların Vaz'iyyet-i Hukûkiyyeleri (1914)" ünvânlı eserinden dahi gâyet bâriz sahîfeler iktibâs etmişdir.

Bu sûretle muttali' oluyoruz ki Rûm ve Ermeni cemâ'atleri asırlardan beri umûr-ı mezhebiyyelerinde ve mektebcilik hayâtlarında olduğu gibi hukûk-ı şahsiyye mesâ'ilinde dahi mâlik oldukları imtiyâzâtı asırlardan beri muhâfaza etmekde imişler.

Muharrir bundan sonra fevka'l-âde mühim olan müteselsil fasıllarda Devlet-i Osmaniyye'nin bidâyet-i teşekkülünden (1900) senesine ve Türkiye'nin (1914) senesi Teşrîn-i Evvel nihâyetinde harbe girişdiği âna kadar sebk eden zamân zarfında Ermenilerin vaz'iyyet ve âmâl-i husûsiyyelerini teşrîh ederek (1915) ilkbahârında Ermenilerin teb'îdini zarûrî kılan esbâbı îzâh eylemişdir.

İ'tilâf devletlerinin Bolşevikîlerle akd ettiği mu'âhedeler pek rezîlâne bir sûrette i'tirâf edilmiş olduğu vechile hükûmât-ı mezkûrenin Türkiye'nin inkisârını ta'cîl için Ermeni komitelerini âlet ittihâz etmekde idi. Fransız, İngiliz ve Rus paraları ve entrikalarıyla Hükûmet-i Osmaniyye aleyhinde gayr-i kâbil-i teşeffî bir hiss-i husûmetkârâne besleyen "sâdık ve mümtâz" Ermeni teb'asının şu hâlet-i rûhiyyeleri eserde i'tirâz kabûl etmez bir şekilde gösterilmişdir.

Lord (Brays'ın) "Memâlik-i Osmaniyye'de Ermenilere Edilen Mu'âmele" ismiyle mu'anven olup Türklük ve İslâmiyet aleyhine kör bir düşmanlık ve fâhiş hatâlarla mâl-â-mâl bulunan kitâbında mevzû'-ı bahs delâ'il Ahmed Rüstem Bey tarafından oldukça mufassal olarak şiddetli bir tarzda redd (u) cerh edilmiştir. Türkiye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ihtilâlci Ermeniler tarafından îkâ' edilmiş câniyâne ve hâ'inâne ahvâlin taht-ı te'sîrinde bulunan Kürdlerle ba'zı küçük me'mûrların Ermenileri teb'îd mes'elesinde fazla yararlık göstermek gayretiyle bir takım kabâhatlere ve dâ'î-i mes'ûliyyet ahvâle tasaddî etdiklerini mü'ellif Türklerin ekseriyyet-i azîmesi gibi münsifâne i'tirâf etmekde ve bu hâle karşı te'essürâtını gizlememekdedir. Ma'a-mâ-fîh bî-taraf olan her kâriha esâs i'tibârıyla teslîm eder ki menâtık-ı askeriyyeye civâr mahallerden ve Rus Kafkasyası'na hem-hudûd olan yerlerden Ermenilerin tahliyesi pek meşrû' ve askerlikçe zarûrî bir ihtiyât idi. Birçok Ermeniler komitelerinin mes'ûm taht-ı te'sîrinde ba'zı isyânkâr harekâta ve ahâlîce bâ'is-i haşyet mu'âmelât-ı

şekâvetkârâneye mütecâsir olmuşlardır ki hâl dahi haklarında ittihâz olunan tedâbîrin beyhûde olmadığını gösterir. Ma'a't-te'essüf vesâ'it-i nakliyyenin fikdânı ve i'âşe menâbî'inin kifâyetsizliği teb'îd olunan birçok Ermenilerin helâkini mûcib olmuşdur. Kitâbın uzun bir bâbı Ermeni milletini ağır ithâmlar altında ezen bir takım delâ'ile hasr edilmişdir. Bununla berâber bunlar hakkındaki en ağır ithâmât bi'z-zât (Taşnak) ve (Hınçak) gibi Ermeni komiteleri tarafından şübhe edilmişdir.

Eserin melfûfundaki birinci seri (139) ilâ (202) bu delâ'ilden başlıcası olup bu meyânda Rusya'nın Bitlis konsolosu tarafından verilen raporlar az şâyân-ı dikkat değildir.

Ve'l-hâsıl kitâbına nihâyet vermeden evvel mü'ellif birçok vekâyi' içinde yirmi kadarını istinsâh etmişdir ki bunlar koyun gibi olan Ermenilerin nasıl bir mahâret-i hâ'inâne ile kurt gibi olan Türklere işkence ettiklerini musavvirdir.

Hâtır-ı hayâle gelmeyen bu ahvâl-i şenî'ayı okuyunca Mösyö (Benyan Valuton) ve İsviçre'nin diğer birçok muhîtlerinin kemâl-i dehşetle saçlarının dikileceğine hiç şübhe etmeyiz. Bize gelince Ahmed Rüstem Bey'in kitâbında istihdâf ettiğimiz netâyici ber-vech-i zîr iktibâs ile iktifâ ediyoruz. Bütün kalbi vicdânıyla Türkiye bu hâ'ilenin mes'ûliyetini Rus, İngiltere ve Fransa gibi memleketlere, komitelere atf edebilir. Bu hükûmetler siyâsî külâhlar kapmak için hayâl-perverâne olduğu kadar da câniyâne ve insâniyetin en fenâ devirlerine â'id bir usûl dâ'iresinde teşebbüslere kıyâm etdiler.

Ermeni milletinin başına gelen şu ahvâl birçok komitelerin iddi'âsı vechile bir Türk cem'iyyet-i hafiyyesinin eser-i ictihâdı gibi telakkî etmek ve bunu kendilerini iz'âc eden bir nesilden kurtulmak içün ittihâz edilmiş bir tedbîr gibi göstermek hayâsız bir cür'etin hadd-i kusvâsıdır, buna inanmak da körlüğün ve sâf-dilliğin son mertebesidir. Komiteler ve İngiliz, Fransız, Rusların hey'et-i mecmû'asından mürekkeb olan İ'tilâfçılar Ermeni milletine karşı ihtiyâr ettikleri zulmü mu'terif değilseler hiç olmazsa ihtiyâr-ı sükût etsinler.

Onlar için yapılacak bir şey varsa o da çamur ve kan yığınından ibâret olan şu eser-i hiyânet üzerine bir perde çekmek ve dedikleri gibi hakîkî Hıristiyan iseler bir hüsn-i netîceye îsâl edemedikleri bu hâdise-i mü'essifeden dolayı vicdânlarının sükûneti içinde mağfiret taleb eden büyük günâhkârlar gibi göğüslerini dövmekten ibârettir.

BOA. *HR. HU*, Kr. 108/141

- 2 -

DÖRTYOL ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Dörtyol Ermenilerinin belirlenen yere sevkedilerek, isyan ve ihtilâl vukuuna meydan bırakılmaması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf]

15 R. 1333 (2 Mart 1915)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
121 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

C. 16 Şubat sene [1]330. Dörtyol Ermenilerinin 13 Şubat târîhli telgrafnâmenizde iş'âr kılınan mevâki'e sevkleri muvâfıkdır. Hâl ve vaz'iyyet takdîriyle hükûmet tarafından ihtilâl ve isyânı intâc edecek ahvâl vukû'una meydân bırakılmamakla berâber Ermenilerin harekât ve fa'âliyyetleri tezâyüd eden menâtıkda son derecede şiddet ve sür'atle hareket olunmak ve her vak'ayı mü'essir ve kat'î vesâ'it ile mahallinde esbâb-ı vukû'uyla birlikte imhâ etmek îcâb eder.

Fî 17 Şubat sene [1]330

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 50/141

- 3 -

KAFKASYA'DAKİ MÜSLÜMAN VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

[Kars ve Ardahan civarında öldürülen erkeklerin otuz bine vardığı, evlerin yakıldığı, kadın ve çocukların perişan halde oldukları, Ermenilerin kasden esir düştükleri, sonra kaçarak elde ettikleri bilgileri Ruslara aktardıkları; bu hususta ihtiyatlı davranılmasının gerektiği, esirlerimize iyi davranılması için İtalya Sefareti nezdinde girişimde bulunulduğu hususlarında Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

19 R. 1333 (6 Mart 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i
Umûmiyyesi Mühimme Kalemi

Hülâsa: *Kafkasya'daki İslâmlara ve üserâya mezâlim.*

Dahiliye Nezâreti Celîlesine

Kars ve Ardahan havâlîsinde hükûmetin tahrîkiyle bi'l-hâssa Ermeniler tarafından itlâf edilen Müslümân erkeklerin adedi otuz bine vardığı ve hânelerinin ihrâk edildiği ve karlı ve buzlu dağlara dökülen bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere verilen Osmanlı üserâsının bunlar tarafından envâ'-ı sû-i mu'âmelâta ma'rûz kaldıkları ve tüfenk dipçiğiyle döğülerek itlâf edildikleri mevsûkan istihbâr kılındığı ve Ruslarla temâsda bulunan asâkir-i Osmaniyye meyânında Rum ve Ermenilerin bulunmasını Kafkasya'daki hayr-hâhlarımızın tenkîd etmekte oldukları ve rivâyet olunduğuna göre bunların bi'l-iltizâm esîr düştüklerini ve Kafkasya Ermenilerinden bir kısmının da amden bize esîr düşerek ve sonra kaçarak öğrendiklerini Ruslara söylediklerini, binâ'en-alâ-zâlik bu bâbda ihtiyât edilmesi Tahran Sefâreti'nden bildirilmişdir. Harbiye Nezâret-i celîlesine teblîğ-i keyfiyyet olundu. Üserâmıza hüsn-i mu'âmele edilmesi esbâbının istihsâli zımnında İtâlya Sefâreti nezdinde mükerreren teşebbüsât-ı kaviyye icrâ olunmuş ve aksi takdîrde Rus Ermenilerine karşı tedâbîr-i şedîde ittihâz olunacağı bildirilmişdir efendim.

BOA. *HR. HU*, Kr.122/6

- 4 -

OSMANLI ESİRLERİNE RUS VE ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN MEZALİM

[Kafkasya'da bulunan Osmanlı esirlerine Rus ve Ermenilerin yaptığı mezâlimin önüne geçilmesi için Rusya Devleti nezdinde teşebbüse geçilmesi]

8 Mart [1]331 (21 Mart 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi

Hülâsa: *Kafkasya'daki Üserâ-yı Osmâniyye*
Târîh
8 Mart sene [1]331

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Kafkasya'da bulunan Üserâ-yı Osmâniyye hakkında Ruslar ve Ermeniler tarafından icrâ edilen mezâlim ve vahşetin men'-i tekrârı ile haklarında hukûk-ı insâniyye ve devliyye kavâ'idince mu'âmele edilmesi esbâbının istikmâli içün Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı kat'iyye ve mü'essire icrâsı defâ'atle İtalya Sefâreti'ne yazılmış ve bu kerre vekâlet-i celîleleri ikinci şu'besinden vârid olan 2 Mart [1]331 târîh ve 109 numrolu tezkire üzerine de sefâret-i müşârün-ileyhâya teblîgât-ı mukteziyye îfâ edilmişdir efendim.

BOA. *HR. HU*, Kr. 122/4

- 5 -

KAFKASYA'DA MÜSLÜMANLARA VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

[Kars ve Ardahan civarında Rusların tahrikiyle öldürülenlerin sayısının otuz bine ulaştığı, kadın ve çocukların dağlarda perişan halde bulundukları ve bu hususta tarafsız devletler nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmasına dair Osmanlı Ordusu Başkumandanlığı'ndan Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

5 Ca. [1]334 (21 Mart 1915)

Osmanlı Ordû-yı Hümâyûnu Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 7270-109

Hülâsa: *Kafkas Ermenilerinin İslâmlar hakkındaki mezâlimine Rusların ne sûretle delâlet ettiklerine dâ'ir.*

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki;

Tahrân Sefâret-i seniyyesinin 27 Şubat [1]915 târîh ve 64 numrolu telgrafında Kars ve Ardahan havâlîsinde Rusların tahrîkiyle yerli Ermeniler tarafından itlâf olunan Müslümân erkeklerin adedi otuz bine bâliğ olduğu, karlı dağlara kaçan bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere tevdî' olunan Osmanlı üserâsının tüfenk dipçiğiyle itlâf edildikleri iş'âr edilmiş ve bu bâbda Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na sorulan su'âle vârid olan cevâblar bunu mü'eyyid bulunmuş olmakla bu husûsda bî-taraf devletler nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icrâsı ma'rûzdur ol-bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Mart sene [1]331

Başkumandan Vekîli Nâmına

BOA. *HR. HU*, Kr. 122/ 4

- 6 -

AYINTAP MUHACİRLERİNİN ZEYTUN'A SEVKLERİ

[Ayıntap muhacirlerinin Zeytun'a sevklerine başlandığına, ancak Zeytun'un iskân ve ziraate elverişsiz olduğundan bu hususta görüş bildirilmesi gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf]

5 C. 1333 (20 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
11 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ayıntab'daki muhâcirînin Zeytûn'a sevklerine dâ'ir taraf-ı kumandânîlerinden verilen emr üzerine sevkiyâta başlandığı Haleb Vilâyeti'nden bildiriliyor. Zeytûn ve havâlîsi taşlık ve zirâ'ate gayr-i sâlih bulunduğundan orada muhâcir iskânı kâbil olmadığı gibi bir lüzûm-ı siyâsî üzerine sevk edilse bile bi'l-âhere firâr edecekleri bedîhî olduğundan bu bâbda mütâla'a-i devletlerinin inbâ buyurulması,

Fî 7 Nisân sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/51

- 7 -

KONYA'YA ERMENİ SEVKİNİN DURDURULMASI BUNDAN SONRA HALEP, ZOR VE URFA CİHETLERİNE SEVKLERİ

[Zeytun ve Maraş civarından şimdiye kadar Konya'ya gönderilenlerden başka Ermeni sevk edilmemesi, bundan sonra gönderileceklerin Halep, Zor ve Urfa'ya sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

9 C. 1333 (24 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 14 **Şifre**

Dördüncü Ordû-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeytûn Mar'aş ve civârından ihrâc edilen Ermenilerin tamâmen Konya'ya sevkleri bi'l-âhere kendilerinin o muhîtde de toplu bir hâlde bulunmalarını ve bir müddet sonra yine o civârdaki Ermenilerle tevhîd-i fa'âliyyet etmelerini intâc edeceğinden şimdiye kadar gönderilenlerden başka artık o mıntıkaya Ermeni gönderilmemesi ve İskenderun, Dörtyol, Adana, Haçin, Zeytûn, Sis gibi mevâki'den tard ve ihrâcına lüzûm görüleceklerin başkumandan vekîli paşanın da fikri vechiyle Haleb'in cenûb-ı şarkîsi ile Zor ve Urfa havâlîsine sevklerinin îcâb edenlere emr ve teblîğ buyurulması

Fî 11 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/93

- 8 -

HAYDARPAŞA'DAN TRENLE GÖNDERİLEN ERMENİLERİN AYAŞ VE ÇANKIRI'YA SEVKLERİ

[Haydarpaşa'dan trenle gönderilen yüz seksen Ermeniden bir kısmının Ayaş'ta tutuklu olarak kalmaları, yüz kadarının da Çankırı'ya sevkedilmeleri ve muhafazaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

10 C. 1333 (25 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 3063-8 **Müsta'cel ve mahrem**

Ankara Vilâyeti'ne

Bu akşam zevâlî onu yirmi üç geçe Haydarpaşa'dan hareket edecek yetmiş sekiz numrolu trene irkâb olunacak ve öbür gün sâ'at sekizde Ankara'ya vâsıl olacak yüz altmış dört numrolu trenle on beş polis, iki zâbit, bir komiser, bir sivil me'mûru ve sâ'ireden mürekkeb yetmiş beş kişilik kuvvet refâkatinde oraya yüz seksen kadar Ermeni komitecileri rü'esâsı ve burada ikâmetlerinde

mahzûr görülen Ermeniler sevk olunacakdır. Bunlardan altmış-yetmiş kadar eşhâsı dünkü şifre ile yazıldığı vechile Ayaş askerî deposunda taht-ı tevkîfde kalacaklar ve yüz kadarı da berây-ı ikâmet Ankara tarîkiyle Kengiri'ye sevk edilecekdir. Ayaş'a sevk edileceklerin Sincanköy istasyonunda ihzâr olunacak kuvvetle doğruca mezkûr istasyonda tefrîk olunarak Ayaş'a gönderilmesi veyâhûd cümlesinin Ankara'ya celb ettirilerek oradan iki postaya ayrılmak suretiyle Ayaş ve Kengiri'ye sevkleri muhâfaza ve suhûlet cihetinde takdîrinize mevdû'dur.

Fî 12 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/102

- 9 -

KONYA'YA GÖNDERİLEN ERMENİLERE SARFEDİLECEK MASRAFIN TESPİTİ İÇİN ERMENİLERİN SAYISININ BELİRLENMESİ

[Konya'ya gönderilen Ermenilerin iskân ve iaşe masraflarının karşılanması için Maliye Nezâreti'ne tebligat yapıldığı, bunun için gerekli miktarın ve ne kadar Ermeni bulunduğunun tespiti hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

20 C. 1333 (5 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 21 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 17 Nisân sene [1]331. Oraya gönderilen Ermenilerin iskân ve i'âşeleri masrafının masârıf-ı gayr-ı melhûza tertîbinden tesviyesi takarrur ederek Mâliye Nezâreti'ne teblîğât-ı mukteziyye îfâ olunmuşdur. Ancak bu cihet için oraca sarfına ihtiyâc görülen mebâliğin tahakkuk etdirilerek Mâliye Nezâreti'ne yazılmak üzere mikdârının ve berây-ı iskân şimdiye kadar vürûd eden Ermenilerin nerelerden geldiğinin ve kaç hânede ne kadar nüfûs olduğunun iş'ârı.

22 Nisan sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/235

- 10 -

KOMİTE MENSUBU VE SADAKATSİZLİK GÖSTEREN ERMENİ MEMURLARIN AZİLLERİ

[Maliye Nezâreti'ne mensup Ermeni memurlardan komite mensubu olanlarla sadakatsizlik gösterdikleri kesinleşenlerin azledilmeleri ve icap edenlerin de Ermeni bulunmayan vilâyetlere gönderilmeleri hususunda Maliye Nezâreti'nden şifre telgraf.]

21 C. 1333 (6 Mayıs 1915)

Mâliye Nezâreti **Dâhiliye şifresiyle telgraf**
Me'mûrîn ve Levâzım
Müdîriyeti Kalemi

Erzurum, Bitlis, Van, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir Vilâyetlerine

Ermeni me'mûrlarından kısm-ı a'zâmının hüsn-i vazîfeden ziyâde gayret-i milliyye ile hareket eder komite mensûbîni olduğu (şimdiye) kadar bir çok vesîleler ile ta'ayyün eylemiş olduğundan vilâyet ve mülhakâtında müstahdem ve Mâliye'ye mensûb Ermeni (me'mûrların) bu vech ile komitelere münâsebetleri veyâ muhâlif-i sadâkat ve tâbi'iyyet hâlleri mahsûs ve meşhûd olanların mercî'i bulunan defterdâr muhâsebecileriyle bi'l-istişâre azilleri ve îcâb edenlerin bi'l-muhâbere Ermeni bulunmayan vilâyât-ı sâ'ireye tahvîlleri ile netîce-i icrâ'âtdan ma'lûmât i'tâsı.

Fî 23 Nisan sene [1]331

Mâliye Nâzırı
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.52/249

- 11 -

ÇANKIRI'YA GÖNDERİLEN BAZI ERMENİLERİN TEKRAR İSTANBUL'A DÖNEBİLMELERİ

[Çankırı'ya gönderilen Torkumyan, Nargileciyan, Keropeyan, Bardizbanyan, Keçiyan, Tolayan, Karagözyan ve Komidas'ın İstanbul'a dönmelerine izin verildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

22 C. 1333 (7 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Hususî: 8 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye i'zâm olunan Ermeniler meyânında bulunan Doktor Vahram Torkumyan, Agob Nargileciyan, Karabet Keropeyan, Zare Bardizbanyan, Pozant Keçiyan, Pervant Tolayan, Rafael Karagözyan, Vartabet Komidas Efendilerin Der-sa'âdet'e avdetlerine müsâ'ade olunduğunun kendilerine teblîği,

Fî 24 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'ât

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/255

- 12 -

DİRAN KELEKYAN'IN İSTANBUL DIŞINDA İSTEDİĞİ VİLÂYETTE İKAMET EDEBİLECEĞİ

[Çankırı'ya uzaklaştırılanlardan Diran Kelekyan'ın İstanbul dışında Ermeni bulunmayan vilâyetlerden birinde ikamet edebileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf]

23 C. 1333 (8 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsi: 4 **Mahremdir**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye teb'îd olunanlar meyânında bulunan Diran Kelekyan Efendi'ye İstanbul'a avdet etmemek şartıyla â'ilesiyle birlikte Ermeni bulunmayan vilâyâtdan ârzû etdiği mahalde ikâmet edebileceğinin teblîği ile iş'ârı.

Fî 25 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/266

- 13 -

ZEYTUN ERMENİLERİNİN İHRACI

[Zeytun Ermenilerinin tamamının ihraç edilmesi gerektiğinin Başkumandanlığa yazıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 14 **Şifre**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 25 Nisan sene [1]331. Evvelce de iş'âr olunduğu vechile Zeytûn'daki Ermenilerin tamâmının ihrâcı lâzımdır. Keyfiyet Başkumandanlığa yazılmışdır.

Fî 26 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/286

-14 -

VAN VE BİTLİS VİLÂYETLERİNDE YOĞUN HALDE BULUNAN ERMENİLERİN TARD VE İHRÂCI

[Van Vilâyeti'nin belli yerlerinde yoğun olarak bulunan Ermenilerin güneye sevklerinin kararlaştırıldığı, sevk işlemini kolaylaştırmak için ilgili birimlere tebliğat yapıldığı, Erzurum'un güneyi ile Bitlis'e bağlı kazalardaki Ermenilerin de sevke dahil edileceği hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Van ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf]

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 409 **Bi'z-zât hallolunacakdır.**

Van Vâlîsi Cevdet Bey'e

Bitlis Vâlîsi Mustafa Abdülhâlık Bey'e

Van Gölü etrâfında ve Van Vilâyeti'nce bi'l-hâssa ma'lûm olan mevâki'-i mu'ayyenedeki Ermeniler isyân ve ihtilâl için dâ'imî birer ocak hâlinde

bulunduklarından bunların mütekâsif oldukları mahallerden tard ve ihrâclarıyla cenûba doğru sevkleri takarrür etmiş ve bu karârın derhâl tatbîki içün vâlîlere mümkün olan her türlü mu'âvenetin îfâsı lüzûmu Başkumandanlık Vekâleti'nden Üçüncü ve Dördüncü Ordular kumandanlarına teblîğ edilmişdir. Esâsen pek müfîd netîceler verecek şu teşebbüsün Van'la beraber Erzurum'un cenûb cihetiyle Bitlis merkezine merbût mühim kazâlara ve bi'l-hâssa Muş ve Sason'la Talori civârına da teşmîli ve tamâmî-i tatbîkine â'id tedâbîrin ordu kumandanıyla bi'l-müzâkere Erzurum Vâlîsi Tahsîn Bey tarafından ittihâzı muvâfık görülerek keyfiyet kendisine de yazılmış olmakla Erzurum'la muhâbere olunarak karâr-ı mezkûrun îcâb eden tedâbîrin istikmâliyle serî'an ve muntazaman tatbîki ve şifre kopyesinin telgrafhâneden ahzı.

Fî 26 Nisan 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/282

- 15 -

AYAŞ VE ÇANKIRI'DA BULUNAN ERMENİLERİN KÜNYE VE SANATLARINI GÖSTERİR DEFTER TANZİMİ

[Ayaş'ta tutuklu bulunan ve Çankırı'ya sürülen Ermenilerin isimlerini, künye ve sanatlarını İstanbul'daki ikamet yerlerini ve doğum yerlerini gösterir defterin düzenlenerek gönderilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara ve Kastamonu vilâyetlerine şifre telgraf.]

25 C. 1333 (10 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 4112 **Şifre**

Ankara ve Kastamonu Vilâyetlerine

Ayaş'ta mevkûf bulunan, Kengiri'ye teb'îd olunan Ermenilerin isim ve pederi ismi ile künye ve san'atları ve İstanbul'da mahall-i ikâmetleri ve mahall-i tevellüdlerini hâvî bir defterin serî'an tanzîm ve irsâli.

Fî 27 Nisân sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/297

- 16 -

HAÇİN, DÖRTYOL V.S.'DEN ÇIKARILAN ERMENİLERİN SAYISI VE GÖNDERİLDİKLERİ YERLER

[Haçin, Dörtyol, v.s.'den şimdiye kadar çıkarılan Ermenilerin miktarına ve nerelere sevkedildiklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf]

27 C. 1333 (12 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

C. 25 Nisan Sene [1]331. Haçin, Dörtyol ve sâ'ir mevâki'den şimdiye kadar ne kadar Ermeni çıkarılmışdır ve nerelere sevk edilmişdir.

Fî 29 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/338

- 17 -

MECLİS-İ VÜKELA'NIN TEHCİR KARARI

[Düşmanla işbirliği yapma, masum halkı katletme ve isyan çıkarma gibi zararlı hareketlerde bulunan Ermenilerin Musul, Zor, Halep ve Suriye'nin bazı bölgelerine sevkleri için, Dahiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs [1]331 tarihli ve 270 numaralı tezkiresi üzerine, Meclis-i Vükelaca alınan tehcir kararı]

16 B. 1333 (30 Mayıs 1915)

Sıra numrosu: 163

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme

Hülasâ-i me'âlî

Menâtık-ı harbiyyeye civâr mahallerde sâkin Ermenilerden bir kısmının hudûd-ı Osmâniyye'yi a'dâ-yı devlete karşu muhâfaza ile meşgûl olan Ordu-yı Hümâyûn'un harekâtını tas'îb ve erzâk ve mühimmât-ı askeriyye nakliyâtını

işkâl ve düşman ile tevhîd-i âmâl ve ef'âl ve bi'l-hâssa sufûf-i âdâya iltihak ve memleket dâhilinde kuvây-ı askeriyyeye ve ahâlî-i ma'sûmeye müsellahan ta'arruz ve şuhûr ve kasabât-ı Osmaniyye'ye tasallut ile katl ve nehb ü gârete ve düşman kuvâ-yı bahriyyesine erzâk tedârikiyle mevâki'-i müstahkemeyi irâ'eye cür'etleri bu gibi anâsır-ı ihtilâliyyenin sâha-i harekâtdan uzaklaşdırılmasını ve usâta üssü'l-harekât ve melce' olan köylerin tahliyesini îcâb ederek bu bâbda ba'zı gûna icrâ'âta başlanıldığı ve mine'l-cümle Van, Bitlis, Erzurum vilâyâtıyla nefs-i Adana, nefs-i Sis ve nefs-i Mersin müstesnâ olmak üzere Adana, Mersin, Kozan, Cebel-i Bereket livâları ve nefs-i Mar'aş müstesnâ olmak üzere Mar'aş sancağı ve Haleb vilâyetinin merkez kazâları müstesna olmak üzere İskenderun, Belen, Cisr-i şu'ûr ve Antakya kazâları kurâ ve kasabâtında sâkin Ermenilerin vilâyât-ı cenûbiyyeye sevkine bi'l-ibtidâr Van vilâyetiyle hem-hudûd olan kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetine ve Zor sancağına ve nefs-i Urfa müstesnâ olmak üzere Urfa sancağının kısm-ı cenûbiyyesine ve Haleb vilâyetinin şark ve şark-ı cenûbî kısmına ve Sûriye vilâyetinin kısm-ı şarkîsinde ta'yîn ve tahsîs edilen mahallere nakl ve iskânına mübâşeret ve devâm edilmekde bulunduğu beyânıyla menfa'at-i esâsiyye-i devlete muvâfık telakkî edilen bu cereyânın bir usûl ve kâ'ide-i muttarideye rabtı lüzûmuna ve bu bâbda ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs sene [1]331 târîhli ve 270 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Fi'l-hakîka devletin muhâfaza-i mevcûdiyyet ve emniyyeti uğrunda tevâlî eden icrâ'ât ve ıslâhât-ı fedâkârîsi üzerine icrâ-i sû-i te'sîre sebep olan bu kabîl harekât-ı muzırranın icrâ'ât-ı mü'essire ile imhâ ve izâlesi kat'iyyen muktezî ve nezâret-i müşârun-ileyhâca bu emrde ibtidâr olunan icrâ'âtdaki isâbet bedîhi olduğundan tezkire-i mezkûrede dermiyân kılındığı üzere muharrerü'l-esâmî kurâ ve kasabâtda sâkin Ermenilerden nakli îcâb edenlerin mahall-i mürettebe-i iskâniyyelerine müreffehen sevk ve îsâlleriyle güzergâhlarında te'mîn-i istirâhât ve muhâfaza-i cân ve mâlları ve muvâsalâtlarında keyfiyyet-i îğvâlarıyla sûret-i kat'iyyede iskânlarına kadar "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan i'âşeleri ve ahvâl-i sâbıka-i mâliyye ve iktisâdiyyeleri nisbetinde kendilerine emlâk ve arâzî tevzî'i ve içlerinden muhtâc olanlara taraf-ı hükûmetden mesâkin inşâsı ve zurrâ' ve muhtâcîn-i erbâb-ı san'ata tohumluk ve âlât ve edevât tevzî'i ve terk etdikleri memleketde kalan emvâl ve eşyâlarının ve yâhûd kıymetlerinin kendilerine suver-i münâsibe ile i'âdesi ve tahliye edilen köylere muhâcir ve aşâ'îr iskânıyla emlâk ve arâzînin kıymeti takdîr edilerek kendilerine tevzî'i ve tahliye edilen şuhûr ve kasabâtda kâ'in olup nakledilen ahâlîye â'id emvâl-i gayr-i menkûlenin tahrîr ve tesbît-i cins ve kıymet ve mikdârından sonra muhâcirîne tevzî'i ve

muhâcirînin ihtisâs ve iştigâlleri hâricinde kalacak zeytunluk, dutluk, bağ ve portakallıklarla dükkân, hân, fabrika ve depo gibi akârâtın bi'l-müzâyede bey' veyâhûd îcârı ile bedelât-ı bâliğâsının kendilerine i'tâ edilmek üzere ashâbı nâmına emâneten mâl sandıklarına tevdî'i ve mu'âmelât ve icrâ'ât-ı mesrûdenin îfâsı zımnında vukû' bulacak sarfiyâtın "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan tesviyesi zımnında nezâret-i müşârün-ileyhâca tanzîm edilmiş olan tâ'lîmâtnâmenin bi-temâmihâ tatbîk-i ahkâmıyla emvâl-i metrûkenin te'mîn-i muhâfaza ve îdâresi ve mu'âmelât-ı umûmiyye-i iskâniyyenin tesrî' ve tanzîmî ve tedkîk ve teftîşi ve bu husûsda ta'lîmâtnâme ahkâmı ve nezâret-i müşârün-ileyhâdan ahz ve telakkî edilecek evâmîr dâ'iresinde mukarrerât ittihâz ve tatbîki ve tâlî komisyonlar teşkîli ile ma'âşlı me'mûr istihdâmı vazîfe ve salâhîyyetlerini hâ'iz olmak ve doğrudan doğruya Dâhiliye Nezâreti'ne merbût bulunmak ve bir re'îsi ile biri me'mûrîn-i dâhiliyyeden ve diğeri me'mûrîn-i mâliyyeden intihâb ve ta'yîn edilecek iki a'zâdan terekküb etmek üzere komisyonlar teşkîl edilerek mahallerde mezkûr ta'lîmâtnâmenin vâlîler tarafından icrâ-yı ahkâmı tensîb edilmiş olduğunun cevâben nezâret-i müşârün-ileyhâya teblîği ve devâ'îr-î müte'allıkaya ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındığı,

17 Mayıs 1331

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbatası*, 198/163

- 18 -

ERZURUM'DAN ÇIKARILAN ERMENİLERİN URFA VE MUSUL'UN GÜNEYİ İLE ZOR SANCAĞI'NA GÖNDERİLMELERİ

[Erzurum'dan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ve Sivas'ta iskânları uygun olmadığından, bu yöne sevk edilen Ermenilerin yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un güneyi ile Zor sancağına gönderilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

4 B. 1333 (18 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 4247 **Mahrem ve müsta'celdir.**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 4 Mayıs sene [1]331. Oradan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ile Sivas'ta iskânları kat'iyyen muvâfık olamaz. Bunların cenûba sevkleri evvelce de taraf-ı

âlîlerine teblîğ olunmuş idi. Binâ'en-aleyh Erzincan tarîkiyle Sivas'a sevk olundukları bildirilen Ermenilerin hemen yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un havâlî-i cenûbiyyesiyle Zor livâsına gönderilmesi ve ba'de-mâ ihrâc edileceklerin de münhasıran o cihete i'zâmları.

Fî 5 Mayıs sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/48

- 19 -

VAN VİLÂYETİ'NDEKİ ERMENİLERİN MUSUL, ZOR VE URFA'YA YERLEŞTİRİLMELERİ

[Vilâyetteki Ermenilerin Musul Vilâyeti ile Zor ve Urfa sancaklarında tayin edilen yerlere yerleştirilmeleri, güvenliklerinin sağlanması, taşınır mal ve eşyalarını yanlarında götürebilmelerinin sağlanması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf]

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum, Van, Bitlis Vilâyetlerine

Vilâyet dâhilindeki kurâ ve kasabâtda sâkin Ermeniler münâsebet-i mevki'iyye nazar-ı dikkate alınarak Van vilâyeti ile hem-hudûd olan kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetinin kısm-ı cenûbîsi ile Zor sancağı ve merkezi müstesnâ olmak üzere Urfa sancağında taraf-ı hükûmetten ta'yîn olunan mahallere nakl ve iskân edileceklerdir. Mahall-i iskâniyye karyelerine vürûd eden Ermeniler îcâb ve hâl ve mevki'e göre ya müteferrik sûretde mevcûd kurâ ve kasabâta inşâ edecekleri hânelere veyâhûd taraf-ı hükûmetden ta'yîn edilecek mahallerde yeniden te'sîs edecekleri köylere yerleştirilecekdir. Nakli îcâb eden Ermenilerin te'mîn-i sevk ve iskânı mahallî me'mûrîn idâresine â'iddir. Mahâll-i iskâniyyelerine sevk edilen Ermenilerin muhâfaza-i cân ve

mâllarıyla te'mîn-i i'âşe ve istirâhatleri güzergâhlarında bulunan me'mûrîn-i idâreye â'iddir. Nakl edilen Ermeniler kâffe-i emvâl-i menkûle ve eşyâlarını birlikte götürebilir. Bu sevkiyât bi't-tab' harekât-ı harbiyyenin müsâ'ade etdiği mahallerde icrâ olunur.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/93

- 20 -

DÜŞMAN TARAFTARI OLAN HIRİSTİYANLAR VE ONLARLA İŞBİRLİĞİ YAPAN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA YAPILACAK MUAMELE

[Düşman taraftarı Hıristiyanlar ve onlarla işbirliği yapan Müslümanların evlerinde arama yapılması ve Divan-ı Harb'e verilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf]

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
25 **Gâyet mahremdir**

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı'na

C. 3 Mayıs sene [1]331. Birinci mâddede beyân olunduğu vechile tasfiye mu'âmelesinin icrâsı zamânının henüz hulûl etmediğine kâni' isem de düşman tarafdârı Hıristiyanların ve Sayda hâdisesinde medhaldâr eşhâs gibi bu makûle Hıristiyanlarla tevhîd-i mesâ'î eyledikleri tezâhür etmiş ve edecek hâ'in Müslümânların hânelerinde hemân taharriyât icrâ olunarak Dîvân-ı Harb'e tevdî'lerine tarafdârım. Nezâretde dahi mahfûz vesâ'ikleri var ise gönderilmek üzere isimlerinin inbâsı.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/85

- 21 -

ERMENİ KÖYLERİ BOŞALTTIRILDIKÇA MEVCUT DURUM HAKKINDA BİLGİ VERİLMESİ

[Ermeni köyleri boşalttırıldıkça bunların miktarı, köyün ismi ve gittikleri yerler hakkında bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana, Halep, Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf]

11 B. 1333 (25 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana, Haleb, Erzurum, Van, Bitlis Vİlâyetlerine

Ermeni köyleri boşalttırıldıkça bunların mikdâr ve köyün ismiyle mahall-i sevkleri hakkında pey-der-pey ma'lûmât i'tâsının usûl ittihâzı.

Fî 12 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/113

- 22 -

RUS HUDUDUNA YAKIN OLMASI DOLAYISIYLA ERZURUM'DA BULUNAN ERMENİLERİN İHRACI

[Rus hududuna yakın olması dolayısıyla Erzurum'da bulunan Ermenilerin oradan gönderilmeleri ve Diyarbakır, Harput, Sivas Ermenilerinin ihracına lüzum görülmediği hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

13 B. 1333 (27 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 17 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 12 Mayıs sene [1]331 ve 105, 10 Mayıs sene [1]331 târîhli şifre sûreti zîre nakl olundu :

Ta'kîb olunan nokta-i nazar vilâyetin Rus hudûdunda bulunması dolayısıyla orada hiç bir Ermeni bırakmamak esâsına müsteniddir. Ba'zı kısımlardaki

Ermenilerin âcilen ihrâcı ve ba'zı cihetlerdekilerin te'cîl-i sevki bi't-tab' takdîr-i âlîlerine mevdû'dur. Diyârbekir, Harput, Sivas Ermenilerinin ihrâcına lüzûm ve ihtiyâc görülmemişdir.

Fî 14 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/129

- 23 -

ERMENİLERİN İÂŞE VE İSKÂN MASRAFLARININ MUHACİRÎN TAHSİSATINDAN TESVİYESİ

[Ermeniler için gerekli iaşe ve iskân masraflarının muhacirîn tahsisatından tesviyesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

15 B. 1333 (29 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyeti
30 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. Fî 14 Mayıs sene [1]331. Şifre. Ermeniler için vukû' bulacak masârıf-ı i'âşe ve iskâniyyenin fasl-ı mahsûs açılarak vilâyette mevcûd muhâcirîn tahsîsâtından tesviyesi.

Fî 16 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/152

- 24 -

SÜRGÜN EDİLEN ERMENİLERİN BORÇLARININ ALINMAYACAĞI

[Sürgün edilen Ermenilerin borçlarının alınmayacağına dair, Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 21 **Şifre**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 15 Mayıs sene [1]331. Teb'îd olunan Ermenilerden deynleri alınmayacakdır.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/200

- 25 -

SEVK MUAMELESİNİN ERMENİLERİN KALABALIK OLDUĞU YERLERDE TATBİKİ

[Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhas ile komite reislerinin tebid ve tevkifleri hakkındaki tebliğatın yanlış anlaşıldığı, tebid muamelesinin Ermenilerin kalabalık olduğu mahallerdeki eşhasa tatbiki hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Edirne, Halep, Urfa, Eskişehir, Maraş ve sair vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen telgraf]

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karasi	"
Bitlis	"	Kayseri	"
Haleb	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Hüdâvendigâr	"	Niğde	"
Diyârbekir	"	Eskişehir	"
Sivâs	"	Mar'aş	"
Trabzon	"		

Konya Vilâyeti'ne
Ma'mûretü'l-âziz "
Van "

Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhâs ile komite rü'esâsının teb'îd ve tevkîfleri hakkındaki teblîğâtın ba'zı mahallerde yanlış anlaşıldığı ve ekseri yerlerde ale'l-ıtlâk göze görünen eşhâsın tevkîf olunarak bir muhîtden yine ona mümâsil ve mevki' i'tibâriyle mücâvir diğer bir mahalle teb'îd edildiği ve bir çok yerlerde de hakîkî erbâb-ı mefsedet hakkında hiç bir mu'âmele yapılmadığı cereyân eden muhâberâtla te'eyyüd etmişdir. Müteşebbis ve muzır eşhâs ve komitecilerin bulundukları yerlerden aynı kâbiliyet-i fesâdiyeyi hâ'iz mahallere nakli yine kendilerini müsâ'id muhîtlere sevk demek olacağına nazaran ba'de-mâ teb'îdde bu cihetin nazar-ı dikkate alınması ve teb'îd mu'âmelesinin Ermenilerin muhît ve kesâfet i'tibâriyle iş görebilecekleri menâtıkdaki eşhâs hakkında tatbîki.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/201

- 26 -

ERMENİ KOMİTECİLERİNDEN AZADAMARD HACI HAYK TİRYAK'IN AYAŞ'A GÖNDERİLMESİ

[Taşnaksutyun Komitesi elemanlarından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın muhafaza altında Ayaş'a gönderilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf]

24 B. 1333 (7 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 12 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye sevk edilmiş olan Taşnaksutyun Komitesi erkânından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın mahfûzan Ayaş'a i'zâmı.

Fî 25 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/273

- 27 -

TİCARET VE BENZERİ SURETLERLE İKAMET EDEN ERMENİLERİN YERLERİNDE BIRAKILMALARI

[Ermenileri göç ettirilen yerlerde, ticaret vesair suretle ikamet eden Ermenilerin yerlerinde bırakılmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23 **Şifre**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 23 Mayıs sene [1]331. Ermenileri ihrâc olunan livâ mülhakâtında ticâret vesâ'ir sûretle ikâmet eden Ermenilerin esâsen mukayyed bulundukları memleketlerinde bırakılmaları muvâfıkdır.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/295

- 28 -

EZİNE'DE BULUNAN 500 ERMENİNİN ORADA BULUNMASININ UYGUN OLMADIĞI VE BAŞKA YERLERE SEVKLERİ

[Ezine'de bulunan 500 Ermeniden komitelere mensub olanların yakalanması ve diğerlerinin de liva dahilinde uygun bir yer bulunursa oraya, bulunamazsa Karesi'ye sevklerinin uygun olacağı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 16 **Şifre**

Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'na

Ezine'de mevcûd beş yüz nüfûs Ermeninin mahall-i mezkûrda bulunmaları ora kumandanlığınca muvâfık görülmediği ve bunların geçen İtalya

harbinde şenlik yapdıkları da işidilmiş olduğu cihetle komitelere mensûb olanların der-desti ve diğerlerinin nakl-i hâne ettirilmeleri Başkumandanlık Vekâleti'nden iş'âr kılınmışdır. Merkûmûndan ihrâc edileceklerin livâ dâhilinde münâsib bir mahall bulunduğu takdîrde oraya bulunamadığı sûretde Karesi'ye sevkleri ve inbâsı.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/289

- 29 -

GÖÇ EDEN ERMENİLERİN GERİDE BIRAKTIKLARI MAL VE EŞYALARLA, SEVKLERİ TEHİR EDİLEN ERMENİLER

[Göç eden Ermenilerin geride bıraktıkları eşyalarının değeri hükümetçe sahiplerine ödeneceğinden terkedilmiş malların korunarak sahibleri adına satılması ve güçsüz kadınlarla askeri imalâthanede çalışanların sevklerinin tehiri hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**
20 **Müsta'cel**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs [1]331. Ermenilerin birlikde götüremiyecekleri eşyânın kıymeti hükûmet tarafından ashâbına te'diye edileceği cihetle emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve ashâbı nâmına bi'l-müzâyede bey'i îcâb eder. Bu husûsdaki ta'lîmât-ı mufassala postadadır. İ'mâlâthâne-i askerîde çalışanlarla aceze-i nisvânın şimdilik te'hîr-i sevkleri câ'izdir.

Fî 27 Mayıs [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/303

- 30 -

DEVELİ'DEN AKSARAY'A GÖNDERİLEN ERMENİLER.

[Develi'nin Küçük İncesu köyünden Ermenilerin Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

26 B. (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kayseri**

Develi kazâsında Küçük İncesu karyesinin yüz altmış hânede altı yüzden ibâret Ermeni ahâlîsinin kâmilen dünkü gün Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldıkları ma'rûzdur.

Fî 27 Mayıs [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. *DH.EUM*, 2. Şb. 68/36

- 31 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ TALİMAT İLE İAŞE VE İSKÂN MASRAFLARINA KARŞILIK GÖNDERİLEN HAVALE

[Ermenilerin yerleştirilmeleri ile ilgili talimatnamenin postada olduğuna ve muhacirin tahsisatından beş yüz bin kuruşluk havalenin yiyecek ve yerleşme masrafları olarak gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf]

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
19 **Şifre**

Musul Vilâyeti'ne

C. Fî 19 Mayıs sene [1]331. Ermenilerin sûret-i iskânlarına â'id mufassal ta'lîmâtnâme postadadır. Muhâcirîn misillü i'âşe ve iskânları [masârıfının] muhâcirîn tahsîsâtından beş yüz bin gurûşluk havâlenâme tebliğ etdirilmiştir.

Fî 27 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/305

- 32 -

KONYA'YA SEVK OLUNAN ZEYTUN ERMENİLERİNE YARDIM AMACIYLA BİR AMERİKALI ÜYE GÖNDERİLMEK İSTENDİĞİ

[Konya'ya sevk olunan Zeytun Ermenilerine, Amerikan heyetinden bir üyenin yardım amacıyla gönderilmesinde sakınca olup olmadığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne gönderilen şifre telgraf]

27 B. 1333 (10 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 32 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Oraya sevk olunan Zeytûn Ermenilerine Amerika hey'etinden, berây-ı mu'âvenet bir a'zâ gönderilmek isteniliyor, mahzûr olup olmadığının iş'ârı.

Fî 28 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/312

- 33 -

KÜÇÜK İNCESU DIŞINDA LİVA VE BAĞLI YERLERDEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN UYGUN OLMADIĞI

[Yerleri değiştirilen Ermenilerin, gittikleri yerlerde de çoğunluğu sağlayacakları ihtimali gözönüne alınarak Küçük İncesu'dan başka yerlerden Ermeni çıkarılmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

29 B. 1333 (12 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 24 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 27 Mayıs sene [1]331. Kasaba ve mülhakâtından Ermenilerin ihrâcı bi'l-âhare bunların gidecekleri mahallerde de büyük bir kitle teşkîl ve ekseriyet

te'mîn etmelerini intâc edeceğinden muvâfık değildir. Binâ'en-aleyh Küçükincesu'dan başka ba'de-mâ livâ mülhakâtından Ermeni çıkarılmayacakdır.

Fî 30 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/326

- 34 -

SEVK OLUNAN ERMENİLERİN YOLLARDA KORUNMALARI, BUNLARA SALDIRANLARIN CEZALANDIRILMALARI

[Ermenilerin sevkleri esnasında yollarda muhafaza edilmeleri, firar edenlerle bunlara saldıranların cezalandırılmaları, sevk için eski yolun kullanılması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 25 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 39 Mayıs sene [1]331. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde çalışılması ve esnâ-yı sevkde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarının me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vakâyi' tahaddüsüne kat'iyyen meydân ve imkân bırakılmayacakdır. Binâ'en-aleyh çıkarılan Ermenilerin diğer yolun pek uzun olmasına mebnî kemâ-fi's-sâbık eski tarîkden sevklerine devâm olunması ve ancak güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır, keyfiyet Diyârbekir, Ma'mûretü'l-aziz, Bitlis'e de yazılmışdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/10

- 35 -

ERZURUM'DAN SEVK OLUNAN ERMENİLERİN TAARRUZA UĞRADIĞI, MUHAFAZALARI İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİN ALINMASI

[Erzurum'dan sevk olunan bir kafilenin Kürdler tarafından katledildiklerinin bildirildiği, sevk olunanların yollarda korunmaları için gerekli önlemlerin alınması, aykırı harekette bulunanların cezalandırılması ve karşılıklı çatışmalara meydan verilmemesi hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır, Mamuretülaziz ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 20 **Şifre**

Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Bitlis Vilâyetlerine

Erzurum'dan ihrâc olunan Ermenilerden beş yüz nüfûsluk bir kâfilenin Erzincan ile Erzurum arasında Kürdler tarafından katl edildiği Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr olunmuşdur. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde çalışılması ve esnâ-yı sevklerinde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarına me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vekâyi' tahaddüsüne kat'iyyen meydân ve imkân bırakılmayacaktır. Binâ'en-aleyh o tarîkle gelecek Ermenilerin güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylülerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/9

- 36 -

SUŞEHRİ ERMENİLERİNİN SEVKİ SİVAS'TAKİLERİN SEVK OLUNMAMASI

[Suşehri Ermenilerinin sevkine ve Sivas Ermenilerinin Nezâretin fikri alınmadıkça şimdilik sevk olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 304 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

C. 29 Mayıs sene [1]331. Suşehri Ermenilerinin ihrâcı muvâfıkdır, ma'a-mâfîh vilâyetinizden Ermenilerin ihrâcı şimdilik münâsib görülmediğinden ba'demâ lüzûm ve îcâb-ı kat'î görülmedikçe ve buranın fikir ve mütâla'ası alınmadıkça Ermeni sevk olunmaması lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/7

- 37 -

SİS ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Sis Ermenilerin tamamen sevklerinin uygun olduğuna dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 4479 **Mahrem ve müsta'celdir**

Adana Vilâyeti'ne

C. 2 Mayıs [1]331. Sis Ermenilerin kâmilen sevkleri münâsibdir.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/51

- 38 -

ON BİN MUHACİRİN DERHAL SEVKİNE İMKÂN OLMADIĞI

[Muhacir sevkine imkân olmadığı, Müslüman muhacirlerden mühim nüfûsun iskân edileceği ve Ermeni köyleri hakkında istenilen iktisâdî ve coğrafî malumâtın itibara alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
41 **Şifre**

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. Fî 2 Haziran [1]331. Ahvâl-i hâzıra dolayısıyla derhâl on bin muhâcirin celb ve sevkine imkân yokdur. Karîben İslâm mültecîlerinden nüfûs-ı mühimme berây-ı iskân oraya gönderilecekdir. Ermeni köyleri hakkında istenilen ma'lûmât-ı iktisâdiyye ve iklîmiyye sevkiyât ve tevzî'ât-ı umûmiyyede merkezce nazar-ı i'tibâra alınması elzem bulunduğundan me'mûrîn-i mülkîye vâsıtasıyla istihsâl edilecek ma'lûmât-ı kâfiyenin sür'at-i i'tâsına himmet buyurulması.

Fî 4 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/39

- 39 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN DURUMLARININ TAHKİKİ

[Maraş ve sair yerlerden vilâyetin güneydoğusuna sevk edilmek üzere gönderilen Ermenilerden bir kısmının vilâyet merkezinde bırakıldıkları haberinin tahkikine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 38 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Vilâyet dâhilinde çıkarılacak Ermeniler hakkında 10 Mayıs sene [1]331 târîh ve 18 numrolu şifre ile ta'lîmât-ı mahsûsa verilmiş idi. Binâ'en-aleyh şimdiye kadar hiç bir şey yapılmaması sebebi anlaşılamadı ve bu cihetin ve bir de Mar'aş vesâ'ir mahallerden vilâyetin cenûb-ı şarkîsine sevk olunmak üzere oraya gönderilen Ermenilerden ba'zılarının merkez-i vilâyetde bırakdırılmakda olduğu istihbâr olunduğundan böyle bir mu'âmele mesbûk olub olmadığının ser'îan bi'l-etrâf iş'ârı.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/54

- 40 -

ERMENİ KATOLİK MİSYONERLERİN ERZURUM'DA KALMALARI

[Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik sevkedilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 28 **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik orada kalmaları daha münâsibdir.

Fî 3 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/55

- 41 -

ERMENİ MURAHHASASININ SÜRÜLMESİ

[Ermeni murahhasasının sürülmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

6 Ş. 1333 (19 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 26 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 3 Haziran sene [1]331. Ermeni murahhasasının hemen nefy ve teb'îdi muvâfıkdır.

Fî 6 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/64

- 42 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ BATISINA YERLEŞTİRİLMELERİ

[Musul Vilâyeti'ne gönderilen Ermenilerin Bağdat hattının batısında bulunan mahallere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf]

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Musul Vilâyeti'ne

Berây-ı iskân vilâyet dâhiline gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının şimâl ve şarkına kat'iyyen yanaşdırılmayarak münhasıran mezkûr hattın garbına tesâdüf eden mahallerde iskân edilmeleri esbâbının istikmâli ve şu [takayyüdün] muhâfazasına mütemâdiyen i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/83

- 43 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ DOĞU VE GÜNEYİNE YERLEŞTİRİLMELERİ

[Gönderilecek Ermenilerin Bağdat hattının güneyine yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa ve Zor mutasarrıflıklarına şifre telgraf]

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Urfa ve Zor Mutasarrıflıklarına

Berây-ı iskân oraya gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının [şark] ve cenûb kısmına tesâdüf eden arâzîde iskân edilmeleri ve şu tekayyüdün muhâfazasına [mütemâdiyen] i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır
Talât

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/84

- 44 -

ERMENİ AHALİNİN SEVK YERLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[Tahliyesi kararlaştırılan, Ermenilerle meskûn köy ve kasaba ahâlisinin isim ve miktarlarının ve nerelere sevkedileceklerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz, Trabzon, Sivas vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

11 Ş. 1333 (24 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Ma'mûretü'l-azîz, Trabzon, Sivas Vilâyeti'yle Canik Mutasarrıflığı'na

Tahliyesi tekarrür eden Ermenilerle meskûn köy ve kasabalar esâmî ve mevâki'iyle ahâlîsi mikdârının ve ne tarîkle nerelere sevk edileceğinin ve bu bâbdaki ma'lûmât ve mutâla'alarının serî'an iş'ârı.

Fî 11 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/136

- 45 -

ERMENİ ÇOCUKLARININ YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

[Yerleri değiştirilen veya uzaklaştırılan Ermenilerin küçük çocuklarının eytamhânelere yerleştirilmeleri için, münasip bina bulunup bulunamayacağının ve ne kadar çocuk olduğunun bildirilmesine dair Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Diyarbakır, Adana, Trabzon, Sivas, Bitlis, Van ve sair vilâyetlere çekilen şifre telgraf]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
Husûsî numro: 327
Umûmî numro: 194195 **Dahiliye şifresiyle kapatılacaktır.**

Diyârbekir, Haleb, Trabzon, , Erzurum, Sivas Bitlis, Ma'mûretü'l-azîz, Van vilâyetleriyle Mar'aş Mutasarrıflığı'na

Mevki'leri tebdîl veya birer sûretle teb'îd edilen Ermenilerin on yaşından dûn çocuklarını dâru'l-eytâm te'sîsiyle veya mü'essisi dâru'l-eytâmlara celb ile ta'lîm ve terbiye etmek mutasavver olduğundan bunlardan vilâyet dâhilinde ne kadar çocuk bulunduğunun ve orada dâru'l-eytâm te'sîsi için münâsib binâ bulunub bulunamayacağının âcilen iş'ârı.

Fî 13 Haziran sene [1]331

Ma'ârif Nâzırı

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/150

- 46 -

ERMENİ SEVKİYATIN EMNİYET İÇİNDE YAPILMASI

[İbraçlarına teşebbüs olunan Ermenilerin güvenliklerinin temin edilerek sevklerine devam edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4578
Mahrem **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. İhrâclarına teşebbüs olunan Ermenilerin te'hîr-i sevkleri bi't-tab' kâbil değildir. Binâ'en-aleyh sevklerine kemâ-fi's-sâbık devâm edilmesi ma'a-mâ-fih gerek eldeki mevcûd kuvvetle ve gerek inde'l-iktizâ oradan isti'âne ile muhâfazalarına i'tinâ olunması.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/156

- 47 -

SAHİPSİZ ERMENİ ÇOCUKLARININ DURUMU

[Sahipsiz Ermeni çocuklarının bulundukları mahallerde kalmalarının münasip görüldüğüne dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4573
Mahrem **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 12/13 Haziran sene [1]331. İş'âr olunan sâhibsiz Ermeni çocuklarının şimdilik bulundukları mahallerde kalmaları münâsibdir.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/163

- 48 -

RUMLARIN ERMENİ VE RUM KÖYLERİNE DAĞITILMALARI

[Gelecek olan Rumların Rum ve Ermeni köylerine dağıtılmalarına ve bunların dahile yayılmalarının önlenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
42 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. Fî 9 Haziran sene [1]331. Vürûd edecek Rumların izdihâma bakmayarak Rum ve Ermeni köylerine tevzî'i zarûriyyât-ı siyâsiyyedendir. Bunların dâhile intişârlarına mümâna'at olunması.

Fî 13 Haziran sene[1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/158

- 49 -

DERSİM EŞKİYASININ ERMENİ KAFİLELERİNE SALDIRILARI

[Erzurum'dan sevk edilen Ermenilerin Dersim eşkiyası tarafından yolları kesilerek katledilmeleri üzerine, gerekli tedbirlerin alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî **Mahrem ve Müsta'celdir**
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Muhâfaza tahtında Erzurum'dan sevk olunan Ermeni kâfilelerinin Dersim eşkiyâsı tarafından yolları kesilerek katl edildikleri ve bunların ellerinden Ermeni kâfilelerini kurtarmak kâbil olmadığı Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr

olunuyor. Dersimlilerin bu sûretle tevâlî-i cinâyetleri kat'iyyen câ'iz olamayacağından gelen kâfilelerin te'mîn-i masûniyyetlerine â'id tedâbîrin serî'an istikmâli.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/162

- 50 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN MALLARININ MUHAFAZA EDİLMESİ

[Nakillerine karar verilen Ermenilerin mallarının muhafazasına ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas, Trabzon ve Mamuretülaziz vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na çekilen şifre telgraf]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Nakl ve sevkleri takarrur eden Ermenilerin berâberlerinde götüremeyecekleri emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlenin sûret-i idâre ve muhâfazası hakkındaki ta'lîmâtnâme posta ile der-dest-i irsâl olduğundan şimdilik emvâl-i mevcûdenin taht-ı muhâfazaya aldırılması.

Fî 14 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/202

- 51 -

MÜLTECİLERİN ERMENİ KÖYLERİNDE İSKÂNI

[Mültecilerin boşaltılan köylere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
35 **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. Mültecîlerin dâhil-i vilâyetde tahliye edilen Ermeni köylerinde iskânı.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/189

- 52 -

HARP BÖLGELERİNDEKİ AHALİNİN TEVZİİ

[Harp bölgelerinden göç eden ahalinin, vilâyet içinde ve Van vilâyetinin boşaltılan Ermeni köylerine dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum Vilâyeti'ne

Menâtık-ı harbiyyeden hicret eden ahâlînin vilâyât-ı sâ'ireye dağılmalarına meydân verilmeyerek dâhil-i vilâyetde ve Van Vilâyeti'nin tahliye edilen Ermeni köylerine tevzî'i.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/203

- 53 -

DÜYUN-I UMUMİYEDEKİ ERMENİ MEMURLARIN YERİNDE KALMASI

[Düyun-ı Umumiye'deki Ermeni memurların yerlerinde kalmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 14 Haziran sene [1]331. Düyûn-ı Umûmiyye'de bulunan Ermeni me'mûrlar şimdilik kalsın.

Fî 15 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/221

- 54 -

METRÛK MALLARIN MUHAFAZA VE DEFTERE KAYDEDİLMESİ

[Terkedilen malların muhafazası ve kaydı için Maliye ve Mülkiye memurlarından bir komisyon oluşturulması gerektiğine ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
29 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. Fî 10 Haziran sene [1]331. Emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve sebt-i defter edilmesi zımnında me'mûrîn-i Mülkiye ve Mâliye'den mürekkeb komisyon teşkîli muktezîdir. Bu bâbdaki mufassal ta'lîmâtnâme fî 28 Mayıs sene [1]331 târîhinde postaya verilmişdir, vusûlünün iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]331.

Nâzır

Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/226

- 55 -

SEVK EDİLEN ERMENİLER HAKKINDA YETERLİ MALUMAT BULUNMADIĞI

[Sevk edilmeye başlanan Ermenilerin, nereden nereye ve ne kadar sevkleri bilinmediğinden, gerekli malumatın gönderilmesine

dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Mamuretülaziz ve Diyarbakır vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Sevklerine ibtidâr olunan Ermeniler mikdârı hakkında bir gûne ma'lûmât alınamadı. Şimdiye kadar nerelerinin sevkiyâtına başlanılmış ve nerelere sevk edilmişlerdir sür'at-i iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]335

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/222

- 56 -

URFA LİVASI DAHİLİNDEKİ MÜSLÜMANLARLA ERMENİLER ARASINDAKİ SÜRTÜŞMELER

[Urfa Livası dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler arasındaki sürtüşmelerin arttığı ve buna karşılık gerekli tedbirlerin alınmadığı yolundaki haberin incelenerek gerekli izahatın yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

Livâ dâhilinde Ermenilerle ahâlî-i İslâmiyye arasındaki münâsebâtın kesb-i vehâmet ettiği ve bu bâbda ciddî bir tedbîr yapılmadığı haber alınıyor. Fi'l-hakîka Ermenilerle İslâmlar arasında mukâteleyi intâc edecek bir münâferet mevcûd mudur ve oradan şimdiye kadar muzır ve müteşebbis ne kadar Ermeni çıkarılmışdır? Bu bâbda yapılmış olması lâzım gelen tedâbîr hakkında âcilen îzâhât i'tâsı.

Fî 18 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/267

- 57 -

ORDU, PERŞEMBE, ULUBEY, GÖRELE, TİREBOLU, SÜRMENE VE TRABZON'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER.

[Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Sürmene, Tirebolu ve Trabzon'dan sevk edilen Ermenilerle, meydana gelen olaylara dair Trabzon Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Trabzon**

Ermenilerden Giresun'dan üç yüz yirmi sekiz kişinin ve Ordu kazâsının Perşembe nâhiyesinden üç yüz doksan nüfûs ile eşhâs-ı muzırradan mürekkeb bir kâfilenin ve Ulubey nâhiyesinden otuz kadar asker firârîsinin ve Sürmene'den iki yüz doksan ve Tirebolu kazâsından kırk beş kişinin daha sevk olundukları ve Ordu kazâsından iki gün evvel sevk edilen otuz altı kişilik bir kâfilenin Ulubey Orman civârında firâra tasaddî etmesine mebnî altısının meyyiten istîsâl ve diğerlerinin tekrâr ilticâya icbâr edildiği ve Görele kazâsında mevcûd iki yüz elli nüfûsun kâmilen çıkarıldığı ve Tirebolu'dan tertîb olunan üçüncü kâfileye iştirâk eden Papaz Karabet'in â'ilesiyle isimleri henüz tahkîk edilemeyen birkaç kişiyi hânesinde bırakarak evine içeriden ateş verdiği ve her ne kadar kapı kırılarak içeri girilmeye teşebbüs olunmuşsa da kapı güçlükle açılabilmesine ve içeridekilerin isti'mâl-i silâha başlamalarına mebnî eve girmek kâbil olamayarak mezkûr hâne ile derûnunda bulunan dokuz nüfûsun ve civârdaki dört hânenin yandığı, ve tedâbîr-i müttehize sâyesinde bir gûnâ vekâyi' hudûsuna mahal bırakılmaksızın kasabada bulunan Ermenilerin umûmiyetle toplattırılarak askerî depoyuna habs edildikleri mahallerinden bildirilmesine ve Trabzon şehriyle köylerinden dahi bugün üç bin dört yüz Ermeni yola çıkarılmış ve Trabzon'da bir Ermeninin hânesini ihrâk sûretiyle îkâ-ı mel'anete tesaddîsi hânesinin muhterik olması ve kendisiyle topcu zâbiti bulunan mahdûmunun habsiyle netîcelenmiştir.

Fî 18 Haziran [1]331

Trabzon Vâlîsi
Cemâl Azmî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/41

- 58 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİLERİN SEVKİ

[Sevk olunan Ermenilerin memleketlerinde kalmak için ihtidâ ettikleri anlaşıldığından, ihtidâlarına bakılmaksızın belirlenen yerlere sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti Kalemi **Şifre**
Husûsî: 4635 **Mahrem**

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Van, Urfa, Kütahya, Mar'aş, İçel, Eskişehir Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

İhrâc olunan Ermenilerden ba'zılarının müctemi'an veyâ münferiden arz-ı ihtidâ etdikleri ve bu sûretle memleketlerinde kalmak çâresini te'mîne çalışdıkları anlaşılıyor. İhtidâ bir netîce-i kanâ'at olduğu için kat'iyyen bu gibi mesâ'ilde mevzû'-ı bahs olamaz ve hiç bir zaman bu şekilde vukû' bulacak ihtidâlara i'timâd olunamaz. Binâ'en-aleyh öteden beri kendilerini menfa'atlerini tehlikede gördükleri zaman bir vâsıta-i iğfâl olarak ihtidâ etdiklerini ileri süren bu kabîl eşhâsın mürâca'atlarına sûret-i kat'iyyede atf-ı ehemmiyyet edilmemesi ve bi'l-âhere İslâm nâmı altında da neşr-i mefsedetden geri kalmayacak bu âdemlerin ihtidâ etseler bile yine ta'yîn olunan mahallere sevklerinden sarf-ı nazar olunmaması ehemmiyetle teblîğ olunur.

Fî 18 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/254

- 59 -

ESNAF VE TÜCCAR ERMENİLERİN DIŞINDAKİ KOMİTECİ ERMENİLERİN UZAKLAŞTIRILMASI.

[Komiteci ve muzır Ermenilerin uzaklaştırılması ve esnaf ve tüccarın kasabaları değiştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Diyarbakır, Mamuretülaziz valilikleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

22 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon, Sivas, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz Vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunacak Ermenilerden komitecilerle hükûmetçe muzır tânınmış eşhâsın â'ileleriyle birlikde teb'îdleri ve kendi işleriyle meşgûl tüccâr ve esnâfın vilâyet/livâ dâhilinde kasabaları tebdîl edilmek üzere alıkonulması münâsib görüldüğünden ba'de-mâ o sûretle hareket olunması.

Fî 21 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/287

- 60 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞI VE BULGAR TEBAASINDAN BİR ERMENİNİN BULGARİSTAN'A GİTME TALEBİNİN KARARA BAĞLANMASI.

[Beyoğlu'nda sakin Bulgar tebasından bir Ermeninin Bulgaristan'a dönmek istemesi üzerine ortaya çıkan durumun neticeye bağlanması hususunda Hariciye Nezâreti'nden Başkumandanlık Vekaleti'ne tezkire.]

21 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umur-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi
Siyasî 1016-68071
Târîh: 21 Haziran sene [1]331

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Beyoğlu'nda Sorep Agob sokağında sâkin Bulgaristan teb'asından Jan Kirkor Kavafyan Bulgaristan'a avdet etmek isteyerek vesîka almak üzere mahallesi polis komiserliğine mürâca'âtına cevâb-ı redd almasına mebnî Bulgaristan General Konsolatosu'nu haberdâr etmesiyle bu bâbda îzâhât almak ve seyâhata lâzım olan vesîkayı istemek içün polis müdîriyetine konsoloshâneye gönderilmiş ise de Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye gitmeleri men'olunduğu cihetle vesîka i'tâsında imtinâ' edildiği. Bulgaristan Sefâreti'nden beyân ve merkûmun bilâ-te'hîr Bulgaristan'a avdet edebilmesi İçün emr i'tâsı iltimâs olunmaktadır.

Memâlik-i Osmâniyede bulunan gerek Osmânlı gerek ecnebî bi'l-umûm Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerine ve memâlik-i ecnebiyede mukîm aynı sınıflara mensûb Ermenilerin de bizim tarafa duhûllerine müsâ'ade olunmaması karârgâh-ı umûmîce bi'l-ittihâz zâbıtaya teblîğ olunan karâr îcâbı olduğu lede's-su'âl Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden ifâde edilmişdir. Memâlik-i ecnebiyede bulunan Osmânlı ve ecnebî Ermenilerin Memâlik-i Osmâniye'ye duhûllerini ve tâbi'iyyet-i Osmâniyeyi hâ'iz Ermenilerin de memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerini hasbe'l-hâle men'etmek husûsunda Hükûmet-i seniyye muhtâr ise de, ecnebî, ale'l-husûs bî-taraf ve kendileriyle hüsn-i münâsebâtı arzu ettiğimiz devletler teb'asından olan Ermenilerin böyle bir karâr-ı umûmî ile sûret-i mutlaka ve gayr-ı muvakkatede buradan çıkmalarına mümâna'at olunması şikâyâta bâdî sefâretler cânibinden reddi her sûretle müte'azzir olacağına göre karârın buradan gidecek ecnebî Ermenilere â'id kısmının tatbîkinden ferâgat edilip edilmemek emrindeki mutâla'a-i aliyyelerinin izhârına himmet buyurulması mütemennâdır efendim.

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 61 -

ERMENİLERİN BOŞALTILDIĞI YERLERDEKİ MAHSÜLLERİN KALDIRILMASI

[Ermenilerin tahliye ettikleri yerlerdeki mahsüllerin toplanması hususunda güçlük çıktığı, toplama işleminin emval-i metruke komisyonları nezaretinde yapılması, bu hususta gereken ihtiyaçların bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâretin'den Sivas Diyarbakır ve Mamuretülaziz vilâyetlerine şifre telgraf]

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı A'şâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti **Şifre**

Sivas, Diyârbekir ve Ma'muretü'l-azîz Vilâyetlerine

Ermeniler tarafından tahliye edilmiş mahallerde metrûk mezrû'âtın kaldırılub elde edilmesi hakkında ta'lîmâtnâmede münderic mevâddın ba'zı mahallerde tatbîke imkân bulunmadığı anlaşılmış ve bunların emvâl-i metrûke komisyonlarının nezâreti tahtında olmak üzere masârıfı muhâcirîn tahsîsâtından verilerek Hükûmetce biçdirilüb harman edilmesi ve alınacak mahsûlden masârıf-ı- vâkı'â bi't-tenzîl mütebâkîsinin takdîr olunacak fiy'ât mûcebince cihet-i askeriyeye tevdî'i münâsib görülerek bu husûsta cihet-i askeriyece amele

taburlarıyla mu'âvenet-i fi'liyye îfâsı te'mîn edilmiş olduğundan zikrolunan mahsûlâtın kaldırılması içün asker veyâ ahâlîden ne mikdâr amele ve ne cins makine ve âlât ve edevâta ihtiyâc bulunduğunun serî'an tedkîkiyle mütâla'âlarıyla birlikde iki güne kadar îş'ârı.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/301

- 62 -

ERMENİLERİN İSKÂN EDİLECEKLERİ BÖLGENİN GENİŞLETİLEREK, MÜSLÜMAN NÜFUSUN % 10'U NİSBETİNDE İSKÂNI

[Ermenilerin iskan edilecekleri bölgenin genişletilerek, İran hududu, Musul, Halep ve Suriye vilâyetlerine Müslüman nüfusun % 10'u nisbetinde Ermeni yerleştirilmesinin kararlaştırıldığına dair Dahiliye Nezâreti'inden Zor Mutasarrıflığına şifre telgraf]

22.Ş.1333(5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyîr ve Muhacirin Müdîriyeti
24

Zor Mutasarrıflığı'na

C. 16 Haziran [1]331. Ermenilerin iskân edilecekleri mıntıka tevsî' edilerek Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometre mesâfede vaki' kurâ ve kasabât dahî dahil olduğu halde Musul Vilâyetinin havâli-i cenûbiye ve garbiyesi ve Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şarkî ve cenûbîsi ve Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhilindeki kurâ ve kasabâtda ahâlî-i Müslime nüfûsunun yüzde onu nisbetinde tevzi'leri mukarrer olmağla aksâm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere livânın kâffe-i kasabât ve kurâsında iskânları zarûrî olan ahali-i merkumenin nisbet-i mua'yyene dâ'iresinde tevzî'leriyle muhtâç olanlarının taraf-ı hükûmetden iskânlarının icrâsı.

Fi 22 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/308

- 63 -

ERMENİLERİN İSKÂNINA TAHSİS EDİLEN YERLERİN GENİŞLETİLMESİ

[Ermenileri iskân etmek için tahsis edilmiş olan yerlerin genişletilerek, Kerkük, Diyarbakır ve Halep bölgesindeki yerleşim planının tamimi ve iskânın Müslüman nüfusun % 10'unu geçmeyecek şekilde uygulanması hususunda Dahiliye Nezâreti'den çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşayîr ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 361 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'lazîz, Musul Vilâyâtına, Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâsetine, Zor, Mar'aş, Canik, Kayseri, İzmit Mutasarrıflıklarına, Haleb Emvâl-i Mütrûke Komisyon Riyâseti'ne

Ermenilerin iskânlarına tahsîs edilen mıntıka görülen lüzûm üzerine ta'dîl ve tevsi' edilmişdir.

1- Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometro mesâfede kâ'in kasabât ve kurâ dahî dâhil olduğu hâlde Musul vilâyetinin havâli-yi cenûbiyye ve garbiyyesi.

2- Diyârbekir hudûdundan yirmi beş kilometro dâhilde ve Habur ve Fırat nehirleri vâdisindeki ma'mûreler dâhil olmak üzere Zor sancağının cenûb ve garbı.

3- Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere şark ve cenûb ve cenûb-ı garbîsinde vâki' kâffe-i kurâ ve kasabât ile Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhil olmak üzere şimendüfer güzergâhlarından yirmi beş kilometro dâhil vâki' kasabât ve kurâda ahâlî-i Müslime nüfûsunun yüzde onu nisbetinde tevzî' ve iskân edileceklerdir. Sevkiyâtın ona göre tertîb ve icrâsı ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/315

- 64 -

ERMENİLERİN MENKUL MALLARINI MÜSLÜMANLARA SATABİLECEKLERİ

[Ermenilerin menkul mallarını bedeli mukabilinde Müslüman ahaliye satabilecekleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dörtyol/Adana Emvâl-ı Metrûke Komisyon Riyâseti'ne şifre telgraf]

24 Ş. 1333 (7 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
5 **Şifre**

Dörtyol/Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

C. Fî 17 Haziran [1]331. Ermenilerin kable's-sevk iş'âr-ı vâlâları vechile emvâl-i menkûlelerini Müslim ahâlîye bedel-i ma'lûm mukâbilinde bey' ve ferâğ eylemeleri şâyân-ı kabûl olabilir.

Fî 24 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/346

- 65 -

UZAKLAŞTIRILAN ERMENİLER ARASINDA REJİDE GÖREVLİ KİMSELERİN BİLDİRİLMESİ

[Uzaklaşıtırılan Ermeniler arasında rejide görev almış kimselerin, uzaklaştırılma sebepleri ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

27 Ş. 1333 (10 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umumiyye Müdiriyyeti **Şifre**

Erzurum, Sivas, Trabzon, Bitlis, Mamuretü'l-azîz, Diyârbekir, Adana Vilâyetleriyle Mar'aş, Canik Mutasarrıflıklarına

İhrac ve teb'îd olunan Ermeniler meyânında rejide müstahdem olanlar bulunup bulunmadığının ve var ise esbâb-ı teb'îdlerinin ve isim ve me'mûriyetlerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 27 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/368

- 66 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN BORÇLARININ TESBİTİ VE MALLARININ MUHAFAZASI

[Memleket içinde sevkedilen Ermenilerin borç senetlerinin kaydedilerek, terkettikleri emvalin ecnebinin eline geçmesine müsaade edilmeyerek muhafazalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf]

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 25 Haziran sene [1]331. Dâhile sevk edilen Ermeniler zimmetinde mevcûdiyeti iddi'â olunan matlûbâta müte'âllik senedâtın târîh ve şekillerinin tasfiye-i düyûn mu'âmelâtında olduğu gibi şimdiden sebt-i defter edilmesi ve bu senedât dolayısıyle muvâza'aya meydân verilmemekle berâber Ermenilerin uhdesindeki emvâlin ecânib ve sâ'ire yedine geçmesine müsâ'ade edilmemesi ve muvâza'a ihtimâli bulunan mukâvelâtın tasdîk edilmemesi ve emvâl-i menkûleden mürûr-ı zamanla bozulmak ihtimâli olanlar ile hayvânâtdan mâ'adâsının hıfzı ve bankalar ile mü'essesât-ı ticâriyenin hukûk ve matlûbâtı mahfûz olub ancak bu matlûbâtın mahkemece sâbit oldukdan sonra ba'de'l-hükm tesviyesi muktezîdir.

Fî 28 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/393

- 67 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞININ OSMANLI TEBASI DIŞINDAKİLERİ İLGİLENDİRMEDİĞİ

[Ermenilerin ülkeye giriş çıkışlarına müsaade olunmaması emrinin ecnebi tebaya teşmil edilemeyeceği hakkında Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciciye Nezâreti'ne tezkire]

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 12504/5723

Hâriciye Nezâret-i Celilesine
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

21 Haziran [1]331 târîh ve 1016/68071 numrolu tezkire-i fahîmâneleri cevâbıdır. Dâhilden hârice ve hâricden dâhile hiç bir Ermeninin seyâhatine müsâ'ade edilmemesi hakkındaki emr ve karâr-ı ma'lûmun yanlışlıkla teb'a-i ecnebiye[ye] de teşmîl edildiği anlaşılmış olmağla "teb'a-i ecnebiyeden olan Ermenilerin hâricden dâhile girmemesi ve dâhilden hârice çıkmak isteyen dost ve bî-taraf devletler teb'ası Ermenilerin hüsn-i hâl ve hüviyetleri Hükûmetce tasdîk edilmek şartıyle azîmetlerine müsâ'ade olunması ve Osmânlı Ermenilerden ise hiç kimsenin dâhil ve hârice seyâhatına müsâ'ade olunmaması" sûretinde Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine yazılmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

28 Haziran sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 68 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN YERLERİNİN İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[Çıkarılan Ermenilerin miktarlarıyla çıkarıldıkları mahallerin isimleri ve tahliye edilen mahallere muhacir iskânı hakkında malumat verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 377 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Mar'aş, İzmit, Canik, Kayseri Vilâyât ve Elviyesine

Çıkarılan Ermenilerin mikdârıyla çıkarıldıkları mahallerin mevkî' ve esâmîsi hakkında evvel ve âhir istenilen ma'lûmâta ba'zı taraflardan henüz cevâb verilmediği gibi verilen ma'lûmât da siyâset-i iskâniyenin ta'yîni ve muhâcirîn tevzî'i emrinde bilinmesi lâzım olan esâsâtı ihtivâ etmediğinden nerelerden ne kadar Ermeni hangi târîhde nerelere sevk edilmişdir kısmen ve tamâmen tahliye edilen kurâ ve kasabâtın esâmî ve mevâki'inin ve buralara muhâcir göndermek îcâb edib etmediğinin gönderilmesi îcâb eden muhâcirîn mikdârının ve civârdan temdin ve iskân edilebilecek aşâ'ir mevcûd olub olmadığının tekrâr istiş'ârına mecbûriyet hâsıl olmuşdur. Ma'lûmât ve mütâla'ât-ı mukteziyenin sür'at-i inbâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/412

- 69 -

TEHCİR OLUNAN ERMENİLERİN METRUKATI HAKKINDA YAPILACAK MUAMELELER

[Batum ve civarından gelen mültecilerin iskânlarının temini, bozulabilecek eşya ve hayvanlarının satılması, hanelerindeki eşya ve emvalin muhafaza olunarak, gayri menkullerinin hiçbir yere tahsis edilmemesi, mücevherlerinin muhafazası ve Ermenilerin vergilerinin tahsilinin tehiri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
58 **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. Fî 27 Haziran sene [1]331.

1- Şimdilik buradan muhâcir i'zâmına imkân yoksa da Batum ve civârından gelen mültecîlerin her hâlde tahliye edilen kurâ ve kasâbâta iskânı ve emlâk ve arâzînin te'mîn-i i'mârı zımnında mukâbilinde veyâhud vâridâtı münâsafeten taksîm edilmek üzere îcârı lâzım olub şimdilik hiç bir sûretle bey'i câ'iz değildir.

2- Durmakla bozulur eşyâ ve hayvânâtın ta'lîmatnâmedeki ta'rîfât dâ'iresinde bey'i.

3- Hânelerde cem' edilen eşyâ ve emvâlin ma'lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına kayd edilerek mahfûz mahâllere bâ-mazbata vaz'ı ve sebt-i defter edilmesi.

4- Emlâkin hiç bir sûretle eşhâsa veyâhûd mü'essesâtdan birine tahsîs olunmaması.

5- Sa'atlerle mücevherât ashâbı ma'lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına ma'lûm olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına nev' ve kıymetleriyle sebt-i defter edilerek bankada ayrıca tutulacak bir kasaya bir hey'et huzûrunda sebt-i defter edilerek vaz'ıyle muhâfazası.

6- Sevk olunan Ermenilere â'id vergilerin te'hîr-î tahsîli der-dest bulunduğundan ta'kîbâtda bulunulmaması ve bu emlâkin hiçbir zamân uhde-i diğere kaydlarının tashîh edilmemesi.

7- Muvâza'alı vekâlet ve senedâta i'tibâr olunmaması.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/420

- 70 -

ZOR SANCAĞINDA İSKÂN EDİLEN ERMENİLERİN NÜFUSUN % 10'UNU GEÇMELERİ SEBEBİYLE ARTIK ORAYA SEVK YAPILMAMASI

[İskân edilecek ermenilerin % 10 nisbetini aşması sebebiyle yeniden Zor Sancağı'na sevklerinin münasip olamayacağından bahisle durumun, sevkiyat muamelesini yürüten memurlara tebliğine dair İskân-ı Aşâyir ve Muhacirin Müdiriyeti'nden Adana, Erzurum, Bitlis, Halep ve sair vilâyetle Canik, İzmit ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyeti
Umûm: 376 **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Urfa, Kayseri, Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl, Fî Haziran [1]331. Haleb vilâyetinin cenûbu, Sûriye vilâyetinin şarkî ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu için hâl-i işbâ'a gelen ve yüzde on nisbeti tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilmeyerek gönderilmeyeceklerin sâlifu'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkiyât üzerinde bulunan me'mûrîne de o yolda teblîğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/413

-71 -

KATLİAM YAPILDIĞI YOLUNDAKİ İDDİALARIN TAHKİK EDİLEREK ERMENİLER İÇİN KONULAN TEDBİRLERİN HIRISTİYAN AHALİYE UYGULANMAMASI

[Ermeni ve Hıristiyanlar hakkında katliamlar yapılarak, Diyarbakır'da yediyüz kişinin boğazlatıldığı, toplam katledilenlerin iki bin kişi tahmin olunduğu yolundaki haberlerin tahkik edilmesi, Ermeniler için geçerli olan tedbirlerin diğer Hıristiyanlara teşmil edilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne şifre telgraf]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Diyârbekir Vilâyeti'ne

Son zamânlarda vilâyet dâhilindeki Ermeniler ile bilâ-tefrîk-i mezheb Hırîstiyanlar hakkında katl-i âmlar tertib olunduğu ve ez-cümle ahîren Diyârbekir'den sevk olunan eşhâs vâsıtasıyle Mardin'de murahhasa ile Ermenilerden ve diğer Hırîstiyan ahâlîden yedi yüz kişinin geceleri şehirden hârice çıkarılarak koyun gibi boğazlatdırıldığı ve şimdiye kadar bu katl-i âmlarda maktûl olanların iki bin kişi tahmîn olunduğu ve buna serî' ve kat'î bir netîce verilmezse civâr vilâyâtdaki ahâli-i İslâmiyenin de kıyâm ederek bi'l-umûm Hırîstiyanların katletmelerinden korkulduğu istihbâr edilmişdir. Ermeniler hakkında ittihâz edilen tedâbir-i inzibâtiye ve siyâsiyenin diğer Hıristiyanlara teşmîli kat'iyyen gayr-i câ'iz olduğundan efkâr-ı umûmiyye üzerinde pek fenâ te'sîr bırakacak ve bi'l-hâssa ale'l-itlâk Hıristiyanların hayâtını tehdîd edecek bu kabîl vekâyi'a derhâl hitâm verilmesi ve hakîkat-ı hâlin iş'ârı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/406

- 72 -

İHTİDA EDEN ERMENİLERİN DE UZAKLAŞTIRILMALARI

[İhtida eden Ermenilerin de uzaklaştırılmalarına devam olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf]

1N. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 35 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 29 Haziran sene [1]331. Ermenilerin ihtidâsı sırf-ı ilcâ-yı menfa'at ile olduğu için ihtidâları üzerine teb'îdleri te'hîr edilmeyecekdir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/427

- 73 -

ERMENİ ASKERLERİNİN AMELE TABURLARINA SEVKİ

[Güvenilir olmayan Ermeni askerlerinin istihdamları ve dahile sevk olunmamaları hakkında emir verilmediği, aksine mahsurlu bir kısım Ermenilerin yol hizmetinde çalıştırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

1N. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 22 **Şifre**

Canik Mutasarrıflığı'na

C. 21 Haziran sene [1]331. Kâbil-i emniyet olmayan iki yüz nefer Ermeni efrâd-ı askeriyesinin Samsun'da istihdâmları ve dâhile sevk olunmamaları hakkında bir gûnâ emr verilmediği ve bi'l-aks Samsun mıntıkasındaki üç amele taburlarıyla terzihâne ve inşâ'atda müstahdem Ermeni efrâdından mıntıka-ı mezkûrede istihdâmlarında cihet-i mülkiyece mahzûr gösterilen üç yüz beş nefer Ermeni efrâdının der-dest-i teşkîl amele taburları meyânına idhâl olunmak üzerine Ünye'den Sivas'a celb olunduğu ve Samsun'da da bu sûretle çıkarılan üç yüz beş neferin müfreze-i askeriye muhâfazasında Tokad'a vâsıl oldukları ve bunların da Sivas'a getirilerek yol hizmetinde çalışdırılacağı Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'nın iş'ârına atfen Harbiye Nezâreti'nden bildirilmişdir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/439

- 74 -

DEVLET SİYASETİNİ İLGİLENDİREN HUSUSLARDA İZİNSİZ YAYIN YAPILMAMASI

[Trabzon'da çıkan Meşveret Gazetesi'nde Ermenilerin geçici bir süre için sürüldükleri şeklinde resmî bir beyannâme yayınlanması üzerine devlet siyâsetini ilgilendiren konularda gereksiz yere yayın yapılmamasının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

17 N. 1333 (29 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûratü'lâzîz Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar'aş Mutasarrıflıklarına

Trabzon'da münteşir Meşveret gazetesinde Ermeniler hakkında taraf-ı vilâyetden neşr olunan resmî beyânnâmede dâhile sürülen Ermenilerin bir müddet-i muvakkate için teb'îd edilmekde olduğu gösterilerek bu sûretle Ermenilere istikbâl için bir hâzırlık hissi sokulduğu başkumandanlık vekâletinin iş'ârından ve mezkûr beyânnâmenin mütâla'âsından anlaşılmışdır. Bu kabîl beyânnâmelerin neşrine lüzûm görüldüğü takdîrde yalnız intizâmı ve ittihâz edilen tedâbîrin hüsn-i cereyânını te'mîn edecek cihetlerin neşriyle iktifâ olunarak Hükûmet-i merkeziyenin ma'lûmât ve müsâ'adesi olmaksızın siyâset-i devlet hakkında bî-lüzûm i'lânât ve neşriyâtdan sarf-ı nazar olunması lüzûmu ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 16 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/181

- 75 -

16-60 YAŞLARI ARASINDAKİ ERMENİLERİN DIŞARI SALINMAMASI

[16-60 yaşları arasındaki erkek Ermenilerin Osmanlı ülkesinden dışarı çıkmalarına mâni olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

21 N. 1333 (2 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Diyârbekir	Vilâyeti'ne	Bolu	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Suriye	"	Canik	"
Adana	"	Sivas	"	Çatalca	"
Ankara	"	Trabzon	"	Zor	"
Aydın	"	Kastamonu	"	Asir	"

Bitlis	Vilâyeti'ne	Konya	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na
Basra	"	Ma'mûretü'l-azîz	"	Kuds-i şerîf	"
Bağdâd	"	Musul	"	Kal'e-i Sultâniye	"
Beyrût	"	Van	"	Menteşe	"
Hicaz	"	Yemen	"	Teke	"
Haleb	"	Urfa	"	Kayseri	"
Hüdâvendigâr	"	İzmit	"	Medine-i Münevvere	
Mar'aş	"	Karahisâr-ı sahib	"	Eskişehir	"
		Niğde	"	İçel	"

31 Mayıs sene [1]331 târîhli teblîğâta zeyldir. Memâlik-i Osmâniyye'den hârice gidecek zükûr Ermenilerden on altı ile altmış yaşları arasında bulunanların azîmetlerinin men'î Başkumandanlık Vekâlet-i celilesinden iş'âr buyurulmağla ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 20 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/251

- 76 -

KATOLİK ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[Kalan Katolik Ermenilerin sevk edilmeyerek nüfuslarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

22 N. 1333 (4 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umumî: 423 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar'aş Mutasarrıflıklarına

Kalmış olan Ermeni Katoliklerinin sevk ve ihrâclarından sarf-ı nazar edilmesi livâ/vilâyet nüfûsları mikdârının iş'ârı.

Fî 21 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/252

- 77 -

SEFERBERLİK MÜDDETİNCE ÜLKEYE GİRİŞ VE ÇIKIŞLARIN DÜZENLENMESİ

[Seferberlik süresince tarafsız devletler tebasından olan kimselerin ülke dışına çıkmalarına geri dönmemek şartıyla izin verilebileceği, hangi tabiiyette olursa olsun ecnebilerin girişlerine müsaade olunmaması hususunda Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciye Nezareti'ne tezkire.]

24 N. 1333 (5 Ağustos 1915)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 6684

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine
Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

26 Haziran sene [1]331 târîh ve 5723 mahrem numrolu tezkire-i âcizîye zeylen ma'rûzdur. Bî-taraf hükûmetler tâbi'[iyye]tini hâ'iz Ermenilerden esbâb-ı zâtiye veyâ ticâriye serdiyle dâhilden hârice gitmek isteyenlere seferberlik nihâyetine kadar bir daha memâlik-i Osmâniyeye girememek üzere müsâ'ade i'tâsı ve hâricden ise herhangi tâbi'iyyetde olursa olsun kimsenin dâhile kabûl olunmaması takarrür etmiş bulunmağla sefâret-i seniyyeye ona göre emr u ta'mîmi menût-ı re'y-i fahîmâneleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Temmuz sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. *HR. HU.* Kr: 109 D.1/7

- 78 -

ERMENİLERLE BİRLİKTE RUMLARIN DA SEVKEDİLDİĞİ HABERİNİN TAHKİKİ

[Ermenilerle birlikte Rumların da sevkedildiğine dair haberin tahkik ve durumun bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî
4965 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunan Ermeniler meyânında Rumların da sevkedildiği ve Ermeni â'ilelerinden istasyonda toplattırılarak sefîl bir hâlde sevk olundukları istihbâr edildi. Keyfiyyetin tahkîk ve iş'ârı.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/328

- 79 -

ERKEKLERİ OLMAYAN ERMENİ AİLELERİ İLE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN TEVZİİ

[Erkekleri olmayan Ermeni ailelerinin büyük şehirlere tevzi edilmemeleri, kimsesiz çocukların İslâm karyelerine dağıtılabileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Valiliği'ne şifre telgraf]

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Kalem-i Husûsî: 4963 **Mahremdir**

Haleb Valîsi Bekir Sâmî Bey'e

C. 15 ve 20 Temmuz sene [1]331. Erkekleri olmayan Ermeni â'ile ve kadınların büyük şehirlere tevzî'i münâsib olamaz ancak küçük yaşta ve bî-kes kalan kız ve erkek çocukları müteferrik sûretde İslâm karyelerine verilebilir.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/325

- 80 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN BORÇ VE ALACAKLARININ TESVİYESİ

[Sevkedilen Ermenilerin borç ve alacaklarının tesviyesine ait talimatnamenin gönderildiği, bu kişilerin tesbit edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

29 N. 1333 (10 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 445 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i âhara naklolunan Ermeni ahâlînin mü'essesât-ı resmiyye ve eşhâsa olan düyûnâtıyle ahâlî-i merkûmenin bunlar zimmetindeki matlûbâtının sûret-i itfâ ve istîfâsı hakkında kaleme alınan ta'limâtnâme der-dest-i irsâl bulunmuş olduğundan bunların şimdilik defter-i mahsûsuna kaydıyla dâyinlerin te'mîni lüzûmu beyân olunur.

Fî 28 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/368

- 81 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN MENKUL MALLARININ KORUNMASI

[Yerleri değiştirilen Ermenilerin menkul mallarının ucuz fiyatla satılmış olduğu iddia olunduğundan, bu malların satışına dair anlaşmaların feshedildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûm: 452 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Musul Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına, Adana, Haleb, Mar'aş, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Erzurum ve İzmit Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâsetlerine

Nakledilen Ermenilerin emvâl-ı menkûlelerinin pek ucuz elden çıkarıldığı ve şuradan buradan toplanan erbâb-ı ihtikârın seyyi'e-i inhisârı olarak, yok behâsına satılarak ashâbının külliyen mütezarrır olduğu istihbâr olunuyor,

Tahliye edilecek menâtıka yabancı şübheli ve mâhiyeti mechûl hiç bir kimsenin duhûl ve seyrine müsâ'ade edilmemesi, gelmişler varsa derhâl ihrâcı,

Bunlardan ucuz mâl almışlar varsa fesh-i bey' gibi tedâbîrlere mürâca'atla kıymet-i asliyelerine ircâ'ına gayret olunarak sûret-i kat'iyyede menâfi'-i gayr-i meşrû'aya meydân verilmemesi,

Bunların istedikleri eşyâyı götürebilmelerine müsâ'âde edilmesi,

Götürmeyecekleri eşyâdan durmakla bozulan eşyâ ile havâ'yic-i zarûriyyeden olanların bi'l-müzâyede bey'î,

Nakledilmemiş olan eşyâdan durmakla bozulmayacakların ashâbı nâmına muhâfazası,

Emvâl-i gayr-i menkûle îcâr ve rehin vefâ'en ferâğ ve haciz gibi sâhib-i aslîsinin alâka-i mülkiyet ve tasarrufunu izâle etmeyecek ukûdâtın men'i ve bidâyet-i hicretden şimdiye kadar icrâ edilen ukûdâtın mefsûh addi,

Mukâvelât ve ukûdât-ı muvâza'a-kârâneye meydân verilmemesi,

Bey' ve ferâğ gibi mu'âmelât-ı bey'iyye-i kat'iyyeye müsâ'ade edilmesi ve ahbâbının arâzî ve emlâk iştirâsının men' î iktizâ eder.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/381

- 82 -

İHTİDÂ EDEN, EVLENEN VE ÇOCUKLARIN MİRAS İŞLEMLERİ

[İhtidâ eden, evlenen ve güvenilir kimseler yanına bırakılan çocukların şahsi mülklerinin korunması, mûrisleri ölenlere hisselerinin verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden muhtelif vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
Umûmî: 451 **Şifre**

Adana, Ankara, Erzurum, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Trabzon, Van Vilâyâtıyla, İzmit, Urfa, Eskişehir, Zor, Canik, Kayseri, Mar'aş, Karesi, Kal'a-i Sultâniyye, Niğde, Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflıklarına,

Adana, Haleb, Mar'aş, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Trabzon, Sivas, Canik, İzmit Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

İhtidâ eden veyâhûd izdivâc edenlerle berây-ı teslîm ve terbiye şâyân-ı i'timâd zevât nezdine bırakılan çocukların emlâk-i zâtiyyeleri ibkâ ve mûrisleri vefât etmiş ise hisse-i irsiyyeleri i'tâ olunur.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54-A/382

- 83 -

PROTESTAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

[Sevkedilmemiş olan Protestan Ermenilerin sevkedilmeyerek nüfûsları, sevkolunan ve kalanların miktarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915]

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 5028 **Mahrem**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Ma'mûretü'l-azîz ve Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib Livâları, Mar'aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına

Protestan mezhebinde bulunan Ermenilerden sevk olunmayanların sevkinden sarf-ı nazar olunması ve vilâyât dâhilindeki nüfûsları ve kalan ve sevk olunan mikdârının iş'ârı.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/20

- 84 -

ERMENİ MEBUS VE AİLELERİNİN İHRAÇ EDİLMEMESİ

[Ermeni mebus ve ailelerinin ihraç edilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5029 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Ma'mûretü'l-azîz, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib, Kayseri, Mar'aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına

Ermeni meb'ûs ve â'ilelerinin ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/19

- 85 -

İSTANBUL'DAKİ FOTOĞRAFÇI PAPAZYAN'IN SEVKİNİN ERTELENMESİ.

[İstanbul Bulgar Hastahanesi doktorlarından Nikolo'nun kayınpederi fotoğrafçı Papazyan'ın ikinci emre kadar sevkinin ertelenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5132 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

İstanbul'daki Bulgar Hastahânesi etibbâsından Doktor Nikolo'nun kâ'in pederi Ermeni milletinden fotoğrafçı Papazyan'ın iş'âr-ı ahîre kadar te'hîr-i sevki.

Fî 2 Ağustos sene [1]331

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/21

- 86 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDAKİ ZORLUK

[Adana Vilâyeti'nde sakin ermenilerin Cebel-i Bereket liva merkezi ve Islaca tarikiyle Cebel'e gönderildiği ve vilâyet merkezinden şimdiye kadar şimendüferle ve kendi nakil araçlarıyla Osmaniye tarafına Ermenilerin gönderildiği Haçin, Teke, Kozan, Kars taraflarından da sevkiyat yapıldığı ve buralarda pek az Ermeni kaldığı, bu Ermenilerin askeriyeye iş yapan fabrikalarda çalışanlar olması sevkiyatı zorlaştırmakta olduğu ve sevki yapılanlarla kalan Ermenilerin sayılarının tesbitinin muhabere yoluyla anlaşılabileceği hususlarında Adana mahreçli Dahiliye şifre kalemine çekilen telgraf]

5 L . 1333 (16 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Adana**

C.Erzurum Vâlîsi 3 Ağustos [1]331. Vilâyette sâkin bi'l-umûm Ermeniler Cebel-i Bereket livâ merkezi ve Islaca tarîki ile Cebele gönderilmektedir. Merkez-i vilâyetten şimdiye kadar şimendüferle Osmaniye'ye takrîben on iki bin ve kendi vesâ'it-i nakliyyeleriyle yine aynı istikâmete iki bin, ki tahmînen on dört, on beş bin Ermeni gönderilmiştir. Mersin ve Tarsus Ermenileri de kâmilen denilebilecek derecede kısmen şimendüferle kısmen karadan Osmaniye'ye gönderilmiş ve buralarda der-dest-i sevk az mikdârda Ermeni kalmıştır. Kozan, Haçin, Feke, Kars kazâları Ermenileri dahi araba ve mekkârî ile muhtelif zamanlarda Cebel-i Bereket'e gönderilmiş ve kalan mikdâr da gönderilmekte bulunmuştur. Bunlardan Kars ve Kozan'da pek az mikdârda Ermeni kalmış Haçin ve Feke sevkiyâtına da germî verilmiştir. Bunlardan şimdiye kadar sevk edilen Ermenilerin mikdâr-ı hakîkîsi ile el-yevm der-dest-i sevk bulunanları anlamak için mahalleriyle muhâbere etmekle kâbil olabilecektir. Adana'da cihet-i askeriyyeye iş yapmakta olan fabrikalarda çalışan hammâl ve amele taburlarında bulunan Ermeni efrâd-ı â'ileleri şimendüfer kumpanyasının inşâ'ât ve işletme kısmında bulunmaları ve daha ba'zı sûretle kumpanya ve cihet-i askeriyye hesâbına iş yapan kısımları ki tahmînen sevkinde bin türlü müşkilâta tesâdüf olunuyor. Dâhil-i harb edilecek olur ise merkez ve mülhakâta sevk edilmemiş daha on beş, on altı bin kadar Ermeni vardır. İzmit ve Kayseriye ve mevâki'-i sâ'ireden gelmiş bugün der-dest-i sevk Osmaniye'de on bin, Tarsus'da Gülek istasyonunda kezâ on bin kadar..

BOA *.DH .EUM,* 2 .Şb .68/77

- 87 -

ERMENİLERİN SEVKEDİLECEKLERİ YERLER

[Başkumandanlıktan Ermenilerin sevkedilecekleri yerler Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na bildirileceğinden eskisi gibi sevkiyata devam olunmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep, Diyarbakır, Mamuretülaziz vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 5076 **Şifre**

Haleb, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz Vilâyetlerine ve Urfa Mutasarrıflığı'na Ordu-yı Hümâyûn Başkumandanlığı'ndan Ermenilerin sevk edilecekleri menâtık ile sûret-i sevkleri hakkında Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na teblîgât îfâ edileceğinden yine kemâ-fi's-sâbık sevkiyâta devâm olunması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/47

- 88 -

ANTALYA ERMENİLERİNİN SEVK OLUNMAMASI

[Nüfuslarının azlığı sebebiyle oradaki Ermenilerin şimdilik ihraç olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Antalya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23 **Şifre**

Antalya Mutasarrıflığı'na

C. 23 Temmuz [1]331. Nüfûslarının azlığına binâ'en oradaki Ermenilerin ihrâcına şimdilik lüzûm yokdur.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/59

- 89 -

BİLECİK MURATÇA'DAKİ ERMENİ ÇOCUKLARININ SEVK EDİLMEMESİ.

[Bilecik civarında Muratça'da Almanya tebaasından Maria'nın nezâretindeki çocukların sevk olunmamalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 50785 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

Bilecik civârında Murâdça'da Almanya teb'asından Maria Hunman'ın taht-ı nezâretinde bulunan Ermeni çocuklarının sevk olunmaması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/49

- 90 -

ŞİMENDÜFERDE ÇALIŞAN MEMURLARLA DİĞER AMELELERİN SEVK EDİLMEMELERİ.

[Ellerinde belgeleri bulunan şimendüfer memurları ve amelelerin şimdilik sevkedilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 507-7 **Şifre**

Adana, Ankara, Aydın, Beyrût, Haleb, Hüdâvendigâr, Sûriye, Konya, İzmit, Zor, Karesi, Kuds-i Şerîf, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Niğde, Kütahya Mutasarrıflıklarına

Şimendüferde müstahdem Ermeni me'mûrlarıyla amele ve müstahdemîn-i sâ'ireden yedlerinde hizmetlerine â'id vesîka olanların â'ileleriyle birlikte şimdilik sevklerinden sarf-ı nazar olunması ve bunların mikdârının inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/48

- 91 -

ÖĞRETMEN VE ÇOCUKLARIN SEVKEDİLMEMELERİ

[Öksüzhanedeki öğretmen ile çocukların şimdilik orada kalabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5077 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

C. 2 Ağustos [1)331. Öksüzhânedeki mu'allime ve çocuklarının şimdilik orada kalmalarında be'is olmadığı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/42

- 92 -

HARUNİYE YETİMHANESİNDEKİ ÇOCUKLARA İLİŞİLMEMESİ.

[Haruniye nahiyesi Alman misyonerleri yetimhanesindeki Ermeni çocuklara dokunulmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5087 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

Hârûniye nâhiyesindeki Alman misyonerlerinin eytâm-hânesindeki Ermeni çocuklarına ilişilmemesi.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/43

- 93 -

YOZGAT'TAN ÇEKİLEN TELGRAFTAKİ KONUNUN ARAŞTIRILMASI

[Yozgat'ta Santik Çogozcıyan imzasıyla çekilen telgrafın mütalaa edilerek, bunların eşlerine ne olduğunun bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 52 **Şifre**

Ankara Vilâyeti'ne

Santik Çogozcıyan imzasıyla Yozgad'dan çekilen 30 Temmuz sene [1]331 telgrafnâme kopyesinin celb ve mütâla'asıyla bunların zevclerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/63

- 94 -

BİTLİS VE MUŞ ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Bitlis ve Muş Ermenilerinin belirlenen yerlere sevkleri Başkumandanlığa bildirildiğinden gereğinin yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 43 **Şifre**

Bitlis Vilâyeti'ne

Bitlis ve Muş Ermenilerinin mevâki'-i mâ'lûmeye tesrî'-i sevkleri lüzûmu Başkumandanlık vekâletinden bildirilmiştir. Ona göre iktizâsının îfâ ve inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/55

- 95 -

ASKER VE ZABİT AİLELERİNİN SEVKEDİLMEMELERİ

[Asker, zabit ve sıhhiye zabitlerinin ailesinden olan Ermenilerin sevkedilmeyerek yerlerinde bırakılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5020 **Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib, Kayseri, Mar'aş, Niğde, Eskişehir mutasarrıflıklarına

İhrâc olunacak Ermenilerin asker, zâbitân ve zâbitân-ı sıhhiyye â'ilelerinin bulundukları mahallerde bırakılarak ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/18

- 96 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİ KIZLARININ EVLENDİRİLMELERİ.

[İhtidâ eden Ermeni kızlarının herhangi bir su-i isti'male meydan verilmeden müslümanlarla evlendirilmelerinin uygun olduğuna dair Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

7 L. 1333 (18 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 5112 **Bi'z-zât hall olunacakdır.**

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ermeni kızlarından ihtidâ edenlerin sû-i isti'mâle kat'iyen meydân verilmemek şartıyla İslâmlara tezvîci münâsibdir.

Fî 5 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/92

- 97 -

KÜTAHYA'YA GELEN ERMENİLERİN HALEB'E SEVKİ

[Kütahya'ya gelen Ermenilerin Haleb'e sevki ve gerekli masrafların muhacirin müdiriyeti tahsîsatından ödeneceğine dair Kütahya Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf]

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
8 **Şifre**

Kütahya Mutasarıflığı'na

C. 28 Temmuz sene [1]331. Kütahya'ya gelen Ermenilerin cümlesi Haleb'e sevk edilecekdir. Bunlar için ihtiyâr olunacak her türlü masârıf muhâcirîn tahsîsâtından te'diye edilecekdir ve yüz bin guruşluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 6 Ağustos sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/106

- 98 -

MEMURLARIN ERMENİLERDEN EV SATIN ALABİLECEĞİ

[Memurların, gerçek değeri üzerinden ve peşin para ile Ermenilerden ev alabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf]

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
94 **Şifre**

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. 4/5 Ağustos sene [1]331. Me'mûrîn, fiy'ât-ı hakîkiyyesiyle ve peşîn para ile Ermenilerden hâne satın alabilirler.

Fî 6 Ağustos [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/107

- 99 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDA GÖZETİLMESİ GEREKEN GAYE VE ESASLAR

[Ermenilerin, hükümet aleyhinde çalışmalarına engel olunmak için sevkedildikleri, belirlenenler dışındakilerin sevkedilmemeleri, masraflarının muhacirîn tahsisatından sağlanması, kafilelerin korunması için gerekli tedbirlerin alınması, bunlara saldıranların şiddetle cezalandırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf]

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara, Konya, İzmit, Adana, Mar'aş, Haleb, Zor, Sivas, Kütahya, Karesi, Niğde, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Karahisâr-ı Sâhib, Erzurum, Kayseri'ye

Ermenilerin bulundukları mahallerden ihrâclarıyla ta'yîn olunan menâtıka sevklerinden hükûmetce muntazar olan gâye bu unsurun hükûmet aleyhine teşebbüsât ve fa'âliyette bulunamamalarına ve bir Ermenistan hükûmeti teşvîki hakkındaki âmâl-i milliyyelerinin tâ'kîb edemeyecek bir hâle getirilmelerini te'mîn esâsına ma'tûf olub, efrâd ve eşhâs-ı merkûmenin imhâsı olmadığı için sevkiyât esnâsında kâfilelerin masûniyyet-i hayâtiyye ve muhâcirîn tahsîsâtından sarfiyât icrâsıyla i'âşelerine â'id her türlü tedâbîrler bi'l-etrâf istikmâl ve yerinden çıkarılıp der-dest-i sevk bulunanlardan mâ-adâ kalan Ermenilerin yerlerinden çıkarılmaması ve teblîğ-i sâbık vechile asker â'ileleriyle ihtiyâc nisbetinde san'atkâr ve Protestan ve Katolik Ermenilerin sevk olunmaması hükûmetce sûret-i kat'iyyede müstelzemdir. Kâfilelere ta'arruz ve bi'l-hâssa gasb ve hiss-i hayvâniyyesine mağlûb olarak gasb ve hetk-i ırza ictisâr edenlerle bunlara önayak olan me'mûrîn ve jandarma hakkında bi-lâ-terâhî derhâl ta'kîbât-ı kânûniyyeye tevessül olunarak şiddetle te'dîbleri ve me'mûrînden bu kabîl eşhâsın hemen azilleriyle dîvân-ı harblere teslîmi ve isimlerinin inbâsı ve bu kabîl vekâyi'in tekrârından vilâyet/livânın mes'ûl tutulacağı beyân olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/292

- 100 -

MAMURETÜLAZİZ'DE ERMENİ ÇETELERİNİN JANDARMALARLA ÇATIŞMALARI

[Ermeni çetelerinin, Mamuretülaziz bölgesinde yaralama ve öldürme faaliyetleri ile jandarmalarla çatışmalarına, öldürülen ve yaralanan jandarmalarla jandarmalarca öldürülen Ermenilere dair Mamuretülaziz ABD Konsolosluğu'ndan ABD Büyükelçiliği'ne mektup.]

12 L. 1333 (23 Ağustos 1915)

Amerika Şehbenderhânesi
Ma'mûretül-azîz
23 Ağustos 1915

Harput Konsolosundan Sefârete mevrûd 1080 numrolu ta'ahhüdlü mektûb tercümesi

Amerika Sefîri
Asaletlü Hanri Morgantau

Efendim,

Ermeni mes'elesi ile alâkası olup son zamânlarda bu havâlîde vukû' bulduğu rivâyet edilen âtîdeki vekâyi'i sefâretin nazar-ı dikkatine vaz' eylemekle kesb-i şeref eylerim ! 5 Temmuzda Mezreh'in îcâdiye mahallesinden Şedak Talumyan, Gülvenek karyesinden Begos de Begosyan, (Diğerinin ismi henüz anlaşılamamıştır) nâmındaki üç Ermeni gizlendikleri mahalden gelerek (Habusi-*Habousi*)de (Erendek)li Jandarma Mehmed'e hücûm ile katl etmişlerdir. Bundan sonra katl ettikleri jandarmaların mavzer tüfengini alarak başka esliha ile müsellah bulundukları hâlde yola revân olurlar. Bu üç Ermeninin Hızır nâmında (Bestek-*Bestak*) karyesinden bir adamı Fırat nehri üzerinde katl ve Nûrullah Hasan nâmında diğer bir kimesneyi de cerh eyledikleri ve üçünün de (Mezreh'i) müsellah olarak terk eyledikleri tebeyyün etmiştir. Ahîren bu üç Ermeni hükûmetin jandarmaları tarafından öldürülmüştür.

15 Temmuz târîhinde (Gülvenek) manastırında nöbet bekleyen Jandarma Eğinli Jandarma Feyzullah oğlu Feyzî ve Giresunlu Ali oğlu Ali Hasan karyenin şimâlinden ve (Karasor) vâdîsinden gelen yirmi Ermeninin ateşine ma'rûz kalmışlardır. Bir mermi Ali oğlu Hasan'ın sol bacağına isâbet etmiş ve bu esnâda Ermeniler hücûm ederek elinden silâhı almış ve dipçikle başını cerh eylemişlerdir. Diğer jandarmalar vaktiyle haber alarak Ermenileri ta'kîbe koyulmuşlar ve bunlardan Manko oğlu Karabet ile Begos'u öldürmeye muvaffak olmuşlardır. Bu esnâda diğerleri firâr eylemişlerdir.

23 Temmuz cuma günü (Morenik) karyesinde ihtifâ eden Taşnaksutyun Komitesine mensûb bir mikdâr Ermeni (Backez) li Hakverdi oğlu Dursun nâmındaki jandarmayı üzerine iki el silâh atarak katletmişlerdir. Bu hâdise üzerine jandarmaların vukû' bulan mukâbeleleri netîcesinde Benk oğlu Ali bin Mehmed ile Arabkirli Vâlî Hasan Ali oğlu nâmındaki jandarmalar mecrûh olmuşlar ve ihtilâlcilerden altısı katl edilerek üçü muhâsara edilmiştir.

4 Ağustos çarşamba gecesi der-dest edilip vilâyet habshânesine konulan Ermeni komitecileri kaçabilmek ümîdiyle habshâneyi ateşe vermişlerdir. Bu kargaşalık esnâsında firâr teşebbüsünde bulunan ihtilâlciler kâmilen jandarmalar tarafından birer birer katledilmişlerdir.

7 Ağustos târîhinde Hogo (*Haghau*) ile Morenik köyleri arasında müsellah bir Ermeni çetesi kendilerini ta'kîb eden jandarmalara ateş etmişler ve netîcede üç Ermeni maktûl düşmüş ve diğerleri firâra muvaffak olmuşlardır.

Lesli de Vis
Amerika Şehbenderi

BOA. *DH. EUM* , 2.Şb. 68/83

- 101 -

ERMENİ ÇETELERİNİN İSLÂM KÖYLERİNE TECAVÜZLERİNE ENGEL OLUNMASI İÇİN TEDBİR ALINMASI

[Jandarma kuvvetlerinin Yalova ve İzmit bölgesindeki köylere saldıran Ermeni çetelerini tenkilde sorumsuz davrandıkları, İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli takibatın yapılması için alay kumandanını hemen bölgeye göndermesi emrinin verildiği, ayrıca bu meselede kusuru görülen görevlilerin cezalandırılacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bursa Vilâyeti'ne şifre telgraf]

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 114 **Şifre**

Brusa Vilâyeti'ne

Alınan ma'lûmât-ı mevsûkaya nazaran Brusa Ermeni firârîlerinden müsellah çeteler Yalova ve İzmit havâlîsine sarkarak oralarda kurâ-yı İslâmiyye'ye tecâvüz ediyorlar. Bunların emr-i tenkîlinde vilâyet jandarma kuvvetinin henüz işi benimsemeyerek ibrâz-ı fa'âliyyet etmeleri mûcib-i

te'essüfdür. Alay kumandanının hemân oralara i'zâmıyla ta'kîbât-ı şedîde icrâsı içün İzmit Mutasarrıflığı'na evâmir-i lâzime i'tâ kılınmışdır. Ermeni çetelerinin nihâyet bir hafta zarfında kâmilen tenkîl ve istîsâli nezâretce kati'yyen matlûb olduğundan îcâb ederse bi'z-zât mülhakâta azîmet edilerek behemehâl vekâyi'a nihâyet verilmesi ve bu bâbda kusûr ve tekâsülleri görülen me'mûrînin dûçâr-ı mücâzât edilmesi mukarrer bulunduğu sûret-i kati'yyede beyân ve pey-der-pey ta'kîbât hakkında i'tâ olunacak ma'lûmâta intizâr olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/296

- 102 -

TOPLANAN ERMENİLERİN KORUNMASI VE SEVKİ

[İstasyonlarda toplanan Ermenilerin belirlenen mahallere sevkine ve iâşelerinin te'mînine i'tinâ gösterilmesi ve taarruzdan korunmalarına ihtimam edilmesi ve sâir hususlara dair Dahiliye Nezâreti'nden Haleb Vilâyeti'ne şifre telgraf]

25 L. 1333 (5 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
73 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 22 Ağustos sene [1]331. Muhâcirîn tahsîsâtından beş bin lira der-dest-i irsâldir. İstasyonlarda tecemmü' etmiş Ermenilerin bir an evvel mahall-i müretteblerine sevkine ve i'âşelerinin te'mînine i'tinâ ve ta'arruzdan masûn kalmalarına ihtimâm edilmesi, gönderilen paranın bu işe tahsîsi ve emvâl-i metrûke komisyonu emrine tevdî'i kifâyet etmez ise yeniden tahsîsât taleb olunması.

Fî 23 Ağustos sene [1]331

Nazır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55 A/77

- 103 -

MAMURETÜLAZİZ AMERİKA KONSOLOSUNUN İSTANBUL'DAKİ AMERİKA SEFİRİNE YAZDIĞI YAZININ GÖRÜLDÜĞÜ

[Mamuretülaziz'deki Amerikan konsolosunun İstanbul'daki Amerikan sefirine yazdığı ve vilâyet dahilindeki Ermenilerin işledikleri cinayetleri bildiren mektubun incelendiğine ve sefarete gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne tezkîre]

4 Za. 1333 (13 Eylül 1915)

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 16569
Mahremdir.

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti'ne

Ma'mûretü'l-azîz Vâlîliği'nden mevrûd 13 Ağustos [1]331 târîhli şifreli telgrafnâmede Ermenilerin merkez-i vilâyetde ve merbût kurâda îkâ' etdikleri cinâyâta dâ'ir Amerika konsolosu tarafından Amerika Sefâreti'ne muharrer kapalı mazrûfun 1080 ta'ahhüdlü numrosuyla postaya tevdî' edildiği ihbâr ve iş'âr kılınmış idi. Mezkûr zarf bu kerre vürûd etmekle usûl-i münâsible açılarak bâ-tercüme sûreti melfûf muhteviyâtında olduğu görülmüşdür. Mektûb sefârete gönderildi.

Fî 31 Ağustos [1]331

Karârgâh-ı Umûmî
İstihbârât Şu'besi Müdîri
Erkân-ı Harbiye Binbaşısı
Semih

BOA. *DH. EUM* , 2.Şb. 68/84

- 104 -

HASTA ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[Hasta ve âmâ Ermeni ailelerinin sevk edilmemesi şeklinde Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf]

6 Za 1333 (15 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5720 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

Hasta ve a'mâ Ermeni â'ilelerinin sevkedilmemesi.
2 Eylül sene 1331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 56/27

- 105 -

HALEP'TEN SEVK OLUNAN ERMENİLER

[Vilâyet dahilindeki Ermenilerden bir kısmının Suriye Vilâyeti'ne ve Menç, Bab, Ma'arra kazalarına sevk olundukları, kalanların da bin kişilik kafileler ve trenle sevklerine devam edildiği, Kilis ve Ayıntap'taki Ermenilerin de beş yüz ve bin kişilik kafileler halinde Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkolunmakta oldukları hakkında Halep Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

7 Za. 1333 (16 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Haleb**

C. 3 Eylül [1]331. Vilâyet Ermenilerinden yirmi altı bin altmış dört ve vilâyat-ı sâ'ireden on bir bin altı yüz otuz sekiz ki cem'an otuz yedi bin yedi yüz iki nüfûs Sûriye Vilâyeti'ne ve beş bin yedi yüz nüfûs Menç, Bâb, Ma'arra kazâlarına sevk olunmuşdur. El-yevm Haleb'de on iki bin dokuz yüz elli yedi Ermeni olup bunlardan yevmiye bin nüfûslu kâfilelerle ve şimendüferle sevk olunmaktadır. Kilis'in Katme istasyonunda on iki bin ve Ayıntab'ın Akçakoyun istasyonunda beş bin ki cem'an on yedi bin nüfûs Ermeni mevcûd olup yevmiye beş yüz ile bin nüfûsdan mürekkeb kâfilelerin Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkedilmekte olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Vâlî
Bekir Sâmî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/76

- 106 -

YOZGAT, KIRŞEHİR, HAYMANA, NALLIHAN VE SUNGURLU'DA BULUNAN ERMENİLERLE ANKARA'DAN SEVKEDİLEN ERMENİLER

[Ankara'dan sevkedilenlerle Halep ve Zor'a sevkedilecek Ermenilerin ve Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da bulunan Ermenilerin miktarına dair Ankara Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

8 Za. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Ankara**

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakât-ı vilâyetden şimdiye kadar sevk olunan Ermeniler yirmi bir bin iki yüz otuz altı nüfûsdur. Yozgat livâsında on bin dokuz yüz on altı Kırşehri merkezinde yedi yüz kırk yedi, Haymana'da altmış, Nallıhan'da dört yüz yetmiş dokuz, Sungurlu'da beş yüz yetmiş altı nüfûs Ermeni bulunup, bunlardan Yozgat dâhilindekilerini kısmen mıntıka-i mu'ayyeneye sevki îcâb edenler ve diğerlerini ber-mûceb-i mukarrerât kurâ-yı İslamiyyeye tevzî'i muktezî â'ilelerle sagîrler teşkîl etmektedir. Ankara istasyonunda el-yevm der-dest-i sevk beş yüz elli nüfûs vardır. Veche-i azîmetleri Haleb ve Zor havâlîsidir. Merkez-i vilâyetin sevkedilecek bakiyye-i mevcûduyla Keskin Kal'acık'da kalıb kurâ-yı İslamiyyeye tevzî' edilecek takımdan olan nüfûs mikdârı başkaca arzolunur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîli
Âtıf

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/66

- 107 -

İZMİT'TEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[İzmit'ten sevk edilen Ermenilerin miktarına ve liva dahilindeki istasyonlarda toplanmış Ermeni olmadığına dair İzmit Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

8 Zâ. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **İzmit**

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakâtda bulunan elli sekiz bin râddesindeki Ermeniler kâmilen sevk edilmiş olup el-yevm livâ dâhilindeki istasyonlarda mütehaşşid Ermeni olmadığı ma'rûzdur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Mazhar

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/67

- 108 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Civarda bulunan Ermenilerin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

8 Za, 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Eskişehir**

Civârda bulunan Ermenilerin kâmilen sevk olunduğu ma'rûzdur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Re'fet

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/15

- 109 -

KAYSERİ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Kayseri'den Halep, Suriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilen ve firar edip geri dönenlerden sevk edilen Ermenilerin miktarına ve kalanların köylere dağıtıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kayseri**

C. 3 Eylül [1]331. Şifre. Merkez ve mülhâkatta zükûr ve inâs kırk altı bin dört yüz altmış üç Ermeni ve bin beş yüz on yedi Katolik ve bin dokuz yüz elli yedi Protestan ki cem'an kırk dokuz bin dokuz yüz kırk yedi nüfûs Ermeni mukayyed olup bunlardan kırk dört bin iki yüz yetmiş biri Haleb ve Sûriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilmiş ve yedi yüz altmış beş nüfûs dahi evvelce yola çıkarılmış iken firâr ile avdet ve ihtifâ etmelerine mebnî tekrâr tutulup der-dest-i sevk bulunmuş olduğu ve dâhil-i livâda kalan dört bin dokuz yüz on bir neferi asker â'ilesi ve cüz'î mikdârı Protestan ve Katolik bakâyâsı olmakla dahi yüzde beş nisbetinde köylere tevzî' kılınmakta olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/75

- 110 -

KARAHİSAR VE ÇAY'DAN ERMENİLERİN SEVKİ

[Karahisar'dan sevk edilen Ermenilerle Karahisar ve Çay istasyonlarındaki Ermenilerin vagon bulundukça Konya'ya sevk edileceği, askerî sevkiyat dolayısıyla Konya için vagon alınamadığı, buna mukabil Ermenilerin buraya gelmekte olduğu hususlarında Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Karahisâr**

C. 3 Eylül sene [1]331. Burada Ermenilerle meskûn karye olmayıp yerli ve yabancı olmak üzere dâhil-i livâda mevcûd olan yedi bin dokuz yüz doksan bir nüfûs Ermeniden beşbin yedi yüz altmış dokuzu sevk edilmiş ve yüze karîb nüfûsu da der-dest-i sevk bulunmuştur. Brusa, Eskişehir ve Ankara taraflarından gelerek el-yevm Karahisâr istasyonu civârında yedi bin altı yüz otuz bir ve Çay istasyon boyunda iki bin ki ce'man sekiz bin altı yüz otuz bir nüfûs Ermeni mevcûd olup bunların vagon bulundukça Konya'ya sevkleri mukarrer

bulunduğu ve şu kadar ki bir haftadan beri sevkiyyât-ı askeriyye dolayısıyla Konya için vagon alınamadığından boş yer bulundukça posta trenleriyle yalnız yirmi otuz kimse sevk olunabildiği ve buna mukâbil hergün Haydarpaşa'dan buraya kadar boş olarak gelen ve buradan İzmir'e gönderilen vagonlarla Eskişehir ile Alayund'dan buraya beş altı yüz kişi vürûd etmekte olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb.68/73

- 111 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Eskişehir'de istasyon civarındaki Ermenilerin sevk edildiğine, yollarda Ermeni olmadığına ve liva dahilindeki ihracı gereken Ermenilerin hepsinin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Eskişehir

C. 3 Eylül sene [1]331. İstasyon civârındaki Ermeniler kâmilen sevk olunmuştur. Yollarda Ermeni yokdur. Livâ dâhilindeki Ermenilerden ihrâcı îcâb edenler yedi bin râddesinde olup kâffesinin sevk edilmiş olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Eskişehir Mutasarrıfı
Re'fet

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/72

- 112 -

DİYARBAKIR'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SEVK EDİLECEK ERMENİ KALMADIĞI

[Diyarbakır'da sevk edilecek Ermeni kalmadığına, yollarda Ermeni kafileleri bulunduğuna ve sevk edilenlerin miktarına dair Diyarbakır Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Diyarbekir**

C. 3 Eylül sene [1]331. 12 Ağustos sene [1]331 târîhli şifreli telgrafnâme-i nezâret-penâhîlerine cevâben 18 Ağustos sene 1331 târîh ve 444 numrolu şifre ile mufassalan arzedildiği vechile ma'a-mülhakât-ı vilâyetde der-dest-i sevk Ermeni kalmadığı hâricten gelenlerde derhâl sevkedilmiş olduğundan vilâyet dâhilindeki yollarda nukât-ı tahaşşüdde Ermeni kâfileleri bulunduğu ve vilâyetden sevk olunanların mikdârı takrîben yüz yirmi bin nüfûsa bâliğ olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Vâlî
Reşîd

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/71

- 113 -

NİĞDE'DE SEVK EDİLECEK ERMENİ OLMADIĞI

[Niğde'de sevk edilecek Ermeni kalmadığına dair Niğde Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâr eti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Mahreci**
107 **Niğde**

C. 30 Eylül sene [1]331. Livâ dâhilinde Katolik ve Protestan ve Ermeni olmak üzere iki yüz yirmi bir nüfus kaldığı 15 Ağustos sene [1]331 târîh ve 71 numrolu telgrafname ile arz olunmuşdu. Der-dest-i sevk Ermeni kalmamışdır. Sivas, Kayseri, Ankara havâlîsinden, Pozantı'ya sevk edilmek üzere arasıra Ermeni kâfileleri geçmekde ise de bu gün Livâ dâhilinde hattâ bu kabîl Ermeni mevcûd olmadığı,

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Nâzım

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/69

- 114 -

MAMÛRETÜLAZÎZ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SİVAS'TAN MALATYA VE URFA'YA GİDEN KAFİLELERİN DURUMU

[Mamretülazîz'den sevk edilen ve edilecek olan Ermenilerin miktarı ile Sivas'tan Malatya ve Urfa'ya giden kafilelerin mevki ve miktarına dair Mamuretülazîz Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Ma'mûretü'l-azîz**

C. 3 Eylül sene [1]331. Vilâyet mülhakâtından şimdiye kadar sevk ve teb'îd olunan Ermenilerin mikdârı elli bir bin râddesindedir. Gerek yerli gerek hâricden gelerek köylerdeki gizlenmiş olan der-dest-i sevk dört bin Ermeni nüfûs vardır. Sivas'dan gelen kâfilelerden Malatya ile Urfa arasında on beş bin mevcûdlu iki kâfile mevcûd bulunduğu ve bunların veche-i azîmetleri Urfa olduğu ve bundan başka el-yevm vilâyetimiz hudûduna dâhil olmuş başka kâfile mevcûd bulunmadığı.

Fî 5 Eylül sene [1]331 Vâlî
Sâbit

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/70

- 115 -

URFA'DAN DIŞARIYA ERMENİ SEVKİYATI YAPILMADIĞI.

[Urfa'dan dışarıya Ermeni sevkiyatı yapılmadığına ve yalnız merkeze bağlı yerlere birkaç hâne gönderildiğine dair Urfa Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Urfa**

C. 3 Eylül [1]331. Bu livâdan hârice Ermeni sevk olunmamış ve yalnız merkezden mülhakâta birkaç hâne gönderildiği gibi geçende şekâvete ictisâr eden beş kişinin efrâd-ı â'ileleri der-dest-i sevk bulunmuştur.

Fî 5 Eylül [1]331

Mutasarrıf
Haydar

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/74

- 116 -

HALEB'TEN ŞAM'A GELİP MUHTELİF YERLERE SEVK EDİLEN ERMENİLERLE HAMA VE HUMUS'TA BULUNAN ERMENİLER

[Halep'ten muhtelif kaza ve sancaklara sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Hama ve Humus'ta şu anda bulunan Ermeni miktarına dair Şam Valiliği'nden Dâhiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

10 Za. 1333 (19 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Şâm**

C. 3 Ağustos sene [1]331. Şimdiye kadar Haleb'ten Şam'a gelen yirmi bir bin Ermeniden sekiz bin sekiz yüz elli sekiz nüfûs Kerek ve on bir bin iki yüz seksen dokuz nüfus Havran sancaklarına ve dört yüz doksan iki nüfûstan ibâret olan dul kadınlar Kuneytra, Ba'albek, Tebek, Doma kazâlarını tevârîh-i muhtelifede sevk olundukları ve el-yevm Hama ile Humus'ta on iki bin Ermeni mevcûd olduğu ma'rûzdur.

Fî 6 Eylül sene [1]331

Vâlî
Hulûsî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/78

- 117 -

ERMENİLERİN MUSUL'A SEVKLERİ

[Urfa'ya gelecek Ermeniler'in Diyarbekir yoluyla Musul'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

11 Za 1333 (20 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5853 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 27 Ağustos [1]331. Oraya gelecek Ermenilerin iş'ârınız vechile Diyârbekir tarîkiyle Musul'a sevkleri münâsibdir. Diyârbekir'e de m'alûmât verilmişdir.

Fî 7 Eylül sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 56/94

- 118 -

KARAHİSÂR'DAN SEVK EDİLECEK ERMENİLER

[Karahisar'da toplanan Ermenilerde bulunan dizanteri hastalığının, askerlere de geçmesi ihtimali bulunduğundan ve bunların acilen sevkleri askeri makamlarca istendiğinden trenlerle birlikte yaya ve arabayla da sevklerine müsaade edilmesine ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına bildirilmesine dair Karahisâr Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Mahreci**
59 **Karahisâr**

8 Eylül [1]331 şifreye lahikadır. Dün gece kırk dört vagon Ermeni gelerek evvelkilerle istasyonda mütehaşşid nüfûs on bin yüz yetmişe bâlîğ oldu. Bunlar meyânında dizanteri hükm-fermâ olmasından ve ne gûne hastalığın sevk edilmekte bulunan efrâd-ı askeriyyeye de sirâyeti melhûz bulunmasından dolayı bunların diğer mahallere âcilen sevk ve nakillerine cihet-i askeriyyece şiddetle lüzûm gösterilmektedir. Hâlbuki Ermenilerin Ereğli'ye kadar istasyonlardan şimendüferle sevkleri ta'lîmât ahkâmından bulunduğundan ve yevmî trenlerle vukû' bulacak sevkiyyât-ı cüzi'yye ile te'mîn ve tesviye-i maslahat mümkün olamayacağından burada mevcûd Ermenilerin bi'z-zarûre yaya olarak veyâhûd muhâcirîn tahsîsâtından istikrâ olunacak arabalarla sevklerine müsâ'ade ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına irâde buyurulması.

9 Eylül sene [1]331 Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/81

- 119 -

ANKARA, KALECİK VE KESKİN'DEKİ ERMENİLERİN SEVKİ

[Ankara'daki Ermenilerin Eskişehir yoluyla sevk edilmekte olduğuna, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin çoğunun Müslüman köylere dağıtılması icap eden kadın ve çocuklar türünden olduğuna dair Ankara Valililği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Ankara

4 Eylül sene [1]331 târîhli ve 125 numrolu şifre telgrafnâmeye zeyldir.
Gayr-i ez sevk merkez-i vilâyetteki Ermeni nüfûsu kadın ve çocuk olmak üzere yedi yüz otuz üçe bâliğ olup bunlar da yevmî iki yüz elli kadar kâfile kâfile Eskişehir tarîkiyle mıntıka-i mu'ayyeneye gönderilmekde olduğu ve Kal'acık'da bulunan iki yüz elli yedi ve Keskin'deki bin yüz altmış dokuz Ermeni nüfûsdan çok kısmının kurâ-yı İslâmiyye'ye tevzî'i îcâb eden nisvân ve sıbyân kabîlinden bulunduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîlî
Âtıf

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/79

- 120 -

SEVKİYAT HAKKINDA TANZİM VE TEBLİĞ OLUNAN TALİMATNAMEYE TAM OLARAK UYULMADIĞI

[Sevkiyat hakkında tanzim ve tebliğ olunan talimatnameye tam olarak uyulmadığı ve sevkiyat esnasında gevşek davranıldığı yolunda Halep iskan-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'den Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Haleb
Pek müsta'celdir.

Konya sevk me'mûrluğu'ndan mevrûd telgrafnâmede sevkiyât hakkında tanzîm ve teblîğ olunan ta'lîmâtnâme-i mahsûsun bi-hakkın tatbîk olunmayarak terahî gösterildiği ve sevkiyâtda pek gevşek davranıldığı anlaşılmakla taraf-ı nezâret-penâhîlerine kat'iyyetle te'kîdi bâbında.

Fî 9 Eylül [1]331

Haleb'de İskân-ı Aşâyir ve
Muhâcirîn Müdiri
Şükrü

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/12

- 121 -

OSMANİYE'YE GELEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN OLAYSIZ TAMAMLANDIĞI

[Vilâyet dâhilinden ve diğer yerlerden Osmaniye'ye gelen Ermenilerin sevklerinin olaysız tamamlandığı, halen gelmekte olanların da Haleb'e sevklerine çalışıldığına dair Osmanlı Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

16 Za. 1333 (25 Eylül 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Gerek vilâyetimiz dâhilinde ve gerek vilâyâ[t]-ı sâ'ireden üç buçuk mâhdan beri Osmâniye'ye gelip kâfile kâfile (...?...) olunan Ermenilerin mikdârı yetmiş bini tecâvüz etmişdir ve şu sevkiyât ba'zı ufak tefek hırsızlıklar istisnâ ediliyorsa livâmız dâhilinde bilâ-hâdise cereyân eylemişdir. El-yevm Pozantı-Gülek tarîkiyle mütemâdiyen akıp gelmekde olan kâfilelerin bir an evvel Haleb'e sevk ve îsâllerine çalışılmaktadır efendim.

Fî 12 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Fethî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/85

- 122 -

SİVAS'TAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Sivas'tan Cizre'ye sevk edilen ve şu an sevke hazır Ermenilerin miktarına dair Sivas Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

19 Za. 1333 (28 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Sivas

C. 3 Eylül sene [1]331.

1- Merkez ve mülhakâtdan şimdiye kadar Cizre'ye yüz otuz altı bin seksen dört nüfûs Ermeni sevkedilmiştir.

2- El-yevm der-dest-i sevk altı bin elli beş nüfûs mevcûddur.

3- Yollarda kırk nüfûs Ermeni vardır ve cihet-i azîmetleri Malatya tarîkiyle Cizre'dir efendim.

Fî 15 Eylül sene [1]331

Vâlî
Mu'ammer

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/84

- 123 -

KONYA'DAN YOLA ÇIKARILAN YABANCILAR VE ERMENİLER

[Konya'dan trenle yola çıkarılan yabancıların ve Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

21 Z. 1333 (30 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Bugün yukarı istasyonlardan gelen Ermenilerden bin dokuz yüz elli ve Konya'da bulunan yabancılardan yedi yüz elli ki cem'an iki bin yedi yüz kişinin otuz altı vagon ile yola çıkarıldığı.

Fî 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih Rıf'at

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/100

- 124 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

1 Z. 1333 (10 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
526

Mahreci
Konya

İstasyonda mütehaşşid Ermenilerden dün ve bugün on bir bin kişinin sevk ve ihrac edildiği ma'rûzdur.

Fî 27 Eylül [1]331

Konya Vâlî Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/88

- 125 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarı ile bundan sonra gelecek Ermenilerin sevkinin tahıl nakliyesini aksatmayacak şekilde temin edildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Konya

Zeyl. 27 Eylül [1]331. Bugün dahi Konya'da mütehaşşid Ermenilerden on iki bin kişi mahall-i müretteblerine müteveccihen sevk ve ihrâc edilmiştir. Mevcûd kırk binden el-yevm Konya'da on bin kişinin kaldığı ve ba'demâ da gelecek olan Ermenilerin esbâb-ı sevkinin zehâ'ir nakliyâtına halel gelmemek üzere tamâmen te'mîn edildiği Polis Müdîriyeti ifadesiyle ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül [1]331

Valî Vekîli
Rahmî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/90

- 126 -

CEBEL-İ BEREKET VE DÖRTYOL ERMENİLERİNİN, TEHCİR VE UZAKLAŞTIRILMASI

[Cebel-i Bereket'te meskûn Ermenilerin tehcirine ait işlemlerin sonuçlandığı, Dörtyol Ermenilerinin istisnâsız uzaklaştırıldığına dair Osmaniye Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Osmaniye**

Vilâyette yazıldığı üzere Bağdat demiryolu şirket-i inşâ'iyyesinde ve askerî menzillerinde müstahdem olup bir kısmı muvakkaten alıkonulan ma'lûmu'l-mikdâr Ermenilerle â'ileleri müstesnâ olmak üzere Cebel-i Bereket livâsında meskûn bulunan Ermenilerin tehcîrlerine a'id mu'âmelâtın hitâm bulduğu ve mecmû'-ı nüfûsları dokuz bine bâliğ olan Dörtyol Ermenileri bilâ-istisnâ teb'îd olunarak el-yevm mahall-i mezkûrda erbâb-ı şekâvetten sekiz nefer Ermeni kaldığı ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Fethi

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/89

- 127 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan yaya olarak ve trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

30 Eylül sene [1]331 târîhinden Fi 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhine kadar yukarı istasyonlardan gelenlerle berâber Konya'dan iki bin beş yüzü mâşiyen mütebâkîsi vagonla cem'an dokuz bin altı yüz nüfûs Ermeni sevk edildiği ma'rûzdur.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Konya Valisi Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/92

- 128 -

DİMETOKA VE CİVARINDAN GÖÇ EDEN AHALİNİN İSKAN VE İAŞELERİ

[Dimetoka ve civarından göç eden ve zor durumda olan ahalinin iaşe ve iskânlarının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Edirne Vilâyeti'ne şifre telgraf]

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 771 **Şifre**
Husûsî: 108 **Müsta'celdir**

Edirne Vilâyeti'ne

Şu sırada Dimetoka ve havâlîsinden hicret eden ahâlî Ergene suyu boyunda yağmur altında sefîl perîşân ve şâyân-ı merhamet bir hâlde kaldıklarından i'âşe ve iskânlarının te'mîni Harbiye Nezâreti'nden ehemmiyetle bildiriliyor. Serî'an îcâbının icrâ ve inbâsı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/32

- 129 -

HALEP'TE BULUNAN ARAM EFENDİ'NİN AKRABASININ RAHATLARININ TEMİNİ

[Aram Efendi'nin Halep'teki akrabalarının istirahatlerinin temini hususunda bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf]

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 100 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

A'yândan Aram Efendi'nin akrabâsından olub Haleb'de bulunan Kapraşyan, Hanikyan, Noryan â'ilelerinin istirâhatlerinin te'mîni ve erkekleri hakkında kendilerinden alınacak ma'lûmâtın iş'ârı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/24

- 130 -

HUMMA VE DİZANTERİ DOLAYISIYLA ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN DERHAL HUSUSİ MAHALLERİNE SEVKLERİ

[Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da günde yetmiş seksen kişinin ölmekte olduğu haber alındığından muhacirlerin yerlerine sevkleri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Sûriye Vilâyeti'ne şifre telgraf]

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 54 **Şifre**

Sûriye Vilâyeti'ne

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında humma-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmışdır. Haleb'de bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'le bi'l-muhâbere sıhhat-i umûmiyenin muhâfazası zımnında muhâcirînin bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmât i'tâsı.

Fî 4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/71

- 131 -

HUMMA VE DİZANTERİ SEBEBİYLE ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN HUSUSİ MAHALLERİNE SEVK EDİLMELERİ

[Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da ölümler vuku bulduğu haber alındığından muhacirlerin yerlerine sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Muhacirin Müdürü Şükrü Bey'e şifre telgraf]

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 104 **Şifre**

Haleb'de Bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında hummâ-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmışdır. Sûriye vilâyetiyle bi'l-muhâbere sıhhat-ı umûmiyenin muhâfazası zımnında muhâcirînin bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmat i'tâsı.

Fî 4 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/51

- 132 -

YOL MASRAFINI KARŞILAYAN ERMENİLERİN GİDEBİLECEKLERİ

[Yol masraflarını kendileri karşılayan Ermenilerin Hama, Humus, ve Şam tarafına gidebileceklerine dair Dahiliye Nezareti'nin Muhacirîn Müdîri Şükrü Bey'e şifre telgrafı]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109 **Şifre**

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

C. 30 Eylül sene [1]331. Ermenilerden yol masraflarını kendileri te'diye ederek Hama, Humus, Şam kurâsına gitmek isteyenler hakkındaki tedbîriniz muvâfıkdır.

Fî 5 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/54

- 133 -

KÜTAHYA'DA, KONYA'YA SEVK EDİLMEK ÜZERE BULUNAN ERMENİLER

[Kütahya'da bulunan Ermeni muhacirlerle, bunlardan Konya'ya sevk edilmek üzere bulunanların miktarına dair Kütahya Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Kütahya**

C. 4 Eylül [1]331. Bin dört yüz kadar Ermeni muhâcir mevcûd olup bunlardan bin kişinin de bugün Konya'ya sevk edilmek üzre bulunduğu arz olunur.

5 Teşrin-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Fâik

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/93

- 134 -

KARAHİSAR VE ÇAY İSTASYONLARINDA BULUNAN ERMENİLER

[Karahisar ve Çay istasyonlarında bulunan Ermeni muhacirlerin miktarına dair Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Karahisâr**

C. 4 Teşrin-i Evvel. El-yevm Karahisâr istasyonunda Konya'ya der-dest bin sekiz yüz altmış üç ve Çay istasyonunda iki bine karîb Ermeni muhâcir mevcûd olduğu ma'rûzdur.

5 Teşrîn-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/94

- 135 -

HALEP SEVKİYATI SIRASINDA İYİ HİZMETLERİ GÖRÜLEN ERMENİLERİN BAŞKA YERLERDE İSKANI

[Sevk olunan Ermenilerin yerlerine yerleştirildikleri, Halep sevkiyatı sırasında devlet hizmetinde bulunan ve devlete karşı kötü niyet beslemeyenlerin daha iyi şartlara sahib olmaları maksadıyla başka yerlerde iskân edilmeleri]

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Haleb**

Sûriye Vilâyeti'ne yazılan 5 Teşrini Evvel [1]331 târîhli şifre telgrafnâmenin bir sûreti manzûr-ı sâmîleri olmak üzre aynen âtîye derc edildi.

Mahall-i ma'lûmeden ve tahliye olunub da mahall-i mürettebelerine der-dest-i sevk bulunan tahmînen yüz bin muhâcirden yirmi beş binin Rakka ve Zor'a ve Obik'in Haleb havâlî-i cenûbiyyesine mütebâkîsinin Kerk ve Havran

havâlîsine sevk ve i'zâm ve oralarda iskânı tekarrur etmiştir. Haleb şehrinde mevcûd otuz bin muhâcirin on beş günde mahall-i mürettebelerine sevki mukarrer bulunmakla sevkiyât keremi verilmiştir. Haleb sevkiyâtının teşrî'i vaktiyle me'mûr veyâhûd hizmet-i devletlerinde olup da devlete îfâ-yı hüsn-i hizmet edenlerin ve bir fikr-i mefsedet beslememiş olanlar bir dereceye kadar terfîhi maksadıyla bunlardan ba'zılarının istisnâ'en Şam, Hama Humus kasabalarıyla Şimendüfer güzergâhında bulunan mahallerden mâ-adâ şehir ve kasabalara ahâlî-i mevcûdenin yüzde ikiyi tecâvüz etmemek üzere iskânları Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın muvâfakatıyla kararlaştırılmış ve ta'lîmât-ı mahsûsası dâhilinde Haleb polis müdürünün i'tâ ettiği vesâ'ik-i mahsûsa ile i'zâmlarına başlanılmışdır (...) hâ'iz olan bu gibilerin nerelerde iskân edile (...)

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/80

- 136 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Konya'dan trenlerle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf****]***

10 Z. 1333 (19 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhinden bugüne kadar üç gün zarfında Posta-i marşa (...) trenlerle Konya'dan beş bin nüfûs Ermeninin sevk edildiği.

Fî 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/95

- 137 -

AKŞEHİR VE KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[*Akşehir ve Konya'dan trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf****]***

12 Z. 1333 (21 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî **Mahreci**
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Konya**

Evvelce arz olunanlardan başka yukarı istasyonlardan gelen ile bu def'a Akşehir'den ihrâc edilenlerden ve Konya'dan iki gün zarfında vagonla dört bin sekiz yüz elli dört Ermeninin sevk edildiği Polis Müdîriyeti ifâdesiyle ma'rûzdur.

Fî 8 Teşrini Evvel sene [1]331.

Konya Vâlîsi
Sâmih

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/96

- 138 -

DİYARBAKIR'DAN GÖNDERİLEN ERMENİLER

[Diyarbakır'dan gönderilen Ermenilerin daima hududda teslim alındığına dair Musul Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

13 Z. 1333 (22 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî **Mahreci**
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi **Musul**

C. 30 Eylül sene [1]331. Diyârbekir'den gönderilen Ermenilerin dâ'imâ hudûdda teslîm alınmakda olduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Musul Vâlîsi
Haydar

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/14

- 139 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Trenler askerî erzak nakliyesine tahsis edildiğinden Konya'dan Ermeni sevkinin yapılamadığı, yaya olarak gönderilenlerin Karaman ve Ereğli'de toplandığı, bugün sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Ereğli'de bulunanların hareketi için gerekli tebligatın yapıldığı hususlarında Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

Bütün vagonların erzâk-ı askeriyye nakliyâtına tahsîs edilmesi hasebiyle devren Konya'dan Pozantı cihetine hiçbir tren hareket etmemiş ve muvâsalat-ı âcizânemden evvel mâşiyen gönderilmiş olan Ermeniler Karaman ve Ereğli istasyonlarında tahaşşüd edip kalmış olduğundan burada bulunanların tekrar ayakla sevkine imkân kalmadığı gibi trenle gönderilmesi dahi mümkün olamamışdı. Bugün on dört vagonla bin elli Ermeninin daha sevk edildiği ve Ereğli'de bulunanların tahrîki için mahalline teblîğât icrâ edildiği ma'rûzdur.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. *DH. EUM*, 2.Şb. 68/99

- 140 -

KONYA'DAKİ ERMENİLERİN TALİMAT GELMEDEN SEVK EDİLMEMESİ

[Vilâyetin sair kısımlarındaki Ermenilerin tebliğat yapılmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331. Vilâyetin aksâm-ı sâ'iresinde bulunan Ermenilerin buradan teblîgât vâki' olmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/89

- 141 -

ADANA OSMANLI BANKASINDAKİ ERMENİ MEMURLARIN ÇALIŞMALARI İÇİN MÜSAADE TALEBİ

[Adana Osmanlı Bankası memurlarından Halep'de bulunan Edvar Simkiyan, Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şubesi memurlarından Serkis Kişiyan'ın Halep şubesinde çalışabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109

Haleb Vilâyeti'ne

Adana Osmanlı Banka şu'besi me'mûrlarından olub Haleb'de bulunan Edvar Simkiyan ve Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şu'besi me'mûrlarından Serkis Kişiyan'ın haklarında vilâyetçe emr-i resmî olmadığından bahs ile pazartesi günü sevk olunacakları haber veriliyor. 5 Teşrin-i Evvel [1]331 telgrafnâmeleriyle de bildirildiği üzere bunların sû-i hâlleri yok ise Haleb şu'besinde istihdâmlarına müsâ'ade olunması ve inbâsı.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/86

- 142 -

KASTAMONU VİLAYETİNDEKİ ERMENİLERİN İHRAC EDİLMEMESİ

[Vilâyet dahilindeki Ermenilerin ihrâcına lüzum olmadığı ve Ermeniler'den hanelerinde silah bulunduranlar hakkında kanuni muamele yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 46 **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Vilâyet dâhilindeki Ermenilerin şimdilik ihrâcına lüzûm yokdur. Bunlardan hânelerinde esliha bulunanlar hakkında mu'âmele-i mukteziye-i kânûniyenin îfâsı ve zuhûr eden eslihanın cinsi ve mikdârını mübeyyin bir defterin irsâli.

Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/82

- 143 -

USULSÜZ DAVRANAN TENOS KAYMAKAMININ AZLİ

[Ermeni sevkiyatı sırasında usulsüz hareketleri görülen Tenos kaymakamının azline dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf]

15 Z. 1333 (24 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 117 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

Tenos Kâ'im-i makâmı Cemîl Bey'in Ermenilerin sevki esnâsındaki ahvâl ve harekât-ı gayr-ı lâyıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan şimdiden eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyh hakkındaki evrâkın Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdî'i husûsu Hey'et-i Tahkîkiye Re'îsi Mazhar Bey'e yazılmışdır.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/105

- 144 -

ERMENİ SEVKİYATINDA USULSÜZLÜK YAPAN KAYMAKAMIN AZLİ

[Aziziye Kaymakamı Hamid Bey'in Ermeni sevkiyatı sırasındaki usulsüz hareketlerinden dolayı azl edilerek Divan-ı Harb'e verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf]

16 Z. 1333 (25 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115 **Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

Azîziye Kâ'im-i makâmı Hâmid Bey'in mahallî Ermenilerinin esnâ-yı sevkindeki usûl ve harekât-ı gayr-i lâyıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyhe â'id evrâk-ı tahkîkiyenin Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdî'i Hey'et-i Tahkîka Re'isi Mazhar Bey'e iş'âr kılınmışdır.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, no. 57/116

- 145 -

ERMENİ KAFİLELERİNİN İAŞELERİNİN TEMİNİ

[Ermeni kafilelerinin iâşeleri için verilen tahsisatın yeterli olup olmadığı ve bunun mal sandıklarından ödenip ödenmediğinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep'te Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'e telgraf]

17 Z. 1333 (26 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 116

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Ermeni kâfileleri meyânında hergün açlıkdan telefât vukû' bulmakda olduğu cihetle bunların te'mîn-i i'âşeleri için lâ-ekal yüz bin liranın irsâli lüzûmu

Dördüncü Ordu Kumandanlığı'ndan alınan 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmede iş'âr olunuyor. Bu cihet için i'tâ olunan tahsîsâtın kâfî olub olmadığının ve buradan para istenilmesi tahsîsât havâlenâmelerinin mâl sandıklarınca tesviye edilemediğini ihsâs etdiğiden hakîkat-i hâlin inbâsı.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/110

- 146 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

[Belli yerlere gönderilmek üzere toplanmış ve yola çıkarılmış olanlar dışındaki Ermenilerin sevk olunmamalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara, Haleb, Adana Vilâyetleriyle, Mar'aş, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Kütahya, İzmit, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i mu'ayyeneye gönderilmek üzere vilâyât ve sâi'reden gelmiş ve yola çıkarılmış olanlar müstesnâ olmak üzere yeniden Ermeni sevkiyâtında bulunulmaması.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/135

- 147 -

EVLERİ YAKILAN MÜSLÜMANLARA YARDIM EDİLMESİ

[Evleri yanan müslümanlara tamir için gerekli paranın, asilerin emval-i metrukelerinden ödenmesi veya boşalan Ermeni hanelerinden hane verilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na çekilen cevabi telgraf]

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
42 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Muhterik İslâm hânelerini t'amîr için iktizâ eden mebâliğin âsîlerin emvâl-i metrûkeleri esmânından tesviyesi yâhûd boşalan Ermeni hânelerinden o zarara mukâbil hâneler i'tâsı muvâfıkdır.

14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/140

- 148 -

AGOP BOYACIYAN EFENDİ'NİN YEĞENİ BEGOS'UN KONYADA BIRAKILMASI

[Tekfurdağı sabık mebusu Agop Boyacıyan Efendinin yeğeni, Tekfurdağlı Boğos'un Konya'da kalmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyetine şifre telgraf]

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 120 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Tekfurdağı meb'ûs-ı sâbıkı Agop Boyacıyan Efendi'nin yeğeni olub Konya Ereğlisi'nde der-dest-i sevk bulunduğu anlaşılan Tekfurdağlı Bogos'un sevkinden sarf-ı nazar edilerek Konya'da kalmasına müsâ'ade olunması ve inbâsı.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/136

- 149 -

SEVKİYAT SIRASINDAKİ TECAVÜZLERİN ÖNLENMESİ

[Urfa'dan Re'sülayn ve Nusaybin tarikiyle sevkedilen Ermeni kafilelerine tecavüzlerin önlenmesi için güzergahın değiştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyetine şifre telgraf]

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6266 **Şifre**

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Urfa'dan Re'sü'l-ayn ve Nusaybin târîkiyle Ermeni kâfilelerinin sevkine evvelce teşebbüs edilmişdi. Fakat kâfileler kasabadan infikâki müte'âkib urbân ve aşâyirin tecâvüzüne mâr'ûz kalarak avdet etdiler binâ'en-aleyh bu kâfilelerin her hâlde Siverek tarîkıyle i'zâmına mecbûriyet görülerek Urfa'ya o yolda teblîğât yapılmışdır. Vürûdunda reddolunmayarak Musul'a sevkleri.

21 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/277

- 150 -

BİRECİK'TEN ERMENİLERİN SEVKİ.

[Maraş ve Antep'e gönderilecek Ermeniler için Birecik'in sevk merkezi olarak kullanıldığına ve Birecik'ten nehir vasıtasıyla sevkiyat yapılabileceğinden Ermenilerin Zor taraflarına sevki hususunda Birecik Kaymakamlığı'na talimat verildiğine dair Muhacirîn Müdiriyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Birecik ve Nizip'e geldim. Sonuçta mütehaşşid Ermenilerden genç çocuk ve kadınlardan Maraş ve Ayıntâb'a gönderilecek olanlara Birecik merkezi sevk ittihâz edilmiş idi. Sevkiyât hüsn-i sûretle cereyân etmektedir. Yalnız, Birecik, Maraş, Ayıntab ve civârı ile Haleb arasında bulunduğu ve Birecik Ermenileri bin iki yüz nüfûstan ibâret ve nakilleri nehir vâsıtasıyla ve pek kolaylıkla icrâ edileceği cihetle derhâl Şâhtûrlar inşâ ettirilerek Zor cihetlerine sevki husûsunda Birecik Kaymakamlığı'na ta'lîmât-ı lâzime verilmiştir. bu akşam Haleb'e avdet edileceği.

Fî 21 Teşrîn-i Evvel [1]331

Muhâcirîn Müdîri

BOA. *DH. EUM,* 2.Şb. 68/101

- 151 -

KATOLİK PROTESTAN VE ASKER AİLELERİNİN UYGUN MEVKİLERE YERLEŞTİRİLMESİ

[Konya'da bulunan ermenilerin şimdilik sevk edilmemesi ve asker aileleri ile Katolik ve Protestan olanların vilâyet dahilinde uygun mevkilerde iskân edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

6 M. 1334 (4 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 138 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Berây-ı sevk orada bulunduğu bildirilen iki bin Ermeninin şimdilik sevk olunmayarak vilâyet dâhilinde taht-ı muhâfazada bulundurulması ve asker â'ileleri ile Katolik ve Protestan olanların da ber-mûceb-i ta'lîmât vilâyet dâhilinde münâsib mevâki'de iskânları.

Fî 1 Teşrîn-i Sanî [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 58/2

- 152 -

DÖRDÜNCÜ ORDU BÖLGESİNE SEVKEDİLEN ERMENİLERİN İAŞESİ

[Dördüncü Ordu bölgesine sevkedilen Ermeni muhacirlerinin iaşelerinin temini için askeriye tarafından Dördüncü Ordu kumandanı, Halep Menzil Müfettişliği ve icab eden diğer mahallere tebligat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana ve Halep vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**

Adana ve Haleb vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na

Nezâretçe bir karâr ittihâz ve teblîğ edilinceye kadar Dördüncü Ordu ve mıntıkasına sevk edilmekde olan Ermeni muhâcirînin Pozantı, Haleb menzil hattından esnâ-yı mürûrlarında ikmâl efrâdı misillü cihet-i askeriyece te'mîn-i i'âşeleri için Dördüncü Ordu kumandanı ile Haleb Menzil Müfettişiliği'ne ve daha îcâb edenlere teblîğât-ı lâzime îfâ olunduğu Başkumandanlık Vekâleti'nden bildirildiği bâ-tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuşdur.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/317

- 153 -

UYGUNSUZ HAREKETLERDE BULUNAN JANDARMANIN DİVAN-I HARB'E SEVKLERİ

[Urfa'dan Rakka'ya gönderilen kafilelere refakat eden jandarmaların ihmallerinden kaynaklanan uygunsuz davranışları nedeniyle Divan-ı Harb'e sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 51 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

Urfa'dan Rakka'ya gönderilen ilk kâfileye terfîk olunan muhâfız jandarmaların adem-i takayyüdünden nâşî esnâ-yı sevkiyâtda uygunsuzluklar vukû' bulduğu ve bu cümleden yolda jandarmaların gözü önünde kadınlar kaçırılmış olduğu ve bunların hilâf-ı teblîğât olarak şimendifer güzergâhı üzerinde bulunan kurâdan ba'zılarına yerleştirildiklerinin görüldüğü Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'den vârid olan telgrafnâmede izbâr olunuyor. Bu bâbda tahkîkât icrâsıyla jandarmaların Divân-ı Harbe tevdî' olunarak cezalandırılmaları ve inbâsı.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/309

- 154 -

ERMENİLERE EKMEK VERİLMESİ

[Ulukışla'da bulunan Ermeni kadın ve çocuklarına yeterli miktarda ekmek verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

29 Z. 1333 (7 Kasım 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 22 **Şifre**

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ulukışla'da mevcûd ve ekserîsi kadın ve çocuktan ibâret olan Ermenilere pek az ekmek verildiği haber verilmişdir. Muhâcirîn-i merkûmeye mikdâr-ı kâfî ekmek i'tâ olunması.

Fî 25 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/345

- 155 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLECEĞİ MAHALLER

[Ermenilerin toplu halde bulundurulmayıp İslâm kasaba ve köylerine dağıtılmaları gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Emvâl-i Metruke İdare Komisyonu Riyaseti'ne çekilen şifre telgraf]

6 M. 1334 (14 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana Emvâl-i Metrûke İdâre Komisyonu Riyâseti'ne

C. 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Nakledilen Ermenilerin evlâd, zevce, peder, vâlide gibi infâka kânûnen mecbûr bulunduğu ekâribinin terk eylediği hânede ikâmetine müsâ'ade i'tâsı tabî'î ve istîcâr husûsunda müzâyede şerâ'itine tevfîk-i mu'âmele edilmek üzere Ermeniler tarafından vukû' bulan mürâca'at ve iştirâkin kabûlü muvâfıkdır. Ma'a-hâzâ terk edilen Ermenilerin mütekâsif bir hâlde bulundurulmaması ve îcâbında kurâ ve kasabât-ı İslâmiyye'ye tevzî'i lâzımdır.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/1

- 156 -

ERMENİLERİN SEVKİ SIRASINDA SUİSTİMALLERİ ÖNLEMEKLE GÖREVLİ HEYETE YENİ BİR AZANIN TAYİNİ

[Ermenilerin sevki esnasında meydana gelen suistimalleri tahkik etmek üzere Temyiz Mahkemesi Reisi Hulûsi Bey'in riyasetindeki hey'ete Şura-yı Devlet Azasından İsmail Hakkı Bey'in tayin edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr ve Ankara vilâyetleriyle İzmit, Karesi, Niğde ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf]

8 M. 1334 (16 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalemi
685 **Şifre**

Hüdâvendigâr, Ankara Vilâyetleriyle, İzmit, Karesi, Kütahya, Eskişehir, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Niğde mutasarrıflıklarına

Zeyl-i tahrîrât. 21 Eylül sene [1]331. Livâ/vilâyet dâhilindeki Ermenilerin esnâ-yı sevklerinde mahallerince vukû' bulan sû-i isti'mâlât ve hilâf-ı kânûn mu'âmelât hakkında tahkîkât icrâ eylemek üzere Mahkeme-i Temyîz Re'îsi Hulûsî Beyriyâsetindeki hey'ete dâhil bulunan Seyyid Hâşim Bey'in hastalığına binâ'en Der-sa'âdet'e avdet edeceğinden yerine Şûrâ-yı Devlet A'zâsından İsmâ'îl Hakkı Bey ta'yîn kılınmış ve el-yevm Niğde'de bulunan hey'ete iltihâk etmek üzere müteheyyi-i hareket bulunmuşdur.

2 Teşrîn-i sânî sene [1]331

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/38

- 157 -

HALEP YOLUYLA ZOR'A GELEN ERMENİLER

[Zor'a Halep yoluyla bin beş yüz Ermeni geldiğine dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

25 Ra. 1334 (31 Ocak 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Haleb tarîkiyle bin beş yüz Ermeni daha gelmiştir.
Fî 18 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/5

- 158 -

ZOR'A GELEN AYINTAB VE İZMİTLİ ERMENİLER

[Zor'a gelen Ayıntap ve İzmitli Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

2 R. 1334 (7 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî **Mahreci**
Dâhiliye Nezâreti **Zor**
Şifre Kalemi

Ayıntâb ve İzmitlilerden iki bin beş yüz Ermeni dün Zor'a gelmiştir.

Fî 25 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/6

- 159 -

ZOR'A ULAŞAN AYINTAP, TEKFURDAĞI, KARAHİSÂR VE AKŞEHİR ERMENİLERİ.

[Zor'a ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisar ve Akşehir Ermenilerini miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî **Mahreci**
Dâhiliye Nezâreti **Zor**
Şifre Kalemi

Ayıntâb, Tekfurdağı, Karahisâr, Akşehir Ermenilerinden bin dört yüz kırk nüfûs dün Zor'a vasıl olmuşlardır.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî [1]331

Zor Mutasarrıfı
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/7

- 160 -

ZOR'A GELEN MARAŞ, BURSA VE ADAPAZARLI ERMENİLER

[Zor'a gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

7 R. 1334 (12 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Dün Maraş, Brusa, Adapazarlılardan iki yüz seksen Ermeni daha gelmiştir.

Fî 30 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Ali Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/9

- 161 -

ZOR'A GELEN İZMİT VE SAMSUNLU ERMENİLER.

[Zor'a gelen İzmit ve Samsunlu Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

6 R. 1334 (11 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Zor**

Bugün İzmit ve Samsunlu dört yüz Ermeni nüfûs gelmiştir.

Fî 29 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/8

- 162 -

ERMENİLERİN HALEP, SURİYE VE KERKÜK'E DE SEVKİ

[Halep, Suriye ve Kerkük'e de Ermeni sevki yapılabileceğinden, Zor'a gönderilecek Ermenilerin bu üç vilayete sevkedilmeleri.]

29 Haziran 1331 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti **Şifre**

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûratü'l-azîz, Urfa, Kayseri, Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl Fî Haziran [1]331. Haleb Vilâyeti'nin cenûbu Sûriye Vilâyeti'nin şarkı ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu içün hâl-i işbâ'a gelen yüzde on beşi tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilerek gönderileceklerin sâlifu'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkiyât üzerinde bulunan me'mûrîne de o yolda tebliğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/308

- 163 -

KONYA'YA BAĞLI YERLERDEKİ ERMENİLERİN MİKTARINI GÖSTEREN DEFTERİN GÖNDERİLMESİ.

[Konya'ya bağlı yerlerdeki yerli ve yabancı Ermenilerin miktarını gösteren defterin gönderildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf]

21 Ca. 1335 (15 Mart 1917)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti **Mahreci**
Şifre Kalemi **Konya**

C. 13 Mart sene [1]333. Mülhakât-ı vilâyetteki Ermenilerin 1990 adedi yerli ve 6696 adedi yabancı olmak üzere cem'an 8686 neferden ibâret olup bu bâbdaki müfredâtı defterin bugün postaya tevdî'an takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Fî 15 Mart sene [1]333

Vâlî Vekîlî Mektûbcu
Kemâleddin

BOA. *DH.EUM*, 2. Şb. 69/34

- 164 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN ŞİMENDÜFERDE MÜSTAHDEM ERMENİLERİN MİKTARI

[Sevk esnasında şimendüferde çalışıyoruz denilerek sevkten istisna tutulan Ermenilerin isimlerinin tahkik edilerek bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

10 Ra. 1334 (16 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 6618 **Mahrem**

Haleb, Adana, Konya, Ankara Vilâyetleriyle, Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Ermenilerden sevkiyâtda müstahdem değil iken sevkden istisnâ etdirilmek maksadıyla birer hizmete alınanların ve el-yevm şimendüfer işlerinde bir hizmet-i mu'ayyenesi olmadığı hâlde müstahdemdir diye alıkonulanların vilâyet/livâ dâhilindeki mikdârıyla esâmîsinin tahkîk ve inbâsı.

Fî 3 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/45

- 165 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN DÜYÛN-I UMÛMİYE VE REJİ İDARESİNDEKİ ERMENİ MEMURLARIN BİLDİRİLMESİ

[Tahliye edilen mahallerdeki Düyûn-ı Umûmiyye ve Reji idarelerinde sevkten istisna edilen Ermeni memurlarla yeniden tayin edilen Ermenilerin isimlerinin, tayin tarihlerinin ve nereli olduklarının bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgrafı]

13 Ra. 1334 (19 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 843 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Ankara	"	Canik	"
Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Kayseri	"
Sivas	"	Eskişehir	"
Trabzon	"	İçel	"
Konya	"	Kütahya	"
Ma'mûretü'l-azîz	"		

Ermenileri nakl ve tahliye edilmiş olan mahallerde Düyûn-ı Umûmiyye ve Reji İdâresi'ne â'id Ermeni me'mûrlar bulunduğu gibi yeniden de bu gibi mahallere Ermeni me'mûrlar ta'yîn ve i'zâm kılınmakda olduğu haber alınıyor. Mezkûr idârelerde sevkden istisnâ edilerek bırakılanlarla yeniden ta'yîn ve izâm olunanların esâmîsinin ve târîh-i ta'yînleri ile nere ahâlîsinden olduklarının tahrîr ile iş'ârı.

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/48

ERMENİLERİN BULUNDUKLARI VİLÂYET DIŞINA ÇIKARILMAMALARI

[Sevkleri tehir olunan Ermenilerin müsaade almadan vilayet haricine çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere şifre telgraf]

28 Ra. 1334 (3 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6737 **Şifre**

Edirne, Aydın, Beyrût, Sûriye, Kastamonu Vilâyetleriyle, Bolu, Teke, Çatalca, Kal'a-i Sultâniyye, Mar'aş, İçel Mutasarrıflıklarına

Sevkleri te'hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ'ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba'zı mahallerde me'mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından ba'de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret'den istîzân ve müsâ'ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat'iyyen müsâ'ade edilmemesi ve bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki.

Fî 21 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, 60/224

- 167 -

ERMENİLERİN BULUNDUKLARI YERLERDEN İZİNSİZ ÇIKARILMAMALARI

[Sevkleri tehir olunan yabancı Ermenilerin Nezaret'den izin alınmadan kesinlikle mahallerinden dışarı çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf]

30 Ra. 1334 (5 Şubat 1916)
Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 142
Şu'be: 2 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

C. 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]331. Sevkleri te'hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ'ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba'zı mahallerde me'mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından bahs ile ba'de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret'den

istîzân ve müsâ'ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat'iyyen müsâ'ade edilmemesi ve bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki hakkında 17 Kânûn-ı Sânî [1]331 târîhinde îcâb eden vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ve ahîren Sûriye Vilâyeti'ne teblîğât icrâ kılınmışdır.

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [1]331
Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, 60/239

- 168 -

ERMENİLERİN İSVİÇRE'YE BÜYÜK MİKTARDA PARA KAÇIRMALARI

[İstanbul'dan ayrılarak İsviçre'ye yerleşen Ermenilerin, beraberlerinde götürdükleri külliyetli miktardaki paraları Osmanlı Hükümeti aleyhinde sarfettikleri tespit edildiğinden, İstanbul'dan harice külliyetli miktarda para çıkışına engel olunması, ayrıca İstanbul'daki fesatçıların yazdıkları mektupların yurt dışına çıkışını sağlayan Rum ve Ermeni demiryolu memurlarının sıkı gözetim altında tutulmaları ve bunların yerlerine güvenilir Müslüman memurların alınması veya sivil polis istihdamı ve bir de Sirkeci yataklı vagonlar müfettişlerinden Karabet Hogasyan'ın kötü niyetli davranışlarının tamamen anlaşılmasına kadar gizlice polis tarafından gözlenmesi hakkında Bern Sefaretinin talebi üzerine Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne yazılan tezkire.]

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi
Tarîh: 3 Şubat sene [1]331 **Mahremâne**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Der-sa'âdet'den müfârakatle İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet eden Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfârakatlerinde berâberlerinde götürmüş oldukları mebâliğ-i külliyyeyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak Hükûmet-i

Osmâniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğrunda sarf etmekde ve el-hâletü hâzihi gerek buradaki bankalar vâsıtasıyla gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den mebâliğ-i kesîre celb eylemekde bulundukları istihbâr olunduğundan sâ'ir hükûmât-ı muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve ihrâcının men'i hakkında Hükûmet-i seniyyece müttehaz mukarrerâtın temâmî-i tatbîkine bir kat daha dikkat ve i'tinâ olunması ve bir de Der-sa'âdet'de bulunan bed-hâhân ve garazkârân taraflarından tastîr olunan mekâtîb Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre'de ve memâlik-i sâ'irede bulunan muhâlifîn-i hükûmete ve a'dâ-i devlete îsâl edilmekde bulunduğu da ayrıca ihbâr edilmesine mebnî zikr olunan me'mûrların şedîden taht-ı tarassudda tutulması ve bunların arasında bulunan Rum ve Ermenilerin âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla yerlerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbin imtidâdı müddetince mârru'z-zikr demiryollar vagonları hizmetinin sivil polis me'mûrlarına tevdî'i ve Sirkeci'de yataklı vagonlar müfettişlerinden olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa hazretlerinin adamlarıyla münâsebâtı olan Karabet Hogasyan nâmındaki şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polisin nezâreti altında bulundurulması lüzûmu Bern Sefîri Fu'âd Selim Beyefendi'den alınan 8 Şubat [1]916 târîhli tahrîrât-ı mahremânede izbâr edilmişdir. İktizâsının îfâsı himem-i aliyye-i dâverîlerine menûtdur. Emr ü fermân.

Bern Sefâret-i Seniyyesi
Umûmî: 101
Husûsî: 54

Hülâsa: *Rumeli Demiryolları Me'mûriyeti*
Mahremâne

Hariciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Der-sa'âdet'den müfârakat edib İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet etmiş olan bi'l-cümle Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfârakatlerinde berâberlerinde külliyetli mikdârda para götürüp meblâğ-ı mezkûreyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak el-yevm saltanat-ı seniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğruna sarf etmekde oldukları ve el-hâletü hâzihi gerek Der-sa'âdet bankaları vâsıtasıyla ve gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den mebâliğ-i azîme celb eylemekde bulundukları istihbâr olunduğundan sâ'ir hükûmât-ı muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve irsâlinin men'i hakkında hükûmet-i seniyyece

ittihâz olunan mukarrerâtın tamâmiyyet-i tatbîkine bir kat daha ihtimâm ve i'tinâ olunması zımnında lâzım gelenlere evâmir-i mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Kezâlik Der-sa'âdet'de bulunan saltanat-ı seniyye bed-hâhânı ve hükûmet-i hâzıra düşmanları tarafından testîr olunan muharrerât Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre ve memâlik-i sâ'irede bulunan hükûmet muhâliflerine ve a'dâ-yı devlete nakl ve îsâl olunmakda bulunduğu bendelerine ihbâr edildiğinden Rumeli Demiryolları me'mûrlarının şedîd bir teftîşe tâbi' tutulması ve me'mûrîn-i mezkûre meyânında bulunup Rum ve Ermeni milletlerine mensûb olan eşhâsın âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla onların yerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbın imtidâdı müddetince mârru'l-arz demiryollar vagonlarının hizmeti sivil polis me'mûrlarına tevdî'i lüzûmu zât-ı âlî-i Nezâret-penâhîlerince tasvîb buyurulacağı bedîhîdir. Sirkeci'de Rumeli Demiryollarının yataklı vagonları müfettişlerinden (Controleur des wagons-lits) olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa'nın adamlarıyla münâsebâtı olan Ermeni milletinden Karabet Hogasyan (Karabet Hogassian) nâm şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polis nezâreti altında bulundurulması içün Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyetine teblîğât-ı mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Şubat sene [1]916

Bern Sefîri
Bende
Fu'âd Selim

BOA. HR. HU, Kr.178/20

- 169 -

HİYANET ETMEYEN VE KOMİTELERLE İLİŞKİLERİ OLMAYAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

[Karahisar'da sevkedilen yirmi yedi Ermeni ailesinin, sevkedilme sebebinin bildirilmesine ve bunların yerlerine derhal iade edilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Karesi Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

7 Ca. 1334 (13 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 7151/135 **Şifre**

Karesi Mutasarrıflığı'na

C. 25/26 Şubat [1]331. Ermeni â'ilelerinin sevk olunmaması ve ihrâcın ancak komitelerle münâsebet ve alâkası olan ve hükûmetçe hıyânetleri mütebeyyin bulunan eşhâsa hasrı teblîğ olunduğu hâlde yirmi yedi hâne halkının Karahisâr'a sevk edilmeleri sebebinin iş'ârı ile berâber gönderilen mezkûr â'ilelerin derhâl yerlerine i'âdeleri.

Fî 28 Şubat sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.61/2-290

- 170 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

[İdarî ve askerî maslahat gereği bundan böyle ne sebeple olursa olsun hiç bir Ermeninin sevkedilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

10 Ca. 1334 (15 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 9 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	İzmit	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kayseri	"
Sivas	"	Kütahya	"
Kastamonu	"	Niğde	"
Konya	"	Eskişehir	"
		Mar'aş	"

Görülen lüzûm ve îcâb-ı idârî ve askerîye binâ'en ba'de-mâ Ermeni sevkiyâtının ta'tîli takarrur etdiğinden şimdiye kadar çıkarılanlardan başka artık hiç bir sebeb ve vesîle ile Ermeni ihrâc olunmaması ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 2 Mart sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.62/21

- 171 -

SEVKİYAT MÜDÜRÜ ABDÜLAHAD NURİ BEY'İN HAZIRLAYACAĞI RAPOR

[Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Şam ve Halep'teki Ermenilerin durumu ile sevkiyatın neticesi hakkında hazırlayacağı raporla birlikte İstanbul'a dönmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf]

30 Ca. 1334 (14 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şu'besi
18 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Sevkiyât Müdîri Abdülahad Nûrî Bey'in Şam'a azîmetle oradaki Ermenilerin de ahvâlini bi't-tedkîk Haleb sevkiyât-ı umûmiyye ve netâyicine ve Ermenilerin ahvâl-i hâzıra-i umûmiyyelerine dâ'ir tanzîm edeceği raporu müstashiben İstanbul'a avdet eylemesi lüzûmunun mûmâ-ileyhe teblîği mütemennâdır.

Fî 22 Mart sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.62/223

- 172 -

VİLÂYET DAHİLİNDE KALAN ERMENİLERİN DURUMLARININ BİLDİRİLMESİ

[Ordunun geri çekilmesi esnasında sevkedilmeyen Ermenilerin durumlarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf]

15 C. 1334 (19 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 561 **Şifre**

Erzurum, Bitlis Vilâyeti'ne

Vilâyet dâhilinde sevk edilmeyerek kalmış olan Ermenilerin ordunun geri çekildiği esnâda ne olduklarının iş'ârı.

Fî 6 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/50

- 173 -

ERMENİ AİLELERİNİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[Erkekleri nakledilen Ermeni ailelerinin Ermeni ve ecnebi olmayan köy ve kasabalara dağıtılıp ayrı ayrı iskânları ve iaşelerinin muhacirîn tahsisatından muhtaç oldukları eşyaların da terkedilmiş mallardan karşılanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf]

16 C. 1334 (20 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şu'besi **Şifre**

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 5 Nisan sene [1]332. Erkekleri nakl edilen Ermeni â'ilelerinin Ermeni ve ecnebî bulunmayan köy ve kasabalara bi't-tevzî' müteferrik sûretde

iskânlarının icrâsıyla bulundukları mahallerde temessül ettirilmeleri ve bunlardan kalacak hânelere Dördüncü Ordu mıntıkasından vürûd etmekde olan â'ilelerin müteferrikan ikâmesi ve kendilerinin i'âşeleri husûsunun dahi der-dest-i irsâl bulunan muhâcirîn tahsîsâtından ve muhtâc oldukları eşyânın emvâl-i metrûkeden te'mîni ve Dördüncü Ordu'dan intizâr olunan tafsîlât-ı lâzıme alınınca ta'lîmâtnâmenin gönderileceği.

Fî 7 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/60

- 174 -

ERMENİ AMELENİN MARAŞ'A DÖNMESİ

[Maraşlı Ermeni amelenin, yirmi dört saat içinde Maraş'a dönmezse ailelerinin sürgün edileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Şu'be: 2 **Müsta'cel**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

Mar'aşlı Ermeni amelenin yirmi dört saat zarfında Mar'aş'a avdetleri ve aksi hâlde â'ilelerinin nefy ve teb'îd edileceği teblîğ olunduğu Toros Demiryolu Mühendisliği'nden bildiriliyor. Cereyân-ı hâlin serî'an inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/75

- 175 -

SEVKEDİLMEYEN, BAŞKA MAHALLERDEN GELEN VE YOLDA OLAN ERMENİLERİN MİKTARI

[Sevkedilmeyen yerli Ermenilerle, başka yerlerden gelip geçici olarak kalanların ve başka yerlere gitmekte olan Ermenilerin miktarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45655
Umûm: 129 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Zor	"
Diyârbekir	"	Karesi	"
Sûriye	Vileyeti'ne	Kayseri	Mutasarrıflığı'na
Sivas	"	İçel	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Niğde	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Eskişehir	"
Musul	"		

10 Nisan sene [1]332 târîhinde yerli Ermenilerden sevk edilmeyerek ibkâ edilenlerin ve mahall-i âhardan gelip de muvakkaten bırakılanların ve mahall-i âhara gitmek üzere yolda ne kadar Ermeni bulunduğunun muvazzahan nihâyet iki gün zarfında inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/72

- 176 -

ERMENİLERİN MİKTARININ BİLDİRİLMESİ

[Vilâyetteki yerli ve hariçten gelen Ermenilerin miktarının Müslüman nüfusa göre ne nispette olduklarının, komiteci bulunup bulunmadığının ve diğer mahallerle haberleşmeye aracı olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 644
24

Şifre
Mahremdir

Konya Vilâyeti'ne

(1) Vilâyet dâhilinde el-yevm ne kadar Ermeni vardır? Bunlardan ne kadarı yerli ve ne mikdârı hâricden gelmişdir?

(2) İskân içün vilâyetin nerelerine ne kadar Ermeni gönderilmiştir? Nüfûs-ı İslâmiyye'ye nazaran kaç nisbetindedirler ve nere Ermenilerindendirler?

(3) Sevk edilmek üzere gönderilip orada bırakılanlar kaç kişidir ve nere ahâlîsindendirler?

(4) Bunlardan şimendüfer, reji, düyûn-ı umûmiyye, inşâ'ât hizmetlerine girmiş var mıdır? Merkez ve mülhakât-ı vilâyetde tanınmış komitecilerden mazanna-i sû-i eşrârdan eşhâs mevcûd mudur? Varsa nereli ve isimleri nedir ve ne sûretle oraya gönderilmiş ve ibkâ olunmuşdur?

(5) Bırakılan Ermenilerin bi'l-hâssa Konya merkezinden İstanbul ve sâ'ir mahallerle muntazaman muhâbere etdikleri te'eyyüd ediyor. Orada bu muhâberâta tavassut edenler hakkında vilâyetin ma'lûmâtı nedir? Bi'l-etrâf iş'ârı.

13 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/119

- 177 -

MARAŞ MUTASARRIFININ ERMENİLERİ HİMAYESİ

[Maraş Mutasarrıfının sevk esnasında Ermenileri himaye etme sebebi anlaşılamadığından Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey'in tahkikat için Maraş'a gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf]

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **Şifre**
Husûsî: 26 **Mahremdir**

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Mar'aş'da el-yevm sevk olunmamış üç bin sekiz yüz kırk beş zükûr ve beş bin küsûr inâs bulunduğu ve bunların üç bin beş yüz kadarının Gregoryen ve diğerlerinin Katolik ve Protestan olduğu anlaşıldı. Bu Gregoranîlerin sevkinden sarf-ı nazar olunması hakkındaki teblîğât-ı ahîre sebebiyle kalmış olmaları mülahhazdır. Şu hâle nazaran mutasarrıfın Ermenileri tesâhüb ve himâye ettiği anlaşılamamakdadır. Ma'a-mâ-fîh Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey berây-ı tahkîkât Mar'aş'a sevk olunmuşdur.

13 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/110

- 178 -

BALIKESİR ERMENİLERİNİN MÜNASİP KÖYLERE DAĞITILMASI

[Balıkesir Ermenilerinin liva dahilindeki münasip köylere dağıtılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45974
Husûsî: 12
Şu'be: 2 **Şifre**

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 10 Nisan sene [1]332. Balıkesir Ermenilerinin şimdilik livâ dâhilinde münâsib köylere tevzî'leri muktezîdir.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/137

- 179 -

KİMSESİZ ERMENİLERİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[Kimsesiz ve himayesiz kalan ailelerin ecnebi ve Ermeni bulunmayan köy ve kasabalara dağıtılarak iaşelerinin temini ile genç ve dul kadınların evlendirilmeleri ve çocukların darü'l-eytam ve öksüz yurtlarına yerleştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Umûmî: 158 **Şifre**

Adana, Erzurum, Edirne, Haleb, Hüdâvendigâr, Sivas, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Konya, Kastamonu, Trabzon Vilâyetleriyle, İzmit, Canik, Eskişehir, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Urfa, Kayseri, Niğde Mutasarrıflıklarına

Bir sûreti Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretlerine (1)

1- Erkekleri sevk edilip veyâhûd askerde bulunup da kimsesiz ve velîsiz kalan â'ileler ecnebî ve Ermeni bulunmayan kurâ ve kasabâta müteferrikan tevzî' ve muhâcirîn tahsîsâtından i'âşeleri te'mîn edilerek âdât-i mahalliyye ile istînâslarına.

2- Genç ve dul kadınların tezvîclerine.

3- On iki yaşına kadar olan çocukların bizim dârü'l-eytâm ve öksüz yurdlarına tevzî'ine.

4- Darü'l-eytâmların mevcûdu kifâyet etmediği takdîrde sâhib-i hâl Müslümânlar nezdine verilerek âdâb-ı mahalliye ile terbiye ve temsîllerine.

5- Bunları kabûl ve terbiye edecek sâhib-i hâl Müslümânlar bulunmadığı takdîrde muhâcirîn tahsîsâtından ayda otuz kuruş i'âşe masrafı verilmek şartıyla köylülere tevzî'ine gayret edilmesi ve suver-i sâbıka dâhilinde vâki' olacak icrâ'ât ve teşebbüsâtdan aded ve erkâma müstenid olarak pey-der-pey ma'lûmât i'tâsı.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır

(1) Enver Paşa hazretlerine; Zeyl Fî 17 Nisan sene [1]332. Vilâyât ve elviyeye vukû'bulan teblîğât zîre derc olunmuştur.

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/142

- 180 -

ERMENİ AİLELERİNİN TERTİP EDİLDİĞİ MAHALLERİN VE ECNEBÎ TABİİYETİNDE OLANLARIN BİLDİRİLMESİ

[Ermeni ailelerinin tertip edildiği yerlerle yabancı tabiiyetinde olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanılığı'na şifre telgraf]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şû'besi: 28 **Şifre**

Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ne kadar â'ilenin sûret-i kat'iyyede nerelere tertîb edildiğinin ve bunlar meyânında ecnebî tâbi'iyyetinde bulunan kimseler olup olmadığının iş'ârı.

Fî 17 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/135

- 181 -

SEVKEDİLEN KATOLİKLERİN YERLERİNE İADELERİ

[Maraş katoliklerinden sevk olunanların geriye celbi ve sevk sebeplerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf]

28 C. 1334 (2 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 46121
42 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Haleb'de bulunan Mar'aş Katoliklerinin sevk olunmamaları takarrur etmişidi. Bunların sevklerine başlandığı haber veriliyor. Esbâb-ı sevklerinin inbâsıyla berâber sevk olunanların da geriye celbleri.

Fî 19 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/157

- 182 -

TAHLİYE EDİLECEKLERİN YETİMLERİNİN YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

[Askerî sebeplerden dolayı tahliyesi icap edenlerin yetimlerinin bizim yetimhanelere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

29 C. 1334 (3 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Mûdîriyyeti
5472 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 16 Nisan sene [1]332. Başkumandan vekîli paşanın teklîfi muvâfıkdır. Sebeb-i askerî bunların tahliyesini îcâb etdiriyor. Hemen tahliyeleriyle eytâmının bizim darü'l-eytâmlara tevzî'i ve netîcesinin inbâsı.

Fî 20 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/178

- 183 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 60
Şu'be: 2 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Zeyl 28 Nisan sene[1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın iş'âr vech ile kâmilen mahâll-i mu'ayyene sevkleri münâsibdir. Ancak bunlardan çete teşkîlâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veyâ ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi lâzım gelen eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki muktezîdir.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/306

- 184 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 34 **Şifre**

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeyl. 28 Nisan sene [1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin iş'âr-ı devletleri vech ile mahâll-i mu'ayyene sevkleri ve bunlardan çete teşkîlâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veya ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi îcâb eden eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki lüzûmu Haleb Vilâyeti'ne teblîğ olunmuşdur. Taraf-ı devletlerinden îcâb edenlere ona göre teblîğât îfâsı mütemennâdır.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.63/307

- 185 -

EMVAL-İ METRUKE TASNİF KOMİSYONLARININ MALİYE NEZÂRETİ'NE İLHAK EDİLDİĞİ

[Başka mahallere nakledilenlerin mallarının tasfiyesi için gönderilen Emval-i Metruke Tasfiye Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne ilhak edildikleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne şifre telgraf]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirin Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 5737
Husûsî: 205

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

Mahall-i âhara nakl edilen eşhâsa â'id emvâlin kânûn ve nizâmnâme-i mahsûsuna tevfîkan tasfiyesiyle iştigâl etmek üzere îcâb eden mahallere i'zâm kılınmış ve el-yevm mu'âmelât-ı mezkûrenin ta'kîb ve intâcıyla mütevaggıl bulunmuş olan emvâl-i metrûke tasfiye komisyonlarının Mayıs'ın onundan i'tibâren Nezâret-i âcizîden fekk-i irtibâtlarıyla Mâliye Nezâreti'ne rabt ve ilhâkları takarrur eylemiş bulunduğundan husûsât-ı mezkûreye müteferri' mevâdd hakkında ba'de-mâ Nezâret-i âcizîye mürâca'ât edilmeyerek Nezâret-i müşârun-ileyhâ ile muhâbere olunması mütemennâdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Receb sene [1]334
ve
Fî 30 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Şâkir

BOA. HU. Kr.109/3

- 186 -

HIRLAKYAN EFENDİ'NİN AKRABASININ MARAŞ'A İADESİ

[Maraş Mebusu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'den Deyri Zor'a sevkedildiği iddia edilen akrabasının sevkedilmeleri sebebinin bildirilmesine ve gönderilmişler ise Maraş'a iadesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

13 Ş. 1334 (14 Haziran 1916)

Bâb- Ali
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 48124
Husûsî: 84
Şu'be: 2 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

Mar'aş Meb'ûsu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'ye nakl edilmiş ve Mar'aş'a i'âdeleri lüzûmu mükerreren teblîğ edilmiş olan akrâbasının Meskene'den Deyr-i Zor'a sevk edilmiş oldukları iddi'â olunuyor. Bunların hilâf-ı emr Deyr-i Zor'a sevk edilmeleri esbâbının inbâsı ve şâyed gönderilmişler ise Mar'aş'a iâdeleri.

Fî 1 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/4

- 187 -

HALEP'TEKİ YABANCI ERMENİLERİN ZOR'A SEVKİ

[Halep'teki yabancı Ermenilerin Suriye ve Musul'a gönderilmeleri sakıncalı olduğundan Zor'a sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

16 Ş. 1334 (18 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 85 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs sene [1]334. Başka tarafa nakl ve ihrâcı orduca takarrur eden Haleb'deki yabancı Ermenilerin Sûriye ve Musul vilâyetlerine gönderilmesinde ahvâl-i hâzıra-i harbiyye dolayısıyla mahzûr bulunduğu[ndan] bunların Zor'a sevki îcâb eder. Sevk me'mûru derdest-i i'zâmdır.

Fî 5 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/32-1

- 188 -

ERMENİLERE TEBLİĞATA GÖRE MUAMELE EDİLMESİ

[Bahsolunan Ermenilere 13 Haziran 1332 tarihli umumî tebliğata göre muamele edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdiriyyeti
Umûmî: 48714
Husûsî: 22

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 9 Haziran sene [1]332. Bahs olunan Ermeniler hakkında 13 Haziran sene [1]332 târîhli teblîğât-ı umûmiyye vechile mu'âmele îfâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/101

- 189 -

RAKKA'DA BULUNAN ERMENİ KADIN İLE İKİ KIZININ HALEP'E İADELERİ

[Ayandan Aram Efendi'nin Rakka'daki akrabası, bir kadın ile iki kızının Halep'e iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 48744
Husûsî: 26
Şu'be: 2 **Şifre**

Urfa Mutasarrıflığı'na

A'yândan Ârâm Efendi'nin akrabâsından ve Katolik Civânyân â'ilesi efrâdından olup Rakka'da bulunan bir kadın ile iki kızının buldurularak Haleb'e i'âdeleri ve inbâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/100

- 190 -

KONYA'DAKİ ZARARLI VE ÇETECİ ERMENİLERİN ZOR'A SEVKLERİ

[Diğer mahallerden Konya'ya gelip de sevkedilmeyenlerden zararlı olanların sadece erkeklerinin, yerlilerden de hıyaneti ve komitelerle alakası olanların Zor'a sevkine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

9 N. 1334 (10 Temmuz 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 146 (4)

Şifre
Mahremdir
Bi'z-zât Hallolunacakdır
Mahremdir

Konya Vilâyeti'ne

1 Haziran sene [1]332. Konya'da bulunan yerli ve yabancı Ermeniler hakkında ber-vech-i âtî hareket olunacakdır:

Mahâll-i sâ'ireden berây-ı sevk oraya gönderilib şimdiye kadar sevk edilmeyerek kalmış olanlardan mazarratları mütebeyyin bulunanların â'ilelerine ilişilmeyerek yalnız erkeklerinin münferiden ve evvelce ta'mîmen teblîğ olunan tarîkle Zor'a sevkleri.

Yerli Ermenilerden hıyânetleri ve komitelerle alâka ve münâsebetleri ma'lûm olanların yine aynı tarîkle ve â'ileleriyle birlikte Zor'a i'zâmı ve ancak her iki sûrete tevfîkan vukû'bulacak sevkiyâtda Ermeni teb'îdine yeniden başlandığı ihsâs etdirilmemek içün kâfilelerin münâsib fâsılalar ile ve pek kalabalık olmayarak tahrîkleri ve Protestan ve Katoliklerin istisnâsı lâzımdır.

Fî 27 Hazirân sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.65/176

- 191 -

ERMENİ YETİMLERİNİN İAŞESİ

[Ermeni yetimlerinin iaşesi için tahsisât yoksa, gerekli miktarın bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf]

12 L. 1334 (12 Ağustos 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 7909
Husûsî: 117 **Şifre**

Haleb Vilâyeti'ne

C. 21 Temmuz sene [1]332. Ermeni yetîmlerinin de i'âşesi cümle-i teblîğâtdandır. Tahsîsât yok ise gönderilmek üzere mikdârının iş'ârı.

Fî 30 Temmuz sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.66/229

- 192 -

ERMENİ KIZLARININ AİLELERİNİN YANINA VEYA DARÜLEYTAM'A YERLEŞTİRİLMELERİ

[Ermeni kızlarının ebeveynlerine verilmesi, ebeveyni bulunmayanların Darüleytam'a yerleştirilmesi ve Darüleytam binasının muhacirler için misafirhane yapılması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

23/25 Za. 1334 (21/23 Eylül 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
42 **Şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 31 Ağustos sene [1]332. Bildirilen ahvâl ve şerâ'ite nazaran bahs olunan Ermeni kızlarından ebeveyni bulunanların ebeveynlerine tevzî'leri ve bulunmayanların da şimdilik Dârü'l-eytâm'ın münâsib bir mahallinde iskânlarıyla Dârü'l-eytâm binâsının muhâcirîn içün misâfirhâne ittihâzı münâsibdir.

Fî 8/10 Eylül sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.68/95

- 193 -

ERMENİ ŞİMENDÜFER MEMUR VE MÜSTAHDEMLERİNİN İZİNSİZ OLARAK BULUNDUKLARI YERLERİ TERKETMEMELERİ

[Memur ve elinde askeri vesikayla resmi vazife yapacakların dışında Ermeni şimendüfer memur ve müstahdemleri de dahil hiç bir Ermeninin izinsiz bulunduğu yeri terketmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/2 (6)
Umûm: 54

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Eskişehir	"
Aydın	"	İçel	"
Beyrût	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Çatalca	"
Diyarbekir	"	Zor	"
Sûriye	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Menteşe	"
Konya	"	Teke	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kayseri	"
Musul	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
		Kütahya	"
		Ma'raş	"
		Niğde	"
		Medîne-i Münevvere	"

Ba'de-ez-în mühtedî gayr-i mühtedî bi'l-umûm Ermenilerin me'mûr olanlarıyla yedlerinde vesîka-i askeriyyeyi hâmil olarak bir vazîfe-i resmiyyeyi îfâ etmek içün gidenler müstesnâ olmak üzere diğer şimendüfer me'mûrîn ve müstahdemîninin Nezâretden istîzân ve müsâ'ade istihsâl edilmeksizin bulundukları mahallerden Der-sa'âdet'e ve mahâll-i sâ'ireye azîmetlerine müsâ'ade olunmaması lüzûmunun tekrâr îcâb edenlere sûret-i kat'iyyede ihtârı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/62

- 194 -

MUSUL'A SEVKEDİLMEK İÇİN İZMİR'DEN GÖNDERİLEN ERMENİLERİN NEREDE BULUNDUKLARININ TAHKİKİ

[Musul'a sevk olunmak üzere İzmir'den Karahisar'a oradan Konya'ya gönderilen ve Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının araştırılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
106 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Diyârbekir tarîkiyle Musul'a sevk olunmak üzere mukaddemâ İzmir'den Karahisâr'a ve oradan Konya'ya gönderilen ve 12 Kânûn-ı Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmelerinde Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının tahkîk ve inbâsı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/58

- 195 -

ZARARLI OLUP İHRACI GEREKEN ERMENİLERİN MİKTAR VE İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[Ermeni sevkiyatı tehir edildiğinden bunlardan sadece zararlı olup ihracı gerekenlerin miktar ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf]

26 Z. 1334 (24 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/27-8
Husûsî: 91 **Şifre**

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 28 Eylül sene 1332. Şimdilik Ermeni sevkiyâtı te'hîr olunduğu cihetle beyân olunan Ermenilerin kâfile halinde ihrâc ve sevkleri muvâfık olamayacağından bunlardan bi't-tahkîk eşhâs-ı muzırradan olmalarına binâen ihrâcları lâzım gelenler varsa esâmîsinin ve mikdârlarının serî'an inbâsı.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/86

BEYAN OLUNAN ERMENİLERİN GİTMELERİNE MÜSAADE OLUNMASI

[Beyan olunan Ermenilerin gitmelerine müsaade olunması, gidenlerin isimleriyle kimler nezdine ve nereye gittiklerinin bildirilmesi ve bir defter tanzim olunarak gönderilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

9 M. 1335 (5 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54388
Husûsî: 50
Şu'be: 2 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

C. 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Beyân olunan Ermenilerin gidecekleri mahaller hatt güzergâhı olmamak şartıyla azîmetlerine müsâ'ade olunması ve

gidenlerin esâmîsiyle kimler nezdine ve nereye azîmet etdiklerinin iş'âr ve bir defter tanzîm olunarak irsâli muktezîdir.

Fî 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/196

- 197 -

KİMSESİZ VE MUHTAÇ ERMENİLERİN İAŞESİ

[İhtida eden veya etmeyen Ermenilerden kimsesiz ve yardıma muhtaç olanların muhacirin tahsisatından iaşelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10425
Husûsî: 65 **Şifre**

Canik Mutasarrıflığı'na

İhtidâ eden veya etmeyen Ermenilerden bîkes ve muhtâc-ı mu'âvene bulunanları muhâcirîn tahsîsâtından i'âşe ediniz. Tafsîlât postadadır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/245

- 198 -

İHRAÇ EDİLEN KOMİTECİ ERMENİLERİN FAALİYETLERİNİ GÖSTEREN BİR DEFTER GÖNDERİLMESİ

[Komiteci ve fena oldukları gerekçesiyle ihraç edilen iki yüz elli Ermeninin isim, sanat ve hüviyetleri ile faaliyet derecelerini ihtiva eden bir defterin gönderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Aydın Vilâyeti'ne şifre telgraf]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54783
Husûsî: 114
Şu'be: 2 **Şifre**

Aydın Vilâyeti'ne

Komitelere mensûbiyetleri ve zâbıtaca fenâ tanınmaları dolayısıyla oradan ihrâc olunan iki yüz elli Ermeninin isim, san'at ve hüviyetleri ile derece-i fa'âliyetlerini muhtevî bir defterin irsâli.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/250

- 199 -

ÇANAKKALE'DEN ÇIKAN ERMENİLERİN DEĞERSİZ MALLARININ DAĞITILMASI

[Çanakkale'den çıkan Ermenilerin değersiz mallarının Müslüman muhacirlere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10438
Husûsî: 48 **Şifre**

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

C. 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Kal'a'dan çıkan Ermenilerin emvâli hakkında şimdiye kadar hiç bir mu'âmeleye teşebbüs edilmemiş olduğu ve bunlar hakîkaten eşyâ-yı hasîseden ibâret bulunduğu takdîrde bu eşyânın muhâcirîn-i Müslimeye tevzî'i daha muvâfıkdır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/252

- 200 -

İZMİR'DEN GÖNDERİLEN KOMİTECİLERİN MARAŞ'A SEVKLERİ

[İzmir'den gönderilen komiteci Ermenilerin Adana yoluyla Maraş'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2940
Husûsî: 35 **Şifre**

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 29 Teşrîn-i Evvel sene 1332. İzmir'den gönderilen iki yüz elli altı komiteci Ermeninin Adana tarîkıyla Mar'aş'a sevkleri, trene kabûlleri içün Başkumandanlık Vekâleti'ne yazılmışdır.

Fî 31 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/260

- 201 -

KOMİTECİ ERMENİLERİN İZMİR'DEN ZOR'A SEVKLERİ

[İzmir'den Zor'a sevkedilecek komiteci Ermenilerin muhafaza altında sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne ve Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2941
Husûsî: 108 **Şifre**

Adana Vilâyeti'ne

İzmir'den çıkarılıb Zor'a sevk edilmek üzere oraya gelecek olan iki yüz elli altı komiteci Ermeninin muhâfaza tahtında Mar'aş tarîkıyle Zor'a sevkleri.

Fî 31 Teşrin-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.69/262

- 202 -

SEVKEDİLECEK ERMENİLERİN NERELERE GÖNDERİLECEKLERİ

[Sevkedilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve ailelerinin birlikte olup olmadığının bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

18 M. 1335 (14 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/296 **Şifre**

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Sevk edilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve â'ileleri birlikde olup olmadığının serî'ân inbâsı.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/6

- 203 -

YOZGAT'TAKİ ÇIPLAK SEFİL VE YAKACAKSIZ MÜLTECİLERİN İHTİYAÇLARININ TEMİNİ

[Yozgat'taki mültecilerin perişan bir vaziyette olmaları dolayısıyla yevmiyelerinin arttırılması ve ihtiyaçlarının temin

edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Yozgat ve Çorum Mutasarrıflıklarına şifre telgraf]

19 M. 1335 (15 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10577 **Şifre**

Çorum, Yozgad Mutasarrıflıklarına

Yozgad'daki mültecîlerin çıplak ve mahrûkâtdan mahrûm pek sefîl bir halde bulundukları Ankara havâlîsi Sıhhıye Müfettiş-i Umûmîliği'nden alınan telgrafda bildiriliyor.

(1) Büyüklere verilen iki guruş yevmiyyenin üç guruşa ve küçüklere verilen bir guruş yevmiyyenin altmış paraya iblâğı.

(2) Emvâl-i metrûkeden bulunmadığı takdîrde çarşı ve pazardan iştirâ olunarak muhtâc olanlara elbise i'mâl veya suver-i sâ'ire ile elbise tedârik edilmesi.

Fî 2 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/18

- 204 -

ZOR'A GÖNDERİLECEK ERMENİLERE TAHSİSAT SAĞLANMASI

[Ermenilerin Kütahya dahilinde iskânlarının doğru olmadığı, bunların Zor'a teb'îd edilmeleri için muhacirîn tahsisatından iki yüz liranın sarfedilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nde Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

29 M. 1335 (25 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
10855
46 **Şifre**

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Mevzû'-ı bahs Ermenilerin dâhil-i livâda iskânları câ'iz değildir. Zor'a teb'îd edilmek üzere muhâcirîn tahsîsâtından iki yüz liranın sarfı câ'izdir.

Fî 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. *DH. ŞFR*, nr.70/92

- 205 -

ERMENİLERİN TEHCİR NEDENLERİ

[Ermenilerin başka bölgelerde yerleştirilme nedenleri hakkında Hariciye Hukuk Müşaviri Mehmed Münir Bey'in raporu]

1335 (1917)

Ermeni komitelerinin Osmânlı Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü' etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz'iyetleri ve memâlik-i Osmâniyye'deki teşkîlât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânlı sıfatıyla kâbil-i te'lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneye ictisâr ile envâ'-ı cinâyât-ı fecî'a îkâ' etmiş oldukları yukarıda hulâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehirlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu'âvenet bulunan komiteler ile bunlara mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i'timâddan istifâde ederek bir tarafdan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu hâline getirmeleri ve diğer tarafdan muhâsım devletler ile tevhîd-i fa'âliyyet ve mesâ'î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb'ûsları mütefekkirleri bulunduğu halde düşman ordularına giderek bi'l-fi'l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsusluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve

tedârikât-ı ihtilâliyyede bulunmaları ki -sahne-i harbden pek uzak olan ve asla ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit- ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a'zâmı yerli ve tâbi'iyyet-i Osmâniyyeyi hâ'iz Ermenilerden müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslime'ye karşı târîh-i insâniyyetde bu ana kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı fâ'illerine karşı bütün rûhuyla la'nete mecbûr edecek olan envâ'-ı kıtâl, mezâlim, şenâyi' irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlisînin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir tarafdan emniyyet ve asâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer tarafdan ahâlî-i İslamiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyyeti der-pîş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksadıyla ba'zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu'ayyenede iskân edilmeleri takarrur eylemiş idi. Bi'z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu'âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilmeyerek menâtık-ı harbiyyedeki Ermenilerin ale'l-umûm teb'îd edilmeleri vehleten şâyân-ı muâheze görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliyye add etdikleri mekâsıdı istihsâl uğurunda tamâmıyla mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû' bulacağı bi't-tab' ma'lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-günâhları tehcîrden kurtarmak içün hükûmete ihbârâtda bulunmamış olması ve harbin pek serî' bir sûretde inkişâf etmekte olan safahâtı arasında arîz ü amîk tedkîkâtda bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkaten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebeyyünü ademü'l-imkân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe mar'ûz bırakabileceği nazar-ı i'tibâra alınırsa tehcîr mu'âmelesinin *[en masse]* tatbîkındaki zarûretde şübhe kalmaz.

Tehcîr mu'âmelesinin ba'zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkât netîcesinde ma'a't-te'essüf anlaşılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me'vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî ve samîmiyyet-i tâmme ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve me'vâ-yı kadîmlerine yerleşdirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta'kîb edilen maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden duçâr-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkün ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harplere teslîm edilerek muhâkeme edilmekde bulunmuşdur.

Hâlbuki iş bu tehcîr keyfiyyetinden dolayı Türklere karşı envâ'-ı isnâdâtda bulunulmakda ve esâsen icâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû' bulân sû-i isti'mâlâtdan dolayı bütün bir milletin mes'ûl tutulması husûsunda ârzûlar izhâr edilmekdedir. Fi'l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma'lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı yukarıda ta'dâd edilen cinâyâtı îkâ' etdikleri sırada her türlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yaptırdıkları propagandalar ve neşriyyât ma'a't-te'essüf hakîkat-i hâle tamâmıyla vâkıf olmayan zevâtın iğfâlini intâc eylemiş ve Avrupa'da ba'zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniyi mazlûm görmeğe başlamışdır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki, Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebâtda bulunmuşlar ve hatta ma'hûd komitelerini bir ihtilâlci sosyalist komitesi gibi *"Internationale"* e idhâl etmişlerdi. Son zamânlardaki vukû'ât ve hâdisât-ı âlemden istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek içün cihân sosyalistleri nezdinde eskiden beri sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb etdikleri fecâyi'-i gûnâ gûnu ya tamâmen setr ve yâhûd o fecâyi'den bir kısmına gûyâ sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garbî ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i'timâdı sû-i isti'mâl ile îkâ' etdikleri envâ'-ı şekâvet ve en fecî' cinâyetleri cihân demokrasisi huzûrunda bir sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyi' memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma'lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlci sosyalist değil hûnhâr birer bâğî olduklarına âlem-i medeniyyetçe kanâ'at hâsıl olacakdır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek bir takım vukû'ât-ı cedîde zikr edilebiliyor, şöyleki: Eğer bunlar iddi'âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni hükûmetine sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin temâmen müfrid nasyonalistler misillü hareket etmekde ve kendileri ile ırken ve kanâ'aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi'iyyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîka sâ'î olmaktadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü mekâsıd-ı hasîseye tâbi'iyyetle bu kadar cinâyât-ı şenî'ayı irtikâb etdikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâk'i isnâdât her ne olursa olsun hakîkat ergeç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacakdır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bugün Türk efkâr-ı umûmiyyesi yüzbinlerce İslâma karşı envâ'-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve bu ef'al-i şenî'aları Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da

ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan canîlerin müstehak oldukları mücâzâta dûçâr edilmelerini milel-i mütemeddine taleb ediyor.

Sahîfe: 1 Vesâ'ik

"Ermeni Komitelerinin Âmal ve Harekât-ı İhtilâliyyesi" ünvânı ile Dâhiliye Nezâret-i celîlesi tarafından neşr edilen eserden muktebes ba'zı ma'lûmât

1- Meşhûr çete rüe'sâsından "Antranik"in "Sasun Hâtırâtı" nâmıyla kendi eliyle yazmış olduğu ser-güzeştin bir kısmının sûret-i tercümesi "Sahife 20" "Antranik" işbu hâtırâtında çete tertîbâtından, çetenin fa'âliyetinden ve îkâ' eyledikleri katllerden bilâ-pervâ bahs etmekdedir.

2- Kafkas Vâlî-i Umûmîsi "Galiçyen"in 1898'de Çar'a takdîm etdiği lâyihanın "Sahîfe 36" Ermenilere â'id kısmında Ermeni âmâlinden ve Katagikos ve "Eçmiyazin Sinodu" tertîbâtından ve Ermeni mekâtib-i ibtidâ'iyyesinde ta'kîb edilen makâsıddan, Kafkas Ermeni matbû'âtından, cem'iyyetlerden hayrât ve hasenâta hâdim olmakdan ziyâde siyâset ile iştigâl eden cemi'yyât-ı hayriyyeden vesâi'reden dûr u dırâz bahs eylemekde ve Ermeni âmâline karşı ne gibi tedâbîr ittihâzı îcâb eylediğini dermiyân etmekdedir. "Galiçyen" Ermeni âmâlinden bahs ettiği sırada diyor ki: "Ermenilerin kıyâmından maksad memleketlerinin kadîm istiklâlini tekrâr te'sîs etmekdir. Bu şehrlerde sâkin, tahsîl görmüş ahâlî ile silk-i ruhbâna mahsûs eşhâs arasında pek ziyâdedir. Köylüler henüz bu hastalığa tutulmuşlardır. Bu hareketin müşevvik ve muharrikleri ruhbân ve Ermeni matbû'âtı ile memâlik-i ecnebiyyede bulunan ihtilâlci komitelerdir."

3- Balkan Harbi'ni müte'âkib "Taşnaksutyun Komitesi"'nin şu'belerine tevzî' etdiği beyânnâmelerden birisi aynen "Sahîfe 61" mündericdir. Bu beyânnâme de Hükûmet-i Osmâniyye aleyhinde yapılan propagandalardan komite tertibâtından ve şu'belerin ibrâz edecekleri fa'âliyetden bahs edilmekdedir.

4- Bitlis Rusya konsolosunun 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]910 târîhli raporu "Sahife 77" mûmâ-ileyh işbu raporunda "Bitlis vilâyetinin şâyân-ı dikkat ahvâlinden biri de Ermeni ihtilâl cem'iyyeti olan "Taşnaksutyun"un vilâyet-i mezkûre dâhilinde sûret-i dâ'imede ibrâz-ı fa'âliyyet eylemesidir." dedikten sonra cem'iyyet-i mezkûre hakkında ma'lûmât-ı kâfiye vermektedir. Meselâ "re'îsleri ile birlikde yüz bin a'zânın dâhil bulunduğu cem'iyyetin merkez-i idâresi "Muş" şehrinde kâ'indir. Bu teşkîlât yirmi komiteye yüz tâlî komiteye ve

sekiz yüz gruba inkisâm eylemekdedir. ilh... Taşnaksutyun Cem'iyyetine dâhil bulunan a'zâdan her biri her ay cem'iyyet kasasına on paradan bir guruşa kadar bir meblağ te'diyeye mecbûrdur. Bundan dolayı cem'iyyet-i mezkûrenin yalnız Bitlis vilâyetinde senevî bin elli, bin beş yüz liralık vâridâta mâlik olduğu zann edilmekdedir. Bu sûretle her grub ve komitenin topladığı akçe Cenevre'deki "Taşnaksutyun Grup Kalemi"ne gönderilmekde ve kalem-i mezkûrce "İsviçre Taşnakist Hey'et-i Aliyyesi" mukarrerâtına göre sarf edilmekdedir." diyor. Bitlis Rus konsolosunun 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]912 târîhli ve "63" numrolu diğer bir raporu: bunda mûmâ-ileyh konsolos "Taşnak komitesi"nin mukarrerâtından bahs eylediği sırada "Taşnaksutyun Cem'iyyeti farfarada katl olunan iki Ermeninin intikâmını Müslümânlardan almak ve memleketde karışıklık çıkarmak içün fırsat beklediğini hükûmete bildiriyor.

5- Çetelerin sûret-i teşekkül ve idâresi hakkında komitelerce tertîb ve şu'ubâta irsâl olunan ta'lîmâtnâme-i dâhilî "Sahîfe 131" 1910 târîhli Ermeni ihtilâl-perver Taşnaksutyun komitesi karyelere â'id ta'lîmât-ı dâhiliyye elli sekiz maddeden ibâret olup mevâdd-ı umûmiyye, çetelerin vezâ'ifi, hey'et-i icrâ'iyyenin vezâ'ifi, veznedârın vezâ'ifi, silâh muhâfızının vezâ'ifi ve cezâ hakkında ahkâm ve tafsîlâtı muhtevîdir.

6- Taşnak İhtilâl Komitesi hey'et-i fa"âlesinin nizâmnâme-i dâhiliyyesi "Sahîfe 136" işbu nizâmnâme ber-vech-i âtî fusûli hâvî ve 76 maddeden mürekkebdir. Târîhi 26 Eylül [1]915 Everek-Fense: Maksad, a'zâlık ve teşkîlât, vazîfe ve inzibât, inhilâl, meclîs-i rü'esâ, tâlî komite, meclîs-i umûmî, teşkîlât-ı umûmiyye aleyhine îkâ' olunan cerâ'im, hükm ve mücâzât, ağrâz ale'l-hikem.

Vesâ'ik

Van'da ba'dehu Erzurum'da Rusya Ceneral Konsolosu olarak bulunmuş olan Ceneral Mayevski'nin (Bitlis ve Van Vilâyetleri İstatistiği" nâmıyla 1916 târîhinde neşr eylediği eserin Ermeni mes'elesine dâ'ir olan kısmı tedkîk oldukda memâlik-i Osmâniyye'de vuku' bulan vekâyi'-i mü'essifenin bütün mes'ûliyyeti evvelâ siyâsî komiteler te'sîs eden Ermeni ihtilâlcilere, sâniyen bunları teşcî' edenlere â'id olduğu vâzıhan görülüyor. Meselâ eserin bu kısmında mûmâ-ileyh Ceneral diyor ki: "Ermenilerin ahvâli hakkındaki şikâyâtın şehirlerde sâkin olanlara bir vechle ta'allûku yokdur. Şehirlerde sâkin Ermeniler her vakt hürriyetlerine mâlikdirler her husûsda nâ'il-i müsâ'adât olmuşlardır. Köylere gelince bunlar zirâ'at işlerine ve fennî iskâ ameliyâtına vukûf-ı tâmmları sâyesinde şerâ'it-i hayâtiyyeleri merkezî Rusya'da mütemekkin Ermeni köylülerinden daha muntazamdır. Ermenilerin mütemâdiyen Kürdler tarafından duçâr-ı tecâvüz oldukları doğru değildir. Bu yoldaki müdde'ayât makrûn-ı

hakîkat olsa idi hiç bir Ermeni karyesi mevcûd olamaz idi. Hâlbuki kurâ-yı mezkûre Kürdlerin karyelerinden daha ziyâde zengin ve mes'ûddurlar. 1895 ve 96 senelerinde Ermeni komiteleri Kürdler ile Ermeniler arasına nifâk tohumu ekmişler ve havâlî-i mezkûrede yapılan ıslâhât bu yüzden pâyidâr olamamıştır."

Der-sa'âdet Fransa Sefîr-i esbakı "Mösyö Kambon" tarafından yazılıp Ermeni âmâlinden ve Ermenilerin gördükleri teşvîkden bâhis olan (1893 ve 97) senelerine â'id Sarı Kitâbda münderic bulunan rapor dahi bâlâdaki ifâdâtı te'yîd etmekdedir. Mösyö Kambon işbu raporunda Ermeni erbâb-ı ihtilâlinin köylülere millet, hürriyet ve muhtâriyet fikrlerini telkîn etmeği deruhde eylediklerini açıktan açığa i'tirâf eylemekle berâber (Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermeni komitelerinin fa'âliyyetine karşı tavır ve hareketi ne olmak lâzım gelir idi? Hükûmet-i Osmâniyye kendisinin inhitâtını istihdâf eden tahrîkâtı tasvîb edebilir mi idi?) diyor. Ceneral Mayevski Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilmiş harekât-ı ihtilâliyyeden ve bu komitelerin ecnebî konsolos ve misyonerlerden gördükleri mu'âvenet ve mazhariyeti ber-tafsîl nakl etdikden sonra hülâsaten diyor ki, "Türkler hakkında vâki' olan şikâyât ne olursa olsun vekâyi'in yegâne müsebbibleri Ermeniler olduğu âşikârdır." Bu bâbda birçok misâller zikr etdikden sonra ilâveten "Ermeni mes'elesine dâ'ir olan neşriyyât kizb- âlûddur. Usât kadınları çocuklarını muhâfaza içün silâha mürâca'at etmemişlerdir. Bi'l-hâssa ihtilâl çıkarmak niyyetiyle silâha sarılmışlardır. Gayr-ı Müslim ve tamâmen ma'sûm İslâmların ne sûretle telef edildiklerine dâ'ir yedimde evrâk ve vesâ'ik mevcûddur. Ahvâl-i mahalliye ve Ermeni mes'elesine vukûf-ı tâmmı olan Ceneral "Mayevski"nin eserinin ivaz ve garazdan ârî olarak tahrîr edilmiş olduğuna bir delîl-i celî bunun münhasıran Rus Erkân-ı Harbiyyesi içün yazılmış olmasıdır.

Vesâ'ik

Rus zâbitânından Kâ'im-i makâm Teverdohlebof'un raporundan:

1916'da Erzurum'un Rus kıta'âtı tarafından işgâlinde gerek şehre ve gerek civârına hiç bir Ermeni yaklaşdırılmamışdır. İhtilâlden sonra her türlü tedâbîr lağv edilmiş bulununca Ermeniler Erzurum ve havâlîsine saldırdılar. Bu hücûmla berâber gerek şehrde ve gerek civâr köylerde hâneler yağma edilmek sâhibleri kâffeten katl olunmak gibi cinâyetler başladı. .....

Başkumandan Ermeni kıta'âtı kumandanlarına efrâdın itâ'atsizliği son dereceyi bulduğunu söyleyerek pek ağır tahkîrâtda bulundu. Eşkiyâca yapılan zulm ve ta'addîyi ve yollarda çalıştırılmak bahânesiyle kıra götürülen Türklerin hemân yarı yarıya avdet etmesi husûsunu Ermenilere îkâ' ederek eğer taht-ı

işgâle alınan arâzîde Ermeniler hâkim olmak istiyorlarsa kendileri mazbût ahlâk sâhibi olduklarını göstermeleri îcâb edeceğini ve yapdıkları cinâyetlerle kendi milletlerinin nâmını telvîs etmekde olduklarını Ermenilerin münevver kısmına pek acı lisânla ihtâr etdi. .....

Erzincan'da Ermenilerin Türkleri katl-i âmmı havâdisi vâsıl oldu. Kıtâl doktor ve müte'ahhid tarafından tertîb edilmiş. Ya'ni herhâlde eşkiyâ tarafından tertîb edilmemişdir. ..... Bi'z-zât müte'ahhid eğlenmek içün seksen kişi kadar bî-çâreleri birer birer kafalarını parçalamış. Erzincan kıtâlinden sonra mükemmel silâhlarıyla mücehhez Ermeniler Erzurum'a doğru ric'ate başladılar. Menzil hattını Kürdlerin tasallutundan vikâye içün birkaç topla birlikde menzil ile ric'ate mecbûr olan bir Rus topçu zâbiti birgün icâbât-ı harbiyyeden olarak Ermeni kıta'âtından ba'zısını mevzi'e sokmak istemiş muntazam harb etmek Ermenilerin hoşuna gitmediğinden bir gece Rus zâbitleri hânelerinde uyurlar iken evleriyle birlikte yakmak istemişler hâneyi tutuşdurmuşlardır. Rus zâbitleri pek güçlükle yangından kurtulmuşlardır. Erzincan'dan Erzurum'a ric'at eden Ermeni eşkiyâ sürüleri yolları üzerine rast gelen İslâm köylerini ahâlîsi ile birlikte mahv etmişlerdir. .....

Kâ'im-i makâm Garbaztof çocuk kadın bir çok ma'sûm cenâzesini ihtivâ eden bir câmi' havlusuna Ermeni kıta'âtı nezdinde telefon hizmetini îfâ eden Ermeni kızlarından bir ikisini da'vet ederek kızlara Ermeni ma'rifetlerini görüp iftihâr etmelerini makâm-ı serzenişde söylemiş. Kızlar o hâli gördüklerinde müte'essir olacaklarına bî'l-aks meserretle gülmeğe başlamaları Ceneralin nefretle karışık hayretini mûcib olmuş ve pek ziyâde müte'essir olarak kendilerini ta'zîr ve tekdîr etmeğe başlamış ve Ermenilerin hattâ kadın bile olsalar en alçak ve vahşî bir millet olduklarını ve harb ederek nice fecâyi' görmüş bir zâbitin bile tüylerini ürperten vahşet levhası karşısında ta'lim ve terbiye ve mekteb görmüş genç kızların meserretle gülmeleri buna delîldir demişdir.

Vesâ'ik

Urfa'da Tellü'l-Kutûr civârındaki mü'esses eytâmhânenin müdîri olan Mösyö Lesli Urfa isyânı arasında Ermeniler ile birleşmiş ve hattâ kendisinin usâta bi'z-zât kumanda ettiği de tahakkuk etmişdir. Mü'essesesindeki Ermeniler ile birlikde teslîm oldukdan bir iki gün sonra hissettiği azâb-ı vicdâniyyeden dolayı olacak ki, zehir içerek intihâr etmiş ve sûret-i mütercemesi âtîde muharrer varakayı terk etmişdir.

"Son vasiyetim:

Şahsımdan başka Urfa'da hiç kimse bi'l-hâssa Künezler ve İkaret familyaları hiç bir sûretle mes'ûl değildir. Bunlar yapdığım şey'e karışmamışlardır. İçtiğimi evvelki misyonerhâneden getirdim. Ermeni ihtilâline dahl ve iştirâkim olmadı. Fakat ihtilâl bizi de sürükledi."

Y. H. Lesli

Bâlâdaki varaka Mister Lesli'nin hatt-ı desti ile yazılmışdır.

Urfa Alman Hastahânesi Doktoru

Urfa'da Alman Doktor
Hastahânesi Müdîr-î
Ermenak sânîsi
Yakob Künezler

Vesâ'ik

"The Encyclopaedia Britanica" nın ***"Armenia*** - Ermeni" kelimesi hakkında verdiği îzâhât meyânında Ermeni ihlâle dâ'îr ma'lûmât-ı müfîde mündericdir. "Tiflis'de ve Avrupa pay-ı tahtlarının bir çoğunda gazeteler ve hicviyeler neşri maksadıyla cem'iyyetler teşekkül etdi. Hınçakistler misillü cem'iyyât-ı hafiyye daha büyük bir mekâsıd-ı ihtilâl-cûyâne ile te'sîs etdi. Vilâyât-ı şarkıyyeye gönderdikleri murahhaslar fa''âl propagandalarda bulundular. Eşhâs-ı mezkûre oralara esliha ve mevâdd-ı müşte'ile idhâline gayret etdiler. Türkiye'nin sû-i idâresinden mütevellid hâdisât-ı âdiyeyi Avrupa'ya kıtâl-i fecî'a sûretinde gösterdiler. Harekât-ı ihtilâliyyeye ba'zı pek genç olan kimseler iştirâk ederek nihilist esâsâtı dâ'iresinde komiteler teşkîl etdiler. Ermeni ruhbânı tarafından bunlara muhâlefet edildi ilh..... Menfa'at-i şahsiyyeye müstenid emelleri ekseriyyet-i ahâlî tarafından adem-i kabûl gördü. Murahhaslar eşhâsa karşı sû-i kasdlarda bulundular. ilh..... Bu komitelerin teşvîkâtı netîcesinde zuhûr eden vekâyi'-i ma'lûmeden bahs etdiği sırada "İslâmların ekserîsinin Ermenileri himâye ve sıyânet eylediklerini" beyân ve tesbît ediyor.

Vesâ'ik

Kafkasya'da tab' ve neşr olunan ve Ermeni gönüllü rüe'sâ ve avenesi fotoğraflarını hâvî bulunan ***Volontaire Armenian*** *nâm albüm.*

İşbu albümün mukaddemesinde Ermeni gönüllü alaylarının ne sûretle teşekkül etdiğinden ve kısm-ı a'zamı Osmanlı sıfatını taşıyan bir takım kesânın Devlet-i aliyye aleyhine besledikleri mekâsıd-ı hâ'inâneden bahs edilmekdedir. Atîdeki fıkra bi'l-hâssa şâyân-ı dikkatdir:

"İntikâm sâ'atinin çaldığını bütün millet anladı. Bu gibi fırsatlar her zamân târîhde tekrâr etmez. Yarın Ermeniler istitâ'atlerine göre Türkiye Devleti'nin mahvına çalışmalıdırlar."

Vesâ'ik

Kars'da Dokuzuncu Ordu Kumandanı Şevkî Paşa'dan mevrûd 25 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîhli telgrafnâmeden:

"Sene ibtidâsında ordunun ileri harekâta başladığı andan itibâren Batum Mu'âhedenâmesinin akdi zamanına kadar Ermeniler kadın çocuk tefrîk etmeksizin yakalayabildikleri her Müslümânı hâtıra gelmez suver-i fecî'ada katl-i âmm ederek bugünkü mevki'lerine kadar çıkdılar. ..... Bi'l-hâssa Antranik'in binlerce avenesiyle Gence ile Erivan ve Ordubat İran'daki mıntıkada bulunan ahâlî-i İslâmiyyeyi katl-i âmmı devâm ediyor. ..... Biz Ermenilerle hoş geçinmeyi ârzû etdik. İ'âşelerini te'mîn içün hükûmetleri nâmına külliyetli hubûbât vererek Ermeni muhâcirlerini kabûl ile iskân ve i'âşe etdik..... Hâlbuki Ermenilerin îkâ' etdikleri cinâyât zavallı İslâmları havf ve haşyetlere ilkâ ediyor. Bu bî-çâre tâli'siz insanların hayâtıyla nâmûslarının tahlîsi ve te'mîni içün muktezî tedâbîrin ittihâzı."

Şevkî Paşa'nın 27 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîh ve 5807 numrolu telgrafnâmesinden:

"Kabahlı ile beş kilometre garb-ı şimâlîsinde kurbân köyleri ve bunlar civârındaki İslâm kurâsına Ermeni asker ve ahâlîsi tarafından baskın yapılarak üç yüz kadar İslâm şehîd edilmiş mütebâkîsi hicrete mecbûr edilerek malları gasb olunmuşdur..... Şimdiye kadar yapılan tahkîkâtdan bu havâlîde yüz otuz üç köy ahâlîsi perîşân edilmişdir. ..... Bî-taraf bir hey'etin mahallinde yapacağı tahkîkâtdan derhâl müstebân olacağı üzere yakılan yüzlerce Müslümân köyüne mukâbil Ermenilerin hiç bir şey'ine dokunulmamış iken kendileri bu insâniyetkârâne mu'âmelemize mukâbil zulm ve i'tisâflarından vazgeçmemişlerdir."

Mülgâ Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanı Mîrlivâ Kâzım Paşa'nın 1 Kânûn-ı Evvel[1]334 târîhli raporundan:

"Arâzî-i müstevliyemizin istirdâdında ve elviye-i selâsenin tarafımızdan işgâlinde Ermenilerin beşikteki çocuklardan hasta döşeğindeki ihtiyârlara kadar ellerine Müslüman olarak ne geçerse süngüleyerek, baltalayarak, gözlerini oyarak katl-i âmm etdikleri vesâ'ikiyle (fotoğraf, rapor, Rus zâbitlerinin raporları) sâbitdir. .....

Erzincan, Mama Hatun, Erzurum, Kars ve civâr köylerinde Ermenilerin fecâyi'i o kadar azîmdir ki görülen sahneler en katı yürekli olanları dahi ağlatmışdır. Bugün dahi o fecî' manzaralar bilmeyenlere, inanmayanlara, inkâr edenlere i'tilâf murahhaslarıyla muhtelit hey'etlere gösterilebilir."

Vesâ'ik

Takvîm-i Vekâyi' 19 Kânûn-ı Sânî [1]335 numro 3423

Mecli-i Meb'ûsân'da tehcîr vukû'âtı hakkındaki istîzâh müzâkerelerinde Muş Meb'ûsu İlyas Sâmî Efendi hâdisât-ı vâkı'ada nüfûz-ı me'mûriyyetini sû-i isti'mâl edenlerin kemâl-i adâlet ve şiddetle tecziyeti lüzûmunu beyân etmekle berâber vukû'ât-ı mezkûrenin ne sebeble tahaddüs etdiğini tahkîk etmek lüzûmunun da ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması iktizâ etdiğini ve [1]312 senesinde Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilen vekâyi'-i ihtilâliyye esnâsında Osmanlının nesâyîh-i dîndârâne ve âlî- cenâbânesine ittibâ'-ı hareket eden ahâlî-i İslâmiyye tarafından kendi dâ'ire-i intihâbiyyesi dâhilinde hiç bir Ermeninin huzûr ve râhatı selb edilmediği ve vekâyi'-i ahîre esnâsında ta'assub-ı dînî ile hareket edildiği hakkındaki iddi'âların merdûd olduğunu ve Muş Meb'ûsu Papasyan Efendi'nin seferberliğin bidâyetinde kendisine "Son zamanda Erzurum'da akd edilmiş kongrede Ermeniler içün dâhilde tamâmiyle bî-taraf kalmak, hudûdda Rusya'ya müsellahan mu'âvenetde bulunmak husûsâtının ihtiyârı fakat Rus istîlâ ve işgâlinden sonra mükellefiyyet-i askeriyye sûretinde Rusların emelinin tevsî'ine çalışmak lâzım geldiği hakkında ittihâz-ı mukarrerât eylediğini, "mütefekkir Ermeni arkadaşlarının bu gibi komite esrârını ifşâ etmek muvâfık olmadığı zemînindeki i'tirâzlarına rağmen alenen söylediğini ve mukarrerât-ı vâkı'a hükûmetçe tamâmıyla ma'lûm olduğu hâlde bir hareket-i fi'liyye-i ihtilâliyye görülmeden hiç bir ferdin dûçâr-ı tecâvüz olmasına meydân vermeyiniz. Şiddetle âsâyişi te'mîn ediniz" diye Muş Mutasarrıflığı'na Dâhiliye Nezâreti'nden evâmir i'tâ edilmiş olduğunun meydândaki hakîkatlerden olduğunu ve yüz binlerce ahâlî-i İslâmiyyenin bu cür'etkâr komiteler tarafından fecâyi'-i gûnâ-gûn ile itlâf ve imhâ eylediğini ve gerçi keyfiyyet tavsîfe hâcet olmayacak derecede âşikâr ise de Rus kumandanlarından Tever Duhlebof'un neşr etdiği hâtırâtın müdde'ayâtı isbât edeceğini ve mezkûr hâtırâtda "Erzurum'da şehr hâricinde çalışdırmağa götürülen Türklerin ekserîsi Ermeniler tarafından katl edilmişdir. Doktor Azaryef ile Karahisâr vâkı'ası re'îsi Murâd "800"den fazla Türk'ü katl eylemişdir. Müslümân maktûller büyük çukurlara ve beher çukura 70, 80 kişi olmak üzere doldurmuşlardır. Menzil hidemâtında kullanılan bütün Kürdler, Ermeniler

tarafından kâmilen katl-i âmm edilmişdir. Ceneral Odişelisne, Ilıca karyesinden kaçamayan Türklerin kâffesinin katl edilmiş olduğunu bi'z-zât söylemişdir. Kâ'im-i makâm Garbanof câmi' havlusunda iki arşun irtifâ'ında Müslümân cenâzesi yığılmış olduğunu ve bunların arasında her yaşda kadın, erkek, çocuk mevcûd bulunduğunu ve kadın cenâzelerinde cebren ta'arruz âsârı görüldüğünü ifâde etmişdir. Erzurum'da hammâma sokulan iki yüz yetmiş kişiden yalnız yüz kişinin bi'z-zât kendisi tarafından kurtarılmış olduğu beyân ile 17 Şubat'da Türk pazârının yağma ve Tepe köyünün bütün ahâlîsi kadın ve çocuklar dâhil olduğu hâlde Ermeniler tarafından katl-i âmm edilmişdir. 27 Şubat'da Erzurum'da Türklerden üç binden fazla eşhâs katl edilmişdir" diye muharrer ve mestûr olduğunu ifâde etmişdir.

Vesâ'ik

Prevayeç nâmındaki İsveç zâbiti tarafından yazılıp Mya Dagligt Allehanda nâm İsveç gazetesinin 23 Nisan sene [1]917 târîhli nüshasında neşr olunan makâlenin hulâsa-i münderecâtı:

"Anadolu'da seyâhatim esnâsında gerçi Ermenilerin şâhid-i sefâleti oldum. Fakat müretteb mezâlime hiç bir yerde tesâdüf etmedim. Ancak bunun içündir ki, bu bâbda icâle-i kaleme lüzûm gördüm. Ermenilerin Türkiye'nin şimâlinden havâlî-i cenûbiyyeye nakl ve tehcîrinde Hükûmet-i Seniyyenin bir mecbûriyyet-i kat'iyye tahtında hareket etmiş olduğunu teslîm etmek iktizâ eder.

Erzurum havâlîsinde Rusların memleketi işgâline ve düşman ordusuyla birlikte icrâ-yı harekât imkânına intizâr eden Ermenilerin o havâlîden teb'îdi bi'l-hâssa kesb-i zarûret etmişdi. 1916 senesi Şubat'ında Erzurum'un işgâli esnâsında bir Ermeni bana "Eğer bizi Erzurum'da bırakmış olsalar idi şehr çoktan sukût ederdi" dedi. Hiç kimse sâhib-i satvet düşmanlar tarafından tehdîd edilmekde olan Türkiye gibi bir memleketi dâhilî düşmanlarının harekât-ı hâ'inânelerinden tevakkîye ma'tûf mukarrerâtından dolayı mu'âheze edemez.

Memâlik-i sâ'iredeki milel-i mahkûmenin ahvâli nazar-ı dikkate alındığı takdîrde dînlerini, lisânlarını, edebiyâtını, mekteblerini muhâfaza etmiş olan Ermenilerin memâlik-i Osmâniyyede nâ'il-i refâh olduklarını i'tirâf etmek zarûrîdir.

Esnâ-yı naklde metâ'ib-i hicretin tahfîfi zımnında icrâsı şâyân-ı ârzû bir çok husûsâtın yapılmadığı doğrudur. Ancak kaviyyü'ş-şekîme üç devletle harb etmekde bulunan bir devletin vaz'iyyet-i mühlikesi muhâcirlere icrâ edilenden mâ-adâ mu'âvenet-i mü'essire ibzâlini imkânsız bırakdığını hakîkat nâmına

beyân etmelidir. Bu muhâcirleri şimendüferlerde Konya ovasında arabalarda yaya olarak Toros yollarında Adana, Haleb ve Deyr-i Zor sahrâlarında gördüm. Sefâletlerini inkâr etmek istemem. Lâkin re'yü'l-ayn müşâhedâtıma binâ'en beyân ve tasdîk ederim ki, vedâ'atlerinde hicret eden bu adamlara karşı jandarma kıta'âtı tarafından zulm ve i'tisâf edildiği vâki' değildir."

BOA. *HR. HU*, Kr.173/5

- 206 -

TERKEDİLMİŞ EMLÂK VE ARAZİDEN ZİRAAT BANKASI'NA OLAN BORÇLARIN ÖDENMESİ

[Başka mahallere nakledilen Ermenilerle, Yunanistan'a ve Bulgaristan'a göç edenlerin, terkettikleri emlâk ve araziden Ziraat Bankası'na borçlarından dolayı rehin bulunanlar hakkında yapılacak muameleye dair Meclis-i Vükelâ kararı.]

20 Ca. 1335 (14 Mart 1917)

Meclis-i Vükelâ Müzekerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu: 34
Târîhi: 20 Cumâda'l-ûlâ sene (1)335
14 Mart sene (1)333

Tebliğ Olunduğu Deva'ir:
Dâhiliye, Ticâret ve Zirâ'at Nezâretlerinebildirilmişdir.

Hülâsa-i me'âli

Mahall-i âhara nakl olunan Ermeniler ile Yunanistan'a hicret edip hükûmeteyn beyninde emlâk ve arâzîsi tâbi'-i mübâdele olan Rumlardan ve Edirne mukâvelenâmesi mûcebince Devlet-i Aliyye ile Bulgaristan beyninde emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin mübâdelesi ta'ayyün eden Bulgarlardan metrûk emlâk ve arâzîden Zirâ'at Bankası'na merhûn bulunanlar hakkında olunacak mu'âmeleye ve ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 28 Muharrem sene [1]335, 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332 târîhli ve 707 rakkamlı tezkiresi üzerine bi'l-muhâbere Mâliye Nezâreti'nden alınan 14 Cumâde'l-ûlâ sene [1]335, 11 Mart sene [1]333 târîhli tezkire okundu.

Karârı

Mâliye Nezâreti'nin tezkiresinde muharrer olduğu üzere Bulgar ve Rumlara â'id emlâk ve arâzînin Hazîne-i Celîle'ye ta'allûku olmayıp ancak Ermenilerden metrûk emvâl-i merhûnenin bankanın nizâmât-ı mahsûsasına

tevfîkan devâ'ir-i icrâ'iyye ma'rifetiyle bi'l-müzâyede satdırılarak bedelâtından istîfâ-i matlûb edilmesi hâlinde bunların dûn bedel ile elden çıkmaları ihtimâline binâ'en zarar muhakkak göründüğünden medyûninin borçlarının mevcûd malları esmânından tesviye etdirilerek merhûnun hazîne nâmına kaydının icrâsı ve satılacak emvâl-i menkûlesi bulunmayan medyûnların bankaya borçlarının [emvâl-i] gayr-i menkûle-i merhûneleri şuhûr ve kasabât dâhilinde bulunduğu takdîrde bedel-i îcâriyyelerinin tahsîsi sûretiyle tesviyesi ve köylerdeki arâzî-i merhûneye gelince emvâl-i mezkûrenin bedelâtı olmak üzere sâhib-i evvellerinin hesâb-ı cârîlerine geçirilecek matlûblarından bankaya olan deynlerinin dahi te'diyesi münâsib göründüğünden bu sûretle mu'âmele-i lâzime îfâsının Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîği ve Mâliye Nezâreti'ne ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı.

Mâliye Nezâreti'nin tezkire-i mebhûsesi Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîğ olunarak alınacak mütâla'alar üzere takarrür etdirileceğinden ona göre icrâ-yı îcâbı.

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 207/73

- 207 -

GEYVE'DE ÇETECİ ERMENİLERE YATAKLIK YAPAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMELERİ

[Geyve kazasındaki Ermenilerinden demiryollarında ve amele taburlarında çalışanların, Ermeni çetelerine yataklık ettiklerinden tehcire tabi tutulmaları gerektiğine dair Geyve Kaymakamlığı'ndan İzmit Mutasarrıflığı'na gönderilen rapor.]

29 B. 1335 (21 Mayıs 1917)

Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyyeti
144

İzmit Sancağı Mutasarrıflığı Cânib-i Alîsine
Sa'âdetlü Efendim Hazretleri

Geyve kazâsından menâtık-ı ma'lûmeye nakl edilen Ermenilerin hemân kısm-ı küllîsinin ma'hûd Sabah Gülyan'ın bi'z-zât bu kazâ köylerini dolaşıp teşkîl eylediği Hınçak komitesine mensûb oldukları daha bidâyet-i edillesiyle makâm-ı atûfîlerine arz edilmiş ve Ermenilerin hicretlerinden evvel emr ü irâdeleriyle erkân-ı mühimmesi menâtık-ı ba'îdeye nefy olunmuş idi.

Bunların mensûbîninden ba'zıları şimendüfer kumpanyası'nın amelelik dîvârcılık, taşçılık gibi hidemâtında bulundukları içün telakkî olunan emr üzerine burada bırakılmışlardı ki nüfûs adedi epeyce bir yekûn teşkîl etmekdedir. Bu sûretle kendi memleketlerinde kalan bu Ermeniler istasyonda ikâmet etmekde ve her gün Doğançayı'nda bulunan Sille Amele Taburu efrâdıyla sâ'ir Ermenilere yataklık etmekde ve vekîl-i umûrları imiş gibi hizmet etmekdedirler. Bunlardan aslen Bitlisli olup yirmi seneden beri Geyve'de ikâmet eden Marko ile aslen Geyve'nin Kancir karyeli Serupe nâmındaki adamların ve kâbilelikle müştagil Mami nâm kadının daha üç gün evvel Sille Amele Taburu efrâdından Yalovalı Aram ile Geyve'nin Kancir karyesinden Asker Bereç nâmındaki adamlara yataklık ederek Avusturya teb'asından Mösyö de Lenker'in fabrikasından yüz elli iki yüz lira kıymetindeki kayışı çaldıkları ve bunu hazm etmek içün fabrika bekçisiyle Köprübaşı muhtârının "otomatik" tabancayı göğsüne dayayıp öldürecekleri sırada der-dest edildikleri ve bir gün evvelisi de yine Sille Amele Taburu efrâdından Kancirli Aram Minasyan nâmında hâlis Hınçakist bir adamın Arifiye istasyonunda karanlıkdan bi'l-istifâde tren-i mahsûsa atlayarak Geyve'den geçerken jandarmalar tarafından görülüp kendisini aşağıya atarak ve ma'hûde ebe kadının evinde gizlenip mezbûre kadın tarafından merkûm Aram'a müdâvât-ı âcile icrâ edilmekle beraber kendisinin saklandığı gerek tren-i mahsûsa râkib olanın ve gerekse fi'l-i sirkati îkâ' ile iki İslâmın kanına girmeğe ramak kalmış iken ele geçirilen iki cânînin evrâk-ı tahkîkıyyeleriyle ma'an Dîvân-ı Harb'e tevdî' olunmak üzere kazâ jandarma bölük kumandanlığı tarafından İzmit Jandarma Taburu Kumandanlığı'na gönderilmiş olmaları ma'rûzât-ı âcizânemi isbâta kâfîdir zannındayım.

Bu böyle olmakla berâber geçenlerde Kurtbelen civârındaki bir mağarada un ile bir mikdâr şeker dahi bulunmuşdur. Dağlarda çeteler teşkîl ederek bir çok ehl-i İslâmın kendilerini katl ve mâllarını yağma eden firârî Ermeni efrâdı tarafından cinâyât-ı adîde îkâ' edilmekde olduğu zâhir ve bâhirdir. Bu Ermenilerin vakitli vakitsiz gidip gelmelerini dokuz seneden beri Geyve istasyon me'mûru bulunan Boyacıyan Efendi nâm kimsenin teshîl eylemesi de akla ba'îd değildir. Kumpanya da müstahdem olması i'tibârıyla Geyve'de ve bi'l-hâssa istasyonda ikâmet eden bu Ermeniler uzak mahallere müteferrik sûretde dağıtılmadıkça ve aslen bu mıntıka halkından olup yine bu mıntıkadaki amele taburlarında istihdâm olunan Ermeniler uzak mahallerdeki kıta'âta nakl ve teb'îd olunmadıkça her bir fenâlığın vukû'u mahsûs ve muhakkakdır. Bir gün olacak ki bunlar yangın bile çıkaracaklardır. Şu bir aydan beri bi'l-hâssa bu taburlardan firâr edip de müsellah çeteler teşkîl eden Ermenilerin ne kadar mazlûm Müslüman kanı akıttıkları kuyûdât ile sâbitdir. Artık bu hâller meydânda iken buna feryâd etmemek beşerin ve bi'l-hâssa te'mîn-i inzibâta ve âsâyişe ve hukûk-ı ibâdı muhâfaza ile berâber umûrunu tedvîre me'mûr kimselerin yed-i kudretinde değildir. Harb-i hâzır dolâyısıyla Müslümân köylerinde eli silâh tutacak erkek nâmıyla hemân hiç bir kimse kalmamış en

genç ve dinç bulunan Ermeniler amele taburlarından firâr edip evvelce kendi elleriyle yer altına gömdükleri silâhları birer birer çıkarıp gâyelerini elde etmek ve bir intikâm almak içün bî-çâre kadınları çocukları ve ihtiyâr Müslümanları hem de canavarcasına kesmeğe devâm eylemekde bulunmuşlardır. Ma'lûm-ı âsafâneleridir ki Ermenilerin hicretlerinden sonra livânın her tarafından müdhiş harîkler vukû'a gelmiş ve bunların fâ'illerinin yine bu Ermeniler olduğuna şübhe kalmamışdır. Yangın zuhûr etmeyen yalnız Geyve kazâsı kalmışdır ki hâl böyle devâm etdikçe (yani istasyondaki yüz nüfûs râddesindeki Ermeniler memâlik-i ba'îdeye gönderilip aynı zamânda bu mıntıka halkından olup yine bu mıntıkadaki amele taburlarında müstahdem Ermeniler uzak kıta'âta gönderilmezse) Geyve kazâsında da yangın çıkarılacak ve belki de bir çok Müslümân kadın ve çocuklarla bir takım ihtiyârların kanları akacakdır. Ma'a-hâzâ geçen sene Geyve'nin pazarına tesâdüf eden bir perşembe günü hükûmet konağında Zirâ'at Bankası'nın ikâmet eylediği odanın dışarıdan kasanın bulunduğu köşesine kundak konulmak sûretiyle de harîk îkâ'ına çalışılmış ve lehü'l-hamd hemân yetişilerek itfâ olunmuşdur. Bununla berâber kumpanyada istihdâm olunan bu adamların mâ-fevki olup her nedense hâlâ burada bırakılan ve on seneden beri Geyve'de müstahdem bulunan Trablusgarb harbi esnâsında harbin devâmı müddetince buradan def' edilip şimdi her ne esbâba mebnî ise burada kullanılan Mösyö Sotyo nâmında hâlis bir İtalyan mühendisi mevcuddur. Bu adamın da sû-i niyyeti ve Ermenilere olan sahâbet ve himâyesini şu kadarcık olsun arz edeceğim. Bekçiyi öldürecek olan bu sârik kumpanyasını o gece hânesinde yedirip içirip fi'l-i sirkati îkâ' etmek içün dışarıya salıveren Marko ile Serupe nâm kimselerin ifâdesi alınmak içün Hükûmete gönderilmeleri bu İtalyan mühendisinden iltimâs olundukta Direksiyonun emri olmadıkça kimseyi gönderemeyeceğini ve Ermenilerin hiç bir cürm irtikâb ve îkâ' etmeyecekleri bedîhî bulunmakla berâber kumpanya mensûbîninin Hükûmetle alâka ve münâsebetleri bulunmadığını beyân eylemiş ve şu beyânât bi't-tab' merdûd bulunduğu gibi Hükûmet içerisinde de Hükûmetin bulunmayacağı bedâhetine nazaran Marko ile Serupe nâm kimseler Hükûmete götürülerek ifâdeleri alınmış ve yine serbest bırakılıp işleri başına gönderilmişdir. Artık ahvâlin bu derece münkeşif olduğuna nazaran bu Ermenilerin yine buralarda istihdâmı kat'iyyen câ'iz değildir. Buna binâen netîcesinin vehâmeti der-kâr olan mes'elenin ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması ve icrâ-yı îcâbına inâyet buyurulması selâmet nâmına hâssaten arz ve istirhâm olunup ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 21 Mayıs sene [1]333

Geyve Kâ'im-i makâmı Vekîlî
Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Hüseyin Sabrî

BOA. *DH. EUM*, 2/227

- 208 -

SAKINCALI BEŞ ERMENİNİN LİVA HARİCİNE ÇIKARILMASI

[Dîvân-ı Harb-i Örfîce tutuklu ve saklanmak suretiyle kalmış beş sakıncalı Ermeninin liva haricine çıkarılmalarına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahrîrat]

22 L. 1335 (11 Ağustos 1917)

Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı
Tahrîrât Müdîriyeti
Umûmî: 7157
Husûsî: 186

Hülâsa: *Dîvân-ı Harb-i Örfîce mahkûm ve mevkûf bulunan beş Ermeninin livâ hâricine teb'îdine müsâ'adeye dâ'ir.*

Mahrem

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

Ermenilerin teb'îdi sırasında Dîvân-ı Harb-i Örfîce mahkûm olup mevkûf bulunmuş ve ihtifâ etmek sûretiyle kalmış olan merbût cedvelde isimleri muharrer beş şahıs Ermeninin isimleri hizâsında muharrer olduğu üzere esâsen kendileri erbâb-ı mefsedetten olup burada ibkâları mahzûrdan sâlim görülemediğinden livâ hâricine nakl ve teb'îdlerine müsâ'ade buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Şevvâl sene [1]335
ve
Fî 11 Ağustos sene [1]333

Kayseri Mutasarrıfı

BOA. *DH. EUM*, 2/41

- 209 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİNE MÜSAADE EDİLDİĞİ

[Savaş sebebiyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin iaşe ve iskânlarının temin edilerek emniyet içinde geri dönmelerine müsaade edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara şifre telgraf]

16 M. 1337 (22 Ekim 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyîr ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi

Dâhiliye Nezâretinden İstanbul, Adana, Hüdâvendigâr, Konya, Ankara, Kastamonu, Haleb, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Sivas, Edirne, Aydın vilâyetleriyle, İzmit, Bolu, Kütahya, Karesi, Kayseri, Niğde, Menteşe, Antalya, Urfa, Canik, Eskişehir, İçel, Mar'aş livâlarına keşîde edilen 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

1- Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahalle sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin çıkarıldıkları mahallere avdetlerine müsâ'ade edilmesi Meclis-i Vükelâca takarrur etmiş olduğundan avdete tâlib olanlara müsâ'ade edilecekdir.

2- Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı dâhilinde vesâ'it-i i'âşenin adem-i kifâyesine binâ'en işbu mahaller ahâlîsinden avdet etmek isteyenler içün evvel-i emrde mahalleriyle bi'l-muhâbere selâmet-i seyr ve seyâhatleri ve i'âşe ve iskânları esbâbı te'mîn edildikçe pey-der-pey azîmetlerine müsâ'ade edilmesi muktezîdir.

3- Bu karâr menâfi'-i âliye-i memleket nazar-ı i'tibâra alınarak ittihâz edilmiş olduğundan emr tatbîkâtında kat'iyyen ta'allül ve te'ahhura meydân verilmeyecekdir.

Aslına Muvâfıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ,* 43/34

- 210 -

MEMLEKETLERİNE AVDET EDECEK AHALİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER

[Savaş sebebiyle başka mahallere sevk ve nakl edilen ahalinin memleketlerine dönmelerine müsaade edildiği ve bunların emin ve salim bir surette dönebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması ve bu hususlarda kusuru görülenlerin cezalandırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara yazılan şifre telgraf]

17 M. 1337 (23 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviye-i müstakilleye yazılan 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli 31558 numrolu şifre sûretidir.

18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifrelere zeyl.

Esbâb-ı harbiyyeden dolayı mahall-i âhara sevk ve nakl edilen bi'l-umûm ahâlînin memleketlerine avdetlerine müsâ'ade i'tâsı Hükûmetçe ne derece matlûb ise bunların emîn ve sâlim bir sûretde te'mîn-i seyr ü seferleri de kemâl-i ehemmiyyetle müstelzemdir. Binâ'en-aleyh mevâdd-ı âtînin nazar-ı dikkatden dûr tutulmaması muktezîdir.

1- Her vilâyet veyâ livâ merkez veyâ mülhakâtında tâlib-i avdet ne kadar nüfûs ve â'ile vardır ve bunlar nerelidir?

2- Birinci fıkrada gösterilip tâlib-i avdet olan eşhâsın memleketleri nazar-ı i'tibâra alınarak avdetleri ve memleketlerinde iskânları mümkin olup olmadığının ve seyr ü seyâhatlerinde selâmet-i kat'iyye bulunup bulunmadığının gidecekleri memleket hükûmetiyle muhâbere edildikten ve mikdârları hakkında mahalline ve merkeze ma'lûmât verildikden sonra eşhâs-ı mezkûre i'âde olunabilecekdir.

3- Ahâlî-i mezkûrenin kemâl-i selâmetle i'âdesi i'âde eden hükûmât-ı mahalliyye rü'esâsının taht-ı mes'ûliyyetinde cereyân edeceği cihetle husûsât-ı mebhûsenin bi'l-muhâbere ta'yîn ve tesbîtinden ve ahvâl ve vaz'iyyet-i hâzıraya göre yollarda selâmet-i seyr ü seyâhatleri her sûretle şâyân-ı i'timâd me'mûrîn-i inzibâtiyye ile sâ'ir alâkadâr me'mûrîn tarafından te'mîn edildikden sonra icrâ olunacakdır.

4- Husûsât-ı ânifenin tatbîk ve icrâsında kusûr ve tekâsülü görülen me'mûrîn hakkında derhâl en şedîd mücâzât tatbîk edilmek üzere hemân merkeze iş'âr kılınacakdır.

Aslına Muvâfıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 211 -

ERMENİLERİN SEVKİNDE ALINAN TEDBİRLER

[Kullanılmakta olan emval-i mezkurenin Ermeniler geldikçe boşaltılması, Bitlisten gelen Ermeniler Diyarbakır ahalisinden değil iseler salimen memleketlerine iadeleri, Musul'dan Mardin'e sevk olunanların da aynı muameleye tabi tutulmaları, Musul ve Cizre'den çıkarılanların mahallerine iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre sureti.]

22 M. 1337 (27 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden Diyârbekir Vilâyeti'ne keşîde olunan 28 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

C. 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 şifre

1- El-yevm meşgûl olan emvâl-i mezkûrenin Ermeniler geldikçe pey-der-pey tahliyesi muvâfıkdır. Fakat boş olan hânelerin tahrîbden vikâyesi lâzımdır.

2- Bitlis'den tahrîk edilen Ermeniler Diyârbekir vilâyeti ahâlîsinden değil iseler bunların 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifreli telgrafnâme ile icrâ edilen teblîğât vechile sâlimen ve müreffehen memleketlerine i'âdeleri muktezîdir.

3- Musul'dan Mardin istikâmetinde sevk olunan Ermenilerin de Musul havâlîsi ahâlîsinden oldukları takdîrde kezâlik aynı mu'âmeleye tâbi' olmaları îcâb eder.

4- Ba'de-mâ Ermeni sevkiyâtının ta'tîli ile berâber Musul ve Cizre'den çıkarılmış olan eşhâs-ı mezkûrenin mahallerine i'âdeleri hakkında İkinci Ordu Kumandanlığı'na serî'an teblîğât icrâsı ayrıca Harbiye Nezâreti'ne yazılmışdır.

Aslına Mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 212 -

RUM VE ERMENİLERİN CEMAATLERİNE İADELERİ

[Savaş nedeniyle başka yerlere sevkedilen Rum ve Ermenilerin kendi memleketlerine veya ait oldukları cemaatlere iadeleri ve bunların sayılarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

26 M. 1337 (1 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 32528 **Mahrem ve Müsta'celdir.**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Esbâb-ı harbiyyeye binâ'en mahall-i âhara sevk ve nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri hakkında Hükûmetçe ittihâz olunan karâr üzerine keyfiyyet taşralara ta'mîm ve teblîğ edilmiş ve bu teblîğâtdan bir kısmının da birer sûreti leffen takdîm kılınmışdır. Teblîğât-ı vâkı'a ahâlî-i mezkûrenin serbestî-i seyr u seferine ve gidecekleri yerlerde te'mîn-i iskân ve i'âşeleriyle Kânûn-ı Esâsî-i Osmânî'nin kabûl etdiği hürriyyet-i vicdâniyyenin mutlak ve kat'î sûretde tatbîkine ve mesârıf-ı seferiyyelerinin Hükûmetçe tesviyesine ve harb dolayısıyla işgâl edilmiş olan mekâtib ve me'âbid ve mü'essesât-ı sâ'irenin ve himâye kasdıyla vaktiyle dârü'l-eytâmlara ve ahâlî nezdine kabûl olunan eytâmın hemân â'id oldukları cemâ'atlere i'âde ve teslîmine ma'tûfdur. Vürûd eden ma'lûmâta nazaran ahâlî-i merkûmeden kendiliklerinden avdet edenler hâric olmak üzere ma'rifet-i Hükûmetle şimdiye kadar Sivas'a 3160 nüfûs Ermeni ve 136 Rum ve Ma'mûretü'l-azîz vilâyetine 2721 Ermeni, Canik'e 456 Rum ve 271 Ermeni ve diğer mahallere de Rum ve Ermeni muhâcirîni sevk ve i'âde edildiği gibi Menteşe ve Antalya Rumları tamâmen mahallerine gönderilmiş ve teşekkürleri hükûmet-i mahalliye tarafından teblîğ edilmişdir. Bunlardan başka Tekfurdağı ve Edirne ahâlîsinden dahi bir hayli Ermeni yerlerine sevk edildiği gibi İzmit'in Bağçecik Ermenileri kâmilen i'âde edilmişdir ve Ermîşe Dârü'l-eytâmı alâkadarlarına teslim olunmuşdur. Kezâ Brusa ahâlîsinden olup vürûd etmekde olan Ermenilerle Yeniköy, Şile, Ayvalık Rum ahâlîsi pey-der-pey i'âde olunduğu ve İzmit'deki Ermeni eytâmıyla diğer dârü'l-eytâmlarda mevcûd yetîmler ve ahâlî nezdinde

bulunan bî-kes Ermeni etfâlinden bir çokları da patrikhânelere i'âde kılınmışdır. Tafsîlât-ı ânifeden anlaşılacağı vechile ahvâl ve şerâ'it-i hâzıra-i fevka'l-âde dâhilinde mesken ve i'âşe buhrân-ı şedîdinden başka vesâ'it-i nakliyyenin fikdânına rağmen yekûn olarak 7163 Ermeni 2455 Rum yerlerine i'âde ve iskân edilmiş ve el-yevm İstanbul'da mevcûd olup bu günlerde sevk edilmekde olan 1083 Ermeni ve Rum nüfûs ilâve edildiği takdîrde mecmû'u 10601 nüfûsa bâliğ bulunmuşdur. Ahîren teşebbüsât ve ta'kîbât-ı mükerrere ve ciddiyye üzerine elde edilen bir iki küçük vapurla da Marmara havzası sâkinlerinden bulunan Rum ve Ermenilerin ve bunlar meyânında Şile, Yeniköy ahâlîsinden bulunan Rumların i'âdesine şurû' edilmiş ve gidecekleri mahallere de mebâliğ-i lâzıme bi'l-irsâl iskân ve i'âşeleri esbâbı te'mîn ve her kâfileye nezâret etmek üzere birer me'mûr terfîk edilmişdir. Dört sene zarfında devâm eden şu hâl-i fevka'l-âdenin îlâd etdiği gûnâ-gûn müşkilât ve fikdân-ı vesâ'it nazar-ı dikkate alındığı takdîrde bütün bu mu'âmelât ve hâdisâtın istisğâr edilemeyeceği ve der'uhde edilen vazîfenin a'zam-ı mesâ'î sarfıyla îf'âsına çalışıldığı müstağnî-i arz ve îzâhdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Safer sene [1]337
ve
Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı
Mustafa Arif

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 213 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNÜŞLERİNE KOLAYLIK GÖSTERİLMESİ VE İHTİYAÇLARININ SAĞLANMASI

[Savaş nedeniyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin seyahat vesikaları olmaksızın seyahat edebilmeleri ve kendilerinin masrafsız, yiyecekleri verilerek diğer ihtiyaçlarının da karşılanması ve emniyet içinde gidecekleri yere varmalarının sağlanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere ve livalara yazılan şifre sureti]

30 M. 1337 (5 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviyeye yazılan 5 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîh ve 41602/824 numrolu şifre sûretidir.

1- Yerlerine avdet edecek Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâline mecbûr tutulması ve mezkûr vesîkaların da bir takım mu'âmelât netîcesinde verilmekde olması yüzünden ahâlînin hayli müşkilâta dûçâr olduğu anlaşılmışdır. Bunlar taraf-ı Hükûmetden gönderilmekde olduğu cihetle vesîka istihsâline hâcet olmadığından trene irkâblarında bir liste tanzîmiyle seyyâre tevdî'i ile iktifâ olunması.

2- Seyâhat vesîkası i'tâsı akîbinde hükûmet-i mahalliyece Ermenilerin yedindeki ekmek vesîkalarının istirdâd edilmekde olduğu ve hâlbuki tren bulunamamak yüzünden bunların günlerce ekmeksiz kaldığı bildirildiğinden bunlara orada ve yolda kifâyet edecek mikdârda ekmek i'tâsı ve güzergâhda da it'âm edilmeleri.

3- Seyâhat edecek Ermenilere haftada iki def'a tren tahsîsi içün Harbiye Nezâreti'nden hat komiserlikleri'ne emir verildiğinden vilâyât ve elviye ve kazâlarda bu teblîğâtdan istifâde edilerek sevkiyâtın a'zamî dereceye iblâğ olunması.

4- Ermenilerin yol masrafları Harbiye tahsîsâtından te'mîn ve ta'ahhüd edilmiş olduğundan mesârif-i seferiyyelerinin tahsîsât-ı mezkûreden tesviyesi.

5- Cebr ve tazyîk ve havf ile ihtidâ edenler hakkındaki teblîğât-ı sâbıka mûcebince kendilerinin serbest bırakılmaları hakkındaki ahkâmın kemâl-i ehemmiyyetle tatbîki ve pey-der-pey buraya da ma'lûmât i'tâsı.

6- Ermeni cemâ'atine hemân kilise tedâriki içün Hükûmetçe mu'âvenet-i mü'essire îfâsı (Yalnız Konya'ya).

7- Ermenilerin esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ ta'arruz ve tecâvüze ma'rûz kalmamalarının te'mîni ve âsâyiş ve inzibât-ı mahallînin muhâfazası husûslarına son derece i'tinâ edilmesi.

Husûsât-ı muharrere hakkındaki teblîğât-ı adîdeye rağmen şikâyâtın tevâlîsi vazîfeye karşı lâkaydâne hareket edilmekde olduğunu göstermekde olduğundan ba'de-ez-în bu bâbda vukû'a gelecek şikâyâtdan dolayı me'mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes'ûliyyetleri muhakkak bulunduğu ta'mîmen ve kemâl-i ehemmiyyetle teblîğ olunur.

Aslına Mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 214 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİ ESNASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

[Harp dolayısıyla başka mahallere sevkedilmiş olan Ermenilerin yerlerine geri dönmeleri hususunda gerekenlerin yapılması, kişilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve değişik konumlarda bulunan Ermenilerin de vaziyetlerine uygun kararlar alınarak geri dönmelerinin sağlanması hususlarıyla dönüş esnasında meydana gelecek gecikmelerin hızla giderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

16 S. 1337 (21 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 1521 **Müsta'celdir**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1612/12118 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahallere sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin ve bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin de yerlerine avdetlerine müsâ'ade edilmesi ve selâmet-i seyr ü seferlerinin te'mîni ve bu müsâ'adenin emr-i tatbîkinde kat'iyyen te'allül ve te'ahhura meydân verilmemesi lüzûmu 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-i mülhakaya teblîğ olunmuş ve yerlerine avdet edecek olan bu kabîl Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâlinden müstesnâ tutulmaları ve gerek bulundukları yerlerden hareketlerinde ve gerek yolda kifâyet edecek derecede ekmek ve ta'âm i'tâsı ve kendilerine müşkilât-ı mevcûde-i hâzıraya rağmen haftada iki def'a tren tahsîsi, mesârıf-ı sevkiyye ve nakliyyelerinin harbiye tahsîsâtından tesviyesi, esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ ta'arruz ve tecâvüze ma'rûz kalmamalarının te'mînine i'tinâ olunması ve vukû' bulacak şikâyâtdan ve tesâmühden dolayı me'mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes'ûl edilecekleri 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhinde ve sâ'ika-i havf ile vukû' bulan ihtidâların sûret-i kat'iyyede ke-en-lem yekün addiyle bu sûretle ihtidâ etmiş olanların derhâl dîn-i aslîlerine rücû' etmelerine müsâ'ade edilmesi, gerek ahâlî nezdinde ve gerek dârü'l-eytâmlarda bulunan Ermeni eytâmının mürâca'at

vukû'unda hemân akrabâ ve velîlerine teslîmleri lüzûmu da 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ve Rus teb'asından olmalarına binâ'en mukâbele-i bi'l-misl olmak üzere dâhile gönderilmiş olan Ermeni sivil üserânın serbest bırakılmaları husûsu yine 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ta'mîmen vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya teblîğ edilmiş ve cülûs-ı hümâyûn münâsebet-i mübeccelesiyle şeref-sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî mantûk-ı münîfince dîvân-ı harblerce mahkûmen mahall-i âhara gönderilmiş olan cerâ'im-i siyâsiyye erbâbından ıslâh-ı hâl edenlerin Adliye Nezâret-i celîlesinden gönderilmekde olan defâtir veyâ vukû'-bulan mürâca'at üzerine serbest bırakılmaları îcâb edenlere teblîğ edilmişdir. Sevkiyâtın batâ'etle cereyânı mütâreke münâsebetiyle memleketlerine avdet eden üserâ ile Alman ve Avusturyalıların avdetlerine müsâdif bulunması ve esâsen nakliyyâtın bir tek demiryoluna inhisârıyla berâber vesâ'it-i sâ'ire-i nakliyyenin de fikdânı gibi esbâbdan münba'is bulunmuş ve ma'a-mâ-fîh esbâb-ı te'ahhurun serî'an izâlesi esbâbına teşebbüs edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi (16) Safer sene [1]337 ve
Fi 21 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. *HR. Mü*, 43/34

- 215 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ

[Başka yerlere sevkedilen Ermenilerin memleketlerine iadeleri ile ilgili olarak vilâyetlere tebliğat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

18 S. 1337 (23 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 1531

Müsta'celdir

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1611-12116 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye

dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile mahall-i âhara nakl ve tehcîr edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin memleketlerine i'âde edilmesi lüzûmu bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli telgrafnâme ile ta'mîmen teblîğ kılınmış ve keyfiyyet 20 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1521 numrolu tezkire-i âcizî ile de arz edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî (18) Safer sene [1]337 ve
Fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 216 -

ERMENİ SEVKİYATINDA LIMAN FON SANDERS'İN ROLÜ

[Ayvalık ve civarında Rumların teb'idi sırasında meydana gelen olaylardan Liman Fon Sanders Paşa'yı sorumlu tutan gazete haberi üzerine Sanders Paşa'nın kendisini savunan Almanca mektubunun tercümesi.]

19 S. 1337 (24 Kasım 1918)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

Liman Fon Sanders Paşa tarafından vârid olan 22 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli Almanca mektûbun tercümesi

Monitör Oryentali Gazetesi'nin 21 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli nüshası beni "Ayvalık kıtâli mürettibi" olarak irâ'e eden bir makâleyi ihtivâ ediyordu böyle bir beyânât-ı hakîkatten tamâmıyla ârîdir. Sadr-ı esbak Tal'at Paşa böyle yanlış bir şey söylemiş ise şâyân-ı te'essüfdür. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâk-ı mahfûzası bu bâ-beyânât-ı gayr-i sahîhanın aksini meydâna koyacakdır. Hakîkat-i hâl ber-vech-i âtîdir.

Ayvalık'da defe'ât ile câsûsluk ve Midilli ile irtibât-ı dâ'imîde bulunduğu anlaşıldıkdan ve bi'l-muhâkeme dahi sâbit oldukdan sonra o zaman İzmir'deki On Yedinci Kolordu Kumandanı Salâhaddîn Bey (ki, Ayvalık onun mıntakası dâhilinde idi) buna iştirâk eden ve şübheli bulunan eşhâsın Ayvalık'dan tehcîrini Beşinci Ordu nezdinde teklîf ve taleb eylemişdi. Esbâb-ı mûcibe olarak yalnız şu sebeb-i askerî gösterilmişdi. Bu da oradaki kıta'âtın Dîvân-ı Harb'in

beyânâtından anlaşıldığı üzere aynı zamânda müsellah ahâlî-i mahalliyye tarafından mutasavver olan arkadan bir hücûma ma'rûz kaldıkları takdîrde düşman tarafından karaya asker çıkarılmasına mâni' olamayacakları keyfiyyeti idi. Bunun üzerine ben dahi Dîvân-ı Harb'in beyânâtının mevcûd bulunmasına binâ'en ordunun mes'ûl kumandanı sıfatıyla bu taleb ve teklîfe icâbet eylemek mecbûriyetinde kaldım. Fakat ayn-ı zamânda kolordu kumandanı icrâsını lâzım addeylediği tahliye ameliyyâtının ziyâdesiyle himâye ve kâfî derecede gıdâları te'mîn edilmiş olarak arabalarla naklleri husûsunda ihtimâm ve tehcîr edileceklerin hakk-ı tasarruflarının tamâmıyla muhâfaza edilmesi şartıyla icrâ edilmesi zımnında emr telakkî eylemişdir. Mezkûr mes'eleye benim iştirâkim ancak bu kadardır. Benim mehâkim-i Osmâniyye üzerinde bir gûnâ te'sîr icrâ edebilip edemeyeceğim ise kendimin bir Alman ve yalnız bir askerî kumandanı bulunmaklığımla kendiliğinden anlaşılır. Hattâ ma'a't-te'essüf Türkçe lisânına vukûfum yokdur.

Metrepolid hakkında ise İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nin mürâca'âtı üzerine iki def'a emr-i muhâkemesinin tesrî'i husûsuna tevessül eyledim. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâkından daha ilerisi de ta'ayyün eyleyecekdir. Bu evrâkdan bundan başka taht-ı emrinde bulunan takrîben iki bin kilometro arzındaki sâhil-i arâzîdeki Rumların câsûsluk şübhesiyle tehcîri hususunu pek çok def'alar reddeylediğim tebeyyün eyleyecekdir. Bu cümleden olarak hatta pek ciddî şübheler mevcûd olduğu halde İzmir civârında yirmi binden fazla Rum ahâlî ile meskûn olan Urla şehrinin tahliyesine müte'addid def'alar mâni' oldum. Geçen sene ise ben Enver Paşa tarafından bütün ordulara Asyâ-yı Sugrâ'nın sâhil arâzîsinin Rumlardan kâmilen tahliyesi husûsunda i'tâ edilen bir emri reddeyledim. Ve kendisine bu emrinde ısrâr edecek olur ise hemân ordu kumandanlığını terkedeceğimi bildirdim. 1916 senesinde Ermenilerin İzmir'den tehcîrine yalnız ben mâni' olduğum gibi her ne kadar ibtidâr edilmiş ise de yine ferâğat etdirdim.

Bu gibi hakâyıka karşu bu alenen vâki' olan ithâm ahvâl-i hakîkiyyenin pek ziyâde tahrîfi demek olur. Böyle bir takrîr takdîm etmiş olan meb'ûs efendiler evvel-i emrde İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nden veyâhûd İzmir'de Avukat Doktor İstematyadis gibi ileri gelen zevâtdan benim Rumlara karşı olan etvâr ve harekâtım hakkında ma'lûmât istihsâl eylemiş olsa idiler daha iyi etmiş olurlardı. Mûmâ-ileyhim benim Beşinci Ordu Kumandanlığı'yla takrîben iki sene kadar bulunduğum ve kısm-ı a'zamı Rumlar ile meskûn bulunan Bandırma'dan dahi lâzım gelen ma'lûmâtı istihsâl edebilirlerdi. Bu takdîrde benim orada yalnız fukarâ ahâlî içün bir çorba aşhânesi değil hattâ bir

Rum Eytamhânesi dahi küşâd etmiş olduğumu öğrenirlerdi. Bâlâdaki beyânâtımı Meclis-i Meb'ûsân'a tevdî' buyurmanızı istirhâm ile bi'l-vesîle arz-ı ihtirâmât eylerim efendim.

Fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

İmza
Süvârî Generali
Liman Fon Sanders

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 217 -

AYVALIK CİVARINDAN RUMLARIN UZAKLAŞTIRILMASI

[Ayvalık civarından Rumların teb'idi hakkında Beşinci Ordu Müşîri Liman Fon Sanders tarafından verilen takririn takdim edildiğine dair Harbiye Nezâreti'nden Sadaret'e yazılan tezkire]

26 S. 1337 (1 Aralık 1918)

Osmânlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 1
Numro: 9921/11312
Leffi: 2

Makâm-ı Sadâret-i Uzmâya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

28 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîh ve "877" Umur-ı mühimme numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır.

Ayvalık ve civârındaki Rum ahâlînin teb'îdi mes'elesine müte'allik olarak ol zamân Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Müşîr Liman Fon Sanders Paşa tarafından Nezâret-i âcizîye tevdî' edilen takrîrin bir sûreti ric'aten takdîm kılındı. Takrîr-i ma'rûzun mütâla'asından sonra i'tirâz ve istîzâh edilecek bir cihet kalırsa dosyalar tedkîk edilerek ol bâbda dahi îzâhât-ı lâzıme verilmek üzere vücûh-ı i'tirâzı ve istîzâhın mâdde ta'yîni sûretiyle inbâsına irâde-i fehîmâneleri müsterhamdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Safer sene [1]337 ve
Fî 1 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Harbiye Nâzırı

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 218 -

HAÇADOR BEZZAZYAN'IN PARASININ ÖDENDİĞİ

[Haçador Bezzazyan'ın tehcir sırasında Osmanlı Bankası'na emaneten yatırdığı meblâğın ödendiğine dair Maliye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

4 Ra. 1337 (8 Aralık 1918)

Mâliye Nezâreti

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma'ruz-ı çâkerleridir

Komisyon-ı Mahsûs ifâdesiyle şeref-tevârüd eden 3 Teşrîn-i Sânî sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyye-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri arîza-i cevâbiyyesidir. İngiltere mümessil-i siyâsîliği bakiyye-i matlûbâtının tesviyesi iltimâs edildiği 7 Haziran sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyyelerinde iş'âr buyurulan Haçador Bezzazyan'ın emvâl-i metrûkesi bedeli olan seksen dokuz bin dokuz yüz guruşdan elli üç bin dokuz yüz doksan guruşunun 8 Kanûn-ı Sânî sene [1]336 ve mutebâkîsinin de 8 temmuz sene [1]336 târîhlerinde vezne-i umûmîden tesviye edildiği ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l- emrindir.

4 Rebî'ü'l-Evvel [1]336
15 Teşrîn-i Sânî sene [1]336

Mâliye Nâzırı Nâmına
İrfân Rızâ

Mâliye Nezâreti'ne

Ardaşes (Bezzazyan) â'ilesinin Erzurum'dan esnâ-yı tehcîrlerinde mahallî Bank-ı Osmanî şu'besine emâneten teslîm ettikleri dokuz yüz liranın ahîren yalnız beş yüz otuz dokuz lirası tesviye kılındığından bahs ile mutebâkî üç yüz altmış liranın da te'diyesi husûsu İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden iltimâs edilmekle iltimâs-ı vâki' vechile icrâ-yı îcâbına himmet buyurulması hakkında mukaddemâ 7 Haziran sene [1]336 târîh ve 1277 adediyle yazılan tezkireye henüz bir cevâb vürûd etmediği ve mes'elenin bir ân evvel intâcı müşârun-ileyhâca iltimâs edilmekde olduğu cihetle tesrî'-i muktezâsına müsâ'ade-i Nezâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında.

2 Teşrîn-i Sânî sene [1]336

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs*, 3/18

- 219 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN TAHKİKATI İÇİN HEYET GÖNDERİLMESİ VE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Seferberlik sırasında tehcir esnasında yapılan tecavüzler ve suçluları tahkik için heyetler gönderilmesi ve masraflarının Maliye hazinesinden karşılanması için gereğinin Dahiliye, Adliye ve Maliye nezâretlerine tebliğine dair Meclis-i Vükelâ müzâkeratına mahsus zabıtnâme]

7 Ra. 1337 (12 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra numrosu: 490
Târîhi 7 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]337
11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Teblîğ olunduğu devâ'ir:
Mâliye, Dâhiliye, Adliye
Târîh-i teblîğî: 12 Kânûn-ı Evvel [1]334

Karârı:

Seferberlik esnâsında vukû' bulan mu'âmele-i tehcîriyyeden bi'l-istifâde icrâ edilen veyâ makâsıd-ı ihtilâliyye ile irtikâb olunan ta'addiyât ve tecâvüzâta â'id cerâ'imde aslen ve fer'an zî-medhal olanlar hakkında tahkîkât ve ta'kîbât-ı serî'a icrâsını te'mîn ve memleketin muhtâc olduğu emn ve huzûru takrîre müte'allik tedâbîrin ittihâz ve îfâsı muktezî olduğuna ve bu işin ehemmiyet ve vüs'ati cihetiyle tahkîkât-ı mezkûrenin tecâvüzât ve ta'addiyâtın cereyân etmiş olduğu vilâyât ve elviyenin menâtık-ı müte'addideye taksîmi ile her bir mıntakaya ayrı ayrı ta'yîn ve i'zâm olunmak üzere dâhiliye ve adliye me'mûrîninden münâsib zevâtdan mürekkeb birer hey'ete tevdî'i muktezâ-yı hâl ve maslahat görüldüğüne mebnî mezbûr mıntakalardan biri Ankara ve Kastamonu vilâyetleriyle Bolu sancağı ve ikincisi Trabzon vilâyeti ile Sâmsun livâsını ve üçüncüsü Brusa ve Edirne vilâyetleriyle Çatalca sancağını ve dördüncüsü Aydın vilâyeti ile Çanakkal'a ve Karesi sancaklarını ve beşincisi Konya vilâyeti ile Eskişehir ve Karahisâr ve Kütahya ve Antalya sancaklarını ve altıncısı Sivas vilâyeti ile Kayseri ve Yozgad livâlarını ve yedincisi Erzurum ve Van ve Bitlis vilâyetlerini ve sekizincisi Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz vilâyetlerini ve dokuzuncusu Adana vilâyeti ile Mar'aş sancağını ve onuncusu Urfa ve Zor ve Ayıntab sancaklarını ihtivâ eylemesi. Ve iş bu komisyonlara ber-vech-i ma'rûz ta'yîn edilecek me'mûrîne, â'id oldukları devâ'irden muhassas ma'âşlarından başka yevmî üçer lira verilmesi ve harc-ı râh olmak üzere de

beşinci mantûkuna tevfîkan îcâb eden yerlerde hemân birer hey'et teşkîl ile cerâ'im-i mezbûrede aslen veyâ fer'an medhali olduğu tahkîk hey'etlerince anlaşılacak olanların dîvân-ı harblerde icrâ-yı muhâkemeleri muvâfık-ı hâl ve maslahat görünmekle ol vechile îfâ-yı mukteziyâtının Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğî ve Dâhiliye Nezâreti'ne ma'lûmât verilmesi tezekkür kılındı.

Mustafa Arif	Mehmed Rıza	Hayri Abdurrahmân
Kostaki	Mehmed Şerîf	İbrahim Mecîd Bey
Rıza Tevfik	Ahmed Bey	Tevfîk

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 213/62

- 221 -

ERMENİLERİN SEVK VE İADELERİNE NEZARET EDEN HEYETLERİN MASRAFLARININ SEFERBERLİK TAHSİSATINDAN KARŞILANMASI

[Ermenilerin diğer mahallere sevk ve iadelerine nezaret eden heyetlerin zaruri masraf ve harcamalarının seferberlik tahsisatından karşılanması, burada gerekli para bulunamazsa Maliye Hazinesi'nden karşılanması yolunda Meclis-i Vükelâ kararı]

15 Ra. 1337 (19 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra numrosu: 504
Tarîhi: 12 Ra. sene [1]336 / 19 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Teblîğ Olunduğu Devâ'ir:
Harbiye Dâhiliye Târîh-i Teblîği:
19 Kânûn-ı Evvel sene1336 Müsta'celdir.

Hulâsa-i Me'âli

Hasbe'l-mevsim i'âde ve iskânları müsâ'id zamâna ta'lîk edilmiş olan Rum ve Ermenilerin tedkîk-i ahvâl ve te'mîn-i ihtiyâcâtı ve istasyonlarda bulunan ve avdetleri zarûrî olan ahâlînin dahi tesrî'-i sevkleri ile iştigâl etmek üzere şimdiki hâlde Eskişehir ve Ankara ve Konya havâlîsine i'zâmı tekarrur eden komisyonlar re'îs ve a'zâsının harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyyeleri karşılığı olmak üzere seferberlik tahsîsâtından sekiz bin liranın i'tâsı hakkında sebk

eden iş'âr üzerine bu maddenin cihet-i askeriyyeye ta'allûku olmamakla berâber bu bâbda Meclis-i Vükelâca bir karar verildiği takdîrde keyfiyyetin teblîği lüzûmu Harbiye Nezâreti'nden cevâben der-miyân kılındığından ve zikr olunan hey'etlerin i'zamı i'tilâf erkânıyla Patrikhâne mümessillerinin dâhil olduğu komisyonda tekarrur ederek âciliyyet-i mes'ele bedîhî bulunduğundan bahsle ba'zı ifâdeyi ve mezbûr hey'etler re'îs ve â'zâsına başkaca verilecek yevmiye mikdârının ta'yîni hakkında Dâhiliye Nezâreti'nin evvel ve âhir vârid olan iki kıt'a tezkiresi okundu.

Karârı:

Ahâlî-i merkûmenin diğer mahallere sevk ve i'âşesine muktezî akçenin seferberlik tahsîsâtı meyânında tesviyesi karâr-ı sâbık iktizâsından bulunduğuna nazaran el-yevm bunların i'âde ve sevk ve iskânlarına nezârete me'mûr olan hey'etler mesârif-i seferiyye ve zarûriyyelerinin ve bu hey'etleri terkîb eden re'îs ve a'zânın her birine başkaca verilmesi tensîb edilen yevmiye ikişer liranın dahi yine tahsîsât-ı mezkûre meyânından tesviyesi lâzimeden olduğundan ve şâyed seferberlik tahsîsâtı meyânında sâlifü'l-beyân mesârifin te'diyesi mümkin olamayacak ise Hazîne-i Mâliye'den verilmesi zarûrî olacağından ona göre îfâ-yı mukteziyyâtının Harbiye ve Dâhiliye nezâretlerine cevâben teblîği kararlaştırıldı.

Mehmed Rıza	Mehmed Şerif	Ahmed Bey
Mustafa Ârif	Ali Bey	İbrâhîm Mecîd
Tevfîk		

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbatası*, 213/54

- 222 -

SUÇ İŞLEYEREK YUNANİSTAN'A VE DİĞER YABANCI MEMLEKETLERE KAÇAN RUMLARIN TEKRAR OSMANLI ÜLKESİNE DÖNMEKTEN MEN EDİLMESİ

[Osmanlı ülkesi içinde bir yerden diğerine nakledilen Ermeni ve Rumlardan isteyenlerin asıl vilâyetlerine dönmelerine izin verilmişse de işledikleri çeşitli suçlardan dolayı Yunanistan veya diğer yerlere kaçmış olan Rumların yeniden Osmanlı ülkesine dönmelerine izin verilmeyeceği, bunun memleketin asayişi için iyi olmayacağı, gerek Müslim, gerek gayr-i Müslim hiç bir muhacir ve firarînin İtilâf Devletlerine ait nakliye vasıtalarıyla Osmanlı ülkesine

gelmemesi için İstanbul'daki yabancı temsilciliklere uyarıda bulunulması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

30 Ra. 1337 (3 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 33902 **"Müsta'celdir"**
Husûsî: 8

Hülâsa:
Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebiyyeye firâr etmiş olan Rumların Memâlik-i Osmâniyye'ye men'-i avdetleri esbâbının te'mîn buyurulmasına dâ'ir.

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Evvelce esbâb-ı siyâsiyye ve askeriyyeye binâen Memâlik-i Osmâniyye'ye dâhilinde bir mahalden diğer mahalle nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerle diğer efrâd-ı Osmâniyye'den tâlib-i avdet olanların memleket-i asliyyelerine sevk ve i'âdeleri Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararı iktizâ-yı âlîsinden olmağla iş bu karârın her tarafça kemâl-i sür'at ve i'tinâ ile infâz ve tatbîkine tevessül olunarak şimdiye kadar ânifü'l-arz eşhâsdan birçokları mahallerine sevk ve i'zâm edilmiş ve pey-der-pey mürâca'atla memleketlerine sevklerini taleb etmekte olan eşhâs-ı mütebâkiyyenin dahi sevk ve i'âdeleri tabî'î bulunmuş ise de irtikâb eyledikleri cerâ'im-i müttenevvi'adan veyâhûd emniyyet-i dâhiliyye-i memleketi ihlâle tasaddî eylemelerinden dolayı dûçâr-ı mücâzât ve ta'kîbât olmaktan kurtulmak maksadıyla veyâhûd esbâb-ı sâ'ire dolayısıyla Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebîyye firâr veyâ hicret eylemiş bulunan Rumların dahi mezkûr karârdan istifâde kaydına düşerek avdete teşebbüs etmeleri melhûz olduğundan bu gibiler hakkında olacak mu'âmele ba'zı vilâyât ve elviyeden istifsâr olunması üzerine mevzû'-ı bahs eşhâsın şu sırada bilâ-kayd u şart Memâlik-i Osmâniyye'ye avdetleri takrîr ve idâmesine hâlen pek ziyâde atf-ı ehemmiyyet edilmek icâb eden inzibât-ı dâhilî-i memleketi ihlâle bâ'is ba'zı ahvâl-i gayr-i marziyye tahaddüsüne meydân verebileceği gibi esâsen bu kabîl firârîlerin kabûlleri Hükümetçe henüz karâr-gîr olmamış bulunmasına ve Yunanistan'a

firâr etmiş olan eşhâsın dahi Memâlik-i Osmâniyye'deki emvâli evvelce devleteyn arasında tekarrur eden esâsât dâ'iresinde Yunanistan'dan Memâlik-i Osmâniyye'ye iltica etmiş olan muhacirîn-i İslâmiyye'nin memleketlerinde terk eyledikleri emvâl-i gayr-i menkûle ile icrâ-yı mübâdelesi lâzım gelmekte olmasına nazaran firâr etmiş olan ânifü'l-arz eşhâsın şimdilik Memâlik-i Osmâniyye'ye kabûl edilmemesi husûsu 7 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîhli şifre ile vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ta'mîmen teblîğ olunmakla berâber siyâset-i dâhiliyye-i memlekete ta'allûku i'tibârıyla derece-i ehemmiyyeti âşikâr oldu. Bu mes'ele hakkında ileride ba'zı i'tirâzât ve müşkilâta ma'rûz kalınmamak üzere Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca kat'î bir karâr ittihâz ve teblîğine müsâ'ade buyurulması 3 Kânûn-ı Evvel [1]334 târîhli tezkire-i âcizî ile ber-tafsîl-i makâm-ı sâmî-i Sadâret-penâhîye arz ve beyân kılınmış idi. Bu kerre bir Fransız vapuruyla Odesa'dan bin iki yüz firârî Rum Der-sa'âdet'e vürûd eylemiş ve eşhâs-ı mezkûre kısmen Bulgaristan Hükümetince esnâ-yı harbde esîr edilerek bu kerre serbest bırakılan ve evvelce Balkan harbinde Kırkkilise ve havâlîsinden firâr eden Rumlarla Memâlik-i Osmâniyye'nin diğer mahallerinden firâr etmiş olan Rumlardan mürekkeb olduğu anlaşılmış olmasına ve memleketin i'âşe ve mesken i'tibâriyle vaz'iyyeti sekene-i hâzırasının tatmîn-i ihtiyâcına gayr-ı kâfî bulunduğu cihetle Memâlik-i Osmaniyye'ye hicret etmek üzere Köstence vesâ'ir mahallerde terâküm etmiş olan binlerce Müslümân muhâcirîninin de kabûllerinden Hükûmetçe sûret-i kat'îde imtinâ' edildiği şu sırada firâr eden Rumların tecvîz-i avdetleri bir taraftan mevcûd ihtiyâcı taz'îf ve tazyîk eylemekle berâber memlekette bir takım erbâb-ı cerâ'im ve şübheli eşhâsın türemesine meydân vereceği cihetle gayr-ı câ'iz bulunmasına ve diğer taraftan bâlâda îzâh edilen tarzda mübâdele icrâ olunacağı cihetle Aydın, Karesi, Antalya ile diğer mahallerde işbu karârı Rumlardan metrûk emvâl-i gayr-ı menkûlede ikâme edilmiş olan ve mikdârı dört yüz bini mütecâviz bulunan muhâcirîn-i İslâmiyye'nin de Yunanistan'a i'âdeleri zarûreti hâsıl olacağına nazaran mehâzîr-i mesrûdenin tahakkukuna mahal kalmamak üzere mesken ve i'âşe buhrânı zâ'il olarak memleket sükûn ve hayât-ı tabî'îsini iktisâb edinceye kadar gerek Müslim gerek gayr-ı Müslim hiç bir muhâcir ve firârînin, i'tilâf devletlerine mensûb vesâ'it-i nakliyye ile Memâlik-i Osmâniyye'ye ferceyâb-ı duhûl olmasına vesâtat edilmemesi içün düvel-i mezkûrenin Der-sa'âdet mümessillerinin ehemmiyetle nazar-ı dikkatlerinin celbi ve netîceden savb-ı âciziyye de ma'lûmât i'tâsı husûsuna müsâ'ade-i devletlerinin şâyân buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 30 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]337
ve Fî 4 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Hamid

BOA. *HR. Mü,* 43/16

- 223 -

TARAFSIZ HUKUKÇULARDAN TEHCİRİ SORUŞTURMA KOMİSYONU OLUŞTURULMASI

[Tehcirin nedenlerini tespit etmek üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına tarafsız hukukçuların iştiraklerinin sağlanması hususunda İsveç, Hollanda, İspanya, Danimarka hükümetlerine verilen nota]

12 Ca. 1337 (13 Şubat 1919)

** Belge Franzızcadır*

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 224 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EN MUHTAÇLARINA YARDIM EDİLMESİ

[Geri dönen Ermenilerden en fazla yardıma muhtaç olanlara yevmiye ve hububat dağıtılarak 20 gün kadar yardım edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

3 R. 1337 (6 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 33992 **Şifre Telgraf**

Ankara Vilâyeti'ne

Üç

C. 26 Kânûn-ı Evvel [1]334 şifre. Avdet eden Ermenilerden en ziyâde [muhtac olanlara] diğer mültecîler gibi büyüklere üçer guruş küçüklere altmışar paradan yevmiye i'tâsı veyâ buna mukâbil i'âşe fî'âtı üzerin [den] hubûbât tevzî'i sûretiyle a'zamî yirmi gün kadar mu'âvenet edilmesi ve bu husûsdaki mesârifin de seferberlik tahsîsâtından [tesviyesi].

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Nâmına
Hamîd

BOA. *DH. ŞFR*, 95/52

- 225 -

ERMENİ ÇOCUKLARI HAKKINDA YAPILAN MUAMELE

[Ermeni kız ve erkek çocuklarının kimlerin yanında bulundukları ve haklarında ne gibi muamele yapıldığını gösteren listelerin Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderildiğine dair tezkire]

5 R. 1337 (8 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 31

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

23 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ve 1671 numrolu tezkireye zeyldir. Ermeni kız ve çocukları hakkında şimdiye kadar yapılan mu'âmeleyi hâvî olup İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire-i cevâbiyye tevdî' olunan üç kıt'a listenin sûreti husûl-i ma'lûmât zımnında leffen irsâl kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî (5) Rebî'ü'l-âhır sene [1]337
ve Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 1671

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

Makri Köyündeki İslâm hânelerinden alınan kızların esâmî ve mikdârıyla kimler tarafından alındıklarına ve kaçının velî ve vasîlerine i'âde olunduğuna dâ'ir tanzîm ve İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire tevdî' olunan listenin sûreti husûl-i ma'lûmât zımnında leffen tisyâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî Rebî'ü'l-evvel sene [1]337
ve 24 Fî Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyet

Sûret

	Hizmetçi veya evlad-ı ma'nevî sıfatıyla hanesinde kızlar bulunan zevât	Kızların mikdârı	Kızların esâmisi	
1	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesinde İstasyon Caddesinde Dişçi Âtıf Bey Hemşîresi Hânım	1	-	Mezbûre orman me'mûru Ermeni milletinden Maksûd Efendi beslemesi ise de hânım-ı mûmâ-ileyhânın nezdinde otuz guruş ücretle hizmetçilik etmiş ise de ahîren Maksûd Efendi'ye teslîm edildiği ve Ermenidir.
2	Makri Köyü'nde Zeytûnlük Mahallesinde Bedri Ziyâ Bey	1	Aranik	Mûmâ-ileyhin nezdinde dört mâh akdem bulunmuş olan Ermeni milletinden Halebli on üç yaşlarında mezbûre Aranik ve İslâm ismi Emîne olan kız hâl-i firârda olup henüz bulunamamışdır.
3	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Karakol Sokağı'nda Diyârbekir Vâlî-i Esbâkı Hâlid Bey	1	Melek	Mezbûre Edirnekapı'da Acıçeşme'de Malatya'lı Osman'ın kerîmesi olup beş mâh mukaddem Kadınlar Çalışdırma Cem'iyyeti'nden alınmış ve el-yevm mûmâ-ileyhin nezdinde bulunup mezbûre mûcib-i ihtilâf olmuşsa da Müslime olduğu anlaşılarak bir tarafdan alınmamış ve el-yevm mûmâ-ileyhin hânesin-dedir.
4	Ayastefanos'da mukîm Makri Köy İ'âşe Müfettişi Nasûhi Bey	1		Mûmâ-ileyhin nezdinde bulunan Ermeni milletine mensûb kız bi'z-zât emir-ber neferi vâsıtasıyla Ermeni Patrikhânesi'ne teslîm edilmişdir. El-yevm oradadır.
5	Makri Köyü'nde Sakız Ağacı'nda Vapur İskelesi Caddesi'nde Fransız Mektebi ittisâlinde Tasfîr-i Efkâr Gazetesi Sâhib-i İmtiyâzı Ebu'z Ziyâ-zâde Velîd Bey	1	Dirjin	Mezbûre Bandırmalı on sekiz yaşlarında ve şehrî sekiz mecîdiye ma'âş mukâbilinde hizmetçilik etmekde iken vukû' bulan taleb üzerine Kânûn-ı Evvel sene [1]332 târîhinde Birinci Şu'be Müdîriyeti'ne i'zâm kılınmışdır.

6	Makri Köyü'nde Yeni Mahalle'de Hacı Kâmile Hanım	1	Kâmile	Mezbûre Trabzonlu ve Ermeni milletine mensûb on dört yaşlarında mühtediye ise de Ermeniler Fransız asâkiri tarafından hâneden cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesi'ne verilmiş kiliseden Patrikhâne'ye gönderilmişdir.
7	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nin batı sokağında Telgraf Nezâreti Şef Mu'âvini Ali Rızâ Bey	1	Bahtiyâr	Mezbûre hakkında ihtilâf hâsıl olmuş ise de milliyeti hakkındaki netîce-i tahkîkâtda İzmir'in Turgud kasabası ahâlîsinden Süleymân Ağa Kerîmesi ve dokuz yaşlarında Müslime olduğu anlaşıldığından mûmâ-ileyhe i'âde edilmişdir.
8	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Erzurum Telgraf Başmüdîri İhsân Bey	1	Aliye	Mezbûrenin milliyeti mûcibi ihtilâf olduğundan netîce-i tahkîkâtda Cihângîr Çavuş'un kerîmesi ve on iki yaşlarında olduğu anlaşıldığından mûmâ-ileyh İhsân Bey hânesine teslîm edilmişdir.
9	Makri Köyü'nde sâhil boyunda kâ'in hânede Ömer Rüşdî Paşa,	1	Âyşe	Mezbûre Karahisâr-ı Şarkîli ve dokuz yaşlarında ve Hasköy imâmının nezdinde vâlidesi olup Müslime olduğu anlaşılarak Paşa-yı müşarün-ileyhin hânesine terk edilmişdir.
10	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Çoban Sokağı'nda Sıvacıyan Hânesinde Uzunköprü eşrâfından Mustafa Bey,	1	Hüsnâ	Mezbûrenin Ermeni milletinden olduğu beyân edilmişse de mûmâ-ileyhin kerîmesi olduğu anlaşılmağla i'âde edilmişdir.
11	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 25 numrolu hânede mukîm, ekmek tevzî' me'mûru Abdullâh Efendi	1	Âyşe	Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından hânesinden alınan mezbûrenin hâmil bulunduğu tezkire-i Osmâniyyesi tedkîk olunarak Müslime olduğu anlaşıldığından sened mukâbilinde mûmâ-ileyh Abdullah Efendi'ye teslîm edilmişdir.

12	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde mukîm ve Angel'in fırınında müstahdem Mülâzım Avnî Efendi	2	Emîne diğeri Fâtıma	Emîne ve Fâtıma mûmâ-ileyhin hânesinden Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından alınmış ise de netîce-i tahkîkatda Müslime oldukları anlaşıldığından Emîne sened mukâbilinde diğeri kilise tarafından doğruca mûmâ-ileyhe teslîm edilmişdir.
13	Makri Köyü'nde Kartaltepe'de Bağlarbaşı'nda Ümrâniye Sokağı'nda Dersa'âdet Cinâyet Mahkemesi A'zâsından İhsân Bey	1	İkbâl	Mezbûre Fransız asâkiri ve Ermeniler tarafından hâneden cebren alınmış ise de Halebli ve Müslime olduğu anlaşılarak sened mukâbilinde mûmâ-ileyhe merkezce teslîm edilmişdir.
14	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Muhâbereci Sokağı'nda Fahri Bey hânesinde mukîm, kâ'im-i makâm tekâ'üdü İbrâhîm Bey	1	Âyşe	Mezbûre Rum milletine mensûb olup Ermeniler ve Fransız asâkiri tarafından hâneden cebren alınmış ise de mûmâ-ileyhe sened mukâbilinde i'âde kılınmış ve şimdi nişanlısı balıkçı Nikola'nın nezdinde bulunduğu ve kendisi Adanalı olup ismi Olga'dır, yirmi yaşındadır.
15	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Eski Telgraf Sokağı'nda Hallâc Hayrî Efendi	1	Na'îme	Mezbûre hâneden Ermeni ve Fransız askeri tarafından cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine teslîm ve mezkûr kiliseden Ermeni Patrikhânesi'ne sevk olunmuşdur. Kendisi Erzurumlu Cemâl kerîmesi ve on üç yaşlarında Müslime olduğu beyân edilmekdedir.
16	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 510 numrolu Hat Muhâfaza Taburu Yedinci Bölük Kumandanı Mehmed Nûrî Efendi	1	Emîne	Mezbûre Ermeniler tarafından alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine bi'z-zât teslîm etdikleri el-yevm mezkûr Ermeni Patrikhânesi'nde bulunmakdadır, kendisi asker Mehmed Alî'nin kerîmesi ve bir Müslime olduğu iddi'â edilmekdedir.

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

17	Ayastefanos'da mukîm, Yozgad Tasfiye Komisyonu A'zâsından Latîf Bey Aslına Mutâbıkdır. Emniyyet-i Umûmiyye Kalem-i Umûmiyye Müdîriyyeti	1		Mûmâ-ileyhin Ermeni milletine mensûb fakat ihtidâ etmiş zevce-i mutallakı ve teyzesinin kerîmesi ile hasbe't-talâk mufârakate ve mahall-i âhara gitmiş ise de bulunduğu mahall Latîf Bey tarafından Ayastefanos Ermeni papasına bildirilmiş ve tahkîk edilmekde bulunduğu.

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

İsmi	**İkâmetgahı**	
Erafnaz Tomayan	Şehzâdebaşı'nda Kalender Mahallesi'nde Bozdoğan Kemeri Caddesi'nde 184 numrolu hâne	Mezbûre Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârı ve Dâhiliye Nezâreti'nin der-kenârı mûcebince teyzesi Madam Eznif Tomayan'a teslîm edilmişdir.
Arşa Luis	Çengelköyü'nde Binbaşı Rızâ Bey'in hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslim edilmişdir.
Artin nâm-ı diğer Abdullah	Kumkapı'da Kolluk Sokağı'nda Kadırga Hastahâne'si me'mûrlarından Ali Bey'in hânesinde	Merkûm Patrikhâne me'mûrlarından Kirkor Efendi'ye teslîm edilmişdir.
Arosyak	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin Tulumiye Sokağı'nda beş numrolu hânede mutasarrıfen sâkine Hâlide Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Ermetohi	Kâsımpaşa'da Acıçeşme Sokağı'nda 375 numrolu hânede mukîm Yüzbaşı Veysel Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Bahtiyâr, Şâyeste	Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi'nin Tekke Sokağı'nda 77 numrolu hânede sâkin Kâ'im-i makâm Ca'fer Bey'in hânesinde	Mezbûreler Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Ormanoş	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin 33 numrosunda müste'ciren sâkine Yüzbaşı Hasan Fehmî Efendi hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.

Manik Meryem	.....	Kâdîköy Ermeni Kilisesi'ne teslîm edilmişdir.
İskohi Evanik Veled-i Mığırdıç	.....	Selâmsız'da kâ'in Ermeni Kilisesi re'îsi başpapasına teslîm edilmişdir.
Maryam bint-i Agob Lusin bint-i Agob	.....	İstanbul Patrikhâne me'mûrlarından Dikran Efendi'ye teslîm edilmişdir.
Makrohi Nevart Anna	Nişântaşı Murâdiye Mahallesi Teşvîkiye Yokuşu'nda 28 numrolu hânede mukîm Binbaşı Hamîd Sabrî Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Seranos	.....	Erzincan muhâcirlerinden Süleyman oğlu Mehmed ile 16 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhinde Marşandiz treniyle Haydarpaşa'ya vürûd etmiş olan mezbûre Ermeni Hastahânesi'ne teslîm edilmişdir.
Ermatohi	Beşiktaş'da Serencebey Yokuşu'nda sâkin	Yenikapı Ermeni Kilisesi'ne teslîm edilmişdir.
Losin Karabet Gürciyan	Fâtih'de Sofular'da tüccârdan İsmâ'îl Efendi nezdinde sâkine	Papas Kaloset ile Kavvâs Serkiz efendilere teslîm edilmişdir.
Avanot veled-i Armanak	.....	Sirkat mes'elesinden dolayı ikâmetgâh ta'yîninden izhâr-ı acz eden İzmit muhâcirlerinden on dört yaşlarında olan merkûm Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
İsmâ'îl	Bebek Daru'l-Eytâmı'nda	Mü'essese-i mezkûreden Ermeniliği şübheli olarak gönderilmiş olan İsmâ'îl çocuk Ermeni olduğu bi't-tahkîk anlaşılmağla Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Horopesimya bint-i Kalos Horet bint-i Kaloset	Fâtih'de Harâccı Muhyiddin Mahallesi'nde Bostan Sokağı'nda Sâbık Tirebolu Ka'im-i makâmı müteveffâ Selîm Sırrî Efendi hânesinde	İkisi de Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.

Süleymân	Sofular Mahallesi'nde Peştemalci Sokağı'nda Hoca (Viço)nun hânesinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Trezifa	Sarıyer'de Masarburnu Caddesi'nde Nefîse Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslîm edilmişdir.
Râtıbe bint-i Gabod	Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi Başmu'allimesi Emîne Hanım nezdinde	Mezbûrenin İslâm olduğu Kadınlar Çalışdırma Cem'iyyeti İslâmiyyesinin 28 Kânûn-ı Evvel sene (13)34 târîh ve bi-lâ numrolu müzekkeresinde beyân edilmesine mebnî tahkîkât icrâ edilmekdedir.

Aslına mutâbıkdır
Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyeti

BOA. *HR. MÜ*, 43/2-17

- 226 -

SEVKOLUNACAK ERMENİLERDEN KADIN, ÇOCUK VE HASTALARIN ARABA İLE SEVKİ

[Sevkolunacak Ermeni kadınlarıyla çocukları ve hastaların araba ile sevklerinin yürüyebilecek gücü olan erkeklerin ise yaya olarak sevklerinin uygun olduğu yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

6 R. 1337 (9 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî **Şifre**
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34122

Canik Mutasarrıflığı'na

Altı - C. 29 Kânûn-ı Evvel sene [13]34: Sevk olunacak Ermeni kadınlarıyla çocukların ve hastaların araba ile ve yürümeğe kudreti bulunan erkeklerin de yayan sevki muvâfıkdır. Matlûb tahsîsât irsâl olunmak üzere bu bâbda ba'zı istîzâhı hâvî 2 Kânûn-ı Sânî sene [13]35 târîhli telgraf cevâbının tesrî'i.

Fî 9 Kânûn-ı Sânî sene [13]35 Nâzır
Mustafa Arif

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/85

- 227 -

KÖYLERDE BULUNAN GÜÇSÜZ ERMENİLERE YAPILACAK YARDIMLAR İLE İLGİLİ TALİMATNAMENİN AÇIKLANMASI

[9 Kânûn-ı Evvel [1]334 tarihli talimatnamenin 4. maddesine göre köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar aciz olan Ermeni muhacirlerine yapılacak yardımların ayrıntılı olarak açıklandığı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

12 R. 1337 (15 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşayir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34412 **Müsta'cel Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

9 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta'lîmâtnâmenin dördüncü mâddesi köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar âciz olan Ermeni muhâcirlerine ma'tûfdur. Binâ'en-aleyh merkez-i vilâyetde öteden beri bedel-i îcârı kendileri tarafından tesviye olunan mahallerde ikâmet etmekde bulunanlar bu kayıddan hâricdir. Pek fakîr ve kimsesiz ve muhtâc kadınlarla acezenin mutlakâ vilâyât merâkizinde cem'i kasd edilmemişdir. Mezkûr mâddede vilâyet ve livâ ve kazâ merkezleri de mestûrdur. Mesken ve ma'îşet i'tibâriyle neresi münâsib ve sehl ise oranın intihâbı zarûrîdir. Muhâfaza ve i'âşeden maksad ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âde içinde her gün sıcak yemek i'tâsı demek olmayıp açlıkdan ve sefâletden vikâyeleri demekdir. Şu hâlde ekmek veyâhûd hubûbât verilmekle berâber ara sıra da yemek tevzî'i lâzımdır. Ona göre mu'âmele îfâsı lüzûmunun komisyona teblîği mütemennâdır.

Fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/130

- 228 -

ERMENİLERİN SEVK VE İAŞE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Ermenilerin sevk ve iaşe masrafları için havale gönderilmesi ve Şimendüfer İdaresi'nin nakliyatı veresiye veya peşin yapması durumuna göre uygulanacak muamele hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

12 R. 1337 (15 Ocak 1915)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 8 **(Şifre)**

Mardin Mutasarrıflığı'na

C. 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334: Ermenilerin sevk ve i'âşe masrafları içün on bin liralık havâlenâme vilâyete der-dest-i irsâldir. Vürûdunda lüzûmu mikdârının livânıza serî'ân irsâli Diyârbekir Vilâyeti'ne yazıldı. Şimendüfer İdâresi veresiye olarak nakliyâta muvâfakat etdiği takdîrde Der-sa'âdetçe tesviye edilmek üzere bedeli musarrah bir mazbata i'tâ ve nüsha-i sâniyesinin de merkeze irsâli veresiye nakliyât yapmadığı hâlde peşînen te'diyâtda bulunulması.

Fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli Nâmına

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/124

- 229 -

SEVKİYATA TABİ ERMENİLERE VERİLECEK HARCIRAH

[Sevkiyata tabi Ermenilerden yardıma muhtaç olanlara kendi memleketlerine kadar yol masrafı verileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'yle Eskişehir ve İzmit mutasarrıflıklarına şifre telgraf]

13 R. 1337 (16 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî 34411 **Şifre**

Konya Vilâyeti'yle Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Sevkiyâta tâbi' tutulmuş olan Ermenilerden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanlarına kendi memleketlerine kadar yol masrafı ve mesarif-i zarûriyye (?) verildikden sonra memleketlerinden gayri bir yere azîmetde serbestdirler. Şu hâlde memleketinden gayri mahalle gitmek ârzûsunda bulunanlara gidecekleri (?) mahalle göre değil ancak kendi memleketlerine azîmetleri nazar-ı dikkate alınarak harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyye verilebilir.

Fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/137

- 230 -

ERMENİ YETİMLERİNİN GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI

[Ermeni yetimlerinin, Ermeni cemaati teşkilatı olan yerlerde onlara teslimi, olmayan yerlerde de Hükümetçe emniyet altına alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf]

15 R. 1337 (18 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Umûmî
Husûsî **(Şifre)**

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Çatalca	"

Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Menteşe	"
Sivas	"	Teke	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Konya	"	Eskişehir	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	İçel	"
Musul	"	Kütahya	"
Van	"	Maraş	"
		Niğde	"
		Erzincan	"

Umûm yirmi yedi 21 Teşrîn-i Evvel sene [13]34 ve 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhli telgrafnâmelerde de iş'âr olunduğu üzere Ermeni eytâmının Ermeni cemâ'ati teşkîlâtı olan yerlerde onlara teslîmi, olmayan yerlerde Hükûmetçe taht-ı emniyyete alınarak ma'lûmât i'tâsı ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 18 Kânûn-ı Sânî sene [13]35

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, 95/163

- 231 -

RUM VE ERMENİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[Rum ve Ermenilerin iaşe, avdet vesair masrafları için yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf]

19 R. 1337 (22 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34403 **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Sekiz - C. 2 ve 6 Kânûn-ı Sânî sene [13]35:

1- Rum, Ermeniler içün seferberlik tahsîsâtından dört yüz bin guruşluk havâlenâme gönderilmiş ve sarfı emri de telgrafla teblîğ etdirilmiştir.

2- Hükûmetin mu'âvenetine muhtâc olup da memleketlerine avdet edecek olan muhtâc Ermeni ve Rumlara mesârif-i seferiyye ve zarûriyye i'tâsı ve şimdilik avdet edemeyeceklerden muhtâc olanların i'âşeleri zarûrîdir.

3- Üç bin liranın posta ile gönderildiğine ve iki bin liranın da Kayseri'den gönderileceğine dâ'ir bir kayda dest-res olunamadığından bu bâbdaki teblîgât târîh ve numrolarının telgrafla iş'ârı ve sûretlerinin de posta ile irsâli.

4- Mahall-i âharden vilâyete sevk edilmiş olup bu kerre i'âdeleri kâbil olamayan Rum ve Ermenilerden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanların teblîgât-ı sâbıka dâ'iresinde teklîfiniz vechile i'âşesi.

5- Vilâyetden başka mahallere teb'îd edilmiş olup da bu kerre vilâyete avdet edenlerin pek ziyâde muhtâc bulunanlarına nihâyet yirmi beş günü tecâvüz etmemek üzere m'uâvenet olunması câ'izdir.

Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/209

- 232 -

ANADOLUYA GİDECEK HEYETİN MASRAFLARININ TEMİNİ

[Yerlerinden uzaklaştırılan Ermeni ve Rum ailelerinin geri yerlerine dönmeleri ve bunların sevk ve iaşelerinin temini hususlarını incelemek üzere Anadolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan İngiliz Fevkalede Komiseri ve Patrikhane temsilcilerinden oluşan heyetin masrafları temini hakkında tezkire]

23 Ca. 1337 (24 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdüriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Umûmî: 35614 **Mühim ve müsta'celdir**

Huzûr-ı Alî-i Cenâb-ı Nezâret-penâhîye

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdeleri tekarrur eden Rum ve Ermeni â'ilelerin sevk ve i'âşe ve iskânlarına müte'allik mu'âmelâtı tedkîk ve teftîş etmek üzere İngiliz Fevka'l-âde Komiseri ve patrikhâne mümessilleri tarafından gösterilen lüzûm

üzerine Anadolu'ya bir hey'et i'zâmı kararlaşdırılmış ve mesârif-i ibtidâ'iyyeleri o aralık mevcûd bulunan tahsîsâtdan bi't-tesviye i'zâm edilmiş idi. İşbu hey'etin tevâlî edecek mesârif-i mübreme ve zarûriyyesine mukâbil Harbiye Nezâreti "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan sekiz bin liranın i'tâsı husûsu da Nezâret-i müşârun-ileyhâya yazılmışdı. Mebâliğ-i mezkûrun ahzı içün Harbiye Nezâreti'nde icrâ edilen ta'kîbât-ı mütevâliyye semeredâr olmadığından keyfiyyet mukaddemâ makâm-ı celîl-i Nezâret-penâhîlerine arz olunmuşdur. Mebâliğ-i mezkûrun "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâca taht-ı karâra alınarak Harbiye Nezâret-i celîlesine teblîğ edilmiş ise de ta'kîbât-ı mütevâliyye netîcesinde şifâhen alınan cevâba nazaran meblağ-ı mezkûrun tesviye edilemeyeceği anlaşılmışdır. Ehemmiyet ve nezâketi hasebiyle Anadolu'ya i'zâmı isti'câl buyurulan hey'etin mesârif-i mübreme ve zarûriyyesinin tesviye edilememesi ecânibe karşı da pek çirkin olduğundan bi'l-âhere müşkil bir hâl ve vaz'iyet karşısında bulunulmamak üzere ya Anadolu'ya gönderilen hey'etin vazîfesine nihâyet verilerek geri çağrılmalarının kararlaşdırılarak taraf-ı âcizâneme teblîği veyâhûd hey'etin mesârif-i zarûriyyesine mukâbil tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâ karârı iktizâsından bulunan sekiz bin liranın tesviyesi içün Harbiye Nezâreti celîlesi nezdinde teşebbüsât-ı mü'essire icrâsına inâyet buyurulması arz olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 24 Şubat sene [1]335

Ahmed İzzet
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve
Muhâcirin Müdîryyeti

BOA. *HR. MÜ*, 43/30

- 233 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN MALLARININ İADESİ

[Geri dönen Rum ve Ermenilere ait malların sahiplerine iadesinin geciktirilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

22 R. 1337 (25 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34627 **Şifre**

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

Avdet eden Ermeni ve Rum ahâlîye â'id emvâlin i'âdesinde te'ahhurât vukû'a getirilerek ahâlî-i merkûmenin tevâlî-i sefâletlerine meydân bırakıldığı ve

bu cümleden olmak üzere Bey, Virancık ve Alanca karyeleri Ermeni ahâlîsi Eskişehir'e geldikleri hâlde henüz köylerine sevk ve iskânları icrâ kılınmadığı ve muhâcirînden kısmen tahliye olunabilen hânelerde gayr-ı kâbil-i ta'mîr tahrîbât vücûda getirilmekde olduğu ve Artaki çiftliğindeki Ermenilerin de henüz mallarına sâhib olmayarak içündeki muhâcir tarafından serd edilen i'tirâzât-ı vâhiyyeye ibtinâ-i mu'âmele ile bu sûretle bunların da henüz açıkda ve hâl-i intizârda kalmalarına sebebiyet verildiği ve misâfirhânede bulundurulan Ermeni muhâcirlerinin ekmeklerini tahsîs ve ahzda birçok müşkilâta ma'rûz kaldıkları istihbâr olunuyor. Eşhâs-ı menkûleye â'id emvâlin derhâl i'âdesi teblîgât-ı mükerrere iktizâsından olmağla bu bâbda vukû'a getirilecek te'ahhurâtın müsebbiblerince mûcib-i mes'ûliyyet olacağı ve mübâdele; Yunanistan'a firâr eden eşhâsın emvâliyle kâbil-i icrâ olduğundan Artaki çiftliğine fuzûlî iddi'âda bulunan muhâcirin iddi'âsı mesmû' olamayıp her hâlde burasının da avdet eden çiftçilere i'âdesi lâzım geldiği ve ekmeklerinin ayrı ayrı tahakkuk ve i'tâ etdirilmekden ise muhâcirîn idârelerince her gün içün lüzûmu olan ekmeğin bedeli mukâbilinde alınarak misâfirhânedeki ahâlîye tevzî'i selâmet-i mu'âmele i'tibârıyla daha muvâfık olacağı beyân olunur.

Fî [25] Kânûn-ı Sânî sene [1]335
Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/226

- 234 -

KARMA HEYETİN ERMENİ VE RUMLARIN DURUMLARINI İNCELEMESİ

[Ermeni ve Rumların hallerini incelemek üzere Konya'da bulunan Karma Heyetin işleri bitince Eskişehir, Bilecik ve İzmit taraflarına itmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34699 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

Ermeni ve Rumların ahvâl-i umûmiyye ve mu'âmelât-ı iskâniyyelerini tedkîk etmek üzere el-yevm Konya'da bulunan hey'et-i muhtelitenin oradaki meşgaleleri hitâm bulduğu takdîrde Eskişehir, Bilecik, İzmit cihetlerine azîmetleri lüzûmunun hey'et riyâsetine teblîği.

26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/262

- 235 -

ERMENİ YETİMLERİYLE İLGİLİ ŞİKÂYETLER HAKKINDA TAHKİKAT YAPILMASI

[Kayseri'de Ermeni yetimlerinin perişan halde oldukları, Müslüman aileler nezdinde bulunan çocukların henüz teslim edilmediği ve muhtaçların da sefil kaldığı haberinin alınması üzerine gerekli tahkikatın yapılması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî 34700 **Müsta'cel şifre**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Kayseri'deki Ermeni eytâmının pek perîşân bir hâlde bulunduğu ve mühtedî[lerin] serbest bırakılmadığı ve Müslümân â'ileler nezdindeki etfâlin henüz teslîm olunmadığı ve muhtâcînin [ihtiyâcları] te'mîn olunmayarak sefîl kaldıkları ihbâr ve şikâyet olunuyor. Hey'et-i Muhtelite'nin karîben [oraya]

vürûdu muhtemel olduğundan mevzû'-ı bahs eytâm hakkında mesbûk teblîğât da'iresinde mu'âmele îfâsına dikkat ile sudâ' ve şikâyete mahal bırakılmaması.

26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/261

- 236 -

MÜSLÜMAN MUHACİR VE MÜLTECİLERİN MAĞDUR EDİLMEMESİ

[Memleketlerine dönen gayr-ı Müslimlere emlak ve mallarının iade edilmesiyle Müslüman mülteci ve muhacirlerin sefalet ve mağduriyetlerine imkân verilmeyecek şekilde barındırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34[698]

Edirne	Vilâyeti'ne	Canik	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Eskişehir	"
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Aydın	"	Teke	"
Bitlis	"	Çatalca	"
Hüdâvendigâr	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Diyârbekir	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Sivas	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Menteşe	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Niğde	"
Van	"		

Memleketlerine avdet etmekde olan gayr-ı Müslimlerin derhâl emvâl ve emlâkine sâhib olmaları ve te'mîn eylemeleri (?) ne derece mültezim ise açıkda kalan Müslim mültecî ve muhâcirlerin sefâlet ve mağdûriyetlerine mahal verilmeyerek eldeki (?) ta'lîmâtnâme dâ'iresinde mahall-i münâsibeye tevzî' ve ibâteleri matlûbdur. Ba'zı mahallerde vukû' bulan iş'ârât [ve is]tihbârâtdan anlaşıldığı üzere sâhibleri avdet etmeyen eşhâsa â'id mebânînin de derhâl tahliyesine teşebbüs ve tevessül edilmekde olması bir kısım me'mûrînin gayretkeşliğine ma'tûf ve binâberîn bu yüzden birçok muhâcirînin fuzûlî sefâlet [ve] mağdûriyetini müstelzim olmakla merdûd ve müsebbibleri içün şiddetle mûcib-i mes'ûliyyetdir. Evvel ve âhir teblîğ edildiği ve 18 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta'lîmâtnâmede de tasrîh olunduğu üzere i'âde-i emvâlin sâhiblerinin avdet ve mürâca'atına ta'lîki ve hasbe'z-zarûr açıkda kalacak olan muhâcirîne de mümkinü'l-icrâ mu'âvenetin îfâsıyla mezkûr ta'lîmâtnâme mûcebince mahall-i münâsibeye tevzî' ve iskânları ve içlerinden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanlarına yevmiye veya mukâbili ekmek zahîre i'tâsı ile sefâletlerine mahal ve meydân bırakılmaması sûret-i kat'iyyede tekrâr teblîğ olunur.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/256

- 237 -

YAPILAN MASRAFLARIN SEFERBERLİK TAHSİSATI'NDAN KARŞILANMASI

[Arap, Rum ve Ermenilerin masrafına karşılık Seferberlik Tahsisatı'ndan havale gönderildiği yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34663 **Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

On yedi.

C. 16 Kânûn-ı Sânî sene [13]35. Arab, Rum, Ermeniler masrafına mukâbil seferberlik tahsîsâtından iki milyon guruşluk havâlenâme gönderilmiş ve

sened-i mahsûsu içün de Birinci Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti'nden Konya şu'besine telgrafla teblîğ edilmişdir.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/255

- 238 -

ERMENİLERİN TOPLUCA YER DEĞİŞTİRMELERİNE MEYDAN VERİLMEMESİ

[Yerli Ermenilerin topluca yer değiştirmelerine meydan verilmemesine, bir taraftan diğer bir tarafa gidip geleceklere de engel olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti **(Şifre)**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Üç -

Yerli Ermenilerin müctemi'an nakl-i mekân etmeleri dâhilî bir muhâceret mâhiyetinde olduğundan buna meydân verilmeyerek esbâ[bının] tahkîk ve inbâsı ve fakat bu vesîle ile hasbe'l-musâlâha bir tarafdan diğer yere gidip geleceklerin serbestî-i seyr u seyâhatleri[ne] mümâna'at olunmaması.

Fî Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli

Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/277

- 239 -

ARAP, RUM VE ERMENİ AİLELERİ İÇİN İKİNCİ DEFA PARA İSTENİLMESİNİN SEBEBİ

[Arap, Rum ve Ermeni ailelerinin masrafları için para gönderildiği halde tekrar para istenilme sebebinin bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 33950 **(Şifre)**

Canik Mutasarrıflığı'na

Mükerrer iki

Arab, Rum ve Ermeni â'ileleri mesârifi içün Kânûn-ı Evvel sene [1]334 zarfında beş yüz bin guruşluk havâlenâme irsâl kılındığı hâlde bu kerre de Harbiye Nezâret-i celîlesinden tekrâr on bin liralık havâlenâme taleb edilmekde olduğu anlaşılmışdır. Meblağ-ı mezkûrun ne gibi lüzûm üzerine istenildiğinin âcilen ve muvazzahan iş'ârı.

Fî Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/32

- 240 -

KÖYLERİNDEN UZAKLAŞTIRILAN RUMLARIN GERİ DÖNMELERİNE İZİN VERİLMESİ

[Biga'ya bağlı köylerden daha önce göç ettirilmiş olan Rumların dönmelerine Müslüman muhacirler tarafından müsaade edilmediği haber alındığından gerekli tedbirlerin alınması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

25 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 3 **(Şifre)**

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

Altı

Mukaddemâ köylerinden teb'îd edilmiş olan livânın Biga kazâsına mülhak Haruço (?) ve Musaca (?) köyleri Rum ahâlîsinin bu kerre Gönen'in Sarıköy nâhiyesi merkezinden karyelerine avdet etmişler ise de evvelce köylerinde yerleşdirilmiş olan Müslümân muhâcirler tarafından karyelerine girmelerine müsâ'ade edilmediği haber veriliyor. Böyle bir hâl vâki' ise tedâbîr-i mü'essire ve serî'a ittihâzıyla Rumların karyelerinde yerleşmeleri ve her nev' ta'arruzdan vikâyeleri esbâbının istikmâliyle inbâsı.

Fî 1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/7

- 241 -

TEHİRİ UYGUN OLMAYAN ERMENİLERİN SEVKLERİ

[Tehiri uygun olmayan Ermenilerin trenle memleketlerine kadar sevklerinin ve iaşelerinin teminine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

29 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Hůsûsî: 34814 **(Şifre)**

Mardin Mutasarrıflığı'na

Yirmi bir

C. 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]335 Şifreye. Te'hîri câ'iz olmayan mezkûr Ermenilerin şimendüferle Arabköprüsü'ne kadar sevkleri lâzımdır. Oradan

Urfa tarîkiyle memleketlerine kadar i'âşe ve sevklerinin te'mîni lüzûmu Urfa Mutasarrıflığı'na bâ-telgraf yazılmışdır.

1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/1

- 242 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN İAŞE, SEVK VE İSKÂN DURUMLARINI İNCELEYECEK KOMİSYONUN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Eski yerlerine dönmeleri kararlaştırılan Rum ve Ermenilerin iaşe, sevk ve iskânlarını mahallerinde tetkik etmek üzere oluşturulan komisyonun harcırah ve zaruri masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan ödenmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire.]

Ca.1337 (Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdiriyyet-i Umûmiyyesi
Umûmî: 35720
Husûsî: 248 **Müsta'celdir**

Huzur-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdelerine başlanılan Rum ve Ermenilerin gerek esbâb-ı vesâ'it-i i'âşe-i nakliyyenin fikdânı gerek hâlen sâkin bulundukları havâlîde kışın şiddetle icrâ-yı ahkâm eylemesi yollarda ve köylerinde fevka'l-âde ma'rûz-ı müşkilât olmalarını intâc etmekle ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı sevk ve i'âşe ve iskânlarına müte'allik mu'âmelâtı tedkîk etmek üzere hey'et-i i'tilâfiyye mümessilleriyle patrikhâne erkânından mürekkeb olmak üzere bir muhtelit komisyon teşkîl ederek bu bâbda ittihâz olunan mukarrerât netîcesinde yalnız istasyon ve iskelelerde hâl-i intizârda bulunan ahâlînin sevkleriyle hâlen bulundukları mahallerde iş ve güçleriyle meşgûl olan ahâlînin sevk ve i'âdelerinin ilkbahara ta'lîkini gerek sevk olunacakların gerek bulundukları mahallerde ilkbahara kadar kalacak ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı i'âşe ve

sevklerinin mahallerinde tedkîkî zımnında patrikhâne mümessilleri de dâhil olmak üzere bir komisyon teşkîl ve Anadolu'ya i'zâmı tekarrur etmiş ve iş bu komisyonun iştigâl edeceği vazîfenin mâhiyetine nazaran hey'et erkânının harc-ı râh ve masarif-i zarûriyyelerinin seferberlik tahsîsâtından tesviyesi Meclis-i Vükelâca bi't-takarrur keyyfiyet Harbiye Nezâreti celilesine de iş'âr buyurulmuş idi.

Halen Anadolu'da îfâ-yı vazîfe etmekde bulunan komisyon hey'et ve erkânının masârif-i vakı'a ve zarûriyyelerine mukâbil olmak üzere Nezâret-i Müşarun-ileyhâdan taleb olunan sekiz bin liranın iki aydan beri mütemâdiyen sebkeden ta'kîbâta rağmen ahzına muvaffakiyet elvermemiş ve sûret-i husûsiyyede alınan mâ'lûmâta nazaran Nezâret-i müşarûn-ileyhânın işbu meblağın adem-i te'diyesini iltizâm eylediği anlaşılmakda bulunmuşdur. Hâlbuki işbu hey'etin teşkîl ve sevki Hükûmet-i seniyyenin menâfi'ine hâdim olduktan başka i'tilâf erkânı nezdinde de ehemmiyet-i mahsûsayı hâ'iz olup hey'et â'zâsı meyânında Patrikhâne mümessillerinden râhiblerde mevcûd olduğundan istihkâklarının te'hîr-i tesviyesi maslahaten kâbil-i tecvîz olamayacağı derkârdır. Binâ'enaleyh meblâğ-ı mezbûrun sene-i mâliyenin hitâmından mukaddem âcilen i'tâsının Nezâret-i müşârun-ileyhâya iş'ârına musâ'ade-i celîle-i cenâb-ı Sadâret penâhîlerinin şâyân buyurulması ve netîcesinin irâde ve iş'ârı bâbında ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. SYS*, Kr. 53/2

- 243 -

İSLAM AİLELERİ YANINDA BULUNAN ERMENİ ÇOCUKLARININ ERMENİLERDEN OLUŞAN KOMİSYONA TESLİMİ

[İslam aileleri yanında bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının Ermenilerden oluşturulmuş olan komisyona teslim edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

4 Ca. 1337 (5 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî
Husûsî **(Şifre)**
Şu'be: 2 **Müsta'celdir**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Beş.

C.25 Kânûn-ı Sânî sene [13]35. İslâm â'ileleri nezdinde bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının da der[hal] bulundukları yerlerden aldırılarak Ermenilerden teşkîl edilmiş olan komisyona teslîmleri ve i'âşelerinin te'mîni.

Fî 5 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/76

- 244 -

YALOVA VE LÂLEDERE'YE GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EMLÂK VE ARAZİLERİNİN İADESİ

[Yalova ve Lâledere'ye geri dönen Ermenilere ait emlâk ve arazilerin sahiplerine teslim ettirlimesine dair Dahiliye Nezâreti'nden İzmit Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

7 Ca. 1337 (8 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35059 **(Şifre)**

İzmit Mutasarrıflığı'na

16

Yalova ve Lâledere'ye avdet eden Ermenilere emlâk ve arâzîleri teslîm olunmadığı ihbâr ve şikâyet olunuyor. Serî'an tahkîkât icrâsıyla emvâl-i

mezkûrenin avdet eden sâhiblerine derhâl teslîm etdirilmesi ve kat'iyyen mûcib-i şikâyet bir hâle meydân bırakdırılmaması ehemmiyetle tebliğ olunur.

Fî 8 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, 96/117

- 245 -

RAHİP SİMPAT EFENDİ'NİN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Ermenilerin durumunu tetkik için Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsusa Azası Rahip Simpat Efendi'nin masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan karşılanmasına ve Eskişehir'e hareket tarihinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf]

8 Ca. 1337 (9 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî **Şifre**
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Husûsî: 35120

Konya Vilâyeti'ne

Yirmi yedi

Ermeni ahvâlini tedkîke me'mûren Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsûsa A'zâsından Rahib Simpat Efendi'nin Eskişehir'e avdetiyle Bilecik'den oraya vürûd edecek Hey'et'e mülâkî olması teblîğ edildiğinden mûmâ-ileyhin oradaki masârif-i zarûriyyesiyle Eskişehir'e avdeti masrafı olarak Seferberlik Tahsîsâtı'ndan seksen liranın avans sûretiyle i'tâsıyla târîh-i hareketinin inbâsı.

Fi 9 Şubat [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/127

- 246 -

YERLERİ DEĞİŞTİRİLEN ERMENİ VE RUMLARA AİT MALLARIN İADESİ

[Yerleri değiştirilen Rum ve Ermenilere ait terkedilmiş malların iadesiye verilecek tazminat ve diğer konularda hazırlanmakta olan kararnamenin uygulanması sırasında daha çok güçlüklerle karşılaşılmaması için bu gibi malların çeşitli yollarla elden ele geçmesine ve herhangi bir karışıklığa fırsat verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

14 Ca. 1337 (15 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35325 **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	Mutasarrıflığı'na
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	Vilâyeti'ne	Karahisâr-ı Sâhib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	Mutasarrıflığı'na
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm 78

Tebdîl-i mahall etdirilen Rum ve Ermenilere â'id emvâl-i metrûkenin sûret-i [istirdâd] ve i'âdesini ve verilecek tazmînât ve husûsât-ı sâ'ire hakkında der-dest-i [vaz'] karârnâmenin hîn-i tatbîkinde daha ziyâde müşkilâta ma'rûz kalınmamak üzere gerek Hükûmet gerek efrâd tarafından mübâya'a ve suver-i sâ'ire ile elde edilip el-yevm mevcûd bulunan emvâl-i metrûkenin bey' ve terhîn vesâ'ire gibi ukûdât ve mu'âmelât ile elden ele geçmesine kat'iyyen

meydân verilmemesi lüzûmunun îcâb edenlere teblîği ve bu bâbda tedâbîr-i serî'a ve mü'essire ittihâzıyla hilâfında harekete meydân bırakılmaması ehemmiyetle beyân olunur.

Fî 15 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/195

- 247 -

TEHCİR SIRASINDA ERMENİLERE FENALIKTA BULUNANLAR HAKKINDA TAHKİKAT

[Tehcir sırasında Ermenilere fenalıkta bulunduğu bildirilen iki Ermeni hakkında tahkikat yapılması ve yapılan tahkikatın neticesinin bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf]

16 Ca. 1337 (17 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2 **(Şifre)**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Dokuz

C. 9 Şubat sene [13]35. Tehcîr sırasında Ermenilere fenâlıkda bulunduğu bildirilen Bedosyan Gülbank (?) ile Nusrik Sedenkyan (?) haklarındaki tahkîkât netîcesinden muvazzahan ma'lûmât i'tâsı

Fî 17 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli [Nâmına]
Müsteşar

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/214

- 248 -

KESKİN KAZASI KAYMAKAMI TALAT BEY'İN ERMENİLERİ ÖLDÜRDÜĞÜ İDDİASININ ARAŞTIRILMASI

[Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in tehcir esnasında Ermenileri öldürttüğü ihbar edildiğinden konu hakkında bilgi almak üzere Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

17 Ca. 1337 (18 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i Dâhiliyye Müdîriyyeti
Umûmî: 16[83] **Müsta'celdir**

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz

Keskin kazâsı Ermenilerinin tehcîri sırasında Kâ'im-i makâm-ı Kazâ Tal'at Bey 'in bunları Savulya'nın büyük hânına doldurarak bir müddet işkence etdikden sonra bir sâ'at mesâfede ve Cin Ali karyesi kurbunda Gölgeli Burun ve Kavrakalı karyesi hudûdunda Deve Bağırdan mevki'inde balta, kazma, pala ve bıçak misüllü âletlerle öldürtdüğü ihbâr edildiğinden mes'ele hakkında serî'an ma'lûmât i'tâ ve mütâla'âtınızın inbâsı.

Fî 18 Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/220

- 249 -

RESMİ DAİRELERE GEÇİCİ OLARAK NAKLEDİLEN EŞYALARIN SAHİPLERİNE VERİLMESİ

[Emval-i metruke depolarından resmî dairelere geçici olarak nakledilen eşyanın sahiplerine iade edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara gönderilen şifre telgraf]

18 Ca. 1337 (19 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesî
Husûsî: 35424
Umûmî: **Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma'muretü'l-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Seksen altı.

Ba'zı mahallerde emvâl-i metrûke depolarından devâ'ir-i resmiyyeye muvakkaten nakl edilmiş olan [metrûkât] vesâ'irenin avdet eden sâhiblerine teslîm edilmeyerek ist'imâl edildiği icrâ edilen [tahkîkât] ve vâki' olan ihbârâtdan anlaşılmakdadır. Emvâl-i metrûkenin sâhiblerine i'âdesiyle mağdûriyet ve sefâletlerine çalışılması Hükûmetçe son derece mültezim bulunduğu hâlde bilâ-bedel alınıp el-yevm devâ'ir-i resmiyyede bulunan bu kabîl eşyânın sâhiblerine te'hîr-i teslîmi Hükûmet-i seniyyenin icrâ'ât-ı vâk'adaki hüsn-i niyyeti hakkında teb'a ve ecânib nazarında tevlîd-i şübhe edeceğinden devâ'ir-i resmiyyede olup da henüz sâhiblerine i'âde edilmemiş olan bu gibi emvâl-i menkûlenin bilâ-ifâte-i vakt sâhib-i meşrû'larına i'âdesi lüzûmunun alâkadârâna teblîği ve bunlardan ashâbı henüz avdet etmeyenlerin sâhiblerinin vürûduna intizâren te'mîn-i hüsn-i muhâfazaları esbâbının istikmâlini kat'iyyen matlûbdur.

Fî 19 Şubât sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîlî
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/230

- 250 -

GAYR-I MÜSLİM ÇOCUKLARIN AKRABALARINA VEYA CEMAATLERİNE TESLİMİ

[Akrabalarına veya cemaatlerine teslim edilmekte olan gayr-ı Müslim çocuklardan başka Müslüman yetim çocukları da gayr-i Müslim zannedilerek Hıristiyanların eline geçmesine meydan verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

19 Ca. 1337 (20 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35502 **"Şifre"**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na
Konya	"	Kayseri	"
Ma'muretü'l-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm doksan

Şu sırada İslâm â'ileleriyle mü'essesât-ı resmiyye ve husûsiyyeden alınarak akrabâlarına veyâ â'id oldukları cemâ'atlere teslîm edilmekde olan etfâl-i gayr-i Müslimeden mâ'adâ etfâl-i yetîme-i İslâmiyye'den ba'zılarının gayr-i Müslim [zannıyla] taleb edilmekde olduğu ihbârât ve şikâyât-ı vâkı'adan anlaşılıyor. Gerçi mebhûsü'l-anh etfâl-i Hıristiyâniyye ile İslâmlar nezdindeki gayr-i Müslim kız ve kadınların evvel ve âhir sebk eden teblîğât mûcebince hürriyyet-i

dîniyyelerini izhârda serbestîleri Hükûmetçe son derece müstelzim ve binâ'en-aleyh bunlardan küçük çocukların bilâ-kayd u şart ve diğerlerinin dahi kendi rızâ ve muvâfakatlarıyla velîlerine veyâhûd mensûb oldukları cemâ'atler rü'esâ-yı rûhâniyyesine teslîmleri muktezî ise de (?) bu meyânda an-aslin İslâm olan ba'zı yerli ve mültecî ve muhâcir çocuklarının da anâsır-ı Hırıstiyâniyye yedine geçmesine hiç bir sûretle muvâfakat câ'iz olmadığından ahvâl-i mümâsilede pek ziyâde tedkîk ve ta'mîk-i mes'ele edilerek bu gibi gayr-i kâbil-i telâfî mehâzîre meydân bırakılmamasının alâkadârâna ehemmiyetle teblîği matlûbdur.

Fî (20) Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/248

- 251 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN İAŞESİ

[Geri dönen Ermenilerin en fazla 20 gün kadar iaşelerinin temin edilebileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

22 Ca. 1337 (23 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Husûsî: 35552 **Şifre**

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz yedi. C. 9 Şubat sene [13]35. Avdet eden Ermenilerin 1 Kânûn-ı Sânî şifre ile teblîğ olunduğu vechle a'zamî yirmi gün kadar i'âşelerinin te'mîni ve ondan sonra i'âşelerinin devâm-ı te'diyyesine tahsîsât müsâ'id olmadığı beyân olunur.

Fî 23 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli Nâmına
Müsteşâr

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/279

- 252 -

MÜSLÜMAN ETTİRİLMİŞ İKİ ERMENİ ÇOCUĞUNUN GERİ VERİLMESİ

[Ankara'da Müslüman ettirilmiş olan iki Katolik Ermeni çocuğunun serbest bırakılarak Ermeni Murahhasalığı'na verilmesi, burası kabul etmediği takdirde annelerine teslim edilmek üzere İstanbul'a gönderilmeleri ve bu konuda İngiliz askeri memurlarına da bilgi verilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf]

24 Ca. 1337 (25 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i
Dâhiliyye Müdîriyyeti **"Müsta'celdir"**

Ankara Vilâyeti'ne

Kırk

Ankara'da ihtidâ etdirilmiş ve Mekteb-i Sanâyi'e konulmuş biri on dört yaşında ve Onnik nâmında, diğeri on iki yaşında ve Tatyos Kazyan isminde (?) iki Ermeni Katolik çocuğunun hemân serbest bırakılarak keyfiyetden bu iş içün rapor tanzîmine me'mûr edilen İngiliz me'mûrîn-i askerîsine ma'lûmât i'tâ[sı] İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden taleb ve ricâ edilmiş olduğundan mezkûr çocukların orada Ermeni Murahhasalığı'na tevdî'i ve Murahhasalıkça kabûl olunmadıkları takdîrde burada bulunan vâlidesine berây-ı teslîm Der-sa'âdet'e i'zâmları ve mezkûr İngiliz me'mûr-ı askerîsine ma'lûmât verilmesi (?) Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârı üzerine tavsiye olunur.

25/2/335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/303

- 253 -

TEHCİR MESELESİNDEN DOLAYI HALEP'E SEVKEDİLEN TUTUKLU MEMURLARIN ANTEP'E İADELERİ TALEBİ

[Ceneral Mak Ando'nun tehcir meselesinde rolleri olduğu gerekçesiyle tevkif edilip Halep'e sevkedilen bazı memurların,

Ayıntap'ta teşkil edilen Divan-ı Harp'te yargılanmaları için, geri iadeleri isteğinin uygun olmadığına dair Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

15 C. 1337 (18 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Dâhiliye Nezâret-i celîlesine

Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando tarafından tehcîr mesâ'ilinden alakadâr oldukları beyânıyla tevkîf ve Haleb'e sevk edilen ba'zı me'mûrînin Ayıntab'da teşkîl kılınan Divân-ı Harb'de icrâ-yı muhâkemeleri zımnında i'âdeleri esbâbının istikmâli ifâdesini hâvî olarak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti ifâdesiyle mevrûd 12 Mart sene [1]335 târîh ve 379 numrolu tezkire-i aliyyeleri cevâbıdır. Vaz'iyyet-i hâzıra i'tibârıyla eşhâs-ı mezbûrenin taleb-i i'âdeleri muvâfık olamayacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Bâb-ı Alî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şube: 6
Husûsî: 379

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Alîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemineleridir

Haleb'den Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando'nun(?) me'mûrîn-i mahalliyyeden Muhasebeci Nesim ve Defter-i Hâkânî me'mûru Eyüb Sabrî ve Evkâf me'mûru Hakkı beyler ile ahâlîden Taşçızâde Abdullah ve Hüseyin Cemîl ve Urfa'dan oraya gelmiş olan Dişikırık oğlu Hulûsî'yi kolleje celb ederek tehcîr mesâ'ilinde alâkadâr oldukları beyânıyla Haleb'e sevk ettiği Ayıntab Mutasarrıflığı'ndan bildirilmiştir. Esnâ-yı tehcîrde orada bulunarak Emvâl-i Metrûke Komisyonu'na me'mûr edildikleri Mutasarrıflığın cümle-i iş'ârından olan me'mûrîn-i mûmâileyhimin hudûd ve selâhiyetleri Ayıntab kazâsıyla Adana vilayeti ve Urfa, İçel livâlarını şâmil olmak üzere Ayıntab'da teşkîl kılınan Dîvân-ı Harb-i Örfî tarafından muhâkemelerinin icrâsı tabî'î olduğundan kuvâ-yı

i'tilâfiyye kumandanları nezdinde teşebbüsât-ı münâsibe ve serî'a îfâsıyla berâ-yı muhâkeme i'âdeleri esbâbının istikmâl buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Cemaziye'l-âhir 1337 ve
Fî 12 Mart 1335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşar

BOA. *HR. HU,* Kr. 43/61

- 254 -

ERMENİ VE RUM MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[İngiltere Fevkalâde Komiserliği'nin Ankara ile Edirne'den dönen Rum ve Ermeni mültecilerine gerektiği şekilde yardım edilmediği iddiası üzerine, mahallerine iade edilen gayr-i Müslimlere şimdiye kadar yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

17 C. 1337 (20 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi Şu'besi: İskân
Umûmî: 36248
Husûsî: 441

"Mühim ve müsta'celdir"

Hülâsa:
Mahallerine i'âde edilen ahâlî-i gayr-i Müslimeye şimdiye kadar icrâ edilen mu'âvenet hakkında izâhâtı hâvi.

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Huzûr-ı Sâmîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden mu'tî takrîrde Ankara ile Edirne'den avdet eden Rum ve Ermeni mültecîlerine lâyık olduğu vech ile mu'âvenet edilmemekde ve bu kabîl eşhâsın Hükûmetçe i'âşe ve ilbâsı lâzım gelmekde olduğundan ve sâ'ireden bahsle bu bâbda şimdiye kadar ne gibi teşebbüsât îfâ ve ne gibi evâmir i'tâ edildiğinden kendisinin resmen haberdâr edilmesi ve mes'elenin ehemmiyeti tereddüd ve te'ahhurâta gayr-ı müsâ'id bir mâhiyetde olduğu bildirildiği beyânıyla îcâb-ı hâlin sür'at-i icrâ ve netîcesinin inbâsına dâ'ir şeref-vârid olan 13 Mart sene [1]335 târîh ve 14386/258 numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye ve siyâsiyyeye binâ'en

evvelce mahall-i âhara nakl ve sevk edilmiş olan ahâlî-i gayr-i Müslimeden son üç buçuk mâh zarfında vesâ'it-i nakliyyenin şiddet-i buhrânına ve esbâb-ı fevka'l-âde-i ma'lûme ve muhtelifenin hükm-fermâ olmasına rağmen a'zamî mesâ'î sarfıyla iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûs mahallerine i'âde ve evleri yanmak ve yıkılmak gibi esbâb dolayısıyla hâneleri mevcûd olmayanlar müstesnâ olmak üzere cümlesinin tamâmen emvâl-i gayr-i menkûleleri teslîm ve i'âde edilmiş ve bu husûs son zamânda Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesince terfîk edilen bir me'mûrla berâber Paşalimanı, Marmara Adası, Erdek ve Bandırma gibi mahallere azîmet edüp tedkîkâtda bulunan Yüzbaşı Mr. "Lefter Redmer" in müşâhedâtıyla da sâbit bulunmuşdur. Mâ-hâzâ son vukû'ât ve mu'âmelâtın hülâsasını mübeyyin olmak ve ma'lûmât istihsâl edilmek üzere bir cedvel de rabten takdîm kılınmışdır. Mevzû'-ı bahs gayr-i Müslim mültecîlerin i'âşe ve ilbâsı zımnında vukû' bulan teklîf ve talebe gelince: Vilâyât-ı müstevliyyeden dâhil-i memâlik-i Osmâniyye'ye iltecâ eden bir milyona karîb Müslim mültecîlerden ahîren i'âde olunanların memleketlerine vusûllerinden i'tibâren mültecîlik sıfatları mürtefi' olduğu ve zâten istitâ'ât-ı mâliyye-i devlet de gayr-i müsâ'id bulunduğu cihetle bunların iskân ve i'âşesi içün muhâcirîn tahsîsâtından yapılan mu'âvenetin kat'ıyla memâlik-i Osmâniyye'nin her noktasında bulunan ve ez-her cihet nazar-ı dikkat ve merhameti celb eden diğer muhtâcîn gibi çalışmağa ve yaşamağa sevk edilmekdedirler. Hâl bu merkezde iken gayr-i Müslim mültecîlere dûçâr oldukları zarûret nazar-ı dikkate alınarak istisnâ'î bir mu'âmele tatbîk edilmekdedir. Şöyle ki: Hülâsa-i vukû'âtı mübeyyin cedvel münderecâtından da kısmen anlaşılacağı üzere mahallerine i'âde olunan Rum ve Ermeni mültecîlerine imkânın müsâ'adesi nisbetinde meccânen yemeklik ve i'âşe fî'âtıyla tohumluk zahîre verilmekle berâber ba'zan yatak ve yorgan gibi levâzım-ı beytiyye de i'tâ ve bunlara tercîhen ve ta'vîzen âlât ve edevât-ı zirâ'iyye ve tohumluk verilmesi husûsunun da nazar-ı dikkate alınması zımnında Zirâ'at Nezâret-i celîlesinin mükerreren ve resmen nazar-ı dikkati dahi celb edilmekle berâber bir iş bulmalarını te'mînen ânifü'l-arz eşhâsa memleketlerine avdetleri târîhinden i'tibâren yirmi otuz gün kadar yevmiye veyâ mukâbilinde i'âşe fî'âtıyla ekmek ve hubûbât-ı sâ'ire i'tâsı evvel ve âhir ta'mîmen her tarafa bildirilmişdir. Mâ-hâzâ Ankara ve Edirne'ye avdet eden Rum ve Ermeni mültecîleri hakkında ayrıca teklîfât ve mutâlebâtda bulunulmasına ve bunlara mu'âvenet edilmemekde olduğu dahi der-miyân edilmesine nazaran bu iki vilâyete yeniden teblîğât-ı lâzıme icrâ kılınmış ve alınacak cevâbın başkaca Nezâret-i celîlelerine arz ve iş'ârı mukarrer bulunmuşdur. İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nin mutâlebât-ı vâkı'ası avdet eden ve edecek olan bu kabîl mültecîlerin sûret-i umûmiyyede Hükûmetçe i'âşe ve ilbâsı noktasına ma'tûf bulunuyorsa asgarî olarak ber-vech-i âtî mesârifin ihtiyârı kesb-i zarûret edecekdir ki buna da devletin kuvve-i mâliyyesinin gayr-i müsâ'id olduğu âzâde-i arz ve izâhdır. Şöyle ki:

Üç buçuk mâh zarfında i'âde edilen iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûsun yarısı muhtâc olduğu ve günde beher nüfûsa on guruş i'âşe bedeli tahsîs olunduğu takdîrde ayda üç yüz kırk sekiz bin ve senede dört milyon yüz yetmiş altı bin lira i'âşe masrafı ve ilbâsı içün yine nüfûs-ı mevcûdenin yarısı muhtâc olduğu ve beher nüfûsa bir def'aya mahsûs olmak üzere pek asgarî olarak on beş lira ilbâs masrafı ihtiyâr olunduğu takdîrde bir milyon yedi yüz kırk beş bin lira masraf-ı ihtiyârî zarûrîdir ki cem'an beş milyon dokuz yüz yirmi bir bin lira eder. Üç buçuk ay zarfında iki yüz otuz iki bini mütecâviz nüfûs i'âde edildiği ve altı ay zarfında daha bu kadar nüfûsun i'âdesi ve bunun da kezâ nısfının muhtâc olması nazar-ı dikkate alındığı takdîrde daha bir misli masrafın ilâvesiyle yekûn-ı umûmî Hükûmet mü'essesâtında i'âşe edilmekde olan gayr-i Müslim etfâl müstesnâ olmak üzere on bir milyon sekiz yüz kırk iki bin liraya bâliğ olur. Şu hâlde İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nce vâki' olan mutâlebât umûm gayr-i Müslim mültecîlerin ilbâs ve i'âşesine râci' olduğu takdîrde hesâbât-ı mebsûta-i mütehammine esnâ-yı müzâkerede nazar-ı dikkate alınmak üzere ihtiyâten huzûr-ı sâmî-i cenâb-ı fehîmânelerine arz ve iblâğ olunmuşdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Cemâziye'l-âhir sene 1337 Dâhiliye Nâzırı Nâmına
ve Fî 19 Mart sene 1335 **Müsteşâr**

1- Kırkkilise dâhilinde İnceköy'deki Rum kilisesiyle mektebleri âid olduğu cemâ'ate teslîm edilmişdir.

2- Mersin'de kâ'in Ermeni kilisesi ile akârâtı ve dâhil-i livâda bulunan diğer emvâl Adana'dan avdet eden Mersin Ermeni râhibi ile Ermeni mu'teberânından on zâta teslîm edilmişdir.

3- Ankara şehri hâricinde kâ'in "Kırmızı Manastır" nâmıyla ma'rûf ve Ermenilere â'id ma'bed Zirâ'at Müfrezesi'nin elinden alınarak Ermeni cemâ'atine i'âde edildiği gibi kilise derûnundaki eşyânın da taharrî ve i'âdesine teşebbüs edilmişdir.

5-Merkez-i vilâyetçe emvâl-i metrûkeden ba'zı devâ'ir-i resmiyyeye muvakkaten alınmış olan mefrûşât vesâ'ire kâmilen avdet eden sâhiblerine teslîm edilerek i'âde edilmemiş eşyâ kalmadığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmişdir.

6- Aydın vilâyeti dâhilinde Menemen'de evvelce işgâl edilen bir Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmişdir.

7- Urla Kâ'im-i makâmlığı'nın mürâca'âtı üzerine avdet edenlere tevzî' edilmek üzere mezkûr kazâya i'âşe anbârından iki bin kilo tohumluk zahîre verilmişdir.

8- Aydın sancâğının Soma kazâsında seferberlik ibtidâsında işgâl ve menzil hastahânesi ittihâz olunan iki Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmişdir.

9- Mudanya'nın Misebolu ve Burgaz karyelerinde bulunan kilise ve me'âbid ile akârâtı mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

10- Mudanya'nın Sığı karyesinde bulunan iki kilise ve bir cesîm mekteb ile kilise akârâtından bulunan hâneler ve otel, gazino, yağ-hâne vesâ'ire dahi mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

11- Mudanya'nın Arnavud karyesinde bulunan Rum kilisesi ile Metrepolidhâne akârâtından bağçeli gazino ve ayazma dahi hâl-i hâzırlarını mübeyyin mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmişdir.

12- Trabzon'da kâ'in Ermeni kilise ve mektebiyle bunlara â'id müştemilât tahliye edildiği gibi cihet-i askeriyyece hastahâne ittihâz olunan Rum mektebleri boşaltdırılarak Metrepolidhâne'ye verilmişdir.

13- Trabzon mülhakâtında bulunan gayr-i Müslimlere â'id me'âbid ve mekâtible bunların müştemilât ve akârâtı kâmilen tahliye olunarak â'id olduğu cemâ'atlere teslîm edilmişdir.

14- Kastamonu vilâyetinin Cide kazâsına avdet eden Rumların hâneleriyle vakfa â'id binâların tamâmen tahliye ve kendilerine teslîm edildiği vilâyetden bildirilmişdir.

15- Arab, Rum ve Ermeni â'ilelerinin mesârifi içün Konya'ya iki milyon guruşluk havâlenâme gönderilmişdir.

16- Van'a avdet edenlerin bir kısmı emrâz-ı sâriyye ve âdiyyeden musâb oldukları cihetle bunların tedâvîsi içün cihet-i askeriyyeye â'id iki yüz yataklık hastahâne eşyâsı vilâyet emrine terk edilmişdir.

17- Yalova'ya avdet eden 317 nüfûs Ermeniye tohumluk olarak "3580" kilo buğday ve "1530" kilo arpa ile yemeklik olarak i'âşe fî'âtı üzerinden "1104" kilo buğday tevzî' edilmiş ve evvelce cihet-i askeriyye tarafından emvâl-i metrûkeden alınıp bu kerre hükûmet-i mahalliyyeye devr ve teslîm edilen "70" yatak ve yorgan takımı Ermeni muhtâcînine tevzî' edilmişdir.

18- Yalova kazâsında bulunan umûm Ermeniler nâmına Ohannes vesâ'ire imzâsıyla Nezâret'e keşîde edilen 29 Kânûn-ı Sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmede esnâ-yı sevklerinde ve mahallerine vürûd etdikden sonra iskân ve terfîhleri husûsunda me'mûrîn-i Osmâniyye tarafından gösterilen gayret ve mu'âvenetden dolayı beyân-ı teşekkür edilmekdedir.

19- Teke kazâsına avdet eden Rumlar i'âde edildiklerinden hükûmet-i hâzıraya teşekkür edilmekdedir.

20- Bandırma'da kâ'in olup mukaddemâ cihet-i askeriyyece dîvân-ı harb tevkîfhânesi ittihâz olunan kilise bâ-tahliye icâb edenlere teslîm edilmişdir.

21- Bandırma'da askerî hastahânesi ittihâz edilmiş olan Rum mektebi tahliye edilerek mezkûr cemâ'ate teslîm edilmişdir.

22- Ankara vilâyetinde İslâm â'ileleri nezdinde bulunan tek tük Ermeni eytâmının haber alındıkça velîlerine ve cemâ'at rü'esâsına teslîm edildiği gibi yalnız istihbâra ta'lîk edilmeyerek bu kabîl etfâlin on beş güne hükûmet-i mahalliyyeye teslîmi ve aksi hâlin evâmir-i hükûmete muhâlefet sûretinde telakkî edileceğinin i'lânı tensîb ve mülhakâta da o yolda teblîğât îfâ kılındığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmişdir.

23- Sivas'da bulunan Ermeni çocuklarından akraba ve velîsi olanlar kendilerine ve cemâ'at tarafından taleb edilen mikdâr cemâ'ate teslîm olunarak bâkîsi müessesât-ı resmiyyede i'âşe edilmekde ve bir takımı da kimseleri bulunmadığından ve cemâ'at tarafından kabûl edilmediğinden taht-ı himâyede bulundurulmakdadır.

24- Van'da altmış beş yetîm bir dâ'ire-i mahsûsaya yerleşdirilerek i'âşe edilmekdedir.

25- Urfa kurâsından merkez livâya gelen Ermeni eytâm ve kadınlarından yüz yirmi nüfûs ile ayrıca yirmi yetîm Amerika Dârü'l-eytâmı'na ve on beş yetim Ermeni Eytâmhânesine ve otuz çocuk akrabâlarına teslîm edildiği gibi mütebâkî eytâm Ermeni cemâ'atine teslîm edildiği hâlde esâslı bir eytâmhâne teşkîlâtı olmadığından şimdilik kabûl etmedikleri cihetle şimdilik oldukları yerlerde bırakılması tensîb edilmişdir.

BOA. DH. SYS, nr. 53-2/341903

- 255 -

ERMENİ VE RUMLARIN BAZI VERGİLERDEN MUAF TUTULMASI

[Sevkiyata tabi tutulan Ermeni ve Rumların muayyen bir zaman için bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire]

16 C. 1337 (19 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: İskân
Umûmî: 36066
Husûsî: 446
Makâm-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa:
Sevkiyâta tâbi' tutulan Rum ve Ermenilerin ba'zı gûnâ mu'âfiyât-ı mâliyyeye mazhar edilmeleri hakkında.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Bu kerre memleketlerine avdet eden Ermeni ahâlîden te'mîn-i ma'îşetleri zımnında ufak tefek ticâretle meşgûl olanlar muhâcirîn misillü iki sene müddetle temettu' vergisinden ma'füviyyetlerini taleb eyledikleri ve bu gibi kesânın muhâcirîne bahş olunan ma'füviyet-i mâliyyeden istifâdelerine hâlen imkân-ı kânûnî yoksa da ahvâl ve vaz'iyyet-i hâzıralarına nazaran ba'zı mertebe mazhar-ı mu'âvenet ve teshîlât olmaları icâb-ı hâle muvâfık olacağı Hüdâvendigâr vilâyetinden mevrûd 18 Şubat sene [1]335 târîhli tahrîrâtda bildirilmiş ve fi'l-hakîka muhâcirîn ol bâbdaki kavânîn ve nizâmât mûcibince târîh-i iskânlarından i'tibâren iki sene zarfında ba'zı mu'âfiyetlere mazhar oldukları gibi harb-i umûmî esnâsında düşman tarafından işgâl ve bi'l-âhere istirdâd edilmiş olan mahaller ahâlîsinin de bir takım tekâlîfden istisnâları 13 Haziran sene [1]334 târîhli kânûn ile te'mîn edilmiş olmasına nazaran bu kerre memleketlerine i'âde edilmekde olan Ermeni ve Rumlardan muhtâc olanların da muhâcir ve mültecîlere kıyâsen mu'ayyen bir zamâna mahsûs olmak üzere öşrden mâ-adâ tekâlîf-i sâ'ireden mu'âfiyetleri îcâbât-ı ma'delet ve siyâsete muvâfık görülmüş olduğundan keyfiyet tensîb-i sâmî-i fehîmânelerine de iktirân eylediği takdîrde bu bâbda icâb eden lâyıha-i kânûniyyenin bi't-tanzîm ale'l-usûl mevki'-i mer'iyyete konulmak üzere makâm-ı celîl-i Sadâret-penâhîlerine takdîmi lüzûmunun Mâliye Nezâret-i celîlesine havâle buyurulması istirhâm olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyylü'l-emrindir

Fî 16 Cemâziye'l-âhir sene 1337 ve
Fî 19 Mart sene 1335

Dâhiliye Nâzırı
Cemâl

BOA. *DH. SYS*, nr. 53/2

- 256 -

ERMENİLERİN İAŞESİNİN TEMİNİ

[Sevk edilecek Ermenilerle Muş'taki Ermeni çocuklarının iaşe ve sevk masraflarının muhacirîn tahsisatından ödenmesi ve Ermenilerin eski yuvalarına çabucak sevk edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf]

5 B. 1337 (6 Nisan 1919)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Husûsî: 36637 **Şifre**

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 12 Mart sene [1]335. Muş'daki Ermeni çocukları ile sevk edilecek diğer Ermenilerin i'âşe ve mesârif-i sevkiyyeleri muhâcirîn tahsîsâtından tesviye olunacakdır. Ermenilerin me'vâ-yı kadîmlerine tesrî'-i sevkleriyle tûl müddet i'âşeleri yüzünden hazînenin mutazarrır edilmemesi.

Fî 6 Nisan [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/59

- 257 -

ARTİN EFENDİ'NİN SEVK EDİLEN AİLESİNİN GERİ GETİRTİLMESİ

[Antalya Bidayet Mahkemesi Azası Artin Efendi'nin, tehcir sırasında Şam tarafına sevk edilen ailesinin geri getirilmesine dair gerekli teşebbüsün yapılması ve neticenin bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire]

12 B. 1337 (13 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: Âsâyîş
Husûsî: 675

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Alisine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Adana vilâyetine tâbi' Cebel-i Bereket sancağının merkezi olan Osmaniye kasabasında mukîm iken tehcîr sırasında Şâm-ı şerîf cihetine sevk olunarak vilâyet-i mezkûrenin Bolâd karyesinde iskân olunan â'ilesinin beş seneden beri hayât ve memâtından ma'lûmât alamadığından bahisle Sûriye hükûmetiyle bi'l-muhâbere â'ile-i merkûmenin kendi nezdine celbi esbâbının istikmâli Antalya Bidâyet Mahkemesi a'zâsından Artin Efendi tarafından istid'â olunduğu Teke Mutasarrıflığı'ndan vârid olan tahrîrâtda izbâr kılınmış olmağla bu bâbda teşebbüsât-ı mukteziye icrâsıyla netîcenin emr ü inbâsına müsâ'ade-i sâmiye-i fehîmâneleri sezâvâr buyrulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 12 Receb sene [1]337
Fî 15 Nisan sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr
Keşfî

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 258 -

RUM VE ERMENİLERİN DÖNÜŞLERİNİ İNCELEYEN KİŞİLERE KOLAYLIK SAĞLANMASI

[Rum ve Ermenilerin geri dönüş işlemlerini incelemeye gelen Münir Bey ile İngiliz zâbitine gereken kolaylığın sağlanması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu ve Ankara vilâyetlerine şifre telgraf.]

26 B. 1337 (27 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi:İskân
Husûsî: 37448 **Şifre-Telgrâf**

Kastamonu, Ankara Vilâyetlerine

Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi İskân Şu'besi Müdîri Münîr Bey bir İngiliz zâbiti ile birlikde Rum ve Ermeni i'âde mu'âmelâtını tedkîk etmek üzere İnebolu tarîkiyle müteheyyi'-i hareket bulunduklarından haklarında teshîlât-ı lâzime irâ'esinin alâkadârâna teblîği.

Fî 27 Nisan sene [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/319

- 259 -

MEMLEKETLERİNE GERİ DÖNENLERİN MALLARININ TESLİMİ

[Tehcir olunup da memleketlerine geri dönen kişilerin mallarının vasî ve vekillerine verilmeyip ancak kendilerine teslîm edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf]

3 Ş. 1337 (4 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi:İskân
Husûsî: 37530 **Şifre-Telgraf**

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 22 Nisan [1]335 şifreye. Tehcîr olunan eşhâsdan mahâll-i sâ'irede bulunanların memleketlerine avdetleri hâlinde metrûk emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlelerinin ancak kendilerine teslîmi îcâb eder. Serd olunan mütâla'aya nazaran İslâm olan vekîl ve vasîlerine teslîmi muvâfık değildir.

Fî 4 Mayıs [1]335

Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/35

- 260 -

ALMANYA'YA KAÇANLARIN İADESİ

[Almanya'ya kaçmış olan Talat, Enver, Cemâl Şâkir, Nazmi, Bedri, Aziz efendilerin iadelerine dair Bâbıâli Hukuk Müşâvirliği'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire]

4 Ş. 1337 (5 Mayıs 1919)

Almanya'ya firâr etmiş olan Sadr-ı esbak Tal'at ve esbak Harbiye Nâzırı Enver ve Bahriye Nâzırı Cemâl ve Ma'ârif Nâzırı Doktor Nâzım ve Trabzon Vâlî-i sâbıkı Cemâl Azmî ve İttihâd ve Terâkkî Merkez-i Umûmîsi a'zâsından Bahâeddîn Şâkir ve Polis Müdîri Bedrî ve esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz efendilerin i'âdeleri talebi mes'elesine dâ'ir Adliye Nezâreti'nden vârid olup, havâle buyurulan 21 Kânûn-ı Evvel 1335 târîh ve 288/2875 numrolu tezkire mütâla'a olundu.

Mûmâ-ileyhimin i'âdeleri taleb edilmek üzere Saltanat-ı seniyye ile Almanya beyninde müte'akkid i'âde-i mücrimîn mu'âhedenâmesi ahkâmına tevfîkan evrâk-ı lâzımenin sûret-i tanzîmine dâ'ir olan 16 ve 26 Haziran ve 7 Ağustos sene 1335 târîh ve 1090/16358 114/16545 135/17449 numrolu tezâkir-i aliyye-i nezâret-penâhiye cevâb verilmekde ve bu husûsda tafsîlât-ı âtiyyeyi i'tâ eylemekdedir.

Adliye Nezâreti'nin 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26567 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerenin hâşiyesine Tal'at, Enver ve Cemâl efendilerin lüzûm-ı muhâkemelerine dâ'ir isdâr edilmiş olan 12 Nisan 1335 târîhli karârnâmeden başka mücrimîn-i mezbûrenin eşhâs-ı sâ'ire ile berâber "kuvâ-yı meşrû'a ve hükûmetin fevkinde bir kuvvet te'sîs eylemek ve bu sûretle nâsa ilkâ-yı havf ve dehşet ederek cebr ve zor ile şekl-i hükûmeti tağyîr eylemek cürmüyle" ittihâmlarına ve Kanûn-ı Cezâ'nın 45'inci mâddesi delâletiyle 55'inci mâddesinin "Kânûn-ı Esâsî ve hükûmetinin şekl ve hey'eti veyâ saltanat-ı seniyyenin usûl-i verâsetini tağyîr ve tebdîl veyâ imhâya cebren teşebbüsü sâbit olan şahs i'dâm olunur" diye musarrah olan fıkra-i ahîresinin tatbîki talebine dâ'ir 29 Mayıs 1335 târîhinde Hey'et-i Tahkîkiyyece diğer bir karâr verilmiş olduğu istihbâr edildiği ve mârru'z-zikr tağyîr ve tebdîl cürmü ancak bir cürm-i siyâsî olup Osmânlı-Almanya i'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi mücrimînin cerâ'im-i mümâsileden dolayı i'âdesini sarîhan reddetmekte olduğundan bunların i'âdeleri içün Kânûn-ı Cezâ'nın münhasıran mârru'z-zikr 45, 170, 252'inci mâddelerine istinâd etmek îcâb etdiği beyân edilmiş idi. Mârru'z-zikr Adliye

Nezâreti tezkiresine sûreti merbut olan ve İdâre-i Örfiyye Birinci Divân-ı Harb Riyâseti'nden nezâret-i müşârun-ileyhâya hitâben yazılmış bulunan 18 Teşrîn-i Evvel sene 1335 târîhli tezkireye bu husûsda ber-vech-i âtî îzâhât-ı lâzıme verilmişdir. Şöyle ki:

1- Mûmâ-ileyhimden Enver ve Cemâl ve Doktor Nâzım efendilerin 5 Temmuz sene 1335 târîhinde Dîvân-ı Harb-i Örfî'de gıyâben icrâ kılınan muhâkemeleri netîcesinde İttihâd ve Terakkî şahs-ı ma'nevîsini temsîl ederek kânûn-ı esâsî ve hükûmetin şekl ve hey'etini tebdîl ve imhâya cebren teşebbüs etdikleri beyânıyla kânûn-ı mezkûrun elli beşinci mâddesinin fıkra-i ahîresine tevfîkan mahkûm edilmiş olmalarına ve fıkra-i hükmiye ile muhâkeme zabıtnâmeleri devletin cerîde-i resmiyyesi olan Takvîm-i Vekâyi'le de neşr ve i'lân kılınmış bulunmasına ve yine Takvîm-i Vekâyi'le neşr ve i'lân kılınan 8 Mart sene 1335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesi sarâhetine nazaran mülgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin İdâre-i Örfiyye Karârnâmesi mûcebince devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ'im-i siyâsiyye mürtekiblerinin icrâ-yı muhâkemesi vazîfe-i kânûniyyesiyle mükellef bulunduğu resmen ma'lûm ve muhakkak iken dîvân-ı mezkûrun şekl-i âharda ve başka bir nâm ve ünvân tahtında irâ'esiyle bi't-tab' kâbil değildir.

2- Ve polis müdîri efendiye â'id evrâk vazîfe karârıyla Dîvân-ı Harb-i Örfî Müdde'î-i Umûmîliği'nden 16 Temmuz 1335 târîhinde Der-sa'âdet Müdde'î-i Umûmîliği'ne gönderilmiştir.

3- Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Bey'in bir tarafdan taktîl ve tehcîr mesâ'ilinden dolayı muhâkemesi der-dest olduğu hâlde diğer tarafdan İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmî a'zâsından olmak gibi bir cürm-i siyâsî atfıyla İdâre-i Örfiyye Birinci Dîvân-ı Harb müstantıklarından îsâ'î Hilmî Efendi de tahkîkâtı der-dest bulunmuşdur.

4- Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz Bey'in evvelce evrâk sirkat ve imhâsından dolayı i'âdesi esbâbına tevessül edilmişiken 15 Nisan 1335 târîhli ve 7967 numrolu İkdâm Gazetesinde münderic Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin bir i'lânında zikr olunduğu vechile mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadâr olmak üzere maznûn-ı aleyh bulunan eşhas meyânında ismi mezkûr olmasına binâen mûmâ-ileyhim hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin şimdiye kadar tanzîmi kâbil olamadığı bi't-tahkîk anlaşılmışdır.

5- Bâb-ı Alî hukûk müşâvirlerinin mütâla'âtı i'tibârıyla mûmâ-ileyhimin vesâ'it-i diplomatikiyye ile esbâb-ı i'âdelerinin te'mîni müstahîl olup bunlardan yalnız Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'in taktîl ve tehcîr mes'elesinden dolayı 22 Mayıs sene 1335 târîhinde gıyâben mahkûm edildiği bildirilmişdir. Ânifü'z-zikr beş husûsun ber-vech-i âtî yegân yegân tedkîkine ibtidâr edilir.

1- İşin Tal'at, Enver, Cemâl ve Nâzım efendilere â'id ciheti iş bu mes'eleye müteferri' dosyanın tedkîkinden müstebân olduğu vechile Almanya Hükûmeti tarafından Berlin Sefâret-i seniyyesine irsâl olunan 16 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli takrîrde Saltanat-ı Seniyye ile Almanya Hükûmeti beyninde müte'akkid i'âde-i mücrimîn mu'âhedesi ahkâmını ibkâ ve evrâk-ı adliyye-i lâzıme ibrâz edilmek şartıyla Tal'at, Enver, Cemâl, Kâzım, Bedrî, Azmî ve Bahâ'eddîn Şâkir efendilerin i'âdelerine hükûmet-i müşârun-ileyhâ tarafından muvâfakat gösterildiği hâlde bi'l-âhere tebdîl-i fikr edilerek 22 Teşrîn-i Sânî 1918 târîhli takrîrde Tal'at Efendi'ye isnâd olunan tehcîr, katl ve hattâ esnâ-yı firârda devlete â'id tasavvurun ahzı gibi ef'âl temâsıyla siyâsî bir mâhiyeti hâ'iz olduğundan bahs ile mûmâ-ileyhin i'âde edilemeyeceği ve Enver Efendi'nin Almanya'da bulunduğu ve diğer beş şahsın tevkîfi içün icâb eden tedâbîrin der-hâl ittihâz edileceği iş'âr edilmişdir.

Hâlbuki mârru'z-zikr İâde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi'nin üçüncü mâddesinde sarâhaten beyân edildiği vechile (siyâsî bir cinâyet veyâ cünhadan dolayı i'âde-i mücrimîn vâki') olmasıdır. Almanya Hükûmeti esâsen Tal'at Efendi tarafından irtikâb edilen cerâ'imi ve hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cerâ'imi cümlesinden olan tehcîr ve hattâ nüfûz-ı devleti yed-i ihtilâsına geçirmek gibi ef'âli bile şahsî bir istifâde içün değil ba'zı mekâsıd-ı siyâsiyyeye vâsıl olmak üzere icrâ edilmiş siyâsî cerâ'im mâhiyetinde telakkî eylemeğe meyyâl olmağla iş bu cerâ'imi ta'kîbe me'mûr olan mahkemenin gerek mûmâ-ileyhin ve gerek diğerlerinin i'âdelerini te'mîn edebilmek üzere haklarındaki ta'kîbâtı sırf cerâ'im-i âdiyyeye istinâd etdirmesi îcâb ederdi.

Zâten Adliye Nezâreti'nin ânifü'z-zikr 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26067 numrolu tezkiresine leffen nezâret-i celîlelerine gönderilmiş olan gayr-i muvakkat tevkîf müzekkeresiyle îzâhnâmede dahi bu esâs ta'kîb edilmişdir. Fî'l-hakîka işbu tevkîf müzekkeresi Kânûn-ı Cezâ'nın te'ammüden katle dâ'ir olan 170'inci mâddesine müsteniddir. Mâdde-i mezkûreye kânûn-ı mezbûrun 40'ıncı mâddesinin de mezc ve ilâvesi lüzûmu İstişâre Odası'nın 39836 numrolu müzekkeresinde der-miyân edilmişdir. îzâhnâmede ise Kânûn-ı Cezânın 252'inci mâddesi ahkâmınca mûcib-i mücâzât olan nehb ü gâret cürmünden bahs edilmişdir. Bundan anlaşıldığına göre bidâyeten ta'kîbâtın hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cümlesinden olan cerâ'imden olmak üzere icrâsı ve binâ'en-aleyh Almanya Hükûmeti'ne taleb-i vâki'in reddi içün muhikk bir ser-rişte verilmeksizin mücrimînin bi's-suhûle te'mîn-i i'âdesi mümkin idi.

Mahkeme-i â'idesi ta'kîbâtı bu esâsa müsteniden icrâ etmek iktizâ eder iken nokta-i nazarını tebdîl ederek ta'kîbâtı siyâsî bir vâdîye tevcîh edüp İttihâd ve Terakkî Cem'iyyeti ile cem'iyyet-i mezkûre merkez-i umûmîsi a'zâsı aleyhinde bu noktadan ta'kîbât icrâsına ibtidâr eylemiş ve bu tarîka tevessül ile

hukûk-ı umûmiye-i âdiyyeden olan Trabzon ve Yozgad ve Boğazlayan kıtâlini cem'iyyet-i mezkûrenin umûr-ı hükûmete müdâhelesi ve harbi da'vet ve muhâsemâta ibtidâr ve Meclis-i Vükelâ'nın karârı inzimâm etmeksizin i'lân-ı harb gibi cerâim-i siyâsiyye ile karışdırmış ve bu tarzda hareket netîcesinde Kânûn-ı Cezâ'nın 45 ve 55'inci mâddelerine ve ale'l-husûs Kânûn-ı Esâsî'nin ve şekl-i hükûmetin ve verâset-i saltanatın cebren ta'dil ve tağyîrine dâ'ir olan son fıkrasına tevfîkan Tal'at ve Enver ve Cemâl ve Nâzım efendileri i'dâma gıyâben ve Câvid ve Mustafa efendileri on beşer sene küreğe kezâlik gıyâben ve Mûsâ Kâzım Efendi'yi kezâ on beş sene küreğe vicâhen mahkûm ve Rıf'at ve Hâşim beylerin berâ'etine i'tâ-yı hükm eylemişdir. Bu sûretle mahkûmiyet-i vâkı'a tamâmen siyâsî bir renk iktisâb etmiş ve İ'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi'nin üçüncü mâddesi cerâ'im-i siyâsiyye fâ'illerinin i'âdesini tecvîz etmediğinden i'âde talebi de akâmete mahkûm kalmıştır.

Ma'amâfîh nezâret-i celîleleri 16 Haziran 1335 târîhli tezkiresiyle melfûfâtında i'âde talebinin müstenidün-ileyhi olan evrâkın nevâkızı ve ta'kîbâtın sâlifü'z-zikr 55'inci mâddeye müstenid oldukça taleb-i mezkûr hakkındaki her nev' teşebbüsâtın netîcesine kalacağı vakit ve zamânıyla bildirmiştir. (Bu bâbda İstişâre Odası'nın 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkeresine mürâca'at)

Dîvân-ı Harb Re'îsi tarafından mahzâ ve 18 Teşrîn-i Sânî 1335 târîhiyle müverrah olup Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvelesine melfuf olan varakadan anlaşıldığına göre dîvân-ı mezkûrun başka sûretle hareketine imkân mevcûd değil idi. Çünki Der-sa'âdet Dîvan-ı Harb-i Örfîsine mütedâ'ir olan 8 Mart 1335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesi Dîvân-ı Mezkûrun İdâre-i Örfîyye karârnâmesinde ta'yîn edilmiş olan cerâ'imi redd etmek içün teşkîl edilmiş olduğunu nâtık olup 20 Eylül 1293 târîhli işbu İdâre-i Örfîyye karârnâmesinin 5'inci mâddesinde de "devletin dâhilî ve hâricî emniyetini ihlâl edecek bi'l-cümle cünha ve cinâyetin asıl fâ'illerine zî-medhal olanları ne sıfat ve haysiyetde bulunursa bulunsun Dîvân-ı Harb huzûrunda muhâkeme edilecekdir" denilmiştir. Binâ'en-aleyh muktezâ-yı teşekkülü olarak sâlifü'z-zikr cinâyet ve cünhaların tâ'kîbine me'mûr olan dîvân-ı mezkûr başka bir şekl ve nâm ve ünvân tahtında olarak kendisini gösteremezdi.

Bu tarz mülâhaza gayr-i kâbil-i cerh değildir. Şöyle ki hukûk-ı umûmiyye da'vâsının cerâ'im-i siyâsiyyeden münba'is olması hâlinde firârîlerin elde edilmesinin mümkün olamayacağı mahkeme-i â'idesince derpîş olunarak netîce-i fi'liyyesi mefkûd olan bir tarîk-i adlîyye sülûk edilecek yerde cezâsız kalmaları cerâ'im-i siyâsiyyenin adem-i teczîyyesi kadar devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ'im-i âdiyye hakkında hasran ta'kîbât îcrâ edilmek mümkin idi. Yâhûd mahkeme-i mezkûre cerâ'im-i âdiyye ile

cerâ'im-i siyâsiyyeyi yekdiğerinden tefrîk ederek cerâ'im-i âdiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme ettikden sonra cerâ'im-i siyâsiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme edebilir idi. Bu sûretle cerâ'im-i âdiyyeden dolayı mahkûmun-aleyh olanların istirdâdı mümkin olur idi. Bunların bir kerre i'âdesi te'mîn edildikden sonra hukûk-ı âdiyeden dolayı vicâhen muhâkemelerinin icrâsıyla hukûk-ı mezkûre münâsebetiyle mahkûm olacakları mümkin idi. Cezâların icrâsı ve hukûk-ı siyâsiyye ceraiminden dolayı mahkûm oldukları cezâların da adem-i icrâsı cihetine gidilebilir idi.

Çünkü devlet içün bir kânûn hükm ve kuvvetinde bulunan i'âde-i mücrimîn mu'âhedenâmesi mûcibince cerâ'im-i siyâsiyye fâ'illerinin î'âdesi câ'iz değildir. Fi'l-hakîka mu'âhedenâme-i mezkûrun 16'ncı mâddesinde "i'âde edilen şahs i'âdeden evvel îkâ' eylediği bir cürmden dolayı i'âdesine muvâfakat edilmiş veyâ matlûbun-minh olan taraf ta'kîbe veyâ mücâzâta râzı olmuş olmaz ise işbu cürm içün ta'kîbe veyâ dûçâr-ı cezâ edilemeyeceği" beyân edilmiştir.

Cerâ'imin ber-vech-i meşrûh tefrîki Dîvân-ı Harbce ba'zı ahvâlde tatbîk edilmiş bir keyfiyyet olmağla burada da kâbil-i tatbîk idi.

Veyâhûd işbu tefrîk kazıyyesi asl hükmde tasrîh edilerek cerâ'im-i âdiyye ve siyâsiyye ayrı ayrı ta'dâd edilip cerâ'imi âdiyye 45 ve 170 ve 202'inci mâddelere ve cerâ'im-i siyâsiyye 45 ve 55'inci mâddelere tevfîkan tecziye edilmek ve irtikâb edilmiş bütün cerâ'im içün i'dâm cezâsı ta'yîn olunmak mümkin idi. Bu sûretle hareket edildiği takdîrde mücrimînin i'âdesine muvâfakat hâlinde yalnız 45 ve 180 ve 202'inci mâddelerde beyân edilen cerâ'imden dolayı vicâhen muhâkeme icrâ edileceği hakkında Almanya'nın kanâ'atını te'mîn etmek kâbil olur idi. Hâlbuki el-hâletü hâzihî cerâ'im-i vâkı'a ancak 45 ve 55'inci mâddelere tevfîkan ta'kîb edilmiş ve bu sûretle işe tamâmen siyâsî bir renk verilmişdir.

Ber-vech-i bâlâ beyân edilmiş üç tarîkden birine tevessül edildiği takdîrde Dîvân-ı Harb'e diğer bir şekl veyâ diğer bir nâm ve ünvân verilmemiş olur idi. Çünki dîvân-ı mezkûr devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl edecek olan cerâ'imin muhâkemesiyle muvazzaf olup cerâ'im-i siyâsiyyenin netîcesi olan ve ma'amâfih müstakil birer cürm teşkîl eden cerâ'im-i âdiyyenin mücâzâtsız kalmış ise cerâ'im-i siyâsiyyenin adem-i tecziyyesi kadar emniyyet-i mezkûreyi ihlâl edecek bir keyfiyetdir.

Nezâret-i celîleleri cânibinden vakt ve zamânıyla keyfiyyet bildirilmiş olduğundan işi sırf bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da'vâsı ta'kîbâtına hasr etmek ve bu sûretle i'âde-i mücrimîn mes'elesini te'min eylemek makâm-ı â'idine râci'dir. Fi'l-hakîka da'vâ, el-hâletü hâzihî siyâsî bir vâdîye müncer olmuş olduğundan Almanya Hükûmeti tevkîf müzekkeresiyle diğer evrâk-ı adliyyeyi

ve hattâ verilen i'lâmı taleb etmekden geri durmayacak ve hükûmet-i mezkûrenin bu talebi hükûmet-i seniyyece redd olunamayacak ve Almanya Hükûmeti evrâk-ı mezkûreyi okur okumaz mücrimînin i'âdesinden imtinâ' eyleyecekdir.

Şu hâlde iş bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da'vâsı şeklinde ele almak mümkin olup olmadığını tedkîk etmek îcâb edip bunun imkânı hâlinde Adliye Nezâreti'nin 113/67,26 numrolu ve 28 Mayıs 1335 târîhli tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 2 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerede beyân edilen evrâk-ı adliyyenin ihzârı iktizâ eder.

2- İşin esbak Polis Müdîri Bedri Efendi'ye â'id ciheti.

Polis Müdîr-i esbakı Bedrî Efendi hakkındaki cezâ da'vâsının Der-sa'âdet Bidâyet Mahkemesi Müdde'î-i Umûmîliği'ne tevdî' olunduğuna dâ'ir İstişâre Odasınca ma'lûmât mevcûd olmadığı gibi buna dâ'ir olan dosya dahi bu teblîğât hakkında bir gûnâ tafsîlâtı muhtevî olmadığından i'âde talebinde bulunabilmek üzere sâlifü'l-arz 39836 numrolu müzekkerede der-miyân olunan îzâhât vechile evrâk-ı matlube[de] Mücrim hakkında sâdır olan gayr-ı muvakkat tevkîf müzekkeresi veyâ mûmâ-ileyh hakkında lâhık olmuş olan hükm ve tatbîki îcâb edecek Kânûn-ı Cezâ mevâddının aynen metn-i musaddakı ve mücrime isnâd olunan fi'l ile ahvâl ve keyfiyyâtını mübeyyin bir îzâhnâme ve mücrimin hüviyyetini müsbit vesâ'ik ve daha iyisi mücrimin fotoğrafisi tanzîm ve irsâl olunmak îcâb eder.

3- İşin Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Efendi'ye ta'alluk eden ciheti.

Ma'lûm-ı sâmî-i nezâretpenâhîleri buyurulduğu üzere Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Efendi hakkındaki evrâk-ı adliyye ya'ni gayr-i muvakkat tevkîf müzekkeresiyle tatbîki îcâb eden Kânûn-ı Cezâ mâddelerinin ta'yîni ve mûmâ-ileyhin fotoğrafisi Almanya Hükümeti'ne teblîğ edilmek üzre 12 Mart 1919 târîhli ve 11/14353 numrolu tahrîrât-ı celîle-i nezâretpenâhî ile Bern Sefâret-i seniyyesine irsâl ve müte'âkiben Adliye Nezâret-i celîlesinin 31 Mart sene 1335 târîhli ve 51/24775 numrolu tezkiresiyle gönderilen îzâhnâme 19 Nisan sene 1919 târîhli ve 156/15143 numrolu diğer bir kıt'a tahrîrât-ı nezâretpenâhî ile sefâret-i mezkûreye tesyâr kılınmağla berâber ancak îzâhnâme-i mezkûr ba'z-ı tafsîlâtı muhtevî olmamasına mebnî İ'âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'yle merbûtu bulunan protokolün tefsîrine göre îcâb eden derecede mükemmel olmadığı cihetle diğer bir îzâhnâme gönderileceğinden mürsel îzâhnâmenin ibrâz edilmemesi te'ahhurâtı mûcib olacağı anlaşıldığı takdîrde Almanya Hükümeti'ne teblîğ edilmesi ilâveten iş'âr edilmiş ve Adliye Nezâret-i celîlesine irsâl buyurulan 19 Nisan sene 1335 târîhli ve 63/15150 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile mezkûr îzâhnâmenin ne gibi esbâbdan

dolayı nâ-tamâm olduğu inbâ kılınmışdı. Matlûb îzâhnâmenin irsâline dâ'ir nezâret-i müşârun-ileyhâdan vârid olup havâle buyurulan 7 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkire üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 39860 numrolu müzekkerede maznûnun-aleyhe isnâd olunan fi'lin, îzâhnâmede Kânûn-ı Cezâ'nın 181'inci mâddesinin (252'inci mâdde yerine) tatbîk olunacağı mezkûr olmasına mebnî bir mâhiyyet-i siyâsiyye iktisâb eylediği ve evvelce irsâl edilmiş olan tevkîf müzekkeresiyle evrâk-ı musaddakada mâdde-i mezkûre münderic olmadığı arz olunarak sûreti melfûf tezkireye merbût bulunan mezkûr müzekkere 16 Haziran sene 1335 târîhli ve 109/16358 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile Adliye Nezâret-i celîlesine teblîğ edilmiş ise de bu def'a irsâl olunan îzâhnâmede yine 181'inci mâdde-i kânûniyye zikredilmiş olduğundan muhtevî olduğu mülâhazât nazar-ı i'tibâra alınmamışdır. Bi'l-cümle işbu îzâhnâme varaka-i adliyye makâmında Almanya Hükümeti'ne teblîğ olunamayacağından sâlifu'l-arz müzekkere münderecâtına tevfîkan tanzîm edilmek üzere nezâret-i müşârun-ileyhâya i'âdesi.

4- İşin esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz Bey'e â'id ciheti.

Azîz Bey evvel-emrde Emniyyet-i Umûmiyye'ye â'id evrâk-ı resmiyyeyi alarak götürmüş olmasından dolayı ta'kîb olunduğundan mûmâ-ileyhin i'âdesi taleb olunmak üzere îfâsı îcâb eden mu'âmelât Dâhiliye Nezâreti'nin 16 Nisan sene [1]335 târîhli ve 115/2407 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 11 Haziran 1335 târîh ve 39866 numrolu tezkirede arz olunarak 20 Haziran sene 1335 târîhli ve 114/16545 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile i'âde-i mücrimîn talebinde bulunabilmek içün tanzîmi muktezî evrâk Adliye Nezâret-i celîlesine inbâ kılınmış idi. Dîvân-ı Harb Riyâseti'nin, Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvelesine merbût 18 Teşrîn-i Sânî sene 1335 târîhli tezkiresinde mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadar olmak üzere maznûnun-aleyh bulunduğu beyân edilmekle hareket-i vâkı'ası bir cürm-i siyâsî teşkîl etmekde olduğu anlaşılmakdadır. Mûmâ-ileyh hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin şimdiye kadar tanzîmi kâbil olmadığı riyâset-i mezkûrece ilâveten iş'âr kılınmakdadır. Mûmâ-ileyh hakkında ta'kîbât sırf bu noktaya hasr edildiği takdîrde kendisinin istirdâdı mümkin olamayacağına ve teşkîlât-ı mezkûreye dâhil olanlar hakkındaki da'vânın henüz ilerlememiş olmasına binâ'en ta'kîbâtın bu noktadan icrâsı cihetinden ferâgat olarak kendisinin vesâ'ik-i resmiyyeyi sirkat eylemesinden ve bir de tehcîr ve taktîl ve nehb gâret mâddelerinde medhaldâr ise bu cihetlerden dolayı hakkında tebliğat icrâsı ve matlûb evrâk-ı adliyyenin işbu cerâ'im-i âdiyyeye teferru' olmak üzere tanzîmle Almanya Hükümeti'nden kendisinin i'âdesinin taleb olunması îcâb eder. Eğer Kânûn-ı

Cezâ'nın elli beşinci mâddesinin fıkra-i ahîresi vechile Meşrûtiyeti veyâ şekl-i idâreyi tağyîr edecek ahvâl ve harekâtda bulunan Teşkilât-ı Mahsûsa'ya dâhil olmasından dolayı da ta'kîb olunmak lâzım gelir ise ya bu bâbdaki ta'kîbâtı te'hîr etmek veyâhûd iki nev' ta'kîbâtı yek-diğerinden tefrîk eylemek muktezîdir.

5- İşin Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'e â'id ciheti.

Cemâl Azmî Bey hakkındaki evrâk-ı adliyye ve Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Bey'e müte'allik evrâk ile ayni zamânda vürûd ederek 12 Mart ve 19 Nisan 1919 târîhli ve 11/14353 ve 16/15143 numrolu iki kıt'a tahrîrât ile nâ-tamâm olduğundan yeniden bir îzâhnâme tanzîmiyle gönderilmesi Adliye Nezâret-i celîlesine iş'âr edilmiş idi. Adliye Nezâret-i celîlesinin sâlifü'l-arz 7 Mayıs sene 1335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkiresiyle irsâl olunan îzâhnâme Cezâ Kânûnu'nun 181'inci mâddesine (252'inci mâdde yerine) müsteniden tanzîm edilmiş olduğundan mâdde-i mezkûre tayy edilmek üzere 11 Haziran sene 1335 târîhli tezkire-i nezâretpenâhî ile nezâret-i müşârun-ileyhâya i'âde edilmiş ise de melfûf tezkire ile irsâl olunan evrâk miyânında yine Kânûn-ı Cezâ'nın mevzû'-ı bahs olan 181'inci mâddesi mûcibince icrâ-yı ta'kîbât olmadığını mütazammın eski îzâhnâme gönderilmiş olduğundan İstişâre Odası'ndan yazılan mârru'z-zikr 7 Haziran sene 1335 târîhli ve 39860 numrolu müzekkerede rabt olunan îzâhât vechile tanzîm edilmek üzere tekrâr Adliye Nezâret-i celîlesine i'âdesi ve taktîl ve tehcîr mâddelerinden dolayı merkûm hakkında 22 Mayıs sene 1335 târîhinde hükm-i gıyâbî sâdır olmuş olduğundan damgalı bir kâğıd üzerine hüsn-i hatla hükm-i mezkûrun sûret-i musaddakasının tanzîm ve mühr ve imzâlar kâbil-i kırâ'at olabilecek ve yek-diğerinin üzerlerine tesâdüf etmeyecek bir sûrette vaz' etdirilerek irsâli husûsunun iş'ârı muktezîdir.

İsviçre Hükûmeti Devlet-i Aliyye ile akd eylediği 21 Mayıs sene 1917 târîhli î'tilâfnâme mûcibince saltanat-ı seniyye ile Almanya arasında akd olunan İ'âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'nin kendi memâlikinde tatbîkini kabûl etmiş olduğundan İsviçre Hükûmeti'nden dahi i'âde talebinde bulunabileceği cihetle Almanya ve İsviçre hükûmetlerine teblîğ edilmek üzere Bedrî, Baha'eddîn Şâkir, Azîz ve Cemâl efendiler haklarındaki evrâk-ı adliyyenin kâffesinin îzâhât-ı mebsûtaya tevfîkan ve ikişer nüsha olarak tanzîm edilmesi mûcib-i fâ'idedir. Tafsîlât-ı ânifenin Adliye Nezâret-i celîlesine iblâğı müsâ'ade-i celîle-i fehîmânelerine menûtdur.

BOA. *HR. HMŞ. İŞO*, 108/2

- 261 -

SORUŞTURMA KOMİSYONLARI OLUŞTURULMASI TEKLİFİNİN REDDEDİLDİĞİNE DAİR

[Ermeni tehcirinde suistimalleri görülen memurları meydana çıkarmak üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına ikişer hukukçu göndermeyi hükümetlerinin reddeylediğine dair Hollanda, Danimarka, İspanya ve İsveç elçiliklerinden gelen notalara dair]

5 Ş. 1337 (6 Mayıs 1919)

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 262 -

ERMENİ DUL VE YETİMLERİN YERLEŞTİRİLMESİ

[Ermeni dul ve yetimlerinin yerleştirilmesi için Arnavutköy'de uygun yerler bulunduğuna dair Polis Umum Müdürlüğü'nden Dahiliye Nezâreti'ne telgraf]

7 Ş. 1337 (8 Mayıs 1919)

Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi:Birinci
1571 **Müsta'celdir**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Komisyon-ı mahsûs ifâdesiyle şeref-vârid olan 22 Nisan sene [1]335 târîh ve 337/593 numrolu tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ermeni eytâmı yerleşdirilmek üzere Arnavud Köyü'nde Sarrâf Burnu'nda Papasyan tarafından işgâl edilmekde olan yirmi beş odayı mütecâviz sâhilhâne ile Akıntı Burnu'nda tehî ve on beş odadan ibâret Değirmenciyan'ın sâhilhânesi müsâ'id bulunduğu bi't-tahkîk anlaşılmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 8 Mayıs sene [1]335

Polis Müdîr-i Umumîsi

BOA. DH. *Komisyon-ı Mahsûs*, D. 1/337

- 263 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ İÇİN PARA GÖNDERİLDİĞİ

[Ermenilerin memleketlerine iadeleri için yüz bin kuruşluk havalename gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf]

9 Ş. 1337 (10 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Umûmî: 37806 **Şifre**

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 28 Nisan sene [1]335. Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri içün sevk mâddesinden yüz bin guruşluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 10 Mayıs sene [1]335
Nâzır Nâmına
Keşfî

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/124

- 264 -

MÜLTECİLERİN PARASIZ OLARAK SEVK EDİLMELERİ

[Müslim ve gayr-ı Müslim mültecilerin acil olarak Anadolu demiryolundan parasız olarak sevk edilmelerinin sağlanmasına dair Hariciye Nezâreti'nden İngiliz Yüksek Komiserliği'ne tahrirat]

8 N. 1337 (7 Haziran 1919)

Menâfi'-i âliyye-i memleketi der-pîş-i dikkat etmeyerek büyük bir gafletle bilâ-te'emmül Harb-i Umûmî'ye dâhil olan hükûmet-i sâbıkanın ale'l-husûs muhâcirîn işlerindeki icrâ'âtını şiddetle takbîh etmekde olan hükûmet-i hâzıra-i Osmâniyye bunu ta'mîr içün yerlerinden çıkarılıp ba'zı vilâyâta tehcîr ve teb'îd edilen ve dûçâr-ı mağdûriyyet olan Ermeni ve Rum muhâcirlerinden 276015 nüfûsunu (4,5) mâh zarfında ale'l-umûm vesâ'it-i nakliyyedeki buhrâna ve ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âdeye ve mevsimin muhâlefetine rağmen memleketlerine

i'âdeye ve ba'zı yerlerde kendilerine hubûbât ve tohumluk, âlât ve edevât-ı zirâ'iyye gibi mevâdd-ı i'âşe tevzî' ve melbûsât ve yatak ve emsâli malzeme-i beytiyye i'tâ edilmek sûretiyle esbâb-ı ma'îşet ve sıhhatlerini te'mîne atf-ı ehemmiyyet eylemiş ve meskenleri mevcûd olanların hânelerini pey-der-pey teslîm ve i'âdeye ve mesâkin-i mevcûdenin adem-i kifâyeti hâlinde her mahaldeki askerî barakalarla mebânî-i umûmiyyeye yerleşdirmek veyâhûd kendilerine inde'l-hâce çadır vermek sûretiyle de hüsn-i niyyetini tesbît ve insâniyete ve hayât-ı beşere olan hürmet ve merbûtiyetini ibrâza müsâra'at etmişdir. Henüz avdet etmemiş bulunanlar hakkında dahi devletin ma'lûm olan müzâyaka-i mâliyyesine rağmen ayn-ı mu'âvenât ve teshîlâtın i'mâl ve ibrâzı dahi sûret-i kat'iyyede mukarrer bulunmuşdur.

Hükûmet-i sâbıkanın her dürlü akl ve basîretden ârî olarak girdiği harb-i zâ'ilin netâ'ic-i mühlikesine en ziyâde vilâyât-ı şarkiyye ahâlîsi ma'rûz olmuşdur. Fî'l-hakîka vilâyât-ı mebhûse ahâlî-i İslâmiyyesi bir tarafdan Rusların seyl-i istîlâsı ve diğer tarafdan Ermeni çetelerinin pây-ı tahrîb ve tecâvüzü altında gayr-i kâbil-i tahammül bir vaz'iyyet-i elîmeye giriftâr olmuş ve Erzurum, Trabzon, Bitlis, Van vilâyetleriyle Erzincan sancağı ahâlîsinden bir milyonu mütecâviz nüfûs her dürlü vesâ'it-i sıhhiyye ve hayâtiyyeden mahrûm olarak dâhile doğru iltică mecbûriyetinde kalmışdır. Bu tecâvüzât-ı i'tisâfkârâne ile iltică mecbûriyeti mürûr-ı eyyâmla pek ziyâde müştedd olan mesâ'ib-i sâ'ire-i harbin inzimâmıyla İslâm mültecîlerden (701166) nüfûsun telef ve ziyâ'ını müstelzim olmuşdur. İşbu mikdâr telefât hükûmetin resmî kuyûdât-ı ihsâ'iyyesine müstenid olduğundan ma'lûmât-ı resmiyye hâricinde kalıb tahmînen üç yüz bine karîb nüfûsun dahi ilâvesi hâlinde yalnız sâlifü'z-zikr dört vilâyetle bir livâ ahâlisine â'id olmak üzere mikdâr-ı telefât yekûnunun (1.000.000)'a bâliğ olduğu görülür. Hâlbuki ahâlî-i merkûmenin ma'rûz olduğu sefâlet, telef olanların mikdârını zikr etmekle ta'rîf edilmiş olmaz. Belki esbâb-ı ma'îşet ve hayâtın noksânından dolayı zâten iltică etdikleri mahallerde dahi büyük bir ıztırâr-ı hayât imrâr edegelmekdeler iken kendilerinin hükûmet-i sâbıka tarafından tehcîr edilmiş olan Ermeni ve Rum emâkin-i metrûkesine bir fikr-i mantıkîye müstenid olmayarak yerleşdirilmiş olmaları hasebiyle bu kerre pek tabî'î bir hüsn-i nasâfet ve adâlete teb'an gayr-i Müslim muhâcirlerin kemâl-i müsâra'atla memleketlerine avdetlerinin te'mîn edilmesi netîcesi olarak iltică etdikleri mahallerden ihrâc edilip açıkda ve acınacak bir hâlde kalmış olmalarının dahi nazar-ı dikkate alınması îcâb etmekdedir. Hükûmet muhtâc-ı îzâh olmadığı üzere Rum ve Ermeni muhâcirleri hakkında mütehassis olduğu fikr-i adâleti bu mertebe zulm ve sefâlete ma'rûz olan İslâm muhâcir ve mültecîlerin muhâfaza-i hayâtı içün tatbîk ve isti'mâle ve binâ'en-aleyh her fedâkarlık yapılarak bu bîçâreleri dahî memleketlerine i'âdeye mecbûrdur. Hâlbuki vilâyât-ı şarkiyyeye vâsıl olan

yegâne tarîk Anadolu hutût-ı hadîdiyyesi olduğu gibi işbu hatt-ı hadîdin gerek Mardin ve Nusaybin'e müntehî olan aksâmının muntazaman işletilmemekde ve bu işletme mu'âmelâtının hükûmetin yed-i iktidârında bulunmamakta olması ve gerek Konya'ya kadar şimendüfer ucûrât-ı nakliyyesinin beş altı misline iblâğı ve Konya'dan i'tibâren Nusaybin'e kadar dahi tezyîd-i ucûrâtdan mâ-adâ ayrıca ma'denî akçe talebinde bulunulması mezkûr turuk-ı hadîdiyyeden hükûmetçe te'mîn-i istifâde imkânını nez' ve selb etmekde ve bi'n-netîce bâlâda derece-i sefâletleri îzâh olunan muhâcir ve mültecîlerin i'âdelerini müstahîl kılmaktadır. Bi'l-hâssa Urfa, Diyârbekir, Konya, Ankara, Adana, Mar'aş, Niğde, Sivas ve Kayseri havâlîsinde mütekâsifen mevcûd ve mikdâr-ı nüfûsu müdhiş bir yekûna bâliğ ve el-yevm bulundukları mahalde zîk-ı ma'îşet sâ'ikasıyla derece-i sefâletleri yevmen fe-yevmen tahammülsüz bir hâle vâsıl olan bu sefîl ve bîçâre kitle-i beşerin memleketlerine i'âde edilememeleri yüzünden kâmilen mahv u tebâh olmaları muhâtarası baş göstermekde olduğu gibi sefâlet ve ıztırârın tevlîd edeceği zarûret-i hayâtiyye ile taht-ı tazyîkinde bulundukları zîk-ı ma'îşeti ber-taraf etmek mecbûriyetinde kalan işbu ahâlînin el-yevm ikâmet etmekte oldukları mârru'z-zikr mahallerde takrîr-i âsâyiş husûsunda müşkilâta ma'rûz kalınmakda ve bu cihet dahi ayrıca mahall-i nazar görülmekdedir. Binâ'en alâ-zâlik Hükûmet-i Osmâniyye bu zavallı halkın şerh ve tafsîl kılınan sefâlet-i mütehakkıkalarının daha ziyâde iştidâd ve temâdîsine Düvel-i Mu'azzama-i Mü'telife mümessillerinin hissiyyât-ı âlî-cenâbânelerinin mâni' olacağına ma'tûf i'timâd ve kanâ'atini bi'l-izhâr ber-vech-i âtî teklîfâtının nazar-ı dikkate alınacağına ümîd-vâr olur.

Şöyle ki:

Mikdârı yüz binlere bâliğ olan İslâm mültecîlerle henüz memleketlerine avdet fırsatına mazhar olamayan mütebâkî Ermeni ve Rum muhâcirlerinin mevsim-i hâzır dâhilinde kâmilen me'vâ-yı kadîmlerine i'âdeleri zarûretinin kabûlü lâzım gelir. İşbu zarûret-i hâlin tesviyesi ise Müslim ve gayr-i Müslim mültecî ve muhâcirlerin tercîhan ve müsta'celen Anadolu hutût-ı hadîdiyyesince meccânen te'mîn-i sevk ve naklleri esbâbının istikmâline mütevakkıf olduğundan Hükûmet-i Osmâniyye bu bâbda îcâb eden mu'âmelenin sür'at-i îfâsına ma'tûf delâlet-i kıymetdârânelerinin Düvel-i Mü'telife mümessilîn-i kirâmınca şimdiye kadar her vesîle ile ibrâz edilegelen âsâr-ı insâniyyetkârânelerine bir zamîme-i fâ'ika ve cemîle olmak üzere a'mâli ve neticesinin kendisine teblîğ ve iş'âr edileceğine mutma'in olmağla kesb-i şeref eyler.

BOA. *HR. MÜ*, 5/326

- 265 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN YARGILANMASI

[Diyarbakır ve Mamuretülaziz gibi uzak vilâyetlerde tehcir sırasında suç işleyenlerin gözaltında bulundukları yerlerdeki divan-ı harblerde, divan-ı harb olmadığı takdirde Nizamiye Mahkemelerinde yargılanmaları için yerlerine sevklerinin uygun olacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf]

15 S. 1338 (9 Kasım 1919)

Sadâret 83
9 Teşrîn-i Sânî [1]335
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Nezâret'den Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'ne, Van, Bitlis, Erzurum, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı'na şifre

Zeyl 22 Mayıs sene [1]335 Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba'îdede îkâ' olunup der-dest-i tahkîk bulunan cerâ'ime â'id muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden iş'âr üzerine ba'zı ifâdât ve mütâla'âtı hâvi Dersa'âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti'nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ'da lede'l-kırâ'e Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle emsâlî vilâyât-ı ba'îdede vukû'a gelen tehcîr cerâ'iminden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdîrde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri içün yerlerine sevk ve i'zâmları münâsip görülerek riyâset-i müşârun-ileyhâ ile Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğât icrâ olunduğu, tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuş olmağla ona göre îfâ-yı mu'âmele edilmesi tavsiye olunur.

BOA. *DH. EUM,* 5/27

Bâb-ı Alî
Sadâret-i uzmâ
Mektûbî Kalemi
1388

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

8 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 718 numaralı tezkireye zeyldir. Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba'îdede îkâ' olunup der-dest-i tahkîk bulunan

cerâ'ime âid muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden karâr ve iş'âr üzerine ba'zı ifâdât ve mütâla'âtı hâvî Dersa'âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti'nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ'da lede'l-kırâ'e vilâyât-ı mebhûsun-anhümâda ve emsâlî memâlik-i ba'îdede vukû'a gelen tehcîr mesâ'ilinden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdîrde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri içün yerlerine sevk ve i'zâmları münâsip göründüğünün riyâset-i müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılınmış ve Harbiye ve Adliye Nezâret-i celîlelerine ma'lûmât i'tâ edilmişdir efendim.

Fî 10 Safer sene [1]338
Fî 4 Teşrîn-i Sânî sene [1]335

Sadr-ı a'zam Nâmına Müsteşâr
Bende
Rıf'at

BAO. *DH. EUM*, 5/27

- 266 -

ERMENİ FABRİKATÖRÜ MARDİROS'UN MALLARININ İADESİ İÇİN MAHKEMEYE BAŞVURMASI

[Harp sırasında tehcir edilen Mardiros'un fabrikasıyla ilgili davanın halli için Divan-ı Harb'in İzmir'e getirilmesine dair Meclis-i Vükelâ kararı]

22 Ra. 1338 (15 Aralık 1919)

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu : 593 **Müsta'celdir**
Târîhi : 21 Rebî'u'l-Evvel sene 1338
15 Kânûn-ı Evvel sene [1]335
Teblîğ Olunduğu Devâ'ir : Dâhiliye, Harbiye

Hulâsa-i Me'ali

Esnâ-yı harbde Sûriye taraflarına tehcîr edilen Mardiros Sarıyan nâmında bir Ermenînin Manisa ve Saray köyünde kâ'in Mensûcât fabrikalarında kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikrî ve Zekî ve Ahmed beyler tarafından gasb ve zabt ve dört seneden beri isti'mâl olunması yüzünden merkûmun bir milyon dört yüz küsûr bin liralık zarâr ve hasâra ma'rûz kaldığı beyânıyle bunun tazmîni zımnında gâsıbların İzmir'deki emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin taht-ı hacze aldırılması ve bu iş içün muhtelit bir komisyon

teşkîli ile mezkûr komisyona a'zâ sıfatıyla bir me'mûr ta'yîni İzmir İngiliz Mümessili cânibinden taleb olunduğu ve me'mûr ta'yîninden istinkâf olunduğu takdîrde kendilerinden ve Yunânîlerden teşekkül edecek komisyonca mes'ele halledilerek karârının Yunânîlere infâz etdirileceği istidlâl edildiği Aydın Vilâyeti'nden alınan telgrafnâmede beyân olunduğundan ve bu bâbda Hâriciye Nezâreti'yle cereyân eden muhâbereden bahisle istîzân-ı muâ'meleyi hâvî Dâhiliye Nezâreti'nden vârid olan tezkire okundu.

Karârı

Mardiros Sarıyan'a â'îd da'vânın halli içün muhtelit komisyon teşkîli ile taraf-ı hükûmetden oraya me'mûr i'zâmı şâyân-ı kabûl olamayup Çine'de müteşekkil İdâre-i Örfiyye Dîvân-ı Harbî'nin İzmir'e celbi ile dîvân-ı mezkûrca temşiyet-i da'vâ edilmesi münâsib olacağından Dîvân-ı Harb-i mezkûr re'îsi ile serî'an bi'l-muhâbere Dîvân-ı Harb'in İzmir'e celbi husûsunun Aydın Vilâyeti'ne li-ecli'l-iş'âr Dâhiliye ve Dîvân-ı Harb'in vâlîden da'vet vukû'unda İzmir'e azîmet etmesi esbâbının istikmâli husûsunda Harbiye nezâretlerine iş'ârı tezekkür kılındı.

Mustafa Reşîd İbrâhîm Mecîdî Ali Bey
Abdurrahman Şeref Mehmed Şerîf

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 217/593

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu : 473
Târîhi : 18 Muharrem sene 1338
Teblîğ Olunduğu Devâ'ir : Mâliye
14 Rebî'u'l-Evvel sene 1335

Hulâsa-i Me'âli

Esnâ-yı harbde Haleb ve Sûriye taraflarına tehcîr edilerek ahîran avdet etmiş olan Mardiros Sarıyan Efendi'nin Manisa'da ve Saray köyünde uhdesinde bulunan mensûcât fabrikalarının kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikri ve Hayrî Paşazâde Zeki Beyler ile Manisa'da Ahmed Efendi taraflarından gasb ve dört seneden beri ist'imâl edilmesinden dolayı bir milyon dört yüz küsûr bin lira zarâr ve ziyânı bulunduğunu iddi'â eylediği cihetle zarâr-ı mezkûrun te'mîn-i istîfâsı içün mûmâ-ileyhim uhdelerinde mukayyed emvâl-i gayr-ı menkûlenin netîce-i tedkîkât ve muhâkemâta kadar bey' ve ferâğın

müsâ'ade edilmemesi içün kayıdlarına hacz işâreti vaz' olunması İngiliz mümessil-i siyâsîsi tarafından iltimâs edilmiş olduğu beyânıyla bu bâbda cereyân eden muhâberâtı ve istifsâr-ı mu'âmeleyi mutazammın mahallinden vuku' bulan iş'ârdan bahisle ba'zı ifâdeyi hâvi Mâliye Nezâretinin 7 Teşrîn-i Evvel sene [1]335 târîhli ve 36 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Tezkire-i mezkûrede beyân olunduğu vechile muâmelât-ı tasarrufiyenin hacz kanûnundan başka bir sebeble te'hîrine mesâğ-ı kanûnî olmadığından ve te'mîn-i hukûk içün turuk-ı kânûnîyyeye tevessül imkânı mevcut bulunduğundan ona göre îfâ-yı muktezâsının mahalline teblîği husûsunun Nezâret-i Müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılındı.

Mehmed Şerîf **Mustafa Reşîd**

İbrâhim Mecîdî **Abdurrahmân Şeref**

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 217/473

- 267 -

RUM VE ERMENİ AHALİYE TECAVÜZATTA BULUNULDUĞU İDDİALARININ ASILSIZ OLDUĞU

[Tehcirden sonra yerlerine dönen Rum ve Ermenilere tekrar yer değiştirmeleri için Müslüman ahalinin baskı ve tecavüzatta bulunduğuna dair yalan haberler yayıldığı ve bu haberlerin asılsız olduğu hakkında gayr-i Müslim ahali tarafından Erkân-ı Harbiyye'ye gönderilen tahrirat suretlerinin gerekli yerlere ulaştırılmasına dair Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire]

17 Ra. 1338 (10 Aralık 1919)

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be: 2
Numro: 5021

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Sivas'da Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrûd tahrîrât ile merbûtâtı takdîm-i huzûr-ı devletleri kılınmışdır. Muhtelif unsurların âsâyişe

müte'allik olarak verdikleri beyânnâmeler sûretlerinin îcâb edenlere iblâğı menût-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

17 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]338 ve
Fî 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]335 Harbiye Nâzırı

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Üçüncü Kolordu-yı Hümâyûn
Kumandanlığı
Ş. 1 **3 K. Kumandanı Mîralay Salâhaddîn Bey**
5478 **tarafından Sivas 12/11/[1]335**

Harbiye Nezâret-i Celîlesine

8/10/[13]35 târîh ve bilâ-numro şifreli emr-i nezâretpenâhîlerine cevâbdır.

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hıristiyanlara tecâvüz edilmekde olduğu şâyi'asının tekzîbini hâvî Tokad, Erba'a, Kavak, Çarşamba, Merzifon, Vezîrköprü mahallî cemâ'at-i gayr-i Müslime mu'teberânının imzâlarıyla makâmât-ı âliyyeye yazılan tahrîrâtın sûretlerinin aynen ve leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Üçüncü Kolordu Kumandanı
Salâhaddîn

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

Sûret

Vezîrköprü'den

Memleketde ikâmet ve ba'de't-tehcîr avdet eden Ermenilerle Rumların ileride tehlikeye ma'rûz kalacağından bahsle tekrâr hicret içün tehdîdler ile icbâr edilmekde oldukları hakkında bugünlerde istihbâr etdiğimiz havâdis külliyyen asılsız olup cümle vatandaşlarımız tarafından hürmet ve mu'âvenet görmekde olduğumuz cihetle şüyû'ât-ı mezkûreyi kat'iyyen tekzîb ve vatandaşlarımız mukâbil hürmetimizi huzûr-ı sâmîlerine de arz eyleriz fermân.

Vezîrköprü Rum Milleti Nâmına
Metrepolid Vekîli
Murâd

Ermeni Milleti
Agop Dereciyan

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Tokad'dan **Sûret**

Anadolu'da meskûn ahâlî-i Hıristiyâniyye'nin gûyâ ahâlî-i İslâmiyye tarafından taht-ı tehdîdde bulunduğuna ve sâ'ireye ve evrâk-ı havâdisde neşriyyât bulunduğu ma'a't-te'essüf işidiliyor. Öteden beri Rum ve Ermeni vatandaşları hukûkuna ez-her-cihet ri'âyetkâr bulunan anâsır-ı İslâmiyye'den mâl ve cânımızı ez-her-cihet emîn olduğumuzdan bir fikr-i sakîm-i mahsûs olan böyle bir neşriyâtı bütün kalbimizle tekzîb ederiz. Bulunduğumuz sâye-i celîl-i Osmânî'de ile'l-ebed bu sûretle idâme-i hayât maksadımız bulunduğunun ve Anadolu, Rum ve Ermeni teb'a-i şâhânesinin hiç bir tarafın maksad-ı siyâsiyyesine âlet olmasına rızâmız olmadığının âlem-i medeniyyete karşı i'lâmını istirhâm eyleriz.

Mihran Genç Agobyan **Nikola Dimitriyadis**

Haralambos Lazar **Haci Ohanik Seroyan**

Giyork Mercemciyan

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be
Numro
Merzifon'dan **Sûret**

Anadolu'nun ba'zı mahallerinde milel-i Hıristiyâniye'nin dûçâr-ı tecâvüz ve bu sebeble mecbûr-ı hicret olduklarının İstanbul muhîtinde işâ'a edildiği istihbâr kılınmışdır. Hâlbuki üç mâhdan beri gerek kasaba ve gerek kurâda ve yollarda emn ü âsâyişin ber-kemâl bulunduğunu ve anâsır-ı Müslime ile aramızda hüsn-i mu'âşeretin şâyân-ı şükrân ve memnûniyyet bir hâlde bulunduğu arz olunur.

Ermeni Kilisesi Cem'iyyeti
Re'isi
Matobi Keşişyan

Rum Kilisesi Cem'iyyeti
Re'isi
Yanko Yovanidi

Papas **Hristo**

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be
Numro **Sûret**

Erba'a'dan

Mâl, nâmûs ve hayâtımızın taht-ı emniyetde bulunmadığına ve Kuvâ-yı Milliyye'ye imdâd etmediğimiz takdîrde bu havâliyi terke mecbûr edildiğimize dâ'ir İstanbul'da işâ'a olunan havâdislere karşı izhâr-ı esef ve nefret eyleriz.

Hükûmet-i seniyyenin şefkat ve re'fetini bilâ-tefrîk-i cins ve mezheb umûmumuz üzerine seyyânen hükm ve İslâm unsurunun vakâr ve hüviyeti, mukaddesâtımızı vikâyeye kâfî olduğundan bu gibi işâ'âtdan dolayı kardeş gibi geçinmekde bulunduğumuz Müslümân vatandaşlarımız karşısında bir hiss-i hicâb duymakda bulunduğumuzu arz eyler ve keyfiyyetin matbû'ât vâsıtasıyla i'lânını ricâ eyleriz.

Erba'a Rum ve Ermeni Mu'teberânı

Andon Lefter **Sürmeciyan** Rum Cem'iyyeti Rûhânîsi
Ağya
Foço Mandesi **Nikola Yedis** Ermeni Cemâ'ati Re'îsi
Kırca Bıyıkyan **Ohanyan**

Dimitri Andonyadis **Yovanaki Lefter Badis**

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi

Sûret

Kavak'dan

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hıristiyanlara tecâvüz ve ta'arruz edildiği hakkında deverân eden şâyi'âtın külliyyen hilâf-ı hakîkat olduğunu nâhiyemizin her tarafında sükûn ve âsâyişin ber-devâm bulunduğunu ve nâhiyemiz dâhilinde mevcûd on sekiz pâre Hıristiyan köylerinden hiç bir ferdin hiç kimse tarafından dûçâr-ı tehdîd ve tazyîk olmadığını tasdîkan arz eyleriz.

Terzi **Vasil** Çoban oğlu **Yorgi** Doskalos oğlu **Emerdis**
Sava oğlu **Yozan** Papas **Papa Makaryos** Kadem oğlu **Yordan**
Ayvaz oğlu **Lazari** Demirci **İsak** Usta Çakal oğlu **Yovan**
Çoban oğlu **Panka**
mahdûmu **Hristaki**

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be
Numro **Sûret**

İbrâ-yı şekâvete her ciheti müsâ'îd ve milel-i muhtelifeyi hâvî olan Çarşamba kazâsında bundan üç mâh evveline kadar eşkiyâların ta'arruzundan ve bâğiyâne hareketlerinden cân ve mâlımız taht-ı tehlikede zirâ'at ve ticâretimiz âtıl bir hâlde kalmış ve korulardan hayvânâtımız sürüsüyle aşırılmakda bulunmuş iken mürâca'at-ı vâkı'a ve istirhâmımız üzerine ilâve-i vazîfe olarak kazâmız kâ'im-i makâmlık vekâletine ta'yîn ve bundan bir mâh evvellerine kadar îfâ-yı vazîfe eden Çarşamba mıntakası ve Otuz sekizinci Alây Kumandanı Binbaşı Kemâl Bey'in gece gündüz istihkâr-ı hayât edercesine âdetâ bir jandarma neferi gibi ibrâz etdiği mesâ'î-i fedâkârânesi ve hiç bir sûretle silâh isti'mâline lüzûm ve hâcet bırakmayarak ve hiç bir ferd ve milleti tefrîk etmeyerek seyyânen âdilâne ve müdakkikâne harekâtı ve tedvîr-i umûrdaki kiyâset ve fa"âliyeti eseri sâyesinde umûm eşkiyâları karınca gibi nâtuvân bir hâlde dâ'ire-i itâ'ata idhâle icbâr eylemiş ve umûm kazâ halkına hükûmetin her vakt bir eb-i müşfik gibi hâmî ve hâris olduğunu bi'l-fi'l göstererek isbât etmiş ve herkesi zirâ'at ve ticâretde kemâl-i emniyyetle iştigâl etdirmeğe ve kazâyı teftîş eden İngiliz Mümessili Kumandan Mösyö Pernenli cenâblarının da fevkâ'l-âde nazar-ı takdîr ve tahsînini celbe muvaffak olmuşdur. Âşâyiş-i mahalliyyenin hüsn-i muhâfazasına ve istirâhat-i âmmenin idâmesine hâdim ve isticlâb-ı da'avât-ı hayriyye-i hazret-i pâdişâhiye sâ'î ahlâk-ı müstahsene ve etvâr-ı müstakîme ile muttasıf bu gibi her göze görünmeyen ve ismi bilinmeyen gayyûr tecrübe-dîde-kâr, âzmûde bir zâtı yetişdiren hükûmet-i celîle-i muhteremeye karşı Çarşamba kazâsı ahâlîsi ebediyyen medyûn-ı şükrân olduğunu ve mûmâ-ileyh Kemâl Bey'in hidemât-ı vâkı'a-i meşhûresini takdîren muhterem cerîdenizin hak-gû sütunlarında münâsib bir kalemle dercine ve cins ve mezheb tefrîk edilmeksizin kardeş gibi emniyet ve i'timâd-ı tâmme dâ'iresinde mıntakamızda yaşamakda olduğumuza teşekküren hakîkat-i hâlin i'lânına delâlet buyurulmasını idâre-i muhteremenizden insâniyet nâmına istirhâm eyleriz efendim.

15 Teşrîn-i Evvel sene [13]35

Ermeni tüccârından **Artin**
Çarşamba Rum Metropolidi
Vekili
Ermeni esnâfından **Sergi**

Ermeni tüccârından **Levan**
Ermeni Mahallesi Muhtârı
Namına
Çarşamba Belediye Re'îsi
Hüseyin

Ermeni milletinden kuyumcu
Abram

Bâlâdaki mühürler kazâ eşrâf ve mu'teberânının mühr-i zâtîleri.
Dâ'ire-i Belediyye-i Çarşamba

BOA. *HR. MÜ*, 71/11

- 268 -

HUKUK MÜŞAVİRİ MEHMET MÜNİR BEY'İN ERMENİ FAALİYETLERİ VE TEHCİR SEBEPLERİ HAKKINDAKİ RAPORU

[Ermenilerin memleketi bir bomba deposu haline getirdikleri, düşman devletlerle işbirliği yaparak katliam ve mezalim yaptıkları ve böylece mahalli halkın düşmanlığını kazandıkları, bundan dolayı bazı bölgelerdeki Ermenilerin başka yerlere yerleştirilmelerinin kararlaştırıldığı, bu esnada Ermenilerin genelinin yerlerinin değiştirildiği, bazı yerlerde tehcirin iyi uygulanamadığı, emirlere aykırı hareket edenlerin Divan-ı Harb'e verildikleri, tehcirden bütün milletin sorumlu tutulduğu, halbuki Ermenilerin bu vesile ile kendi işledikleri cinayetleri örtbas etmek ve kendilerini masum göstermek istedikleri ve bu propagandada başarılı oldukları,

Ermenilerin propagandalarını yaptıkları gibi ihtilalci sosyalist olmadıkları, bunların emperyalist bir politika takip ettikleri hususlarında hazırlanan rapor]

1920

Ermeni komitelerinin Osmânlı Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü‘ etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz‘iyetleri ve Memâlik-i Osmâniyye'deki teşkîlât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânlı sıfatıyla kâbil-i te’lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneye ictisâr ile envâ‘-ı cinâyât-ı fecî‘a îkâ‘ etmiş oldukları yukarıda hülâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehrlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu‘âvenet bulunan komiteler ile bunlara mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye’nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i‘timâddan istifâde ederek bir tarafdan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu haline getirmeleri ve diğer tarafdan muhâsım devletler ile tevhîd-i fa‘âliyyet ve mesâ‘î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb‘ûsları, mütefekkirleri bulunduğu hâlde düşman ordularına giderek bi'l-fi‘l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsûsluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve tedârikât-i ihtilâliyyede bulunmaları ki - sahne-i harbden pek uzak olan ve aslâ ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit - ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a‘zâmı yerli ve tâbi‘iyyet-i Osmâniyye'yi hâ’iz Ermenilerden

müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslimeye karşı târîh-i insâniyyetde bu âna kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı fâ'illerine karşı bütün rûhuyla la'nete mecbûr edecek olan envâ'-ı kıtâl, mezâlim ve şenâyi' irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlîsinin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir tarafdan emniyet ve âsâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer tarafdan ahâlî-i İslâmiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyeti der-piş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksâdıyla ba'zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu'ayyenede iskân edilmeleri takarrür eylemiş idi. Bi'z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu'âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilerek menâtık-ı harbiyyedeki Ermenilerin ale'l-umûm teb'îd edilmeleri vehleten şâyân-ı mu'âhaza görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliye addettikleri mekâsıdı istihsâl uğrunda tamâmiyle mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû' bulacağı bi't-tab' ma'lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-günâhları tehcîrden kurtarmak içün hükûmete ihbârâtda bulunmamış olması ve harbin pek serî' bir sûretde inkişâf etmekde olan safahâtı arasında arîz ve amîk tedkîkâtda bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkaten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebyîni adîmü'l-imkân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe ma'rûz bırakabileceği nazar-ı i'tibâra alınırsa tehcîr mu'âmelesinin (en masse) tatbîkindeki zarûretde şübhe kalmaz. Tehcîr mu'âmelesinin ba'zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkat netîcesinde ma'a't-te'essüf anlatılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me'vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî samîmiyet-i tâmme ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve me'vâ-yı kadîmlerine yerleşdirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta'kîb edilmiş maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden dûçâr-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkin ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harblere teslîm edilerek muhâkeme edilmekde bulunmuşdur. Halbuki işbu tehcîr keyfiyetinden dolayı Türklere karşı envâ'-ı isnâdâtda bulunmakda ve esâsen îcâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû' bulan sû-i isti'mâlâtdan dolayı bütün bir milletin mes'ûl tutulması husûsunda arzular izhâr edilmekdedir. Fi'l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma'lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı yukarıda ta'dâd edilen cinâyâtı îkâ' etdikleri sırada

her dürlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yapdırdıkları propagandalar ve neşriyât ma'a't-te'essüf hakîkat-i hâle tamâmıyla vâkıf olmayan zevâtın iğfâlini intac eylemiş ve Avrupa'da ba'zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniyi mazlûm görmeğe başlamışlardır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebâtda bulunmuşlar ve hattâ ma'hûd komitelerini bir ihtilâlci sosyalist komitesi gibi *"Internationale"* e idhâl etmişlerdi. Son zamanlardaki vukû'ât ve hâdisât-ı âlemden istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek içün Cermen sosyalistleri nezdinde eskiden beri Sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek Memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb etdikleri fecâyi'-i gûnâ-gûnu ya tamâmen setr veyâhûd o fecâyi'den bir kısmına gûyâ Sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garb'ı ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i'timâdı sû-i isti'mâl ile îkâ' etdikleri envâ'-ı şekâvet ve en fecî' cinâyetleri cihân demokrasisi huzûrunda bir Sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyi' memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma'lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlci sosyalist değil hûnhâr birer bâği olduklarına âlem-i medeniyyetce kanâ'at hâsıl olacakdır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek bir takım vukû'ât-ı cedîde zikredilebilir. Şöyle ki: Eğer bunlar iddi'âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni Hükûmeti'ne sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin tamâmen müfrit nasyonalistler misillü hareket etmekde ve kendileri ırken ve kanâ'aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi'iyyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîke sâ'î olmakdadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü makâsıd-ı hasîseye tebe'iyetle bu kadar cinâyât-ı şenî'ayı irtikâb etdikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâkî' isnâdât her ne olursa olsun er geç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacakdır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bu gün Türk efkâr-ı umûmiyesi yüz binlerce İslâm'a karşı envâ'-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve bu ef'âl-i şenî'leri Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan cânîlerin müstehak oldukları mücâzâta dûçâr edilmelerini milel-i mütemeddineden taleb ediyor.

BOA. *HR. HU,* Kr. 173/5

- 269 -

PİSKOPOS KENDİFYAN'IN DİYARBAKIR'DAN ERMENİ FAALİYETLERİYLE İLGİLİ MEKTUBU

[İstanbul'dan Diyarbakır'a giden Piskopos Kendifyan'ın doğudaki Ermeni faaliyetlerinden bahsederek; Adana ve Mersin'de olduğu gibi Diyarbakır'da da cemiyetlerinin bir şubesini açtıklarını, İngiliz ve Fransız teftiş memurlarının da kilisede tertip ettikleri mitinge katıldıklarını ifade eden Ermeni Patriği Zaven Efendi'ye gönderdiği mektup sureti.]

1920

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Numro: 2

Mektûb Sûreti

"Diyârbekir'de kilisenin ilerisinde Zeyd mevki'inde dört komite birleşdi. Adana ve Mersin'de teşekkül eden cem'iyetimizin şu'besini burada açmağa muvaffak olduk. Ma'lûm olan DR kimse buraya geldi çok memnûn olduk. Perşembe gecesi sâ'at sekizde kililesede çan çalındı. Süryânî ve Ermeni sevgili milletimiz geldiler. Müzâkere olundu Cum'a ertesi günü akşam sâ'at on birde müzâkere ikmâl edildi. Müttefikimiz Fransız generalinin mevki'i hâzırlandı. Burada bulunan iki papas da bulunmuşdur. Haleb'deki kuvvetli çetelerimiz Diyârbekir'e gelince size muvaffakiyetlerimizi bildireceğim.

Evvelki Taşnaklar gibi değil, bunların sözü ve özü birdir. Bundan böyle Osmanlıların FNARLS ya'nî ışıkları baş aşağı oldu. Bizim ışıkları muvaffakiyetleri yakında size yazacağım. Oraların ışıklarından çok memnûn olduk. Şarka icrâ-yı şâdmânî ediyoruz. Diyârbekir'de Bedros Zarşiyan'ın Beyoğlu'nda Sakızağacı'nda Ermeni Katolik Ruhbânhânesi'nde Çercis nâmındaki şahsa göndermek istediği mektûbda şu cümleler vardır:

"İslâmların yakında sonunu görürüz. Bize nasıl yapdılarsa bizim de onlara öyle mukâbele etmekliğimiz zamânı geldi. Adana'dan iki papas tebdîl-i kıyâfetle oraya gelmişlerdir. Ermenilerin küçük yortuları günü kilisede miting akd edilecekdir. İngiliz teftîş me'mûrları buraya gelip gidiyorlar. Fransız müfettişleri de geliyor. Onlar bizim hayatımızı taht-ı te'mîne aldılar. Ermeni murahhası 6.600 lira getirdi. Gerek fukarâya gerek ma'lûm olan cem'iyetlere tevzî' edildi. Parayı getiren piskopos KYAVDDR Piskopos Patrik Zaven Efendi'nin milletinin âtîsini düşünmeyerek hükûmete aleyh-dâr yanlış bir siyâset ta'kîb ve kendisini âdetâ buralara nefy etdiğini söylemişdi". Mektûbu

vazîfe ve maksadını ifhâm etdiğinden her tarafa teyakkuz emr edilmişdir. Kilisede yeri hâzırlanan ceneral denilen zâtın Miralay Norman olduğu kaviyyen istidlâl olunuyor. Çünki Piskopos Norman'ın ceneral olduğu ve AAEH'deki ve ADEH sini söylemişdi. Küçük Yortu 18 Kânûn-ı Sânî sene [13]36 târîhine tesâdüf eyliyor. Norman da o gün burada bulunabilecekdi. Norman Mardin'de iken DH Diyârbekir'de bir ay kalmayacağını bildirmişdi. Bu ma'lûmâtlar Norman'ın işgâle vesîle îcâdı içün geldiği kanâ'atini tevlîd etmişdir.

Evvelce ahâlînin galeyânına rağmen Diyârbekir'e seyâhâtine müsâ'ade edilmiş ve Siverek'e kadar gelmiş iken bu seyâhatin mektûb mütâla'asıyla alâkadar görülmesi ve ahâlinin devâmlı galeyânı hasebiyle Norman'a Siverek'den Urfa'ya dönmesi lüzûmunu teblîğ ettiğim nezârete arz edilmişdi. Diyârbekir Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyyeti de pek MZK müdellel bir telgraf yazarak Norman Urfa'ya dönmesini Diyârbekir'e değil çete kuvâ-yı muntazamasıyla gelmek istese bütün mevcûdiyetleriyle müdâfa'a edeceklerini bildirmişler ve Mar'aş sancağında yapılan Ermeni mezâlimini de protesto etmişlerdir.

16/1/[13]36

PİSKOPOS KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ GÖNDERİLECEĞİ

[Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine yazdığı mektubun Diyarbakır'da olduğuna ve fotoğrafının posta ile gönderileceğine dair Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye'den Harbiye Nezâreti'ne şifre telgraf]

28 Ca. 1338 (18 Şubat 1920)

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Şu'be: 2

Diyârbekir'de:

On üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâret-i celîlesine mevrûd Fî 18 Şubat sene[1]336 târîh ve 508 numrolu şifre sûretidir.

C:

Piskopos Kendifyan'ın mektûbu Diyârbekir vilâyeti'ndedir. Ahz edilecek fotoğraf posta ile takdîm edilecekdir. Ancak postanın ahvâl-i hevâ'iyye dolayısıyla iki aydan evvel İstanbul'a vâsıl olamayacağını tahmîn ediyorum.

Mektûbda polis müdîrinin ifâdesine göre Kendifyan'ın me'mûriyyet-i rûhâniyyesine â'id damga da mevcûddur. Polis Müdîriyeti kasasında mahfûzdur.

Fî 18 Şubat sene [1]336

KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ GÖNDERİLMESİNİN GECİKECEĞİ

[Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine gönderdiği mektubunun Hakimiyyet-i Milliyye gazetesinde neşri üzerine, patrik tarafından tekzip edilen mektubunun fotoğrafının gelmesi gecikeceğinden,durumun Osmanlı matbuatıyla açıklığa kavuşturulması hakkında Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be: 2
Numro: 814

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Dersa'âdet'den Diyârbekir'e giden Piskopos Kendifyân'ın ahvâli âsâyişiyle ehemmiyetli bir sûretde alâkası olan bir mektûbu On üçüncü Kolorduca elde edilmiş idi. Mektûbun sûreti merbûtan takdîm kılınmışdır. Ankara'da münteşir Hâkimiyyet-i Milliyye gazetesinde bu mektûbun intişârı üzerine Ermeni Patriki Zaven Efendi Rumca Proleodos gazetesiyle tekzîb etmiş ve on beş gün zarfında aslının fotoğrafisi neşr edilmediği halde hilâf-ı hakîkat olduğunu i'lân etmişdir. Bunun üzerine mektûbun fotoğrafisinin irsâli On Üçüncü Kolordu'ya yazılmış idi. Almanın cevâb sûreti merbûtan takdîm kılınmışdır. Mektûb aslının vürûdu gecikeceğinden bu cevâba müsteniden Matbu'ât-ı Osmaniyye ile keyyfiyetin tevazzuhu muvâfık gibi mütâla'a edilmekde ise de muktezâsı menût-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Cemâziye'l-âhir sene [13]38 — Harbiye Nâzırı
ve Fi 25 Şubat sene [13]36

BOA. *HR. MÜ*, Kr. 57/4

- 270 -

TEHCİR OLAYINA KARIŞMIŞ OLUP, HALEN TUTUKLU OLANLAR HAKKINDA UYGULANACAK MUAMELE

[Hıristiyan Osmanlı teb'asının tehcirinden doğan mesuliyet meselesinin milletlerarası bir nitelik arz ettiği, bu olaylara karışmış ve halen müttefik devletler nezdinde tutuklu bulunan şahıslara yapılacak muamele hakkında Sulh Konferansınca bir karar alınmadan vaki olan talebi kabule imkân olmadığı yolunda İngiliz Fevkalade Komiserliği'nden Hariciye Nezâreti'ne gelen takrir.]

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Tercüme Odası
Umûmî: 18040
Husûsî: 139

İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nden Vârid olan 25 Şubat [1]920 târîhli ve 2588 numrolu takrîrin tercümesidir.

7 Şubat târîhli ve 46/20406 numrolu takrîr-i âsafânelerine cevâben ve şimdi aldığım ta'lîmâta atfen hükûmet-i metbû'amın Hıristiyan Osmanlı teb'asının harb esnâsında tehcîr ve taktîlinden münba'is mes'ûliyet mes'elesini bir mes'ele-i beyne'l-milel add ve telakkî etdiğini beyân ederim. Binâ'en-aleyh tehcîr ve taktîl işlerinde zî-medhal olmakla maznûn ve el-yevm Düvel-i Mü'telife nezdinde mevkûf bulunan eşhâs hakkında yapılacak mu'âmeleye dâ'ir Sulh Konferansınca bir karâr ittihâz edilinceye kadar senâverlerince mârru'z-zikr takdîr-i âsafânelerinde vâki' olan talebe mümâşâta imkân yokdur.

BOA. *HR. MÜ*, 8/342

- 271 -

İNGİLİZ SİYASİ MÜMESSİLİNİN AHMED REFİK İÇİN AF TALEBİ

[Bolu Asker Alma Şubesi Yazıcısı Ahmed Refik Efendi'nin, Ermenilere iyi muamelesinden dolayı serbest bırakılması için İngiliz Siyasi Mümessilliğinden iltimas isteğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e arz.]

18 Ş. 1338 (7 Mayıs 1920)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Komisyon-ı Mahsûs

Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâretpenâhîye

Ma'rûz-ı çâkeri kemîneleridir

Tehcîr cürmünden dolayı Divân-ı Harb-i Örfîce beş sene müddetle habse mahkûm edilen Bolu Ahz-ı Asker Şu'besi yazıcılarından Ahmed Refîk Efendi'nin esnâ-yı vazîfesinde ve tehcîr sıralarında Ermenilere hüsn-i mu'âmeleyi şi'âr edinmiş ve birçok zavallıyı muntazır oldukları avâkıb-ı fecî'adan tahlîse delâlet eylemiş olduğundan bahsle tahliyesi esbâbının te'mîni İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden iltimâs edilmekde ise de hükme mukterin olarak dûçâr-ı cezâ olanların tahliyesi haklarında afv-ı âlî istihsalinden başka çâre olmadığına binâ'en iktizâsının îfâsı menût-ı müsâ'ade-i sâmiyye-i fehîmâneden bulunmakla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

18 Şaban sene [1]338
9 Mayıs sene [1]336

Dâhiliye Nâzırı Vekîli Nâmına
Müsteşar

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs*, 3/41

- 272 -

ERMENİLERİN VERGİDEN MUAF OLMASI

[Harb-i Umumi'de nakledilen ve eski yuvalarına geri dönen Ermenilerin bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Şurâ-yı Devlet'ten Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

25 Ş. 1338 (14 Mayıs 1920)

Şûrâ-yı Devlet
Numro: 39380
431

Dâhiliye Nezâreti'nin Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan 27 Eylül sene [1]335 târîhli ve 9556/1521 numrolu tezkiresi Mâliye ve Nâfi'â Dâ'iresi'nde kırâ'at olundu.

Mezkûr tezkirede Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl edilip ahîren memleketlerine avdet eden mehcûrînin 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâme mucebince sâ'ir tekâlîf ve rusûmdan olan deynleri misillü tarîk

bedel-i nakdîsi bakâyâsından kezâlik üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â'id emlâk, arâzî ve temettü' vergileriyle küsûrât-ı munzamasından ma'fuv tutuldukları gibi tarîk bedel-i nakdîsinden ma'füviyetleri lâzım gelip gelmeyeceği İstanbul Vilâyeti Vekâleti'nden istifsâr olunmuş ve avdet eden mehcûrîn ile vilayât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba'zı tekâliften ma'füviyetine dâ'ir 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâmenin birinci mâddesinde "Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl ve tehcîr edilen efrâd ile esnâ-yı tehcîrde sed edilmiş olan müessesat-ı dîniyye ve ilmiyye ve hayriyyenin gerek tehcîrden evvelki ve gerek müddet-i tehcîre müsâdif senelere â'id bi'l-cümle tekâlîf ve rusûmdan olan borçları kâmilen afvedilmiştir" denildiği gibi tarîk mükellefiyyet-i nakliyyesi hakkındaki kânûn-ı muvakkat ahkâmına nazaran da bu mükellefiyet vilâyet dâhilinde mütemekkin bulunmakla sâbit olup bir vilâyetden tehcîr edilen ve binâ'en-aleyh sinîn-i mezkûrede memleketinde mütemekkin bulunmayan ahâlînin tarîk bedellerinin tahakkuk ettirilememesi tabî'î bulunduğu cihetle mehcûrînin tehcîrden evvelki senelere â'id tarîk bedelâtından olan deynlerinin afv edilmesi ve müddet-i tehcîre müsâdif seneler içün de tarîk bedeli tahakkuk ettirilmemesi lâ-büd ise de salifü'z-zikr karârnâmenin ikinci mâddesinde mehcûrînin üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â'id emlâk, arâzî, temettü' vergileriyle küsûrât-ı munzamasından ma'fuviyetleri muharrer olup mezkûr senelere â'id tarîk bedel-i nakdîlerinin afvına dâ'ir bir kayd ve sarâhat bulunmadığından tekâlîf-i sâ'ireye kıyâsen bunların da afvını yoksa mehcûrînin memleketlerine avdetleri târîhinden i'tibâren tarîk bedellerinin de tahakkuk ettirilmesi mi lâzım geleceğinde tereddüd edilmiş olmakla Şûrâ-yı Devletçe keyfiyyetin bi't-tedkîk bir karâra rabtı lüzûmu der-meyân kılınmıştır.

Îcâbı te'emmül olundu. Avdet eden mehcûrîn ile vilâyât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba'zı tekâlîften ma'fuviyeti hakkındaki 6 Mayıs [1]335 târîhli kararnâmenin birinci mâddesi bâlâda zikr olunduğu üzere mutlak olarak muharrer bulunmasına nazaran mehcûrînden gerek tehcîrden evvelki zamân ve gerek müddet-i tehcîr içün tarîk bedel-i nakdîsi aranılmaması îcâb edeceği tabî'îdir. İkinci mâddede üç yüz otuz dört ve otuz beş ve otuz altı senelerine â'id olarak istisnâ edilen vergülerin envâ'ı zikr ve ta'dâd olunmak sûretiyle takyîd ve tahsîs edilmiş olmasına göre mezkûr vergiler hâricinde kalan rusûm ve tekâlîfin istîfâsı îcâb edeceği bâdî-i emrde mütebâdir-i hâtır olmakda ise de istîlâya uğrayan mahaller ahâlîsinin üç yüz otuz beş senesine â'id tarîk bedel-i nakdîleri Dâhiliye Nezâreti tarafından kaleme alınmış olan 28 Ağustos sene [1]335 târîhli karârnâme ile afv edilerek bunun sene-i hâliye tarîk bedelâtına da

teşmîline müterettib mu'âmelenin der-dest-i îfâ bulunduğu ve tarîk bedel-i nakdîsinin idâre-i husûsiyyeye mevdû' vâridât cümlesinden olmasıyla Mâliye Nezâretince kaleme alınmış olan salifü'z-zikr 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnâmenin esnâ-yı tanzîminde bu cihet nazar-ı dikkate alınmamış olduğu verilen îzâhâtdan anlaşılmış ve mehcûrîn ale'l-ekser memâlik-i müstahlasa ahâlîsinden olarak mahâll-i sâ'ire mehcûrîni nisbeten kalîl bulunmuş olmasına ve istihlâs münâsebetiyle mehcûrînin kısm-ı a'zamı sinîn-i ahîre tarîk bedel-i nakdîsine müte'allik ma'fuviyetden müstefîd olduğu hâlde diğer bir kısmının devâm-ı mükellefiyyeti îcâb-ı ma'delet ve müsâvât ile gayr-ı kâbil-i te'lîf bulunmasına ve esâsen mehcûrînin harb-i zâ'ilde dûçâr oldukları mesâ'ib ve mezâhime nazaran tarîk bedel-i nakdîsi ma'fuviyetinin umûm mehcûrîne teşmîli esbâbının istikmâli lüzûmunun arzı tezekkür kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

25 Şaban [1]338
15 Mayıs [1]336

Azadan	Azadan	Azadan
Ziyâüddin	**Edhem**	(...)
Azadan	Azadan	
(...)	(...)	

Mâliye ve Nâfi'a Dâ'iresi Reis-i sânîsi
Ali (...)

BOA. *DH. SYS*, 53/2

İNDEKS

Abbâs Hilmi Paşa, Hidiv, Yataklı Vagonlar Müfettişi 132
Abdullâh Efendi, ekmek tevzî me'mûru 198
Abdülahad Nûrî Bey, Sevkiyât Müdürü 135
Acıçeşme 197
–sokağı 200
Adana 24, 58, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 82, 85, 87, 117, 121, 127, 128, 134, 138, 141, 157, 171, 176, 230, 248, 260
–Emvâl-i Metrûke İdâre Komisyonu Riyâseti 62, 63, 123
–vilâyeti 20, 30, 35, 45, 50, 83, 158, 188, 227, 235
Adapazarı 126
Adliye Nezâreti 183, 189, 191, 237, 239, 240, 242, 243, 244, 249, 250
Ahâlî-i Hıristiyâniyye 254
–İslâmiyye 253, 254, 255
–Müslime 161, 258
Ahmed Bey, İzmir tüccârı 250
Ahmed Refîk Efendi, Bolu Ahz-ı Asker Şubesi Yazıcısı 264
Ahmed Rüstem Bey, Vaşington Sefiri 17
Akçakoyun İstasyonu 92
Akıntı Burnu 245
Aksaray 41
Akşehir 112, 125
Alanca, karye 209
Alayund, Kütâhya 96
Ali (...?...) Mâliye ve Nâfi'a Dâ'iresi Reis-i sânîsi 266
Ali Bey, Kadırga Hastahânesi Memuru 200
Ali Fikrî, İzmir tüccârı 250
Ali Hasan, Ali oğlu, Giresunlu 88
Ali Münîf 23, 35, 36, 40, 41, 49, 52, 53, 54, 64, 66, 67, 68, 79, 127
Ali Rızâ Bey, Telgraf Nezâreti Şef Muâvini 198
Aliye, Cihângîr Çavuş'un kızı 198
Alman 183, 185, 262
–misyonerleri 83
Almanca mektûb 184
Almanya 237, 239, 244
–Hükûmeti 239, 241, 242, 243
Amerika 91, 162, 259
–Dârü'l-eytâmı 232
–demokrasisi 259
–hey'eti 42
–Sefâreti 91
–Şehbenderhânesi 88
–Der-sa'âdet Maslahatgüzârlığı 18
Anadolu 170, 208, 217, 248, 254
Ankara 24, 72, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 93, 95, 97, 101, 117, 124, 128, 134, 138, 176, 205, 220, 226, 228, 229, 230, 248, 262
–Havâlîsi Sıhhıye Müfettiş-i Umûmîliği 159
–vilâyeti 24, 29, 84, 188, 195, 222, 225, 226, 230, 232, 236
–havâlîsi 191
Anna, Makrohi Nevart, yetim, Binbaşı Hamîd Sabri Bey'in hanesinde 201
Antalya 176, 194
–Bidâyet Mahkemesi 235
–Mutasarrıflığı 81
–Rumları 179
–sancağı 188
Antranik, "Sasun Hâtırâtı"nın yazarı 163
Arab 212
–â'ileleri 214, 231
Arabköprüsü 215
Aram Efendi, A'yândan 107, 149
Aranik, Halebli 197
Ardahan 21, 22
Ardaşes, Bezezyan â'ilesinden 187
Arifiye İstasyonu 173
Arnavud karyesi, Mudanya 231
Arnavud köyü 245
Arosyak, yetim, Hâlide Hanım nezdinde 200
Artaki çiftliği 209
Artin Efendi, Antalya Bidâyet Mahkemesi a'zâsından 235
Artin, (Abdullah) yetim, Kadırga Hastanesi Memuru Ali Bey'in hanesinde 200
Asâkir-i Osmaniyye 21
Asyâ-yı Sugrâ 185
Âtıf Bey, Dişçi 197

Avanot veled-i Armanak, İzmit muhâcirlerinden 201
Avnî Efendi, Angel'in fırınında müstahdem mûlâzım 199
Avrupa 160, 162, 167, 257, 259
Avusturya 183
A'yân 149
Ayastefanos 200
Ayaş 25, 29, 38
Ayazma Mahallesi 200
Aydın 75, 76, 82, 130, 134, 176, 194, 220
–sancâğı 231
–vilâyeti 156, 188, 230, 251
Ayıntab 23, 92, 120, 125, 227
–kazası 227
–Mutasarrıflığı 227
–sancağı 188
Âyşe, Karahisâr-ı Şarkîli 198, 199
Ayvalık 179, 184, 186
Azaryef, Doktor 169
Azîz Bey, esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdürü 237, 238, 243
Ba'albek 99
Bağçecik, İzmit 179
Bağdâd 48
–hattı 49
–demiryolu 105
Bağlarbaşı 199
Bahâ'eddîn Şâkir Bey, Doktor, İttihâd ve Terâkkî Merkez-i Umûmîsi a'zâsından 237, 238
Bahtiyâr, yetim, İzmir Turgutlu'dan Süleyman Ağa'nın Kızı 198, 200
Balıkesir 141
Balkan Harbi 163, 194
Bandırma 185, 197, 229, 232
Bank-ı Osmanî 187
Bardizbanyan, Zarf 27
Başkumandanlık Vekâleti 22, 29, 40, 59, 72, 84, 121, 157
Batı Sokağı 198
Batum 67
–Mu'âhedenâmesi 168
Bebek Darü'l-Eytâmı 201
Bedri Efendi, Esbak Polis Müdürü 237, 242
Bedri Ziyâ Bey 197
Begosyan, Begos de, Gülvenek karyeli 88
Bekir Sâmî Bey, Haleb Valîsi 74
Benk oğlu Ali bin Mehmed 89
Berlin Sefâret-i seniyyesi 239
Bern 17
–Sefâreti 242
Beşiktaş 201
Beşinci Ordu-yı Hümâyûn 184, 185
Beyoğlu 59
Beyrût 82, 130
Bezzazyan, Haçador 187
Biga kazâsı 215
Bilecik 210, 219
Birecik 120
–Ermenileri 120
–Kaymakamlığı 120
Birinci Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti 213
Bitlis 26, 43, 58, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 84, 85, 127, 136, 161, 176, 178, 220, 247, 249, 258
–Rusya Konsolosu 163
–ve Van vilâyetleri istatistiği 164
–vilâyeti 33, 35, 44, 84, 163, 188, 234, 236
Bogos, Tekfurdağlı Mebûs Agop Boyacıyan Efendi'nin yeğeni 118
Boğazlayan 240
Bolâd karyesi 235
Bolşevikîler 18
Bolu 130, 134, 138, 176, 220, 264
–sancağı 188
Bostan Sokağı 201
Boyacıyan, Agop, Tekfurdağlı 118
Boyacıyan Efendi, Geyve İstasyon Memuru 173
Bozdoğan Kemeri Caddesi 200
Brusa 89, 95, 126
–ahâlîsi 179
–vilâyeti 89, 188
Bulgar Hastahânesi 79
Bulgaristan 59, 171
–General Konsolatosu 59
–Hükümeti 194
–Sefâreti 59
Bulgarlar 171
Burgaz karyesi 231

Ca'fer Bey, Kaymakam 200
Canik 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 127, 134, 141, 176, 179, 205, 223
–Mutasarrıflığı 49, 53, 56, 59, 70, 155, 202, 211, 214
Cebel-i Bereket 80, 105
–sancağı 235
Cemâl, Bahriye Nâzırı 237
Cemâl Azmî Bey, eski Trabzon Vâlîsi 237, 238, 244
Cemâl Paşa, Dördüncü Ordu Kumandanı 24, 130, 140, 145
Cemîl Bey, Tenos Kaymakamı 115

Cenevre 164
Cermen sosyalistleri 259
Cevdet Bey, Van Vâlîsi 28
Cevizlik Mahallesi 197, 198, 199
Cezâ Kânûnu 244
Cide kazâsı, Kastamonu 231
Cihângîr Çavuş 198
Cin Ali karyesi 222
Cizre, Mardin 102, 178

Çanakkale sancağı 188
Çar 163
Çarşamba 253
–kazâsı 256
Çatalca 130
–sancağı 188
Çay İstasyonu 95, 110
Çengelköy 200
Çercis 260
Çine 251
Çoban Sokağı 198
Çoğazcıyan, Santik 84
Çorum 159

Dâhiliye Nezâreti 21, 60, 65, 131, 163,169, 171, 172, 175,176, 177, 178, 180, 187, 189, 191, 192, 200, 227, 243, 245, 249, 251, 264, 265
Darü'l-eytâm 142, 144, 151, 179
Dereciyan, Agob 253
Der-sa'âdet 27, 124, 131, 132, 152, 165, 189, 190, 194, 204, 226, 262
–Bidâyet Mahkemesi Müdde'î-i Umûmîliği 238, 242
–Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti 240, 249, 250
Dersim eşkiyâsı 52
Dersimli 53
Deve Bağırdan 222
Deyr-i Zor 147, 171
Dikran Efendi, İstanbul Patrikhâne Me'mûru 201
Dimetoka 106
Dirjin, Bandırmalı 197
Dîvân-ı Harb 34, 161, 173, 184, 190, 227, 232, 240, 251
–Riyâseti 243
Dîvân-ı Harb-i Örfî Müdde'î-i Umûmîliği 115, 116, 175, 227, 238, 264
Diyârbekir, 26, 36, 43, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 85, 87, 97, 99, 112, 127, 141, 153, 176, 211, 248, 249, 260, 261, 262
–Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyyeti 261
–vilâyeti 44, 46, 50, 69, 119, 178, 188, 204, 261
Dizanteri 107, 108
Doğançayı 173
Doma 99
Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı 23, 24, 34, 81, 111, 117, 121, 137, 142, 144
Dörtyol, Hatay 24, 30, 63, 105
–Ermenileri 20
Duhlebof, Tever, Rus Kumandanı 165, 169
Dursun, Hakverdi oğlu, Backezli 89
Düvel-i Mü'telife 263
Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi 55, 129, 139

Eçmiyazin Sinodu 163
Edirne 130, 134, 138, 141, 152, 176, 179, 228, 229
–vilâyeti 106, 188, 205, 211, 220, 223, 224
– Mukâvelenâmesi 171
Emîne, asker Mehmed Ali'nin kızı 197, 199
Emîne Hanım, Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi Başmu'allimesi 202
Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyyeti 91, 133, 227, 243
Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâseti 77, 159
Engelhart, Türkiye ve Tanzimat adlı eserin müellifi, Fransız Diplomat 18
Enver Paşa, Harbiye Nazırı, Başkumandan Vekili 141, 185, 237
Erba'a 253, 255
Erdek 229
Ereğli 100, 113
Erendek 88
Ergene suyu 106
Erivan 168
Ermatohi, yetim, Beşiktaş'ta Serencebey Yokuşu'nda sâkin 201
Ermeni 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74,75, 76, 78,79, 80, 81,82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91,92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 132, 133, 134, 135, 136,137, 138,139, 141, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156,57, 158, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170,

171, 172, 173, 175, 178, 179, 181, 182, 185, 191, 193, 195,196, 198, 199, 200, 210, 202, 204, 205, 206, 207, 209,210, 212, 213, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 236, 246, 247, 253, 254, 257, 258,259, 260, 264
–â'ileleri 207, 214, 231
–ahâlî 208, 233
–cemâ'ati 206, 230, 232
–çeteleri 89, 247
–çocukları 234
–eytâmhânesi 200, 206, 210, 232, 245
–hastahânesi 201
–hükûmeti 162, 259
–ihtilâl cem'iyyeti 163
–ihtilâlcileri 164, 259
–Katolik misyonerleri 47
–Katolik Ruhbânhânesi 260
–Katolikleri 72
–kilisesi 199, 201, 230
–komitecileri 24, 89
–komiteleri 160, 162, 165, 169, 257, 259
–Komitelerinin Âmal ve Harekât-ı İhtilâliyyesi 163
–köyleri 35, 54
–mekâtib-i ibtidâ'iyyesi, 163
–meselesi 88, 164, 165
–mezâlimi 261
–milleti 19, 197
–muhâcirleri 168, 203, 246, 247, 248
–Murahhasalığı 226
–murahhasası 48, 260
–mültecîleri 229
–nüfûsu 126
–Patrikhânesi 197, 199
–ruhbânı 167
–vatandaşı 254
Ermenistan 87, 163, 259
Ermetohi, yetim, Yüzbaşı Veysel Bey'in hânesinde 200
Ermîşe Dârü'l-eytâmı 179
Erzincan 33, 44, 166, 201, 206
–Mutasarrıflığı 176, 249
–sancağı 247
Erzurum 26, 29, 44, 52, 58, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 85, 87, 127, 136, 141, 161, 164, 165, 166, 169, 170, 176, 187, 211, 220, 247, 249, 258
–havâlîsi 170
–vilâyeti 32, 33, 35, 40, 43, 44, 50, 51, 52, 54, 188
Es'ad Bey 144, 145
Esbâb-ı harbiyye 177
Eskişehir, 58, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 94, 95, 96, 101, 117, 124, 128, 134, 141, 176, 209, 210, 219
–havâlîsi 191
–Mutasarrıflığı 74, 154, 205, 208, 220, 223, 224
–sancağı 188
Eşkiyâ 165
Etfâl-i Hıristiyâniyye 224
Evanik, İskohi, veled-i Mıgırdıç 201
Everek-Fense 164
Eyüb Sabrî, Defter-i Hâkânî Me'mûru 227
Ezine 39

Fâik 109
Fâtıma 199
Fâtih 201
Feke 80
Feyzi, Feyzullah oğlu, Eğinli jandarma 88
Fırat nehri 62, 88
Fransız 260
–askeri 198, 199
–mektebi 197
–müfettişleri 260
–vapuru 194
Fu'âd Selim Beyefendi, Bern Sefîri 132, 133

Gabod, yetim, Emîne Hanım nezdinde 202
Gagayan, Agob, Osmanlı Bankası Adana Şubesi Memuru 114
Galiçyen, Mar'aş Meb'ûsu 163
Garbaztof, Kaymakam 166, 170
Gayr-i Müslim 194, 224, 229, 231, 253
–muhâcirleri 247
–mültecî 229, 230, 248
Gence 168
Geyve 173
–kazâsı 172, 174
Giresun 57
Gölgeli Burun 222
Gönen 215
Görele 57
Gregoryen 140
Gülbank (?), Bedosyan 221
Gülek 80, 102
Gülvenek karyesi 88

–manastırı 88
Gülyan, Sabah 172
Gürciyan, Losin Karabet, yetim, Tüccar İsmail Efendi nezdinde 201

Habur nehri 62
Habusi 88
Haçin 24, 30, 80
Hâkimiyyet-i Milliyye gazetesi, (Ankara) 262
Hakkı Bey, Evkâf Memuru 227
Haleb, 24, 58, 62, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 85, 86, 87, 92, 93, 95, 99, 102, 107, 117, 120, 121, 124, 127, 128, 135, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 171, 176, 199, 227, 251, 260
–Emvâl-i Mütrûke Komisyon Riyâseti 62
–havâlî-i cenûbiyyesi 110
–Menzil Müfettişiliği 121
–sevkiyâtı 111
–şu'besi 114
–vilâyeti 23, 35, 47, 50, 61, 62, 68, 90, 107, 114, 127, 135, 143, 144, 145, 147, 150
Hâlid Bey, eski Diyârbekir Valisi 197
Hâlide Hanım 200
Hama 99, 107, 108, 109, 111
Hâmid Bey, Azîziye Kaymakamı 116
Hamîd Sabrî Bey, Binbaşı 201
Hanikyan, Halep'te bulunan âile 107
Harâccı Muhyiddin Mahallesi 201
Harb-i Umûmî 160, 246, 257, 264, 265,
Harbiye Nezâreti 21, 22, 65, 70, 73, 106, 132, 146, 178, 179, 181, 182, 183, 191, 192, 193, 196, 200, 208, 214, 217, 226, 227, 228, 235, 249, 250, 251, 252,253, 261, 262
Harput 36
–Konsolosu, Amerika 88
Hârûniye 83
Hasan, Ali oğlu, Arabkirli Vâlî 89
Hasan Fehmî Efendi, Yüzbaşı 200
Hasköy İmâmı 198
Havran 61, 62, 99
Haydar 98, 112
Haydar Bey, Mülkiye Müfettişi 140
Haydarpaşa 24, 96, 201
Haymana, Ankara 93
Hayrî Efendi, eski Telgraf Sokağı'nda Hallâc 199
Hazine-i Mâliye 189, 192
Hey'et-i Muhtelite 210
Hey'et-i Tahkîkiyye 237
Hınçak Ermeni komitesi 19, 172
Hınçakistler 167
Hıristiyan 34, 69, 253, 255
–köyleri 255
–Osmanlı teb'ası 263
Hıristiyâniye 254
Hırlakyan Efendi, Mar'aş Meb'ûsu 147
Hızır, Bestek karyeli 88
Hilmî Efendi 238
Hogasyan, Karabet 132
Hogo 89
Horopesimya, yetim, Selîm Sırrî Efendi hânesinde 201
Hulûsî 99
Hulûsî, Dişikırık oğlu 227
Hulûsî Bey, Mahkeme-i Temyîz Re'isi 124
Humman, Maria, Alman tebasından 82
Humma-yı tifo'îdî 107, 108
Humus 99, 109, 111
Hüdâvendigâr 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 117, 124, 134, 141, 176, 223
–vilâyeti 52, 79, 82, 86, 233
Hükûmet-i Osmâniyye 60, 131, 160, 163, 165, 248, 257, 258
Hüseyin Cemîl, ahâlîden 227
Hüsnâ, Uzunköprülü Mustafa Bey'in kızı 198

Ilıca karyesi 170
Internationale 259
Îcâdiye Mahallesi, Mezreh 88

İ'âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi 239, 244
İ'tilâf devletleri 18
İbrâhîm Bey, emekli kaymakam 199
İçel 58, 130, 176
İçel livâsı 227
İdâre-i Örfiyye Birinci Divân-ı Harb Riyâseti 238, 251
İdâre-i Örfiyye Karârnâmesi 190, 238, 240
İhsân Bey, Der-sa'âdet Cinâyet Mahkemesi A'zâsı 199
İhsân Bey, Erzurum Telgraf Başmüdürü 198
ihtilâlci Ermeniler 18
–sosyalist komitesi 162
İkaret, Aile 167
İkbâl, Halebli 199
İkdâm Gazetesi 238
İkinci Ordu Kumandanlığı 178
İlyas Sâmî Efendi, Muş Meb'ûsu 169
İnceköy 230
İngiliz 226
–teftîş me'mûrları 260
–zâbiti 236
İngiltere 264
–Fevka'l-âde Komiserliği 207, 226, 228, 230, 229, 263

–Mümessil-i Siyâsîliği 187
İran 168
İrfân Rızâ 187
İskenderun 24
İslâm 202, 236
–â'ileleri 218, 224, 232
–hâneleri 196
–ismi 197
–muhâciri 247
–mültecîleri 46, 247
İslâmiyye 89, 168, 202, 247, 254
İslâmlar 22, 56, 162, 167, 168, 224, 258, 260
İsmâ'îl Hakkı Bey, Şura-yı Devlet Azası 124
İsmâ'îl, Bebek Darü'l-Eytâmı'nda tüccâr 201
İstanbul 27, 29, 79, 135, 139, 176, 201, 254, 255, 261
–Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi 196
–Vilâyeti Vekâleti 265
İstasyon Caddesi 197
İstematyadis, İzmir'de Avukat Doktor 185
İstişâre Odası 237, 242, 243, 244
İsviçre 131, 132
–Hükümeti 244
–Hükûmet-i İttihâdiyyesi 17
–Taşnakist Hey'et-i Aliyyesi 164
İtalya Sefâreti 22
İttihâd ve Terakkî Cem'iyyeti 239
İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmîsi 238
İzmir 96, 153, 158, 185, 198, 250, 251
–İngiliz Mümessili 251
–Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti 185
İzmit 62, 66, 68, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 89, 94, 117, 124, 125, 126, 127, 128, 134, 138, 141, 176, 179, 201, 210, 220
–Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâseti 76
–Jandarma Taburu Kumandanlığı 173
–Mutasarrıflığı 90, 172, 205, 218
İzzet 216

Kadınlar Çalışdırma Cem'iyyeti 197, 202
Kadıköy 201
Kafkas 163
–Harekâtı 161
Kafkasya 21, 22, 162, 167, 258, 259
–Ermenileri 21, 22
Kal'a-i Sultâniyye 77, 130, 156, 211
–Mutasarrıflığı 39, 156, 215
Kal'acık, Ankara 93, 101
Kalender Mahallesi 200
Kaloset, Papas 201
Kâmile Hanım, Hacı, Trabzonlu, Ermeni 198
Kânûn-ı Cezâ 237, 239, 243
–mâddeleri 242
Kânûn-ı Esâsî-i Osmânî 179, 237, 240
Kapraşyan, Haleb'de bulunan â'ile 107
Karabet, Manko oğlu 88
Karabet, Papaz 57
Karagözyan, Rafael 27
Karahisâr-ı Sâhib 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 95, 100, 110, 117, 124, 125, 134, 141, 153, 206
–istasyonu 95, 110
–Mutasarrıflığı 141, 157
–sancağı 188
–Vâkı'ası 169
Karahisâr-ı Şarkî 198
Karakol Sokağı 197
Karaman 113
Karesi 40, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 124, 134, 176, 194
–Mutasarrıflığı 134, 224
–sancağı 188
Kars 21, 22, 80, 169
Kartaltepe 199
Kâsımpaşa 200
Kastamonu 32, 130, 134, 141, 176, 206, 211
–vilâyeti 27, 29, 38, 115, 136, 188, 224, 231, 236
Katagikos 163
Katme İstasyonu 92
Katolik 87, 95, 97, 120, 140, 143, 144, 145, 150, 226
Katolik Civânyân â'ilesi 149
Kavafyan, Jan Kirkor, Bulgar 59
Kavak 253, 255
Kavrakalı karyesi 222
Kavvâs Serkiz Efendi 201
Kayseri 41, 62, 66, 68, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 95, 97, 124, 127, 134, 141, 175, 176, 206, 207, 210, 211
–havâlîsi 248
–livâsı 188
–Mutasarrıflığı 42, 48, 55, 69, 144, 151, 210, 213, 218, 221
Kazyan, Tatyos, Ermeni Katolik çocuğu 226
Kâzım Paşa, Mirliva, mülga 1.Kafkas Kolordusu Kumandanı 168
Keçiyan, Pozant 27
Kelekyan Efendi, Diran 27
Kemal Bey, Binbaşı, 38. Alay Kumandanı 256
Kendifyan, Piskopos 261, 262
Kengiri 25, 27, 29, 38

Kerek 61, 62, 99
Kerkük 68, 127
–sancağı 62
Keropeyan, Karabet 27
Keskin, Ankara 93, 101
Keşişyan, Matobi, Ermeni Kilisesi Cemiyeti Reisi 254
Kırkkilise 194, 230
Kırmızı Manastır 230
Kırşehri 93
Kilis 92
Kirkor Efendi, Patrikhâne Memuru 200
Kişiyan, Serkis, Osmanlı Bankası Tarsus Şubesi Memuru 114
Kolluk Sokağı 200
Komidas, Vartabet 27
Komisyon-ı Mahsûs 187
Konya 24, 78, 82, 85, 87, 95, 101, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 127, 128, 134, 139, 141, 149, 153, 176, 181, 191, 210, 211, 213, 219, 231, 248
–ovası 171
–vilâyeti 25, 36, 42, 113, 118, 139, 149, 153, 188, 203, 205, 210, 219
Kozan 80
Köprübaşı 173
Köstence 194
Kuds-i Şerîf 82
Kumkapı 200
Kumpanya 173
Kuneytra 99
Kurtbelen 173
Kuvâ-yı Milliyye 255
Küçük İncesu, Develi 41, 43
Künezler, Aile 167
Kürdler 18, 44, 164, 169
Kütahya 58, 82, 86, 87, 109, 117, 124, 134, 176, 211, 220, 223, 224
–Mutasarıflığı 86, 148, 158, 160
–sancağı 188
KYAVDDR, Piskopos 260
Lâledere 218
Latîf Bey, Yozgad Tasfiye Komisyonu a'zâsından 200
Lord Brays, "Memâlik-i Osmâniyye'de Ermenilere Edilen Muâmele" adlı eserin müellifi 18
Luis, Arşa, yetim, Binbaşı Rıza Bey'in hanesinde 200
Lusin, yetim, 201
Ma'mûratü'l-azîz 26, 43, 53, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 87, 88, 98, 127, 141, 176, 179, 211, 220, 223, 224, 249
–vilâyeti 44, 49, 51, 52, 54, 91, 188, 206, 246
Mac Ando, Ceneral 227
Makâm-ı Sadâret-i Uzmâ 186
Makri Köyü 196, 197, 198, 199
Makri Köy Ermeni Kilisesi 198
Maksûd Efendi 197
Malatya 98, 103
Mâliye 26, 55, 264
–Nezâreti 25, 146, 171, 172, 189, 233, 252, 266
Mama Hatun, Erzincan 169
Manisa 250, 251
Mar'aş 24, 47, 58, 62, 64, 66, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 117, 120, 126, 130, 134, 137, 140, 141, 143, 147, 157, 158, 176, 248
–Mutasarrıflığı 28, 37, 39, 50, 137
–sancağı 188, 261
Mardin 69, 178, 248, 261
–Mutasarrıflığı 204, 215
Marko, Bitlisli, Geyve'de ikâmet eden 173
Marmara Adası 229
–havzası 180
Maryam, Agob'un kızı 201
Masarburnu Caddesi 202
Mayevski, Ceneral, Rusya Ceneral Konsolosu 164
Mazhar 94
Mazhar Bey, Hey'et-i Tahkîkiye Re'îsi 115, 116
Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ 193, 194, 208
Meclis-i Meb'ûsân 186
Meclis-i Vükelâ 176, 192, 217, 240, 249, 250
Mehâkim-i Nizâmiyye 249, 250
Mehâkim-i Osmâniyye 185
Mehmed, Erendekli jandarma 88
Mehmed, Süleyman oğlu, Erzincan muhaciri 201
Mehmed Nûrî Efendi, 510 numrolu Hat Muhâfaza Taburu Yedinci Bölük Kumandanı 199
Mekteb-i Sanâyi' 226
Memâlik-i Osmâniyye 60, 72, 193, 194, 229, 257, 259
Menemen 230
Menteşe 176, 211, 220, 223, 224
–Rumları, 179
Mersin 80, 230, 260
Meryem, Manik, yetim 201
Merzifon 253, 254
Meskene 147

Meşveret gazetesi, Trabzon'da yayınlanan 71
Metrepolid, İzmir 185
Mezreh, Mamuretülaziz 88
Midilli 184
Minasyan, Aram, halis bir Hınçakist 173
Misebolu, karye 231
Mister Lesli 167
Monitör Oryentali Gazetesi 184
Morenik, karye 89
Morgantau, Hanri, Amerika Sefiri 88
Mösyö Berdo, Beyne'l-milel Hukuk Mu'allimi, "Türkiye'de Ecnebiler ve Onların Vaziyet-i Hukukiyeleri" adlı eserin müellifi 18
Mösyö de Lenker, Avusturyalı 173
Mösyö Kambon, Fransa eski sefiri 165
Mösyö Pernenli, İngiliz Mümessili Kumandan 256
Mösyö Sotyo, İtalyan mühendis 174
Mudanya 231
Muhâbereci Sokağı 199
Muhâcir iskânı 23
Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi 229
Muhâcirîn tahsîsâtı 160
Muhacirîn-i İslâmiyye 194
Muhâcirîn-i Müslime 156
Murâd, Metrepolid Vekîli 253
Murâdça, Bilecik 82
Murâdiye Mahallesi 201
Mustafa Abdülhâlık Bey, Bitlis Vâlîsi 28
Mustafa Bey, Sıvacıyan Hânesinde Uzunköprü eşrâfından 198
Musul 33, 58, 62, 75, 76, 77, 92, 95, 99, 112, 119, 138, 147, 153, 178
–havâlîsi 178
–vilâyeti 33, 41, 48, 61, 62
Muş 29, 84, 161, 163, 234, 258
–Mutasarrıflığı 169
Mühimme Kalemi 182, 183
Mülgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî 238
Mülkiye 55
Münîr Bey, Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi İskân Şu'besi Müdürü 236
Müslim 194, 212, 248, 254
–kız ve kadınlar 224
–mültecî 212, 229, 247
Müslümân 21, 22, 168, 169, 173, 210
–muhâcirî 194, 215
–vatandaşları 255
Müslümânlar 34, 132, 133, 142, 164
Mya Dagligt Allehanda, İsveç gazetesi 170

Nâcî, Mektupçu 104, 105
Na'îme, Erzurumlu Cemâl'in kızı 199
Nâfi'â Dâ'iresi 264
Nallıhan, Ankara 93
Nargileciyan, Agob 20, 27
Nasûhi Bey, Makri Köy İ'âşe Müfettişi 197
Nâzım, Doktor, Maârif Nâzırı 237
Nesim, Muhasebeci (mahalli memurlardan) 227
Niğde 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 97, 117, 124, 134, 141, 176, 206, 211, 220, 223, 224, 248
–Mutasarrıflığı 85, 122
Nikolo, Doktor 79
Nişântaşı 201
Nizip 120
Norman, Miralay (Piskopos) 261
Noryan, Haleb'de bulunan â'ile 107
Nûrullah Hasan, Mezrehli 88
Nusaybin 119, 248
Nüfûs-ı İslâmiyye 139

Obik 110
Odesa 194
Odişelisne, Ceneral 170
Ohannes 231
Olga (Ayşe), Adanalı, Balıkçı Nikola'nın nişanlısı 199
On üçüncü Kolordu Kumandanlığı 261, 262
Onnik, Ermeni Katolik çocuğu 226
Ordu 57
Ordu-yı Hümâyûn Başkumandanlığı 81
Ordubat 168
Ormanoş, yetim, Yüzbaşı Hasan Fehmî Efendi hânesinde 200
Osman, Malatyalı 197
Osmânî 254
Osmaniye 80, 102, 105, 246, 257
Osmanlı 60, 167
–Ermenileri 160, 257
Osmânlı-Almanya İ'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi 237
Osmanlı üserâsı 21, 22
Osmanlılar 260

Ömer Rüşdî Paşa, Makri Köyü'nden 198

Papasyan 245
Papasyan Efendi, Muş Meb'ûsu 169
Papazyan, fotoğrafçı 79
Paşalimanı 229
Patrikhâne 198, 200, 201, 202
–mümessilleri 192
Perşembe 57
Peştemalci Sokağı 202

Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi 104, 112, 249, 262
Pozantı, Adana 97, 102, 113, 121, 153
Prevayeç, İsveç zâbiti 170
Proleodos gazetesi, Rumca 262
Protestan 87, 95, 97, 120, 140, 144, 145, 150
–mezhebi 78

Rahmî 104
Rakka 110, 122, 149
Râtıbe, yetim, Emîne Hanım nezdinde 202
Redmer, Lefter, Yüzbaşı 229
Re'fet, Eskişehir Mutasarrıfı 94, 96
Re'sü'l-ayn 119
Reji 139
–İdâresi 129
Rızâ Bey, Binbaşı 200
Rum 21, 52, 132, 133, 179, 191, 193, 194, 206, 207, 212, 216, 220, 229, 233, 236, 247, 254
–ahâlîsi 185, 186, 208, 215
–a'ileleri 214, 231
–Cema'ati Riyâseti 185
–eytamhânesi 186
–kilisesi 230, 231
–mektebi, 230, 231, 232
–milleti 199
–muhâcirleri 246, 247, 248
–ve Ermeni mültecîleri 228
–ve Ermeni cemâ'atleri 18
–vatandaşı 254
Rumeli Demiryolları 132, 133
Rumlar 74, 171, 185, 193, 194, 207, 210, 215, 231, 232, 233, 253
Rus 161, 165, 259
–Bitlis Konsolosluğu 19
–Erkân-ı Harbiyyesi 165
–Ermenileri, 21
–hudûdu, 35
–işgâli, 258
–Kafkasyası 18
–ordusu 161
–ümerâ-yı askeriyyesi 162
–zâbitleri 166, 168
Ruslar 21, 22, 169, 170, 247
Rusya 169
–Hükûmeti 22

Sakızağacı, Makri köyünde 197
Sakızağacı, Beyoğlu'nda 260
Salâhaddîn Bey, İzmirde On Yedinci Kolordu Kumandanı 184
Salâhaddîn, Üçüncü Kolordu Kumandanı 253
Samsun 70
–livâsı 188
–Ermenileri 126
Sanders, Liman Fon, Paşa, Müşir Beşinci Ordu Kumandanı 184, 186
Saray köyü 250, 251
Sarıköy nâhiyesi, Gönen 215
Sarıyar, Mardiros, Ermeni 250
Sarıyer 202
Sarrâf Burnu 245
Sarrafyan, Manok, Osmanlı Bankası Adana Şubesi Memuru 114
Sason 29
Sasun Hâtırâtı, Antranik'in eseri 163
Savulya 222
Sayda hâdisesi 34
Sedenkyan, Musrık 221
Seferberlik 188
–tahsîsâtı 208, 219
Selâmsız 201
Selîm Sırrî Efendi, Eski Tirebolu Kaymakamı 201
Selîmiye Mahallesi 200
Seranos 201
Serencebey Yokuşu 201
Serupe, Geyve'nin Kancir karyeli 173
Seyyid Hâşim Bey 124
Sığı karyesi, Mudanya 231
Sille Amele Taburu 173
Simkiyan, Edvar, Osmanlı Bankası Adana Şubesi Memuru 114
Simpat Efendi, Rahip, Hey'et-i Mahsûsa Azası 219
Sincanköy 25
Sirkeci 132, 133
Sis 24, 45
Sivas 26, 32, 36, 53, 56, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 97, 102, 127, 134, 138, 141, 176, 179, 206, 232, 248, 252
–vilâyeti 45, 49, 83, 115, 116, 188
Siverek 119, 261
Sofular 201
–mahallesi 202
Soma kazâsı 231
Sorep Agob Sokağı 59
Sosyalizm 259
–ihtilâli 259
Stampli ve Şürekâsı Matba'ası 17
Sulh Konferansı 263
Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi 202
Sungurlu, Çorum 93

Sûriye 62, 75, 76, 77, 82, 95, 130, 147, 250, 251
–vilâyeti 61, 62, 68, 92, 107, 108, 110, 127, 131
Suşehri 45
Süleymân Ağa 198
Süleymân, yetim, Hoca (Viço)nun hânesinde 202
Sürmene 57
Süryânî 260

Şam 99, 109, 111, 135, 142, 235
Şâyeste, yetim, Kaymakam Ca'fer Bey'in hânesinde 200
Şehzâdebaşı 200
Şile 179
Şimendüfer İdaresi 204
–Kumpanyası 173
Şûrâ-yı Devlet 124, 265
Şükrü Bey, Halep'te bulunan Muhâcirîn Müdürü 101, 107, 108, 109, 116, 122

Tahrân Sefâret-i Seniyyesi 21, 22
Tahsîn Bey, Erzurum Vâlîsi 29
Takvîm-i Vekâyi 238
Tal'at, eski sadrazam 237
Tal'at Bey, Keskin Kazâsı Kaymakamı 222
Tal'at Paşa 184
Talori 29
Talumyan, Şedak, Mezrehli 88
Tarsus 80
Tasvîr-i Efkâr Gazetesi 197
Taşnak Ermeni Komitesi 19
–ihtilâl komitesi 164
Taşnaklar 260
Taşnaksutyun 163
–cem'iyyeti 164
–grup kalemi 164
–komitesi 38, 89, 163, 164
Tebek 99
Teke 130, 206, 220
–kazası 232
–Mutasarrıflığı 235
Tekfurdağı 118, 125, 179
Tekke Sokağı 200
Tellü'l-Kutûr, Urfa 166
Tepe köyü 170
Teşkilât-ı Mahsûsa 244
Teşvîkiye Yokuşu 201
The Encyclapedia Britanica 167
Tiflis 167
Tirebolu 57
Tiryakyan, Azadamard Haci Hayk 38
Tokad 70, 253, 254
Tolayan, Pervant 27
Tomayan, Erafnaz, Madam Eznif Tomayan'ın yeğeni 200
Tomayan, Madam Eznif 200
Torkumyan, Vahram, Doktor 27
Toros Demiryolu Mühendisliği 137
Toros yolları 171
Trablusgarb Harbi 174
Trabzon 53, 56, 57, 58, 59, 62, 64, 66, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 141, 161, 176, 198, 206, 211, 231, 240, 247, 258
–vilâyeti 49, 50, 64, 67, 154, 188
Trezifa, yetim, Nefîse Hanım nezdinde 202
Tulumiye Sokağı 200
Turgud kasabası, İzmir 198
Türk Cem'iyyet-i Hafiyyesi 19
Türk efkâr-ı umûmiyesi 259
Türkiye 167, 170
–Devleti 168

Ulubey 57
Ulukışla 122
Urfa 24, 33, 58, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 92, 98, 119, 121, 122, 127, 138, 141, 166, 176, 185, 216, 220, 227, 248, 261
–Mutasarrıflığı 49, 56, 81, 99, 118, 122, 149, 205, 216
–isyanı 166
–kurâsı 232
–sancağı 33, 188
–livâsı 227
–Kaymakamlığı 230

Üçüncü Kolordu Kumandanlığı 22, 70, 252
Ümrâniye Sokağı 199
Üserâ-yı Osmâniyye 22
Üsküdar 200

Valuton, Benyan 19
Van 26, 29, 58, 71, 72, 75, 77, 78, 85, 161, 164, 176, 211, 231, 232, 247, 249, 258
–gölü 28
–vilâyeti 28, 33, 35, 50, 54, 188
Vapur İskelesi Caddesi 197
Velîd Bey, Ebu'z Ziyâ-zâde, Tasvîr-i Efkâr Gazetesi Sâhib-i İmtiyâzı 197
Veysel Bey, Yüzbaşı 200
Vezîrköprü 253
–Rum milleti 253
Virancık, karye 209

Vis, Lesli De 89
Volontaire Armenian Albüm 167

Yalova 89, 218, 231
–kazası 231
Yeni Mahalle 198
Yenikapı 201
Yeniköy 179
Yozgad 84, 159, 240, 251
–livası 188
Yunânî 251
Yunanistan 171, 193, 194, 209

Zarşiyan, Bedros 260
Zaven Efendi, Ermeni Patriki 260, 262
Zekî, İzmir tüccârı 250
Zeyd mevkii 260
Zeytûn 23, 24, 28, 42
Zeytûnluk Mahallesi 197, 198, 199
Zirâ'at Bankası 171, 174
Zirâ'at Nezâreti 172, 229
Zor 24, 33, 62, 75,
76, 77, 82, 87,
92, 93, 120,
124, 125, 126,
147, 150, 158,
160
–Mutasarrıflığı 61
–sancağı 33, 62, 68, 127, 188

BİBLİYOGRAFYA

BEYDİLLİ, Kemal, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", Belgeler nr.17, 1988

GÜRÜN, Kâmûran, "Ermeni Dosyası", Ankara 1983

GÖYÜNÇ, Nejat, "Osmanlı İdaresinde Ermeniler", İstanbul 1983

URAS, Esat, "Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi", İstanbul 1976

DANİŞMEND, İsmail Hami, "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi", C.IV,İstanbul 1972

CENGİZ, H.Erdoğan, "Ermeni Komitelerinin Amal ve İhtilal-i Siyasiyyesi", Başbakanlık Basımevi, Ankara 1983

BAYUR, Yusuf Hikmet, "Türk İnkılabı Tarihi" I/1, Ankara 1963

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Aralık 1982, Sayı 81, Belge 1830

BELGELERE GÖRE ALFABETİK KONU FİHRİSTİ

Çeşitli iddiaların tahkiki 71, 93, 177, 223, 235, 248, 261, 267

Ermeni çocukları 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 182, 191, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252, 262

Ermeni kadın ve kızları 79, 82, 95, 96, 189, 192, 226, 262

Ermeni Katolik misyonerleri 40

Ermeni malları 29, 50, 54, 64, 66, 69, 81, 98, 185, 199, 233, 244, 246, 249, 259, 266

Ermeni murahhasası 41

Ermeni köylerine mültecilerin dağıtılmaları 48, 51, 52, 236, 264

Ermeni sevkiyatının durdurulması 146, 170

Ermenilere yapılan yardımlar 224, 227, 231, 254, 255, 273

Ermenilerin iskân ve iaşeleri 61, 62, 63, 70, 75, 87, 99, 120, 132, 135, 140, 145, 151, 152, 154, 155, 173, 178, 179, 180, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251, 256

Ermenilerin muhafazası 34, 35, 36, 46, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 267

Ermenilerin tehcir nedenleri 205, 268

Ermenilerin sevki 2, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 18, 19, 22, 25, 26, 28, 30, 32, 37, 38, 42, 43, 57, 58, 72, 78, 94, 97, 102, 110, 118, 183, 184, 187, 194, 195, 202, 207, 208, 211, 216, 226, 241, 242, 270

Ermenilerin yerlerine dönebilmeleri 11, 12, 181, 186, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 224, 233, 238, 244, 251, 257, 258, 259, 263

Ermenilerin zulmü 3, 4, 5, 49, 101, 270

Komite mensubu Ermeniler 10, 25, 65, 190, 198, 200, 201, 207

Osmanlı memurlarının tayin ve azilleri 17, 143, 144, 153

Sevkedilen Ermenilerin borçları 24, 80, 206, 221, 228, 229, 232, 237, 239, 242, 263

Sevk masrafları 9, 23, 31, 204

Tehcir sırasında işlenen suçlar 219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265, 270, 271, 272

Yerlerinde bırakılan Ermeniler 27, 29, 53, 59, 76, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 115, 141, 142, 148, 164, 165, 166, 167, 169, 172, 193, 196

Yurtdışına para kaçıran Ermeniler 168

III. BÖLÜM

BELGELERİN FOTOKOPİLERİ

CİHAN HARBİ VE TÜRK-ERMENİ MESELESİ

- ٧ -

محرر اول امرده ممالك عثمانيه ده ساكن هرستيانلرى وضعيت حقيقه‌لرينى
و اونلرك نصلى بر سربستيه مستفيد اولدقلرينى كمال وضوح ايله خلاصه ايتمشدر.
محرر اول امرده ممالك عثمانيه ده ساكن هرستيانلرك وضعيت حقيقه‌لرينى و اونلرك نصلى
بر سربستيه مستفيد اولدقلرينى كمال وضوح ايله خلاصه ايتمشدر. بونك ايچونده هرشيدن
اول اك بنام غرب متفكرلرينك آثاريله اثبات مدعا طريقنى التزام ايتمشدر.
فرانسز ديپلوماتلرندن آنكلى هارتك تركيه و تنظيمات نامنده‌كى اثرنده بعض صحيفه‌لر
آلديغى كبى آمريقانك در سعادت مصلحت گذار نفنده بولنوب اليوم [Princeton
Sept] حقوق بين الملل معلملكى ايفا ايتمكده بولنان موسيو [برو] نك
تركيه ده اجنبيلر و اونلرك وضعيت حقوقيه‌لرى [١٩١٤] عنوانلى اثرندن دخى غايت
بارز صحيفه‌لر اقتباس ايتمشدر.
بو صورتله مطلع اولييورز كه روم و ارمنى جماعتلرى عصرلر دنبرى امور مذهبيه‌لرنده
و مكتب جيلك حياتلرنده اولديغى كبى حقوق شخصيه سالكنده دخى مالك اولدقلرى
امتيازاتى عصرلر دنبرى محافظه ايتمكده ايمشلر.
محرر بوندن صكره فوق العاده مهم اولان متسلسل فصللرده دولت عثمانيه نك
بدايت تشكلندن [١٩٠٠] سنه‌سنه و تركيه نك [١٩١١] سنه‌سى تشرين اولى نهايتنده
حربه كيريشديكى آنه قدر سبق ايدن زمان ظرفنده ارمنيلرك وضعيت و آمال -

- ٣ -

خصوصیه‌لرینی تشریح ایدرك [١٩٠٥] ایلك بهارنده ارمنیلرك تبعدینی نزوی،
قیلان اسبابی ایضاح ایلمشدر.

ائتلاف دولتلرینك بولشه‌ویکیلرله عقد ایتدیکی معاهده‌لرده یك رزیلانه بر صورتده
اعتراف ایدلمش اولدیغی وجهله حکومات مذکوره‌نك ترکیه‌نك انتقامنی تعجیل ایچون
ارمنی قومیته‌لرینی آلت اتخاذ ایتمکده ایدی. فرانسز، انگلیز و روس پاره‌لری
و انتریقه‌لریله حکومت عثمانیه علیهنده غیر قابل تشفی بر حس خصومتکارانه بسله‌یه‌رك صادق
و ممتاز ارمنی تبعه‌سنك شو حالت روحیه‌لری اثرده اعتراض قبول ایتمز بر شکلده
کوسترلمشدر.

مورد [برایسك] سمالك عثمانیه‌ده ارمنیلره ایدیلن معامله اسمیله معنون اولوب
ترکلك و اسلامیت علیهنه کور بر دشمنلق و فاحش حالرله مالامال مالامال
بولنان کتابنده موضوع بحث دلائل احمد رستم بك طرفندن اولدقجه مفصل اولرق
شدتلی بر طرزده رد و جرح ایدلمشدر. ترکیه‌نك حرب عمومی‌یه دخولندن اول
احتلالجی ارمنیلر طرفندن ایقاع ایدلن جانیانه و خائنانه احوالك
تحت تأثیرنده بولنان کوردلرله بعض کوچوك مأمورلرك ارمنیلری تبعید مسئله‌سنده
فضله بر یارلق کوسترمك غیرتیله بر حاقم قبالقلرده و داعی مسئولیت

[illegible] تصدی [illegible] مؤلف [illegible] اکثریت [illegible] کین [illegible] اختلاف [illegible] اختیار [illegible] و بوجه [illegible] قاضی تأثیر کیفیت [illegible] کرده در. [illegible] بخلاف اولیه [illegible] قاعده اساس [illegible] بدیگر [illegible] علیه [illegible] مخالفه [illegible] قضاء [illegible] قضاییه [illegible] حدود اولیه [illegible] ارباب تحدیدی [illegible] وجه [illegible] بلکه ضروری [illegible] احتیاط ایدی. [illegible] قوه [illegible] شئون [illegible] عصیانه. [illegible] واقعه [illegible] سابقات [illegible] اینه [illegible] [illegible] دعوی [illegible] اولنمه [illegible] [illegible] [illegible]

— ٥ —

استنساخ ایتمشدرکه بونلر قویونه کبی اولان ارمنیلرک نصل بر مهارت هائنانه
ایله قورد کبی اولان ترکلره اشکنجه ایتدکلرینی مصوردر.

خاطر خیاله کلمه یه بو احوال شنیعه یی اوقونجه موسیو [بنیامین والوتون] واسویچره نک
دیکر بر چوق محیطلرینک کمال دهشتله صاچلرینک دیکیله جکنه هیچ شبهه ایتمه یز
بزه کلنجه احمد رستم بکک کتابنده استهداف ایتدیکمز نتایجی بر وجه زیر اقتباس
ایله اکتفا ایدیورز. بتون قابی و جدانیله ترکیه بو هائله نک سئویتنی روس،
انکلتره و فرانسه کبی مملکتلره قویتیلره عطف ایده بیلر، بو حکومتلر سیاسی کلاهلر
قایمق ایچون حیاتپرورانه اولدیغی قدرده جانیانه و انسانیتک الک فنا دورلرینه
عائد بر اصول دائره سنده تشبثلر قیام ایتدیلر.

ارمنی ملتنک باشنه کلن شو احوال بر چوق قویتیلرک ادعاسی وجهله بر ترک
جمعیت خفیه سنک اثر اجتهادی کبی تلقی ایتمک و بونی کندیلرینی ازعاج ایدن بر نسلدن
قورتولمق ایچون اتخاذ ایدلمش بر تدبیر کبی کوسترمک حیاتن بر جرأتک حد قصواسیدر
بوکا اینانمق ده کورلک و صافدللکک صوک مرتبه سیدر. قویتیلر و ایپکلر فرانسز
روسلرک هیئت مجموعه سندن مرکب اولان ائتلافجیلر ارمنی ماتنه قارشی اختیار ایتدکلری
ظلمی معترف دکلدر هیچ اولمازسه اختیار سکوت ایتسینلر

- ٦ -

اونلر ایچون یاپیلیجق برشی وارسه اوده جامور وقان یغیندن عبارت اولان
شو اثر خیانت اوزرینه بر پرده حکیمک و دیدکلری کبی حقیقتده حرستیان ایسه‌لر برحسن
نتیجه‌یه ایصال ایده‌مدکلری بو حادثهٔ مؤسفه‌دن طولای وجدانلرینک سکونتی
ایچنده مغفرت طلب ایدن بیوک گناهکارلر کبی کوکسلرینی دوللکدن عبارتدر .

BOA. *HR. HU*, Kr. 108/141

- 2 -

DÖRTYOL ERMENİLERİNİN SEVKİ

- 3 -

KAFKASYA'DAKİ MÜSLÜMAN VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

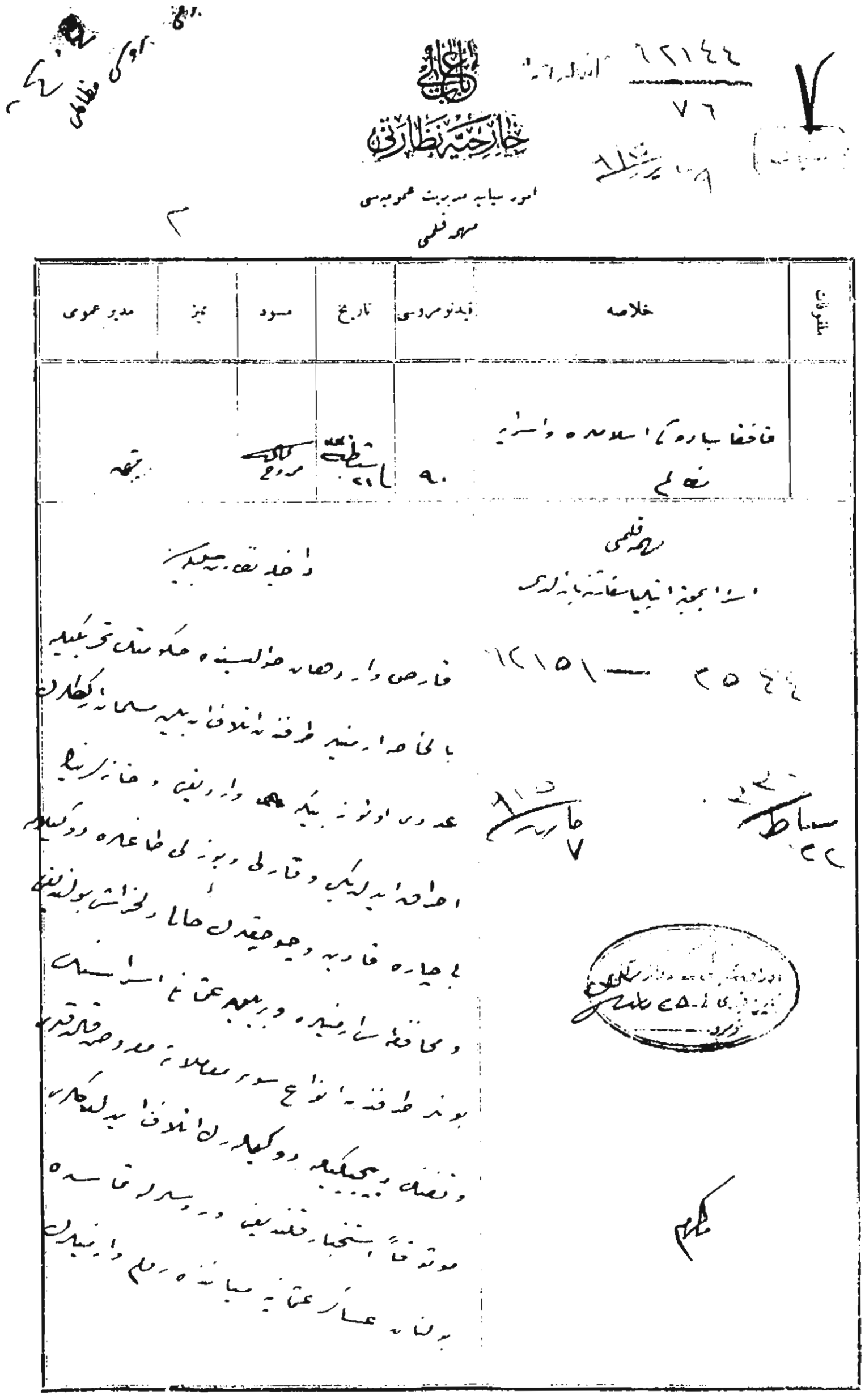

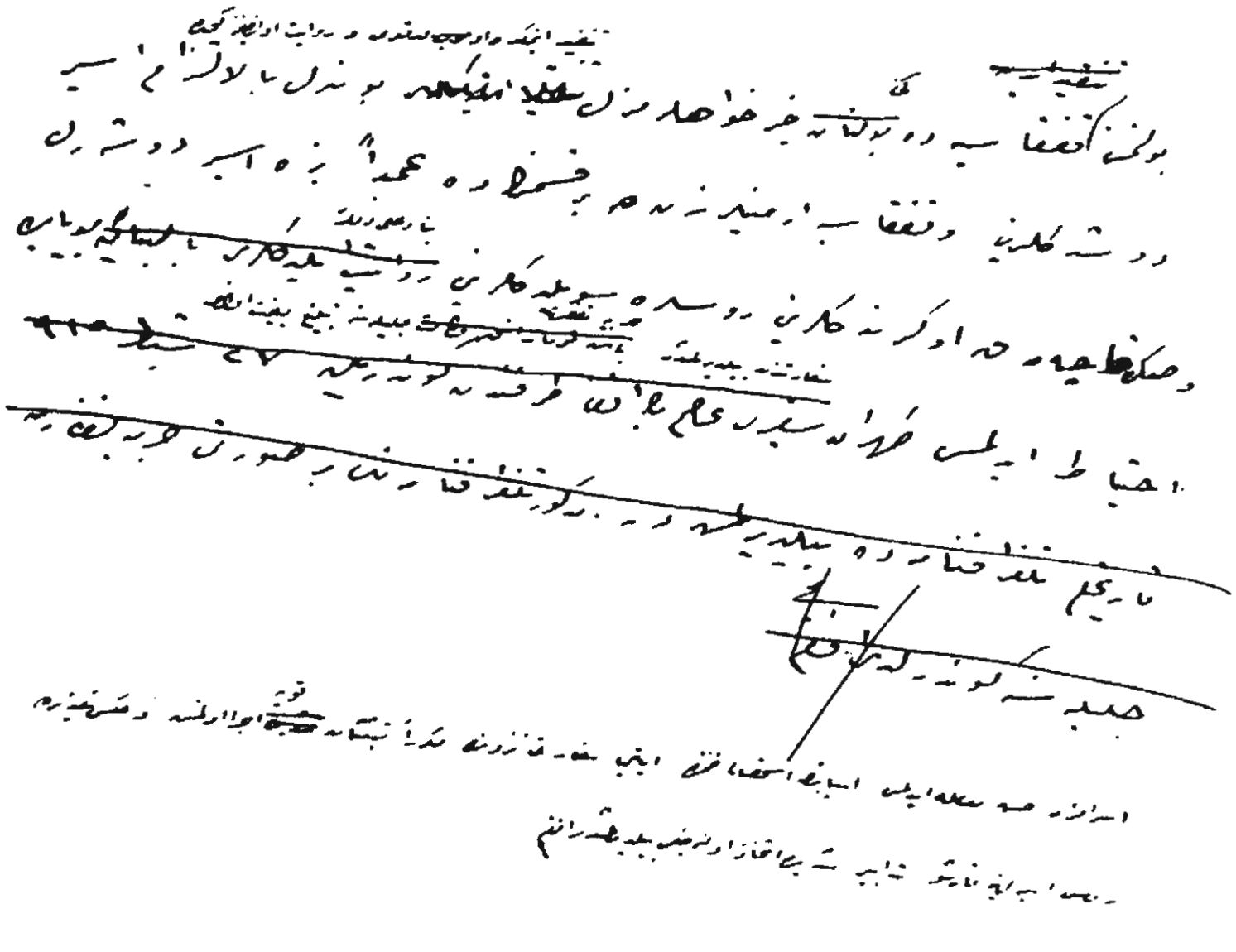

BOA. *HR. HU*, Kr.122/6

- 4 -

OSMANLI ESİRLERİNE RUS VE ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN MEZÂLİM

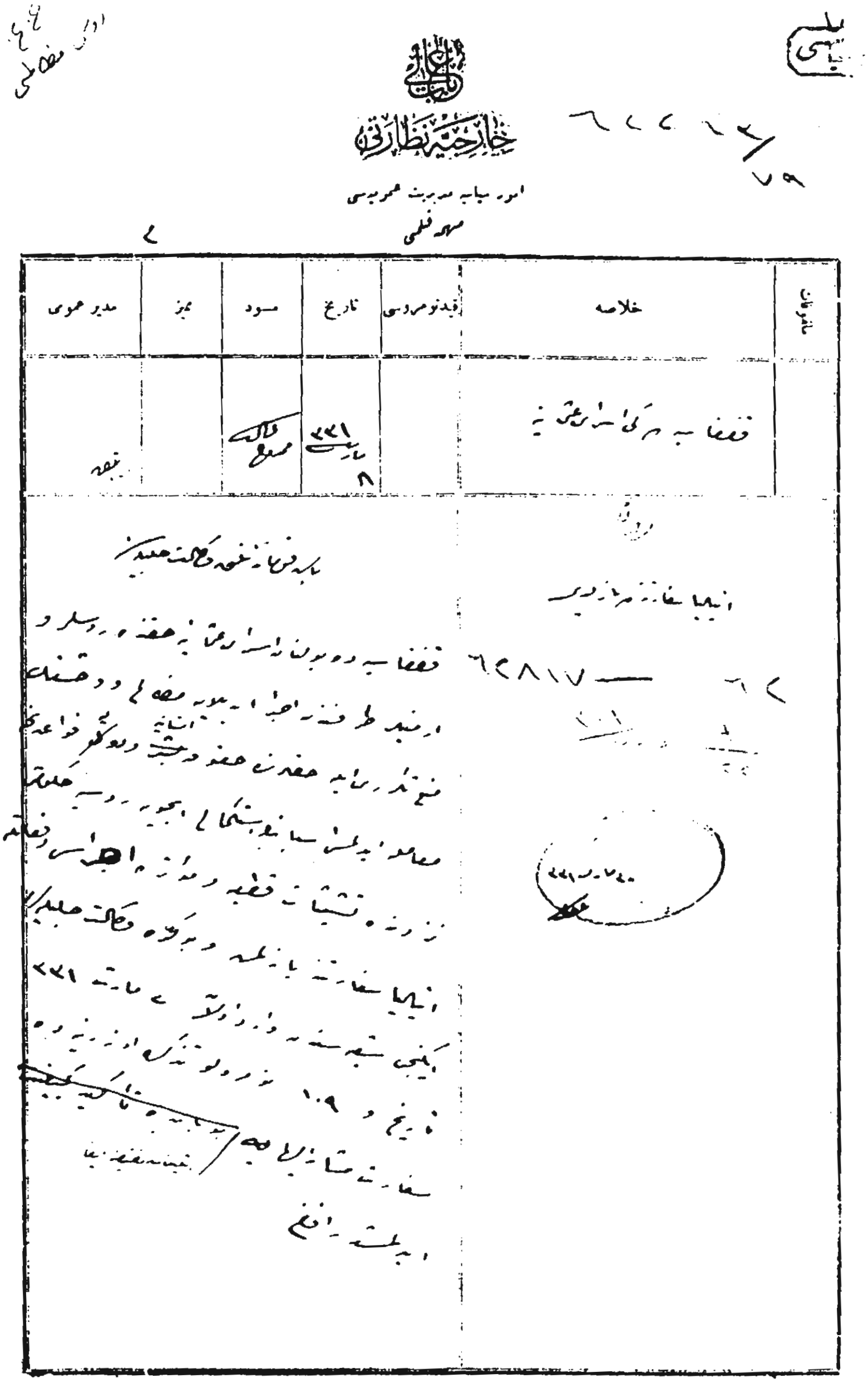

خارجیه نظارتی

امور سیاسیه مدیریت عمومیسی

مسلمه قلمی

ماروقات	خلاصه	قید نومرو سی	تاریخ	مسود	بیض	مدیر عمومی
	قفقاسیه جهتی اسارتگاهنده		۱۳۳۱	مصطفی کمال		نقطه

سابقه فرمانفرما حضرتلرینه

قفقاسیه دوچار اسارتگاهنده حفظ و رعایت

اولنمقده اولان اجراآتدن بعضی نقاط و

اولنمقده اولان اجراآتدن بعضی نقاط و

سابقه حضرتلرینه تقدیم و اشعار

قفقاسیه جهتی اسارتگاهنده حفظ و رعایت

اولنمقده اولان اجراآتدن بعضی نقاط و

اولنمقده اولان اجراآتدن بعضی نقاط و

اولنمقده اولان اجراآتدن بعضی نقاط و

- 5 -

KAFKASYA'DA MÜSLÜMANLARA VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

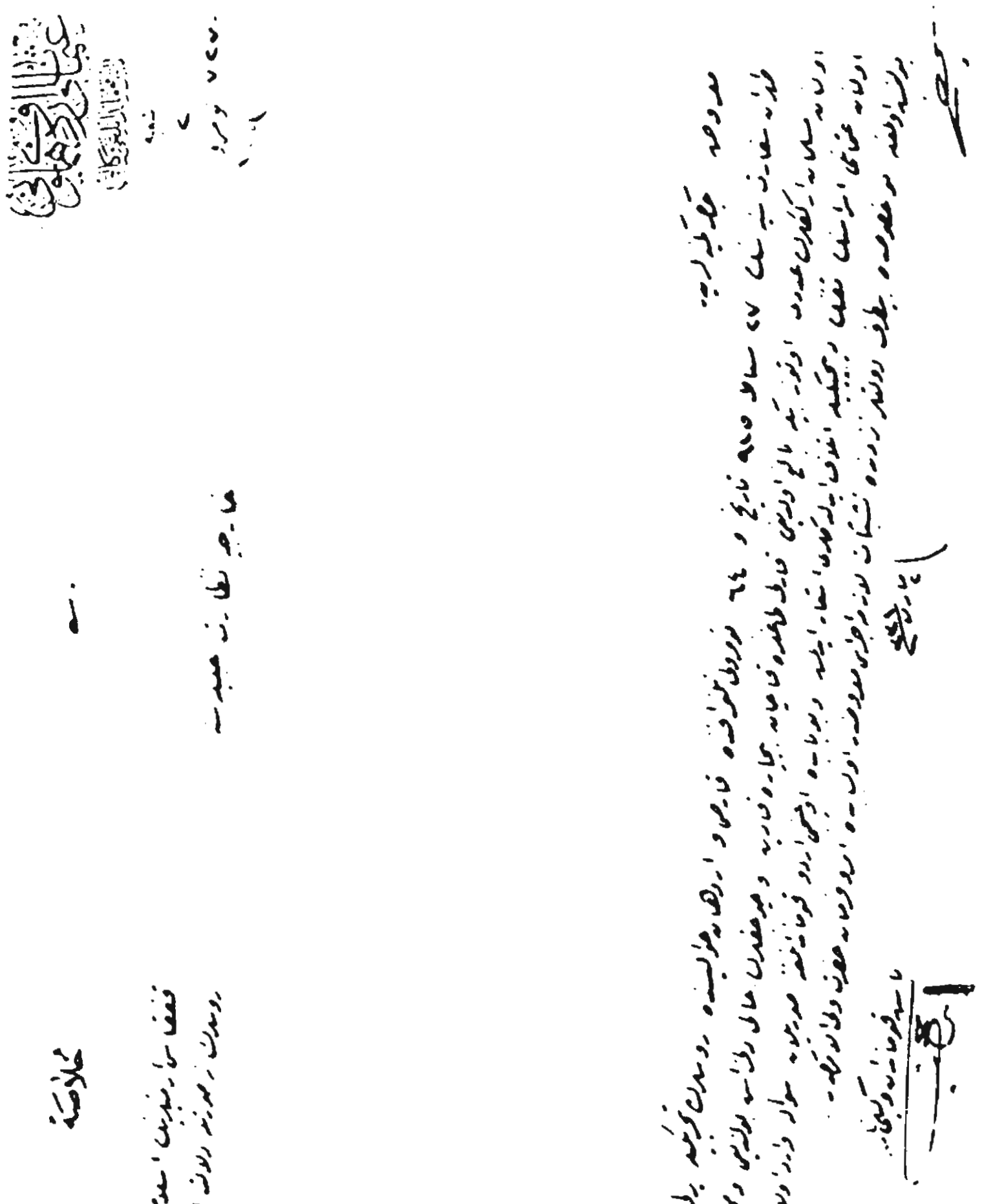

BOA. *HR. HU*, Kr. 122/4

- 6 -

AYINTAP MUHACİRLERİNİN ZEYTUN'A SEVKLERİ

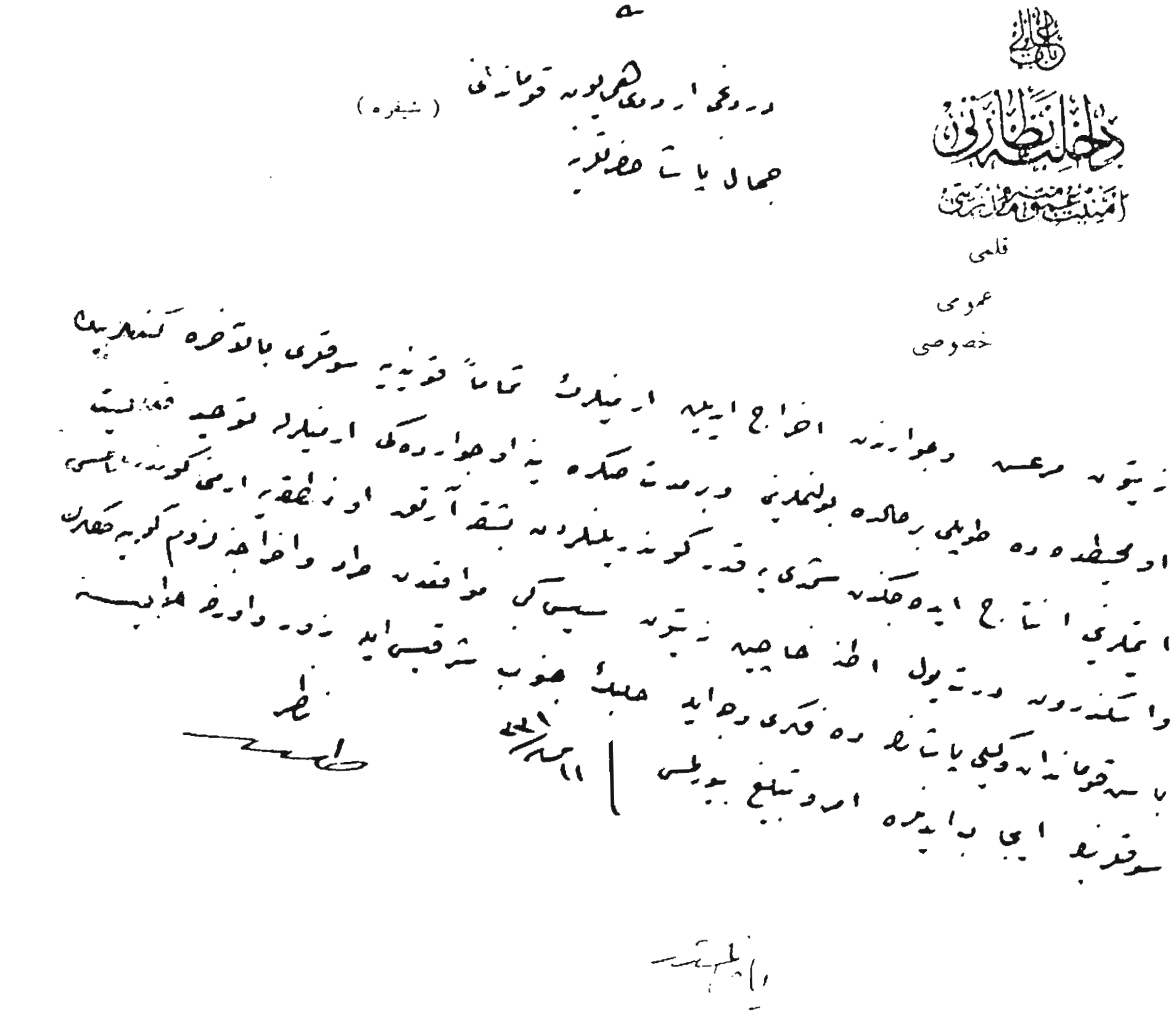

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/51

- 7 -

KONYA'YA ERMENİ SEVKİNİN DURDURULMASI BUNDAN SONRA HALEP, ZOR VE URFA CİHETLERİNE SEVKLERİ

۵

رمزی اردو قوماندانلغنه

شفره

باب عالی

داخلیه نظارتی

اسکان عشایر و مهاجرین مدیریتی

۱۱

عینابده کی کهاجرینك زیتونه سوقدیرلمه سی حقنده ورلمه امر و زینه سوقیاه باشلاجدیغی حلب
ولایتنده بیلدیریلیور زیتونه حوالیی طاشقه وزراعة غیر صالح بولندیغندن اوراده مهاجرك اسکانی قابل اولمدیغی
برلرین

- 8 -

HAYDARPAŞA'DAN TRENLE GÖNDERİLEN ERMENİLERİN AYAŞ VE ÇANKIRI'YA SEVKLERİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/102

- 9 -

KONYA'YA GÖNDERİLEN ERMENİLERE SARFEDİLECEK MASRAFIN TESPİTİ İÇİN ERMENİLERİN SAYISININ BELİRLENMESİ

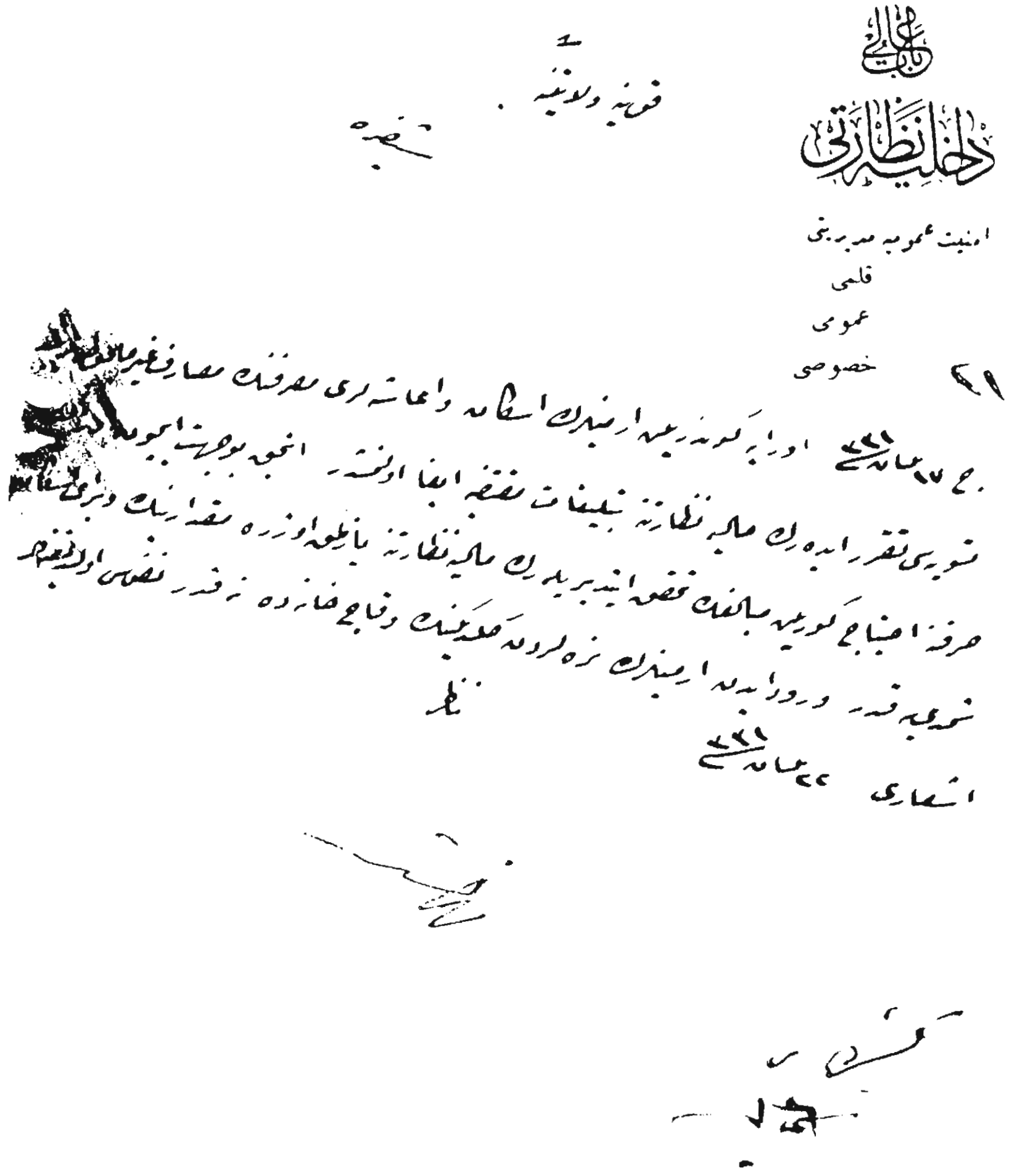

- 10 -

KOMİTE MENSUBU VE SADAKATSİZLİK GÖSTEREN ERMENİ MEMURLARIN AZİLLERİ

- 11 -

ÇANKIRI'YA GÖNDERİLEN BAZI ERMENİLERİN TEKRAR İSTANBUL'A DÖNEBİLMELERİ

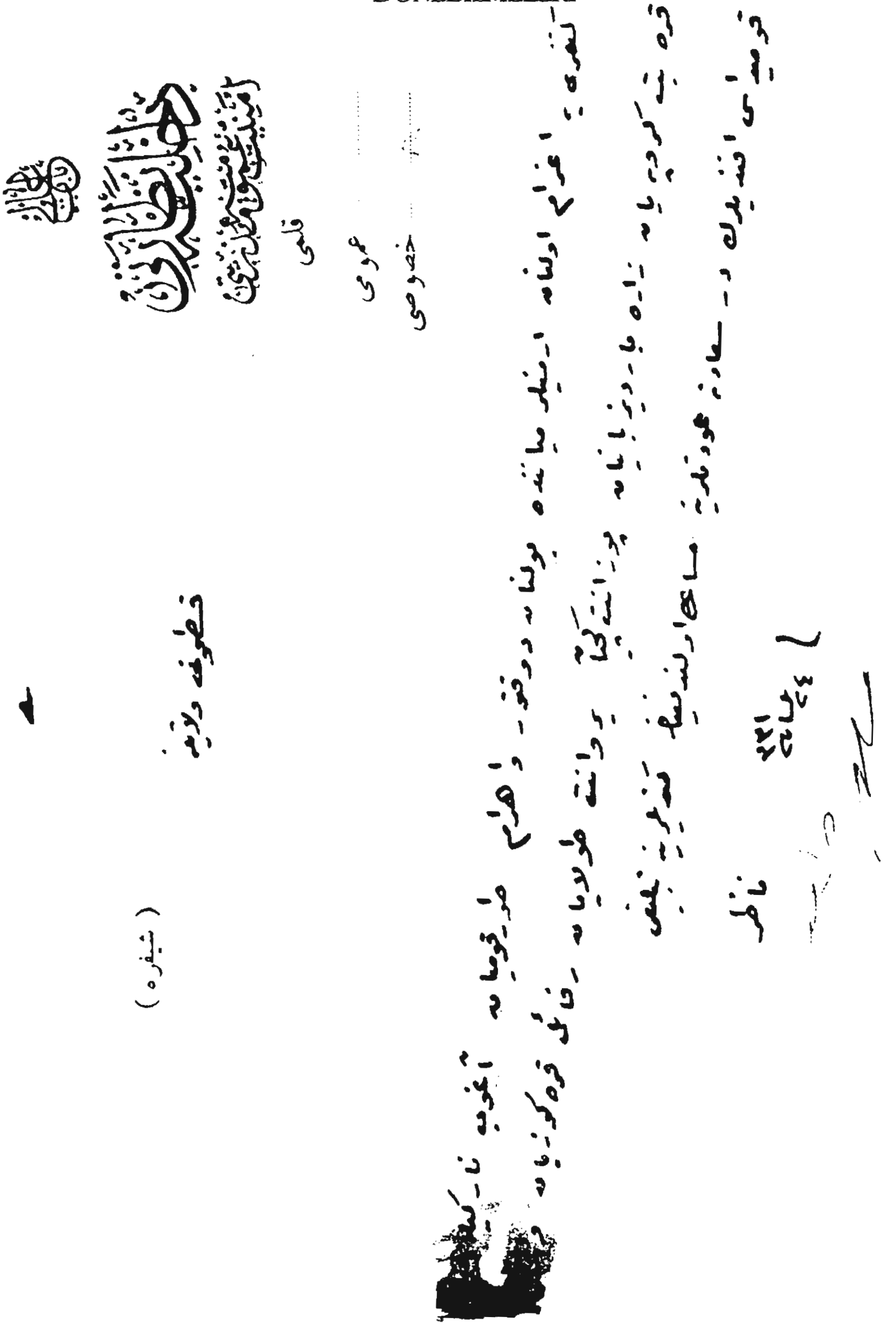

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/255

- 12 -

DİRAN KELEKYAN'IN İSTANBUL DIŞINDA İSTEDİĞİ VİLÂYETTE İKAMET EDEBİLECEĞİ

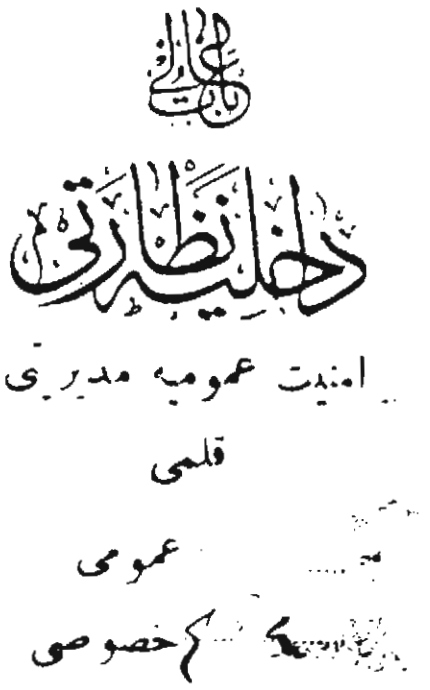

داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

خصوصی

(شیفره)

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/286

-14 -

VAN VE BİTLİS VİLÂYETLERİNDE YOĞUN HALDE BULUNAN ERMENİLERİN TARD VE İHRÂCI

(شیفره)

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

۲۰۹۰ قلم خصوصی

وان والیسی جودت بکه

تبلیس والیسی مصطفی عبدالخالق بکه

بالذات حل اولنه جقدر

وان گولی اطرافنده دوان ولایتنجه بالخاصه معلوم اولان مواقع معینه ده کی ارمنیلر
عصیان واختلال ایچون دائمی بر اوجاق حالنده بولندقلرندن بونلرک متکاثف
اولدقلری محللردن طرد واخراجلریله جنوبه دوغرو سوقلری تقرر ایتمسه وبو قرارک
درحال تطبیقی ایچون والیده ممکن اولان قدر معاونتک ایفاسی لزومی
بابه قوماندانلق مکاتبه اوچنجی ودردنجی اردولر قوماندانلرینه تبلیغ ایدلمشدر
اسامًا پک مفید نتیجه لر ویره جک شوتشبثک وانله برابر ارضروم جنوبجهتیله
تبلیس مرکزینه مربوط ملحم قضاره وبالخاصه موسه وصاسونله طالوری جوارینه ده تشکیلی
دخی تطبیقه عائد تدابیرک اردو قوماندانلیله بالمذاکره ارضروم والیسی تحریر بک
طرفندن اتخاذی موافق گوریلدیک کیفیت کندیسنه ده یازلمسه اوصفله ارضروم
اولدرقه قرار منظورک ایجاب ایدن تدابیرک استکمالیله سریعًا ومنتظمًا
مخابره وشیفره قویه سنه تلغرافی نزدن اخذی
تطبیقی

۱۳۲۱

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/282

- 15 -

AYAŞ VE ÇANKIRI'DA BULUNAN ERMENİLERİN KÜNYE VE SANATLARINI GÖSTERİR DEFTER TANZİMİ

(şifre)

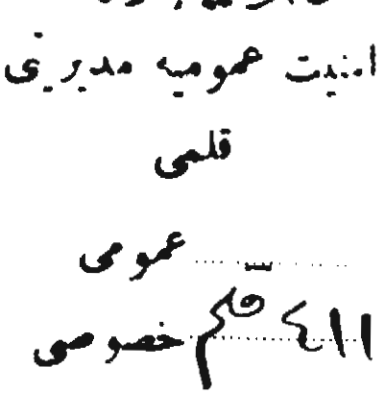

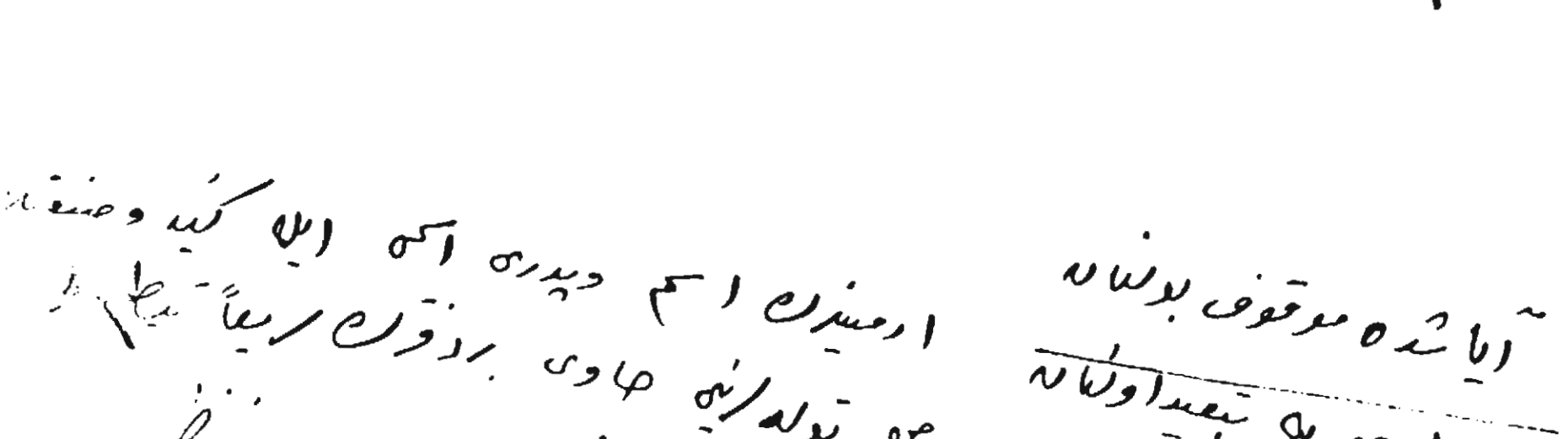

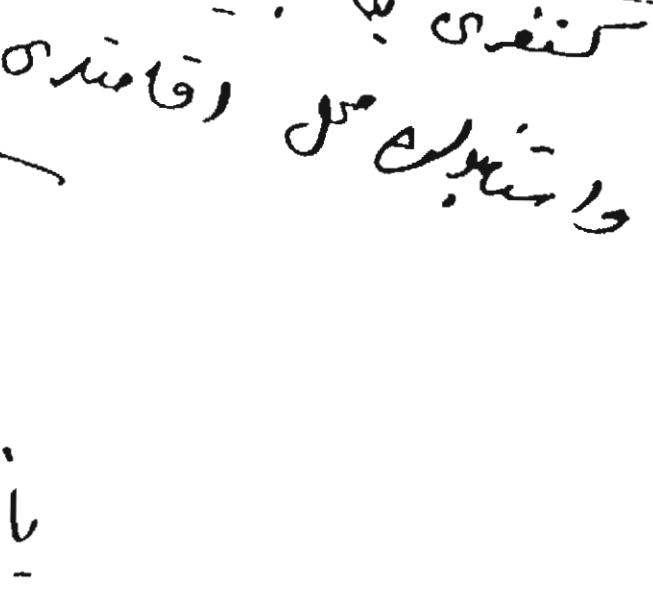

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/297

- 16 -

HAÇİN, DÖRTYOL V.S.'DEN ÇIKARILAN ERMENİLERİN SAYISI VE GÖNDERİLDİKLERİ YERLER

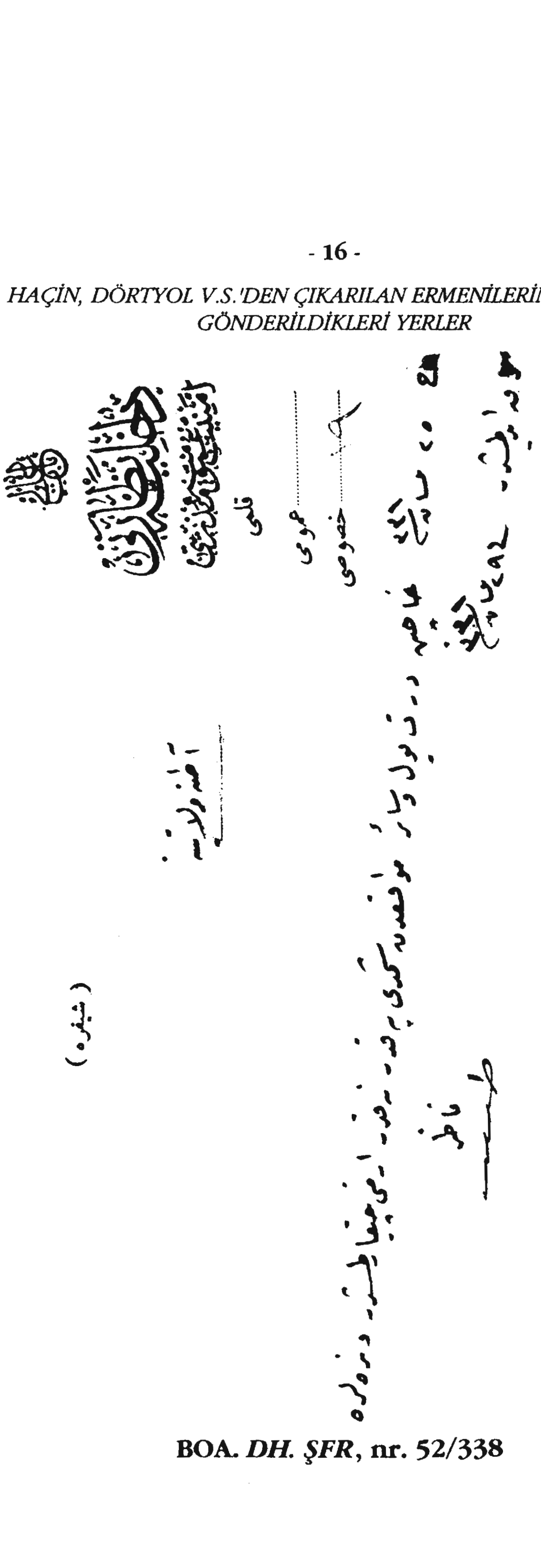

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 52/338

- 17 -

MECLİS-İ VÜKELANIN TEHCİR KARARI

مجلس وزراء

مذاكراتنه مخصوص ضبط نامه

تاریخی ١٥ ماه ١٧

تبلیغ اولندیغی دوائر و تاریخ تبلیغ

داخلیه . حربیه . مالیه

١٨ ماه

خلاصهٔ مالی

مناطق حربیه جوار محللرده ساکن ارمنیلردن بر قسمنك حدود عثمانیه‌یه اعدای دولت قارشو محافظه ایله مشغول اولان اردوی همایونك
حرکاتنی تصعیب و ارزاق و مهمات عسکریه نقلیاتنی اشکال و دشمن ایله توحید آمال و افعال و بالخاصه صفوف اعدایه التحاق و مملکت
داخلنده قوای عسکریه و اهالی معصومه‌یه مسلحا تعرض و شهور و قصبات عثمانیه‌یه تسلط ایله قتل و نهب و غارت و دشمن قوای
بحریه‌سنه ارزاق تدارکیله مواقع مستحکمه‌یی ارائه‌یه جرأتلری بوکبی عناصر اختلالیه‌نك ساحهٔ حرکاتدن اوزاقلاشدیرلمسی و عصاته
اسمی الحرکات و ملجأ اولان کویلرك تخلیه‌سنی ایجاب ایدرك بو بابده بعض کونا اجراآته باشلانلدیغی و من الجمله وان، تبلیس، ارضروم
ولایاتیله نفس اطنه، نفس سیس و نفس مرسین مستثنی اولمق اوزره اطنه، مرسین، قوزان، جبل برکت لوالری و نفس مرعش
مستثنی اولمق اوزره مرعش سنجاغی و حلب ولایتنك مرکز قضالری مستثنی اولمق اوزره اسکندرون، بیلان، جسر شغور و انطاکیه قضالره
قری و قصباتنده ساکن ارمنیلرك ولایات جنوبیه‌یه سوقنه بالابتدا وان ولایتیله هم حدود اولان قسم شمالیسی مستثنی اولمق اوزره موصل
ولایتنه و زور سنجاغنه و نفس اورفه مستثنی اولمق اوزره اورفه سنجاغنك قسم جنوبیسنه و حلب ولایتنك شرق و شرق جنوبی قسمنه و سوریه
ولایتنك قسم شرقیسنده تنسیب و تخصیص ایدیلن محللره نقل و اسکانه مباشرت و دوام ایدلکده بولندیغی بیانیله منفعت اساسیه دولت
موافق تلقی ایدیلن بو جریانك براهین و قاعده مطرده‌یه ربطی لزومنه و بو بابده بعض افاداته دائر داخلیه نظارتنك ١٢ ماه
تاریخلی و ٢٧٠ نومرولو تذکره‌سی اوقوندی .

قراری

فی الحقیقه دولتك محافظهٔ موجودیت و امنیتی اغوزینی توالی ایدن اجراآت و اصلاحات فداکاریسی اوزرینه اجرای سوء تأثیره
سبب اولان بو قبیل حرکات مضره‌نك اجراآت مؤثره ایله امحا و ازالهسی قطعیا مقتضی و نظارت مشار الیها بو امرده ابتدا
اولنان اجراآتده که اصابت بدیهی اولدیغندن تذکرهٔ مذکوره‌ده درمیان قلندیغی اوزره محرر الاسامی قری و قصباتده
ساکن ارمنیلردن نقلی ایجاب ایدنلرك محل مرتبهٔ اسکانیه‌لرینه رفعا سوق و ایصال ایدیلن کذرکاهلرینه تأمین استراحت و محافظه
بعاله و مالیه و مواصلتلرینه کیفیت ایرالریله صورت قطعیه‌ده اسکانلرینه قدر مهاجرین تخصیصاتنی اعاشه‌لری و احوال سابقه
مالیه و اقتصادیه‌لری نسبتنده کندولرینه املاك و اراضی توزیعی و ایچلرینه محتاج اولانلره طرف حکومتدن مساکن انشاسی و زراع
و محتاجین ارباب صنعته تخملق و آلات و ادوات توزیعی و ترك ایتدکلری مملکتده قالان اموال و اشیالرینك و یاخود قیمتلرینك
کندیلرینه صورت مناسبه ایله اعاده‌سی و تخلیه ایدیلن کویلره مهاجر و عشائر اسکانیله املاك و اراضینك قیمتی تقدیر ایدیلرك کندیلرینه
توزیعی و تخلیه ایدیلن شهور و قصبات کائن اولوب نقل ایدیلن اهالی‌یه عائد اموال غیر منقوله‌نك تحریر و تثبیت جنس و قیمت و مقدارندن
صکره مهاجرینه توزیعی و مهاجرینك [illegible] خارجنده قالان زیتونلك، طوتلق، باغ و بورتقالقلرله
دکان، خان، فابریقه و دیوکی [illegible] بیع و یاخود ایجاری ایله بدلات بالغه‌سنك کندیلرینه اعطا ایدیلمك اوزره
اصحابی نامنه امانة مال صندوقلرینه [illegible] و ابراآت مسروده‌نك ایفاسی ضمننده وقوع بولنجه صرفیاتك مهاجرین

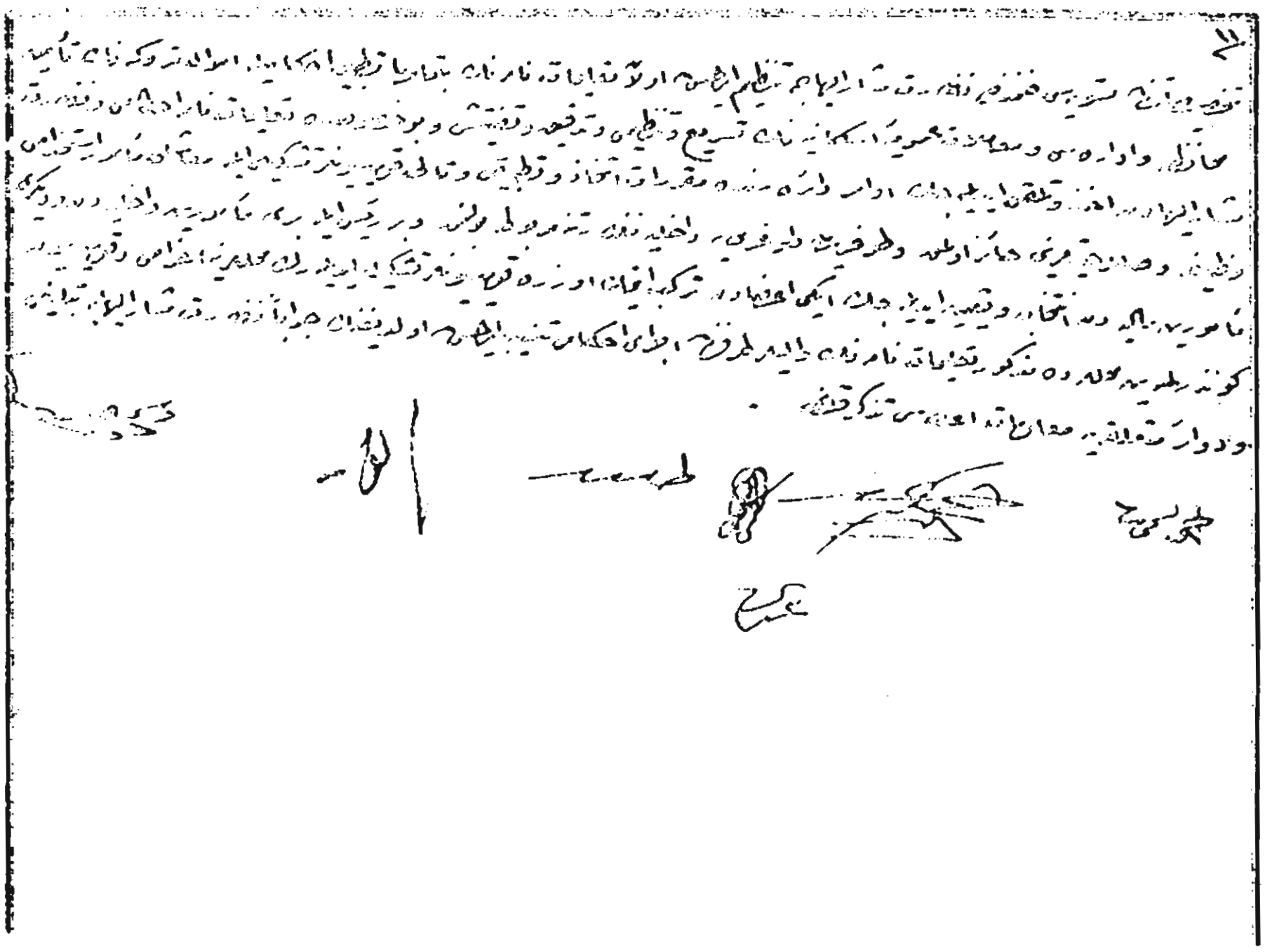

BOA. ***Meclis-i Vükela Mazbataları,*** **198/163**

- 18 -

ERZURUM'DAN ÇIKARILAN ERMENİLERİN URFA VE MUSUL'UN GÜNEYİ İLE ZOR SANCAĞI'NA GÖNDERİLMELERİ

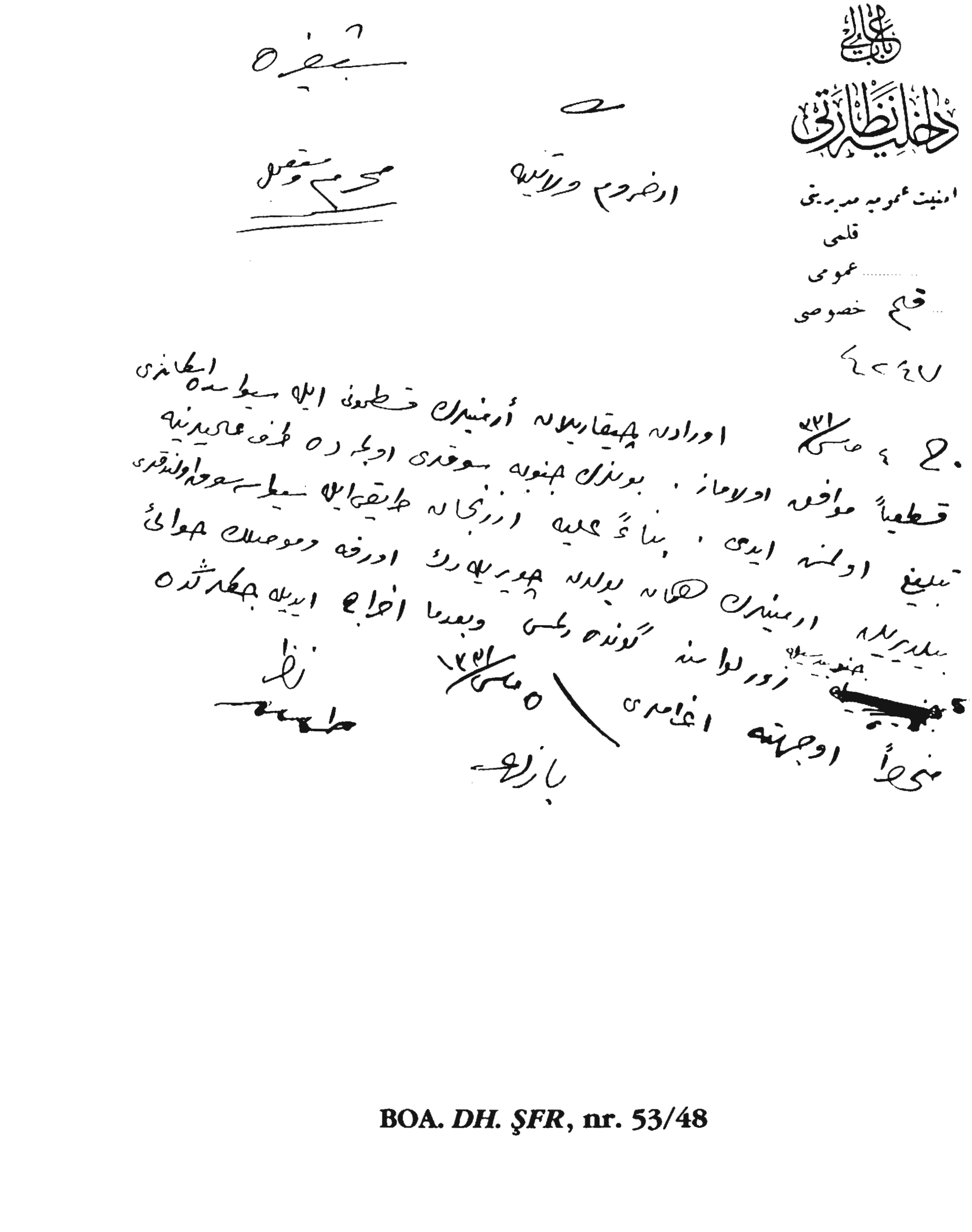

Dahiliye Nezareti

Emniyet Umumiye Müdüriyeti

Kalemi

Umumi

Kısım Hususi

Numara 4547

Ermeni tehcirine dair Erzurum Vilayeti'nden gelen telgrafın sureti.

Erzurum Vilayeti'nden gelen telgrafın sureti.

Mahrem ve müstacel

Ermeni tehcirine dair Erzurum Vilayeti'nden gelen telgrafın sureti.

Numara 4547

Dahiliye Nezareti

Emniyet Umumiye Müdüriyeti

Kalemi

Umumi

Kısım Hususi

Numara 4547

Mahrem ve müstacel

- 19 -

VAN VİLÂYETİ'NDEKİ ERMENİLERİN MUSUL, ZOR VE URFA'YA YERLEŞTİRİLMELERİ

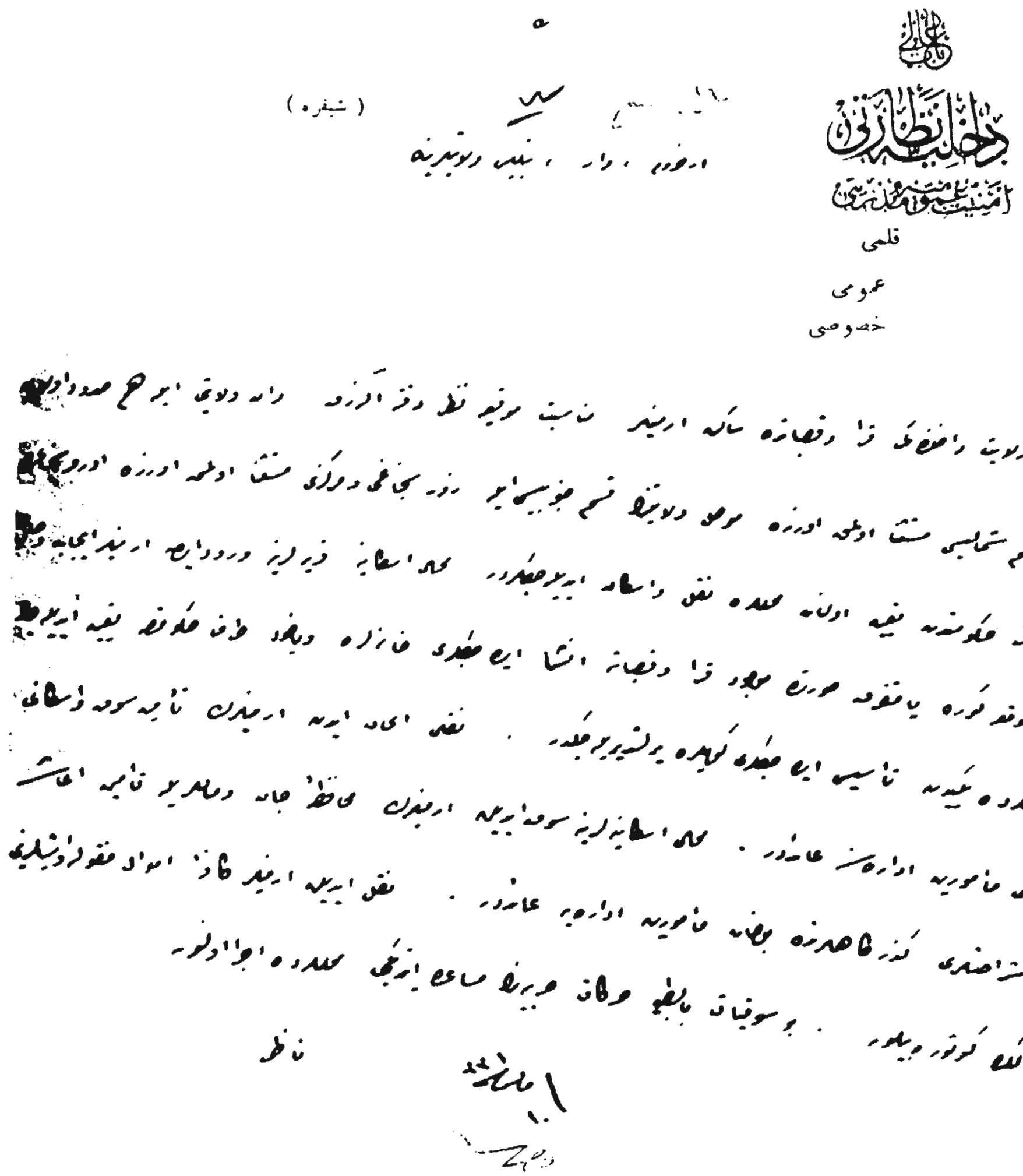

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/93

- 20 -

DÜŞMAN TARAFTARI OLAN HIRİSTİYANLAR VE ONLARLA İŞBİRLİĞİ YAPAN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA YAPILACAK MUAMELE

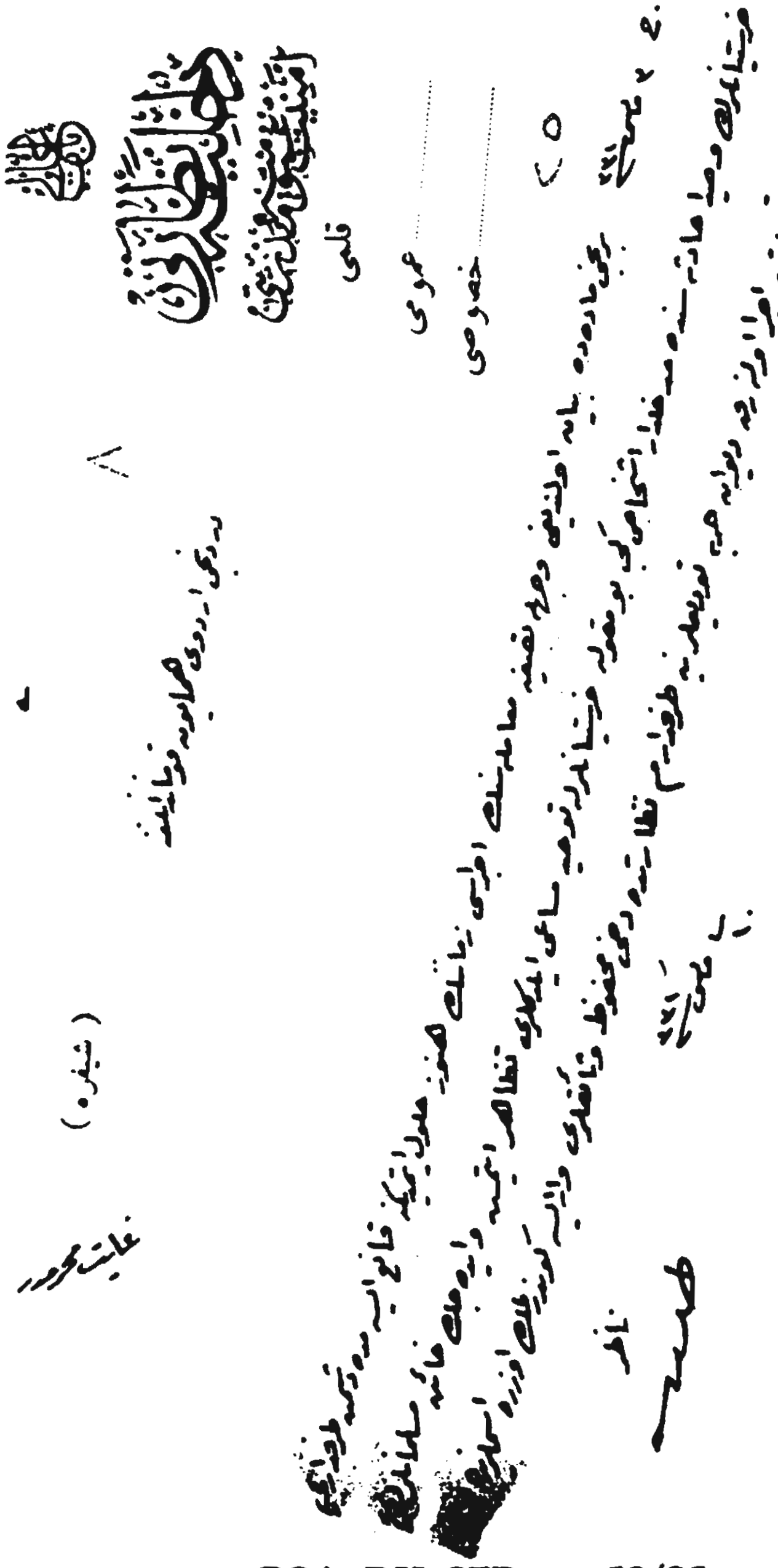

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/85

- 21 -

ERMENİ KÖYLERİ BOŞALTTIRILDIKÇA MEVCUT DURUM HAKKINDA BİLGİ VERİLMESİ

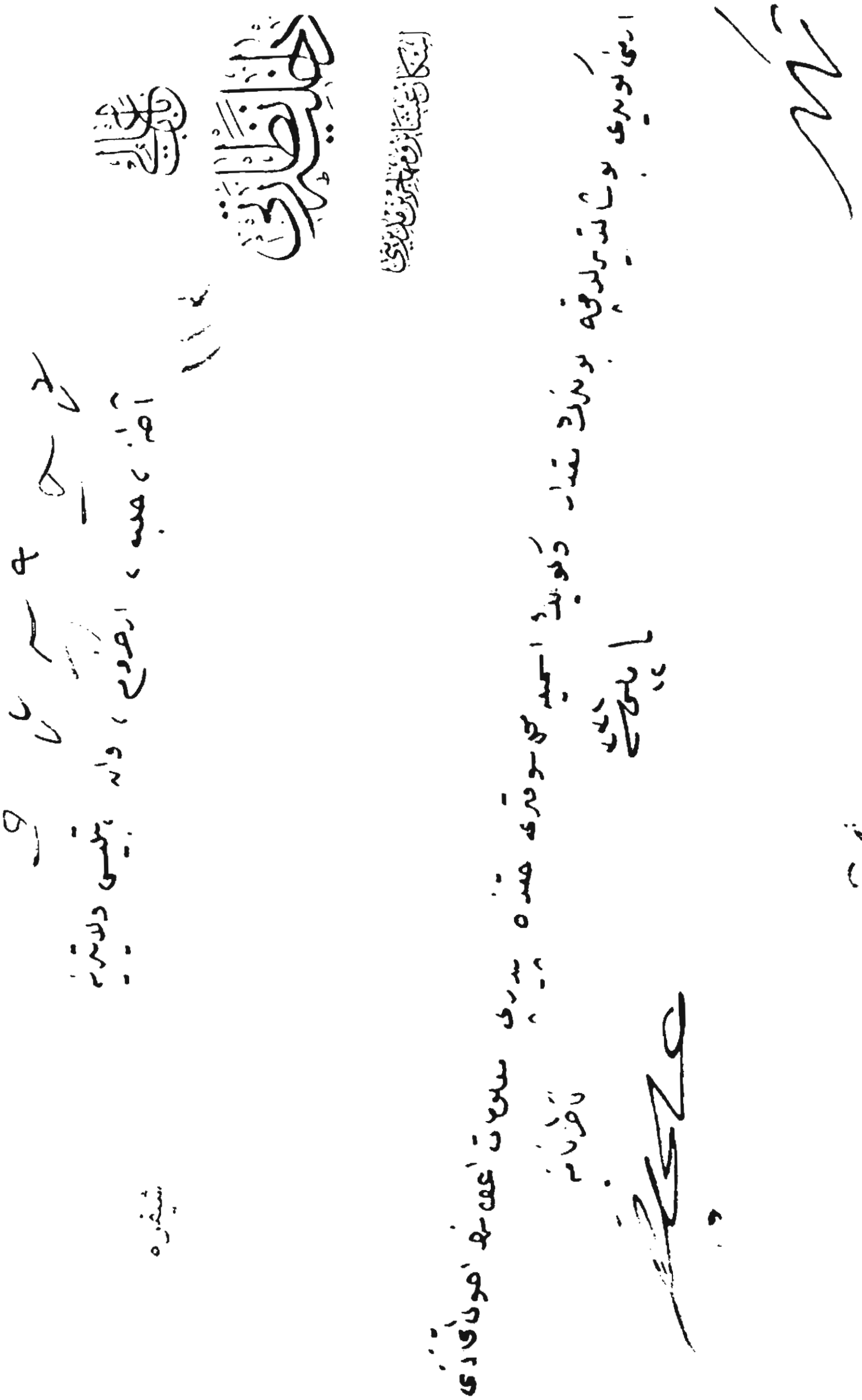

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/113

- 22 -

RUS HUDUDUNA YAKIN OLMASI DOLAYISIYLA ERZURUM'DA BULUNAN ERMENİLERİN İHRACI

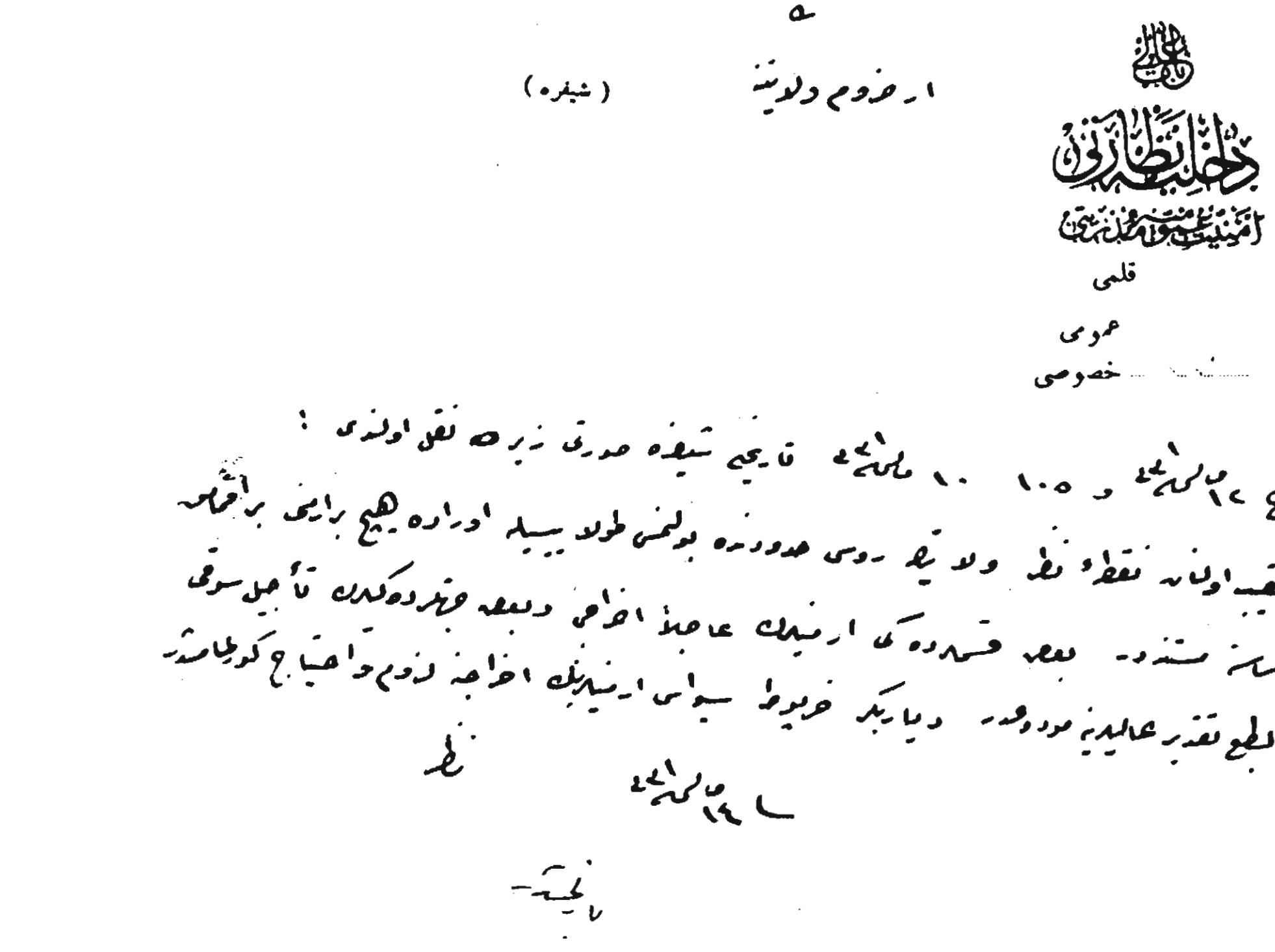

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/129

- 23 -

ERMENİLERİN İÂŞE VE İSKÂN MASRAFLARININ MUHACİRÎN TAHSİSATINDAN TESVİYESİ

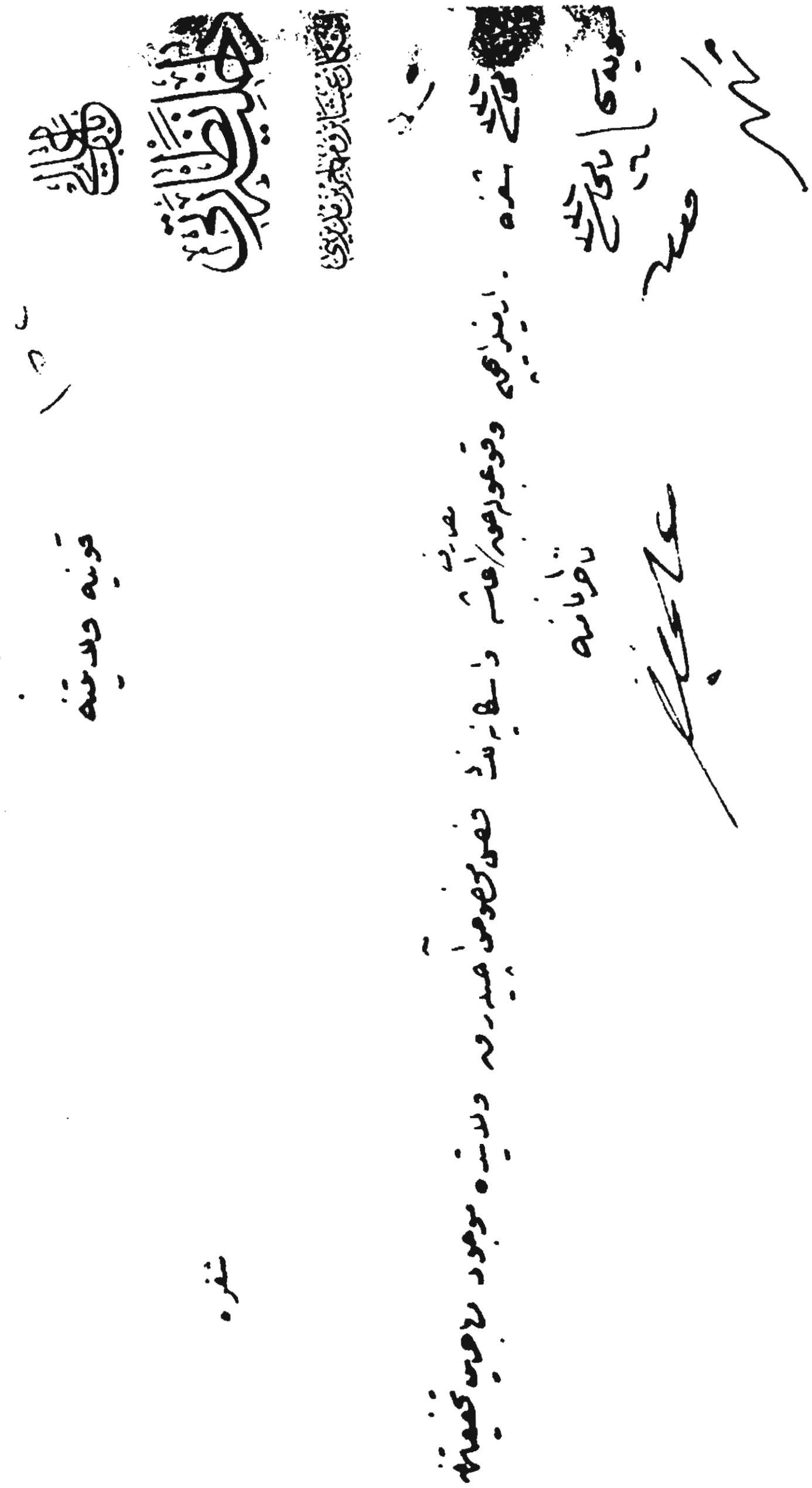

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/152

- 24 -

SÜRGÜN EDİLEN ERMENİLERİN BORÇLARININ ALINMAYACAĞI

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/200

- 25 -

SEVK MUAMELESİNİN ERMENİLERİN KALABALIK OLDUĞU YERLERDE TATBİKİ

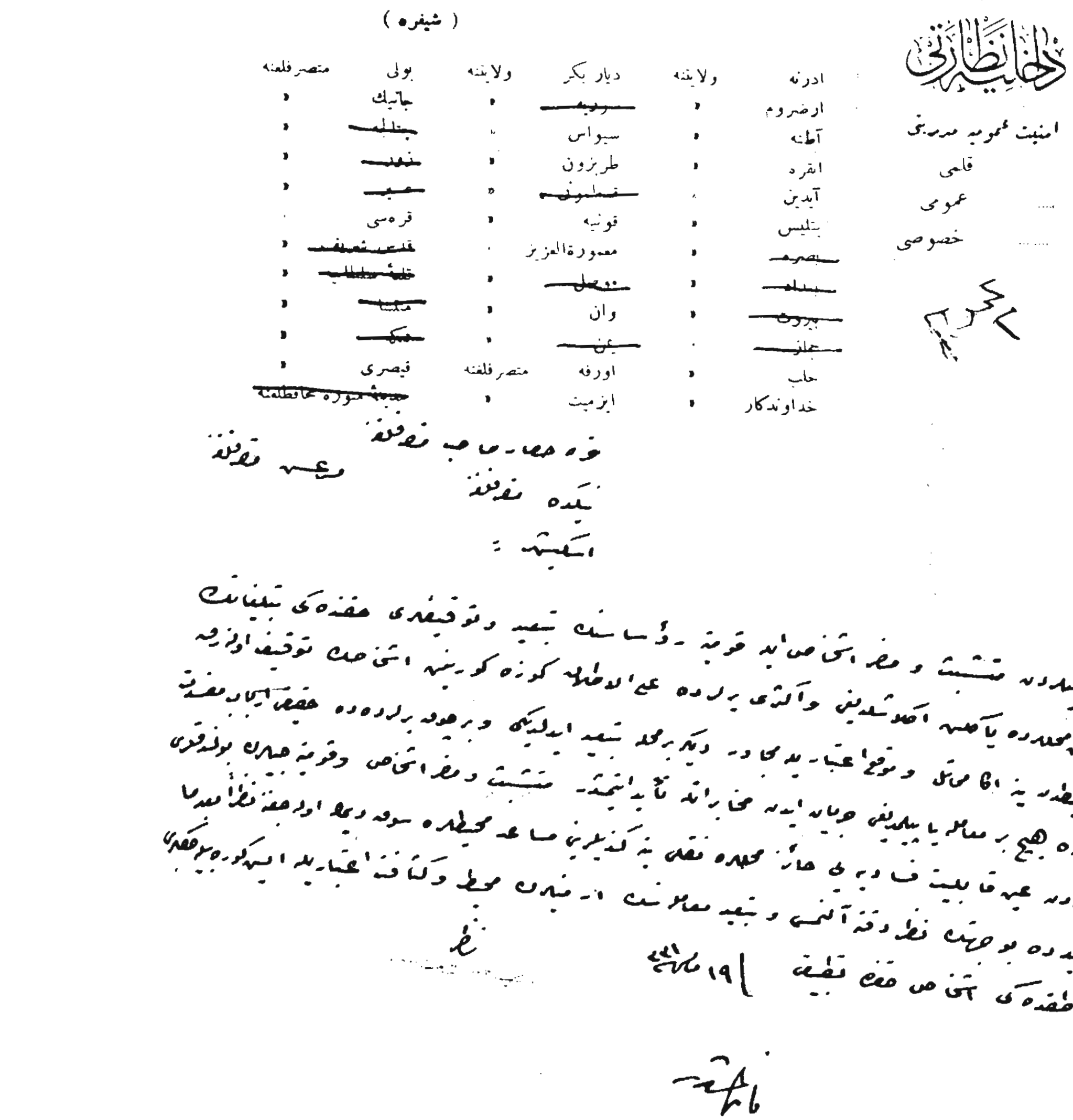

(شیفره)

ادرنه	ولایتنه	دیار بکر	ولایتنه	بولی	متصرفلغنه
ارضروم	»	~~ریه~~	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	~~جنلیه~~	»
انقره	»	طربزون	»	~~منقه~~	»
آیدین	»	~~قسطمونی~~	»	~~صیه~~	»
بتلیس	»	قونیه	»	قره‌سی	
~~بصره~~	»	معمورة العزیز	»	~~قدس شریف~~	»
~~بغداد~~	»	~~ذوالقدر~~	»	~~قلعه سلطانیه~~	»
~~بیروت~~	»	وان	»	~~مکنا~~	»
~~حلب~~	»	~~یمن~~	»	~~مکه~~	»
حاب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	»
خداوندکار	»	ایزمیت	»	~~قونیه حکومتی محافظلغنه~~	

خوجه‌لر صاحب تصرفنده

وعظ تصرفنده

کلیسه تصرفنده

اسکیشهر :

ارمنیلرده متشتت و مضر اشخاص ایله قونیه ـ وسانسك تبعید وتوقیفلری هقده‌کی تبلیغاتك
مقصد مخصوصه یا مصالح اختلاسیه وآلتی یاپلرده علی الاطلاق کوزه کوریه‌جك اشخاص حقنده توقیف اولنیه
رجحیتده یه اقا میدانی وتوقع اعتبار یدیکاوه ـ دیکر محل تبعید ایدیلیکی وبرهوده یازیلرده حقلرنده ایبار هقده
هقده هیچ بر مصالح یا بیلدیلن جهاتیله ایسه مخابراتك تأیدانیمه ـ متشتت ومضر اشخاص وقونیه هیلرن بولنقری
یازیلرده عیه قابلیت فاویه‌لی حائز مخلوه نقطه‌یه کوندیلرینی صاحه مخلوه سوقه ویاخود اولجه نظراً مقدما
تبعیده بوجهتك نظر دقته آلنمسی وتبعید معاملاتك اجرابلن محیط وکیفیت اعتبار ایله ایکیسنده بیرقسمی
مناطقه‌کی اشخاص حقنده تطبیقه |19 سنه

نظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/201

- 26 -

ERMENİ KOMİTECİLERİNDEN AZADAMARD HACI HAYK TİRYAK'IN AYAŞ'A GÖNDERİLMESİ

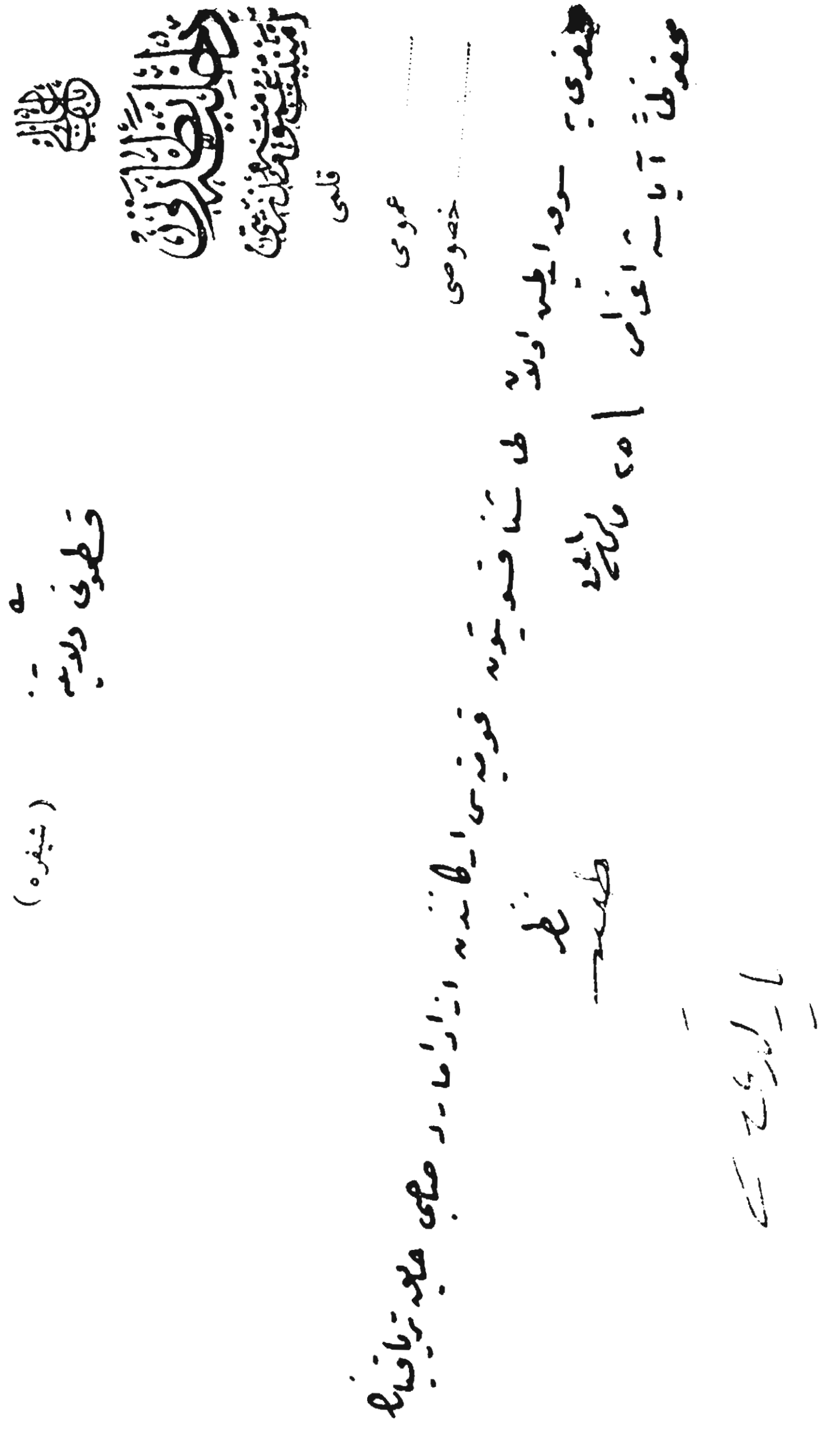

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/273

- 27 -

TİCARET VE BENZERİ SURETLERLE İKAMET EDEN ERMENİLERİN YERLERİNDE BIRAKILMALARI

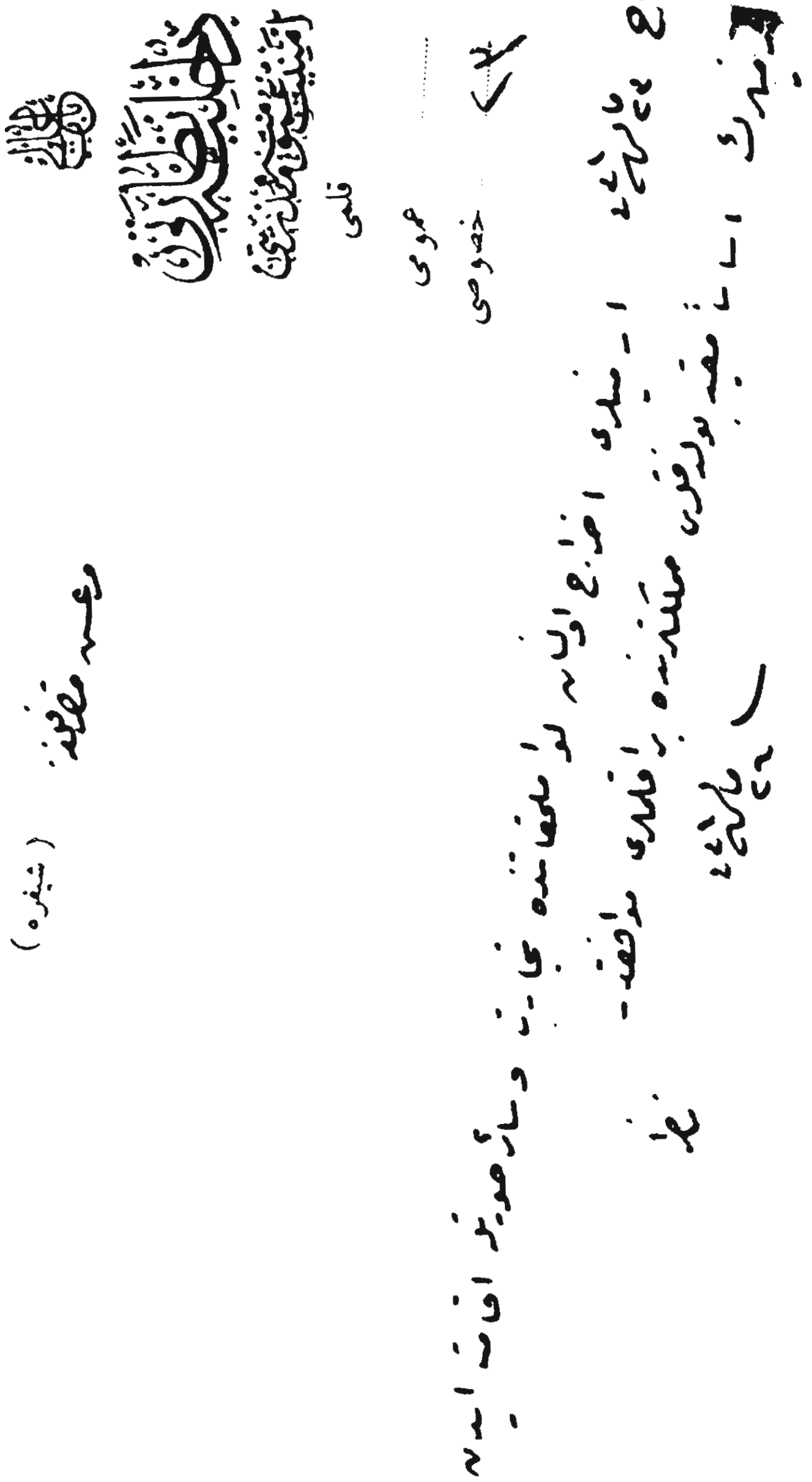

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 53/295

- 28 -

EZİNE'DE BULUNAN 500 ERMENİNİN ORADA BULUNMASININ UYGUN OLMADIĞI VE BAŞKA YERLERE SEVKLERİ

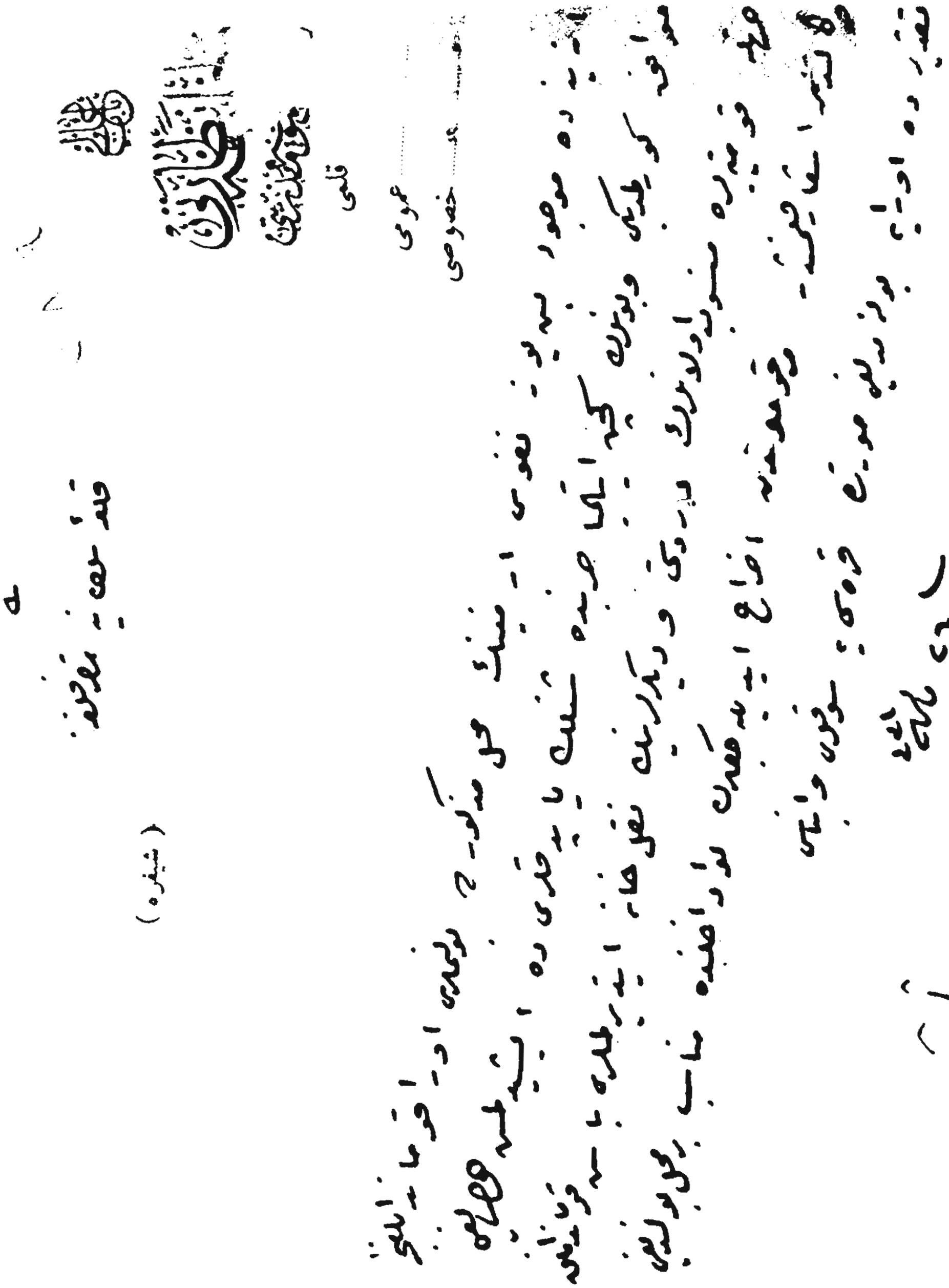

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/289

- 29 -

GÖÇ EDEN ERMENİLERİN GERİDE BIRAKTIKLARI MAL VE EŞYALARLA, SEVKLERİ TEHİR EDİLEN ERMENİLER

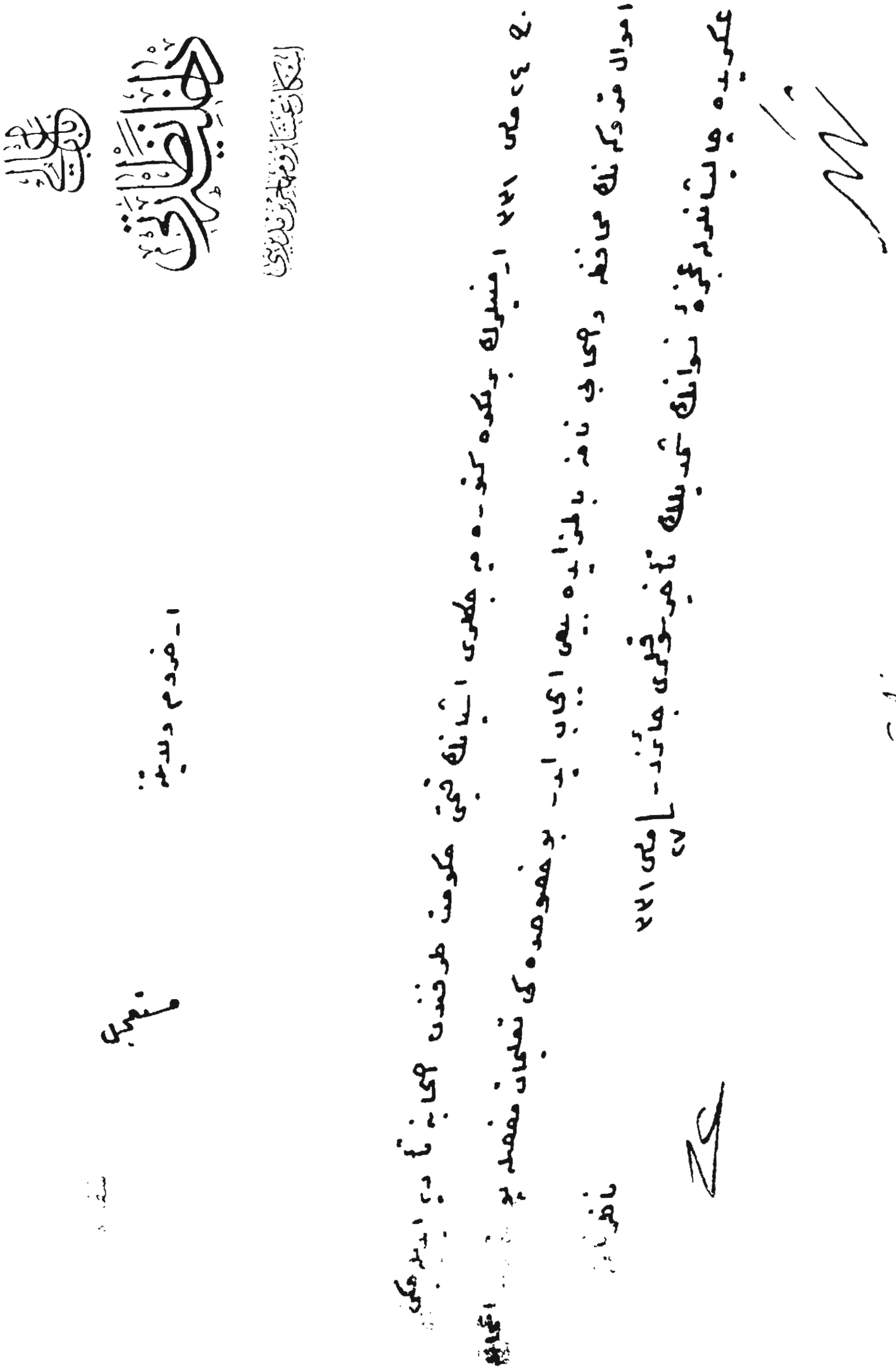

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/303

- 30 -

DEVELİ'DEN AKSARAY'A GÖNDERİLEN ERMENİLER.

باب عالی

داخلیه نظارتی

شیفره قلمی

مخرجی

قیصری

صباح د س — اقشام د س

۲۸ ملی ۲۲۱ تاریخ کشیده‌سی ۴/۴۵

۲۸ مز قلمه ورودی ۹/۲۰

دوه‌لو قضاسنده کوچك اینجه‌صو قریه‌سنك یوز آلتمش خانه‌ده آلتی یوز دن عبارت
ارمنی اهالیسنك کاملاً دونکی کون اقسرایه کتیك اوزره یوله چیقاریلوقلری معروضدر

قیصری متصرفی

ذکائی

۲۷ ملی ۲۲۱

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/36

- 31 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ TALİMAT İLE İAŞE VE İSKÂN MASRAFLARINA KARŞILIK GÖNDERİLEN HAVALE

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/305

- 32 -

KONYA'YA SEVK OLUNAN ZEYTUN ERMENİLERİNE YARDIM AMACIYLA BİR AMERİKALI ÜYE GÖNDERİLMEK İSTENDİĞİ

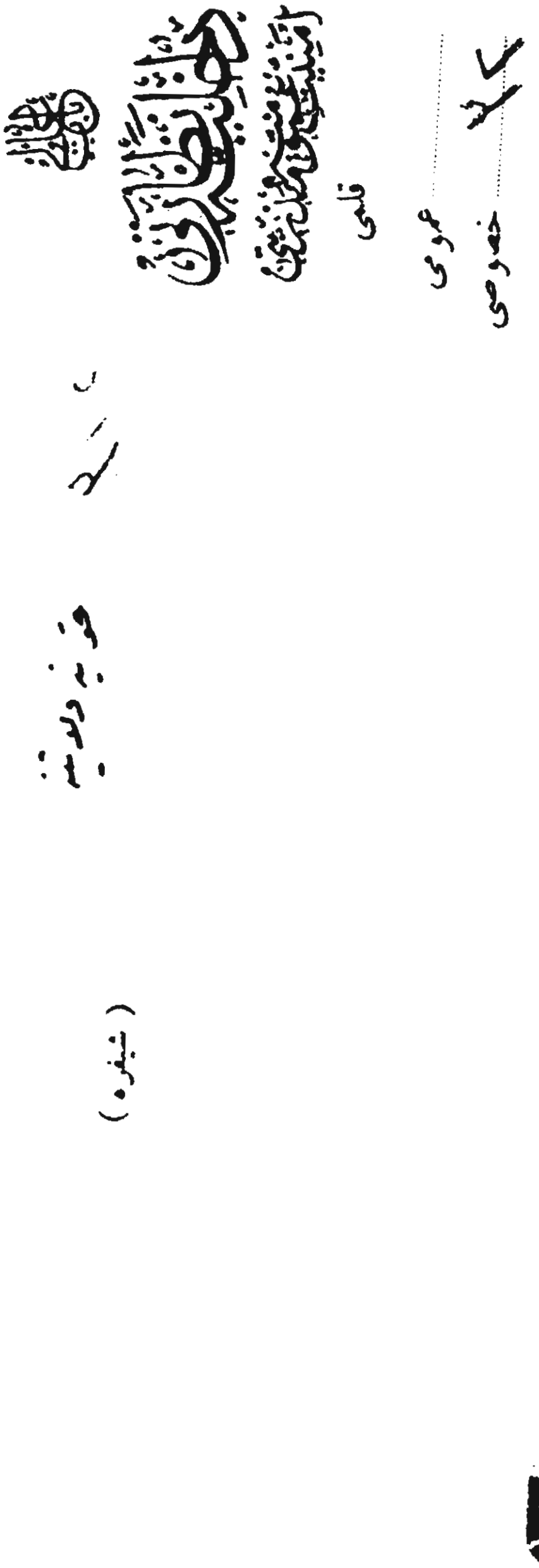

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/312

- 33 -

KÜÇÜK İNCESU DIŞINDA LİVA VE BAĞLI YERLERDEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN UYGUN OLMADIĞI

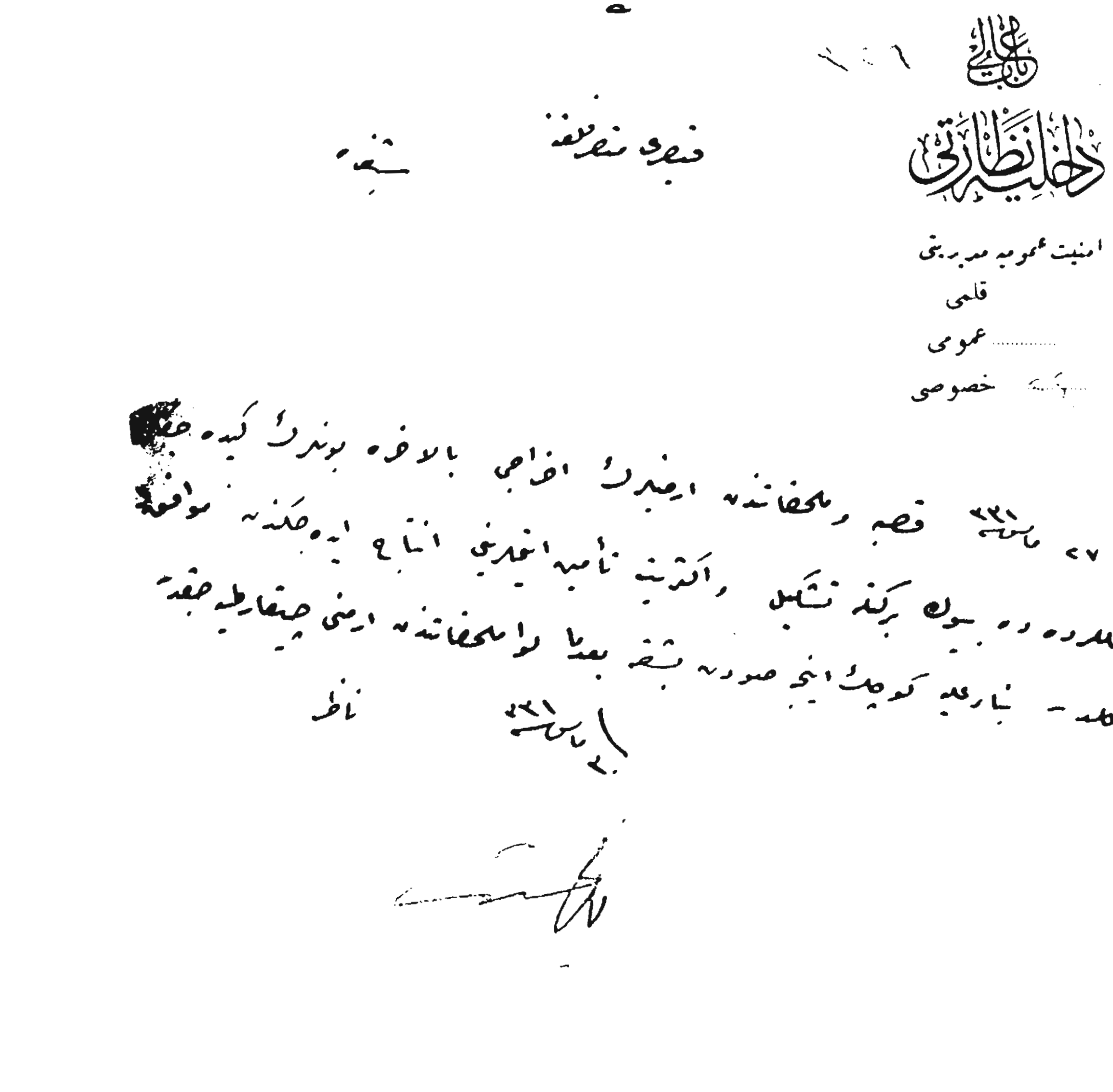

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 53/326

- 34 -

SEVK OLUNAN ERMENİLERİN YOLLARDA KORUNMALARI, BUNLARA SALDIRANLARIN CEZALANDIRILMALARI

- 35 -

ERZURUM'DAN SEVK OLUNAN ERMENİLERİN TAARRUZA UĞRADIĞI, MUHAFAZALARI İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİN ALINMASI

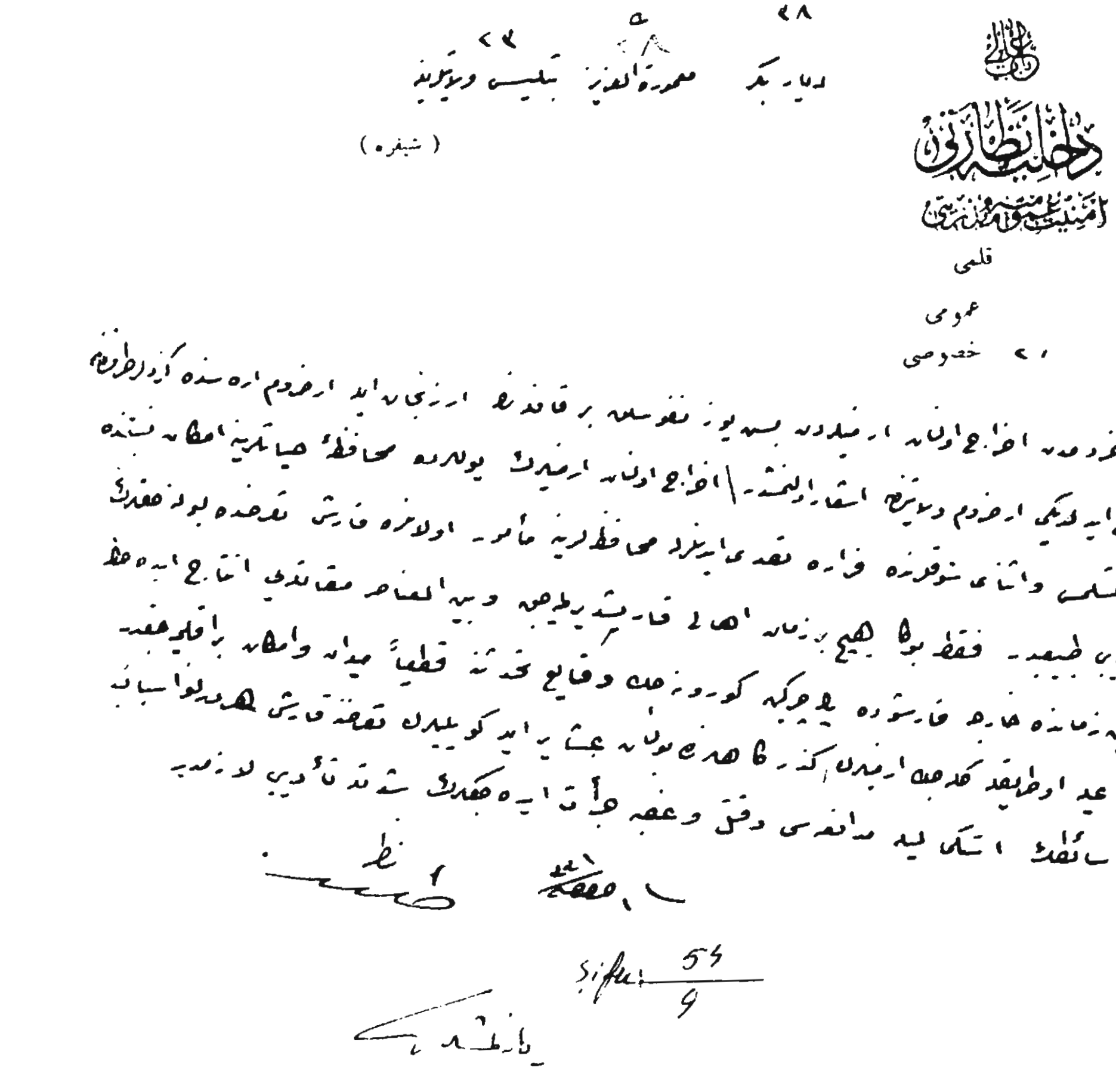

Sifre: 54/9

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/9

- 36 -

SUŞEHRİ ERMENİLERİNİN SEVKİ SİVAS'TAKİLERİN SEVK OLUNMAMASI

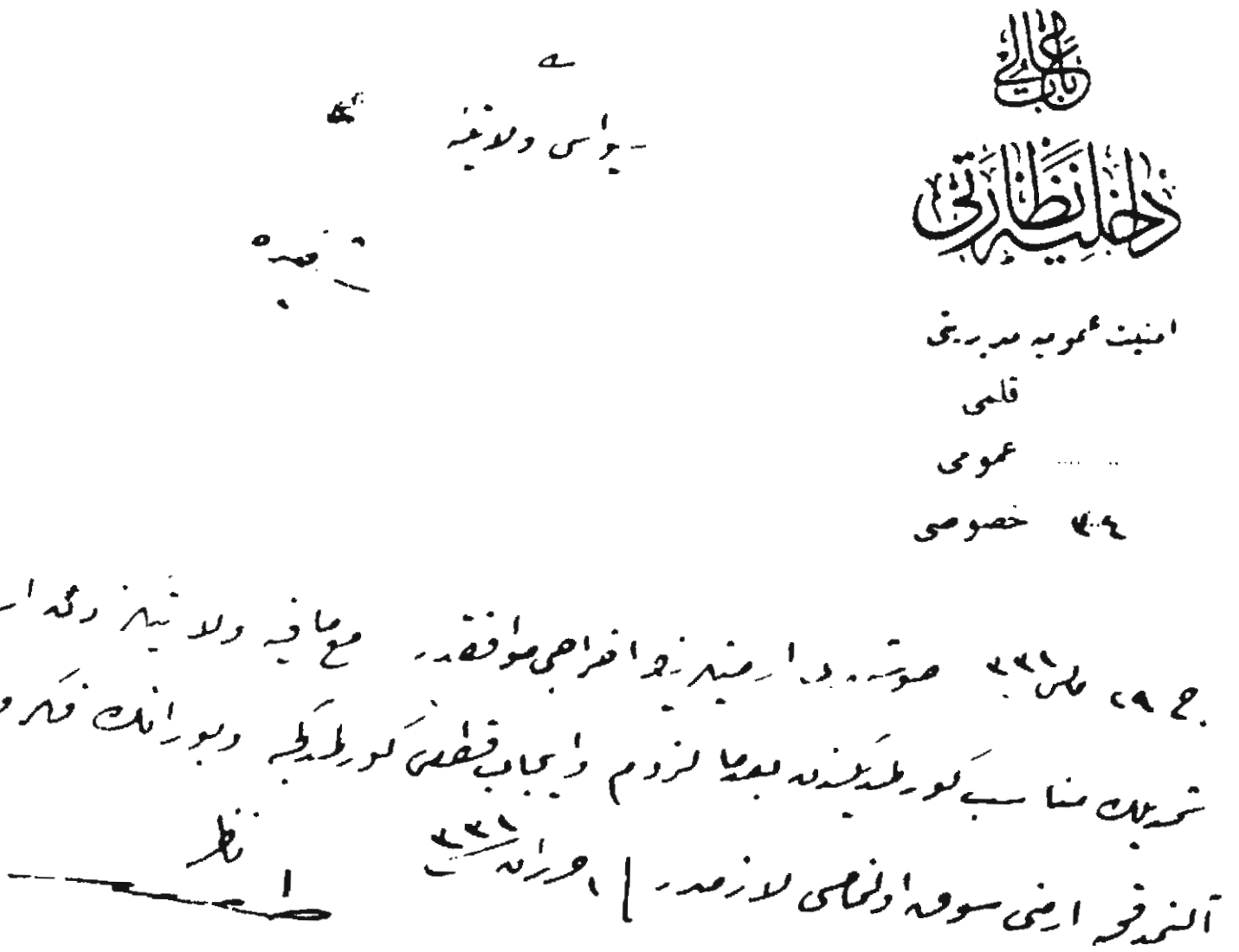

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/7

- 37 -

SİS ERMENİLERİNİN SEVKİ

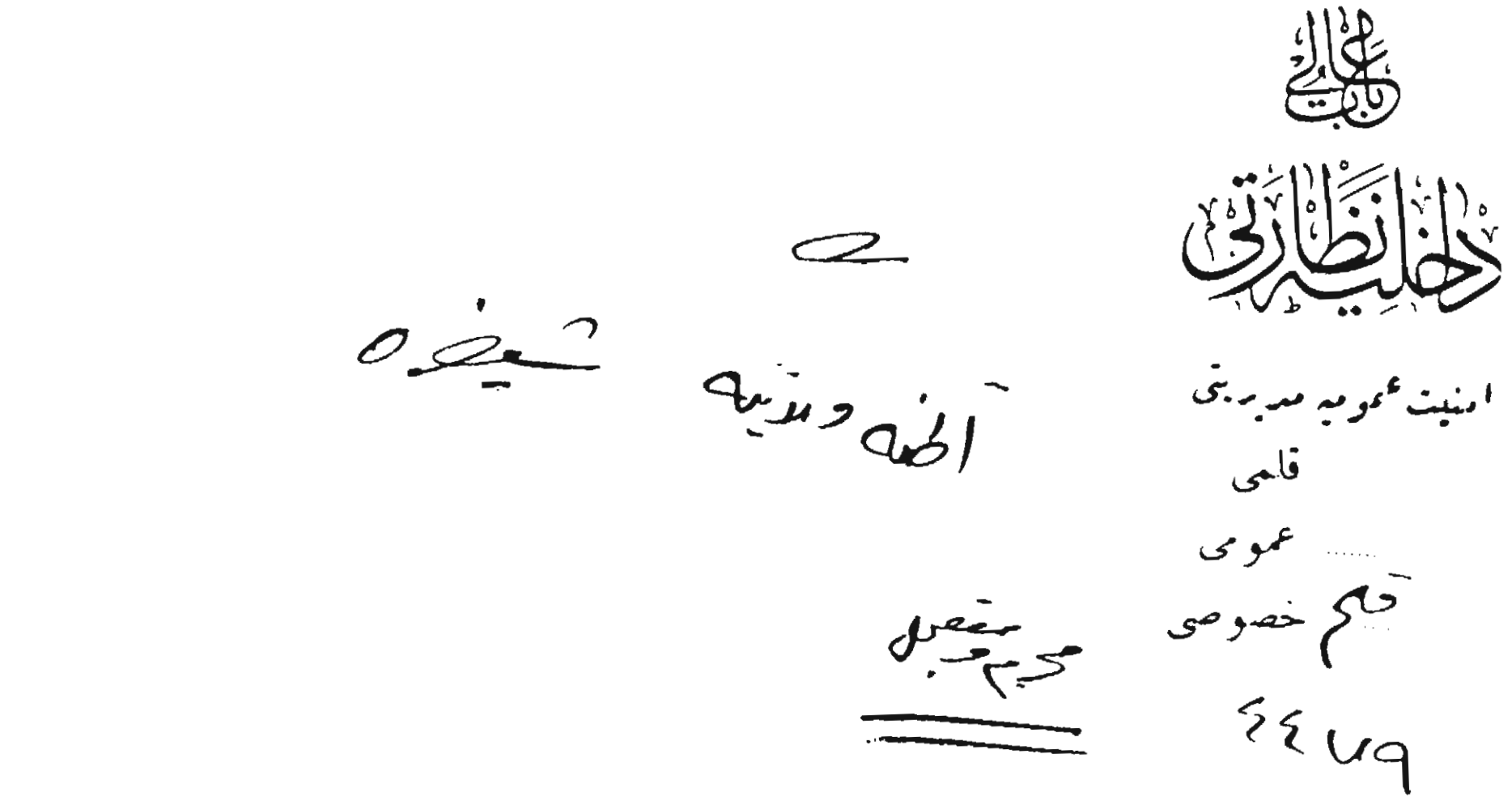

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/51

- 38 -
ON BİN MUHACİRİN DERHAL SEVKİNE İMKÂN OLMADIĞI

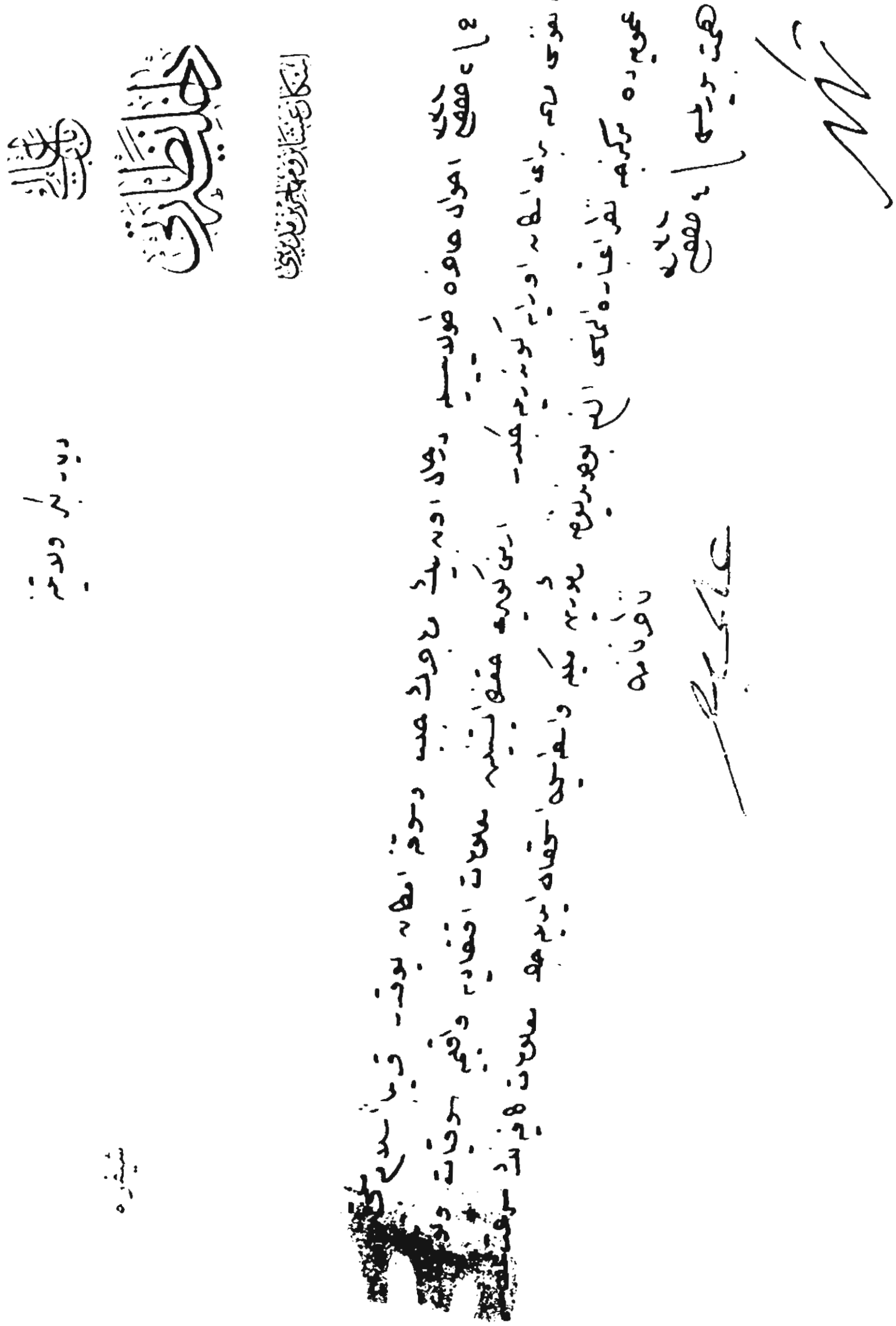

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/39

- 39 -
SEVK EDİLEN ERMENİLERİN DURUMLARININ TAHKİKİ

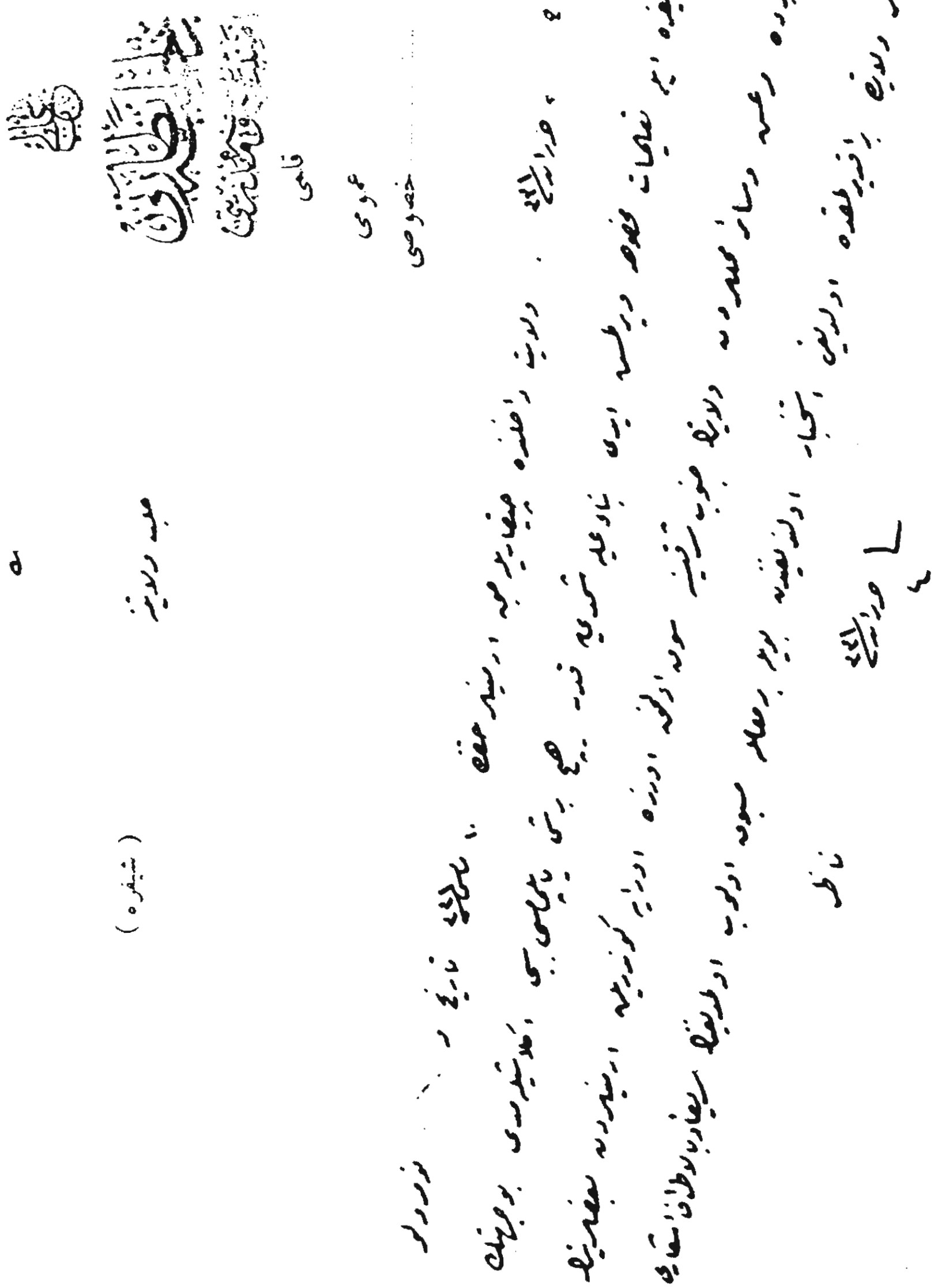

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/54

- 40 -

ERMENİ KATOLİK MİSYONERLERİN ERZURUM'DA KALMALARI

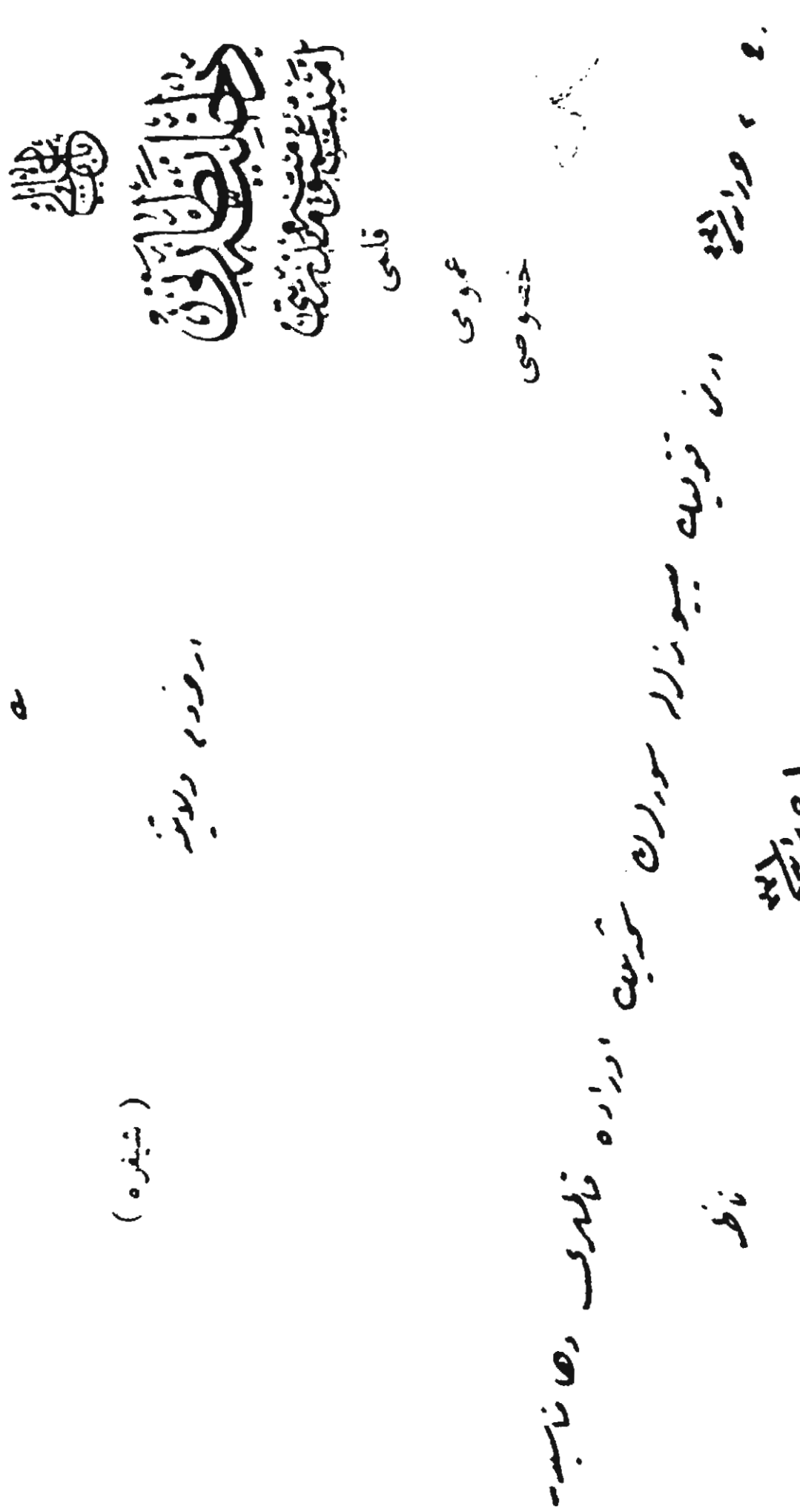

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/55

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

خصوصی

قیدی متصرفنه

(شیفره)

[illegible]

یا نهایت

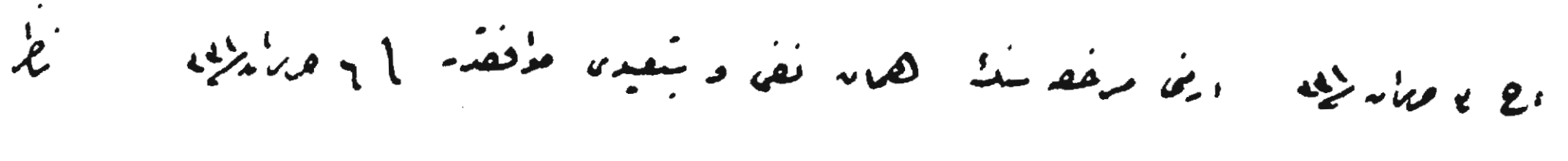

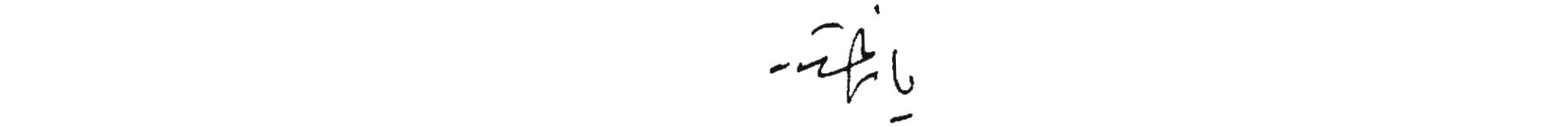

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/64

- 42 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ BATISINA YERLEŞTİRİLMELERİ

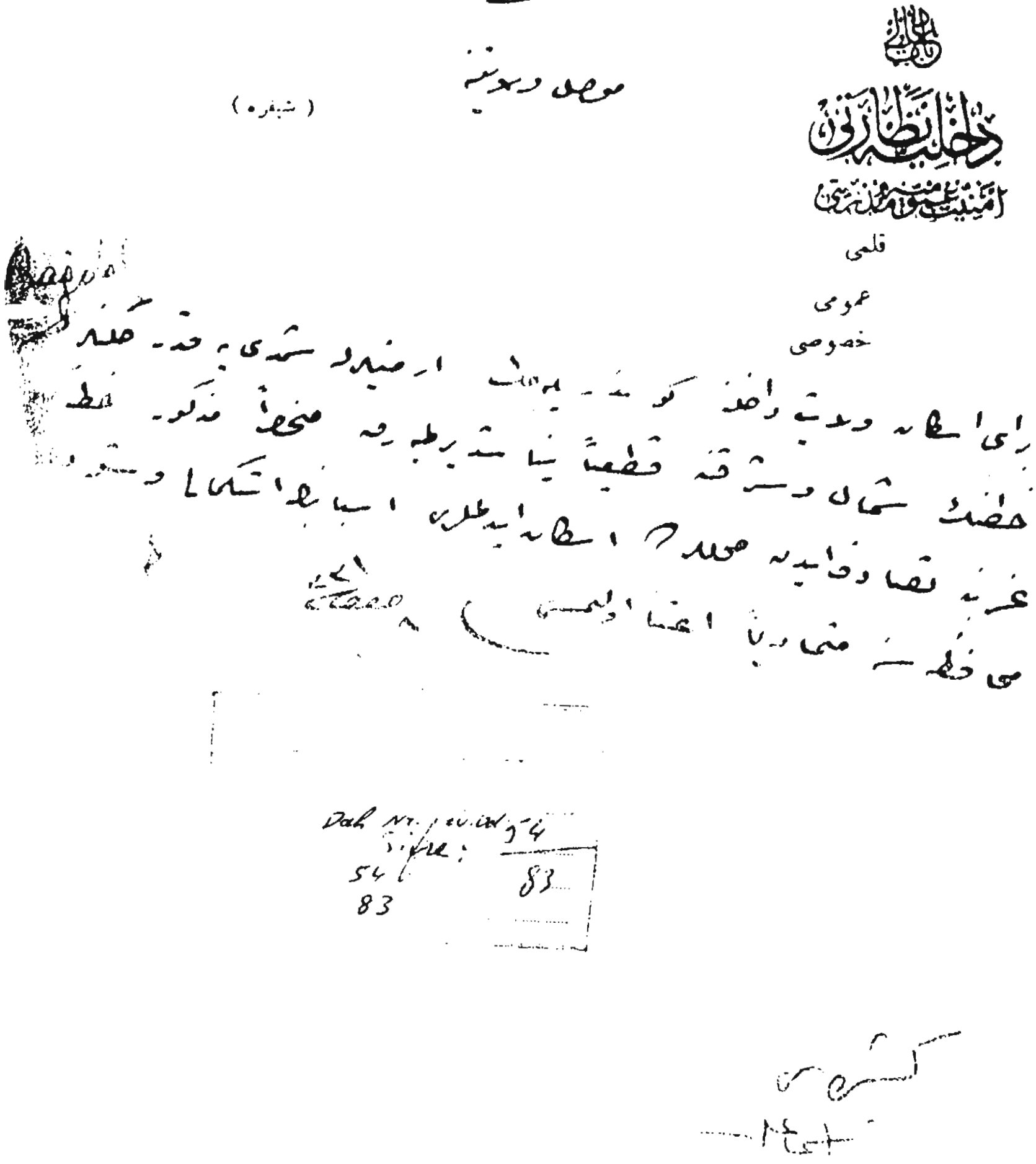

- 43 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ DOĞU VE GÜNEYİNE YERLEŞTİRİLMELERİ

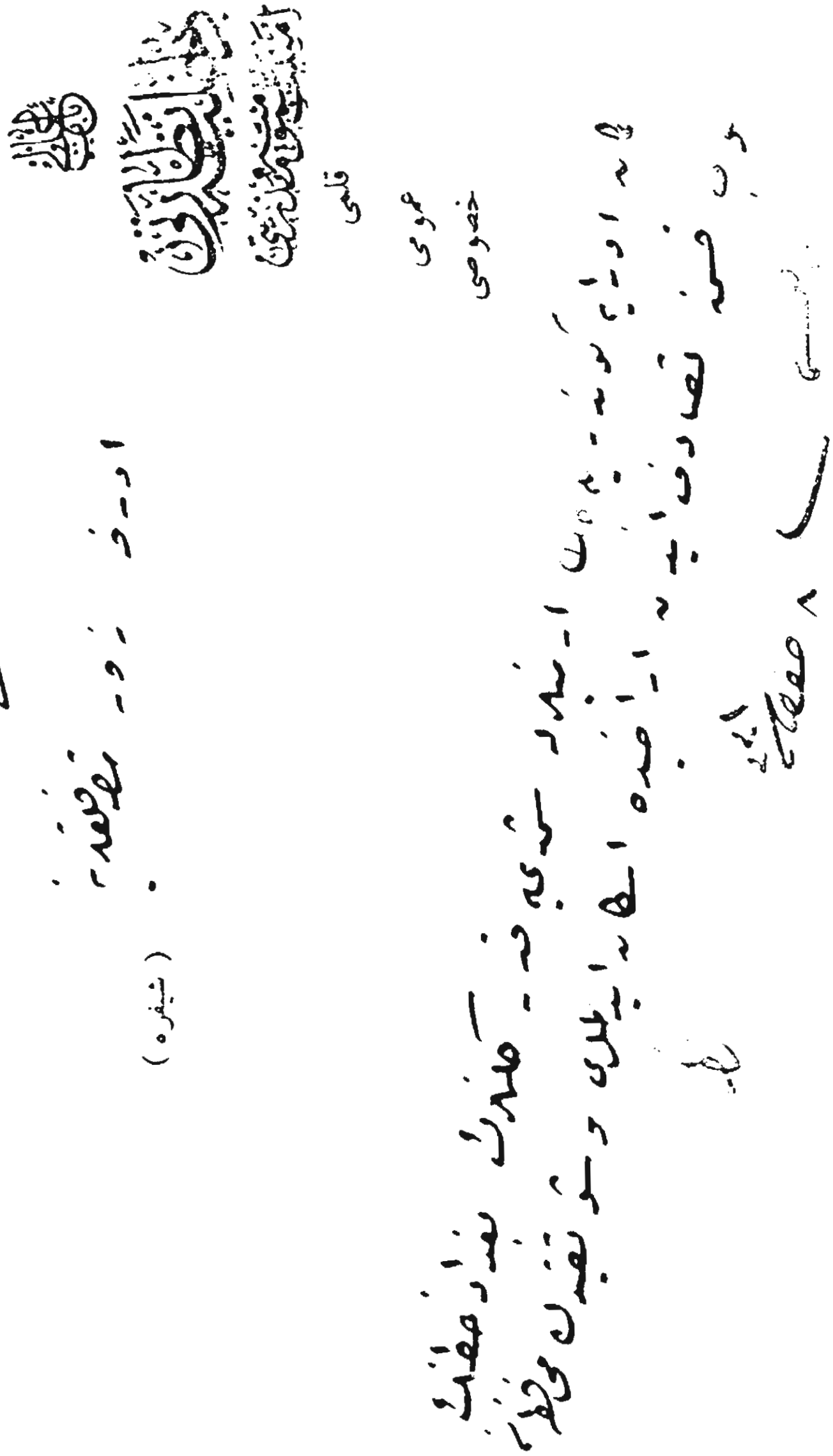

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/84

İSKAN AŞİRET VE MUHACİRİN MÜDÜRLÜĞÜ

شیفره

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/136

- 45 -

ERMENİ ÇOCUKLARININ YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

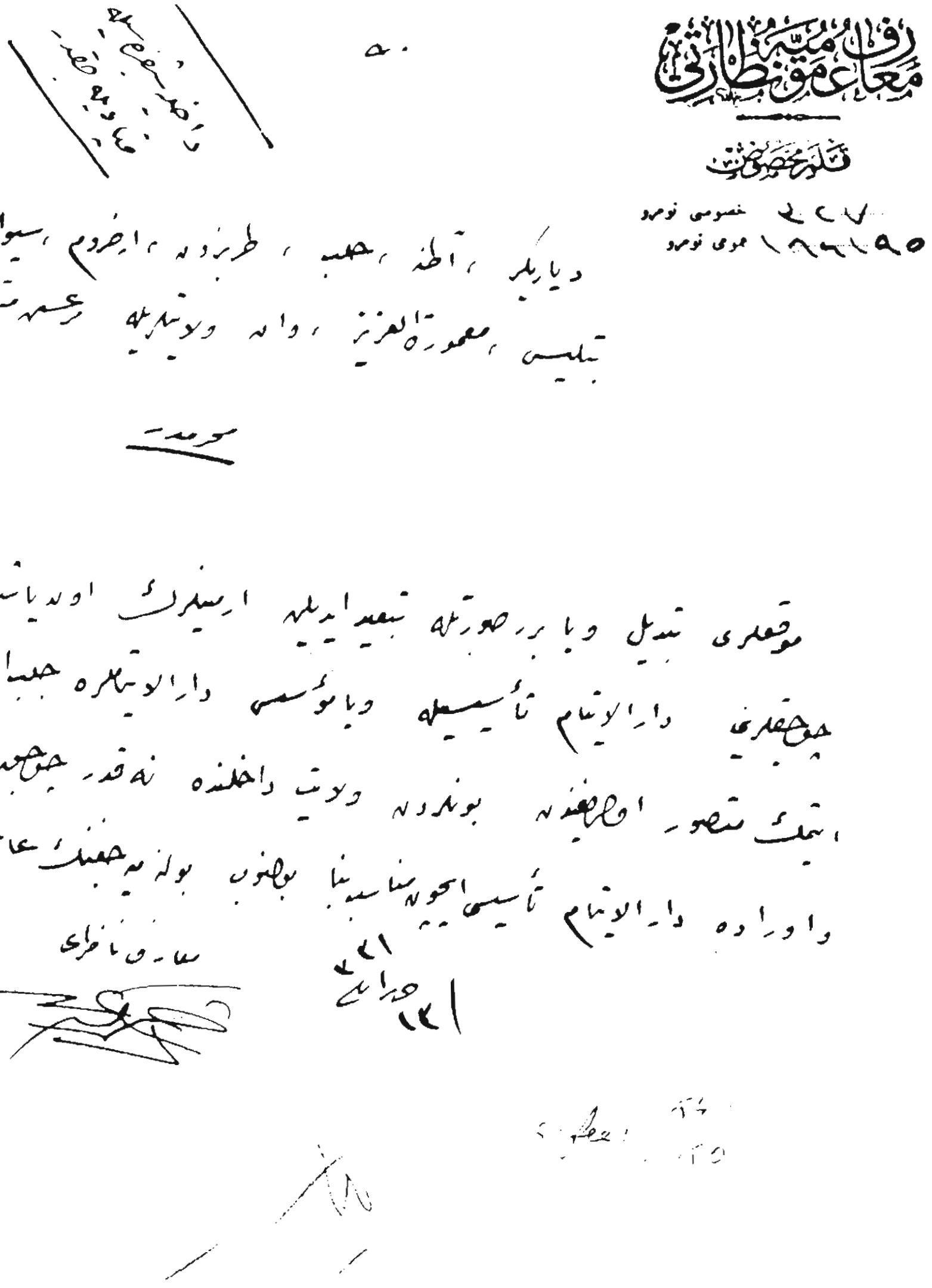

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/150

- 46 -

ERMENİ SEVKİYATIN EMNİYET İÇİNDE YAPILMASI

- 47 -

SAHİPSİZ ERMENİ ÇOCUKLARININ DURUMU

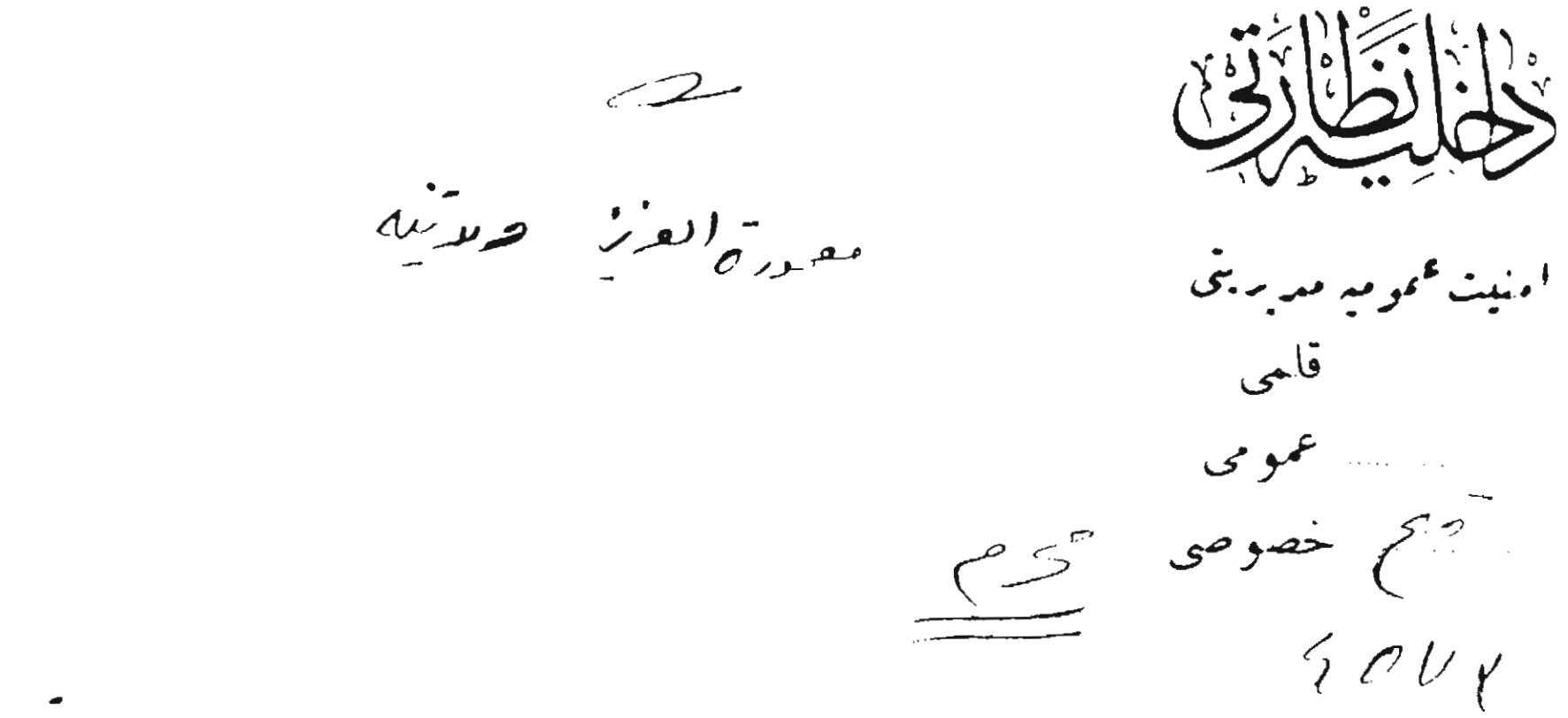

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/163

- 48 -

RUMLARIN ERMENİ VE RUM KÖYLERİNE DAĞITILMALARI

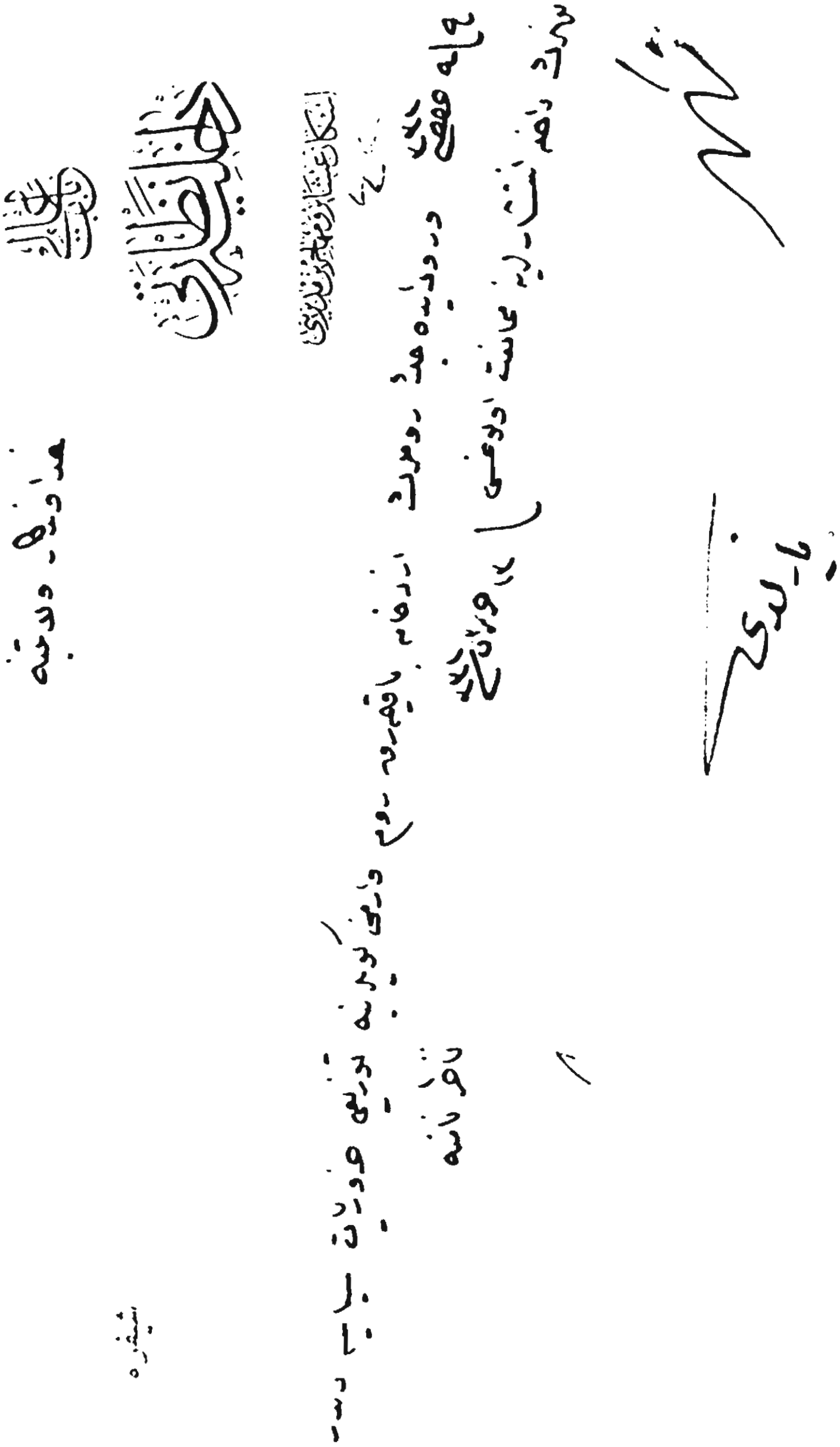

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/158

- 49 -

DERSİM EŞKİYASININ ERMENİ KAFİLELERİNE SALDIRILARI

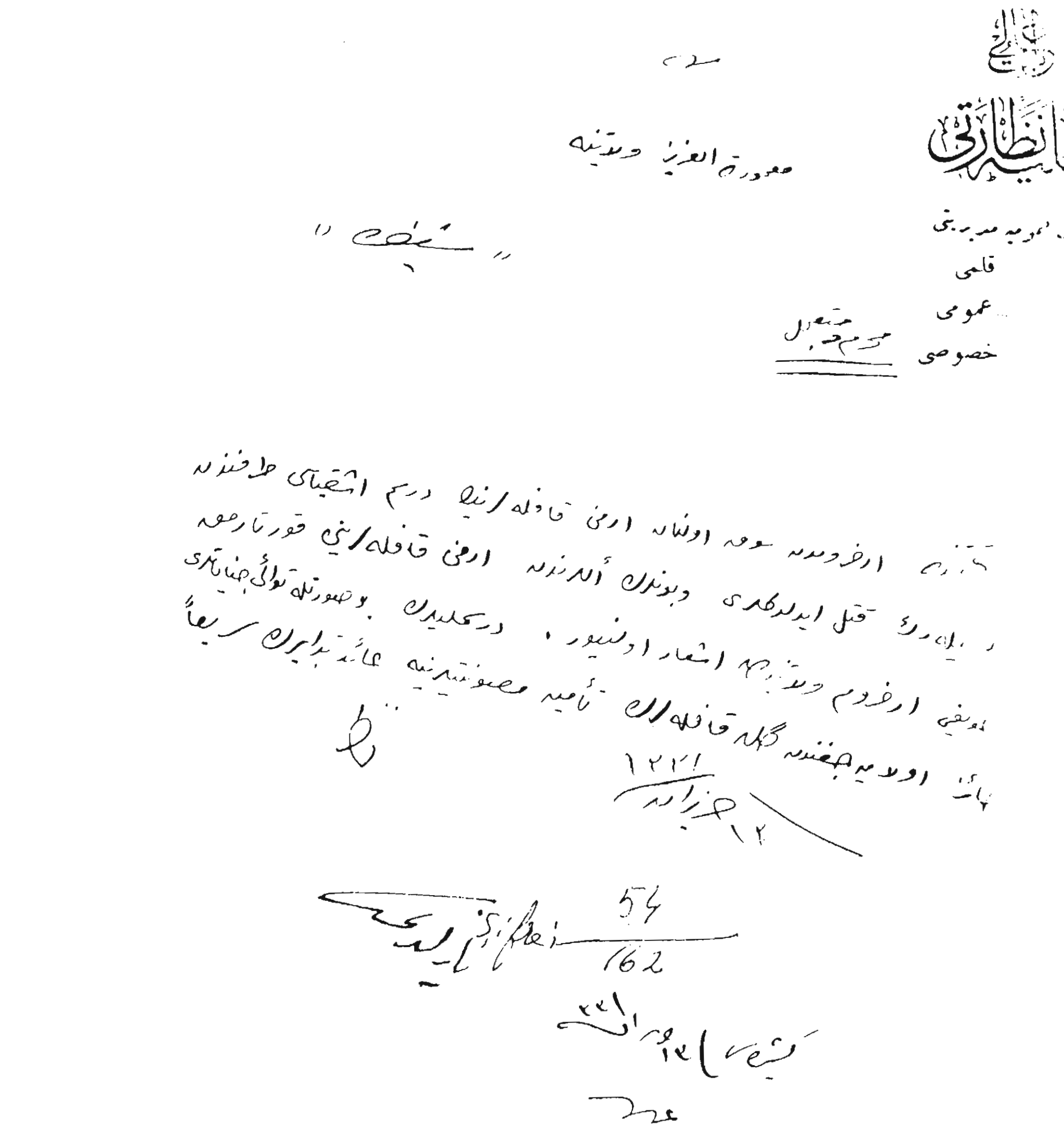

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/162

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/202

- 51 -

MÜLTECİLERİN ERMENİ KÖYLERİNDE İSKÂNI

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/189

- 52 -

HARP BÖLGELERİNDEKİ AHALİNİN TEVZİİ

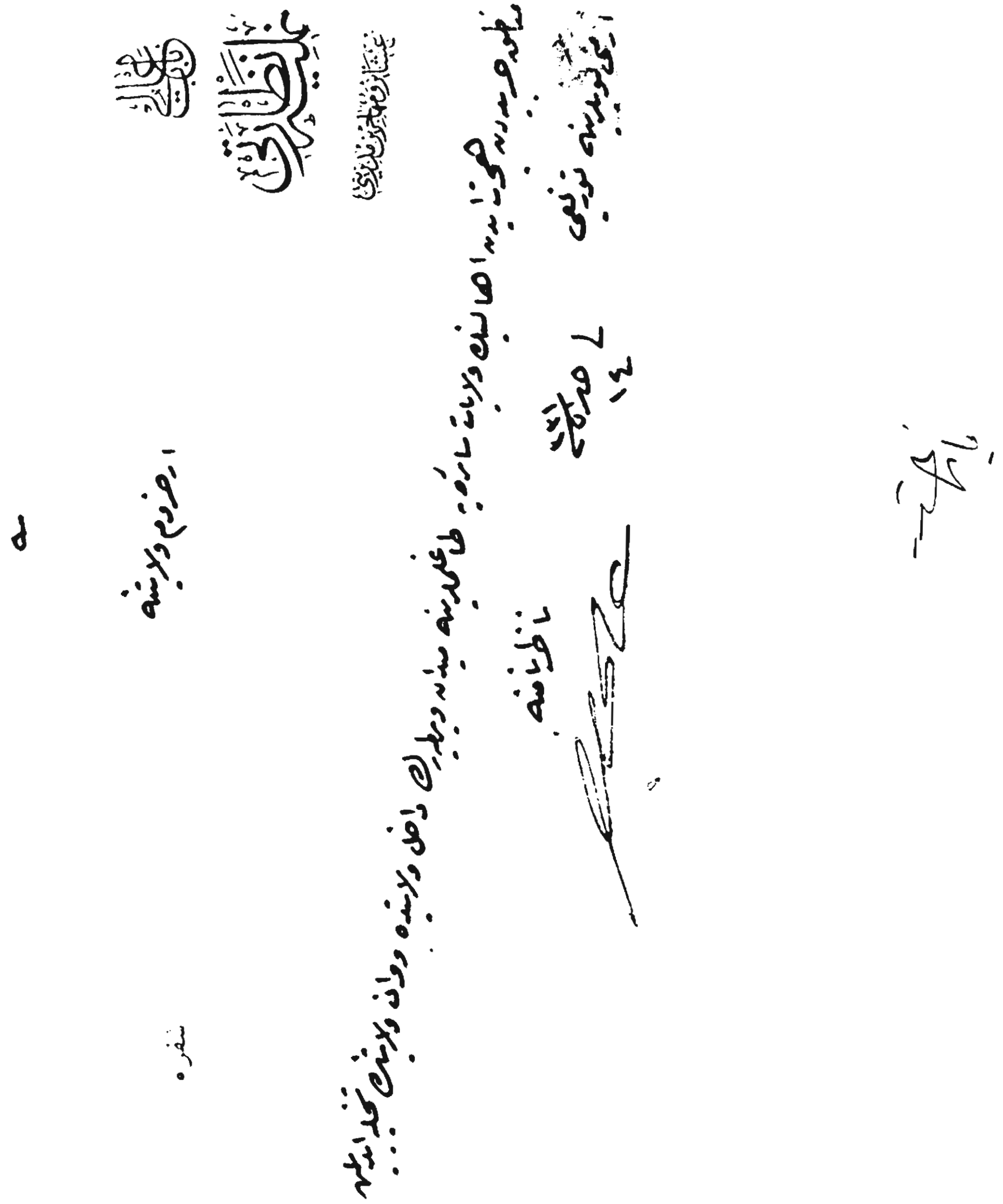

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/203

- 53 -

DÜYUN-I UMUMİYEDEKİ ERMENİ MEMURLARIN YERİNDE KALMASI

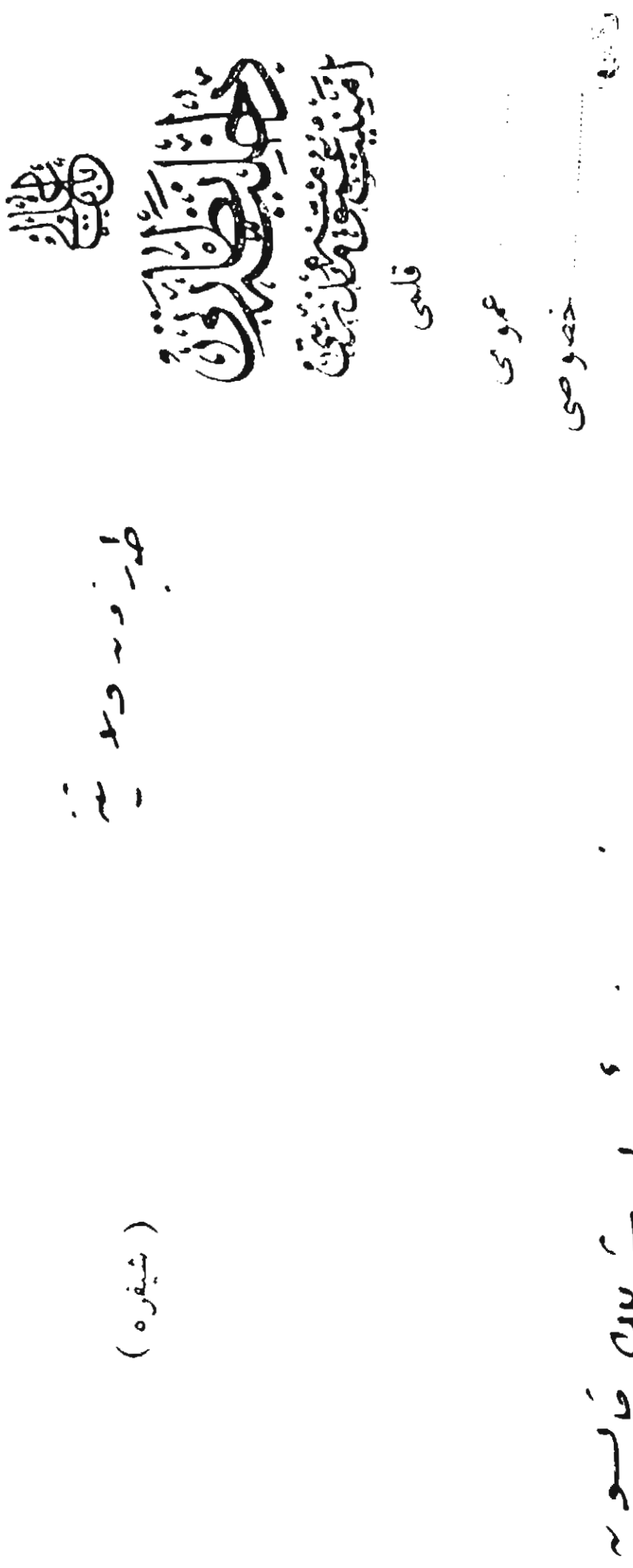

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/221

- 54 -

METRÛK MALLARIN MUHAFAZA VE DEFTERE KAYDEDİLMESİ

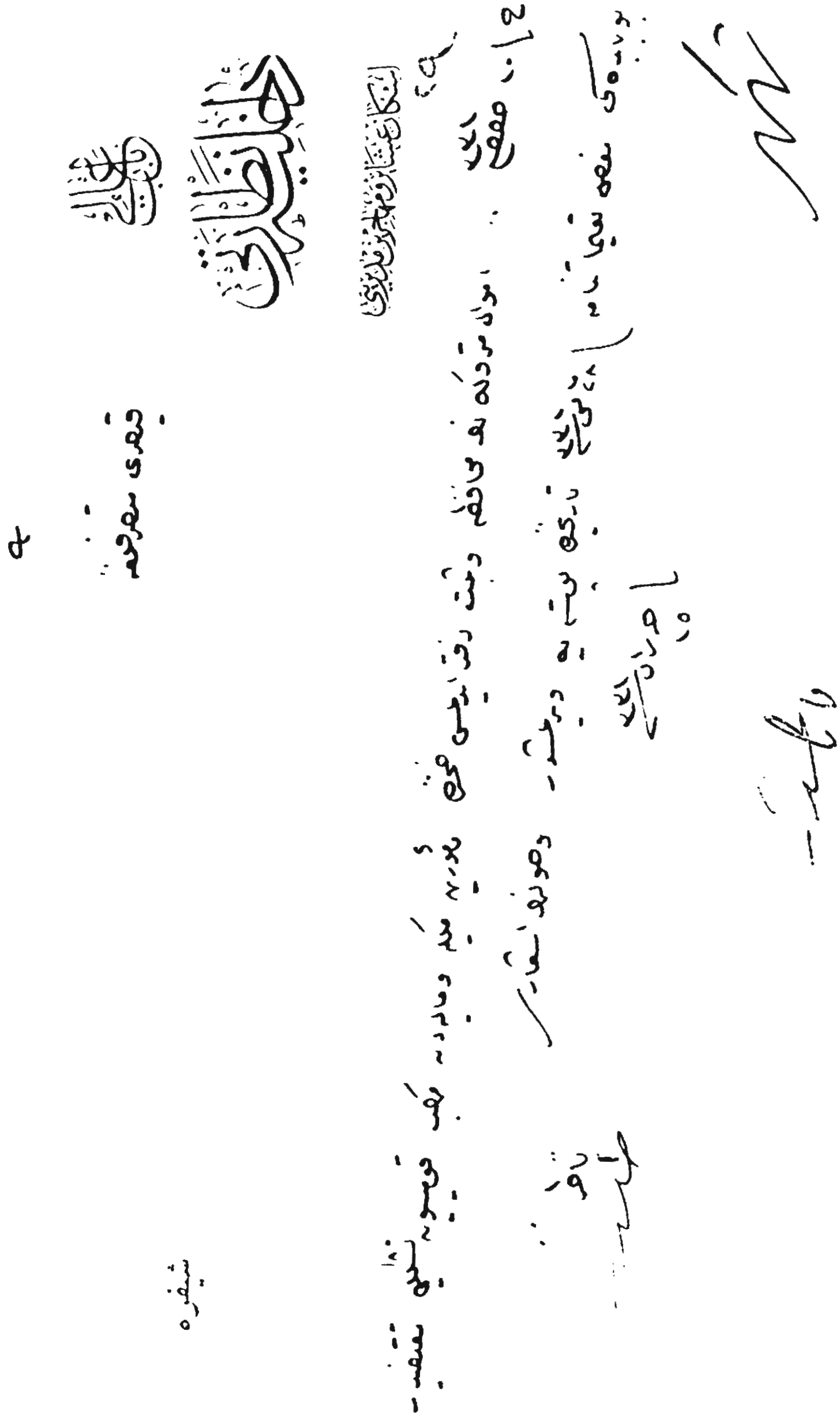

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/226

- 55 -

SEVK EDİLEN ERMENİLER HAKKINDA YETERLİ MALUMAT BULUNMADIĞI

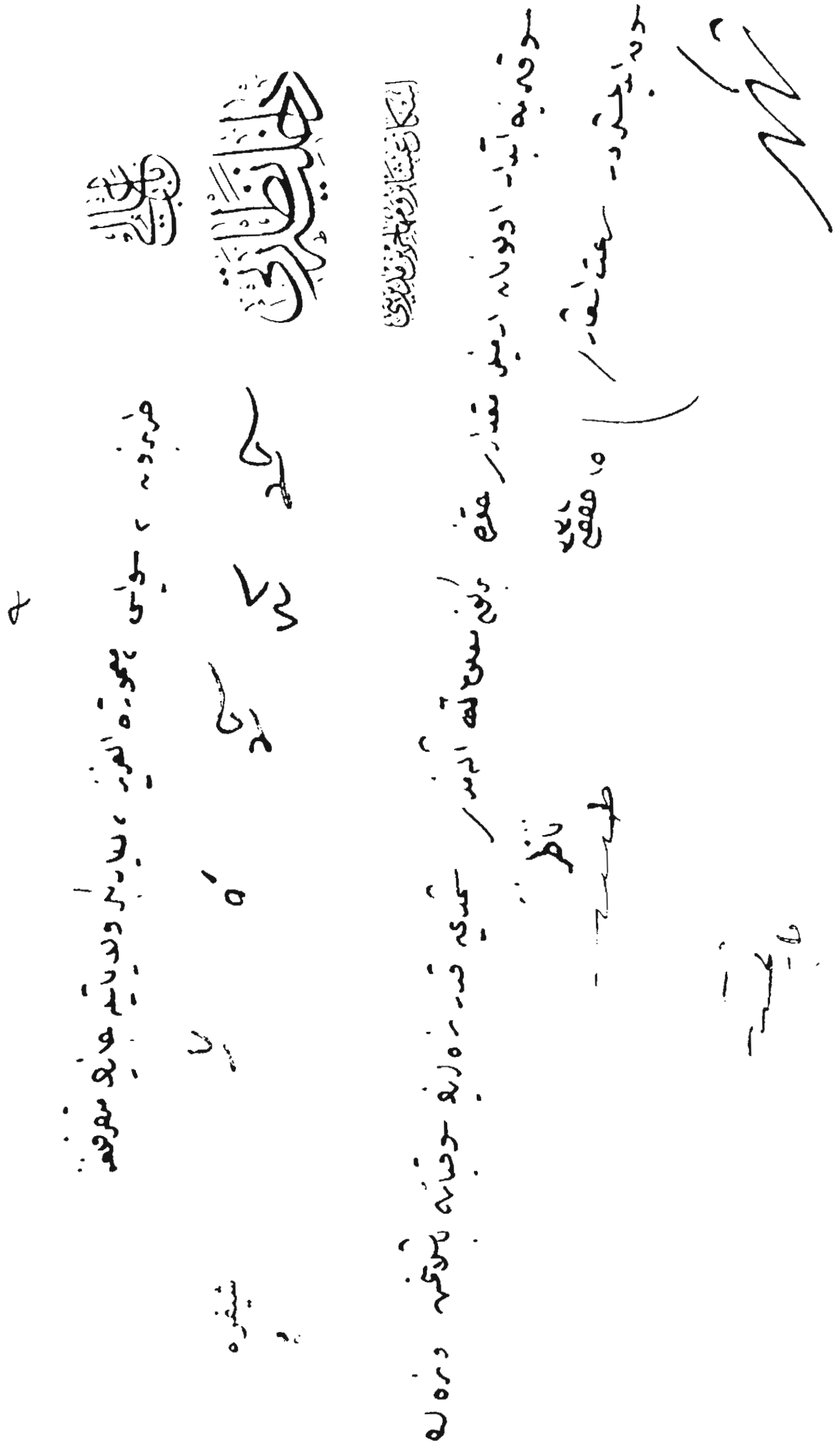

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/222

- 56 -

URFA LİVASI DAHİLİNDEKİ MÜSLÜMANLARLA ERMENİLER ARASINDAKİ SÜRTÜŞMELER

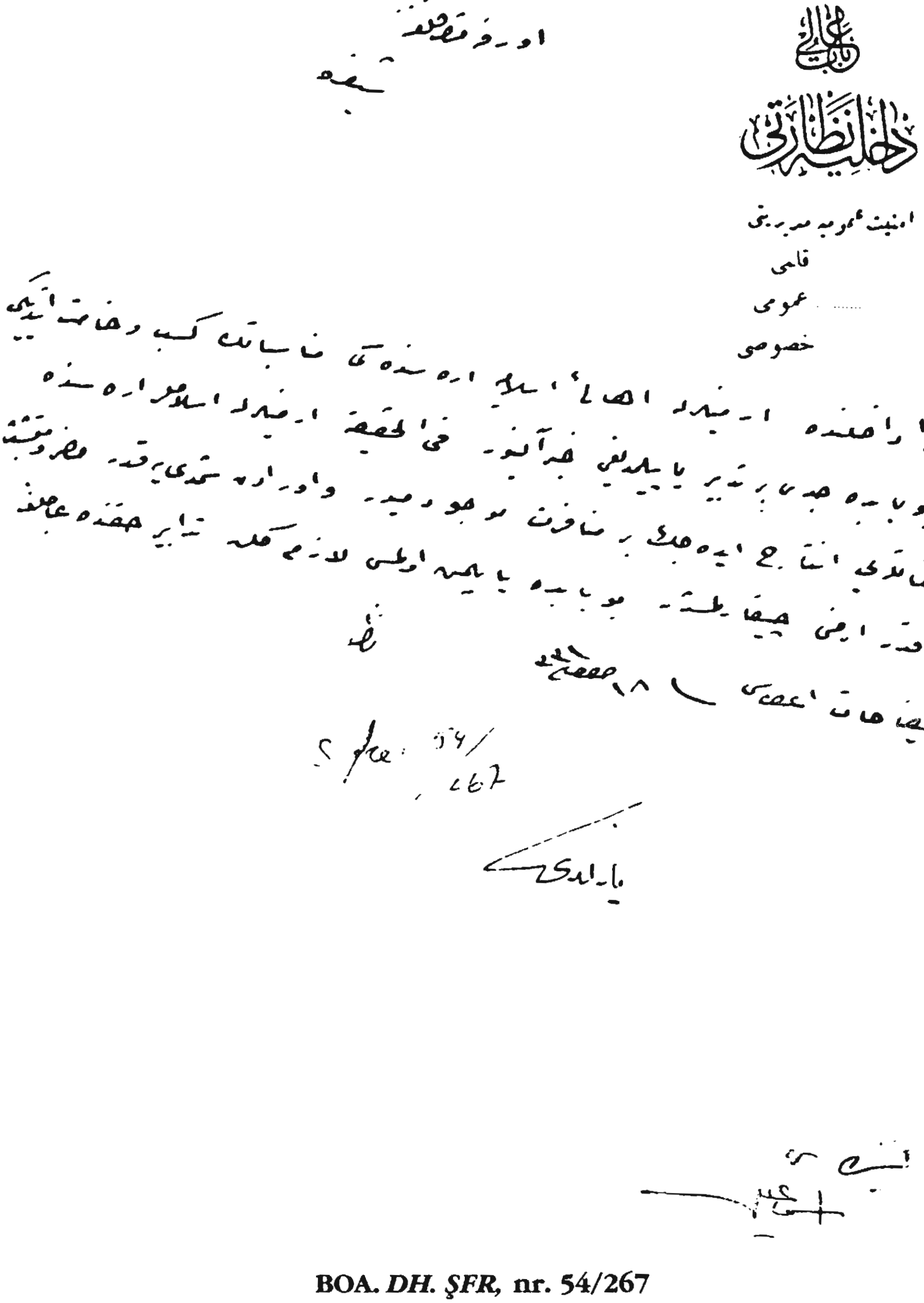

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/267

- 57 -

ORDU, PERŞEMBE, ULUBEY, GÖRELE, TİREBOLU, SÜRMENE VE TRABZON'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER.

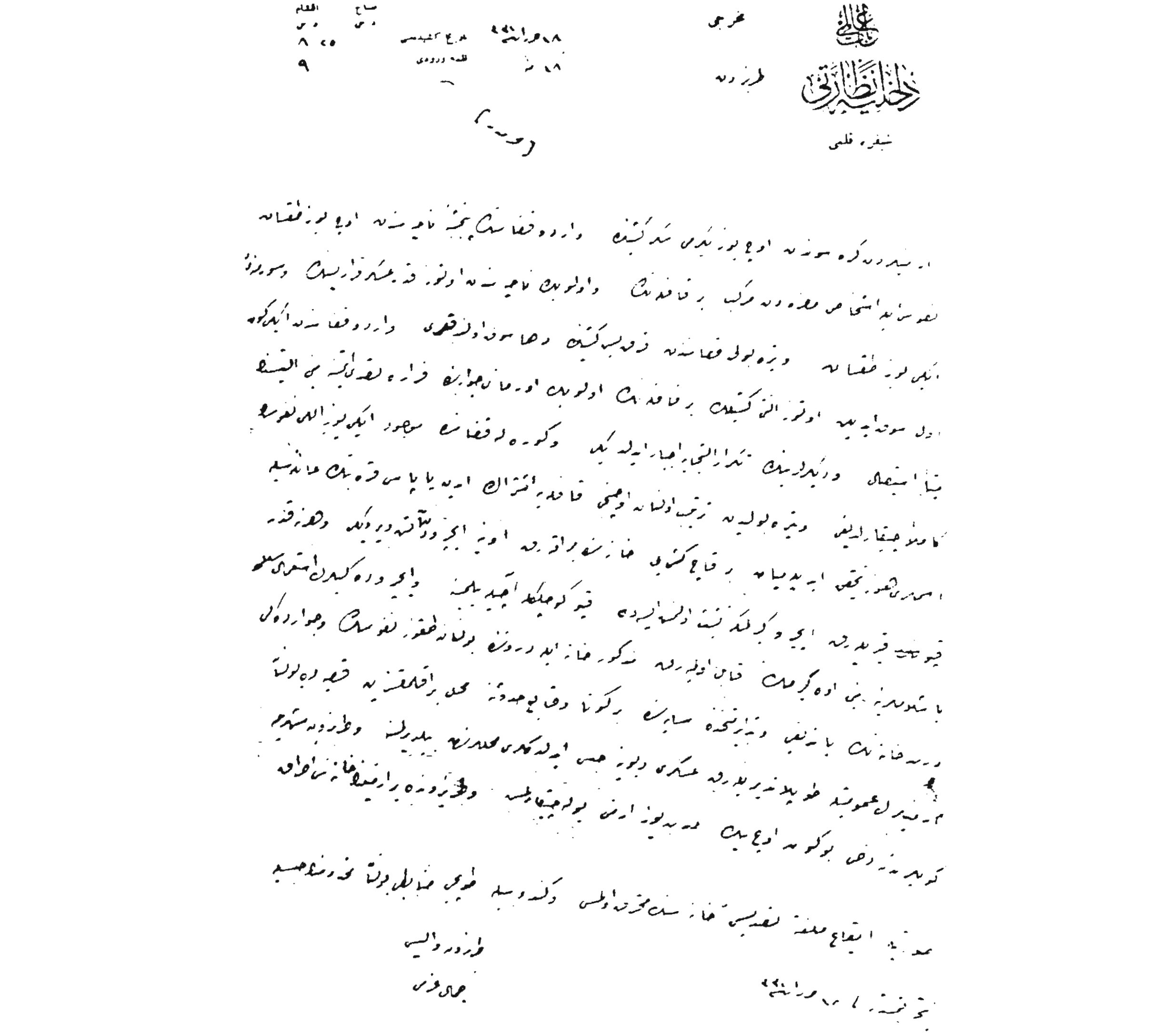

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/41

- 58 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİLERİN SEVKİ

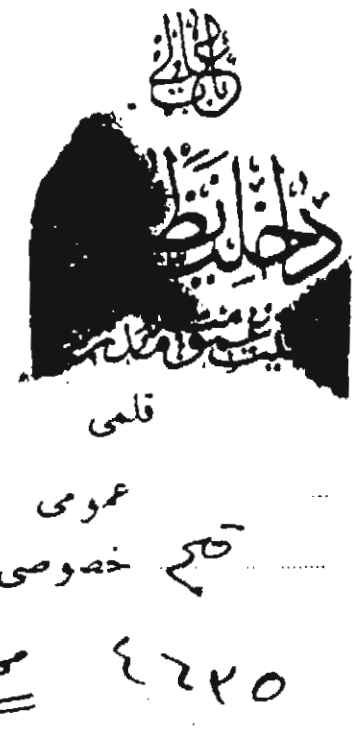

(شیفره)

قلمی
عمومی
قلم خصوصی
٤٦٢٥ محرم

ارزروم ، آطنه ، بتلیس ، حلب ، دیاربکر ،
طربزون ، معمورة العزیز ، موصل ، وان ، اورفه
کوتاهیه ، رعشه ، ایچ ایل ، اسکیشهر ولایت

اخراج اولنان ارمنیلردن بعضیلرینک مجتمعاً ویا منفرداً عصا اهتدا ایتدکلری بو
مملکتلرنده قالمق چاره‌سنی تأمینه چالیشدقلری آکلاشیلیور . اهتدا بر نتیجه
اولدیغی ایچون قطعیاً بوگبی مسائلده موضوع بحث اولاماز ، وقوعی
بو شکلده وقوعبولوجق اهتدالره اعتماد اولنماز ، بناءً علیه اوته‌دن
کندیلرینی منفعتلرینی تهلکه‌ده گوردکلری زمان بر واسطهٔ اغفال ایله
اهتدا ایتدکلرینی ایلری سورن بو قبیل اشخاصک مراجعتلرینه
قطعیه‌ده عطف اهمیت ایدلمسی وبالآخره اسلام نامی آلتنده
مفسدتدن کری قالمیه‌جق بو آدملرک اهتدا ایتسه‌لر بیله بذلتعیین اولنان
محلده سوقلرندن صرف نظر اولنمسی اهمیتله تبلیغ اولنور

١٢٢١
١٨

٥٤/٢٥٤

کتبه
[illegible]

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/254

- 59 -

ESNAF VE TÜCCAR ERMENİLERİN DIŞINDAKİ KOMİTECİ ERMENİLERİN UZAKLAŞTIRILMASI.

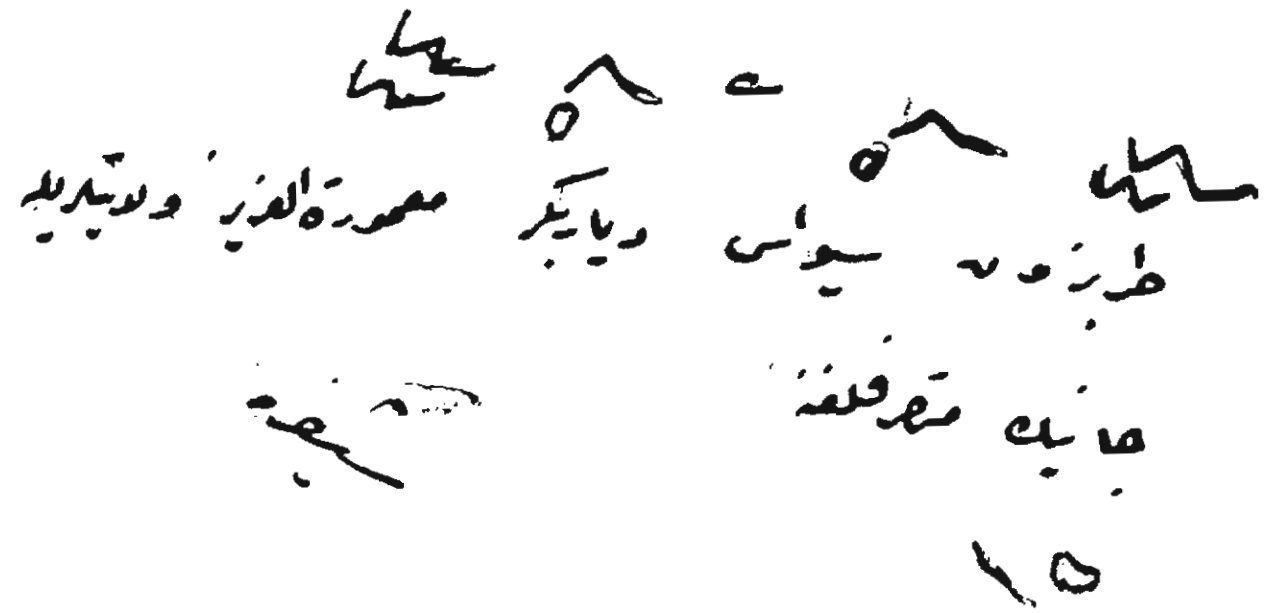

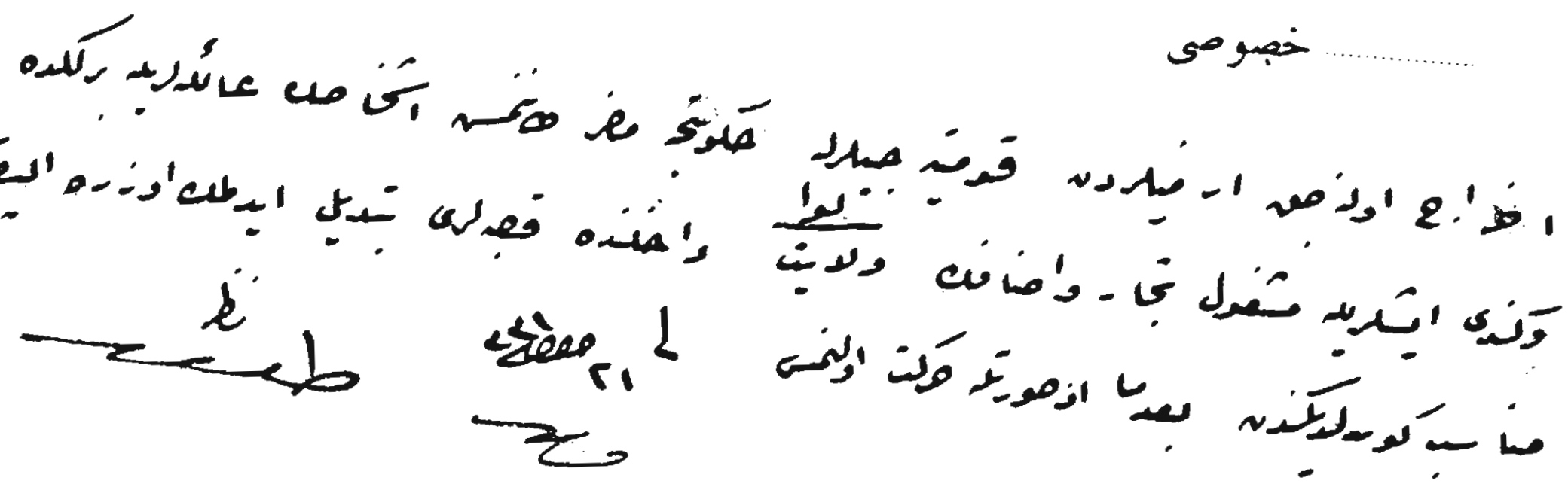

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/287

- 60 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞI VE BULGAR TEBAASINDAN BİR ERMENİNİN BULGARİSTAN'A GİTME TALEBİNİN KARARA BAĞLANMASI.

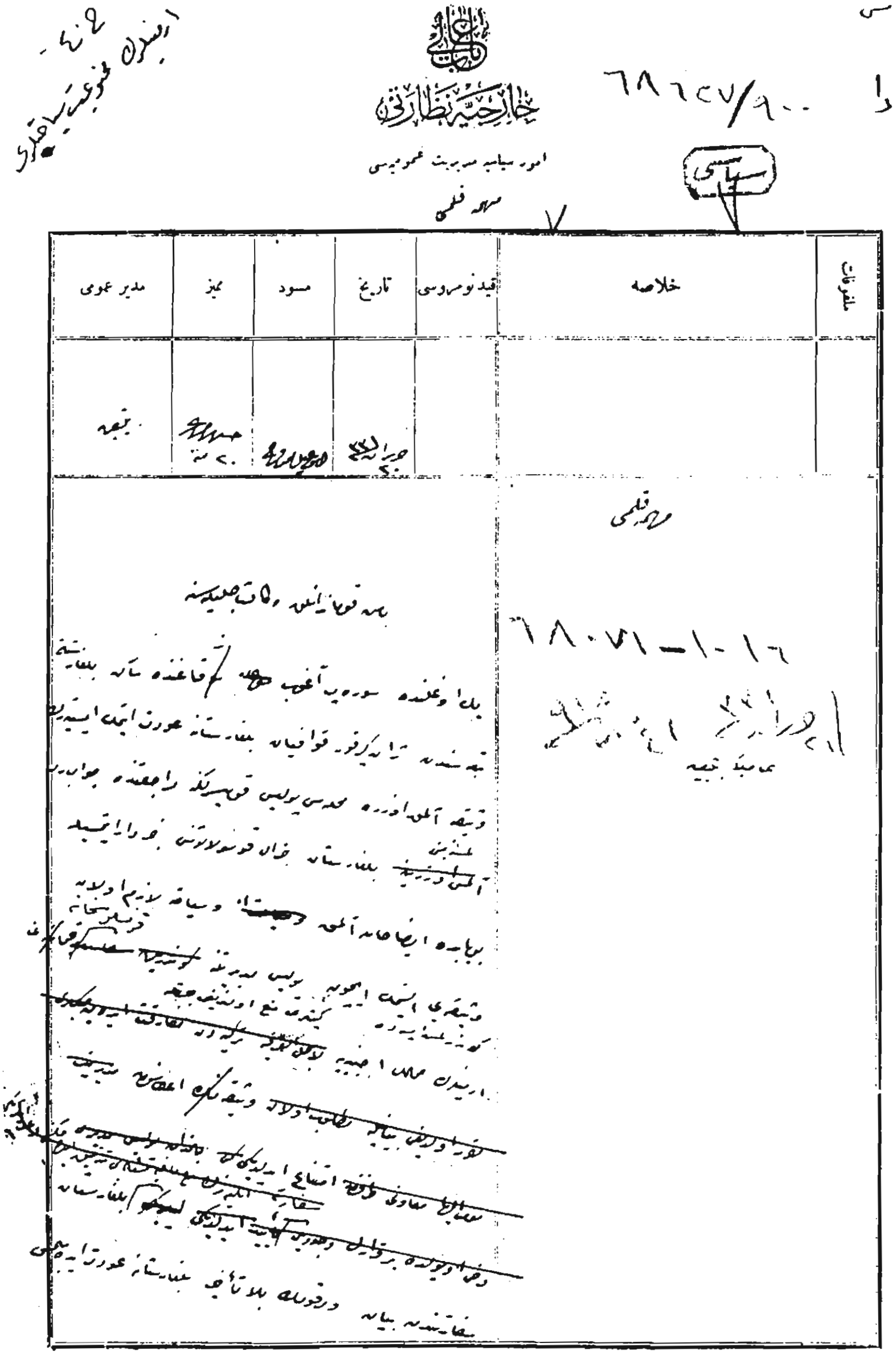

BOA. *HR. HU,* Kr. 109 D.1/7

- 61 -

ERMENİLERİN BOŞALTILDIĞI YERLERDEKİ MAHSÜLLERİN KALDIRILMASI

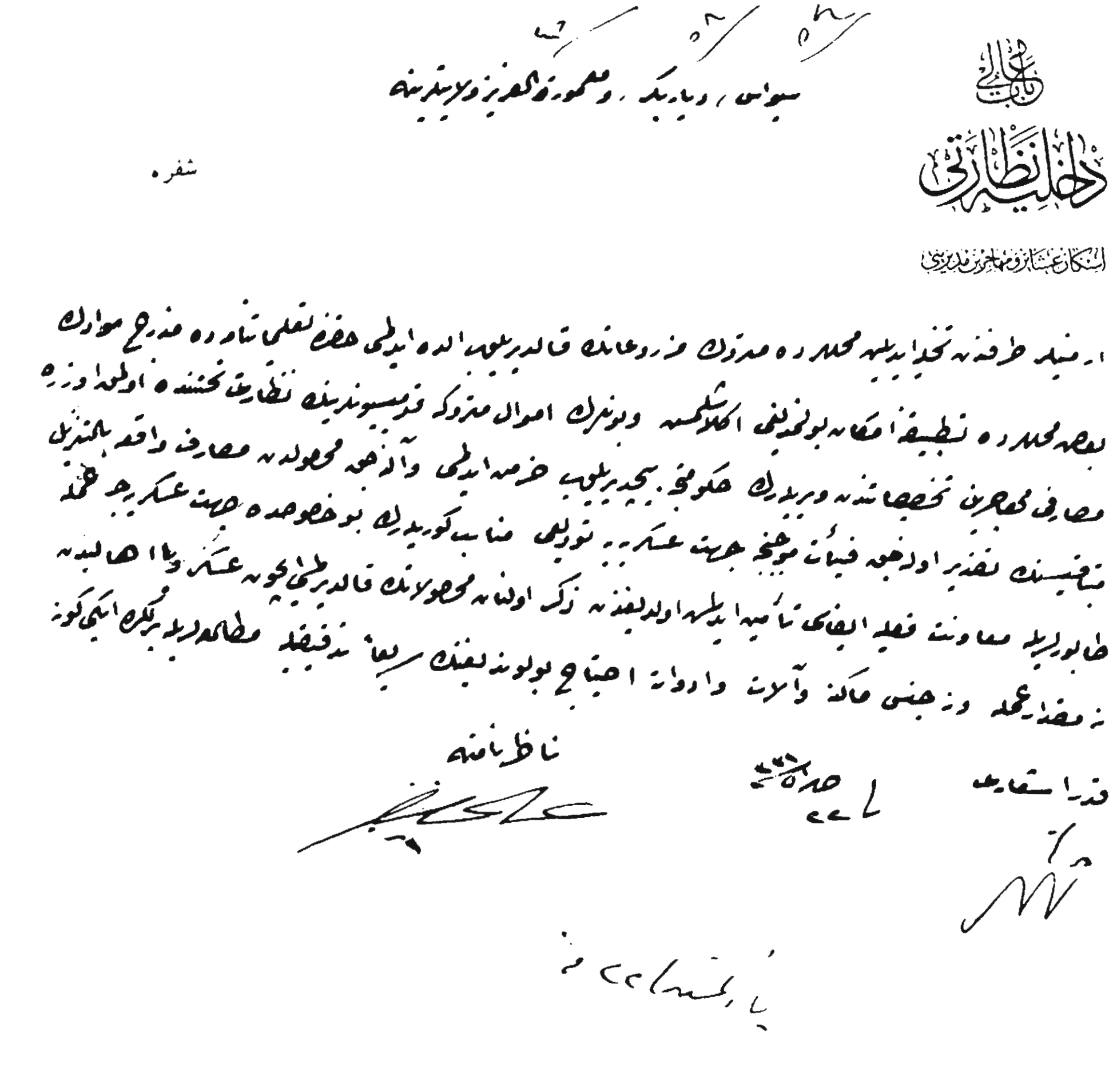

Dahiliye Nezareti

İskan-ı Aşayir ve Muhacirin Müdüriyeti

Şifre.

Sivas, Diyarbekir, Mamuretülaziz Vilayetine

1- Sivas tarafına tahdidiyle mahallerine sevkolunan ve avdetlerine kadar Erzincan'da ikamet ettirilecek olan Ermeni ailelerinin terkedecekleri mahallerdeki emval-i metrukelerinin nezaret ve muhafaza altına alınarak bir kısmının ihtiyaçlarına sarf ve bir kısmının da muhafaza altında bulundurulmak üzere mahallerinde bırakılmasına ve bunlardan başka Ermeni ahalinin terkedecekleri mahallerdeki emval-i metrukelerinin de muhacirin-i İslamiyeye tahsis olunmak üzere muhafaza altına alınmasına dair olan 15 Mayıs sene 331 tarihli ve 1/1 numaralı Muhacirin Komisyonu kararının tatbikatına mübaşeret olunmakta olduğu ve bu kararın tatbikatı esnasında bazı mahallerde Ermeni ahalinin terkedecekleri emval-i metrukelerinin

- 62 -

ERMENİLERİN İSKAN EDİLECEKLERİ BÖLGENİN GENİŞLETİLEREK, MÜSLÜMAN NÜFUSUN % 10'U NİSBETİNDE İSKANI

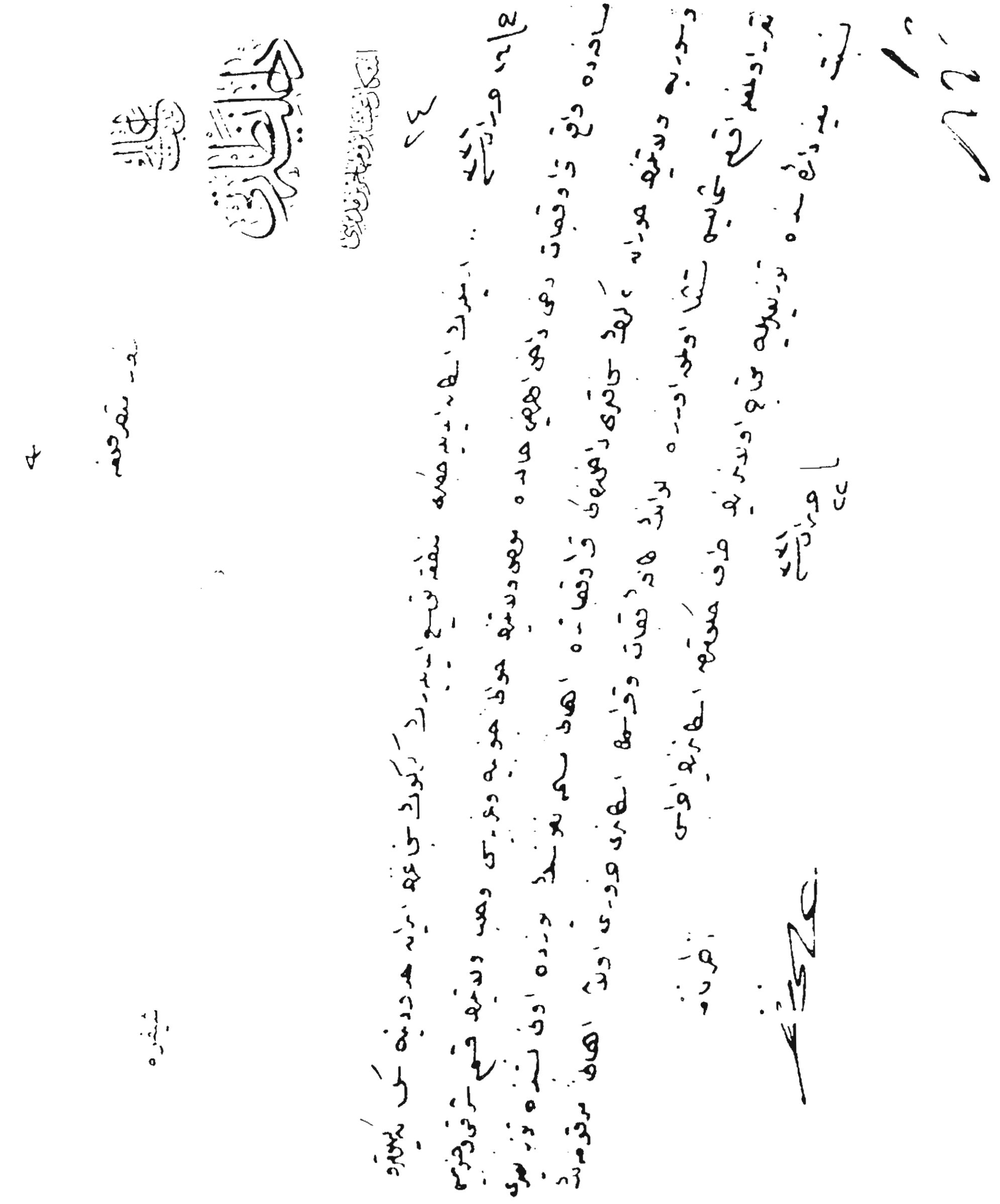

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/308

- 63 -

ERMENİLERİN İSKÂNINA TAHSİS EDİLEN YERLERİN GENİŞLETİLMESİ

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/315

- 64 -

ERMENİLERİN MENKUL MALLARINI MÜSLÜMANLARA SATABİLECEKLERİ

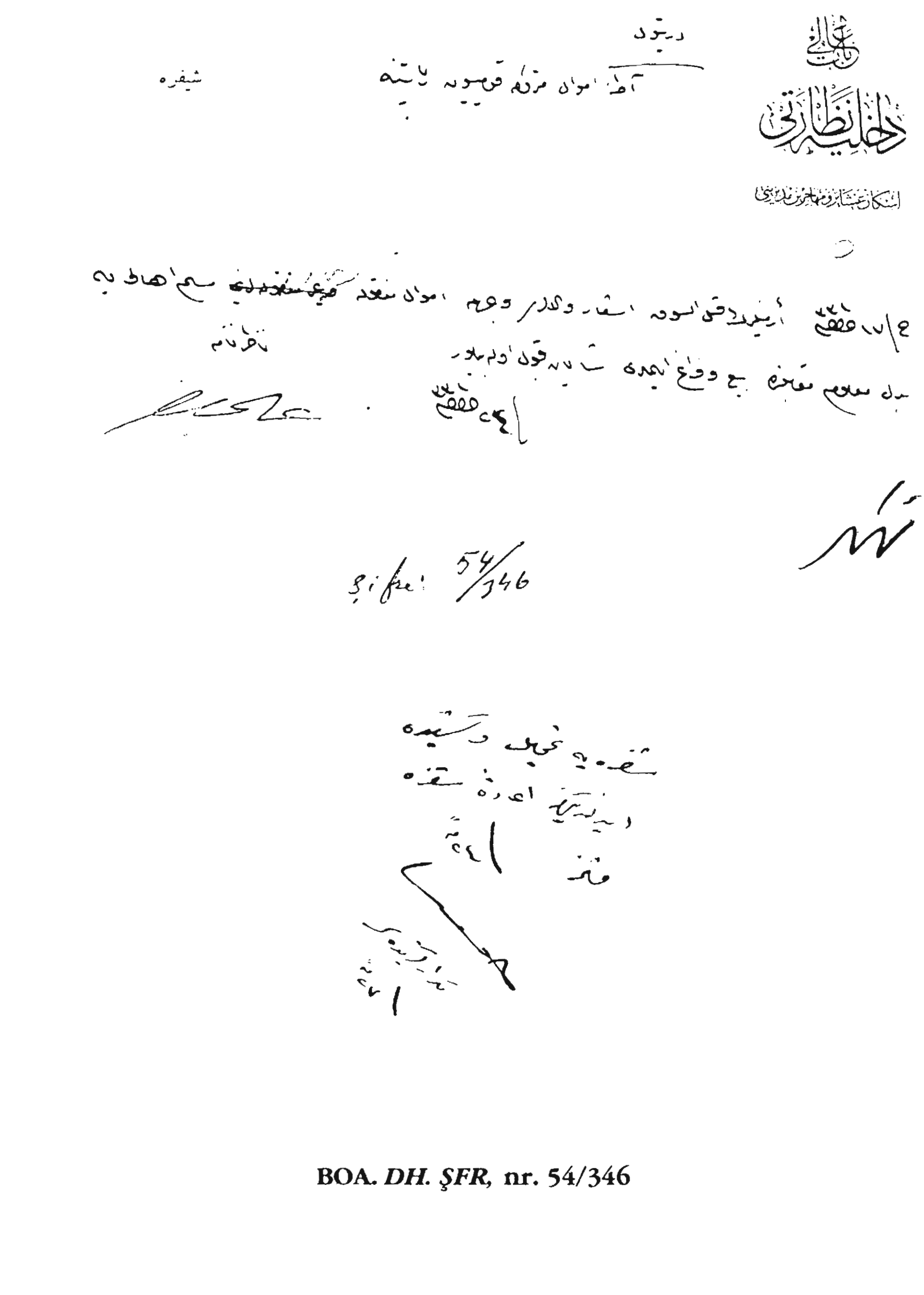

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/346

- 65 -

UZAKLAŞTIRILAN ERMENİLER ARASINDA REJİDE GÖREVLİ KİMSELERİN BİLDİRİLMESİ

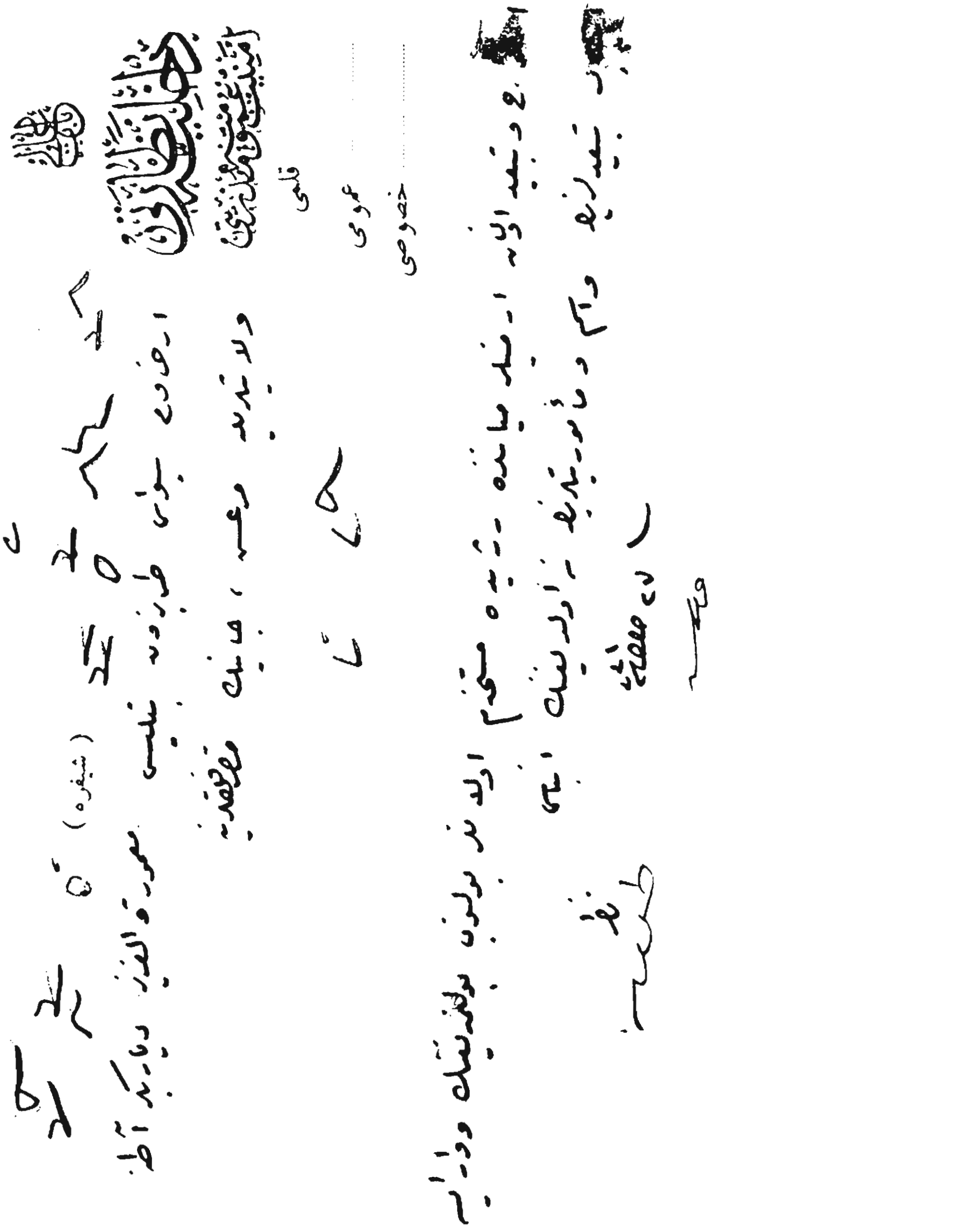

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/368

- 66 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN BORÇLARININ TESBİTİ VE MALLARININ MUHAFAZASI

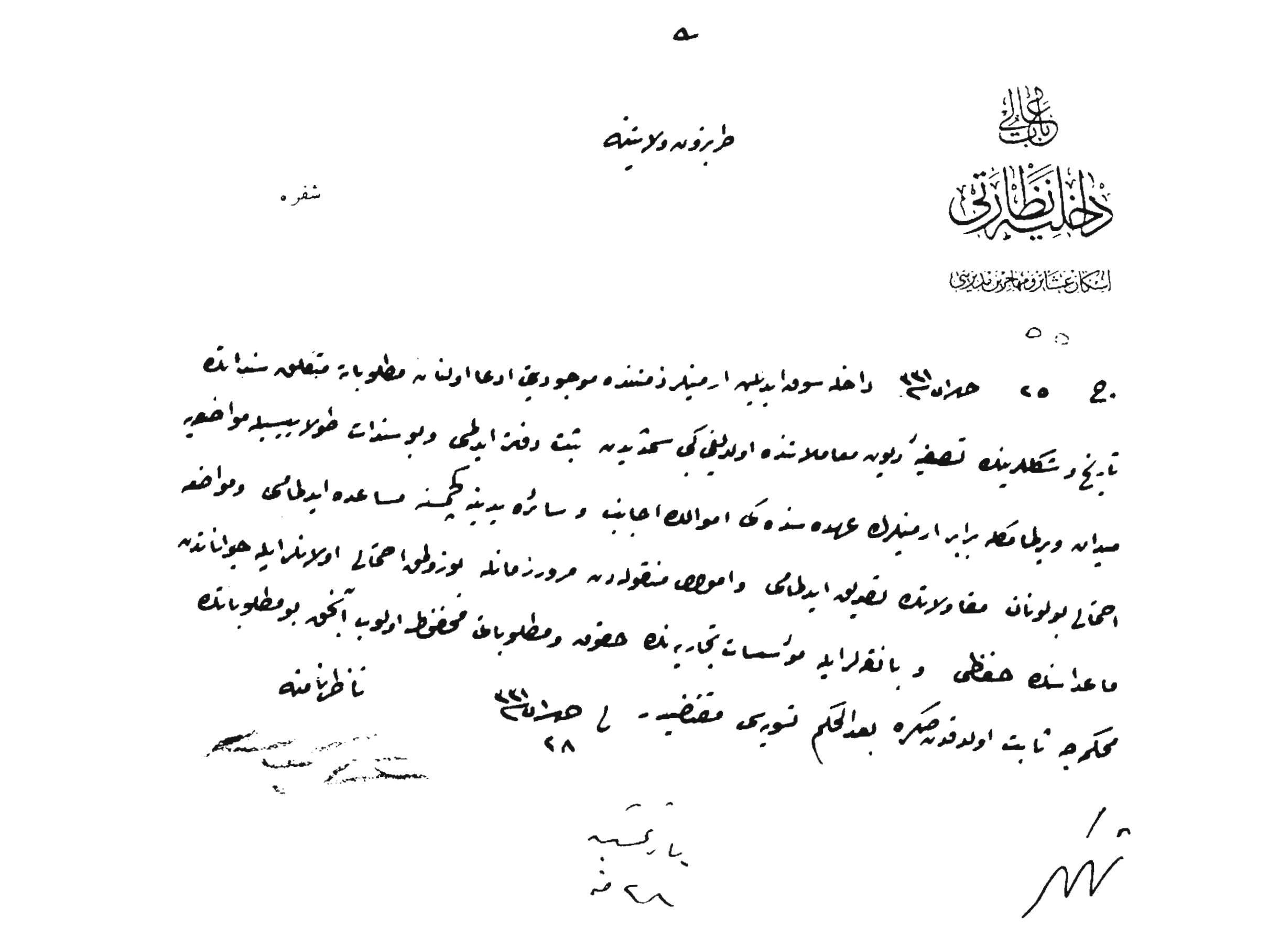

باب عالی
داخلیه نظارتی
اسکان عشائر و مهاجرین مدیریتی

طرابزون ولایتنه

شفره

ج ٢٥ حزیران ٣٣١ داخله سوق ایدیلن ارمنیلر ذمتنده موجودیتی ادعا اولنان مطلوباته متعلق سنداتک تاریخ و شکللرینک تصفیهٔ دیون معاملاتنده اولدیغی کبی سمتدیدن ثبت دفتر ایدلمی و بو سندات طولاییسیله مواضعه میدانه ویرلمامکله برابر ارمنیلرک عهده سنده کی اموالک اجانب و سائره یدینه کچمسنه مساعده ایدلمامی و مواضعه احتمالی بولونان مقاولاتک تصدیق ایدلمامی و اموال منقوله دن مرور زمانله بوزولمق احتمالی اولانلر ایله حیواناتدن ماعداسنک حفظی و بانقه لر ایله مؤسسات تجاریه نک حقوق و مطلوباتی محفوظ اولوب آنجق بو مطلوباتک محکمه جه ثابت اولدقدن صکره بعد الحکم تسویه سی مقتضیدر. ٢٨ حزیران ٣٣١

ناظر نامنه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/393

- 67 -

ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞININ OSMANLI TEBASI DIŞINDAKİLERİ İLGİLENDİRMEDİĞİ

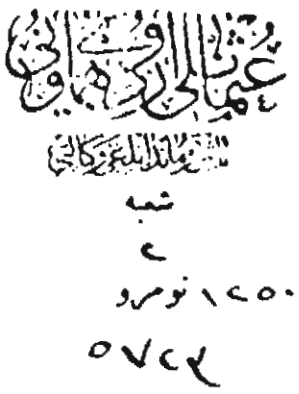

- 68 -

SEVKOLUNAN ERMENİLERİN YERLERİ İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

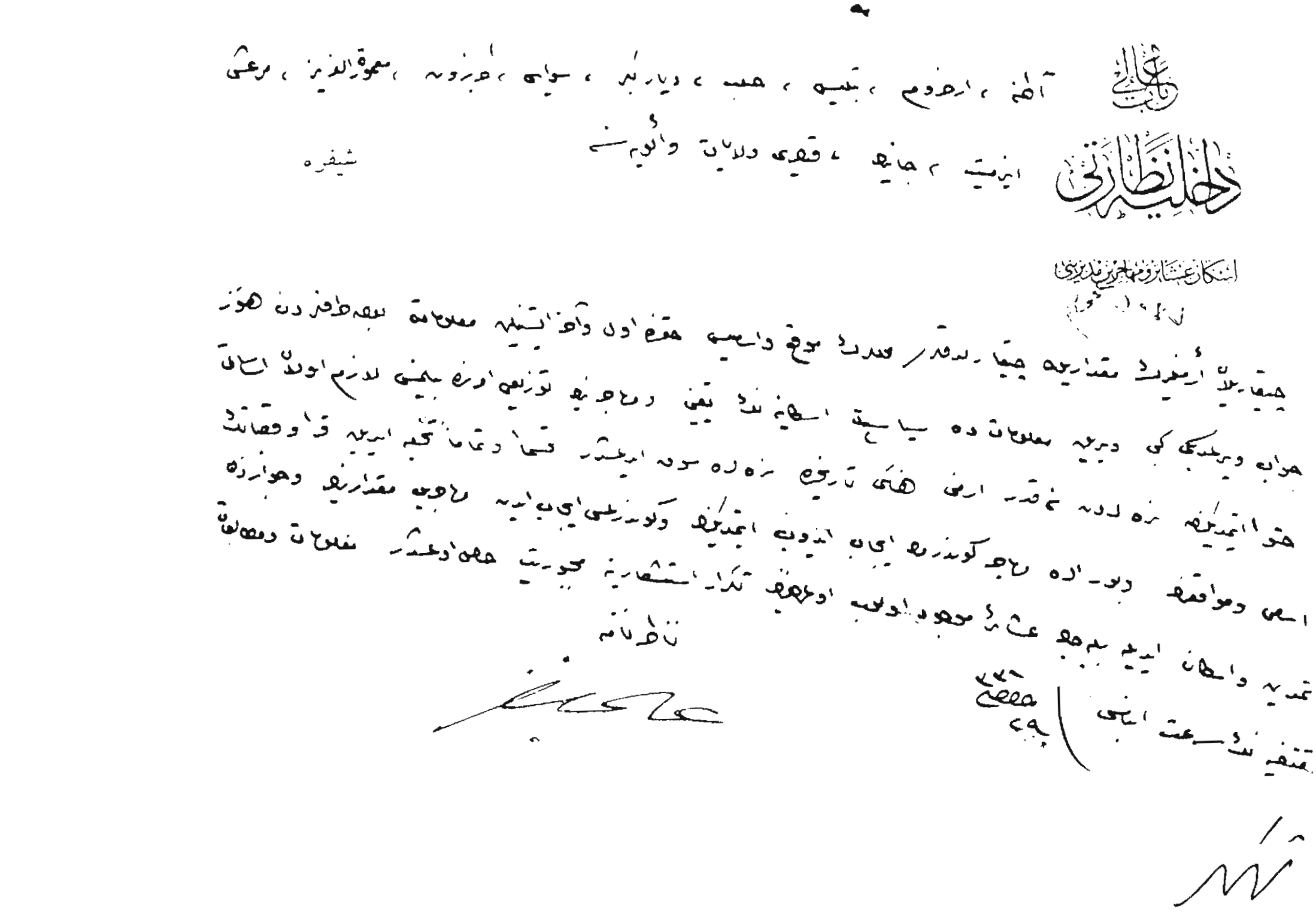

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/412

- 69 -

TEHCİR OLUNAN ERMENİLERİN METRUKATI HAKKINDA YAPILACAK MUAMELELER

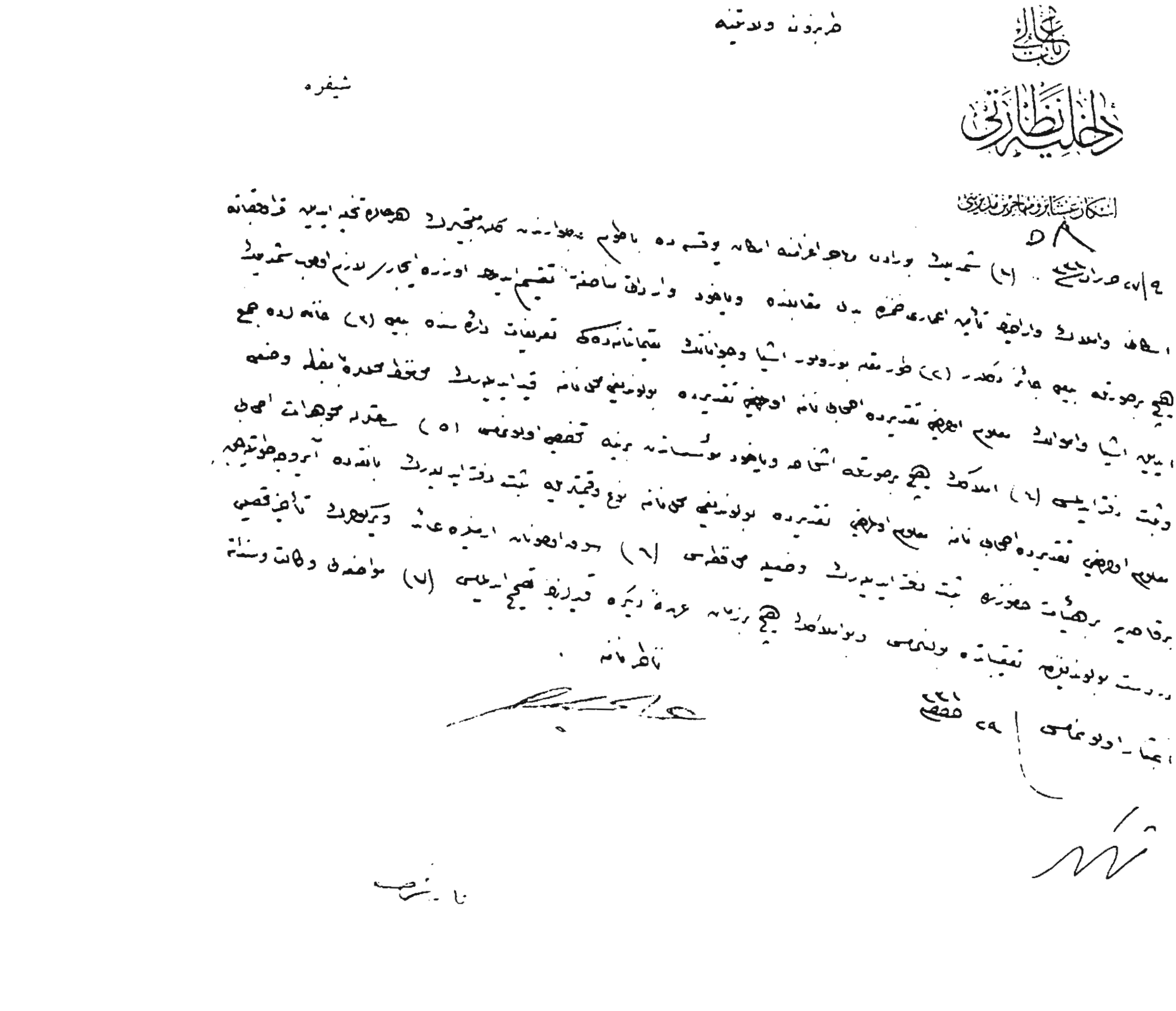

Dahiliye Nezareti

İskan-ı aşayir ve muhacirin müdüriyeti

Şifre

Tarihi ve numarası

Tehcir olunan Ermenilerin metrukatı hakkında yapılacak muameleler

(1) Tehcir olunan Ermenilerin metrukatı hakkında yapılacak muameleler (2) tarihli ve (3) numaralı şifre telgrafnamenize cevaben (4) tehcir olunan Ermenilerin metrukatının (5) muhafaza ve idaresi için (6) Emlak-ı Metrukeye Müdüriyeti ihdas olunmuş olduğundan (7) bu gibi muamelelerin bundan böyle (8) Emlak-ı Metrukeye Müdüriyeti tarafından ifa kılınması (9) tebliğ olunur efendim.

Dahiliye Nazırı

Mehmed Talat

- 70 -

ZOR SANCAĞINDA İSKÂN EDİLEN ERMENİLERİN NÜFUSUN % 10'UNU GEÇMELERİ SEBEBİYLE ARTIK ORAYA SEVK YAPILMAMASI

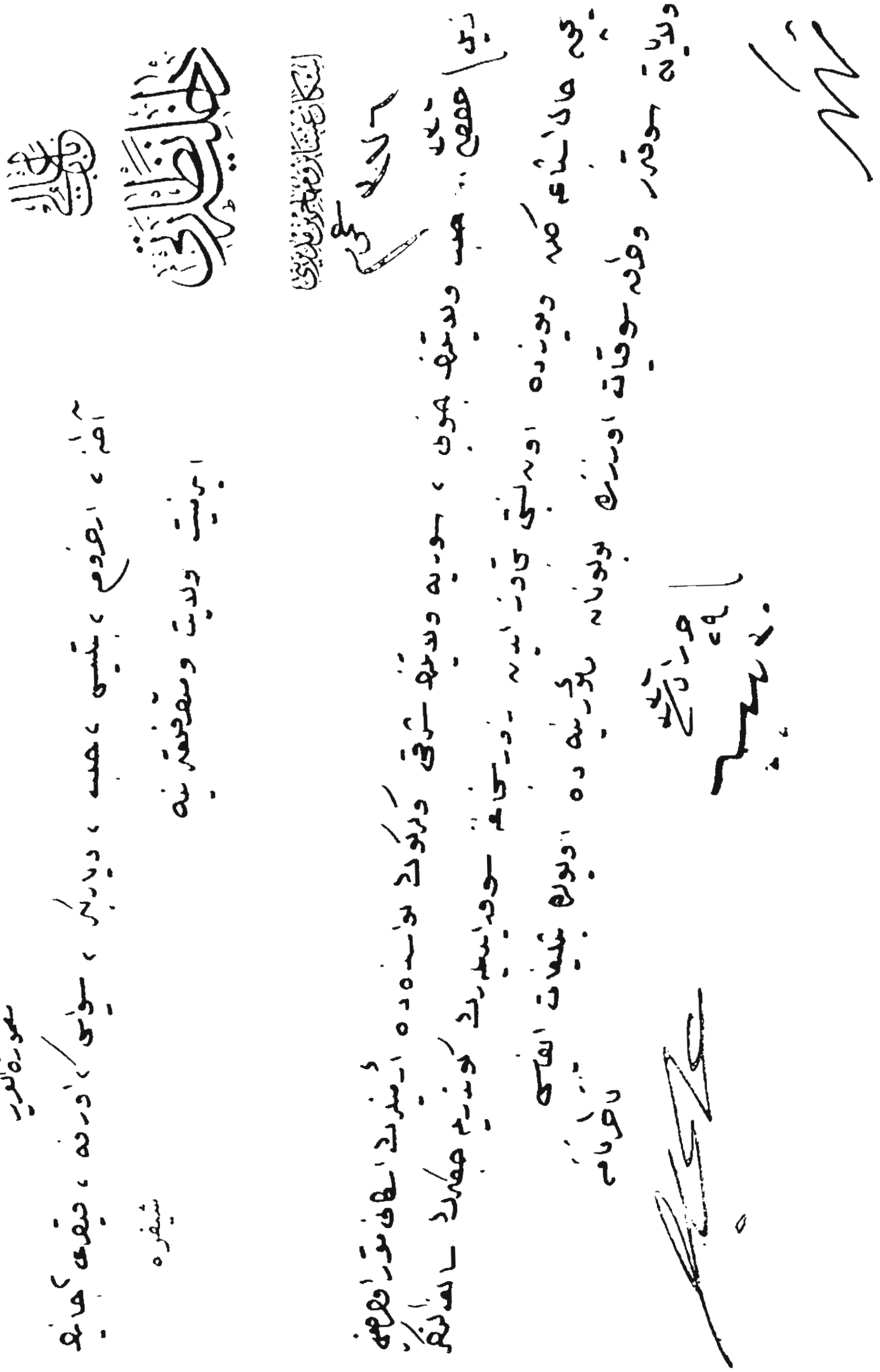

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/413

-71 -

KATLİAM YAPILDIĞI YOLUNDAKİ İDDİALARIN TAHKİK EDİLEREK ERMENİLER İÇİN KONULAN TEDBİRLERİN HIRISTİYAN AHALİYE UYGULANMAMASI

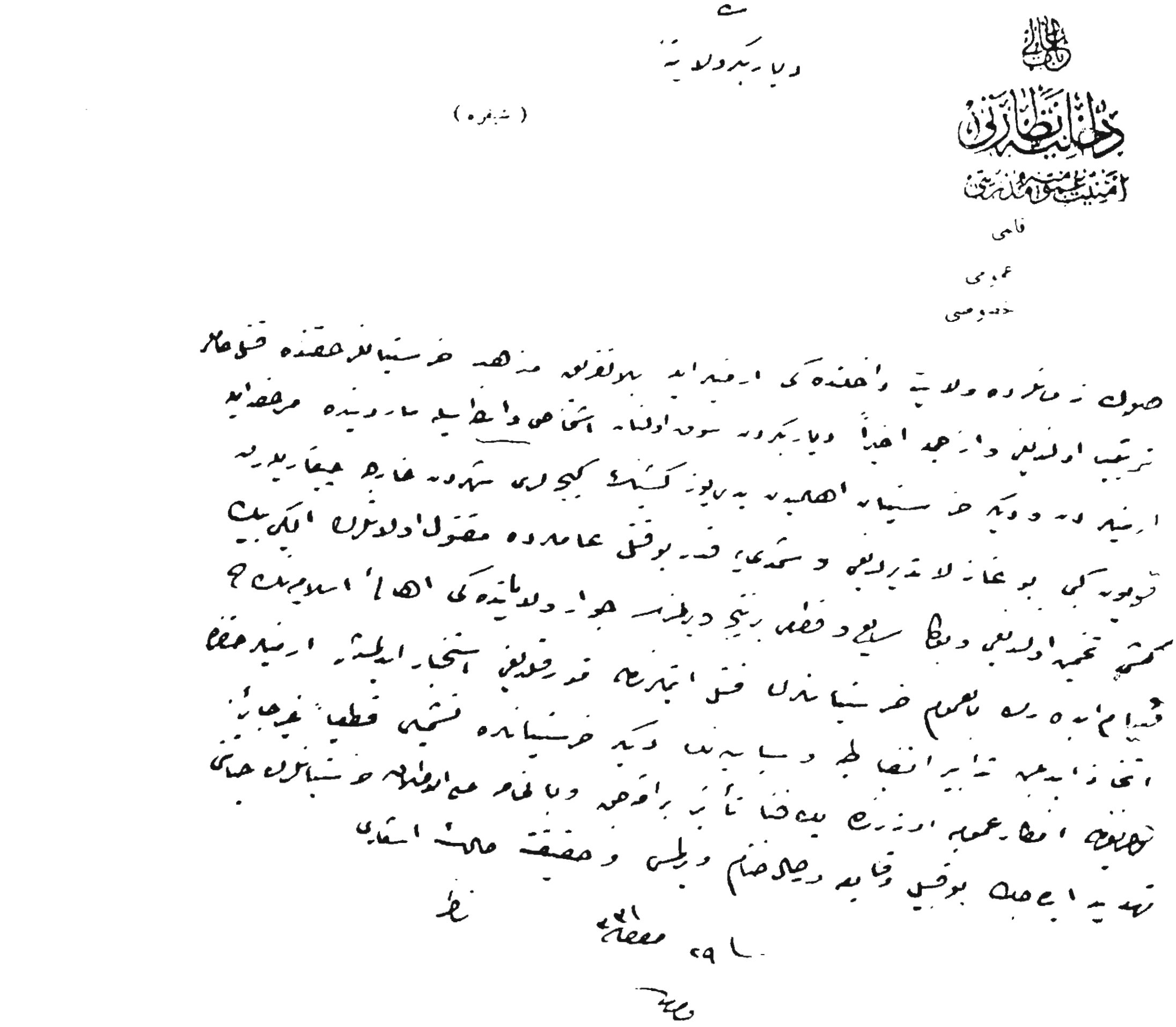

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/406

- 72 -

İHTİDA EDEN ERMENİLERİN DE UZAKLAŞTIRILMALARI

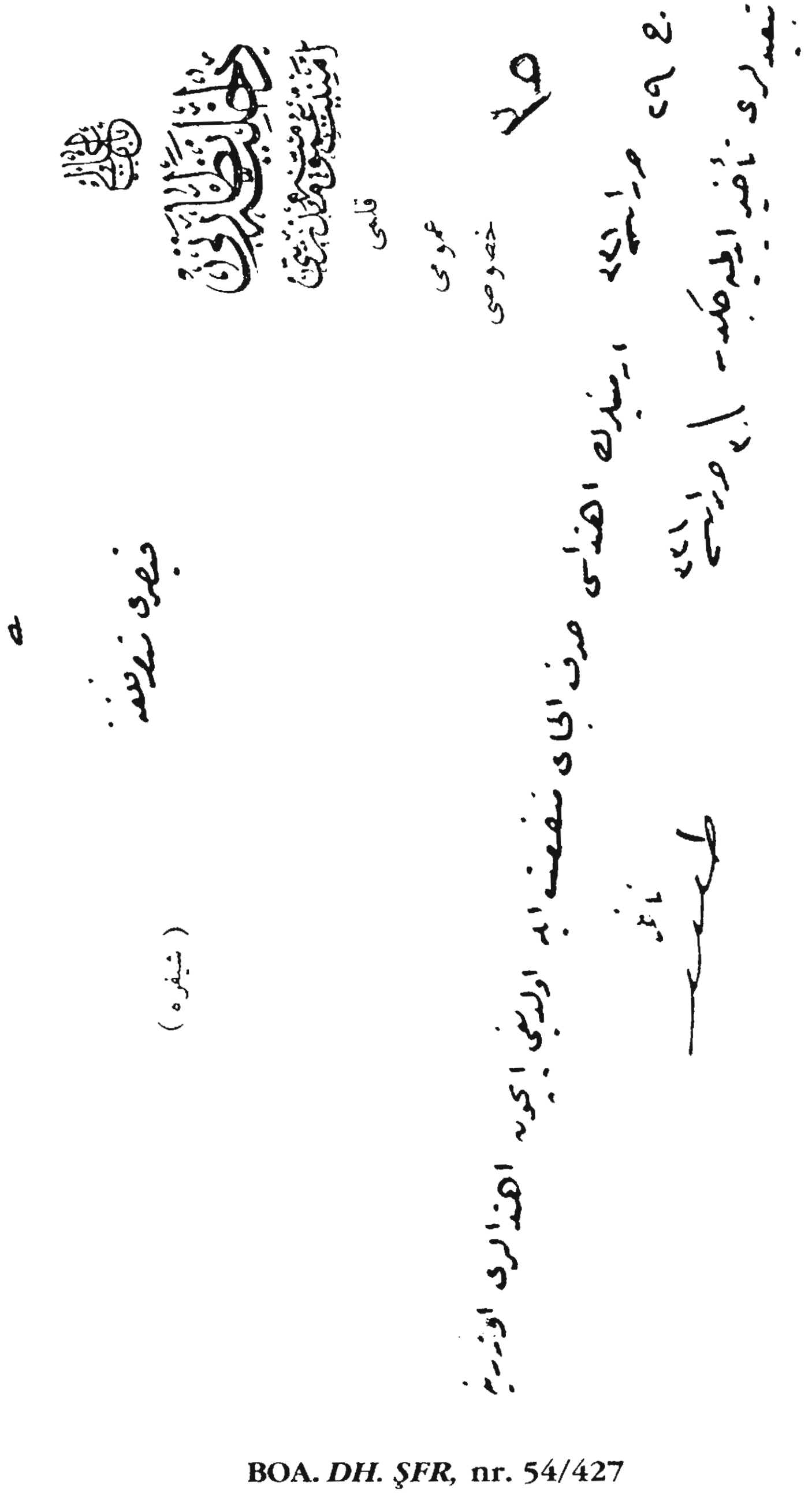

BOA. ***DH. ŞFR,*** **nr. 54/427**

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/439

- 74 -

DEVLET SİYASETİNİ İLGİLENDİREN HUSUSLARDA İZİNSİZ YAYIN YAPILMAMASI

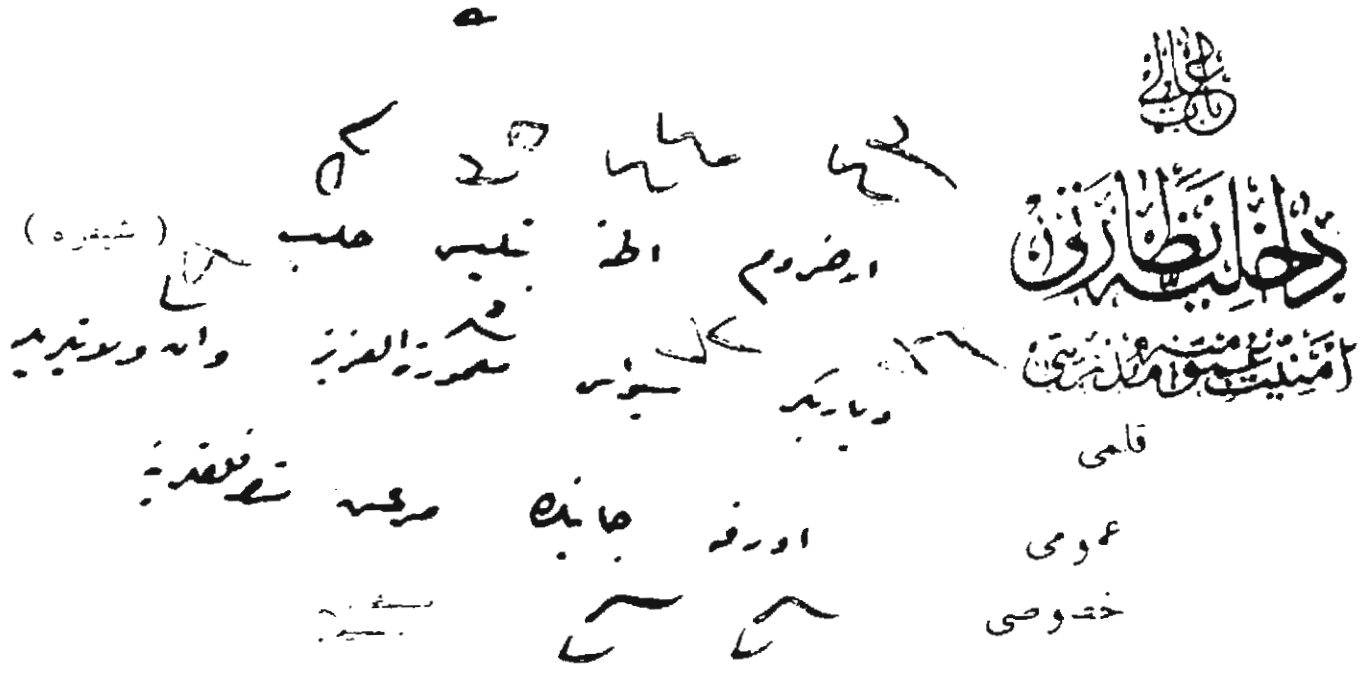

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54-A/181

- 75 -

16-60 YAŞLARI ARASINDAKİ ERMENİLERİN DIŞARI SALINMAMASI

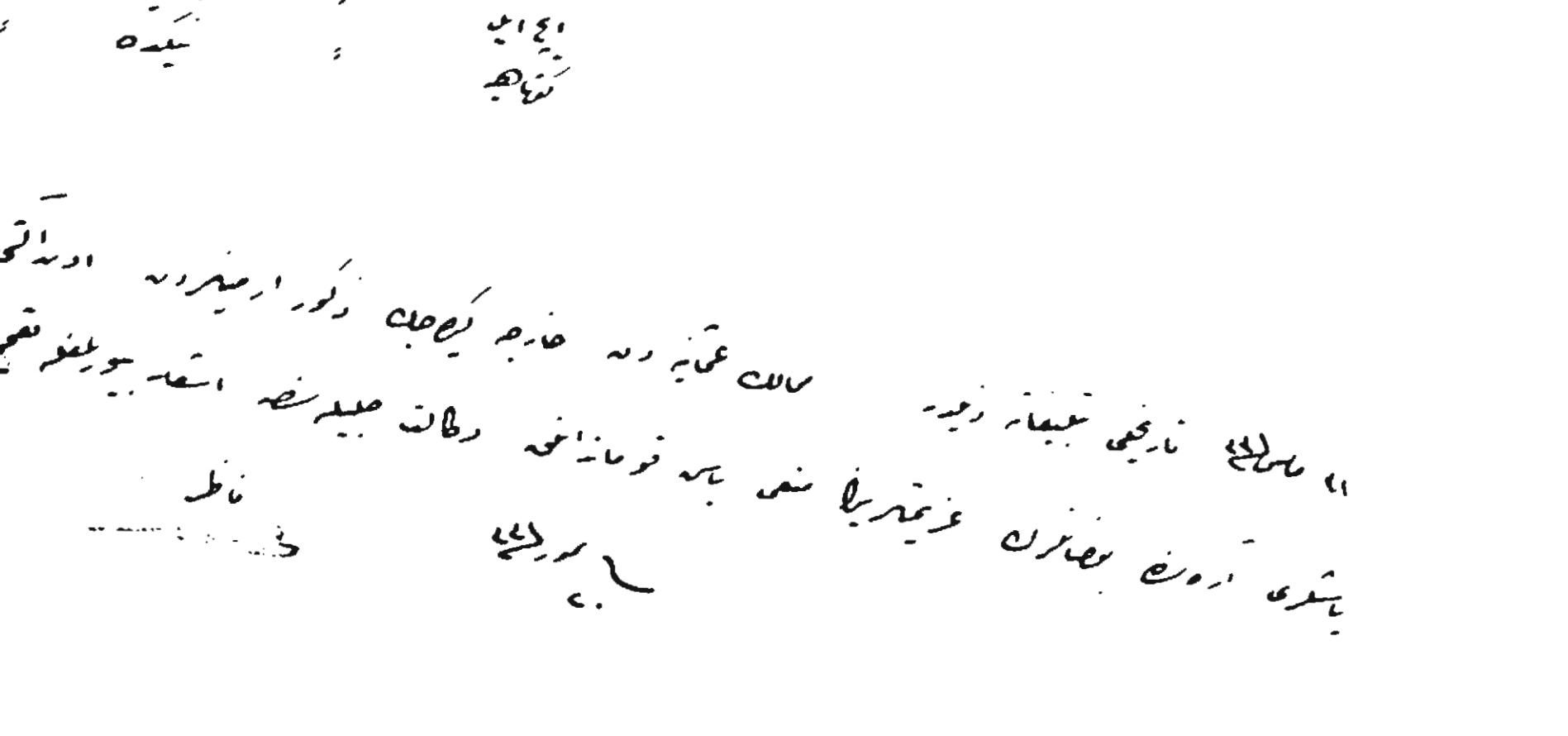

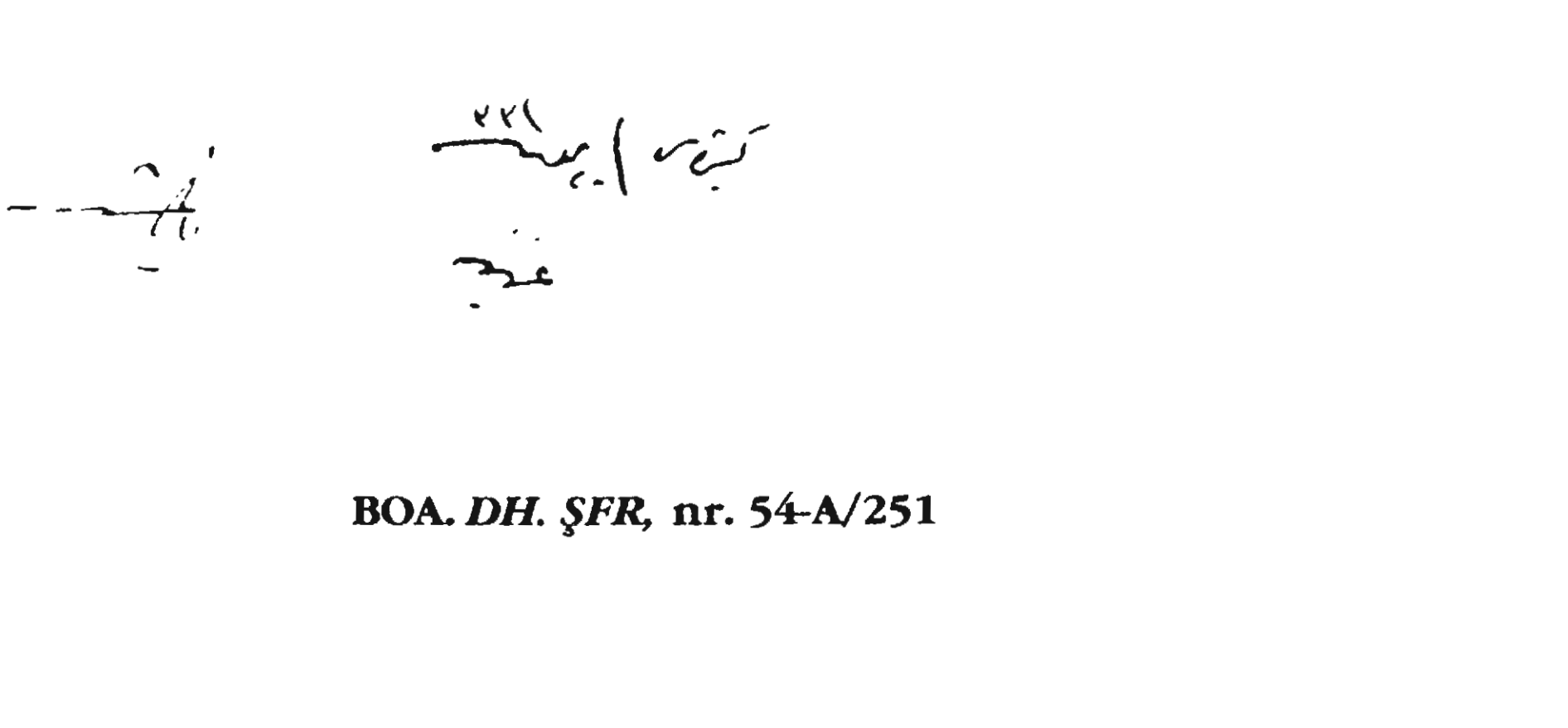

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54-A/251

- 76 -

KATOLİK ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

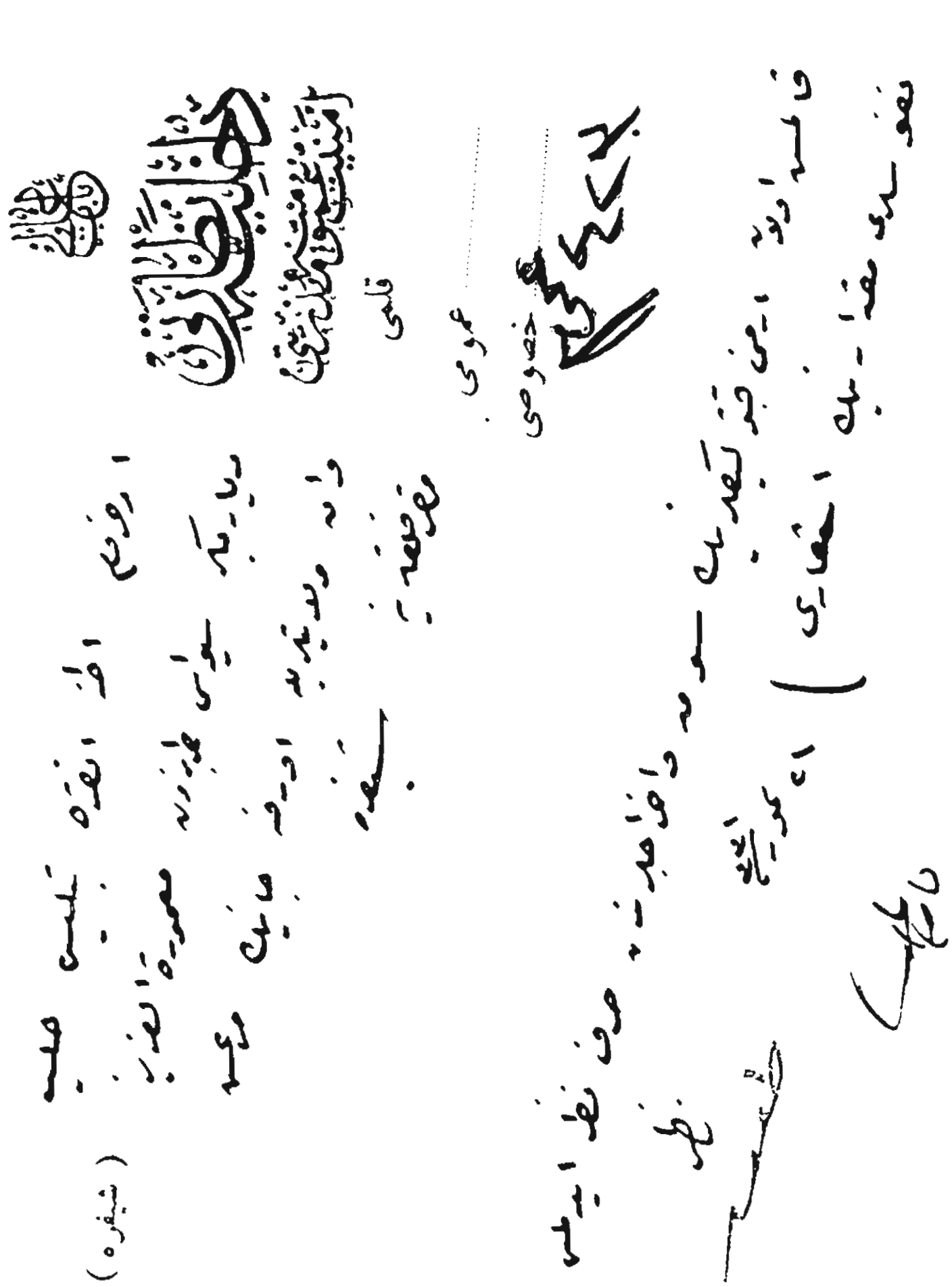

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54-A/252

- 77 -

SEFERBERLİK MÜDDETİNCE ÜLKEYE GİRİŞ VE ÇIKIŞLARIN DÜZENLENMESİ

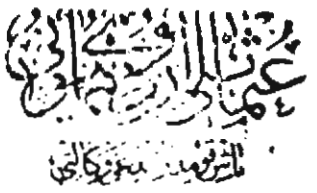

BOA. *HR. HU,* Kr. 109 D.1/7

- 78 -

ERMENİLERLE BİRLİKTE RUMLARIN DA SEVKEDİLDİĞİ HABERİNİN TAHKİKİ

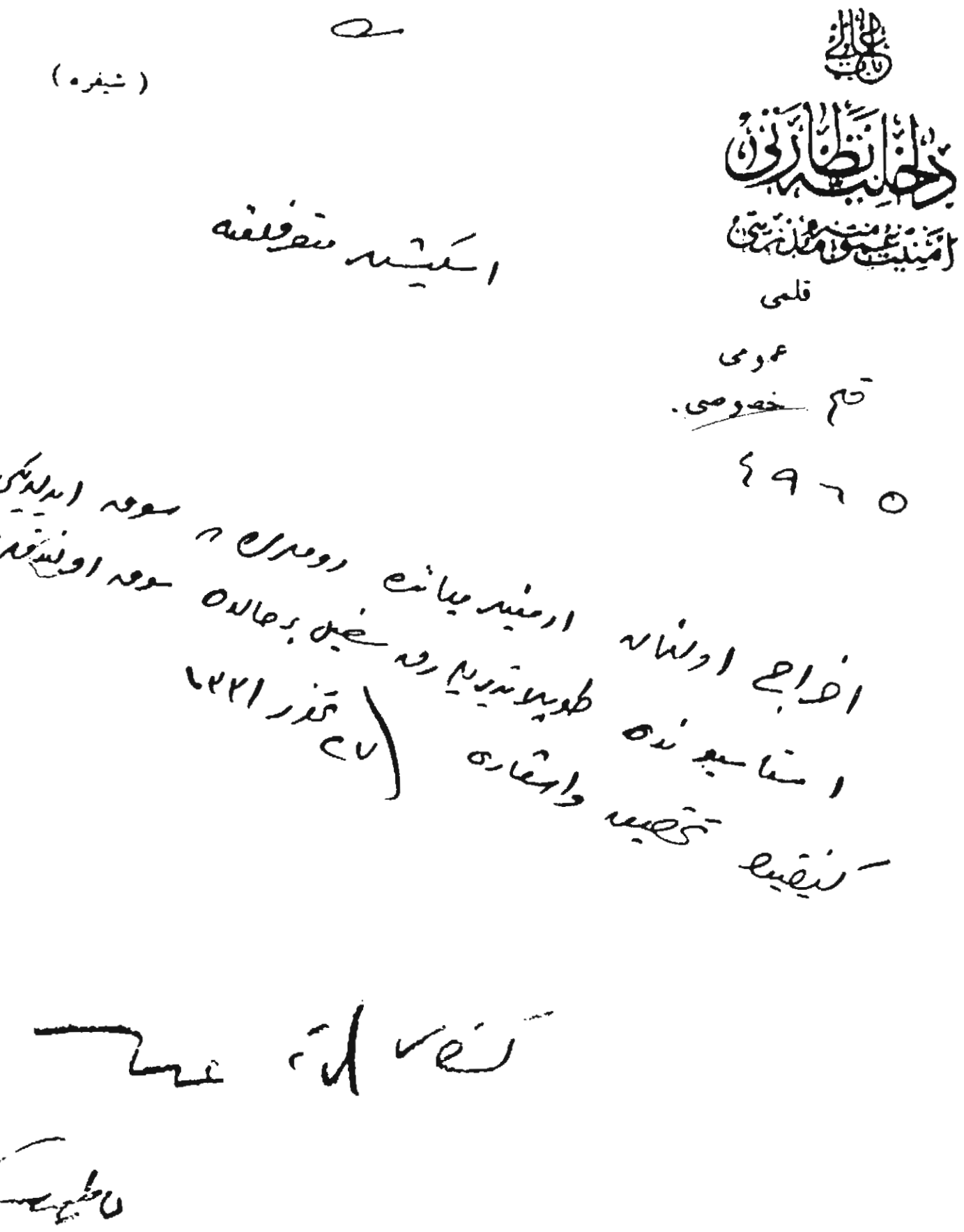

- 79 -

ERKEKLERİ OLMAYAN ERMENİ AİLELERİ İLE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN TEVZİİ

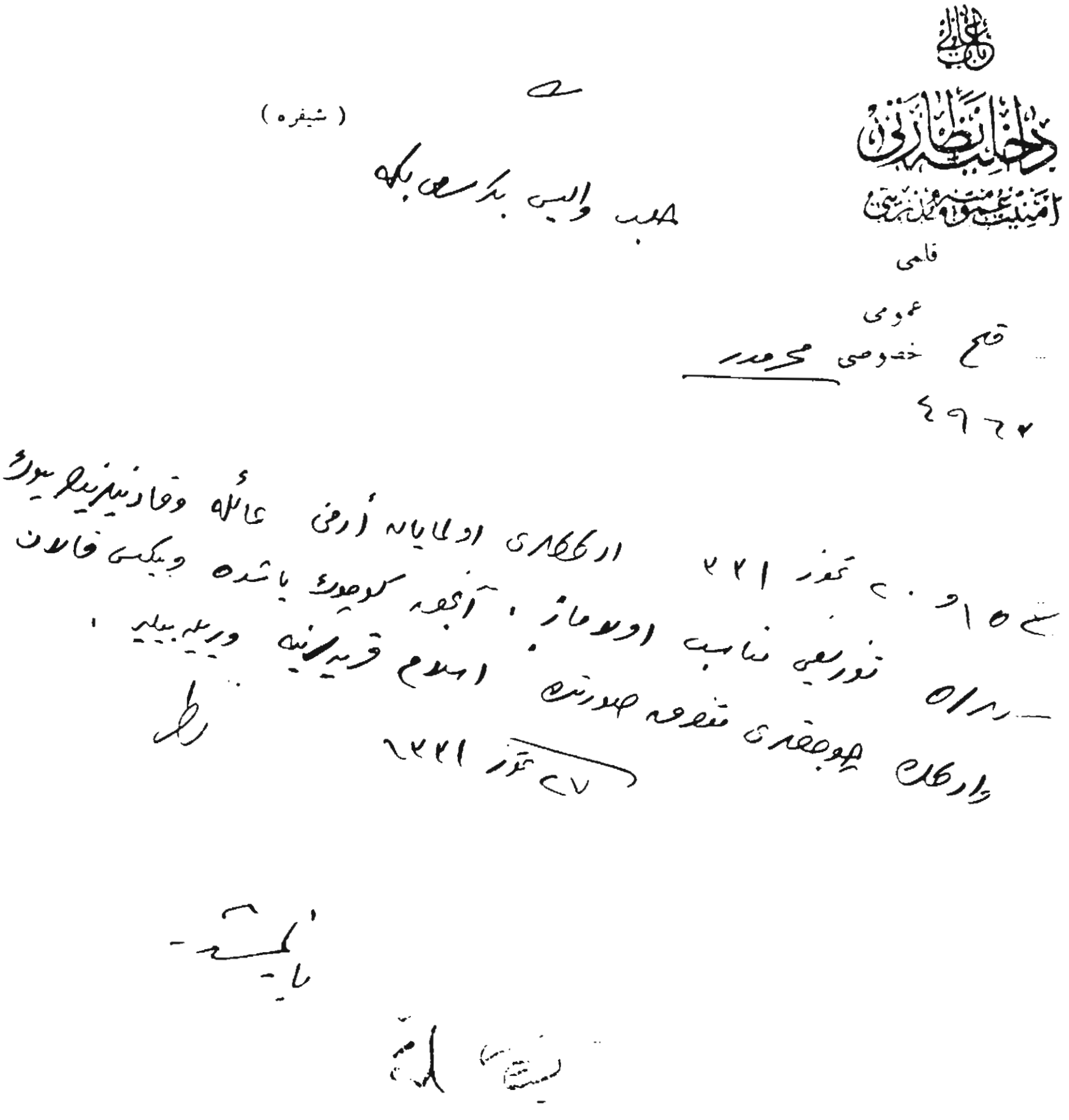

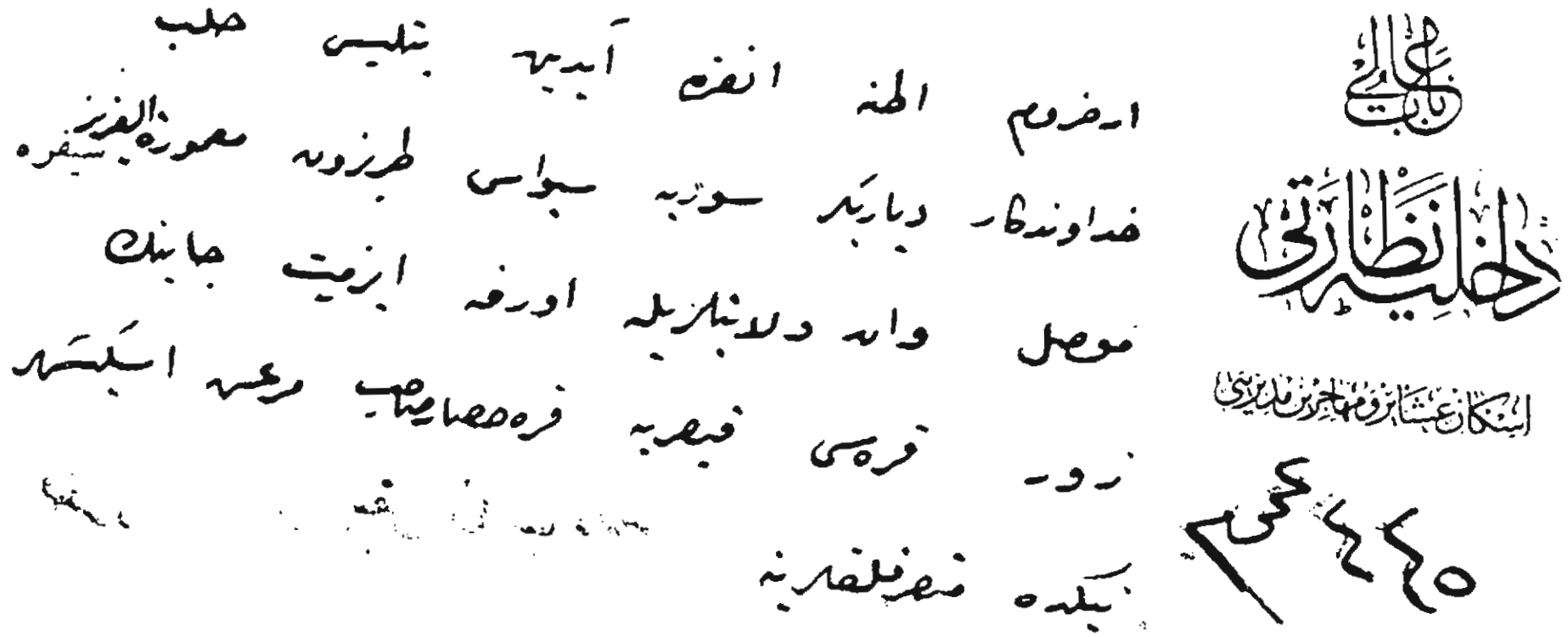

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/368

- 81 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN MENKUL MALLARININ KORUNMASI

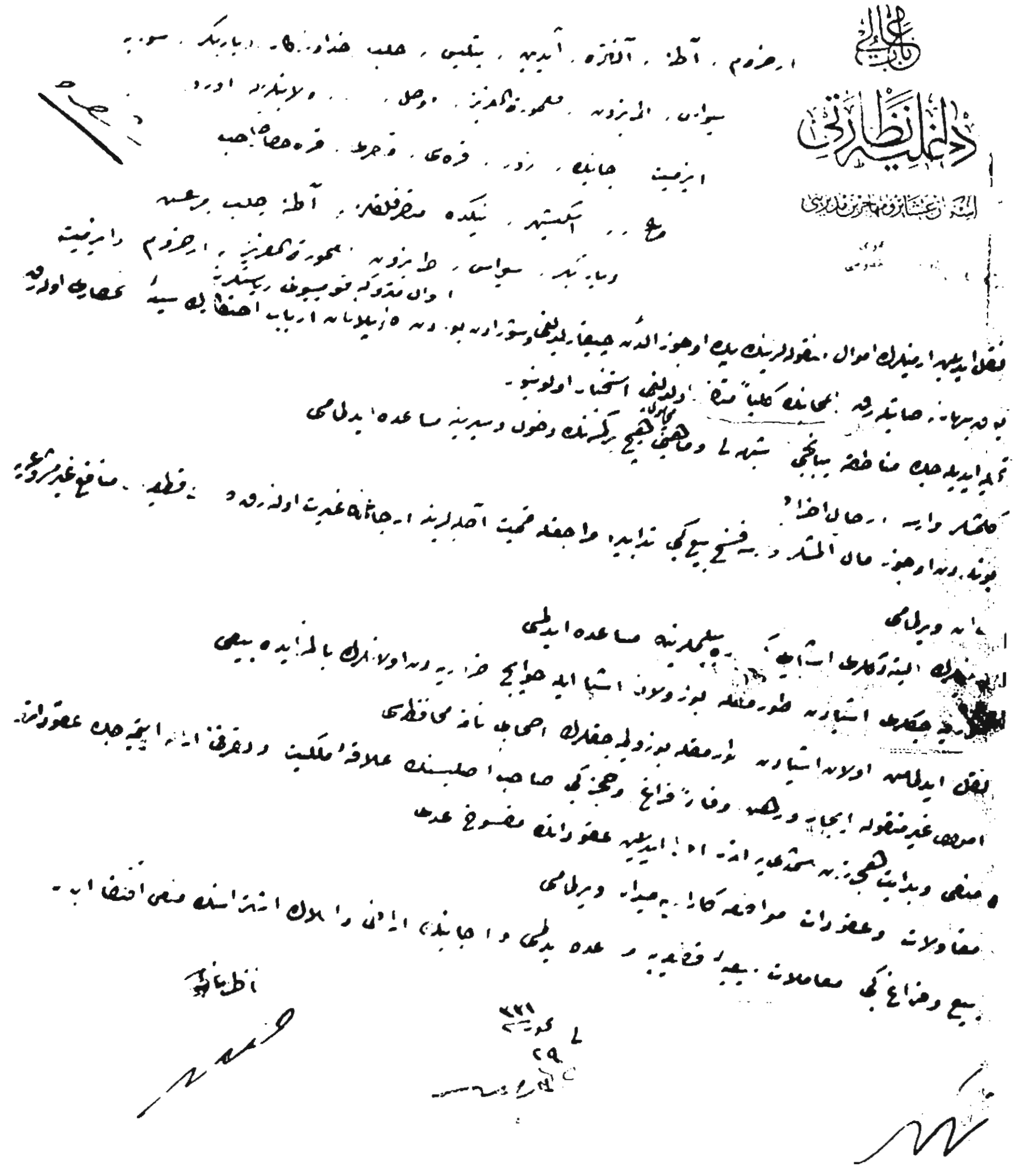

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 54/381

باب عالی
دخلیه نظارتی
اسکان عشایر و مهاجرین مدیریتی
ایستاتستیق شعبه‌سی

- 83 -

PROTESTAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

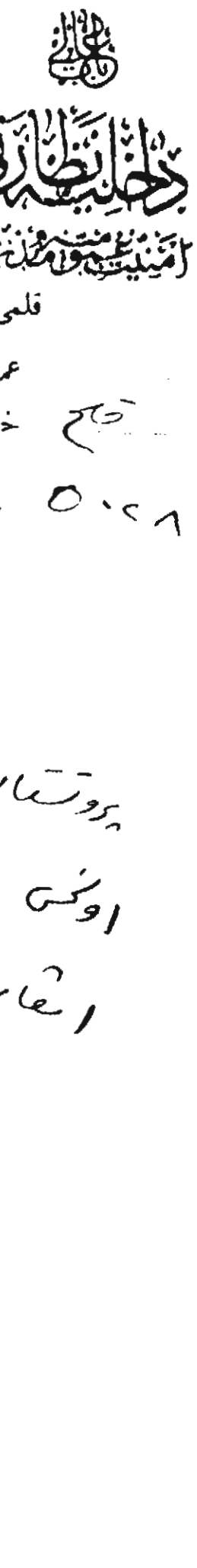

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/20

- 84 -

ERMENİ MEBUS VE AİLELERİNİN İHRAÇ EDİLMEMESİ

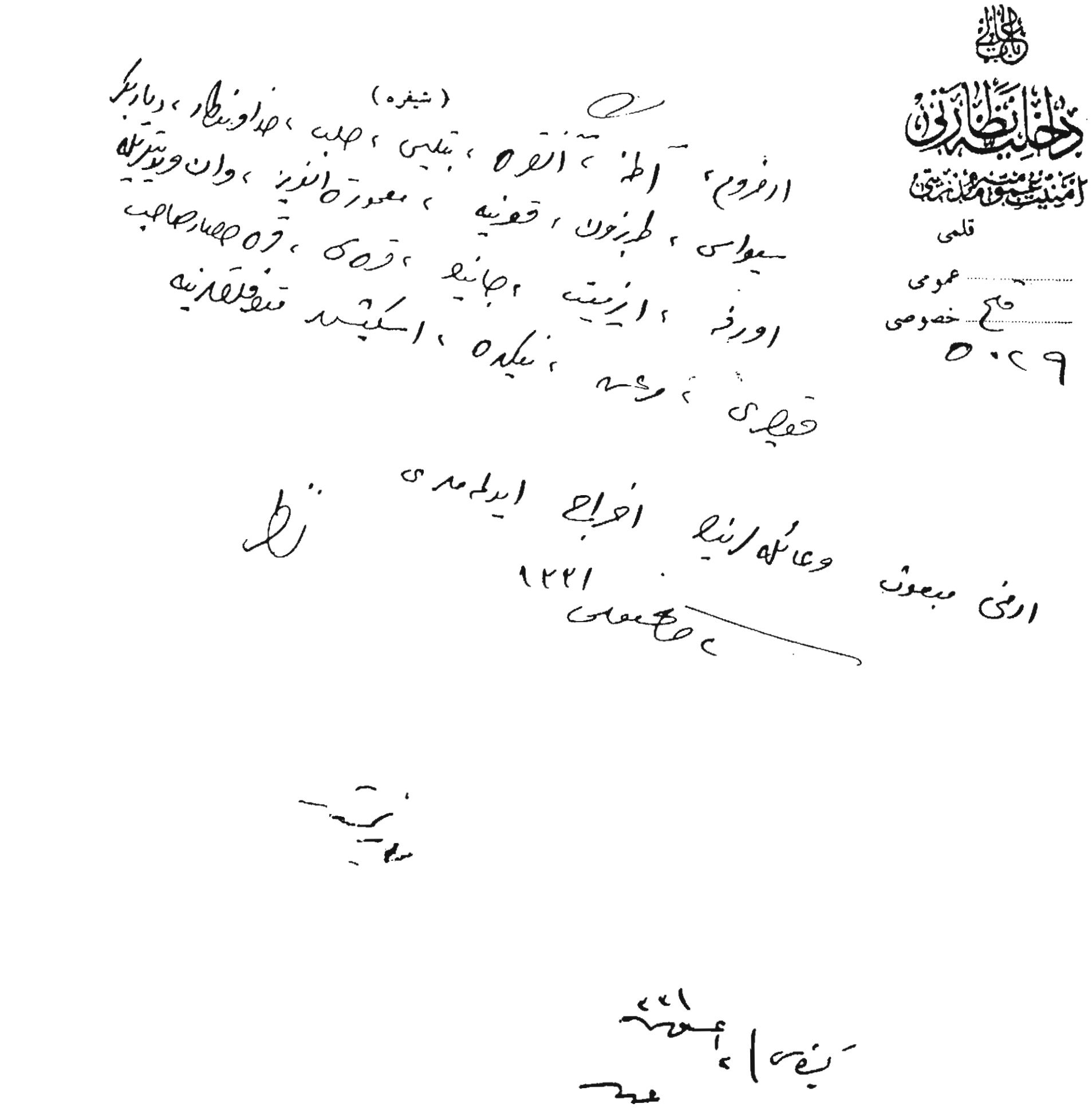

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/19

- 85 -

İSTANBUL'DAKİ FOTOĞRAFÇI PAPAZYAN'IN SEVKİNİN ERTELENMESİ.

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/21

- 86 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDAKİ ZORLUK

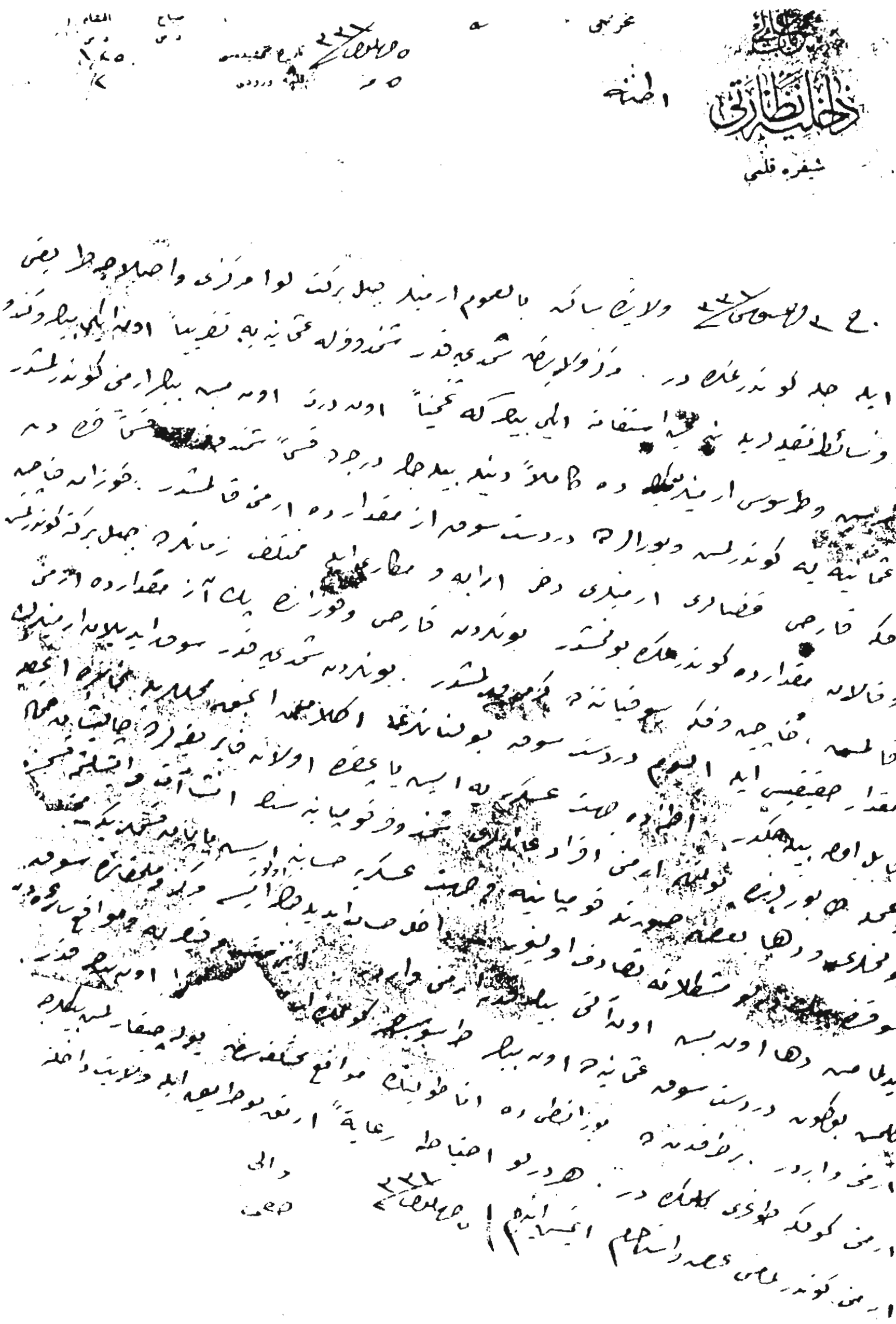

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/77

- 87 -

ERMENİLERİN SEVKEDİLECEKLERİ YERLER

(شیفره)

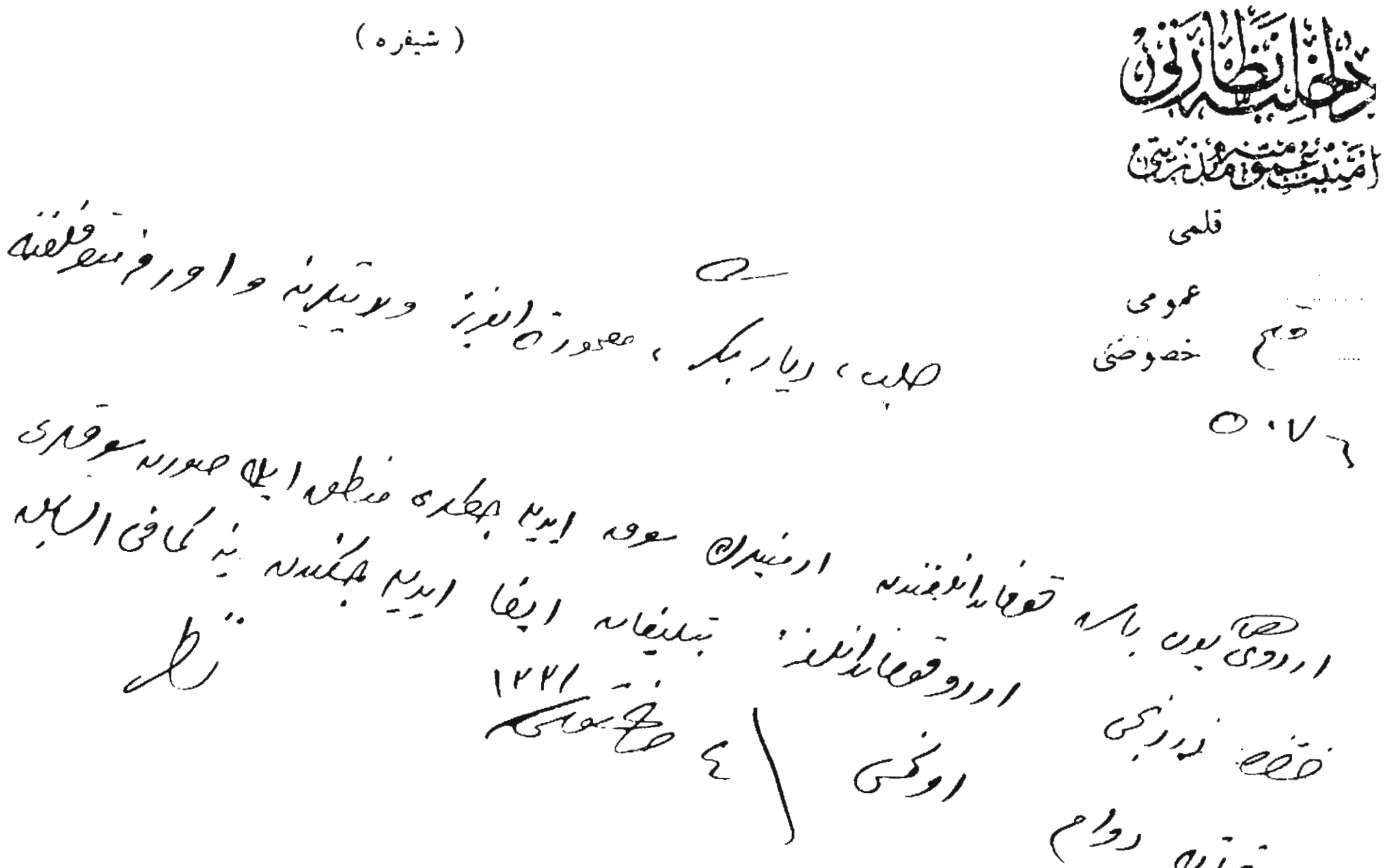

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/47

- 88 -

ANTALYA ERMENİLERİNİN SEVK OLUNMAMASI

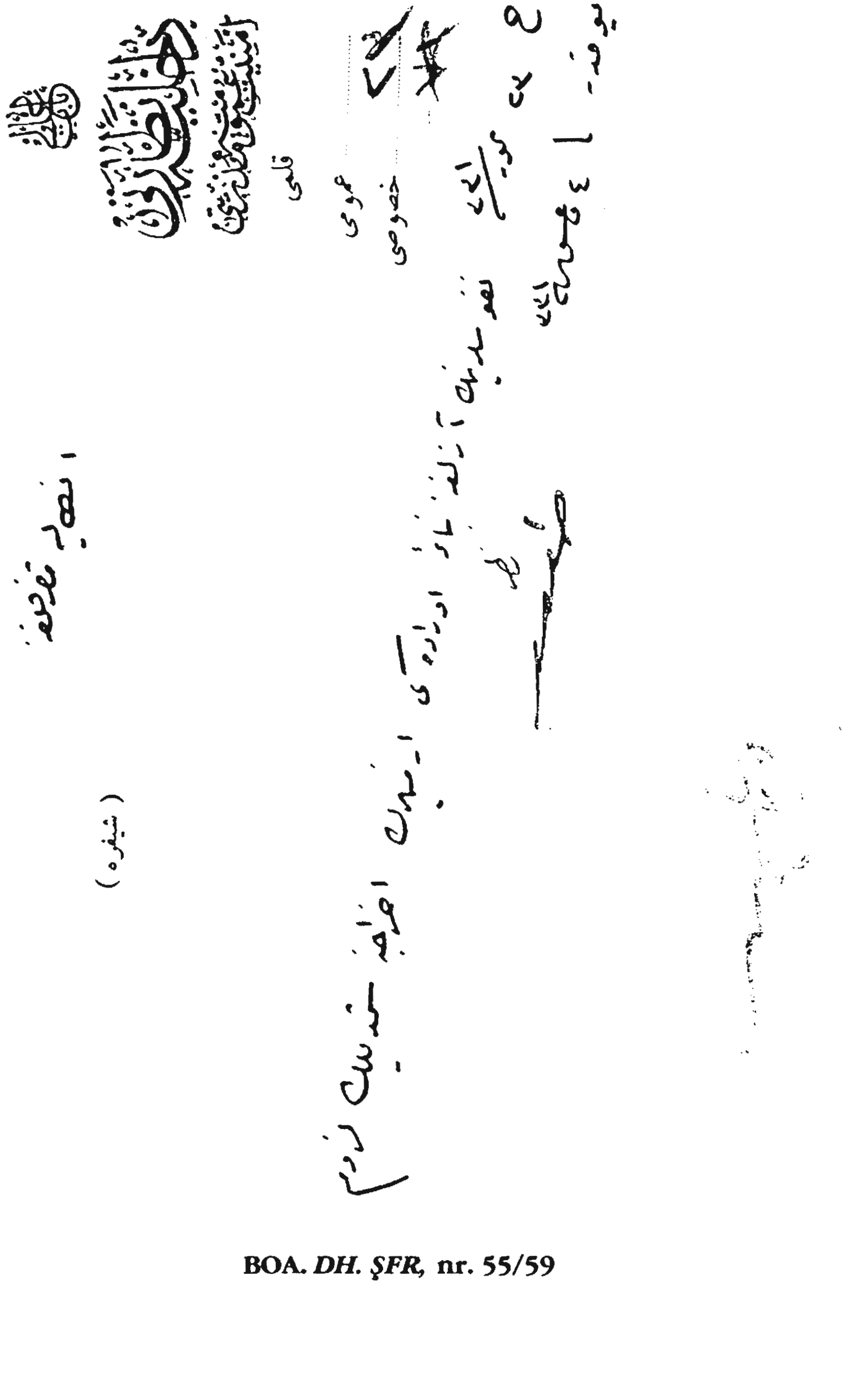

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/59

- 89 -

BİLECİK MURATÇA'DAKİ ERMENİ ÇOCUKLARININ SEVK EDİLMEMESİ.

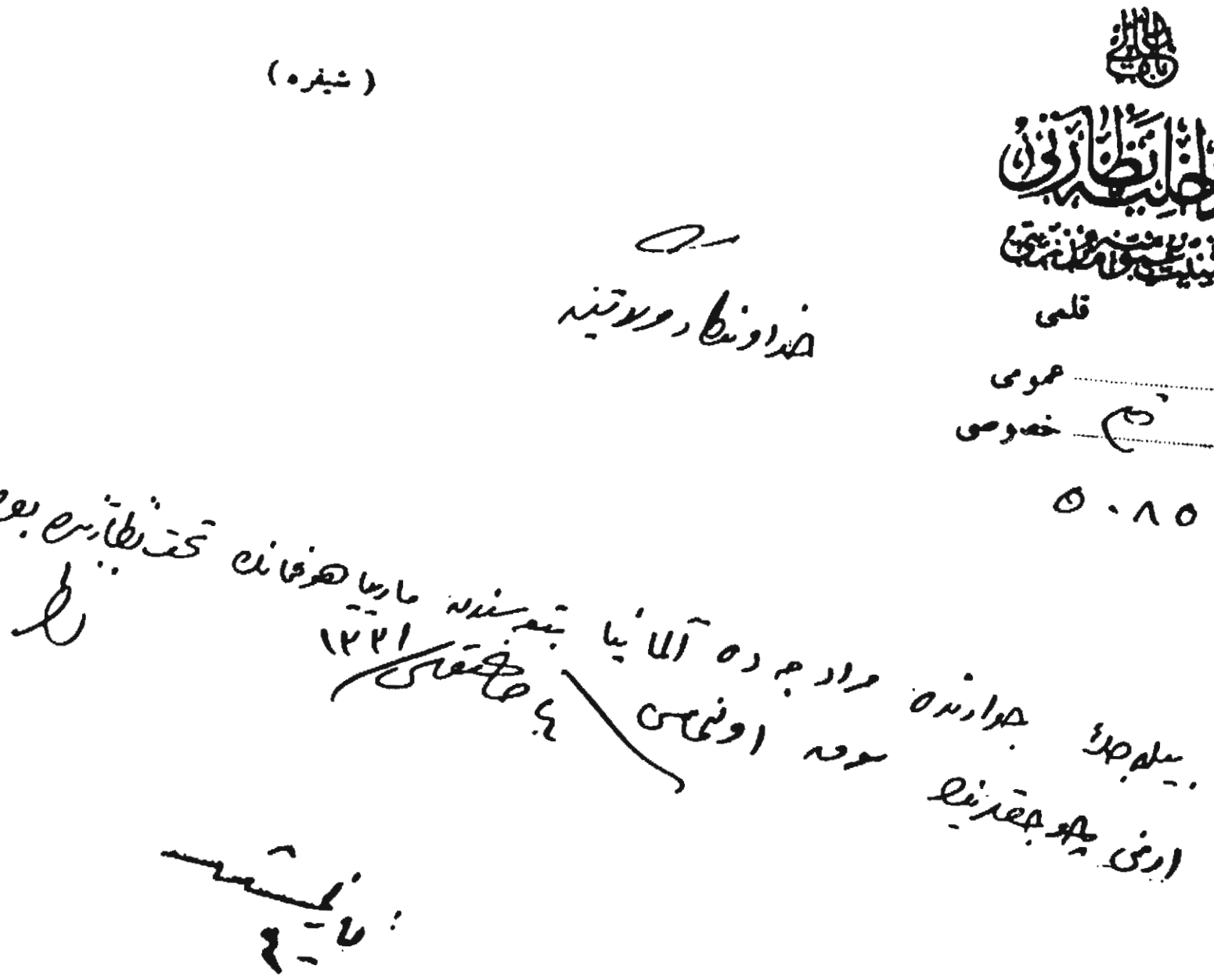

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/49

- 90 -

ŞİMENDÜFERDE ÇALIŞAN MEMURLARLA DİĞER AMELELERİN SEVK EDİLMEMELERİ.

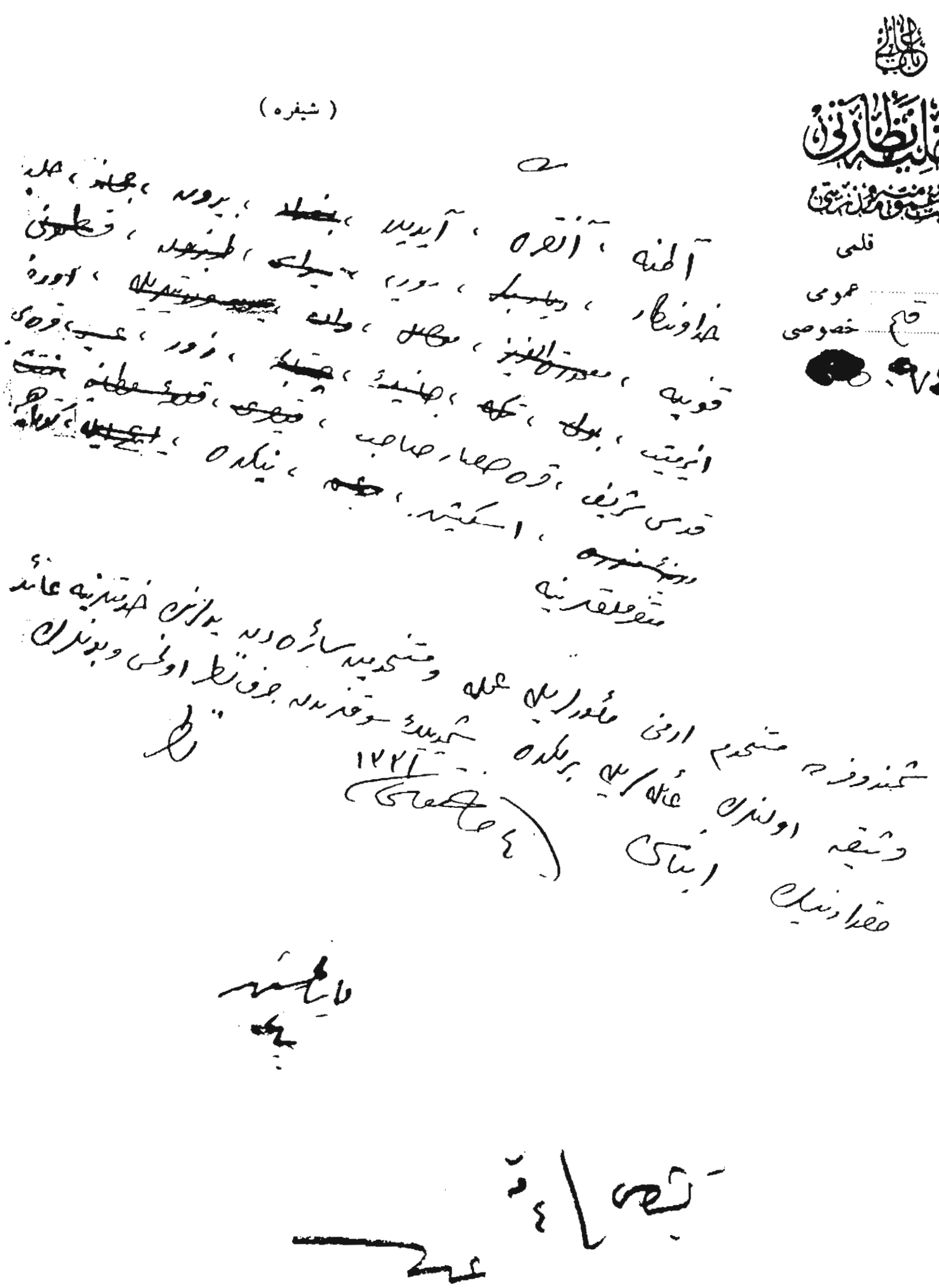

(شیفره)

آطنه ، آنقره ، آیدین ، بغداد ، بیرون ، حجاز ، حلب ، خداوندگار ، دیاربکر ، سوریه ، سیواس ، طرابلس ، قسطمونی ، قونیه ، معمورة العزیز ، موصل ، ولایت ، یوزقاد ، اورفه ، ایزمیت ، بولی ، تکه ، جنیدی ، چیتبک ، زور ، عسیر ، قره‌ی ، قدس شریف ، قره حصار صاحب ، قیصری ، قوه‌ی سلطانیه ، نیکده ، اسکیشهر ، کوتاهیه

متفرقلقلرینه

شمندوفرده مستخدم ارمنی مأمورلریله عمله و مستخدمین سائره‌دن یدلرینی خدمتلرینه عائد وثیقه اولنلرک عائله‌لریله برلکده شمدیلک سوقلرندن جرف نظر اولنمسی و بونلرک مقدارینک ابناسی

١٣٢١

٤ صفر

داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
قلمی
عمومی
خصوصی

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/48

- 91 -

ÖĞRETMEN VE ÇOCUKLARIN SEVKEDİLMEMELERİ

(شیفره)

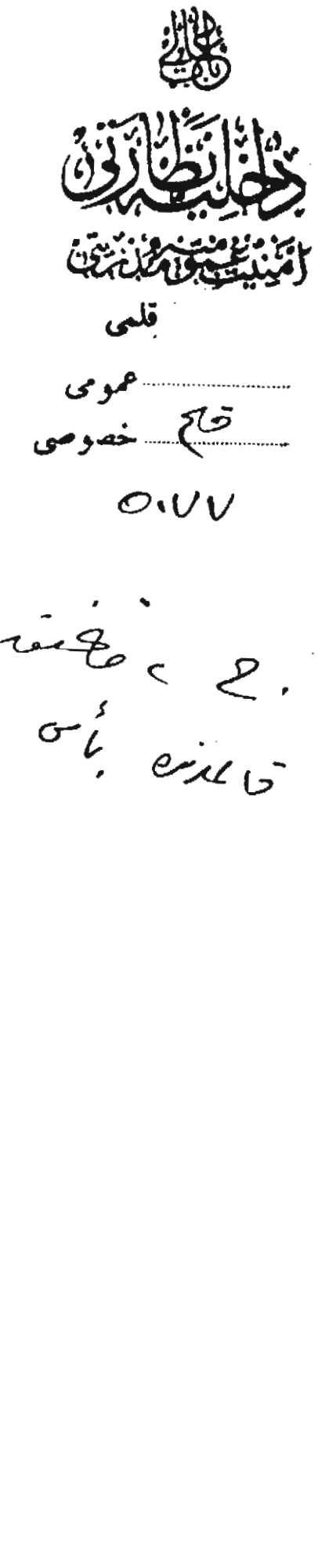

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/42

- 92 -

HARUNİYE YETİMHANESİNDEKİ ÇOCUKLARA İLİŞİLMEMESİ.

- 93 -

YOZGAT'TAN ÇEKİLEN TELGRAFTAKİ KONUNUN ARAŞTIRILMASI

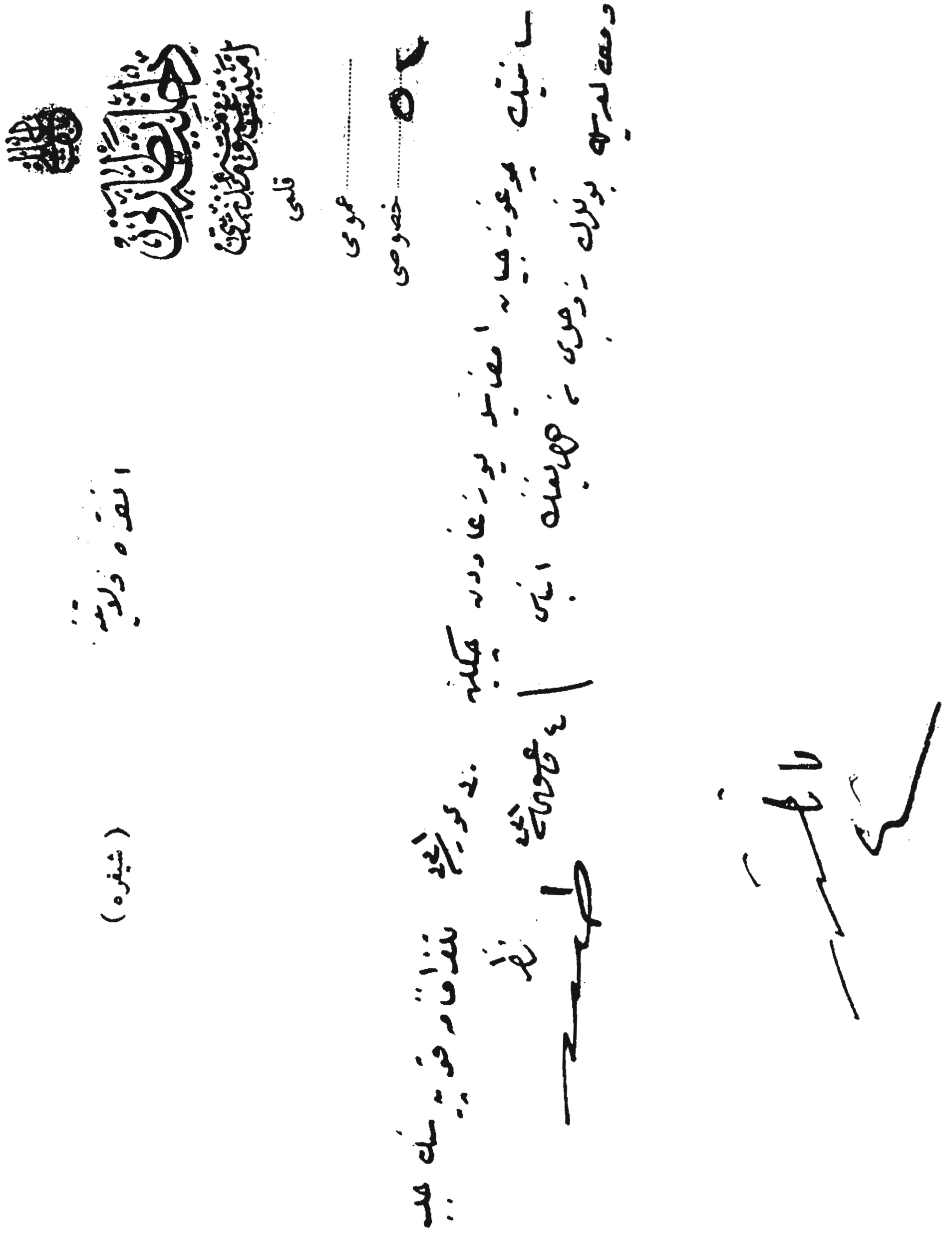

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/63

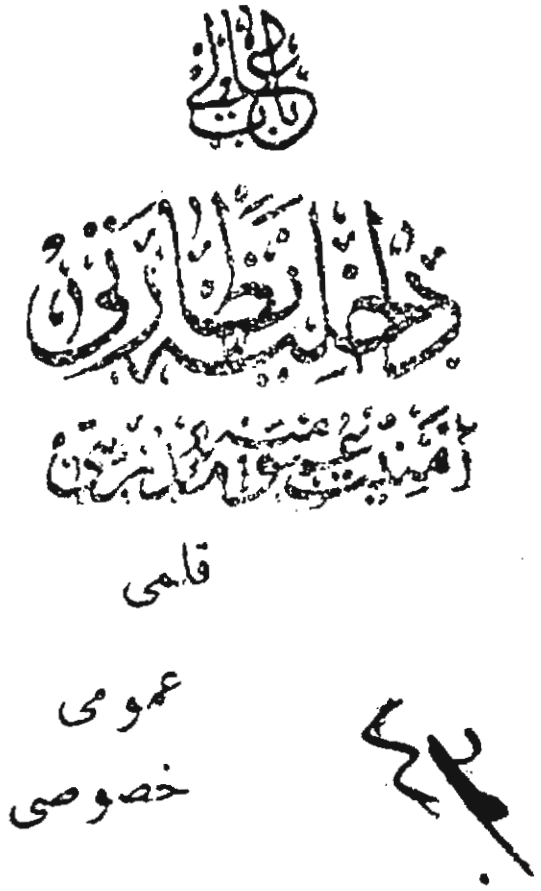

قلمی

عمومی

خصوصی

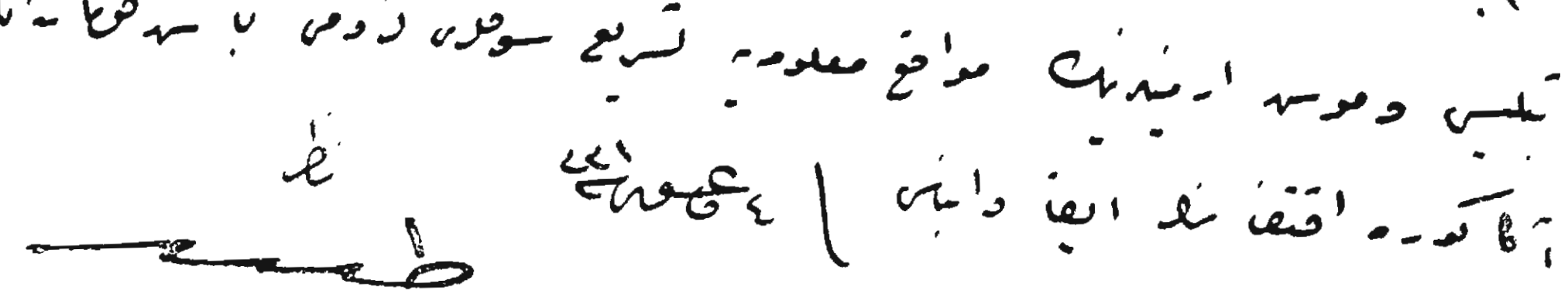

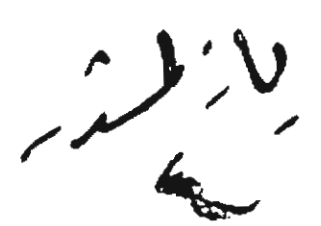

- 95 -

ASKER VE ZABİT AİLELERİNİN SEVKEDİLMEMELERİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/18

- 96 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİ KIZLARININ EVLENDİRİLMELERİ.

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/92

- 97 -

KÜTAHYA'YA GELEN ERMENİLERİN HALEB'E SEVKİ

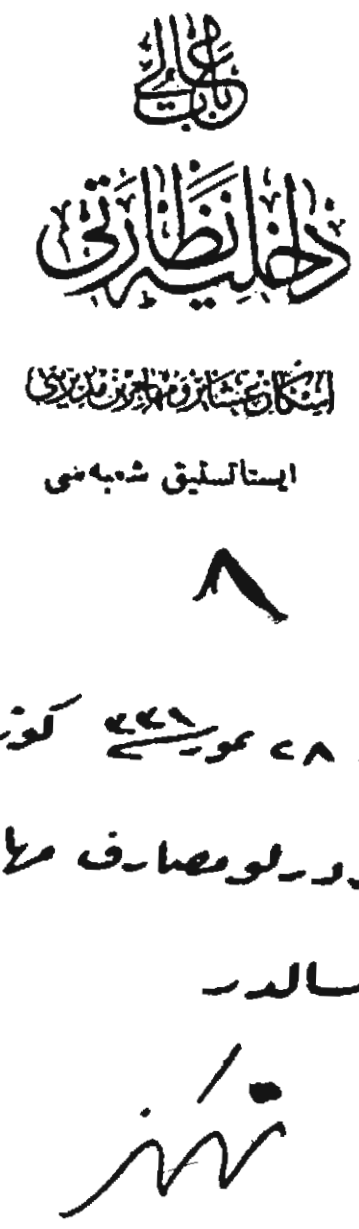

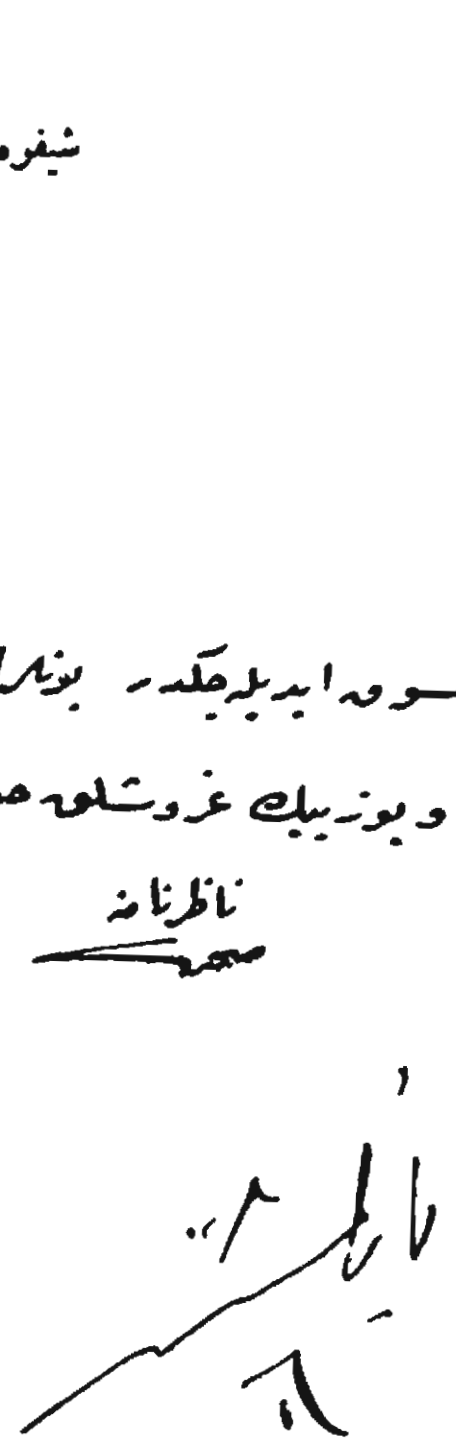

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55/106

- 98 -

MEMURLARIN ERMENİLERDEN EV SATIN ALABİLECEĞİ

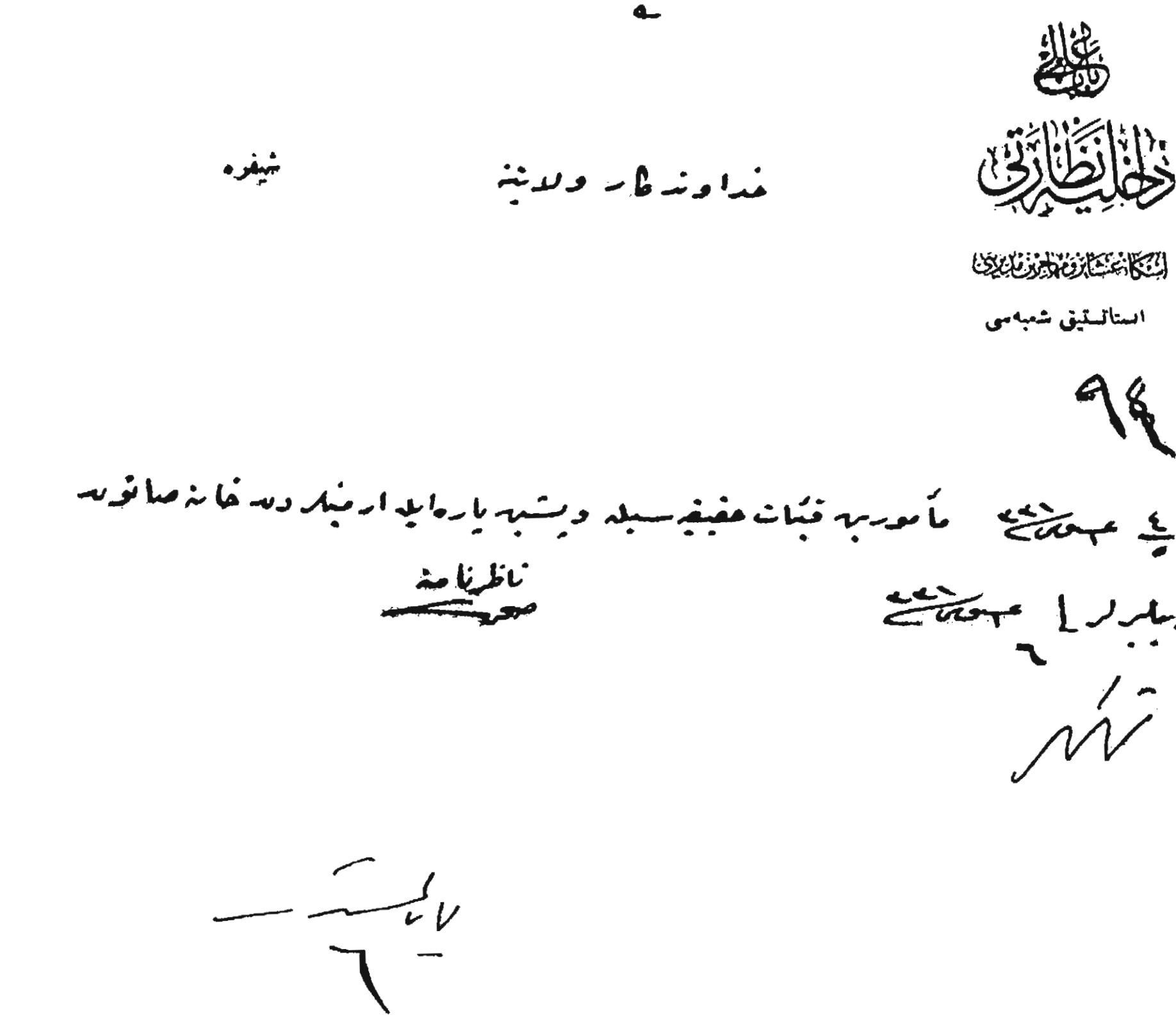

- 99 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDA GÖZETİLMESİ GEREKEN GAYE VE ESASLAR

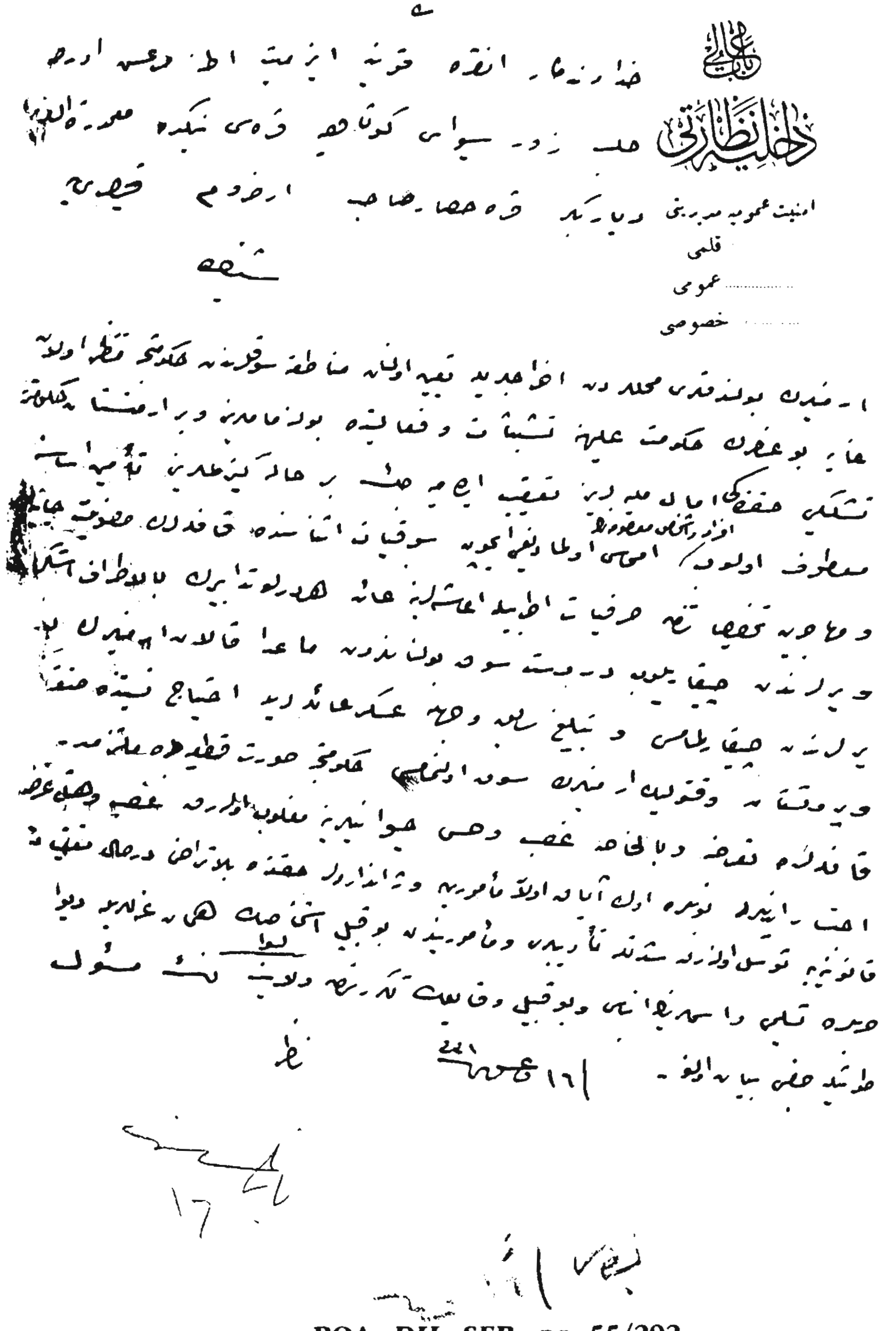

ذاخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

خصوصی

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/292

- 100 -

MAMURETÜLAZİZ'DE ERMENİ ÇETELERİNİN JANDARMALARLA ÇATIŞMALARI

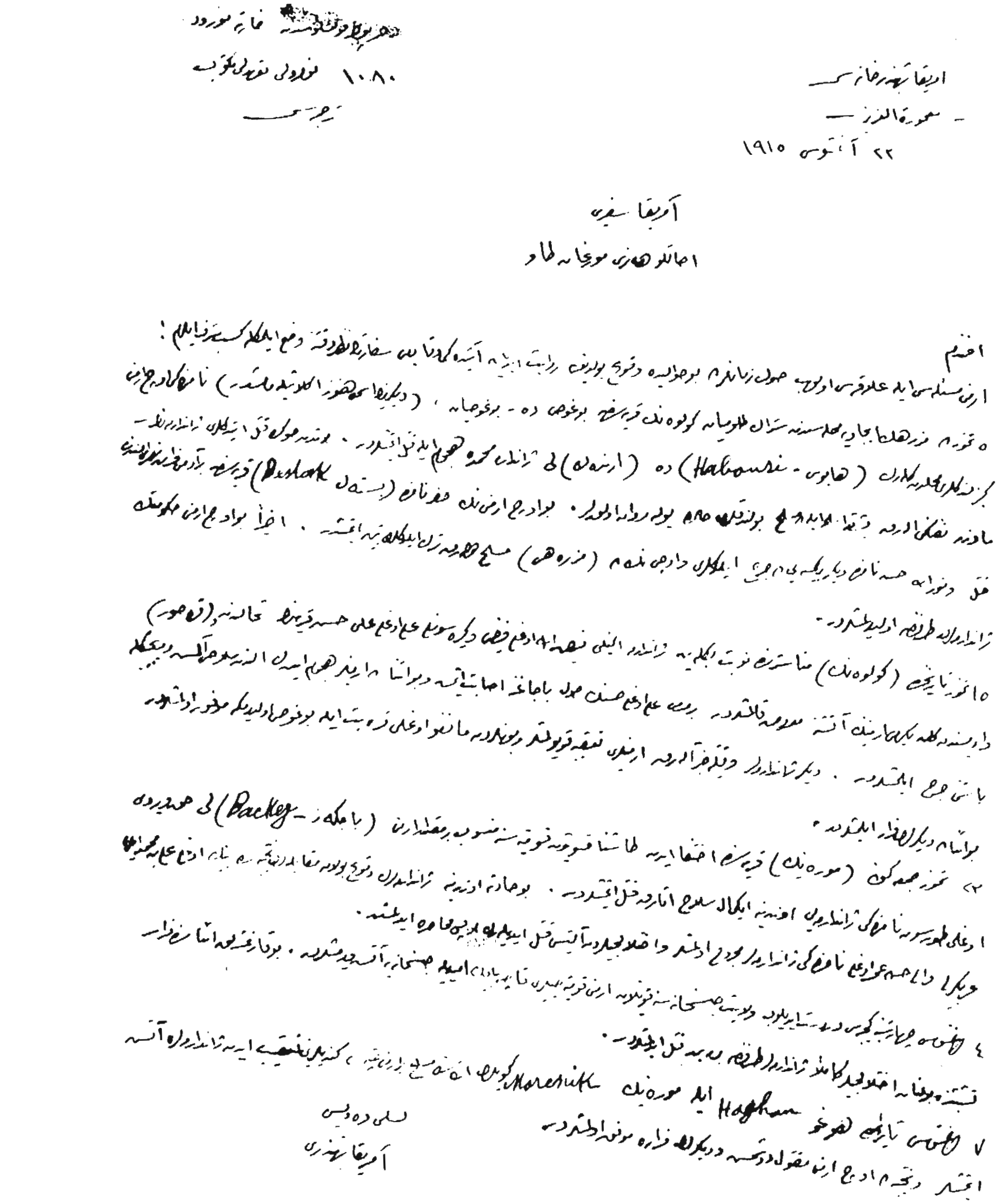

BOA. *DH. EUM* , 2. Şb. 68/83

- 101 -

ERMENİ ÇETELERİNİN İSLÂM KÖYLERİNE TECAVÜZLERİNE ENGEL OLUNMASI İÇİN TEDBİR ALINMASI

(şifre)

امنیت عمومیه مدیریتی
عمومی
خصوصی

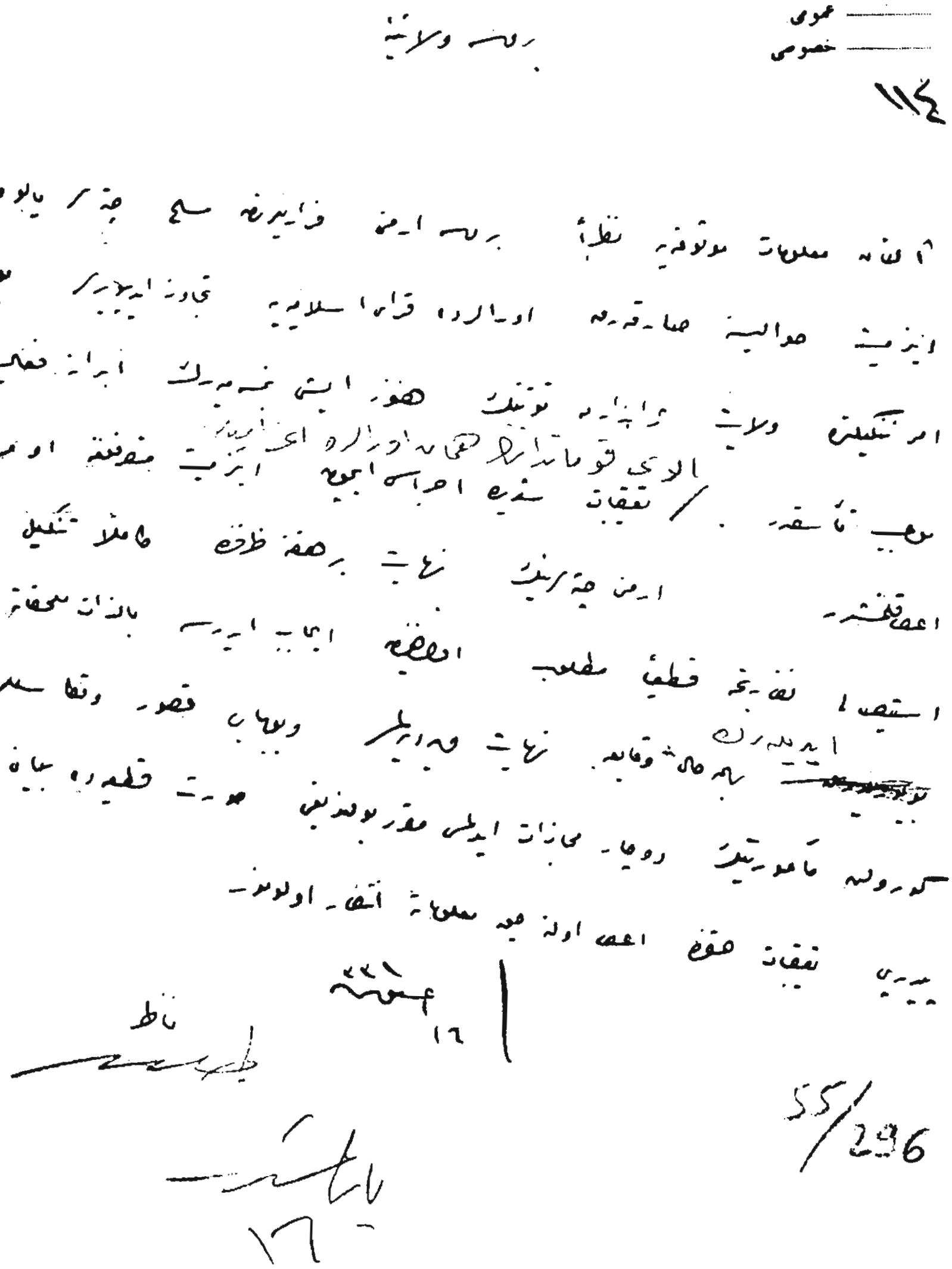

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 55/296

- 102 -

TOPLANAN ERMENİLERİN KORUNMASI VE SEVKİ

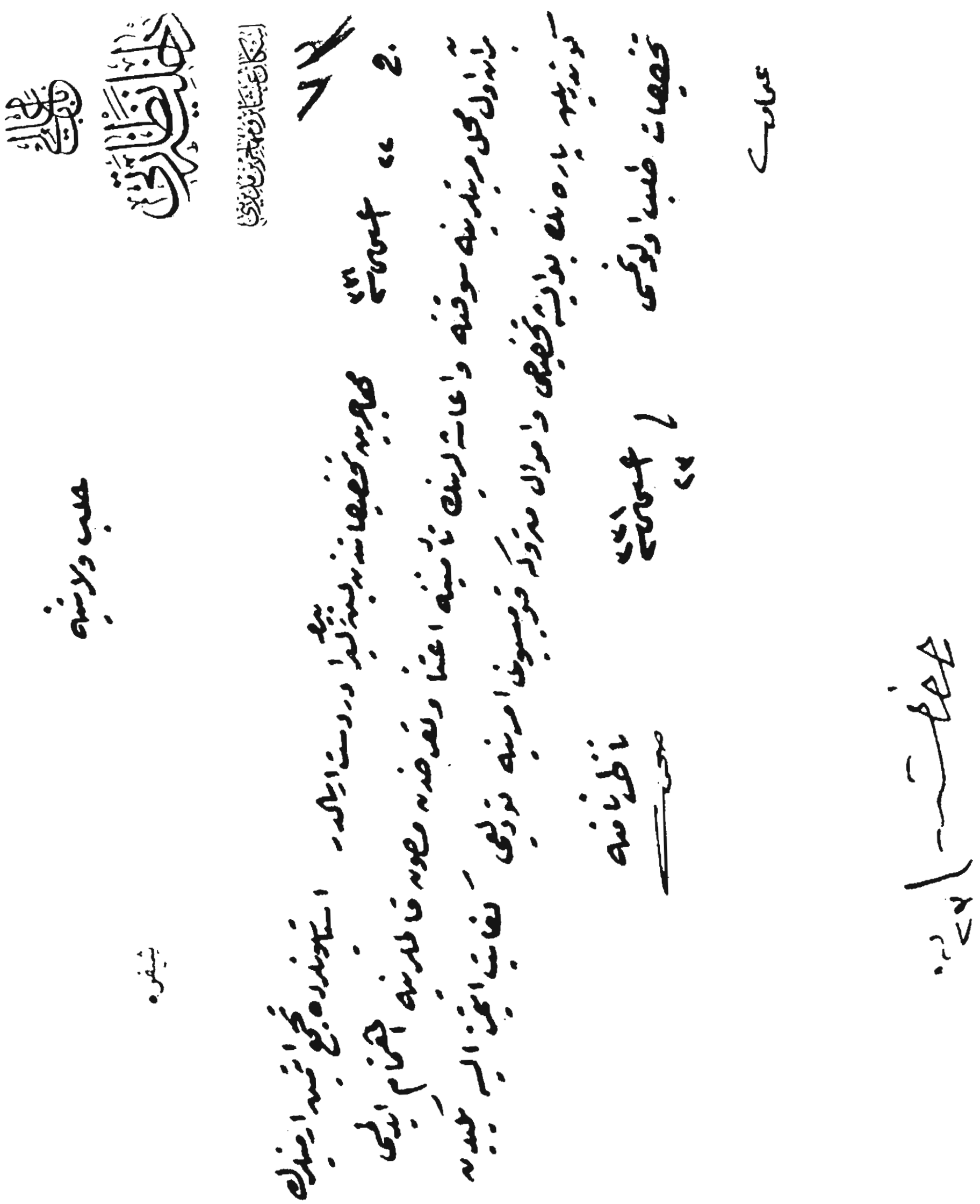

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 55 A/77

- 103 -

MAMURETÜLAZİZ AMERİKA KONSOLOSUNUN İSTANBUL'DAKİ AMERİKA SEFİRİNE YAZDIĞI YAZININ GÖRÜLDÜĞÜ

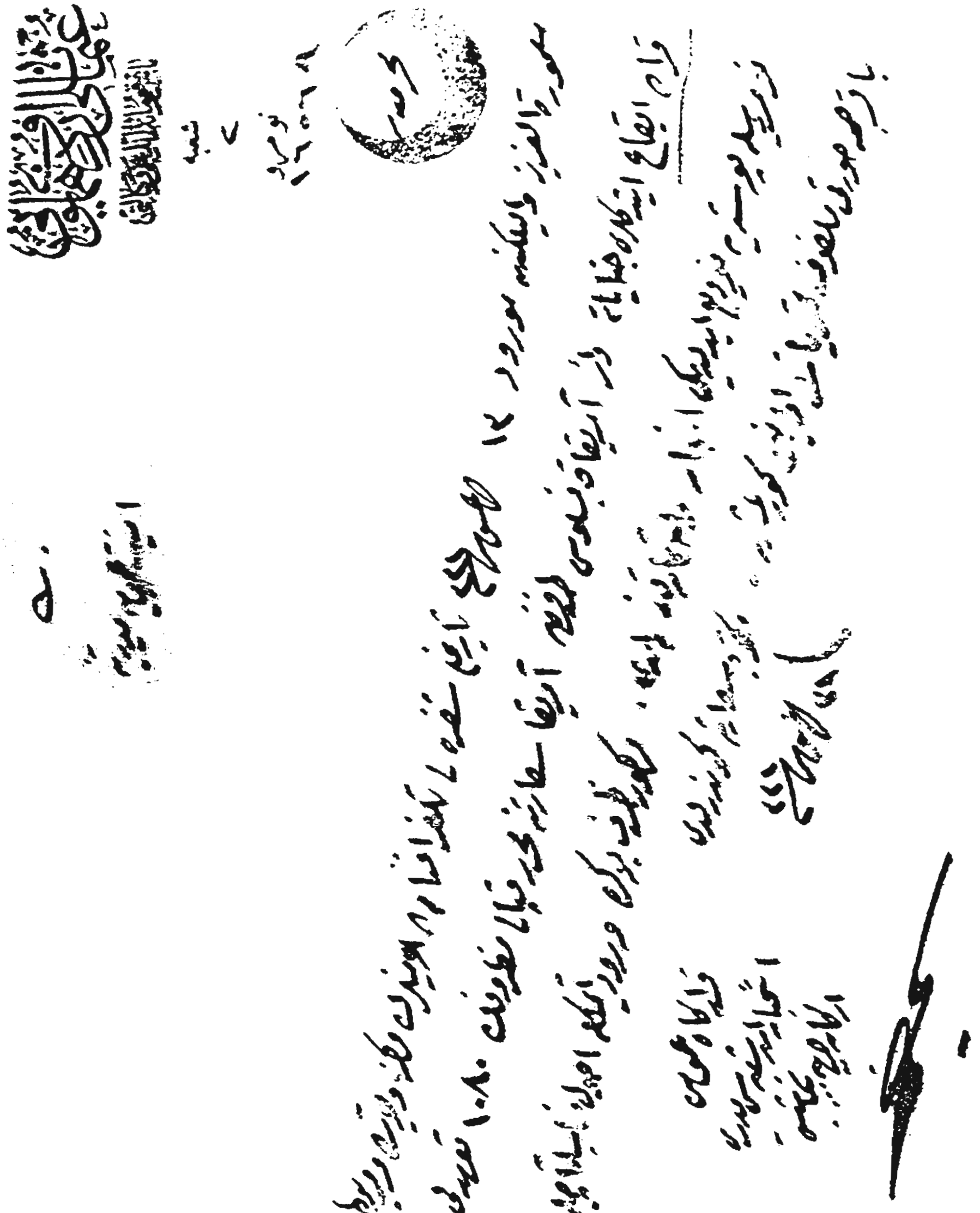

BOA. *DH. EUM* , 2. Şb. 68/84

- 104 -

HASTA ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

باب عالی
داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
عمومی
خصوصی

(شیفره)

آطنه ولایتنه

خسته واعمی ارمنی عائله‌لرینه سوق ایدلمه‌مسی
١٢٢١

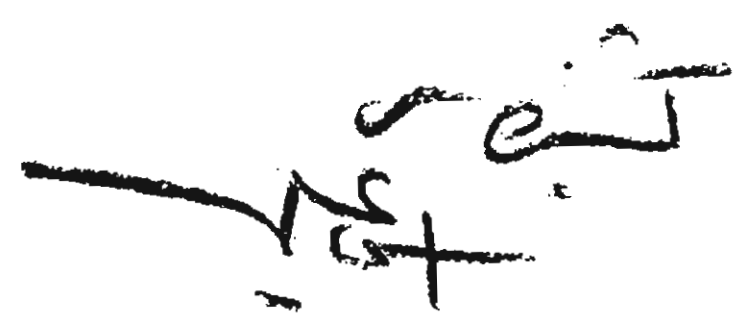

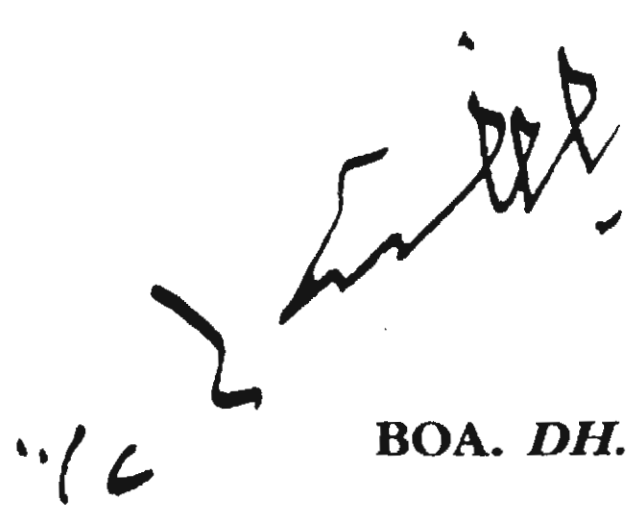

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 56/27

- 105 -

HALEP'TEN SEVK OLUNAN ERMENİLER

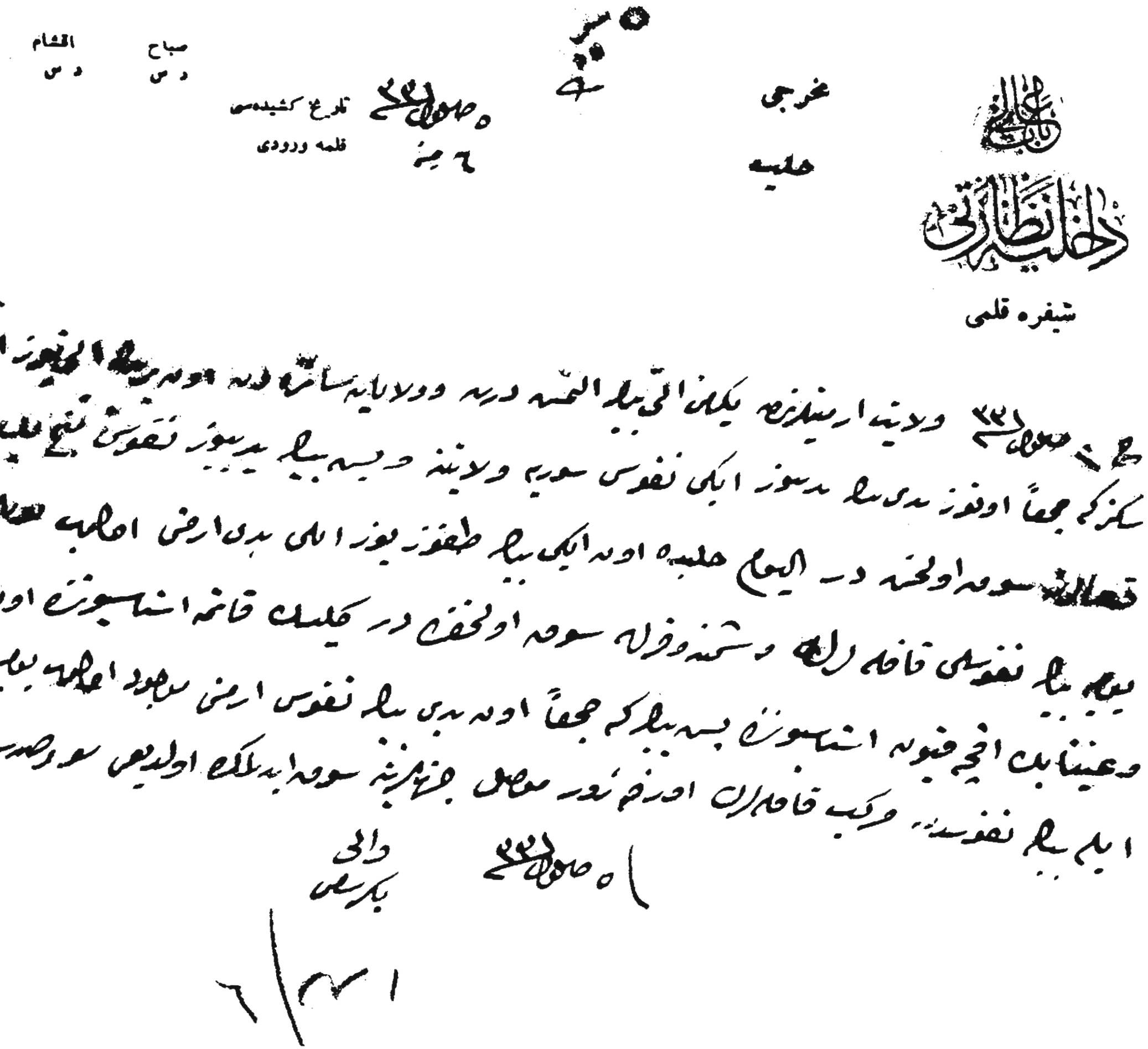

صباح د س — اقشام د س

تاریخ کشیده‌سی ٥ صفر ٣٣ — قلمه ورودی ٦ مز

مخرجی — حلیه

داخلیه نظارتی

شیفره قلمی

ح ١٠ صفر ٣٣ ولایت ارمینلرنده یکلی التی بیله التمش درت و ولایاته سائره دن اون بر بیله التی یوز اوتوز
سکز کی جمعاً اوتوز بدی بیله یدی یوز ایکی نفوس سوریه ولایتنه و بش بیله یدی یوز نفوس تنج بک معره
تعالی سوق اولنمشدر الیوم حلبده اون ایکی بیله طقوز یوز ایلی بدی ارمنی اولوب بونلردن
بیله بیله نفوسلی قافله‌لرله دشمن و قزله سوق اولنمقده در کلیسک قاتمه استاسیونده اون ایکی بیله
و عینتابک اقچه قیونه استاسیونده بش بیله کی جمعاً اون بدی بیله نفوس ارمنی موجود اولوب بیله بشیوز
ایله بیله نفوسدن مرکب قافله‌لرک اورفه زور موصل جهتلرینه سوق ایدلمکده اولدیغی سوریه‌دن

٥ صفر ٣٣

والی
بکرسلی

٦/٣١

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/76

- 106 -

YOZGAT, KIRŞEHİR, HAYMANA, NALLIHAN VE SUNGURLU'DA BULUNAN ERMENİLERLE ANKARA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

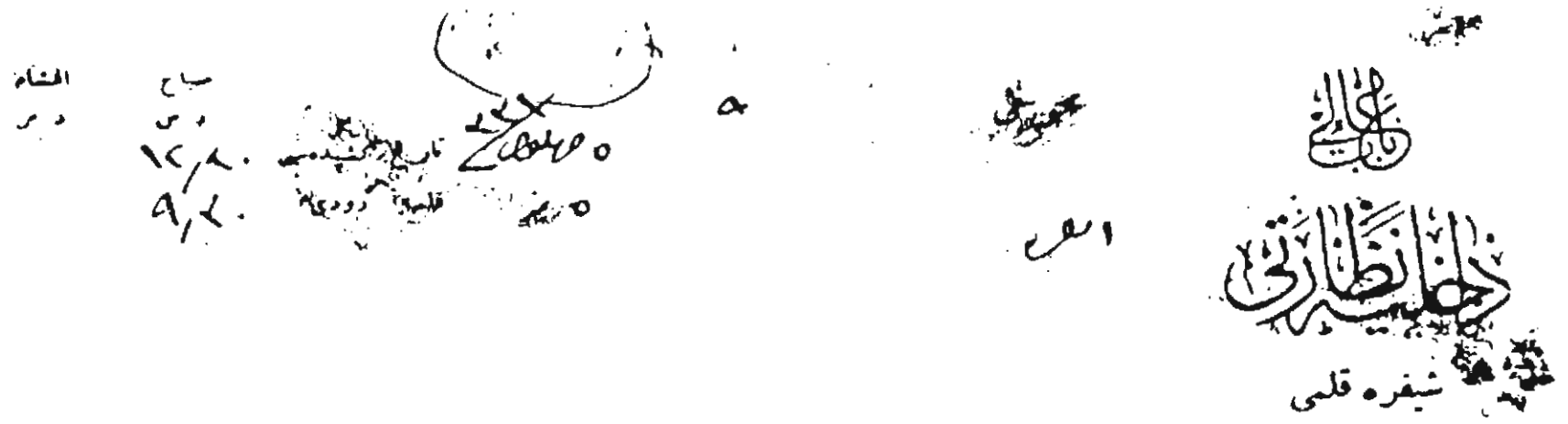

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/66

- 107 -

İZMİT'TEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

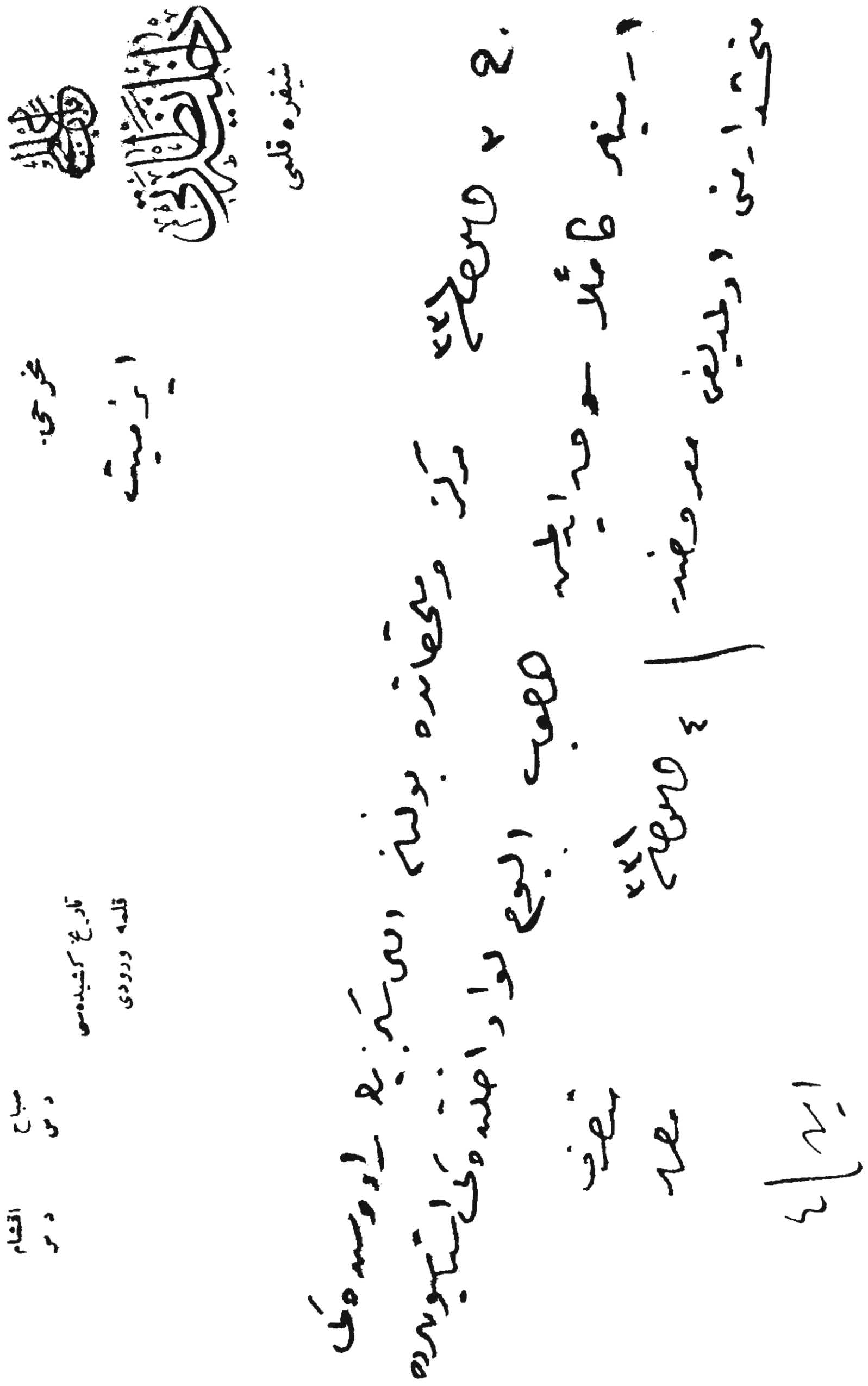

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/67

- 108 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/15

- 109 -

KAYSERİ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

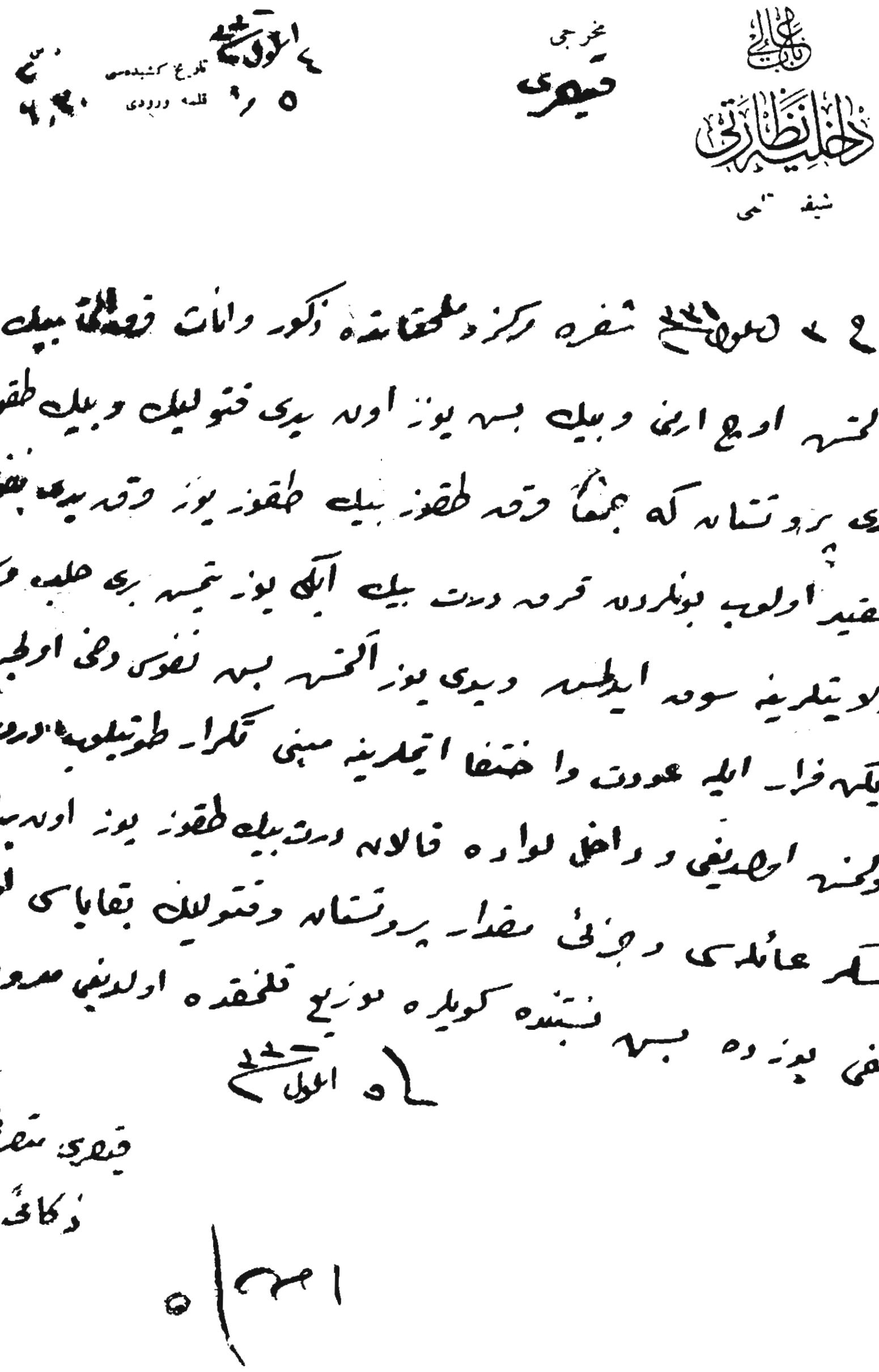

باب عالی
داخلیه نظارتی
شیفره قلمی

مخرجی
قیصری

٤ اغوستوس ٣٣
تاریخ کشیده‌سی
٥ / ٩ قلمه ورودی
٦,٣٠

٢٠ اغوستوس ٣٣ شفره مرکز و ملحقاتنده ذکور و اناث قرق التی بیک درت یوز
التمش اوچ ارمنی و بیک بش یوز اون یدی قتولیک و بیک طقوز یوز آلتمش
یدی پروتستان که جمعاً قرق طقوز بیک طقوز یوز قرق یدی نفوس ارمنی
مقید اولوب بونلردن قرق درت بیک ایکی یوز یتمش بری حلب و سوریه و موصل
ولایتلرینه سوق ایدلمش و یدی یوز آلتمش بش نفوس دخی اولجه یوله چیقارلمه
ایکن فرار ایله عودت و اختفا ایتملرینه مبنی تکرار طوتیلوب درت سوق
بولنمش اولدیغی و داخل لواده قالان درت بیک طقوز یوز اون بر نفر
عسکر عائله‌سی و جزئی مقدار پروتستان و قتولیک بقایاسی اولمغله
دخی یوزده بش نسبتنده کویلره توزیع قلنمقده اولدیغی معروض
٥ اغوستوس ٣٣

قیصری متصرفی
ذکائی

٥ / ٣٣

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/75

- 110 -

KARAHİSAR VE ÇAY'DAN ERMENİLERİN SEVKİ

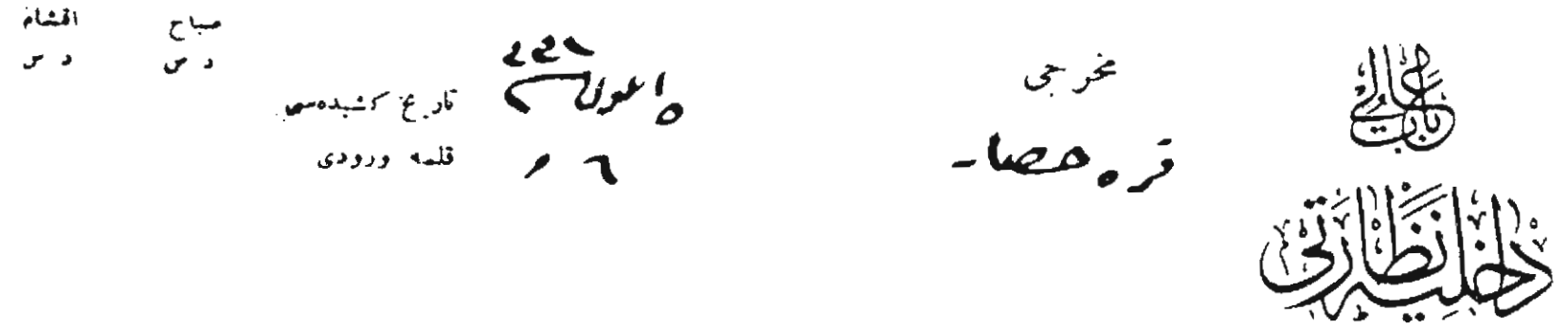

- 111 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

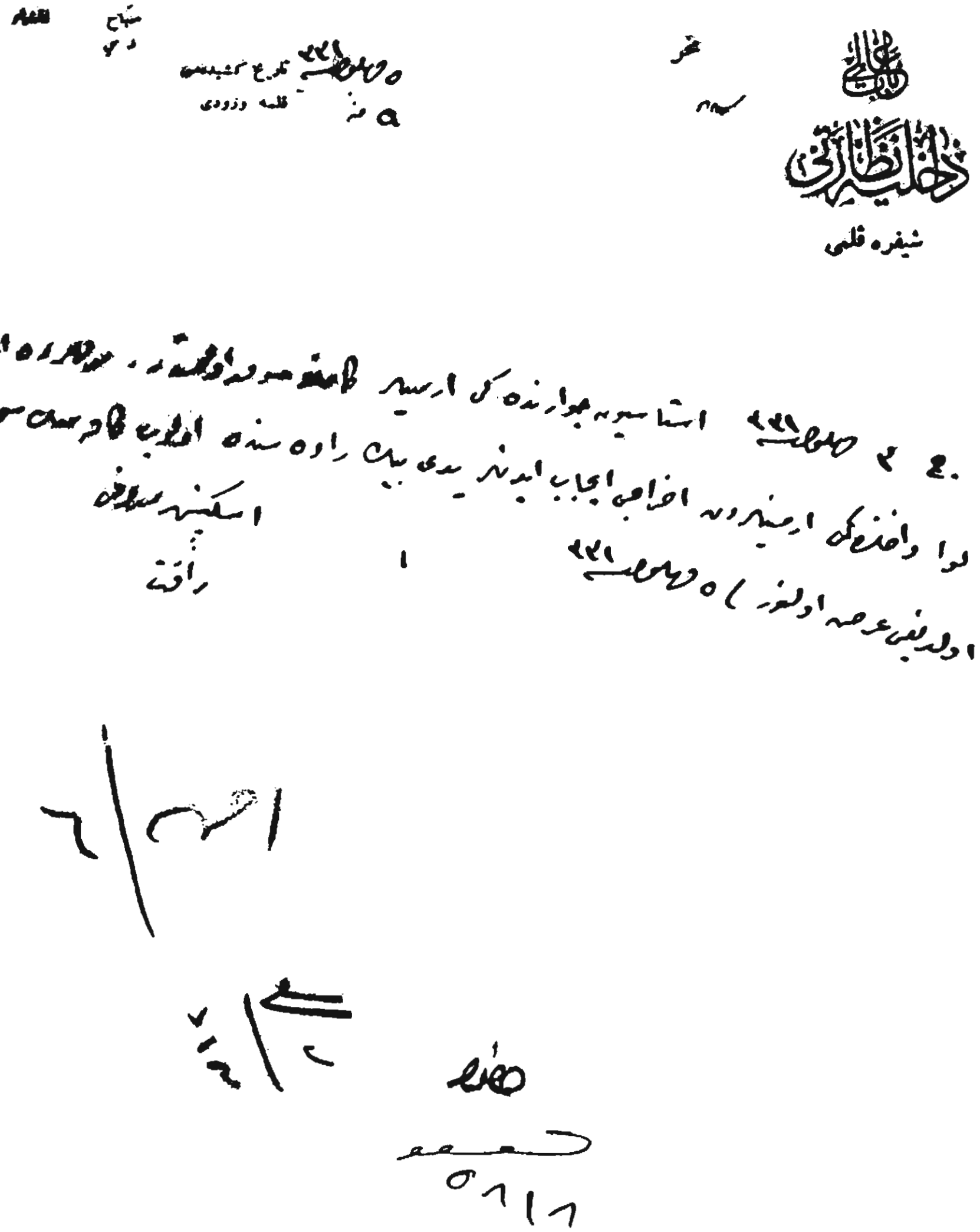

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/72

- 112 -

DİYARBAKIR'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SEVK EDİLECEK ERMENİ KALMADIĞI

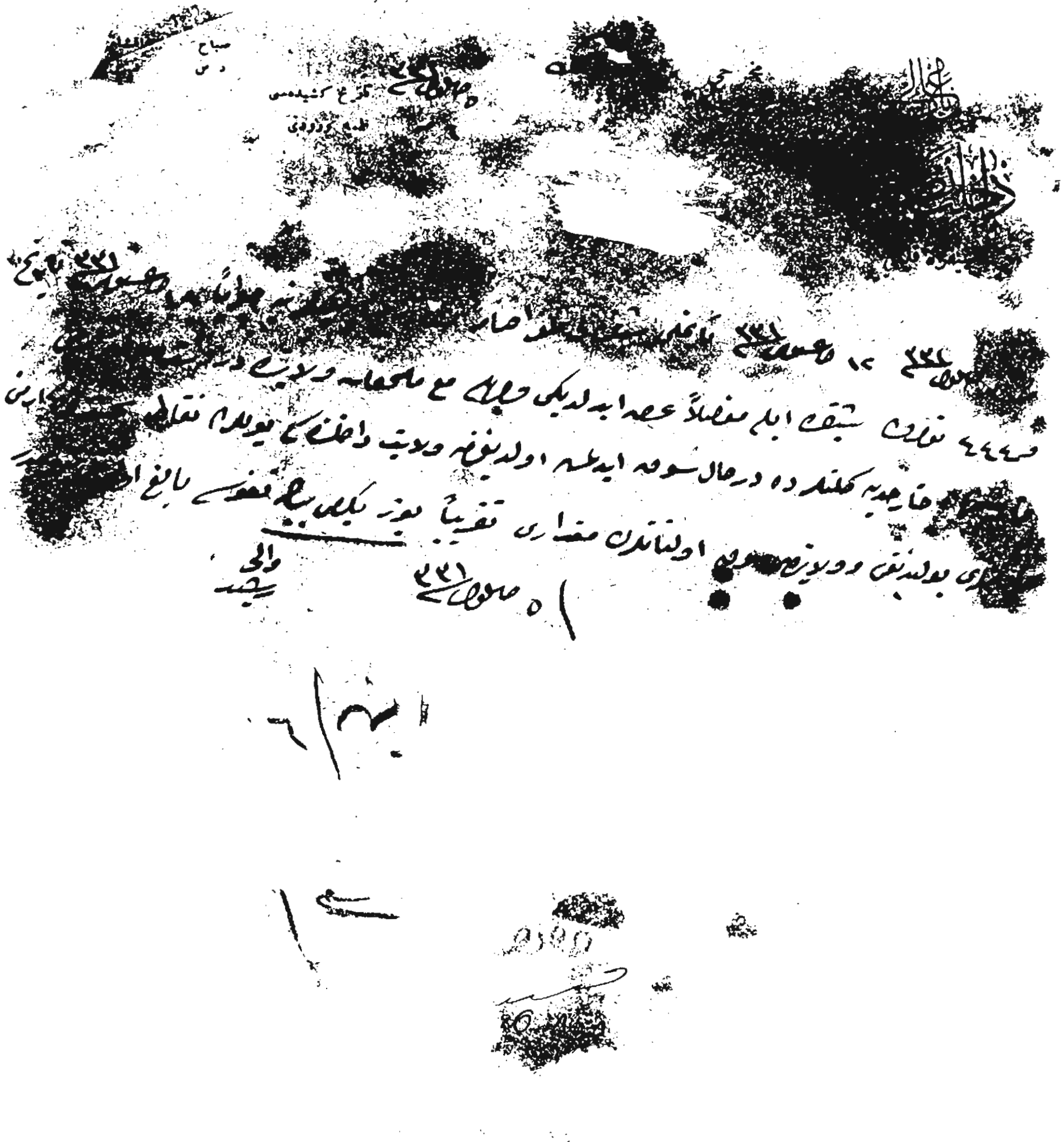

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/71

- 113 -

NİĞDE'DE SEVK EDİLECEK ERMENİ OLMADIĞI

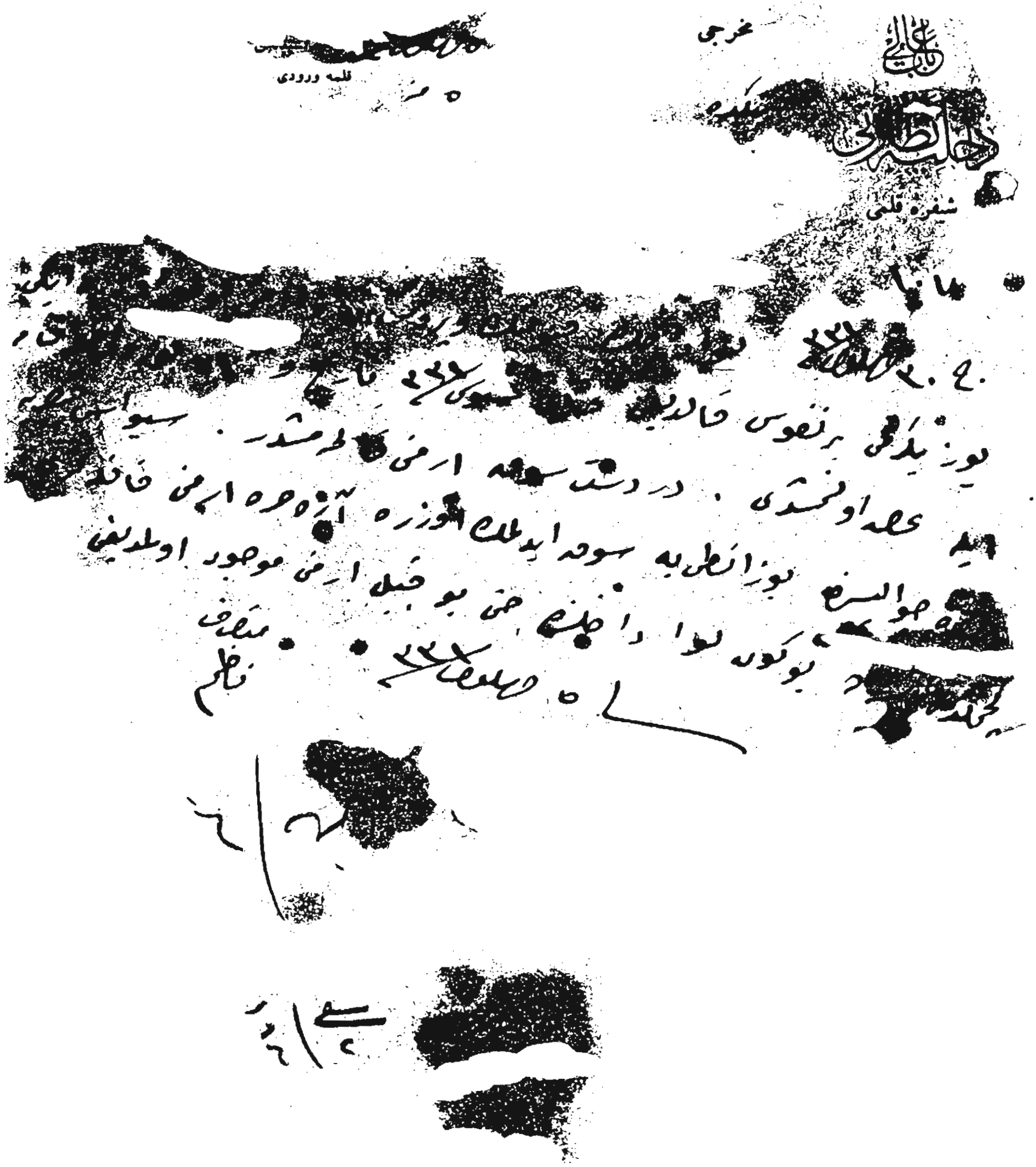

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/69

- 114 -

MAMÛRETÜLAZÎZ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SİVAS'TAN MALATYA VE URFA'YA GİDEN KAFİLELERİN DURUMU

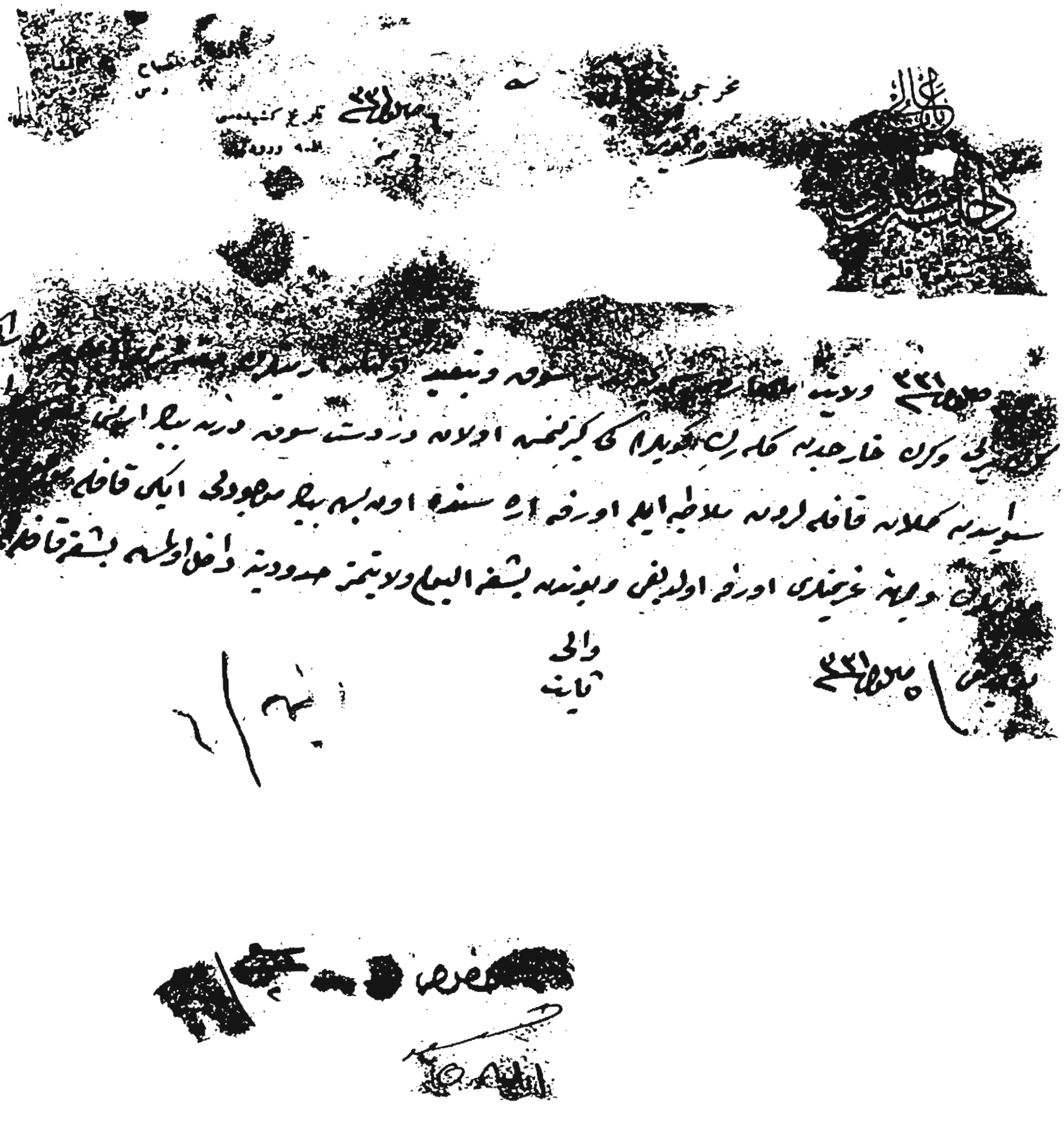

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/70

- 115 -

URFA'DAN DIŞARIYA ERMENİ SEVKİYATI YAPILMADIĞI.

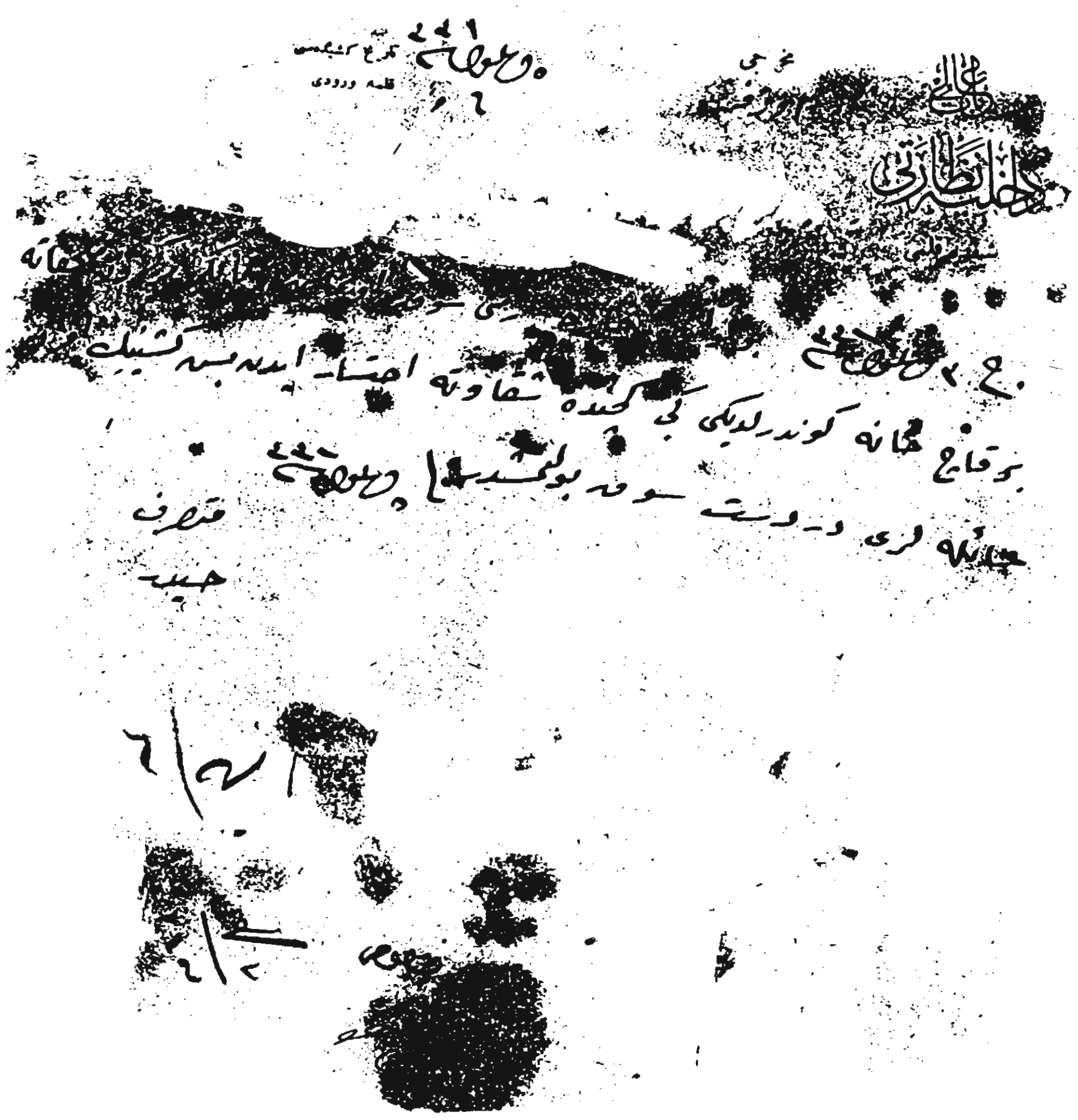

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/74

- 116 -

HALEB'TEN ŞAM'A GELİP MUHTELİF YERLERE SEVK EDİLEN ERMENİLERLE HAMA VE HUMUS'TA BULUNAN ERMENİLER

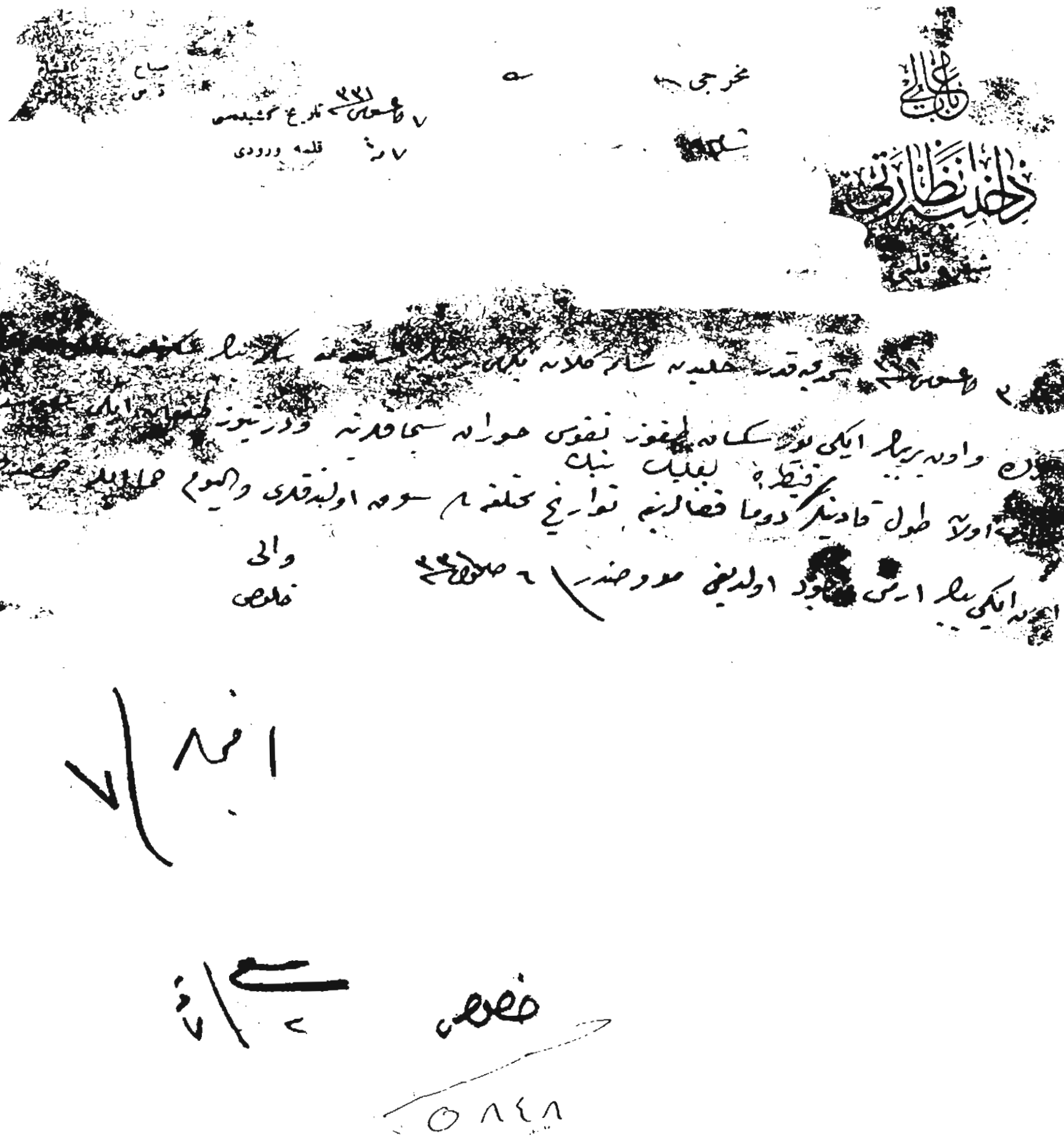

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/78

- 117 -

ERMENİLERİN MUSUL'A SEVKLERİ

(شیفره)

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی

خصوصی

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 56/94

- 118 -

KARAHİSÂR'DAN SEVK EDİLECEK ERMENİLER

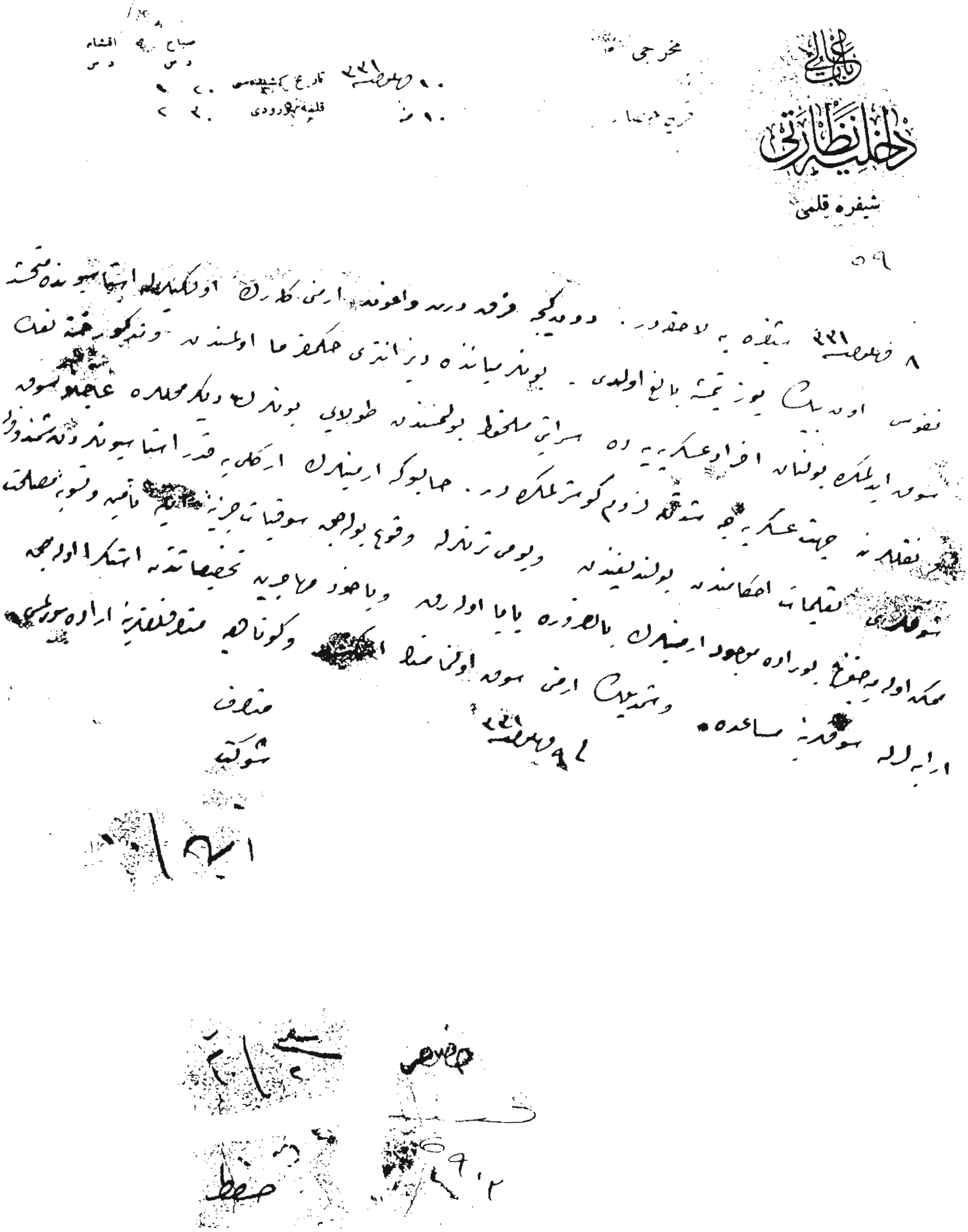

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/81

- 119 -

ANKARA, KALECİK VE KESKİN'DEKİ ERMENİLERİN SEVKİ

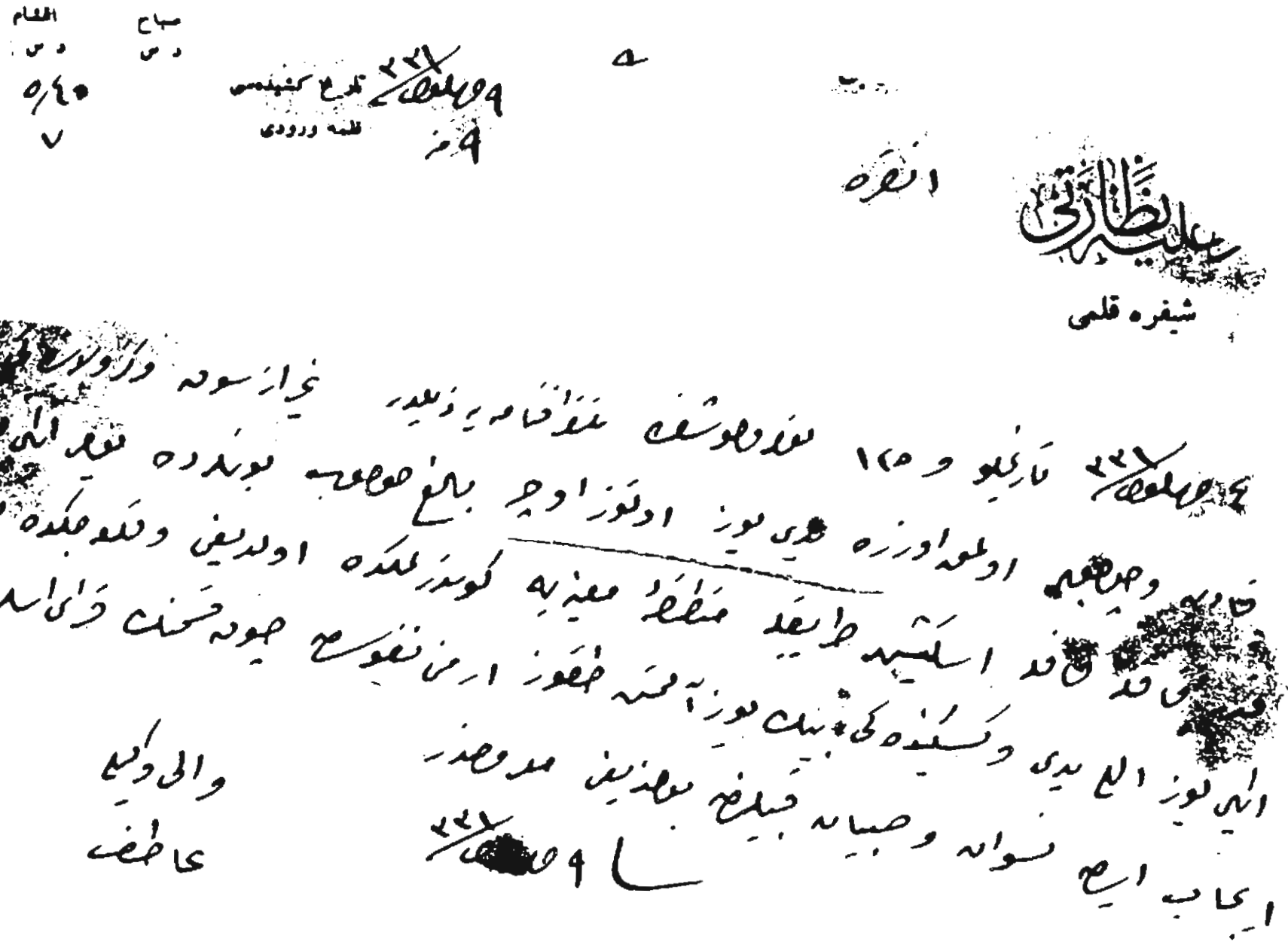

(97)

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/79

- 120 -

SEVKİYAT HAKKINDA TANZİM VE TEBLİĞ OLUNAN TALİMATNAMEYE TAM OLARAK UYULMADIĞI

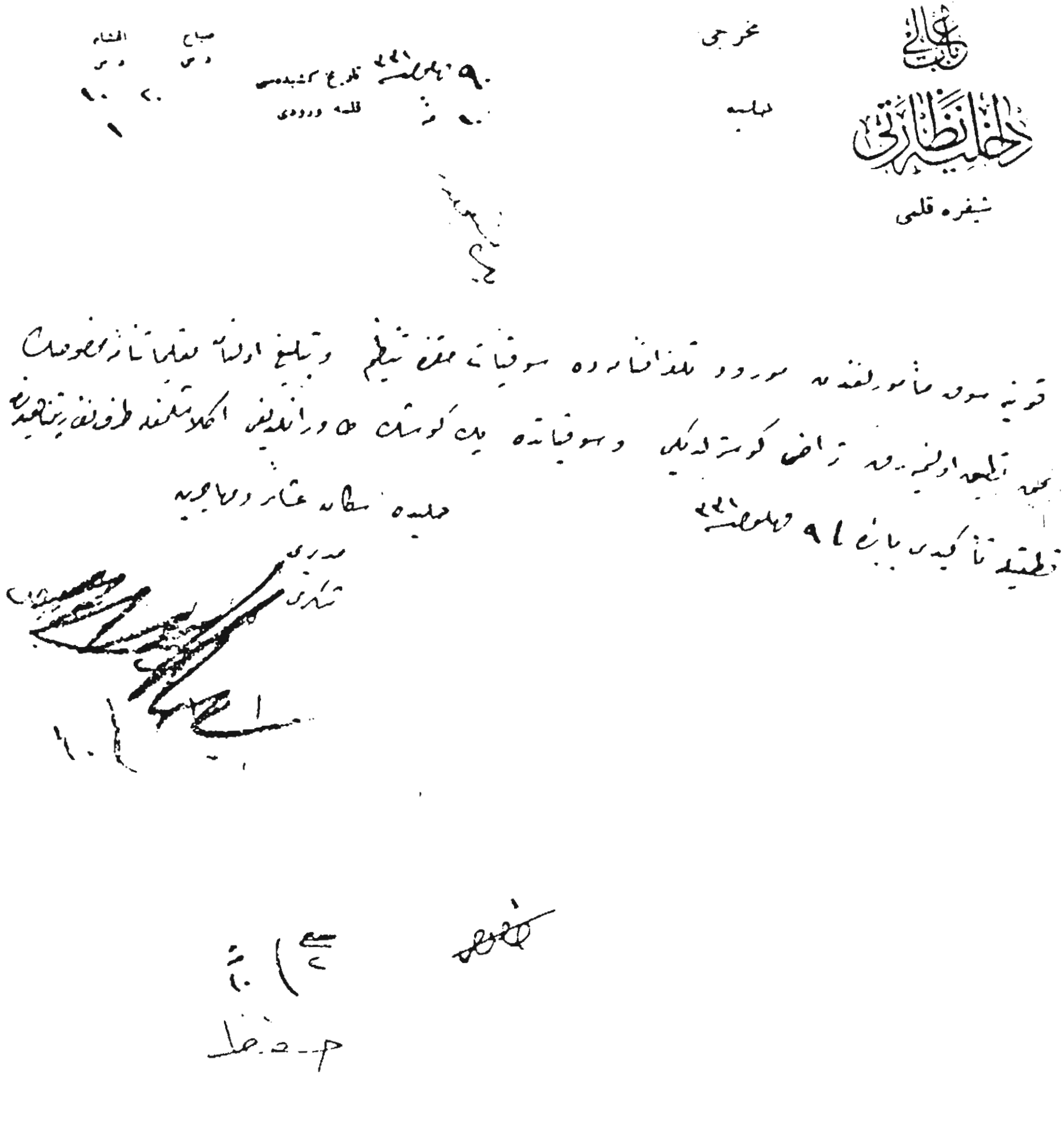

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/12

- 121 -

OSMANİYE'YE GELEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN OLAYSIZ TAMAMLANDIĞI

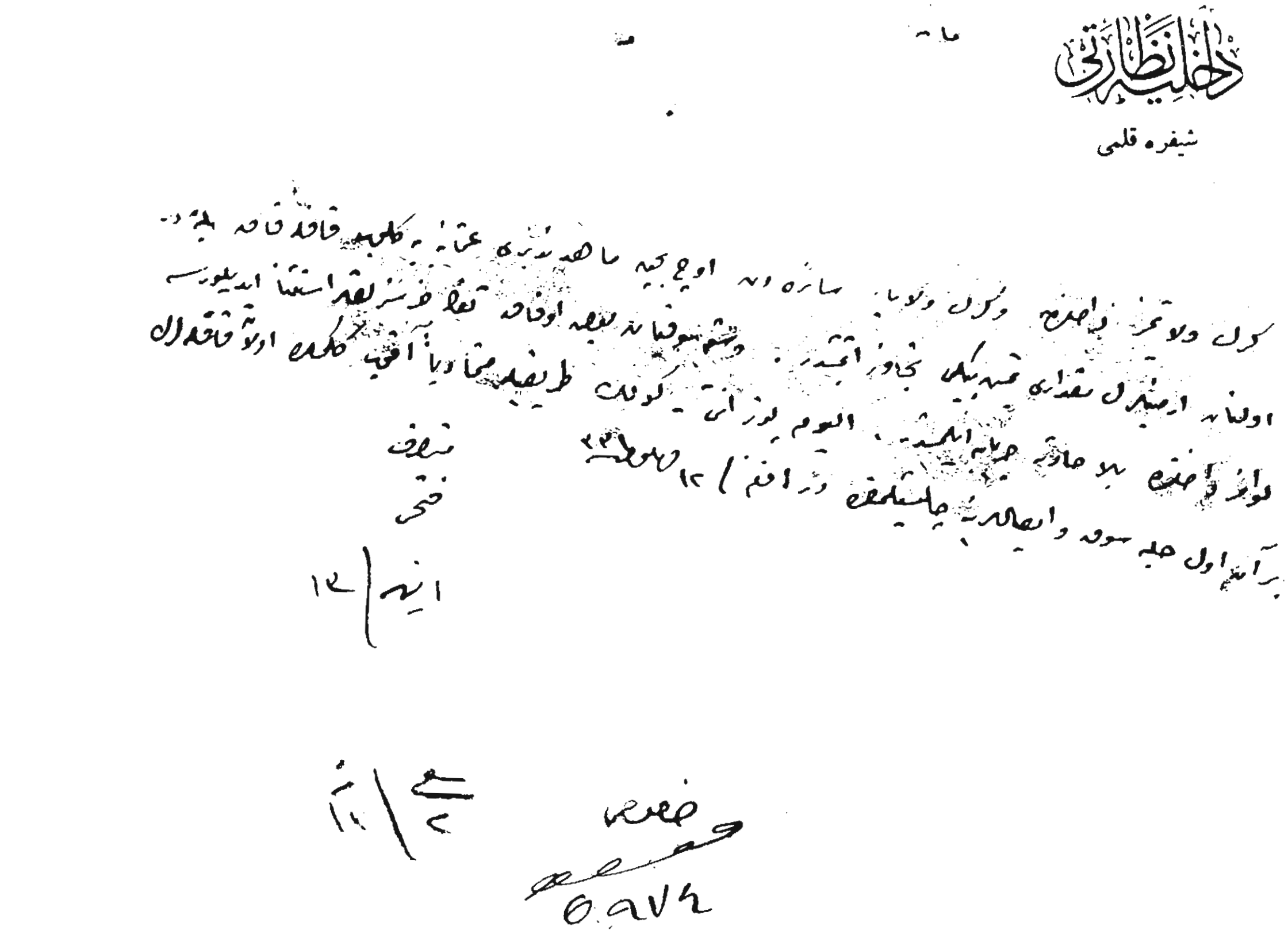

dahiliye nezaretine

şifre kalemine

Kemal ve Ulaşmak üzere Osmaniye'ye sevk olunan Ermeni ailelerinin mahallerine vusul ve iskan olunmaları hakkında Adana vilayetinden alınan şifre tercümesi leffen takdim kılındığına dair Dahiliye nezaretinden gelen 12 Eylül 329 tarihli ve 2 numaralı tezkere okundu.

Müsteşar
Fethi

12 Eylül 329

Mabeyn

12 Eylül 329

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/85

- 122 -

SİVAS'TAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

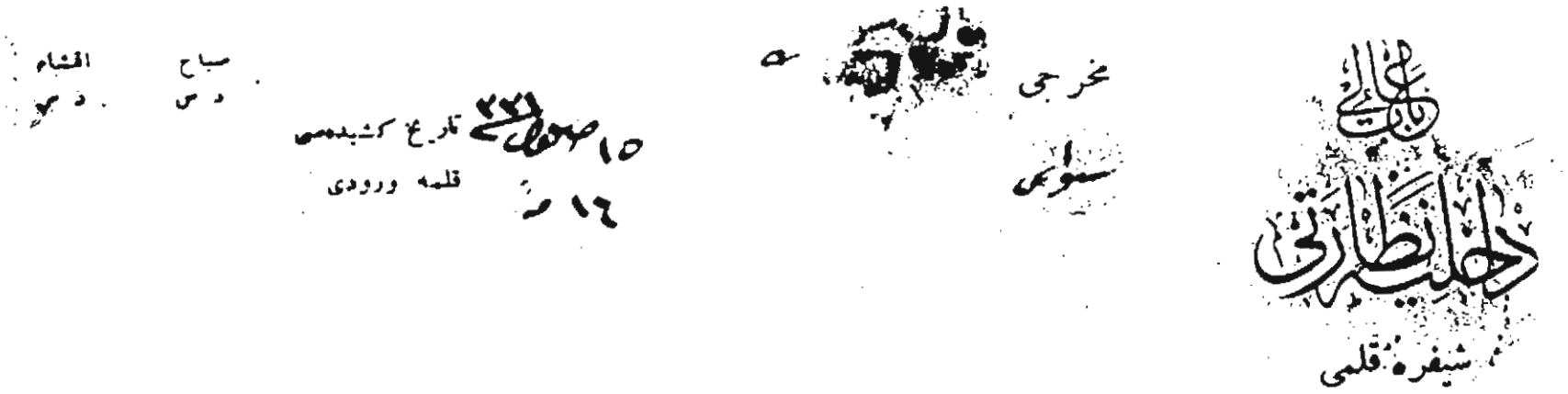

- 123 -

KONYA'DAN YOLA ÇIKARILAN YABANCILAR VE ERMENİLER

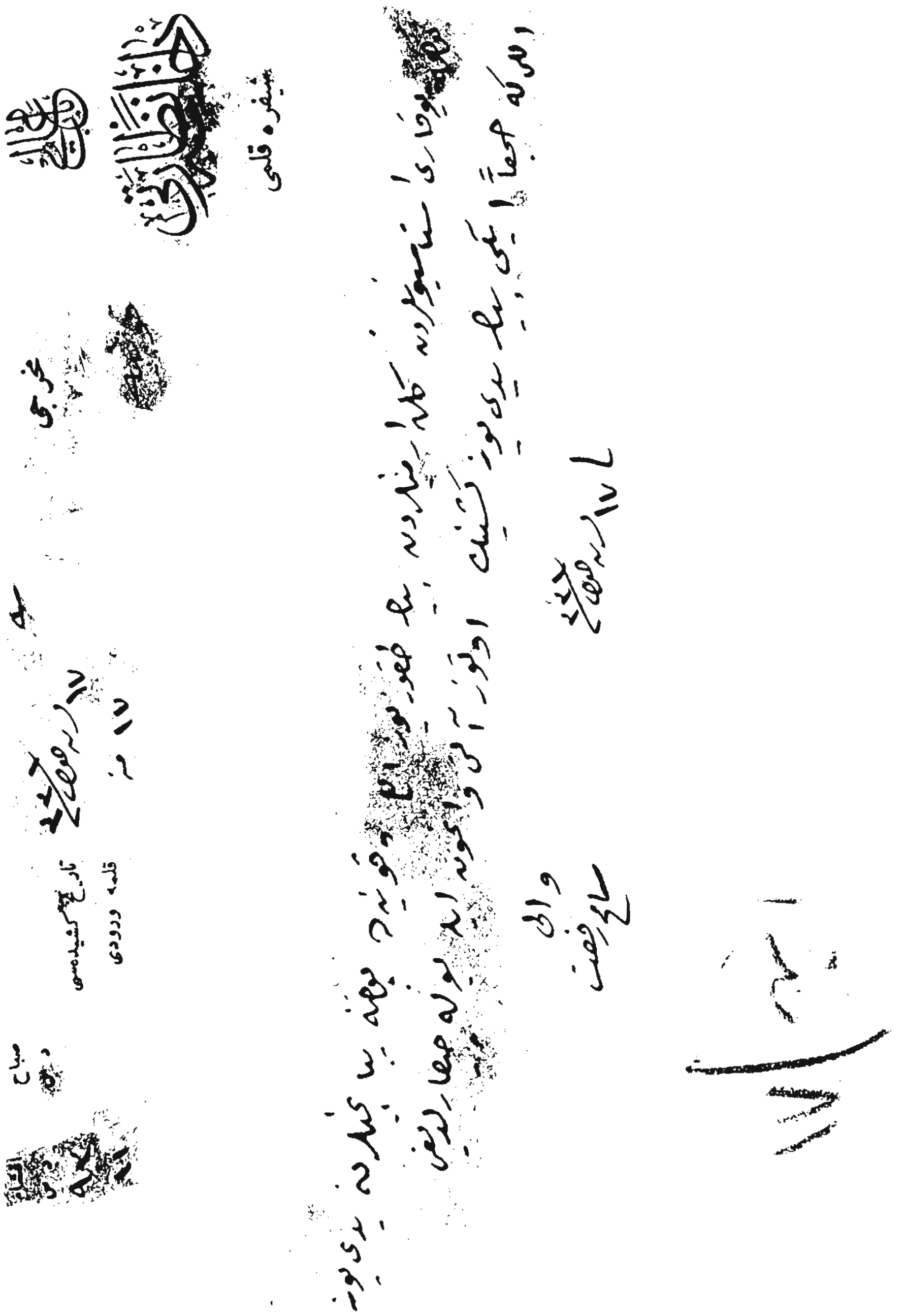

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/100

- 124 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

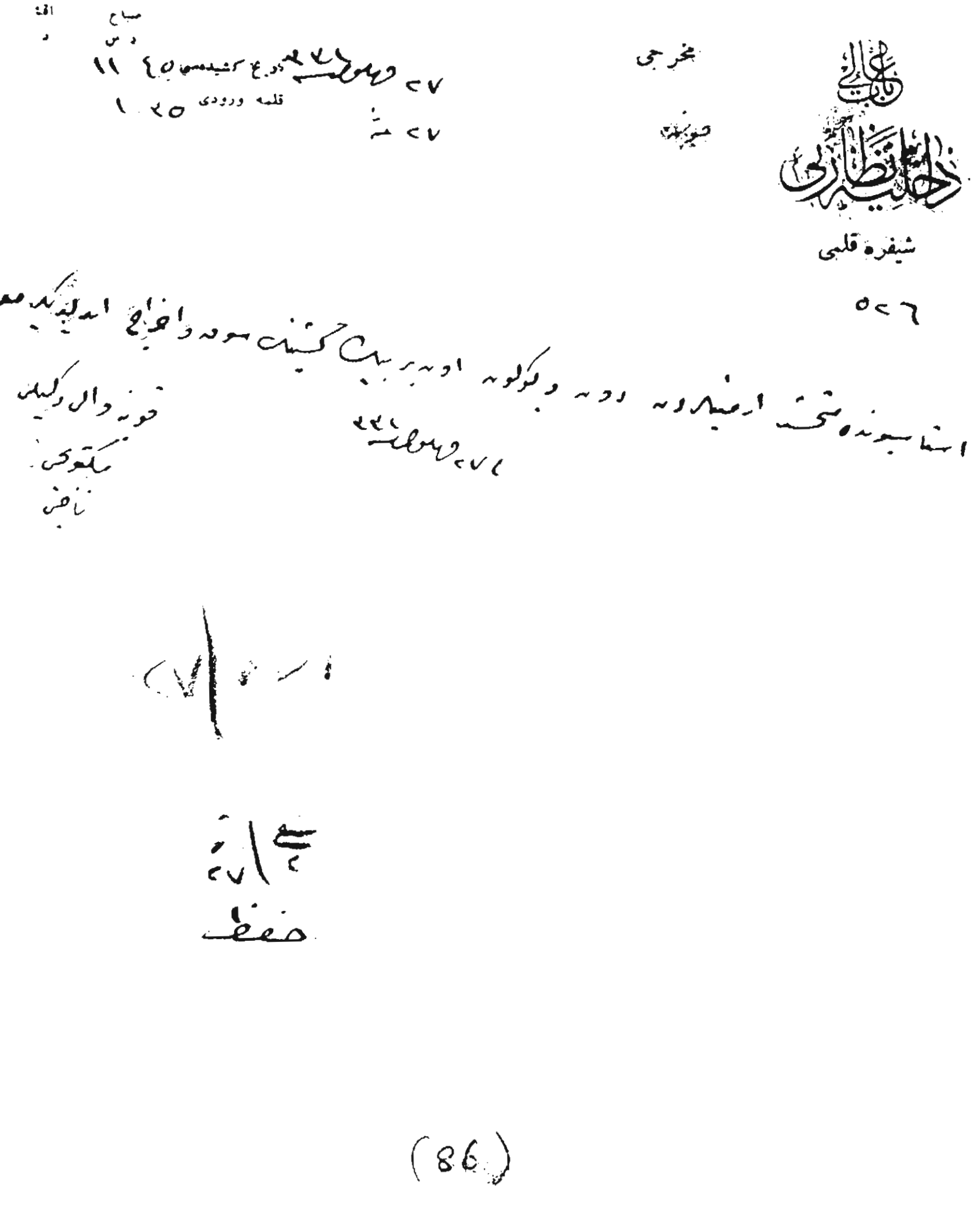

(86)

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/88

- 125 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

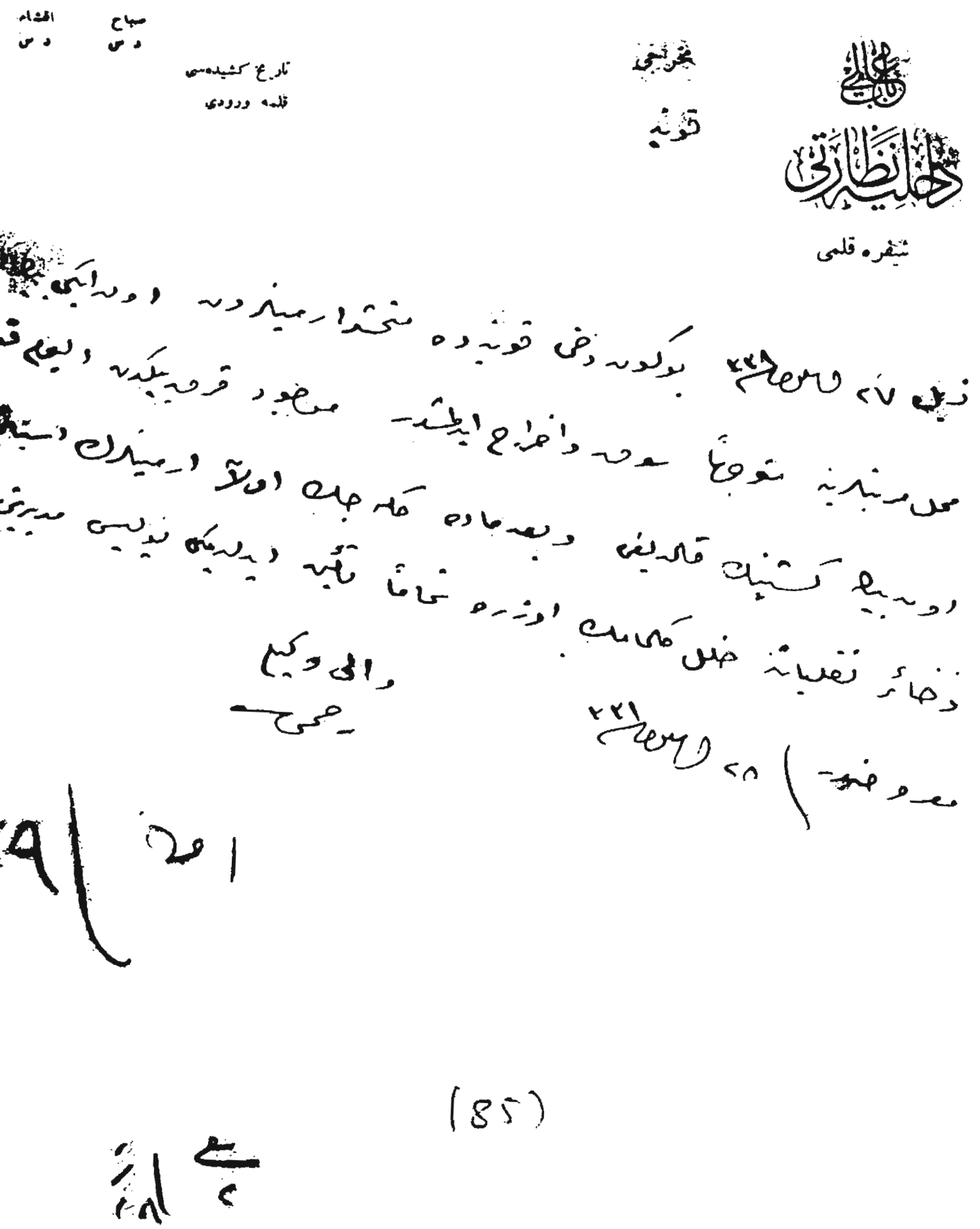

صباح اقشام
د س د س
تاریخ کشیده‌سی
قلمه ورودی
مخرجی
قونیه
باب عالی
داخلیه نظارتی
شفره قلمی

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/90

- 126 -

CEBEL-İ BEREKET VE DÖRTYOL ERMENİLERİNİN, TEHCİR VE UZAKLAŞTIRILMASI

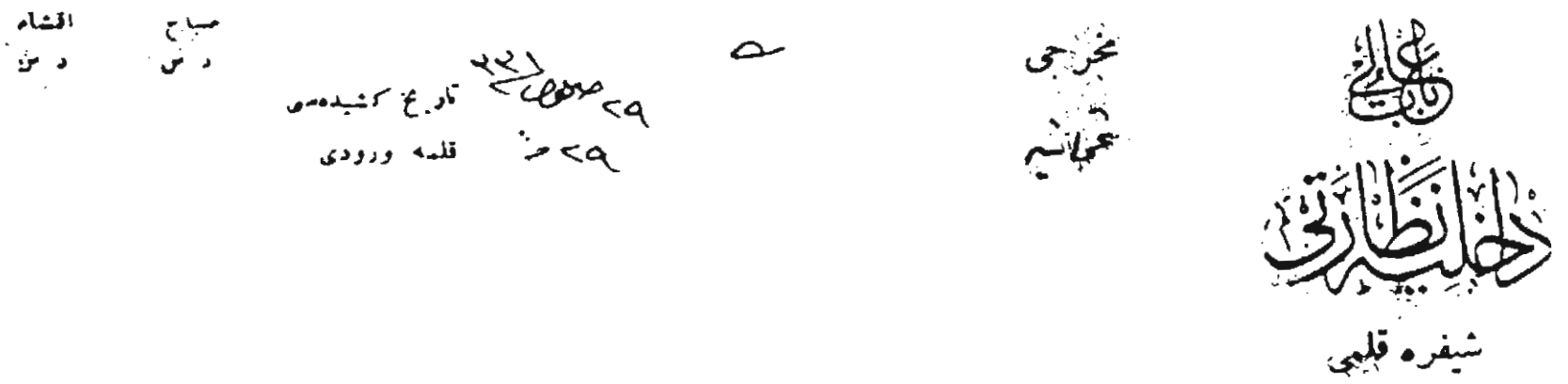

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/89

- 127 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

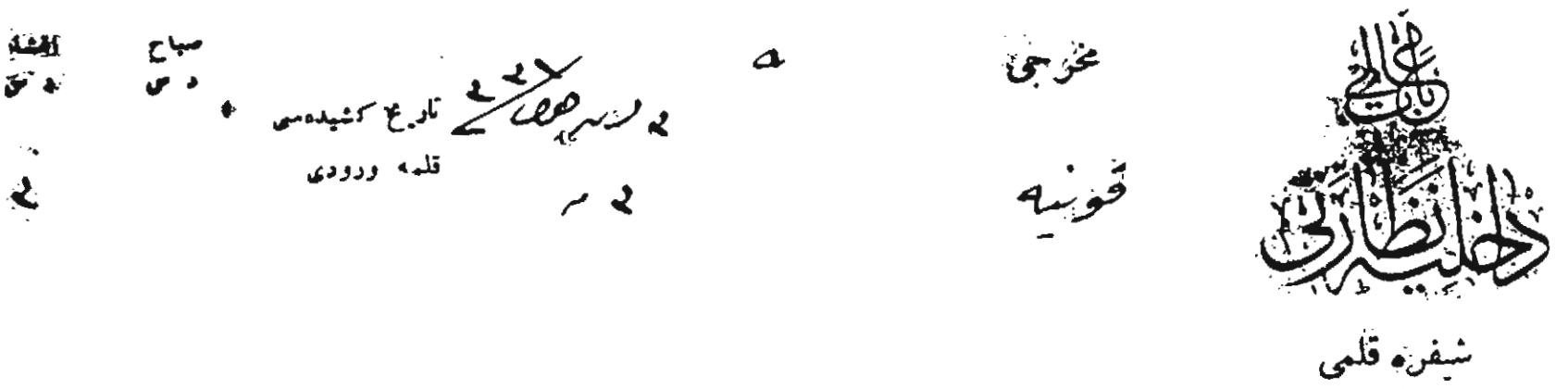

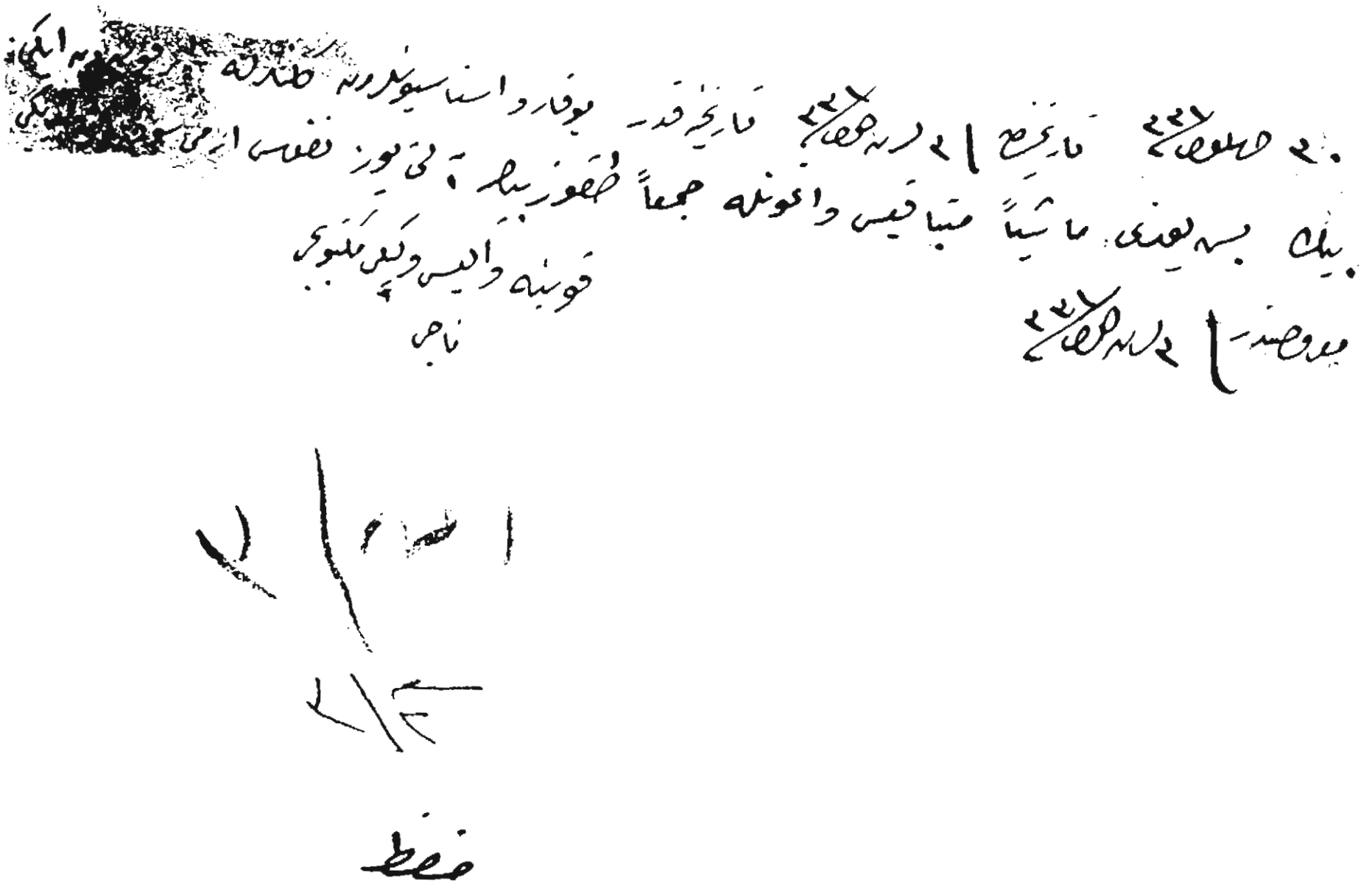

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/92

- **128** -

DİMETOKA VE CİVARINDAN GÖÇ EDEN AHALİNİN İSKAN VE İAŞELERİ

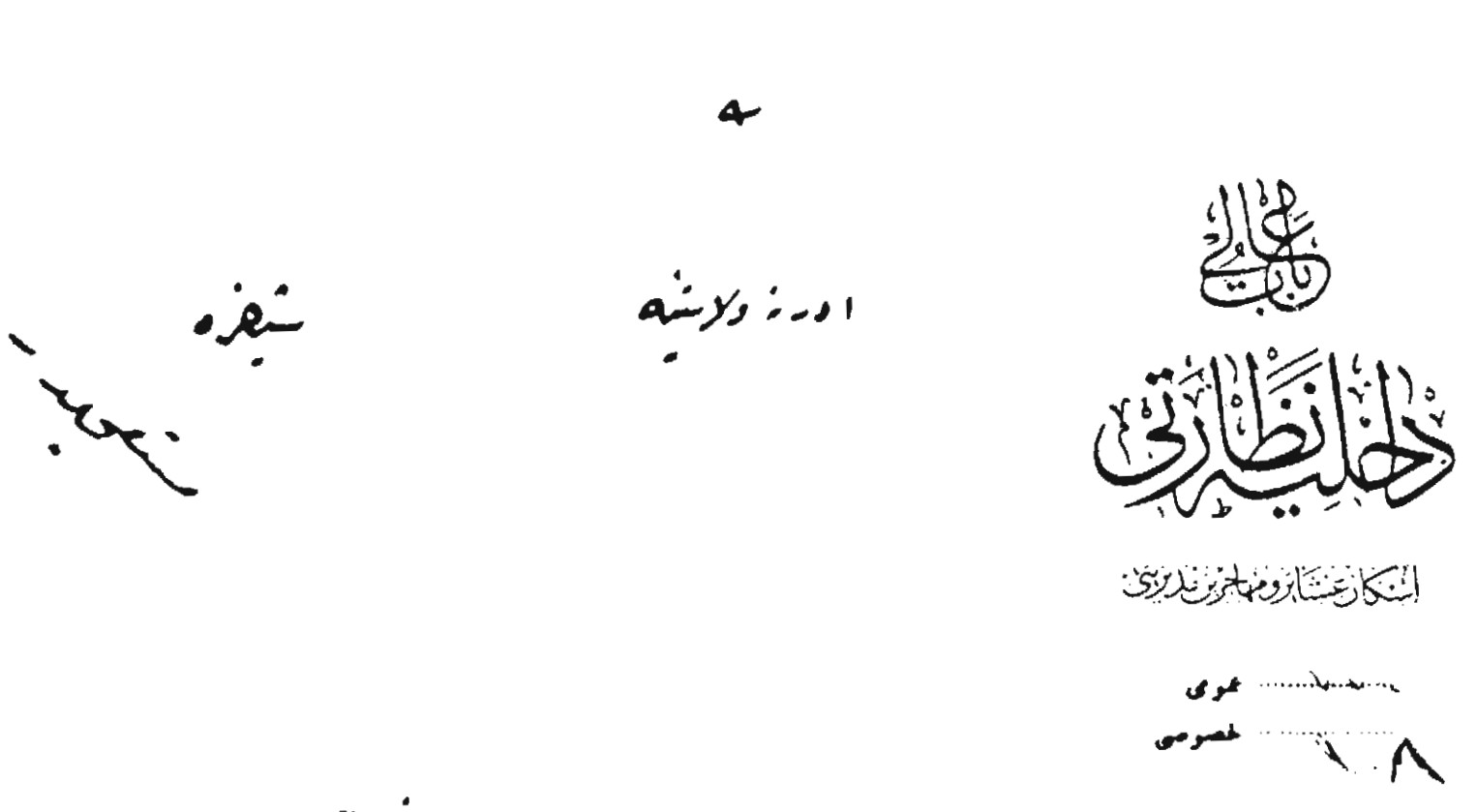

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/32

- 129 -

HALEP'TE BULUNAN ARAM EFENDİ'NİN AKRABASININ RAHATLARININ TEMİNİ

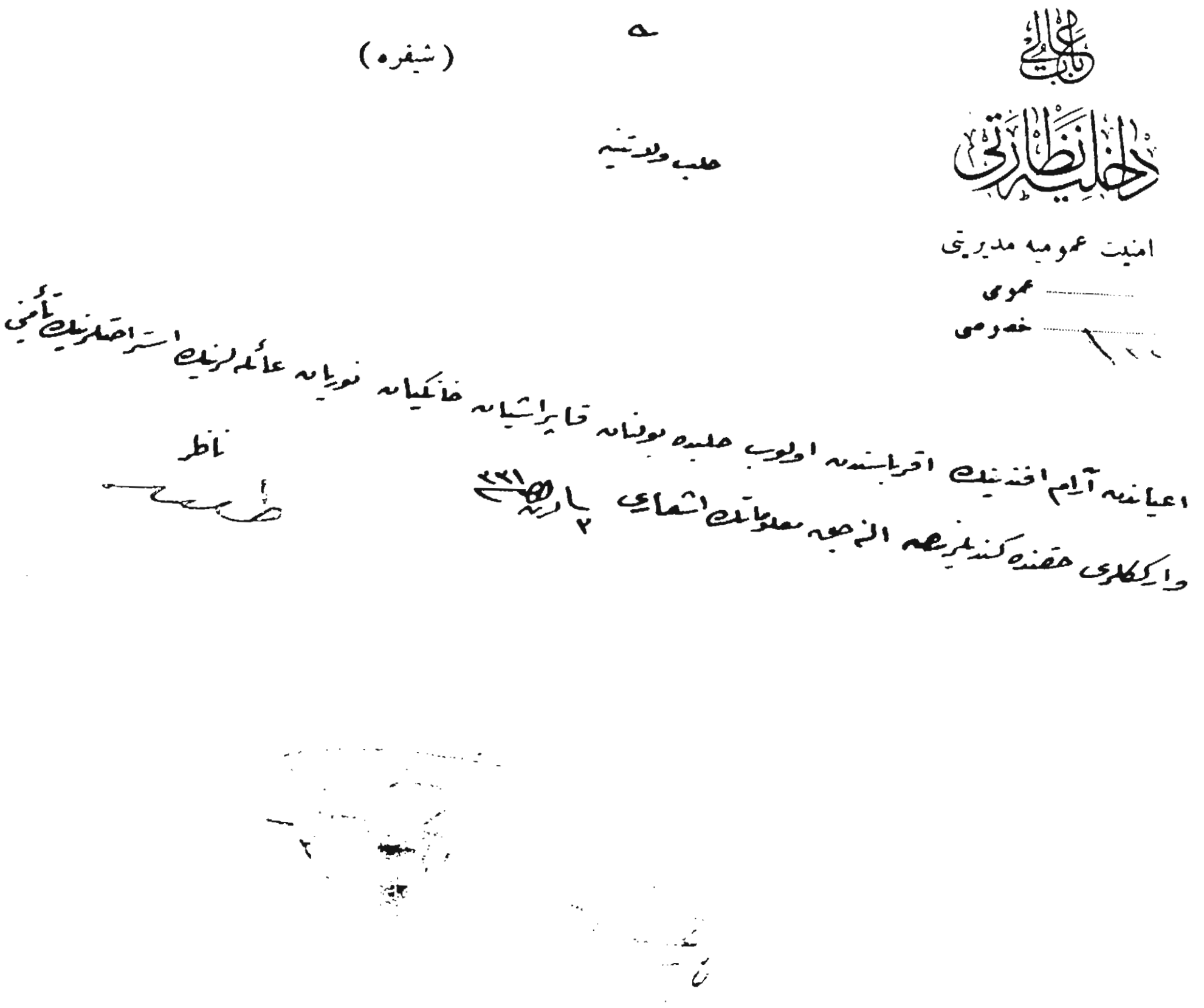

(شیفره)

حلب ولایتنه

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی

خصوصی

اعیاندن آرام افندینک اقرباسندن اولوب حلبده بولنان قاپراشیان خانکیان نوریان عائله‌لرینک استراحتلرینک تأمینی

واریکلری حقنده کندیلرینه الزجه معلوماتک اشعاری ۲ ... ۲۲۱

ناظر

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/24

- 130 -

HUMMA VE DİZANTERİ DOLAYISIYLA ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN DERHAL HUSUSİ MAHALLERİNE SEVKLERİ

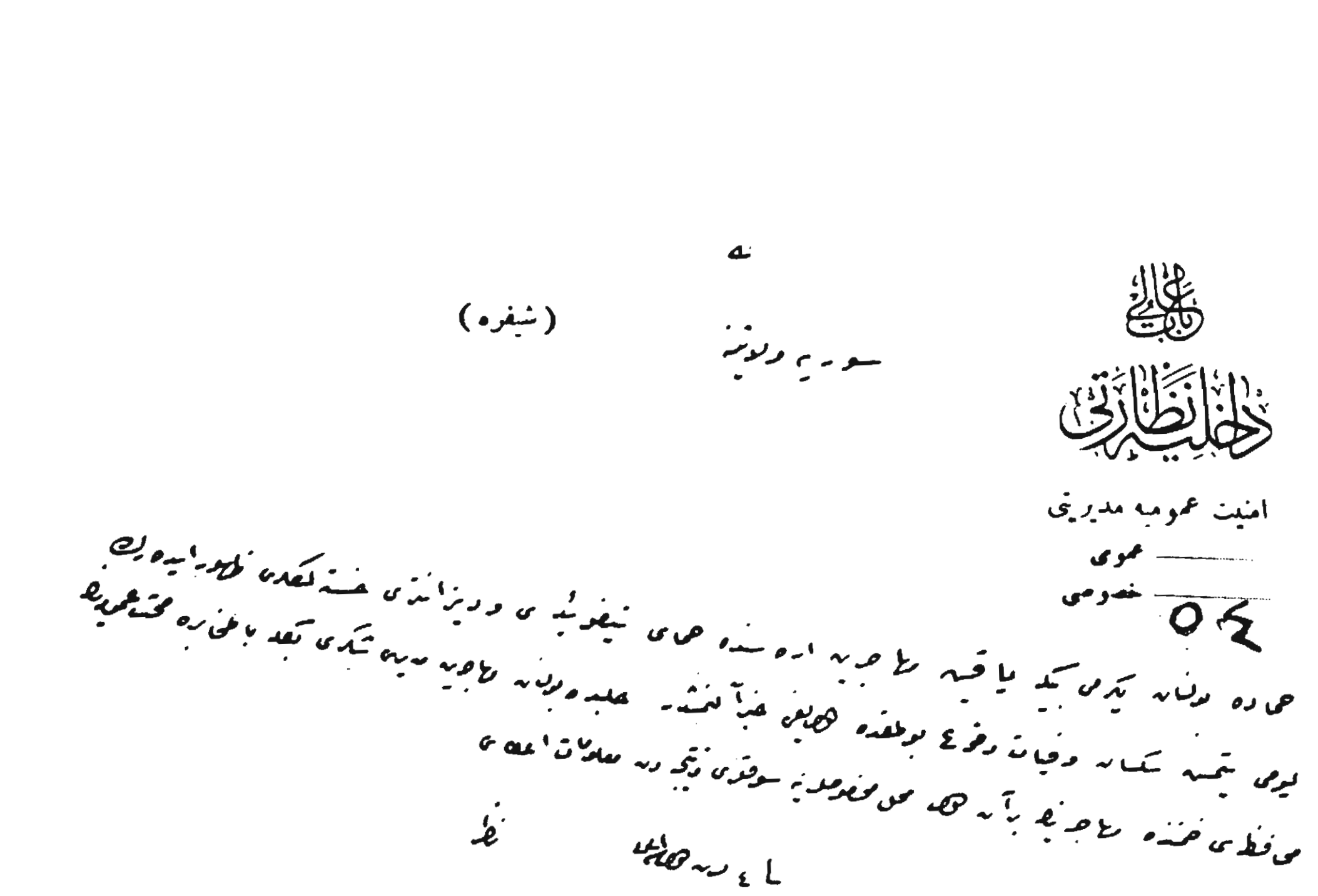

HUMMA VE DİZANTERİ SEBEBİYLE ÖLMEKTE OLAN MUHACİRLERİN HUSUSİ MAHALLERİNE SEVK EDİLMELERİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی

خصوصی

(شیفره)

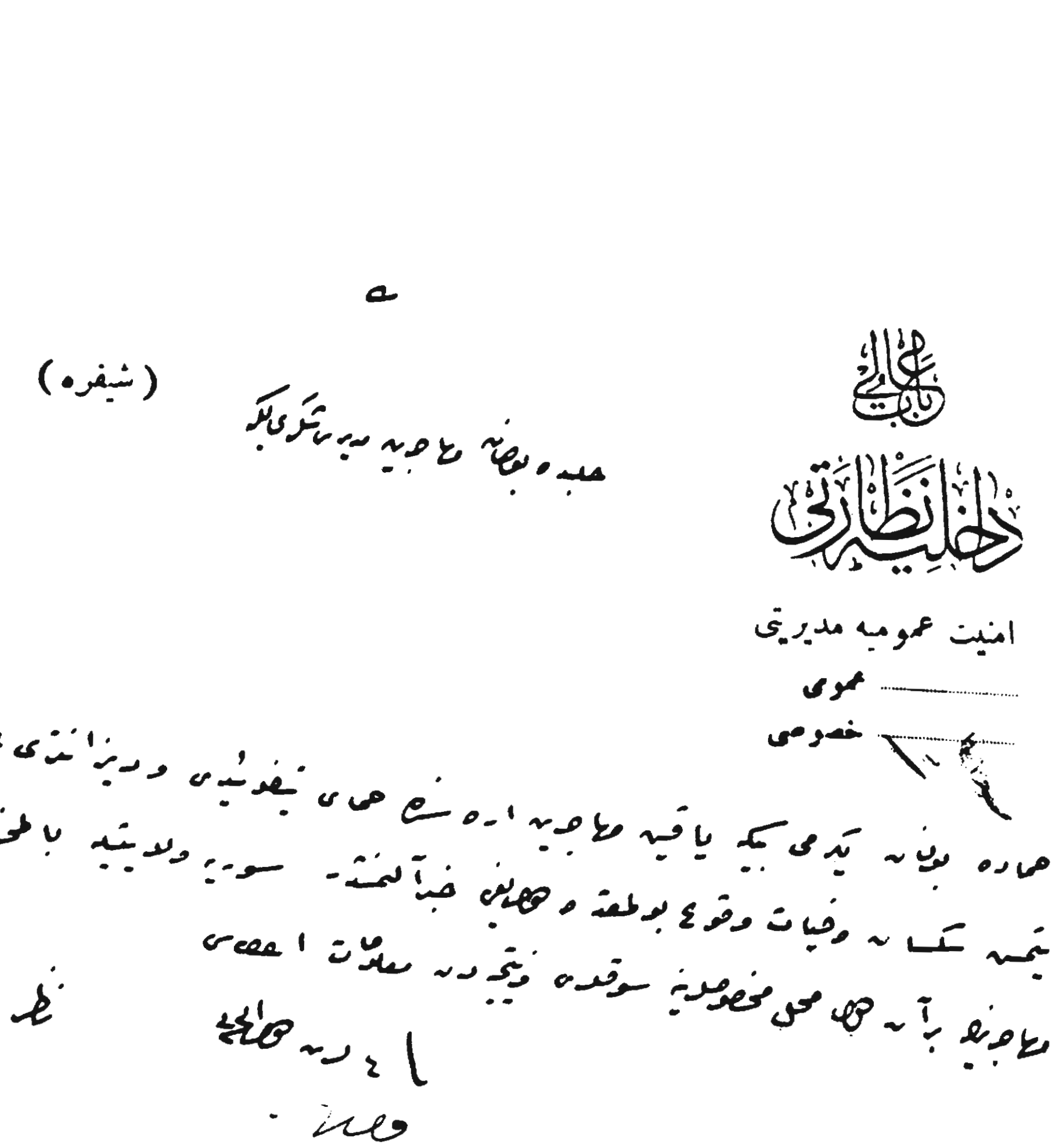

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/51

- 132 -

YOL MASRAFINI KARŞILAYAN ERMENİLERİN GİDEBİLECEKLERİ

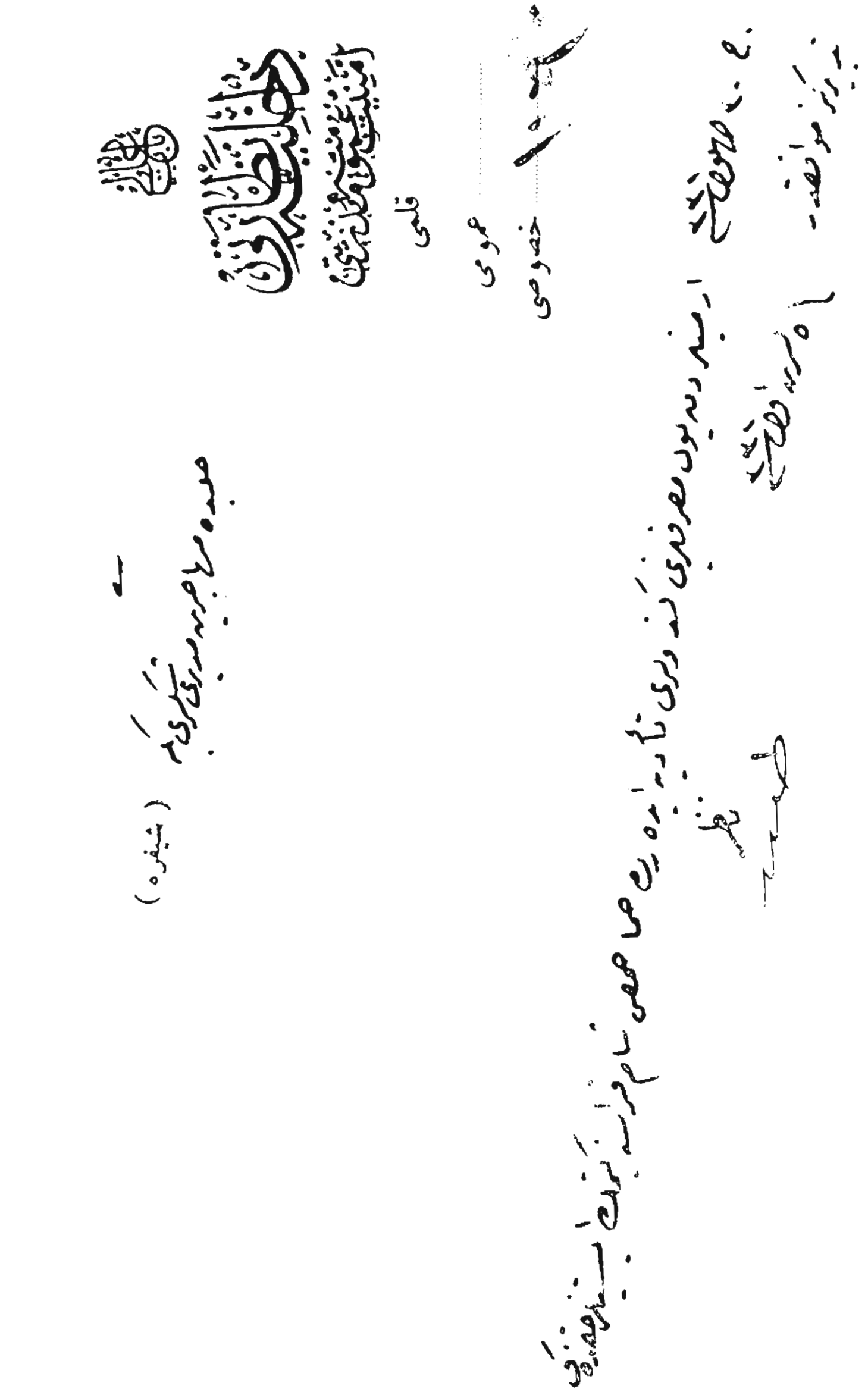

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/54

- 133 -

KÜTAHYA'DA, KONYA'YA SEVK EDİLMEK ÜZERE BULUNAN ERMENİLER

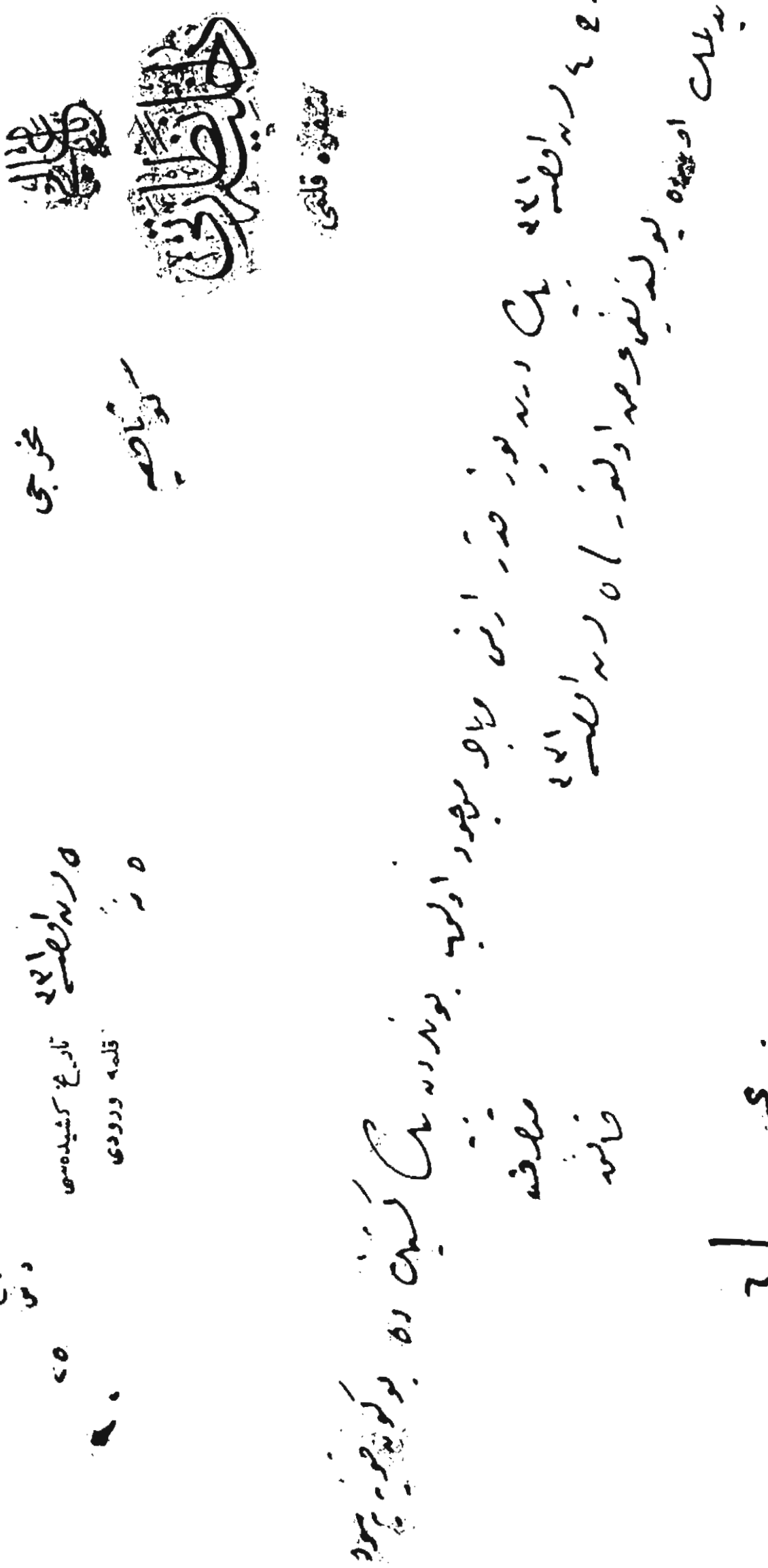

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/93

- 134 -

KARAHİSAR VE ÇAY İSTASYONLARINDA BULUNAN ERMENİLER

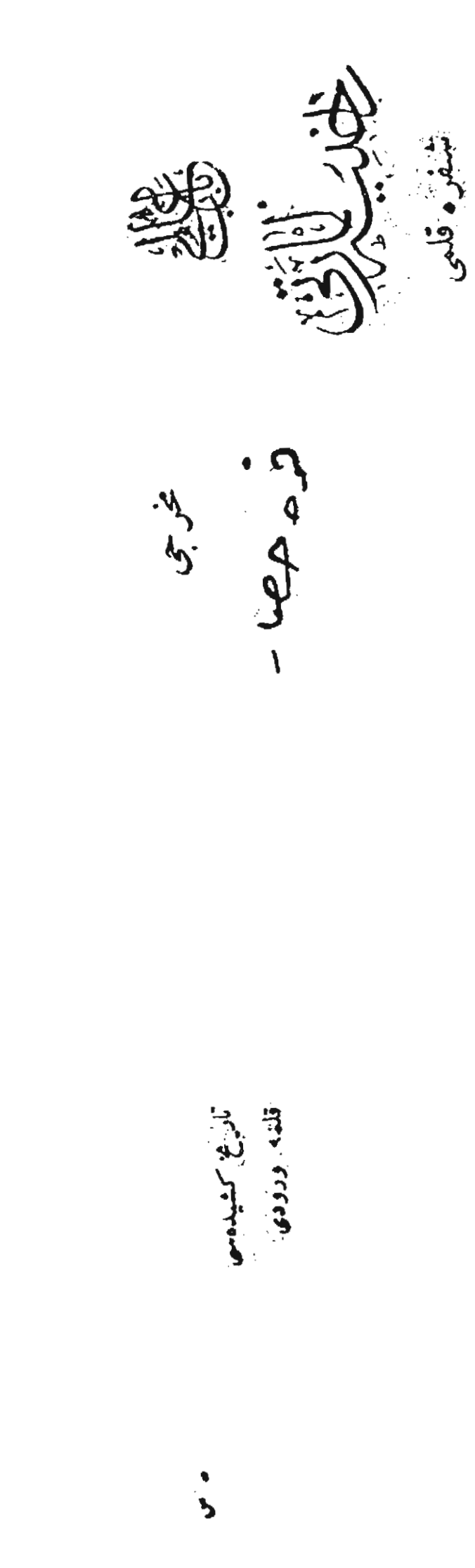

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/94

- 135 -

HALEP SEVKİYATI SIRASINDA İYİ HİZMETLERİ GÖRÜLEN ERMENİLERİN BAŞKA YERLERDE İSKANI

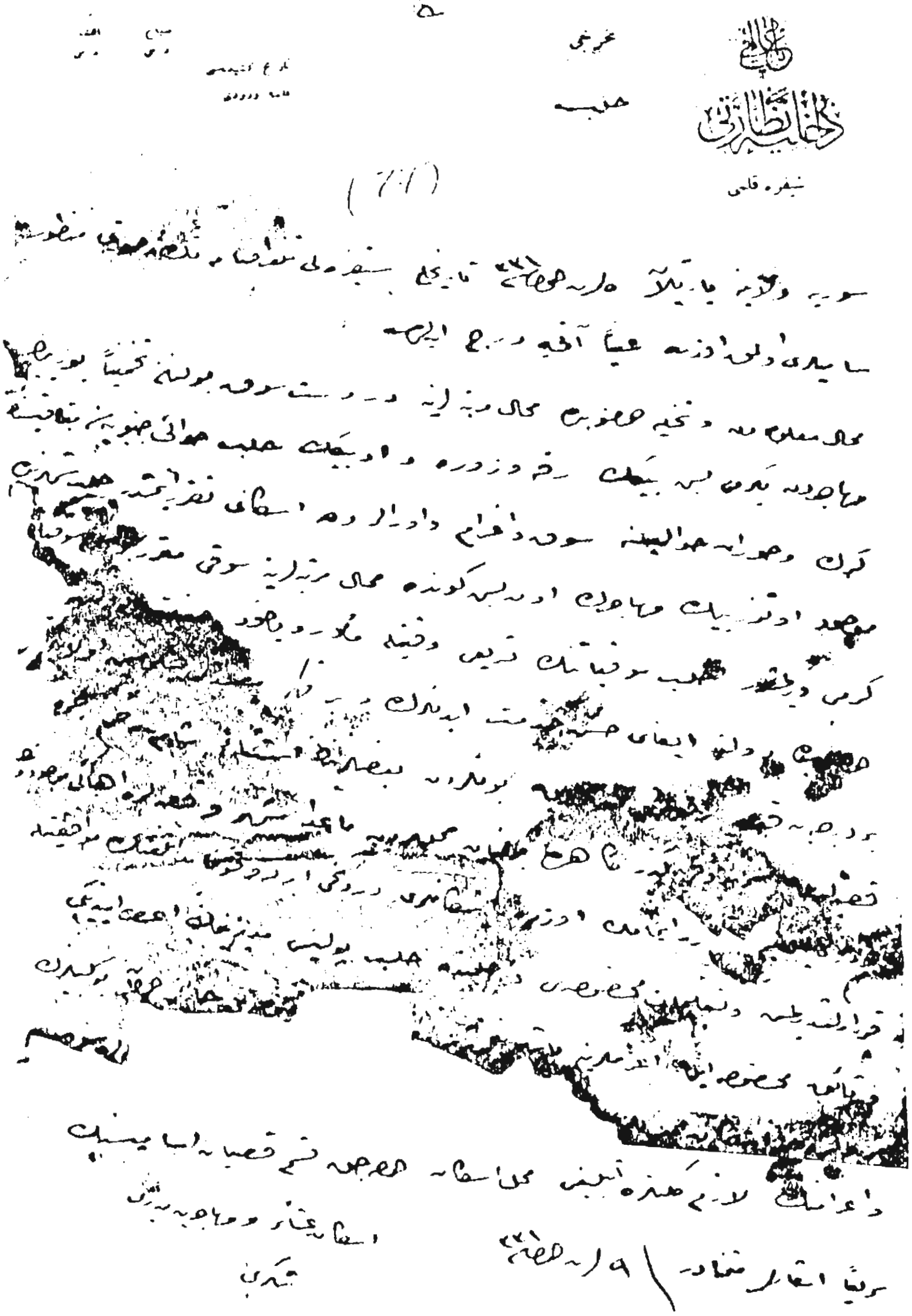

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/80

- 136 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/95

- 137 -

AKŞEHİR VE KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

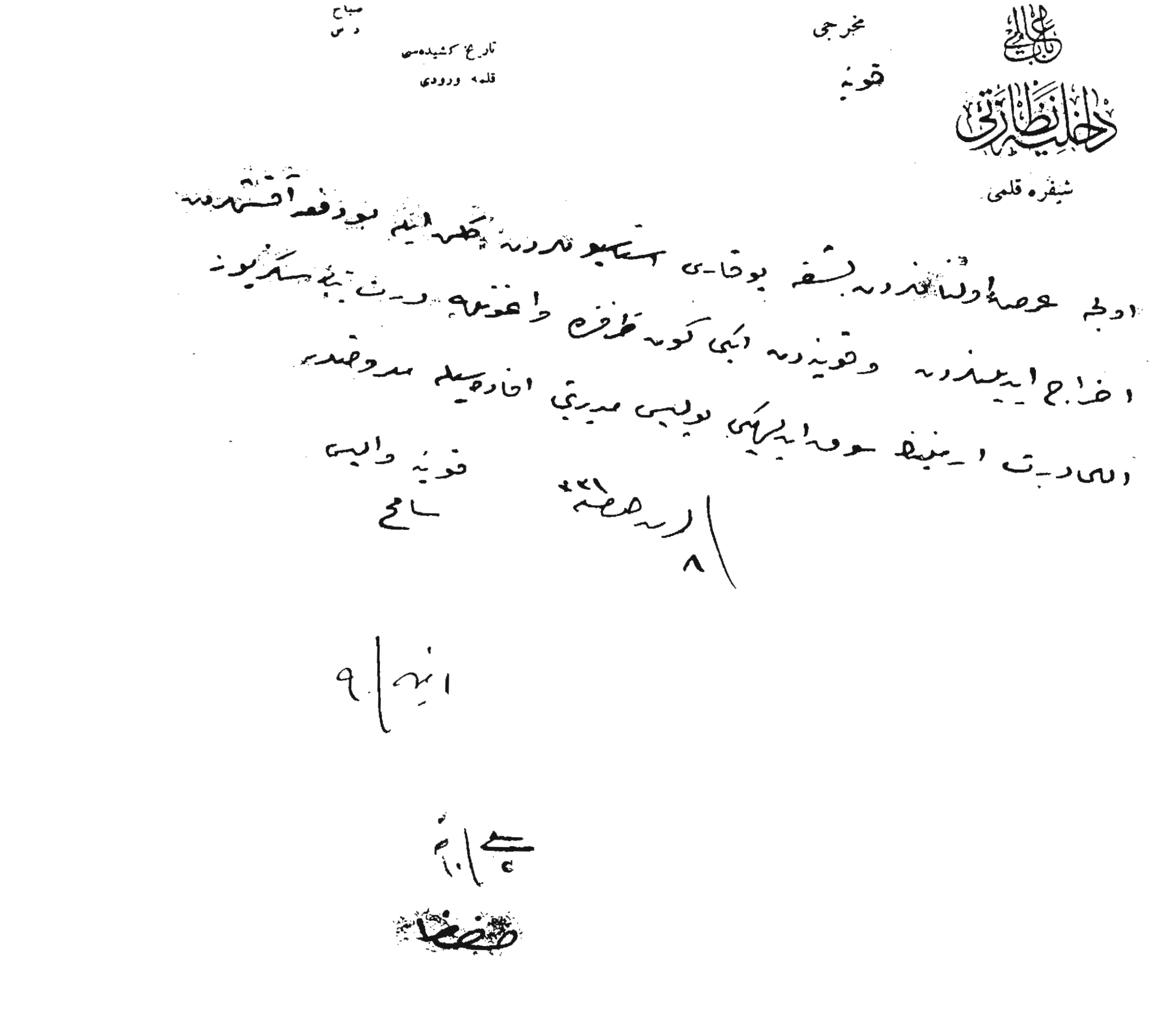

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/96

- 138 -

DİYARBAKIR'DAN GÖNDERİLEN ERMENİLER

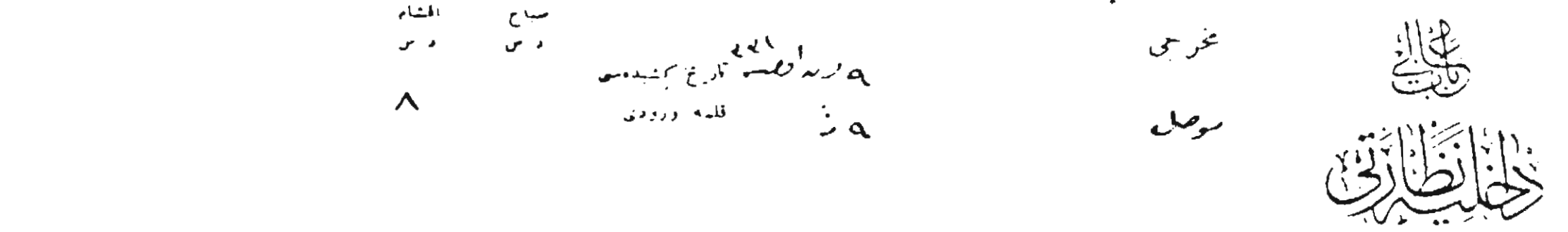

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/14

- 139 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

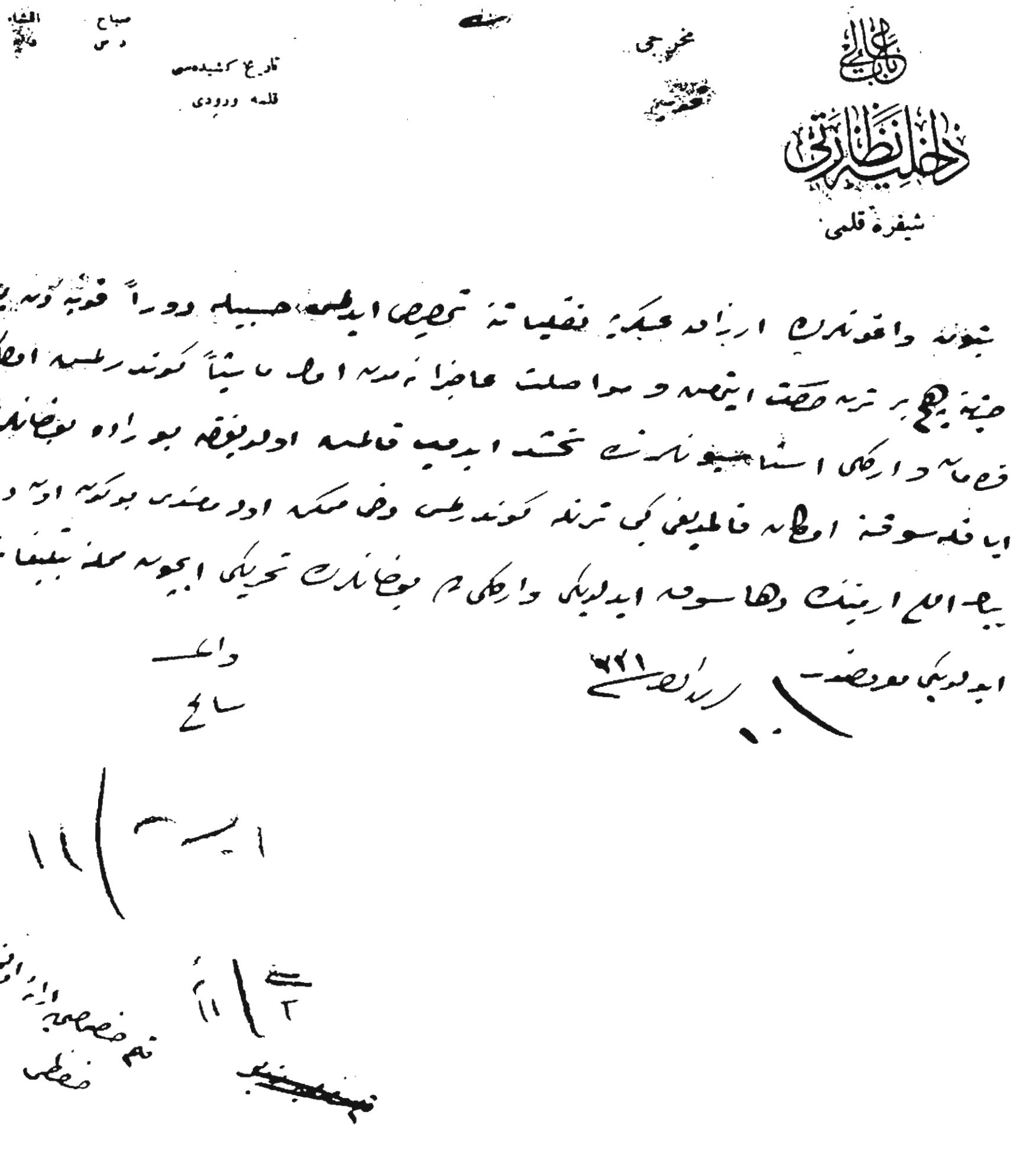

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 68/99

- 140 -

KONYA'DAKİ ERMENİLERİN TALİMAT GELMEDEN SEVK EDİLMEMESİ

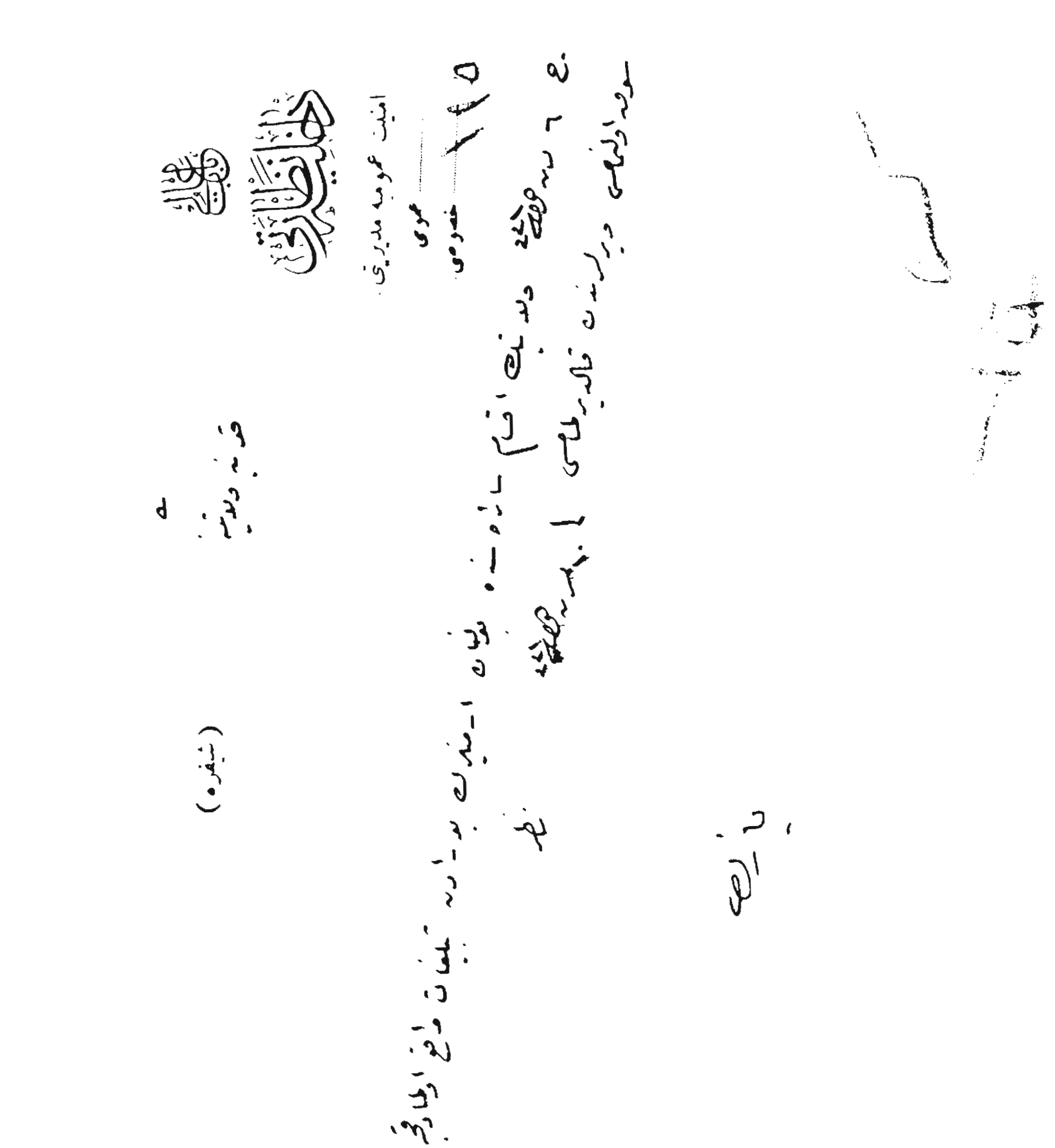

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/89

- 141 -

ADANA OSMANLI BANKASINDAKİ ERMENİ MEMURLARIN ÇALIŞMALARI İÇİN MÜSAADE TALEBİ

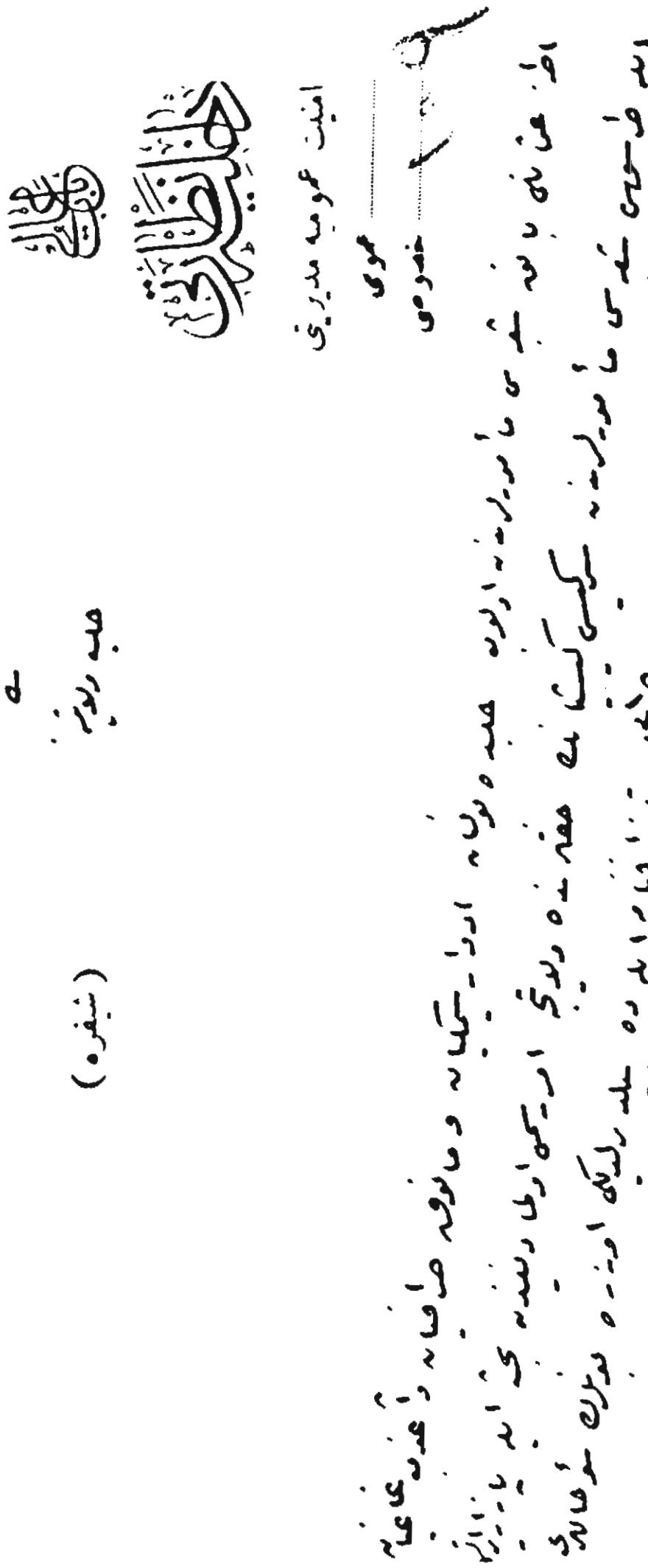

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/86

- 142 -

KASTAMONU VİLAYETİNDEKİ ERMENİLERİN İHRAC EDİLMEMESİ

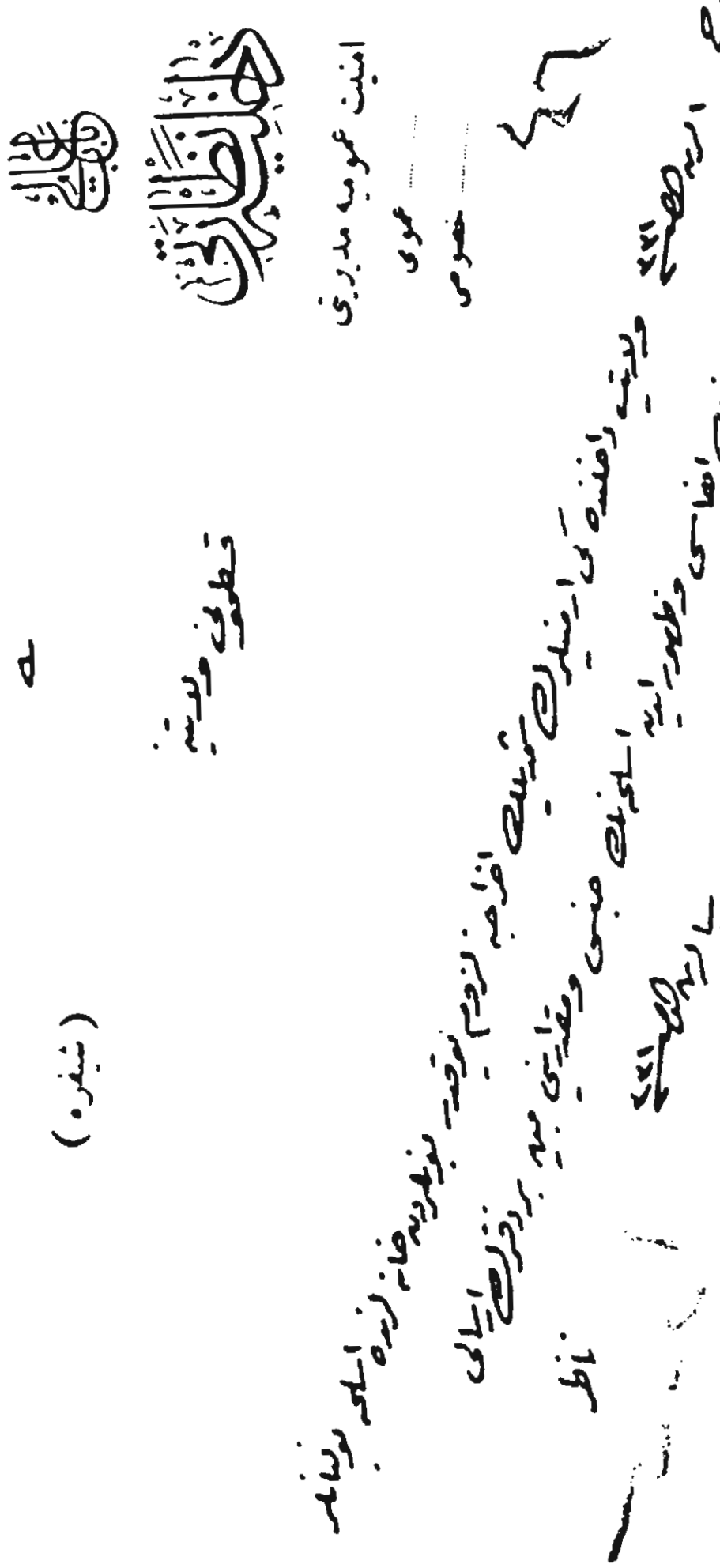

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/82

- 143 -

USULSÜZ DAVRANAN TENOS KAYMAKAMININ AZLİ

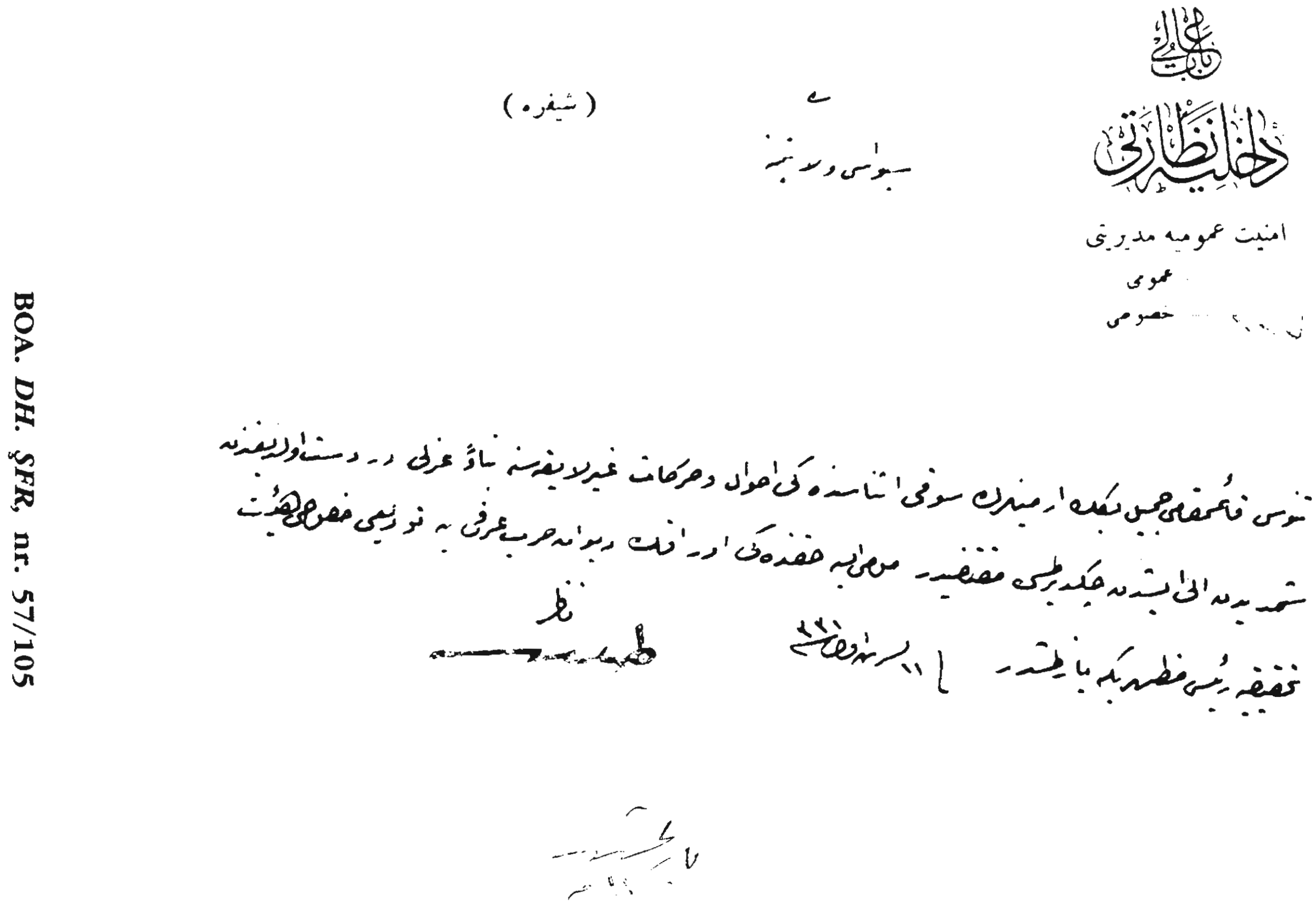

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی

خصوصی

سیواس ولایتنه

(شیفره)

تنوس قائمقامی جمیل بکک ارمینلرک سوقی اثناسنده کی احوال و حرکات غیرلایقه سنه بناءً عزلی در دست اولدیغندن
شمدیدن الی ایشدن چکدیرلمسی مقتضیدر. مومی الیه حقنده کی اوراقک دیوان حرب عرفی یه تودیعی خصوصی هیئت
تحقیقیه رئیس مظهریکه یازلمشدر. ١١ [illegible] ٣٢١

نظر

- 144 -

ERMENİ SEVKİYATINDA USULSÜZLÜK YAPAN KAYMAKAMIN AZLİ

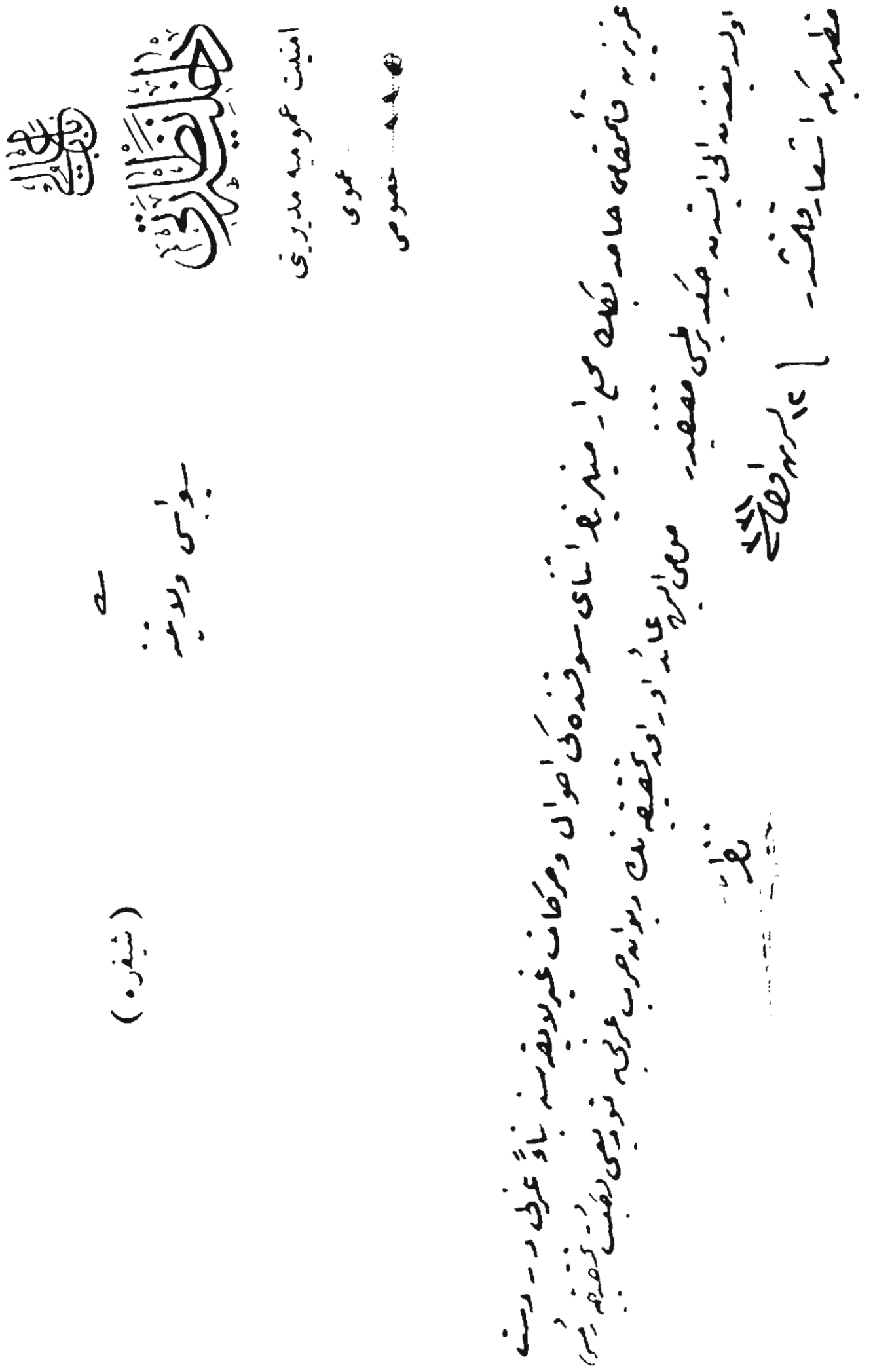

BOA. *DH. ŞFR,* no. 57/116

- 145 -

ERMENİ KAFİLELERİNİN İAŞELERİNİN TEMİNİ

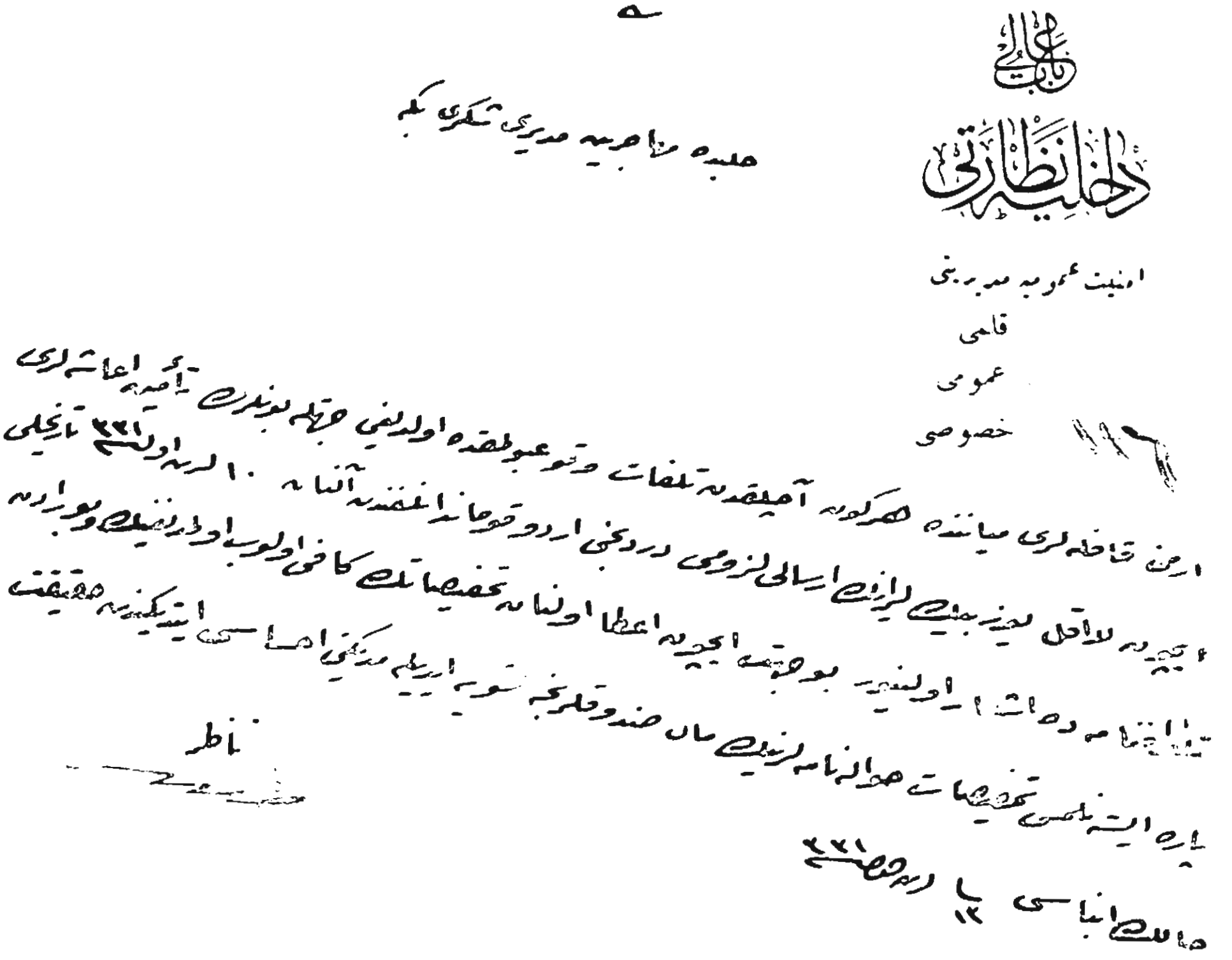

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/110

- 146 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

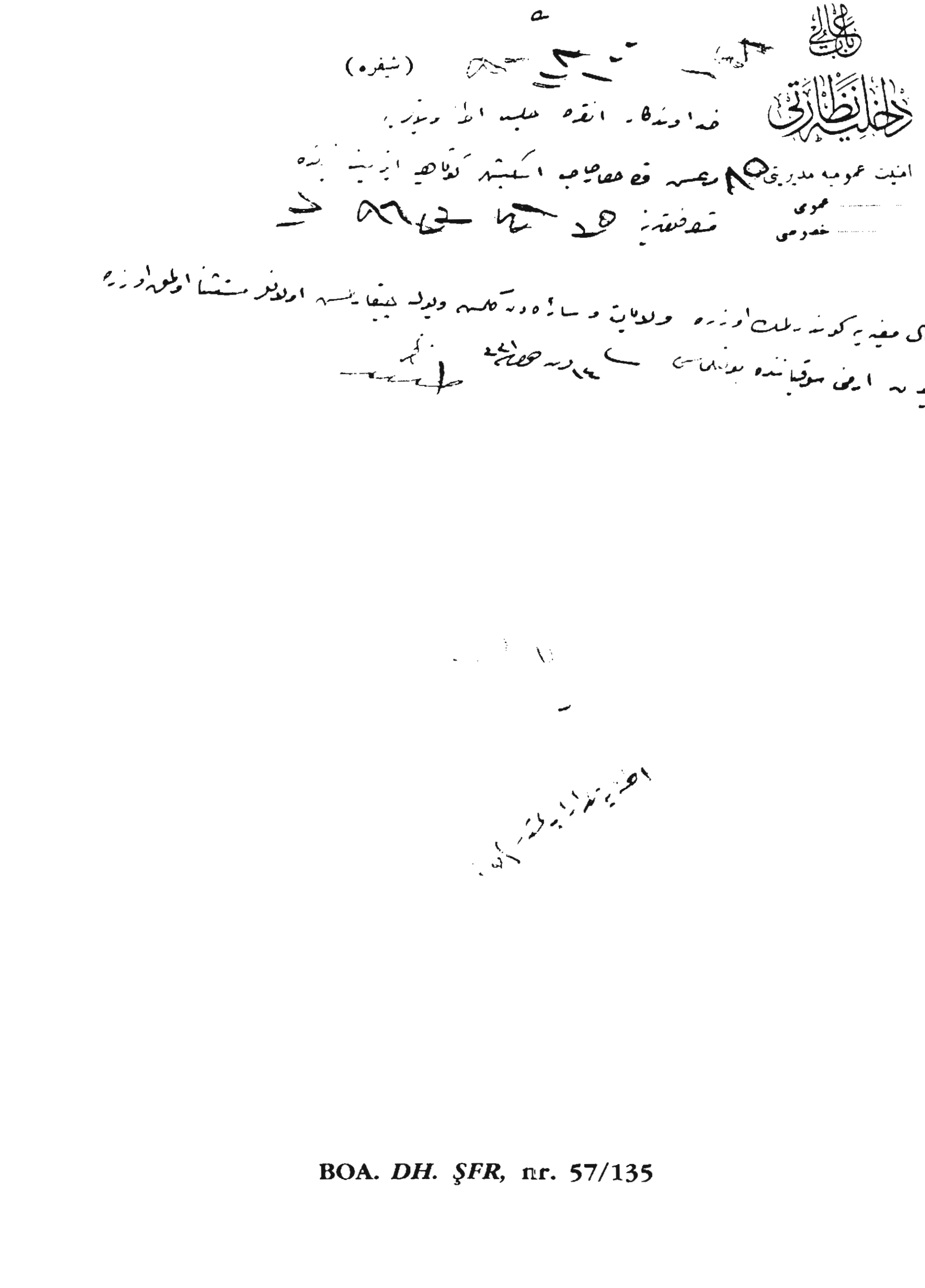

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/135

- 147 -

EVLERİ YAKILAN MÜSLÜMANLARA YARDIM EDİLMESİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/140

- 148 -

AGOP BOYACIYAN EFENDİ'NİN YEĞENİ BEGOS'UN KONYADA BIRAKILMASI

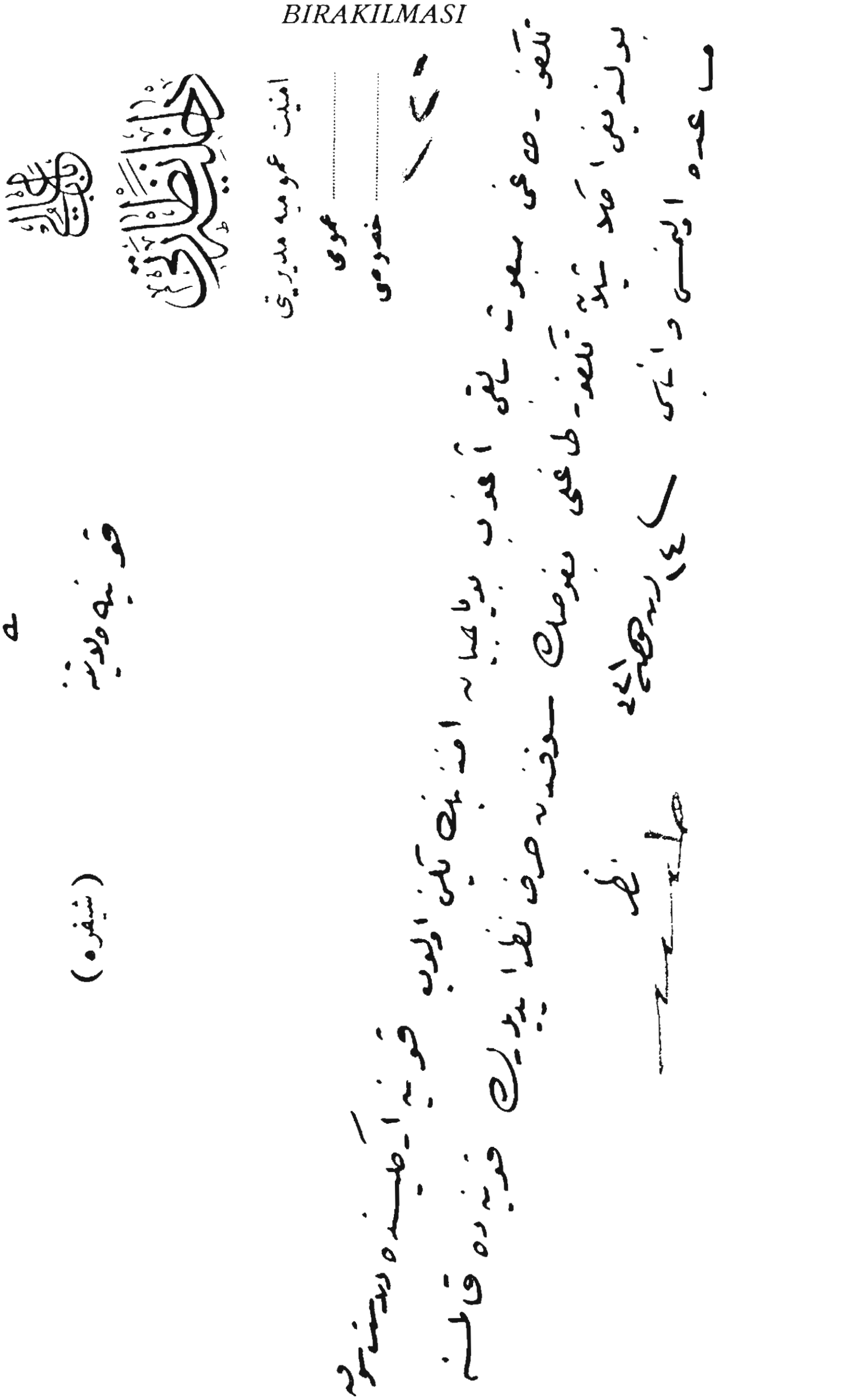

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/136

- 149 -

SEVKİYAT SIRASINDAKİ TECAVÜZLERİN ÖNLENMESİ

(شیفره)

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی

خصوصی ٦٢٦٦

دیار بکر ولایتنه

اورفه دن رأس العین ونصیبین طریقیله ارمنی قافله لرینک
ج ١٩ تشرین اول ١٣٣١ فقط قافله لر قصبه دن انفطاکی متعاقب
سوقه اولجه تشبث ایدلمشدی ، معروض قالدرق عودت ایتدیر ،
عربان وعشائرک تجاوزینه [illegible] اغامنه مجبوریت گوردیلرک
بناءً علیه بو قافله لرک هر حالده سیورک طریقیله اغامنه مجبوریت گوردیلرک
اورفه یه اویولده تبلیغات یاپیلمشدر ، ورودنی رد اولنمیه رق معضله سوقلری

٢١ تشرین اول ٣٣١

تصدیق

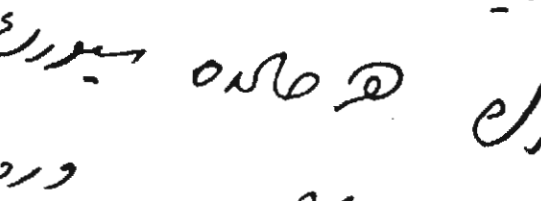

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/277

- 150 -

BİRECİK'TEN ERMENİLERİN SEVKİ

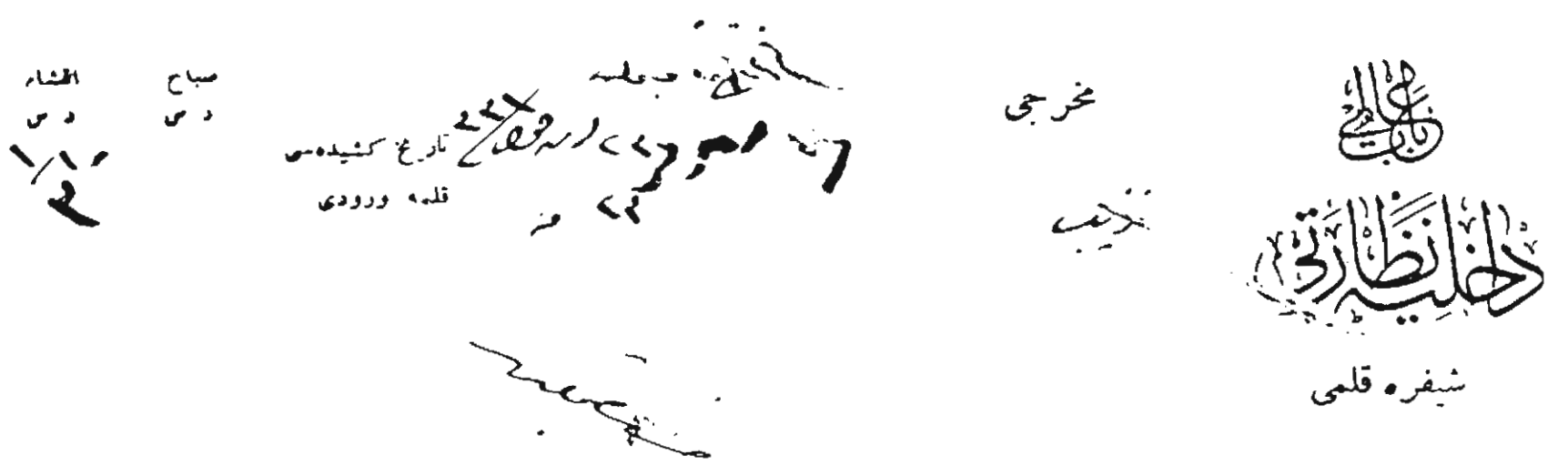

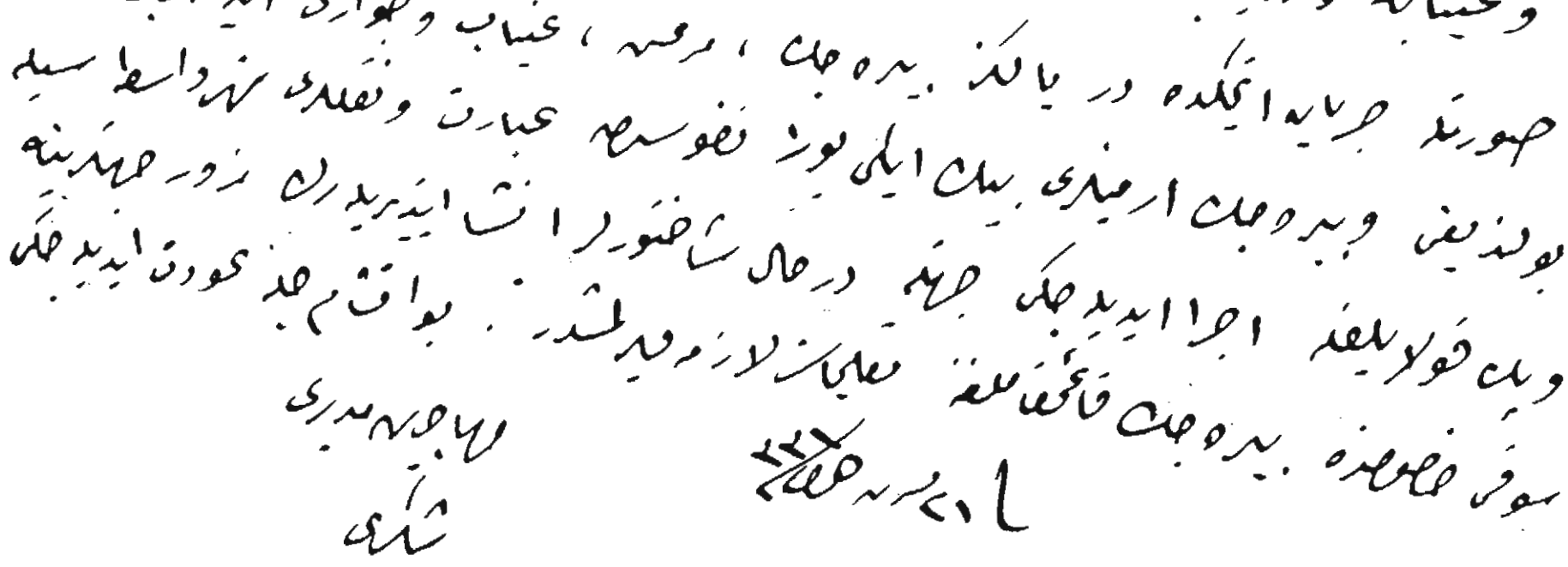

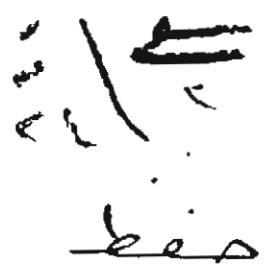

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 68/101

- 151 -

KATOLİK PROTESTAN VE ASKER AİLELERİNİN UYGUN MEVKİLERE YERLEŞTİRİLMESİ

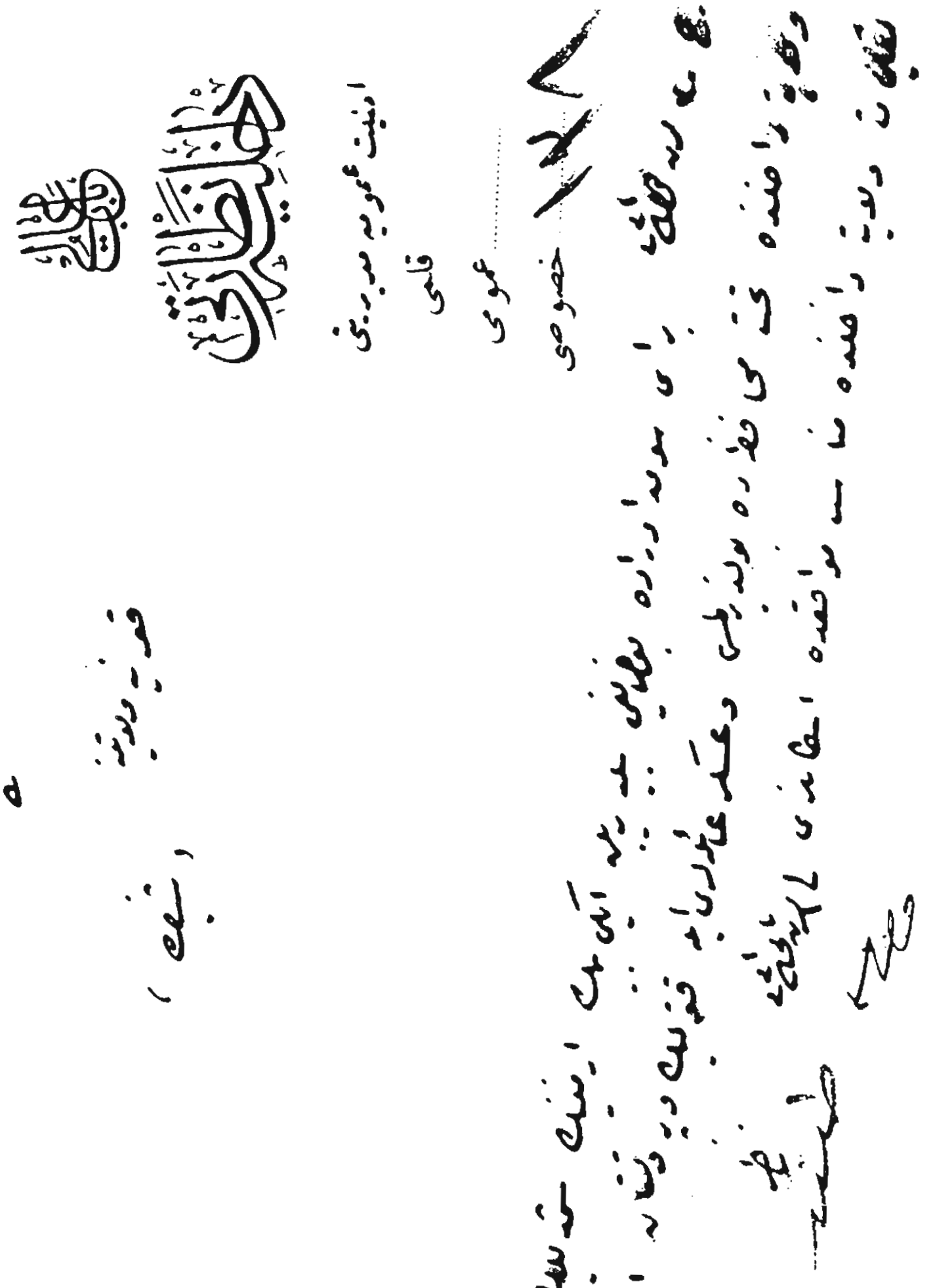

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/2

- 152 -

DÖRDÜNCÜ ORDU BÖLGESİNE SEVKEDİLEN ERMENİLERİN İAŞESİ

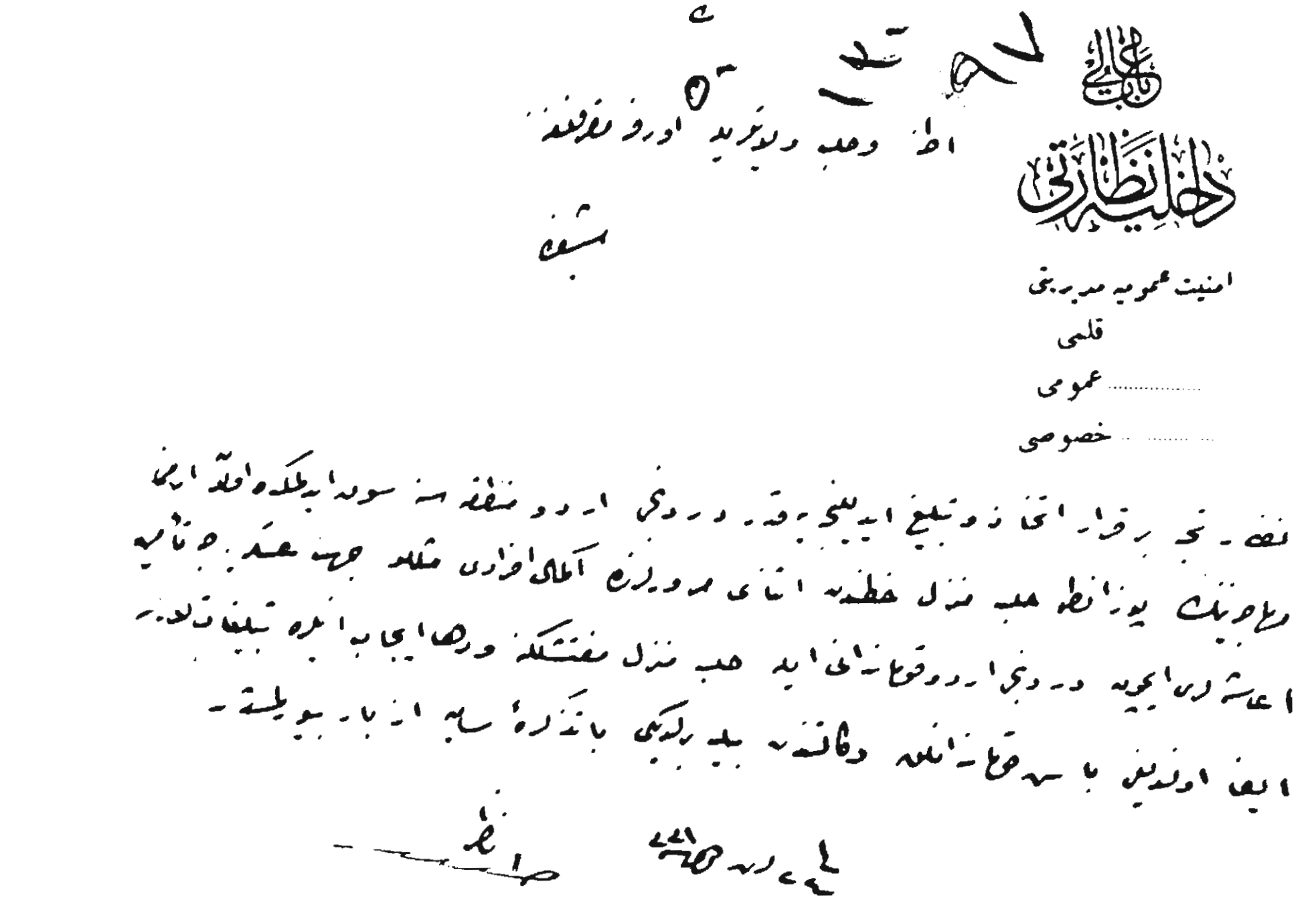

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 57/317

- 153 -

UYGUNSUZ HAREKETLERDE BULUNAN JANDARMANIN DİVAN-I HARB'E SEVKLERİ

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 57/309

- 154 -

ERMENİLERE EKMEK VERİLMESİ

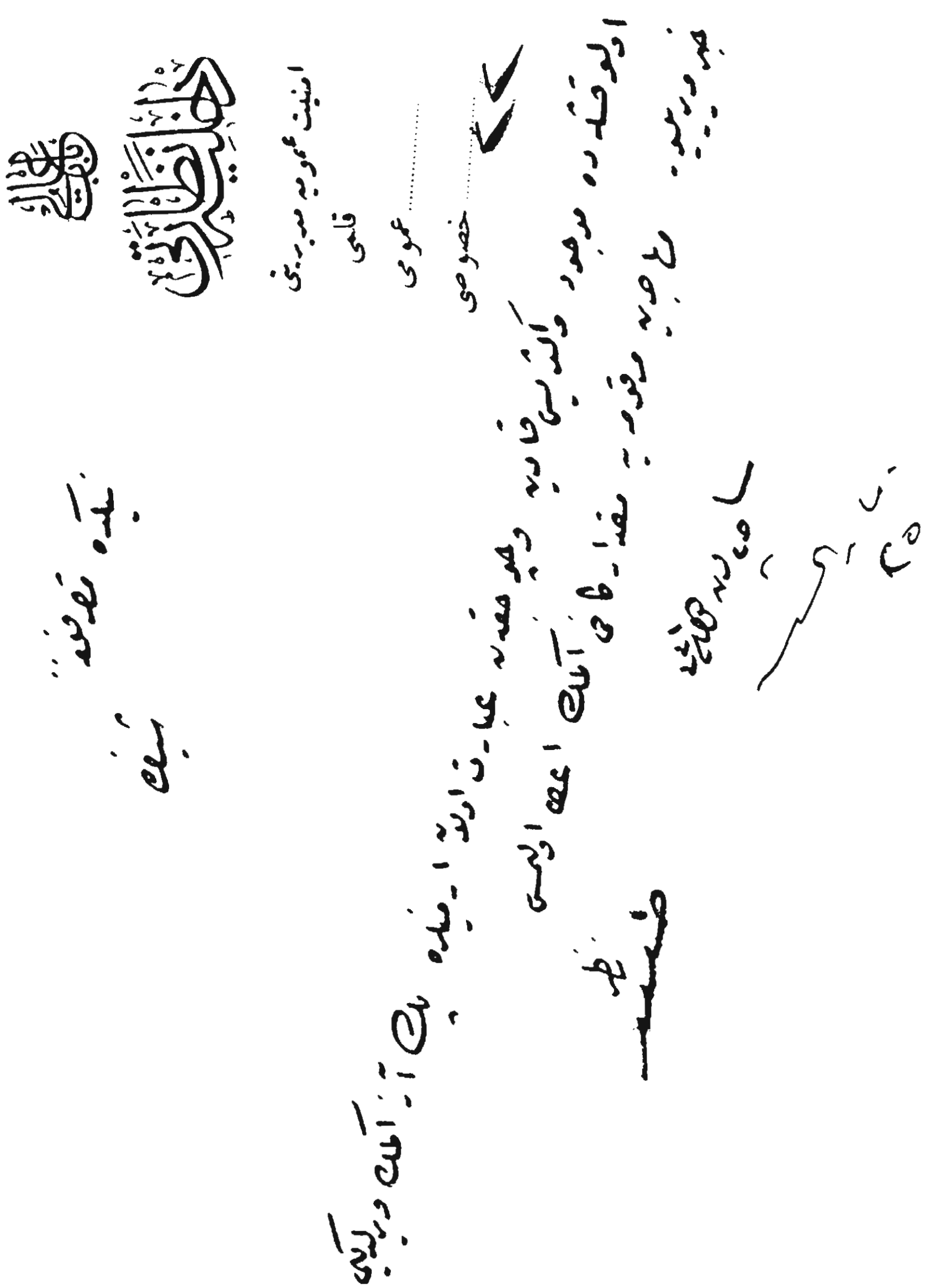

BOA. ***DH. ŞFR,*** **nr. 57/345**

- 155 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLECEĞİ MAHALLER

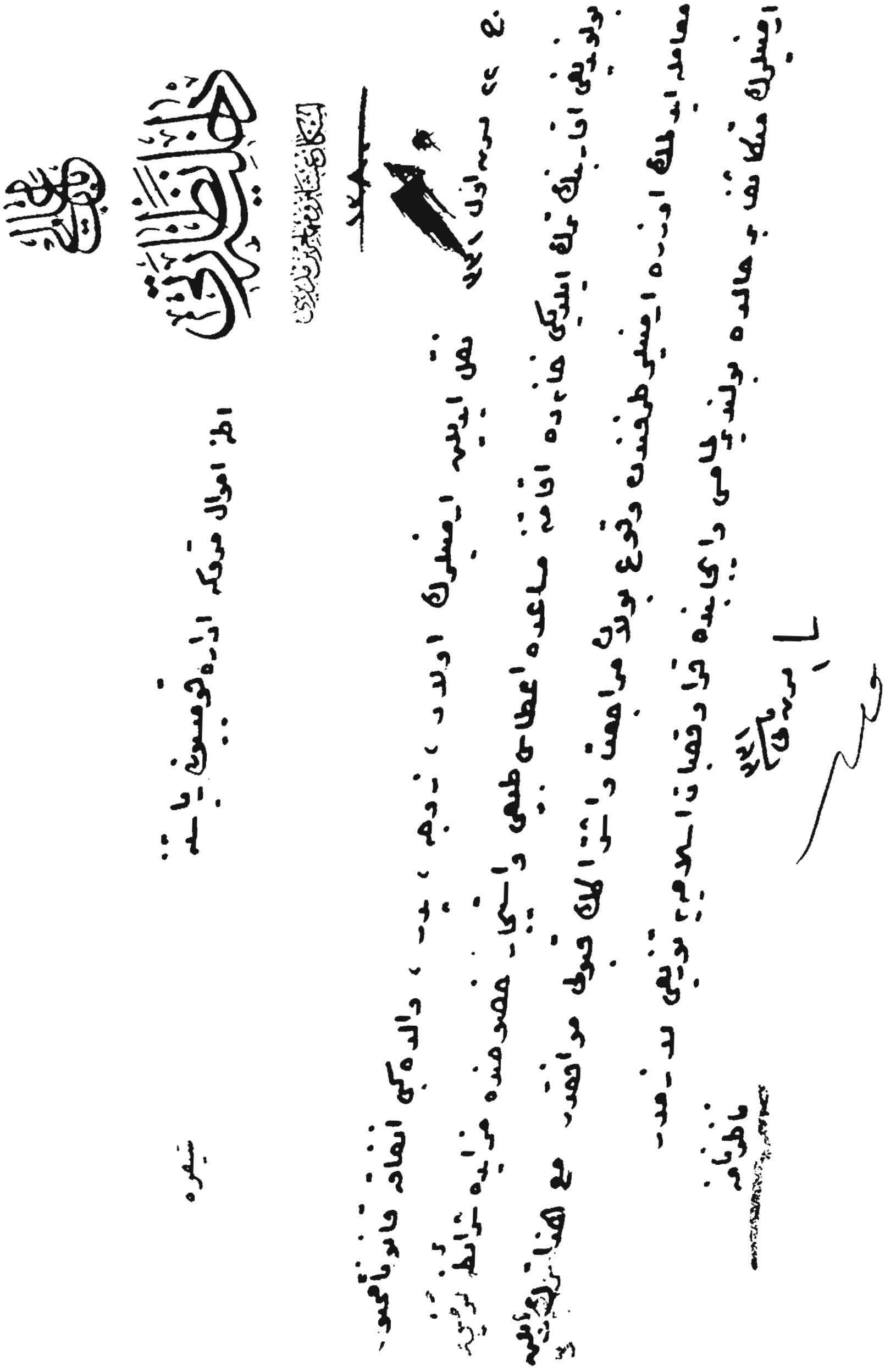

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 58/1

- 156 -

ERMENİLERİN SEVKİ SIRASINDA SUİSTİMALLERİ ÖNLENMEKLE GÖREVLİ HEYETE YENİ BİR AZANIN TAYİNİ

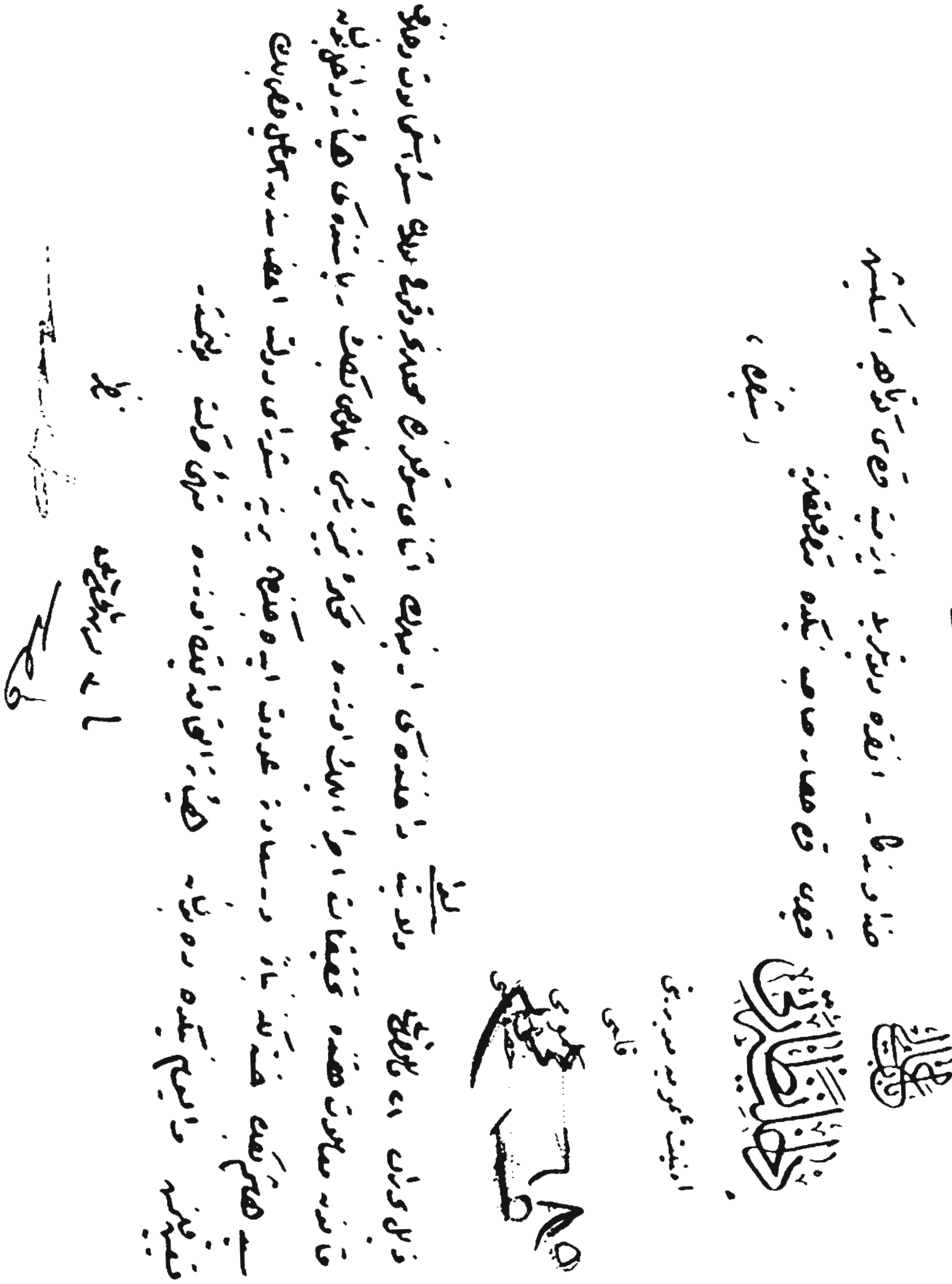

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 58/38

- 157 -

HALEP YOLUYLA ZOR'A GELEN ERMENİLER

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/5

- 158 -

ZOR'A GELEN AYINTAB VE İZMİTLİ ERMENİLER

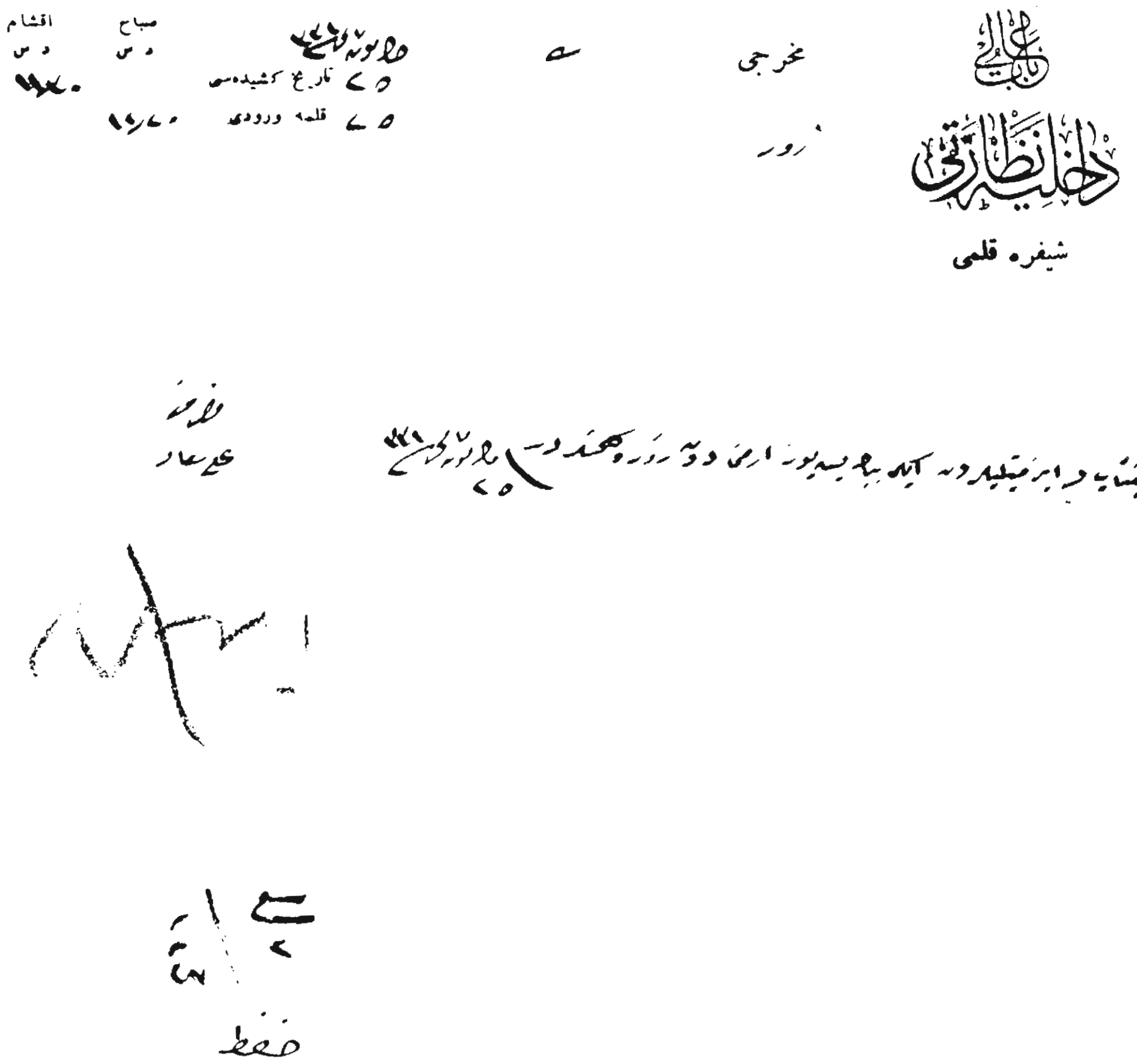

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/6

- 159 -

ZOR'A ULAŞAN AYINTAP, TEKFURDAĞI, KARAHİSÂR VE AKŞEHİR ERMENİLERİ.

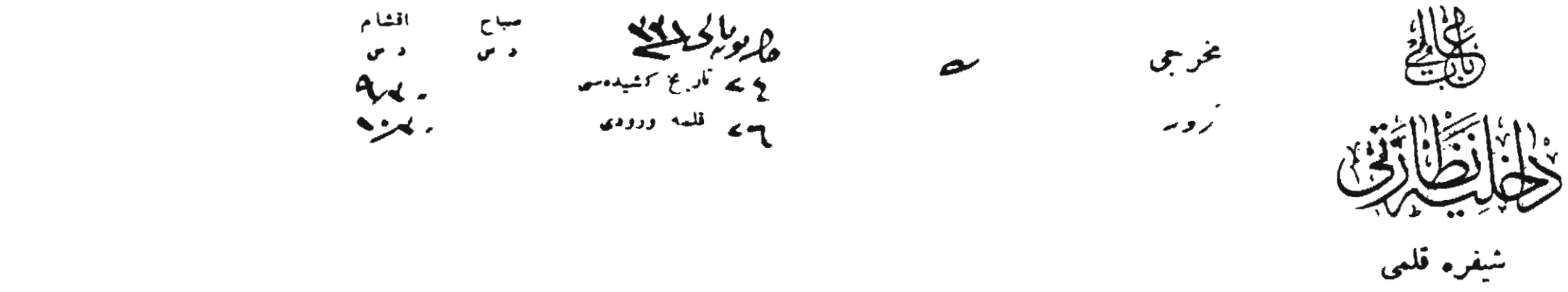

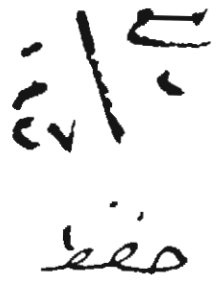

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/7

- 160 -

ZOR'A GELEN MARAŞ, BURSA VE ADAPAZARLI ERMENİLER

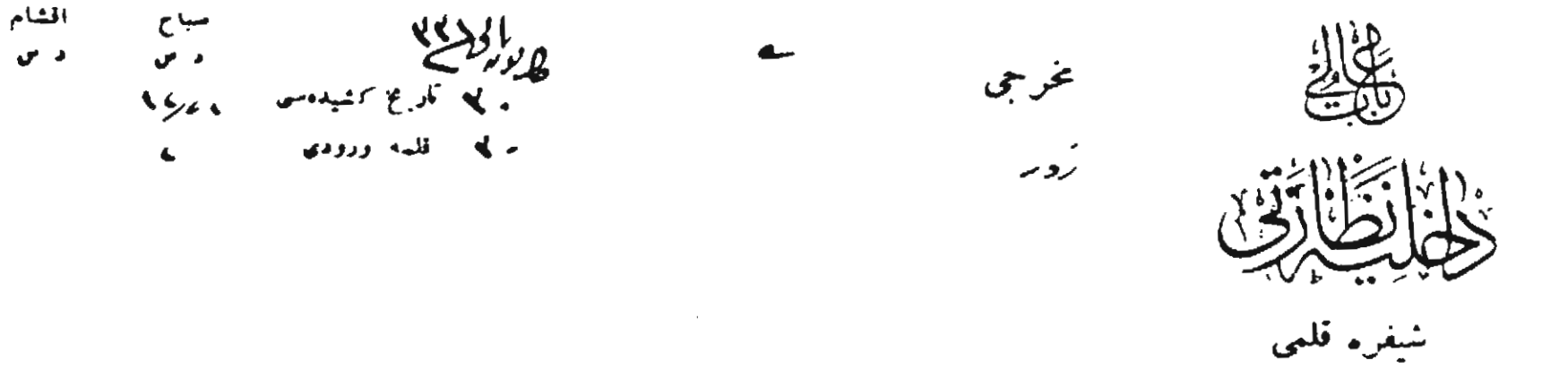

BOA. *DH. EUM*, 2. Şb. 69/9

- 161 -

ZOR'A GELEN İZMİT VE SAMSUNLU ERMENİLER.

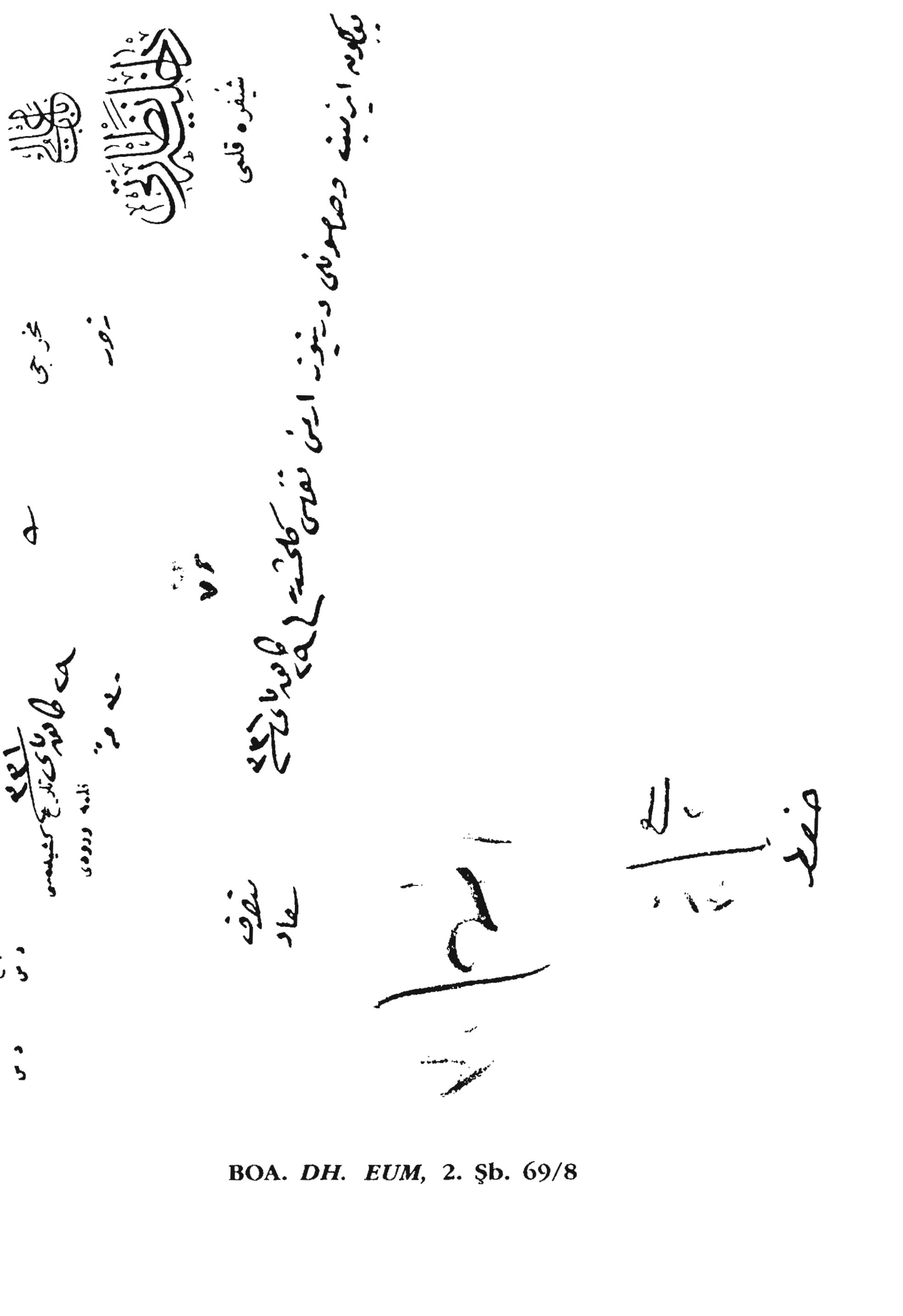

BOA. *DH. EUM,* 2. Şb. 69/8

- 162 -

ERMENİLERİN HALEP, SURİYE VE KERKÜK'E DE SEVKİ

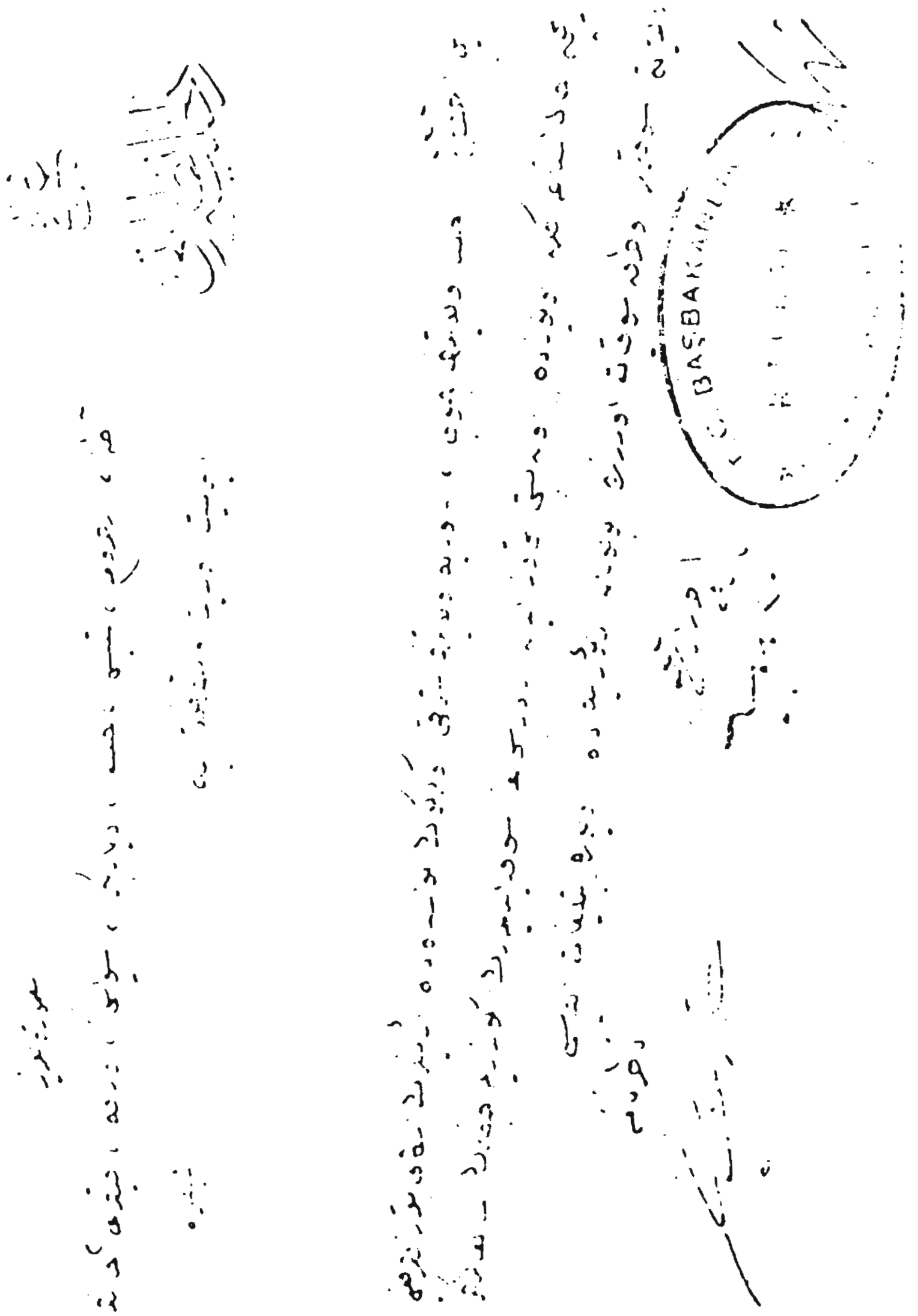

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 54/308

- 163 -

KONYA'YA BAĞLI YERLERDEKİ ERMENİLERİN MİKTARINI GÖSTEREN DEFTERİN GÖNDERİLMESİ

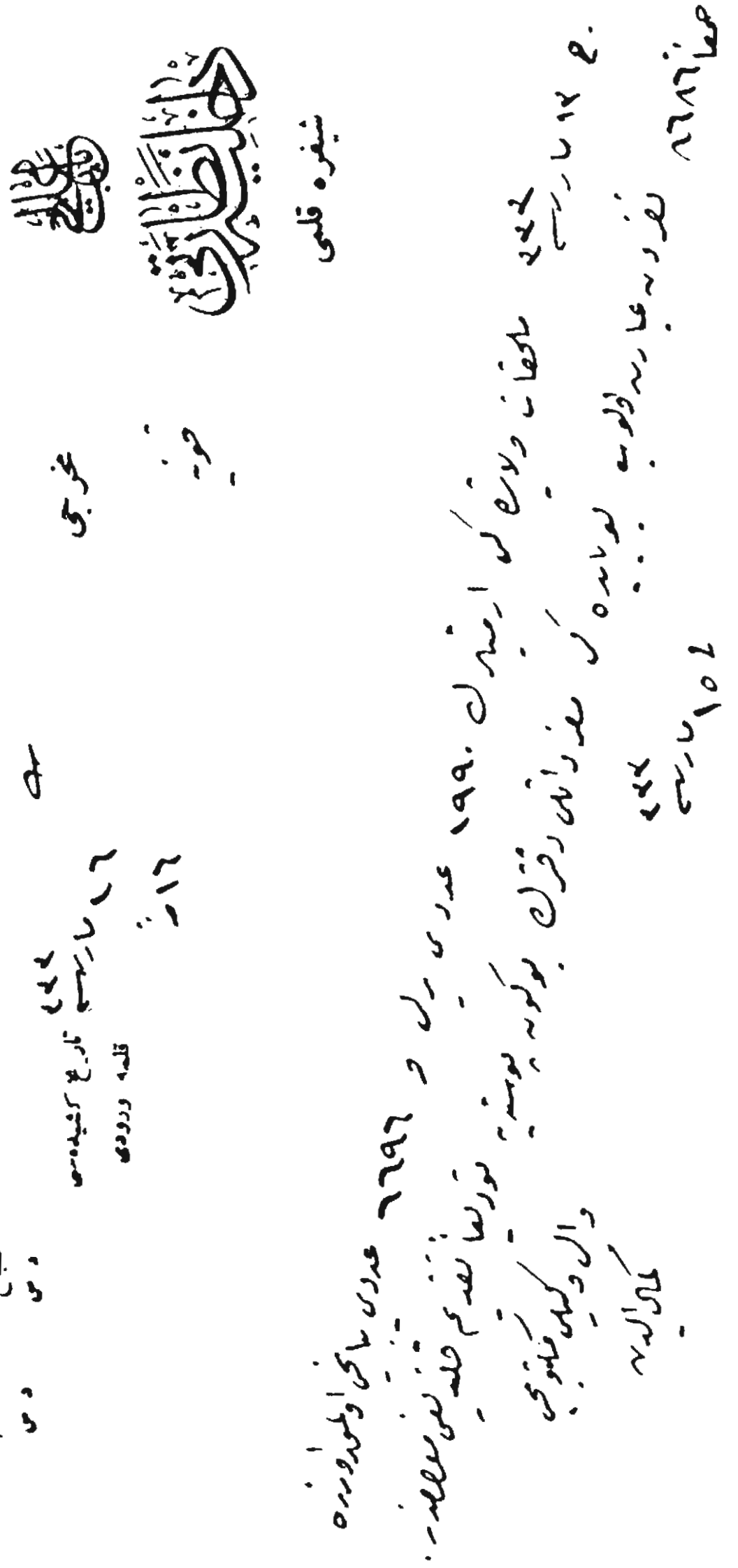

BOA. *DH. EUM, 2. Şb. 69/34*

- 164 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN ŞİMENDÜFERDE MÜSTAHDEM ERMENİLERİN MİKTARI

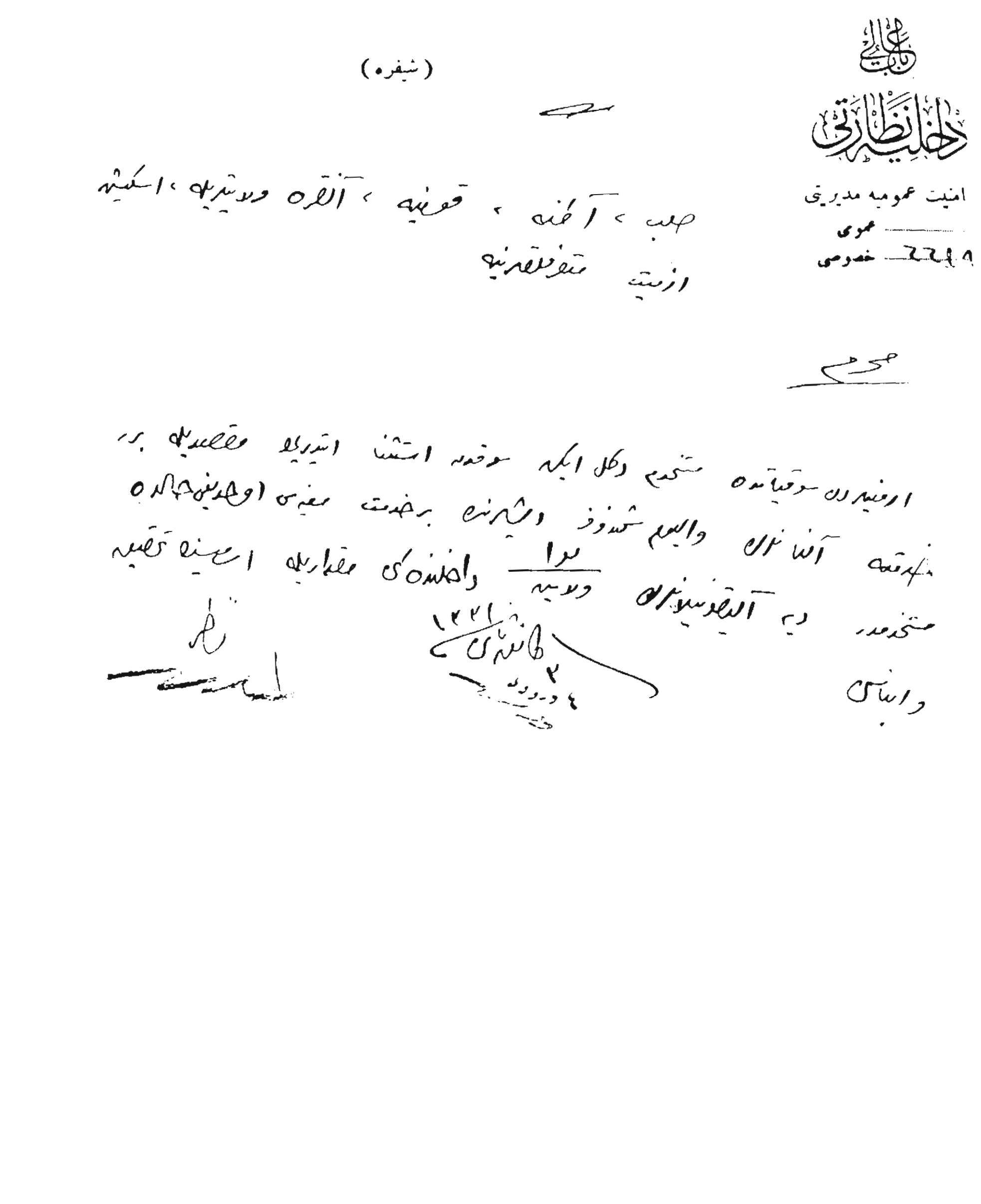

(şifre)

Dahiliye Nezareti

Emniyet Umumiye Müdüriyeti

Umumi

Hususi 2224

Halep, Ayıntab, Maraş, Antakya ve Dörtyol, Askeriye ve Emniyet müfettişliklerine

Şimendüfer ve vapurlarda müstahdem olarak bulunan Ermenilerden sevkiyatı mütaakıb mahallerine avdet edecek olanların istasyonlarda ve limanlarda kendilerini teslim edecek olan memurlara refakat ettirilmeleri ve bu suretle bunların yollarda ve istasyonlarda ve limanlarda ahaliye karışmamaları ve bu vesile ile de ahalinin bunlara karşı tecavüzatta bulunmamaları hususunun Dahiliye Nezaretinin 1/2/1921 tarih ve 2224 numaralı tezkiresiyle emr ve iş'ar kılınmış olduğu beyanıyla

Mühür

İmza

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/45

- 165 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN DÜYÛN-I UMÛMİYE VE REJİ İDARESİ'NDEKİ ERMENİ MEMURLARIN BİLDİRİLMESİ

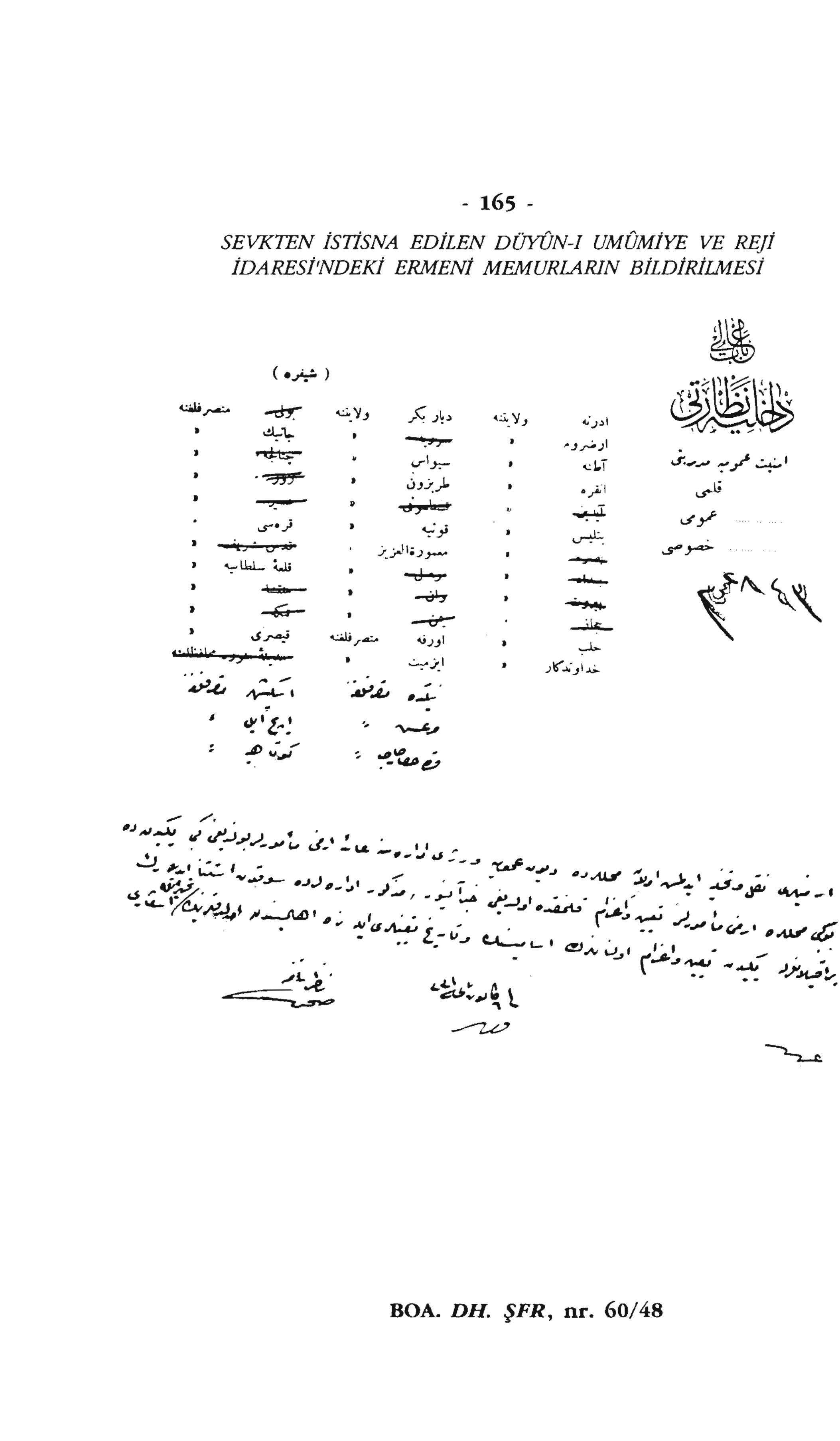

(شیفره)

ادرنه	ولایتنه	دیار بکر	ولایتنه	~~بولی~~	متصرفلغنه
ارضروم	»	~~ورفه~~	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	~~چنانجه~~	»
انقره	»	طربزون	»	~~ذوره~~	»
~~لیبیه~~	»	~~عینتاب~~	»	~~صیدا~~	»
بتلیس	»	قونیه	»	قره‌سی	»
~~بصره~~	»	معمورة العزیز	»	~~قدس شریف~~	»
~~بغداد~~	»	~~موصل~~	»	قلعهٔ سلطانیه	»
~~بیروت~~	»	~~ولق~~	»	~~مرعش~~	»
~~جلغه~~	»	~~یمن~~	»	~~مکه~~	»
حلب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	»
خداوندکار	»	ایزمیت	»	~~سیواس~~	~~متصرفلغنه~~

اسکشهر متصرفلغنه

ایچ ایل »

قره حصار صاحب »

کوتاهیه »

[illegible] نقل و قید ایدلسه اولا محلده دیوان عمومی و دیگر ادارهٔ سنیه مأمورلرندن بعضی کیمسه نك
بیکی محلده اجنبی مأمورلر تعیه و اعظام قلنقده اولدیغی جهتله، جمله ادارهٔ مذکوره سوقنده استثنا ایدیلیك
بیکی محلده اجنبی مأمورلر تعیه و اعظام اولندقده اسامیلك وتاریخ تعیه‌لری ایله بیکی اهالیسنه اولیجه بیلدیرلمك
بیکی تعیه و اعظام اولندقده اسامیلك وتاریخ تعیه‌لری ایله بیکی اهالیسنه اولیجه بیلدیرلمك

۱۹ جمادی الاخر سنه

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 60/48

- 166 -

ERMENİLERİN BULUNDUKLARI VİLÂYET DIŞINA ÇIKARILMAMALARI

باب عالی
داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
عمومی
خصوصی

(شیفره)

ادرنه ، آیدین ، بیرون ، سوریه ، قسطمونی ولایتلریله
بولی ، تکه ، چتالجه ، قلعهٔ سلطانیه ، وعسه ،
ایچ ایلی متصرفلقلرینه

سوقلری تأخیر اوصانه یرلی و ولایات سائره دن کلن یبانجی ارمنیلردن بر قسمنک
بعض محلرده مأمورین ملکیه دن آلدقلری وثیقه لرله ولایات داخلنده کشت
وکذار ایتمکده اولدقلری خبر آلندیغندن بعدما هیچ بر ارمنینک نظارتدن
اشیدان ومعده استحصال اولنمادقجه بوفیلی قصادن خارجه چیقمسنه
قطعیاً معده ایدلمسی وبو تقییداتک بوندن اهتدا ایتمه اولونده
تطبیقی

BOA. *DH. ŞFR*, 60/224

- 167 -

ERMENİLERİN İZİNSİZ BULUNDUKLARI YERLERDEN ÇIKARILMAMALARI

(şifre)

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Kalemi

Umumi 1342
Hususi

Nr: 2

Cevap: 8 Teşrin-i Sani sene 1919 tarihli ve 1/1 numaralı şifre telgrafnamenize cevaben: Ermenilerin izinsiz bulundukları yerlerden çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezaretinden 17 Teşrin-i Sani sene 1919 tarihinde yapılan tebligat aynen ilişik olarak takdim kılındı efendim.

11 Kanun-ı Evvel sene 1919

Nazır

Vali
Mutasarrıf

BOA. *DH. ŞFR*, 60/239

- 168 -

ERMENİLERİN İSVİÇRE'YE BÜYÜK MİKTARDA PARA KAÇIRMALARI

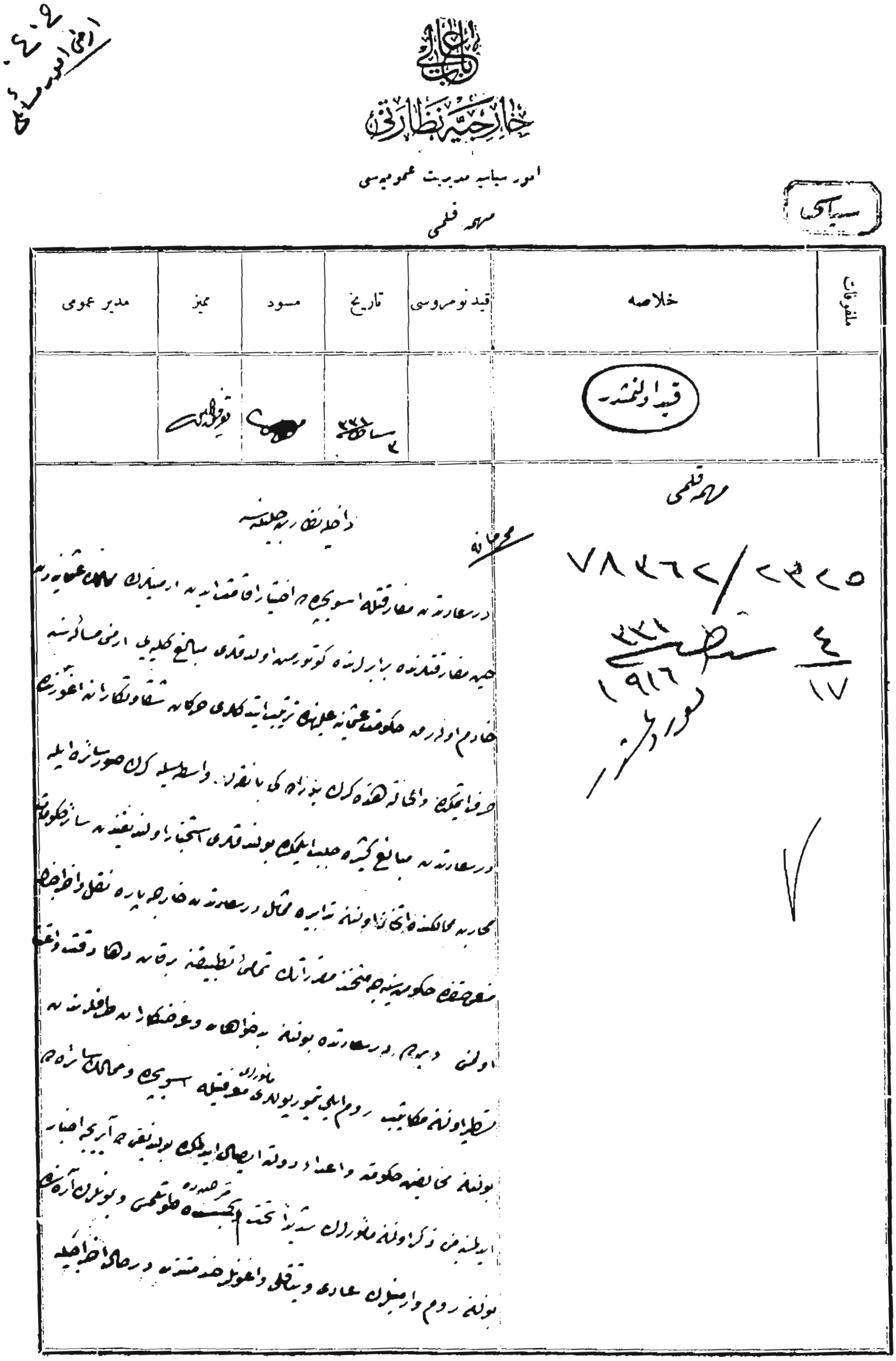

سیاسی

خارجیه نظارتی

امور سیاسیه مدیریت عمومیسی

مرحله قلمی

ملفوظات	خلاصه	قید نومروسی	تاریخ	مسود	ممیز	مدیر عمومی
	قبول النشد.					

مرحله قلمی

داخلیه نظارتجه جلیله سنه

۷۸۲۶۷/۲۴۰۵

۱۳۳۲ / ۱۹۱۶

۱۷

محرمانه

درسعادتده مقارنقلاب اسبوچی دن اختیارا قتضا یدن ارمنلرك عثمانیه دن

خیلیسی مقارنقلدنده بابرلرینه کوتورمسه اولدقلری مبالغ کلیه ارمنی مسالرینه

خادم اولدرمه حکومت عثمانیه علیهنه ترتیبات کلدی جه کاه شقاوتکارانه اغتشاش

وقوعاتیله دائما تهدید کرده بولندقلرندن واسطه سیله کرك صورسازه ایله

درسعادتده مبالغ کیثره جمع ایلمکده بولندقلری استخبار اولنمغله سائر حکومتلر

کبی بده مالکنه دائر اولنان تبلیغاتی نظیره تمثیل درسعادتده خارجه یاره نقل واخراج

سوجنه حکومتجه جمع اتخاذ اولنان تدابیر تمامیله تطبیقه رقابه دقت واعتنا

اولنمسی وبو بابده درسعادتده بولنان بوخاکاه وعوضکاره طرفلرندن

مأمورلرله

سفارتلرینه مکاتیب رسمیه یازیلمسی مقتضیله اسوچ وممالک سائره ده

بولنان مکاتیب رسمیه واعضاء دولته ارسال ایدیلمکده بولنمغله آریجه اخبار

بولنان مخابره حکومته واعضاء دولته ارسال ایدیلمکده بولنمغله آریجه اخبار

ایدیلمسنی ذکراولنان مأمورلرك سرعتله تحت

ترصده

بولنمسی وبونلرك آره

سنده من ذکراولنان مأمورلرك سرعتله تحت ایکسه طوتلمسی وبونلرك آره

بولنمه رسم وارسالی معاونه وسیقلی واعوانی جلب ومنعه درعهده اخراجیه

BOA. *HR. HU*, Kr. 178/20

- 169 -

HİYANET ETMEYEN VE KOMİTELERLE İLİŞKİLERİ OLMAYAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

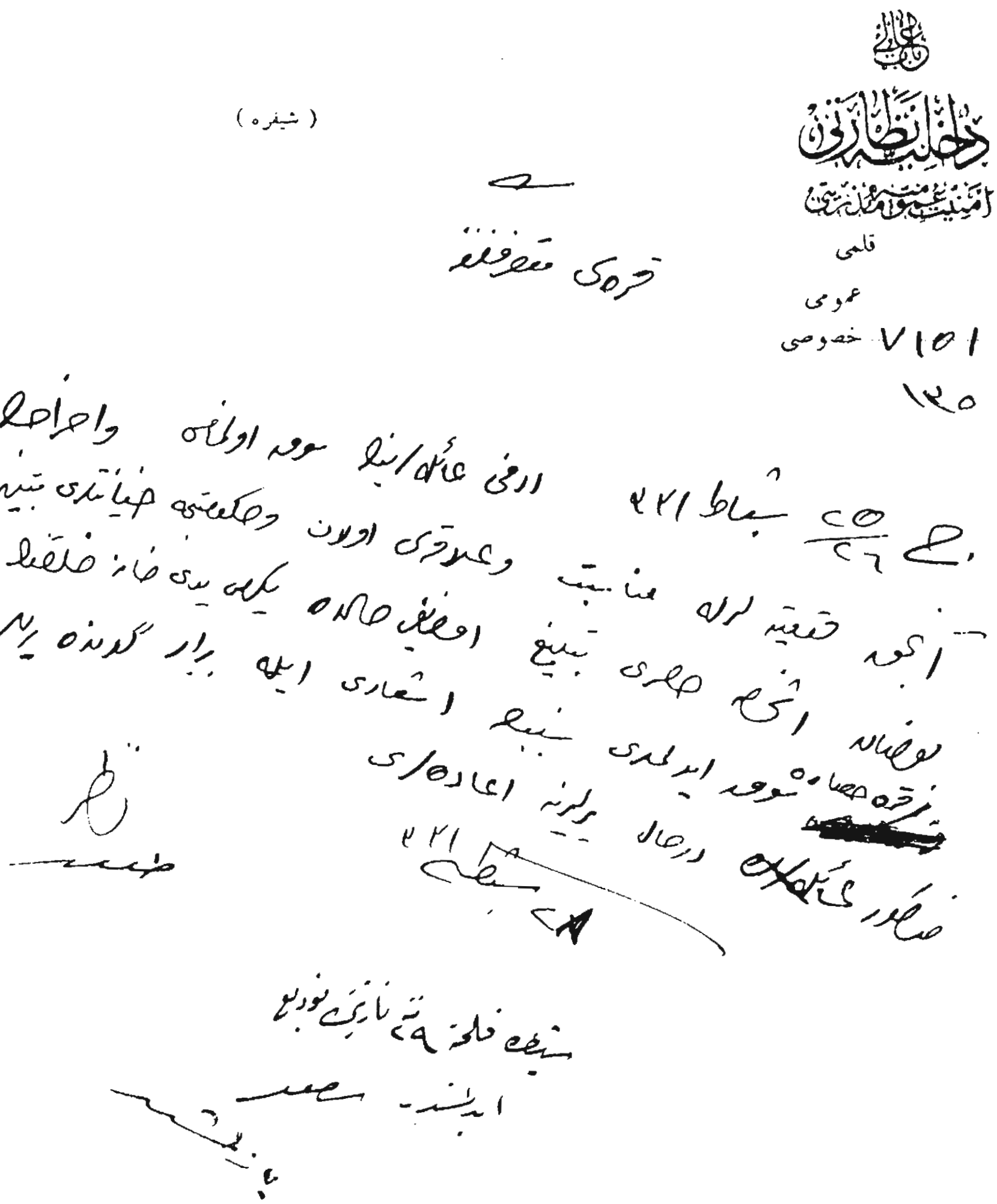

(şifre)

Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Kalemi
Umumi
Hususi
1121
125

Erzincan Mutasarrıflığına

Tarih 22 Teşrin-i sani sene 331 Numara 2121

Erzincan'da ikamet eden Ermenilerden sevk olunanlar hakkında vaki istizah üzerine cevaben yazılmıştır. Bu defa sevk olunan Ermenilerden hiyanet etmeyen ve komitelerle alakası olmayan ve sevk olunmaları mahzurlu görülmeyenlerin mahallerine iadeleri hususunun Dahiliye Nezaretinden 2121 numara ile sancağınıza tebligat icra kılındığı beyan olunur.

Emniyet-i Umumiye Müdürü

Mühür

Mühür Kalemine tevdi olundu

- 170 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

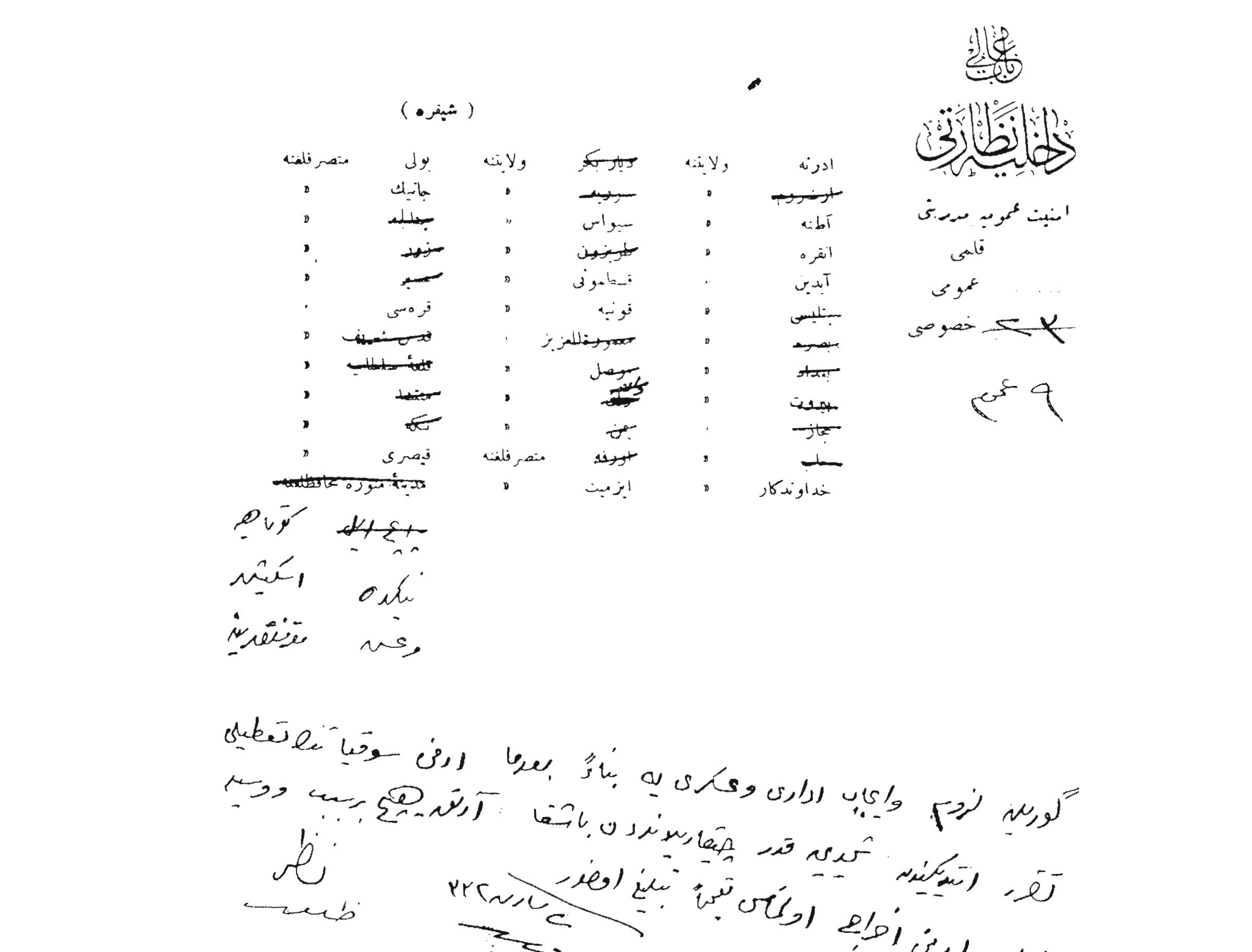

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

خصوصی

۹ عمومی

(شیفره)

ادرنه	ولایتنه	دیار بکر	ولایتنه	بولی	متصرفلغنه
ارضروم	»	سوریه	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	چاتلیه	»
انقره	»	طربزون	»	زور	»
آیدین	»	قسطمونی	»	سمیر	»
بتلیس	»	قونیه	»	قره‌سی	»
بصره	»	معمورة العزیز	»	قدس شریف	»
بغداد	»	موصل	»	قلعه سلطانیه	»
بیروت	»	[illegible]	»	[illegible]	»
حجاز	»	یمن	»	[illegible]	»
حلب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	»
خداوندکار	»	ایزمیت	»	مدینه منوره محافظلغنه	

[illegible] کوتاهیه

نیکده اسکیشیر

وعشه مقدونیه

گوریلن لزوم وایجاب اداری وعسکری یه بناءً بعدما ارمنی سوقیاتنه تعطیلی تقرر ایتدیکندن شدیده قدر چیقاریلوندن باشقا آرتق هیچ بر سبب ووسیله ایله ارمنی اخراجی اولماسی تبلیغ اولنور

نظر

ظ

۲۲ سارن ۳۳۲

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 62/21

- 171 -

SEVKİYAT MÜDÜRÜ ABDÜLAHAD NURİ BEY'İN HAZIRLAYACAĞI RAPOR

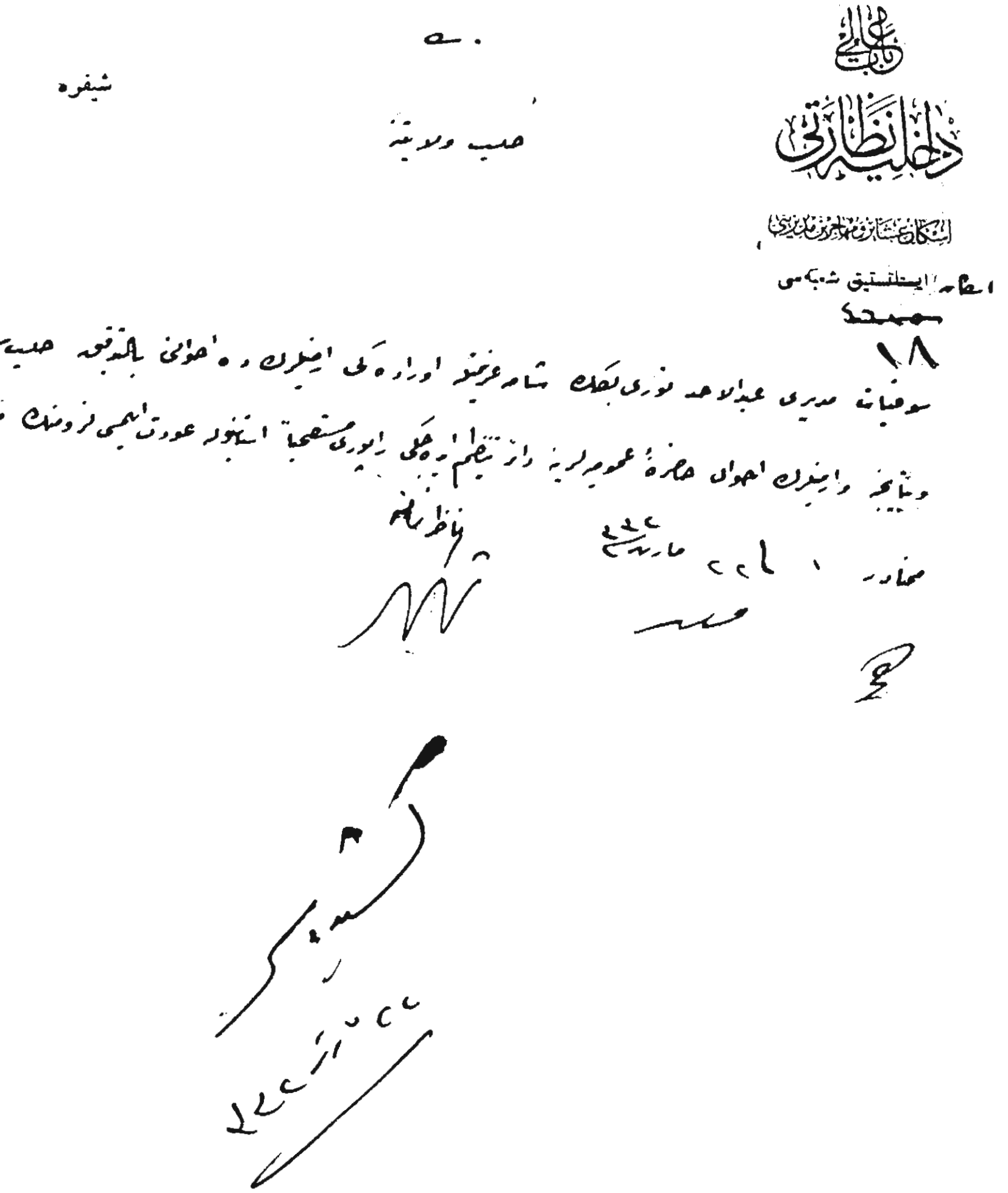

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 62/223

- 172 -

VİLÂYET DAHİLİNDE KALAN ERMENİLERİN DURUMLARININ BİLDİRİLMESİ

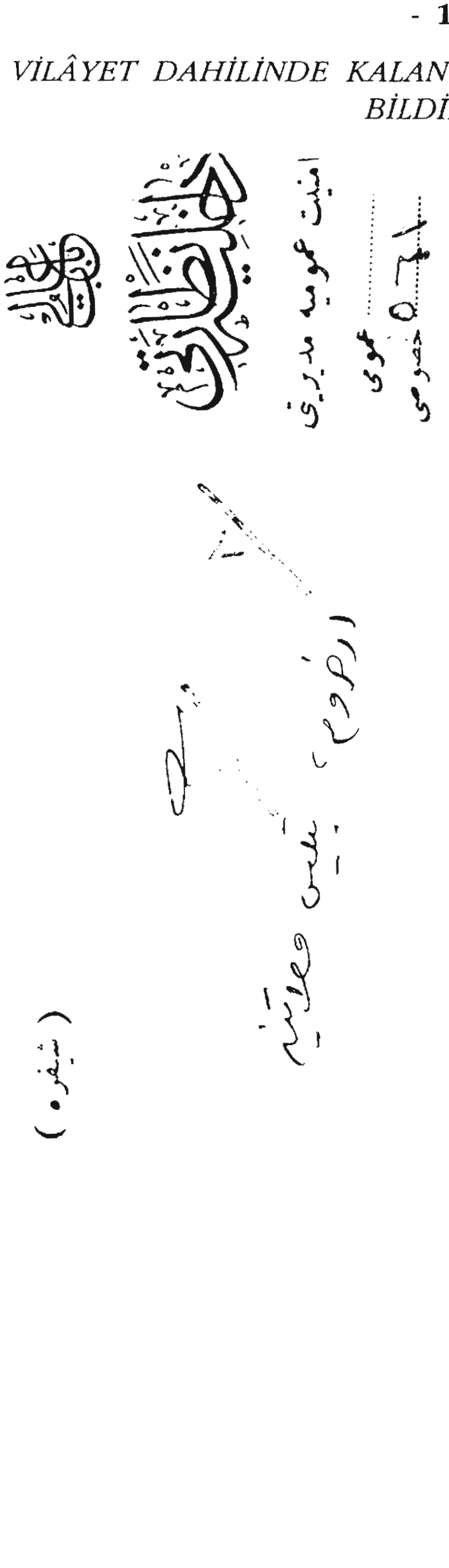

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/50

- 173 -

ERMENİ AİLELERİNİN İSKÂN VE İÂŞELERİ

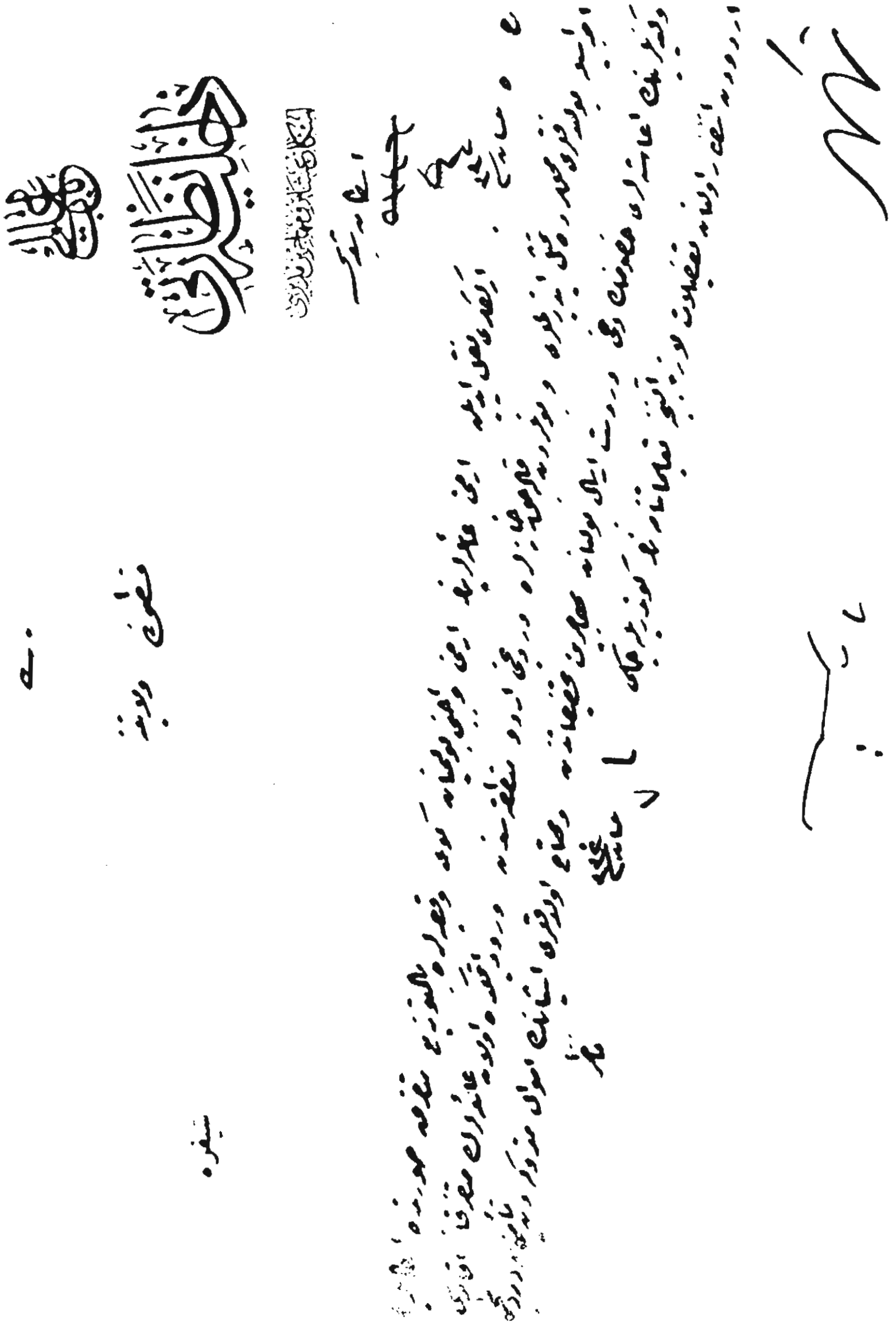

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/60

- 174 -

ERMENİ AMELENİN MARAŞ'A DÖNMESİ

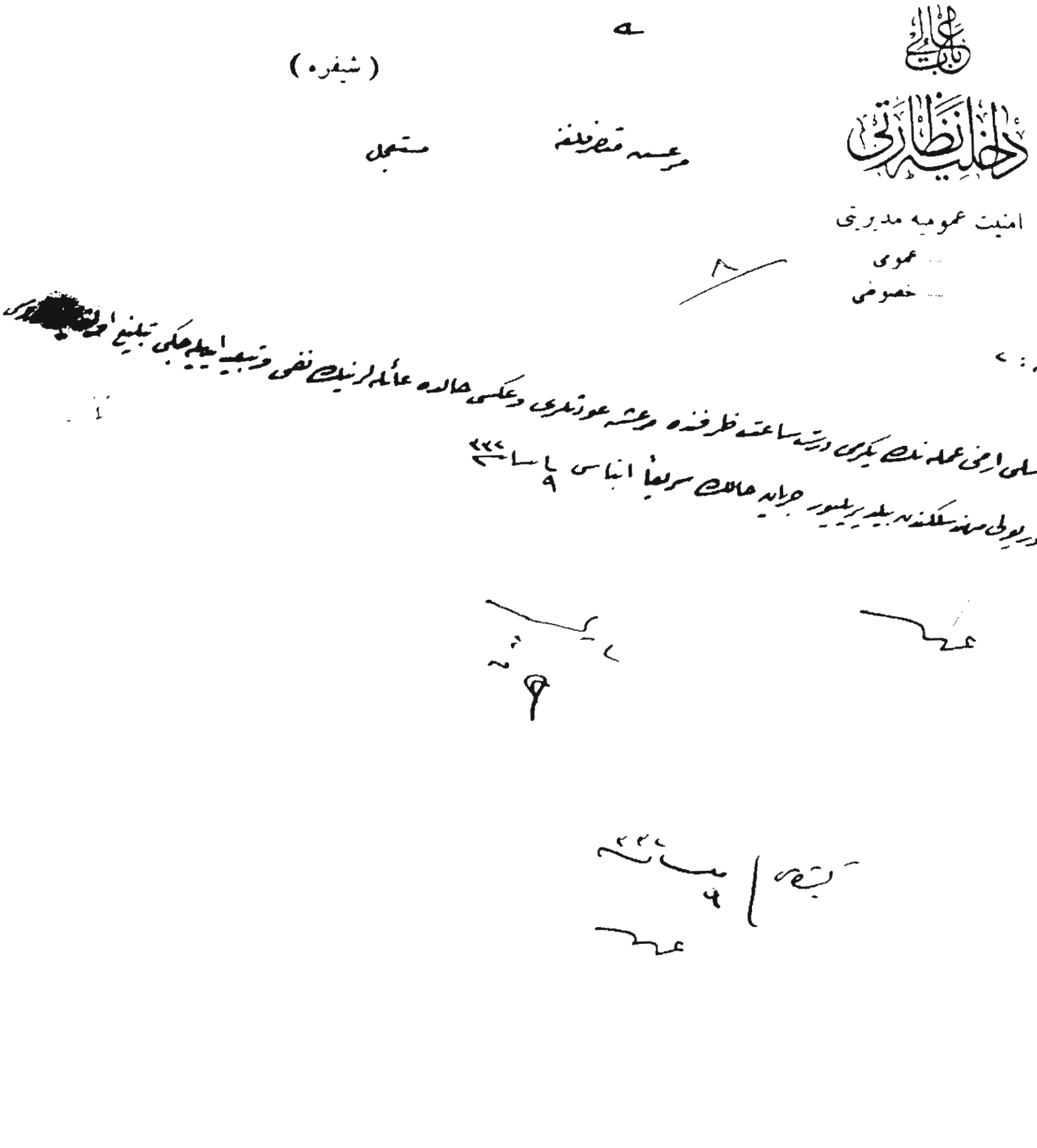

- 175 -

SEVK EDİLMEYEN, BAŞKA MAHALLERDEN GELEN VE YOLDA OLAN ERMENİLERİN MİKTARI

باب عالی
داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
قلمی
٤٥٦٥٥ عمومی
خصوصی
١٢٩ عمرم

(شیفره)

ادرنه	ولایتنه	دیار بکر	ولایتنه	بولی	متصرفلغنه
~~ارضروم~~	»	سوریه	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	~~چتالجه~~	»
انقره	»	~~طربزون~~	»	زور	»
~~آیدین~~	»	قسطمونی	»	~~عسیر~~	»
~~بتلیس~~	»	قونیه	»	قره‌سی	»
~~بصره~~	»	معمورة العزیز	»	~~قدس شریف~~	»
~~بغداد~~	»	موصل	»	~~قلعهٔ سلطانیه~~	»
~~بیروت~~	»	~~وان~~	»	~~منتشا~~	»
~~حجاز~~	»	~~یمن~~	»	~~تکه~~	»
حلب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	»
خداوندکار	»	ایزمیت	»	~~مدینهٔ منوره محافظلغنه~~	

ایچ ایل - کوتاهیه
نیکده - اسکیشهر

١٠ سنه ٣٣٢ تاریخنده یرلی ارمنیلردن سوقه ایدلمیه‌رك ابقا ایدیلنلرك و محل آخردن کلوبده موقتاً براقیلانلرك
و محل آخره کیتك اوزره یولده نه قدر ارمنی بولندیغنك موضحاً نهایتیه ایکی کون ظرفنده ابناس ٩ سنه ٣٣٢ ناظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/72

- 176 -

ERMENİLERİN MİKTARININ BİLDİRİLMESİ

(شیفره)

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

..... عمومی

274 خصوصی

محمد

قضیه مهمه

(۱) ولایه داخله ایسه نه قدر ارمنی واردر . بولندقلری یرلی وبر مقداری کلمشدر . (۲) اسکاله ایله ولایتلی نره لرینه نه قدر ارمنی گوندیلمشدر وحالیه نه قدری قالمشدر (۳) ارمنیلرك نفوس اسلامیه یه نسبتاً قایچ نیسبتده اولدقلری قایچ کشیدر ، وزه اهالیسندن کرمسه واریدر ، وگرك اوزره شندوف ، رزی ، دیوه عنیه ، انتاکیه خدمتنده بولندقلری ولایتلی طائفه قطعیه جیدنده مظنهٔ سوء اشراداتی اشخاص معلوماتی وهیئتلری واحده نزد وبر صورتله اوراق گونده ایکشر (۴) نره لی ارمنیلر بالکلیه قطع وقمع اولنه رك استانبول وسائر محله لره نقل وتسفیر اولنمسی ایچون ایکشر (۵) نره لی ارمنیلرك دخی بوفراته توسط ایدیلمسی مقتضای عالیلرینه تابع ایسه ، اوراق

- 177 -

MARAŞ MUTASARRIFININ ERMENİLERİ HİMAYESİ

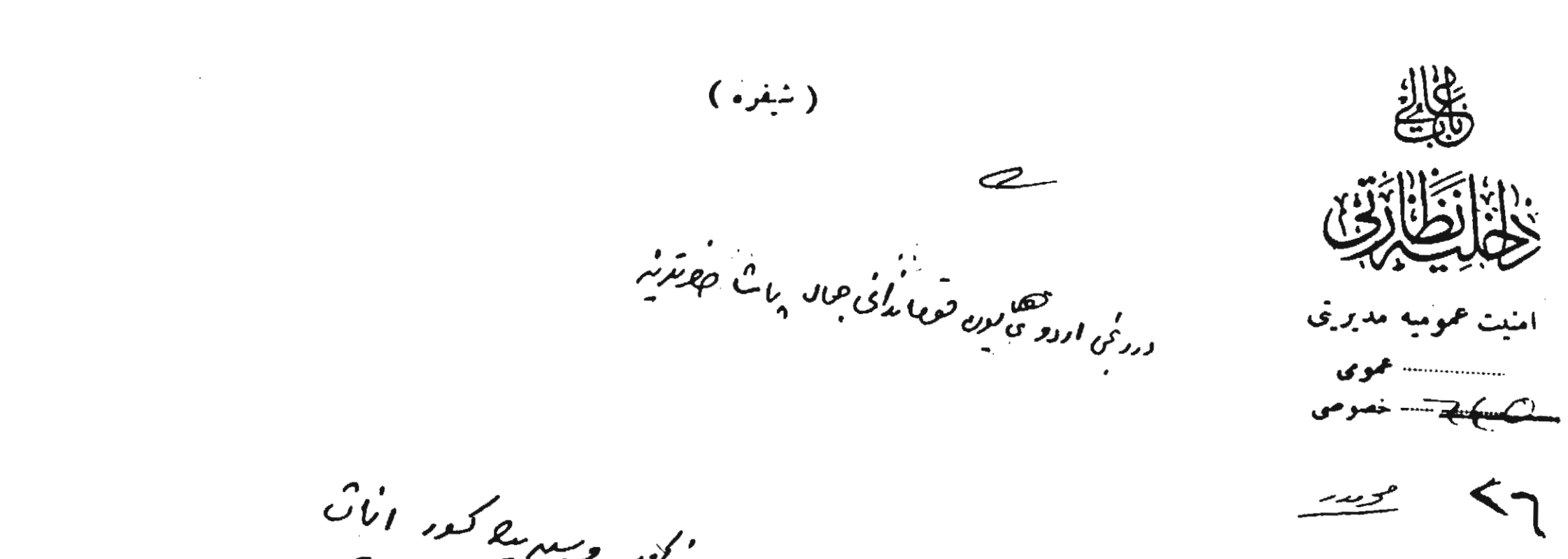

- 178 -

BALIKESİR ERMENİLERİNİN MÜNASİP KÖYLERE DAĞITILMASI

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/137

- 179 -

KİMSESİZ ERMENİLERİN İSKÂN VE İAŞELERİ

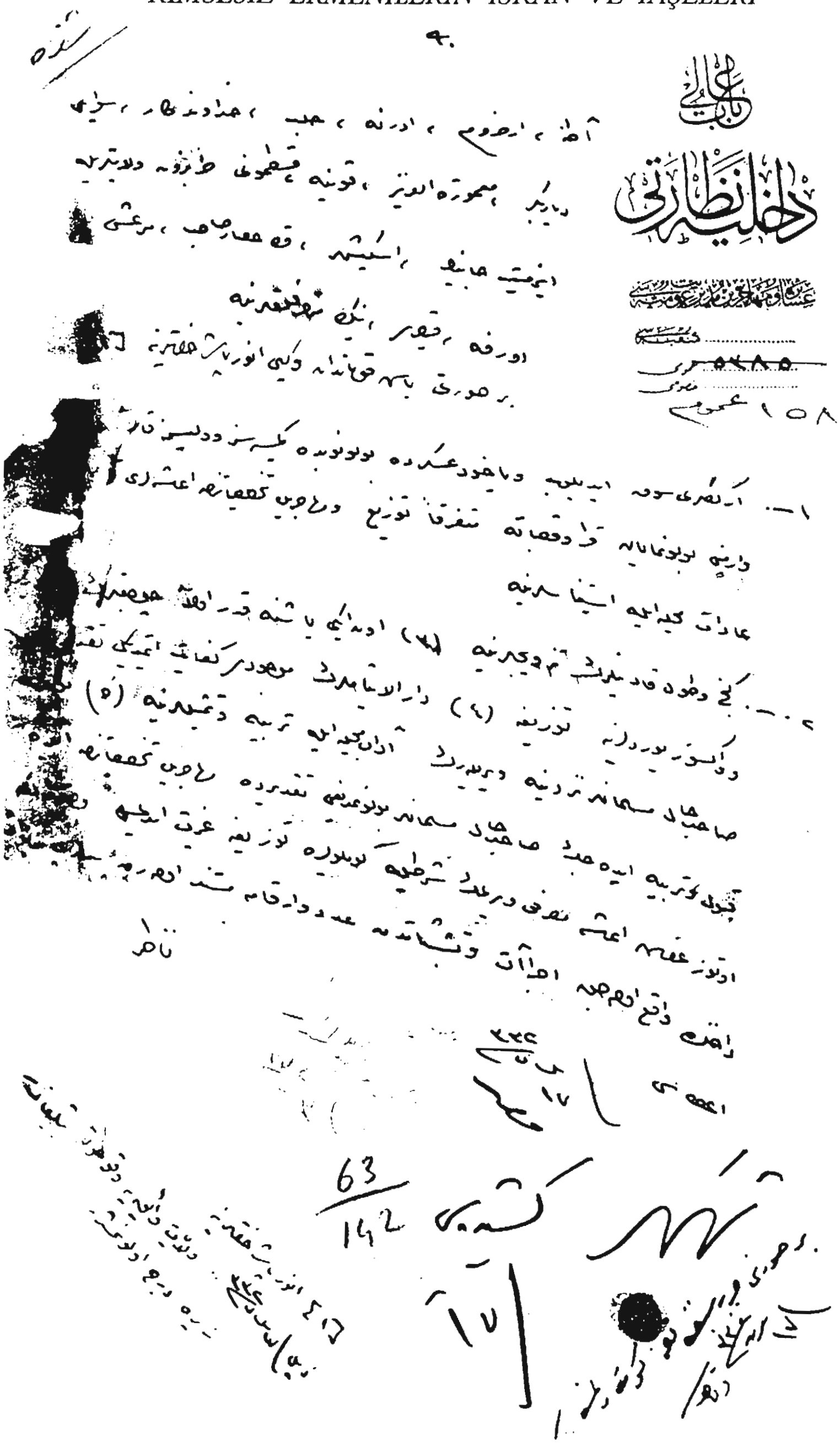

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/142

- 180 -

ERMENİ AİLELERİNİN TERTİP EDİLDİĞİ MAHALLERİN VE ECNEBÎ TÂBİİYETİNDE OLANLARIN BİLDİRİLMESİ

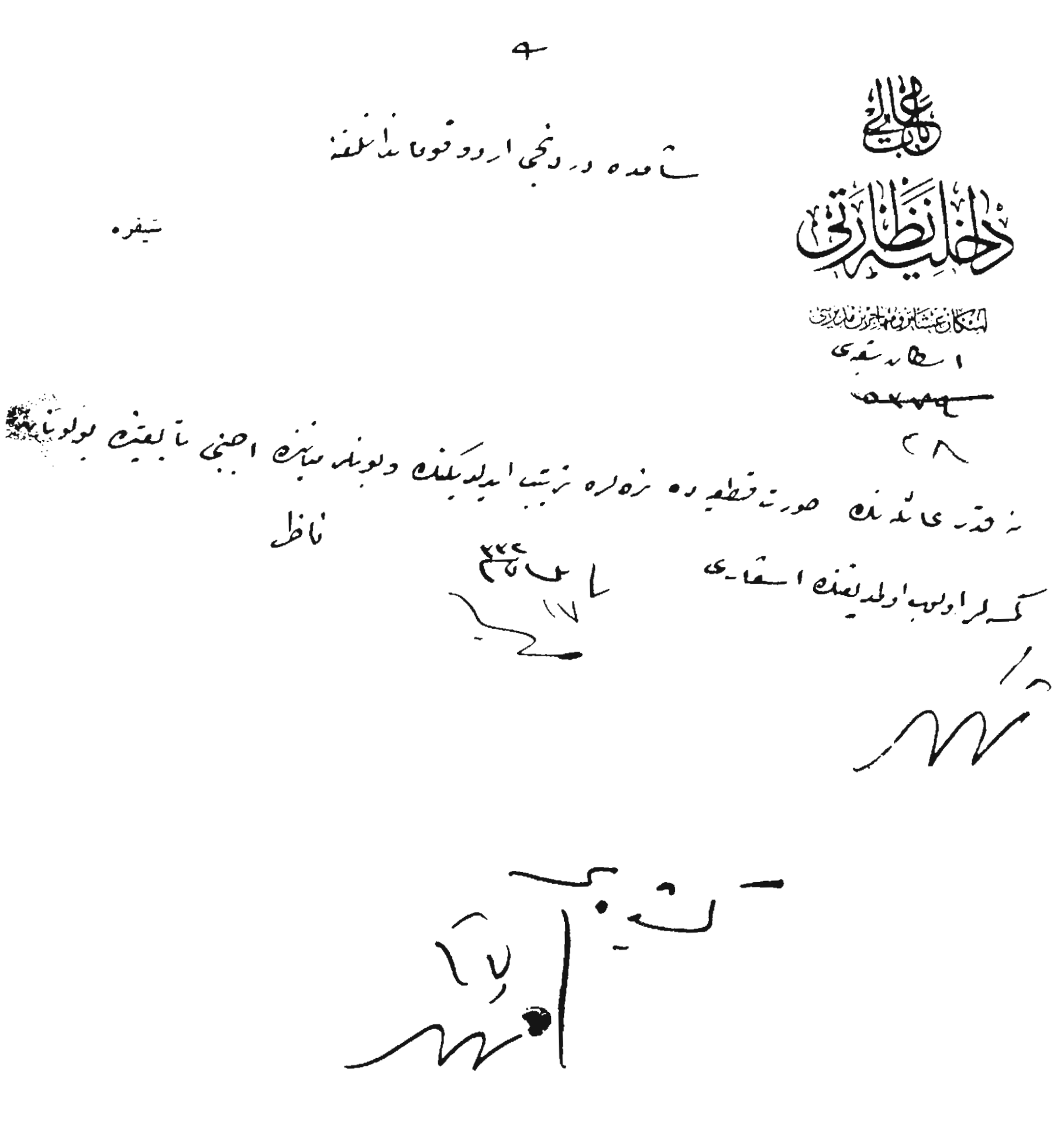

- 181 -

SEVKEDİLEN KATOLİKLERİN YERLERİNE İADELERİ

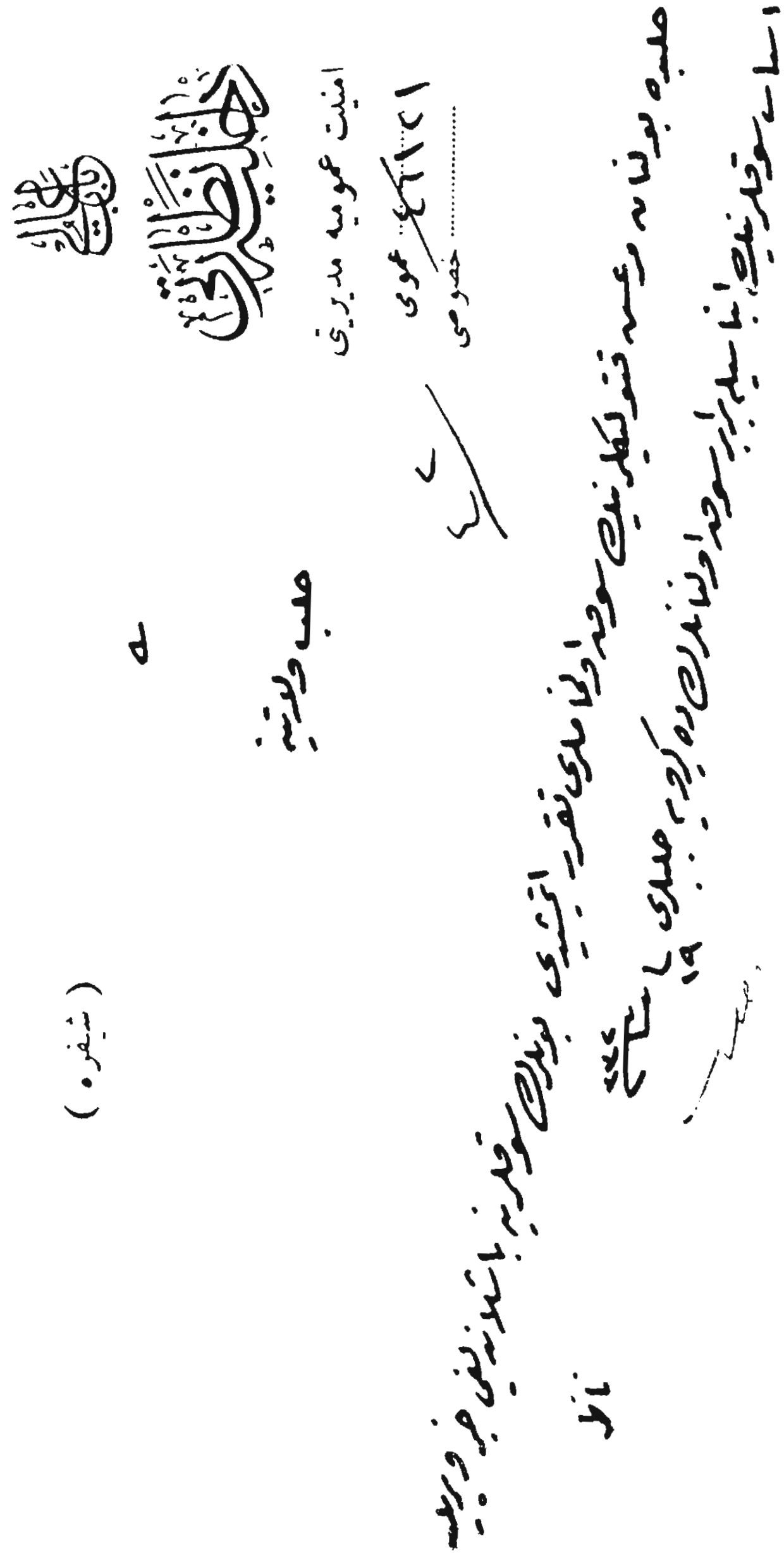

(شیفره)

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/157

- 182 -

TAHLİYE EDİLECEKLERİN YETİMLERİNİN YETİMHANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

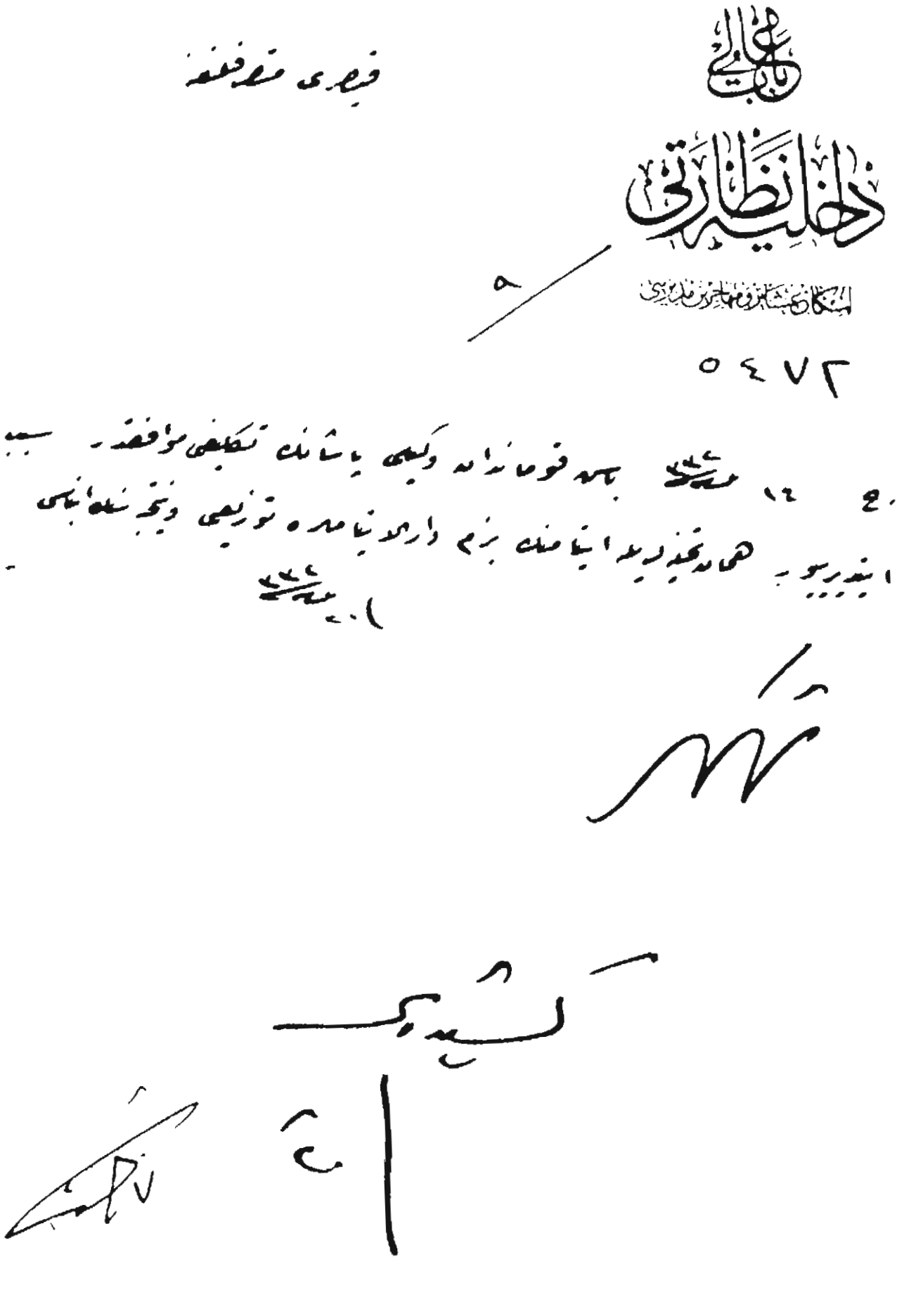

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/178

(شیفره)

حلب ولایتنه

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 63/306

(شیفره)

BOA. DH. ŞFR, nr. 63/307

EMVAL-İ METRUKE TASNİF KOMİSYONLARININ MALİYE NEZÂRETİ'NE İLHAK EDİLDİĞİ

BOA. HU, Kr. 109/3

- 186 -

HIRLAKYAN EFENDİ'NİN AKRABASININ MARAŞ'A İADESİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

٤٨١٢٤ عمومی

..... خصوصی

شعبه : ٢

(شیفره)

٥

حلب ولایتنه

مرعشه مبعوثی خرلاقیان افندینک مسکنه یه نقل ایدیلیه و مرعشه اعاده لری لزومی مکرراً تبلیغ ایدلمش اولان اقرباسنک مسکنه دن دیرزوره سوق ایدلمش اولدقلری ادعا اولنیور بونلرک خلاف امر دیرزوره سوق ایدلملری اسبابنک ابناسی و شاید کوندرلمشلرایسه

مرعشه اعاده لری باصرار ایتمشلر

ناظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 65/4

- **187** -

HALEP'TEKİ YABANCI ERMENİLERİN ZOR'A SEVKİ

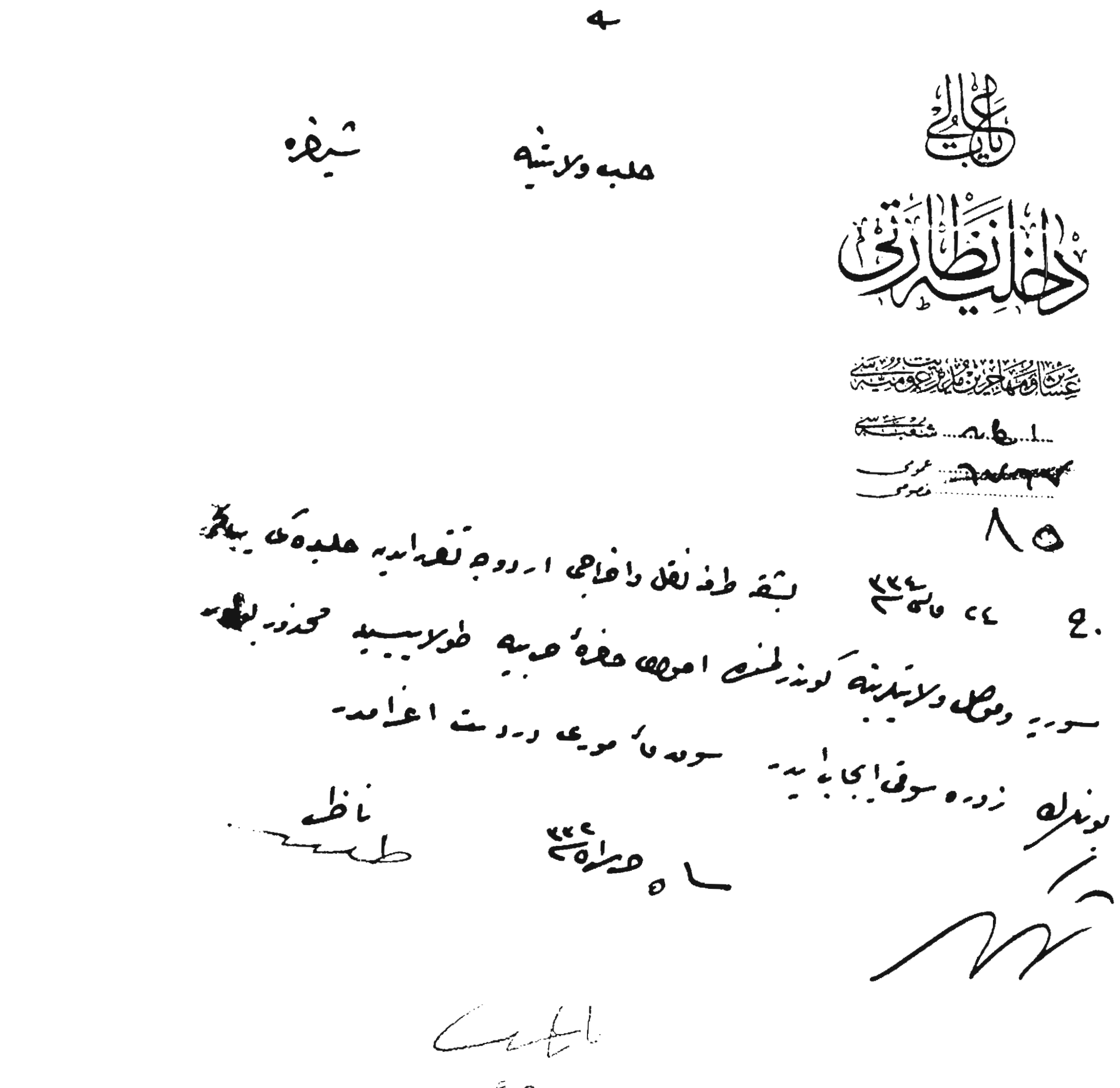

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

عمومی ٤٨٧١٤

خصوصی .....

(شیفره)

کوتاهیه متصرفلغه

ج ٩ حزیران ٣٣٢ . بحث اولنان ارمنیلر حقنده ١٢ حزیران ٣٣٢ تاریخلی تبلیغات عمومیه وجهله معامله ایفاسی

١٥ حزیران ٣٣٢

ناظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 65/101

- 189 -

RAKKA'DA BULUNAN ERMENİ KADIN İLE İKİ KIZININ HALEP'E İADELERİ

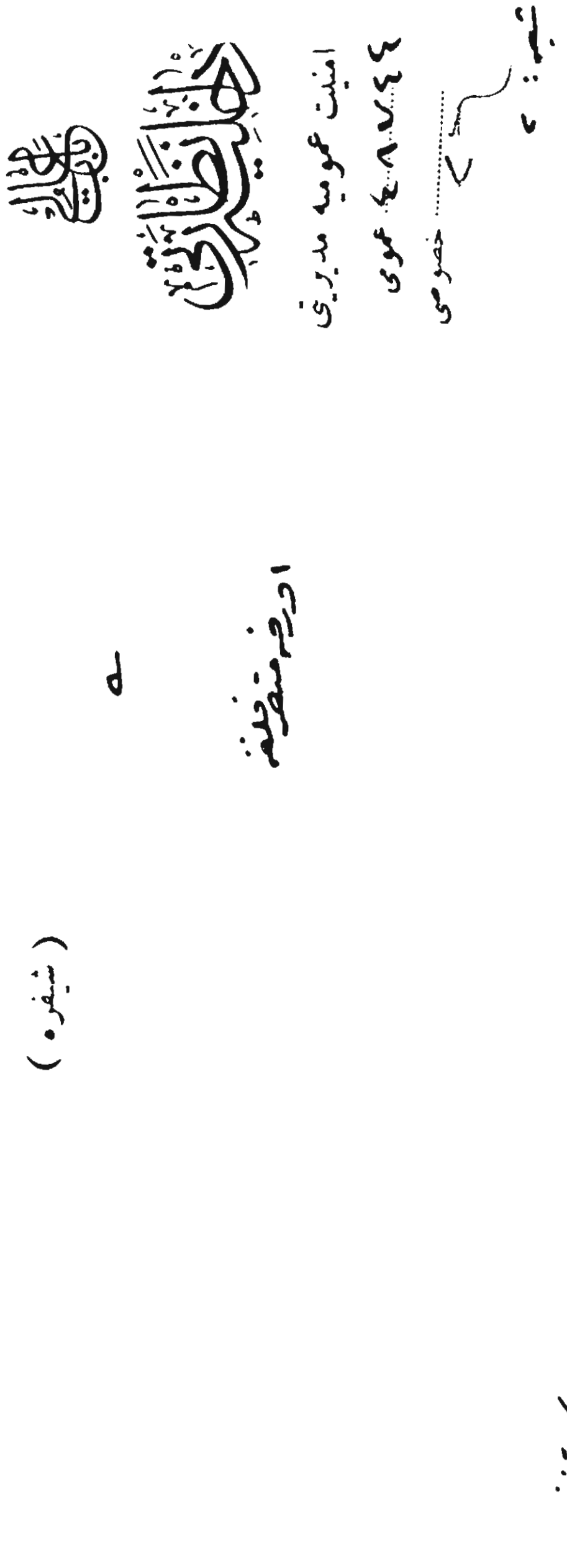

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 65/100

- 190 -

KONYA'DAKİ ZARARLI VE ÇETECİ ERMENİLERİN ZOR'A SEVKLERİ

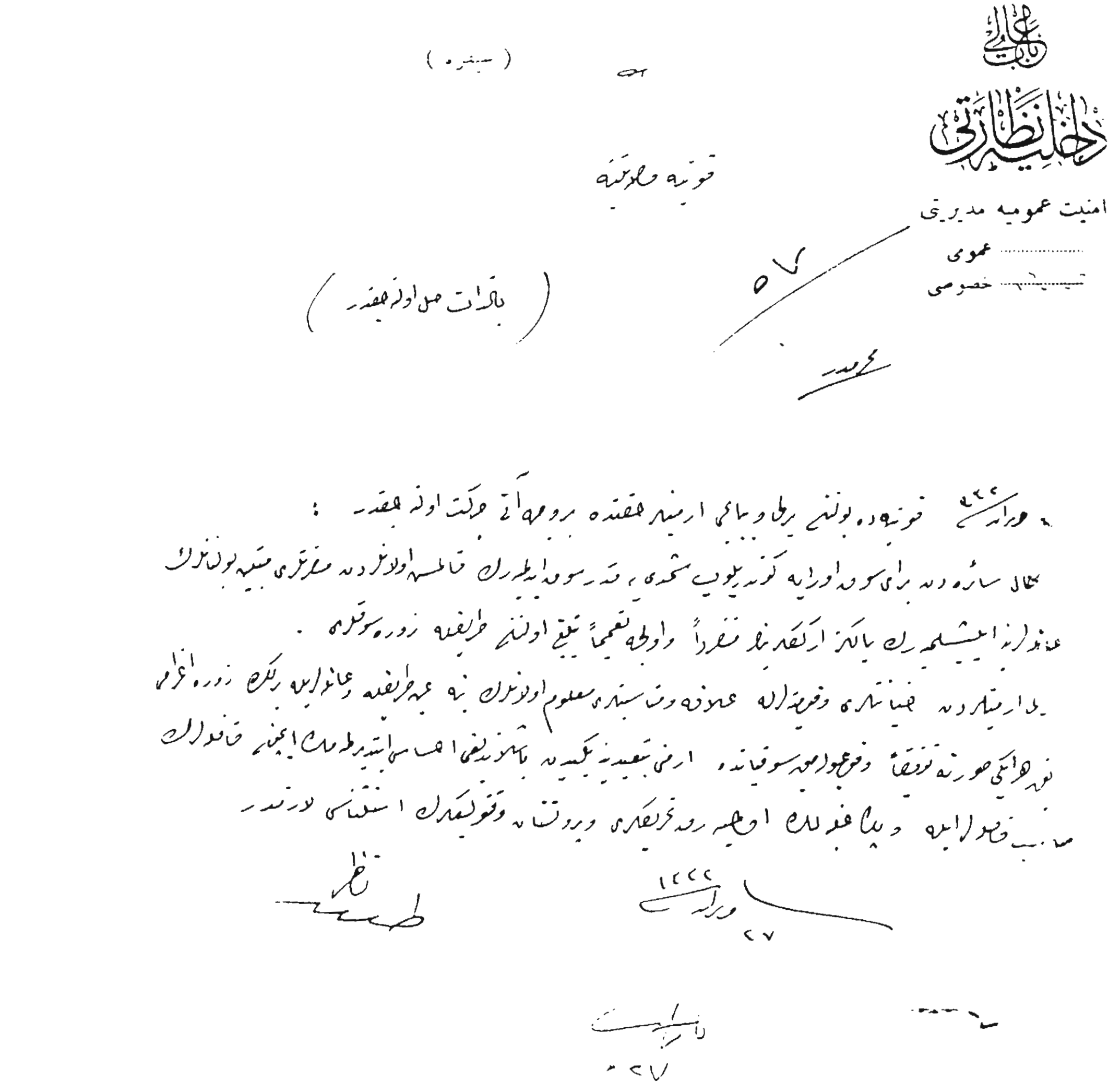

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 65/176

ERMENİ YETİMLERİNİN İAŞESİ

- 191 -

باب عالی

داخلیه نظارتی

عشائر و مهاجرین مدیریت عمومیه سی

شعبه سی

عمومی

خصوصی

حلب ولایتنه شیفره

ارمنی یتیملرینک ده اعاشه سی جمله تبلیغاتدندر تخصیصات

یوقدر کوندرلمک اوزره مقدارینک اشعاری

ناظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 66/229

- 192 -

ERMENİ KIZLARININ AİLELERİNİN YANINA VEYA
DARÜLEYTAM'A YERLEŞTİRİLMELERİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

..... عمومی

..... خصوصی

شعبه

(شیفره)

قیصری متصرفلغنه

ج ۲۱ [illegible] بیلدیریلن احوال و شرائطه نظراً بحث اولنان ارمنی قیزلرندن ابوینی
بولنانلرك ابوینلرینه توزیعلری و بولنمیانلرك ده شدیلك دارالایتامك مناسب بر محلده اسکانلریله
دارالایتام بناسنك مهاجرینه ایچون مسافرخانه اتخاذی مناسبدر .

[illegible] ۸ [illegible]

ناظر

[illegible]

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 68/95

- 193 -

ERMENİ ŞİMENDÜFER MEMUR VE MÜSTAHDEMLERİNİN İZİNSİZ OLARAK BULUNDUKLARI YERLERİ TERKETMEMELERİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

قلمی

عمومی

مخصوصی

(شیفره)

ادرنه	ولایتنه	دیار بکر	ولایتنه	بولی	متصرفلغنه
~~ارضروم~~	»	سوریه	»	جانیك	»
آطنه	»	سیواس	»	چتالجه	»
انقره	»	طربزون	»	زور	»
آیدین	»	قسطمونی	»	~~حصیر~~	»
~~بنلیس~~	»	قونیه	»	قره‌سی	»
~~بصره~~	»	معمورةالعزیز	»	~~قدس شریف~~	»
~~بغداد~~	»	موصل	»	قلعهٔ سلطانیه	»
بیروت	»	~~وان~~	»	منتشا	»
~~حجاز~~	»	~~یمن~~	»	تکه	»
حلب	»	اورفه	متصرفلغنه	قیصری	»
خداوندکار	»	ازمیت	»	مدینهٔ منوره محافظلغنه	
		اسکیشهر	»	قره‌حصار صاحب متصرفلغنه	
		ایچ ایل	»	کوتاهیه	»
				مرعش	»
				نیکده	»

[illegible]

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/62

- 194 -

MUSUL'A SEVKEDİLMEK İÇİN İZMİR'DEN GÖNDERİLEN ERMENİLERİN NEREDE BULUNDUKLARININ TAHKİKİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

..... عمومی

..... خصوصی

(شیفره)

ه

قونیه ولایتینه

سعه : ٧ [illegible]

دیاربکر طریقیله موصله سوق اولنمق اوزره مقدما ازمیردن قره حصاره واورادن قونیه یه کوندریلن و ١٢ کانون [illegible] تاریخلی

تلغرافنامه لرنده یوزانطه یه سوق اولندقلری بیلدیریلن ارمنیلرك نره ده بولندقلرینك تحقیق وانباسی

[illegible] ٢٢٢

ناظر

[illegible]

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/58

- 195 -

ZARARLI OLUP İHRACI GEREKEN ERMENİLERİN MİKTAR VE İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

شعبه عمومی ٨ - ٢٧/٢

خصوصی

(شیفره)

طرابزون ولایتنه

٢٨ [illegible] ١٣٣٢ شمدیلك ارمنی سوقیاتی تأخیر اولندیغی جهتله بیان اولنان ارمنیلرك قافله حالنده اخراج و سوقلری موافق اولدیغی حقیقتده
بونلردن بالتحقیق اشخاص مضره دن اولملرینه بناءً اخراجلری لازم قلنلر [illegible] اسامیسنه و مقدارلرینه سریعاً اعلام

[illegible] ١٣٣٢

ناظر

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/86

- 196 -

BEYAN OLUNAN ERMENİLERİN GİTMELERİNE MÜSAADE OLUNMASI

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/196

- 197 -

KİMSESİZ VE MUHTAÇ ERMENİLERİN İAŞESİ

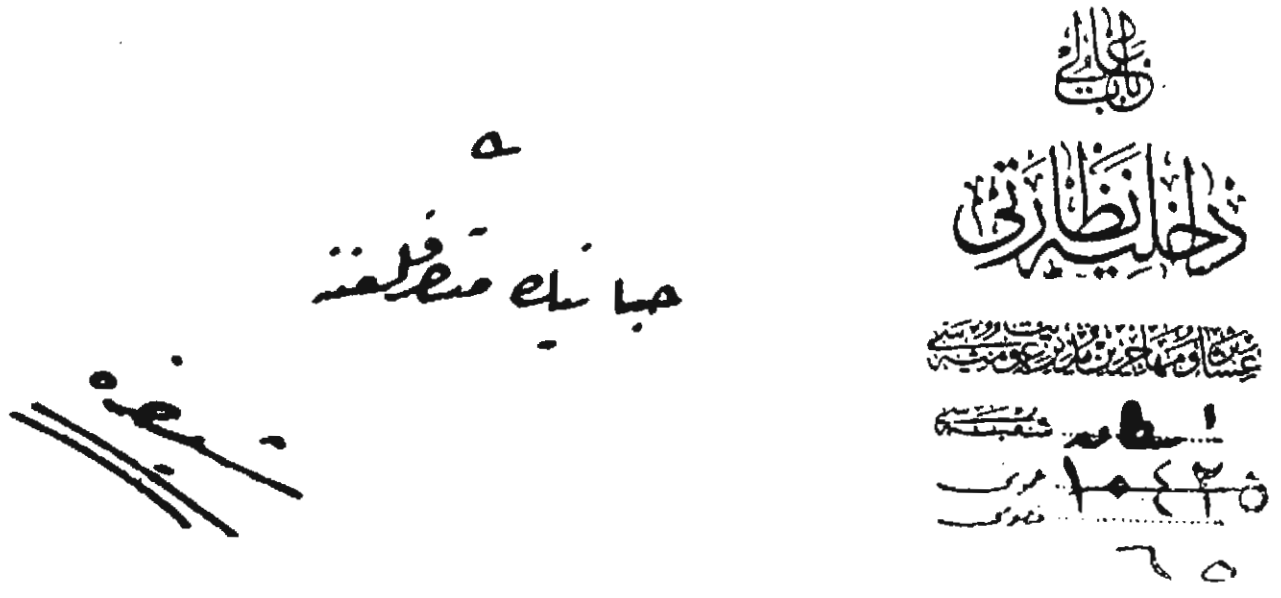

- 198 -

İHRAÇ EDİLEN KOMİTECİ ERMENİLERİN FAALİYETLERİNİ GÖSTEREN BİR DEFTER GÖNDERİLMESİ

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

٥٤٧٨٢ عمومی

١١٤ خصوصی

(شیفره)

آیدین ولایتنه

قومیته‌لره منسوبیتلری وضابطه‌جه فنا طانتمالری طولاییسیله اورادن اخراج اولنان ایکی یوز اللی ارمنینک اسم، صنعت وهویتلری ایله درجهٔ فعالیتلرینی محتوی بر دفترک ارسالی [illegible]

ناظر وکیلی

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/250

- 199 -

ÇANAKKALE'DEN ÇIKAN ERMENİLERİN DEĞERSİZ MALLARININ DAĞITILMASI

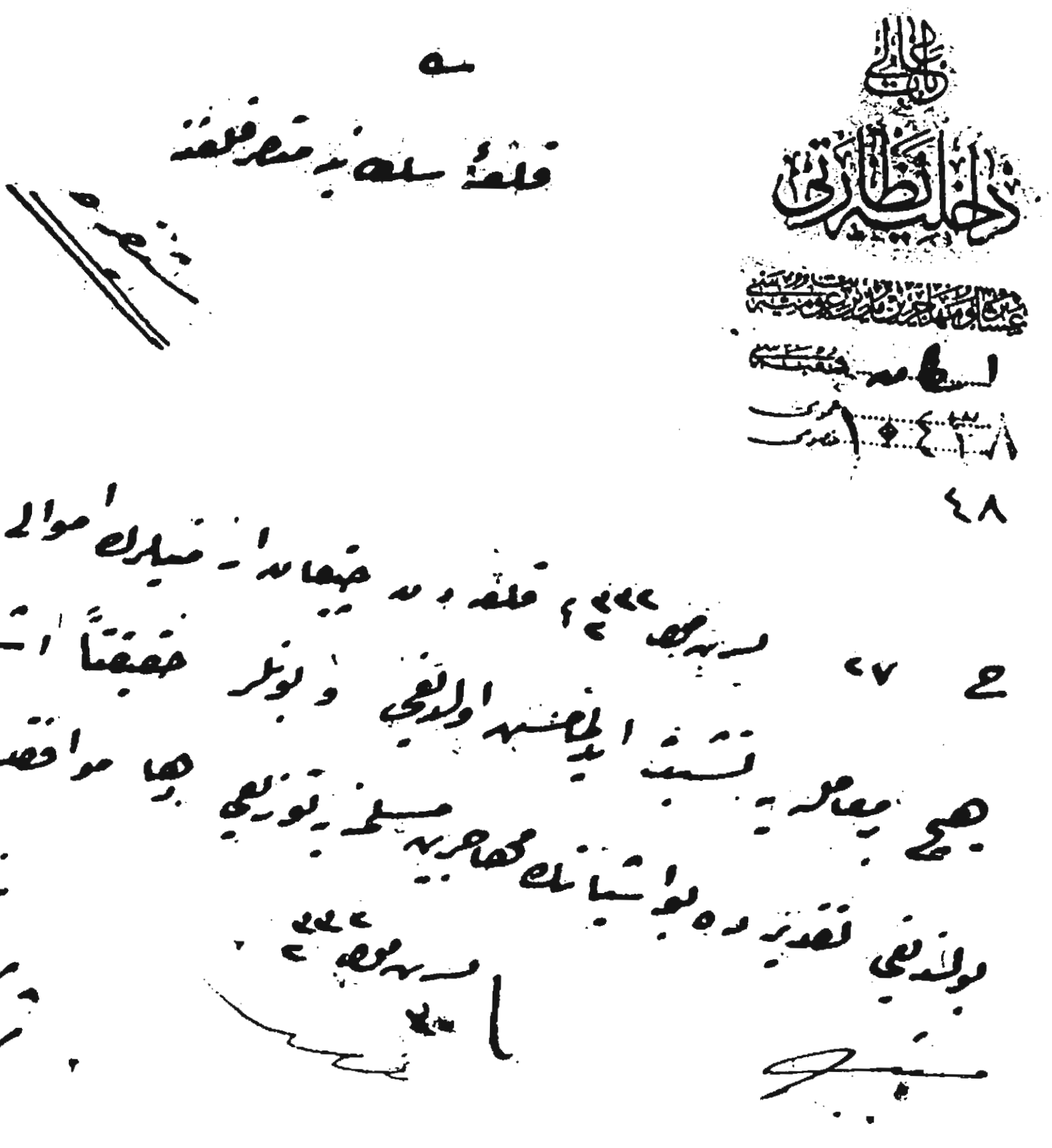

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 69/252

- 200 -

İZMİR'DEN GÖNDERİLEN KOMİTECİLERİN MARAŞ'A SEVKLERİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 69/260

- 201 -

KOMİTECİ ERMENİLERİN İZMİR'DEN ZOR'A SEVKLERİ

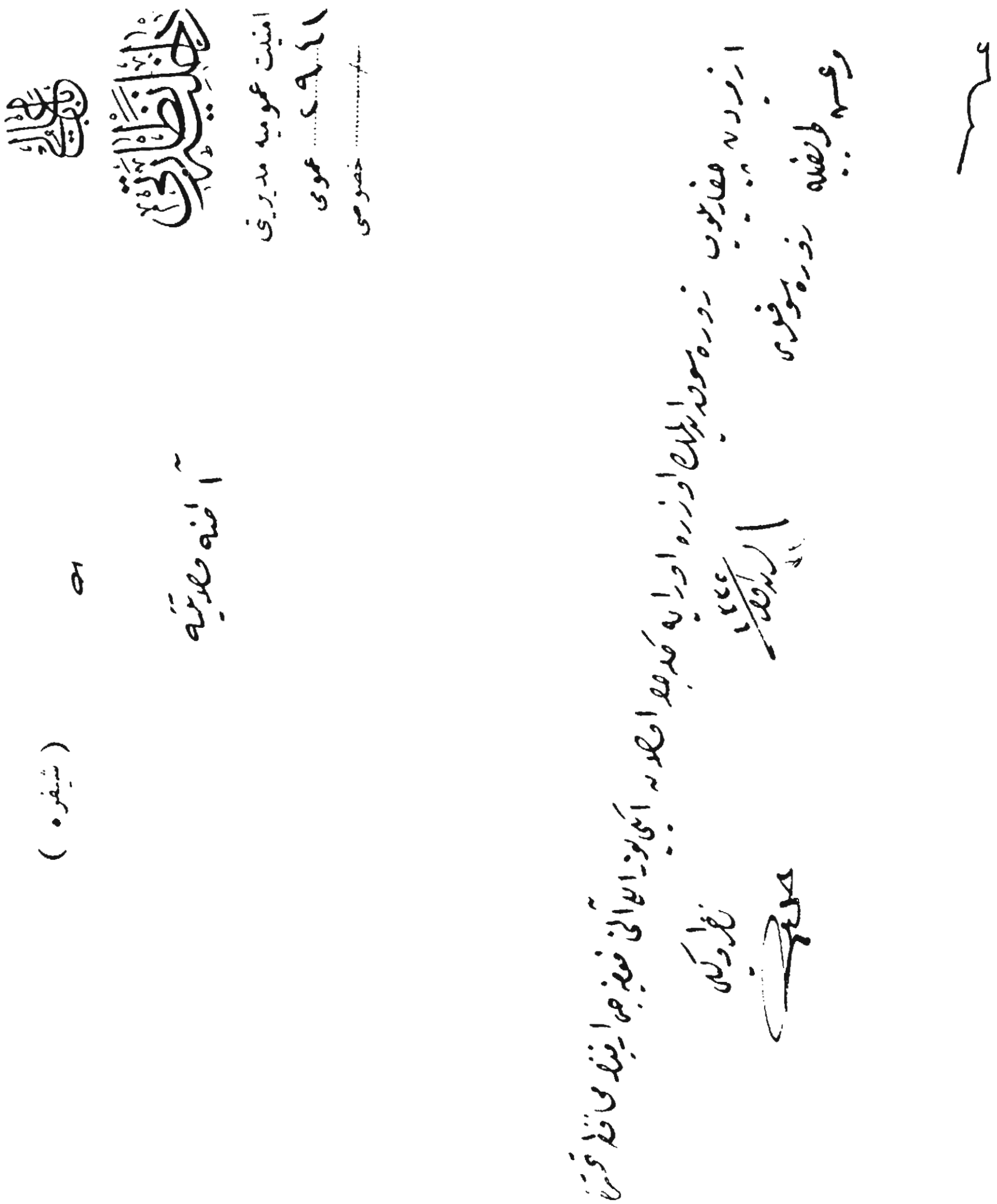

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 69/262

- 202 -

SEVKEDİLECEK ERMENİLERİN NERELERE GÖNDERİLECEKLERİ

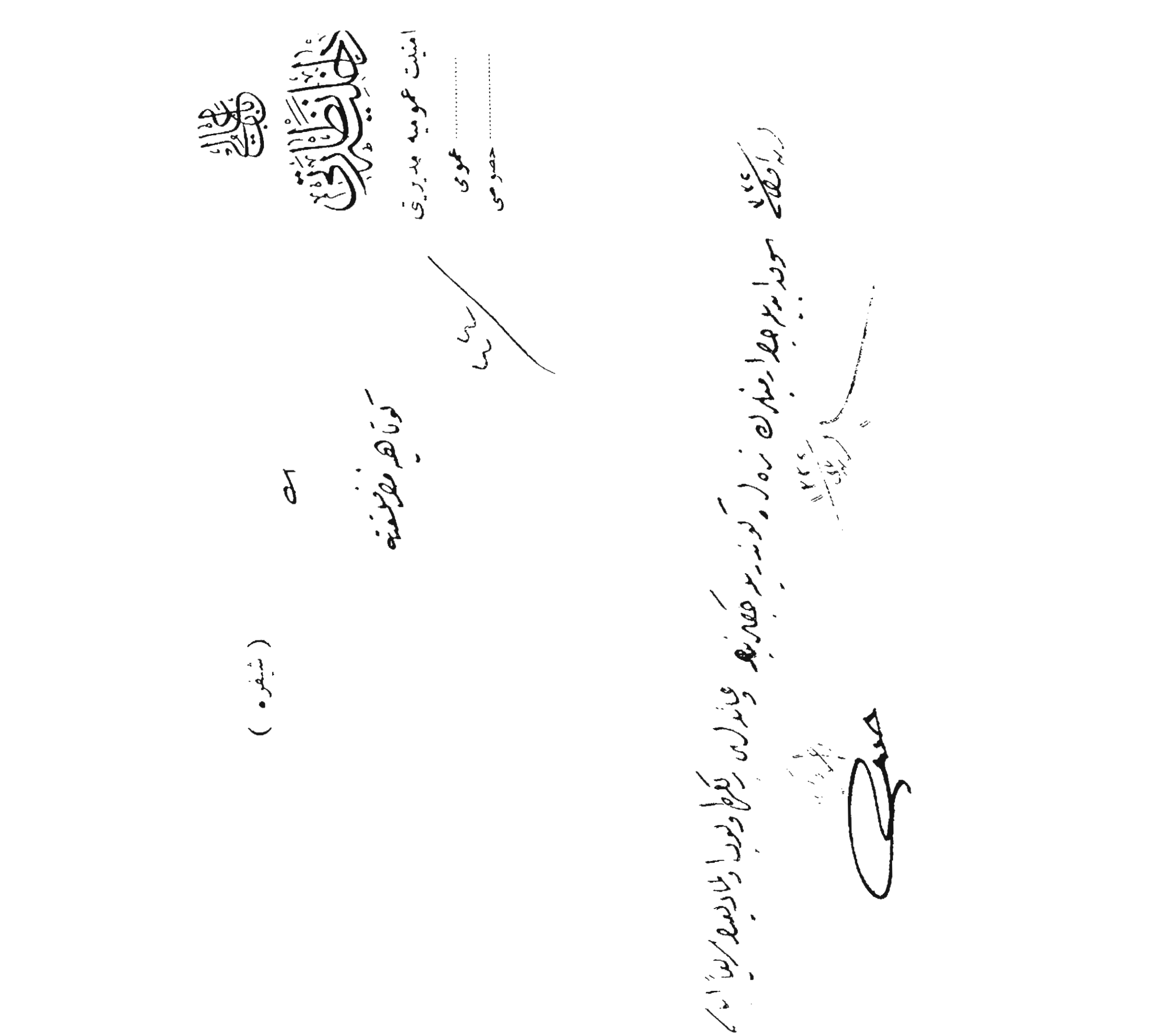

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 70/6

- 203 -

YOZGAT'TAKİ ÇIPLAK SEFİL VE YAKACAKSIZ MÜLTECİLERİN İHTİYAÇLARININ TEMİNİ

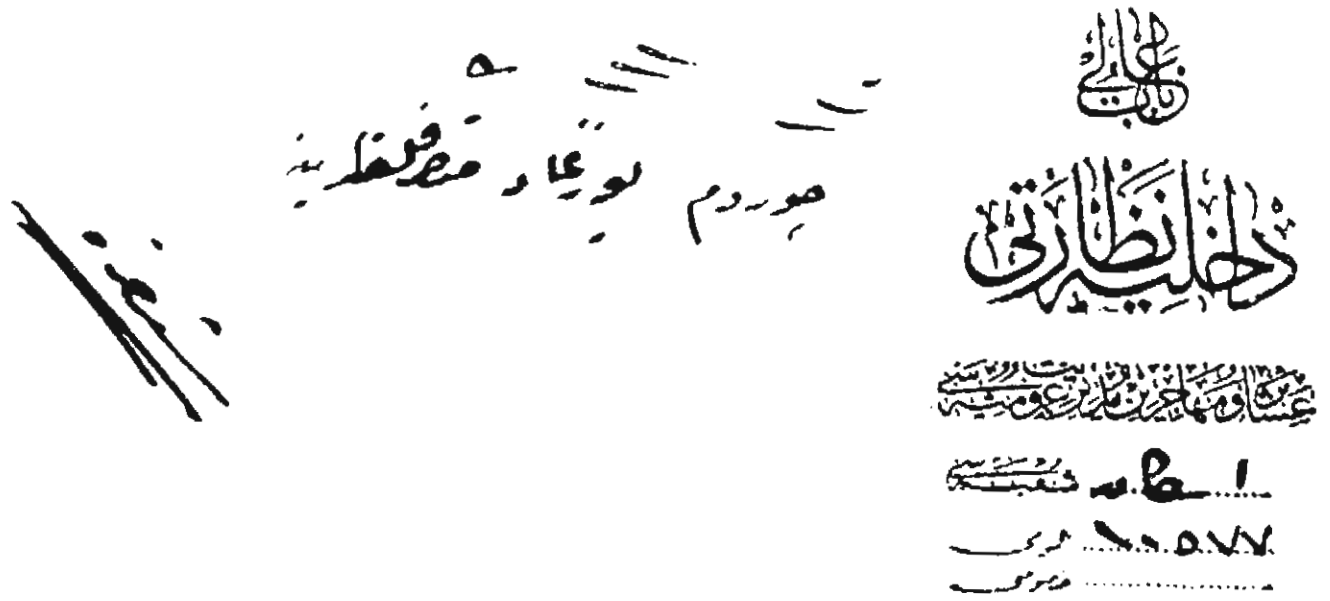

باب عالی
داخلیه نظارتی
اسکان عشایر و مهاجرین مدیریتی
۱۰۸۵۵
۴۶

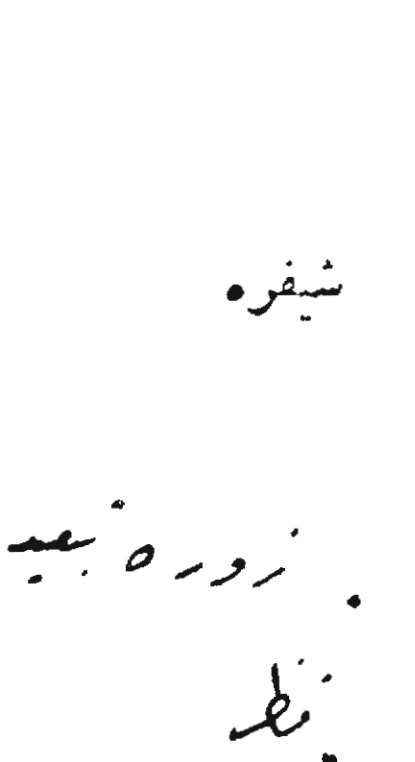

- 205 -

ERMENİLERİN TEHCİR NEDENLERİ

محمد حسن

مجله وثائق

« ... فوق ترین آثار و مکان اختراعی » عنوان ایده راجع نظارت جلدی نوشته شرایط ارزنده نفیس

مجله سلطنت

۱ — مشهور چه نویسنده « آثار ایشان » ت صاحبه خاطرات نامیده گذشته البته بایسته اولدیغی برگذشته
بفصل صورت نوشوی « مجله ۷۰ » « آثار ایشان » نیز خاطراتنده چه زیاننده ، چندن فعالیته وابقای
ایتکاری قلمدوه بلوریوا کب ایلکده ده .

۲ — فقطای دلاکوسی « غالیجه » ت ۱۸۹۸ ده چاپه تقدیم ایتدیکی لوکونت « مجله ۷۲ »
ارسیاره عائد قسمنده ایرن آثارنه دقت نیکوی و « اجمالیه » سیوده « زیاننده وارن مکاتبانه یاسنده
تعقیب ایتمه مخاصده ، فقطای ایرن مطالعه مجلده ده خیلی زحمات خادم اولمقده زیاده سیاست ایله
استعمال ایتمه مجبوریتده قالمه ده ودوز بیلمکده ده وارن آثار فارسی کبی نادر انکاری بی پروا ایتدیکی
دیار اجنبیه « غالیجه » ایرن آثارنه کب ایتدیکی ده ویرکه « ارسیاره قیاسنده نقطه مکتابات قدیم
استفاده نکاره تاکید ایتکده بو سنده ویرکه کویا اشتال ایله سلطنت رشیاره نقطه بتکلف ایرن سنده
بیک زیاده ده کویا لفوز برخنه لفز ایتمشلر ده . برحرکت سنده ویکاره رشیاره وارن مطالعه ایله سلطنت اجنبیه
برلشه اختلاطی فهیزده ده .

۳ — بالقاره جزئی تعقیب « خاتشفوزیه » فهرستنه تنزیل ایتدیکی بیاناره ده بیک مبنا « مجله ۶۱ »
مندرجه بریاناره ده اوزیاره حکمتمحاز علیهنه بیاناره ریاخانه ده قوتیه زیاننده وشهرت ایله
ایده حکمه فعالیته کب ایلکده ده .

۴ — نیس روسیه قونسلوسنه « کاوه اودنخ تاریخی زیری « مجله ۷۷ » مولفی اشوه ایرن ده بیکی
دولتنک شتابه دقت جولانه ریده وارن اخذ « مجمع اوروپه » خاتشفوزیه ت « دولتنه نکره ذاهنده صورت دائره
ایرن فعالیته « دیکه حکمتمحاز نکره حضرت سلطنت کاوه ویرکده ده . نتیجه « ایشیدی ایله بیکده بریتانیک
اعضاسنک داخلی بولنیز مجلسنک تکرار اداره سوسه « سنده ه فائده بر تشکیلات بیکی قوتیه بوزه تمالی فهیزده
وسکرنوزغوده انتظام بیلمکده ده . بالخاصه خاتشفوزیه مجلسنه داخلی بولنان اعضادن قریه قرآن مجلسنه فاصله اوچیده ده
برعوشه قدر بیلمکده نادیه بولنده ده . بونه ضروریه مجلسنه نکره نه بیلمکه تبیین دولنده شوه بیک اوچ بیک سنه زیاده
وارن سلطنت اولدیغی ظنه ایلکده ده . بوکونکه قرعوزیه وقوعنک ظهوریدن اوچیده بوزه کله « خاتشفوزیه

٥

صحیفه وثائق

غرویر قلمی « نه کوندرلمکده و قلم مذکورجه « بوجره طاشناقسیت هیئت عالیه‌سی « مقصد ازکوره صرف ایدلمکده‌در » دیور
بتلیس روسی قونسلوسنک ١٩ سرین ثانی ٩١٤ تاریخی و « ٦٢ » نومرولو دیکر بر راپوری : بونده مومی الیه قونسلوس
طاشناق‌ن قومیتنک تصرفاتندن بحث ایدیکی حرده‌ده « طاشناقسیونه جمعیتی قارقارده قتل اولنان ایکی ارمینک انتقامنی
مسلمانلردن آلمق و مملکتده قاریشیقلق چیقارمق ایچون فرصت بکلدیکنی حکومته بیلدیریور .

٥ — چیزلرک صورت تشکل و اداره‌سی حقنده قومیتلرجه ترتیب و شعبانه ارسال اولنان تعلیماتنامهٔ داخلی « صحیفه ١٣١ »
١٩١٠ تاریخی ارمنی اختلالیدر . طاشناقسیونه قومیتی قدرلره عائد تعلیماتی داخله اللی سکز ماده‌دن عبارت اولوب مواد
عمومیه ، چیزلرک وظائفی ، هیئت اجرائیه‌نک وظائفی ، وزنه‌دارک وظائفی ، سلاح محافظنک وظائفی و جزا حقنده
احکام و تفصیلاتی محتویدر .

٦ — طاشناق اختلال قومیتی هیئت فعالیه‌سنک نظامنامهٔ داخلیسی « صحیفه ١٣٤ » اشبو نظامنامه بر وجه آتی
فصول حاوی و ٧٤ ماده‌دن مرکبدر . تاریخی ٢٤ ایلول ٩١٥ اوه‌رن — فنسه :
مقصد ، اعضالق و تشکیلات ، وظیفه و انضباط ، اختلال مجلس رؤسا ، تالی قومیت مجلس عمومی ، تشکیلات عمومیه
علیهنه ایقاع اولنان جرائم ، حکم و مجازات ، اعتراض علی الحکم .

محمد مشیر

وثائق

اورفه‌ده تل‌القطور جوارنده‌کی مؤسسه ایتامخانه‌سنک مدیری اولان موسیو لسلی ارفه عصیانی آره‌سنده ارمنیلر ایله
برلشمش وحتی کندیسنک عصار بالذات قوماندهٔ ایتدیکی ده تحقق ایتمشدر. مؤسسه‌سنده‌کی ارمنیلر ایله برلکده تسلیم اولدقدن برایکی کون
حکمره حسن ایتدیکی عذاب وجدانیدن طولایی اوله‌جق‌که زهر ایچیرک انتحار ایتمش وصورت فرحیسی آتیده محرر ورقه‌یی ترک ایتمشدر.

// صوک وخیم

شخصمدن بشقه اورفه‌ده هیچ کیمسه وبالخاصه کونزلر و ایعارت فامیلیلری هیچ بر صورتله مسئول دکلدر. بونلر بایدیغم شبهٔ قاریشمامشلردن
ایچیکمی اولکی میسیونرخانه‌دن کیزدم. ارمنی اختلالنه دخل واشتراکم اولمدی. فقط اختلال بنده سوروکلدی.

ی. ه. لسلی.

بالاده‌کی ورقه مستر لسلی‌نک خط دستی ایله یازلمشدر.

اورفه آلمان خسته‌خانه‌سی دوقوزی
دوقوز
ارمناق

اورفه‌ده آلمان خسته‌خانه‌سی مدیر ثانیسی
یاقوب کونزلر

//

محمد علی

وثائق

Armenia"

"The Encyclopedia Britanica" نك ارمنی کلمه‌سی حقنده ویردیکی ایضاحات
میاننده ارمنی احلاله دائر معلومات مفیده مندرجدر. تفلیسده و اوروپا پایتختلرینك برچوغنده غزته‌لر و هجویه‌لر
نشری مقصدیله جمعیتلر تشکل ایتدی. خنچاقیستلر مثللو جمعیات خفیه دها بیوك بر مقصد اختلالجویانه ایله تأسیس ایتدی
ولایات شرقیه کوندردکلری مرخصلر فعال پروپاغاندالرده بولندیلر. اشخاص مذکوره اوزالره اسلحه و مواد مشتعله
ادخالنه غیرت ایتدیلر. ترکیه‌نك سوء اداره‌سندن متولد حادثات عادیه‌یی اوروپایه قتال فجیعه صورتنده کوستردیلر. حرکات
اختلالیه‌یه بعض پك کنج اولان کمیسه‌لر اشتراك ایدرك نیهلیست اساساتی دائره‌سنده قومیتلر تشکیل ایتدیلر. ارمنی رهبانی
طرفندن بونلره مخالفت ایدلدی الخ.... منفعت شخصیه مستند امللری اکثریت اهالی طرفندن عدم قبول کوردی. مرخصلر
اشخاص قارشی سوء قصدلرده بولندیلر. تهدید مکتوبلری یازدیلر الخ..... بو قومیتلرك تشویقاتی نتیجه‌سنده ظهور ایدن وقایع
معلومه‌دن بحث ایدیکی صره‌ده "اسلاملرك اکثریتك ارمنیلری حمایه و صیانت ایدکلرینی" بیان و تثبیت ایدیور.

محمد طاهر

وثائق

قفقاسیه ده طبع و نشر اولنان و ارمنی گوکللی رؤسا و عورتی فطوغرافیلرینی حاوی بولنان

Volontaire Armenien نام آلبوم

اشبو آلبومک مقدمه سنده ارمنی گوکللی آلایلرینک زهورتله تشکل ایتدیکندن و قسم اعظمی عثمانلی صفتنی طاشیان بر طاقم کسانک دولت علیه علیهنه بسله دکلری مقاصد خائنانه دن بحث ایدلمکده در . آینده کی فقره بالخاصه شایان دقتدر :

« انتقام ساعتنک چالدیغنی بتون ملت اکلادی بوکبی مرحلتلر هر زمان تاریخده تکرر ایتمز بنابرین ارمنیلر استطاعتلرینه کوره ترکیا دولتنک محوینه چالشملیدرلر . »

۵

وثائق

قاعده تشکیلات اردو فرماندهی شوروی پیاده مورخ ۷۵ سرطان ۱۳۲۴ تاریخی تحویل فرماندهی :

" ... اینست اردوی ایران و عراق باید وظایف آینده خود را بالزوم مساعدت با ملت عقده نیاز قرار داده
جوجه تقویه تکنیک بقایای یکصد و شصت هزار سپاهی که در جبهه و قشون عراق است بر گردن نوکران انگلیس قرار گیرد ...
باطاعت انتخابات یکصد و سی و سه کنجاید ایران و اردوی ایران و عراق متفقاً بوظایف اشغالی اسلامی و قشون عراق
وارد آیند ... از اینرو خوشبختی ازدواج ملت ایران و عراق بوظایف اشغالی خود و خاتمه جنگ جهان وطن
این مساعی جلیله قرین اید اسعاد و اعانت ایزدی ..... عاقبت از اینرو ایران و عراق از زوال استعمار
خوف و خشیه انقاذ یابد. بوجیاره طالبین انسانیت جهانند تا سایه نکبت و وبال بجوره متفقین و بالنتیجه
ایران و عراق از بین برود. "

شرح بازدید ۲۷ سرطان ۱۳۲۴ تاریخی و ۵۸۰۷ از دولو تحویل فرماندهی :

" ... فیاضاید بسه کلیوزه غربی کلیسه قویاره کوهی و بلند جوانرود کی اسلام قوماندانی عسکر و اداری
اولدیغی یاپیلوره قدر اسلام شهید ایلسه و بتاقلی قوجه بجوره ایدیلن سالدی غصب اولنمشدر .....
اولدیغی یاپیلوره اوجوز قدر اسلام شهید ایلسه و بتاقلی قوجه بجوره ایدیلن سالدی غصب اولنمشدر ..... بوراده بشقت
شدیده قدر یاپیلوره تحقیقاتده بو حواله یه بزه اوقوز اوجی کوی اداری یرلشه ایلسه ..... بوراده بشقت
محله یاپیلوره تحقیقاتده وجله شبانه اولجی اوزره یاپیلوره یوزلرجه سلحانه کوی مقابل ایدیلن قیرغینه طوقوشمه
ایکنه کندیلری برانسانیتلرانه سلاحلرنه مقابل ظلم و تعدی قارشه وارمشلردر . "

سنه یمی قفقاسیه نزل اردوی قوماندانی بیلوا حاکم باشانه ۱ قارداش ۱۳۲۴ تاریخی زیرنامه :

" ... اراضی مسئولیتدن آزاد اولنه و الویه تلافات فوقالعاده استعمالنه ایدیلن بشیلرکی جوجقلرنه قدر وشکنه کی
اعیارنه قدر الدیغی سلحانه اولدیغنه کیمسه سوکلریلن یاپیلوره کوزلرینی اویاره قشون علم ایتکلری وبالنتیجه
..... "

(قوجوغان ایرلر روس تبلیغات ایرلره) تابعدر .

ازبکستان ، ارضروم قاضی وجوار کوهلرنه ایدیلن فجایعی اوقدر عالمه کی کوزلرنه حقوق انسانیت
کوچلی اولدیغی وقتی آغلاشدر . بوکوره وقتی اوجیق نفوسلری یاپیلوره ، اتباعیاپلره ، انقاذ ایدیلره والبته
رضاسیله تحت قبضه کوستریلوره . "

٥

وثائق

تقویم وقایع ١٩ کانون ٣٢٥ نوروز ٣٤٢٣

مجلس مبعوثانده تهجیر وقوعاتی حقنده‌کی استیضاح مذاکره‌لرنده موسه مبعوثی الیاس سامی افندی حادثات واقعه‌ده نفوذ مأمورینی
سوء استعمال ایدنلرک کمال عدالت و شدتله تجزیه‌سی لزومنی بیان ایتمکله برابر وقوعات مذکوره‌نک نه سببله تحدث ایتدیکی تحقیق
ایتمک لزومنک ده اهمیتله نظر دقته الینمسی اقتضا ایتدیکنی و ٣١٢ سنه‌سنده ارمنی قومیتلری طرفندن ترتیب ایدیلن وقایع
اختلالیه اثناسنده علمانک نصایح دینداراننه و عالیجنابانه‌سنه اتباع حکمت ایدن اهالی اسلامیه طرفندن کندی دائره انتخابیه‌سی
داخلنده هیچ بر ارمنینک حضور و راحتی سلب ایدلمدیکی و وقایع اخیره اثناسنده تعصب دینی ایله حکمت ایدلدیکی حقنده‌کی
ادعالرک مردود اولدیغی و موسه مبعوثی پاپاسیان افندینک سفربرلکک بدایتنده کندیسنه « صوک زمانده ارضرومده
عقد ایدیلن قونفره‌ده ارمنیلر ایچون داخلده تمامیله بیطرف قالمق ، حدودده روسیه‌یه مسلحاً معاونتده بولنمق خصوصاتنک
اختیاری فقط روسی استیلا و اشغالدن صکره مکلفیت عسکریه صورتنده روسلرک املنک توسیعه چالشمق لازمکلدیکی حقنده
اتخاذ مقررات ایدلدیکنی » تفکر ارمنی ارفداشلرینک بوکبی قومیه اسرارینی افشا ایتمک موافق اولمدیغی زمینده‌کی اعتراضلرینه
رغماً علناً سویلدیکنی و مقررات واقعه حکومتجه تمامیله معلوم اولدیغی حالده بر حرکت فعلیه اختلالیه کورولمدیغی بر فردک
دوچار تجاوز اولمسنه میدان ویرمیکز شدتله اسایشی تأمین ایدیکز دیه موسه مقرننه داخلیه نظارتندن اوامر اعطا ایلمسه
اولدیغنک میداندهکی حقیقتلردن اولدیغنی و یوز بیکلرجه اهالی اسلامیه‌نک بوجه انتظار قومیتلر طرفندن فجایع کونکلون ایله
اتلاف و امحا ایدلدیکنی و کرچه کیفیت توثیقه حاجت اولمیه‌جق درجه‌ده آشکار ایسه‌ده روسی قونارانلرندن توه‌ر دوجیلوفک
نشر ایتدیکی خاطراتک مدعاتی اثبات ایده‌جکنی و مذکور خاطراتده « ارضرومده شهر خارجنده چالیشدیرمغه کولوزیلن ترکلرک
اکثریسی ارمنیلر طرفنه قتل ایدلمشدر . دوقوز آزاریف ایله قره حصار واقعه‌سی رئیسی مراد ٨٠٠ دن فضله ترکی قتل
ایتمشلردر . مسلمان مقتوللر بیوک چقورلره و بهر چقوره ٧٠ ، ٨٠ کشی اولمق اوزره طولدیرلمشلردر . منزل خدماتنده
قوللانیلان بتون کردلر ارمنیلر طرفندن کاملاً قتل عام ایدلمشدر . جنرال اودشلیسنه ایلچیه قریه‌سندن قاچمیان ترکلرک
کافه‌سنک قتل ایدلمش اولدیغنی بالذات سویلمشدر . قائمقام غربانوف جامع حولیسنده ایکی آرشون ارتفاعنده سلمان جنازه‌سی
ییغلمش اولدیغنی و بونلرک آره‌سنده هر یاشده قادین ارکک چوجق موجود بولندیغنی و قادین جنازه‌لرنده جبراً تعرض
آثاری کورلدیکنی افاده ایتمشدر . ارضرومده حمار صوقیلان ایکی یوز تمشکشدن بالکز یوز کشینک بالذات کندیسی طرفندن قورتارلمش
اولدیغی بیان ایله ١٧ شباطده ترک پازارینک یغما و تپه‌کوینک بتون اهالیسی قادین و چوجقلر داخل اولدیغی حالده ارمنیلر
طرفندن قتل عام ایدلمشدر . ٢٧ شباطده ارضرومده ترکلردن اوچ بیکدن فضله اشخاص قتل ایدلمشدر » دیه مور و مسطور اولدیغنی
افاده ایتمشدر .

٥

وثائق

محمد شهيد

پروفيسور نامنده‌كى بحرى محافظ طوغرو ايلدرم

غزته‌سنك ٢٢ حزيران ٩١٧ تاريخلى نسخه‌سنده نشر اولنان مقالهٔ مذكيانه :

" انكليزه سياحت ايتمش اولدغم زمانده ايشيدن شكايت ايتمكله برابر بعض تعارف ايتدكم بعضه
بلكه چوقدن بريده اعمال قلب ايدوب كورديم . ايشيدن تركيانك شمالنده حوالى جنوبيه نفوذ و تجاوزنده حكومت سنيه يه كوره
قطعيه تخمينه كلينجه تسليم ايتمك افضليدر .
ايكنجى حوالينده روسيادن تحكم استعفا ودشمن اردوسيله بكده اجراى عطاى انتظاميه ايشيدن اوحواليده
تسعيدى باشاه كيب طوغرو ايتمكده ١٩١٢ سنى شباطنده ايكنجى استعفا ايتمش بر ايكى يل " آكرى ايكنجى
باشمه اولارايه شهر چوقده ستوط ايدردى " ديمكله بكا طوغرو نهايه ايتمكده اولوب تركيا كبى بحلكك
داخله وتشكيلات قطعانه صاحب اولمغله نفوذ معنويه طوغرو نقصانه طوغرو كيتمكده ايدوكى
سالفا بيان اولنان حكومت اجراى نظر دقته آلينجه تقدير ديلرى ، سياسيون ، ادبيات ، تكنيكى محافظه ايتمه
سالفا بيان اولنان حكومت اجراى نظر دقته آلينجه تقدير ديلرى ، سياسيون ، ادبيات ، تكنيكى محافظه ايتمه
اولوب ايشيدن سالفا بيان اولنان حكومت اجراى نظر دقته آلينجه تقدير ديلرى ، سياسيون ، ادبيات ، تكنيكى محافظه ايتمه
اثناى نقده صاحب الصوتك تخفيف خنده اجراى شايان آرزو بيوك خصمانه بايلديغى طوغرو . ايكنجى قوه اشكيه اوچ دولتله
حربه اتخاذ اولنانه بر دولتك وضعيت سياسيه سنى اجراى ايتمه سابقا معاونت توشه ايتمكدن بالقديغى
حربه اتخاذ اولنانه بر دولتك وضعيت سياسيه سنى اجراى ايتمه سابقا معاونت توشه ايتمكدن بالقديغى
حقيقتدن بايه ايتمه . بوياجارى شمندوفرده ، فونيه اوداسنده آيارده ، بابا اولارده طوروس بولارنده آطه
حقيقتدن بايه ايتمه . بوياجارى شمندوفرده ، فونيه اوداسنده آيارده ، بابا اولارده طوروس بولارنده آطه
حلب وديار بكرده حوالينده كورديم . مقالهٔ ذيله نظر ايتمكله ايشيدن واقف اولدم . ٥
وداعقدنه طوغرو ايتمه بر آدمدن قاچمق ترجيحدر . فضاى طوغرو ظلم وعسف ايدنلك واقع اولدم . ٥

BOA. *HR. HU,* Kr. 173/5

- 206 -

TERKEDİLMİŞ EMLÂK VE ARAZİDEN ZİRAAT BANKASI'NA OLAN BORÇLARIN ÖDENMESİ

مجلس وكلاء

مذاكراتنه مخصوص ضبط نامه

خلاصه مالی

قرایی

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 207/73

- 207 -

GEYVE'DE ÇETECİ ERMENİLERE YATAKLIK YAPAN ERMENİLERİN SEVKEDİLMELERİ

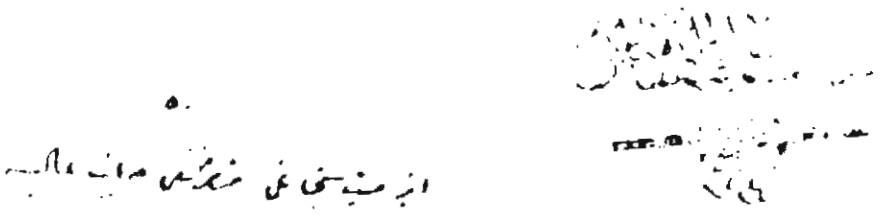

BOA. DH. EUM, 2/227

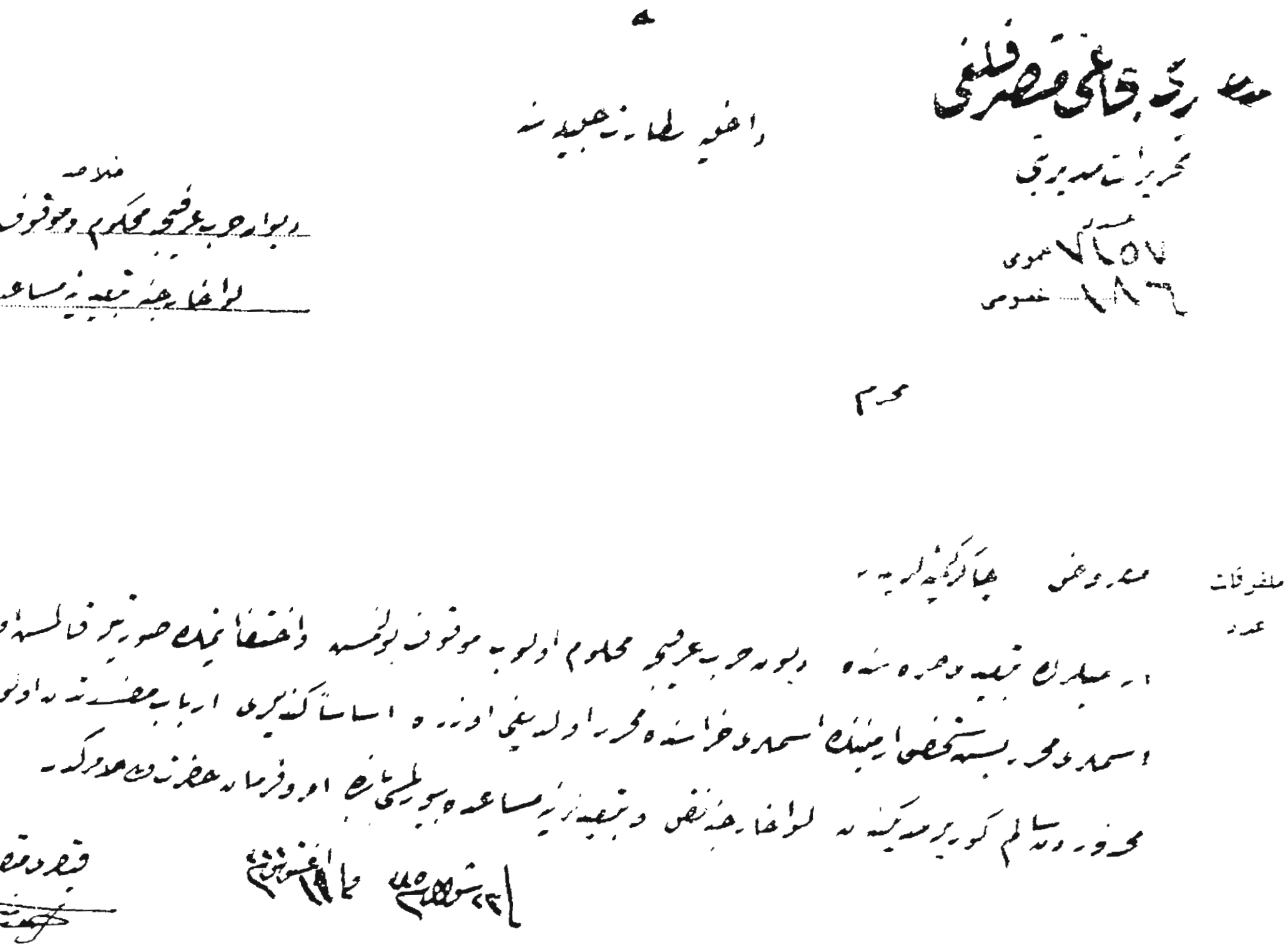

BOA. DH. EUM, 2/41

- 209 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİNE MÜSAADE EDİLDİĞİ

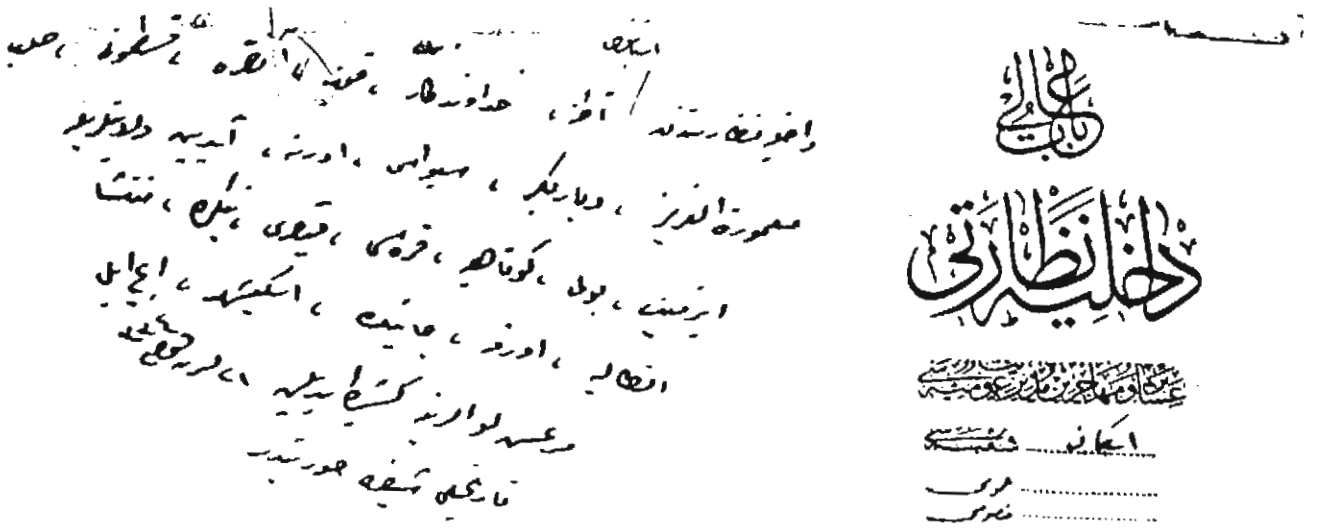

- 210 -

MEMLEKETLERİNE AVDET EDECEK AHALİ İÇİN ALINAN TEDBİRLER

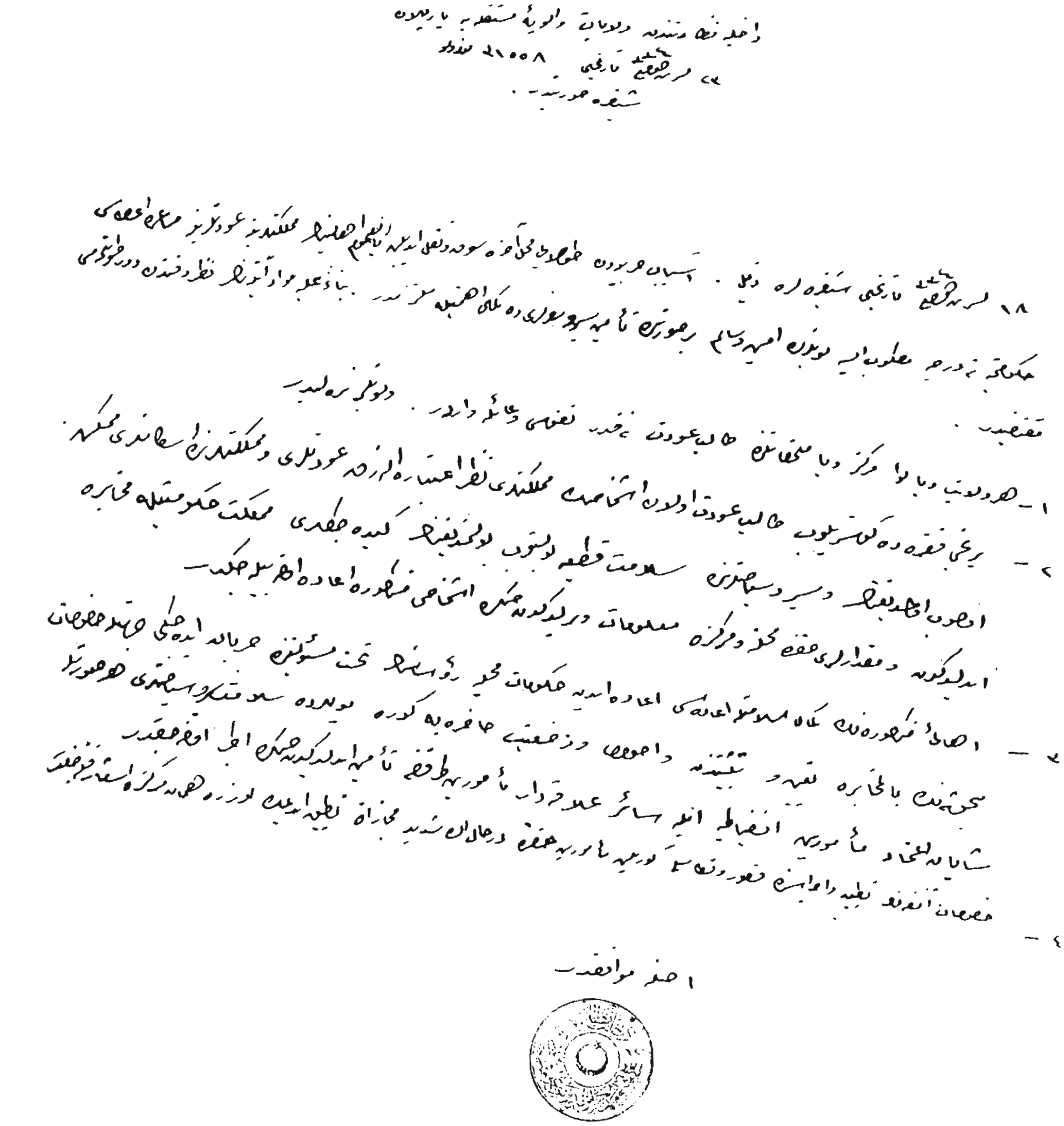

BOA. *HR. MÜ,* 43/34

- 211 -

ERMENİLERİN SEVKİNDE ALINAN TEDBİRLER

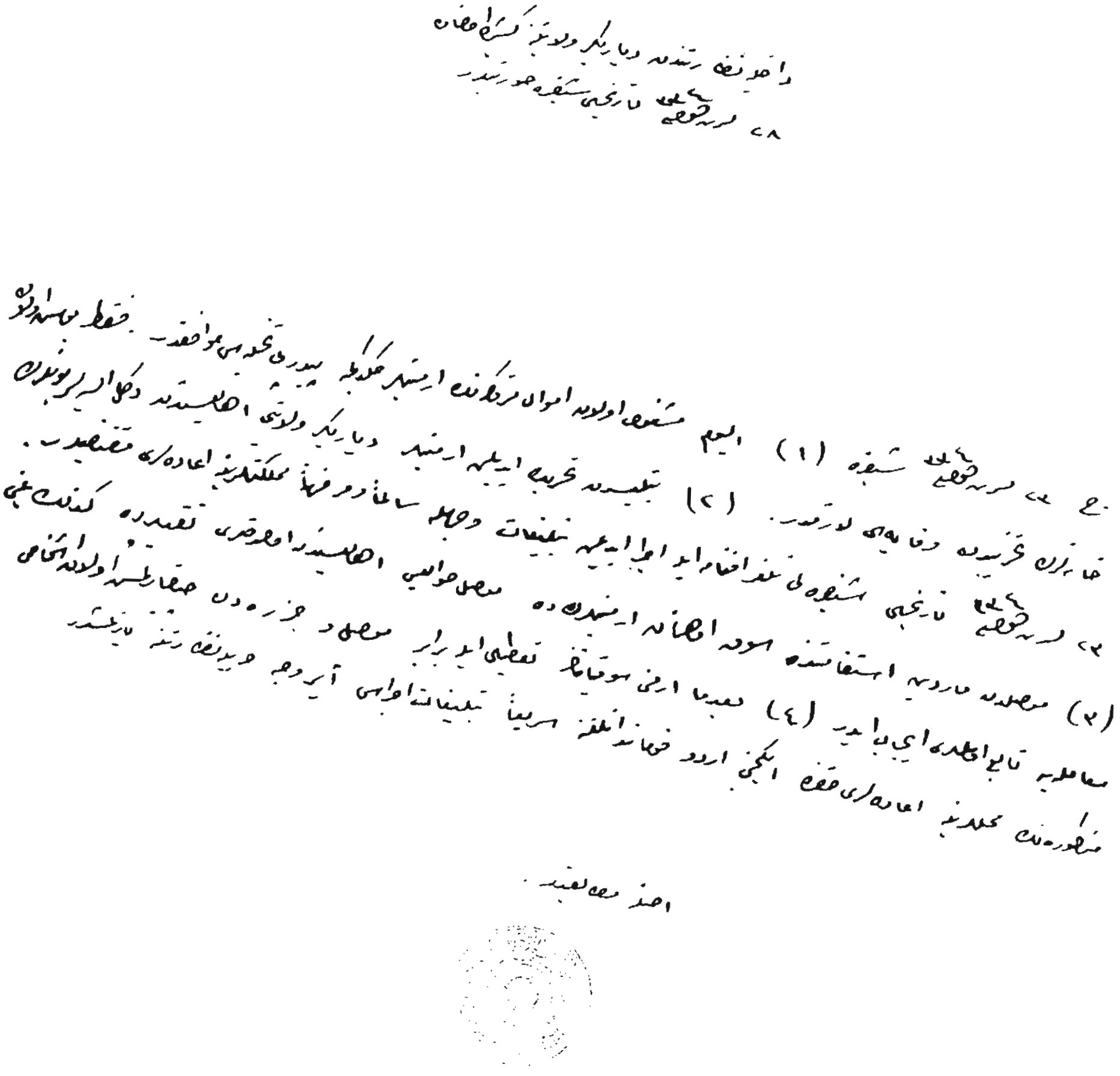

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 212 -

RUM VE ERMENİLERİN CEMAATLERİNE İADELERİ

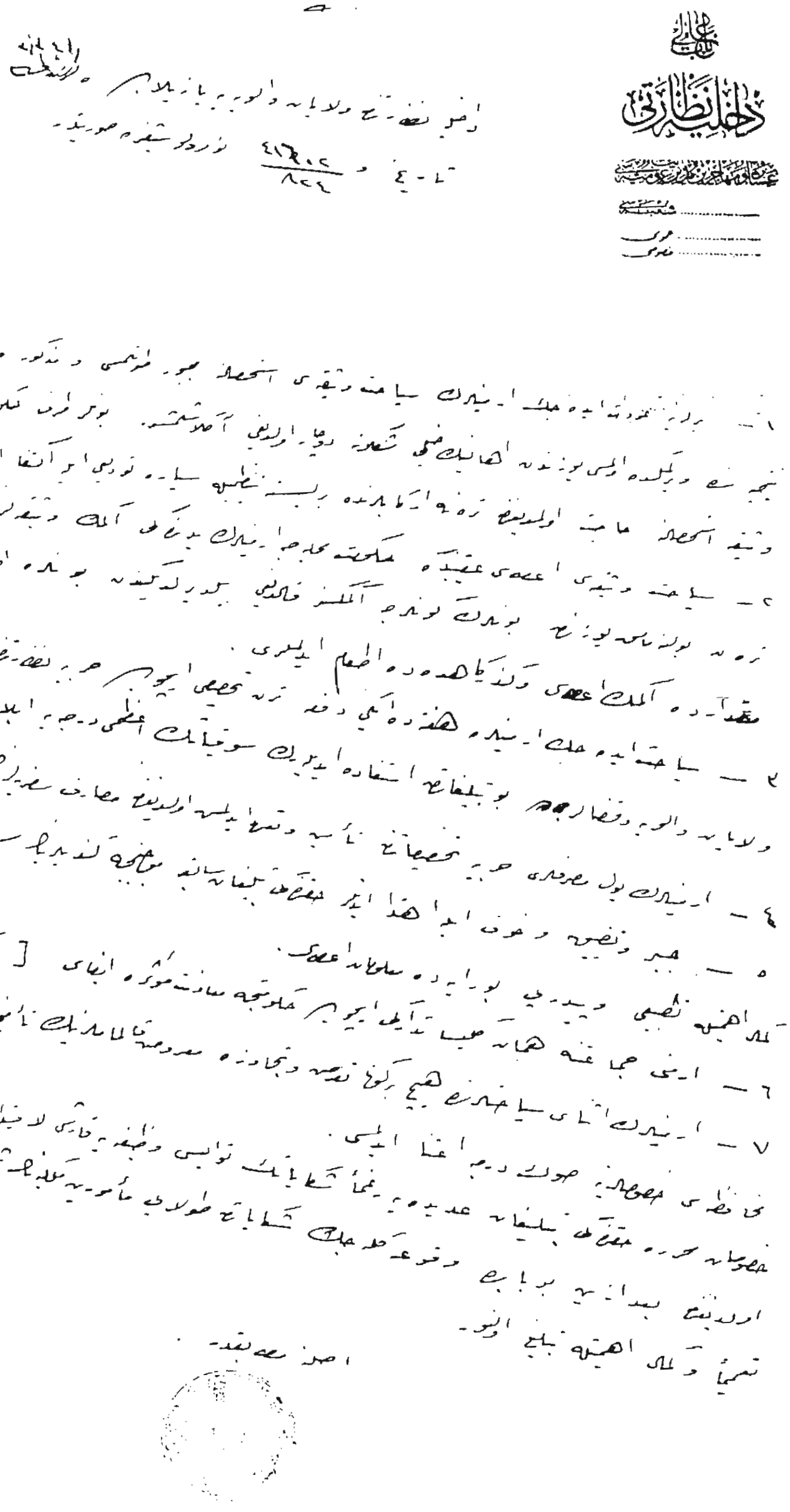

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 213 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNÜŞLERİNE KOLAYLIK GÖSTERİLMESİ VE İHTİYAÇLARININ SAĞLANMASIy

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 214 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİ ESNASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

خارجیه نظارت جلیله سنه

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

شعبه :

عمومی
خصوصی ۱۵۲۱

مسئوله

دولتلو افندم حضرتلری

مرحمتلو تذکره عالیه نظارتپناهیلری جوابیه احوال حربیه طولایسیله وقوعات مهاجرتکارانه بازیلاده ۱۹ سرهادی‌الاخره تاریخله و ۲۲۲۸ نومرولو تذکره عالیه نظارتپناهیلری جوابیه احوال حربیه طولایسیله وقوعات مهاجرتکارانه بازیلاده ۱۹ سرهادی‌الاخره تاریخله و ۲۲۲۸ نومرولو عسکری ایله برمحله‌ده هیچ‌بر ده دیگرمحله‌ده سوء ایدیلمه‌اولاده بالعموم اهالینك و بومیانده بالطبع ارمنیلرك عود و تدینه مساعده ایدیلمی وسلامت سیر و سفرلرینك تأمینی و بو مساعده‌نك ارتباطیله قطعیاً تقلل و تأخره میدان ویرلماسی لزومی ۱۸ سرهادی‌الاخره تاریخله بالعموم ولایات والویه‌یه تبلیغ اولنمش اولمغله ویرلرینه عود و تدینه مبادرت ایدنلرك سیاحت و تقدیسی استحصالنده مشتنا طوتیلمه‌رك اولنقره یرلرده و کندینه و کرك یولده کفایت ایده‌جك درجه‌ده اکمك و طعام اعطاسی و کذلك یرینه تشکلات موجوده حاضره‌یه رعماً قصه‌ده ایکی دفعه‌ده تخفیض، مصارف سوقیه و نقلیه‌لرینك حربیه تخفیضاتنده مقایسه‌سی، اثنای سیاحتده هیچ‌بر کونا تقرعه و تجاوزه معروض قالمامالرینك تأمینه اعتنا اولنمق زوم و قوعبولمه‌جه شکایاتده و تساهله طولایی مأموریه ملکیه‌نك تشخیصاً معزل ایدیلمه‌کده‌ری تاریخ وسائقه مخالفه ایده و قوعبولمه‌اخطارلی صورت قطعیه‌ده کافه‌لم‌یکه عدیله بوصورتله اهتمالیه اولنمه‌لری و رجال دینیه اهمیلرینك رجوع ایتدیکی مساعده ایدیلمی، کرك اهالی نزدنده و کرك دارالایتامدده بولنمه‌ارمنی ایتامنك مراجعت و قوعنه دائر کوندیلمه اولاده ارمنی تسلیملری لزومیه ۱۱ سرهادی‌الاخره تاریخنده ورومی تبعه‌سنه اولدیغی بنا‌ً مقابله‌ده بالمثل اوطه‌ده اوتوره دائر کوندیلمه اولاده ارمنی سبیل‌اسرانك سرعت برائتلری مخصوصی یه ۸ سرهادی‌الاخره تاریخ قیماً ولایات والویه‌یه تبلیغ ایدیلمه وجلوسلرینه مناسبت جمله‌سیله شرفصادر اولاده فخامتلو حضرت پادشاهی منظوره‌شفقه دیوانه حربده محکوماً محل آخره کوندیلمه اولاده جرائم سیاسیه ارتباطیله اصلاح حال ایدنلرك عدیله نظارت جلیله‌سنه کوندیلمکی اولاده دفاتر ویا وقوعبولمکه مراجعات اولنمه‌سی ایجاب ایدنلره تبلیغ ایدیلمش. سوقیات‌نك بطائفله جریانی مشارکه مطالبیله محکمتده یه عودت ایدنلرك اسرا ایله آلمانیه و اوستریالیلرك عودتلرینه مصادف بولنمی واساساً نقلیاتك برنك تحویلرینه انحصاریله برابر وسائط سائره‌نك نقلیه‌لرنده فقدانی کبی اسبابه مبنیاً بولنمه وسائر اسباب تأخیر سرعیاً ازاله‌سی اسبابنك تشبثی ایدیلمه اولمغله اولبابده امر و فرمان حضرت پادشاهی عالیدر.

۱ صفر سنه ۳۳ و ۱۸ سرهادی‌الاخره سنه ۳۳

داخلیه ناظری طلعت

BOA. *HR. Mü*, 43/34

٥

خارجیه نظارت جلیله سنه

تعلیقه

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

شعبه : ٧

عمومی

خصوصی

[redacted]

دولتلو افندم حضرتلری

سلهم قلمنده یازیلان ١٩ کرنهالی ١٣٢٤ تاریخلی و ١٢٦٦ - ١٥٢٦ نومرولو تذکره علیه نظه بنیا هیدی جوابیه . اسباب عسکریه طولایسیله وقوع عسکریایله محل آخره نقل وتبعید ایدلسه اولانلرک بالعموم اهالیلک وبوسیله بالطبع ارمنیلک محلکلرینه اعاده ایدلمی لزومی بالعموم ولایات والویهٔ مرقومه یه ١٨ کرنهالی ١٣٢٤ تاریخلی تلغراف خانه ایله تعمیماً تبلیغ قلنمه وکیفیت ٧٠ کرنهالی ١٣٢٤ تاریخلی ١٥٢٦ نومرولو تذکرهٔ عاجزی ایله وعرصه اولنمشدی . بو دفعه ده ٨ کرنهالی ١٣٢٤ و ١ صفر ١٣٢٧ تاریخلی تلغراف خانه ایله تعمیماً تبلیغ قلنمه وکیفیت حضرتلرینه اعلام کلمه ایدلسه اولبابده امر وفرمان حضرتلرینه عائد در

داخلیه ناظری نامه

نشتا

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 216 -

ERMENİ SEVKİYATINDA LIMAN FON SANDERS'İN ROLÜ

لیمان خوزانده رسی پاشا طرفندن وارد اولان ۲۲ لرینجی ۱۹۱۸ تاریخلی آلمانجه مکتوبک ترجمه‌سی

شعبه

نومرو

مونیتور اوریه‌نتال غزته‌سنک ۲۱ لرینجی ۱۹۱۸ تاریخلی نسخه‌سی بنی «آیوالق قتالی مرتبی» اوله‌رق ارائه ایدن بر مقاله‌یی احتوا ایدییوردی بویله بر
بیانات حقیقتدن تمامیله عاریدر. صدراسبق طلعت پاشا بویله یاکلش بر شیئ سویله‌مش ایسه شایان تأسفدر. بشنجی اردوی همایونک اوراق
محفوظه‌سی بو بیانات غیر صحیحه‌نک عکسی مبدأنه قویاجقدر. حقیقت حال بر وجه آتیدر.
آیوالقده دفعات ایله جاسوسلق و مدللی ایله ارتباط دائمیده بولنلدیغی اکلاشلدقدن و بالمحاکمه دخی ثابت اولدقدن صکره اوزمان ازمیرده‌کی
اون یدنجی قول اردو قوماندانی صلاح الدین بک (که، آیوالق آنک منطقه‌سی داخلنده ایدی) بوکا اشتراک ایدن و شبهه‌لی بولنان اشخاصک
آیوالقدن تهجیرینی بشنجی اردو نزدنده تکلیف و طلب ایلمشدی. اسباب موجبه اوله‌رق یالکز شو سبب عسکری کوسترلمشدی بوده اوراده‌کی
قطعاتک دیوان حربک بیاناتندن اکلاشلدیغی اوزره عینی زمانده مسلح اهالی محلیه طرفندن متصور اولان ارقه‌دن بر هجومه معروض قالدقلری
تقریرده دشمن طرفندن قره‌یه عسکر چیقارلمسنه مانع اوله‌میه‌جقلری کیفیتی ایدی. بونک اوزرینه بن دخی دیوان حربک بیاناتنک موجود
بولنمسنه بناءً اردونک مسئول قوماندانی صفتیله بو طلب و تکلیفه اجابت ایلمک مجبوریتنده قالدم. فقط عین زمانده قول اردو قوماندانی
اجراسنی لازم عد ایلدیکی تخلیه عملیاتنک زیاده سیله حمایه و کافی درجه‌ده غذالری تأمین ایدلمش اوله‌رق آرابه‌لرله نقللری خصوصنده
اهتمام و تهجیر ایدیله‌جکلرک حق تصرفلرینک تمامیله محافظه ایدلمسی شرطیله اجرا ایدلمسی ضمننده امر تلقی ایلمشدر. مذکور مسئله‌یه بنم اشتراکم
آنجق بو قدردر. بنم محاکم عثمانیه اوزرنده بر کونا تأثیر اجرا ایده‌بیلوب ایده‌میه‌جکم ایسه کندیمک بر آلمان و یالکز بر عسکری قوماندانی
بولنمقلغمله کندیلکندن اکلاشیلیر حتی مع التأسف ترکجه لسانه وقوفم یوقدر.
متره یولیده حقنده ایسه ازمیر روم جماعتی مجلس ریاستنک مراجعتی اوزرینه ایکی دفعه امر محاکمه‌سنک تسریعی خصوصنه توسل ایلدم. بشنجی اردوی
همایونک اوراقندن دها ایلروسی ده تعیین ایلیه‌جکدر. بو اوراقدن بوندن بشقه تحت امرمده بولنان تقریباً ایکی بیک کیلومتر و عرضنده‌کی
ساحل اراضیده‌کی روملرک جاسوسلق شبهه‌سیله تهجیری خصوصنی یک چوق دفعه‌لر رد ایلدیکم تبیین ایلیه‌جکدر. بو جمله‌دن اوله‌رق حتی یک
جدی شبهه‌لر موجود اولدیغی حالده ازمیر جوارنده یکرمی بیک‌دن فضله روم اهالی ایله مسکون اولان اورله شهرینک تخلیه‌سنه نیه متعدد
دفعه‌لر مانع اولدم. کچن سنه ایسه بن انور پاشا طرفندن بتون اردولره آسیای صغرانک ساحل اراضیسنک روملردن کاملاً تخلیه‌سی
خصوصنده اعطا ایدیلن بر امری رد ایلدم و کندیسنه بو امرنده اصرار ایده‌جک اولورایسه همان اردو قوماندانلغنی ترک ایده‌جکمی بیلدیردم.
۱۹۱۶ سنه‌سنده ارمنیلرک ازمیردن تهجیرینه یالکز بن مانع اولدیغم کبی هر نه قدر ابتدا ایدلمش ایسه ده نیه فراغت ایتدیردم.
بوکبی حقایقه قارشو بو علناً واقع اولان اتهام احوال حقیقیه‌نک پک زیاده تحریفی دیمک اولور. بویله بر تقریر تقدیم ایتمش اولان
مبعوث افندیلر اول امرده ازمیر روم جماعتی مجلس ریاستندن و یاخود ازمیرده اوقات دوقتور استاماتیادیسی کبی ایدوکلن
زواتدن بنم روملره قارشی اولان اطوار و حرکاتم حقنده معلومات استحصال ایله‌مش اولسه ایدیلر دها ایی ایتمش اولورلردی.

BOA. *HR. MÜ*, 43/34

- 217 -

AYVALIK CİVARINDAN RUMLARIN UZAKLAŞTIRILMASI

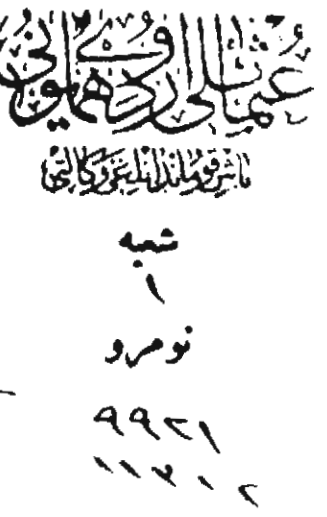

BOA. *HR. MÜ,* 43/34

- 218 -

HAÇADOR BEZZAZYAN'IN PARASININ ÖDENDİĞİ

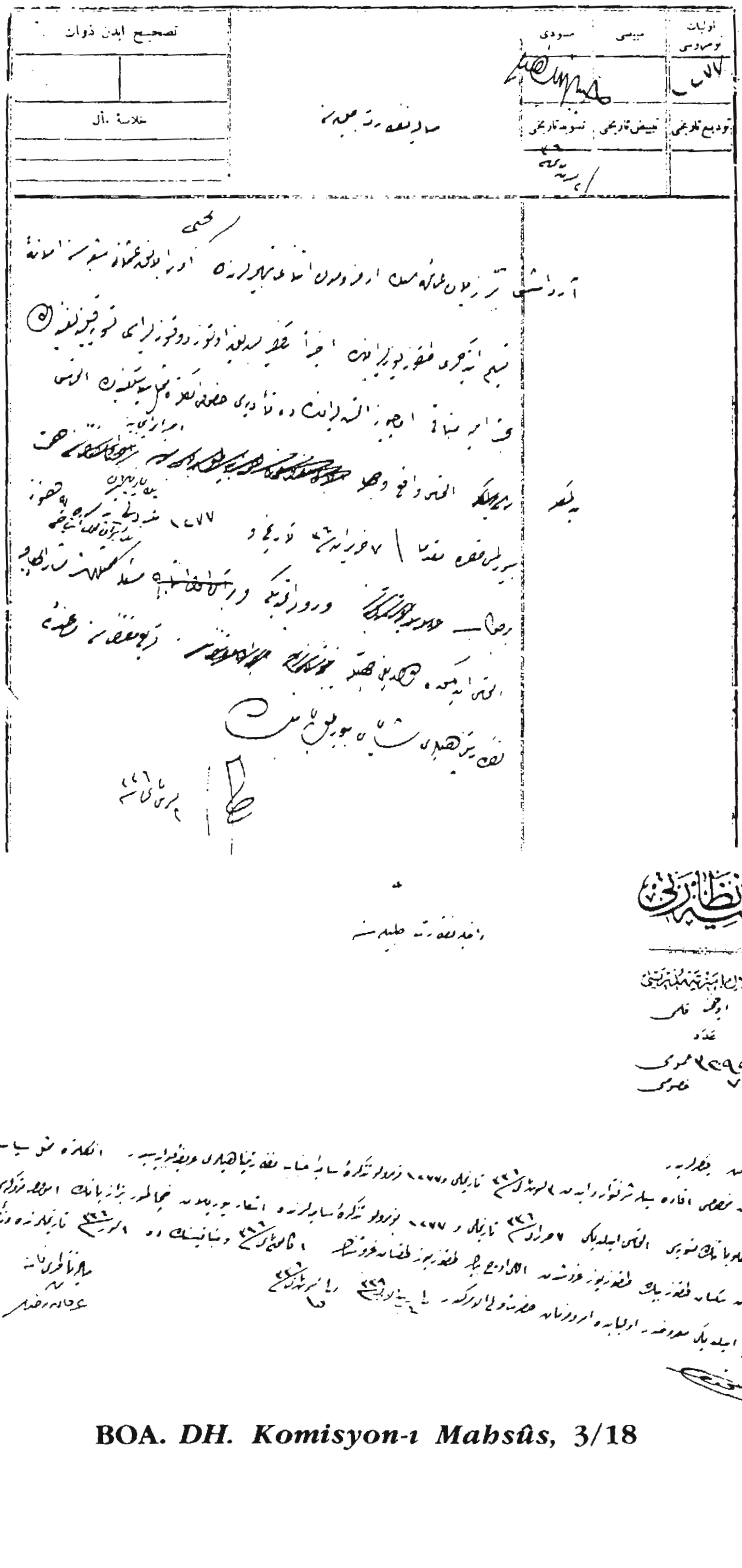

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs*, 3/18

- 219 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN TAHKİKATI İÇİN HEYET GÖNDERİLMESİ VE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

مجلس وكلاء

مذاكراتنه مخصوص ضبط نامه

خلاصه سؤال

فرائی

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 213/60

- 220 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN DİVAN-I HARBLERDE YARGILANMASI

مجلس وكلاء

مذاكراتنه مخصوص ضبط نامه

نمره	تاريخ	تبليغ اولنديغي دوائر	تبليغ تاريخي
٤٩٢	٩ سفر ١٣٤٢ / ١٦ ايلول ١٣٣٩	حربيه عدليه داخليه	٢٧٦ / ١٦ ايلول

خلاصه مسائل

سفربرلك اثنانسنده وقوع بولان مخالفاتك تحقيقي ده بالاستفاده اجراآتيه ويا مقاصد اعتداليه اجراسنه ارتكاب اولنه قضايانك محاكمه سنه دائر

عائد اولديغي اصلاً وفرعاً ديوان حقنده استطلاعاته وتحقيقات سريعه اجراسنه مختص اولديغي اويله اعتبار وعلى الاطلاق قدرته

متعلق بولنان ايجاب ايدن اتخاذ وابقاسي لازم كلان تدابيرك اجراسي حقنده مجلس وزارتك مذكوره مأمورلري حقنده اجراي تحقيقات ايجابيه وسعادتلو

پادشاهمزك حضور همايونلرينه تقديم اولنه جق عرضحالك تحريرنده تعقيب ايلهمك لازم كلان مواد هيئت وكلاجه تقرير قلنمق اوزره

محاكمه سنه دائر اولديغي اويله اعتبار وعلى الاطلاق قدرته تحقيقات نتيجه سنده تأديبات كوريه حقلرنده اجراآتك

محاكمه سنه دائر اولديغي بيان قيلنمق اوزره مذاكره وترجمه اولنه .

قرارك

مقدمات وتجاوزاتك واقعه اصلية ويا فرعاً سفرك اولانلرك بدايه وستجه اولوجهله تأديباتنه وبعضلرينك قانونك صدرينه اولسي لازم

ملكم ومصاحبي بولنمق ٢٠ اغستوس ١٣٣٥ تاريخلي اراده سنيه قرارنامه سنك ايكنجي دوردنجي مادلرك دولتك داخلي وخارجي امنيتي اخلال ايچون

مفهوم ومنابذلرك اصل نظاميه نه موافق اولانلرك صفت وهيئتلري اصلاً نظر اعتباره الينه رق ديوان حربه محاكمه ايديلمه جكلرينه دائر اولان تبليغ

ديوانه وجه وهيئتلرك صفت تشكيلاتي دائره سنده احكام قانونيه وفقيه غير موجود ؟ بولنمق ايچون لدى الظاهر مسلح چته اولديغي حقنده كه

١٩ اغستوس ١٣٣٥ تاريخلي قرارنامه سنك ديوانه حربه وهيئتلرك انده مربوط هيئات تحقيقيه نك صفت تشكيلاتي دائر اولوب بكديه ودوردنجي مادسنك

« ديوانه حربه وعرفيه محكمه اراده سنيه نك تابع اولديغي محل قضانك امريله ويا بكلر اعظم قرارك بالاستيذان اراده سنيه استحصالي

اجرا اولنجه » ديكدن صكره « ديوانه حربه برپا كيله يه وبو اعضانك ديگر ايكيسي ملكيه عضويه دن اولمق اوزره اوچ سنه مدتله اراده سنيه

ايكيسي ملكيه عضويه دن مختار اولنمق حربه نفوذ طرفينه واعضانك ديگر ايكيسي ملكيه عضويه دن اولمق اوزره محكمه اكثريت مطلقه ايله وفعال استيناف وتمييز

انتخاب وتعيين اولنه جق » ديوانه حربه عضويتنه محاكمه سنه دائر اصول محاكمات جزائيه نك ٢٠ نجي مادسنك « بشنجي فقره سنه تبعاً اولنه جق

ارتكاب اولنمق اسباب موجبه ومادهٔ قانونيه يه مستند اولمق اوزره اعضا اولنمق » ديرك مادهٔ مذكوره نك « بشنجي فقره سنك

احوالنه طوريله تحقيقات اجراسي مكلفيتي ديوانه حربه عهده سنه ادخال كيفيتنه مركب وديوانه حربه مربوط هيئات تحقيقيه نك « تحقيقات اجرا ايدن

« تحقيقات هيئتلري كبي استطلاع قوتيني حائز اولمق وكيل مكلفيتنه اضافه واداره نك توزيع اولنه جق تحقيقات اجراسنه

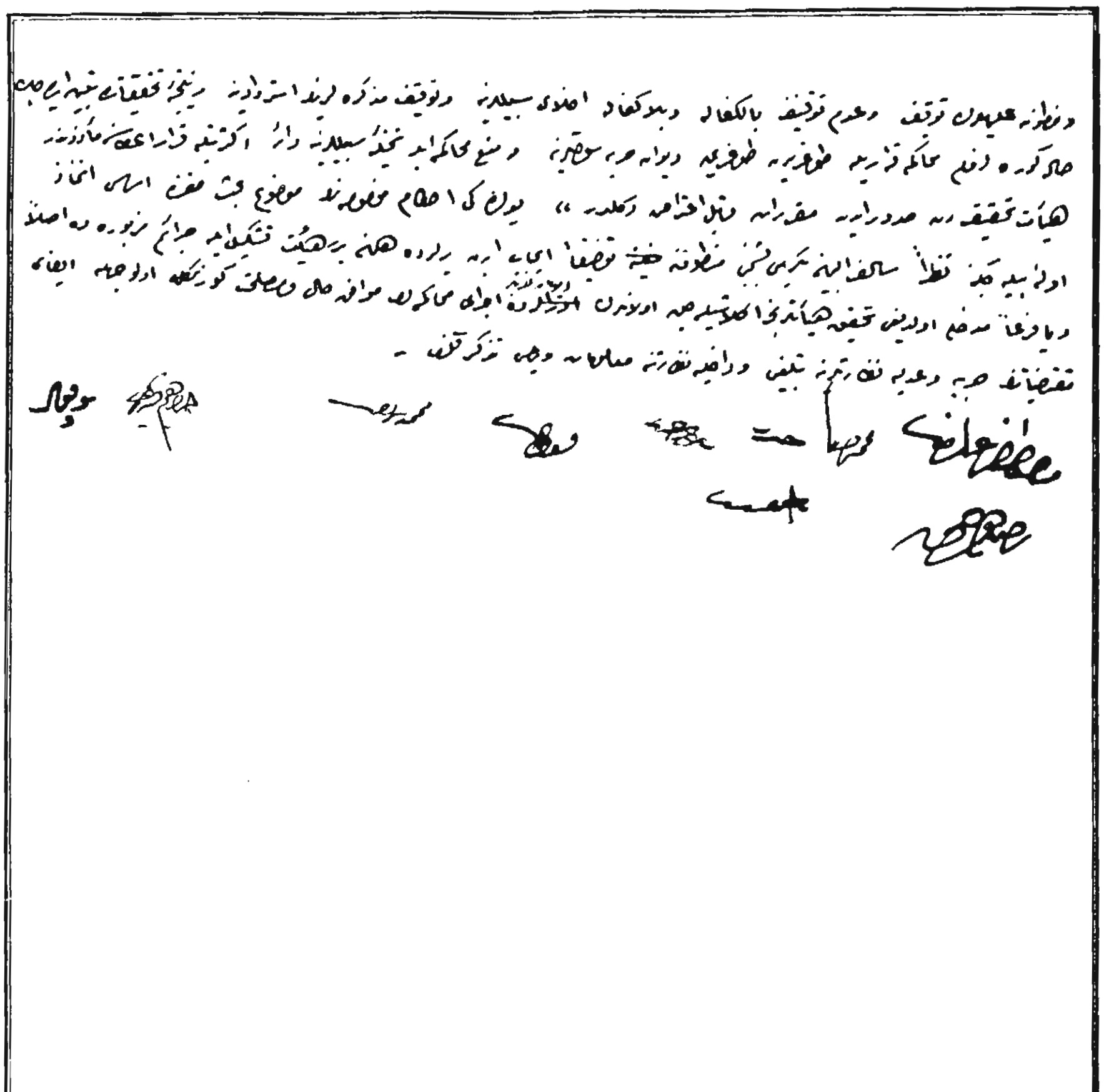

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbataları*, 213/62

- 221 -

ERMENİLERİN SEVK VE İADELERİNE NEZAret EDEN HEYETLERİN MASRAFLARININ SEFERBERLİK TAHSİSATINDAN KARŞILANMASI

مجلس وكلاء

مذاكراتنه مخصوص ضبط نامه

نمره سی	تاریخ	تبلیغ اولنان دوائر	تبلیغ تاریخی
٥٠٤	١٤ ربيع الآخر ١٣٣٦ ١٩ كانون ثاني ١٣٣٢	هيئة وكيله	٢٦ كانون ثاني ١٩

خلاصه مسائل — مستحلدر

- صدارتجه اعده واصل اولنمش مقدمه نامه سنه ايله اوزه رومللى ولايتنده اقوال وتابعيه اقضيه‌دن [illegible] واسكيشهره مولد [illegible] حضورى اوزره اهالينك وضع تشريعى سوقنده ايجاد اشتباه ايتمك اوزره تحريكى حالى بكمشه وانقره وقونيه طرفلرينه اعزام تقدير قيلنمه [illegible] حقلرنده تعيين وتحصيص قيلنمش اولان تخصيصاتدن مسئول اولمق اوزره سفربرلك تخصيصاتنه تحويلى [illegible] مصارف ضروريه‌نك قارشولغى اولمق اوزره سفربرلك تخصيصاتنه تحويلى [illegible] حقنده مذاكره اولنوب [illegible] حيث هيئتك تعلقى اولمق مقدر بولنمغله مجلس مقامنه عرض وقرار ويرلدكدن صكره كيفيت تبليغ اولنمق اوزره [illegible] وذكر اولنان تخصيصاتدن اعزامى المتوقف اولمق مقدر بولنان مسئولين واصل اولديغى تومسيونه تقرير ايدن عاجلية مسئوليه بولنديغندن [illegible] عجلة بيعه افاده ايدوب وزير مشاريه ايله اعضاسنه بشقه بشقه ويرلمك يومه مقداريله تعيين حقنده واخذ قرار اولنان [illegible] واردات ولايه ايكى قطعه تذكره‌نك اوقونمسى.

قرارى

اهالى ارقونه‌نك بر محلده سوقه واعاشه‌سنه متعلق اقتضاتك سفربرلك تخصيصاتدن قيمتى قدر سابقه اقتضاسنه بولنديغندن بو كره‌كى اجتماعده سوقه واسكانيه نظارتلرى مأمورلرندن مركب هيئة مصارف سفريه وضروريه‌يه وبو هيئه‌ده تركيب ايده‌جك رئيس واعضاسنه هديه بشقه بشقه ويرلمسى تنسيب ايدلمه بويله اكثريت رأيله وحى تخصيصات مذكوره مياننه قيمتى سى لازم دوشه اولديغندن وسائر سفربرلك تخصيصاتى سالف البيان مصارفك تأديسى ممكن اولديغى جهتله تخصيصات مذكوره مياننه قيمتى سى لازم دوشه ويرلمسى ضروريدن اولديغندن مذاكره اولنان اقتضاتك هديه وواقعه نظارتلرينه جواباً تبليغى قرارلشديرلدى.

١٩

محرر

رئيس

اعضاسندن

BOA. *Meclis-i Vükelâ Mazbatası*, 213/54

- 222 -

SUÇ İŞLEYEREK YUNANİSTAN'A VE DİĞER YABANCI MEMLEKETLERE KAÇAN RUMLARIN TEKRAR OSMANLI ÜLKESİNE DÖNMEKTEN MEN EDİLMESİ

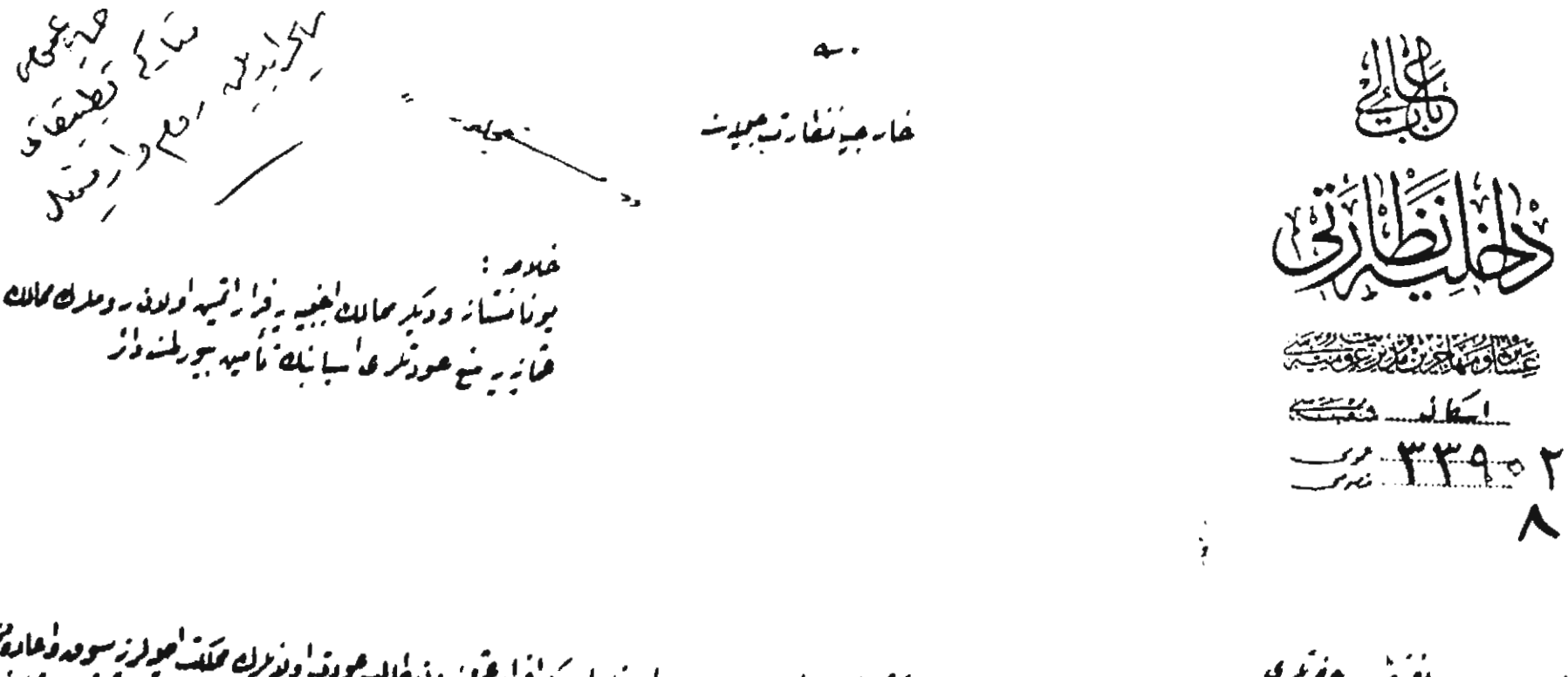

BOA. *HR. Mü*, 43/16

- 223 -

TARAFSIZ HUKUKÇULARDAN TEHCİRİ SORUŞTURMA KOMİSYONU OLUŞTURULMASI

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGERES

COPIE

1347
12

S. E. Mr. Nrbak
aux
Légations de Danemark,
N° G¹ de Suède, des Pays-Bas et d'Espagne
N° S¹

Le 13 Février 1914

13851-18

Il est à la connaissance de la Lég. de S. M. le Roi de Danemark, (de Suède. La Reine des Pays-Bas, d'Espagne) que la Sté Ottomane poursuit actuellement devant la juridiction compétente tous les auteurs des méfaits commis pendant la guerre à l'occasion de la déportation des arméniens ressortissants ottomans. Pour atteindre ce but, des commissions d'enquête ont été instituées tant à Constple que dans les Provinces en vue de découvrir les coupables sans distinction de race et de religion indépendamment de ceux qui ont été

/

Lait ressortissants
que sus mentionnés.

arrêtés jusqu'ici et déférés à la
justice

Le St Gl ayant à cœur
d'éclaircir cette question
dans un esprit de haute
équité et d'impartialité a
décidé d'adjoindre aux
susdite Commission d'enquête
des membres étrangers choisis
parmi les jurists des Pays neutres.
Dans cet ordre d'idées, le
Mre St des Aff. Etr. a
l'honneur de prier la Légation
de vouloir bien faire d'urgence
auprès de son Gt le demander chez
nécessaire en vue d'assurer
la nomination de deux magis
trats danois, suédois, hollandais, expa
triés au sein de la susdite
Commission et de lui faire connaître
au plutôt la réponse
~~le résultat de sa~~
~~démarche~~. Que la Lgt Rle

~~Et le~~ mira bien s'écrire
à l'ette demande.

Il est bien entendu que tous
les frais de voyage, appointements
et autres de ces membres seront
à la charge de Sa Mté.

ع ع . تمارزار تطبیقی - تاجیرابه مبهم دارسید

LEGACIÓN DE ESPAÑA
EN
TURQUIA

N°. 3

En accusant reception de la Note Verbale N°. 13851, (N°; G1) N.S;18, en date du 13 courant, la Légation Royale d' Espagne a l'honneur de porter à la connaissance du ministere Impérial des Affaires Etrangères que, ayant tranemis le contenu de la dite Note Verbale par télégrphe au Gouvernement Royal, aussitôt ottenu une réponse, Elle se fera un devoir de la transmettre au Ministère Impérial.

Constantinople le 19 Fevrier 1919.

Ministère Impérial des Affaires Etrangères.
Sublime Porte.

BOA. *HR. MÜ*, 43/17

- 224 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EN MUHTAÇLARINA YARDIM EDİLMESİ

BOA. *DH. ŞFR*, 95/52

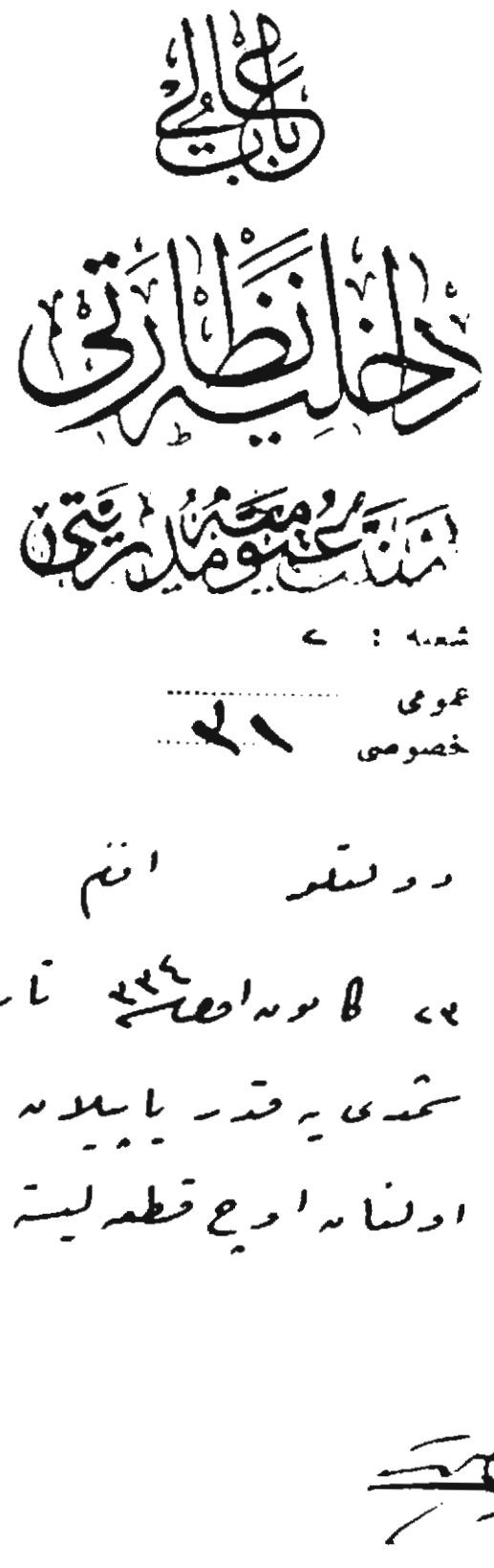
داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
شعبه : ۷
عمومی
خصوصی
۲۱

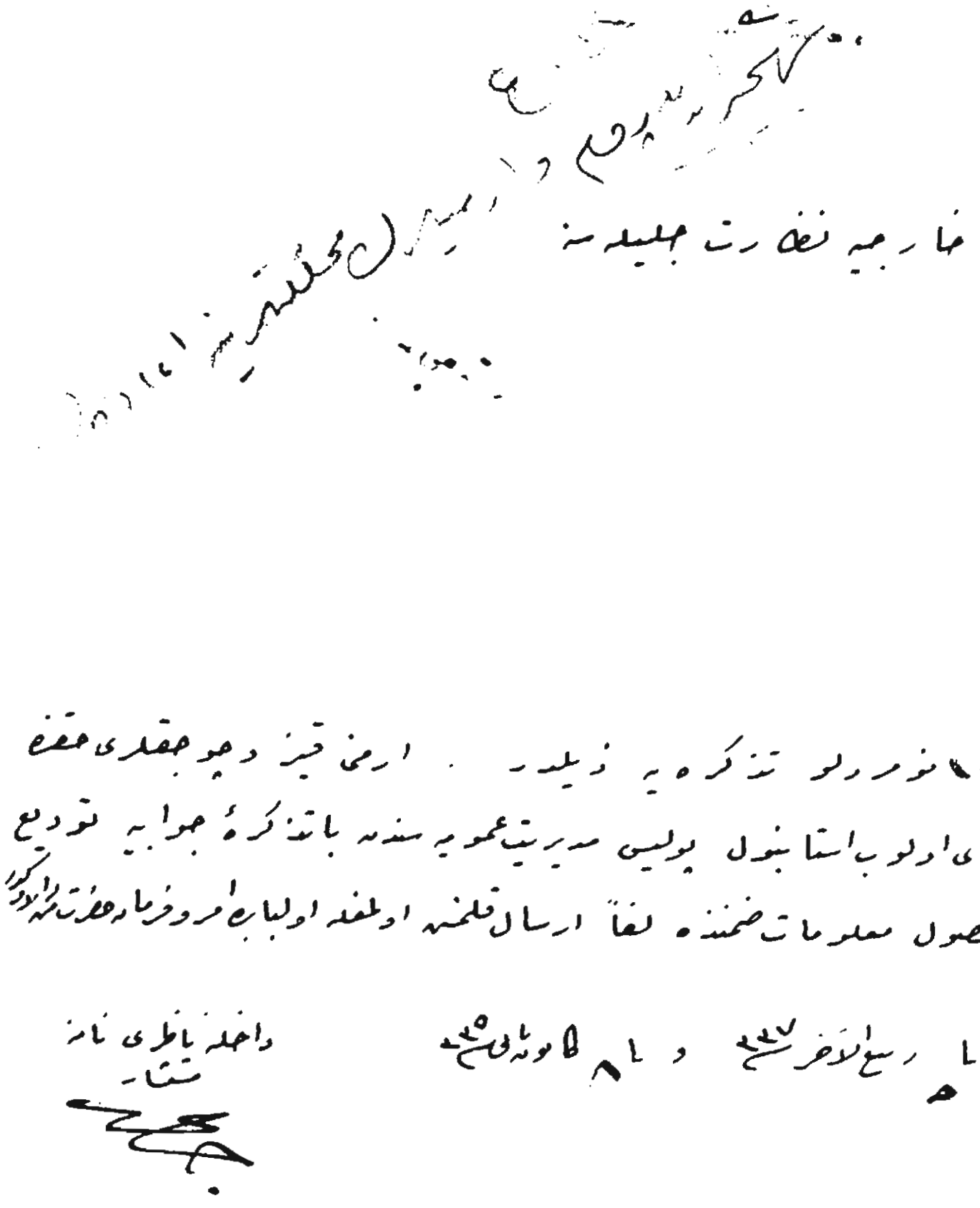

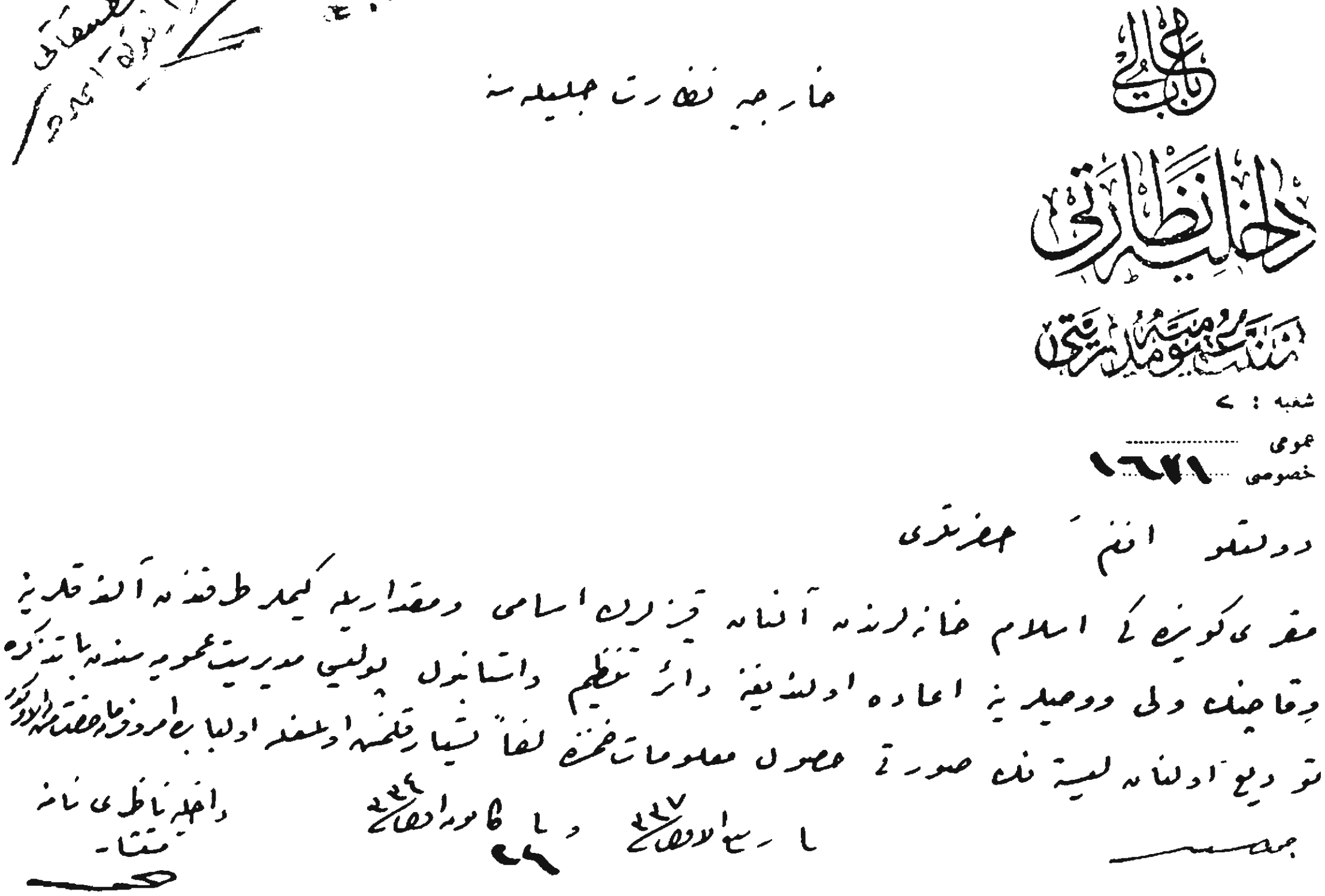

باب عالی

داخلیه نظارتی

سنت عمومیه مدیریتی

شعبه : ٧

عمومی .....

خصوصی ١٦٢١

خارجیه نظارت جلیله سنه

دولتلو افندم حضرتلری

مقری کوینه کی اسلام خانه‌لرندن آلنان قیزلرك اسامی ومقداریله کیملر طرفندن آلندقلرینه
وقاچنك ولی ووصیلرینه اعاده اولندیغنه دائر تنظیم واستانبول پولیس مدیریت عمومیه سندن باتذکره
توزیع اولنان لیسته‌نك صورتی حصول معلومات ضمننده لفاً تشیار قلنمش اولمغله اولبابده امر وفرمان حضرتلرینه اولور

جمعه

١ ربیع الاول ٣٣٧ و ١ کانون اول ٣٣٤

٢٦

داخلیه ناظری نامه
مستشار

۵

صورت

باب عالی
دخلیه نظارتی
امنیه عمومیه مدیریتی

شعبه :
قسمی .....
خصوصی .....

خدمتی دیانو اولان دعوی صفیه خانم نزد ایرسانه قرارلی مقدمه سی قرارلی

۱	مقر ساکنیه جویزلی محمد نامنده استانبول جاده سنه دیشبی عاطف بلده خیرات سی خانم	۱	مزبوره اون بر ماه مأموری ارمنی ملتندن مقتول دانیل بسده سی ایسه ده خانم مومی الیهانک زوجه اولدیغنی و بو جهتله مدعی مختلیت ایتمه ایسه ده اجرا مقصود دانیل تسلیم ایدیلدیکی و اریه سنه
۲	مقر ساکنیه زیتونلی محمد نامنده بدری صبا بلیت	۱	آرابیجی مومی الیهانک زوجه سی اون درت ماه اقدم بولنمه اولان ارمنی ملتندن جلیل اوغلو یاشارنی مزبوره آرابیجی و اسلام اسمیه اولاری قبول قال ایدوب اولوب قصوری بولنمامشدر
۳	مقر ساکنیه جویزلی محمد نامنده قره قوللی سوقاغنده دیار بکر والی سابقی حاجی حافظ بلیت	۱	ملک مزبوره اون بیش ده آجرچشمه ده مطابطی عثمان کریمسی اولوب سه ماه مقدم قاوندیجیلکدن جمعیتنه آلنمش و الیوم مومی الیهانک زوجه مزبوره موجب لفتنامه و ملحقه ده مسلمه اولدیغنی آکلاشیلدیغندن بحث طرفندن آلنمسه و الیوم مومی الیهانک خانه سنه در .
۴	آیا ستفانوس مقیم مقر یکوی اعاشه مفتشی بلیت	۱	مومی الیهانک زوجه سی بولنمادن ارمنی ملتندن مسلوب التابعیت اولدیغندن بحث مزبور واسطه سیله ارمنی بطریقخانه سنه تسلیم ایدیلمشدر . الیوم اوراده در .
۵	مقر ساکنیه ساقزآغاجلی جاده سنده اسکدار جاده سنه قارشی مکتبی اتصالنده تصفیه اطفار غازته سی صاحب امتیازی ابراهیم زاده دیدیکی	۱	دیرشیه مزبوره یاندیرمه لی اون سکز یاشلرنده و سکز بچوق سنه مقابلنده بولنمغله اتفاق ایله دعوی عبدالله طلب اوزرینه طاوه اوقیه تاریخیه برابر مشار الیه دیرشیه احکام قلنمشدر .
۶	مقر ساکنیه جویزلی محمد نامنده حاجی حافظ حاکم .	۱	کاتب مزبوره طوپزدن و ارمنی ملتندن مسلوب اولوب درت یاشلرنده یاپیسه ده ازیلر قازنه عسکری طرفنه خانه ده بچه آلدیرمه مقر یکوی ارمنی کلیسا سنه دیرلسه کلیسا ده بطریقخانه یه کوندیرلمشدر .
۷	مقر ساکنیه جویزلی محمد نامنده باقرسوقاغنده سقاف نقاشلرندن مقتول عادل رضا بلیت	۱	بحسبا مزبوره مقتول افندیلر حاصل اولمسیله ده ملیتی مقتولک نه اولدیغی تحقیقاتنه ازیلرک طرف بعضی دقیقه سی اهالیسنه سلیمانه آغا کریمسی و مقتولک یاشلرنده مسلمه اولدیغنا آکلاشلدیغندن مومی الیهه اعاده ایدیلمشدر .
۸	مقر ساکنیه جویزلی محمد نامنده (اخرون) سقاف باشه مدیری احسانه بلیت	۱	محلیه مزبوره نک ملیتی سبب اختلاف اولدیغنه بنا تحقیقاتنه جریانکه چلبی اوغلو شاکر کریمسی و اولیای یاشلرنده اولدیغی آکلاشلدیغنه مومی الیهه احسانه بلیت خانه سنه تسلیم ایدیلمشدر .

دلیل نظارتی

شعبه :
عمومی .....
خصوصی .....

۹	مقر رکونیه ساحل بویزلان محله خانه زاده عمر رشته باشا	۱	عایشه
۱۰	مقر رکونیه جویزلان محله کسه چوبانه سوقاغنه چوبانه خانه سنده اوزده رکویرلی اشرافندن مصطفی بك	۱	حسنا
۱۱	مقر رکونیه زیتونلك محله سنده بتردولی خانه ده مقیم اکمك تذییح حاجوری عبدالله افندی	۱	عایشه
۱۲	مقر رکونیه جویزلان محله کسه مقیم والده سی اولوب مسلم اولدیغی اکلاشیلمیه رك باشاری خانه سنده ترك ایدلمشدر	۷	ایشه ویکری فاطمه
۱۳	مقر رکونیه قره تاش یه ده باغلر ناظری عمر اغه سوقاغنده ریاست قضائیه محکمه سنك اعضاسندن احمد بك	۱	اقبال
۱۴	مقر رکونیه جویزلان محله کسه مجاور سوقاغنده خزری بك خانه سنده مقیم قائمقام نقاعد سندن ایچل بك	۱	عایشه
۱۵	مقر رکونیه جویزلان محله کسه اسکی تلفاف سوقاغنده فلاچ خیر نافعه	۱	نعیم
۱۶	مقر رکونیه زیتونلك محله کسه ۵۱۰ نمره لو قطه محافظ طاهر زاده یدیمانلوغلو ناظری محمد بك زاده	۱	امینه
۱۷	آیاستفانوزده مقیم یوزباشی رتبه قره سیونلی اعضاسندن تعلیف بك	۱	

احمد رمضان

شعبه : ۹
عمومی .....
خصوصی .....

۹ مقر رکونیه ساحل بویزلان محله خانه زاده عمر رشته باشا — عایشه

مزبوره قره قصاب شرقیسی واطقده یاشادیغی وفات ایتمش والده سی اولوب مسلم اولدیغی اکلاشیلمیه رك باشاری خانه سنده ترك ایدلمشدر .

۱۰ مقر رکونیه جویزلان محله کسه چوبانه سوقاغنده چوبانه خانه سنده اوزده رکویرلی اشرافندن مصطفی بك — حسنا

مزبوره نك اوچنجی طابقنده اولدیغی بیان ایدلمشده مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۱ مقر رکونیه زیتونلك محله کسه ۵۱۰ نمره لو قطه خانه ده مقیم اکمك تذییح حاجوری عبدالله افندی — عایشه

مزبوره نك اوچنجی طابقنده اولدیغی بیان ایدلمشده مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۲ مقر رکونیه جویزلان محله کسه اسکی تلفاف سوقاغنده فلاچ خیر نافعه — نعیم

مزبوره خانه ده ارمنی وقتیله مکتب طرفنه جرا اولنمه رك مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۳ مقر رکونیه قره تاش یه ده باغلر ناظری عمر اغه سوقاغنده ریاست قضائیه محکمه سنك اعضاسندن احمد بك — اقبال

مزبوره وقتیله ارمنی طائفه سنه عائد اولوب مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۴ مقر رکونیه جویزلان محله کسه مجاور سوقاغنده خزری بك خانه سنده مقیم قائمقام نقاعد سندن ایچل بك — عایشه

مزبوره اوچنجی طابقنده اولدیغی بیان ایدلمشده مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۵ مقر رکونیه جویزلان محله کسه اسکی تلفاف سوقاغنده فلاچ خیر نافعه — نعیم

مزبوره خانه ده ارمنی وقتیله مکتب طرفنه جرا اولنمه رك مومالیهاك کریمسی اولدیغی اکلاشیلمیه رك اعاده ایدلمشدر .

۱۶ مقر رکونیه زیتونلك محله کسه ۵۱۰ نمره لو قطه محافظ طاهر زاده یدیمانلوغلو ناظری محمد بك زاده — امینه

مزبوره ارمنی طائفه سنه عائد مقر رکونیه ارمنی کلیسه سنه بالذات تسلیم ایتمکله مومالیهاك ارمنی اولدیغی یقینا انلاشیلمیه رك بو قطه ده کائن سیاه محمد عینك کریمسی و مسلم اولدیغی ادعا ایدلمکله

۱۷ آیاستفانوزده مقیم یوزباشی رتبه قره سیونلی اعضاسندن تعلیف بك — تعلیف بك

مومالیهاك ارمنی ملته منسوب فقط اهالیسنه زوجه مطلقه ویرمش کریمسی ایسه حسب الظاهر مفارقتدن صکره آخر کیسه ایسه ده بولنمیغی محل تعلیف بك طرفنه ایضاح اولنمغله ارمنی یاپاسی بیلدیریلمسیله و تحقیقه ایدلکله بولنمیغی

احمد رمضان

صورت

مراکزدن کوندریلن ولیسته ده اسامیسی محرر اولمیان ارمنی ایتامی حقنده

اسمی	اقامتگاهی	جریان ایدن معامله
ارافنا طومریان	شهزاده باشنده قلندر محله سنده بوظیفاتده کمری جاده سنده ۱۸۴ نومرو خانه	مزبوره خارجیه نظارتنک اشعاری و داخلیه نظارتنک درکناری موجبنجه تیزه سی مادام ارنیف طومریان تسلیم ایدلمشدر .
ارشالوئیس	چنگل کوینده بکباشی رضا بکک خانه سنده	مزبوره بطریقخانه یه تسلیم ایدلمشدر .
آرتین نام دیکر بعدنه	قوم قپوده قوللق زغاغنده قدرغه خشه خانه سی مأمورلرندن علی بکک خانه سنده	مرقوم بطریقخانه مأمورلرندن کیرقور افندی یه تسلیم ایدلمشدر .
اروسیاق	اسکدارده آیازمه محله سنک طلومبه زقاغنده بش نومرو خانه ده متصرفاً ساکنه خالده خانم نزدنده	بطریقخانه یه تسلیم ایدلمشدر .
ایتوهی	قاسم پاشاده آجی چشمه زقاغنده ۷۷ نومرو خانه ده مقیم یوزباشی ویسل بکک خانه سنده	بطریقخانه یه تسلیم ایدلمشدر .
بختیار ، شاپنه	اسکدارده سلیمیه محله سنک تکیه زقاغنده ۷۷ نومرو خانه ده ساکن قائمقام جعفر بکک خانه سنده	مزبوره لر بطریقخانه یه تسلیم ایدلمشدر .
اوریانوس	اسکدارده آیازمه محله سنک ۲۲ نومرو سنده مستأجراً ساکن یوزباشی حسن فهمی افندی خانه سنده	مزبوره بطریقخانه یه تسلیم ایدلمشدر .
مانیک مریم	. . .	قاضی کوی ارمنی کلیسا سنه تسلیم ایدلمشدر .
ایسکوهی اونیک ولد مغردیچ	. . .	سلامسزده کائن ارمنی کلیساسی رئیسی باش پاپاسنه تسلیم ایدلمشدر .

اسمی	افاده‌ی	جریان ایدن	معامله
ماریام بنت یعقوب لوسیه بنت یعقوب	. .	استانبول بطریقخانه‌سنه رسم دلالت ویرمان افندی تسلیم ایدلمشدر .	
مقدونی نوارته آنا	. .	قاضی کوی‌نک محله اینی کلیسه‌سنه تسلیم ایدلمشدر .	
زاریفی	نشانه‌لری مادر یحیی نشویه یقوشنده ۸۰ نومرولی خانه‌ده یغم کلیسه‌سی حمید جدید محله‌سنده مقیم ساکنه	بطریقخانه‌یه تسلیم ایدلمشدر .	
سارنوسه	. .	ارزنجان رعایاسندن سلیمان اغلی محمد ایله ۱۶ سرلهوی سنه‌سی تاریخنده مباشر زوجه‌سی حمیده یاشاره ورثه‌سندن اولان مزبوره اینی خانه‌سنه تسلیم ایدلمشدر .	
اریانوفی	بشکلهاشده سرنجه‌باشی یعقوبنده ساکنه	یکی قپوداینی کلیسه‌سنه تسلیم ایدلمشدر .	
لوسیه قره‌بنه کوره‌جیان	فاتحده صوفیلده بجارده اسرائیل اوف نزدنده ساکنه	بابالی قالوستیان قوناصلوسنه تسلیم ایدلمشدر .	
اودوناتو ولد آرسنافه	. .	سرقت مسألسنده مولایف اقامتگاه تعیینه مأمور ایزمیت رعایاسندن اودوناتو ولد یاشلده‌نک اولان مرقوم بطریقخانه‌یه تسلیم ایدلمشدر .	
اسرائیل	بیلمه ایلانیاندن	مؤسسه مذکوره‌نک اینکلی شعبه‌لی اولدقدن بحث اولنان اسرائیل هوهوه‌نک اینی اولدیغی بالتحقیق اعلام اولنمغله بطریقخانه‌یه تسلیم ایدلمشدر .	
هوروسیا بنت قالوست هوروه بنت قالوست	فاتحده خواجه محمد محله‌سنده رسانه‌ز قاعده سابقه‌سنده نیره بولی قاتمقامی متوفی سلیم سره افندی خانه‌سنده	اکلیس‌ده بطریقخانه‌یه تسلیم ایدلمشدر .	
سلیمان	صوفیلده محمد سنده یشتالجی قاعده‌سنده هوای دیمونک خانه‌سنده	بطریقخانه‌یه تسلیم ایدلمشدر .	

اسمی	اقامتگاهی	جریان ایدن معامله
تره زیفا	صاری یارده صاریرک جاده سنده نفیسه خانم نزدنده	بطریقخانه یه تسلیم ایلشدر .
راجه بنت غبود	سلطان سلیمان قانون مکتبی باشمعلمی امینه خانم نزدنده	زبوره نک اسلام اولدیغی قادینلر چالیشدیرمه جمعیتی اسلامیه سنک ۲۸ کانون اول سنه تاریخ و بلانومرک مذکره سنده بیان ایلدکلرینی تحقیقات اجرا ایدلمکده در .

BOA. *HR. MÜ,* 43/2-17

- 226 -

SEVKOLUNACAK ERMENİLERDEN KADIN, ÇOCUK VE HASTALARIN ARABA İLE SEVKİ

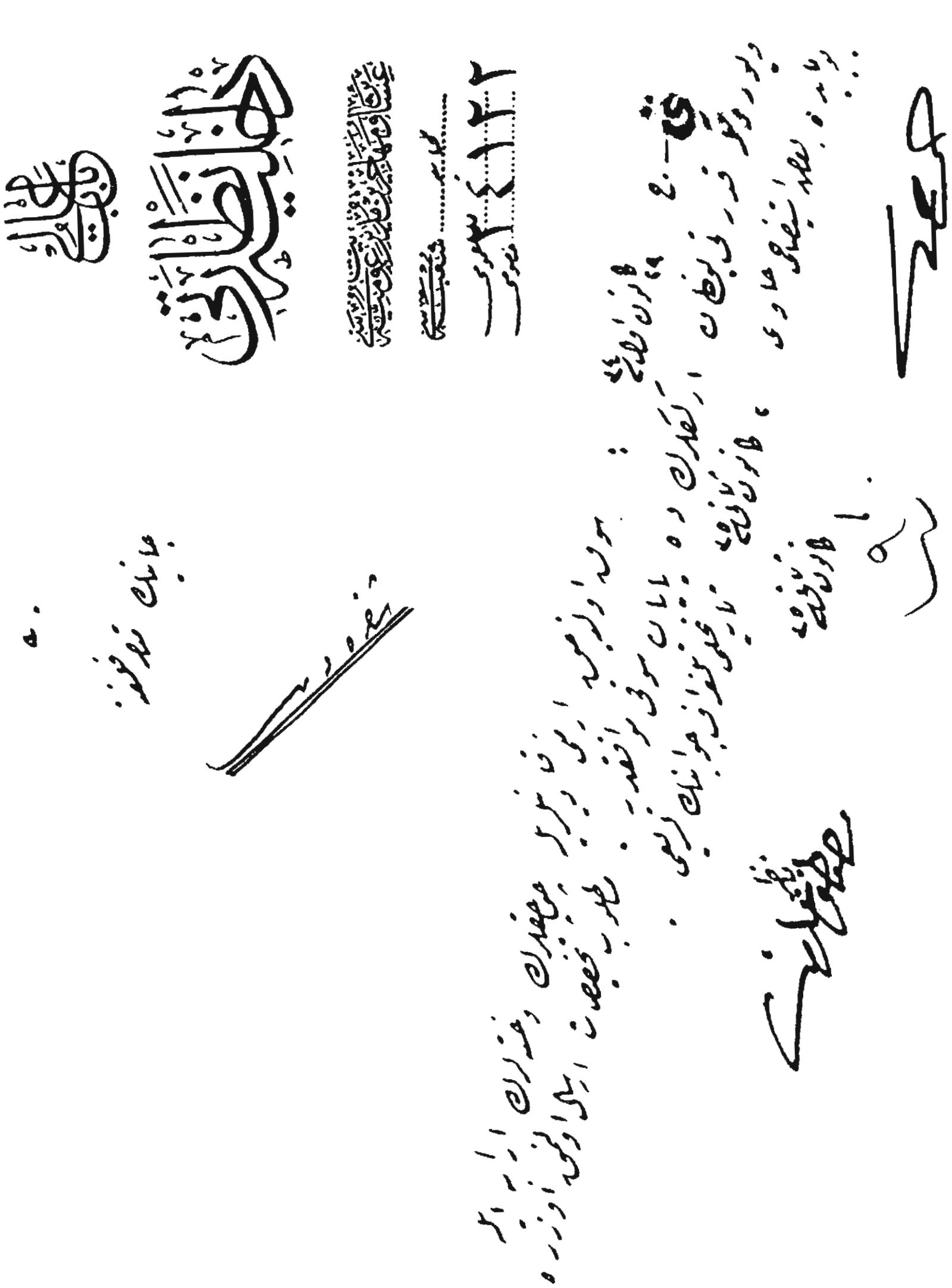

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/85

- 227 -

KÖYLERDE BULUNAN GÜÇSÜZ ERMENİLERE YAPILACAK YARDIMLAR İLE İLGİLİ TALİMATNAMENİN AÇIKLANMASI

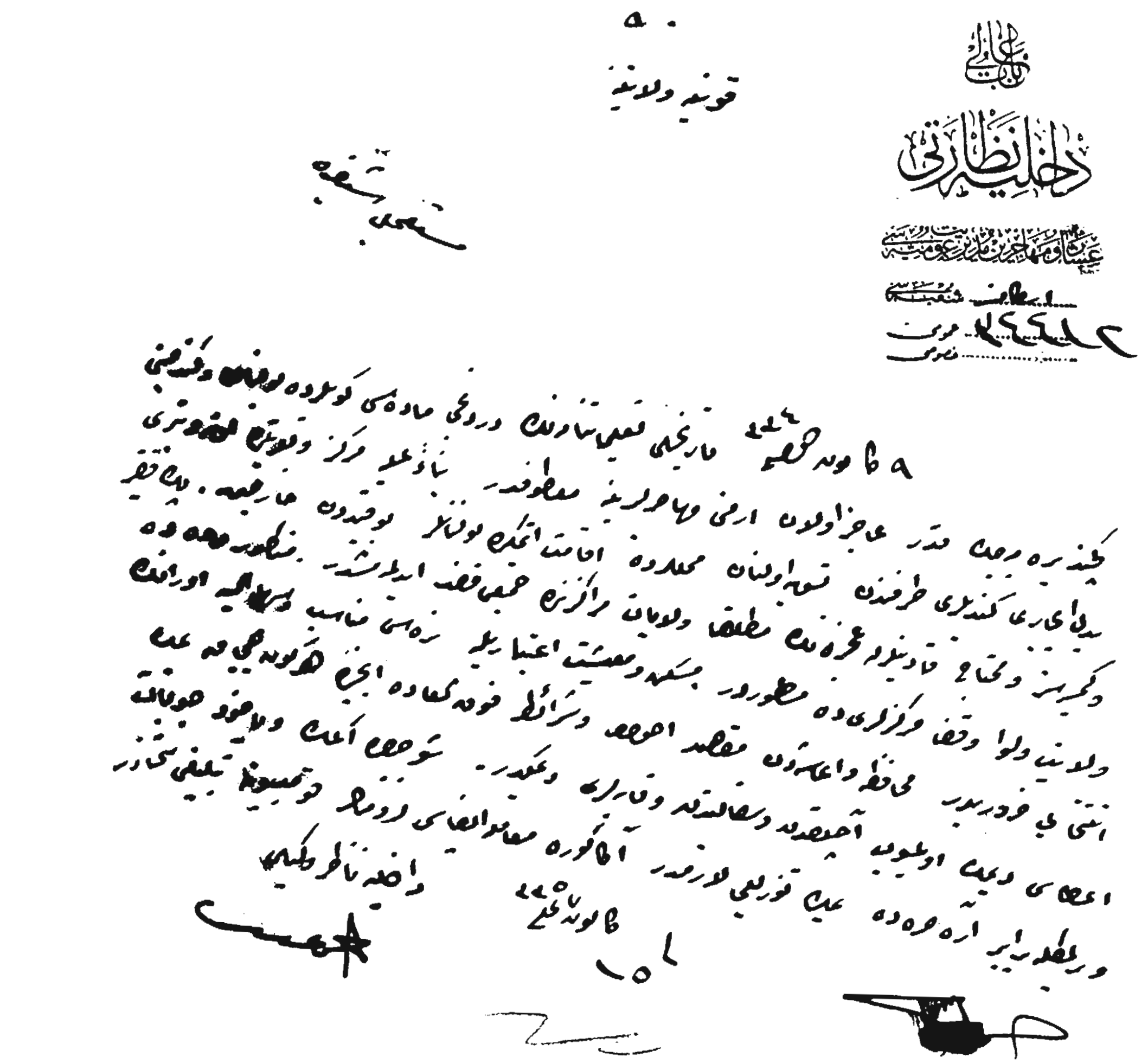

- 228 -

ERMENİLERİN SEVK VE İAŞE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

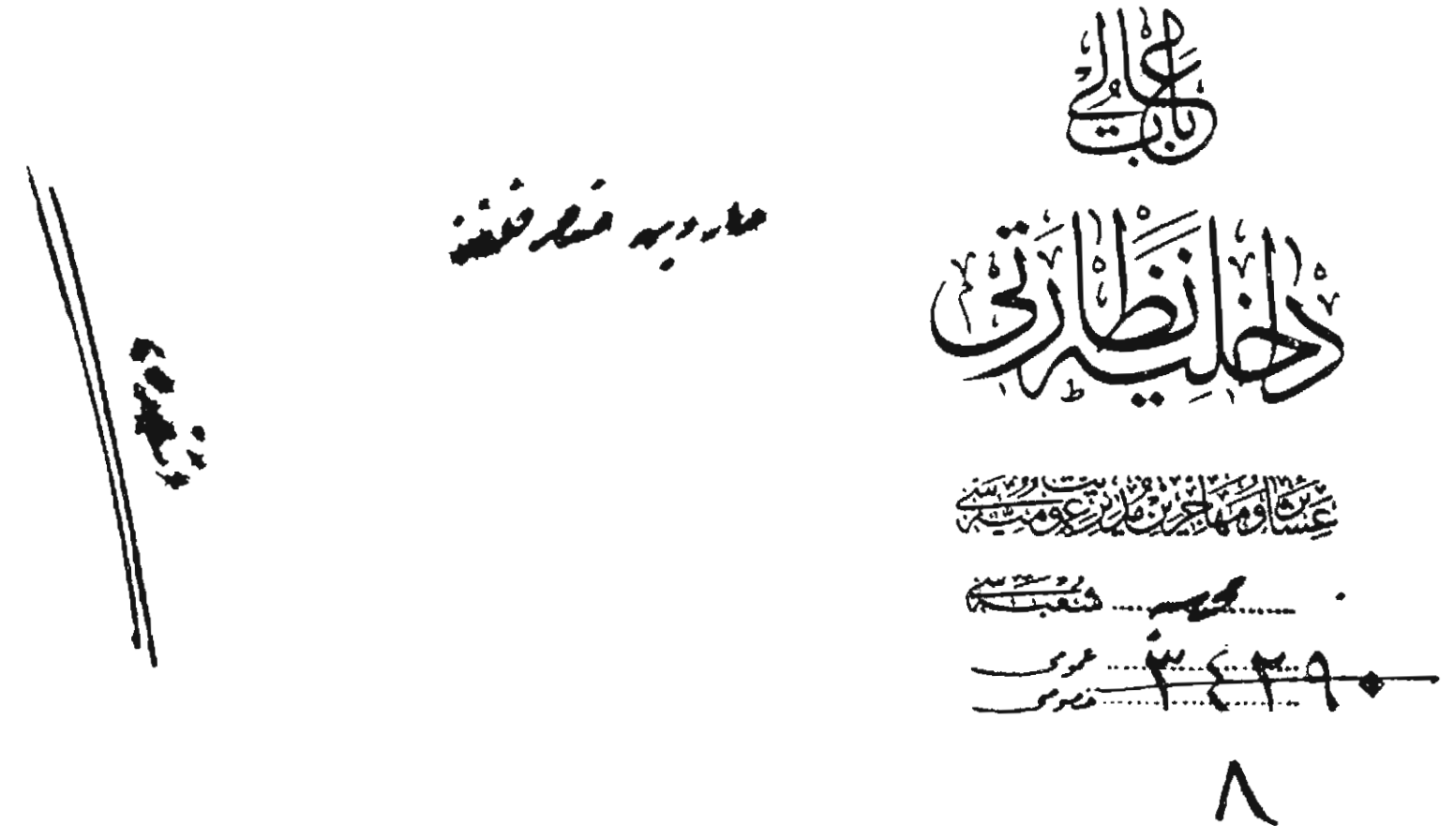

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/124

- 229 -

SEVKİYATA TABİ ERMENİLERE VERİLECEK HARCIRAH

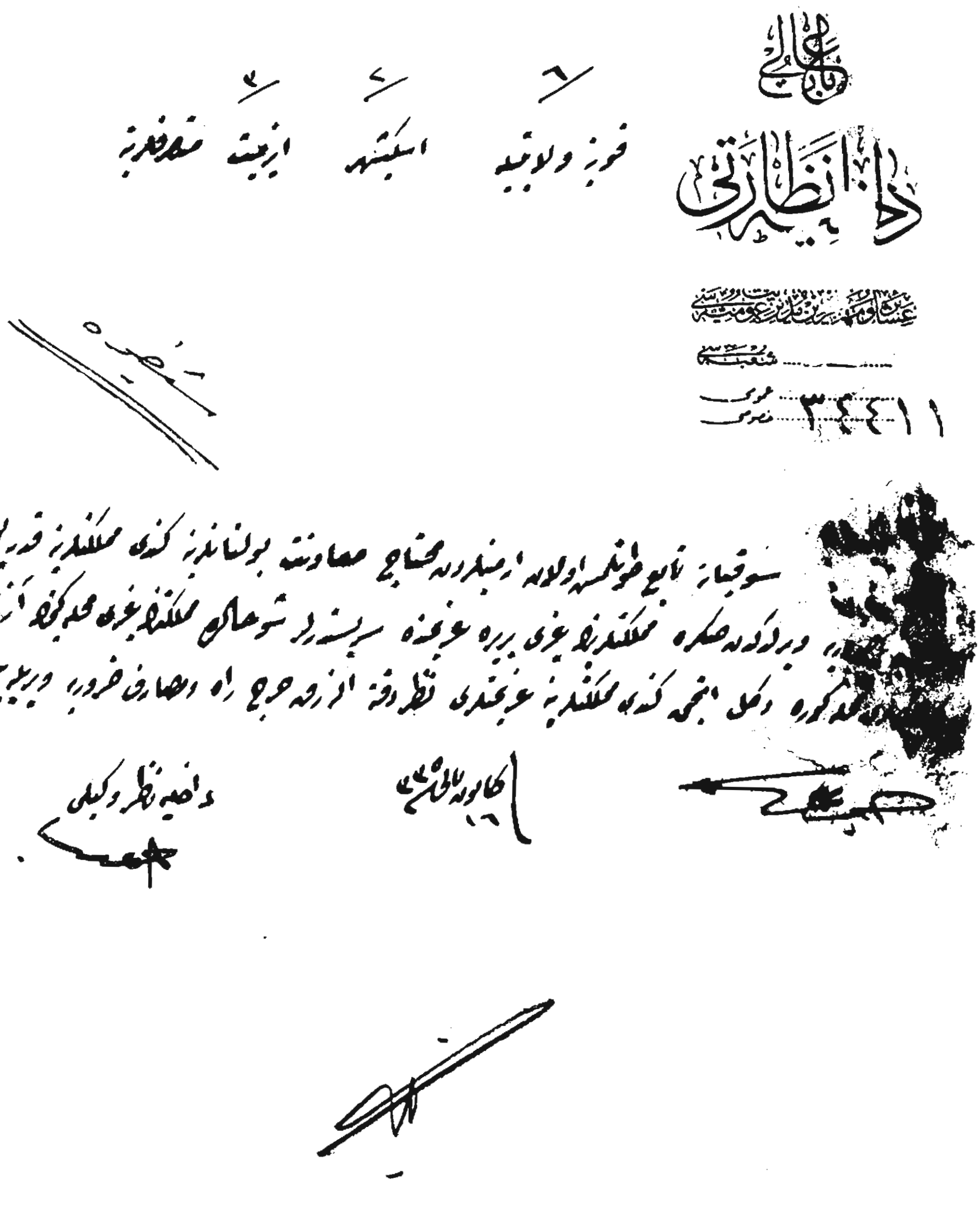

- 230 -

ERMENİ YETİMLERİNİN GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI

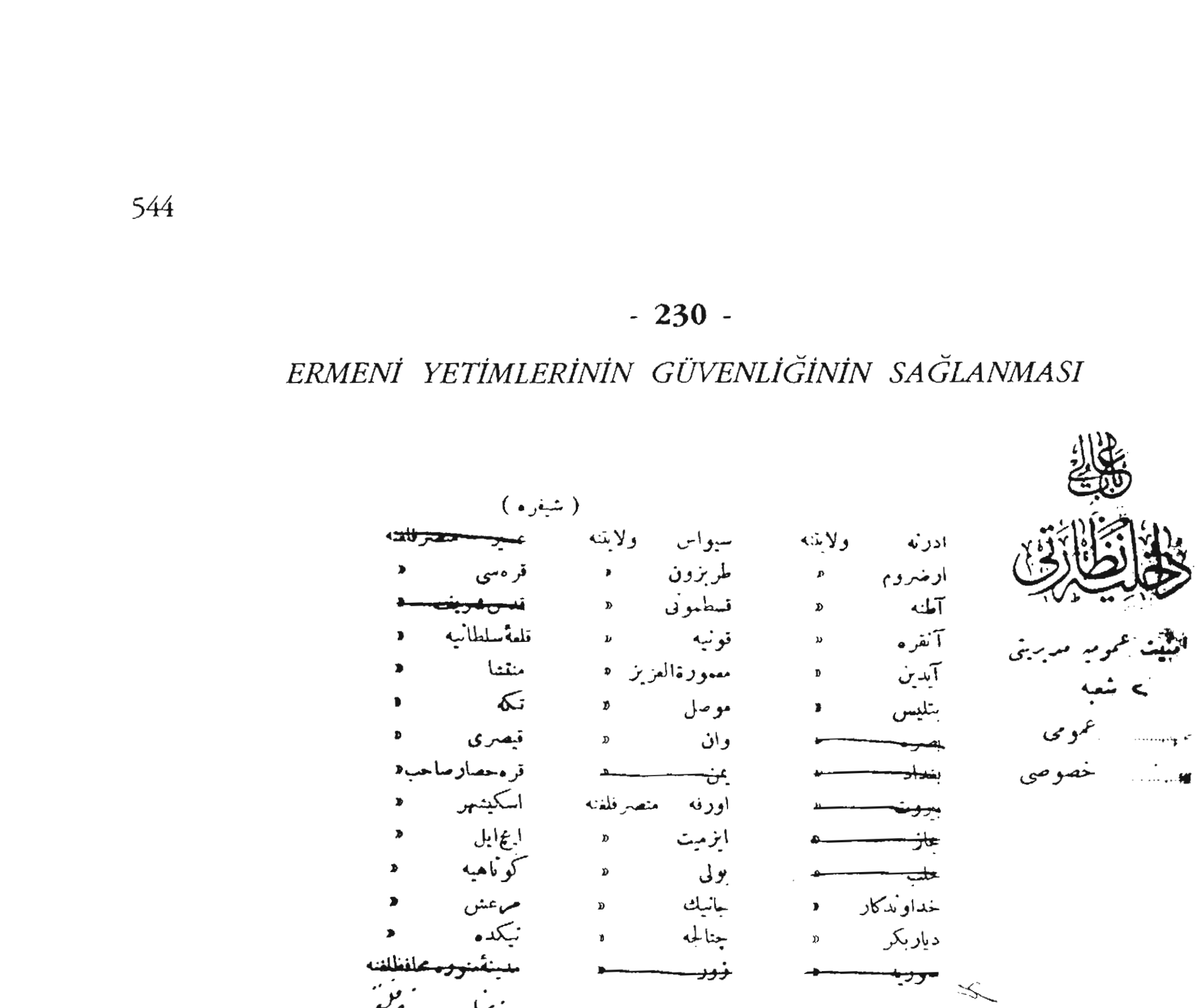

BOA. *DH. ŞFR,* 95/163

- 231 -

RUM VE ERMENİLERE YAPILAN YARDIMLAR

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 95/209

- 232 -

ANADOLUYA GİDECEK HEYETİN MASRAFLARININ TEMİNİ

a.

معروضۂ جناب نقطه بتحریر

Transcription of the Ottoman text:

ماداى صليدز اعاده لرى تقديده بولنان سوء دعاتى دخى تزييف وتقبيح اجراك اوزره انكليز خودكماده قوميسرى ديلرنجه
محللارى فرقنده كوستريلدكلرندن اوزره اناطولى يه بالكيفيه غرى قرائنه بولنمه وعساكر اجنبيه نك ايرادلرى اوزرنه تخصصاتدن بالنسبه عدم ايفاسنه باشلانيلدى . اشبو اهمالك
تولى ايده جك مصارف بيده وخزينه جه مقابل جريده نقد فى سنه لرك تخصصاتدن سكز يوز لرك اعتمادى مخصوصه ده نقصه تماسايله يازلمشدى . مبلغ مذكورك
امنى بحون جريده نقد يتمده اجراسيله تخصيصات متوالبه ده واردالمدلغه كيفيت مفصلا عالم جليل نقدينه عرض وتفسير قلنمشدر . مبلغ مذكورك غيرالله تخصصاتدن
تسويه بحال خاص وكلاجه تحت قراره آلنه جريده نقديه سنه سنه بتابع ايضاحات مبينه ده تخصيصات متوالبه يتجدد شكالها آلنمه جوابا نظراً مبلغ مذكورك تسويه ايديله جكى
اكلاشلمشدر . اشبو تدابيرك عيناً اناطولى غرى استحصال ايچون اشبو لهجتك بعاجله بدء وخزينه يه تسويه ايديلمسى اعاده قلنمشدر . بالكز شكى
برحال ووضعيت قابل تغير بولونديغندن اوزره يا اناطولى يه كوندريلمه لهجتك وظيفه سنك تغيير وتبديلى كرى جانب عزيزلرينك قرائنه بر حد قرين عاجزانه تسليل وبيان
لهجتك مصارف ضروريه سنك تسويه بحال خاص وكلاجه اجراسى اقتضاسنه بولنمله سكز يوز لرك اعتمادى تسويه ايچون جريده نقديه جليله نزدنده تشبثات مؤثره اجراسنه
غيرت بيورلمى عجالة الوجود اولمغله هرنه فرمان عالى صادر اولور ايسه مجريسى اقتضا قلنمشدر .

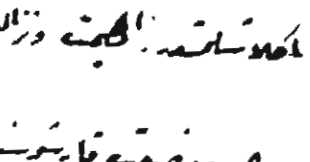

BOA. *HR. MÜ*, 43/30

- 233 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN MALLARININ İADESİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/226

- 234 -

KARMA HEYET'İN ERMENİ VE RUMLARIN DURUMLARINI İNCELEMESİ

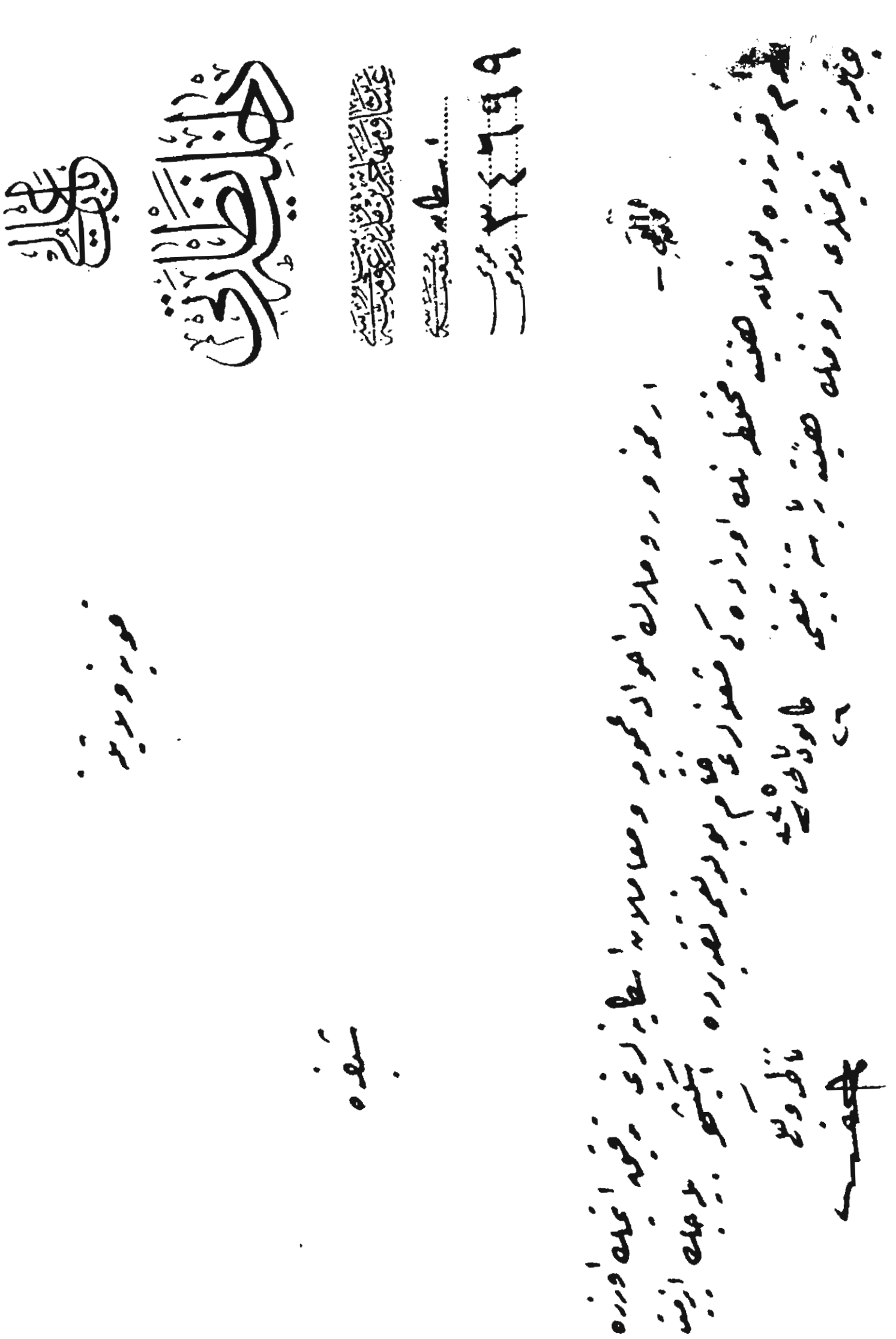

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/262

- 235 -

ERMENİ YETİMLERİYLE İLGİLİ ŞİKÂYETLER HAKKINDA TAHKİKAT YAPILMASI

- 236 -

MÜSLÜMAN MUHACİR VE MÜLTECİLERİN MAĞDUR EDİLMEMESİ

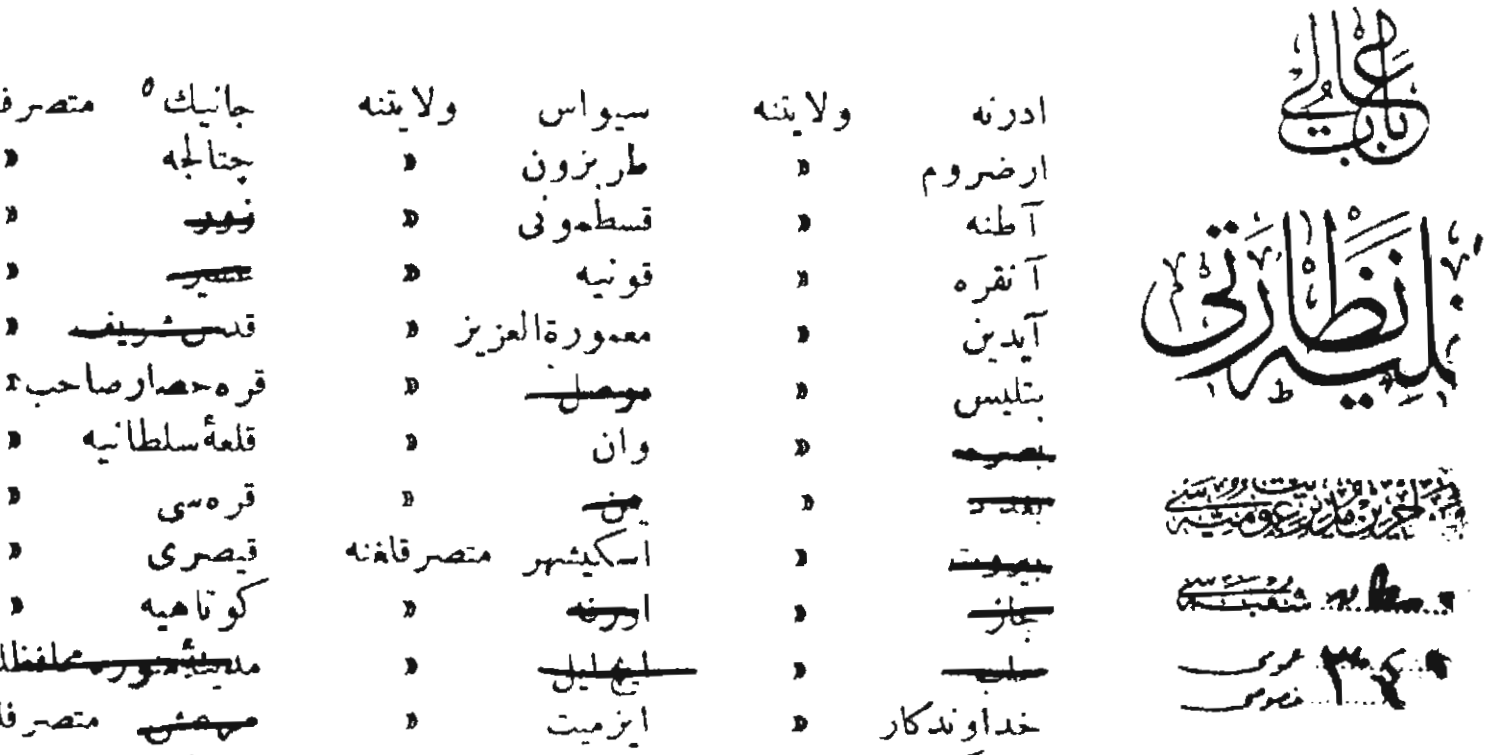

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/256

- 237 -

YAPILAN MASRAFLARIN SEFERBERLİK TAHSİSATI'NDAN KARŞILANMASI

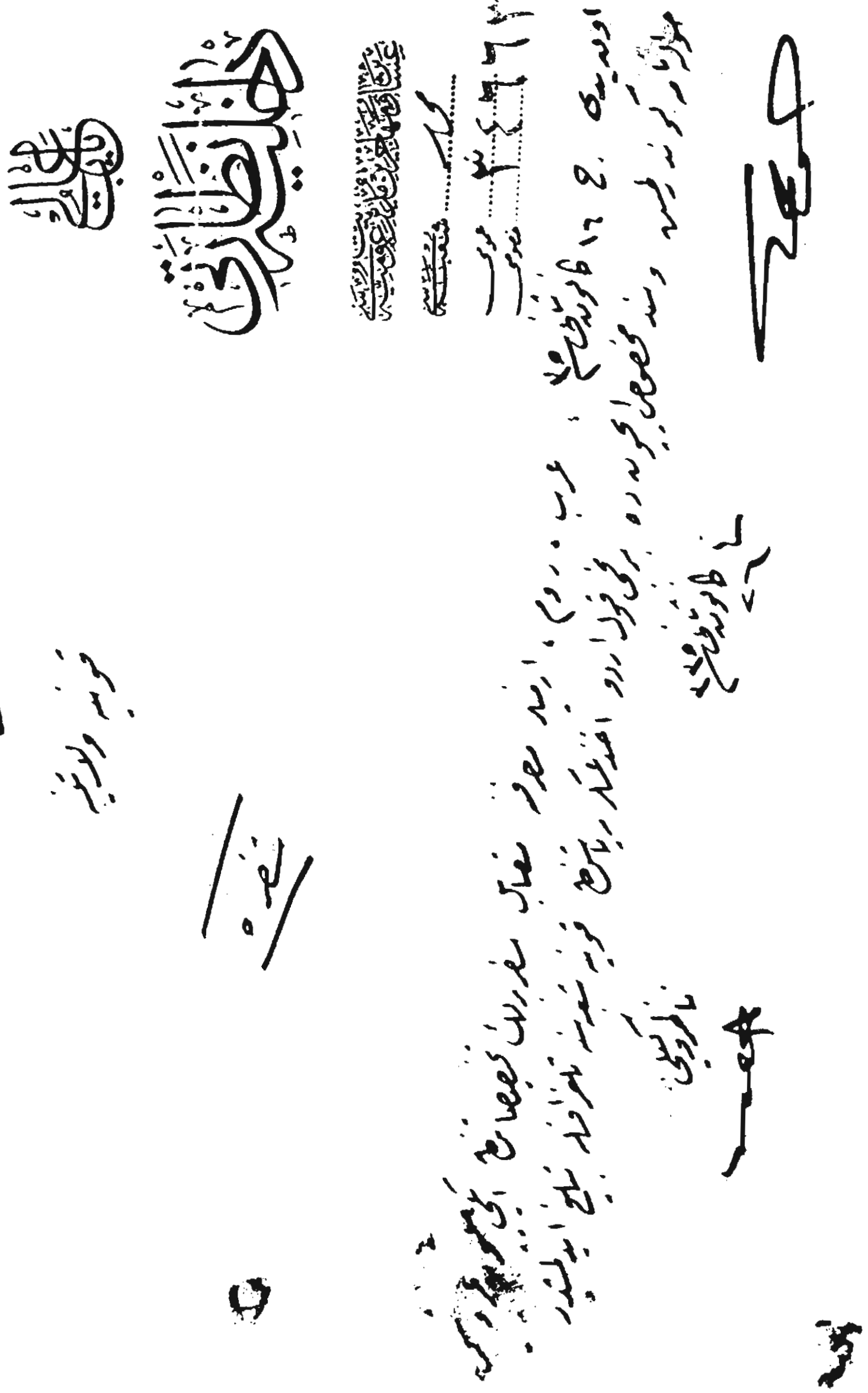

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 95/255

- 238 -

ERMENİLERİN TOPLUCA YER DEĞİŞTİRMELERİNE MEYDAN VERİLMEMESİ

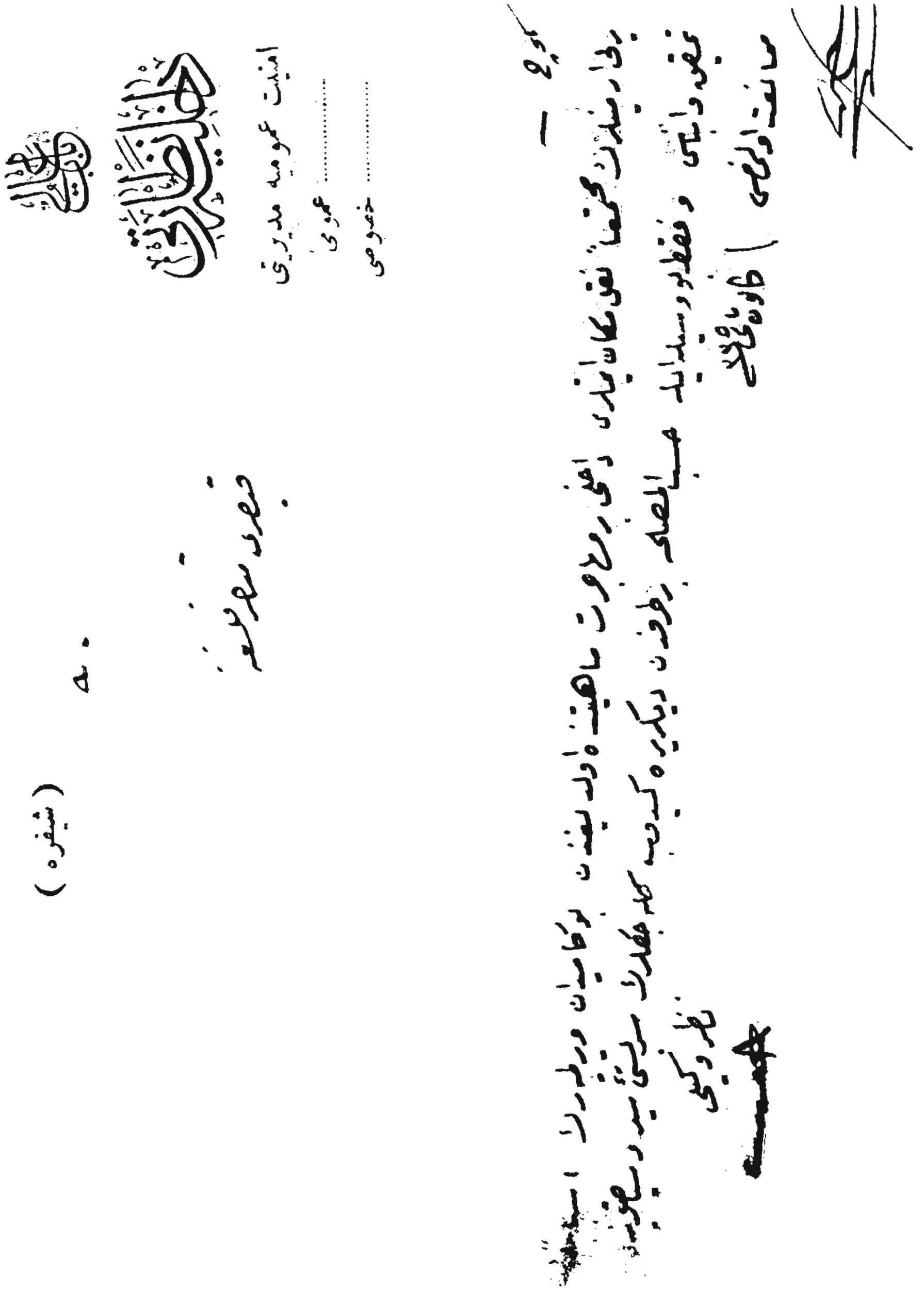

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 95/277

- 239 -

ARAP, RUM VE ERMENİ AİLELERİ İÇİN İKİNCİ DEFA PARA İSTENİLMESİNİN SEBEBİ

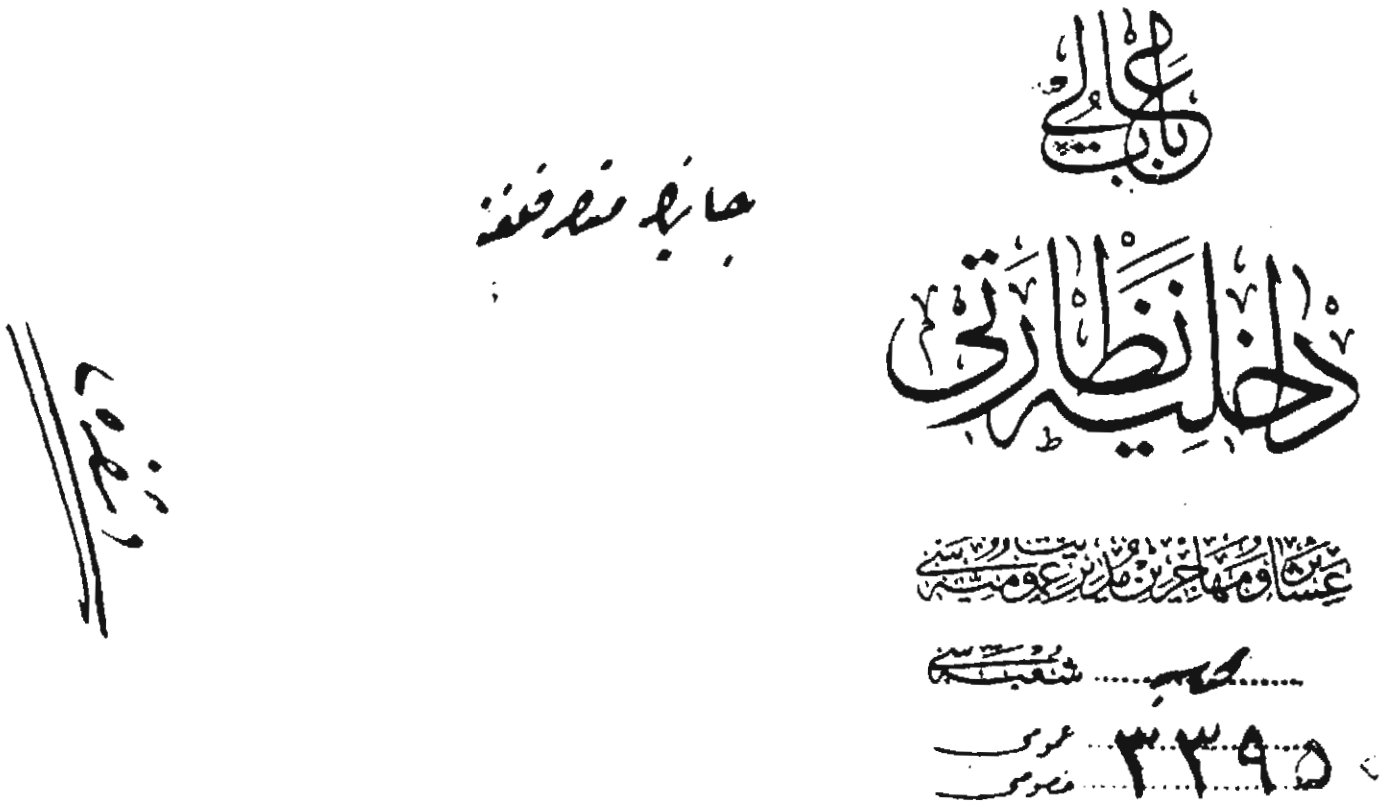

- 240 -

KÖYLERİNDEN UZAKLAŞTIRILAN RUMLARIN GERİ DÖNMELERİNE İZİN VERİLMESİ

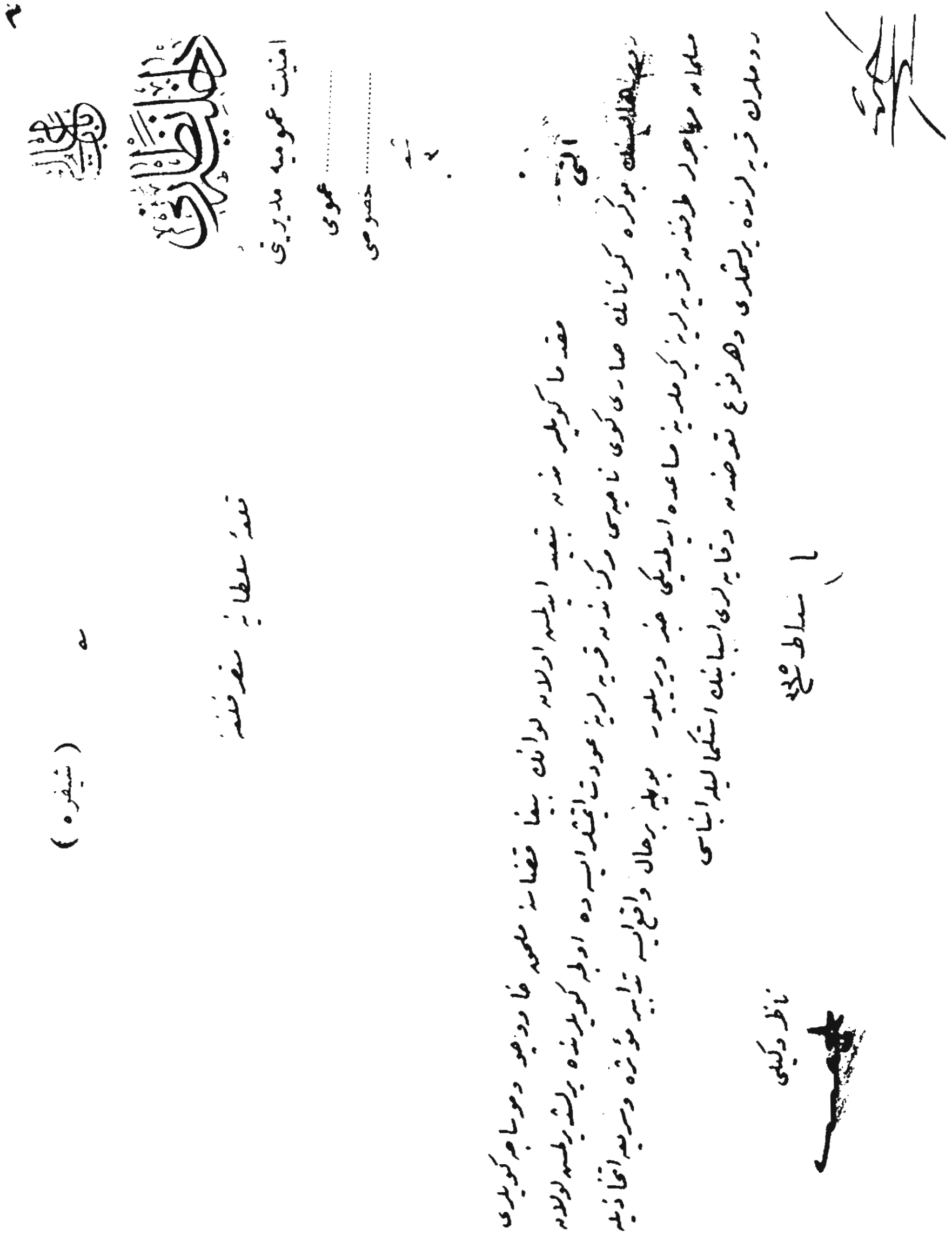

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/7

- 241 -

TEHİRİ UYGUN OLMAYAN ERMENİLERİN SEVKLERİ

- 242 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN İAŞE, SEVK VE İSKÂN DURUMLARINI İNCELEYECEK KOMİSYONUN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

BOA. *DH. SYS, Kr.* 53/2

- 243 -

İSLAM AİLELERİ YANINDA BULUNAN ERMENİ ÇOCUKLARININ ERMENİLERDEN OLUŞAN KOMİSYONA TESLİMİ

(شيفره)

قيدی سنه فلمنه

امنیت عمومیه مدیریتی

..... عمومی

..... خصوصی

- 244 -

YALOVA VE LÂLEDERE'YE GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EMLÂK VE ARAZİLERİNİN İADESİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr 96/117

- 245 -

RAHİP SİMPAT EFENDİ'NİN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

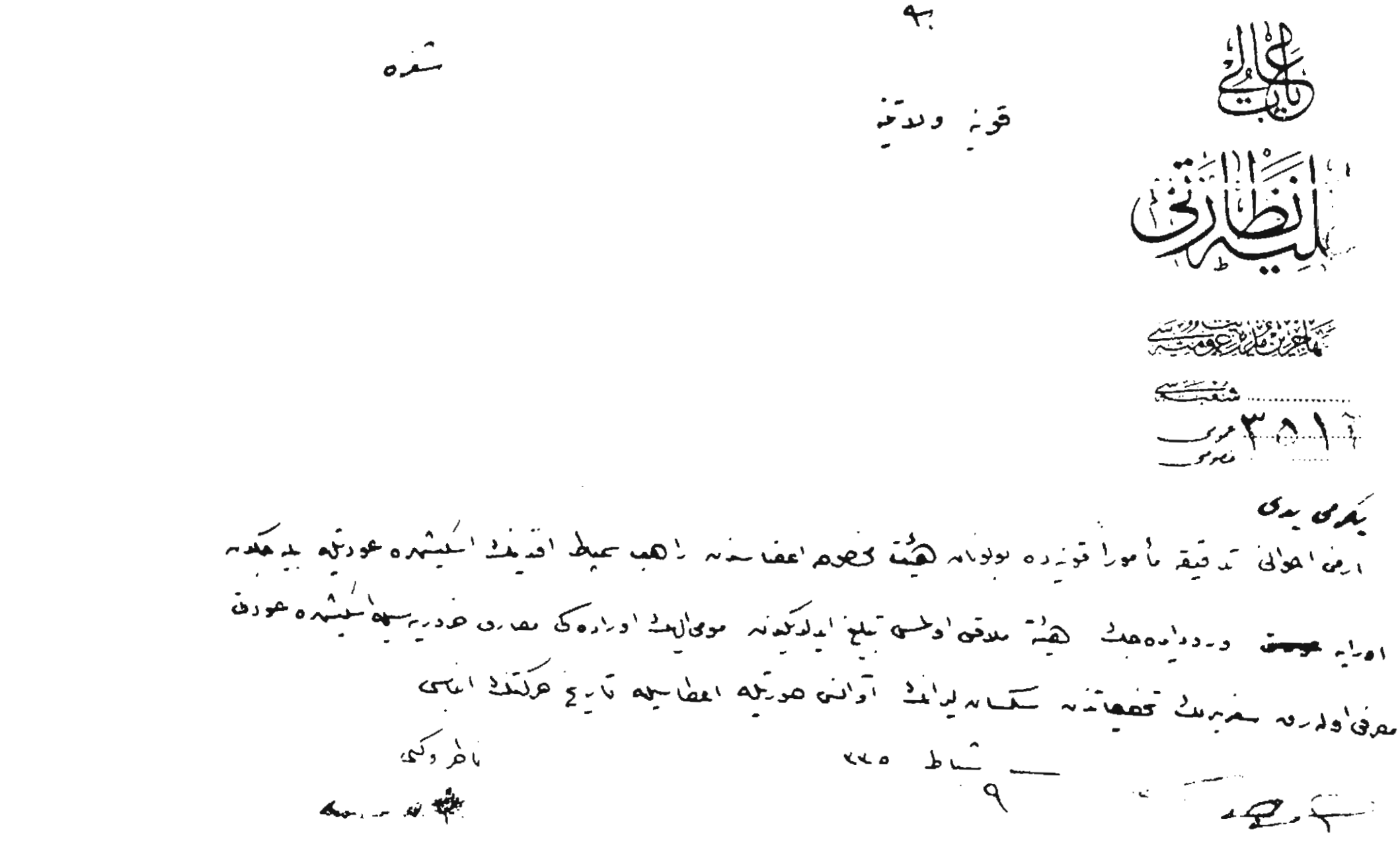

- 246 -

YERLERİ DEĞİŞTİRİLEN ERMENİ VE RUMLARA AİT MALLARIN İADESİ

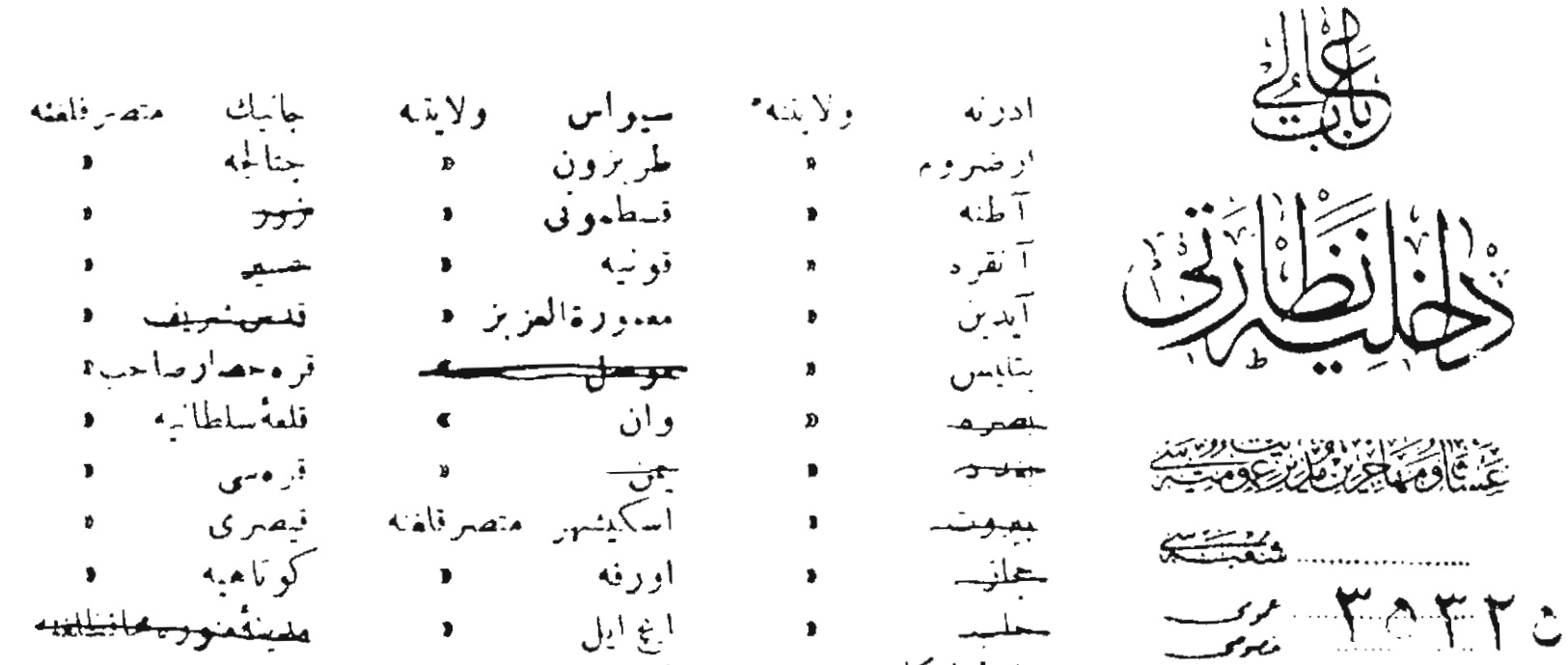

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/195

- 247 -

TEHCİR SIRASINDA ERMENİLERE FENALIKTA BULUNANLAR HAKKINDA TAHKİKAT

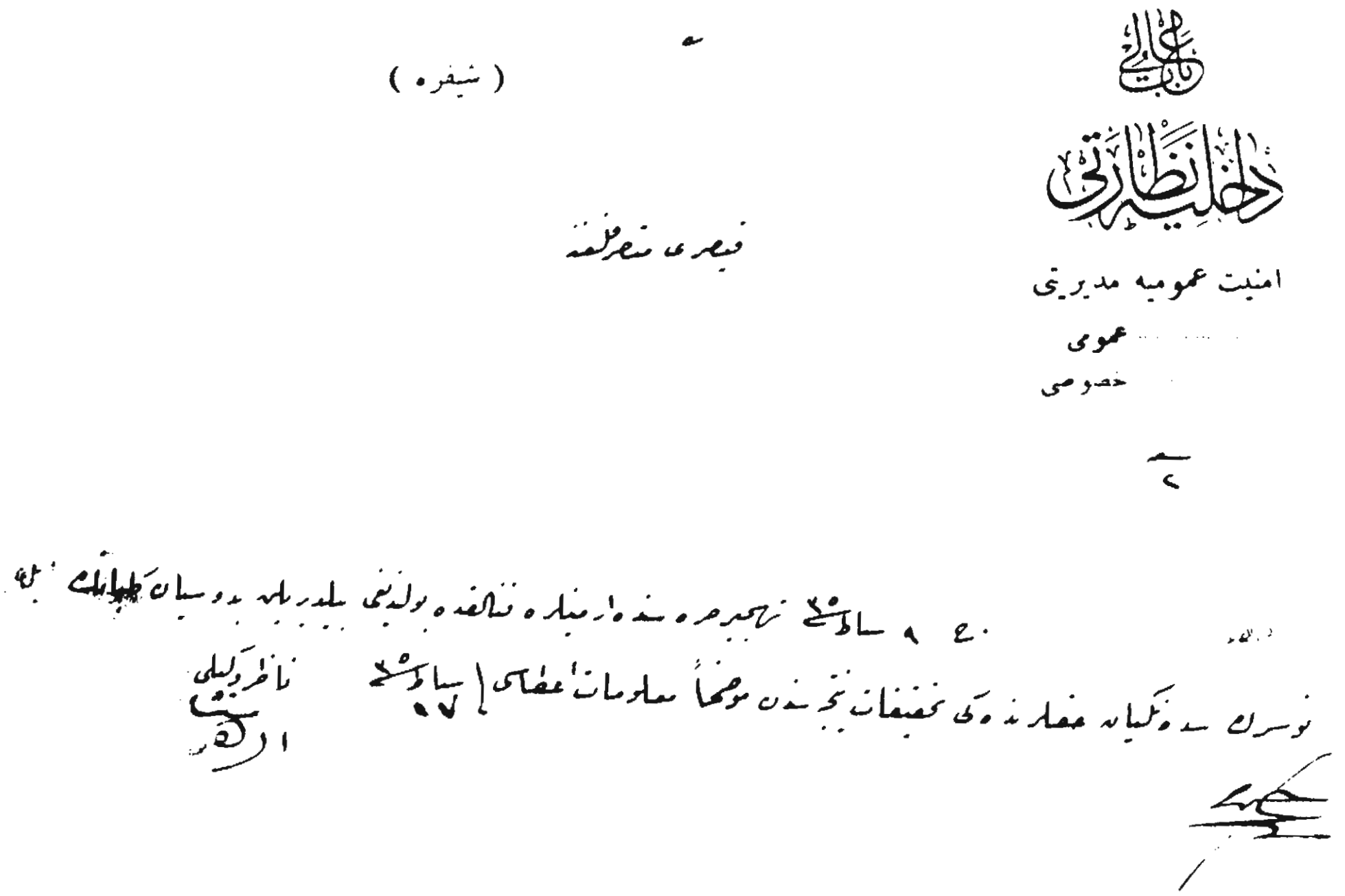
باب عالی
داخلیه نظارتی
امنیت عمومیه مدیریتی
عمومی
خصوصی

(شیفره)

قیصری متصرفلغنه

٢

٢٠ ٩ ساط سنه ٣٥ تهجیر حره سنده ارمنیلره فنالقده بولندیغی بیلدیریلن بدوسیان کلیانک ایله

نوسرک سده نکیان حقلرنده کی تحقیقات نتیجه سندن موضحاً معلومات اعطاسی | ساط سنه ١٧

ناظر وکیلی

- 248 -

KESKİN KAZASI KAYMAKAMI TALAT BEY'İN ERMENİLERİ ÖLDÜRDÜĞÜ İDDİASININ ARAŞTIRILMASI

BOA. *DH. ŞFR,* nr. 96/220

- 249 -

RESMİ DAİRELERE GEÇİCİ OLARAK NAKLEDİLEN EŞYALARIN SAHİPLERİNE VERİLMESİ

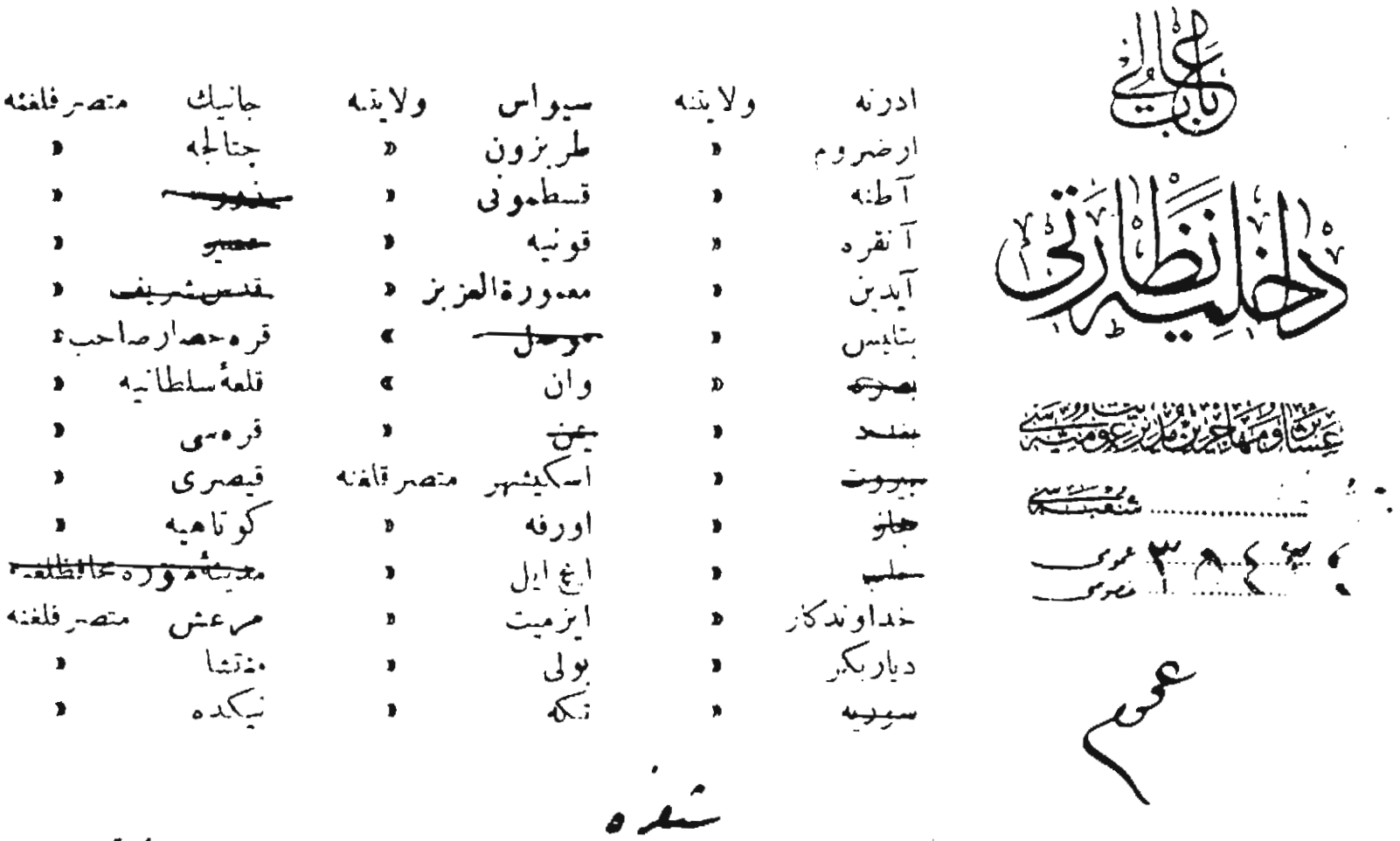

شفره

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/230

- 250 -

GAYR-I MÜSLİM ÇOCUKLARIN AKRABALARINA VEYA CEMAATLERİNE TESLİMİ

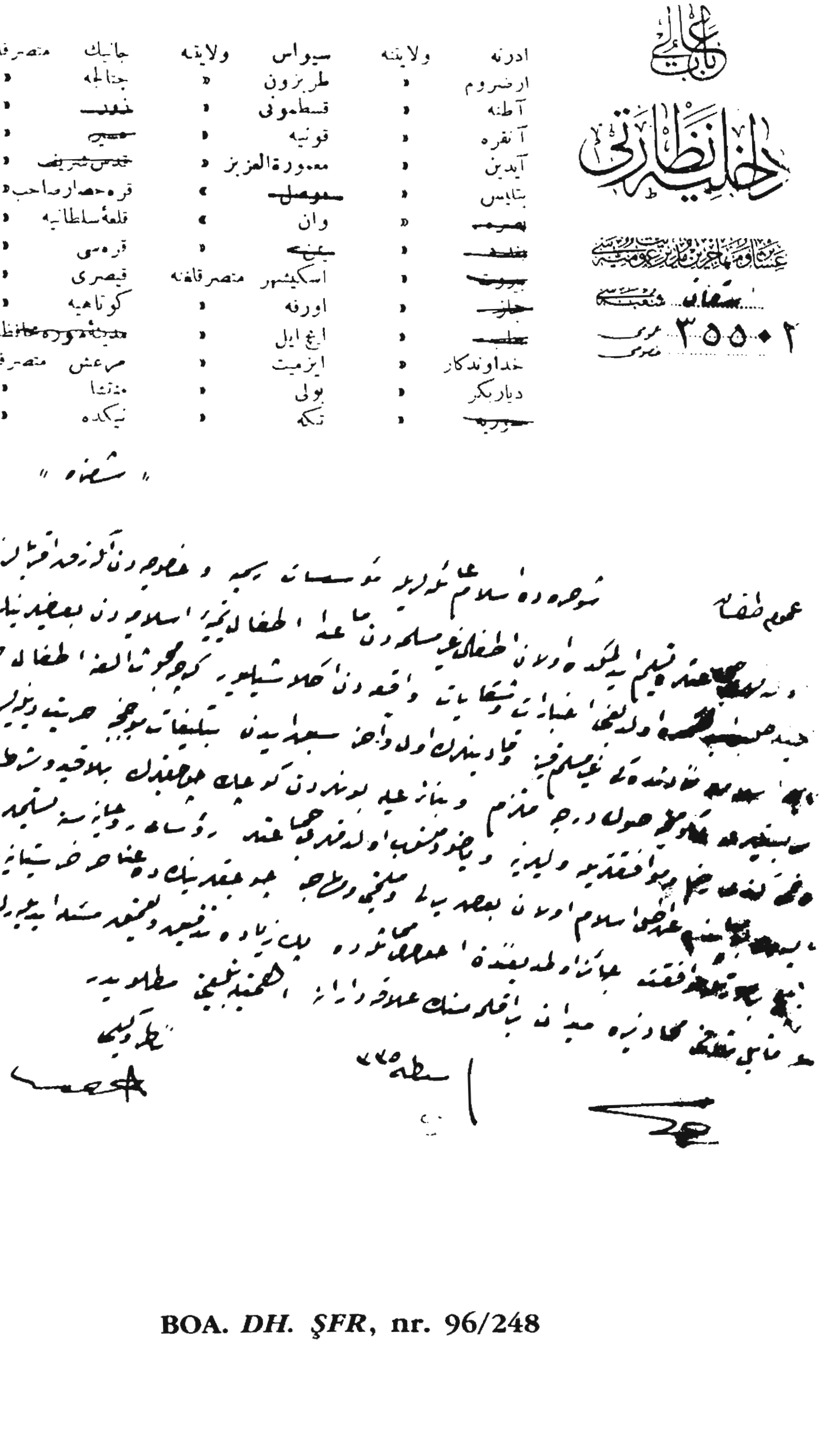

عالی باب
داخلیه نظارتی
عساکر و مهاجرین مدیریت عمومیه سی
شعبه
۳۵۵۰۲ عدد
مخرجی

ادرنه	ولایتنه	سیواس	ولایتنه	جانیك	متصرفلغنه
ارضروم	»	طربزون	»	جنالجه	»
آطنه	»	قسطمونی	»	~~نغده~~	»
آنقره	»	قونیه	»	~~صیدی~~	»
آیدین	»	معمورة العزیز	»	~~قدس شریف~~	»
بتلیس	»	~~موصل~~	»	قره حصار صاحب	»
~~بصره~~	»	وان	»	قلعهٔ سلطانیه	»
~~بغداد~~	»	~~یانه~~	»	قره سی	»
~~بیروت~~	»	اسکیشهر	متصرفلغنه	قیصری	»
~~جزایر~~	»	اورفه	»	کوتاهیه	»
~~حلب~~	»	ایغ ایل	»	~~مدینه منوره متصرفلغنه~~	
خداوندکار	»	ایزمیت	»	مرعش	متصرفلغنه
دیاربکر	»	بولی	»	منتشا	»
~~زور~~	»	تکه	»	نیکده	»

" شعبه "

عموم اطفال شوجه ده سلام علیکم تؤسسات بیمه و ملجه رون کز ده قبول اولنه رق اطفال
ده سن تمیز ایلیکده اولان اطفال غیر مسلمه دن صاغ اطفال بیمه سی اسلامه رون بعضلرینك غیر مسلم
ده حیات اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه
ده اولنمق اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه
ده اولنمق اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه
ده اولنمق اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه
ده اولنمق اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه
ده اولنمق اولدقلری اخبارات و شکایات واقعه دن کلد شیلرینه کوره محکمه لرجه اطفال حسنه یه

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/248

- 251 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN İAŞESİ

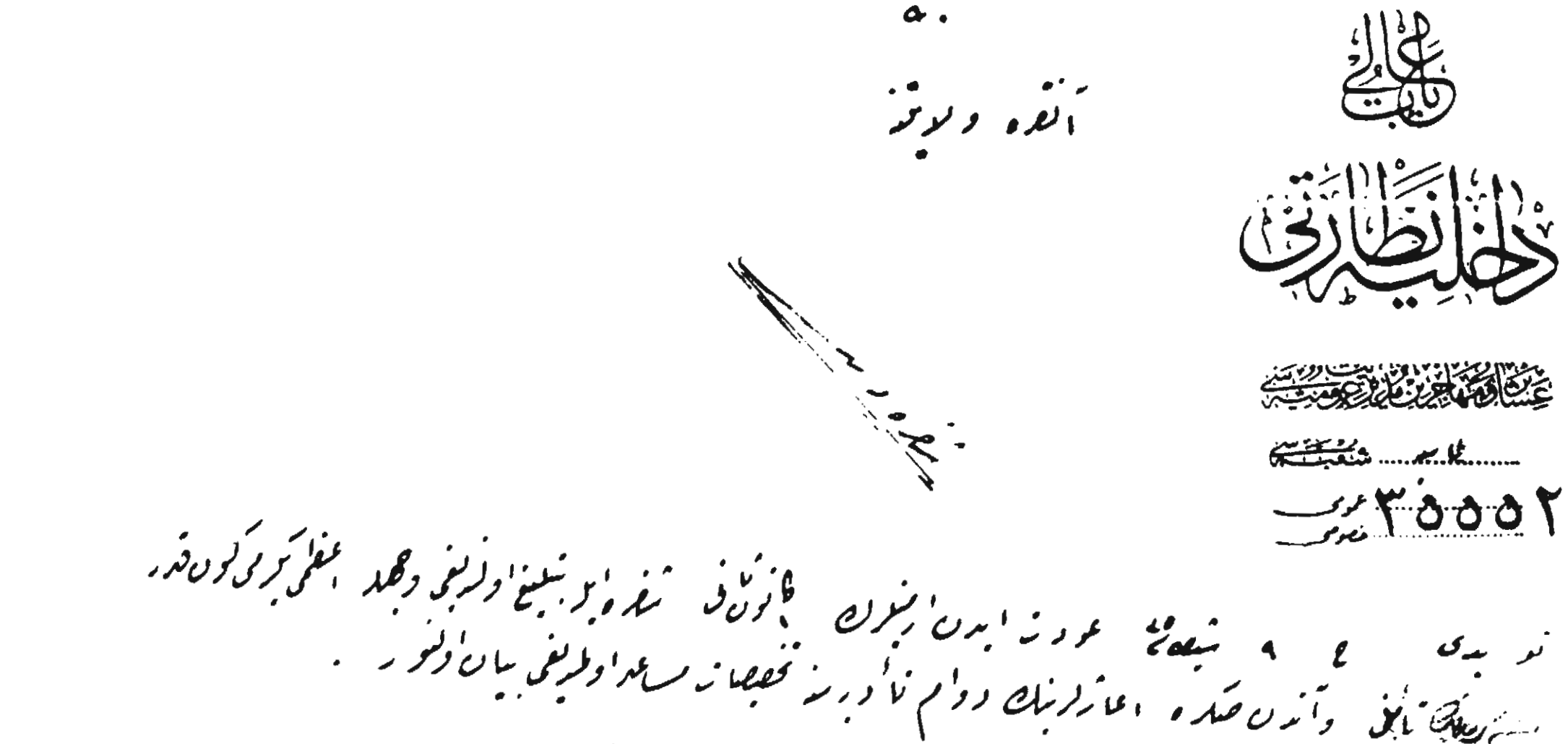

- 252 -

MÜSLÜMAN ETTİRİLMİŞ İKİ ERMENİ ÇOCUĞUNUN GERİ VERİLMESİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 96/303

- 253 -

TEHCİR MESELESİNDEN DOLAYI HALEP'E SEVKEDİLEN TUTUKLU MEMURLARIN ANTEP'E İADELERİ TALEBİ

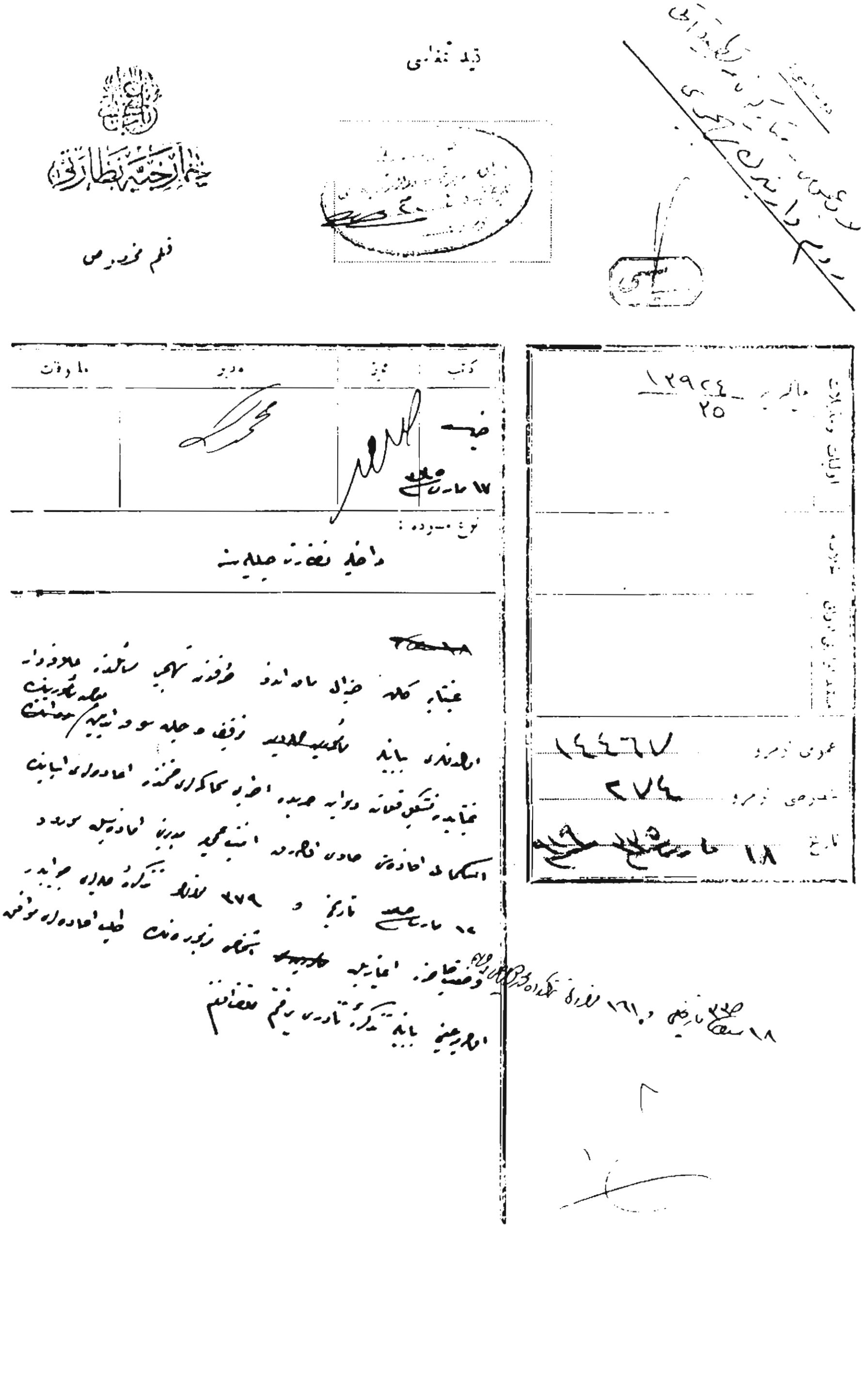

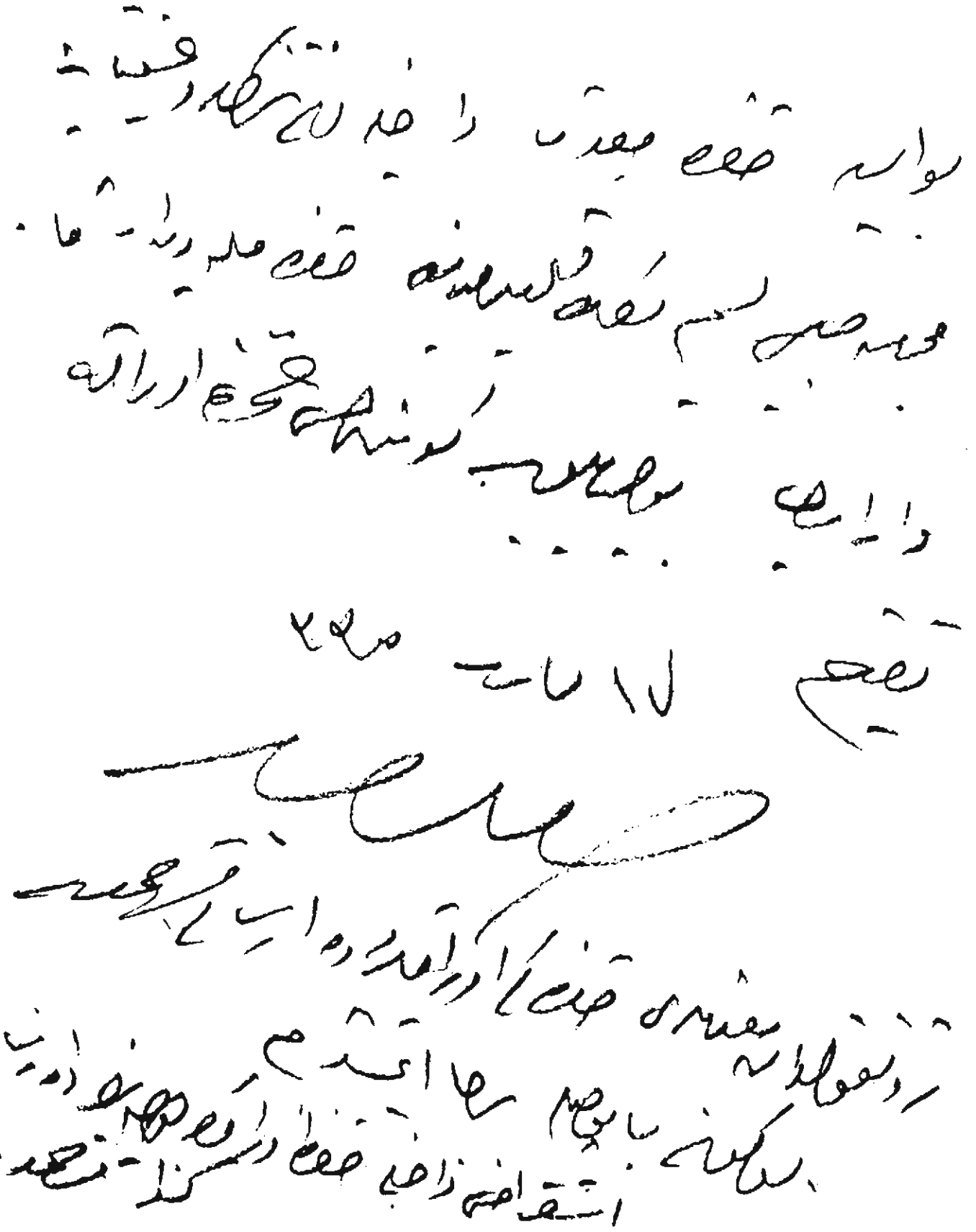

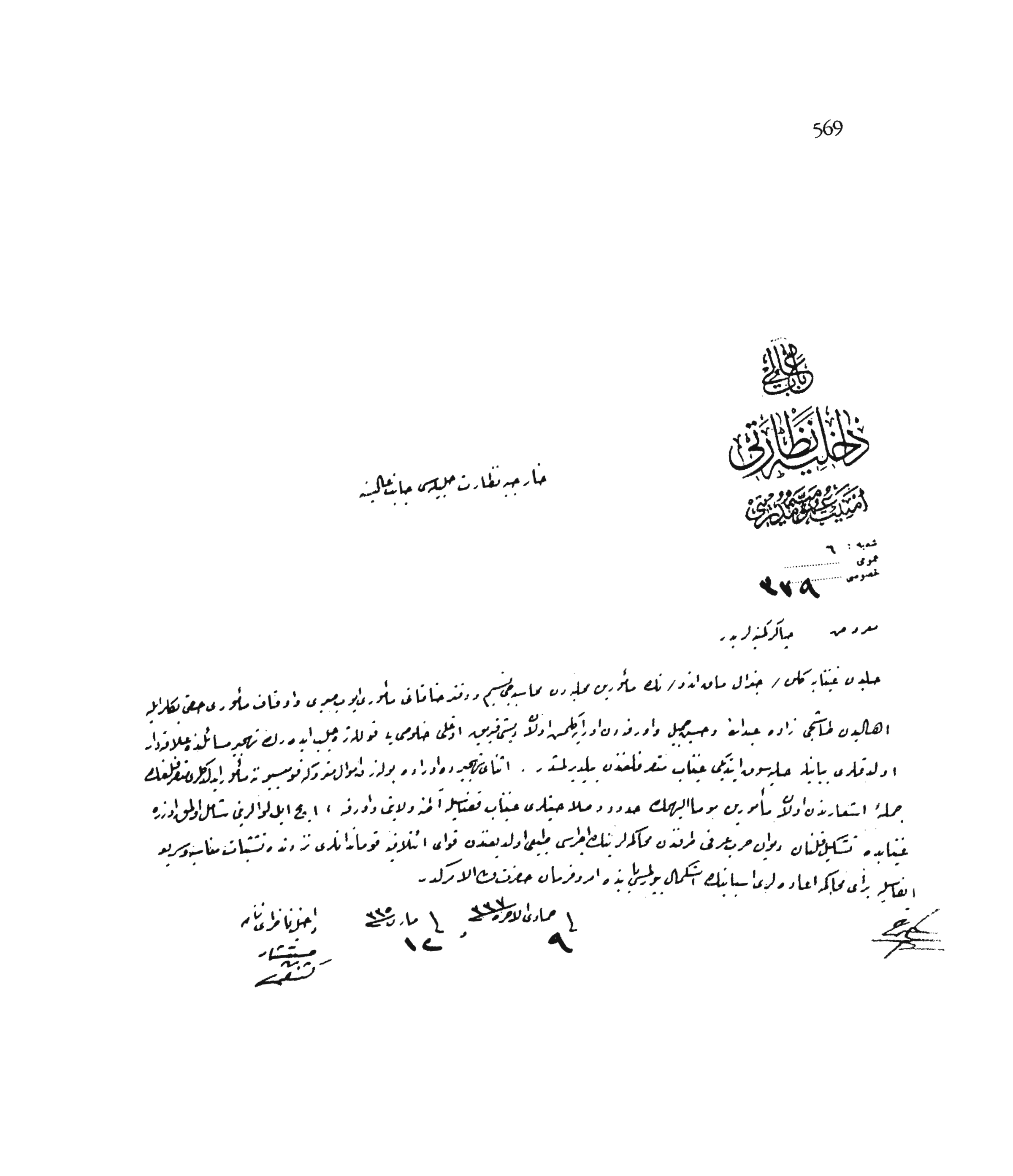

- 254 -

ERMENİ VE RUM MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR

١ فرقه جبسا دائره‌سنده ایجرکوبه‌کی ۱۰۰ نفر جبسا جوکمنلری عائله‌لریله جماعة تسلیم ایدلمشدر .

٢ مرسیندهٔ ایکی جبسالی جوقطانلق و دائی اولاد اولنان دکیرمان آغزنده‌کوبه‌ایله مرسیه‌ایکی‌یوز نفر جبسا اهالیسی تسلیم ایدلمشدر .

٣ آنفره شهرندهٔ بولنان ۱۰۰ نفر ارمنی‌نک سرکرده‌لری معروف واریلاه عائله‌سنک معبد زراعت مفرزه‌سنک الله‌ه آغزنده اینی جماعة اعاده ایدلدیکدن جبسا دوشقه اشیالرینی ده‌ویرمکله اعاده‌سنه تشث ایدلمشدر .

٥ مرکز ولایتجه اموال متروکه‌دن بیعه دوائر سیه‌یه سوقنا آلنمه اولان مفروشات سائره‌نک مأمورینه ایده‌جاری تسلیم ایدیلدکدن عاده ایدلدیکی آنفره ولایتنه جیدریلمشدر .

٦ آیدینه ولایتی دائره‌سنده بولنان اوطه اشغال ایدیلمه یونان مکتبی تخلیه وتسلیم ایدلمشدر .

٧ اولاد فاتحانک سلسلهٔ مراجعتی اولدیغی مأموریه ایدیلدکدن صکره قونیه ایلک اوزره‌ده بولنان قوجه‌ایلی‌نک آلتی‌یوز نفوسی تحمله زخیره ویریلمشدر .

٨ آیدینه سنجاغنده مومه قضاسنده سفربرلیک ابتدائیه‌سنده اشغال ومنزل مستخفظانی اتخاذ اولنان مکتب یونان مکتبی تخلیه وتسلیم ایدلمشدر .

٩ مدانیه‌نک سیه‌یوقه‌سنده بولنان یونان مکتبی دخی مقاطعه ضبطنه مقابله‌ده رؤسای روحانیه تسلیم ایدلمشدر .

١٠ مدانیه‌نک سنجق قریه‌سنده بولنان آلتی مکتب ایله جسیم مکتب اولمق اوزره یونانه‌ده‌ایر واوتل ، غازینو ، باغچه‌لری دخی ضبط مقابله‌ده رؤسای روحانیه تسلیم ایدلمشدر .

١١ مدانیه‌نک آرناودقریه‌سنده بولنان روم کیسه‌سی ویرسه‌یولیشه‌مقابله‌ده بیوک‌باغچه‌لری ایله دخی مثل حاضر ایکی‌یوز آلتمش‌بیک غروش قیمتنده ضبط مقابله‌ده رؤسای روحانیه تسلیم ایدلمشدر .

١٢ طرابزونده کائن ایکی جبسا مکتبی بوقره‌عائله‌سنه تخلیه ایدلدکدن صکره عسکریه‌نک اتخاذ اولنان روم کتبخانه‌سی تبدیل‌ایدیلمک اوزره ضبط ومحافظه‌ده‌ایکن یونان متروکاتی ضبط مقابله‌ده رؤسای روحانیه تسلیم ایدلمشدر .

١٣ طرابزونده مقاطعه‌جات یونانه‌سنه غیرمستعمل عائله‌سنه عاید بوقره‌لق مستعمل‌ده وقفاً قائمه‌سنه تحویل اولنمه اولان روم کتبخانه‌سی عائله اولدیغی جهتله تسلیم ایدلمشدر .

١٤ قسطمونی ولایتنک جده‌قضاسنه عاید روملک خانه‌لری ویوقه‌عائله‌لرینک تماسک تحویه‌کلنه‌جه‌یری تسلیم ایدلدکدن صکره ولایته جیدریلمشدر .

١٥ عرب روم واینی عائله‌لرینک مصارف تحویه‌سی قونیه‌ایکی‌یوزه‌قروشه حواله‌سنه کولنمشدر .

١٦ والده‌ده ایکی‌یوزه قسمی اراضیه‌ویرلمه‌ده مصاب اولدقری جهتله بوقره‌لق تداویسی ایچون مرسینه عسکریه‌عائله‌سی ایکی‌یوز یاتاقلی خسته‌خانه‌اشیای ولایتیه‌ایله تخلیه ایدلمشدر .

١٧ بالوه‌ده‌کی ۲۷۰ نفوسلی یونان جماعتی اوده‌سی ۴۸۰ کیسه بدلیله ۱۰۸۰ کیسه آیدینه ولایتنک اطرافنده‌کائن ۱۰۰۶ کیسه بدلی توزیع ایدلمشدر واولجه جبسا عسکریه‌سنه تعلق ایدن اموال متروکه‌دن آلنوب بوقره‌لق حکومتجه ده‌ویرلمک اوزره ۷۰۰ یاتاقلی ویرلمه‌خسته‌خانه‌سی ایله تخلیه توزیع ایدلمشدر .

١٨ بالوه قضاسنه بولنان روم ارمنی‌نامنه وبالوه‌ده‌کائن دیگر جماعتلرله تقسیم ایدیلمه ۲۰ برلیق تذکره‌نامه‌ایله اثنای سوقیاتده وعلاوه‌ده اسکان ایدیلدکده عسکره استکاره وزخیره‌لری خصوصنده مأمورینه‌قطعیاً طرفندنه کوسترلمه‌لری وبیاض‌ندنه مرقوم‌یاللهٔ تشکر ایدیلمشدر .

١٩ کوتاهیه قضاسنه عاید روم اعاده ایدیلدکدن صکره حکومت حاضره‌یه تشکر ایدیلمشدر .

٢٠ باندرمه‌ده‌کائن اولجه تخلیه عسکریه‌ده دیوان حربه توتنجانه‌سی اتخاذ اولنان کلیسا بتعمیر ایجاب ایدرسه تسلیم ایدلمشدر .

٢١ باندرمه‌ده عسکری خسته‌خانه‌سی اتخاذ ایدلمشه اولنان روم کتبخانه‌سی تحویه‌ایدیلدکدن صکره جماعتنه تسلیم ایدلمشدر .

٢٢ آنفره ولایتنده اسلام عائله‌لری تردده بولنان تلک توک اینی اناملرک غیر آنفره ولایتنه وجماعت رؤسانه تسلیم ایدلدکده بعد استحباله تعلیمات ایدیلدکی بوجهله ممالک اوزه‌سنده حکومت محلیه تسلیمی وقسمی ممالک اوزاقه‌سنده تحالفت صورتنه تسلیم ایدیلمک اعلاوطنیه وکتبخانه‌ده اولدیغی تقدیرده آنفره ولایتنه جیدریلمشدر .

٢٣ سیواسده بولنان جبرا اینی جوجمکلرنه اقربا ودیسی اولنلرکندیلرینه وجماعت طرفنه طلب ایدیلدکده بعد جماعة تسلیم اولنمق تعلیماتی موسا یه‌ویرده اعاشه ایدیلمکده وبرهمه‌ده کمیه‌لری بولنمدیغنه وجماعت طرفنه قبول ایدلدکنه تحت حمایه‌ده بولندیرلمقده‌در .

٢٤ وان ده آلتمشه‌یقین یتیم برائره محضونه یرلشدیریلدکده اعاشه ایدلمکده‌در .

٢٥ اورفه قراسنده مرکز نواحی کلیسالرینک ایام قدیمه‌ده یونانستانه کیدرلرکن آمریقا دارالایتامنه واوده‌یه یتیم اینی اناملرینک واردقلرینه جوجمه اقربالرینه تسلیم ایدلدکجه کباقی ایتام اینی جماعته تسلیم ایدلدکده اسکی یتیمخانه تشکیلاتنه اولدیغی جهتله مستعمل ایدیلدکجه مرقوم یتیمخانه‌ده اولدیغی یرلرده باقاسی تنسیب ایدلمشدر .

BOA. DH. SYS, 53-2/

- 255 -

ERMENİ VE RUMLARIN BAZI VERGİLERDEN MUAF TUTULMASI

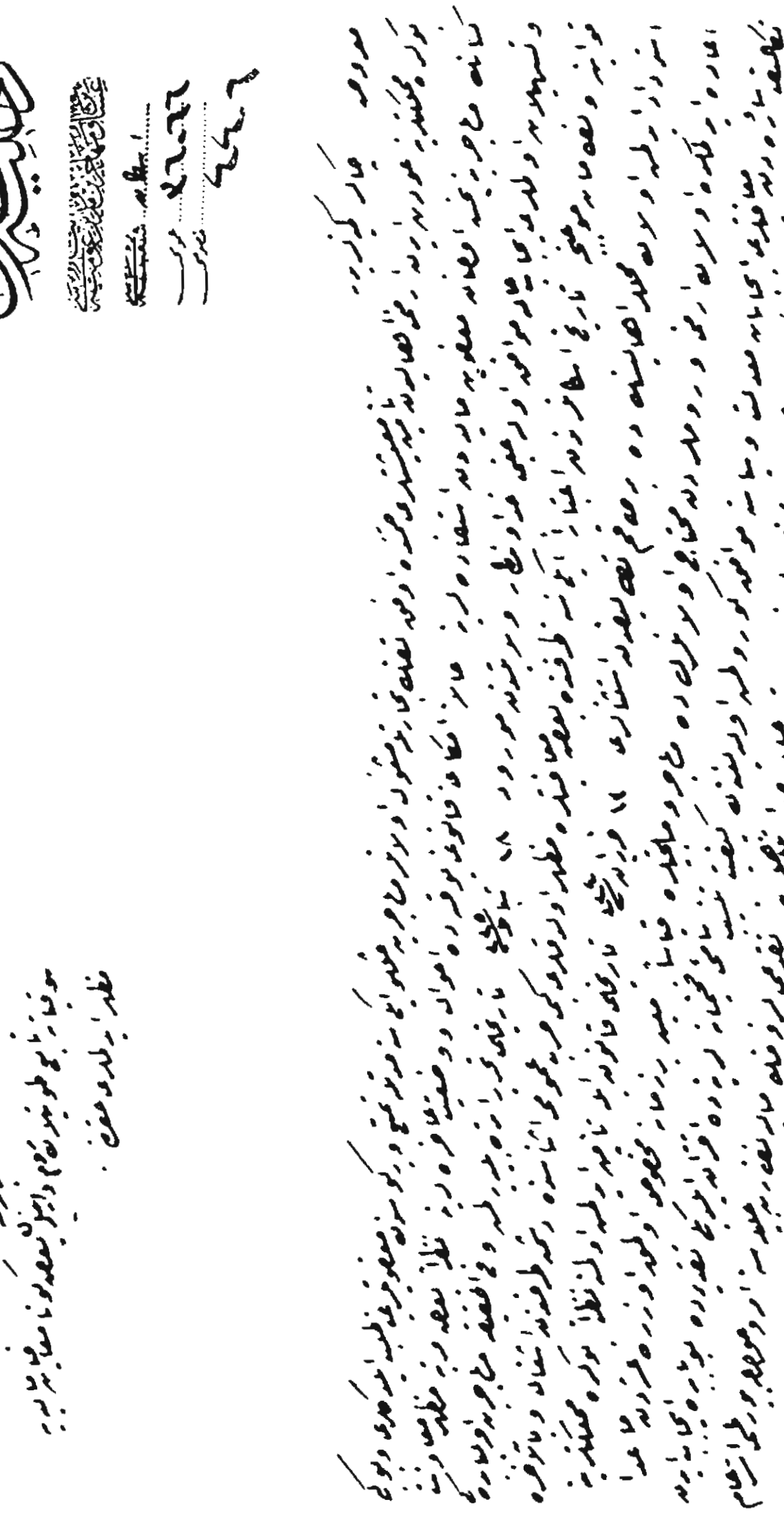

BOA. *DH. SYS,* nr. 53/2

- 256 -

ERMENİLERİN İAŞESİNİN TEMİNİ

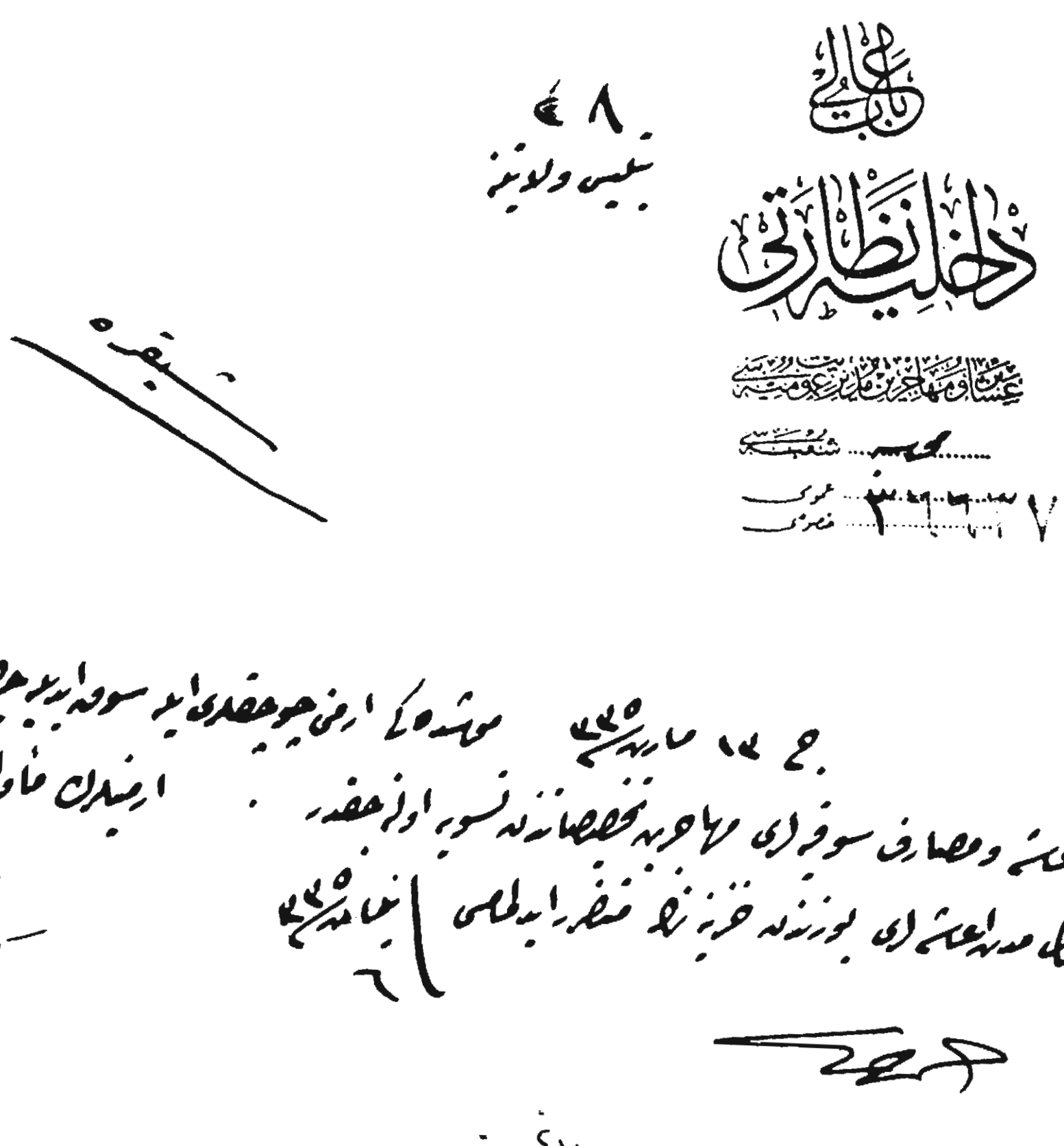

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/59

- 257 -

ARTİN EFENDİ'NİN SEVK EDİLEN AİLESİNİN GERİ GETİRTİLMESİ

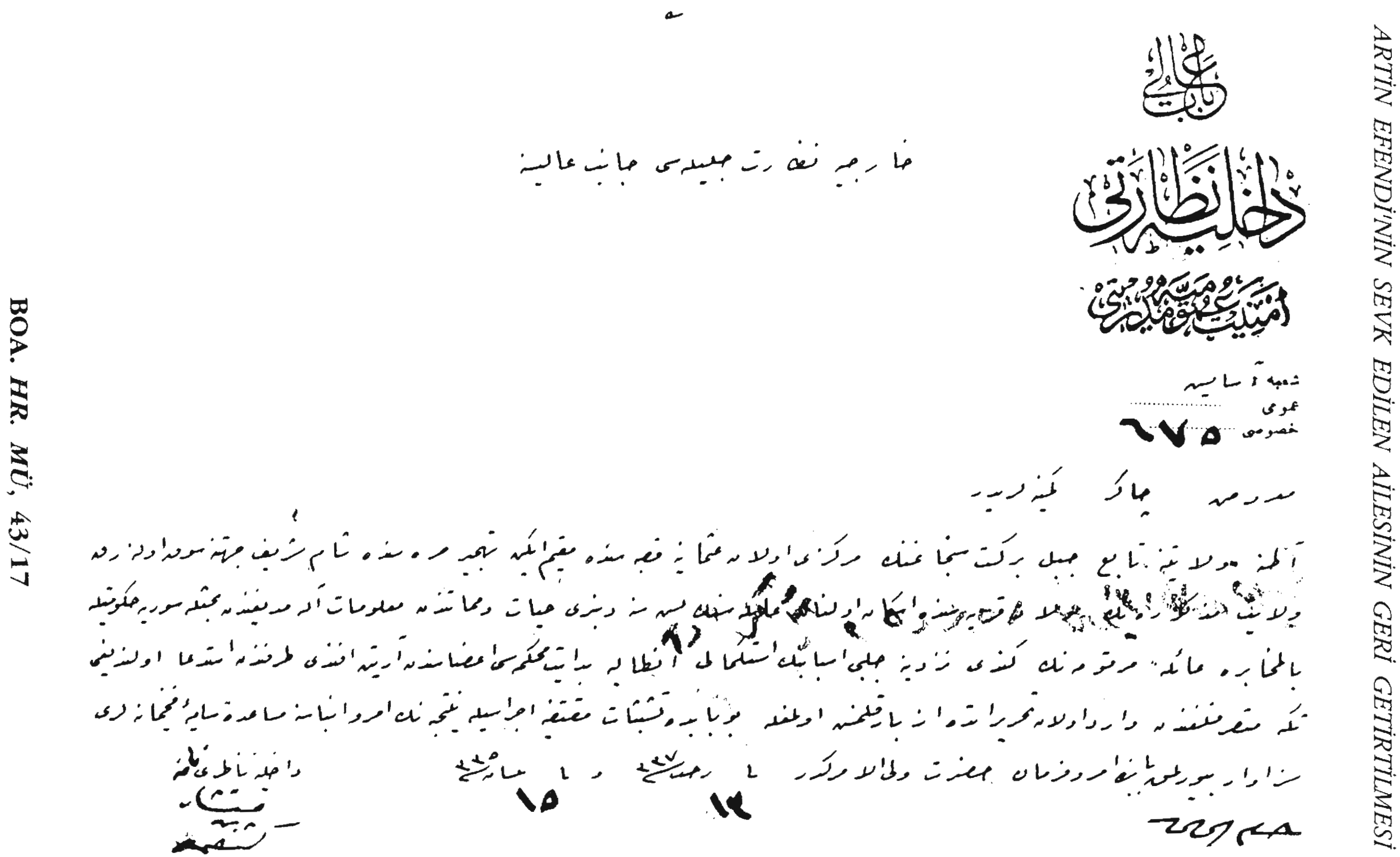

باب عالی

داخلیه نظارتی

امنیت عمومیه مدیریتی

خارجیه نظارت جلیله‌سی جانب عالیسنه

شعبه آسایش
عمومی
خصوصی ٦٧٥

معروض چاکر کمینه‌لریدر

آطنه ولایتنه تابع جبل برکت سنجاغنك مرکزی اولان عثمانیه قصبه‌سنده مقیم ایکن تهجیر مره‌سنده شام شریف جهتنه سوق اولنه‌رق ولایت مذکوره‌نك [illegible] قریه‌سنده اسکان اولنان عائله‌سنك بش سنه دنبری حیات و مماتندن معلومات آله مدیغندن بحثله سوریه حکومتیله بالمخابره عائله مرقومه‌نك کندی نزدینه جلبی اسبابنك استکمالی انطالیه بدایت محکمه‌سی اعضاسندن آرتین افندی طرفندن استدعا اولندیغی تکه متصرفلغندن وارد اولان تحریراتده ازبار قلنمش اولمغله بو بابده تشبثات مقتضیه اجراسیله نتیجه‌نك امر و انباسنه مساعدة سامیه فخیمانه‌لری سزاوار بیورلمق بابنده امر و فرمان حضرت ولی الامرکدر

١٤ رجب سنه ٣٢٧ و ١٥ نیسان سنه ٣٢٥

داخله ناظری نامه

[illegible]

[illegible]

BOA. HR. MÜ, 43/17

- 258 -

RUM VE ERMENİLERİN DÖNÜŞLERİNİ İNCELEYEN KİŞİLERE KOLAYLIK SAĞLANMASI

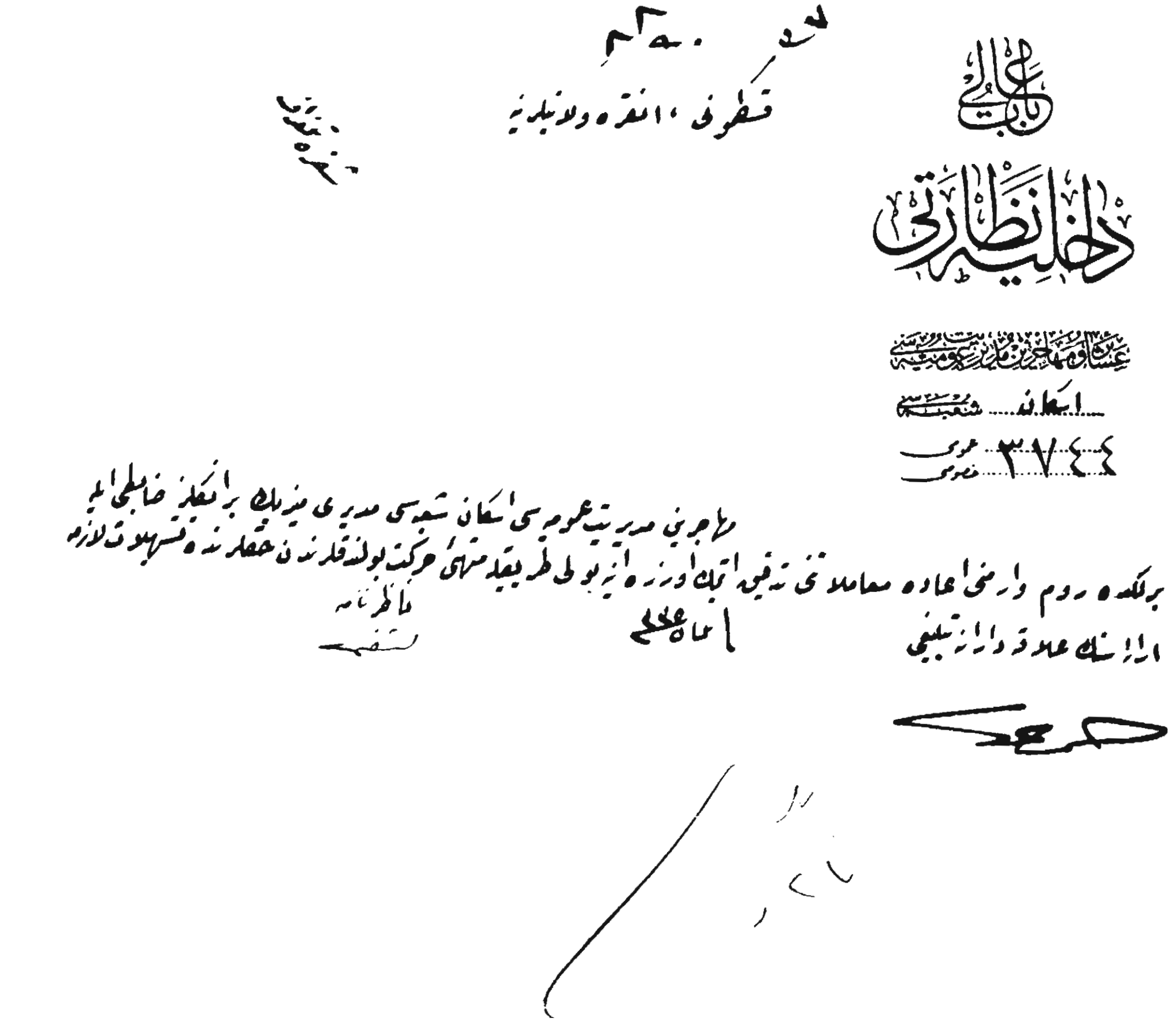

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 98/319

- 259 -

MEMLEKETLERİNE GERİ DÖNENLERİN MALLARININ TESLİMİ

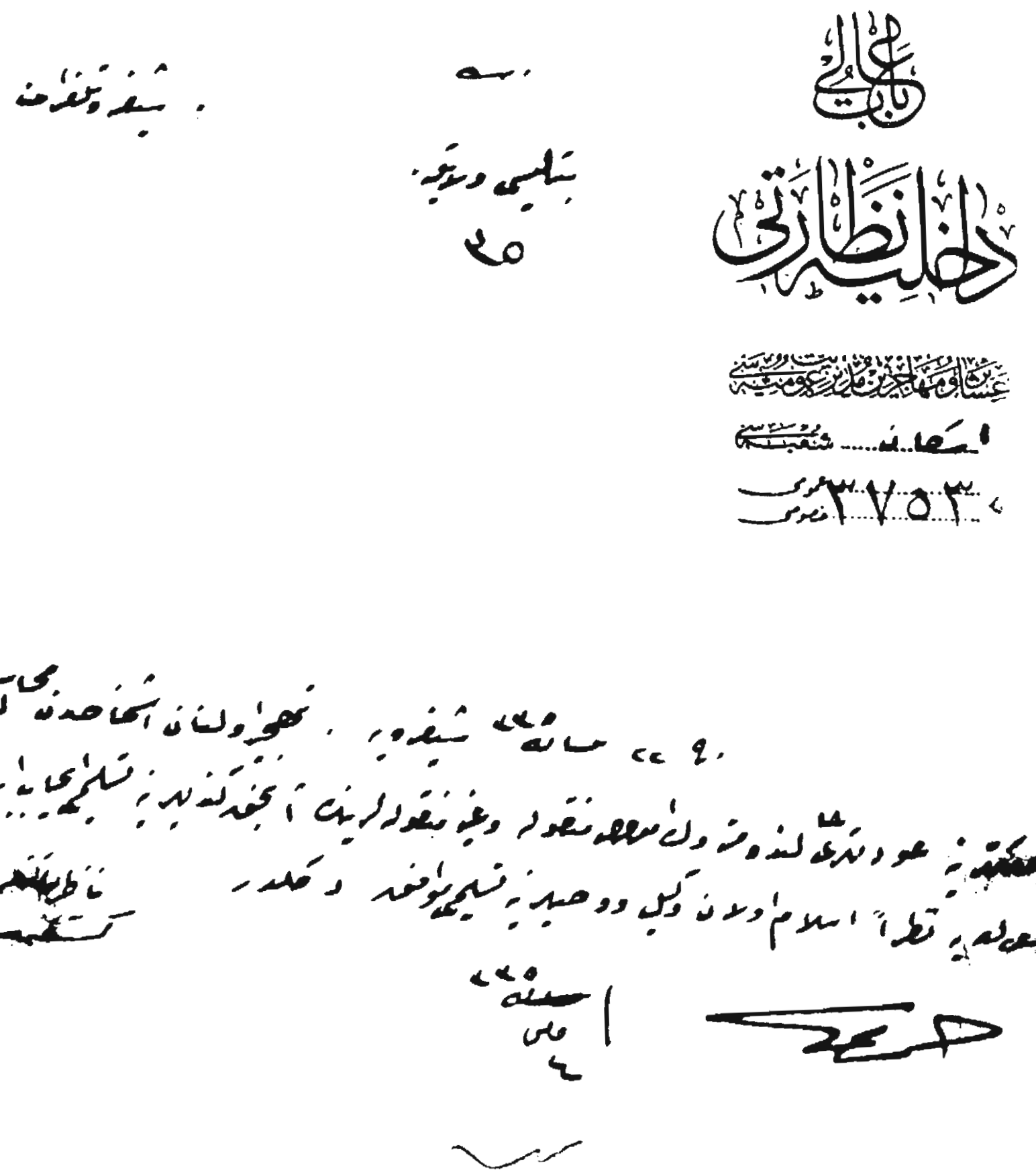

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/35

- 260 -

ALMANYA'YA KAÇANLARIN İADESİ

﴿ باب عالی حقوق مشاورلکی ﴾

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	مشاور
۱۱۲۰۴۵	۱۱ مایس ۱۳۳۱	مذکره					

طلعت رائفه رجال ایاله‌لرینك
ناظم، حربیه نظارت اسبقه وکیل
اعتبارك ایاله‌لرینه ذکر عدیم
فعالیتلرك تدقیقی
حاکم‌لره اولان

آلمانیه خارجیه اداره‌سنه صدارتپناهیدن طلعت واسطه
سیله ناظرلرك افندیلرینه ناظرلر جمال وصادق ناظرلر رؤفندن
ناظم وطلعتدن والی سابق جمال کرنی واتاد ورؤف مدن
کچن ایکنجیسشرین بیاض کاغدی ویدیلیس مدیریله مدیره
واسطه امینه کچه مدیره کزیر اعتبارك ایاله‌لرینه ذکر
کرید فعالیتلرینك حواله سیله بیلان ۱۷ کانون اول ۱۳۳۱
تاریخ و ۸۸ / ۸۷۰ نومرولو تلغرافنامه اعطا اولنه
کرید فعالیتلرینك تدقیقی ایچون آلمانیه خارجیه
اداره‌سنه طلعت واسطه سیله جمعیتلرك ناظرلرینه ویرلمش
اولدیغی صدارتپناهیدن ناظرلر رؤف وجمال وصادق
ناظرلرك جمال وصادق ناظرلر رؤفدن ناظم طلعت واسطه
جمال کرنی واتاد ورؤف مدن کچن ایکنجیسشرین بیاض
ویدیلیس مدیریله مدیره کزیر اعتبارك ایاله‌لرینه
طلب ایدلدیکی اوزره سلطنت سنیه ایله آلمانیا بینده تعقد
ایدن اتفاقنامه مواده‌سنك احکامنه توفیقاً اداره لازمه‌سنك
صدرت تلغرافنامه‌لری اولوب ۱۶ و ۱۷ حزیران ۱۳۳۱
تاریخ و ۱۲۲۵۸ / ۱۱۴ نومرولو تلغرافنامه ایله آلمانیا خارجیه
نظارتنه مذکور کرید فعالیتلرینك تدقیقی ایچون ناظرلر
تعیینلری آلمانیه‌یه اعلان ایلمکده در.

HR. HMF. İSG. 1340, Za. 20

2/1

عربیه نظارت ۲۸ مایس ۱۲۲۵ تاریخ و ۱۱۲ / ۲۷-۲۵ نمره

تذکره سی اوزره استفساره اولمسندن تعظیم قلعه سی ۲ حزیران ۱۲۲۵

تاریخ و ۲۹۸۲۶ نمرولو مذکره عالیلری حاشیه سنده خلعت انور وجلد

اخضر یورک ارزم محکمه سنه دائر اصدار ایدیلمسی اولان ۱۲ نیسان ۱۲۲۵ تاریخلی

قرارنامه نک باشقه بر صورتی مرفقیله تقدیم قلنان استانبول خاصی سابقه ایله برابر لاهه دولتلری

وکلاسنک خرفنده رقمنه تأسیس ایلدکلری وبعد رقمدن ناشی القای خلاف

وقوعات ایدرک جرم وزر ایله شکوی وکلاسی تغیر ایلدکلری جرمیله »

ارتقا مدینه وقف نذر خزانک ۴۵ نجی ماده سی دلالتیله ۵۵ نجی ماده سندکی روح قانون

اساسی وکلاسنک شکوی وتحقیق وبیاض سلطنت سنیه نک اصدار وراثتی تغیر

وتبدیل ویا امنای جزأ تشبث ثابت اولان کسانک اعدام اولنمسی » ایچون اجرا

اولنان محاکمه اخیره سنک تعلیق ظبط دائر ۲۹ مایس ۱۲۲۵

تاریخلی حضرت تحقیقیه جه رأیلری برقرار ویرلسه اولدیغی استخبار ایدلدکده

وماوقدکدن تغیر وتبدیل جرمی آنجه جرم سیاسی اولدیغی حکم قطعی کبی

اداره جریده مخابره نامه سی مرسنک جائم محاکمه سنده ظهور ایدن صریحاً

روشکیده اولدیغندن بدستورک اداره لری ایچون خزانه خارجه نظارتجه

۴۵ - ۱۷۰ - ۵۵۲ نجی ماده لرینه استناد واعداد ایله اینه کلی

سان رئیس محکمه ماوقدکدن تحریرات نظارتجه تذکره سنه ربط اولان

واداره جریده رئیس وبدان جریده سنک نظارتجه مشارالیها ظهاراً

بازیر برقاته ۲۸ سپتامبر ۱۳۲۶ تاریخلی ۱۳۲۳ نمره لی تذکره سنه یه ضمیمه اولمق اقتضاسندن

صدراعظم خلعت انور ویرلمسی حقنده نظارت جلیله نک تحریرات محاکمه

نظارت وروقه نظارت اداره سنک ۵ مایس ۱۲۲۵ تاریخلی جریده نک

خیانه اجرا قلنان محاکمه سنه اخذ وترتیب کلیتی معروضین عشیر ایدرک

٢

باب عالی حقوق مشاورلکی

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	خلاصه

خانه‌نك اساسی‌یه دخی‌مدتك شکل وهیئت تبدیل وامی‌یه جرأت
تشبث ایتدکلری بیانیله خانه‌نك مذکورك اللی‌یشنجی ماده‌سنك
فقره اخیره‌سنه ترفیقاً محکوم ایدلمش اولملرینه وفقره حکمیه
ایله محاکمه ضبطنامه‌لری دولتك جریده رسمیه‌سی اولان تقدیم
وقایعده نشر واعلان قلنمش بولنمسنه وینه تقدیم وقایعده
نشر واعلان قلنان ٨ مارت ١٢٢٥ تاریخلی خزانه‌نك برنجی
ماده‌سی طرفنه نظراً ملفا دیوان حربی عرفینك اداره عرفیه
خزانه‌سی مبحثنه دولتك امنیت داخلیه وخارجیه‌سنی اخلال ایدن
جرائم سیاسیه مرتکبلرینه اجرای محاکمه‌سی وظیفه خانه‌نه سیله
مکلف بولندیغی رسماً معلوم ومحقق ایکن دیوان مذکورك
شکل آخرده ویشغه برنام وعنوان تحتنده ارائه سیده بالطبع
خاص اولمامسنه ویریلیس بدی افندی‌یه اوراقنك وظیفه
قرارینه دیوان حربی عرفی مدعی‌عمومیلکندن ١٦ محرم ١٢٢٥ تاریخنده
ویسعادت بدایت مدعی‌عمومیلکنه کوندرلمش اوردقندن بهاء‌الدین
شاکر بکك طرفندن تقتیل وتهجیر مسائلندن طولایی محاکمه‌سی
دروست اولدیغی حالده دیکر طرفندن اتحاد وترقی مرکز عمومی
اعضاسندن اولمدیکی بصیرم سیاسی عطفیله اداره عرفیه

مطبعه عثمانیه

BAŞBAKANLIK
OSMANLI ARŞİVİ
HR.HMŞ.İŞO 13/10. 29.50
108/2

باب عالی حقوق مشاورلکی

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	خلاصه
٤٠٤	-	مذکره				[signature]	

صحیفه
- ٦ -

[illegible]

IIR. IIM.S. ISO. 1540. Za. 20

۶/۱ ماده ۸

نقطه نظرین تبدیل ایده‌ال تقنینی سیاست‌گذاری توجیه ایده‌آل اجتماعی

جنبه ایده‌آل جنبه تدوین‌کننده مرکز عمومی اعضای مجلس مقننه یا تقنینه اجتماعی ابتدا

ایکسه و به طریقه تقنینی ایده حضور عمومی عادی دعوت اولوب طبیعی و پوزیتیف

و به خاطر بیان قانون جنبه تدوین‌کننده مانند اصل حکومت سیاسی و جنبه تشریعی و

مناصفه ابتدا و مجلس و کلای ملت قانون انضمام ایکسه به اعضای مجلس کبار

تشریعیه و به طور به حکمت نیوتنیه تابعه چاپلنه ۶۵ و ۵۵ نمبر مواد

و تکمیل حکومت و دولت سلطنه

و مخصوص قانون اساسیک جدا تعدیل سیاسی و تقنینی دائر اولوب صورت

مقدمه سنه تشریفاتی سلطنه و اولوب و مجلس و ناظم افندیلرک غیبتی اعضای و جاری

و مخصوص تکلیف افندیلرک اولدیغی سنه کدرک کذلک غیابا و سوء قاعده اللهم

کزا اولدیغی سنه کدرک و جاهاً حکم و نفقه و حاشم بکلدی برائت اعضای حکم

ایکسه . بو صورتله حکومتیه دائر تماما سیاسی برنجی آکتاب ایکسه

و اعاده بو سیاسی مخالفتی و نظر اولنمق ماده ۵ جانب سیاسی سلطنه فعلیتی

اعاده سنی تجویز ایجاب کلنده اعاده طلبی به عضات حکم قالمشدر .

موما فیه نفوسه جلیله دن ۱۶ ضیاء ۱۳۲۵ تاریخلی تذکره سنده اجاره

طلبنده سنه ایکی اولدیغی اوراقدن حاصل و سابقه تذکره ۵۵ نمبر ماده ۵

مطابق اولدیغی سنه اولدیغی اولدیغی سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه

(بو بابده وزارت جلیله دن ۷ ضیاء ۱۳۲۵ تاریخ و ۲۹۸۶ نمره ایله

تذکره سنه مباشرت)

ریاست جلیله طرفندن ۱۸ تشرین ثانی ۱۳۲۵ تاریخ و رقم

ایله تذکره سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه

چونکه ریاست مذکوره تبلیغ سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه اولدیغی سنه

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	مشاور	
٤٠٤١١								

صفحه
٨

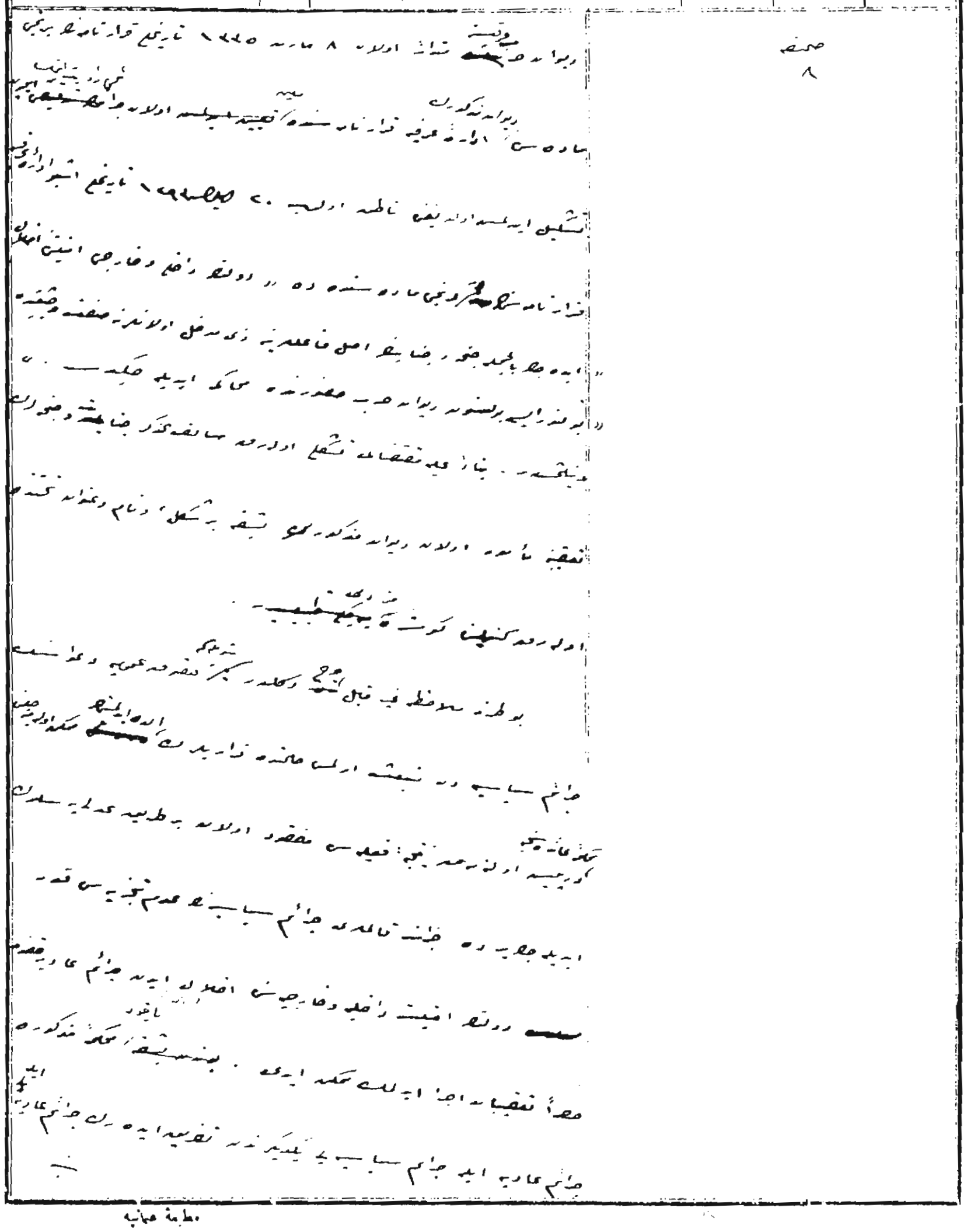

٧٥

باب عالی حقوق مشاورلکی

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	خلاصه	
٤٠٤١١								

صحیفه

— ١١ —

پولیس مدیر اسبقی بدری افندی مقدمه‌سی جزا دعوانک

استانبول بدایت محکمه‌سی توزیع اولنمقده دائر استشاره اولنان

معلومات موجوده اولدیغی کبی [illegible] ده بو بابده

ارکونا اوراقی تحوی [illegible] اعاده [illegible] ٢٩٨٢٦

[illegible] ده [illegible] اولنان [illegible]

[illegible] محکمه [illegible] اولان [illegible]

[illegible] توقیف [illegible] ایجاب ایده‌جک [illegible]

جزا مواد [illegible] اسناد اولنان [illegible]

[illegible] بر ایضاحات [illegible]

[illegible] ارسال [illegible] ایجاب ایدر

معلوم [illegible] بیورلدیغی اوزره [illegible]

[illegible] توقیف [illegible] ایجاب ایدر [illegible]

جزا [illegible] اعانیا [illegible] تبلیغ [illegible]

١٧ مارت ١٨١٨ تاریخلی و ١٤٢٥٤/١١ [illegible]

[illegible] ارسال [illegible]

مطبعهٔ عثمانیه

١٧

باب عالی حقوق مشاورلکی

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور	خلاصه	
٤٠٤١١								

نه ١٨٨ نجی ماده قانونیه ذکر ایدلمش اولدیغندن محتوی
اولدیغی ملاحظات نظر اعتباره آلنمامشدر . بناءً علیه
سلم ایتوا ایضاحاته ورقهٔ عدلیه مقامنه اعلانا حکمتنه تبلیغ
اولنه جغندن سالف العرض مذکره مندرجاتنه توفیقاً تنظیم
ایدلمک اوزره عدلیه نظارت مشارالیهایه اعاده سی
تقضیدر

عزیز بک اول امرده ایفت عمومیه یه عائد مواقع اوراق ریجیه
اوزره کوتورمش اولدیغندن طولایی تعقیب اولنمغندن مولی الیه
اعاده سی طلب اولنمق اوزره ایفاسی ایجاب ایدیه مولات تقسیم
[illegible] ١١٥ اوزرینه اشاره اولنمشدر
بازیلان [illegible] ٨٨٦٦ نومرو تذکره ده عرض اولنمق
[illegible] ٢٠ حزیران ١٣٣٥ تاریخی
و ١١٤/١٦٥٤٥ نومرو تذکره [illegible] نظارتنامه
ایله عدلیه نظارت جلیله سنه [illegible]
دیوان حرب ریاستنک ١٨ تشرین ثانی ١٣٣٥ تاریخی قرارنامه سی

IIR. HMC. 150. 1340. 29. 20

BOA. HR. HMŞ. İşO, 108/2

- 261 -

SORUŞTURMA KOMİSYONLARI OLUŞTURULMASI TEKLİFİNİN REDDEDİLDİĞİNE DAİR

SUBLIME PORTE

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Le Directeur Général des Affaires Politiques	Le Directeur	Le Chef de Bureau	Le Rédacteur
Vu			

Trésor d'enregistrement

S. E. Note Verbale

Ministère des Affaires Étrangères

N° G. 15572

S. 92

Le 6 Mars 1919

Objet:

Délégué membre aux Commissions chargés d'effectuer des enquêtes sur les faits des dépositions

Danemark:
Journal n° 3

Espagne:
17 Mars n° 5

Suède:
19 Avril

Pays-Bas
7 Mars n° 39, 34

Le Gd Vizir a eu l'honneur de recevoir la note verbale par laquelle V. M. le Sr ..... a bien voulu lui adresser le ..... n° ..... concernant l'adjonction de deux délégués (Danois) aux Commissions que le Gt Vizir se proposait prochainement de charger de procéder à une enquête sur les méfaits commis par les Bulgares dans la région orientale de Macédoine.

Le Min. Fl croit devoir
porter à la connaissance ~~faire sa de~~ ~~suporter~~ la Lég. Rle,
pour l'information
de sa part, que les commis-
sions de pacification qui
ont été envoyées dans
les provinces de l'Empire
~~avant eu mon~~ ayant
reçu en même temps
la mission de faire
les enquêtes, poursuites sur
les méfaits survenus, le
Gt Fl a cru renoncer à
l'institution des commis-
sions spéciales plus haut
mentionnées.

LÉGATION ROYALE
DES
PAYS-BAS

Constantinople, le 17 Mars 1919.

N°395/34 .

En se référant à la note verbale du Ministère Impérial des Affaires Etrangères du 15 de ce mois N° 14406/13 la Légation Royale des Pays-Bas a l'honneur de porter à la connaissance du Ministère Impérial que le Gouvernement de la Reine juge actuellement inopportun de participer à une enquête en des matières où des intérêts Néerlandais ne sont pas directement en cause.

Ministère Impérial des Affaires Etrangères
SUBLIME PORTE.

LEGACIÓN DE ESPAÑA
EN
TURQUIA
N°. 5.

1917

Faisant suite à ma Note Verbale du 19 février, par laquelle la Légation Royale d'Espagne a porté à la connaissance du Ministère Impérial des Affaires Etrangères qu'elle avait transmis par dépêche au Gouvernement Royal le contenu de la Note Verbale N°. 13851(N° S 19) du 13 février écoulé, la Légation Royale a l'honneur de communiquer au Ministère Impérial qu'elle a reçu une dépêche dans laquelle le Gouvernement Royal lui fait savoir que tout en remerciant le Gouvernement Impérial de son aimable invitation, dont il apprecie la haute valeur, regrette pour le moment n'être pas à même de faire la nomination de deux Magistrats espagnols adjoints à la commission d'enquête.

Constantinople le 17 Mars 1919.

Ministere Imperial des Affaires Etrangères

Sublime Porte.

LÉGATION DE SUÈDE

Constantinople, le 19 Avril 1919.

NOTE VERBALE

Se référant à la Note Verbale de la Sublime Porte en date du 13 Février dernier sub No.13851/18, concernant la nomination de deux magistrats suédois comme adjoints aux commissions ottomanes d'enquête chargées de poursuivre les auteurs des méfaits commis pendant la guerre à l'occasion des déportations des ressortissants ottomans tant musulmans que non musulmans, la Légation Royale a l'honneur de porter à la connaissance du Ministère Impérial des Affaires Etrangères qu'elle vient de recevoir du Ministère Royal des Affaires Etrangères un télégramme en date du 11 courant, communiquant que le Gouvernement du Roi ne se voit pas à même de satisfaire à la demande d'adjoindre des juristes suédois aux dites commissions.

Au Ministère Impérial des Affaires Etrangères

SUBLIME PORTE

Légation de Danemark

Constantinople, le 7. avril 1919

Note verbale

Nr 3

En réponse à la note Verbale que le Ministère Impérial Ottoman des Affaires Etrangères a bien voulu lui adresser en date du 13. février a.c. sous le N° 13851/18, la Légation Royale a l'honneur de porter à Sa connaissance, d'ordre du Ministre des Affaires Etrangères du Roi, que, dans les circonstances actuelles, le Gouvernement Royal croit ne pas devoir nommer des Délégués à une Commission chargée d'une enquête qui ne touche pas directement les intérêts danois.

Au Ministère Impérial Ottoman des Affaires Etrangères

Sublime Porte.

- 262 -

ERMENİ DUL VE YETİMLERİN YERLEŞTİRİLMESİ

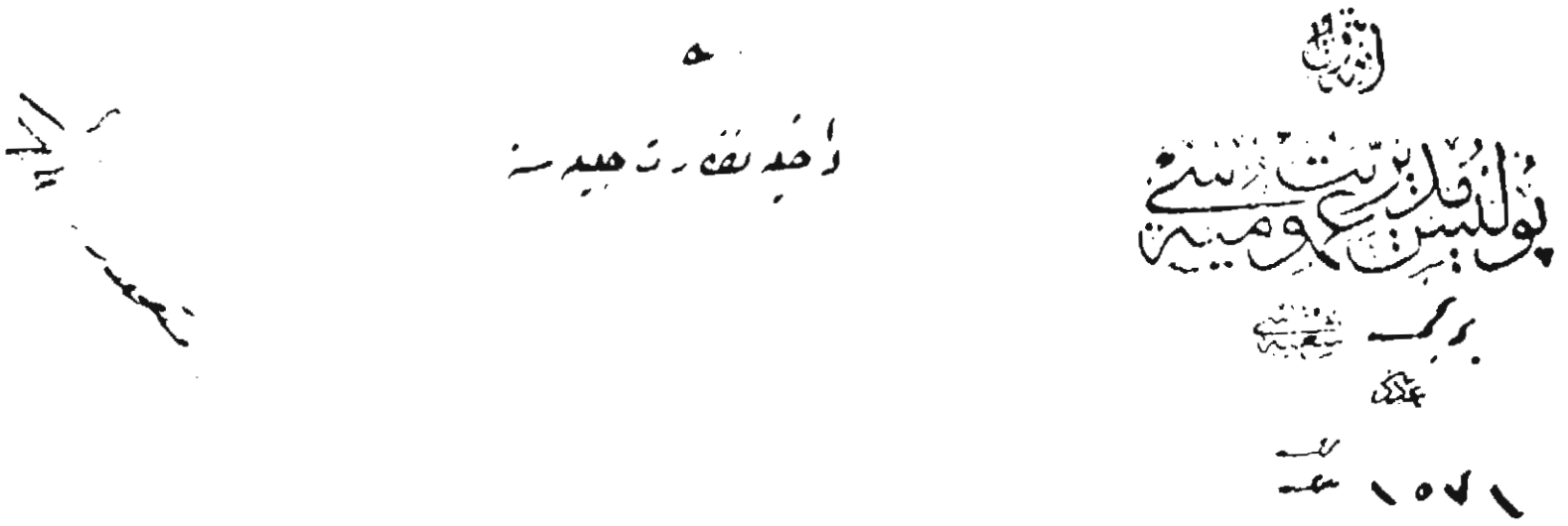

- 263 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ İÇİN PARA GÖNDERİLDİĞİ

BOA. *DH. ŞFR*, nr. 99/124

- 264 -

MÜLTECİLERİN PARASIZ OLARAK SEVK EDİLMELERİ

SUBLIME PORTE

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Cabinet du Ministre

Le Directeur	Le Chef	Le Sécretaire

S. E. Note Verbale

au

Haut-Commissariat

Britannique.

N° G[1] 16129

N° S[1] 249

Le 7 Juin 1919

Objet :

Il est établi que le gouvernement qui a succédé au gouvernement ottoman a pu, grâce à leur énergie, assurer dans l'espace de 4 mois ½, le rapatriement de 276075 déportés arméniens d'après, en dépit de la crise des transports et de la mauvaise saison. Il leur a été distribué des céréales, des graines, des instruments ~~aratoires~~ agricoles, des denrées alimentaires, des vêtements, de la literie, divers ustensiles de ménage, &c. Leur habitations leur ont été rendues; des banques militaires ont été mises à leur disposition, même des bâtiments publics, des tentes, &c. Bref, il a été ~~et a été~~ tout mis en œuvre pour atténuer les souffrances de ces malheureux et effacer le triste souvenir de ~~cette~~ une ~~horrible~~ route remarquable. Ceux qui n'ont pu être ainsi rapatriés ont l'objet de soins constants et de l'aide matérielle de l'Etat, malgré la modicité des ressources de celui-ci. /.

La majorité du gouvernement
municipal est aux mains principales
victimes de population des
provinces orientales. La plu-
part des musulmans de cette
partie de l'Empire ont eu à
subir la double persécution
de Turcs et des Arméniens.
Un million de Juifs (réfugiés) des
d'Europe, Pologne et d'Espagne
centrale, sont épars de tous les
moyens d'existence, ont été
forcés de se réfugier vers l'Orient.
La guerre actuelle, cette exécu-
tion a causé la mort de 707.
766 musulmans. Ce chiffre
était basé sur les statistiques
officielles, il faut y ajouter
à peu près 300. 000 autres décès de
cette nature non enregistrés,
ce qui porte le chiffre de morts
dans les provinces et un Vilayet
à 1 million. Leur misère
ne s'explique pas par le
nombre de juifs. Le fait qu'ils
ont été chassés des habitations
qu'ils avaient occupées durant
l'absence des déportés a con-
tribué de beaucoup à leur
anéantissement. Mais le
gouvernement a été forcé
de faire droit à la demande
des rapatriés menée au détriment
des mahométans.

Comme cependant le gouvernement ne dispose pas de la route qui conduit aux provinces orientales, à savoir celle de Smyrne à Kassitié, et que d'autre part le tarif des chemins de fer est extrêmement onéreux et qu'il est exigé d'en effectuer le paiement avec de la monnaie métallique, le rapatriement des réfugiés s'en trouve fort affecté. Ceux-ci qui sont agglomérés dans la région de Konia, Adana, Marach, Ourfa, Diarbekir, Kighdé, Sivas, Césarée, risquent de périr par la misère, qui augmente de jour en jour davantage. La misère était un élément de discorde, ce point est, au contraire, à considérer.

C'est pourquoi, prenant en considération que les représentants des puissances ne consentiront jamais à ce que les malheureux soient abandonnés dans la misère, le gouvernement hellénique a l'honneur de soumettre les propositions que voici ensuite:

// Le rapatriement de quelques centaines de réfugiés dans musulmans et de déportés arméniens doit se faire dans la période actuelle, avant l'époque [illegible] de [illegible] au début de la bonne saison, afin que ces malheureux puissent avant l'hiver qui est prévu dans les provinces orientales.

Toutefois la question du rapatriement des réfugiés catholiques de ville de réfugiés musulmans ainsi que des déportés arméniens & grecs; ceci ne peut être poursuivi que par le transport gratuit de

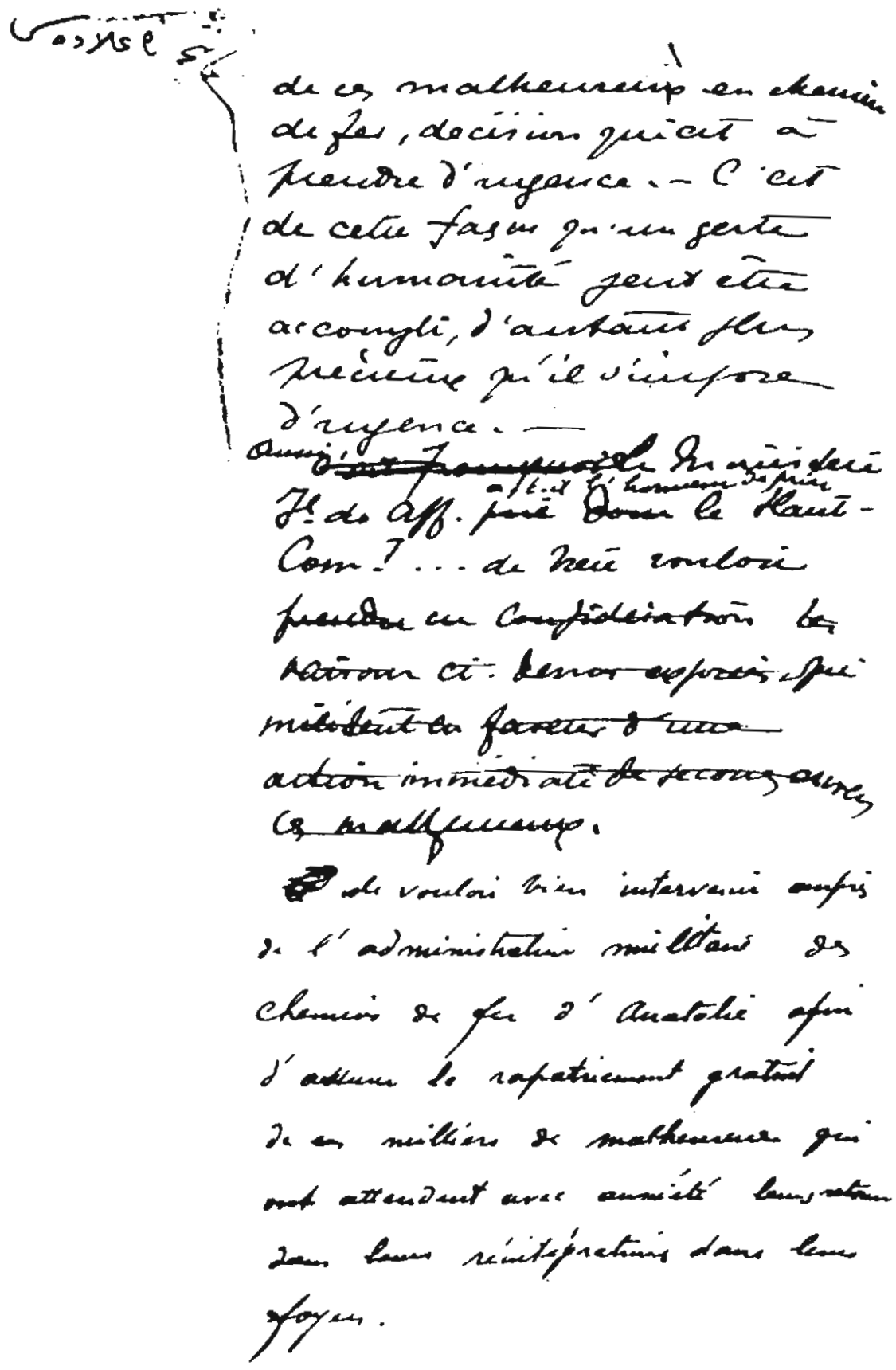

Vossel 5

de ces malheureux en chemin
de fer, décision qui est à
prendre d'urgence. — C'est
de cette façon qu'un geste
d'humanité sera fait
accompli, d'autant plus
précieux qu'il s'impose
d'urgence. —

Aussi ~~j'ai l'honneur de~~ Je prie
Vl. de Aff. joué Dans le Haut-
Com.l ... de bien vouloir
prendre en considération la
Raison ci. dessus exposée qui
milite en faveur d'une
action immédiate de secours aux
ces malheureux.

Je voudrais bien intervenir auprès
de l'administration militaire des
Chemins de fer d'Anatolie afin
d'obtenir le rapatriement gratuit
de ces milliers de malheureux qui
ont attendu avec anxiété leur retour
dans leurs réintégrations dans leurs
foyers.

BOA. *HR. MÜ*, 5/326

- 265 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN YARGILANMASI

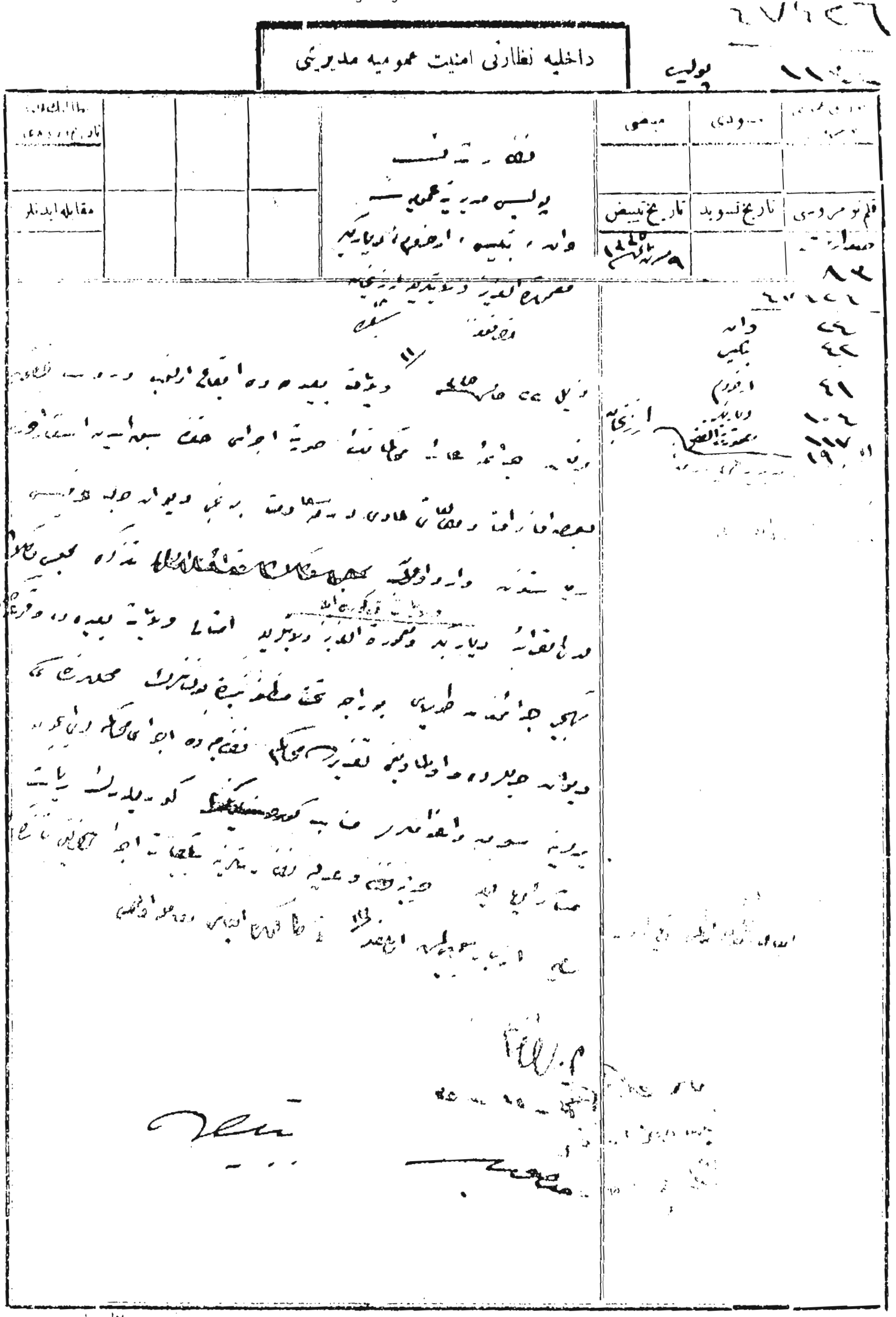

هلال مطبعه‌سی ـ ۲۸۸

باب عالی
صدارت عظمی
مکتوبی قلمی
١٢٨٨

٥

داخلیه نظارت جلیله‌سنه

دولتلو افندم حضرتلری

٧٩ مارس سنه ١٣٤٥ تاریخلی و ٧١٨ نومرولو تذکره‌یه ذیلدر. دیاربکر و معموره العزیز کبی ولایات بعیده‌ده ایقاع اولنوب دردست تحقیق بولنان جرائم عائد محاکماتک صورت اجرای حقنده سبق ایدن قرار و اشعار وزرینه
بعض افادات و مطالعاتی حاوی و سعادت برنجی دیوان حرب عرفیسی ریاستنده وارد اولان تذکره مجلس وکلاده لدی القرائه ولایات محبوسه عرضنده و امثالی محالک بعیده‌ده وقوعه کلان تهجیر مسائلنده طولایی بو اجرای تحقیقاتی
بولنانلرک محلرنده کی دیوان حربلرده و اولمدیغی تقدیرده محاکم نظامیه‌ده اجرای محاکمه‌لری ایچون یرلرینه سوق و اعزاملری مناسب کورندیکنک ریاست شاهانه‌یه تبلیغی تذکر قلنمش و جریه و عدلیه نظارت جلیله‌سنه
معلومات اعطا ایدلمشدر. افندم ١ صفر سنه ١٣٤٥ ١٤ مارس سنه ١٣٤٥

صدر اعظم نامه
مستشار

BA O. DH. EUM, 5/27

- 266 -

ERMENİ FABRİKATÖRÜ MARDİROS'UN MALLARININ İADESİ İÇİN MAHKEMEYE BAŞVURMASI

مجلس وكلاء

مذاكراته مخصوص ضبط نامه

خلاصه سؤال

قراری

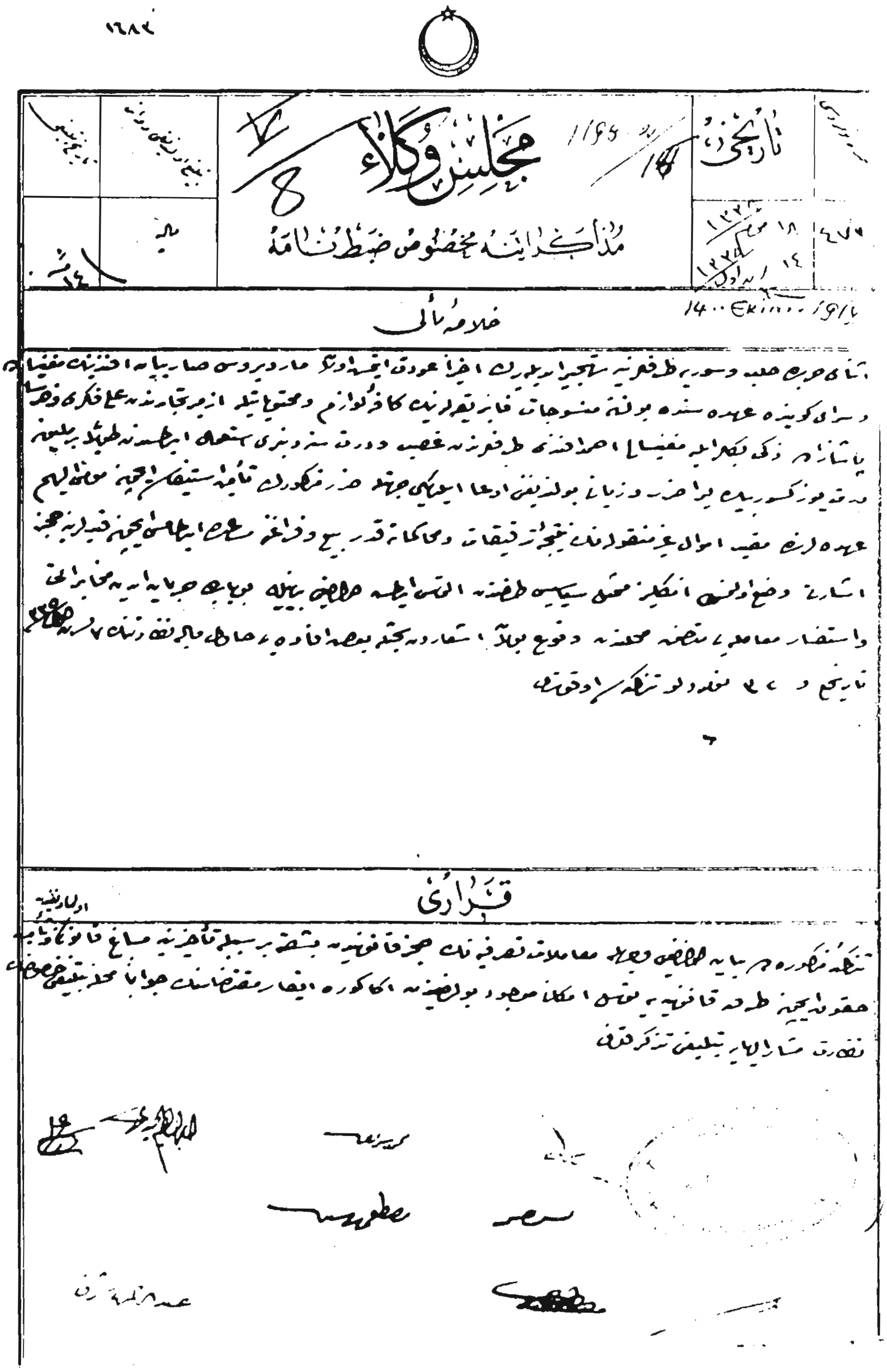

مجلس وكلاء

مذاكرات مخصوص ضبط نامه

تاريخ

خلاصه سؤال

قرارى

BOA. ***Meclis-i Vükelâ Mazbataları*****, 217/473**

- 267 -

RUM VE ERMENİ AHALİYE TECAVÜZATTA BULUNULDUĞU İDDİALARININ ASILSIZ OLDUĞU

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی

شعبه ٢

نومرو ٥٠٢١

خارجیه نظارت جلیله‌سنه

دولتلو افندم حضرتلری

سیواسده اوچنجی قول اردوقوماندانلغندن مورود تحریرات ایله مربوطاتی تقدیم حضور دولتلری قلنمشدر. مختلف عنصرلرك آسایشه متعلق اولدقلری ویردکلری بیاننامه‌لر صورتلرینك ایجاب ایدنلره ابلاغی منوط رأی عالیلریدر. اولبابده امر و فرمان حضرت من له الامرکدر.

١٧ ربیع الاول ٣٢٨ و ١١ کانون اول ٣٢٥

حرره ناظری

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی

شعبه

نومرو

اوچنجی قول اردوی همایون

قوماندانلغی

٦

٥٤٢٨

نك

حربیه نظارت جلیله‌سنه

٨ / ١٠ / ٢٥ تاریخ ویلانومرو شیفره‌لو امر نظارت پناهیلرینه جوابدر.

اهالی اسلامیه طرفندن خرستیانلره تجاوز ایدلمکده اولدیغی شایعه‌سنك تکذیبنی حاوی توقاد، اربعه، قواق، چهارشنبه، مرزیفون، و زیرکوپری محلی جماعت غیر مسلمه معتبراتنك امضالریله مقامات عالیه‌یه یازیلان تحریراتك عیناً ولفاً تقدیم قلندیغی معروضدر.

اوچنجی

قول اردو قوماندانی

صلاح الدین

ومه قوماندانی میرآلای صلاح الدین بك طرفنه

سواری

٢٥ / ١١ / ١٢

عثمانلی اردوی همایونی
باش قوماندانلغی وکالتی

شعبه صورت

نومرو

وزیر کوپریدن

مملکتده اقامت وبعد التهجیر عودت ایدن ارمنیلر رومیلرک ایلری ده تهلکه یه معروض قالدقلرندن
بحثله تکرار هجرت ایچون تهدیدلر ایله اجبار ایدلمکده اولدقلری حقنده شوکونلرده استخبار ایتدیکمز
حوادث کلیاً اصلسز اولوب جمله وطنداشلریمز طرفنه حرمت ومعاونت کورمکده اولدیغمز
جهتله شیوعات مذکوره یی قطعیاً تکذیب ووطنداشلریمز مقابل حرمتمزی حضور
سامیلرینه ده عرض ایلرز فرمان

وزیر کوپری روم ملتی
ناظر مستر ویولید
وکیلی مراد

ارمنی ملتی آغوب
دره جیان

ارکان حربیه عمومیه دائره سی

شعبه

نومرو

نه

صورت

توقادرت

اناطولیده مسکون اهالی حرستیانه نك کویا اهالی اسلامیه طرفنه تحت تهدیدده بولندیغنه دائر و سائره یه و اوراق حوادثده نشریات
بولندیغی مع التأسف ایشیدیلیور . ادته دنبری روم وارمنی وطداشلری حقوقنه ازهر جهت رعایتکار بولنان
عناصر اسلامیه دن مال و جانمزی ازهر جهت امین اولدیغمزدن برفکر سقیم مخصوص اولان بویله بر نشریاتی بتون قلبمزله تکذیب ایدرز
نفتحمز بولندیغمز سایه جلیل عثمانیده الی الابد بو صورتله ادامه حیات احقی مقصدمز بولندیغنك و اناطولی روم وارمنی
تبعه شاهانه سنك هیچ بر طرفده مقصد سیاسیه آلت اولمسنه رضامز اولمدیغنك عالم مدنیته قارشو اعلامی استرحام ایدرز .

مهران کسج آغوبیان ، نیقولا دیمتریادیس ، خرالامبوس لارار ، کیورق مرجمجیان ، هاجی اوحانیان کرویان

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی

شعبه

نومرو

نك

صورت

مزیفوندن

اناطولینك بعض محللرنده ملل حرستیانیه‌نك دوچار تجاوز و بو سببله مجبور هجرت اولدقلرینك استانبول محیطنده اشاعه ایدلدیکی
استخبار قلنمشدر. حالبوکی اوچ ماهدن بری کرك قصبه و کرك قراده و یوللرده امنیت و آسایشك برکمال بولندیغی و عناصر مسلمه ایله
ارضرده حسن معاشرتك شایان شکران و ممنونیت برحالده بولندیغی عرض اولنور.

ارمنی کلیاسی جمعیتی رئیسی
ماطوس کشیشیان

روم کلیاسی جمعیتی رئیسی
یانقو یوانیدی

پاپاسی
خرستو

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی

شعبه

نومرو

صورت

اربعه دولت

مال ناموس و حیاتمزك تحت امنیتده بولونمدیغی و قوای ملیه‌یه امداد ایتمدیکمز تقدیرده بو حوالیی ترکه مجبور ایدلدیکمزه دائر استانبولده اشاعه اولنان

حوادثلره قارشو اظهار اسف و نفرت ایلرز.

حکومت سنیه‌نك شفقت و رأفتی بلا تفریق جنس و مذاهب عمومیمز اوزرینه سیاتاً حکم و اسلام عنصرینك قاروجیونی مقدساتمزی قاویه‌یه کافی

اولدیغندن بو کبی اشاعاتدن طولایی قرده‌سی کبی کچنمکده و بولندیغمز مسلمان و طنداشلریمز قارشوسنده برحسی حجاب طویمقده و بولندیغمزی عرضه

ایلر و کیفیتك مطبوعات واسطه‌سیله اعلانی رجا ایلرز.

اربعه روم و ارمنی معتبری

آندونلغز — سورمه‌جیان — قوچوماندهسی — روم جمعیتی — ارمنی جماعتی رئیسی

قوجه‌بیغیان — روحانیسی اغنیا — اوجانیان

نیقولادیسی — یوناکی نصرتیادیسی — دیمتری آندونیادیسی

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی

شعبه

نومرو

صورت

اربعه دن

حال ناموس و حیاتمزك تحت امنیتده بولونمدیغنه و قوای ملیه‌یه امداد ایتمدیکمز تقدیرده بو حوالی‌یی ترکه مجبور ایدلدیکمزه دائر استانبولده اشاعه اولنان
حوادثلره قارشو اظهار اسف و تقرب ایلرز.
حکومت سنیه‌نك شفقت و رأفتی بلا تفریق جنس و مذهب عمومز اوزرینه سیاناً حکم و اسلام عنصر سیاده و قاروجیونی مقدساتمزی قاوریه‌یه کافی
اولدیغندن بو کبی اشاعاتدن طولایی قرده‌سن کبی کچمکده و بولندیغمز مسلمان و طنداشلریمز قارشوسنده برحسی حجاب طویمقده و بولندیغمزی عرضه
ایلر و کیفیتك مطبوعات واسطه‌سیله اعلانی رجا ایلرز.

اربعه روم و ارمنی معتبرلری

آندون لعتر — سورمه‌جیان — قوچوماندەسی — روم جمعیتی — ارمنی جماعتی رئیسی

قوچ بیغیان — روحانیسی اغنیا — اوجانیان

سیقولادیس — یوانانك نصرتیادیس — دیمتری آندونیادیس

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی
شعبه
نومرو

نه
صورتدر

قوقندن

اهالی اسلامیه طرفندن خرستیانلره تجاوز و تعرض ایدلدیکی حقنده دوران ایدن شایعاتک کلیاً خلاف حقیقت اولدیغی ، ناحیه‌مزک هر طرفه سکونت و آسایشک بر دوام بولندیغی و ناحیه‌مز داخلنده موجود اون سکز پاره خرستیان کویلرینه هیچ بر فردک هیچ کیمسه طرفنه دوچار تهدید و تضییق اولمدیغی تصدیقاً عرض ایدرز .

ترزی	چوبان اوغلی	دوستقالوسی اوغلی	صوه اوغلی	پاپاسی	قدم اوغلی یوردان
واسیلی	یورکی	امردیس	یوزان	بابا مقاریوسی	
چوبان اوغلی	آیواز اوغلی	دیرجی ایساق	چقال اوغلی		
پانقه مخدومی	لازاری	اوسته	یوان		
خرستاکی					

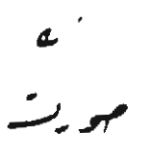

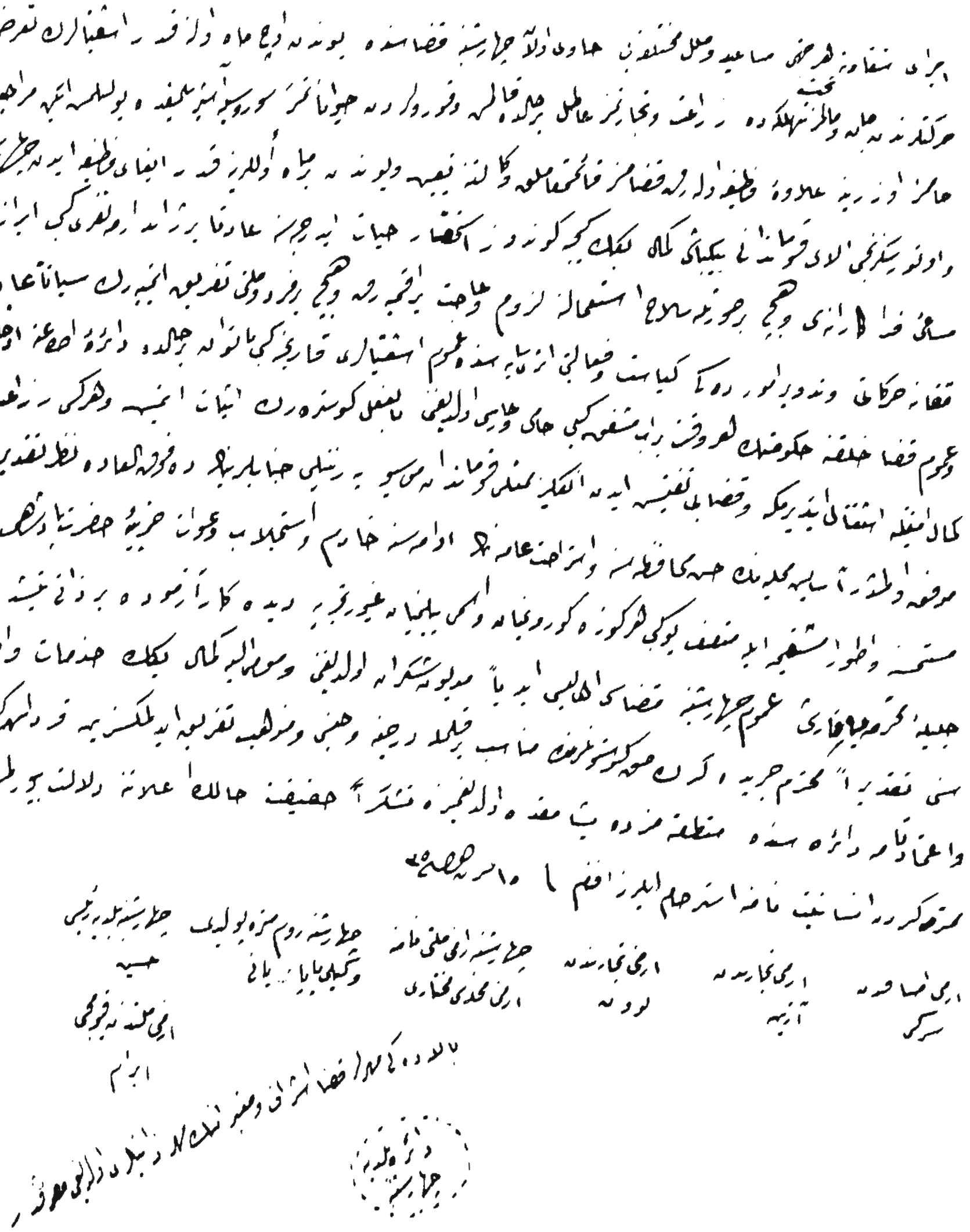

BOA. *HR. MÜ*, 71/11

- 268 -

HUKUK MÜŞAVİRİ MEHMET MÜNİR BEY'İN ERMENİ FAALİYETLERİ VE TEHCİR SEBEPLERİ HAKKINDAKİ RAPORU

BOA. *HR. HU*, Kr. 173/5

- 269 -

PİSKOPOS KENDİFYAN'IN DİYARBAKIR'DAN ERMENİ FAALİYETLERİYLE İLGİLİ MEKTUBU

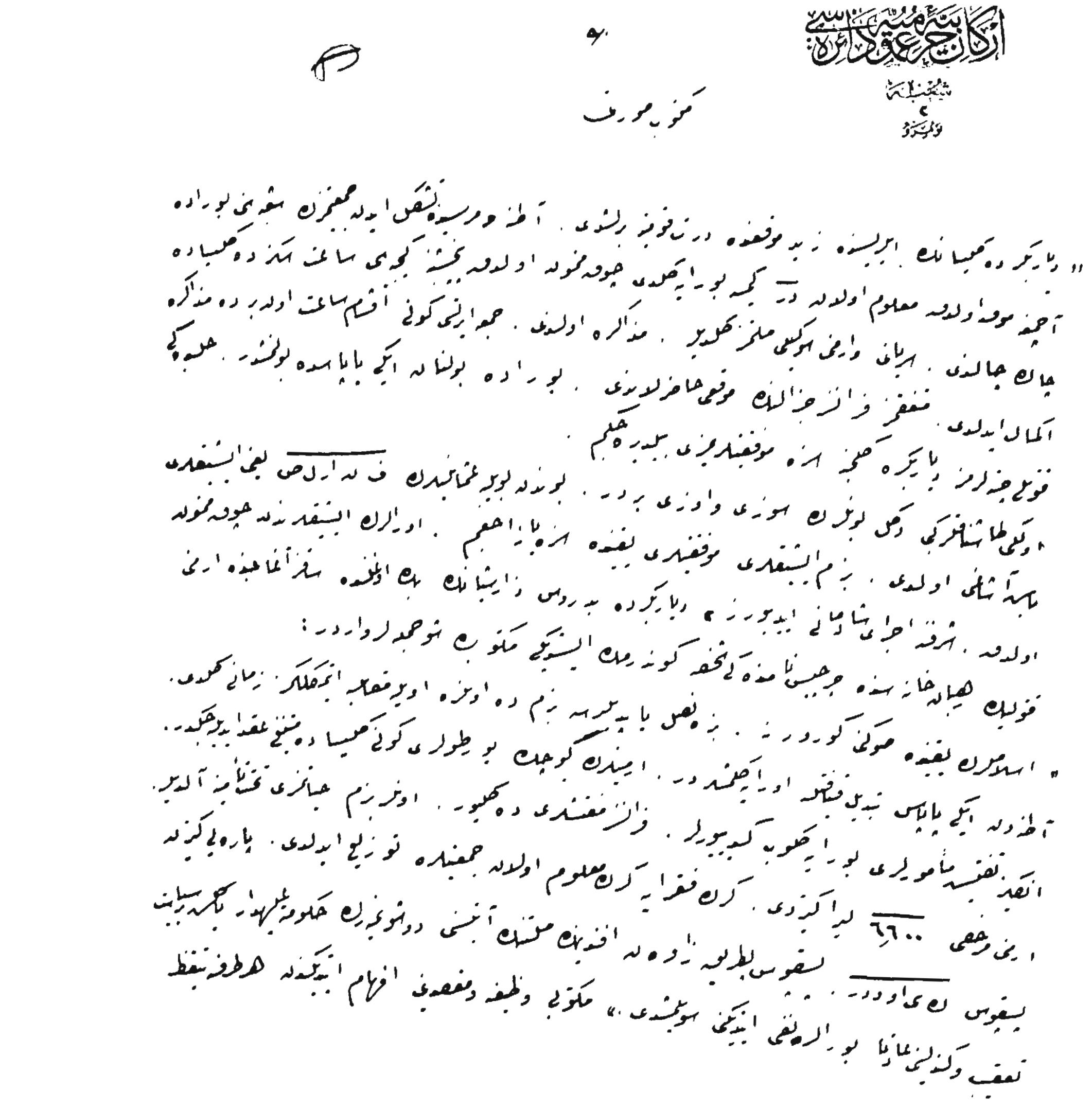

ارکان حربیه عمومیه دائره‌سی
شعبه ۲
نومرو

— ۲ —

امر ایدلمشدر. کلیساده بری حاضرلانان جزال دینیلن ذاتک میرآلای نومیان اولدیغی قویا استدلال اولنور. چونکه
پسقوس نومیانک جزال اولدیغی و ۱۱ ه ده‌کی و ۱۵ ه‌سنی سویلمشدی. بچوک بوطی ۱۸ کانون ثانی ۴۶ تاریخنه
تصادف ایلیور. نومیانده اوکون بوراده بولنه بیله‌جکدی. نومیان ماردینده ایکن ده دیاربکرده برآی قالمه‌جغی
بیلدیرمشدی. بو معلوماتلر نومیانک اشغال و تشبث ایجادی ایچون کلدیکی قناعتی تولید ایتمشدر.

اولجه اهالینک غلیانه غیما دیاربکره ساخته مساعده ایدلمسه و سیوه‌ره‌که قدر کلمسه ایکن بو سیاحتک مکتوب مطالعه‌سیله
علاقه‌دار کورولمسی و اهالینک دوامی غلیانی حسبیله نومیانه سیوه‌رکدن اورفه‌یه دونمسی لزومنی تبلیغ ایتدیکم
نظارته عرض ایدلمشدی. دیاربکر مدافعه حقوق جمعیتی ده پک مظنون مدلل بر تلغراف یازه‌رق نومیان اورفه‌یه
دونمسنی دیاربکره دکل چه قوای منظمه بیله کلمک ایسته‌سه بتون موجودیتلریله مدافعه ایده‌جکلرینی بیلدیرمشلر و مرعش
سنجاغنده یاپیلان ارمنی مظالمنی ده پروتستو ایتمشلردر.

۲۶/۱/۱۶

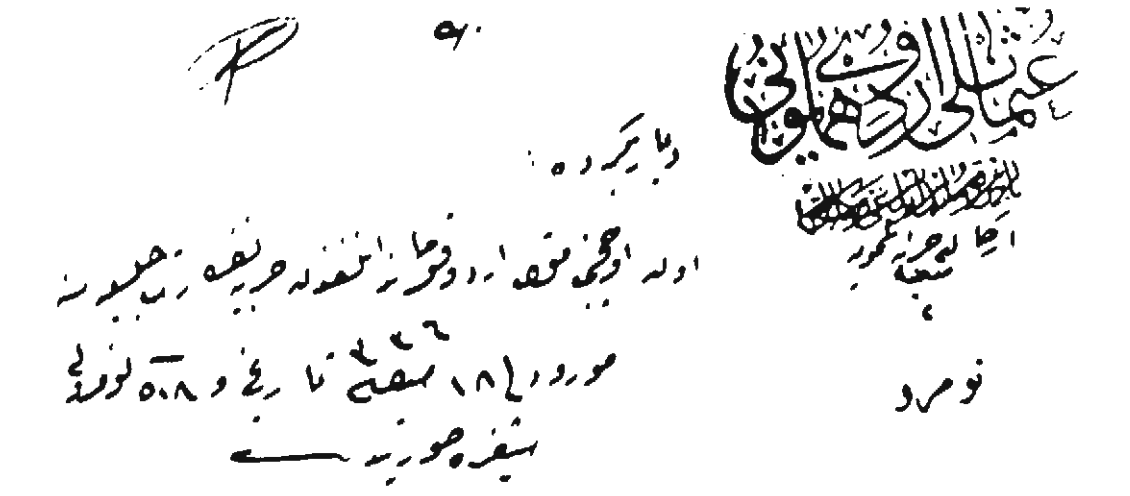

٥٠

دیاربکرده :

اوله اوچنجی قوه اردو قوماندانلغندن حربیه نظارت جلیله سنه

مورود ١٨ شعبان ٤٢٦ تاریخ و ٥٠٨ نومرولی

شیفره صورتیدر

نومرو

٤٠ :

پیقیوس کندیغیانک مکتوبی دیاربکر ولایتنده در . اخذ ایدیلیجک قطوغراف

پوسته ایله تقدیم ایدیلیجکدر . انجق پوسته نک احوال هوائیه دولاییسیله ایکی

آیدن اول استانبوله واصل اولمیه جغنی تخمین ایدیورم . مکتوبک پولیس مدیرینک

افاده سنه کوره کندیغیانک مأموریت روحانیه سنه عائد تمغاده موجوددر .

پولیس مدیریتی قاصه سنده محفوظدر . ١٨ شعبان ٤٢٦

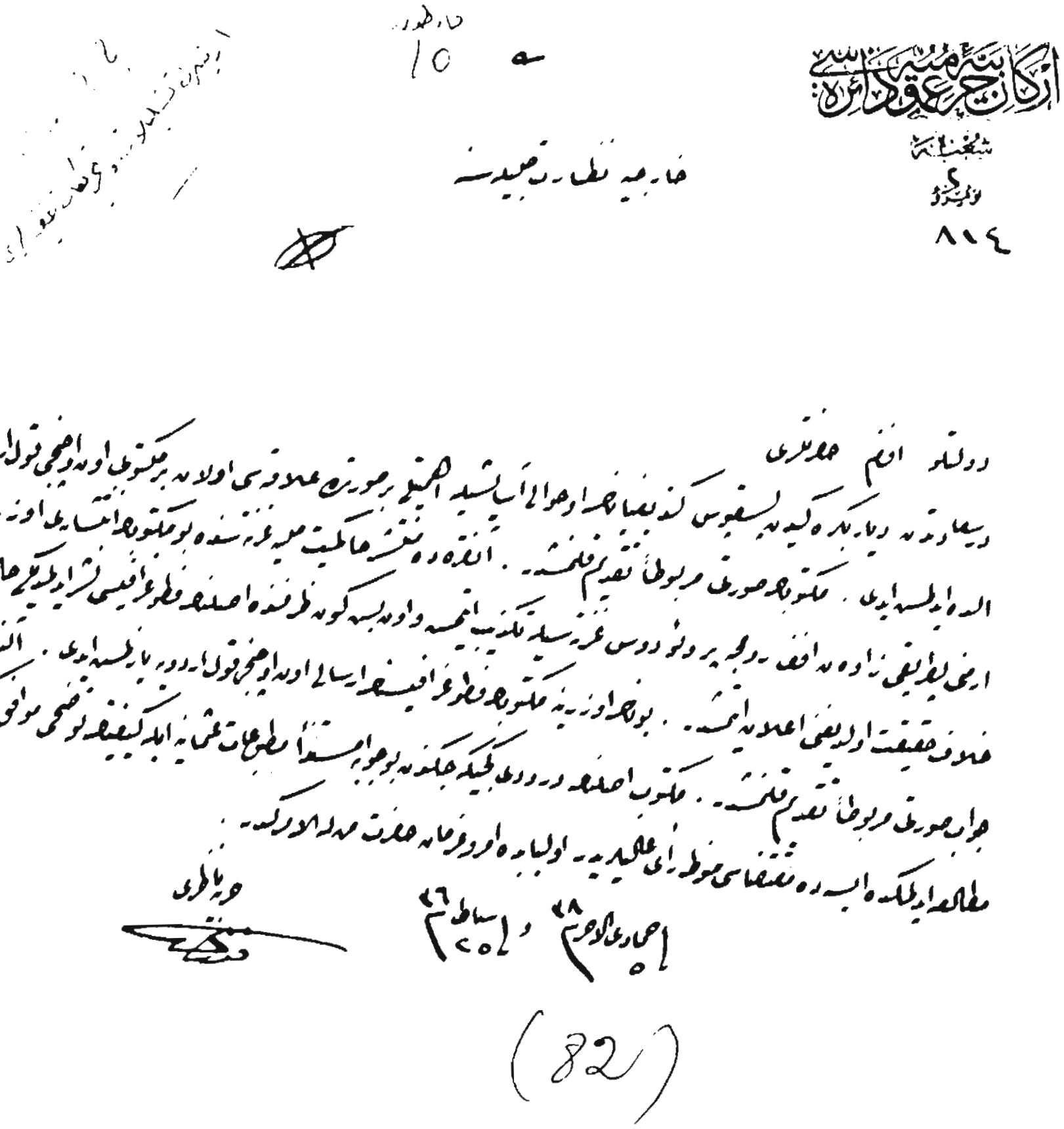

(82)

BOA. *HR. MÜ*, Kr. 57/4

- 270 -

TEHCİR OLAYINA KARIŞMIŞ OLUP, HALEN TUTUKLU OLANLAR HAKKINDA UYGULANACAK MUAMELE

باب عالی

خارجیه نظارتی

ترجمه اوطه‌سی

عدد

عمومی ١٨٠٤٠

خصوصی ١٢٩

انکلیز فوق العاده قومیسرلکندن وارد اولان ٢٥ سنه/٥٢ تاریخلی و ٢٥٨٨ نومرولو تقریرک ترجمه‌سیدر

حرب عمومی متعارکه

٢٠٤٠٦

٤٦

٧ سنه/ تاریخلی و ٤٦/ ٢٠٤٠٦ نومرولو تقریر آصفانه‌لرینه جواباً وشمدی الدیغم تعلیماته عطفاً حکومت متبوعه‌مه خریستیان عثمانلی تبعه‌سنک حرب اثناسنده تهجیر وتقتیلندن منبعث مسئولین مسئله‌سنی بر مسئله بین الملل عد وتلقی ایتدیکنی بیان ایدرم بناءً علیه تهجیر وتقتیل ایشلرنده ذی مدخل هر حقله مظنون والیوم دول مؤتلفه نزدنده موقوف بولنان اشخاص حقنده یاپیلجق معامله‌یه دائر صلح قونفرانسنجه برقرار اتخاذ ایدیلنجه‌یه قدر تناورلرنجه مارالذکر تقریر آصفانه‌لرنده واقع اولان طلبه مماشاته امکان یوقدر

BOA. HR. MÜ, 8/342

- 271 -

İNGİLİZ SİYASİ MÜMESSİLİNİN AHMED REFİK İÇİN AF TALEBİ

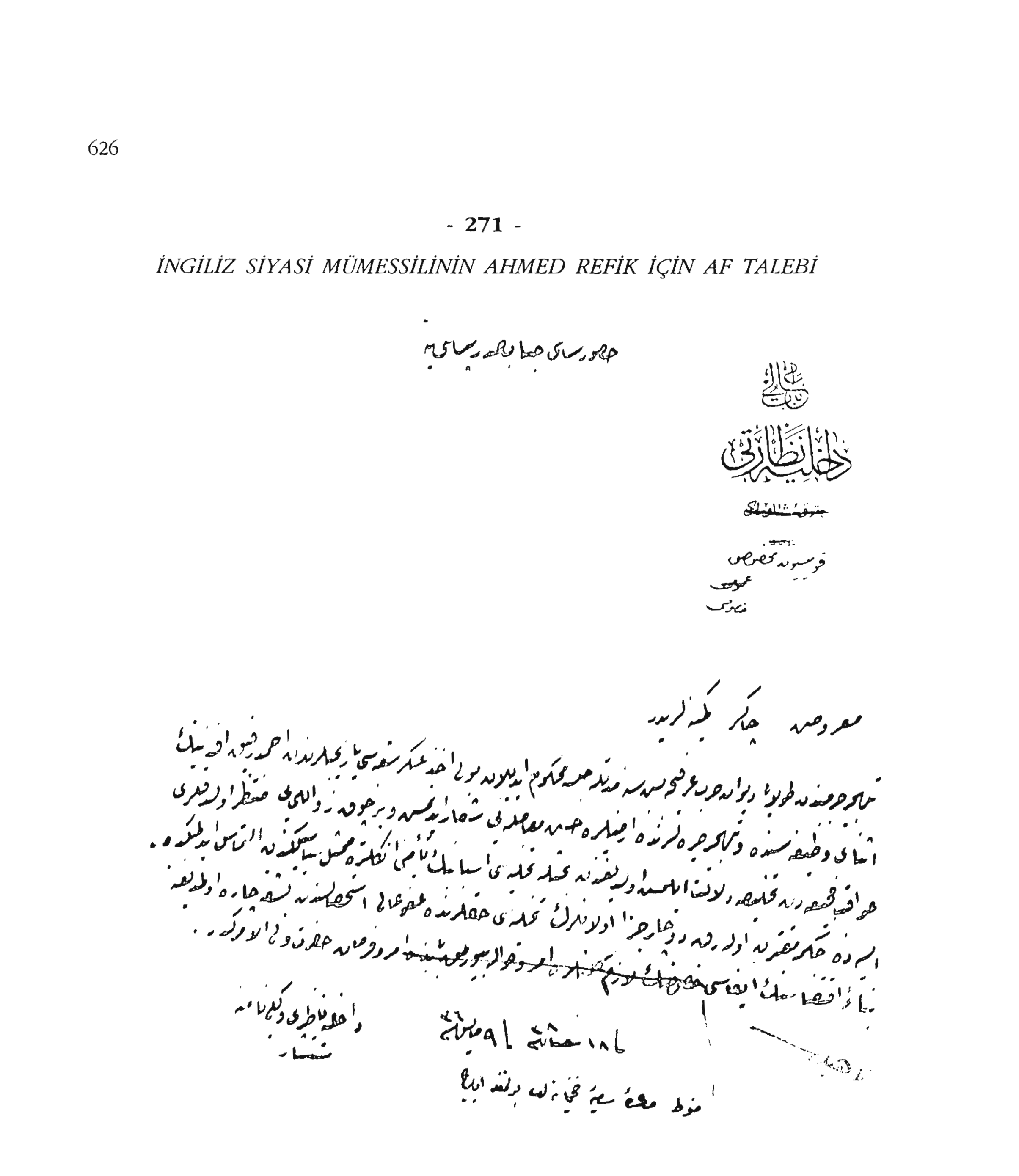

BOA. *DH. Komisyon-ı Mahsûs,* 3/41

- 272 -

ERMENİLERİN VERGİDEN MUAF OLMASI

BOA. *DH. SYS*, 53/2

T.C.

BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
YAYINLARI

– Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı personeli hizmetiçi eğitimi ders notları, İstanbul, 5 Ekim - 3 Aralık 1992.- İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXII, 409 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 1)

– Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (Rehber). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - X, 91 s.: rnk. res. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 2)
Eser, Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Arapça olmak üzere dört dilde hazırlanmıştır.

Fiyatı: 20.000.-TL.

– Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri ders notları, Ankara, 13 - 24 Aralık 1993. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XVII, 345 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 3)

– Binark, İsmet. Türk arşivlerinin kısa tarihçesi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 126 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 4)

– Binark, İsmet. A Short history of the Turkish archives and the activities of the General Directorate of the State Archives. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 133 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 4)

– Başbakanlık Merkez Teşkilâtı (Tarihçe ve Mevzuat). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 2 c. (XXXII, 430; IX, 536 s.: 6 rnk. res.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın nu. 5)

Fiyatı: 600.000.-TL.

Fiyatı belirtilmemiş yayınlar, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile kamu kurum ve kuruluşlarının arşiv personelinin hizmetiçi ve kurumlararası eğitimi; araştırma merkezleri ve üniversitelere kaynak eser olarak hazırlanmış ve mahdut sayıda basılmıştır.

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

– Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911-1921 tarihleri arasına ait 106 belge). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1982. - XII, 206 s. - (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın no.1. Gn. no. 060)

– Osmanlı fermanları = Ottoman fermans. - İstanbul: Seçil Ofset, 1992. - 208 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 2)

– Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri (1687-1908 yılları arası). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XLVII, 240, 197 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 3)
Mevcudu kalmamıştır. *Fiyatı: 32.000.-TL.*

– Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri: Karabağ - Şuşa, Nahçıvan, Bakü, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, I (1578-1914). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVIII, 427 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 4)
Mevcudu kalmamıştır. *Fiyatı: 30.000.-TL.*

– Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVI, 634 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 5)
Mevcudu kalmamıştır. *Fiyatı: 40.000.-TL.*

– Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışmalarında uyulacak imlâ usûl ve esasları. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 153 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 6)

– Bosna - Hersek ile ilgili arşiv belgeleri (1516 - 1919). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVIII, 685 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 7)
Mevcudu kalmamıştır. *Fiyatı: 68.000.-TL.*

– Başbakanlık Osmanlı Arşivi tasnif talimatnamesi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XIII, 169 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 8)

– Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri: Karabağ - Şuşa, Nahçıvan, Bakü, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, II (1575-1918). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XX, 483 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 9)
Mevcudu kalmamıştır. *Fiyatı: 65.000.-TL.*

- Reychman, Jan - Ananiasz Zajaczkowski. Osmanlı - Türk diplomatikası el kitabı = Handbook of Ottoman - Turkish diplomatics / gnlş. İng. çev. Andrew S. Ehrenkreutz, çev. Mehmet Fethi Atay. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXIV, 257 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 10)

- Musul - Kerkük ile ilgili arşiv belgeleri (1525-1919). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XXXVI, 734 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 11)

Fiyatı: 75.000.-TL.

- 3 numaralı mühimme defteri (966-968/1558-1560): Tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - 570 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 12. Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; 1)

Fiyatı: 280.000.-TL.

- 3 numaralı mühimme defteri (966-968/1558-1560): Özet ve transkripsiyon. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - LIX, 816 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 12. Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; 1)

Fiyatı: 280.000.-TL.

- 438 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Anadolu defteri (937/1530) I.: Kütahya, Karahisâr-i Sâhip, Sultanönü, Hamîd ve Ankara Livâları: Dizin ve tıpkıbasım.- Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XXII, 108, 209 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 13. Defter-i Hâkânî dizisi; 1)

Fiyatı: 160.000.-TL.

- Osmanlı belgelerinde Ermeniler (1915-1920). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - XXXIX, 627 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 100.000.-TL.

- Osmanlı belgelerinde Ermeniler (1915-1920). 2. bsk. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LXXXIV, 627 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 350.000.-TL.

- Hüseyin Nâzım Paşa. Ermeni olayları tarihi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - 2 c. (LXIV, 463, 543 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

Fiyatı: 180.000.-TL.

- Tanzimat öncesi merkez evrakının tasnif kılavuzu ve belge örnekleri. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XIV, 632 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 16)

– Bulgaristan'daki Osmanlı evrakı. - İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XXIII, 230 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 17)

Fiyatı: 30.000.-TL.

– Osmanlı belgelerinde siyakat yazısı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - IX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 18)

– Osmanlı fermanları = Ottoman fermans.- 2. bs. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994.- XXX, 177 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 19)

Fiyatı: 900.000.-TL.

– 438 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Anadolu defteri (937/1530) II.: Bolu, Kastamonu, Kengırı ve Koca-ili livâları: Dizin ve tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1994. - XIII, 171, 200 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 20. Defter-i Hâkânî dizisi; 1)

Fiyatı: 350.000.-TL.

– 5 numaralı mühimme defteri (973/1565-1566): Tıpkıbasım. - Ankara: Başbakanlık Basımevi 1994. - 704 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21. Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; 2)

Fiyatı: 450.000.-TL.

– 5 numaralı mühimme defteri (973/1565-1566): Özet ve indeks. - Ankara: Başbakanlık Basımevi 1994. - XLIX, 449 s. - (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21. Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi: 2)

Fiyatı: 400.000.-TL.

– Arşiv belgelerine göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan mezâlimi I: Balkanlar'da Yunan mezâlimi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LIII, 685 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 22)

Fiyatı: 400.000.-TL.

– Arşiv belgelerine göre Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni mezâlimi I: 1906-1918 = Armenian violence and massacre in the Caucasus and Anatolia based on archives. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - LXIII, 642 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 23)

Fiyatı: 400.000.-TL.

– Arşiv belgelerine göre Kafkaslar'da ve Anadolu'da Ermeni mezâlimi II: 1919 = Armenian violence and massacre in the Caucasus and Anatolia based on archives. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - XI, 452 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 24)

Fiyatı: 270.000.-TL.

CUMHURİYET ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

YAYINLARI

– Devlet Arşiv Sitesi. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1977. - 11 s.: 19 plânş.

– Arşiv ve arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) / haz. İsmet Binark. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1979. - LXXIX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2. Gn. no. 042)

– Binark, İsmet. Arşiv ve arşivcilik bilgileri. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1980. - XXIV, 245 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3. Gn. no. 049)

– Başbakanlık Devlet Arşiv Sitesi "Cumhuriyet Arşivi"nin açılışı, 29 Ekim 1988. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1989. - 16 s.: 24 plânş. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)

– Kurumlararası Arşivcilik ve Dokümantasyon Semineri (2 - 27 Ekim 1989: Ankara).-Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1989. - 2 c. (190; 50 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 5)
c. 1.: Arşiv tebliğleri,
c. 2.: Dokümantasyon tebliğleri.

– Kathpalia, Yash Pal. Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 219 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6)

– Benoit, Gérard - Danièle Neirinck. Endüstriyel ve tropikal ülkelerin arşiv binalarında en ekonomik korunma metod ve vasıtaları / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990. - IX, 59 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 8)

– Roper, Michael. Arşiv ve belge yönetimi ile ilgili millî standartlar rehberi - RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 87 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 9)

– Cook, Michael. Arşiv otomasyonuna giriş - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVI, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 10)

– Binark, İsmet. Cumhuriyet döneminde arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar ve Cumhuriyet Arşivi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 46 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 11)

– Delmas, B. Arşivler / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 136 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 12)

- Rhoads, B. James. Millî enformasyon sistemlerinde arşiv ve belge yönetiminin rolü - bir RAMP çalışması / çev. Gül Atay. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - IX, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 13)

- Binark, İsmet. Türk arşivlerinin kısa tarihçesi, önem ve değeri, arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. -17 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 14)
  25-26 Eylül 1991 tarihlerinde Belgrad'da toplanan "Balkan Ülkeleri Millî Arşiv Direktörleri Toplantısı"na sunulan tebliğdir. Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.

- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 6-11 Eylül 1992: Montreal). XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6-11 Eylül 1992, Montreal: Sunulan tebliğler - I.- Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII, 45 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 6-11 Eylül 1992: Montreal). XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6-11 Eylül 1992, Montreal: Sunulan tebliğler - II. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - 63 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 16)

- Schellenberg, T. R. Arşiv idaresi / çev. Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - VII, 286 s.; 9 şekil. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 17)

- Clements, D. W. G. - D. L. Thomas. Arşiv belgelerinin korunması konusunda temel bilgiler - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ Olsa.- Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. -XIV, 29 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 18)

- Bulgaristan'a satılan evrak ve Cumhuriyet dönemi arşiv çalışmaları. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXV, 604 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 19)

- Macar asıllı Türk tarihçisi ve arşivist Lajos Fekete'nin arşivciliğimizdeki yeri. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XV, 221 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 20)

- Roper, Michael. Koruma ve konservasyon servisinin plânlanması, teçhizatlandırılması ve personel istihdamı - bir RAMP çalışması / çev. Neclâ İlemin, Neclâ Büyükkırcalı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994.- XVI, 89 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 21)

– Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı rehberi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - VIII, 13, 7 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 22)

– İstiklâl Harbi ile ilgili telgraflar. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - V, 652 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 23)

Fiyatı: 50.000.-TL.

– Lynn, M. Stuart. Muhafaza ve erişim teknolojisi: Bilgi ortamının değiştirilmesinde dijital ve dijital olmayan işlemler arasındaki münasebetler konusunda açıklamalı teknik terimler sözlüğü / çev. Neclâ İlemin, Neclâ Büyükkırcalı. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XX, 95 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 24)

– Arşivcilikle ilgili makaleler / çev. Neclâ Büyükkırcalı, Neclâ İlemin. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995. - XI, 49 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 25)

DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI

YAYINLARI

– Enformasyon Bülteni (iki aylık). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Mayıs 1989-...
İlk dört sayı "Duyuru Bülteni" adı ile yayınlanmıştır.

– Basında Körfez Savaşı sonrası gelişmeler - bibliyografik tarama - (makale, yorum ve haberler). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990-1991. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 1/1-16)
1-10. sayılar "Basında Körfez Bunalımı" adı ile yayınlanmıştır.

– Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası (1957-1990) = Turkey - European Community bibliography (1957-1990). - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990.- XLVII, 837 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2)

– Basında dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1990. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVIII, 222 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3)

– Basında dış Türkler - bibliyografya - II (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1991. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XVIII, 229 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)

– Türkiye dışındaki Türkler bibliyografyası = A Bibliography of Turks out of Turkey. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - 2 c. (LXV, 1379 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı ; yayın no. 5)
c. 1.: Genel / Altay - Sibirya Türkleri / Batı Türkleri,
c. 2.: Doğu Avrupa Türkleri / Türkistan Türkleri.

– İç ve dış basında Karabağ olayları I - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 30 Nisan 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 88 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın no. 6/1)

– İç ve dış basında Karabağ olayları II - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Mayıs - 30 Haziran 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII, 75 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın no. 6/2)

– Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası II (1990-1992) = Turkey - European Community bibliography II (1990 - 1992). - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XXXIII, 150 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 7)

– Bosna - Hersek bibliyografyası = Bosnia - Herzegovina bibliography. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1993. - XLVI, 410 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 8)

– Basında dış Türkler - bibliyografya - III (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1992. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XII, 506 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 9)

– Türkiye dışındaki Türk vatandaşları bibliyografyası = A Bibliography of Turkish citizens out of Turkey. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993. - XXXIX, 187 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 10)

– Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı rehberi. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - III, 6, 7 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 11)

– Irak Türkleri bibliyografyası = A Bibliography of Iraqi Turks. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - LXVII, 426 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 12)

Fiyatı: 40.000.-TL.

– Basında dış Türkler - bibliyografya - IV (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1993. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994. - XX, 482 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 13)

– Arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) 1979-1994 = A Bibliography on archival studies (Includes Turkish and foreign sources) 1979-1994. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1995. - 3 c. (CCVII, 1529 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 14)

Fiyatı: 1.400.000.-TL.

– Çevre bibliyografyası. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995. - LIX, 258 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)